DECRETALES D GREGORII PP

DECRETALES D. GREGORII PAPÆ IX. SVÆ INTEGRITATI RESTITVTÆ.

CVM PRIVILEGIO GREgorij XIII. Pont. Max. & aliorum Principum.

LVGDVNI,

cIↃ IↃ CXIII.

CVM LICENTIA.

RVBRICAE DECRETALIVM, IVRIS CANONICI.

Primi libri Decretalium Rubricæ.

a De summa trinit. & fide catho. hæc in 6. & clemen. De constitutio. hæc in 6. De rescrip. hæc in 6.& cle. De consuet. hæc in 6.

b De postula. præla. hæc in 6. De electione & electi potestate. hæc in 6.& cle. De transl. episc. vel elect. De auctor. & vsu pallij.

c De renuntiat. hæc in 6. & clem. De supplenda negligentia prælato. hæc in 6.& cle. De temporibus ordin. hæc in 6. De scrutinio.

d De ordinatis ab episcopo, qui resignauit episcopatum. De ætat. & qualitat. & ordine præficiendorum. hæc in 6. & clem. De sacra vnctione. De sacramentis non iterandis.

e De filiis presbyterorum ordinandis, vel non. hæc in 6. De seruis non ordinandis, & eorũ manumiss. De obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non. De corpore vitiatis ordin. vel non.

f De bigamis non ordinandis. hæc in 6. De clericis peregrinis. De officio archidiaconi.

g De officio archipresbyteri. De officio primicerij. De officio sacristæ. De officio custodis. De officio vicarij. hæc in 6.& clemen.

h De officio & potestate iudicis delegati. hæc in 6.& cle. De officio legati. hæc in 6. De officio iudicis ordinarij hæc in 6.& cle.

i De officio iudicis. De maiori. & obed. hæc in 6. De treug. & pace. De pactis. hæc in 6.

k De transactionib. De postulando. De procuratorib. hæc in 6. & cle. De syndico.

l De iis quæ vi metúsue cau. fiunt. De in integrum resti. hæc in 6.& cle. De alien. iudicij mut. causa facta. De arbitris. hæc in 6.

Secundi libri Rubricæ.

a De iudiciis. hæc in 6. & cle. De foro competenti. hæc in 6. & clem. De libelli oblatione. De mutuis petitionibus.

b De litis contestatione. hæc in 6. Vt lite contestata non procc. ad testi. recep.

c De iuramento calumniæ. hæc in 6. De dilationibus. De ferijs.

De ordine cognitionum.

g De plus petit. De causa poss. & proprie. hæc in cle. De resti. spolia. hæc in 6.

e De dolo & contumacia. hæc in 6. & cle. De eo qui mittitur in possessionem causa rei seruandæ. hæc in 6. Vt lite pendente nihil innouetur. hæc in 6. & cle. De sequestratione possessionis. & fructuum. hæc in cle.

f De confessis. hæc in 6. De probationib. hæc in cle. De testib. & attestationib. hæc in 6.& cle. De testib. cogendis vel non.

g De fide instrumentorum. De præsumptionibus. De iureiurand. hæc in 6 & cle. De exceptionibus. hæc in 6. & clem.

h De præscript. De sent. & re iudic. hæc in 6. & cle. de appellat. recusat. & rela. hæc in 6. & cle. De cler. peregr.

i De confirmatione vtili vel inutili.

Tertij libri Rubricæ,

a De vita & honestate clericorum. hæc in 6. & cle. De cohabitatione clericorum & mulierum. De clericis coniugatis. hæc in 6.

b De clericis non resid. in eccl. vel præbend. hæc in 6. de præben. & dignita. hæc in 6. & cle. De clerico ægrotante vel debilitato.

c De institutionibus. hæc in 6. De concessione præbendæ. hæc in 6. & cle. Ne sede vacante aliquid innouetur. hæc in 6.

d De iis quæ fiunt à prælatis sine consensu capituli. De iis quæ fiunt à maiore parte capituli. Vt ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.

e De reb. ecclesiæ alienãdis vel non. hæc in 6. & cle. De precarijs. De commodato. De deposito. NB

f De emptione & venditione. De locato & cõducto. De rerum permutat. hæc in 6. & in cle. De feudis. De pignorib. & alijs cautionib. De fideiussorib. De solutionib. De donationib. De peculio clericorum.

g De testamẽtis & vltimis voluntatib. hæc in 6. & cle. De succes. ab inte. De sepul. hæc in 6. & cl.

h De parochiis, & alienis parochianis. De decimis, primitijs & oblationib. hęc in 6.& cl. De regularib. & trãseũtib. ad religionẽ. hæc in 6.& cle.

i De conuersione coniugatorũ. De cõuersione infideliũ. De voto & voti redẽptione. hæc in 6.

k De statu monachorum & canonicorum regularium. hæc in 6.& cle. De religiosis domibus vt episcopo sint subiectæ. hæc in 6.& cle. De capellis monachorum, & aliorum religiosorum. hæc in 6.

l De iure patronatus. hæc in 6. & cle. De censibus, exactionibus, & procurationib. hæc in 6. & cle. De consecrat. ecclesiæ vel altaris. hæc in 6.

m. De celebratione missarũ, & sacramento Eucharistiæ, & diuinis officijs. hæc in cl. De baptismo & eius effectu. hæc in clemen. De presbytero non baptizato.

n De custodia Eucharistiæ, chrismatis, & aliorũ sacramẽtorũ. De reliquiis & veneratione sanctorũ. hæc in 6.& cle. De obseruatione ieiuniorum.

o De purificatione post partum. De ecclesiis ædificandis vel reparandis. De immunitate ecclesiarum, cœmeteriorum, & rerum ad eas pertinentium. hæc in 6.& cle.

p Ne clerici vel monachi secularib. negotiis se immisceant. hæc in 6.

Quarti libri Rubricæ.

a De sponsalibus & matrimoniis. hæc in 6. De desponsatione impuberum. hæc in 6. De clandestina desponsatione. De sponsa duorum.

b De conditionibus appositis in desponsatione vel aliis contractibus. Qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere possint. De eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. De coniugio leprosorum.

c De coniugio seruorum. De natis ex libero

ſentre. De cognatione ſpirituali. hæc in vi. De cognatione legali.
d De eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ vel ſponſæ. De conſanguinitate & affinitate, hæc in cle. De frigidis & maleficiatis, & impotentia coeundi.
e De matrimonio contracto contra interdictum eccleſiæ. Qui filij ſint legitimi.
f Qui matrimonium accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari. De diuortijs. De donationibus inter virum & vxorem, & de dote poſt diuortium reſtituenda. De ſecundis nuptijs.

Quinti libri Rubricæ.

a De accuſationib. inquiſitionib. & denũciationib. hæc in 6. De calumniatorib. De ſimonia, & ne aliquid pro ſpiritualib. exigat vel ꝓmittatur.
b Ne prælati vices ſuas vel eccleſias ſub annuo cẽſu cõcedãt. De magiſtris, & ne aliqd exigat pro licẽtia docẽdi. hęc in cle. De Iudęis, Sarrac. & eorum ſeruis. hæc in cle. De hæret. hæc in 6. & cle.
c De ſchiſmaticis & ordinatis ab eis. hæc in 6. De apoſtatis & reiterantibus baptiſma. De iis qui filios occiderunt.
d De infantib. & languid. expoſit. De homicidio. hæc in 6. & cle. De torneamentis.
e De clericis pugnantib. in duello. De ſagittariis. De adulteriis. De raptorib. incendiariis, & violatorib. eccleſiarum.
f De furtis. De vſuris. hæc in 6. & cle. De crimine falſi. De ſortilegiis.
g De colluſione detegenda. De delictis puerorũ. De cler. venat. De cler. percuſſore. De maled.
h De clerico excomm. depoſit. vel interdi. miniſt. De cleric. non ordinato miniſtrante.
i De clerico per ſaltum promoto. De eo qui ordin. furt. ſuſcepit. De exceſſ. prælat. & ſubdit. hæc in 6. & cle. De noui operis nuntiatio.
k De priuileg. & exceſ. priuil. hæc in 6. & cle. De purgatione cano. De purgatio. vulga.
l De iniuriis & damno dato. hęc in 6. De pœnis hæc in 6. & cle. De pœniten. & remiſſionib. hæc in 6. & clem. De ſenten. excom. hæc in 6. & cle.
m De verbor. ſignificat. hæc in 6. & cle. De regulis iuris. hæc in Sexto reperitur.

Carmina Rubricarum iuris Pontificij.

Tota ſiquidem congeries Decretalibus famulatur.
Et earum aliquæ nunc in Sexto, nunc in Clemen.
(vt in expoſitione patet) repetuntur.

Primi Rubricæ ſunt in Decretalib. 43. In Sexto xxij. In Clementinis xj.

a *PRimo ſumma fides ſtatuit. reſcripta ſueſcit.*
b *Poſtulat. electos. tranſlatos, auctor. & vſu.*
c *Inde renuntio. de ſupplendæ. tempora. ſcr ut r.*
d *Ordo reſignantis. ætas. ac vngo. ſacramen.*
e *Filius & ſeruus. obnoxius & vitiatus.*
f *Hinc bigamus. clerus per grinus. & archidiacon.*
g *Archipreſ. primic. ſacriſt. cuſtos. vice fungens.*
h *Delegat. legat. & dictus ab ordine iudex.*
i *Iudicio officium. maior. pax. pacta ſequuntur.*
k *Tranſigo. poſtulo. poſt procuro. ſyndicus exto.*
l *Vis, metus. integrat. ac alienat. & arbiter hinc eſt.*

Secundi libri Rubricæ ſunt in Decret. 30. In Sexto xv. In Clementinis xij.

a *IVdicium, forus. atq; libellus, mutua poſcens.*
b *Litem conteſtans, ſine quo non ſuſcipe teſtes.*
c *Iurat dilatis. & feriat. ordine noſcit*
d *Plus peto. de cauſa. ſpoliatos reſtituendo.*
e *Eſt dolus. & miſſus. lis pendens. atque ſequeſtrat.*
f *Confeſſis. probo. ſunt teſtes teſtes quoque cogo.*
g *Inſtruo. præſumo. iuſiurans excipiendo.*
h *Præſcribit. ſententiat. appellat. peregrinans.*
i *Vtilis omnibus, his eſt confirmatio iuncta.*

Tertij libri Rubricæ ſunt in Decretal. 50. In Sexto 23. In Clementinis xvij.

a *VIta decens. clerus habitans clerusq; iugatus.*
b *Non reſidens. præbens. æger vel debilitatus.*
c *Inſtituo. concedendo ne ſede vacante:*
d *Et ſine conſenſu maior pars. non minuantur.*
e *Non alieno. trado precario. commodo. pono.*
f *Vendo. loco. muto, de feudis. pignoribusque.*
g *Atque fideiuſſor. & ſoluit. dona. peculi.*
h *De teſtamentis, etiam ſuccedo ſepultis.*
i *Parochiis. decimis. hinc regula religionis.*
k *Conuerſus coniunx. inſidus vota redempta.*
l *Deque ſtatu monachi. domib. ſubiungo capellas.*
m *Iure patronatus, de cenſibus. ara ſacrata.*
n *Miſſæ baptiſmus. quo non eſt presbyter vſus.*
o *Euchariſtia. reliquia. ieiunia ſerua.*
p *Purificans. ac ædificans. immunis adhærent.*
q *Clerice vel monache, dimitte negotia ſecli.*

Quarti libri Rubricæ ſunt in Decretal. 21. In Sexto iij. In Clementinis j.

a *SPonſus & impubes. & clandeſtina. duorum.*
b *Conditione. vouens. quã polluit. atq; leproſus.*
c *Seruus. de natis. ſequitur cognatio duplex.*
d *Poſt conſanguineam, conſanguinitas gelidique.*
e *Ac interdictum. qui nati legitimi ſunt.*
f *Accuſare queunt. diuortia. dote. ſecundis.*

Quinti libri Rubricæ ſunt in Decret. 41. In Sexto 13. In Clementinis xj.

a *ACcuſatio ſiue calumnia. ſit tibi Simon.*
b *Prælati Rabbi. Iudæis hæreticos. dant.*
c *Schiſmaticis. vel apoſtaticis. natos perimentes.*
d *Infans expoſitus. homicidia. luditur haſtis.*
e *Cleri pugna. ſagittat. adulter. poſtea raptor.*
f *Furtis. vſuris. de falſi crimine. ſortes.*
g *Colludo. pecco. venor ferio. maledico.*
h *Poſt interdictum celebrans. ac ordinis expers.*
i *Saltus. furtiuus. exceſſus. opusque nouellum.*
k *Lex priuata ſubit. purgat cum canone. vulgus.*
l *Damnum, cum pœnis. poſt pænitet. eſt anathema.*
m *Verborum ſenſus ſequitur quoq; regula iuris.*

Titulorum iuris Pontificij numerum, qui ſunt in Decretalibus 185. In Sexto lxxvij. in Clement. lij. facili ſtylo indicant hæc quatuor carmina.

Centum Rubricas, octogintaq; volumen
Gregorij noni ponit, quinas ſupperaddens.
Ac ſeptuaginta ſeptem numerat tibi Sextus.
Ex Clemente duas quinquagintaq; notabis.

RVBRICAE

RVBRICÆ DECRETALIVM.

TITVLORVM QVINQVE LIBRORVM DECRETALIUM Gregorij, Index Alphabeticus.

Titulorum Index.

FINIS.

DECRETALIVM GREGORII CAPITVLORVM INDEX, SECVNDVM LITERARVM ORDINEM CONQVISITVS.

Decimam

Ex conscientia. de crimin. fals.
Ex conquestione. de restitutione spoliatorum.
Ex diligenti. de simon.
Ex epistolæ. de probat.
Ex frequentibus. de instit.
Ex gestis. de cler. non resid.
Exhibita. de iudic.
Exhibita. de rer. perm.
Exhibita. de homicid. volunt.
Ex insinuatione. de rescr.
Ex insinuatione. de procur.
Ex insinuatione. de appell.
Ex insinuatione. de iur. patr.
Ex insinuatione. de simon.
Ex literarum. qui cler. vel vouen.
Ex literarum. de eo qui dux. in matrim. quam pol. per adult.
Ex literarum. de apostat.
Ex literis. de constit.
Ex literis. de consuet.
Ex literis. de offic. & potestat. iudicis delegati.
Ex literis. de offi. iud.
Ex literis. de transact.
Ex literis. de in int. restit.
Ex literis. de mu. pet.
Ex literis. de dol. & cont.
Ex literis. de prob.
Ex literis. de fid. instr.
Ex literis. de iureiur.
Ex literis. de vit. & hon. cler.
Ex literis. de pign.
Ex literis. de contu. infid.
Ex literis. de iu. patr.
Ex literis j. de spons.
Ex literis ij. de spons.
Ex literis. de despon. impub.
Ex literis. de cog. spi.
Ex literis. de eo qui cogn. consang. vxor. suæ.
Ex literis. de consang. & affin.
Ex literis. de frig.
Ex literis. de mat. contr.
Ex literis. de diuor.
Ex literis j. de homic. vol.
Ex literis ij. eod. tit.
Ex literis. de furt.
Ex literis. de cler. non ord.
Ex literis. de exces. præl.
Ex multa. de voto.
Ex multiplici. de decim.
Ex ore. de his quæ fi. à maio. par. cap.
Ex ore. de priuil.
Ex parte. de constit.
Ex parte j. de rescr.
Ex parte ij. de rescr.
Ex parte iij. de rescr.
Ex parte. de consuet.
Ex parte. de temp. ord.
Ex parte. de scrut. in ord. fa.
Ex parte j. de corp. vitia.
Ex parte ij. de corp. vitia.
Ex parte. de offic. vic.
Ex parte j. de offi. & pot. iud. dele.
Ex parte ij. eod. tit.
Ex parte. de offic. iud. ord.
Ex parte. de transact.
Ex parte. de postul.
Ex parte. de alien. iud. mu.
Ex parte. de arbit.
Ex parte. de for. comp.
Ex parte. de rest. spol.
Ex parte. de confes.
Ex parte. de testi. att.
Ex parte. de fid. instr.
Ex parte j. de appel.
Ex parte ij. de appel.
Ex parte. de cler. coniug.
Ex parte j. de cler. non resid.
Ex parte ij. de cler. non resi.
Ex parte. de cler. ægr.
Ex parte. de conces. præb.
Ex parte. de his quæ fiunt à maior. part. cap.
Ex parte. de feud.
Ex parte j. de sepult.
Ex parte ij. de sepul.
Ex parte j. de decim.
Ex parte ij. de decim.
Ex parte iij. de decim.
Ex parte. de repul.
Ex parte j. de conuer. coniug.
Ex parte ij. de conuer. coniug.
Ex parte. de capel. mon.
Ex parte. de censib.
Ex parte. de celebr. miss.
Ex parte. de obseru. ieiun.
Ex parte. de spons.
Ex parte. de accus.
Ex parte j. de priuil.
Ex parte ij. de priuil.
Ex parte iij. de priuil.
Ex parte j de verb. sign.
Ex parte ij. de verb sign.
Ex parte iij. eod. tit.
Explicari. de obseru. ieiun.
Exposuisti. de corp. vit.
Exposuisti. de præb. & dign.
Exposuit nobis. de dilat.
Exposita. de arb.
Ex præsentium. de pign.
Ex publico. de conuersatione coniugatorum.
Ex quorundam. de alienatione iudic. mut.
Ex ratione. de ætate & qualitate.
Ex ratione. de appell.
Ex rescripto. de iureiur.
Ex rescripto. de locatione & conductione.
Ex speciali. de Iud.
Ex studiis. de præsumpt.
Ex tenore. de rescript.
Ex tenore. de temp. ord.
Ex tenore. de for. comp.
Ex tenore. de test. & att.
Ex tenore. de conc. præb.
Ex tenore. qui fil. sint leg.
Ex tenore. de sent. exc.
Extirpandæ. de præb.
Ex transmissa. de renunc.
Ex transmissa. de fil. presbyt.
Ex transmissa. de for. comp.
Ex transmissa. de rest. spol.
Ex transmissa. de præscr.
Ex transmissa. de decim.
Ex tua. de fil. presb.
Ex tuarum. de auth. & vsu pal.
Ex tuarum. de sortil.
Ex tuarum. de purg. ca.
Ex tuæ. de cler. non resi.
Ex tuæ. de simon.

F

Falsidicus. de crim. fal.
Felicis memoriæ. de torn.
Filius nost. de testa.
Finem litib. de dol. & cont.
Firmiter. de sum. trin. & fi.
Firmissimè de hæret.
Forus. de verb. sign.
Fraternitatis. de test. & att.
Fraternitatis. de frigid.
Fraternitatis. de hæret.
Fraternitati. de cler. non res.
Fraternitati. de eo qui cogno. consang. vxor. suæ.
Fraternitati. de schism.
Fraternitati. de cler. exc.
Fraternitatem. de donat.
Fraternitatem. de sepult.
Fures. de fur.

G

Gaudeamus. de conuersatione coniugatorum.
Gaudeamus. de diuor.
Gaudemus. qui fil. sint leg.
G. perpetuus. de fid. instr.
Gemma mulier. de sponsal.
Gratum gerimus. de post. præl.
Gratum. de offi. & potest. iud. del.
Grauis. de restit. spol.
Grauis. de deposito.
Grauis. de censib.
Graue gerimus. de officio iudicis ordinati.
Graue nimis. de præben.
Grauem. de exces. præl.
Grauem. de pœnis.
Grauem. de sent. exc.

H

Henricus. de cler. pug.
His quæ pro eccl. de maio. & ob.
His quib. de elect.
His quibus. de officio iudicis ordinarij.

humilis

Capitulorum Index.

sacrosan-

FINIS.

DECRETALIVM D. GREGORII PAPAE IX.[a] COMPILATIO.

GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs doctoribus & scholaribus vniuersis, Bononiæ[b] commorantibus, salutem & apostolicam benedictionem.

REx pacificus pia miseratione disposuit sibi subditos fore pudicos, pacificos, & modestos.

Sed effrenata cupiditas, sui prodiga, pacis æmula, mater litium, materia iurgiorum tot quotidie noua litigia generat, vt nisi iustitia conatus eius sua virtute reprimeret, & quæstiones ipsius implicatas explicaret: ius humani fœderis, litigatorum abusus extingueret, & dato libello repudij concordia extra mundi terminos exularet. Ideoq; lex proditur, vt appetitus noxius sub iuris regula limitetur, per quam genus humanum vt honestè viuat, alterum non lædat, ius suum vnicuiq; tribuat, informatur. Sanè diuersas constitutiones, & decretales epistolas prædecessorum nostrorum, in diuersa dispersas[c] volumina, quarum aliquæ propter nimiam similitudinem, & quædam propter contrarietatem, nonnullæ etiam propter sui prolixitatem, confusionem inducere videbantur: aliquæ verò vagabuntur extra volumina supradicta,[d] quæ tanquam incertæ frequenter in iudiciis vacillabant. Ad communem, & maximè studentium vtilitatem, per dilectum filium fratrem Raymundum capellanum & pœnitentiarium nostrum, illas in vnum volumen (resecatis superfluis[e]) prouidimus redigendas, adijcientes constitutiones nostras, & decretales epistolas, per quas nonnulla[f] quæ in prioribus erant dubia, declarantur. Volentes igitur vt hac tantùm compilatione vniuersi vtantur in iudiciis & in scholis, districtiùs prohibemus, ne quis præsumat aliam facere, absq; auctoritate sedis apostolicæ speciali. g.

---

a Titulus huius libri in manuscriptis vetustissimis ita habet, Incipit compilatio Decretalium Diui Gregorij Papæ ix. b In vno manuscripto Vaticanæ legitur Parisius. in altero Bononiæ & Parisius. sed vt plurimum omnes habent, Bononiæ. c al. sparsas. d Text in l. 1. C. de nou. cod fac. & l. 2. § si quid autem in tanta. C. de vet. iur. en. e Interdum & vtilib. quod & de Triboniano dicitur, qui fuit Raymundo isto doctior. f Multa g Data fuit hæc epistola anno Christi 1230.

DE SVM-

DE SVMMA TRINITATE, ET FIDE CATHOLICA. *TITVLVS I.*

INNOCENTIVS III. IN CONCILIO GENERALI *a.*

Tractat de Trinitate, & ipsius operibus: de Fide, & articulis fidei.

CAPITVLVM PRIMVM.

FIRMITER credimus, *b* & simpliciter confitemur, *c* quòd vnus solus est verus Deus, æternus, immensus, & incommutabilis, incomprehẽsibilis, omnipotens, & ineffabilis, Pater & Filius, & Spiritus sanct⁹: tres quidem personæ, sed vna *d* essentia, substantia, seu natura simplex omnino: Pater à nullo, Filius à Patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab vtroque: absque initio, semper ac sine fine: Pater generans, Filius nascens, & Spiritus sanctus procedens: consubstantiales, & coæquales, & coomnipotẽtes, & coæterni: vnum vniuersorum principium: creator omnium visibiliũ & inuisibilium, spiritualium & corporalium: qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam: ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Diabolus enim & alij dæmones à Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo verò diaboli suggestione peccauit. Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum personales proprietates discreta: primo per Mosen & sanctos Prophetas, aliosque famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionem temporũ, doctrinam humano generi tribuit salutarem. Et tandem, vnigenitus Dei filius Iesus Christus à tota Trinitate cõmuniter incarnatus, ex Maria semper virgine Spiritus sancti cooperatione conceptus, verus homo factus, ex anima rationali & humana carne compositus *e*, vna in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit. Qui cùm secundum diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idem ipse secundum humanitatem factus est mortalis & passibilis. Qui etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus, descẽdit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlum: sed descendit in anima, & resurrexit in carne: ascenditque pariter in *f* vtroque: venturus in fine seculi, iudicaturus viuos & mortuos: & redditurus singulis secundum opera sua, tam reprobis, quàm electis: qui omnes cum suis propriis resurgent corporibus, quæ nunc gestant, vt recipiant secundum opera sua, siue bona fuerint siue mala: illi cum diabolo pœnã perpetuam, & isti cum Christo gloriam sempiternam.

Tractatur hic de sacramentis ecclesiasticis. Abbas Siculus.

Vna *a* verò est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos est sacrificium *b* Iesus Christus: cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina: vt ad perficiendum mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui rectè fuerit ordinatus secundùm claues ecclesiæ, quas ipse concessit apostolis, eorumque successoribus Iesus Christus. Sacramentum verò *c* baptismi (quod ad Dei inuocationem & indiuiduæ Trinitatis, videlicet Patris & Filij, & Spiritus sancti, consecratur in aqua) tam paruulis, quàm adultis in forma ecclesiæ à quocunque ritè collatum proficit ad salutem. Et si post susceptionem *d* baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper pœnitentiam reparari. *e* Non solùm autem virgines & continentes, verumetiam coniugati, per rectam fidem & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

CAP. II.

Pater & Filius & Spiritus sanctus vera vnione, non collectiua, seu similitudinaria sunt vna essentia, substantia, seu natura: quæ substantia non est generans, nec genita, nec procedens: quia illi actus non attribuuntur substantiæ, sed personis: nec per hoc in Trinitate concluditur quaternitas. Contrarium sentientes, vt heretici sunt censendi, nisi ab errore resipiscant, & correctioni apostolicæ sedis se supponant. Abbas Siculus.

Idem *in eodem* f.

DAmnamus *g* ergo & reprobamus libellum seu tractatum, quem abbas Ioachim edidit contra magistrum Petrum Lombardum de vnitate seu essentia Trinitatis, appellãs ipsum hæreticum & insanum, pro eo quòd in suis dixit sententiis *h*, quoniam quædam summa res est Pater & Filius & Spiritus sanctus, & illa non est generans, neque genita, neque procedens: vnde asserit, quod ille non tam Trinitatem, quàm quaternitatem astruebat in Deo, videlicet tres personas, &

a *Cap. 1. Hoc autem concilium Romæ in Laterano celebratum est anno Christi 1215. assidentibus & Hierosolymitano Constantinopolitano patriarchis, & totius fere orbis episcopis. principibus legatis, anno Pontificatus Innoc. III. decimo octauo.* b *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil,* c *Hanc Decr. & seq. eruditissimè explicat B. Tom. opusc. 23. & 24. tom. 17.* d *similis textus in l. nullus hæreticus, C. eod. tit.* e *Textus in l. inter claras § omnes. vers. & quoniam. C. eod. tit.* f *Extremum iudicium.*

a *Ecclesiæ vnitas.* b *Eucharistia.* c *Baptismus.* d *Pœnitentia.* e *Concor. ca. quia tua c. ponderet. & c. contumaces. 1. di. quod autem ad ciuilem politiam & vindictam attinet. nemo pœnitentia nocens esse desinit. l. 67 de furt. l. 17. de ædil. ed. l. pen. vi bon. rapt.* f *Cap. 2.* g *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* h *Lib. 1. sent. dist. 5.*

illam communem eſſentiam quaſi quartam manifeſtè proteſtans, quòd nulla res eſt, quæ ſit Pater & Filius & Spiritus ſanctus, nec eſt eſſentia, nec ſubſtantia, nec natura: quamuis concedat, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt vna eſſentia, vna ſubſtantia, vnaq; natura, verùm vnitatem huiuſmodi non veram & propriam, ſed quaſi collectiuam & ſimilitudinariam eſſe fatetur: quemadmodum dicuntur multi homines vnus populus, & multi fideles vna eccleſia: iuxta illud *a*, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. &, Qui *b* adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cū illo. Item *c* ille qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt: &, *d* Omnes vnum corpus ſumus in Chriſto, rurſus in libro Regum. *e* Populus meus, & populus tuus, vnum ſunt. Ad hanc autem ſuam ſententiam aſtruendam, illud potiſſimum verbum inducit, quod Chriſtus de fidelibus inquit in Euangelio *f*: Volo pater vt ſint vnum in nobis, ſicut & nos vnum ſumus: vt ſint conſummati in vnum. Non enim (vt ait) fideles Chriſti ſunt vnum, id eſt quædam vna res, quæ communis ſit omnibus, ſed hoc modo ſunt vnum, id eſt vna eccleſia, propter catholicæ fidei vnitatem, & tandem vnum regnum, propter vnionem indiſſolubilis charitatis, quemadmodum canonica Ioannis apoſtoli epiſtola legitur *g*: Quia tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo: Pater & Filius & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Statimque ſubiungitur: Et tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra; ſpiritus, aqua, & ſanguis: & hi tres vnum ſunt, ſicut in quibuſdam codicibus inuenitur. Nos autem ſacro *h* approbante concilio, credimus & cōfitemur cū Petrò Lombardo quòd vna quædam ſumma res eſt, incomprehenſibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus; tres ſimul perſonæ, ac ſigillatim quælibet earundem: & ideo *i* in Deo ſolummodo Trinitas eſt, non quaternitas: quia quælibet trium perſonarum eſt illa res, videlicet ſubſtantia, eſſentia, ſeu natura diuina: quæ ſola eſt vniuerſorum principium, præter quod aliud inueniri non poteſt: & illa res non eſt generans, neque genita, nec procedens, ſed eſt Pater, qui generat: & Filius, qui gignitur: & Spiritus ſanctus, qui procedit: vt diſtinctiones ſint in perſonis, & vnitas in natura. Licet igitur alius ſit Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus: non tamen aliud: ſed id, quod eſt Pater, eſt Filius, & Spiritus ſanctus idem omninò vt ſecundum orthodoxam & catholicam fidem conſubſtantiales eſſe credantur. Pater enim ab æterno Filium generando, ſuam ſubſtantiam ei dedit, iuxta quod ipſe teſtatur *k*: Pater quod dedit mihi maius omnibus eſt. Ac dici non poteſt, quòd partem ſubſtantiæ ſuæ illi dederit, & partem ipſe ſibi retinuerit: cùm ſubſtantia patris indiuiſibilis ſit, vtpote ſimplex omnino. Sed nec dici poteſt, quòd Pater in Filium tranſtulerit ſuam ſubſtantiam generando, quaſi ſic dederit eam filio, quod non retinuerit ipſam ſibi: alioquin deſiiſſet eſſe ſubſtantia. Pater ergo, quòd ſine vlla deminutione Filius naſcendo ſubſtantiam Patris accepit: & ita Pater & Filius habent eandem ſubſtantiam: & *l* ſic eadem res eſt Pater & Filius, nec non & Spiritus ſanctus ab vtroque procedens. Cum ergo Veritas pro fidelibus ſuis orat ad Patrem: Volo (inquiens) vt ipſi ſint vnum in nobis, ſicut & nos vnum ſumus: hoc nomen *m* vnum, pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia: pro perſonis verò diuinis, vt attendatur identitatis vnitas in natura, quemadmodum alibi Veritas ait: Eſtote *a* perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt: ac ſi diceret manifeſtius, Eſtote perfecti perfectione gratiæ, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt perfectione naturæ, vtraq; videlicet ſuo modo: quia inter creatorem & creaturam, non poteſt tanta ſimilitudo notari, quin inter eos maior ſit diſſimilitudo notanda. Si quis igitur ſententiam vel doctrinam præfati Ioachim in hac parte defendere vel approbare præſumpſerit, tanquam hæreticus ab omnibus euitetur *b*. In nullo tamen propter hoc Florenti *c* monaſterio (cuius ipſe Ioachim extitit inſtitutor) volumus derogari: quoniam ibi & regularis eſt inſtitutio, & obſeruantia ſalutaris: maximè, cum ipſe Ioachim omnia ſcripta ſua nobis aſſignari mandauerit apoſtolicæ ſedis iudicio adprobanda, ſeu etiam corrigenda, dictans epiſtolam, quam propria manu ſubſcripſit, in qua firmiter confitetur ſe illam fidem tenere, quam Romana tenet eccleſia, quæ (diſponente domino) cunctorum fidelium mater eſt & magiſtra. Reprobamus etiam & condemnamus peruerſiſſimum dogma impii *d* Amarici, cuius mentem ſic pater mendacij excæcauit, vt cuius doctrina non tam hæretica, quàm inſana ſit cenſenda.

DE CONSTITVTIONIBVS.

TITVLVS II.

CAP. I.

Iuris canonici ſtatuta omnes ligant: & eorū ritu, tam in pronunciando, quàm in decidendo iudicia ſunt regulanda.

Ex Concilio Meldenſi *e*.

CAnonum *f* ſtatuta cuſtodiantur ab omnibus. Et nemo in actionibus vel iudiciis eccleſiaſticis ſuo ſenſu, ſed eorum auctoritate ducatur.

CAP. II.

Constitutio reſpicit futura & non præterita.

Gregorius *g* in regeſtis.

COgnoſcentes: *h* [1 & .j.] Rem quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit. Quotiens verò nouum quid ſtatuit, ita ſolet futuris formam imponere, vt diſpendiis præterita non *i* commendet: Ne detrimentum ante prohibitionem poſſint ignorantes *k* incurrere: quod eos poſtmodum dignum eſt vetitos ſuſtinere.

[1 *Multa narrantur de Chriſtianis mancipiis, quæ Iudæi comparabant. Volebat autem Gregorius in futurum ſtatuere, vt Iudæi qui Chriſtiana mancipia emerint, intra diem quadrageſimum eos vendere teneantur. Sed ſi ante annum quàm hoc ſtatueretur quædam apud eos Chriſtiana mancipia manſerant, vel aut illis ex eo diſpendium irrogari, ſed eis eorum alienandorum licentiam dari, anſa redditur, quia.*]

CAP. III.

Poteſtas legem condendi & mutandi eſt penes vicarium Chriſti. Et quod de vno connexorum ſtatuitur, ad aliud connexum extenditur. Abbas Siculus.

Auguſtinus *ſuper illud epiſt. ad Hebræos* l.

TRanſlato ſacerdotio *m* neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat.

Quia enim ſimul & ab eodem & ſub eadem ſponſione vtraque data ſunt: quod de vno dicitur, neceſſe eſt vt de altero intelligatur.

---

a *Act. 4.* b *1. Cor. 6.* c *1. Cor. 3.* d *1. Cor. 12.* e *3. Regum 22.* f *Ioan. 17.* g *1. Ioan. 5.* h *Vide Melchiorem Can. lib. 12. c. 7. de locis Theolog. §. 2. precep.* i *In vno manuſcr. ita: Et ideo in Deo ſolummodo Trinitas, non quaternitas reperitur.* k *Ioan. 10.* l *Ioan. 17.* m *Significatum & æquiuocationem dictionis vnius vide apud Bart. in l. 1 ſi plures. in verſ. difficile. ff. de pac. Sed aliter vnum ſunt fideles Chriſti, aliter tres perſonæ diuinæ.*

a *Matth. 5.* b *refutetur.* c *al. Florentino.* d *Almarici hæreſes refert directorium part. 2. q. 7.* e *Cap. 11. & Burch. lib. 1. c. 61. Iuo par. 5. c. 171. & c. 1. eod. tit. in 1. compil.* f *Quid dicatur canon. D D. in l. priuilegia. C. de ſacr. eccleſ. & glaß can. 1. diſt. 3.* g *Lib. 7. epiſt. 35. ad Fortunatum epiſcopum Neapolitanum.* h *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.* i *al. non commendent.* k *l. cum de indebito & ibi gl. de prob. & l. lege § cum quidam, vbi Bart. D. ad leg. Corn. de ſic.* l *Cap. 7. extant verba huius ca. in gloſſ. ordinaria.* m *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil.*

CAP.

CAP. IIII.

Omne prohibitum à lege, peccatum est, & omne illud, quod sequitur ex eod. h. d.

Idem *super epist. ad Roman.* a

NAm concupiscentiam *b* nesciebam, &c. Hoc enim elegit apostolus generale, vnde omnia mala oriuntur. Bona est ergo lex, quæ dum hoc prohibet, omnia mala prohibet.

CAP. V.

Constitutiones decretorum singularibus sunt opinionibus præferendæ.

Hieronymus *in Parabolis* c.

NE innitaris prudentiæ tuæ. Prudentiæ suæ innititur, qui ea, quæ sibi agenda vel dicenda videntur, patrum decretis præponit.

CAP. VI.

Non valet constitutio collegij in damnum aliquorum, & commodum aliorum, cessante rationabili causa. Vel sic: Absque rationabili causa non potest maior pars capituli tollere consuetudinem, vtilitatem priuatam nutriendo.

Innocentius III. *Senonensis, archiepiscopo & episcopo Trecen.*

CVm omnes *d:* [1 *& infrà.*] Ad audientiam *e* nostram peruenit, quod Trecenses canonici nouum fecerunt in Trecensi ecclesia constitutum, vt eis tam in præsentia, quàm in absentia reditus suos ex integro percepturis, qui in eadem ecclesia post illam constitutionem fuerunt, vel de cætero fuerint instituti, reditus in absentia non percipiant, sed tunc solùm, cùm fuerint residentes: cùm secundùm Trecensis ecclesiæ consuetudinem omnes in hoc consueuerunt esse pares. Statuerunt *f* etiam, vt (cùm singulis præbendis adnexæ sint vineæ) ipsis suas, dum vixerint, possidentibus, vineæ decedentium ad successores non transeant, sed prouentus earum inter singulos diuidantur.

Cum igitur, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse debeat vti eo: & sapientis dicat auctoritas: *g* Patere legem, quam tu ipse tuleris: mandamus quatenus antiquos canonicos iunioribus, & iuniores in perceptione fructuum tam præbendarum, quàm vinearum coæquetis antiquis, secundum priorem consuetudinem vsque ad tempus prædictæ constitutionis seruatam, vel secundùm rationabilem institutionem in posterum obseruandam.

[1 ¶ *Unum corpus simus in Christo: singuli autem alter alterius membra: non debent maiores minoribus, aut seniores iunioribus inuidere. Sed omnes qui in vna ecclesia vni Deo famulantur, pari gaudeant libertate. Cùm pondus & pondus, mensura & mensura vtrunque abominabile sit apud Deum. Et euangelicus paterfamilias mercedis primos vineæ suæ operarios remunerauerit, & extremos.*] *Verum ad audientiam Apostolatus nostri peruenit.*

CAP. VII.

Constitutio Laicorum, ecclesiam seu eius bona non adstringit.

Idem *h* *Tridentino episcopo.*

QVæ in *i* ecclesiarum: [1 *& ꝗ.*] Sanè peruenit ad audientiam nostram quod ciues *k* Teiuisini constituerunt, vt si quis se ad inopiam vergere probabiliter allegauerit, *l*, alienandi feudum, quod ab ecclesia vel aliis tenet, liberam habeat facultatem: [2 *& infrà.*]

a *Cap. 7. leguntur hæc verba in gloss. ordin.* b *Cap. 7. eod. tit. in compil.* c *Cap. 3. ead. verba sunt in gloss. ordin. & c. 6. eod. tit. in 1. compil.* d *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* e *In multis antiquis ad audientiam apostolatus nostri.* f *Secundum est canonicorum statutum.* g *Catonis scilicet in dist. moral. vt notat Contius text. in Rubr. & l. 1. D. quod quisque iuris, &c.* h *al. Trecensi. al. Cenetensi. al. Ceten.* i *Cap. 2. eod tit. in 3. compil.* k *Treuerenses & Conaglanenses.* l *Id est, allegando probauerit, neque enim sufficit dicere nisi probetur.*

Volentes igitur ecclesiarū indemnitati consulere, constitutionem huiusmodi, & venditiones feudorum ecclesiasticorum factas sine legitimo ecclesiasticarum personarum adsensu, vires decernimus non habere.

[1 *Et ecclesiasticorum virorum præiudicium attentantur, firmitatem sortiri non debent, sed ad ecclesiarum indemnitatem debent potius infirmari.*]

[2 *Nec emptor teneatur priori domino respondere, nisi in sexta parte precij, quam ipsi, si recipere voluerit, exhibebit, ex quo ecclesiastica non modicum iura læduntur:*]

CAP. VIII.

Dignitas sublata de ecclesia per statutum capituli confirmatum per papam, vlterius non censetur vacare, nisi per contrarium actum statutum fuerit reuocatum.

Idem.

CVm accessissent *a* ad Apo. sedem Archid. Tullensis & G. Tullen. capituli procurator: archi. proposuit memoratus, quod cùm olim quidam Tullens. canonici nostris aurib. intimassent, quòd primiceriatus *b* in Tullens. ecclesia tanto tempore vacauisset, quòd ad manus nostras illius personatus esset donatio deuoluta: [1 *& infrà.*] Fuit insuper ex parte capituli allegatum, quod de communi adsensu canonicorum Tullens. fuerit constitutum, ne primiceriatus dignitas *c* esset vlterius in ecclesia memorata: inter canonicos ipsos primiceriatus prouentibus, & possessionibus distributis: [2 *& infra.*] Propter quod euidenter adparet, quod primiceriatus ipse tanto tempore non vacauerit, sicut nobis fuerat falsa insinuatione suggestum, *& infrà.* Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit Tullens. canonicos, ne vlterius in Tullensi ecclesia primiceriatus esset officium, communiter statuisse, ac statutum ipsum auctoritate sedis apostolicæ fuisse postmodum (sicut dicitur) confirmatum, vos illud faciatis in suo robore permanere: nisi postea dicti canonici contrauenerint, aliquem videlicet in primicerium eligendo.

[1 *Dil. fil. altæ syluæ & belli prati abbatibus & Columbani monasterij decano dedimus in mandatis, vt super hoc inquirerent veritatem, & si personatum illum tanto tempore ita vacauisse constaret, quod iuxta Lateran. statuta concilij ad nos ipsius esset donatio deuoluta, ipsi personam idoneam de Tullensi ecclesia vel aliunde in ipso personatu instituerent vice nostra, & eundem facerent ab illa pacificè possideri.*]

[2 *Et eadem constitutio à bo. me. Alex. pp. prædecess. n. fuit postmodum confirmata.*]

CAP. IX.

Non obstante certo canonicorum numero etiam per Papam confirmato, prouidendum est receptis vltra numerum de superexcrescentibus fructibus, maximè si voluntariè per canonicos fuerint recepti.

Idem *Clugiensi* d *episcopo.*

CVm M. Ferrariensis, *e* [1 *& infra.*] Dictus M. pro se ac quatuor sociis suis proposuit, quòd Ferrarienses canonici, vt eo amplius suos reditus augmentarent, quo prouentus ecclesiæ (qui diuidi consueuerant inter plures) in vsus cederent paucorum, quatuordecim præbendas tantùm, præter id, quod mensæ communiter deputarunt, in eadem ecclesia contra antiquam consuetudinem statuerunt. Postmodum verò contra constitutionem ipsam voluntariè venientes dictos quinque in canonicos receperunt, nullis præbendis adsignatis eisdem. Et licet eorum reditus non modicum fuerint augmentati, nondum tamen eis voluerunt ex superexcrescentibus reditibus prouidere.

Verùm ex aduerso *f* fuit propositum, quod quatuordecim præbendarum numero in Ferrariensi ecclesia instituto, & apostolicæ protectionis præsidio robo-

a *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* b *al. primiceriatus dignitas.* c *Vide tit. de offic. primic. ꝗ.* d *al. Flugiensi.* e *Cap. 5. eod. tit. in 3. compil.* f *ex diuerso.*

rato, cùm vna in eadem ecclesia præbenda vacasset, ad quorundam instantiam duos ad eam, & postmodum ad preces episcopi dictum M. & quendam alium sine præiudicio dictæ constitutionis in canonicos receperunt: ita quòd canonici de canonia nihil perciperent, donec primi duo essent præbendas integrè adsecuti. Cumque per Canonicorum industriam fuerit procuratum, vt ex possessionibus, quas ecclesia tempore longo possedit, plures eis reditus soluerentur: superexcrescentes communi mensæ, quæ minus sufficiens fuerat, deputauerunt: quos dicti quinque sibi postmodum petierunt contra capituli constitutionem in beneficium adsignari. [2 & ꝑ.] Mandamus quatenus cùm in constitutione prædicta, & confirmatione se. apo. vel fuerit vel esse debuerit sicut consueuit expressum *a*, nisi in tantum excrescerent ecclesiæ facultates, quòd pluribus possent sufficere competenter: & iidem canonici in derogationem suæ constitutionis, ad *b* vacaturas præbendas quatuor receperunt vltra numerum constitutum: antiquis canonicis præbendas cum integritate percipientibus consuetas, superexcrescentes reditus prædictis canonicis facias adsignari: ita, quòd si ex eis pares potuerint cum aliis sortiri præbendas: quod superfuerit, in communes canonicorum vsus (sicut prius statuerant) siue aliter, prout melius videbitur, conuertatur: reuocatis in irritum quæcunque ab alterutra partium in præiudicium alterius post motam quæstionem coram episcopo Ferrariensi circa præbendas vel possessiones fuerint innouata.

[1 ¶ Canonicus. F.B. & B. & G. Canonicorum Ferrariensium, & magister G. Ferrariensis capituli procurator ad sedem apostolicam accessissent super quæstione quam de præbendis & reditibus habebant ad inuicem, dil. fil. n. tt sanctæ M. in Cosm. diac. cardinalem eis concessimus auditorem, coram quo.]

[2 Quia verò super his plena nobis, sicut idem cardinalis asserit, exhiberi non poterat certitudo, causam ipsam tuo examini duximus committendam.]

CAP. X.

Statutum generale Laicorum, ad ecclesias, vel ecclesiasticas personas, vel earum bona in earum præiudicium non extenditur: nec speciale, etiam si earum commodum & fauorem concernat. Hoc dicit, quoad intellectum, Abbas Siculus.

Idem *Abbati & conuentui S. Syluestri.*

ECclesia sanctæ Mariæ [1 & ꝑ.] Nos attendentes quòd laicis (etiam religiosis) super ecclesiis & personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas: quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi: à quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod ecclesiarum etiam respiciat commodum & fauorem, nullius firmitatis existit *c*, nisi ab ecclesia fuerit adprobatum. Vnde statutum *d* Basilij *e* de non alienandis prædiis rusticis vel vrbanis, ministeriis, & ornamentis ecclesiarum: illa reprobatum fuit potissima ratione, quòd auctoritate non fuit Rom. Pontificis roboratum) Quod a senatore factum fuerat in præiudicium monasterij non conuenti nec confessi vel conuicti, in irritum reuocantes, easdem possessiones restituendas sibi sententialiter definimus.

[1 In via lata contra I. de Alteia, qui quasdam ipsius possessiones dicebatur contra iustitiam detinere, mouit tempore B. Corosonis dicti Senatoris sub L. Iudice quæstionem. In ipso autem iudicio præfato. I. de Alteia syndicus monasterij vestri astitit, & ab eo etiam testes producti quidam ex monachis extiterunt. Iudex verò auditis rationibus partium pro eodem I. absolutionis sententiam promulgauit, à cuius sententia pars altera vocem appellationis emisit. Super hoc postea quæstione suborta proponente parte victrici, quod non potuerunt appellare, cum dictus L. non vt Iudex, sed tanquam arbiter fuisset electus, parte victa econtrario asserente, quod cum arbitrio fuerit cōtradictum, quod partes non nisi metu pœnæ constringit, quæ in præmisso arbitrio non fuerat comprehensa, appellari merito poterit, & fortius, si iudicium extitisset. De hoc igitur ad iam dictum. B. Corosonem quæstione perlata causam appellationis S primicerio Iudici delegauit, in cuius præsentia partibus constitutis dictus I. de Alteia proposuit se conueniendum non esse; cùm non possideret id quod pars altera requirebat, sed cum monasterium vestrum rem possideret petitam, dictus autem B. Coroson quoniam quoddam statutum emiserat à populo Romano approbatum pariter & acceptum, quod si quis post litem contestatam rem à se petitam transferret in alium, daretur possessio petitori, & alter fieret de possessione petitor. & idem I. post litem contestatam rem ipsam in monasterium transferre præsumpsit; possessionem rei petitæ assignauit ecclesiæ memoratæ. Verùm quoniam dictus I. de possessionibus ipsis monasterio nostro annuam reddidit pensionem, adiecit vt hoc ipsum ab ecclesia S. Mariæ fieret, donec de proprietate fundi cognosceretur; sed solutio quæ fieret ecclesiæ S. Mariæ in via lata in iure suo penitus non noceret. Sed quia sæpe fatum monasterium vestrum conquerebatur à promisso B. Coroson contra iustitiam spoliatum, & ipsum per officium nostrum suppliciter restitui postulabat, quod statutum eius nullius valoris extiterit, multipliciter asseuerans, & ꝑ. His ergo & consimilibus in nostra. & f. n. præsentia prudenter à patribus allegatis.]

a *l. quod si nolit §. quia assidua. De adil. ed. notat. Bart. in l. nemo. D. de reb dub.* b *vacantes.* c *cap 5. in 3. compil. tit. de foro compet. Partes huius c. sunt. ꝑ. vt lite pendente. c. 3. & 4.* d *Vide c. quia in ecclesiarum, §. hoc tit. sacra pag. decretorum & liberalium artium. ex tit. de iureiur. in 3. eod.* e *Præfecti vrbis Romæ vid. can. bene. 96. dist.* f *residuū est in c. 4. ꝑ. vt lit. pen.*

CAP. XI.

Pœna simpliciter adposita propter contumaciam, in dubio intelligitur temporalis, & non perpetua.

Idem *vniuersis doctoribus Parisiis commorantibus.*

EX literis *a* vestræ deuotionis accepimus: [1 & ꝑ.] Licet à vobis fide præstita fuerit constitutum, vt si quis magistrorum ordinationi vniuersitatis ipsorum duceret resistendum: & primò, secundò, tertiòve commonitus, intra triduum vniuersitati parêre contemneret magistrorum, ex tunc beneficio societatis eorum in magistratibus priuaretur: & ob hoc magister G. fuit eorum communione priuatus. Quia tamen constitutum non fuit, vt in perpetuum huiusmodi priuatio perduraret: cùm tam iuris canonici, quàm nostri moris existat: vt is, qui propter contumaciam communione priuatur, cùm satisfactionem congruam exhibuerit, restitutionem obtineat: mandamus quatenus suprà dictum magistrum statutis vestris nunc humiliter parêre curantem, ad communionis vestræ consortium in magistratibus admittatis.

[1 Quod cùm quidam moderni videlicet doctores liberalium artium à maiorum suorum vestigiis in tribus præsertim articulis deuiarent, habitu videlicet inhonesto, in lectionum & disputationum ordine non seruato, & pio vsu in celebrandis exequiis decedentium clericorum iam quasi penitus negligenter omisso. Vos cupientes vestræ consulere honestati octo ex vobis iuratos ad hoc vnanimiter elegistis, vt super dictis articulis de prudentium virorum consilio bona fide statuerent, quod foret expediens & honestum ad illud in posterum obseruandum, vos iuramento interposito communiter constringendo excepto duntaxat magistro G. qui iurare renuens & formidans fideiussoriam pro se tantum obtulit cautionem. Fuit etiam insuper ad cau-

a *Cap. 12. in 3. compil. de iureiur.*

telam

telam à vobis fide interposita protinus constitutum, vt si quisquam magistrorum aduersus alios duceret resistendum, & primo & secundo tertióve commonitus infra triduum vniuersati parêre contemneret magistrorum, ex tunc beneficio societatis eorum in magistralibus priuaretur: & quidem hoc vltimum quidam ex vobis simpliciter, quidam verò nisi satisfaceret, & nonnulli, nisi per vos se admitti ab aliis obtineret, se intellexisse fatentur. Cùm autem supradictus magister C. infra triduum vniuersitati non paruerit, requisitus iuxta conditionem ex tunc à vobis habitus est exclusus. Qui cum satisfactioni condignæ postmodum se obtulisset, in iiij. magistros iuramento interposito compromisit, illorum dictum pro bono pacis se gratum & ratum pariter habiturum: Illi verò vsi consilio sapientum, dictum suum communiter promulgarunt, memorato magistro in virtute iuramenti præstiti, prohibentes ne deinceps in licitis vniuersitati resisteret magistrorum, & iniungentes eidem, vt tamdiu in eodem statu persisteret quo nunc erat, donec per se vel per procuratorem se posse ab aliis magistris per sedem apostol. obtineret, salua in omnibus honestate. Vnde nobis humiliter supplicastis, vt eundem magistrum virum vtique prouidum & honestum & discretum, qui tanquam obedientiæ filius, quod sibi prædicti quatuor iniunxerunt, suscepit humiliter & patienter obseruat, & ex benignitate sedis apostol. faceremus communioni restitui magistrorum. Nos igitur ex præmissis intelligentes eidem magistro fuisse mandatum, vt tamdiu persisteret in eo statu quo tunc erat, donec magistrorum communioni de mandato sedis apostol. redderetur, & paratus sit super præmissis satisfactionem congruam exhibere.]

CAP. XII.

Non possunt canonici sine causa restringere numerum canonicorum seu prabendarum. Abbas Siculus.

Honorius III. *episcopo & cantori Cabilonens.*

EX parte *a* episcopi Eduensis fuit propositum, quòd canonici Eduenses propriis commodis inhiantes præbēdarum numerum ab antiquo in ecclesia Eduensi statutum (licet non sint eius deminuti reditus) restrinxerunt: [1 *&.j.*] Nolentes igitur diuini numinis minui cultum, sed potius augmentari: mandamus quatenus antiquum numerum facientes auctoritate nostra seruari: præbendas, quas à tempore vltimi statuti inueneritis vacasse in ecclesia memorata (non obstante aliqua constitutione super hoc à canonicis ipsis facta, vel confirmatione à nobis *b* ab eisdem obtenta) personis cum consilio episcopi conferatis.

[1 *Vt sic in temporalibus magis abundent, dum ea de quibus sustentari valet canonicorum numerus consuetus, tali prætextu in augmentum nituntur conuertere prabendarum, & in facti sui tuitionem super hoc confirmationis literas à nobis dicuntur impetrasse in communi forma.*]

CAP. XIII.

Constitutio futura respicit, & non praterita: nisi in ea de prateritis caueatur.

Gregorius IX. *Archipresbytero S. Mariæ maioris de vrbe.*

QVoniam constitutio apostolicæ sedis omnes adstringit, & nihil debet obscurum vel ambiguum continere: Declaramus constitutionem *c* quam nuper super præferendis in perceptione portionis maioribus, & consuetis seruitiis à minoribus exhibendis, edidimus: non ad præterita, sed ad futura tantum extendi. *a* Cùm leges & constitutiones futuris certum sit dare formam negociis, non ad præterita facta trahi: nisi nominatim in eis de præteritis caueatur.

DE RESCRIPTIS. *b*

TITVLVS III.

CAP. I.

Priuilegio generali, secundum ius commune obtento, obstat rescriptum speciale, etiam de eo mentionem non faciens. h. d. secundum intellectum magis communem.

Alexander III. *Senonensi Archiepiscopo.*

SIcut *c* Romana [1 *&.j.*] Quæsitum est à nobis ex parte tua: si alicuius causa delegatis iudicibus sublato remedio appellationis committitur: & literis apostolicis altera pars munita (quib. ei generaliter est indultum, vt liberè sibi liceat appellare) in vocem appellationis proruperit: an eius in eadē causa debeat appellationi deferri? Inquisitioni tuæ taliter respon. quòd eius in hac parte appellatio non debet admitti, postquā est causa iudicibus appellatione remota commissa. Quia speciale mandatum derogat generali.

[1 *Ecclesia omnium ecclesiarum disponente domino mater est, & magistra: ita & nos qui eidem ecclesiæ licet immeriti, diuina dispositionis prouidentia præsidemus, prout dominus nobis ministrauerit, consultationibus respondere cogimur singulorum, & quæ videntur dubia, apostolica circumspectionis prouidentia declarare. Sanè.*]

CAP. II.

In rescripto apostolico subintelligitur clausula, si preces veritate nitantur. Et si rescriptum prohibet causæ cognitionem, est de falsitate suspectum.

Idem *Cantuariensi Archiepiscopo.*

EX *d* parte Conuentrensis episcopi nostris est auribus intimatū, quòd cùm de causa, quæ inter G. & F. clericos vertitur super præbenda de Noualis *e* cognoscens, legitimè eidem F. (secundum tenorem literarum nostrarum continentiū, quòd si constaret ipsum F. de periurio esse conuictum & perpetuo illi renunciasse præbendæ, amoueretur ab ea, eo cognito & probato) præbendam adiudicasset eandem: ipse in vocem appellationis prorupit: & ad te quòd ei præbendam præcisè & absque causæ cognitione restitueres, literas nostras reportauit: [1 *& j.*] Verùm quoniam non credimus ita præcisè scripsisse, & in huiusmodi literis intelligenda est hæc conditio, etiam si non *f* adponatur, si preces veritate nitantur: *g* mandamus quatenus inspectis literis, quas episcopo prædicto direximus, si inueneris, quòd secundùm prædictum modum ei scripserimus, & in literis, quas præfatus F. reportauit, non fuerit habita mentio priorum literarum: sententiam præfati episcopi confirmes, & sæpedictum F. cum literis nostris, quas tibi detulit, ad præsentiam nostram *tamq; falsarium* venire compellas.

[1 *Et episcopum, qui post appellationem eum præbenda spoliauerat auct. ap. alicui beneficium conferendi potestate app. cessante priuares, donec per se vel per vnicum aut per literas suas de tanto excessu satisfacturus ad sedem ap. accederet, & prænominatum G. si eundem F. in iam dicta præbenda præsumeret molestare, vinculo excommunicationis vsq; ad cōdignam satisfactionem constringeres.*]

---

a *Ex hoc ca. apertè colligitur non valere statutum per quod cultus diuinus sine causa diminuitur, etiamsi in forma communi per Papam fuerit confirmatum.* b *Hunc textum dixit Card. esse singularem ad hoc quod app. confirmationis intelligitur de confirmatione in forma communi.* c *s. statuimus. j. de maiorita. & ob.*

a *Verba legis leges. C. de legibus.* b *Eo eorum interpretationibus add. in quadam edit. Vaticana.* c *cap. 1 eod. tit. in 1. compilat. Post Concil. Lateran sub Alexan. 3. part. 10. cap. 11.* d *Post Concil. Lateran. par. 7. c. 18. & c. 2 eod. tit. in 1. compilat.* e *Norbale al. Nohari.* f *Et si scripsimus taliter, hoc ex nimia occupatione contigit.* g *Iure ciuili nisi hæc clausula inseratur rescripto, non valet rescriptum. l. vlt. C. de diuers. rescrip.*

CAP. III.

Sic in secundo rescripto aduersarium impetrare, non fiat mentio de primo: valet primum, & non secundum: aliàs valet secundum. Et si primum fuit impetratum communi consensu partium, non valet secundum impetratum per alteram partem, hoc tacito.

Idem *Vuintoniensi episcopo.*

CÆterum *a* si aliquis super aliqua causa ab Apostolica sede impetrauerit literas, & aduersariis eius eandem causam postmodum obtinuerit committi aliis, de commissione priore non habita mētione: priores iudices ad decisionem causæ possunt procedere, nec secundæ literæ obtinent alicuius roboris firmitatem. Si verò in secundis literis habeatur mentio de commissione priori, prædicta causa à priorum est exempta iudicio: cùm eædem literæ non sint veritate tacita impetratæ: *b* Verùm si de adsensu partium causa committitur, & processu temporis, vel etiam cōtinuo, alterutra pars, altera nesciente, causam ipsam, tacito de commissione priori alij iudici obtinuerit delegari, non immerito is, qui tali dolo vel fraude aduersarium suum laborare coegit, in expensas condemnari debet eidem.

CAP. IIII.

Si Papa mandat in rescripto de duobus inquiri alternatiuè, ad certum effectum consequendum: sufficit alterum probari.

Idem *Eboracensi archiepiscopo.*

INter cæteras *c* consultationes tuas, fuit propositum coram nobis, quid tenere debeas cùm aliqua sub disiunctione mandantur, quorum vnum verum est, alterum falsum: vtputa si proponatur, quòd si talis sit sacerdotis filius, & in sacerdotio genitus qui proximo in tali ecclesia ministrauit, vel quod illicite ecclesiam occupauit eandem. Huic ergo quæstioni taliter respon. (iudici quodcunque istorum constiterit) illi prælibatam ecclesiam *d* adiudicari debere. Et idem in similibus obseruandum est.

CAP. V.

Is, ad quem rescriptum Papæ dirigitur, debet illi parere: vel causam rationabilem adsignare, quare parere non potest.

Idem *Rauennati archiepiscopo.*

SI quando *e* aliqua tuæ fraternitatis dirigimus, quæ animum tuum exasperare videntur, turbari nō debes. [1 *& infrà.*] Qualitatem negotij pro quo tibi scribitur diligenter considerans, aut mandatum nostrum reuerenter adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam prætendas: quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod praua nobis fuerit insinuatione suggestum.

[1 *Neq; moueri aut credere quod personam tuam contemptibilem velimus reddere vel despectam, quia te sicut Charissimum fratrem nostrum & immobilem columnam ecclesiæ affluentissima charitate diligimus, & honoris & exaltationis tuæ desideramus modis omnibus incrementum. Nam & si sæpè fratribus & coepiscopis nostris secundum veritatem eorum quæ nobis suggeruntur, asperè & durè scripsimus: hoc tamen non ex minori affectione contingit, sed vt clamoribus querelantium secundum Deum & officij nostri debitum satisfacere eo comprobemur. Quapropter monemus prudentiam tuam & exhortamur attentius, quatenus de cætero non mouearis neq; turberis, nec tuus animus deiiciatur, si tibi durum vel asperum scripsimus, sed sicut vir prouidus & discretus.*

CAP. VI.

Cistercienses sunt priuilegiati, quòd non possunt conueniri per rescriptum Papæ nisi in eo fiat mentio de eorum ordine.

Idem *Cisterciensibus fratribus* f.

a *Post Concil. Lateran. p. 7. c. 9. & c. 3. eod. tit. in 1. compil.* b *l. 1. C si contra ius vel util. pub. & ibi Bald.* c *Post Conc. Later. par. 4 c. 1. & c. 4. eod. tit. in 1. compil.* d *In 1. comp. legitur abiudicari.* e *c. in eod. tit. in 1. compil.* f *al. Abbati Cisterciensi & fratribus Cum.*

CVm ordinem *a* Cisterciensem professi: [1 *& infrà.*] Si contra vos super decimis, vel aliis (quæ ordini vestro specialiter sedes Apostolica indulsit) non facta mētione Cisterciensis ordinis, literæ fuerūt à sede Apostol, impetratæ per eas minimè teneamini respondere.

[1 *Eo priuilegio quo fratres alij gaudeatis inter vos & clericos alios seculares super decimis quæstione suborta, tacito quod sitis Cistern. ordinis contra vos, velut in monachos alterius ordinis literas à sed. apost. impetrantes, deinde iuramentis litigiis sicut à vobis significantibus accepimus & expensis difficilibus vos inquietant. Volentes ergo vobis solicitè prouidere, ne contra tenorem priuilegiorum vestrorum possitis quorumlibet temeritate vexari aut. apost. vobis mandamus, vt*]

CAP. VII.

Si sede vacante scribitur capitulo vt gerenti vices episcopi, vt præbendam alicui conferat: si creatur episcopus nondum executo mandato, & ad eum spectet collatio præbendarum, illud adimplere tenetur. hoc dicit, secundum lecturam communiter adprobatam. Abbas Siculus.

Idem *Tornacensi episcopo.*

EAm *b* te: [& infrà] Dudum siquidem ante tuam promotionem literæ à nobis (si benè meminimus) emanarunt, quibus decano & ecclesiæ tibi commissæ (te adhuc in eodem capitulo existente) mandatum dedimus & præceptum, vt P. (qui de gente Iudæorum originem duxit, & diuina gratia fidem Christi suscepit) in canonicum reciperent, *c* & præbendam sibi conferre deberent: [& infra] Ipsi vero (quia donatio præbendarum ad te spectabat) præceptum nostrum executioni non potuerunt mandare. Cùm itaque præscriptus P. te super hoc ex parte nostra requireret, respondisti, quòd nullum inde mandatum receperas, & sic eum à te infecto negotio, remisisti. Quod nullatenus fecisse deberes: si data literarum diligentiùs adtendisses, cum tempore quo literæ ipsæ datæ fuerunt, de capitulo ipso esses, sicut qui eras archidiaconus & canonicus eiusdem ecclesiæ, nec esses adhuc in episcopum consecratus. [& infra] Pro eo verò quod *d* Iudæus extiterit, ipsum dedignari non debes.

CAP. VIII.

Non valet rescriptum impetratum ad beneficia, si in eo taceatur dignitas impetrantis.

Lucius III *Linconensi episcopo* e.

AD aures nostras *f* peruenit, quod plerunque decani, archidiaconi, præcentores, vel alij ecclesiasticis præditi dignitatibus, super minoribus beneficiis literas impetrantes, nomen supprimunt dignitatis suæ, & simplici nomine se appellant, tanquam non habeant aliquem personatum. [1 *& infra.*] Tuæ consultationi [taliter] respondemus, quod cùm non sit intentionis nostræ, vt personæ pluribus reditibus abundantes, per literas nostras pauperes clericos super minoribus beneficiis inquietent: litteras, in quibus actor suæ nomen dignitatis supprimit, vires nolumus obtinere.

] 1 *Ideoq; rescripto nostro postulas edoceri, si fraus ista tacendi præiudicium illis debeat generare.*]

CAP. IX.

Valet secundum rescriptum impetratum ab aduersario, licet non faciat mentionem de primo: si primus impetrans dolo, vel negligentia, non fuit vsus illo.

Idem *Noruicensi episcopo.*

SI autem aliquis *g* authoritate posteriorum literarum per aduersarium in iudicium tractus, obiecerit

a *c. 1. eod. tit. in 2. compil.* b *Videtur esse pars c. eam te. de ætate & qualit. ordin. c. 3. eod. tit. in 2. compil.* c *In vno habetur in fratrem.* d *Vide in hunc locum Ioan. Roiam in singularibus fidei, singul. 104.* e *al. Vualtero Lincon. archidiac. Al. Vinton. epis.* f *Post Concil. Later. sub Alex. III. par. 41. c. 8. & c. 6. eod. tit. in 1. compil.* g *Cap. 7. eod. tit. in 1. comp. & post Concil. Lateran. sub Alex. III. part. 41. c. 9.*

literas

literas se priores habere, de quibus in posterioribus mentio nō habetur: Sed eis dolo, vel negligentia vti postposuerit, excusari non debet. Si autem, quia delegati iudicis copiam nequiuerit habere, per posteriores literas non poterit conueniri.

CAP. X.

Non valent rescripta per qua incerti iudices dantur, vel futura negotia committuntur.

Idem.

AD hæc *a* sumus [1 *& infrà*] Significatum est nobis, quosdam in prouinciæ tuæ partibus tales (vt adseruntt) de Cancellaria nostra literas recepisse, per quas eorum omnia negotia vnius iudicis, vel plurium (quos sibi elegerint) arbitrio committuntur: sicque fit, vt si aliquem pulsare voluerint, examen ordinarij iudicis non requirant, sed ad vnum iudicem vel plures delegatos sibi propitios, & parti aduersæ suspectos, super examinanda quæstione decurrant [2 *& infrà.*] Nos igitur huic morbo celeri volentes obuiare remedio, mandamus, quatenus si literas tales in prouincia tua inueneris: eas carere viribus nostra auctoritate decernas.

[1 *In apostolica sede disponente domino constituti, vt qua contra iustitiam attentantur, nostra solicitudine ad rectitudinis tramitem reuocentur. Proinde.*]

[2 *Quod quantum sit Deo contrarium & ecclesiasticis sacris vel canonibus inimicum, nemo ambigit, qui vel ad modicam notitiam canonica institutionis apprehendit. Tales itaque literas à cancellaria nostra non credimus emanasse vel prodiisse, vel si fortè prodierint, conscientiam nostram qua diuersis occupationibus impedita, singulis causis examinandis non sufficit, effugiunt. Vnde.*]

CAP. XI.

Falsa latinitas viciat rescriptum Papæ, hoc dicit. Ioan. And. concordat Abbas.

Idem. *b*

AD audientiam nostram *c*, te significante, peruenit, quòd H. de sancto Stephano, super absolutione sua literas tibi (vt prima facie videbatur) Apostolicas præsentauit: quibus, quoniam manifestum continent in constructione peccatum, fidem te nolumus adhibere. *d*

CAP. XII.

Contra secundum rescriptum non potest opponi de taciturnitate primi impetrati per appellantem de sua appellatione, non habita mentione. hoc dicit Ioan. And. concord. Abb. Sicul.

Clemens III. *e*

EX parte S. personæ *f* ecclesiæ de Tarento nobis innotuit, quòd cum capella de *g* Empton ad prædictam ecclesiam de iure pertineat, O diaconus (qui iam dictam capellam detinet) capellanum ipsius ecclesiæ nomine ipsius S. in ea ministrantem, post appellationem à se factam, amouit. Quam cum esset S. prosecutus & ad iudices literas impetrasset: ipse O. appellationem suam prosequi non curauit. Cumque auctoritate iudicum in ius esset vocatus, dixit se literas priores habere, de quibus nulla mentio in posterioribus habebat, quas vsque ad tertiam citationem suppressit: eisque dolo vel negligentia vti postposuit quod ex diuturnitate temporis videbatur, in quibus nulla mentio de appellatione ab ipso facta fiebat, cùm biennium à tempore appellationis iam fuisset elapsum. Ideoque mandamus, quatenus si ita esse constiterit (reuocatis in statum pristinum omnibus, quæ post appellationem ipsius O. inueneritis attentata) præscriptam capellam *h* matrici ecclesiæ restituere procuretis prædictum O. (si eum appellationem non fuisse prosecutum constiterit) memorato S. in expensis necessariis condemnantes.

CAP. XIII.

Rescriptum, quo scribitur pluribus cum clausula (Quòd si non omnes, &c.) intelligitur tam de impotentia facti, quàm iuris.

Cœlestinus III.

SCiscitatus es à nobis petitorio *a* destinato, de qua impotentia illud intelligatur (quod in literis nostris sæpe consueuit adponi) vt si duo vel tres, quibus literæ diriguntur, ipsis exequendis simul interesse nequiuerint vnus aut plures, *b* quibus scribitur, nihilominus exequantur. Nos verò ita sentimus, quòd tam de iure, quàm de facto, illa impotentia censeatur de iure, si aliquem illorum seruum, vel infamem, aut alio legitimo impedimento detentum esse constiterit: de facto, si constiterit eum casu mortis occumbere, aut ineuitabilis necessitatis articulo impediri, quò minus valeat interesse. Dum modo is, qui pro necessitate præsens esse non potest, collegiis suis canonicè excusationem suam curet (si poterit) destinare: vt alij coniudices vel executores, nihilominus ad consummationem iniuncti mandati procedant. Nec enim ille, qui tantummodo non vult interesse, hac impossibilitatis interpretatione valeat aliquatenus excusari: *c* nisi fortè sic in rescripto habeatur expressum, si non omnes interfuerint, vel simul nequiuerint, aut noluerint interesse.

CAP. XIIII.

In quæstione reuocationis rescriptorum recurritur ad arbitros, si iudices in cognitione sibi non deferant, nec inuicem concordant. h. d. vsq. ad § Quoniam.

Innoc. III. *Elensi episcopo.*

PAstoralis officij: *d* [& infrà] Præterea *e* quæsiuisti (quando de reuocatione literarū ambigitur) vtrum iudices priores, an posteriores cognoscere debeant, & vtrum per secundas sunt primæ literæ reuocatæ. Ad quod tibi respondeo, quod nisi posteriores prioribus, vel econuersò duxerint deferendum, simul vtique cognoscant: *f* & si forte nequiuerint simul in vnam sententiam concordare (quamuis plures sint ex vna parte, quàm altera) per arbitros communiter electos, à partibus huiusmodi concertatio sopiatur.

Per generalem clausulam positam in rescriptis, delegatus ante expressionem personarum, vel rerum, iurisdictionem habet in habitu, & non in actu. Et speciales literæ derogant literis generalibus super non specificatis in eis, quanquam de illis nullam faciant mentionem Abb. Sic.

Quoniam autem sub huiusmodi forma, videlicet causam, quam talis aduersus talem, & quosdam alios super hoc, & quibusdam aliis se habere proponit, tibi duximus committendam, à nobis multotiens literæ impetrantur: & solicitè quæsiuisti, an iudex ex delegatione huiusmodi, ante personarum, vel rerum expressionem, super personis, vel rebus exprimendis habeat potestatem: adiiciens, vtrum, si antequam personæ vel res expressæ fuerint nominatim, super non expressis in commissione priori, sed generaliter comprehensis, speciales literæ (quæ de priori commissione nullam faciant mentionem) ad alios iudices à sede Apostolica emanauerint: eundem vigorem debeant obtinere. Nos igitur ad hæc duo taliter respondemus, quòd (cùm generali per speciale procul dubio derogetur *g*) iurisdictio per generales literas attributa, per speciales (quantum ad ea,

a *Cap. 4. eod. tit. in 2. compil.* b *In veteri adscribitur Innocentio III.* c *c. 5. eod. tit. in 2. compil.* d *Quibus & quot modis rescripta vitientur, tradunt D D. in l. 7. c. de diuers. rescr.* e *Sic in 2. compil. Clemens III. Abbatibus de Osen, & de Herber. & priori sancta Frida.* f *ca. 8. eod. tit. in 2. compil.* g *al. Vpetone.* h *ecclesiam.*

a *c. 9. eod. in 2. compil.* b *Vide D D. in c. illa de elect. Sp. in tit. de leg. § nunc ostendendum, versic. 18. vbi dicit quod supplet iuris positiui defectum.* c *l. inde Neratius § fid. & ibi gloss. D. ad leg. Aquil. & l. confess. comb. iuncta gloss. De int. in iur fac.* d *Quæ hic desunt, reperies j. de offic. C. pet. iud de c. pastoralis* e *Cap. 3. eod tit in 2 compil.* f *l. si quis ax alieni, E. de iudiciis.* g *l. in to o ff de reg iuris. Sart. in l. Manium, de legit. 2. & l. 1. in princ. de nou. nunt.*

quæ specialiter exprimuntur (penitus eneruatur, licet de prioribus non faciant mentionem, vnde superflua relinquitur prima quæstio, etsi meritò dici possit quod donec iurisdictio reuocetur, eam super rerum, vel personarum articulis exprimendis obtinet delegatus: sed antequam exprimantur personæ, vel res, delegatus nequit iurisdictionem huiusmodi exercere.

CAP. XV.

Per generalem clausulam (quidam alij, & res alia) multitudo effrenata non includitur, nec personæ, nec res maiores expressis, sed pares, vel minores.

Idem *Senonensi archiepiscopo.*

SEdes Apostolica *a* consueuit exhibere se petentibus liberalem, sed quidam eius gratia nequiter abutuntur.] 1 & j.] Nos igitur volentes eorum malitiis obuiare, decernimus: vt cùm in commissionibus nostris minores & vtiliores personæ solummodo designentur, maiores & digniores sub generali clausula non intelligantur includi. Sed nec liceat occasione generalitatis huiusmodi multitudinem effrenatam in iudicium euocare. Nec super maioribus & grauioribus negotiis audiantur, qui de minoribus & leuioribus tantùm faciunt mentionem. Si quis verò aliquas personas expresserit, non vt velit cum eis in iudicio experiri, sed vt ad pares transire valeat, vel *b* minores (quia fraus & dolus ei patrocinari non debent) tanquam mendax precator *c* careat penitus impetratis.

[1 *Dum quod ipsa de benignitate concedit, ipsi ad malignitatem retorquent. Quidam enim malignari volentes in commissionibus omnibus nostris minores vel viliores personas propriis nominibus exprimunt; maiores autem & digniores specialibus vocabulis non designant, sed eas sub quadam generalitatis inuolucro comprehendunt, vt commissiones ipsas à nobis facilius impetrent sub hac forma, conqueritur talis de isto vel illo & aliis quibusdam propriis nominibus exprimendis, qui eis super tali negocio & quibusdã aliis rebus, iniuriosi nimis & graues existunt.*

CAP. XVI.

Qui contra vnum super eodem ad diuersos iudices diuersa rescripta impetrat, & eis vtitur, perdit commodum vtriusq;.

Idem d *R. cantori & R. priori de monte leprosorum.*

EX tenore *e* literarum quas nobis destinastis: intelleximus R. sacerdotem de *f* Collouilla ad alios iudices super quæstione (quæ inter ipsum & abbatem de Becco vertitur) literas Apostolicas impetrasse, qui cùm partem citassent aduersam, dictus presbyter coram eis noluit litigare: [1 & j.] Cumq; vos in causæ cognitione procedere velletis, abbas coram vobis proposuit, quod non tenebatur per directas ad vos literas presbytero respondere, cùm per alias ab aliis iudicibus fuisset citatus, quæ auctoritate illarum non fuerant reuocatæ. Nos igitur attendentes fraudem presbyteri memorati, duas commissiones super eodem negotio impetrantis, quarũ altera non faciebat mentionem de reliqua (quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent) decernimus, vt ipse commodo careat vtriusque.

[1 *Postmodum verè idem presbyter super eodem negotio vobis nostras literas præsentauit, in quibus de prioribus mentio non fiebat.*

CAP. XVII.

Non valet rescriptum ad beneficium impetratum, de beneficio impetrantis non faciens mentionem.

Idem *Mediolanensi archiepiscopo.*

CVm *a* adeò scripta sedis Apo. moderemur:] 1 & j.] Scripsisti nobis, quod cùm P. clericus in ecclesia Modecensi sufficientem sibi sit præbendam adeptus, mirabaris quòd pro receptione ipsius in ecclesia de Gronzola, proposito & fratribus eiusdem ecclesiæ literas miserimus: cùm si literarum nostrarum seriem adtendisses, nihil inuenisses in eis, quod debuisset tuum animum offendisse. Cùm enim in literis nec de præbenda ipsius mentio haberetur, nec Modecensis canonicus imò nec clericus diceretur in eis: & in literis ipsius hæc esset adiecta conditio, Si dignus existeret ad ecclesiasticum beneficium obtinendum, intelligere potuisses qualiter literæ ipsæ fuerant impetratæ.

] 1 *Vt ex certa scientia nihil in eis faciamus apponi quod de iure debeat reprehendi, miramur non modicum & mouemur, quod quotiens ad te vel ad aliquos tibi subiectos nostras literas destinamus, te super his mirari rescribis ac si mandaremus aliquid inhonestum.*]

CAP. XVIII.

Ordo rescripti interpretationem recepit à iure communi.

Idem b *electo decano, & N. canonico Cameracensi.*

CAusam *c* quæ inter Præmonstraten. & Præmon. *d* ecclesias super possessionibus de Anapia vertitur: [1 & j.] Sed quia in literis animaduertimus fuisse insertum, quod si alterutra partium citata legitimè, præsentiam vestram adire, vel iudicio vestro parêre contemneret: vos præsentis partis probationes recipere, & quantum de iure poteritis, in causæ cognitione ac decisione procedere minimè tardaretis. Nos volentes vt clausula illa (quãtum de iure poteritis) quæ antequam de probationum receptione mentio fieret, fuerat inserenda: clausulam illam de receptione probationum præcedat: mandamus quatenus ipsam intelligentes ibidem, in causa iuxta tenorem literarum procedere non tardetis: prouisuri, vt si literarum auctoritate priorum, in eodem negotio legitimè est processum, firmum & stabile perseueret, alioquin si occasione clausulæ memoratæ aliquid constiterit in alterius partis præiudicium attentatum, id viribus decernimus cariturũ, mandantes, vt in decisione ipsius negotij (sicut præmissum est) tam super principali, quàm super incidentib. quæstionibus, appellatione remota, canonicè procedatis.

[1 *Super possessionibus de An. discretioni vestræ commisisse meminimus.*]

CAP. XIX.

Non valet, impetratio in ecclesia numerata, non facta de numero mentione; si per eam frangitur numerus canonicorum, licet non frangitur numerus præbendarum: & processus inde factus est nullus. hoc dicit ad intellectum. Pannor.

Idem *archiepiscopo Senonensi* e

COnstitutus *f* apud sedem Apostolicam P. clericus proposuit, quòd cùm C. p. n. *g* decano, & capitulo Bituricensi dederit in mandatis, vt ipsum reciperent in canonicum & fratrem, & præbendam ei conferrent, si qua tunc in eorum vacaret acclesia, vel proximo *h* vacaturam: & ipsi eum *i* mandatum eius admittere non curasset, eis præcipiendo mãdauit, vt quod mandauerat, adimplerent: sibi super hoc executoribus deputatis: *& infra.* Verùm pars *k* aduersa respondit, quòd cum in Bituricensi ecclesia certus esset numerus canonicorum institutus, firmatus iureiurando, & per Rom. Pontificem confirmatus, & de hoc memoratus P.

---

a *Cap. 4. eod. tit. 3. in compil.* b *Vel descendere ad minores in vno manuscrip.* c *In impressis peccator malè, sed ex omnib. manuscr. reposuimus precator. facit. j. eod. tit. ean. super literis. & l. etsi C. si contra ius vel vtil. pub.* d *Additur in 3. comp. & Ioanni de Sagio Canonico Rothomagensi: Al. Idem R. cantori Rothomagensi & R. priori, &c.* e *c. 5. eod. tit. in. 3. compil.* f *Corbeuilla.*

a *c. 7. eod. tit. in 3. compil.* b *Idem abbati de Alcobatia F. & P. monachus Alcobiatia, vt habet 3. compil. al. electo decano & M. canonico.* c *c. 8. eod. tit. in 3. compil.* d *Parmacensem.* e *Additur in 3. compil. & S. Mariæ in via lata S. Apost. Legato.* f *c 9. eod. tit. in 3. compil.* g *Cœlestinus prædecessor noster. ita G. Papa. p. n.* h *proximam.* i *Hæc dictio cum, deest in manuscr.* k *altera.*

non

non fecisset in suis literis mentionem: intelligendum erat circumuenisse prædecessorem nostrum, & dictas literas veritate tacita impetrasse: [I & ſ.] Discretioni *a* vestræ mandamus, quatenus si legitimè vobis constiterit numerum canonicorum, qui nunc est in eadem ecclesia, per decanum & capitulum eiusdem ecclesiæ iuramento firmatum, antequam prædictus clericus literas executorias impetrasset: quicquid factum est occasione literarum ipsarum, irritum decernatis: alioquin ei faciatis in eadem ecclesia præbendam (si qua vacat) sublato cuiuslibet appellationis obstaculo, adsignari.

[I *Licet enim cum in aliqua ecclesia certus statuitur numerus, hæc apponatur conditio vel intelligatur apponi, salua sedis ap. auctoritate, non tamen ei erat credendum quod eum ex certa scientia contra iuramenta eorum recipi mandauisset, cum de hoc in suis literis nihil fuisset expressum.*]

CAP. XX.

Difficile & famosum c. & est clauis totius tituli. Et h. d. in summa: Exprimens falsum, vel tacens verum in rescripto: si malitiose, caret prorsus impetratis. Sed si per simplicitatem, vel ignorantiam, aut obtinuisset vero expresso & suppresso falso saltem literas in forma communi, & delegatus procedit seruato iuris ordine, & non speciali forma rescripti: secus si nullo modo literas habuisset.

Idem *A. Canonico Pictauiensi.* b

SVper literis *c* quæ ab aliquibus ex malitia, & à nonnullis ex ignorantia (tacita veritate, vel suggesta falsitate) impetrantur à nobis, diuersos intelleximus diuersa sentire, aliis adserentibus eos debere prorsus carere omni commodo literarum, cùm mendax precator carere debeat penitus impetratis: aliis verò dicentibus, quòd etsi forma carere debeant in literis nostris expressa, nihilominus iuxta rigorem iuris sit à delegato iudice in negotio procedendum. Nos igitur inter eos, qui per fraudem vel malitiam, & illos, qui per simplicitatem vel ignorantiam literas à nobis impetrant, huiusmodi credimus discretionem *d* adhibendam, vt hi, qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ peruersitatis pœnam, nullum ex illis literis commodum consequantur, ita videlicet, quod delegatus (postquam sibi super hoc facta fuerit fides) nullatenus de causa cognoscat. Inter alios autem, qui posteriori modo literas impetrant, duximus distinguendum, quæ falsitas suggesta fuerit, vel quæ veritas sit suppressa. nam si talis expressa sit falsitas, vel veritas occultata, quæ quamuis fuisset tacita vel expressa, nos nihilominus saltem in forma communi literas dedissemus, *e* delegatus non sequens formam in literis ipsis adpositam, secundum *f* ordinem iuris in causa procedat. Si verò per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis, literæ fuerint impetratæ, qua tacita vel expressa nos nullas prorsus literas dedissemus, à delegato non est aliquatenus procedendum: *g* nisi forsitan eatenus, vt partibus ad suam præsentiam conuocatis, de precum qualitate cognoscat: vt sic in vtroque casu, eadem ratio, quæ delegantem moueret, moueat etiam delegatum: & vbi delegans suas literas denegaret, delegatus etiam suæ cognitionis officiũ nullatenus interponat.

CAP. XXI.

In causa monasterij conuenitur abbas per rescriptum, in quo nulla fit mentio de conuentu, nec propter hoc adpellari potest: nisi abbatis & conuentus bona essent distincta omnino.

Idem *abbati & conuentui Pramonstratensi.*

E *a* Doceri *b* postulastis à nobis, verùm per litteras aduersus abbates (nulla mentione habita de suis conuentibus) impetratas, teneantur abbates ipsi super causis (quæ ad conuentus pertinent, & eosdem) de ipsis querelantibus respondere: ac licet inhibita sit appellatio, per appellationis obiectum possint (ne respondeant) se tueri. Super quo duximus respondendum, quod nisi alia causa rationabilis suffragetur) per appellationem se tueri non possunt, quò minus debeant auctoritate literarum huiusmodi legitimè respondere: Cum ex officio suo teneantur congregationum suarum negotia procurare: Nisi fortè abbatis & conuentus negotia essent omnino discreta.

CAP. XXII.

Processus factus per literas subreptitias irritatur: sed factus contra formam rescripti, irritus nunciatur.

Idem *Archiepiscopo & magistro V V. canonico Magdeburgensi.*

CVm dilecta *c* in Christo filia R. custos Hesiensis *d* ecclesiæ, ac procurator G. monialis, super electionibus in eadem ecclesia celebratis, litigauerint aliquãdiu coram nobis: & ſ. Deprehendimus literas ad abbatem de Remech. *e* & suos coniudices impetratas, per subreptionem *f* obtentas, cùm in eis illius articuli, videlicet *g* de subtractorum resignatione, fuerit præter conscientiam nostram cognitio demandata, qui in prioribus literis ad scholasticum *h* Hildesensem, & coniudices suos obtentis, insertus fuerat: de quibus in secundis literis mentio non fiebat: & ideo, quod ipsarum literarum occasione dignoscitur attentatum, duximus irritandum. Dictum insuper scholasticum & coniudices suos inuenimus minus prouidè processisse. Cùm enim in literis nostris eisdem principaliter mandaretur, vt ad prædictam ecclesiam personaliter accedentes, personæ idoneæ administrationem committerent abbatię, cui ad opus eius fieret hincinde resignatio subtractorum: ipsi formam mandati Apostolici transponentes, illo capitulo prætermisso, de aliis articulis inordinatè plurimum cognouerant: propter quod processum ipsorum contra nostri formam rescripti, ac iuris ordinem attentatum, irritum decernimus & inanem. ideoque mandamus, quatenus G. & quibusdam aliis sororibus ecclesiæ (sicut iustum fuerit) restitutis, & forma mandati nostri exacta diligentia obseruata, in negotio ipso ratione præuia procedatis.

CAP. XXIII.

Valet secundum rescriptum, licet de primo non faciat mentionem, quo vti noluit impetrans intra annum.

Idem.

PLerumque *i* contingit, quòd aliqui nostris literis impetratis, illis vti multo tempore postponentes, tum demum eas exhibent, cùm aliarum auctoritate, ab eis, contra quos primitus literas impetrant, cœperint conueniri: dicentes posteriores literas non valere, vtpote non facientes de prioribus mentionem. Cùm igitur non sit malitiis hominum indulgendum: statuimus, vt si quis nostras literas impetrans, intra annum postquàm copiam iudicum habuerit, ex malitia, vel negligentia postposuerit vti eis, auctoritate posteriorum literarum valeat conueniri, licet in ipsis nulla de prioribus mentio habeatur.

a *In vulgatis male, dominationi, cum constet legendum discretioni.* b *al. Idem A. Amarico can. S. Hilarij Pictauiensi.* c *c. 10 eod. tit. in 3. compil.* d *distinctionem habendam.* e *Vide l. 1. C Si contra ius vel util. pub. & ib. Bald.* f *sed.* g *Vide l. Mutus cum gloss. 2. ff. de prec. & ff. de pet. her. l. Si possessor. & l. si quid possess.*

a *al. A nobis per literas edoceri postulastis.* b *c. 11. eod. tit. in 3. compil.* c *c. 12. eod. tit. in 3. collect.* d *al. Heronensis. al. Hertasensis.* e *al. Reueane.* f *id est, tacendo verum, vel exprimendo falsum.* g *sic legendum in ver. de subiectorum resignatione, vel subtractorum restitutione.* h *Midonensem.* i *Ca. 3. eod. tit. in 3. compil.*

CAP. XXIIII.

Si à delegato aliquid mandatur ordinario, debet humiliter exequi. Sed si alius delegatus per alias literas post executionem mandat contrarium, vel si ante executionem innotuerit ordinario, inter delegatum, qui mandauit, & alium, contentionem esse de iurisdictione: faciat sibi vtrarumque literarum copiam exhiberi, non vt iurisdictionaliter cognoscat, sed vt se informet, an per secundas reuocentur primæ. & si primæ reuocentur, exequatur secundum mandatum. Si autem non reuocentur, vel de hoc dubitet, non exequatur secundum mandatum, donec contentio de iurisdictione terminetur. Abb. Sic.

Idem *Rotha. archiepiscopo.*

CVm [a] contingat, *& j.* Præterea cùm quidam super aliquo litigantes, ad diuersos iudices literas impetrant, quorum quidam obtenti à parte altera tibi mandant, vt partem aduersam denuncies excommunicationis sententiæ subiacere, aliis iudicibus postmodum tibi iniungentibus, vt eandem denuncies absolutam, quæris, an vtrisq; an neutris: vel alterutris saltem obedire debeas in hac parte. Super quo tuæ prudentiæ respondentes, credimus distinguendum, an cùm primum mandatum recepisse dignosceris, tibi forsan innotuerit inter illos & alios super iurisdictione discordiam suscitatam, an super hoc nihil omnino sciuisti. Et quidem si super contentione huiusmodi nihil tibi penitus innotescat, cùm primùm mandat..m recipere te contingit: illud debes humiliter executioni [b] mandare. Sed si postea contrarium tibi ab aliis demandatur, tunc literarum ad vtrosq; à sede Apostol. obtentarum copia postulata (quas tibi auctoritate præsentium districtè præcipimus exhiberi, si ex ipsarum tenore deprehenderis euidenter (ita quòd non sit aliquatenus hæsitandum) quòd literæ, quæ ad illos, à quibus secundum mandatum receperis, impetratæ noscuntur, expresſè reuocent literas aliorum: tu illud intrepidus exequaris, quod tibi secundo loco mandatur. Si verò ex literarum inspectione manifestè tibi constet, quòd literæ obtentæ ad illos, qui primum dedêre mandatum, per alias minimè reuocatur: secundum mandatum nullatenus exequaris. Quòd si super hoc tibi meritò fuerit dubitandum: ad exequendum secundum mandatum te procedere non oportet, donec iuxta cuiusdam nostræ constitutionis tenorem inter eos huiusmodi concertatio sopiatur. Et idipsum facere debes, si primo mandato recepto, & nondum executioni mandato, tibi forsan innotuerit, quod inter se super iurisdictione demandata cœperint disceptare. Cæterùm in his omnibus puram & prouidam te conuenit intentionem habere: ne vel ad declinandum mandatum dubitare te dicas, vbi dubitandum non est: vel etiam ad exequendum te adseras esse certum, vbi certus esse non debes. Licet autem ex his certa tibi detur doctrina, qualiter in his te debeas habere, nulla tamen tibi attribuitur potestas, vt inter delegatos, aut partes de iurisdictione debeas iudicare. [c]

CAP. XXV.

Quando in rescripto plura narrantur, diuersos effectus operantia: non sufficit impetranti alterum solum probare, ad vtrumq; effectum consequendum.

Idem *magistro* [d] *G. & P. de Fumisca.*

OLim [e] ex literis sancti Nicasij Remensis, [f] Sargiensis & Vallis regiæ abbatum fuit nostris auribus intimatum, quòd cùm ad eos semel & iterum à nobis literæ processissent, super eo videlicet quod P. clericus sancti Remigij, parœciam de Salice (quam R. de cliuo per interpositam personam sibi collatam fuisse proposuit) detinebat, ipsi partes semel secundo, & tertio citauerunt, & dictum P. quia citatus pluries comparere noluit per se vel per responsalem aliquem coram eis, excommunicationis vinculo innodantes, fecerunt fructus ipsius parœciæ sequestrari. Cumq; postmodum idem P. accedens ad eos se iuri promiserit pariturum, ac obtinuerit se absolui: ipsi absolutionis literas concedentes, diem ei adsignauerunt & locum, quibus coram eis, quod promiserat, adimpleret: qui diem & locum ex literis illis radens, in loco [a] rasuræ scripsit, quòd ipsi ei sequestratos fructus adsignari mandabant: quod coram duobus eorum tandem (tertio sui absentiam excusante per literas) est confessus. Nos igitur cum tantæ temeritatis excessus falsitatis scrupulo non careret: vobis dedimus in mandatis, vt (si esset [b] ita) ipsi præsumptori super dicta parœcia perpetuum silentium imponentes, præfato R. de Cliuo adsignaretis eandem cum fructibus sequestratis. Verùm sicut vos per vestras nobis literas intimastis, cùm dictus R. rasuram præfatam coram vobis per testes idoneos probauisset, & ob hoc postulasset sibi dictam ecclesiam adsignari: vos vtrum [c] clausula illa (si esset ita) de omnibus superioribus, an de articulo tantùm rasuræ deberet intelligi, dubitastis. Nos igitur respondemus, quod clausula illa ad omnia debet superiora referri, ad hoc vt ipsi R. præfata ecclesia conferatur: quia licet vicium falsitatis ad imponendum ei perpetuum silentium super ecclesia ipsa sufficiat, qui falsitatem huiusmodi perpetrauit, non tamen propter hoc eadem ecclesia est aduersario adsignanda, nisi super aliis facta fuerit plena fides.

CAP. XXVI.

Non valet rescriptum super restitutione beneficij impetratum, quod de causa excommunicationis, & amotionis impetrantis, non facit mentionem.

Idem *episcopo Imolen.*

DIlectus [d] filius abbas sancti Stephani Bononiensis, per suas nobis literas intimauit, quod cum ipse (cui visitationis officium in ciuitate ac diœcesi Bononiensi commisimus) B. & A. presbyteros ab ecclesijs suis (propter eorum graues & manifestos excessus) duxerit amouendos: iidem super restitutione sua nostras ad te in communi forma literas impetrarunt, de amotionis suæ causa, & excommunicationis, [e] qua tenentur adstricti, nullam facientes penitus mentionem. [1] Nos igitur fraternitati tuæ mandamus quatenus (si est ita) literas ipsas tanquam per veri suppressionem obtentas, viribus carere decernas.

[1] *Procuratoribus igitur victuorum & ecclesiarum ipsarum exceptiones in tua præsentia proponentibus antedictas tu supersedendum huiusmodi negotio decreuisti, donec super hoc nostræ voluntatis beneplacitum recepisses.*

CAP. XXVII.

Per literas iustitiæ non tenetur episcopus prouidere habenti perpetuam vicariam, vel sufficiens patrimonium. Nec valent literæ gratiæ ad beneficium obtinendum, in quibus impetrans tacuit perpetuam vicariam. hoc dicit comprehendendo vtrunq; intellectum.

Idem *episcopo Veratisamensi* [f]

POstulasti [g] per sedem apostolicam edoceri, vtrum alicuius ecclesiæ perpetuo vicario, de prouentibus vicariæ bonisq; paternis habenti, vnde valeat cômodè

a *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil.* b *Quod si non fecerit, poterit compelli ad exequendũ. c. pastoralis. j. De off. delegat.* c *Ad do concor. in l. qui procuratorem. in gloss. 1. ff de procu. & in l. a diuo Pio. & ibi Barto. & doctores ff de re iudic.* d *al. idem de Vallibus Magistro G. & P. de Fumusca. al. de simiis canonico.* e *c. 2. eod. tit. in 4. compil.* f *al. Remanensis, Saginensis. Alias Signia. ca. & est diœcesis Remen. al. Sargin.*

a *al. in locum rasuræ rescripsit.* b *Adde quòd si ista clausula desit in aliquo rescripto, illud præsumitur esse falsum, Archidiac. & D D in c. cordi. De app. in 6.* c *Vos de clausula, si ita est.* d *Ca. 3. eod. tit. in 4. compil.* e *Sententia in quibusdam antiquis.* f *al. Vratismensi.* g *C. 4. eo. tit. in 4. compil.*

sustentari,

sustentari tenearis per illam formam communem (cùm secūdum *a* Apostolum) in ecclesiastico beneficio prouidere. Ad quod sic duximus respondendum, quòd cùm per formam prædictam necessitatibus pauperum clericorum (qui nullum sunt ecclesiasticum beneficium adsecuti) sedes Apostolica duxerit succurrendum: perpetuus vicarius) nisi de vicaria fecerit mentionem) commodū reportare non debet de huiusmodi literis, vtpote veritate tacita impetratis. Non enim beneficio carere debet dici, cui competenter de perpetuæ vicariæ prouentibus est prouisum. Et pro habente beneficij sufficientis subsidium, ex certa scientia super obtinendo alio beneficio, de leui non scribimus, quin faciamus de primo in nostris literis mentionem.

CAP. XXVIII.

Per literas apostolicas de hac constitutione mentionem non facientes, non potest quis trahi vltra duas dietas extra suam diœcesim, nisi de consensu partium literæ fuerint impetratæ. hoc dicit, vsq; ad §. sunt & alij.

Idem *in concilio generali.* b

NOnnulli gratia sed. Apostol. abutentes, literas eius ad remotos iudices impetrare nituntur, vt reus fatigatus laboribus & expensis, liti cedere, vel importunitatem actoris redimere compellatur. Cùm autem per iudicium iniuriis aditus patere non debeat (quas iuris obseruantia interdicit) statuimus, ne quis vltra duas dietas extra suam diœcesim per literas apostolicas ad iudicium trahi possit. Nisi de adsensu partium fuerunt impetratæ, vel expressam de hac constitutione fecerint mentionem.

Non valent literæ ad lites impetratæ, sine speciali mandato domini, nisi impetrentur per coniunctam personam. h. d.

Sunt & alij, qui se ad nouum genus mercimonij conuertentes, vt vel sopitas possint suscitare querelas, vel nouas immittere quæstiones, fingunt causas, super quibus à sede apostolica literas impetrant, absq; dominorum mandato: quas vel reo (ne propter eas laborum vel expensarum dispendio molestetur) aut actori (vt per ipsas aduersarium indebita molestatione fatiget) venales exponunt. Cùm autem lites restringendæ sint potius, quàm laxandæ: hac generali cōstitutione sancimus, vt si aliquis super aliqua quæstione de cætero sine speciali mandato domini literas Apostolicas impetrare præsumpserit, & literæ illæ non valeant, & ipse tanquam falsarius puniatur. Nisi fortè de illis personis extiterit, à quibus non debet exigi de iure mandatum.

CAP. XXIX.

Si occasione duorum rescriptorum, vnius scilicet in causa principali, alterius in causa appellationis, contenditur: nō iudex super principali, sed deputatus super adpellatione, cognoscere debet de validitate appellationis.

¶ Honorius III. *Cantuarensi archiepisc. & coniudicibus suis.*

DIlectus filius I. Sarracenus clericus exposuit coram nobis quod cum Iordanus clericus Dumeliensis *c* ipsum super ecclesia sancti Nicolai Dumeliensis coram vobis authoritate literarum nostrarum traxisset in causam: ex parte ipsius Iordani fuit excipiendo propositum, quod authoritate ipsarum literarum non poterat cōueniri, eo quod vltra duas dietas à diœcesi, (vbi prædicta ecclesia erat) contra statuta concilij generalis (de quo in eisdem literis non fiebat mentio) distrahatis *d* Et quia huiusmodi exceptionem admittere denegantes, procedebatis in causa (pro eo quod idem I. *e* in Rophensi & Eliensi diœcesi beneficia obtinet, quasi ex hoc domicilium intelligeretur habere (ipse ad nostram audientiam appellauit: [1 & *s.*] Cumque item I. appellationem interpositam prosecutus, ad Eboracen. archiepiscopum, & eius collegas, super præmissis literas impetrasset: vos in causa ipsa nihilominus procedentes, eisdem iudicibus ne in commisso sibi procedant negotio, inhibetis. Quocirca mandamus quatenus (si est ita) causæ supersedeatis eidem, cùm non vos, sed dicti iudices cognoscere habeant, ad quos iurisdictio debeat pertinere.

[1 *Vos eiusdem adpellatione contempta partem alterā mittendā in possessionē eiusdem ecclesiæ causa custodiæ decreuistis.*]

CAP. XXX.

Si plures impetrant in eadem ecclesia, statur data; vt primus impetrans præferatur, & solus admittatur. Ita cōmuniter summant docto. Et procedit istud summarium, secundum opinionem communem, qua hodie inualuit propter iura noua.

¶ Idem *Episcopo & archidiacono Legion.*

CApitulum sanctæ crucis Cameracensis exhibita nobis petitione monstrauit, quòd [Callimacho clerico] super præbendali beneficio in eorum ecclesia obtinendo, literas nostras ad eos prius monitorias, & demum præceptorias impetrante, B. clericus contra eos super consimili beneficio in eadem sibi ecclesia conferendo, ad I. archiep. Tornac. & eius collegas de prædictis literis non habita mentione executorias à nobis literas impetrauit: qui post adpellationem ad nos interpositam, in eos suspensionis & excōmunicationis sententias protulerunt: ac dictus *a* C. super executione mandati pro eo facti, ad alios obtinuit scripta nostra: qui tulerunt suspensionis & excommunicationis sententias in eosdem. 1 Quocirca mandamus, quatenus eo recepto in canonicum & in fratrem, adsignatoq; sibi beneficio præbendali, qui ad eos prius mandatum Apost. reportauit, præfatas sententias iuxta formam ecclesiæ relaxetis: alteri super præbendali beneficio in eadem ecclesia silentium imponentes.

[1 *Vnde nobis humiliter supplicauit, vt cum in eadem ecclesia tantum xij. sint præbendæ, & ob hoc non sine magno grauamine simul prouidere possunt, vtriq; faceremus easdem sententias relaxari & prouideri alteri eorum in eadem ecclesia de præbenda præsertim cum in vtrisq; literis clausula illa continetur inserta, nisi de mandato nostro eadem ecclesia foret in alterius receptione grauata.*]

CAP. XXXI.

Si habens literas Papæ ad beneficium, eis propter annuam pensionem renunciat, non valent literæ beneficiales per eum hoc tacito impetratæ.

¶ Idem *Bituricen. archiepisc. Apost. sed. leg.*

AD audientiam nostram [*te significante*] peruenit, quòd quidam clerici obtentis à sed. Apost. literis super prouisione sua in aliquibus ecclesiis tibi subiectis, recipientes ab eis annuas pensiones seu alia beneficia, ab eorum impetitione desistunt, renunciantes beneficio literarum: [1 & *infrà.*] Et. mandamus quatenus eos qui post literas taliter venditas, alias (de illis mentione non habita) impetrabunt de cætero, vel hactenus impetrauerint: carere decernas commodo earundem, & ecclesias non permittas earum occasione vexari: reuocando in irritum, si quid earum prætextu inueneris esse factum.

[1 *Demum ad sedem apostolicam accedentes super sua prouisione obtinent alias literas ab eadem de literis antea impetratis non habita mentione, & sic gratia apostolicā benignitatis abutentes ecclesias multipliciter inquietant. Ne igitur tales de sua circumuentionis astutia glorientur.*]

CAP. XXXII.

Receptus per literas apostolicas, licet præbendam exspectet: per alias literas hoc supprimentes, in alia ecclesia recipi non debet. hoc dicit, inhærendo verbis literæ.

a *Infra de præben. cum secundum apostolum.* b *Lateran. c 37. de liter. non impetran. &c.* c *al. Dulmensis al. Dunedensis.* d *in nonnullis manuscriptis legitur Citabatis.* d *Iordanus.*

a *dictus R.*

¶ Greg. IX. *Mediolanensi archiepiscopo.*

In nostra proposuisti præsentia, quod nonnulli clerici à sed. apo. plures literas (non tamen alias de aliis mentionem facientes) impetrant fraudulenter, quòd in pluribus ecclesiis admittantur: sicque aliquando in aliis recepti, licet nondum eis ecclesiasticum beneficium sint adsecuti, alias ecclesias super receptione sua nihilominus impetunt & molestant: *a* & infrà.

Mandamus quatenus eos clericos ecclesiis in quibus recepti sunt, faciens esse contentos, non permittas alias ab eis occasione literarum huiusmodi molestari. Nisi de receptione fortè sua expressam fecerint mentionem.

CAP. XXXIII.

Non valet rescriptum, quod procurator reuocatus & de hoc certificatus, extra iudicium impetrauit: secus tamen si in iudicio: dummodo reuocatio ad notitiam aduersarij vel iudicis non peruenit. hoc dicit, secundum lecturam magis communem.

¶ Idem *episcopo Siluanectensi, & abbati. Caroliloci.* b

Ex parte decani, & capituli Laudunensis fuit propositum, quòd cum ipsi auctoritate Apo. indulgentiæ in nobilem virum I. excommunicationis sententiam protulissent: procuratoribus partium propter hoc ad sed. Apost. accedentibus, & lite super diuersis articulis contestata: nos causam vobis commisimus terminandam, hoc adiecto, vt non obstarent literæ præter adsensum partium impetratæ. Dictus autem nobilis citatus, proposuit, quòd per illas literas procedendum nō erat, ex eo quòd V. qui easdem literas impetrauerat, falsus extiterat procurator, cùm ipse ante impetrationem literarum ipsarum propter suspicionem, quam contra eundem conceperat, mandatum sibi traditum reuocasset. Eis igitur proponentibus ex aduerso, quòd ad nos vel ad ipsos huiusmodi reuocatio non peruenit, vos quod deberetis per literas ipsas procedere, per quādam interlocutoriam protulistis: *& j.* Petente itaque procuratore ipsorum, vt inspiceretis prædictam indulgentiam, procurator ipsius nobilis ex aduerso respondit, quòd non erat per iam dictas literas procedendum, exhibens alias quasdam posterius impetratas, inter alia continentes, vt si de partium voluntate procederet, causam terminaretis eandem: alioquin ipsam sufficienter instructam remitteretis ad sed. apost. examen, cum indulgentia memorata. Quas literas ipsi ex eo non valere dicebāt: quia per eundem V. & post reuocationem mandati fuerant impetratæ. Quia verò iuxta generalis statuta concilij, apost. literæ, qnas sine speciali mādato domini quis impetrat, valere non debent, nisi sit de illis personis à quibus non est exigendum de iure mandatum: mādamus quatenus si reuocatio mandati ad procuratorem peruenit (cum minus valere debeant literæ quæ impetrantur ab illo, à quo mandatum dominus reuocauit) in negotio *c* iuxta priorum continentiam literarum, non obstantibus posterioribus, procedatis.

CAP. XXXIIII.

Rescriptum impetratum contra hominem alicuius diœcesis, non extenditur ad hominem eiusdem nominis alterius diœcesis.

¶ Idem *decano & magistro G. canonico Leodicensi.*

Significante V. nos noueris accepisse, quòd cum R. contra V. Remensis diœcesis super quibu. dam pannis & aliis ad iudices literas impetrasset, idem V. excipiendo proposuit, quòd cùm idem non de Rhemensi, sed de Leodiensi diœcesi existeret: per huiusmodi literas (cum de diœcesi Leodiensi, non facerent *d* aliquam mentionem) conuenire de iure non poterat, nec debebat. Et quia exceptionem huiusmodi admittere denegarunt, nostram audientiam appellauit. *a* Ideoque mandamus quatenus si est ita, reuocato in irritum, & cætera.

CAP. XXXV.

Per rescriptum impetratum contra homines diœcesis: non possunt conueniri homines ciuitatis.

Idem *priori sancti Laudinensis & succentori Rothomagensi.*

Rodulphus clericus rector ecclesiæ sancti Christophori de ciuitate Sagiensi, sua nobis insinuatione monstrauit, quòd cùm magister R. eum per quasdam, literas contra episcopum Sagiensem, & quosdam alios Sagiensis diœcesis, super reditibus & rebus aliis impetratas à nobis coram iudicibus super eadem ecclesia per generalem clausulam (quidam alij) conuenisset: idem rector proposuit excipiendo, quòd cùm esset de ciuitate Sagiensi, & sub eadem clausula nullus de ciuitate ipsa intelligitur inclusus, conuenire non poterat per eandem. Et quia dicti iudices exceptionem huiusmodi recusarunt admittere, nostram audientiam appellauit. Ideoque mandamus quatenus est ita, reuocetis in irritum, &c.

C. XXXVI.

Si conueniendus per clausulam, moriatur re integra, successor conueniri non potest.

Idem *abbati sancti Iacobi.*

Significauit nobis comitissa Namutensis, quòd cum mortuo comite fratre suo, ipsa in eius successerit comitatu, G. & B. per quasdam literas Apostolicas contra Tullen. episcopum, & quosdam alios clericos & laicos, impetratas, eam coram iudicibus (ad quos obtentæ fuerant) super quadam summa pecuniæ, quam eidem fratri suo se mutuasse dicebāt, per illam generalem clausulam, quidam alij (quia in prædicto comitatu successerat) conuenerunt. excipiente itaq; procuratore suo, quòd cùm adhuc frater eiusdem mulieris viueret, quando eædem literæ impetratæ fuerunt, nec per ipsas dum viueret, fuerat ad iudicium euocatus, earum auctoritate non poterat conueniri. Et quia iudices exceptionem non admittebant ipsius, nostram audientiam appellauit. *& infrà.* Ideoq; mandamus, quatenus si est ita, reuocato in irritum.

CAP. XXXVII.

Non valent literæ executoriæ, in quibus impetrans falsò dixit monitorias præcessisse.

Idem *abbati sancti Victoris.*

Ex insinuatione episcopi Ambianensis accepimus, quòd I. clericus super eius prouisione ad ipsum præceptorias, & postmodum ad vos *b* executorias contra eum literas impetrauit: *& infrà.* Quocirca mandamus, quatenus si nullæ monitoriæ super hoc præcesserint, executoriis supersedeatis eisdem, dummodo eædem executoriæ de monitorijs fecerint mentionem: alioquin in executionis negotio iuxta directum ad vos pro ipso mandatum, ratione præuia procedatis.

CAP. XXXVIII.

Cessantibus clausulis in dubio Papa non intendit grauare eundem collocatorem super prouisione duorum: ideo secundus impetrans repellitur, siue primus expectet, siue sit iam gratiam cōsecutus: hoc dicit, secundum intellectum gloss.

Idem *Nouiensi episcopo.*

Mandatum Apostolicum ad te directum, vt magistrum S. faceres in canonicū recipi, & in fratrem

a *Vide l. 1. §. sed & si quis. D. de Carb. ed. & D. de lib. cau. L. ordinata.* b *in multis antiquis ita, & abbati Compedien.* c *In vno antiquo, in negotio isto.* d *faceret.*

a *Vide & l. à procedente. & ibi Bart. C. de dila.* b *ad duos loquitur, ad abbatem & episcopum. Ne putes erratum esse, & pluralis locutio duorum numero consistere potest. 4. q. 3. §. vbi numerus. verùm rectius loquitur Abbati S. Victoris, & collegio, aliàs non subaudiretur in plurali. c. quam graui. ǁ. de crim. falsi.*

Nouien-

Nouiem. ecclesiæ, si pro alio ibidem non scripsimus, qui huiusmodi gratiam prosequatur, alio iam beneficium per nostras literas obtinente, prosequi non teneris. Cùm super receptione duorum grauandi ecclesiam antedictam non fuit intentio mandatoris.

CAP. XXXIX.

Ecclesia in qua Papa primus dedit monitorias, & secundus executorias: per primum, non per secundum intelligitur grauata.

Idem.

LIteris apostolicis ad vos directis, vt G. clericum reciperetis in canonicum & in fratrem, nisi pro alio fuisset per nos ecclesia vestra grauata, mandatum nostrum vos exequi volumus & mandamus. Non obstante, quod T. subdiaconum per nostras literas executorias recepistis, qui à bonæ memoriæ H. præ. nostro monitorias impetrauit. Cùm factum præ. nostri potiùs, quàm nostrum fuerimus prosecuti. a

CAP. XL.

Diœcesanus, cui scribitur, vt in diœcesi sua, vbi pro alio scriptum non est, prouideat & faciat prouideri, non potest id exequi circa beneficium spectans ad collationem alterius, iam pro alio grauati.

Idem.

ABbatem, qui mandatum apostolicum iam recepit, vt S. clerico in aliqua ecclesiarum sui monasterij prouideret, & per literas generales ad diœcesanum episcopum obtentas, vt in diœcesi sua (vbi pro alio scriptũ non esset) faceret prouideri, cogi iuris ratio non permittit, nec super conferendis ecclesiis, aut beneficiis aggrauari, etiam si facultatem habeat diœcesanus per easdem literas prouidendi.

CAP. XLI.

Per rescriptum directum excommunicatori, vt absoluat excommunicatum, si contra concilium eum excommunicauit, datis executoribus, qui eo non parente exequantur, non excommunicatori, sed executoribus cognitio demandatur.

Idem.

AB excommunicato, qui contra statuta concilij b generalis asserit se ligatum, literis ad excommunicatorem obtentis, vt (si est ista) sine difficultate absoluat eundem, & aliis c deputatis iudicibus, qui (eo non parente) mandatum Apostolicum exequantur. Non excommunicatori (qui de facto suo in hoc certus esse debet, licet in hoc deferatur eidem) sed illis cognitio demandatur.

CAP. XLII.

Si impetrans rescriptum ad beneficium, dixit se non beneficiatum, cum tamen haberet beneficium, licet exiguum, non valet rescriptum.

Idem.

SI proponente aliquo nondum se beneficium ecclesiasticum assecutum, super prouisione ipsius (licet minùs competens obtinentis) rescriptum apostolicum de hoc mentionem non faciens, impetretur. Illud veluti fraudulenter obtentum dicimus non valere.

CAP. XLIII.

Abutentes rescripto apostolico in casibus hic enumeratis, priuantur commodo rescripti, & condemnantur in sumptibus & damnis aduersario.

Idem episcopo Parisiensi.

QVia nonnulli diuersis modis literis apostolicis abutuntur: statuimus, vt quicunque obtentas sub nomine suo literas aliis eiusdem nominis tradunt, qui quos volunt fatigant indebitè per easdem, & qui eas tali modo recipiunt: quique illos contra quos nihil habent quæstionis, faciunt in iudicium euocari: aut literas ipsas ad futuras trahunt controuersias, quæ nondum fuerant tempore impetrationis exortæ: seu quenquam super vno negotio, vel etiam malitiosè super pluribus personalibus actionibus, quæ sub vno iudice possent tractari commodiùs, per varias literas coram diuersis iudicibus trahunt, vt laboribus fatigatus & sumptibus, vel compellatur componere, vel cedere iuri suo: aut reus actorem eodem tempore ad diuersa loca vel indeterminatè ad villam, quæ commune cum pluribus eiusdem prouinciæ villis habet vocabulum, citari procurat, vt dum non comparuerit excommunicetur quasi contumax, & sic eum à sua intentione repellat: earundem literarum commodo careant, a & aduersariis immoderatis expensis ac damnis, quæ propter hoc eos pertulisse constiterit, condemnentur.

a *exsecuti.* b *Later. sub Innoc. III. ca. 47.* c *& aliis sibi iudicibus deputatis.*

DE CONSVETVDINE.

CAP. I.

Consuetudo inferens grauamen ecclesiis, debet iudicis officio tolli. hoc dicit secundum intellectum magis singularem.

Gregorius *in Registro.* b

COnsuetudines, quæ ecclesiis grauamen inducere dignoscuntur, nostra nos decet consideratione remittere.

CAP. II.

Ex consuetudine potest introduci actus siue solennitas, per quam sine apprehensione reali transfertur possessio rei absentis, h. d. & est casus singularis, secundùm Abbatem Sicul.

Innocentius III. archiepiscopo & cap. Lugdunensi.

EX c literis: [1 *& infrà.*] Si verò aliquis possessiones aliquas claustris, vel aliis religiosis locis, in bona [valetudine,] vel vltima [voluntate] pro suorũ vult remedio peccatorum conferre: hanc conferendi formam esse proponis, quòd in huiusmodi donationibus modicum terræ consueuit in manu accipere, vel in extremitate d pallij manu prælatæ ecclesiæ sustinetur, aut super altare ponendum sub testimonio videntium & audientium [sub dicta forma,] quæ scotatio vulgariter appellatur: [2 *& infrà.*] Discre. vestræ mandamus, quatenus donationes eorum, quæ sub obtentu consuetudinis claustris, ecclesiis vel quibuslibet locis religiosis piè conferuntur, etiam sunt collata, faciatis irreuocabiliter obseruari cùm huiusmodi signum, quod scotatio dicitur, non tam factæ donationis, quàm traditæ possessionis sit euidens argumentum.

[*1 Quas tu nobis frater, archiepiscope destinasti intelleximus manifestè quod regnum Daciæ, quantum ad ea quæ ad ius fori contingunt, consuetudinibus suis & institutionibus regum suorum omnino regatur. Vnde nullum vsum testamentorum illius prouinciæ hominibus contingit habere, qui alibi in vltimis decedentium voluntatibus secundum legalem obseruantiam custoditur.*]

[*2 Verùm quia huiusmodi donatio malitiosè à quibusdam cauillatoribus sicut asseris impeditur, à nobis humiliter postulasti, ne loca religiosa & ecclesiæ quibus multæ possessiones sub scotatione huiusmodi sunt collatæ, ab aliquibus possint vel debeat temere perturbari, paterna debemus solicitudine prouidere. Nolentes igitur vt tales cõstitutiones quas diuturnitas temporis, vt asseris, obseruauit & vsus consuetudinis approbata hactenus retinuit, temeritate qualibet infirmetur.*]

a *adde generaliter de actibus qui infirment rescriptum. l. 1. C. si contra ius vel vtil. pub.* b *lib. 1. epist. 64. ad Felicem episcopum Messanensem, & cap. 1. eod tit. in 1. compil.* c *Ca. 1. eod. tit. in 3. compil.* d *in quibusdam recentioribus ita, sed malè, meo iudicio, vel in extremitate pallij manu prælati ecclesiæ, &c.*

CAP. III.

Non valet consuetudo, vt in causis ecclesiasticis dictum populi pro sententia teneatur.

Idem *episcopo Pictauiensi.* a

AD nostram audientiam *b* noueris peruenisse, quòd in tua diœcesi etiam in causis ecclesiasticis consuetudo minus rationabilis habeatur, quòd cùm aliqua causa tractatur ibidem, & allegationibus & querelis vtriusque partis auditis, à præsentibus literatis & illiteratis, sapientibus & insipientibus, quid iuris sit queritur, & quod illi dictauerint, vel aliquis eorum (præsentium consilio requisito) pro sententia teneatur. Nos igitur adtendentes, quod consuetudo, quæ canonicis obuiat institutis, nullius debet esse momenti, *c* cùm sententia à non suo iudice lata nullam obtineat firmitatem: vt in causis ecclesiasticis subiectorum tuorum postquam tibi de meritis eorum constiterit, sententiam proferre valeas, sicut ordo postulat rationis auctoritate, tibi præsentium (præmissa consuetudine non obstante) concedimus facultatem. *d*

CAP. IIII.

Consuetudo non potest operari, vt clericus non episcopus possit exercere ea, quæ sunt reseruata ordini episcopali: & est casus nota. Abbas.

Idem *L. vicario nostro* e *apud Constantinopolim constituto.*

QVanto *f* de benignitate [1 *&c.*] Peruenit *sanè* ad audientiam nostram, quòd quidam simplices sacerdotes apud Constantinopol. ea sacramenta præsumunt fidelibus exhibere, quæ ab Apostolorum tempore fuerunt solis pontificibus reseruata, vt est sacramentum confirmationis, quod chrismando renatos soli debent episcopi per manus impositionem conferre ad excusandas excusationes in peccatis: solam consuetudinem prætendentes, [2 *&c.*] Di. t. mandamus, quatenus omnibus presbyteris districtè prohibeas, ne talia de cætero sua temeritate præsumant: quæ licet non sint à fidelibus contemnenda, tutius tamen est ea sine periculo ex necessitate (quæ legem non *g* habet) omittere, quàm vt ab his quibus ea conferre non licet, ex temeritate (quæ lege damnatur) non sine graui periculo inaniter conferantur: cùm vmbra quædam ostendatur in opere, veritas autem non subeat in effectu.

[1 *Sed. ap. locum obtines celsiorem, tanto tibi est solicitius procurandum, vt te talem eadem exhibeas in negotiis peragendis, non declinans ad dextram vel ad sinistram quod minus re quàm nomine vices apostolicas gerere comproberis.*]

[2 *Cum diuturnitas temporis peccata non minuat, sed augmentet, quæ tanto grauiora existunt, quanto in felicem animã diutius detinent alligatam. Volentes igitur hæc & alia quæ oculos diuinæ maiestatis offendunt de agro dominico extirpari.*]

CAP. V.

Non valet cõsuetudo per quam interdicti sententia violatur.

Idem *decano & cap. Cenomanensi.* h

CVm inter *i* vos ex vna parte, & canonicos sancti Petri de curia ex altera, super eo, quod dicti canonici generale interdictum ab episcopo vestro, vel à vobis in ciuitate Cenomanensi positum non seruabant, quæstio *k* vertebatur, [1 *&c.*] Procurator verò ipsorum proposuit, quòd ipsa ecclesia sancti Petri à prima fundatione libera extitit & exempta: & de consuetudine antedicta in generali etiam interdicto licitum erat eis pulsatis campanis alta voce interdictis & excommunicatis exclusis diuina officia celebrare. Nos igitur cognito, quòd ex tali consuetudine, si qua foret, disrumperetur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, ipsam de consensu fratrum nostrorum duximus irritandam.

[1 *Vt vtraque pars eandem causam sine debito terminaret, suum nuncium ad se. ap. destinarunt. partibus ergo in nostra præsentia constitutis per procuratores idoneos eis audiẽtiam præbuimus liberam & benignam. Et quidem ecclesiæ vestræ proposuit procurator, quod cum Cenomanens. ecclesia suo loco & tempore pro excessibus secularis potestatis interdicto velit supponere ciuitatem ecclesia beati Petri de curia tãquam suo capiti membrum non cohærens, campanis pulsatis, apertis ianuis diuina officia celebrare aliis cessantibus non obmisit. Cum autem ven. F. n. Hostien. episc. tunc in partibus illis legationis officio fungeretur, iidem canonici ad eius præsentiam accedentes suam ei super hoc querimoniam exponere curauerunt, quibus partibus cõuocatis & rationibus vtriusque partis diligenter auditis & cognitis: cum pars ecclesiæ sancti Petri per priuilegia sedis apostolicæ non posset ostendere se munitam, imò ei firmiter constaret quod ex superbia potius ad hoc quàm ex causa rationabili duceretur, sententialiter definiuit, quod cum in ciuitate Cenomanensi positum esset interdictum illud eadem ecclesia obseruaret, vinculo quoque excommunicationis ac pena ordinis ac beneficii eos supponens, qui sua ducerent sententiæ resistendum. Postmodum verò cum propter quosdam excessus secularis potestatis tota Cenomanensis ciuitas supponeretur ecclesiastico interdicto: & ipsis canonicis sancti Petri denunciatum fuisset, vt a diuinorum celebratione cessarent & obseruarent sicut aliæ ipsius ciuitatis ecclesiæ interdictum, ipsi maiorem temeritatem suæ audaciæ adiungentes, cum maiori solennitate suum sunt officium exsecuti, venire contra legati sententiam non verentes.*]

CAP. VI.

In attribuendis officiis nouæ dignitati, seruatur consuetudo vicinarum ciuitatum, quæ si diuersa fuerit, seruabitur magis rationabilis, & alii non præiudicans.

Idem *episcopo Heliensi.*

CVm olim *a* Londonensis episcopus nostris auribus intimasset, quod in sua ecclesia proposuerat statuere præcentorem, nos eius precibus inclinati, ei licentiam concessimus præcentorem huiusmodi ordinandi, dummodò in conferendis sibi reditibus nulli inferretur præiudicium, statuentes vt præcentor taliter institutus, in sessionibus, processionibus, & aliis illam haberet in Londonensi ecclesia dignitatem, quam habent alii præcentores in aliis ecclesiis Anglicanis: [1 *&c.*] Quocirca mandamus quatenus, si secundum diuersas consuetudines locorum, diuersas habere noueris præcentores in Anglicanis ecclesiis dignitates, iam dictum præcentorem illam habere facias in Londonen. ecclesia dignitatem, eaque manere contentum, (quam rationabilib. & adprobatis consuetudinibus ecclesiæ saluis) sine præiudicio alieno poterit obtinere.

[1 *Postmodum autem nostris fuit auribus intimatum, quod licet idem episcopus dil. fil. G. in eadem ecclesia instituisset præcentorem, quod tamen à nobis fuerat de prælibata dignitate statutum, biennio iam elapso exequi non curauit. Quapropter tibi dedimus in mandatis vt illud sublato cuiuslibet contradictionis & appel. obstaculo exequi non postponeres contradictores per cens. ecclesiasticam compescendo. Nouiter verò dil. fil. decanus & quidam alii personatus habentes in ecclesia memorata suam nobis transmisere querelam, quod cum per ecclesias Anglicanas consuetudines earum cum sint variæ & repugnantes conuenire simul in vnam, is qui nouiter est institutus in ecclesia London. præcentor non contentus eo quod habere potest sine præiudicio aliorum occasione literarum nostrarum quasdam ipsius decani & aliarum personarum eiusdem dignitate ecclesiæ sibi nititur in præiudicium earum aggrauare.*]

CAP. VII.

Non potest induci ex consuetudine, vt quis possit dimittere

---

a *al. Parisiensi. al. Patauiensi.* b *Ca. 1. eod. tit. in 3. compil.* c *Tex. est in l. c. in glo. magna & ibi Cy. C. quæ sit lon. consuet. & in l. nemo alieno in glo. temporalis ff. de reg. iuris.* d *Liberam facultatem.* e *Idem Lucio vicario &c.* f *Cap. 3 eod. tit. in 3 compil.* g *l. vn. ff de consuet. & in l. non solum §. fin. ff de exc. tut.* h *al. Idem N. Decano, &c.* i *Cap 4. eod. tit. in 3. coll.* k *Verteretur.*

a *Cap. 5. eod. tit. in 3. compil.*

dignitatem

dignitatem sine superioris licentia, vel vt possit electus administrare, non habita confirmatione à superiore.

Idem *conuentui Corbien. monasterij.* a

CVm venerabilis *b* frater noster episcop⁹ Hostien. & L. sanctæ crucis presbyter cardin. in partibus Alemaniæ legationis officio fungerentur, inuenerunt abbatem in monasterio Hermionens. quod ad Rom. eccles. noscitur pertinere nullo mediante, ad monasterium Corbien. quod est etiam Rom. eccle. special'e, temeritate propria migrasse: licentia illud deferendi, vel confirmatione à nobis, vel ab ipsis, qui vices nostras in illis partibus tunc gerebant, nec habita, nec petita: & *infrà.* Postmodum autem nuntij eius ad defensionem ipsius, generalem illius terræ consuetudinem allegarūt. Cum igitur hæc non tam consuetudo, quàm corruptela meritò sit censenda, quæ profectò sacris est canonibus inimica, ipsam mandamus de cæterò non seruari. *c*

CAP. VIII.

De consuetudine potest induci, quòd vna ecclesia de gremio alterius teneatur sibi prælatum eligere. Et consuetudo est optima legum interpres.

Idem *decano* [*Salesbriensi. A.*] *Archidiac. & magistro P. Penetel. cano.* [*Parisiens.* d]

CVm dilectus *e* filius Guil. Andren. ecclesiæ monachus, qui pro clerico eiusdem ecclesiæ se gerebat, & G. procurator monasterij Karofen. super iure eligendi abbatem in Andren. monasterio, & eiusdem electione in nostra præsentia ad inuicem litigarent, idem Guil. electionem suam à fratribus Andren. ecclesiæ concorditer celebratam, auctoritate Apostolica petiit confirmari, adserens tam de iure communi, quàm de priuilegio speciali eis ab Alex. papa concesso, & à nobis postmodum confirmato, liberam eligendi auctoritatem ad eosdem fratres tantummodo pertinere. [1 *& f.*] Dictus verò procurator proposuit ex aduerso, quòd cum olim ad petitionem patronorum ecclesiæ à *f* Morien. episcopo fuerit constitutum, quod si præfatus locus diuino munere adeò pullularet vt prior, aut abbas constitueretur ibidem, electio eius penes fratres eiusdem loci, & capitulum Karofen. penderet, & obtentu huiusmodi statuti sic fuerit longè retrò actis temporibus obseruatum, vt monasterio Andren. vacante Andren. fratres in Karofen. capitulo aliquem de gremio monasterij Karofen. sibi eligerent in abbatem: electio prædicti G. tam contra statuti tenorem, quam etiam contra consuetudinem approbatam (quæ optima est legum interpres) minus canonicè attentata, meritò cassari debebat: [2 *& f.*] Quia nobis constitit electionem ipsam à suspensis, & de suspenso etiam celebratam, eam iustitia cassauimus exigente. Cæterùm cum supradictum statutum ita sanè posset intelligi, quod per illud nec iuri communi, nec priuilegio derogetur: vt videlicet ad sæpedictos fratres electio spectet abbatis, & ad Karofen. capitulum confirmatio: mandamus quatenus si ex parte karofen. cœnobij talis fuerit consuetudo probata, quæ iuri communi præiudicet, in hac parte vos secundum illam decernatis electionem Andren. abbatis de cætero faciendam, alioquin Andren. monachis ius eligendi abbatem adiudicare curetis: vt sic de cætero liberam habeant facultatem de gremio ecclesiæ suæ vel etiam aliunde per electionem canonicam eligendi personam idoneam in abbatem præsentandam karofen. capitulo vt ab eo (si fuerint canonica) confirmetur.

[1 *Nam de iure communi omnis congregatio monachorum eligere sibi debet abbatem: & in eiusdem Alex. priuilegio continetur, vt obeunte monasterij Andren. abbate nullus ibi qualibet surreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres vel eorum pars consilij sanioris secundum Deum & beati Benedicti regulam duxerint eligendum, à nobis quoq; prædictis fratribus dignoscitur esse concessum vt licitum sit eisdem cùm ecclesiam suam abbate vacare contigerit personam idoneam de gremio eiusdem ecclesiæ vel aliunde per regulam electionem sibi præficere in pastorem Karofen. monasterio præsentandam, vt ab ipso confirmationem accipiat & reuerentiam quam ei debet impendat.*]

[2 *Et mandari fratribus antedictis vt iuxta quod est hactenus obtentum procederent ad electionem abbatis: & infrà. His igitur & aliis qua coram nobis vtrimq; fuere proposita perspicaciter intellectis.*]

CAP. IX.

Capitulum sine episcopo statuta, seu consuetudines nouas facere, vel antiquas immutare non potest.

Honorius III. a *Parisiensi capitulo.*

CVm consuetudinis vsusque longæui non sit leuis auctoritas, & plerumq; discordiam pariant nouitates. Auctoritate vobis præsentium inhibemus, ne absque episcopi vestri consensu immutetis ecclesiæ vestræ constitutiones & consuetudines approbatas, vel nouas etiam inducatis. Si quas fortè fecistis irritas decernentes.

CAP. X.

Non valet consuetudo, per quam quis inducitur ad peccandum, vel bona propria dissipandum.

Idem *maiori & Burgen. de Rupella.*

EX parte vestra fuit propositum, quòd cùm in patria vestra seruatæ sint hactenus duæ cōsuetudines abusiuæ, *vna* quod si indigena vel extraneus prodigalitatis vitio vel incuria, seu quocunque casu alio dissipauerit vel amiserit bona sua: bona vxoris suæ, tam mobilia, quàm immobilia pro suæ voluntatis libito *b* alienat [1 *& f.*] Et quod si vir ducat vxorem, quæ fide coniugij violata committat adulterium, nihilominus ipsa medietatem omnium bonorum, quæ fuerit vir adeptus, impudenter exigit & improbè apprehendit, quæ potius priuanda esset omnibus viri bonis: [2 *& f.*] Tenore præsentium declaramus vos non teneri ad huiusmodi consuetudines obseruandas.

[1 *Quare sit interdum vt viro defuncto mulier remaneat indotata & superstites filij extremæ subiaceant incommodis paupertatis. Alia quoque consuetudo est non impariter reprobanda.*]

[2 *Quare super his vobis per a.s. prouideri humiliter postulastis. Nos igitur saluti & vtilitati vestræ consulere cupientes.*]

CAP. XI.

Consuetudo non derogat iuri naturali, seu diuino, cuius transgressio peccatum inducit: nec positiuo, nisi sit rationabilis & præscripta.

Gregorius IX.

CVm tanto sint grauiora a peccata quanto diutius infelicem animam detinent alligatam, nemo sanæ mentis intelligit naturali iuri (cuius transgressio periculum salutis inducit) quacunque consuetudine (quæ dicenda est verius in hac parte corruptela) posse aliquatenus derogari. Licet etiam longæuæ consuetudinis non sit vilis auctoritas, non tamen est vsque adeo valitura, vt vel iuri positiuo debeat præiudicium generare, nisi fuerit rationabilis, & legitime sit præscripta.

a *al. Ita: Idem conuentui & Corbiensi monasterio.* b *Cap. 6. eod. tit. in 3. compil.* c *Vide l. rem non nouam. C. de iud. & ibi. Petr. de bel. Cy. Barto. & Bald. & l. 2. C. quæ sit long. consuetudo.* d *al. Salesbiensi.* e *Cap. 7. eod. tit. in 3. compil.* f *Morinen.*

a *Papiensi leg.* b *arbitris, vide text. in l. Labeo art. 9. ff. de act. & Bart. in extrau. al. reprimendum.* c *Vide B. Thom. 1. 2. q. 97. art. 2. & Do. Sotum lib. 1. de iust. & iur. q. 7. art. 11.*

DE POSTVLATIONE Prælatorum.

TITVLVS. V.

CAP. I.

Impostulabilis est qui violat interdictum. hoc d. quò ad titulum. habet enim multa alia dicta, quæ non faciunt ad tit.

Innocentius III. *decano & cap. Senonens.*

AD hæc *a* in B. Petro: [1 *& infrà.*] Cumque de facili non possetis in vnum locum & propositum conuenire, sed ad nos fuisset ab aliquibus appellatum: tandem conuenientes in vnum, Altissiodorens. episcopum in archiepiscopum postulastis. Postulationem vestram per magistrum R. præcentorem vestrum, & per abbatem S. Petri exponentes, & petentes, vt faciendæ translationi pium præberemus assensum. Verùm, quoniam antequam idem magister ad sedem apostolicam accessisset, nobis quasi pro certo constabat, quod idem episcopus interdicti sententiam non seruasset, quod etiam idem magister non negauit in fratrum nostrorum præsentia requisitus à nobis, in ipsius episcopi excusationem allegans, quòd sententiam latam seruare nullatenus tenebatur: quæ ad eius notitiam, nec per literas nostras, nec per Card. tunc apo. se. leg. qui eandem sententiam promulgarat, nec per deputati ad hoc executoris mandatum vel literas peruenisset: [2 *& infrà.*] Quod nec sufficit, imò nec proficit ad excusationem prædicti episcopi, cùm cardinalis idem sentētiam interdicti præsentibus multis solenniter ac publicè promulgauit: & eadem interdicti sententia in regno Francorum iam multis publicè cœperit obseruari, nec sit necessarium, cùm constitutio solenniter editur, aut publicè promulgatur, ipsius notitiam *b* singulorum auribus per speciale mandatum vel literas inculcare: sed id solum sufficit, vt ad eius obseruantiam teneatur, qui nouerit eam solenniter editam, aut publicè promulgatam: cùm & contra quosdam, qui Sardicen. concilium non seruabant, tanquam illud non habuerint, aut perceperint, canonica tradat auctoritas, quòd eis non facilè facultas credendi tribuitur: cùm idem penes illos in suis regionibus actum fuerit & receptum. Nec valet, quod in Altissiodoren. diœcesi dictus rex terram propriam dicitur non habere, cùm nos terram totam regis ipsius subiici mandauerimus interdicto, & Cardi. nostrum interpretatus mandatum, in terram illam sententiam promulgauerit, quæ regi tunc temporis adhærebat:: [3 *& infrà.*] Sed inde liquidò constat, sæpè dictum episcopum sufficienter excusari non posse, quòd suam metropolitanam ecclesiam generalis interdicti sententiam & recepisse nouerat, & seruare. [4 *& infrà.*] Nos igitur, qui secundùm apostolum prompti sumus inobedientiam omnem vlcisci, eiusdem episcopi Altissiodoren. inobedientiam attendentes, ne nil obedientia prodesse videretur humilibus, si contemptus contumacibus non obesset: cùm iuxta canonicas sanctiones quædam sint culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam, postulationem huiusmodi non propter postulantem ecclesiam, sed propter postulatam personam repulimus vt indignam. Licet autem ex eo, quòd hominem, qui vestro non conueniebat proposito, postulastis, cùm vos interdicti sententiam seruaretis, & ipse eam contemneret obseruare, permissa vobis facilè abusi fueritis potestate: ac ideo vos ea non immeritò priuare possemus. de solita tamen benignitate *c* concedimus, vt vobis, per postulationem *idoneam*, vel electionem canonicam de persona congrua consulatis.

[1 *Sanè cùm ecclesia Senonens. semper fuit ecclesiæ Romanæ deuota, non immeritò ipsius ecclesiæ passioni compatimur & doloribus condolemus, cū ea sit viduata pastore: qui etsi nobilis esset genere, nobilior tamen fuit sicut credimus sanctitate, & infrà. Dolemus insuper quod dolore nimio, quem de tanti patris obitu conceperat eccles. Senonens. dolor alius superuenit, cùm ea vix surgente ab officio funeris tam funesti vix digne celebratis exequiis, tanti patris rex ipse iniustè cōmotus possessiones ipsius tam ad mensam archiepiscopi, quàm canonicorum pertinentes non vt debuit vel vt decuit, sed vt voluit & valuit occupauit, & personas etiam quæ de mandato nostro suspenderant organa sua compulit exulare.*]

[2 *Et quod in Altissiodorensi diœcesi rex ipse terram propriam non haberet, & quod eadem Altissiodorensis diœcesis ex alia causa fuerat interdicta, & infrà.*

[3 *Quod si episcopatus eius ex alia causa fuerat interdictus, interdicti sententiam & tenebatur fortius & poterat facilius obseruare.*]

[4 *Idemq; vnus eorum extiterat qui deliberantes super eandem sententiam de communi consilio decreuerunt, sed errauerunt, vt eandem sententiam non seruarent, cum si verbum apostoli Pet. de Clemente dicentis diligentius attendissent, commonitionem super hoc non debuerunt exspectare, sed obsecundare prudenter & humiliter obedire.*]

CAP. II.

Qui postulationem cassatam vitio personæ innouat, est eligendi & postulandi potestate priuatus.

Idem *Hostiensi episcopi apost. sed. lega.*

GRatum *a* gerimus [1 *& infrà.*] Accepimus *autem* ex literis tuis, quòd canonicis Senonens. quorum postulatio nostra fuit authoritate cassata, licet cassationis litteras suppressissent in fraudem, vt canonice ad electionem procederent, mandauisti: [2 *& infrà.*]

Cumque plures eorum postulationem cassatam à nobis innouare denuò niterentur, quidam verò episcopum Cameracensem in archiepiscopum postularent, tu intelligens eos, qui cassationem nostram quodammodo reuocare volebant, eligendi priuilegium amisisse: quia concessa sibi ex apostolicæ sedis benignitate abuterentur temere potestate, ac ideo ad alios, licet pauciores numero, *b* quantum tamen ad hoc pertinet, consilio saniores eligendi vel postulandi deuolutam esse licentiam, prædictam Cameracen. ad eorum instantiam in pastorem auctoritate fretus Apostolica prouidisti. Nos igitur à sollicitudine Cameracensis ecclesiæ ipsum reddidimus absolutum, quod à te de mādato nostro factum est, auctoritate Apostolica confirmantes.

[1 *Et acceptum & fraternitatem tuā plurimum commendamus, quod ad promotionem ven. f. N. se quondam Cameracensis episcopi, nunc autem archiepiscopi Senonensis prudenter & efficaciter attendisti.*]

[2 *Adijciens etiam quod nisi forsitan in talem personam concorditer vota sua transferrent, pro qua meritò tuum deberent obtinere cōsensum: de prouisione ipsius ecclesiæ postmodum faceres quod crederes expedire.*]

CAP. III.

Postulatio, per quam priuata vel minor vtilitas communi vel maiori præfertur, vel quæ fit à minori, quàm à tertia parte collegij, admitti non debet.

Idem *c clericis Rauennensis ecclesiæ.*

BOnæ memoriæ *d* Guil. archiepiscopo vestro viam vniuersæ carnis ingresso, quidam vestrûm sanctæ Praxedis presbyterum cardina. quidam verò Imolen. episcopum postulauerunt: [1 *& infrà.*] Nos igitur auditis, quæ

---

a *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* b *Ad intelligentiam vide B. Thom. 1. 2. q. 90. art. 4. Sotum lib. 1. de iusti. & iure q. 1. art. 4. Alfonsum Castrum lib. 1. de potestate legis pœnalis, Can. 1. & Fernandum Vasq. lib. 1. controuer. illustr. cap. 44.* c *In manusc. de solita tamen benignitate sedis Apost. concedimus, &c.*

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* b *Electio ad quot & quos pertineat.* c *al. Idem clericis Rauenn.* d *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.*

ditis, quæ de facto, & de iure fuerant allegata plenius etiam pro vtralibet partium curauimus allegare, considerauimus *a* verò, quòd eiusdem cardina. præsentia vtilior sit non solum Romanæ, sed etiam ecclesiæ generali, tam apud apostolicam sedem, quàm apud ecclesiam Rauennatem, vnde non immeritò præferentes speciali vtilitati communem, & minori maiorem, prædictum cardinalem postulationi vestræ non duximus concedendum. Attendentes autem ex altera parte, quòd prædictus episcopus *Conolensis*, à minori, quàm tertia parte fuerit postulatus: & quod apostolica sedes postulationes huiusmodi non consueuerit in tanta diuisione, ac contradictione recipere, cùm etiam quando aliquis ab aliis vnanimiter postulatur: ad admittendam postulationem eorum, non tam ex iustitia, quàm gratia moueatur, postulationem ipsius non duximus admittendam.

Mandantes quatenus cum his, qui vocem in electione habere noscuntur, per electionem, postulationem, seu nominationem canonicam in personam idoneam conuenire curetis.

[1 *Cumq; partes postulationes suas per nuncios suos nobis præsentassent, proponebatur ab his qui Cardinalem postulauerāt memoratum, quod plures quàm duæ partes vestrum conuenerant in eundem. Verum pars altera proponebat, quod digniores personæ postulauerant episcopum Imolensem, & quod in postulatione ipsius & forma canonica & tenor compromissionis fuerat obseruatus: cum tanquam suffraganeus Rauen. Ecclesiæ postulatus & ipsius gremio extitisset. Fuerat. n. compromissum vt de corpore Rauennaten. ecclesiæ personam eligerent idoneam, & competentem, quod pars altera friuolum asserebat: cum licet talis conditio fuerit adiecta, poterat tamen de Rom. ecclesiæ collegio propter ipsius priuilegium præfata postulari persona, cum membra capitis à membris corporis censeri non debeant aliena.*]

CAP. IIII.

Archiepiscopus in archiepiscopum postulatur. Et ex quo postulatio præsentata est Papæ: non possunt postulantes ab ea recedere, sed debet superioris iudiciũ expectari. h. d. quò ad titulũ.

Idem *præposito & capitulo Strigonen.* b

BOnæ *c* memoriæ Guil. archiepiscopo vestro viam vniuersæ carnis ingresso, cùm in Colocen. archiepiscopum postulandum à nobis contulissetis vnanimiter vota vestra, suffraganei Strigonen. ecclesiæ, Quinque ecclesien. episcopus *d* videlicet, & quidam alij postulationi vestræ se opponere curauerunt, asserentes, quod eis contemptis, qui ius habebant eligendi vobiscum, postulatio eadem fuerat adtentata: licet vestri nuncij proponerent ex aduerso, quod super præficiendo vobis pontifice *e* de gratia multotiens suffraganeorum fuerat requisitus adsensus, sed ipsi vobis consilium denegauerunt. Nunciis igitur in nostra præsentia constitutis, & proponentibus aduersariis quædam alia contra postulationis vestræ processum, quia nobis de propositis non constabat, ita duximus prouidendum, vt si suffraganeis persistentibus in contradictione sua, vos *f* postulationi vestræ velletis instare, per procuratores idoneos ad sedem apostolicam veniretis. Si autem illi à contradictione sua cessarent, & vos instaretis proposito vestro, ad præsentiam nostram mitteretis personas idoneas, quæ super his, quæ opportuna forent, nos redderent certiores. Quòd si contradicentibus episcopis memoratis vos contingeret de iure vestro diffidere, aliam personam idoneam prouideretis vobis canonicè in pastorem.

Cæterùm quidam vestrum, à postulatione vestra, quam nobis præsentaueratis, communiter temerè recedentes, aliis persistentibus in eadem, prædictum Quinqueecclesien. episcopum in archiepiscopum postulauerunt: [1 &c.f.] Nos igitur postulationem ipsam, quam inuenimus in multa discordia non solùm suffraganeorum, verumetiam canonicorum Strigonen. ecclesiæ, ac contra formam mandati nostri temerè celebratam, non duximus admittendam, sed vobis dedimus in mãdatis, vt ad prouidendum vobis pastorem idoneum per electionem canonicam vel postulationem concordem (requisito suffraganeorum adsensu, si esset de antiqua & adprobata consuetudine requirendus) procedere curaretis, alioquin nosipsi prouideremus ecclesiæ viduatæ. Verùm antequam ad vos literæ nostræ *a* peruenissent, innitentes mandato priori, suffraganeos præter Quinqueecclesien. ad cõcordiam reuocastis: [2 &c.f.] Post hæc (mandato *b* nostro recepto) hi, qui in Colocen. conuenerant, ab eius postulatione recedere noluerunt, sed innouauerunt eadem, reuersis ad eos quibusdam canonicis, *c* qui in partem alteram declinarant. [3 &c.f.] Cæteri vero, qui Quinqueecclesien. episcopum postularant, conuenientes in vnum: cæteros canonicos ad capitulum conuocarunt, ad postulationem concordem, vel electionem canonicam, iuxta mandatum apostolicum procedere cupientes: sed illis nolentibus conuenire, intelligentes penes se tantum remansisse facultatem liberam eligendi, quia reliqui ius suum prosequi negligebant, prædictum Quinqueecclesien. denuo postularunt. [4 &c.f.] Nec obstabat *d* eorum discordia, qui alium postularunt, cum prius in postulatione archiepiscopi supradicti conuenissetis pariter vniuersi: & consensum vestrum adnotatum literis & subscriptionibus propriis roboratum petiissetis à nobis per communes nuntios confirmari, nosque vestram recepissemus postulationem diiudicandam, si suffraganei forsitan in contradictione persisterent, vel (si consentirent aut etiam cederent) adprobandam. Si enim postquam postulatio suprascriptionibus postulantium roboratur, & præsentatur Romano pontifici adprobanda, possent ab ea recedere postulantes, nobis frequenter illuderetur & indicium nostrum ex eorum pendere arbitrio videretur: [5 &c.f.] Intelleximus [itaque] quod etsi esset neutra postulatio adprobanda: iuxta tenorem tamen *e* posterioris rescripti ad nos de cætero Strigonensis ecclesiæ prouisio pertineret. Quia verò non plenam de personis illius regni notitiam habeamus, ideoque non poteramus salua cõscientia eidem ecclesiæ in alia *f* persona, quæ de regno Hungariæ originem duceret congruè prouidere, nec vellemus ei præficere alienum, quamuis honestius videretur, si *g* suffraganeus ad metropolim suam accederet, quàm archiepiscopus ad metropolim transferretur, partem tamen eligimus potiorem. Et eundem archiepiscopum, in quem omnes, quorum consensus in electione vel postulatione pastoris requiritur, licet diuersis temporibus conuenerant, à vinculo, quo tenebatur Colocen. Ecclesiæ absoluentes ad metropolim Strigon. transferimus, & ei licentiam tribuimus transeundi: pallium *h* ei ad nomen & vsum eiusdem Ecclesiæ transmissuri.

[1 *Quorum votis nullus suffraganeorum assensit, excepto duntaxat episcopo Vitriensi. Et licet charissimus in Christo filius noster A. Hungariæ rex illustris, tunc dux & rex, regni Hungarici, L. nepotis sui regis nomine, cuius tutelam & regni*

---

a *al. Considerantes igitur.* b *Al. canonico. al. can. Strigonien.* c *Ca. 4. eod. tit. in 3. compil.* d *Vox, episcopus deest in multis antiquis.* e *al. pastore.* f *al. & vos.*

a *al. Litera nostra secunda per.* b *Aliàs, mandato secundo nostro.* c *al quibusdam canonicorum ex his, qui, &c. al quibus canonicorum, qui, &c.* d *nocebat in manuscrip.* e *Deest tamen in antiquis.* f *In nonnullis exemplaribus inseritur hic dictio, Nisi: quæ nec in antiquis nec in veteri compil. habetur.* g *vt.* h *De pallio Synodo octaua canon. 27. & Iuo par. 5. ca. 325.*

curam ipsi frater eius commiserat, gubernator precum suarum primitias ad nos pro prædicti Coloniens. postulatione transmiserat: postmodum tamen pro Quinquiliensi episcopo ad Strigonen. metropolin. transferendo nobis per literas suas humiliter supplicauit.]

[2 *Ita quod Vuarm. Vvesprin. & Velan. episcopi pro translatione Coloniensis archiepiscopi saluo iure suo imposterum cui propter afflictionem & necessitatem Strigon. ecclesiæ supersedebant: ad præsens vt humiliter rogauerunt prædicto Nitriensi scribente, quod si nō placeret vobis electionem factam de Quinquilien. episcopo admittere postulationem, alterius sine præiudicio iuris suppliciter exorabant.*]

[3 *Cum prædicti regis & suffraganeorum literæ dil. fil. A. magistrum scholarum, M. Thesaurarium & A. Archidiaconum & F. & N. canonicos Strigon. ecclesiæ ad sed. ap. destinarunt, super postulatione sua dispensationis gratiam petituris.*]

[4 *Cum ergo vtriusq; partis nuncij ad sed. apost. peruenissent, hi qui pro Quinquilien. episcopo venerant, proponebant partem suam iuxta mandatum Apostolicum processisse nec obstare discordiam vel contradictionem eorum qui iuxta formam mandati nostri procedere contemnentes illo recepto, nec elegerant quenquam canonicè nec concorditer postularant. Vnde concors debeat eorum postulatio reputari, cùm cæteri tanquam iussionis apostolicæ contemptores eligendi ac postulandi se iure priuassent, cum nec postulare nec eligere voluerint. Imo nec etiā ad capitulum venire. Ad hæc autem poterat responderi, quòd illi qui Colonen. Archiepiscopum postularant formam sicuti fuerant per nostras literas datam, quoniam innitentes priori postulationi iuxta tenorem priorum literarum nostrarum partem concordem fecerant, quæ prius discors fuerat, dum suffraganeos ad concordiam reuocarunt.*]

[5 *Poterat quoque ad id quod pars mandatum apostolicum non seruarat, vtpote quæ nec postulationem concordem, nec electionem canonicam celebrarant, cum in maiori contradictione quàm prius nō solùm canonicorum, sed suffraganeorum etiam ipso rege aduersæ parti fauente prædictum Quinquilien. episcopum postulasset. Auditis igitur his & aliis quæ fuerunt hinc inde proposita, & habito super his cum fratribus nostris diligenti tractatu.*]

CAP. V.

Postulatio, contra quam agitur de contempto, potest sine præiudicio alicuius reijci: potest tamen de speciali gratia admitti. hoc dicit.

Idem *capitulo Strigonens.*

POstulationem, *a* quam celebrastis: &c. Licet ergo per postulationem huiusmodi, nullum ius sit alicui acquisitum, ideoque sine præiudicio alicuius postulationem potuissemus repellere memoratam: vt tamen vobis de speciali gratia consulamus, ita duximus prouidendum quod per procuratores idoneos, ad omnia sufficienter instructos, nostro vos conspectui præsentetis, quatenus vtraq; parte præsente, quod iustum fuerit decernamus.

CAP. VI.

Episcopus non est eligendus ad aliam dignitatem, sed postulandus.

Honorius III. *cap. Calaritano.* b

ETsi vnanimiter vota vestra concurrerint ad Sutrien. episcopum in ecclesiæ vestræ archiepiscopum eligendum, cum suæ alligatis ecclesiæ liberum *c* non habeat sine nostra permissione volatum, electionem de ipso factam tanquam contra canones *d* minus licitè attentatam, de fratrum nostrorum consilio duximus irritandam, cum eligi nullo iure potuerit, sed potius postulari.

[*Volentes tamen quantum cum Deo possumus vestris desideriis concurrere, benigno fauore dil. fil. subdiacono & capellano R. nostris apost. sed. legatis duximus iniungendum, vt & vota vestra circa ipsum exquirant, & personæ merita vice nostra examinent diligenter, eundem ad vos cum literis rei veritatem continentibus, destinando, vt si idoneus repertus fuerit, disponente domino & ipsi in ecclesia & in ipso ecclesiæ vestræ vtiliter prouideatur.*]

DE ELECTIONE, ET ELEcti potestate.

TITVLVS VI.

CAP. I.

Ecclesiæ collegiatæ non debet prouideri de prælato per collationem seu prouisionem, sed per electionem canonicam fiendam per ipsum collegium. hoc dicit Abbas.

Lucius Papa. *a*

NVllus *b* in ecclesia, vbi duo vel tres *fratres* fuerint in congregatione, nisi eorum electione canonica presbyter eligatur: [1 &c.] Si verò aliter quis ecclesiam adeptus fuerit: eò, quod per cupiditatem illam acquisierit, atque contra canonicæ regulæ disciplinam egerit, expellatur.

[1 *Et eisdem conuocatis etiam parochianis atq; in vnum consentientibus.*]

CAP. II.

Electus ad clamorē populi, nō debet per superiorem cōfirmari.

Ex concilio Sardicens. *c*

OSius *d* episcopus dixit: Si quis ita temerarius extiterit, vt talem excusationem afferens asseueret, quod literas populi accepit, cum sit manifestum potuisse plures eorum, qui synceram fidem non habens, præmio & mercede corrumpi vt clamarent in ecclesia, & ipsum petere viderentur: omnino fraudes has damnandas esse arbitror ita, vt nec laicam in fine communionem (nisi de hoc pœnituerit) talis accipiat. Si verò omnibus placet, statuite. Synodus respondit. Placet.

CAP. III.

Electio canonica confirmanda est, debet tamen superior ante confirmationem inquirere de conuersatione, & vita electi, vbi fuit conuersatus.

Gregorius tertius. *e*

POstquam: & infra Confirmationem *f* petentium desideria, si nihil est, quod electum impediat impleantur. Cuius vita vel actus, quia melius possunt vbi est conuersatus cognosci, inquirantur ibidem.

CAP. IIII.

Electio in archiepiscopum sedes apostolica pallium non tradet, nisi prius præstet fidelitatis & obedientiæ iuramentum.

Paschalis *Panormitano* g *archiepiscopo.*

SIgnificasti reges *h* & regni maiores admiratione permotos, quod pallium tibi ab apocrisariis *i* nostris tali conditione oblatum fuerit, si sacramentum, quod à nobis scriptum detulerant exhiberes: [1 &c.] Mirentur in hac causa dominum nostrum Iesum Christum, qui cùm ouium suarum curam Petro committeret, conditionem posuit dicens: Si diligis me, pasce oues meas. Si conscientiarum factor, & cognitor secretorum, conditione hac vsus est, nec semel tantum, sed & secundo, & vsq; ad contristationem: quia nos solicitudine oportet tantam ecclesiæ prælationem imponere fratribus, quorum conscientias non videmus? Aiunt

a Cap. 5. eod. tit. in 3. compil. b al. Caritanensi. in aliis Innoc. III. c In antiq. liberum non habeat ad aliam, sine, &c. d Contrauenire canoni est peccatum in c. 2. & c. illud. De maior. & obed.

a. Codices hic variant. nam quidam Pius, alij Alexander. b Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. c Conc. Sardic. Can. 2. Burch. lib. 1. Decret. c. 19. Iuo p. 5 c. 73. d Ca. 2. eod. tit. in 1. compil. e al. Gregor. IX. & male Gregorius lib. 8. epist. 18. Registri. f Cap. 11. eod. tit. in 1. compil. g Papa Toletano. al. Palarmarch. al. Polemensi arch. h Cap. 21. eod. tit. in 1. compil. Ioan. 21. i Apocrisarius dicitur responsalis, ἀποκρίνομαι respondeo Iustin. Nou. 25. k. Matth. 5.

omne

omne iusiurandum à domino esse prohibitum, *a* nec ab apostolis post dominum, nec in conciliis inueniri posse statutum. Quid est ergo quod dominus subsequenter ait: *b* Quod amplius est, à malo est? hoc enim amplius vt exigamus, malum nos illo permittente compellit. Nonne malum est ab ecclesiæ vnitate, & à sedis apostolicæ obedientia resilire, & contra canonum statuta prorumpere? quod multi etiam post sacramentum præstitum præsumpserunt: [*& f.*] Hoc nimirum malo ac necessitate compellimur iuramentum pro fide, *c* pro obedientia, pro vnitate requirere. Aiunt in conciliis statutum non inueniri, quasi Romanæ ecclesiæ legem concilia vlla præfixerint, cum omnia concilia per *d* Romani pontificis auctoritatem, & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis Romani pontificis patenter excipiatur auctoritas [*3 & infra.*] Cùm igitur à sede apostolica vestræ insignia dignitatis exigitis, quæ à beati Petri tantum corpore assumuntur: iustum est vt vos quoque sedi apost. subiectionis debitæ signa soluatis quæ vos cum beato Petro tanquam membra de membro habere, & catholici capitis vnitatem seruare declarant.

[1 *In pallio conceditur plenitudo pontificalis officij, quia iuxta sedis apostolicæ & totius Europæ consuetudinem ante acceptum pallium Metropolitanus minimè licet, aut consecrare episcopos, aut synodum celebrare.*]

[2 *Nonne prædecessor tuus præter Rom. pontif. conscientiam damnauit episcopum, quibus hoc canonibus, quibus hoc conciliis legitur esse permissum? Quod super episcoporum translationibus loquuntur decreta, quæ apud nos non auctoritate apostolica, sed nutu regio præsumuntur, propter hæc mala & deuitanda huiusmodi iuramentum exigitur. Cur autem dominus iuramentum prohibuit, Apostolus Iacobus manifestat adiiciens, vt non sub iudicium incidatis, nec quisquam sicut beatus Augustinus exposuit, consuetudine iurandi ad periurij consuetudinem dilabatur. Quapropter iuratione non vtatur, nisi necessitate, cùm videt pigros homines esse ad credendum quòd eis vtile est credere nisi iuratione firmetur.*]

[3 *Et ita possunt apostolicam sed contemnere, possunt apud nos calcaneum eleuare, & datum à Deo priuilegium euertere vel auferre non possunt, quod Petro dictum est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cælorum, quibus tandem conciliorum decretis dandi pallium modus præscriptus est, & professionis vel obedientiæ ordo sancitus.*]

CAP. V.

Si schismaticus ad vnionem ecclesiæ reuersus, eligitur in episcopum: electio non tenet, sed ex dispensatione potest confirmari.

Alexander III. *Pet. presbytero Cardin. apostolicæ sedis* e *legato.*

QVia diligentia tua requisiuit, an electionem electi, qui abiurato schismate *f* ad vnitatem ecclesiæ rediit, debeas confirmare: Duximus respondendum, quod si à schismatico nullum ordinem susceperit, & eius electio, secundum formam canonum fuerit celebrata, eum (dummodo alia non impediat) dispensatiuè permittimus confirmari. Mandantes, vt eum facias à catholicis episcopis suffraganeis Aquilegiens. ecclesiæ in episcopum ordinari. Salua debita iustitia, & reuerentia eiusdem ecclesiæ, cùm ad catholicam redierit vnitatem.

CAP. VI.

Electus in Romanum Pontificem à duabus partibus cardinalium, nulla exceptione obstante est papa. Electus autem à minori numero gerens se pro papa, incidit vnà cum sibi adhærentibus in pœnas hic contentas.

Idem ex concilio Lateranensi.

LIcet *a* de vitanda discordia in electione Romani pontificis manifesta satis à prædecess. constituta manauerint: quia tamen sæpe post illa per improbæ ambitionis audaciam grauem passa est ecclesia scissuram: nos etiam ad malum hoc euitandum de consilio fratrum nostrorum, & sacri approbatione concilij, aliquid decreuimus adiungendum. Statuimus ergo, vt si fortè (inimico homine superseminante zizaniam) inter cardinales de substituendo summo pontifice non poterit esse plena concordia, & duabus partibus concordantibus, pars tertia concordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare: ille absque vlla exceptione ab vniuersali ecclesia Romanus pontifex habeatur, qui à duabus partibus electus fuerit & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confisus (quia de ratione esse non potest) sibi nomen episcopi vsurpauerit, tam ipse, quàm hi qui eum receperint, excommunicationi subiaceant, & totius sacri ordinis priuatione mulctentur, ita vt viatici etiam eis (nisi tantum in vltimis) communio denegetur: & si non resipuerint, cum Dathan & Abyron (quos terra viuos absorbuit) accipiant portionem. Præterea si à paucioribus quàm à duabus partibus aliquis electus fuerit ad apostolatus officium: nisi maior concordia intercesserit, nullatenus adsumatur, & prædictæ pœnæ subiaceat, si humiliter noluerit abstinere. Ex hoc tamen nullum canonicis constitutionibus & aliis ecclesiis præiudicium generetur, in quibus maioris & sanioris partis debet sententia præualere: quia quod in eis in dubium *c* venerit, superioris poterit iudicio definiri. In Romana verò ecclesia speciale aliquid constituitur: quia non poterit ad superiorem recursus haberi.

CAP. VII.

Electio ad episcopatum fieri debet de digno scientia, moribus, & ætate, & qui habeat tricesimum annum completum, & sit de legitimo matrimonio natus. h. d. vsq; ad § Cùm vero.

Idem in concilio Lateranensi. *d*

CVm in *e* cunctis sacris ordinibus & ecclesiasticis ministeriis sint ætatis maturitas, grauitas morum, & literarum scientia inquirenda: multo fortius in episcopo hæc oportet inquiri: qui ad curam aliorum positus, in seipso debet ostendere, qualiter alios in domo Dei *f* oporteat conuersari. Ea propter, ne quod de quibusdam pro necessitate temporis factum est, trahatur à posteris in exemplum: Præsenti decreto statuimus, vt nullus in episcopum eligatur, nisi qui iam tricesimum annum ætatis exegerit, *g* & de legitimo matrimonio sit natus, qui etiam vita & scientia commendabilis demonstretur.

Beneficia electi in episcopum vacant per confirmationem, adeptionem possessionis, & consecrationem secutam, vel postquam præfixum tempus ad petendum consecrationem lapsum fuerit. h. d. vsq; ad § inferiora. Abbas Siculus.

Cùm verò electus fuerit, & confirmationem electionis acceperit, & ecclesiasticorum bonorum administrationẽ habuerit: decurso tempore de consecrandis episcopis à canonib. definito, is ad quem spectãt beneficia, quæ habebat, de illis disponendi liberam habeat facultatem.

In dignitatibus & officiis citra episcopatum, ac curatis be-

a *Matt. 5. His fuit error Valdensium. Eymericus in Directorio. par. 2. q. 14. & 17.* b *Concor. tex. in authen. vt iu. sine quoq. suff. § considerauimus. in gl. illicito.* c *Vide B. Thomam 2. 2. q. 89. art. 1 & Sot. lib. 8. de iust. & iur. q. 1. ar. 2. vbi licitum esse iurare verum ostendit.* d *antiqu: Roma. ecclesia.* e *In conc. Lat tit. de elect. & electi pot. c. 2.* f *Adde schismaticum de iure ciuil. debere suspendi. tex. est, & ibi Bald. c. 1. responso de pace iur. fir. col. 10. & rediens ad ecclesiã abiuret, Turrecrem. de eccl. l. 4. p. 1. c. 15.*

a *Quod celebratum est Romæ, ann. Dom. 1178. sub Alex. Pp. III. assistentibus 274. epis. mense Martio. Aliud postea celebratũ est Lateranense an. Dom. 1215 sub Innoc. III. mense Nouembri pontifica. eius an. 18. assistentibus. 412. episcopis, primatibus arciepisc. 72. reperitur tit. de elect. summi Pont c. 1.* b *Cap. 15. eod. tit. in 1. compil* c *Interuenerit.* d *Cap. 3. concilio Later.* e *Cap 16. eod. tit. in 1. compil.* f *Domini.* g *Alias egerit, vide Burch. lib. 2. Decret. c. 9.*

neficiis, debet aſſumendus vigeſimumquintum annum adtigiſſe, & aliàs eſſe idoneus ſcientia, & moribus: & ſi non eſt in ordine requiſito, debet ſe facere promoueri in proximis temporibus, aliàs monitus non parens, priuatur beneficio, non obſtante adpellatione: niſi ex cauſa legitima excuſetur. h. d. vſq; ad §. Clerici. Abb. Siculus.

Inferiora etiam miniſteria, vtputa decanatum, archidiaconatum, & alia quæ curam animarum habent adnexam, nullus omnino ſuſcipiat, ſed nec parœcialis eccleſiæ regimen, niſi qui iam vigeſimum quintum *a* annum ætatis adtigerit, & ſcientia & moribus commendandus exiſtat. Cùm autem adſumptus fuerit, ſi archidiac. in diaconum, & decanus, & reliqui admoniti non fuerint, præfixo à canonibus tempore in presbyteros ordinari: & ab iſto remoueantur officio, & aliis conferatur, qui & velint & poſſint illud conuenienter implere. Nec proſit eis adpellationis refugium, *b* ſi forte in conſtitutionis iſtius transgreſſionem per appellationem voluerint ſe tueri. Hoc ſanè non ſolùm de promouendis, ſed etiam de his, qui iam promoti ſunt, ſi canones non obſiſtant, *c* præcipimus obſeruari.

Eligentes indignum contra formam huius c. priuati ſunt pro prima vice poteſtate eligendi: & idem in collatore & defectum capituli ſupplet epiſcopus, & econuerſo: & ſi capitulum negligit, fit deuolutio ad metropolitanum. h. d. vſq; ad finem.

Clerici ſanè ſi contra formam iſtam quemquam elegerint: & eligendi tunc poteſtate priuatos, & ab eccleſiaſticis beneficiis triennio nouerint ſe ſuſpenſos. dignum eſt enim vt quos Dei timor à malo non reuocat, eccleſiaſticæ ſaltem coerceat ſeueritas diſciplinæ. *d* Epiſcopus autem ſi contra hæc fecerit, aut conſenſerit fieri: in conferendis prædictis officiis & beneficiis poteſtatem amittat, & per capitulum, aut per metropolitanum (ſi capitulum concordare nequiuerit) ordinetur. *e*

CAP. VIII.

Compromittentes ſuper electione, tenetur recipere electum à compromiſſario, ſi eſt idoneus.

Idem *Rauennati archiepiſcopo.*

CAuſam[1], quæ inter *f* moniales ſanctæ Margaretæ, [1 & ꝑ] Si ſorores in epiſcopum electionem contulerint, promittentes quòd illam, *g* quam eis prouideret, reciperent, ipſam quam prouiderit facias ab eis (ſi tamē exiſtat *h* idonea) in ſuam recipi abbatiſſam.

[1 *Super diſcordia & diſſenſione electionis, quam fecerunt dignoſcitur agitari, experientiæ tuæ iam pridem commiſimus terminandam. Vnde quoniam cauſa ipſa in tantum protrahitur, & nondum ſicut accepimus, proceſſiſti, & periculoſum & damnoſum eſt monaſterio, eo quod cauſa ipſa in tantum protrahitur. F.t.p.a.ſ.m.q. infra dies xl. vel duos menſes aut plus ſecundum tenorem aliarum noſtrarum literarum in eadem cauſa procedas, ita videlicet quod.*]

CAP. IX.

Electus ante confirmationem, beneficia conferre, vel aliter adminiſtrare non poteſt.

Idem *Vuigorenſi epiſcopo.* i

NOſti *k* quomodo Linconen. electus concedendi honores, vel præbendas, aut alias diſponendi de rebus eccleſiæ (cùm ſua non ſit electio confirmata) non habeat facultatem: [1 & ꝑ] [Mandamus igitur quatenus] ei auctoritate noſtra præcipias vt conceſſionem, ſi quam fecit de prædictis ſtudeat reuocare.

[1 *Inde eſt quod F.t.per a.ſ.præ. vt prædicto electo ex parte noſtra non differas arctius inhibere, ne archidiaconatum de Norhenter vel præbendam quam V.V. eiuſdem loci archidiaconus tenuit, alicui conferre præſumat, & ſi eundem archidiaconatum vel præbendam cuiquam quod non arbitramur conceſſerit.*]

a. *Vide concil. Carth. ca. 16. & Burch. lib. 2. Dec. c. 10. 11. & 12.* b *Vide l. 1. § quæſitum, cum ibi not. ff. de adpel. & gloſſ. in c. non ſolum, de appel. lib. 6.* c *Concor. text. in l. priuilegia. C. de ſacroſan. eccl. & cap. 1. de conſtitut.* d *Concor. text. in l. capitalium § famoſos. ff. de pœn. l. bona fides. ff. de pœnis.* e *Ordinentur in concilio, vnde ſumitur.* f *Poſt concil. Lateran. ſub Alexand. 3. par. 40. c. 1. & c. 17. eod. tit. in 1. compil.* g *al. ita quam epiſcopus eis* k *Nam dantes alicui poteſtatem videntur intellexiſſe de idoneo, facit l. ſi procurator ff. de cond. ind.* i *al. Exonien.* k *Poſt concil. Lateran. ſub Alex. 3. par. 40. cap. 2. & c. 18. eod. tit. in 1. compil.*

CAP. X.

Electio facta poſt adpellationem, & prima non caſſata, & contra priuilegia eccleſiæ, caſſanda eſt.

Idem.

COnſiderauimus *a* quod electio Ioannis Frontini, poſt adpellationem *a* ad nos interpoſitam, & contra tenorem priuilegiorum eccleſiæ veſtræ fuerit celebrata. Perpendimus etiam quod electio B. poſt illam qualemcunque electionem non *c* caſſatam, nec non & poſt adpel. (per quam ad ſuum ſtatum omnia debent reduci) facta fuit [1 & ꝑ] Quapropter vtriuſque electionem omnino caſſamus, & vobis in aliam perſonam idoneam & honeſtam inueniendi liberam tribuimus facultatem: ita quòd vtrique prædictorum fama ſua non minus integrè conſeruetur, & quod in aliis eccleſiis poſſit (ſi Deus gratiam dederit) promoueri. Vobis autem liceat præter iſtam eccleſiæ veſtræ ordinationem in eorum alterum conuenire.

[1 *Et illata violentia quamquam rex penitus inficietur, violentiam aliquam in hoc de aſſenſu vel conſcientia ſua nunquam perpetratam fuiſſe.*]

CAP. XI.

Metropolitanus confirmatus, licet nondū receperit pallium, poteſt ſuum ſuffraganeum conſecrari facere.

Idem.

SVffraganeis alicuius *d* metropolitani, ad mandatum ipſius poſt confirmationem electionis ſuæ, etiam ſi pallium non receperit: licitum eſt electum, qui ad eius iuriſdictionem pertinet, conſecrare.

CAP. XII.

Is, cuius electio fuit caſſata, non vitio perſonæ, ſed electionis modo, iterum eligi poteſt: ſecus ſi vitio perſonæ.

Clemens tertius. d

SVper eò verò, *f* quod quærere voluiſti, ſi alicuius electione caſſata, idem ad alterius eccleſiæ regimen electus fuerit, an eius electio debeat confirmari: hoc tuam volumus diſcretionem tenere, quod ſi prior electio non vicio perſonæ, ſed modo electionis caſſatur, promotionem eius fieri in eadem etiam eccleſia (Niſi forte ſimoniacæ prauitatis *g* aliquid interceſſiſſe conſtiterit) non debeat impedire.

CAP. XIII.

Non profeſſus, poteſt poſtulari in abbatem, ſi ex aliqua bona cauſa fiat talis poſtulatio h. d. ſecundum lecturam, quæ eſt magis ſingularis.

Cæleſtinus tertius.

CVm monaſterium *h* de pellicea in tuo ſitum epiſcopatu, ad eam diſſolutionem deuenerit (ſicut tuarum literarum inſinuatio patefecit (quod fratres eiuſdem domus obſeruantiam religionis & ordinis abiecerunt:] 1 & ꝑ] In quendam qui cum fratribus ſuis in extremo eſt laudabiliter conſecratus, boni teſtimonij virum vnanimiter conſenſerunt[1], eum [in abbatem totis deſideriis poſtulantes. Tu verò poſtulationi eorum præbuiſti adſenſum, & poſtulaſti eandem ordi-

a. *Cap. 22. eod. tit. in 1. compil.* b *Hæc duo verba, ad nos, deſunt in antiquis.* c *al. nondum.* d *Ca. 1. eod. tit. in 2. compil.* e *Aliàs, Alexand. III.* f *Ca. 3. eod. tit. in 2. compil.* g *Gloſſa in l. vn. in verbo contra hanc. ff. ad leg. Iul. de amb. gloſſ. & Bar. in l. Barbarius de off. præt.* h *Cap. 5. eod. tit. in 2. compil.*

nationem

nationem à sede Apostolica confirmari. Nos autem *a* ipsam, sicut facta est canonicè confirmamus.

[1 *Et bonis eius dilapidatis atq; consumptis ad eligendum sibi abbatem de ipsius ecclesiæ gremio non potuerunt hactenus conuenire, ad tuæ tamen admonitionis & exhortationis instantiam in vnum conuenientes.*]

CAP. XIIII.

Electio debet esse in libertate eligentium, nec valet contraria consuetudo.

Idem.

CVm terra, *b* quæ funiculus hæreditatis Domini censebatur, & infrà. Sicut ex quarundam literarum tenore accepimus, quidam in electionibus prauæ consuetudinis morbus irrepsit: vt cum alicuius prælati electio debet celebrari, conuentus ad quem pertinere dinoscitur, duas personas nomine latenter auribus patriarcha vel principis exprimendas, vt sic alterius eligendæ, vel totius electionis penitus irritandæ idem patriarcha vel princeps plenariam habeat facultatem. Quia igitur hoc redundat in grauamen *c* ecclesiasticæ libertatis, præscriptam consuetudinis prauitatem sancimus penitus abolendam. *d* Statuentes, vt forma electionis canonicè in omnibus conuentualibus ecclesiis obseruetur, videlicet vt cum debet ecclesiæ consuli pastoris regimine destitutæ, electores in vnum locum (in quo fuerit electio celebranda) conueniant, & inuocata spiritussancti gratia personam nominent. Quòd si in persona fuerit, vel in electionis modo peccatum, tamdiu in electione diligentiam inquisitionis apponant, donec vacanti ecclesiæ de persona idonea, *e* valeant prouidere. Quo facto non prohibemus quin regis, seu patriarchæ, qui pro tempore fuerit, requiratur assensus: sed propter hoc ipsam electionem nolumus impediri.

CAP. XV.

Per confirmationem electionis non transfertur potestas exercendi ea, quæ sunt ordinis. Illa enim transferuntur per consecrationem. Abbas.

Idem. *f*

TRansmissam: *g* [1 &.j.] Quæsiuisti quid faciendum sit tibi super eo, quod clerici tuę diœcesis, cum pro suis excessibus suspensionis, vel interdicti, vel excommunicationis sententia percelluntur: paruipendentes eam, dimittunt ecclesias, & transferunt se ad mercimonia laicorum: nonnulli quoque ipsorum (habitu clericali postposito) vestes induunt laicales, & sicut laici mercatores se turpibus quæstibus implicantes, consimilium sibi laicorum manus *h* associant: & correctionem ecclesiasticam per contemptum eludunt, dicentes quòd potestatem non habeas eos (nisi tibi specialiter apost. sed. indulserit) corrigendi: [1 &.j.] Respondemus igitur, quòd ex quo electionis tuæ confirmationem accepisti, de talibus & consimilibus (præter ea, quæ maioris inquisitionis discussionem exigunt, & ministerium consecrationis desiderant) quod iustum est, & ecclesiasticæ conuenit vtilitati, statuendi habeas liberam facultatem.

[1 *Dudum sicut insinuare curasti, ad nostram peruenisse audientiam quæstionem, tua tunc dilectio replicauit quid sit tibi faciendum super eo.*]

[2 *Nos autem volentes in hoc tibi certum dare responsum, tuæ deuotioni respondemus, quod si quando tales repereris, si commoniti noluerint à tam turpibus actibus reuocari, & de contemptu satisfacientes plenariè ad clericale schema redire: tu eos auctorit. nostra suffultus excommunices app. sub. faciasq; eos arctius ab omnibus euitari, donec etiam reatum suum congrua satisfactione emendent, præsertim si qui eorum in sacris ordinibus sunt constituti, hoc etiam sine speciali mandato exequi posses, cum.*]

C. XVI.

Qui electioni de se factæ renunciat, appellari nequit ad impediendam electionem alterius. Et electio, quæ est à suspensis celebrata, non tenet.

Innocentius III. *de Cella sancti Petri, & Mutinens. abbatibus.* a

CVm *b* inter R. seniorem, & R. iuniorem super abbatia Scaphusen. quæstio verteretur, [1 &.j.] Bo. me. Celest. præd. noster prædictum R. seniorem sententiam cum instantia postulantem, ad componendum coëgit inuitum: & sic abbatiæ renuncians, de manu eius custodiam & prioratum recepit, ab eo dum viueret, possidendos. Cui ordinationi licet consentiret inuitus, domum tamen reuersus (aduersariis compositionem ipsam nolentibus obseruare) non potuit, quæ concessa sunt obtinere: [2 &.j.] Nos attendentes, quòd ex consensu compositionis receptæ ius (si quod sibi competierat) R. senior amisisset, ac per hoc ne monachi ad electionem procederent, de iure minimè appellare potuisset, cùm nisi quorum interest, audiri non soleant appellantes: ap. illam dicimus legitimam non fuisse: vnde per eam electio non potuit impediri. Sanè quamuis præpositus & capitulum Constantien. de interdicto quod Cardin. posuerat, in suis literis inseruerint: quia tamen per id, quod R. iuniori diœcesanus episcopus munus benedictionis impendit, ei videtur quod præmisimus obuiare: vnde vel scriptura facto, vel factum scripturæ præiudicat, nec probatū fuit (licet obiectum) quòd ab interdictis electio fuerit celebrata: ipsam non potuimus irritare, [3 &.j.] Ideoque causam ipsam vobis duximus committendam, vt si constiterit, quòd electio fuerit facta à suspensis, ea omnino cassata ipsi monasterio (post satisfactionem condignam, suspensionis & interdicti sententia relaxata) de persona idonea consulatur.

[1 *Eis in præsentia nostra constitutis dil. fi. N. G. tt. SS. Cosmæ & Damiani, & G. S. Mariæ in Acquiro diaconos Cardinales concessimus auditores: in quorum præsentia fuit propositum quod cum controuersia ipsa fuerit auditoribus diuersis commissa, deinde ambæ partes ad sed. apost. accesserunt, quibus à bonæ memoriæ le. Pp. præ. n. nos ipsi qui in minori eramus officio constituti, & dil. noster Ioan. tt. S. Stephani presbyteri Cardinalis dati fuimus auditores. & cum vtrimq; coram nobis esset diutius allegatum, & eodem prædecessori nostro per nos esset processurus negotij declaraturus, ipse.*]

[2 *Quin potius in eum, quod deterius est, manus iniecerunt postea monachi violentas, sed adiutus ab illis hominibus & monachorum manus euadens, ad appellationis subsidium conuolauit. Interim verò dil. fi. n. p. S. Mariæ in via lata diac. Card. apost. sed. legatus ad partes illas accedens pro iam dictis & multis aliis excessibus, & suspendit monachos, & monasterium interdixit. Ipsi verò contempta sententia Cardinalis, diuina promptius quàm antea celebrarunt, & in hac suspensione prædictus aduersarius eius de medio est sublatus. Quo comperto ad ecclesiam venit: & cum vellet prædictæ compositioni parêre, parte altera hoc nolente ne ad electionem procederent abbatis, quousq; inter eos quæstio finiretur, obstaculum obiecit appellationis: sed monachi per omnia contumaces & post app. ab eodem R. seniore ad nos interpositam R. iuniorem pariter eligentes, ipsum benedicendum diac. episcopo præsentarunt: qui post app. interpositam benedixit eum, & in ecclesia introduxit, & infrà. Cum autem quod prædicta sunt & alia quædam prædictis Card. nobis & fratribus nostris prudenter & fideliter retulisset.*]

---

a *In multis antiquis, nos autem ipsam canon. confirmamus.* b *Cap. 6. eod. tit. in 2. compil.* c *in antiquis in grauem perniciem.* d *Conc. auth. cassa & irrita. C. de sacr. eccles.* e *al. congrua.* f *In coll. 2. Clemens III. Heluensi episcopo, sed in orà. lib. adnotatur varia lectio, Celestin. III.* g *Ca. 7. eod. tit. in 2. compil.* h *Simile est text ff. de orig. iur. l. 2. in prin. & l. 1. ff. de eo per quem fac. erit.*

a *Additur & præposito Vercellen.* b *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.*

[3 *Præsertim cum contra personam electi nihil fuerit intentatum.*]

CAP. XVII.

Si electus non habet sufficientem scientiam, vel ante confirmationem administrat, eius electio cassari debet.

Idem *c. Pennens.* a

QValiter post *b* obitum: [1 & ſ.] Verùm quoniam electus à vobis ante confirmationem administrationi episcopatus se irreuerenter immiscuit, recipiendo tam à clericis, quàm laicis iuramenta, non attendens quod secundum Apostolum, nemo debet sibi honorem *c* assumere: sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron: præcipuè quia nec donum scientiæ pontifici conueniens fuerat assecutus. Postquam nobis præsentastis eundem, sufficienti examinatione præmissa electionē de ipso factam duximus irritandam, quicquid ex ea, & ob eam factum est, denunciantes penitus non tenere.

[1 *Bo me. Pennensis episcopi ecclesia vacante, receptis prius super electione facienda literis nostris, Primicerium vestrū vobis elegistis in pastorem, vos tanquam auctores electionis ipsius cognouistis.*]

CAP. XVIII.

Si vocantur ad electionem non vocandi, valet electio facta eis non expectatis. h. d. secundum lecturam communem.

Idem *capitulo* d *Capuano.*

CVm inter *e* vniuersas [1 metropoli. & ſ.] Intelleximus autem per Io. & F. canonicos vestros, & per literas, quas ad sed. apost. detulerunt, quod ad decanum & alios canonicos vestros Panormi manentes (cùm ex eorum parte fuisset vobis per literas intimatum, vt sic tractaretis super electione substituendi pastorem, quòd nullum deberetis in eorum absentia nominare) quendam socium vestrum cum literis destinastis, duodecim dierum terminum assignantes, intra quem post receptionem literarum vestrarum iter arriperent redeundi. Quamuis ecclesiastica consuetudo non exigat, vt ad electionem pastoris canonici tam remoti vocentur, & illi præcipuè, qui longè antè, quàm vos, metropolitani vestri obitum præsentialiter cognouerunt, quorum aliqui post eius decessum ad Capuanam ecclesiam sunt reuersi. Quia tamen mora longior est in electionibus valdè suspecta, imò sæpe damnosa: *f* mandamus, quatenus inuocata spiritussancti gratia personam idoneam per electionem canonicam concorditer assumatis ad regimen Capuanæ ecclesiæ, consequenter ad audientiam nostram nuncios idoneos transmissuri, per quos à nobis vice regia postuletis assensum, & apostolicæ confirmationis gratiam requiratis.

[1 *Metropoles Capuanensis sit apostolicæ sedi vicinior ad prouisionem ipsius specialius aspiramus, talem ipsi personā præficere cupientes, quæ sicut alios metropolitanos loci vicinitate, sic & deuotionis affectu præcellat, per quam & ipsa metropolis tam in temporalibus, quam in spiritualibus optatum suscipiat incrementum.*]

CAP. XIX.

Non debet inspici, an post appellationem, sed an contra fuerit electio celebrata. Et penes vocantes quibus competit vocandi potestas, remanet ius eligendi si vocati venire contemnunt. Et ad officium confirmatoris spectat examinare electum, etiam nemine opponente. Et nisi electus doceatur, legitimæ ætatis, & literaturæ, habetur pro non legitime electo.

Idem *archiepiscopo* a *& capitulo Capuano.*

CVm nobis *b* olim de obitu: & infrà. Cum autem *ex vtriusq; partis assertione* constaret interpositam fuisse ap. ne fieret electio, nisi canonica, videri *c* poterat quod post eam medio tempore nihil debuit innouari: vnde talis electio iudicanda erat irrita & inanis: vtpote post appellationem canonicè interpositam attentata. Sed contrà, cùm appellatum fuisset, non vt nulla electio fieret, sed vt fieret canonica: si factum electionis canonicè fuerit subsecutum: non vtiq; contra formam appellat. huiusmodi, sed magis secundum eam videbatur esse processum: & ideo licet post appellationem, non tamen *d* contra eandem fuit electio celebrata, propter quod non erat aliquatenus irritanda: [1 & ſ.] Item cum post appel. emissam archidiaconus cum suis fautoribus chorum exiisset, & vos illos vt interessent electioni faciendæ vobiscum curassetis sollicitè reuocare (quoniam ad electionem faciēdam accedere noluerunt) alienos se fecisse videntur: propter quod electioni à vobis iuxta formam mandati apost. concorditer celebratæ, de iure non posse contradicere videbantur: [2 & ſ.] His igitur & aliis allegatis, quanquam contra personam illius quem elegistis, nihil dictum fuerit vel obiectum, quia tamē iuxta verbum Apostoli dicentis: *e* Nemini cito manum imponas, debemus attendere diligenter ad ea, quæ circa personam inquirenda fuerant: duximus ex officio nostro, sicut decuit, procedendum: [3 & ſ.] Illius quoq; literatura licet non eminens, tamen conueniens electus existit: vt pro defectu scientiæ (sicut plenius intelleximus ab his, qui eum melius cognouerunt) ab electione non deberet excludi. De legitima tamen ætate scire plenè non potuimus veritatem: quia cùm à multis cuius ætatis existeret curauerimus indagare, à nemine vnquam audiuimus quod annum ætatis tricesimum attigisset: [4 & ſ.] Nos ecclesiæ pariter & personæ prouidere volentes, & tam rationes, quàm canones obseruare: quia propositum vestrum prouidum intelleximus: & ideo propter vrgentem necessitatem, *f* & euidentem vtilitatem ecclesiæ Capuanæ (quam in hac parte potius adprobamus) volumus ipsum firmiter perdurare: præfatum subdiaconum nostrum vobis in procuratorem concedimus, liberam administrationem ei, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus committentes.

[1 *Nam cum duæ partes & amplius electioni consenserunt & consentiant, licet tamen cautum reperiatur in canone vt tunc alter de altera ecclesia eligatur cum nullus in propria fuerit repertus idoneus: quia tamen hoc in fauorem introductum est clericorum, & cuiq; licet renunciare iuri quod pro se noscitur introductum, vos qui duæ partes estis & amplius cum hoc quod duæ partes capituli faciunt, totum facere videatur in hac parte iuri quod pro vobis facere videbatur, renunciare potuistis: & electionem de persona alterius ecclesiæ celebrare, præsertim cum illud decretum locum habere videatur quando clericis retinentibus & inuitis per alicuius violentiam potestatis extraneus ingeritur ex aduerso: propter quod sequitur in decreto vt sit facultas clericis retinendi si se viderint prægrauari, & quos ingeri sibi viderint ex aduerso propter quod se non timeant refutare: Præterea cum sed. apost. omnium ecclesiarum caput existat & Rom. pontifex iudex sit ordinarius singulorum, quando de ipsa quis assumitur in prælatum alterius ecclesiæ ei posse obiici non videtur propter capitis priuilegium quod obtinet plenitudinem potestatis, quod de alia ecclesia eligatur, cum à capite non debeant membra reputari aliena.*]

a *Pennen.* b *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* c *Ambitiose petens dignitatem sæcularem vel ecclesiasticam punitur in 100 aureis & est infamis. l. 1. ff. ad leg. Iul. de ambit. & in l. 2. & ibi Bart. inter act.* d *al. Capuanen.* e *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* f *Vide l. fin. §. fin. Ad leg. Rhod. de iac. & in l. quod. 10. ff. Si cert. pet.*

a *Archidiacono.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* c *al. prouideri.* d *al. non tamen contra, fuit eadem electio celeb.* e *1. Timoth. c. 5.* f *Vide l. 1. D. de noui op. nunt. & in l. iubemus nullam, cum leg. seq. C. de sacr. eccl.*

[2 *Præsertim*

[2 Præsertim cum idem Archidiaconus postea requisitus respondit, quod in præsentia nostra vellet ei suum præbere assensum, & ideo cùm secundum statuta concilij Lateranens. app. rei semper id debeat prævalere quòd à pluribus & sanioribus fuerit ordinatum, nisi fortè à paucioribus & inferioribus aliquid rationabile obiectum fuerit, & ostensum, si vobis celebrata electio, tanquam maiori & saniori parte non obstante contradictione vel appellatione paucorum debebat & poterat rationabiliter confirmari, cùm id quod obiectum extitit & ostensum rationibus præmissis apparebat rationabile non fuisse.]

[3 Et quia cum tria sint in persona electi præcipuè inquirenda, videlicet ætas legitima, morum honestas, & literatura sufficiens, licet de honestate morum tanquam ei qui nobiscum est aliquandiu laudabiliter conuersatus, possimus ipsi laudabile testimonium perhibere.]

[4 Cum autem secundum prædicti statuta concilij nullus debeat in episcopum eligi qui trigesimum ætatis non attigerit annum, licet senectus venerabilis sit non diuturna, nec annorum numero computata, sed cani hominis sunt sensus eius, & ætas senectutis vita immaculata, quia tamen post illa tria quæ Salomon asserit difficilima, quartum tamen quasi reputat impossibile. Viam videlicet viri in adolescentia sua cognosci, tanquam inuestigari non possit.]

CAP. XX.

Illegitimus potest postulari, non autem eligi: & electores nisi probauerint illum ignoranter elegisse, incidunt in pœnas Lateranensis concilij.

Idem *Cantuariensi archiepiscopo.*

INnnotuit *a* nobis quod Vigoriensi ecclesia destituta pastore, prior & conuentus eiusdem loci magistrum M. archidiaconum Eboracen. in episcopum elegerunt, cuius confirmationem vsque in aduentum ipsius (qui absens eligebatur & inscius) distulisti: qui tandem spontanea tibi & secreta confessione monstrauit, quòd conscientia eius aliquantisper ex natalibus esset læsa [1 & ·ʝ· Cuius electionem capitulum] petiit per sedem apost. confirmari, præsentato nobis electionis decreto subscriptionibus eligentium roborato. Quidam autem suffraganeorum tuorum adseruerunt eum fuisse filium cuiusdam militis & ab eo, ex quadam ingenua & non coniugata susceptum. Idem quoque magister adiecit, quòd nunquam pater eius habuerat vxorem, sed matris *b* eius virginitatis florem præripuit quasi *c* furtim: [2 & ·ʝ·] Quamuis autem canon *d* Lateranen. concilii ab Alexand. præde. no. editus non legitimè genitos adeo persequatur, quod electionem talium innuit nullam esse: nobis tamen per eum adempta non fuit dispensandi facultas, cùm non fuerit prohibentis intentio: qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præiudicium generare, pari post eum (imò eadem) potestate futuris, cum non habeat *e* imperium par in parem: [4 & ·ʝ·] Multa enim in hoc casu dispensationem inducere videbantur: literarum scientia, morum honestas, vitæ virtus, & fama personæ multipliciter à quibusdam etiam ex fratribus nostris (qui eum in scholis cognouerant) *f* adprobatæ: faciebant etiam hæc ad id non modicum, concors capituli Vigoriensis electio, petitio populi, adsensus principis, votum tuum, suffraganeorum suffragia, & humilis deuotio confitentis, qui spontè ac humiliter suum maluit confiteri reatum, quàm læsa conscientia thronum conscendere pastoralem. Habito ergo super hoc diligenti tractatu, intelligentes Vigori. capitulum eundem magistrum non humiliter postulasse, sed improuidè potius elegisse (cùm ad obtinendum dispensationis beneficium procedendum fuisset, non per electionem inhibitam, sed per postulationem permissam) electionem ipsam prædicti canonis authoritate cassatam, denunciamus irritam & inanem: parcentes non modicum Vigori. capitulo: quòd eis nec pœnam infligimus expressam in canone supradicto, nec probare cogimus ignorantiam, quam allegant. Et quamuis post cassationem huiusmodi nobis fuerit supplicatum, vt dignaremur cum eo misericorditer dispensare: supplicationem huiusmodi quæ nomine capituli non fiebat (cum non ad postulandam dispensationem, sed ad petendam confirmationem ipsius fuerint nuncij destinati) ad præsens non duximus admittendam, decernentes irritum & inane quidquid super ordinatione ipsius episcopatus ante susceptionem literarum nostrarum fuerit adtentatum. Quod si Vigori. capitulum eundem magistrum propter prærogatiuam meritorum ipsius duxerit postulandum, postulationem apud sedem Apostlicam præsentare procuret.

[1 Et quod ad tantæ dignitatis apicem præter indulgentiam sed. apost. nollet aliquatenus promoueri, quamuis promouentem benignum & facilem inueniret. Tu autem sicut vir prouidus & discretus intellecta conscientia eius noluisti protinus ad confirmationem procedere, sed nobis rei seriem intimasti per literas tuas, & per eas ipsius merita & scientiam commendasti: capitulum autem eiusdem ecclesiæ, quare per te fuisset electionis confirmatio protelata, se ignorare per literas suas nobis transmissas exposuit, & eam.]

[2 Quod facto cum ipsa infrà quadriennium à natiuitate ipsius matrimonium contraxit. Nos ergo super hoc cum fratribus nostris habito diligenti tractatu inspectis canonibus quosdam inuenimus qui non legitimè genitos promoueri vetant ad officium pastorale, causam fortè trahentes ex lege diuina per quam spurij & manzeres vsque ad decimam generationem in ecclesiam Dei prohibentur intrare. Inuenimus autem alios qui vndecunque genitos non prohibent ad sacros ordines promoueri, dummodo sibi vita merita suffragentur, asserentes quod culpa parentum non est filiis imputanda, & ad hoc probandum inducunt quod Dominus noster Iesus Christus non tantum ex alienigenis sed etiam ex adulterinis voluit commixtionibus nasci, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hi etiam scriptura diuina videntur inniti, qua dicitur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij, & per quoddam videtur antiquum prouerbium remoueri] quod inter filios Israel dici solebat: patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Quidam verò ad concordiam discordantiam reuocantes, repugnantiam Canonum prædictorum sopire quodammodo videbantur, confitentes quod illegitimè geniti si religiosi fuerint in cœnobiis aut in canonicis conuersati à sacris mysteriis minime remouentur, & inter illegitime genitos quidam asserunt eos solos à sacris officiis prohibendos qui paternam incontinentiam imitantur: & hi quoque videntur auctoritate diuinæ legis inniti, qua dicitur: Ego sum Deus zelotes vindicans peccata patrum in filios vsque in tertiam & quartam progeniem in his qui oderunt me, quasi dicat in his qui circa me paternum odium imitantur. Verum canon concilij Lateranensis à bonæ me. A. Pp. p. nost. editus in synodo generali penitus vel primis concordans canonibus, non solum vetat tales in episcopos promoueri, verum etiam eligentibus certam pœnam infligit. Imò ipso facto eandem pœnam eos asserit incurrisse vt secundum hoc canon latæ sententiæ videatur, cuius tenor est, ne videlicet, quod de quibusdam pro necessitate temporis factum est trahatur à posteris in exemplum. Nullus in episcopum eligatur nisi qui de legitimo matrimonio sit natus, circa finem adiungens. Clerici sanè si contra formam istam quemquam elegerint, & eligendi potestate tunc priuatos, & ab ecclesiasticis beneficiis triennio nouerint se suspensos. Sanè prædictus canon, qui non per eum qui canones non nosset antiquos, sed illum qui plenè nouerat canonicas sanctiones in concilio multorum iurisperitorum est editus, & in ipsius approbatione concilij roboratus

a *Cap. 5. eod. tit. in 3. Compil.* b *matri.* c *furtum.* d *concil. Lateran. can. 3.* e *l. 3. & 4. ff. de arbitris.* f *al. approbatum. al. approbata,*

natis de non legittimo matrimonio omnem videtur inobedientiam episcopos promouendi aditum praclusisse, cum id etiam ad consequentiam trahi prohibeat quod per necessitatem innuit prioribus temporibus esse factum, licet nihil amplius quàm necessitas dispensantem ad dispensationem inducat. Praterea electionem talium innuit nullam esse dum in pœnam statuit eligentium, vt tunc nouerint eligendi se potestate priuatos, quod nihil esset nisi tunc occurreret electio facienda: quod fieri non posset priori electione seu nominatione durante, ex quo patet electionem eiusmodi per ipsum canonem irritatam.

[3 *Sed ea tantum fuit mens ipsius vt qui ex eo quod aliquando ex dispensatione pro necessitate ipsius temporis factum fuerat, quidam gratiam in licentiam extendentes, & inde sumentes exemplum se licitè credebant eligere tales, & indifferenter huiusmodi eligebant, talia fieri prohibeat. Vnde grauem electoribus pœnam inflixit. Deliberauimus tamen cum fratribus nostris, vtrum in tali casu & cum tali persona deberemus misericorditer dispensare, vel iuris potius seruare rigorem. Inuenimus enim à bo. me. Vrbano p. nostro in casu multo difficiliori, tum Cenoman. electo dispensasse, qui fuerat filius sacerdotis, & Legionen. episcopo, qui post consecrationem suam humiliter fuerat & sponte confessus, quod fuisset ex matre non legitima procreatus, quam pater viuente vxore propria cognouisset. sed Vrbanus idem inhibuit ne id quasi pro regula in posterum ad consequentiam traheretur. Videbatur enim quod cum illegitimè natus fuisset aliquandiu dispensatum, & ex certa causa forsitan in posterum dispensandum. In hoc casu celerius debet dispensatio indulgeri illi personæ videlicet quæ minus imperfectionis plus perfectionis habebat.*

CAP. XXI.

Non possunt electores in praiudicium electi compromittere: sed si consenserit electioni sua, vel consentire velit: non obstante Laudo in contrarium lato est confirmandus; si aliud canonicum sibi non obsistat, licet non sit de gremio illius ecclesia, quantumcunque ob causam à maiori parte fuerit appellatum, & in hoc vltimo est iste text. multum nota.

Idem a *Genuensi archiepiscopo, & Placentino, & Bobien. epis.*

CVm *b* inter canonicos Saonen. super electione pontificis quæstio verteretur, ad sedem apostolicam S. Subdi. Saonen, & I. procurator capituli accesserunt [1 *& j.*] Proposuit autem procurator prædictus quod singuli requisiti communi adsensu in Hastens. præpositum (excepto prædicto subdiacono) conuenerunt: quo in sua duritia permanente, aliorum consensus redactus fuit in scriptum publicum consequenter. Cæterum pro parte altera fuit propositum ex aduerso, quòd cum septem *c* essent canonici Saonens. in capitulum se receperunt de futura electione pontificis tractaturi: sed archidiac. archipresb. & præposito dictum Hastens. præpositum nominantibus: fuit à præfato S. obuiatum, asserente ipsum morbo epileptico laborare, pro quo alia vice tanquam inhabilis fuerat recusatus: nec ad aliam ecclesiam debere fieri transitum, donec reperiretur idoneus in ecclesia Saonensi: [2 *& j.*] [Post hæc archipresbyter] pro parte altera de rato (vt in Mediolanen. archiepiscopum compromittere curauerunt, *d* qui magistrum G. Modicen. canonicum eis dedit in episcopum & confirmauit: [3 *& infrà.*] Disc. v. mandamus, quatenus, cùm constet electionem de præposito memorato à maiori & saniori parte capituli celebratum fuisse publicatam etiam & subscriptam: si

a *Ianuensi archiepiscopo. Plac. in antiqu. Placentino & Papiensi episcopis.* b *Cap. 6. in eod. tit. in 3. compil.* c *In aliquot vetustis, quòd cum essent canonici septem, qui se in capitulo receperunt, de futura, &c.* d *Similis tex. est in c. contingit: & ibi Innoc. hoc tit. Specu in tit. de arbit. §. restat ve. item de senten. & ver. sed nunquid clericus.*

dictus præpositus eidem electioni consenserit, vt per mutuum consensum eligentium & electi quasi coniugale vinculum spiritualiter sit contractum: nisi sufficienter sit ostensum, eundem morbo epileptico laborare (super quo contra ipsum dicitur appellatum) vos non obstante appellationis obiectu, si qua ex aliis causis superius memoratis proponitur interposita (cum eas friuolas reputemus (electionem confirmetis ipsius, non obstante quòd post talem electionem à præfato archiepiscopo proponitur esse factum, etiam si à partibus in eum fuerit compromissum: cùm electores à tali electione sic resilire nequiuerint, Quod si electores illius non compromiserint in archiepiscopum memoratum, etiam si dictus præpositus nondum electioni de se factæ consenserit, eo tamen consentire volente (dummodo à morbo sit immunis obiectio) vos electionem ipsius nihilominus confirmetis.

[1 *Quibus ven. F. N. Albanen episcopum & Dil. fil. N. h. tit. S. Marcelli presbyterum Cardin. dedimus auditores, in quorum præsentia.*]

[2 *Sed præpositus Saonen. spretis appellationibus interpositis præpositum Hasten. elegit obiiciente aduersa parte, quod huiusmodi electio propter appellationes interpositas & alia etiam obstacula non teneret, & infrà. Sed & ciuitatem idem præpositus & alij omnes egressi exceptis archipresbytero & subdiac. sæpedictis secum capituli sigillum ignorantibus eis detulerunt & ad Mediolanensem episcopum accedentes petierunt electionem, quam fecerunt confirmari, licet à solo præposito, & post confirmationem facta fuisset: sed quoniam indubitus electionis processus antea archiepiscopo innotuerat, petioni eorum non annuens quendam de fratribus ad inuestigandum electionis processum Saonen. direxerunt: sed cum testes coram eo producerentur, & postularentur vt in nuntium ipsum pariter procurarent: pars aduersa iam dictum archiepiscopum, altera verò sed. Apostolicam inuocauit: sed cum ad mandatum nuntij partes Mediolanum iuissent apostolos petituræ, ab archiepiscopo vt ad pacem redirent, fuerunt monita diligenter, cuius arbitrio præpositus Saon. se velle stare constanter asseruit, si & hoc ipsum pars faceret aduersa, quod deliberato consilio præfatus subdiac. repromisit. Post hoc reuersi ad propria, & deinde ab archiepiscopo reuocati præpositus.*

CAP. XXII.

Electus à maiori & saniori parte capituli, si est & erat idoneus tempore electionis, confirmabitur: si autem erat indignus in ordinibus, scientia vel ætate, & fuit scienter electus: electus à minori parte, si est dignus, confirmabitur.

Idem *Prænestino episcopo,* a *apostolicæ sedis legato.*

DVdum *c* ad audientiam nostram quæstione perlata, quòd vacante præpositura *c* Colocen. Ecclesiæ, in quo se vota eligentium diuisissent, causam iudicibus duximus committendam [1 *& infrà.*] Ipsi verò partes ad suam præsentiam conuocarunt, receperunt testes, examinauerunt eligentium conscientias: audierunt allegationes vtrinque. Et quoniam præpositus sancti Georgij eorum sententiæ se adseruit nolle stare, processum ad sedem Apostolicam destinarunt; *d* & infrà. Cumque nuncij præpositi sanctorum Apostolorum statuto termino ad præsentiam nostram accessissent, præpositus sancti Georgij nec venit, nec pro *e* se misit idoneum responsalem: & infra. Gestis igitur iudicum diligenter inspectis, inuenimus, quod pro præposito sanctorum Apostolo-

a *Hæc postrema verba desunt in 3. compil.* b *Cap. 7. eod. tit. in 3. compil.* c *Coloniensis in omnibus manuscr. & nonnullis impressis.* d *Quoniam ita mandauit Papa, quod si altera partium nollet quod ipsi iudices causam terminarent, causam instructam remitterent ad ipsum: alias non fuisset eis licitum recusare.* d *Hæc verba pro se, desunt in antiquis.*

rum ancto-

rum auctoritas, pro præposito verò sancti Georgij numerus eligentium faciebat, cùm primus à quatuordecim, tum personis, tum canonicis: qui alios dignitate, ætate, & tempore *a* præcedebant, secundus vero à vigintiquatuor fuisset electus: [2 & ſ.] Cùm autem allegationes pro eodem præposito sancti Georgij coram iudicibus ipsis propositæ, nobis non fuerint præsentatæ, propter quod non potuimus scire per nos quid obiecerit, vel quid responderit ad obiecta, sicque causa remissa non fuit sufficienter instructa: ad definitiuam sententiam non duximus procedendum, sed decisionem causæ ipsius iudicibus commisimus sub hac forma, vt si vel notorium *b* esset, vel per ea quæ iam dicta erant, constaret quòd præpositus S. Georgij electionis tempore pateretur, vel in ordinibus, vel in scientia, vel in ætate, defectum qui eum iuxta *c* canonum sanctiones impediret ad huiusmodi officium promoueri: ei (nonobstante ipsius absentia corporali) silentium imponentes præposito sanctorum Apostolorum præposituram adiudicarent eandem: alioquin (cum in eum non solum plures, sed duę penè partes conuenerint, & impedimentis cessantibus adpareat quòd eum bono zelo elegerint.) præpositi sanctorum apostolorum electione cassata electionem confirmarent ipsius, & eis facerent tanquam præposito responderi.

[1 *Vt auditis quæ proponerentur hincinde, si de partium procederet voluntate, definitivam sententiam promulgaret, aut qui causam sufficienter instructam ad nostram remitterent audientiam auc. ap. statuentes partibus terminum competentem quo per se vel per idoneos responsales ad se. ap. accederent sententiam receptura*]

[2 *Obijciantur autem præposito S. Georgij, minor scientia, defectus ætatis, & quod in minoribus erat ordinibus constitutus. Vnde cum præpositura illi esset archidiaconatus annexus, non erat ei dignitas conferenda ratione, cuius cogebatur infra præfixum à canonibus spatium in diaconum promoueri. Proponebatur autem pro altero quod erat vir ætate, scientia & morib. commendatus. Vnde meliorum ducti zelo propter hoc electiones ipsius in eum se confessi fuerant conuenisse, nec solum sui, sed etiam quidam alterius electores eum prudentiorem esse in spiritualibus asserebant, præsertim quamuis alium magis vtilem circa temporalia maximè propter potentiam fuerant protestati.*]

C A P. XXIII.

Recipientes postulatum ad Ecclesiam tanquam institutum, vel administratorem ante admissionem postulationis à superiore factam, priuati sunt potestate eligendi, & ad alios, licet pauciores, deuoluitur potestas eligendi: & si omnes priuati sunt, deuoluitur ad Papam in Ecclesiis cathedralibus. h. d. secundum principaliorem intellectum, qui magis congruit literæ]

Idem canonicis Maguntinensibus.

BOnæ *d* memoriæ Maguntinensi archiepiscopo viã vniuersæ carnis ingresso, & quibusdam petentibus VVormaciensem episcopum, quibusdam verò archiepiscopum vestrum, tunc præpositum sancti Petri Maguntinensis, sibi eligentibus in pastorem. Prænestino episcopo à sede apostolica legato dedimus in mandatis, vt si eundem episcopum, quo ad temporalia vel spiritualia recepisse constaret ecclesiam Maguntinensem, vel ministrasse in temporalibus aut spiritualibus in eadem: postulationem factam de ipso nunciaret irritam: [1 & ſ.] Deinde inquireret de ipsius electione archiepiscopi veritatem, & si ei de vi, quam ipse & sui metuebant, constaret, (eo non obstante, quòd post adpellationem ad nos interpositam, fuerat in ipsius electione processum, cũ alij, qui adpellationi ad nos interpositæ, ne sine ipso

a *Iste textus cottidie ad hoc allegatur, quod socius dignitate, ætate & receptionis tempore socium præcedit. glossa in versic. contra maiores c. lex dist. 2.* b *vide l. 1. cum gl. ff. C qui & aduer.* c *Canonicas sanctiones.* d *Ca. 8. eod. tit. in 3. compil.*

ac sociis eius haberent in electione processum, non duxerint deferendũ: vti contra ipsum hac exceptione non possent, quia frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legem: *a* vnde nec ab eis posse obiici videbatur, quod idem esset à paucioribus secundum eorum adsertionem electus, cùm ipsi adpellationem ad nos legitimè interpositam contemnentes, & præter licentiam nostram recipientes episcopum memoratum, reddiderint se indignos) electionem archiepiscopi confirmaret: [2 & ſ.] Licet autem essent notoria, quæ contra dictum VVormaciensem episcopum & eius fautores fuerant obiecta: prædictus tamen legatus ad maiorem cautelam multos testes recepit ex ipsius archiepiscopi parte productos. Vnde ipse iuxta mandati nostri tenorem procedens, postulationem factam de VVormaciensi cassauit, & electionem archiepiscopi memorati (quãuis à paucissimis celebratam) curauit auctoritate apostolica confirmare, ipsumque ordinauit in presbyterum: & tandem in archiepiscopum consecrauit: [3 & ſ.] Contra legati verò processum hoc facere videbatur, quòd non citatis VVormaciensi episcopo, & eius fautoribus, processisset. Porrò excessus notorius examinatione non indiget: *d* & pro his, quæ à iudice sunt acta, præsumitur, quòd omnia ritè fuerint celebrata, quamuis & quòd citati non fuerint, non posset de facili comprobari: quia negantis factum, per rerum naturam nulla est *e* directa probatio: cùm etsi quilibet de se posset adserere, quod ad eum citatio minimè peruenisset, singuli tamen vestrum essent in suo testimonio singulares. Ad ipsum quoq; legatum, si voluissent, securè potuissent procuratorem idoneum destinare, sicut nuncium destinarent: [4 & ſ.] Nos igitur, etsi propter auctoritatem iudiciariã præsumamus pro his, quæ acta sunt à legato: illi tamen plus innitimur rationi, quòd aduersarij archiepiscopi ex tribus causis prædictis se vsque adeò reddiderunt indignos, quòd contra eum non debebant audiri: vnde quod de ipso factum fuerat, non poterat impediri per eos: quin etiam si electores eiusdem partis pariter deliquissent, vt se reddidissent indignos, ad nos deuoluta fuisset hac vice ordinatio ecclesiæ Maguntinensis: quare dictum archiepiscopum sine iuris iniuria potuissemus eidem ecclesiæ præficere in pastorem. Super his *d* verò, habito diligenti tractatu, cassationem postulationis factæ de VVormaciensi episcopo ratam habemus: electionem memorati *e* archiepiscopi confirmantes.

[1 *De gratia nostra concedens eid. vt VVormaciens. sibi ecclesiam retinerent. Nam de iure communi quia præter auc. nostram transire præsumpsit, vtraq; erat spoliandus, vt ea careret quam cupiuit auarè, & ea quam superbè despexit: quod si parère contẽneret, vtraq; ipsũ ecclesia denũciaret auct. nostra priuatũ.*]

[2 *Quod si nec recepisset prædictam ecclesiam quod spiritualia vel temporalia, nec in temporalibus vel spiritalibus ministrasse constaret episcopum memoratum idem legatus audiret, quæ super postulatione ipsius & electione archiepiscopi proponerentur, & hincinde testes vtriusque partis reciperet, & eorum depositionis publicatis vsq; ad calculũ definitiuæ sententiæ procedens, gesta omnia sub sigillo suo ad nostram præsentiam destinaret, statuens partib. terminum competentem; quo apostolico se conspectui præsentarent sententiam receptura.*]

[3 *Ipse autem ad nostram præsentiam accedens, humiliter postulauit, vt pallium sibi, videlicet in signum pontificat. officij de consueta se. ap. beneuolentia conferremus. Verum quidam simplex nuncius ab aduersariis eius ad se. ap. destinatus ex co-*

a *Concor. text. in l. auxilium. ff. de minor. & in l. fin. §. fin verò postquam C. de iur. delib.* b *Vide l. si verò §. qui pro rei. cum gl. in vers. euidentissimè ff. qui satisd. cog. & l. ea quidem. C. de acc.* c *Dictio, directa deest in antiquis. vide l. actor. C. de probatio. 6. q. vlt. actor. & ca. quoniam. ſ. de probat.* d *ergo.* e *Vox memorati deest in antiquis.*

cum parte apertas, nobis cum sigillo pendente, literas præsentauit, per quas idem canonici significabant quod prædictus legatus pecunia corruptus iniquam sententiam protulisset. Addebant etiam quod Maguntini ciues pariter iurauerunt, quod nunquam eum reciperent in archiepiscopum, & quod vniuersi clerici paucis exceptis suo fauebant electo. Cum autem super his cœpissemus deliberare cum fratribus nostris, electioni archiepiscopi duo videbantur obstare, videlicet quod à paucissimis, & post interpositam app. ad se. ap. à seipso dicebatur electus. Nam cum postulatio Vvormaciens. episcopi suis præcedentis app. ratione quassata, archiepiscopi electio debebat etiam ex eadem causa cassari. Sed econtra sicut superius est expressum, quod qui ante in appellationem deliquerat, appellationem contra eundem archiepiscopum non poterat allegare. Poterat quoq; dici quod etsi post appellationem, non tamen contra formã appellationis fuisset electus, archiepiscopus sæpedictus cum appellauerit sub hac forma, ne canonici Magũtinens. residentes, sine ipso ac sociis suis haberent in electione processum. nec nocet quod posset ex parte altera replicari, quia nec ipsi nec socij sui debuerant procedere sine ipsis: quia ipsi app. apud nos interpositam contemnendo, reddiderant se indignos, & abusi fuerant iure suo. Vnde cum in Lat. concilio de his qui quasdam personas inhibitas eligunt, sit statutum, vt eligendi tunc potestate priuatos & ab ecclesiasticis beneficiis triennio nouerint se suspensos, illis pro longe maiori delicto tanquam indignis ab electionis potestate cadentibus, penes eundem ac socios suos tantum ius remanserat eligendi, quare si multo pauciores in ipsum, quam in alium conuenissent, intelligendum est tamen quod omnes qui tunc eligere poterant, elegerunt eundem.]

[4 *Quemadmodum ex ipsorum ad nos directis literis comprobatur, qui securè ad eundem legatum accessit, & ad propria remeauit, cum & ipse legatus paratus fuerit securitatem omnimodam prouidere. Nec obest quod idem nun tius dicitur appellasse cum appellationi renuntiauerit, & in commissione nostra quam pars reportauit vtraque obstaculum fuisset appellationis remotum. Sed nec apparebat etiam quod contra factum legati aliquid posset obicere ac probare, cum non procurator sufficiens, sed simplex ad nos contra eundem archiepiscopum fuisset nuncius destinatus.*]

CAP. XXIV.

Sufficit electo ad obtinendum docere eligentem fuisse in quasi possessione tempore electionis, licet non probet, quòd proprietas iuris eligendi ad illum pertineret.

Idem *clericis sanctæ Agathes.*

QVerelam *a*, quam G. tituli sancti Vitalis presbyter Card. per œconomum ecclesiæ vestræ, cuius idem cardin. est gubernator, contra P. presbyterum ecclesiæ sancti Saluatoris, super ecclesia ipsa proposuit: C. *b* Papa. p.n nobis in minori officio constitutis audiendam commisit. Petebat igitur œconomus præfatum P. ab ecclesia sancti Saluatoris (quam in præiudicium vestræ ecclesiæ, ac iniuriam cardinalis prædicti occupare præsumpserat) remoueri, cùm ipsa ecclesia pertineat ad sanctæ Agathes ecclesiam pleno iure, petens pensionem sexdecim denariorum Papien. debitam ecclesiæ sanctæ Agathes, pro eadem ecclesia de thermis sibi restitui, de nouo subtractam. Prædictus verò P. respondebat, quòd ipse nullam iniuriam irrogauerat cardinali, nec in præiudicium ecclesiæ vestræ receperat dictam ecclesiam, cùm hæc ad illam nullo iure pertineat, nec aliquam sibi reddere pensionem *c* debeat, sed ipse per electionem populi, ad quem de antiqua consuetudine *d* pertinet *e* electio, à cardinali sanctæ Susannæ (cui eadem ecclesia tanquam capella suo titulo, in spiritualibus est subiecta (canonicè fuerat institutus: [1 & 5.] Nos igitur rationibus vtriusque partis auditis, dictum P. ab impetitione œconomi vestri super electione ac institutione de se facta in ecclesia sancti Saluatoris absoluimus, & super his præfato œconomo silentium duximus imponendum, cùm nobis constiterit, quòd populus in quasi possessione præsentandi clericum existebat, quando ipsum presbyterum ad illam elegit, & ecclesia eadem spectat ad titulum sanctæ Susannæ in spiritualibus pleno iure, salua quæstione super iure patronatus inter ecclesiam vestram, & populum sæpe dictæ ecclesiæ sancti Saluatoris. Quia verò fuit liquidò comprobatum, quòd pensio sexdecim denariorum Papiensis monetæ, fuerit clericis ecclesiæ vestræ, pro ecclesia sancti Saluatoris de *a* thermis annuatim, per multa tempora persoluta, sed de nouo subtracta, vos in eundem statum percipiendi huiusmodi de ecclesia sancti Saluatoris de thermis ecclesiam vestram decernimus reducendam: & ad solutionem pensionis subtractæ, condemnamus presbyterum antedictum, salua quæstione proprietatis, inter ecclesias memoratas.

[1 *Cumq; ad suam assertionem probandam vtraque pars multoties testes produxisset, nos illos recepimus & examinauimus diligenter. quorum depositionibus publicatis disputationem audiuimus super illis: sed antequam huiusmodi controuersia finem accipere potuisset, præfatus P. inde debitum carnis exoluit. deinde tamen nobis vtraq; pars cum instantia postulauit, vt causam ipsam decidere dignaremur.*]

CAP. XXV.

Eligentes scienter indignum, priuati sunt potestate eligendi in electione, quæ primò occurrit facienda.

Idem.

CVm *b* Vvintonensis ecclesia pastore vacaret, archidiaconus cum suis fautoribus Salubriensem decanum, prior verò & complices eius præcentorem Linconensem in episcopum elegerunt: & infrà. Licet igitur omnes in communi de facienda electione tractauerint: quia tamen nequiuerunt esse concordes, infecto negotio ad nos habuere recursum, & hi quidem, qui præcentorem elegerant, adserebant quòd illi, qui decanum elegerant, eligendi erant potestate priuati, pro illa maximè causa, quòd hominem non legitimè natum scienter eligere præsumpserunt: vnde secundum *c* Lateranense concilium, & eligendi hac vice, perdiderant potestatem, & per triennium ecclesiasticis beneficiis carere debebant. Illi verò taliter respondebant, quòd licet is quem elegerant, fuisset minus legitimè natus: per gratiam tamen Apostolicæ sedis legitimari promeruit, & hoc adserebant se legitimè probaturos. Nos igitur attendentes quòd *d* isti post primam electionem admiserant illos, ad celebrandam secundam, & quòd decretum concilij memorati decreuit huiusmodi præsumptores vna vice duntaxat eligendi potestate priuátos, *e* quoniam electio quam coram nobis celebrare volebant, non iam secunda, sed tertia concurrebat: ad eligendum illos censuimus admittendos.

CAP. XXVI.

Eligens scienter indignum in episcopum, est ob hoc suspensus à beneficiis ecclesiæ per triennium, nec potest interim ad dignitatem illius eligi, vel adsumi.

Idem *abbati Cisterciensi R. & P. monachis*
Fontis frigidi. f

PEr inquisitionem *g*, quam de mandato nostro fecistis super statu episcopatus & episcopi *h* Tholo-

a *c. 9. eod tit. in 3. compil. & pro intellectu vide Matthæum de Aff. decis. 395.* b *Celestinus Papa prædec. noster.* c *al. debebat.* d *vide l. 2. & ibi Bart. C. quæ sit long. cons. & in authen. hoc ius porrectum. C. de sac. eccl. gloss. in l. rem. nouam. C de iudiciis.* e *Dictio, electio, deest in antiquis cod.*

a *in quibusdam antiquis, de terminis.* b *ca 10. eod tit. in 3. compil.* c *Sub Innoc. I I I. cap. 25.* d *In C Barbatia ita, quod isti qui elegerunt præcentorem post primam, &c.* e *Vide l. 2 cum not. per Bar. ff. de exi us. mu. & l. 2. & l. serui. ff de op. leg.* f *al. Casternien. & fontis frigidi Ap. S. L.* g *c. 11. eod. tit. in 3. compil.* h *al. Tholosanensi.*

sancti

sani, perspicaciter intelleximus, quòd Mascaron cancellarius iuratus, asseruit se sciuisse pro certo R. olim Tholosanum episcopum, & amicos ipsius, ante suam electionem habuisse colloquium cum quibusdam canonicis nominatim expressis, eosq; solicitasse precibus, vt ipsum eligerent in episcopum: seque vidisse pariter & audiuisse, quando prædictus episcopus recognouit in quorundam canonicorum præsentia, se canonicis illis, qui aduersati fuerant suæ primæ electioni iurasse, credens pro certo, quòd iuramentum illud illicitum fuit, & præstitũ, vt idem R. eligeretur ex pacto, & quòd ipsemet *a* post electionem ipsius cassatam, domum episcopalem eius nomine detinebat, recipiens quosdam reditus & prouentus, quos de ipsius conscientia & consensu, in eiusdem negotiis expendebat. Cùm igitur talem scienter in episcopum eligendo (sicut ipse suo iuramento firmauit) ecclesiasticis beneficiis reddiderit se indignum, graue gerimus & molestum, quod Tholosano præposito in episcopum Conuẽnarum electo, idem Mascaron in propositum dicitur substitutus. Quocirca mandamus, quatenus eundem ab officio præpositurę penitus amouentes, faciatis virum idoneum ad officium illud assumi.

CAP. XXVII.

Si non professus eligitur ad regimen ecclesiæ regularis, cassatur electio consuetudine in contrarium non obstante.

Idem *Priori sancti Frigidiani* G. & G. *b canonicis Lucanensibus.*

CVm causam *c*, quæ inter Bonum presbyterum & Brunum canonicũ sancti Petri Lucanensis vertitur super eo quòd dictus presbyter Bonus à maiori parte canonicorũ eiusdem ecclesiæ (prædicto B. & quodam alio contradicentibus) in priorem (sicut dicitur) est electus, olim vobis duximus committendum: [1 & ȷ̃.] Quamuis autem multi priores continuè *d* vnus post alium in ipsa ecclesia, per multa & longa tempora fuerint non professi, quia tamen præfatus presbyter B. non est professus obseruantiam regularem, dubitatis, *e* (& meritò) nobis procedere inconsultis. Quia igitur non debemus attendere solummodo, quid factum sit, sed potius quid sit faciendum. Consultationi vestræ taliter respondemus, quòd cùm secundum legem diuinam, non sit in boue arandum & asino, nec quisquam debeat vestem induere de lana linoque contextam, irritetis electionem prædictam, & compellatis præfatum presbyterum, aliosque clericos non professos, vt vel beati Augustini regulam in eadem ecclesia constitutam, profiteantur & seruent, aut ipsam ecclesiam omnino dimittant.

[1 *Vos sicut ex literis vestris accepimus partes citate curastis, vt iuxta mandatum nostrum causam ipsam fine possetis canonico terminare. Cumq; partes essent in vestra præsentia cõstituta, dictus presbyter Bonus cum instantia postulabat vt electionem de se factam auc. ap. curetis confirmare. Sed præfatus Brunus econtrario respondebat illum non esse dignum regimine prioratus, crimen ei obiiciens simoniæ: quod quia electio ipsius non erat canonicè celebrata, & quia professus non erat, ipsum asserebat merito repellendum. Verum cum de simonia nihil esset probatum nec aliquid contra modũ electionis ostensum: mouet nos vehementer ipsius ecclesiæ priuilegium in quo continebatur expressum, vt nullus in ea qualibet subreptionis astutia præponatur in priorem, nisi quem fratres communi assensu vel fratrum pars consilij sanioris secundum Dei timorem & B. Augustini regulam prouiderint eligendum.*

a *scilicet Mascaron.* b *al. G. & G. al. B. & S. Can. &c. al. Idem A. Priori S. Fridiani G. & Lu.* c *Cap. 12. eod. tit. in 3. compil.* d *Concor. text. in l. ex facto § rerum. cum no. ff. de hær. instit. & in l. 1 § quotidiana. ff. de aqua quotid. & æst.* e *dubitastis. Deuter. 22.*

CAP. XXVIII.

Nominatio vel appellatio eius, cuius non interest, electionem non impedit: sed si vocandus contemnitur, eo prosequente contemptum, cassatur electio etiam confirmata, & potest prosequi, nisi consenserit electioni: quod potest etiam ex post facto, h. d. vsq; ad § super eo.

Idem I. *tt. sancti Stephani in Cælio monte presbytero cardinali Apostolicæ sedis legato.*

QVod *a* sicut ex literis tuis: [1 & ȷ̃.] Verùm cùm ex prima electione, quæ facta de tribus, dicenda videtur potius nominatio, nihil iuris adquisitum fuerit nominatis, licitè procedi potuit ad electionem regulariter celebrandam, præsertim in ecclesia Armanacha, cùm iuxta *b* constitutiones canonicas, si fieri potest, in cathedrali ecclesia electio debeat celebrari. Nec adpellatio interposita, electionem illam potuit impedire, cùm in ea nihil adtentatum fuerit in præiudicium regiæ dignitatis: quia non simplex nominatio, sed solennis electio debet principi præsentari, vt postulationi præstet ad sensum, etsi secus aliquando, per vsurpationem aliqui faciant abusiuè. Si autem Miridinensis episcopus, & abbas Mellifontis qui interesse debuerãt, non contempti fuerunt, sed ad electionem vocati, (si tamẽ sine periculo potuerint cõuocari) siue nequiuerint, siue noluerint ad electionem celebrandam accedere: ipsorum absentia non potuit electionem impedire: [2 & ȷ̃.] Quod si eos vocatos non fuisse constiterit, sed contemptos: infirmanda erit electio penitus taliter celebrata, nisi postea propter bonum pacis curauerint consentire.

[1 *Nos igitur literarum tuarum tenore diligenter inspecto, sex in eis prospeximus contineri. quorum tria contra præd. Armachensem electum, & alia tria contra eius electionem facere videbantur, primum nomino facta de tribus quam in literis tuis aliquoties electionem appellas, contra quam si electio verè fuerit, antequam cassaretur, non debuerat alia aliquatenus attentari. Secundum appellationem interpositam, quæ si legitima fuit, sequentem electionem iure penitus impediuit. Tertium quia Miden. episcopus & abbas & Mellifontis qui interesse debuerat ad electionem minimè conuenerunt. Vnde si contempti fuerunt vel ambo vel alter, plus eorũ contemptus quàm multorum contradictio prædictam electionem debuit impedire. Quartum quod præfatus Albertus sic electus ante confirmationem obtentam administrare præsumpsit. Quintum quia in die consecrationis suæ ordines celebrauit, cum nondum pallium obtineret. Sextum dilapidatio, quia tabulam argenteam alienare minimè formidauit.*]

[2 *Quoniam si ad locum illum inter Hibernenses non poterant securè proficisci, nec cæteri ad alium locum inter Anglicos tute poterant conuenire. Sicut aq; eos vocatos esse constiterit, si vocari absq; periculo potuerunt, & illos noluisse vel non potuisse ad electionem celebrandam venire, electio non debet irritari.*]

Cæterum cum antequam tu ad partes Hibernicas peruenisses illa fuit electio celebrata, & electus ipse statim cœperit ministrare, tu satis ad id potes sub dissimulatione transire, cum id sicut nosti de metropolitanis Angliæ, Franciæ, Alemaniæ & aliarum partium remotarum qui concorditer sunt electi Romana se. patiatur ecclesiarum vtilitate pensata, quia si tanto tempore quousq; posset electus confirmationem cum pallio a se. ap. obtinere regalia non reciperet, ecclesia quæ interim administratione careret non modicum incurreret detrimentum.]

Episcopus, dũ celebratur missa consecrationis suæ, vel archiepiscopus ante receptum pallium, ordines conferre non debet. hoc dicit vsq; ad vers. quòd autem.

Super eo autem quòd in die consecrationis suæ, antequam missarum solemnia finirentur, acolythum ordinauit, pro tali excessu eum corripias & castiges: cùm solus Roman. Pontifex (qui ante hymnum angelicum

a *ca. 13. eod. tit. in 3. compil.* b *23. dist. can. in nomine domini & cap. in fronte ȷ̃. de appell.*

conſecratur , & poſtmodum ipſe miſſarum ſolemnia incipit & perficit conſecratus) in die conſecrationis ſuæ valeat ordines celebrare. Cæteri verò, qui inter epiſtolam & euangelium conſecrantur, quia conſecrati concelebrant principaliter celebranti , ne diuidatur myſterium vnitatis, *a* non debent tunc ordines celebrare. Præterea cùm non licet archiepiſcopo ſine pallio conuocare concilium, conficere chriſma, dedicare baſilicas, ordinare clericos, & epiſcopos conſecrare: multum profectò præſumit, qui antequam impetrat pallium, clericos ordinare feſtinat, cùm id non tanquam ſimplex epiſcopus, ſed tanquam archiepiſcopus facere videatur.

Iſte verſ. non ſummatur, tum propter diuerſitatem lecturarum, tum quia non facit ad titulum. Abb.

Quòd autem tabulam argenteam dicitur vendidiſſe: dummodo eccleſiam Armachanam reddat indemnem, æquanimiter poteris præterire, cùm id de cleri & populi proceſſerit voluntate.

CAP. XXIX.

Electio per minorem partem capituli facta, nõ tenet, nec per ſubſequentem conſenſum ratificari poteſt. hoc dicit ſecundum communem intellectum.

Idem *b Tole.* [*epiſcoopo &*] *Sogonenſi*, c *de Arden. Abb.*

AVditis *b* & intellectis meritis cauſæ de duabus electionibus celebratis in Eccleſia Baiocen. vnam de *c* G, archid. & alteram de R. ſubdiaco. inuenimus vtranq; contra formam canonicam adtentatam. Cum enim inquiſitis voluntatibus ſingulorum decanus cum paucioribus in ipſum R. & cantor cum pluribus in dictum G. archidiac. conueniſſent, ſolo cantore poſtmodum quendam alium videlicet magiſtrum R. de Algediis *f* nominante: ad n. fuit audi. appellatum, ne decanus, qui primam in electione vocem habebat, ad electionem procederet ſine conſenſu totius capituli, vel maioris ſanioris partis ipſius. Ipſe verò decanus non habito conſenſu maioris partis capituli, ſed longè minoris, ſubito in electionem prorupit, appellans, ne quis contra ipſam aliquid adtentaret: quamuis adſeueret, quòd electioni factæ plures alij conſenſerunt, cùm tamen ex poſt fasto nequiuerit conualeſcere, quòd ab initio non valebat: quoniam electio, quæ fuerat irrita ipſo iure, per ſubſequentem conſenſum (maximè appellatione pendente) non poterat eſſe rata. Eis ergo ad propria recedentibus, *g* cantor & alij, qui remanſerant in capitulo, poſt ilam electionem nondum caſſatam & appel. ad nos interpoſitam, à nominatione dicti archid. recedẽtes de nouo præfatum ſubdiaconum eligere præſumpſerunt. Nos igitur electionem vtranq; duximus irritandam.

CAP. XXX.

Poteſtas data compromiſſariis ad eligendũ prælatum, re non integra reuocari non poteſt: & deſinit res eſſe integra, poſtquam compromiſſarij cœperunt habere tractatum.

Idem h *Grandyſſylua, & Bellepartica abbatibus.*

IN cauſis: [1 & ſ.] Cùm *i* capitulum Tholoſanenſis eccleſiæ ad tractandum de electione epiſcopi conueniſſent, duos elegerunt, vt de eodem capitulo eligerent electores, *k* qui præſtito iuramento de ſubſtituendi Pontificis electione tractarent, & ſingulis de capitulo ſtatutum eſt conceſſum, vt ille, quem illi concorditer vel tres ex illis eligerẽt ab eis (ſi perſona eſſet idonea) pro epiſcopo ſine contradicente *a* aliqua haberetur [2 & ſ.] Poſtmodum verò cùm à prædictis duobus v. electores electi fuiſſent, & ad tractandum de electione receſſiſſent in partem, & non poſſent omnes vnam pariter concordare perſonã, tres ex eis conuenerunt in epiſcopum Conuennarum, & deinde electionem, quam de poſtulando epiſcopo fecerant, capitulo publicarunt: ac reliqui duo ſubſequẽter tertia die cum paucis de capitulo, reliquis abſentibus, elegerũt archidiaconum Agenenſem: [3 & ſ.] Nuncij verò prædicti archidiaconi econtrariò reſponderunt, quòd cum prædicti v. electores ſeorſum de electione tractantes, inter ſe diſſiderent, ita quòd contentioſæ voces eorum, à fratribus, qui remanſerant in capitulo, auditæ fuiſſent: capitulum ipſos, propter huiuſmodi cõtentiones, ſuſpectos habentes, ad eos duos de canonicis deſtinarunt, per quos inhibuerunt eis, ex parte noſtra, ne vlterius in facto procederent: & ita poteſtatem eligendi, quam eis commiſerant, reuocarunt, mandantes eis, vt redirent ad capitulum, & pariter cum aliis fratribus de electione tractarent: & huiuſmodi reuocationi duo ex ipſis electoribus adhibentes conſenſum, reliquis tribus non contradicentibus ad ipſum capitulum ſunt reuerſi: ſed alij tres, vſq; ad fores capituli ſubſecuti, ab eis poſtmodum diſceſſerunt. Capitulum verò, cùm tota die illa, ipſorum præſentiam expectaſſet, ſubſequenti die, campanam pulſari fecerunt, ſicut moris eſt ad capitulum *b* congregandum: & prædictis tribus, cum paucis complicibus ſuis, ſeſe contumaciter abſentantibus, prior cũ maiori & ſaniori parte capituli, elegit in epiſcopum archidiaconum ſupradictum: [4 & ſ.]

Quia verò poſtulatio] de epiſcopo Conuennarum, quæ præceſſerat, facta erat per eos, in quos totum capitulum eligendi tranſtulerat poteſtatem, propter quod vnanimiter de conſenſu totius capituli intelligitur eſſe facta, quam (cùm res non eſſet integra, quia in tractatu iam proceſſerant electores) capitulum minimè potuit reuocare: electionem ipſius archidiaconi decernimus irritandam. Quocirca mandamus, quatenus ſi perſonam ipſius *c* epiſcopi vtilem & neceſſariam inueneritis ad regimen eccleſiæ Tholoſanæ, & idoneam, tam ſcientia literarum, quàm ſuæ conuerſationis exemplo ad hæreticorum perfidiam de Tholoſana diœceſi extirpandam, *d* quæ ibi per negligentiam præſulum miſerabiliter & damnabiliter hactenus pullulauit: tranſeundi ad eccleſiam Tholoſanam, propter vrgentem neceſſitatem, & eorundem *e* vtilitatem, ei licentiam tribuatis.

[1 *Quæ ap. ſe. & ſ. Nimirum cum in eccleſia Toloſana vacante paſtore duo per diſſenſionem capituli ſui, videlicet ven. fi. N. epiſc. Conuennarum, & dil. fi. R. archid. Agen. nominati fuiſſent dil. F. A. canonicus S. Licerij A. Archidiaconus, & R. Canonicus eccleſiæ S. Stephani Toloſanen. pro parte verò altera d f. magiſter. p. de Rama & A. ſocius eius ad noſtram præſentiam acceſſerunt. quib. ven. f. n. Alban. epiſcopum & dil. f. n. ti. S. Marcelli presbyterum cardinalem deputauimus auditores. Coram quibus propoſuerunt nuncij prædicti epiſcopi quod.*]

[2 *Statutum etiam fuit expreſſè, quod ſi quinq; electores in vnam perſonam conuenire non poſſent, tribus ex eis concordantibus reliqui duo illorum ſequi tenerentur aſſenſum & electionem eorum illam ratam habere.*

[3 *Adiecerunt inſuper prædicti & alij nuncij epiſcopi me-*

a *Veritatis, vt eſt in vno manuſcr. Vaticano.* b *al. Dolon. al Dolnen.* c *Sanigneo. al. ſanguineo. al. Sagocio. al. Samgneo.* d *Cap. 14. eod. tit. in 3 compil.* e *Innocent. ait ita fuiſſe in regiſtro, vnam de R. archid. & alteram de magiſtro R. ſubdiac.* f *Aldegiis. al. Allegiis.* g *In Co. Barbatia, redeuntibus ſcilicet ad domum propriam.* h *Idem Epiſcopo Cõuenarum & Grandis ſyluæ, & alias, Epiſcopo & Grandis ſyluæ, &c. al. Caduricenſi.* i *cap. 15. eod. tit. in 3. compil.* k *Iſte text. reputatur ſing. per Pann. hoc in ſuo effectu.*

a *qualibet, in antiquis.* b *l. fi. C. de præd dec. lib. 10.* c *Vox, epiſcopi deeſt in nonnullis antiquis.* d *Præcipua epiſcoporum cura in extirpandis hæreticis verſari debet. nam eis hoc incumbit iure diuino. Alberic. tract. de agn. aſſert. q. 11. circa finem. pulchre Concilium Toloſanum, ca. 1.* e *al. euidentem.*

morati

morate, quod ad dil. F. d. tt. S. Prisca presbyterum card. ap. se. le. fuit ex parte illa specialis nuncius destinatus, & quoniam episcopus ipse postulandus erat à nobis, & legatus nullam concedendi vel transferendi eum potestatem habebat, cum huiusmodi dispensatio sedi duntaxat ap. reseruetur ne quid contra fieret, ad nostram audientiam appellauit.

[4 *Exhibuerunt etiam eiusdem archidiaconi nuncij literas prædicti legati, quas nobis super hoc destinauit. Cùm autem prædicti auditores præmissa nobis & fratribus nostris fideliter retulissent, nos memoratum legatum piam intentionem in hoc facto habuisse pro certo credentes: ex ipso tamen tenore literarum suarum intelleximus eum circumuentum fuisse, & per subreptionẽ tanta veritate perpendimus elicitum & extortum quicquid ab eo fuerit obtentum, cum in ipsis literis suis non expressit formam postulationis.*

CAP. XXXI.

De consuetudine potest canonicorum electio ad solum capitulum pertinere, hoc dicit, & solet quotidie allegari.

Idem episcopo Florentino.

CVm ecclesia *a* Vulterana debito canonicorum obsequio longo fuisset tempore destituta, Vulteranus episcopus, volens ministrorum defectum in eadem ecclesia restaurare, canonicos quosdam elegit, & instituit in eadem: quos canonici recipere noluerunt, adserentes, quòd talis electio fuerat in eorum præiudicium adtentata: [1 *& .j.*] Mandamus quatenus super primo articulo petitionis episcopi, in quo postulauit à te, vt canonicos ab iniuria, quam ei super electione canonicorum Vulteranensis ecclesiæ inferunt, prohiberes: ab impetitione *b* ipsius, dictos canonicos absoluere non postponas: quia non videtur iniuriam facere, qui vtitur iure suo, cùm per testes longè melius sit probatum, quòd canonici supradicti hoc iure vsi fuerint antè, quàm episcopus memoratus. In secundo quoque articulo, quo idem petebat episcopus, vt dicti canonici episcopum ipsum iure electionis vt liberè paterentur: absoluere studeas canonicos sæpedictos, maximè si sit notorium, quòd in Thuscia generalis consuetudo seruetur, vt in cathedralibus ecclesiis solum capitulum, irrequisito episcopo, eligendi canonicos habeat facultatem.

[1 *Cumq. super hoc suam ad nos idem episcopus querimoniam destinasset, causam ipsam tibi commisimus fine canonico terminandam, &c.*

CAP. XXXII.

**Compromittentes tenentur recipere electum à compromissariis, si sit dignus, nisi contra formam compromissi eum adpareat electum.*

Idem abbati sancti Victoris c, *& decano Parisiensi, & magistro R. Decortonensi canonico Morinensi* d.

CVm dilectus filius archidiaconus Morinensis nobis intimasset: [1 *& .j.*] Ecclesia Morinensi episcopi solatio destituta, canonici eiusdem de pastoris substitutione tractantes, in tres canonicos Morinenses, potestatem eligendi episcopum vnaniniter contulerunt, promittentes, vt illum reciperent in pastorem, quem de gremio ipsius ecclesiæ ducerent eligendum, qui examinatis voluntatibus singulorum, archidiaconum eiusdem ecclesiæ in episcopum elegerunt. metropolitanus quoque tam electionem, & electi personam examinans, quàm etiam super ipsius ætate (de cuius defectu fuerat ab aliquibus dubitatum), inquirens solicitè veritatem, per sententiam declarando electum ipsum minimè sustinere in ætate defectum, electionẽ factam de ipso solenniter confirmauit: [2 *& .j.*] Verùm B. qui contra electum venerat memoratum, proposuit ex aduerso, quòd cum supradictis tribus sub hac forma fuerat eligendi concessa potestas, vt capitulum eum recipere teneretur, quem illi tres ab omnibus vel maiori & saniori parte de gremio ipsius ecclesiæ nominatum eligerent in pastorem: electores ipsi terminos potestatis sibi traditæ non seruantes, prædictum archidiaconum eligere præsumpserunt, quem pauci de capitulo nominarant: vnde canonici Morinen. postmodum admirantes, qualiter archid. electus fuerat memoratus, cùm plures essent in eadem ecclesia digniores, cœperunt ferè omnes publicè profiteri, quòd nullatenus archidiaconum nominarant: & reputantes se in hac parte delusos, quod super hoc factum fuerat, nostro curauerunt apostolatui reserare: [*& .j.*] Nos verò adtendentes, quia res perniciosa esset exemplo, si per surreptionis astutiam quis ascenderet ad apicem dignitatis: ita duximus prouidendum, vt præstito à contradictoribus iuramento, quòd ipsi malitiosè contra præfatum electum non moueant quæstionem huiusmodi, prædicti tres electores iuramenti vinculo adstringantur dicere veritatem, quot ex canonicis examinationis tempore in præfatum archidiaconum conuenerunt. Et si tres simul, aut duo saltem ex ipsis iurati, dixerint maiorem canonicorum partem in ipsum archidiaconum conuenisse, vos contradictoribus silentium imponatis, cùm contra hoc eorum esset probatio insufficiens, eo quòd singuli essent in suis testimoniis *a* singulares. Si verò per eorum depositiones constiterit sæpe dictum archidiaconum extitisse à paucioribus nominatum: tunc si fuerit sufficienter ostensum, quòd illum de gremio ecclesiæ secundum formam sibi traditam debebant eligere, in quem omnes, vel maior & sanior pars capituli conueniret: vos electionem ipsius archidiaconi, omnino cassetis, alioquin, quod de ipso factum est, ratum habentes, contradictores ab eius impetitione per censuram ecclesiasticam compescatis, præfatum B. præbenda Morinen. ecclesiæ spoliantes, qui se ad hanc pœnam (si forsan in probatione deficeret) obligauit *b*. Non obstante, quod super ætatis defectum obiectum est contra illum, cum idem canonicus huic obiectioni non multum institerit, & super hoc à metropolitano fuerit iudicatum, cuius sententia in rem transiit iudicatam, cùm intra decennium non fuerit prouocatione legitima suspensa.

[1 *Qui postea regalibus receptis à rege ad petitionem ipsius capituli a Ven. fr. n. episcopo Atrabaten. de mandato metropolitani prædicti fuit in presbyterum ordinatus: & aliquandiu nullo contradicente liberam & pacificam tam in temporalibus quàm in spiritualibus administrationem obtinuit in ecclesia Morinensi. Vnde procuratores ipsi à nobis humiliter petierunt, vt his qui post hæc omnia inuidiæ stimulis agitati contra proprium factum temere veniendo aduersus electum ipsum materiam discordiæ suscitare præsumunt, silentium imponentes, & memoratam electionem tuam concorditer celebratam, & confirmatam solenniter approbantes eidem faceremus munus consecrationis electo impendi, multorum super hoc abbatum & capitulorum ciuitatis & diœces. Morinens. sed etiam aliorum proborum literis nobis præsentatis, qui super præmissis omnibus testimonium perhibentes, electum ipsum de literatura, discretione ac honestate reddiderunt multipliciter apud nos commendatum. Quinimo & electorum ipsorum super hoc nobis literas retulerãt, quibus erat de verbo ad verbum, sicut iidem asserunt electores literarum illarum tenor insertus, quæ de potestate ipsis tradita iuxta præmissam formam confecta in capitulo fuerant, & sigillo capituli sigillata.*]

[2 *Vel transmittere, qui coram nobis sollicitè postulauit vt eadem electione quassata faceremus ipsi ecclesiæ de persona idonea canonicè prouideri, cùm ferè omnes canonici Morin.*

a *c. 16. eod. tit. in 3. compil.* b *al. ipsius episcopi.* c *al. & Mag. R. de Torta can. Morin.* d *al. Nouiomensi. al. Parisiens.*

a *De testium singularitate multiplici vide Crauettam tract. de antiq. temp. p. 4. Adde B. Th. 2. 2. q. 70. art. 2.* b *Ad idem est textus in l. stipulatio ista § alterius cum nota. D. de verb. obl.*

sicut asseruit, sunt parati præstito iuramẽto firmare, quod præfatum archidiaconum nũquam in episcopum nominarant, & legitimum posset ostendi quod iuxta formam præmissam supradictis trib. collata fuerit eligendi auctoritas, vt videlicet de gremio ipsius ecclesiæ eligerent eum in quem omnes vel maior & sanior pars capituli consentiret, asserente eodem b. se nihilominus probaturum quod sæpedictus electus pateretur in ætate defectum.]

CAP. XXXIII.

Si ex septem compromissariis tres eligunt quartum, & ille consentit, & est idoneus: confirmabitur electio.

Idem *episcopo Batocensi.*

CVm *b* in iure peritus existas, [1 *& .ĩ.*] Primus *b* tuæ consultationis articulus continebat, quod cuiusdam decano ecclesiæ defuncto, eiusdem loci capitulum sub hac forma in 7. ex ipsis canonicis compromisit, vt illum, quem ex se *c* vel aliis de gremio ipsius ecclesiæ omnes pariter, vel maior eorum pars nominaret: eundem capitulum reciperet in decanum. Vnde cùm vnus ex illis septem à tribus ipsorum: & alius qui non erat de numero eorundem, à tribus aliis in decanum fuerint nominari: requisisti vter eorum assumi debeat in decanum. Super quo taliter respondemus, quòd is, qui de numero septem à tribus eorum dignoscitur nominatus, iuxta compromissi tenorem debet in decanum *d* assumi, dummodo electioni de se factæ consentiat, & aliquod canonicum non obsistat.

[1 *Et copiam habeas peritorum non possimus non mirari, quia super quibusdam iuris articulis nos consulere voluisti, qui nihil aut modicum dubitationis continere noscuntur.*

CAP. XXXIV.

Electio imperatoris spectat ad principes Germanos, tres prælatos, & quatuor laicos: & electio facta per eorum maiorem partem cæteris non contemptis, tenet. Et ad papam pertinet electũ examinare, approbare, & inungere, consecrare, & coronare, si est dignus: vel reiicere, si est indignus, vt quia sacrilegus, excommunicatus, tyrannus, fatuus, & hæreticus, paganus, periurus, vel ecclesiæ persecutor. Et electoribus nolentibus eligere, Papa supplet. Et data paritate vocum eligentium, nec accedente maiori concordia, Papa potest gratificari cui vult. hoc dicit notanter iste textus.

Idem *duci Caringiæ* e

VEnerabilem: [1 *& .ĩ.*] Inter cætera verò [quidam principes] hac præcipuè obiectione sunt vsi, dicentes, quod Apostolicæ sedis legatus aut electoris gessit, aut cognitoris personam. Si electoris, in messem alienam miserat falcem suam: & electioni se ingerens, principum derogauerat dignitati. Si cognitoris, absente altera partium videtur perperam processisse, cum citata non fuerit, & ideo non debuit contumax *f* iudicari: [2 *& .ĩ.*] Vnde illis principibus ius & potestatem eligendi regem in imperatorem postmodum promouendum recognoscimus (vt debemus) ad quos de iure ac antiqua consuetudine noscitur pertinere, præsertim cùm ad eos ius & potestas huiusmodi ab Apostolica sede peruenerit, quæ Romanũ imperium in personam magnifici Caroli à Græcis transtulit in Germanos. Sed & principes recognoscere debent, & vtiq; recognoscunt, sicut iidem in nostra recognouêre præsentia: quod ius & auctoritas examinandi personam electam in regem, & promouendam ad imperiũ ad nos non spectat, qui eum inungimus, consecramus, & coronamus. Est enim regulariter & generaliter obseruatum, vt ad eum examinatio personæ pertineat, ad quem impositio manus spectat. Nũquid enim si principes non solùm in discordia, sed etiam in concordia sacrilegum quemcunq;, vel excommunicatum in regem tyrannum vel fatuum hæreticum eligerent, aut paganum: nos inungere, cõsecrare, ac coronare hominem huiusmodi deberemus? absit omnino. Obiectioni ergo principum respondentes, adserimus quòd legatus noster adprobando regem *a* & reprobando ducem, nec electoris gessit personam vtpote qui nec fecit aliquem eligi, nec elegit: nec cognitoris, cùm neutrius electionem, quò ad factum eligentium confirmandam duxerit, aut etiam infirmandam. Exercuit autem denunciatoris officium, quia personam ducis eiusdem indignam, & personam regis denunciauit idoneam, quo ad imperium obtinendum, non tam propter studia eligentiũ, quàm propter merita electorum, quamuis plures ex illis, qui eligendi regem imperatorem promouendum de iure ac de consuetudine *b* obtinent potestatem, consensisse perhibeantur in ipsum regem, & ex eo quòd fautores ducis absentibus aliis & contemptis ipsum eligere præsumpserunt, pateat eos perperam processisse, cum electioni plus contemptus vnius, quam contradictio multorum obsistat: [3 *& .ĩ.*] Nos vtique *c* non ducem, sed reliquum reputamus & nominamus regem, iustitia exigente: [4 *& .ĩ.*] Quòd autem cùm in electione vota principum diuiduntur, post admonitionem & expectationem alteri partium fauere possimus maximè postquam à nobis vnctio, consecratio & coronatio postulantur: iure patet pariter & exemplo. Nunquid enim si principes admoniti, & expectati vel non potuerunt, vel noluerunt, in vnum propositum *d* conuenire, sedes apostolica aduocato & defensore carebit: eorumque culpa ipsi redundabit in pœnam? Sciunt autem principes, quod cùm Lotharius & Conradus in discordia fuissent electi, Roma. Pontif. Lotharium coronauit, & imperiũ obtinuit coronatus, eodem Conrado tunc demum ad eius gratiam redeunte. Eos [igitur duximus commonendos, vt à præfato duce iusto quidẽ à nobis iudicio reprobato recedant: & præfato regi non abnuant *e* adhærere: nisi tunc demum contra personam vel factum legitimũ, quid ab eis obiectum fuerit, & ostensum: & infra. Sunt enim notoria impedimenta ducis, scilicet excommunicatio publica, periurium manifestum, & persecutio diuulgata, quam progenitores eius & ipse præsumpserunt in apostolicam sedem *f*, & alias ecclesias exercere. Fuit quoque à præd. nost. excõmunicationis vinculo innodatus quod postmodum recognouit, dum per nuncium suum absolutionis beneficium postulauit: vnde patet, quòd ipse fuit excommunicatus electus: [5 *& .ĩ.*] Idem etiam contra proprium iuramentum, super quo nec consilium à sede Apost. requisiuit, ambitionis vitio regnum sibi vsurpare præsumpsit, cùm super illo iuramento prius Romana ecclesia consuli debuisset. Nec valet ad plenam excusationem ipsius, si iuramentum illud dicatur illicitum, cùm nihilominus super eo nos prius consulere debuisset, quàm contra ipsum propria temeritate venire: præsertim illo exemplo, quòd cùm Gabaonitæ à filiis Israel per fraudem subripuerint iuramenta: ipsi tamen cognita fraude, contra illud venire temere noluerunt. Vtrum verò dictum iuramentum sit licitum vel illicitum & ideo seruandum, an non seruandum exti-

a *Cap. 18. eod. tit. in 3. compilat.* b *al. Primus siquidem.* c *Vide l. plane cum gloss. in verb. potest ff. quod cuiusc. vn.* d *Hunc text, dicunt singul. Io. Andr. in Reg. in toto. de reg. iur. in 6 & Pannor. hic quod electus consentiendo electioni de se factæ à media parte eligentium, auget numerum & electionem perficit. Adde Paul. Castr. consil. 230. lib. 2.* e *Al. Zerangia, seu Zarangia al. Laringiæ. al. Saringiæ. al. Carinthiæ.* f *Cap. 19. eod. tit. in 3. compil.* g *Vnde l. properandum §. Sin autem. C. de eod. & l. consentaneum, per Bart. C. quomodo & quando Iud.*

a *Intelligit Ottonem regem.* b *in C. Barbatiæ ita: ac consuetudine antiqua obtinent, &c.* c *In C. Barb. ita. Nos itaque non Philippum ducem, sed ipsum O. reputamus, &c.* d *In aliquot vetustis legitur, propositum, al. ita: vel non potuerunt vel noluerunt conuenire, sed qualitercunq; legas idem manet sensus.* e *In quibusdam exemplar. Nisi tunc demum, cum contra personam, &c.* f *al. deest vox, sedem.*

terit

terit, nemo sanæ mentis ignorat ad nostrum iudicium pertinere: [6 & ſ.] Insuper si prædictus dux imperium obtineret, libertas principum in electione periret, & imperium obtinendi de cætero cæteris fiducia tolleretur. nam si prout olim frater dicti ducis patri eorum, si dux ipse fratri suo succederet, videretur imperium, non ex electione, sed ex successione deberi: & in præiudicium principum redundaret, si non nisi de domo a ducis prædicti videretur aliquis ad imperium adsumendus [7 & ſ.] Nobilitatem ergo tuam monentes per Apostolica scripta mandamus, quatenus à præfato duce recedas omnino, non obstante iuramento, si quod ei ratione regni fecisti, cùm (eo quantum ad obtinendum imperium reprobato) iuramentum huiusmodi non debeat obseruari.

[1 *Fratrem nostrum Salesburgens. archiepiscopum, & dilectum filium abbatem de Salen & nobilem virum Marchionem Orientalem, quorundam principum nuncios ad se. ap. destinatos benignè recepimus, & eis beniuolam duximus audientiam indulgendam. Literas quidem quas quidam per eos nobis principes destinarunt, diligenter perlegi fecimus, & quæ in eis continebantur, notauimus vniuersa.*]

[2 *Verùm nos qui secundùm Apostolicæ seruitutis officiũ sumus singulis in iustitia debitores, sicut iustitiam nostram nolumus ab aliis vsurpari, sic ius principum nolumus nobis vendicare.*]

[3 *Vnde priuilegium meruerunt amittere qui permissa sibi abusi sunt potestate. Videri non immeritò potest quod iniuria huiusmodi non obstante cæteri vti poterant iure suo. Et quoniam dux prædictus, nec vbi debuit, nec à quo debuit, coronam & vnctionem accepit, memoratus verò rex & vbi debuit videlicet Aquisgrani, & à quo debuit. s. a. ven. f. n Colonien. archiepiscopo vtrunq; recepit.*]

[4 *In reprobatione verò præfati Philippi ducis Sueuiæ, & propter manifesta impedimenta personæ, non accusatione, sed condemnatione potius fuit opus, quia non accusatione, sed damnatione indigent manifesta.*]

[5 *Et videtur non immeritò quod adhuc sit ex eadem excommunicationis sententia innodatus, cum prædictus episcopus eum sua auctoritate non posset absoluere, auct. verò nostræ delegationis, nec posset plus nec aliter liceret hoc ipsi, quam ei fuerat ab apostolica sed. concessum, ex eo etiam excommunicationis sententiæ subiacere creditur manifestè: quod cũ perfidus Morenaldus, [al. Marcoandus,] Dei & ecclesiæ inimicus cũ vniuersis fautoribus, tam Teuthonicis quàm Latinis excommunicationis vulgata vinculis suæ iniquitatis meritis sit astrictus, sicut etiam illi per literas nostras directas per P. iudicem Placentinum ipsius Philippi nuncium intimasse meminimus, quas ad ipsum Philipp. audientiam credimus peruenisse. Ipse nihilominus, quamuis id non tantum ex relatione ipsius iudicis, sed etiam per publicam famam ad notitiam eius deuenerit, eidem excommunicato non solùm communicat, sed eum in malitia sua fouet, & per nuncios & per literas suas exercuit vel exacuit furorem ipsius vi charis. in Christo filio nostro F. Siciliæ regem illustrem nepotem suum, quem iam priuauit hæreditate paterna, adhuc priuet possessione materna.*]

[1 *Quòd autem Philippus de genere persecutorum existat, principes non credimus dubitare, cum Henricus qui primus imperium de genere ipsius hoc accepit, bo. me. Paschalem pp. p. nostrum cum episcopis & cardinalib. & multis nobilib. Romanorũ præsumpserit capiuare. Fredericus autem pater ipsius Philippi contra Fe. recordationis Alexandrum papam p. n. longo tempore schisma fouet, Henricus frater ipsius Philippi, qualiter se habuit circa interfectores sanctæ memoriæ A. Lodien. [Longon.] episcopi, quem ipse prius coëgerat exulare, ac Corradum qui Hostiensem episcopum ceperat, satis nostis. Quinetiam qualiter Ven. F. n. Auximian. episcopum alapis cædi fecerit, & pilos de barba eius auelli, & tractari eum in pluribus inhonestè, qualiter & quosdam familiares ecclesiæ naso fecerit mutilari: Qualiter quoq; prædictum Salernitanum archiepiscopum captiuari, & quosdam viros ecclesiasticos flammis torreri fecerit, quosdam verò viros in mari submergi, ad tuam & aliorum principum credimus audientiam peruenisse.*]

[7 *Cùm ergo nos flecti à proposito nostro nulla penitus occasione possimus, sed in eo potius firmissimè persistamus, & in nobis sæpe per literas tuas duxeris suggerendum, vt eidem duci nullatenus faueremus.*]

a. *Ducum Sueuiæ.*

CAP. XXXV.

Absentes ad electionem de prouincia sunt vocandi, & confirmatur electio maioris & sanioris partis.

Idem.

Coram dilecto filio tituli sanctæ a Pudentianæ b presbytero cardinali: & infra. Si verò vtriusq; partis fuerit cassata electio: vos (fratribus omnibus, qui fuerint in prouincia conuocatis) quæ maiori & saniori parti eorum super prædictis videritis complacere: per censuram ecclesiasticam faciatis firmiter obseruari.

CAP. XXXVI.

Cassatur electio partis maioris facta, contempta minori parte, etiam si est vnus solus: non tamen ius eligendi deuoluitur ad minorem. h. d secundum intellectum communem.

Idem *Parmensi episcopo, & eius coniudicibus.*

Bonæ memoriæ c S. Cremonen. episcopo in extremis agentem, cum de conualescentia desperaret ipsius, Cremon. capitulum H. canonicum suum Regij disciplinis scholasticis insistentem, ad certum terminum in vigilia Pentecostes pro futuri electione pontificis citari fecerunt: [1 & ſ.] Constituto autem dicto d H. pro sua electione & dilecto filio nostro I. pro electione archipresbyteri coram nobis, electionem ab ipso H. post electionem archipresbyteri non cassatam, licet de viro multæ literaturæ, honestæ vitæ, & claræ famæ, non tamen sine multa temeritate præsumptam, cùm de priori e nostrum deberet exspectare iudicium, antequam procederet ad secundam, duximus irritandam, in pœnam interdicentes eidem contradictionis vocem, in f primo consensu capitulo permanente.

Electionem autem archipresbyteri (quamuis laudabile testimonium perhibeatur de ipso) iustitia exigente cassauimus, tum quia corpore dicti episcopi nondum tradito sepulturæ, habuerunt de ipsa electione tractatum contra canonicas sanctiones: tum quia inuentus est H. fuisse contemptus, licet vnus solus extiterit, cùm plus in talibus consueuerit contemptus vnius obesse, quàm multorum contradictio in præsenti. Nec prædicta debet dici citatio valuisse, quia cum episcopi mortem præuenerint, temeraria nimis extitit: & ideo non potuit g arcere citatum.

[1 *Verùm secunda feria post Pentecosten dicto episcopo viam vniuersæ carnis ingresso capitulum antequam corpus illius esset sepulturæ traditũ, absente canonico memorato in quatuor de ipso capitulo, & tres de clero ciuitatis potestatem eligẽdi pontificem contulerunt, expresso hoc scilicet, vt minor pars illorum vij. sequeretur in electione maiorem. Habito itaque post mortem, sed ante sepulturam tamen ipsius episcopi, de futuri pastoris electione tractatu, cum vota illorum diuiderentur in partes, vt quatuor in archipresbyterum, duobus in archid. vno in alium consentientibus: tandem illo sepulto minoris partis arbitrio ad iudicium accedente maioris, eundem archipresbyterum concorditer elegerunt. Cui electioni archid. cum capitulo & clero ciuitatis nullo contradicente consensit. Verùm adueniens postmodum Hug. & asserens se fuisse contemptum, ac*

a *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* b *Perperam legitur Prudentiana, cum nullus vnquam fuerit talis titulus.* c *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* d *In manuscr. ita: dilecto filio H. pro sua & dilecto filio N. pro electione. &c.* e *al. cum de priori electione.* f *Vult Pontifex archipresbyteri electionem nunc confirmare, quasi ex nouo capituli consensu, si adhuc consentiat.* g *al. tractare.*

propter hoc electionem huiusmodi nullius fuisse momenti, quasi ius eligendi deuolutum fuisset ad ipsum pro se, prout potuit archidiaconum memoratum elegit.]

CAP. XXXVII.

Non monachus in prælatum regularem eligi non potest.

Idem.

CVm *a* ad nostram notitiam peruenisset, quòd H. qui se pro abbate *b* Lexouiensi gerebat, non fuit ante monachus quàm electus: nos attendentes, quod contra regulares traditiones illud fuerat *c* adtentatum, cùm nullam spem vel promissionem habens, vt abbas fiat, debeat monachari, electionem de ipso factam curauimus irritare.

CAP. XXXVIII.

In abbatem eligi non potest, nisi instructus in regula monachali.

Idem *magistro Ca. presbytero cardinali sedis apostolicæ legato.*

OFficij tui: *d* [1 & j.] Sanè nobis tuis literis intimasti, quòd cum monasterium quoddam positum in medio nationis peruersæ, pastore careret: monachi de electione abbatis tractantes, cum non possent sui ordinis idoneam inuenire personam, in quendam virum nobilem oculos direxerunt, per quem poterant melius defensari: & patrem adierunt ipsius humiliter postulantes, quod filium suum induceret, vt habitum susciperet monachalem, nullam patri de ipsius promotione fiduciam tribuentes: & pater adhoc induxit filiū prouidum & discretum, qui effectus monachus, fuit in abbatem *e* electus, cuius electio extitit per rectorem Messanensem apostolicæ sedis legatum, qui omnibus prædictis interfuit, confirmata. Cùm autem idem sit paratus purgare se, quod nulla fuit ad hoc ambitione inductus: postulas edoceri, vtrum dictus legatus electionem confirmare *f* vel dispensare potuit, vel quod factum est, stare possit, & vtrum electione cassata iterum valeat eligi in abbatem? Nos autem consultationi tuæ taliter respondemus, quod cum ex his, quæ in continenti subsecuta sunt, ostendetur, quod talis taliter nō possit eligi in abbatem, maximè pro eo, quod antequam esset discipulus, voluit esse magister: electionem illam irritam esse *g* decreuimus & inanem. Verùm postquam fuerit in regula competenter instructus (si vrgens necessitas, & euidens vtilitas ipsius monasterij postulauerit) purgatione recepta poterit in abbatem adsumi, ne monasterium opprimatur incursibus malignorum.

[1 *Prosequeris laudabilem actionem, cùm super illis de quibus dubitas, per nos postulas edoceri.*

CAP. XXXIX.

Electio aliàs canonica confirmatur, licet quidam eligētium essent minori excommunicatione ligati.

Idem.

ILla quotidiana *h* instantia, & infra. Quia pro certo didicimus electionem canonicam extitisse, ipsam auctoritate apostolica duximus confirmandam: supplentes de plenitudine potestatis, si quis in ea *i* ex eo fuisset defectus, quod quidam interfuerunt electioni eiusdem, qui ex sola participatione in simplicis excommunicationis laqueum inciderunt.

CAP. XL.

Si postulationum electio concurrit, & numerus postulantium est duplo maior, & postulatus est idoneus: postulatio admittitur, reiecta electione. Si verò indignus, & hoc maior pars postulantium ignorauerit: postulatio & electio reprobantur. Si verò sciebant, & electus est idoneus, confirmatur electio: & idem si numerus postulantium non est duplo maior: hoc dicit, intelligendo secundum quod continet ius commune.

Idem *magistro Maximo notario nostro.*

SCriptum *a* est in Apocal. Ioan. quòd in medio & in circuitu sedis erant quatuor animalia: & infrà. Sanè ad hanc ecclesiam, scilicet Constantinopolitanam duo animalia sunt vocata, vtinam plena oculis, & alas habentia senas, videlicet *b* Eradiensis archiepiscopus, & Plebanus sancti Pauli de Venetiis, sicut per Procuratores tam postulantium archiepiscopum, quàm eligentium Plebanum fuit propositum coram nobis: & infra.

Verùm quia de his, quæ per adsertionem partium in iudicium deducta fuerant, nobis non potuit fieri plena fides, quamuis super his, quæ de numero dicta sunt postulantium, per quoddam instrumentum publicum necnon confessionem procuratoris aduersæ partis in iudicio factam, sed postea reuocatam, pars altera adsereret suam intentionem esse fundatam, causam discretioni tuæ duximus committendam. Per Apostolica scripta mandantes, quatenus super his & aliis inquiras diligentissimè veritatem, de meritis electi & postulati apud Venetias, vbi nati fuerunt, & diutius conuersati. De studiis autem eligentium & postulantium, & omnibus generaliter, quæ causam possunt instruere apud Constantinopolim, vbi huiusmodi postulatio & electio celebratæ fuerunt. Et si partes consenserint, procedas hoc modo: vt si constiterit de mutuo conuenisse consensu, quòd ad electionē patriarchæ septem admitterentur præpositi, siue per seipsos siue per alios, & duo alij ex parte vniuersitatis pro cæteris conuentualium ecclesiarum prælatis, totque tunc temporis conuentuales ecclesias habuisse prælatos, quod cum septem præpositis & nouem canonicis, quos quidem canonicos constat in postulatione præfati archiepiscopi conuenisse, duplo maiorem facerent numerum quàm sexdecim electores plebani: tu vice nostra postulationem admittas, nisi probatum fuerit postulato aliquid obuiare de canonicis institutis, *c* quod promotionem ipsius debeat impedire: ac (Plebani electione cassata) ipsum archiepiscopum absoluas à vinculo, quo Eradiens. ecclesiæ tenetur: cōcedendo ipsum Constantinopolitanæ ecclesiæ in pastorem. Quod si ad faciendum duplo maiorem numerum simul omnes prædicti minimè *d* sufficerent: siue dignus siue indignus fuerit postulatus, tu (postulatione repulsa) electionem Plebani auctoritate nostra confirmes, dummodo nihil obsistat eidem, quod ipsum tanto præsulatu reddat indignum.

Si verò numerus postulantium inuentus fuerit duplo maior, quemadmodum prædictum est, & persona postulata reperta fuerit indigna, tu tam postulationem, quàm electionem non differas reprobare. Nisi forsan omnes, aut maior pars postulantium præsumptione damnabili postulauerint scienter indignum, *e* vt hac vice meritò debeant eligendi seu postulandi potestate priuari. Et hoc quoq; casu electionem confirmes, si eam de persona idonea constiterit celebratam.

CAP. XLI.

Si illi, ad quos spectat electio, negligunt eligere prælatum cathedralis vel regularis ecclesiæ intra menses, proximus superior ecclesiam ordinabit: quòd si intra tres alios menses non fecerit, canonicè punietur.

Idem *in Concilio generali* f.

a *Cap. 3. eod tit. in 4. compil.* b *al. Lexoniensi al. Leconiensi. al. Luxouin.* c *in C. Barbatia, istud fuerit attentatum* d *Cap. 4. eod tit. in 4. compil.* e *Hic in quibusdam vulgatis habetur dictio statim: quæ deest tum manuscrip. tū in aliis emendationibus* f *al. infirmare.* g *al. decernimus.* h *Cap 5. eod. tit. in 4. compil.* i *Si quis in eo ex eo fuisset, &c. In C. Barbatia sta. Si quis in ea vel ex ea fuisset, &c.*

a *Cap. 6. eod. tit. in 4. compil. Apocal. 4.* b *Eraclensis.* b *quæ habes j. eod. tit. can. nihil est.* d *sufficerint.* e *vide l. 2. §. postulasti. ff. de postulando.* f *Lateranensi sub Innocentio III. cap. 23.*

NE pro defectu *a* pastoris gregem dominicum lupus rapax inuadat, aut in facultatibus suis ecclesia viduata graue dispendium patiatur: volentes in hoc etiam occurrere periculis animarum, & ecclesiarum indemnitatibus prouidere: Statuimus, vt vltra tres menses cathedralis ecclesia vel regularis prælato non vacet. Intra quos (iusto impedimento cessante) si electio celebrata non fuerit: qui eligere debuerant, eligendi potestate careant ea vice. Ac ipsa eligendi potestas ad eum, qui proximo præesse dignoscitur, deuoluatur. Is verò, ad quem fuerit deuoluta potestas, Deum præ oculis habens non differat vltra tres menses cum consilio capituli sui, & aliorum virorum prudentium viduatam *b* ecclesiam de persona idonea ipsius quidem ecclesiæ, vel alterius, si digna non reperiatur in illa, canonice ordinare: si canonicam voluerit effugere vltionem.

CAP. XLII.

Per aliquam de tribus formis hic contentis, scilicet scrutinij, compromissi, & inspirationis, procedi debet ad electionem in ecclesijs cathedralibus. aliter electio celebrata non valet: & contrà facientes, priuandi sunt ea vice potestate eligendi. h.d. vsq; ad §. illud.

Idem *in eodem.* c

QVia *d* propter diuersas electionum formas, quas quidam inuenire conãtur, & multa impedimenta proueniunt, & magna pericula imminẽt ecclesiis viduatis. Statuimus, vt cum electio fuerit celebranda, præsentibus omnibus qui debent, & volunt, & possunt commode interesse: assumantur tres de collegio fide digni, qui secrete & *e* sigillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox publicent in communi: nullo prorsus appellationis obstaculo interiecto: vt is collatione *f* habita eligatur, in quem omnes, vel maior & *g* sanior pars capituli consentit. Vel saltem eligendi potestas aliquibus viris idoneis cõmittatur, qui vice omnium ecclesiæ viduatæ prouideãt de pastore. Aliter electio facta non valet: nisi forte communiter esset ab omnibus, quasi per inspirationem *h* absque vitio celebrata. Qui verò contra præscriptas formas eligere attentauerint, eligendi ea vice potestate priuentur.

Interdicit procuratorem in electionis negotio constitui, nisi concurrant hic contenta vsq; ad §. Electiones Abbas Siculus.

Illud autem penitus interdicimus, ne quis in electionis negotio procuratorem constituat, nisi sit absens in eo loco, de quo debeat aduocari, iustoq; impedimento detentus venire non possit: super quo, si opus fuerit, fidem faciat iuramẽto. & tunc si voluerit, vni committat de ipso collegio vicem suam.

Præcipit electiones solenniter publicari, & clandestinas reprobari. h.d. vsq; ad finem. Abbas Siculus.

Electiones quoq; clandestinas reprobamus, statuentes, vt quam cito electio fuerit celebrata, solenniter publicetur.

CAP. XLIII.

Consentiens electioni de se factæ per abusum potestatis secularis, efficitur ineligibilis ad dignitatem, & electio est nulla. Eligentes autem à beneficiis, per triennium suspenduntur, & tunc sunt priuati potestate eligendi.

Idem *in eodem.* i

QVisquis electioni *k* de se factæ per secularis potestatis abusum consentire præsumpserit, contra canonicam libertatem: & electionis commodo careat, & ineligibilis fiat, nec absq; dispensatione ad aliquam valeat *a* eligi (dignitatem.) Qui verò electionem huiusmodi, quam ipso iure irritam esse censemus, præsumpserint celebrare: ab officiis & beneficiis penitus suspẽdantur, per triennium eligendi tunc potestate priuati.

CAP. XLIIII.

Si prælatus per negligentiam confirmauit indignum electum ad regimen animarum, perdit potestatem confirmandi primum successorem, & à perceptione proprij beneficij suspenditur, & promotus deiicitur. Si verò per malitiam hoc fecit, grauius punitur. Electi verò immeditè, subiecti Papæ, per se aut per personas instructas debent adire papam, & petere confirmationem. Et si sunt electi in concordia & valde remoti, videlicet vltra Italiam constituti, interim administrant, ita tamen, quod nil alienent: benedicuntur autem & consecrantur prout consueuerunt.

Idem *in eodem.* b

NIhil est *c* quòd ecclesiæ Dei magis officiat, quàm quod indigni assumantur prælati ad regimen animarum. Volentes igitur huic morbo adhibere necessariam medelam, irrefragabili constitutione sancimus, quatenus cum quisquam ad regimen animarum fuerit electus is ad quem pertinet ipsius confirmatio, diligenter examinet & electionis processum, & personam electi: vt cum omnia ritè concurrerint, munus ei cõfirmationis impendat: quia si secus fuerit incautè præsumptum, non solum deiiciendus est indignè promotus, *d* verum etiam indignè promouens puniendus. Ipsum quoq; decernimus hac animaduersione puniri: vt cùm de ipsius constiterit negligentia, maximè si hominem insufficientis scientiæ, vel inhonestæ vitæ, vel ætatis illegitimæ approbauerit: non solùm confirmãdi primum successorem illius careat potestate, verumetiam (ne aliquo casu pœnam effugiat) à perceptione proprij beneficij suspendatur, quousque (si æquum *e* fuerit) indulgentiam valeat promereri. Si verò conuictus fuerit in hoc per malitiã excessisse, grauiori subiaceat vltioni. *f*

Episcopi quoq; tales ad sacros ordines & ecclesiasticas dignitates promouere procurent, qui commissum sibi officium digne valeant adimplere, si & ipsi canonicam cupiunt effugere vltionem. Cæterum qui ad Romanum pertinent immediate pontificem: ad percipiẽdam sui confirmationem officij, eius se conspectui (si commode fieri potest) personaliter repræsentent, aut personas transmittãt idoneas, per quas diligens inquisitio super electionibus *g* & electis possit haberi: vt sic demum per ipsius circunspectionem consilij, sui plenitudinem officij assequantur, cùm eis nihil obstiterit de canonicis institutis: ita quod interim valde remoti, videlicet vltra Italiam constituti, si electi fuerint in concordia, dispensatiuè propter necessitates ecclesiarum & vtilitates in spiritualibus & temporalibus administrent, sic tamen vt de rebus ecclesiasticis nihil penitus alienent. Munus verò benedictionis, seu consecrationis recipiant, sicut hactenus recipere consueuerunt.

CAP. XLV.

Expensæ necessariæ quas facit capitulum pro electione prælati, de bonis prælaturæ debent fieri, vel reddi.

Honorius III. *Cap. Constantinop.*

VT præteritæ: [1 & infrà.] Præsentium auctoritate statuimus, vt expensæ necessariæ, quas capitulum

a *Ca. 8. eod. tit. in 4. compil. vide Alfonsum Castrum, lib. 3. c. 2. de iusta hæret. punit.* b *vide l. qui cœtus cum gl. ff. de vi publ. & in l. malum §. vidua ff. de verb. sig.* c *Conc. Later. sub Innoc. III. c. 24.* d *Cap. 9. eod. tit. in 4. compil.* e *Singularium voces.* f *adhibita.* g *vel.* h *in Cod. Barb. ita: inspirationem S. Spiritus absq; &c.* i *sub Innoc. III. c. 25.* k *Cap. 10. eod. tit. in 4. compil.*

a *possit.* b *in eod. conc. Lat sub Innoc III. cap. 26.* c *Ca. 11. eo. tit. in 4. compil. vide conc. Trident. sess. 6. c. 1. & sess. 7. de reform. c. 3. & sess. 23. de reform. c. 1. Adde Alfonsum Castrum, lib. 3. de iusta hæret. pun. c. 5.* d *vide l. si consta. & Bar. ff. de appell. & in c. cum super in gl. 1. j de causa poss. & propr.* e *dignum.* f *vide l. seruos C. ad leg. Iul. de vi pu. & l. nemo deinceps. ad fin. C. de episc. aud.* g *al. super electionis processu.*

Constantinopolitanum, vel eius nuncij vacante sede pro electionis negotio fecerint, de bonis patriarchatus fiant totaliter, vel *a* reddantur: Dummodo ipsi bona decedentis patriarchæ non occupent vel vsurpent.

[1 *Litis vel contentionis decisa materia, futuris litigiis occasio amputetur.*]

CAP. XLVI.

Electio post collationem ex interuallo celebrata, non valet. h. d. secundum opinionem magis communem.

Idem *electo (Lugdunens.)*

CVm post petitam instanter, & demum obtentam, quondam (Lugdunensis) archiepiscopi cessionem, vota canonicorum Lugdunensium in te tunc ipsorum præpositum concorditer conuenissent: Quia tandem examinato (sicut decuit) processu electionis tuæ, inuenimus eam post publicationem consensuum, & collationis tractatum, aliquandiu fuisse protractam, assensumq; tuum prius, quàm electus fueris requisitum: electionem *b* eandem (ex ipsius dũtaxat inordinato processu) *c* iustitia cassauimus exigente.

CAP. XLVII.

Monachus vnius monasterij alterius factus abbas, in electione abbatis prioris monasterij vocem non habet, etiamsi tale ius ab abbate & monachis prioris monasterij sibi fuit reseruatum.

Idem *Eboracens. priori, & magistro Guidoni de Canopo.* d

COnstitutis in præsentia nostra procuratoribus sancti Taurini (*e* Eboracens.) & sancti Leofredi de cruce, abbatum [1 & infra.] Cùm autem procuratores ipsorum abbatum iussi essent exprimere, quo iure ipsi abbates deberent electioni abbatis Fiscan. *f* monasterij interesse: responderunt, quòd olim cùm assumerentur in suorum & monasteriorum abbates, fuit specialiter indultum eis ab abbate & conuentu monasterij Fuscanen. vt haberet vocem in capitulo eorundem. Nos autem rationem huiusmodi friuolam reputantes, super hoc perpetuum silentium imponimus *g* abbatibus supradictis.

[1 *Et monasterij Fuscanen. dil. fr. n. d. tt. 55. Io. & Pauli Presbyterum Cardinalem dedimus auditorem, coram quo proposuerunt procuratores prædictorum abbatum, quod vacante præfato monasterio, quod immediatè ad Romanam ecclesiam pertinet, monachi eiusdem loci contemptus præfatis abbatibus, qui commodè poterant & debebant de iure vocari ad electionem abbatis temerè procedẽtes, Ethardum quondam abbatem S. Vindocî ad eiusdem regimen minus idoneum eligere præsumpserunt, quare petebant electionem eiusmodi penitus irritari.*]

CAP. XLVIII.

Electio debet fieri verbo, & de illo, in quem consenserit maior pars capituli, & non respectu aliarum partium.

Idem *Rothomagensi capitulo.*

ECclesia vestra destituta pastore, & votis vestris, quũ de futura prælati haberetis successione tractatum, in diuersa *h* diuisis, quidam in Thomam, quidam in cancellarium, & quidam singulares in singulares personas eiusdem ecclesiæ consensistis.

Verùm cum super his in nostra & nostrorum fratrum præsentia multa fuissent hincinde proposita, inuenim⁹ quòd illi, qui sua in Thomam desideria dirigebant, licet maiorem partem facerent partium comparatione minorum, *i* non tamen ad maiorem partem capituli peruenerunt. Consideramus nihilo minus, quòd post publicationem consensuum, & collationis tractatum ad electionem nullus habitus est processus, quamuis deportationis solemnitas etiam post appellationem legitimam fuerit subsecuta, quam pro electione nec deceret, nec etiam expediret haberi. Vnde quod factum est F. prædicto, cassauimus, petitione consentientium in cancellarium non admissa.

CAP. XLIX.

Non professus, in abbatem eligi non potest.

Gregorius IX.

CVm in magistrum adsumi non debeat, qui formam discipuli non adsumpsit, nec sit præficiendus, qui subesse non nouit: nos intellecto per te, quòd in quibusdam regularibus domibus iure tibi diœcesano subiectis, sunt quidam in abbates non professi ordinem regularem adsumpti: Mandamus, quatenus cùm abbates tales esse non debeant, qui per professionem monachi & *a* regulares canonici non fuerint, ad amotionem eorum, quos tales inueneris (sublato appellationis impedimento) procedas.

CAP. L.

Electio facta à non maiori parte capituli, & omissa collatione, non valet.

Idem *Cumanen. capitulo.*

CVmana ecclesia pastoris solatio destituta, & congregatis die ad celebrandam electionem præfixa, qui præsentes erãt de Cumanis canonicis, ac tribus abbatibus, qui vocem in electione habere noscuntur, capellani & clerici ciuitatis electioni se debere interesse dicentes, sub huiusmodi protestatione admissi fuerunt, quod vox eorum, qui non deberent interesse de iure, vel de consuetudine non valeret. Tandem præmisso iuxta formam concilij *b* generalis scrutinio: vij. de canonicis, vnus abbatum, vj. capellani, & nouem clerici in eiusdem ecclesiæ archipresbyterum conuenerunt: nouem canonicis, vno de abbatibus, vno capellano, & xj. clericis in ipsius ecclesiæ archidiaconum dirigentibus vota sua: & infrà. Cùm decem & octo fuerunt canonici, tres abbates, xx. clerici, & xiiij. capellani, neutram electionem comperimus ad maiorem partem totius capituli peruenisse nec probatum fuerat, quòd clerici admitti debuerint, nec quòd capellani admissi fuerint de consuetudine, vel de iure, nam etsi capellani *c* duabus electionibus episcoporum interfuerint, & scrutatores dederint voluntatum, non tamen inquisita vota sua fuisse, vel ipse aliquos elegisse probatur, sed & *d* si inquisita fuissent vota, vel ipsi aliquos elegissent, per hoc tamen non constitit id eis de iure competere, vel ex consuetudine iam præscripta. Vnde nos electiones ipsas præsumptas etiam contra formam concilij generalis, cùm collatio omissa fuerit, quæ post publicationẽ scrutinij fieri debuisset: de fratrum nostrorum consilio sententialiter duximus irritandas, electores hac vice eligendi potestate priuantes.

CAP. LI.

Per compositionem factam cum prælato & capitulo, non potest ius eligendi competere laico, etiam patrono in ecclesia collegiata.

Idem *abbati Cluniacen.*

SAcrosancta *e* Romana ecclesia. & infrà. Sanè *f* proposuisti in nostra præsentia, quod super ordinatione prioris monasterij sancti Pancratij ad Cluniacẽ. ecclesiam pertinentis cum comite de Varenna *g* pa-

---

a *&.* b *al. tuam.* c *vide auth. de hæred & Fal. § inordinatum. coll. 1. & 7. q. 1. nihil.* d *Ebroiensi priori & magistro G. de Canabul. al. priori S. Barbaræ.* e *Ebroicensi.* f *al. Fuscanensis.* g *imposuimus.* h *vt si verbigratia, cum xij. canonici essent, quinq; nominauerunt Thomam, quatuor cancellarium, & tres alij alios tres.* i *gl. in l. nulli. & l. planè. D. quod cuiusq; vn. facit l. quod maior. D. ad municip.*

a *vel.* b *Lateranensis sub Innocent. III. cap. 24.* c *in multis impressis, deest vox duabus, quam habent manuscript. & agnoscit glossa.* d *al. sed & si inquisita fuissent eorum vota.* e *vox Romana deest in pluribus manuscrip.* f *in pluribus manusc. In nostro sane prop. præs.* g *al. Valernia. al. Varonia.*

rono ipsius, quidam prædecessor tuus de consensu capituli sui compositionem quandam iniuit iuri contrariam, *a* & ecclesiæ ipsi damnosam, videlicet vt in optione sit ipsius comitis adsumere ad prioratum dicti monasterij (Cluniacen. & de Charitate prioribus duntaxat exceptis) vnum de duobus melioribus totius Cluniacens. ordinis, quos abbas duxerit nominandos: & infrà. Attendentes itaque, quòd ius eligendi in collegiata ecclesia non cadit in laicum, & ideo id esset perniciosum exemplo, & redundaret *b* in dispendium ecclesiasticæ libertatis: volumus vt dictum prioratum liberè possis (non obstante compositione ipsa) sicut alios prioratus tibi subditos ordinare, denunciando *c* ordinationem factam patrono, vt suum si voluerit honestū *d* impartiatur adsensum.

CAP. LII.

Si per Papam mandatur habentibus eligere, quod eligant cum consilio aliquorum: alioquin consiliarij prouideant: eligentes debent consilium requirere in tractatu electionis, & congruo tempore exspectare responsum: aliàs electio non tenet.

Idem *decano & Cap. Sancti Ioannis & sancti Stephani Bisuntinen.*

CVm in veteri lege: & infrà. Porrò iamdudum vobis dedimus in mandatis vt intra quadraginta dies post *e* susceptionem literarum nostrarum cum consilio sancti Benigni & Morismundi abbatum, & fratris S. de ordine prædicatorum, eligeretis personam idoneam canonicè in pastorem: alioquin dicti consiliarij vobis de archiepiscopo prouiderent. Verùm die ad eligendum præfixa, sex ex vobis potestatem eligendi dedistis, vsq; ad consumptionem cuiusdam candelæ, quæ ibidem accensa extitit duraturam. Tandem cùm electores huiusmodi conuenissent in prædictum abbatem sancti Benigni, & super hoc sociorum eius consilium requisissent: proponente vno ex illis quòd deliberato consilio responderent: & differentibus eis festinanter dare responsum, præfati electores (cum candela ipsa deficeret) non exspectato ipsorum consilio, dictum abbatem in Bisuntinen. archiepiscopum elegerunt: & infrà. Relato ergo ad apostolicam sedem negotio, archiepiscopo Vinen. & abbati de Firmitate *f* iniunximus, vt si constaret ab eisdem electoribus de electione tractatum fuisse habitum, & in tractatu electionis *g* prædictorum consilium requisitum, electionem ipsius abbatis (si persona esset idonea) confirmarent. Quòd si in tractatu electionis non fuisset illorum consilium requisitum, licet postea requisitum fuerit non competenti tempore, nec etiam expectatum responsum ipsorum, aut non esset idoneus idem abbas: quod de ipso factum erat, tanquam inualidum irritarent: & infrà. Cum autem compertum non fuerit competenti tempore requisitum consilium de persona *h* prædicti abbatis, & quando extitit requisitum, non fuit expectatum responsum, nisi modico tempore, nec debeat aliis imputari, quòd in tantum illi sibi tempus arctarant: *i* electionem abbatis ipsis, non personæ, sed electionis vitio, duximus irritandam.

CAP. LIII.

Si maior pars capituli scienter eligit indignum, valet electio de digno à minori parte etiam ex eodem scrutinio facta. hoc dicit, secundum veriorem intellectum & intrinsecum.

Idem *episcopo Siluanecten.*

COngregato Niuernen. capitulo ad electionem futuri pastoris xiij. in decanum, & xviij. (computato procuratore cuiusdam absentis) in cantorem ipsius ecclesiæ conuenerunt: qui cùm plures in eum, & pauciores in alium sua desideria direxissent, à parte sua electus extitit in pastorem ecclesiæ Niuernen. Postmodum credente parte decani, quòd alij plurimum deliquissent eligendo personam scientiæ literalis expertem, propter quod illis secundum statuta Lateranen. *a* concilij ipso iure eligendi potestate priuatis, potestas eligendi ad eos extitit deuoluta: decanum ipsum, qui in eum sua vota direxerant, in suum episcopum elegerunt ad sedem Apost. adpellantes: & infrà. Reliquis petentibus vt irritare decani electionem attentatam à paucioribus, & post aliam non cassatam, ac confirmare reliquam veluti canonicè celebratam à pluribus de persona idonea dignaremur. Nos igitur mandamus, quatenus si dictus cantor defectum in literatura non patitur, & aliàs est idoneus ad regimen pastorale, ipsius electionem procures auctoritate nostra (infirmata reliqua) confirmare. Alioquin ipsius cantoris electione irrita nunciata) prænominatum decanum (si nihil ei de canonicis obsisteret *b* statutis) eadem auctoritate præficias ecclesiæ memoratæ.

CAP. LIIII.

Habens plures dignitates vel plura beneficia curata sine dispensatione Papæ, ineligibilis est. h. d. quò ad titulum.

Idem *Siluanecten. episcopo, & Ioan. de monte mirabile archidiac. & succentori Parisiensi.* *c*

DVdum ecclesia Rothomageñ. pastoris solatio destituta, contra electionem, quæ in eadem ecclesia fuerat celebrata, archidiac. & quidam alij eiusdem ecclesiæ canonici ad sedem Apost. accesserunt. Dicto verò archid. pro se ac parte sua, & G. archid. procuratore illorum, qui electionem celebrauerant, in nostra præsentia constitutis, inter alia, quæ contra electum obiectabant, archidiac. proposuit memoratus, quòd idem electus post generale *d* concilium archidiaconatum Ambianens. adeptus, ipsum cum pluribus parœcialibus ecclesiis, quas ante idem concilium obtinuerat, retinere præsumpsit, eoque dimisso *e* retinuit ecclesias memoratas. Vnde cùm in eodem concilio sit statutum, vt quicunque receperit aliquod beneficium curam animarum habens annexam, si prius tale beneficium obtinebat, eo sit ipso iure priuatus: & si fortè illud retinere contenderit, etiam alio spolietur: prædictus electus contra huiusmodi veniens statuta, transgressionis notam, nec non cupiditatis vitium (quod in aliis reprobare debuerat) ex pluralitate beneficiorum incurrit. Et retinendo beneficia, quæ non spectabant ad ipsum, (quum post receptionem alterius priora beneficia vacauerint ipso iure) rem contrectauit per consequens alienam & sic furtum commisit quodammodo vel rapinam. In suæ quoque salutis & multarum animarum dispendium prędictas parœciales ecclesias *f* retinebat, cùm earum cura, qua iam priuatus fuerat ipso iure, ad eum nullatenus pertineret: & sic per ipsum eædem animæ damnabiliter sunt deceptæ. Verùm procurator eorum, qui elegerant ipsum & si pluralitatē beneficiorum huiusmodi coram nobis *g* profiteretur in iure, per concessionem tamē Rothomagen. archiepiscopi nobis exhibitam, eundem electum nisus *h* est multipliciter excusare. Nos igitur dictam excusationē, vtpote friuolam, nullatenus admittentes, *i* vobis dedimus in mandatis, vt si constaret, quòd idē post receptum archidiaconatū prædictum curam animarum habentē, præfatas parœciales ecclesias

a *vide l. non dubium. cum not. C de leg. & 25. quæst. 2. imperiali.* b *redundare.* c *al. ita denuncianda ordinatione facta patrono.* d *al. honestè.* e *receptionem* f *Firmitate.* g *al. electione.* h *persona idonea.* i *vide l. 2. §. sed si quis. ff. si quis cau.*

a *Later. conc. sub Innoc. III. c. 26.* b *institutis.* c *Parisiensi.* d *sub Inno. III. c. 29. cauetur ne vllus habeat duo beneficia cum cura annexa.* e *al. omisso.* f *al. detinebat.* g *confiteretur.* h *al. visus.* i *vid. l. liberto. §. fin. ff. de negot. gest.*

electionis tempore retineret, nec ostenderet secum per sedem apostolicam super hoc dispensatum, electionem illius auctoritate apostolica cassaretis: & infrà.

Partibus ergo propter hoc in vestra præsentia constitutis, præstito quoque *a* iuramento de veritate dicenda, & factis positionibus & responsionibus hinc inde, tandem eodem decano prætextu quorundam grauaminum ad nostram audientiam appellante, vos electionem huiusmodi irritantes, eidem ecclesiæ de Cenoman episcopo prouidistis: & infrà. Licet autem positiones *b* & responsiones super pluribus articulis factæ fuerint corā vobis, quia tamen contestationem litis non inuenimus esse factam (cùm nō per positiones & responsiones ad eas factas *c* sed per petitionem in iure propositam & responsionem factam contestatio litis fiat) *d* eundem processum de fratrum nostrorū consilio irritum duximus nunciandum. Tandem archidiaconus electionem ex præmissa causa pet. it irritari, electo respondente prædicto, quòd non erat eius electio irritanda. Lite vero coram nobis legitimè contestata, præstitoque de veritate dicenda à partibus iuramento, idem electus etsi confiteretur se dicta beneficia electionis tempore tenuisse: tamen excusare se super hoc nihilominus *e* nitebatur, quia videlicet dictum archidiaconatum non credebat curam animarum habere Sed cum in iure confessus fuerit, quòd archidiaconus Ambien. de consuetudine suspendit, excommunicat, & absoluit presbyteros & priores, & parœciales ecclesias interdicit, nec non archidiaconus *f* visitat, & inquirit, quæ viderit inquirenda, & procurationes ratione visitationis recipit, euidenter apparet, quòd curam habeat animarum adnexam: quam si etiam non haberet, negare non potest, quin personatus existat, cùm idem de personatibus, quòd & de beneficiis curam animarum habentibus iudicium sit habendum. Insuper indulgentiam, quam super hoc asserit se habere, inualidam reputauimus, cùm in ea falsitatē suggerit & supp ressserit veritatē: qua tacita vel expressa ipsam nullatenus habuisset. Suggessit enim quod prædictas parœciales ecclesias antequam fuisset in archidiaconū assumptus, canonicè fuerat assecutus, cum nullus potuerit plures parœciales ecclesias obtinere, nisi vna penderet ex altera, vel vnam in titulatam, & alteram *g* commendatam haberet, vnde cum idem vtranque illarum intitulatam haberet, ipsas nequiuit canonicè habuisse. Item suggerens, quod reditus personatus sui erant tenues & exiles, suppressit, quòd alios reditus in pluribus ecclesiis noscitur obtinere. Suppressit etiam, quod plures parœciales ecclesias cum pluribus aliis beneficiis in diuersis ecclesiis obtineret: cùm intentionis nostræ non fuerit secū in tot beneficiis (præsertim habentibus curam animarum) dispensare, nec in tentionis nostræ fuerit aliquid ei de nouo concedere, sed vt per indulgentiam posset habitualicitè retinere: & infrà. Tandem cùm non restaret, nisi proferenda sententia idem tam iuri, *s* quod ei competere videbatur, quàm liti cessit *h* spontanea voluntate, cuius cessionem duximus admittendam.

CAP. LV.

Irrita est electio, quam collatio non præcessit, vel quæ facta non est à maiori parte capituli, vel quæ non fuit communis.

Idem.

IN Genesi legitur: & infrà. Cum in concilio *i* caueatur, vt is collatione habita eligatur, in quem omnes vel maior & sanior pars capituli consentit: & in Guil. maior pars totius capituli non consenserit, quanquam maiorem partem habuit partium comparatione minorum. Nec plenè numeri ad numerum, quia vtrum G. & H. de quibus aduersarij referunt quæstionem, in electione vocem habuerint, tractatum non extitit nec discussum: nec zeli ad zelum, nec meriti ad meritum collatio facta fuerit. Nec etiam electio communiter celebrata, quoniam licet in eundem Guil. singulariter singuli consensissent, non tamen debuit subsequi singularis electio: sed communis, ne vel idem repeti videretur, vel ex hoc sequeretur absurditas, vt tot essent electiones, quot essent numero eligentes. Nec ex singularibus vel particularibus consensibus appareret vniuersalis electio vel communis, licet quilibet singularis veritatem exprimat suæ partis: quemadmodum ex singularibus propositionibus (licet veris) vniuersalis propositio non apparet, *a* nisi per signum vniuersale forsitan exprimatur. Nec præmissi duo canonici poterant sic excludi, cum primus existeret in canonicatus possessione, vel quasi *b* habendo stallum in choro, locum in capitulo, legendo & cantando vt canonicus, & ad tractatus ac electiones dignitatum & personatuum, quæ occurrerunt pro tempore faciendæ, tanquam canonicus sit vocatus: quanquam hac vice fuerit cum protestatione admissus: secundus verò esset in tali loco, de quo fuerat ad electionem vocandus: cùm de toto regno Franciæ vocentur absentes de consuetudine ecclesiæ Gallicanæ. Nos his plenius intellectis, de consilio fratrum nostrorum præmissam electionem vtpote contra formam concilij attentatam, decernimus irritam & inanem.

CAP. LVI.

Non valet electio pontificis per laicos & canonicos facta, etiam si hoc habeat consuetudo. h.d. & quotidie solet allegari.

Idem *Cap. Massano.*

MAssana *c* ecclesia, pastore *d* vacante: & infrà. Edicto perpetuo prohibemus, ne per laicos cum canonicis pontificis electio præsumatur. Quæ *e* si fortè præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem. Non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potius corruptela. *f*

CAP. LVII.

Non sufficit ad confirmationem electionis, quòd sit facta à maiori parte capituli, nisi etiam illa pars sit sanior.

Idem *Cap. Cathalan.*

ECclesia vestra destituta pastore conuenientes in vnum (absente Guil. qui tunc noluit interesse) ad celebrandum electionem terminum statuistis. Veniente verò termino, & Guil. dicto (cùm absens existeret) non vocato: præmisso iuxta formam concilij *g* generalis concanonicum vestrum, & 17. R. Remen. canonicum elegerunt, præfato G. postmodum electioni eiusdem R. suum præbente consensum. Tandem procurationibus vtriusque partis in no. præ. constitutis, allegabatur pro electione dicti R. quod cùm in 4. excederet aliam computato Guil. prædicto, maiorem capituli partem habebat, & per hoc debebat pars sua sanior reputari, cùm vbi maior numerus est, zelus melior præsumatur. *i*

a *al præstito q. al. & præstito.* b *vide l. hæres. & sequent ff. de pet. hær. & l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posthum.* c *al. habitas. al. factas deest in manuscripto.* d *vide l. defensor. §. qui interrogatus ff. de int. act. & l. 1. C. de diuers. rescri.* e *al. videbatur.* f *vide concil. Trident. sess. 24. de reforma. cap. 3.* g *altam.* h *vide l. postquam liti. C. de pact. & Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres ff. de verborum obligatio.* i. *Lateranensi sub Innocent. III. cap. 24.*

a *Vide l. qui habebat ff. de legatis 3. & l. si pluribus. & ibi Bartol ff. de legatis. 2.* b. *vide l. certum. Cod. de rei vindic.* c *aliàs, Massanæ.* d *vide concil. Brachar. cap. 1. & Burchard. libro 1. Dec. cap. 10.* e *quod si.* f *vide l. omnes iudices. cum not. Cod. de dec. lib. 10. in glossa. 1. & in Authent. vt nulli iudic. §. primo in glossa magna collat. 9.* g *Concil. Lateranen. sub Innocent. III. cap. 24.* h. *in antiquis, canonicum inuento.* I *vide l. sta stipulatus §. credendum est. ff. de verborum obligation.*

Pars vero altera electionem eandem multipliciter impugnabat, proponens prænominatum R. in ætate pati defectum, nec esse sufficientis scientiæ ad ecclesiam supradictam, cum ætatis maturæ, & eminentis scientiæ præfatus cardinalis existat: & cum electores cardinalis alios meritis & auctoritate præcellerent, habito præsertim respectu ad personam electam, meliorem zelum eos habuisse constabat. Dicebatur præterea, quod consensus dicti Guil. (quem pars eiusdem R. confitebatur fuisse contemptum, asserente parte reliqua capitulum potius contemptum ab ipso fuisse) cum non fuerit consensus præstitus in scrutinio, sed post electionem accesserit, adiicere nihil valebat: & infra. Deniq; statutum gene. conc. quod electionem decernit inualidam, cum contra eiusdem concilij formam in electione peccatur, non debet ad contemptum & alia, quæ non sunt de forma referri. vnde quod ibi dicitur, quod aliter electio celebrata non valeat, ea respicit tantum, quæ attentantur contra formam concilij memorati: non autem alia, quæ ponuntur ibidem, sicut est istud quod præsentibus omnibus, qui debent, volunt, & possunt commodè interesse, haberi debeat in electione processus, ne cætera, quæ super hoc alibi statuta noscuntur, vno verbo videantur euerti. Neque enim *a* credendum est Roman. pontific. (qui iura tuetur) quod alias excogitatum est multis vigiliis & inuentum, *b* vno verbo subuertere voluisse. Nos ergo quæ hincinde fuere proposita plenius intellectis (cum ex Lateranens. concilio in ordinationibus ecclesiarum maior & sanior pars capituli exigatur, & statutum generalis concilij contineat inter cætera, vt is eligatur, in quem omnes vel maior & sanior pars consentit) electionem dicti Ro. non personæ, sed potius electionis vicio (cum maior & sanior pars non consenserit in eundem) de fratrum nostrorum consilio duximus sententialiter irritandam.

CAP. LVIII.

Publicato scrutinio, non possunt electores variare, sed compelli debent ad collationem & electionem.

Idem.

PVblicato scrutinio, variare nequeũt electores, cum sit facienda collatio, & electio celebranda. Ad quod per superiorem, si oportuerit, compellantur.

C. LIX.

Cassata electione propter simoniam etiam sine culpa electi, non dispensat episcopus ea vice cum cassato: secus si electus libere resignauit. h. d. secundum intellectum glossæ 2. in fin.

Idem.

SI alicuius electionem propter simoniam, eo ignorante ac ratum non habente, commissam contigerit reprobari, cum eo super prælatione, *c* ad quam taliter fuerat electus, illa vice non potest episcopus dispensare. Quamuis circa eum, qui ignoranter recipit simplex beneficium per simoniacam prauitatem, post liberam resignationẽ episcopi dispensatio tolleretur. *d*

CAP. LX.

Electoribus impeditis currit tempus, si possunt impedimentum tollere.

Idem.

HIs quibus interdicitur vt absque superioris licentia eligere non præsumant, tempus statutum à canone currit, ex quo in mora fuerint licentiam huiusmodi postulandi. *e*

a *al. Nec enim.* b *Vide §. quorum institu. in procem. & in auth. v' tud sine quo suff.* c *aliàs, postulatione.* d *Vide l. nihil. §. sicut filius ff de inofficios. testament.* e *Vide l. eum qui ita. §. fin. cum gloss. magna. & ibi Bar. D. de verborum obligation.*

DE TRANSLATIONE Episcopi. *a*

TITVLVS VII.

CAP. I.

Patriarcha, qui confirmatum in archiepiscopum, transfert ad sedem episcopalem, ab episcoporum confirmatione suspenditur. Ioan. And.

Innocentius III. *Antiocheno patriarchæ.*

CVm ex illo *b* generali priuilegio, quod beato Petro & per eum ecclesiæ Roma. dominus noster indulsit, canonica postmodum manauerint instituta continentia maiores ecclesiæ causas ad Apost. sed. *c* perferendas, ac per hoc translationes episcoporum ac sedium mutationes ad summum apostolicæ sedis antistitem de iure pertineant, nec super his quicquam præter eius adsensum debeat immutari. *d* Miramur quòd L. (Apamen *e*) electum in (Tripolitanam) ecclesiam transtulisti, & nouo quodam mutationis genere paruificasti maiorem, & magnum quodammodo minorasti, episcopare archiepiscopum, imò potiùs dearchiepiscopare præsumens. Licet enim dictus L. nondum fuisset in archiepiscopum consecratus, confirmationis tamen munus receperat, & archiepiscopalia (quantum ei licuit) ministrarat, sicut nobis ipsius relatione innotuit, qui Valien. episcopum *f* adseruit confirmasse. Ne igitur perpetrandi similia cæteris audacia tribuatur, te ab episcoporum confirmatione duximus suspendendum. *g*

CAP. II.

Electos in episcopos & confirmatos, transferre potest solus Papa.

Idem *decano & capitulo Andegauensi.*

INter corporalia *h* & spiritualia eam cognouimus *i* differentiam, quòd corporalia facilius destruantur, quàm construantur: spiritualia verò facilius construantur, quàm destruantur. Vnde iuxta canonicas sanctiones episcopus solus honorem dare potest, solus auferre non potest. Episcopi quoque à metropolitanis suis munus consecrationis accipiunt, qui tamen non possunt, nisi per Rom pontif. condemnari. Cùm ergo fortius sit spirituale vinculum, quàm carnale, dubitari nõ debet, quin omnipotens Deus spirituale coniugium, quod est inter episcopum & ecclesiam, suo tantum iudicio reseruauerit dissoluendum, qui dissolutionem *k* etiam carnalis coniugij, quod est inter virum & fœminã, suo tantum iudicio reseruauit: præcipiens, vt quos Deus coniunxit, homo non separet. Non enim humana, sed potius diuina potestate coniugium spirituale dissoluitur, cum per translationem, dispositionẽ, aut cessionem auctoritate Rom. pont. quem constat esse vicarium IESV Christi episcopus ab ecclesia remouetur: & ideo tria hæc quæ præmisimus, non tam constitutione canonica, quàm institutione diuina, soli sunt Rom. pont. reseruata *l*. Sicut autem episcopus consecratus sine licentia Rom. pontif. suam non debet ecclesiam derelinquere: sic & electus confirmatus, cum nõ debeat in dubium reuocari, quin post electionẽ & confirmationem canonicam inter personas eligentium & electi coniugium sit Spirituale contractum, cui profectò episcopa-

a *In quibusdam antiquis additur vel electi.* b *Capit. 1. eod. tit. in 3. compil.* c *Anacl. Papa ep. 1. Melchior Canus lib. 1. de loc. Theol.* d *al. attentare.* e *Paphensem, al. Appaniensem.* f *al. Siualiens. al. Valiensem.* g *Vide l. 1. C. ad leg. Iul. rep. & institu. de excep. §. hodie.* h *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* i *in vulgatis esse, legitur: sed abest à manuscr.* k *Vide Dom. Sotum in 4. Sententiar. distinct. 27. quæst. 1. Art. 4. Matt. cap. 19.* l *vide cap. quamuis de elect. lib. 6. & cap. Vt debitus cap. ad fin. j. de appell.*

lis dignitas nihil addit: cùm quis episcopali præditus dignitate, nullius tamen ecclesiæ possit esse episcopus: quemadmodum de illo contingit, qui oneri pontificali renunciat, non honori. Vnde cùm non sit maius vinculum episcopi ad ecclesiam, *a* quàm electi, maxime cùm fuerit confirmatus, *b* imò idem penitus & non aliud idem iuris obtinet in vtroque. Sicut ergo episcoporum translatio, depositio, & cessio, sic & electorum post confirmationem (spiritualis coniugij ratione) soli est Romano pontifici reseruata. licet vsque ad tempora ista, quod cautum fuerat de episcopis, expressum non fuerat de electis: propter expressam tamen similitudinem, vel identitatem potius nemini poterat videri dubium subtiliter intuenti: cùm de similibus idem iudicium sit habendum. Sed neque istud, quod in canone legitur de electo, vt si vltra sex menses per suam negligentiam retinuerit ecclesiam viduatam, nec ibi, nec alibi donum consecrationis accipiat, imò Metropolitani sui cedat iudicio: aliter intelligentibus poterat suffragari, cùm non intelligatur ecclesia viduata, quasi sponsum non habeat, sed quia sponsus eius nondum sit consecratus, adhuc quò ad quædam quasi viri maneat solatio destituta: sicut iuxta communem *c* modum loquendi dicitur ecclesia viduata, quæ licet episcopum habeat, inutilem tamen perhibetur habere. Nec quod de cessione subsequitur, & statutum fuit ad pœnam, ita hi debet ad gratiam: vt sicut Metropolitani iudicio electus deiicitur, ita etiam ad aliam ecclesiam possit transferri, præsertim cùm nec sine auctoritate Romani pontificis fiat cessio vel deiectio memorata: qui vt hæc possent, ex illo canone, Metropolitano indulsit. Vnde si circa translationem idem fieri voluisset, quod de cessione dixerat: de translatione poterat expressisse: & quod non est sanctorum patrum decreto sancitum, superstitiosis non est adinuentionibus præsumendum: præsertim cùm nonnunquam intelligatur prohibitum, quod non inuenitur concessum. Sanè quoniam Turoneñ. archiepiscopus electum Abrieceñ. per Metropolitanum suum confirmatum, in ecclesiam vestram præter auctoritatem sedis apostolicæ transferre præsumpsit, & in episcopum cõsecrare, quem Rothomagen. archiepiscopus citra mandatum nostrum absoluit, & ei licentiam tribuit transeundi: prædictos archiepiscopos à consecratione & confirmatione pontificum, episcopum, verò ab executione pontificalis officij, Bituriceñ. archiepiscopus iuxta mandati nostri tenorem suspendit. Et quamuis iidem archiepiscopi tanquam maiores plus excesserint in præmissis, *d* præfatus vero episcopus minus (vtpote illorum tanquam maiorum errorem secutus) nos tamen intellecta eorum confessione spontanea, & supplicatione deuota, veniam errori dedimus, quod non ex malignitate, sed ex simplicitate peccauerunt. *e* Et quoniam præfatus episcopus, qui minus peccauerat, seuerius fuerat castigatus, reatum suum recognoscens humiliter & deuote, ac misericordiam postulans, & iudicium non requirens: nos intuentes, quòd licèt sibi munus consecrationis impensum, nec prioris ecclesiæ ipsum pontificem fecerit, nec secundæ, cùm ad primam non fuerit consecratus, & ad secundam (priori vinculo perdurante) non potuerit canonicè consecrari, adhuc coniugaliter alteri alligatus: ei tam à vinculo prioris ecclesiæ, quàm à pœna suspensionis penitus absoluto, de benignitate sedis apostolicæ duximus concedendum, vt priori consensu hactenus perdurãte, Andegauen. ecclesiam studeat gubernare.

a *Aliàs ita: quo ad ecclesiam.* b *vide text. in l. constit. C. & l. Stichus. & l. Pamphilus. D. de man test.* c *vsum. vide l. librorum § quod tamen Cassius. De legat. 3. & l. cum de Lanionu § asinam. De fund. inst leg.* d *vide l. in presbyteris. C. de episcopis & clericis. & ff de pœn. l. moris § iste ferè.* e *vide l. 3. § fin. ff. de li. cau. & not. in l. plagij. C. ad legem Fabiam, de pla.*

CAP. III.

Episcopus, qui propria auctoritate de sua ecclesia se transfert ad aliam, carebit vtraq;.

Idem *Bambergensi* a *episcopo, & Petro scholari Maguntinen.*

QVanto persona *b* Hildeſemeñ. episcopi: [1 & infrà.] Ipse verò relicta Hildesemen. ecclesia, ad Herbipolens. ecclesiam auctoritate propria se transtulit. Non attendens quòd veritas in Euangelio protestatur: Quos Deus coniunxit, homo non separet. & potestatem transferendi pontifices, ita sibi retinuit dominus & magister, quòd soli beato Petro vicario suo, & per ipsum successoribus suis speciali priuilegio *c* tribuit, & concessit: sicut testatur antiquitas, cui decreta patrum sanxerunt reuerentiam exhibendam: & euidenter adferunt sacrorum canonum sanctiones. Non enim homo, sed Deus separat, quos Roman. ponti. (qui non puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris) ecclesiarum necessitate vel vtilitate pensata, non humana, sed diuina potius auctoritate dissoluit. [2 & infrà.] Ne autem facti peruersitas transeat præsumptoribus in exemplum, *d* (quod quidem, si verum est, non potest non esse notorium) sibi præcipimus vt administrationem Herbipolens. ecclesiæ penitus derelinquat: [3 & infrà.] Cæterum quoniam Herbipolens. ecclesiæ canonici vota sua in ipsum prorsus illicitè cõtulerunt, volentes (sicut dignum est) vt in eo puniantur, in quo peccauerunt, eligendi eos hac vice suspendimus potestate [4 & infrà.] Quia vero Hildesemensem ecclesiam, cui fuerat alligatus, vnde (secundum Apostolum) solutionem quærere non debebat, nimis improbè dereliquit: ne ad ipsam redeat vlterius, districtius prohibemus: cum secundum traditiones *e* canonicas, qui ad maiorem se plebem transtulerit, à cathedra repelli debeat aliena, & carere propria: vt nec illis præsideat, quos per superbiam spreuit, nec illis, quos per auaritiam concupiuit. *f*

[1 *Sincero diligebamus affectu, tanto securius sperabamus quod nihil aduersus matrem suam Romanam ecclesiam in præiudicium sui ordinis & ecclesiasticæ disciplinæ dispendium attentaret. Sanè sicut certa multorum assertione comperimus: & suarum didicimus nihilominus testimonio literarum, quibus ad nos directis Herbipolens. se pontificem nominabat.*]

[2 *Nolentes autem tantæ præsumptionis audaciam relinquere impunitam, qui secundum Apostolum omnem inobedientiam prompti sumus vlcisci.*]

[3 *Si verò quod non credimus hanc suspensionem nostram nõ curauerit humiliter obseruare, & inhibita sibi vsurpare præsumpserit, excommunicationis vinculo ipsum decreuimus innodatum. omnibus etiam tam clericis quàm laicis Herbipolens. diœces. sub anathematis interminatione præcipimus non obstante iuramento fidelitatis, vt omnem sibi obedientiam subtrahãt, quam ipse sibi contra sacros canones vsurpauit, non attendens. quod dicit Apostolus: Nemo sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.*]

[4 *Etsi contra sect. ap. interdictum ad cuiusdam nominationem processerint, quod ab eis factum fuerit, irritum decreuimus & inane.*]

a *Sic in 3. compil. Al. Idem episcopo & Petro scholastico Maguntinensi.* b *Cap. 3. eod. tit. in 3, compil. Matthæi 19.* c *al. præbuit.* d *vide l. capitalium § penul. ff. de pœn. & in l. si quis in suo. C. de inofficios. testamento.* e *Leo Papa I. epist 82. cap. 8. Adde conci. Sardic can. 1. vbi cauetur ne quis de vno episcopatu ad alium transferatur.* f *Concor. 7. quæst. 1. §§ quis.*

CAP. IIII.

CAP. IIII.

Solus papa transfert episcopos: & indulgentia per eum super tali translatione concessa, ad literam seruanda est.

Idem *Brumbur. episcopo & scholastico Maguntinensi.* a

LIcet *b* intantum: [1 & infrà.] Sicut legitimi matrimonij vinculum, quod est inter virum & vxorem, homo dissoluere nequit, domino dicente in Euangelio. Quos Deus coniunxit, homo non separet: sic & spirituale fœdus coniugij, quod est inter episcopum & ecclesiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in consecratione intelligitur consummatum, sine illius auctoritate solui non potest, qui successor est Petri, & vicarius IESV Christi. Hoc autem C. quondam Hildesen. episcopus non attendens, ad Herbipolens. ecclesiam propria temeritate transiuit: [2 & infrà.] Nec illa *c* præd. no. indulgentia præsumptionem excusat ipsius, sed ambitionem accusat: cùm in ea sit expressum, quòd si ad maiorem vocaretur forsitan dignitatem, eam sibi liceret assumere, dum tamen nihil ei de statutis canonicis obuiaret. vnde licet forsitan aliquibus videatur, vt indulgentiæ occasione ipsius ad dignitatem possit transire maiorem, ad parem tamen ipsi transire non licuit: cum in maiori dignitate propter maiorem vtilitatem facilius soleat dispensari. Præterea cùm postulatio sicut & electio examinari soleat diligenter, & tenor illius indulgentiæ non solùm videatur postulationis examinationem, sed personæ etiam reseruare, subiungens dummodo nihil de canonicis obuiet institutis: antequam per eum postulatio examinata fuisset, cui fuerat facienda, nulla ratione debuerat transisse.

[1 *Quædam vero sibi Apost. sed. reseruat, quodammodo specialiter & singulariter vt præter specialem auctoritatem ipsius nec iure agi valeant, nec attentari debeant cum affectu. In his autem specialiter translationes episcoporum adeo non tam constitutio canonica, quàm diuina eius tantum potestati commisit, vt.*]

[2 *Et administrationi eius se ingerens Herbipolensem se fecit archiepiscopum nominari, & infrà.*]

DE AVCTORITATE, ET vsu pallij.

TITVLVS VIII.

CAP. I.

Intra quamlibet ecclesiam prouinciæ suæ archiepiscopus pallio vti potest: sed extra, non potest.

Clemens III.

CVM super *d* aliqua re: & infrà. Quæsiuisti quomodo intelligatur, quod in forma traditionis pallij continetur, videlicet, tradimus tibi pallium *e*, vt eo intra *f* ecclesiam tuam vtaris. Quod ita intelligitur, videlicet intra quamlibet ecclesiam prouinciæ tibi commissæ. Si verò te sacris indutum vestibus ecclesiam processionaliter, vel alio modo exire contigerit: tunc tuo pallio *g* minimè vti debes.

a *Idem Bamberg. episc. & magistro præposito scholari Magunti.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* c *In Cod. Barbatia ita: Nec illa prædecessoris nostri indulgentia, quam impetrasse se refert, præsumptionem, &c.* d *Capit. 1. eod. tit. 2. compil.* e *sumitur in hoc tit. pro quodam archiepiscoporum ornamento crucibus nigris intexto, velut stola sacerdotalis, quod super alia ornamenta defertur, humeros velut corona pectus circumdans, & antè dependens. Vide Pannor. in c. antiqua. de priuil. & Innoc. III. lib. 1. Myster. mis. c 63. vbi copiosè de eius materia, forma & mystica significatione.* f *al. infrà.* g *l. personale. ff sol. matr.*

CAP. II.

Archiepiscopus alteri archiepiscopo pallium suum accommodare non potest.

Cœlestinus III.

AD hæc *a* quia quæsitum est à nobis ex parte tua, vtrum liceat tibi pallium tuum metropolitano alij commodare, [1 & infrà.] Inquisit. t. t. respondemus, quod non videtur esse conueniens, vt pallium tuum alicui commodes: cùm pallium in personam non transeat, sed quisque cum eo debeat (sicut tua nouit discretio) sepeliri. *b*

[1 *Si contigerit eum sine pallio suo ad ecclesiam tibi commissam vel in aliquo præcipuæ solennitate venire, & in eadem ecclesia missarum solennia celebrare. licet enim non reuelamus nos expressum canonem inuenisse, super hoc tamen.*]

CAP. III.

Per pallium confertur plenitudo pontificalis officij, & nomen archiepiscopale.

Innocentius III. *C. Cardinali* c *presbytero apost. sed. legato.*

NIsi specialis dilectio *d* illa: & infrà. Sane si postulatio Troiani *e* episcopi ad Panormitanam ecclesiam fuisset per nos etiam approbata, non tamen deberet se archiepiscopum appellare priùs, quàm à nobis pallium suscepisset, in quo pontificalis officij plenitudo. *f* cum archiepiscopalis nominis appellatione confertur. Tu ergo quod factũ est, sic studeas palliare, vt id in confusionem tuam, & sed. Ap. opprobrium non redundet.

Quoniam si oporteat, vt nos, vel tu, ex hoc negotio confundamur, eligemus potius te confundi, quàm lædamus sed. Apost. dignitatem.

CAP. IIII.

Romanus pontifex semper & vbique vtitur pallio, alij in ecclesiis suis & certis diebus tantum.

Idem.

AD honorem *g* Dei: & infrà. Sanè solus Romanus pontifex in missarum solenniis *h* pallio semper vtitur, & vbique: quoniam assumptus est in plenitudinem ecclesiasticæ potestatis, quæ per pallium significatur. *i* Alij autem eo nec semper, nec vbique, sed in ecclesia sua, in qua iurisdictionem ecclesiasticam acceperunt, certis debent vti diebus. Quoniam vocati sunt in partem solicitudinis, *k* non in plenitudinem potestatis.

CAP. V.

Archiepiscopus extra suam prouinciam pallio vti non potest, etiam si hoc habeat consuetudo.

Idem *Compostellano archiepiscopo.*

EX tuarum *l* tenore literarum accepimus, quòd cùm fuerit in concessione palij tibi dictum, vt ipso intra ecclesiam tuam vteretis: & tibi pro ecclesiæ tuæ negotiis frequenter extra tuam prouinciam commoranti, verecundum sit absque pallio ministrare (cum consuetudo sit in Hispania generalis, quòd archiepiscopi extra suas prouincias, pallio indifferenter vtantur) vt extra tuam prouinciam vti pallio valeas, indulgeri tibi à sede Apost. postulasti.

Licet autem talis consuetudo dicenda sit potius corruptela, *m* nos tamen de speciali gratia indulgemus tibi, vt si necessitate aliqua p̃ pedit⁹, ad ecclesiã tibi subiectã

a *Cap. 2. eodem titul. in 2. compil. al. adhoc.* b *al. nullo modo.* c *Innocentius III. Cod. tit. 5. Laurentij in Lucina presbytero Cardinali, &c. vt habet 3. compil.* d *Cap. 1. eodem titul. in 3. compil.* e *aliàs. Troianens. ad Trosacens.* f *Ad de concil. Lateranens. sub Innocent. III. cap. 5.* g *Cap. 2. eodem titul. in. compil.* h *al. solennibus.* i *Figuratur.* k *al. & non in pl. &c.* l *Cap. 3. eodem titul. in 3. compil.* m *vide l. omnes iudices. C. de decur. lib. 10. & auth. vt nulli iudi. § 1. in glos. magna. collat. 9.*

accedere fortè nequiueris pro consecrandis suffraganeis tuis, vel clericis ordinandis: & ad ecclesiam alienã propter hoc te contigerit declinare: dummodo is ad quem ecclesia pertinet, id permittat, vtendi pallio in iam dictis casibus liberam habeas facultatem.

CAP. VI.

In qualibet ecclesia suæ prouinciæ, permissu diebus, archiepiscopus missam celebrans, vti potest pallio.

Idem.

CVm sis [1 & infrà.] Vbicunque *a* fueris in missarum celebrationibus constitutus: diebus solennibus vsum pallij, per quod plenitudo pontificij *b* designatur, poteris liberius exercere.

[1 *In partibus remotissimis gratum gerimus & acceptum, quod in actibus tuis quotiescunque dubitationis scrupulus emergit, &c. Noueris igitur quod vbi exposcit necessitas, & plura in vna ecclesia altaria & plures episcopos simul poteris consecrare, &c.*]

CAP. VII.

Sine pallio & sandaliis, potest archiepiscopus celebrare.

Honorius III. *archiepiscopo Tri*

QVia nos: & infrà, Inquisitionet. t. respon. quòd tam in tua quam in aliena diœcesi, potes sine pallio & sandaliis celebrare: qui vtique in tua diœcesi non debes semper celebrare cum pallio, sed diebus illis duntaxat, qui in ecclesiæ tuæ priuilegiis sunt expressi. Sicque soluta est quarta quæstio, qua quæsiuisti, an tibi sit licitum pro eis defunctis cum pallio celebrare.

DE RENVNCIATIONE.

TITVLVS IX.

CAP. I.

Non datur licentia cedendi episcopo, qui propter senectutem vult cedere, si necessarius vel vtilis sit ecclesiæ suæ.

Alexander III. *Londonensi episcopo.* c

LIteras *d* tuas [1 & infrà.] Si tuam *e* aut senectutem, aut insufficientiã fortè considerans, te tanquam *f* emeritum postulas relaxari: scito nos credere quòd tutius sit hoc tempore, si commissa tibi ecclesia sub vmbra tui nominis gubernetur, quam si alteri nouæ incognitæque personæ gubernanda in tanto discrimine committatur: maximè quia in te vigor deuotionis & fidei (etiam corpore senescente) non deficit, sed vergente deorsum conditione corporea, feruor spiritus in subliminiora conscendit [2 & infra.] Monemus te igitur, vt super hoc diebus istis nulla te facias importunitate molestum, quia indecens omnino probatur prius soluere militiæ cingulum, quàm cedat victori aduersitas præliorum.

[1 *Nuper accepimus deuotione plenas & dolore non vacuas, quæ quidem & tuam nobis insinuarunt affectuosissimam charitatem, & tui archiepiscopalis officij quod fideliter gessisse & adhuc te gerere gaudemus contrarium exigebant ecclesiæ vtilitatibus cessionem. Nosti enim sicut vir prudens & prouidus, quod tanta est cleri malitia & contra ecclesiam Dei tam grauis tamq; diuturna persecutionis instantia, vt nequaquam ei cedat ad commodum, si tuam sedem talem contigerit subire defectum. Quod.*]

[2 *Ne igitur huius doloris aculeus viuidam circa te nostri pectoris vulneret charitatem: rogandum te potius duximus & monendum.*]

a *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil.* b *al. pontificalis officij. al. pontificis.* c *al. Lundon. archiepisc. al. Lugdunensi archi. al. Baton. episc.* d *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* e *al. autem.* f *sic in omnibus manuscr. & vox immeritum perperam inserta fuit.*

CAP. II.

Qui abiurat beneficium, licitè potest illud (si denuo eligatur) obtinere.

Idem *Abba. Dolen.* a *& priori de Artigia.*

CVm inter P. Gaufridi & quosdam *b* alios canonicos sancti I. super spirituali *c* beneficio, scilicet stallo in choro, & loco in capitulo, quæstio fuisset diutiùs agitata: [1 & infrà] Ideoque vobis mandamus, quatenus si præfatum P. inueneritis de consensu *d* maioris partis capituli fuisse de prædicto beneficio auctoritate apostolica inuestitum, eum faciatis beneficium ipsum pacifice possidere. nõ enim videtur nobis impedimentum adferre iuramentum, quod de eodem non petendo vlterius proponitur præstitisse, si consensus maioris & sanioris partis canonicorum ecclesiæ interfuit.

[1 *Quia tamen altera pars sufficienter instructa non venerat, negotium non potuit terminari.*]

CAP. III.

Qui renunciauit beneficio suo, illud repetere non potest.

Idem *episcopo* e *Verulano.*

EX transmissa *f* relatione abbatis sancti N. de Geparano nostris est auribus intimatum, quòd P. Rubeus clericus, dum infirmitate *g* laboraret *h* apud monasterium sancti Saluatoris, sibi petiit habitum monasticum indulgeri: qui recuperata postmodum sanitate, ad monasterium illud gratia complendi votum accessit: & ibidem moram aliquamdiu faciens, ea quæ prædictæ ecclesiæ sancti N. contulerat, sibi fecit restitui. nunc autem mutato animo laborat, vt restituatur in ecclesia supradicta.

Verùm quoniam iam dicta ecclesia ab eo soluta dignoscitur, ex quo ea, quæ sibi contulerat, ad petitionem suam resignauit eidem: mandamus, quatenus (si res ita se habet) prædictum abbatem & socios eius ad receptionem P. nulla ratione compellas inuitos: nec [à populo *i* Ceparano compelli permittas: hortari tamen eos poteris, vt illum non tanquam vnum de ecclesia, sed quasi de nouo recipiant in socium & in fratrem.

CAP. IIII.

Beneficiatus sine licentia prælati sui, beneficio renunciare non potest.

Idem *episcopo Tornacensi.*

ADmonet. & infrà. Vniuersis personis tui episcopatus sub districtione prohibeas, ne ecclesias tuæ diœcesis ad ordinationem tuam pertinentes, absque adsensu tuo intrare audeant, aut detinere, aut te dimittere inconsultò. Quòd si quis contra prohibitionem suam venire præsumpserit, in eum canonicam exerceas vltionem.

CAP. V.

Contra petentem beneficium admittitur spontaneæ abiurationis exceptio, etiam causa renunciationis non adiecta: contra quam actor replicare poterit, quod non sponte renunciauit: & qui melius probauerit, obtinebit.

Clemens III. *e*

SVper hoc quod sciscitaris, *k* vtrum ecclesiastica beneficia reposcentibus obiecta spontaneæ abiurationis exceptio sine causæ cognitione sit admittenda, & an

a *Dulonen. al. ita abbati & priori de Artigi. al. de Arcigia.* b *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.* c *al. speciale.* d *In C. Barbat. maioris & sanioris partis, &c.* e *al. Versellensi. al. Verulan.* f *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil.* g *al. dum olim nimia infirm. lab. &c.* h *iuxta illud: Dum fero languorem, fero religionis amorem. Expers languoris, non sum memor huius amoris.* i *Vox populo deest in omnibus manusc. sed erat expositio marginalis, quæ irrepsit in textum. In antiquis ita habebatur: Geparano, id est, à populo Ceparano.* k *Cap. 3. eodem titul. in 2. compil. legitur ita: super hoc quod sciscitaris, à nobis.*

actoris,

actoris, quòd sponte non renunciauit, an rei de spontanea renunciatione debeant probationes admitti. Sic tuæ experientiæ respondemus, quod nulla ratio hoc verisimile reddit, vt quispiam beneficium multis forte expensis & laboribus adquisitum, quo sustentari debet, facile sine magna causa, sua sponte resignet: ideoque superuacuum esse non credimus, causam resignationis diligenter inquiri, *a* quam si forte probabilem, id est non vi, nec metu, nec oppressione, nec interuentu pecuniæ, nec promissione *b* extortam iudex inuenerit, maximè si non interuenerit iuramentum, quod vix fieri de voluntate propria creditur, quod ferè semper à malo est (nisi replicatio canonica fuerit opposita) admittere non postponat. Porrò licet negantis factum, per rerum naturam nulla sit probatio, *c* eius tamen qui spontaneam renunciationem negat (cum implicitè & quodammodo replicando inficietur super adsertione sua, habito ad dignitatem & opinionem respectu) probationes credimus admittendas.

CAP. VI.

Qui spontè renunciauit electioni de se factæ, super ipsa vlterius audiri non debet.

Idem.

IN præsentia nostra: *d* & infra. Licet igitur iudex non semper ad vnam speciem probationis adplicet mentem suam, sed ex confessionibus, depositionibus, allegationibus, & aliis, quæ in eius præsentia proponuntur, formet animi sui motum, & tanta sit iudicialis auctoritas, vt semper pro ipso præsumi debeat, donec contra ipsum aliquid legitimè comprobetur: quare si tu coram Dulmen. episcopo & eius coniudicibus nihil penitus probauisses, standum tamen sententiæ fuerat, nisi aduersarius eam ostenderet irritandam. Quia tamen præter ista constitit de ipsius renunciatione spontanea per quasdam episcoporū literas & confessionem ipsius, nos *e* ei super eadem abbatia silentium duximus imponendum.

CAP. VII.

Qui renunciauit literis beneficialibus, non ideo institutioni iam factæ renunciare videtur.

Celestinus III.

SAn dilecto *f* filio nostro I. presbytero cardinali tunc apo. se. legato, nos meminimus iniunxisse, vt H. subdiaconum ca. nicum in Pictauien. ecclesia instituere procuraret, qui mandatis nostris obtemperans, ibidem instituit in canonicum subdiacon memoratum. [1 & infra.] Postmodum idem H. quorundam vestrum ductus consilio, litteras suas vobis reddens, vestræ misericordiæ se subiecit: [2 & infra.] Quia verò *g* vnde misericordiā debuit impetrare, inde cogitur dispendium sustinere: mandamus quatenus hoc non obstante, ipsum in fratrem & canonicum admittatis.

[1 *Verum vos nec nobis nec ipsi cardinali reuerentiā exhibentes, quod literis suis de tam dicto H. idem Card. iniunxit vobis adimplere, minimè curauistis, nec etiam susceptionem ipsius in aliquo obseruare. Sed*]

[2 *Qui cùm crederet apud vos misericordiam impetrasse vobis satisfaciens in hac parte, inde damnum cogitur sustinere, vnde gratiam & præmium meruit reportare. Nolentes igitur quod de sæpedicto li. tam à prædecessor. nostris quam à nobis inchoatum est aliquatenus relinquere imperfectum*] *mandamus, &c.*

a *Vid. l. si mulier. D rer. am. & l. sed et si quis § nec distinguimus. D. de vsufr.* b *facit quod habetur in l. 1. & 2. D. de calumn.* c *Vid. l. post rem cum glossa D. de trans & l. 1. D. quæ sent sin. app. resc.* d *c 4 eo. tit. in 2 compil.* e *al nos de consilio fratrum nostrorum super, &c.* f *c. 1. tit de maior. & obedien in 2 comp.* g *In C. Barb. quia vero indecens est, vt vnde mereberet imp. inde cogeretur, &c.*

CAP. VIII.

Renunciatio beneficij facta in manibus laici non tenet, renuncians tamen est beneficio spoliandus.

Innocentius III. *Nidrosien. archiepiscopo* a.

QVod in dubiis, & infra. *b* Hi præterea, qui beneficium ecclesiasticum sibi collatum sponte in manum laicam resignantes illud denuo à laico susceperunt, eodem sunt beneficio spoliandi, *c* licet resignatio talium facta laico nullam obtineat firmitatem.

CAP. IX.

Papa concedit licentiam cedendi episcopo, qui sine mortis periculo in ecclesia morari non potest.

Idem *Eboracen. archiepiscopo.*

AD supplicationem *d* Ragusien. archiepiscopi, eum à cura, qua tenebatur ecclesiæ Ragusien. duximus absoluendum, eo quòd ibi non poterat securè morari: & si accessum haberet ad illam, mortis sibi periculum imminebat. *e* & infrà. Ne verò idem in vituperium ministerij nostri, defectum in rebus temporalibus patiatur: mandamus quatenus beneficium quod de liberalitate regia, ac concessione tua in episcopatu Carleoli, & ecclesia de Malebron *f* est illi collatum, ad sustentationem conserues ipsius. Cui concessimus, vt in ipso episcopatu, absque vsu pallij officium episcopale valeat exercere, tibi tanquam Metropolitano reuerentiam & obedientiam impensurus.

CAP. X.

Ponit sex causas, ex quibus episcopi possunt petere, & papa consueuit concedere cedendi licentiam, quæ sex causæ his versibus comprehendi possunt:
Debilis, ignarus, malè consc. ius, irregularis.
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

Idem *episcop. Claritano.* g

NIsi cùm *h* pridem: [1 & infra.] Si *enim* in huiusmodi cessione frugem tibi melioris vitæ promittis, scire debes non esse sanctificato in vtero sanctiorem, & ideo non oportet te prædicationis iam susceptæ deserere ministerium, cùm ille, cuius fieri baiulus recusabat, tandem prædicandū *i* receperit verbū Dei. Quòd si forsan humilitatis causa de culmine quæris *k* pontificali descendere, eo ipso humilitatis videris erigere *l* malè verticem, quòd te nimis in resignandi proposito exhibes pertinacem: quia tum in te veram humilitatem custodies, cùm & per eam locum sublimem fugies, & per obedientiam non dimites. Intueri te itaque volumus, quòd hæc sunt illa, per quæ cedendi episcopus licentiam potest postulare, conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, irregularitasque personæ. sed in his omnibus est obseruanda cautela. Propter conscientiam [enim] criminis cedendi potest licentia postulari, & forsitan non cuiuslibet, sed duntaxat illius propter quod ipsius officij executio post peractam pœnitentiam impeditur: cum si omnes quos arguit conscientia, cuiuslibet culpæ cederent, pauci vel nulli in illo ministerio remanerent: [& infra.] Alia verò causa est, debilitas corporis, *m* quę [vel] ex infirmitate, vel ex senectute *n* pcedit: nec tamen omnis, sed illa solūmodo per quam impotens redditur ad exequendum officium pastorale. nam si pro

a *al. Nidromien.* b *c. 1. eo. tit in 3. compil.* c *Vide l. quæro § si venditor. ff. de ædil. edict. & l. Herennius ff. de euict.* d *c. 2. eo. tit. in 3. comp. B. Tho. 2. 2. q. 185. art. 5.* e *Vide l. si putator. ff. ad l. Aquil. & l. si vt certo § commodatum. ff. commo.* f *Malebros.* g *al. Tralatan. al. Arelatensi. al. Claritan.* h *c. 4. eo. tit. in 3. comp. Vide B. Tho. 2. 2. q. 185. art. 4. Hier. 2.* i *al. susceperit.* k *al. pontificalis honoris.* l *leg. erigere. non, vt in vulgatis eligere.* m *corporalis* n *quis dicatur senex, notatur in l. si pater § in arrogationibus. ff. de adopt. l. inuiti ff. de testib. 1. Cor. 12.*

qualibet corporali debilitate, susceptæ seruitutis officium possit deseri, frustra fateretur se Apostolus in suis infirmitatibus gloriari: cum interdum non plus hortetur senilis debilitas aliquem cedere, quàm moralis maturitas (quæ in senibus esse solet) ipsum in suo suadet officio permanere. pro talibus enim de se dicit Apostolus: Cùm infirmor, tunc fortior sum. quia nonnunquam corporis infirmitas, fortitudinem cordis augmentat. Pro defectu quoque scientiæ plerumque potest quis petere cessionem: quia cùm ipsa circa spiritualium administrationem sit potissimum necessaria, & circa curã temporalium *a* opportuna, præsul qui commissam sibi debet ecclesiam regere in vtrisque, salubriter ei renunciat, si scientiam (in qua ipsam regat) ignorat. Tu enim (inquit dominus) scientiam repulisti, & ego te repellam ne sacerdotio fungaris mihi. quãquam etsi desideranda sit eminens scientia in pastore, in eo tamen sit competens toleranda: quia secundum apostolum, Scientia inflat, *b* charitas autem ædificat: & ideo imperfectum scientiæ, potest supplere perfectio charitatis. Propter malitiam [autem] plebis cogitur interdum prælatus ab ipsius regimine declinare, quando plebs adeò duræ ceruicis existit, vt proficere nequeat apud ipsam, sed propter eius duritiam, quo magis satagit, eò magis iusto iudicio deficere permittatur: dicente domino per prophetam: *c* Linguam tuam adhærere faciam palato tuo: quia domus exasperans est. Et apostoli *d* leguntur dixisse Iudæis: Ecce conuertimur ad gentes: quia verbo Dei vos indignos fecistis. Non tamen pro qualibet culpa pastor *e* debet gregem deserere, ne mercenario comparetur, qui videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit: sed de superioris licentia, tunc demũ potest non tam timidè fugere, quàm prouidè declinare, cum oues conuertuntur in lupos: & qui debuerant humiliter obedire, iam irreuocabiliter contradicunt. cùm etsi tales sint grauiter pro crimine puniendi, sunt tamen pro tempore vtiliter tolerandi: quia sanguinem elicit, qui nimis emungit. Pro graui quoque scandalo euitando (cum aliter sedari non potest) licet episcopo petere cessionem: ne plus temporalem honorem, quàm æternam videatur adfectare salutem, memor illius quod dicit Apostolus: *f* Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in æternum. Sed inter scandalum & scandalum est subtiliter distinguendum: sic dominus *g* ipse distinxit, cui cùm dixissent apostoli: Scis quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizantur? Respondit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Alibi *h* verò dixit: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Personæ vero irregularitas (vt si fortè sit digamus, vel viduæ maritus) est causa, propter quam petere potest licentiã aliquis resignandi, adtestante Apostolo, qui dicit: Oportet *i* episcopum esse vnius vxoris virum. Non tamen propter quamlibet irregularitatem personæ debet ei, qui regulariter ministrauit, cedendi licentia indulgeri, vtpote si de legitimo matrimonio non sit natus: quia licet irregularitatem huiusmodi non potuerit subiicere, si tamen & culpa latet & causa, cum eo, qui laudabiliter suum impleuit officium (iniuncta sibi pœnitentia competenti) potest non minus vtiliter, quàm misericorditer dispensari. Ego *k* sum, inquit, Deus zelotes, vindicans peccata patrum in filios, vsq; in tertiam & quartam generationem, in his qui oderunt me, id est, in illis qui contra me paternum odium imitantur. Vnde patet quòd *a* illis, qui paterna vitia non sequuntur, propriè possunt in talibus suffragari virtutes, illo discretionis adhibito moderamine, vt inter nothos & *b* manzeres, naturales & spurios distinguatur: [3 & infrà.] Verùm si propter alias causas cessionem adfectes, non est in hoc tibi postulanti fauendum: cùm huiusmodi postulatio videatur non esse discreta, quoniam (vt id tanquam notissimum omittamus, quòd ociositas & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas captiuandas) propter laboris angustias, aut persecutionis incursus non debes deserere sponsam tuam, cui defigendo *c* manum apud extraneum te fide media copulasti, sciens quòd, Beati *d* sunt illi, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam cùm probati fuerint, accipient coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed dices: Spiritus *e* vbi vult spirat, & nescis vnde veniat, aut quò vadat, & ideo non est, qui possit vias illius spiritus perscrutari: qui *f* verò spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege: quoniam vbi spiritus dei, ibi libertas. quare si cedendi tibi licentia data ab homine non fuerit, nihilominus tamen cedes: quia date est tibi libertas cedendi à deo. Certè desipis, si sic sapis. nam quomodo spiritu dei agitur, qui contra spiritum dei agit? si enim vera sunt, quæ præmisimus (imò quia indubitanter sunt vera) proculdubio contra spiritum dei agit, qui aliquid contra veritatem adtentat, quoniam ipse est spiritus veritatis. Porrò si dicas, quòd forsan alia est causa latens, propter quam cedendi voluntas tibi cælitus inspiratur: & nos sic quidem respondemus, Tu quomodo scis quòd talis inspiratio sit cælestis? nonne recolis quid ille gloriosus pontifex dixit, cùm cœpisset viribus corporis repente destitui: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua. illius exemplum secutus, qui dixit: Cupio *g* dissolui, & esse cum Christo, manere aũt in carne necessarium est propter vos [4 & infrà.] Quippe si quantocunque virtutum flore refulgeas, & in te non habeas charitatem, nihil te comprobaris habere. nulla *h* siquidem maior poterit esse charitas, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Cùm autem propter hanc te deceat animam tuam pro subditis tuis ponere, nulla occasione (dummodo proficere illis possis, & si non omnibus, tamen multis) ab eorum regimine te conuenit excusare, *i* quoniam si laboris causam prætendis, exemplum te Apostoli subleuabit, quia suadet tibi laborem huiusmodi non refugere, dum se adserit pro communi salute plus cæteris laborasse: quia licet non semper sequatur laborem effectus, nihilominus tamen, ipse labor est meritorius apud deum: iuxta quod legitur: *k* Reddet deus mercedem laborum sanctorum suorum: [5 & infrà] Nec putes quòd ideo *l* Martha malam partem elegerit, quæ circa plurima satagebat: quia Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea: quoniam licet illa sit magis secura, ista tamen est magis fructifera: & licet illa sit magis suauis, hæc tamen magis vtilis: cùm in fœcunditate sobolis lippitudo *m* Liæ, Rachelis pulchritudini sit prælata: quamuis simul in vnum & contemplatiuus esse valeas, & actiuus, legislatoris exemplo, *n* qui nunc ascendebat in montem, vt ibi gloriam domini cum maiori cerneret libertate: nunc verò descendebat in castra,

a *Vide auth. de iud. §. 1. co. 9. & l. si quis. §. prohibentur. ff. de edendo. Osea 4. 1. Cor. 7.* b *Vide l. sed Iulianus. §. quod dicit. ff. ad Maced. & l. ex pluribus. de reg. iur.* c *Ezech. 5.* d *Actor. 13.* e *Ioan. 10.* f *1. Corin. 8.* g *Matth. 15.* h *Matth. 18.* i *1. Tim. 3.* k *Exod. 20.*

a *B. Thom. 2. 2. q 108. Artic. 4. & Alfons. castr. lib. 2. de iust. har pun. c. 10.* b *sic vocat eum qui ex scorto natus est, inquit vetus interpres. Vide Cardinalem Paleotum in lib. de nothis & spuriis.* c *al. In vno vaticano ita: defungendo manum tuam, &c. fidem.* d *Matth. 5.* e *Ioann 3.* f *2. Cor. 3.* g *Philip. 1.* h *Ioann 15.* i *al. quod si.* k *Sapien. 10.* l *Luc. 10.* m *Gen. 29.* n *Exod. 24.*

stra,

stra, vt cum vtilitate maiori necessitatibus populi prouideret a quapropter facilius indulgetur vt ascendat monachus ad præsulatum, quàm præsul ad monachatum descendat, [6 & infrà.] Monemus itaque vt laborem pastoralis regiminis non recuses, ne fortassis ad pedes suos cum Maria sperneret te accipere, qui sibi b apud te diuertenti spreuisses cum Martha solicita ministrare: [7 & infrà.] Quia verò in postulando cedenti licentiam *nimis diutius* instituisti 1 *ecce* tibi te duximus relinquendum, vt distinctis causis, propter quas cedere oporteat: si propter aliquam causam vtilem & honestam in huiusmodi proposito perseueres, de licentia nostra cedas: alioquin cedendi licentiam auctoritate apostolica tibi scias esse penitus interdictam: quoniam si pennas habeas, quibus satagas in solitudinem auolare, ita tamen strictæ sunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas absque nostra permissione volatum.

[1 *In officio pastorali ad diuinum officium accessisti, præparasse te ad tentationes animum crederémus, aut præuidisse prudenter nequaquam in humana fragilitate consistere varios angustiarum languores, quos te sciebas in ipso officio perpessurum posse non absque magno dei adiutorio sustinere: formidaremus vtique ne paruulos tuos postmodum ad petram allidere neglexisses, eosque tantum in te permiseris inualescere, vt ipsorum suggerentium tibi suscepti ministerij cessionem instantiæ vix iam valeas repugnare. Verùm quoniam (sicut credimus) cùm te scires esse contra spirituales nequitias pugnaturum, armaturam dei qua posses stare contra insidias tentatoris ab Apostolo monitus, induisti, & inexpertus non ignorasti solicitudinis pastoralis angustias, quas forsitan expertus abhorres: nescimus cur tam instanter susceptum velis regimen inutiliter delinquere, quod ad suscipiendum vtiliter, non deberes vsquequaq; irritare.*]

[2 *In multis enim offendimus omnes, & si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, quia misericordia illum excusat, qui miserabiliter se accusat.*]

[3 *Cùm autem plerunque vitia seu virtutes mentis minus prouidè mentiantur, subtiliter aduertere te oportet vtrum resignandi propositum quod tam feruenter gestare videris in pectore, dignum sit dei odio vel amore. Si enim propter causam aliquam præmissarum cedere postulares, tam super causa quàm super eius affectu pariter doleremus: sed ne sub improuidæ pietatis amictu ad resignandum detestabilis impietas te impellat, considerare te volumus & alias esse causas propter quas malè quis perit & peius appetit huiusmodi officium resignare. Si enim ex pusillanimitate fortassis vt laborem deponat, vel persecutionem effugiat, aut ex vanitate (quod absit) vt plenius vacet ocijs seu liberius indulgeat voluptatibus, curam vult aliquis deserere pastoralem, ab ea non meretur absolui, quamuis propter huiusmodi vanitatem tanquam qui mortaliter peccat, ea reddat se indignum, sed satagere debet vt vanitate deposita satisfaciat de peccato. Aliam verò cedendi causam omnino credimus detestandam. Si quis autem a pontificali velit discedere dignitate, vt gloriam captet humanam, tamquam qui eligat in domo dei abiectus esse magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum, vel vt non amittat humanum fauorem quem per hypocrisin adquisiuit, siue quia dei eius simulatio reuelari iam incipit, siue quòd feruor ipsius ex qualibet causa tepescit, nec vult videri quòd malus fuerit vel fiat, & ideo sub religionis prætextu suam vult contegere prauitatem, vt quasi deserens Martham, amplectatur Mariam, & Lyæ fastidiens lippitudinem, Rachelis concupiscat pulchritudinem. Quod autem si propterea velit cedere, quòd tempore prosperitatis arridente fortuna visus est laudabiliter ministrare, quoniam omnia sibi prosperè succedebant: sed aduersitatis tempore imminente veretur ne si quolibet casu sinistra contingant, ipsius negligentiæ imputentur: planè si propter hoc petit cedere, nautæ se poterit improuido comparare, qui cùm mari sub tranquillitate tacente non cum multo labore nauis exercuerit gubernaculum, ipsum tempestate surgente deserit, & deuenire patitur in profundum. Illam quoque cedendi causam penitus detestamur, si forte cedere velit episcopus vt vel alter sibi succedat vel obtentu precij vel affectu carnali, vel vt cùm peior sibi successerit, ipse velut optimus extollatur. Illud autem quasi nefas respuimus & damnamus, quòd propter occupationes mundanas & solicitudines seculares non valeat sine crimine pontificale officium exercere, cùm multos sanctos ecclesia veneretur, qui spiritualia simul & temporalia ministrarant. Verumtamen læua debet esse sub capite & dextra in amplexu: sed illud te aduertere volumus diligenter ne forte per hoc velis tuæ dispositionis propositum effici vel ex illis, de quibus dicitur per prophetam: Filij Effren. i. ar. et. m. sa. con. s. in die belli cùm potius pro domo domus Israel murum debes te opponere ascendentibus ex aduerso, quia iuxta sententiam veritatis non qui cœperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. cauens attente ne maculam in gloria tua ponas, non solum apud homines, sed etiam apud deum: quoniam sub hoc pallio te non poteris occultare, nedum apud deum qui renes rimatur & corda, sed nec etiam apud homines qui ex verisimilibus talia suspicantur. Illud quoque prudenter attendas, quia iuxta sententiam sapientis, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sine intellectu consistunt. Si verò pro tuenda ecclesiæ libertate difficultatis onus incurrere pertimescis, non ideo deserere debes præsulatus honorem, considerans diligenter ne forte tenteris iusto iudicio ab illo qui malorum est interpretator, vt probetur vtrum satisfacere velis in eo in quo forsan deliquisti. Qui verò contemnit aut negligit satisfacere pro delicto, thesaurizat sibi iram in die iræ cùm reuelabit dominus abscondita tenebrarum. Ecce quidem admouimus tibi speculum vt teipsum contempleris in ipso, & tuam conscientiam perscrutatus, agnoscas ex qua causa cedendi licentiam postules importunè. Nos enim (nouit altissimus) ignoramus quare in tali proposito perseueres, quoniam nec etiam infirmitas corporis, nec longanimitas temporis, ne defectus scientiæ, nec malitia plebis, nec irregularitas personæ te reddit ineptum, nec conscientiam sæui criminis te fateris habere.*]

[4 *Quia igitur diuersas tibi causas super hac causa distinximus, & propter quam causam cedere desideres, ignoramus, te ipsum tibi duximus committendum vt de propria mentis tribunali te iudicans, videas si sic possis resignandi desiderio satisfacere vt gregis tibi commissi curam sine culpa valeas declinare. Si enim cedendo proficere appetis tibi soli, profectus tuo sine dubio tantum subtrahis, quantum quod impendere poteras aliis non impendis. quia tunc maiora animæ tuæ lucra conquireres, cùm sine tua salute salutem plurimorum procurares. potioris enim est meriti se cum deo quam plurimos lucrifacere quàm salutem propriam quærere sine illis quorum salus ad eius curam noscitur pertinere.*]

[5 *Sed esto quòd multum hactenus laborasti & bonum certamen certaueris, cum eodem Apostolo possis dicere, tamen vt corona iustitiæ tibi derelicta reponatur, cursum te decet perfecti operis consummare. Quantumlibet enim in angustiarum laboribus qui comitantur officium pastorale, noctes tibi laboriosas enumeras, & tanquam fatigatus ceruus vmbram quietis affectas: quantumlibet inter me squalores & angustias patria dilectione traharis & velut emeritus mercenarius operis tui fidem anxius præstoleris, expedit tamen tibi virtutem in infirmitate perficere, ac pugnam tuam perseuerantia coronare: sciens quòd cùm apud extraneum defixeris manum tuam, cum animas tibi suscepti gregis in tuam animam suscepisti, non sic tibi debes portum quietis appetere, vt nauigantes hactenus tecum filios sine remigij adiutorio patiaris in hoc mari magno & spatioso cum timore naufragij fluctuare.*]

[6 *Fraternitatem tuam & exhortamur attentius per a. s. m. q. illam vocem Dauidicæ imprecationis abhorrens, tibique*

a *Vid. l. in emptione, cum gloss. in verbo refert. De ad. ed. & gloss. in l. iustissimè, cod. tit.* b *si sibi apud.*

formidans eam per effectum operis adaptari, quæ dies operis impij paucos fieri, vt & episcopatum eius accipiat alter, quæ imprecatur.]

[7 *Illud quoque te debet fortius ministrandi proposito stabilire, quod hactenus in ecclesia tibi commissa laudabiliter ministraris, siquidem (quod absit) alius te cedente minus vtilis sumeretur ad ipsam, profectò non parum ab ipsa quiete quam appetis, turbaberis. cùm vbi bene ministerium tuum exercueris, non absque dolore cerneres inutilis ministri defectum, fieretq; vt tantum in contemplationis arte ibi deperisse cognosceres, quantum ecclesia cui præsides, non sine tua confusione per te subtractum esse videres.*]

CAP. XI.

Episcopus qui propter crimen renunciauit episcopatui, & ad religionem transiuit, ad episcopatum readsumi non potest. Secus si renunciauit propter persecutionem, infirmitatem, defectum scientiæ, simoniam ipso ignorante commissam, ad aliam similem causam.

Idem a *episcopo Fauentin. in archiepiscopum Rauen. electo.*

POst trãslationem *b* tuam ad ecclesiã Rauennaten. cùm præpositus & canonici Fauentin in I. eorum concanonicum liberam eligendi auctoritatem vnanimiter contulissent, *c* ipse *d* I. sancti Fridiani Lucan. canonicũ olim episcopum *e* Sartan. in Fauentin. episcopum postulandũ elegit. Porrò à sancti Fridiani priore super hoc requisito & obtento consensu, *f* præpositus & alij postulationem eandem adprobari à nobis humiliter petierunt. Verùm postulationi huiusmodi videbatur concilij Constantinopolitani capitulum obuiare, in quo statutum est, vt quicunque de pontificali dignitate ad monachorum vitam & pœnitentiæ locum descenderit, nequaquam vlterius ad pontificatum resurgat. vnde contra dictum concilium (cùm sit vnum ex quatuor principalibus, quæ sicut quatuor euãgelia ecclesia catholica veneratur) nullatenus videbatur eorum *g* postulatio admittenda. cæterùm speciales quidã casus inueniuntur, in quibus (prædicto concilio non obstante) is, qui vitam monachalem elegit, rursum licitè potest ad episcopatũ adsumi. si enim quisquam persecutionis rabie sæuiente, vel præpediente inualitudine corporis, cùm proficere nequeat in regimine pastorali, de superioris auctoritate ad monasticã vitam descendat: persecutionis vel ægritudinis impedimento cessante, ad episcopalem poterit resurgere dignitatem. Item si quis propter litteraturæ defectũ, (ne tanquam cæcus cæco ducatum *h* præbeat) locum regiminis auctoritate apostolica deserendo, ad ocium se contulerit monachale, ac per exercitium lectionis, scientiæ repererit margaritam, proculdubio poterit denuo vocatus à domino cathedram reascendere pastoralem. Rursus, si quis cupiditate parentum (eo tamen penitus ignorante) fuerit episcopatum adeptus, & hoc comperto episcopatum de licentia superioris dimittens, obseruantiam elegerit regularem: etsi ad episcopatum eundem redire postmodum nequeat, iuxta canonicas sanctiones, ad alium tamẽ poterit licitè readsumi. Quanquam autem in his & consimilibus casibus is, qui episcopatu dimisso monasticam vitam elegit, resurgere valeat ad officium pastorale, nihil tamen in his contra *a* præscriptum intelligitur concilium attentari, quod in eo loquitur casu, cùm propter aliquod crimẽ episcopatum quis deserens, ad vitam monasticam pœnitentiæ causa, descendit. Vnde quidam in eo casu loqui dixerunt capitulum suprà dictũ, cùm quis pro crimine, de quo cõuictus fuerat vel confessus, ab episcopali dignitate depositus in monasterio extitit ad pœnitẽtiam agendam inclusus: vel cùm aliquis propter graue crimẽ, pro quo episcopatum retinens pœnitentiam dignè agere non valebat, cedendi obtenta licentia vitam monachalem elegit. Aliis adserentibus sic intelligendum esse capitulum antedictum, vt per se resurgere nequeat, id est repetere quasi debitum, quod tali modo dimisit: quanquam eligi possit, præsertim, si locum tantùm, & non ordinem resignauit. Cùm ergo nobis constare nequiuerit, ob quã causam prædictus I. episcopatui olim cesserit, mandamus, quatenus si tibi constiterit, quòd propter aliquam ex præmissis causis, seu cõsimilibus, idẽ I. episcopatui cesserit memorato, tu auctoritate nostra (dũmodo necessitas, vel vtilitas id exposcat) licentiam ei tribuas ascendendi ad regimen ecclesiæ Fauentinensis, maximè si veritate subnititur, ꝙ dictus I. loco tantũmodo cesserit memorato, & non ordini, vel etiam dignitati, *b* tunc enim esset vehementissimè præsumendum, quòd non propter crimen aliquod ab ipso cõmissum, sed causa pœnitentiæ ad vitam migrauerit regularem, præsertim cùm Apostolica sedes post cessionem multo minùs, quàm antea permisisset eidem tali crimine irretito, in pontificali ordine ministrare, alioquin (cùm durum nimis extiterit, contra tam solenne consilium huiusmodi postulationem admittere) præposito & canonicis memoratis iniungas, vt aliam persõnam sibi idoneam eligant in pastorem.

CAP. XII.

Qui petijt cedendi licentiam, ex quo illam obtinuit, cedere compellitur.

Idem *in concilio generali.* c

QVidam *d* cedendi licentiam cum instantia postulantes, ea obtenta, cedere prætermittunt. Sed cùm in postulatione huiusmodi, aut ecclesiarum commoda, quib. præsunt, aut salutem *e* videatur propriam adtendisse (quorum neutrum suasionibus aliquorum quærentium quæ sua sunt, seu etiam leuitate *f* qualibet nolumus impedire) eos ad cedendum decernimus compellendos.

CAP. XIII.

Non renunciat iuri suo, qui gratia aduersarij se submittit.

Honorius III. *maioris ecclesiæ decano & magistro R. Cantori sancti* g *Dionysij Leodiensis*

VEniens ad sedem Apostolicam I. subdiaconus proposuit, quòd cùm bonę memorię I. papa p. n. abbati de Emenco, *b* & maioris ecclesiæ ac sancti Pauli cantoribus Treuerens. suis dederit literis in mandatis, vt si nihil canonicum obuiaret, præbendam in eclesia sancti Florentini *i* in Confluentia, quàm Iacobus decanus ipsius ecclesiæ resignauit, sublato appellationis obstaculo assignarent [1 & infra.] Cumque iudices apostolicum vellent adimplere mandatum: quidam se

a *al. idem H. episcopo in archiepisc. &c.* c *cap. 5. eo. tit. in 3. compil.* c *Vid. l. item § 1. D. quod cuiusc. vn. & in auth. de quæstor. § 1. coll. 7.* d *id est, Ioachim.* e *al. Sarnatens.* f *l. ob as. C. de act. & oblig.* g *al. eadem post.* h *Vide text. in l. 2. cum gloss. in verb. venit. & ibi Bart. D. de decurion.*

a *Intellectus concilij E. T. iubentis ne qui ex episcopo monachus factus est, vlterius episc. fiat.* b *Vid. l. iubemus cum gloss. in verb. promissa. C. de sacr. e cle.* c *Lateran. cap. 28.* d *cap. 1. eod. tit. in 4 compil.* e *al. aut ad salutem.* f *Vid l. sed et si § 1 D. ad l. Aquil. & l. 1 § sciendum. De ed. ed.* g *al. Canonico.* h *Vincto Trecens.* i *al. Florini. al. Florenens.*

opposuerunt

opposuerunt canonici ecclesiæ memoratæ, dicẽtes subdiaconum antedictũ renunciasse iuri, quod sibi ex ipsis literis competebat. Dicto igitur subdiacono hoc negante, iam dicti canonici ad hoc probandum testes aliquos produxerunt: per quos, cùm videretur probatum ipsum se gratiæ capituli commisisse: duo iudices prædictorum sententialiter decreuerunt eundem non posse vti literis supradictis, pro eo, quod idem aduersarij se gratiæ commisisset, per quod visus est renunciasse iuri sibi ex ipsis literis *a* competenti. A qua sententia idem appellans, in *b* vigiliam Epiphaniæ terminum suæ appellationis præfixit. Ad quem *c* cum venisset, P. de Colle medio, capellanum nostrum super hoc sibi concessimus auditorem. Sed cùm eius aduersarius non accesserit per duos menses & amplius expectatus, nec vllus compareret pro eo sufficiens responsalis, tandem quidem literas habens ad contradicendum & impetrandum coram eodem comparuit: qui cùm ad tractandum causam minus sufficiens crederetur, idem auditor sententiam prædictorum iudicum sententialiter (iustitia exigente) cassauit. Nos igitur ratam & firmam habemus capellani sententiam memorati.

[1 *Eodem l. literas ipsas prædicto Decano & alijs ostendente idem Decanus de resignatione fortè pœnitens occultauit literas supradictas, deinde eidem l. præfatis literis restitutis eas nominatis iudicibus vt exequerentur mandatum apo. præsentauit.*

CAP. XIIII.

Si prælatus ab obedientia subditos absoluit: non propter hoc prælaturæ renunciat.

Idem *archiepiscopo Treuerensi.*

LEctæ coram *d* nobis. f. t. literæ, continebant, quòd abbas sancti *e* Petri Tulens. tibi humiliter est confessus, quòd cùm adeò graui ægritudine laboraret, qđ de vita desperaretur ipsius: ad cuiusdam æmuli sui consilium, de quo ipse (cùm non crederet eum æmulum) confidebat, monachos suos ab obendientia, in qua sibi tenebantur, absoluit, vocato diœcesano episcopo, vt abbatiam in eius manibus resignaret: quod *f* tamen vsus consilio saniori non fecit; & eidem abbati postmodum restituto sanitati vniuersi & singuli de conuentu obedientiam & reuerentiam requisiti ab eo in capitulo promiserunt. *g* [1 & infra.] Nos autem ex tali facto eundem abbatem suo resignasse regimini non videmus.

[1 *Idem tamen super eo quod sic fecerat, dubitans à te vt super hoc saluti suæ consuleres postulauit: propter quod tu cum habito prudentium consilio diuersi diuersa sentirent, tu nostrum consilium, an idem abbas ex hoc resignauerit requisisti.*]

CAP. XV.

Abbas exemptus sine licentia Papæ renunciare non potest.

[Gregorius IX. *Agathensi & Vticensi episcopis.* h]

DIlecti filij conuentus monasterij sancti G. *i* immediatè ad Ro. pertinentis ecclesiam, intimauerunt, quod abbas eorum sentiens se insufficientem oneri regiminis abbatiæ, cessit in manibus eorundem: ipsi *k* quoque G. monachum sancti Victoris elegerunt canonicè in abbatem. [1 & infra.] Cùm igitur dictus abbas cedere sine licentia nostra nequiuerit: nos tamen electionem, quàm cessionem prædictas decernentes irritas & inanes: mandamus, quatenus abbatem ipsum loco suo restitui faciatis: quo integrè restituto, vice nostra recipiatis cessionem ipsius.

[1 *Supplicantes vt eorum parentes, laboribus & expensis electionem ipsorum, faciemus in illis partibus confirmari.*]

a *Vid. l. si. quis in conscribendo, cum ibi not. C. de pact.* b *Dicto, in, deest in antiquis.* c *al. ad quam.* d *Hoc caput subijciebatur sequenti, in antiq.* e *al. Apriculi.* f *qui.* g *Vide l. quamuis, de in ius voc. & l. si pœnituerit. de diuort.* h *Falsò Gregorio IX. tribuitur, sic autem restituenda est inscriptio ex antiq. lib. Idem Agathens. & Nicen. episc. & archidiac. Agathensi.* i *Vuillelmi desertis al. V.* k. *In multis antiquis, ipsique G. S. Victoris sibi elegerunt.*

DE SVPPLENDA NEGLIgentia prælatorum.

TITVLVS X.

CAP. I.

Sic diœcesanus requisitus benedicere nolit Cisterciensem abbatem, ipse monachos suos benedicere poterit.

Alexander III. *Cisterciensibus.*

STatuimus præterea, *a* vt si episcopus tertiò cum humilitate ac deuotione (sicut conuenit) requisitus, substitutos abbates vestros, benedicere fortè renuerit: eisdem abbatibus liceat proprios monachos benedicere, & alia, quæ ad officium huiusmodi pertinent, exercere, donec ipsi episcopi suam duriciam recogitent, *b* & abbates benedicere non recusent.

CAP. II.

Regulares in suos vsus conuertere non possunt ecclesias, in quibus ius obtinent patronatus: & si intra tempus Lateranensis concilij, quando vacant, non præsentent rectos ad eas, superior ordinabit easdem.

Clemens III. *c*

SIcut nobis *d* tua fraternitas intimauit, monachi quidam & canonici regulares ecclesias, quæ ad præsentationem eorum pertinent, in tuo episcopatu habentes, propriis vsibus deputare nituntur: nec volunt ad eas cùm vacauerint, vocare personas: quin potius occasione concessionis quorundam *e* episcoporum, vicarios in eis pro sua instituunt & destituunt voluntate, admissos ita pensionibus onerantes, quòd nec ecclesiis competenter possunt in paupertate nimia deseruire, nec episcopo in episcopalibus respondere, neque hospitalitatem (sicut conuenit) transeuntibus impertiri. Nolentes autem, vt status ecclesiæ debitus & antiquus, per insolentiam *f* alicuius subuertatur: mandamus, quatenus (nisi à iurisdictione tua exemptæ sint ecclesiæ supradictæ) prædictos excessus studeas rationabiliter emendare. Et nisi prædictæ personæ intra tempus *g* Lateranensis concilij constitutum, ad vacantes ecclesias tibi personas idoneas præsentauerint: extunc tibi liceat (adpellatione remota) in eisdem ordinare rectores, qui eis præesse nouerint & prodesse, ita tamen quòd ex hoc nullum patronis præiudicium in posterum generetur.

CAP. III.

Supplet superior inferioris negligentiam in beneficiis conferendis, si tempus Lateranensis concilij lapsum sit: & collatio per inferiorem postea facta, non valet.

Innocentius III.

LIcet magister *h* H. & R. procurator R. de sancto *i* Cadimundo, super archidiaconatu Richemundiæ diutius litigauerint *diutius* coram nobis: [1 & infrà.] Ne igitur ius nostrum negligere videamur, qui alios in sua iustitia confouemus: mandamus, quatenus

a *Cap. 1. eod. tit in 2. compil.* b *Vide l. liberorum. § 1. De iis qui not. inf. & l. chorus. § fin. De leg. 3.* c *al. Cælestinus.* d *Ca. 2. eod. tit, in comp. l.* e *Gloss. in l. societatem. Pro soc. & Bald. in l. accepta. C. de vsur.* f *Insolentiam.* g *Conc. Lat. sub Alex. III. cap. 8. Vide in f. de concess. presb. c. ij* h *c. 3. eod. tit. in 4. compil.* i *Eadmundo.*

si vobis constiterit archidiaconatum Richemundiæ vacasse per annum (tempore semestri, quo vel ad archiepiscopum, vel ad capitulum donatio pertinebat, non à vacatione, sed à notitia computato) cùm pro eo, quòd Eboracen. archiepiscopus alium superiorem non habet, ex tunc fuerat ad nos donatio deuoluta, vtriq; super eo silentium imponatis.

[1 *Tamen postmodum nostris est auribus intimatum, quod neutri fuerat concessus intra tempus in Lateranen. concilio definitum.*]

CAP. IIII.

Si is, ad quem spectat beneficij collatio, lapso tempore Lateranensis concilij conferat: non valet collatio, nisi de misericordia toleretur.

Idem *magistro P. de Castro nouo, & R. monacho Fontis frigidi apostolicæ sedis legato.*

LIteras *a* vestræ discretionis accepimus, quòd cùm in quibusdam ecclesiis legationi vestræ subiectis quædam beneficia & dignitates tanto tempore vacauissent, quòd tam prælati, quàm capitula secundum tenorem Lateranensis *b* concilij essent iure instituendi priuati: postquam aduentus vester innotuit, in beneficiis illis personas minus idoneas instituere præsumpserunt: [1 & infra.] Disc. v. mandamus, quatenus si beneficia & dignitates noueritis personis idoneis adsignatas: & eas *c* de patientia permittatis ab ipsis pacificè possideri: alioquin personas amouentes prorsus ab ipsis, eas de personis idoneis auctoritate nostra suffulti, non differatis quantocyus *d* ordinare.

[1 *Vnde cùm receperitis consilium à iurisperitis, vt tales institutiones ab his quorum non intererat, & qui propria culpa iure instituendi se priuauerant factas auc. ap. cassaretis, in hoc nostrum prius decreuistis consilium habere. Nos igitur.*]

CAP. V.

Is, ad quem primo loco spectabat collatio beneficij, lapso tempore Lateranensis concilij, conferre non poterit.

Idem *episcopo Samo.* e

DIlecto filio P. ti. sancti Marcellini *f* presbytero cardi. S. & R. procuratorib. *dilectorum filiorum* P. & G. apud sedem apostolicam constitutis, auditore concesso. [1 & infra.] Quia nobis constitit à Salamantino decano & eius sequacibus, post elapsum sex mensium spacium, intra quod episcopus & capitulum (prout communiter spectabat ad eos) procedere ad electionem cantoris neglexerant, electionem supradicti P. minus canonicè celebratam, eandem decernimus irritam & inanem: & appellationem à decano & suis fautoribus interpositam, factum archiepiscopi (ad quem iam erat eligendi auctoritas deuoluta) nequiuisse aliquatenus impedire. [2 & infra.] Mandamus, quatenus nisi dicto G. aliquod canonicum obuiet: electionem de ipso factam, sublato *g* adpellationis obstaculo, confirmetis.

[2 *Idem S. proposuit coram eo, quod cùm in Salamantin. ecclesia, in qua cantoris electio ad episcopum & ad capitulum communiter pertinet, cantoria vacante Salamantinum capitulum, quia sæpius episcopum monuisset, vt ad celebrandam cantoris electionem, cum eo conueniret: eodem episcopo in semestre tempus facere id negligente: capitulum cupiens vti iure suo in ecclesia memorata capitulo sicut moris est. dil. fi. p. eiusdem loci canonicũ in cantorem elegit, ne quid in eiusdem electionis præiudiciũ fieret appellando quam supradi. S. auc. ap. petiit confirmari, ac lectionem quam ven. f. n. Compostolanus archiepisc. post app. huiusmodi de G. clerico multis criminibus irretito, ac tunc temporis vinculo excommunicationis astricto, minus canonicè celebratã cassari facit. Dictus verò R. proposuit ex aduerso quod emerso vj mensium spacio, ita quod ad episcopum & capitulum, cantoris electio pertinebat, decanus & quidam alij canonici Salamant. episcopo archid. & nonnullis alijs canonicis qui præsentes aderant, in ciuitate inconsultis, non consueta hora, nec in capitulo iuxta morem, sed in ecclesia potius quibusdam Laicis aduocatis stultè, & inordinatè nimis eligere præsumpserunt: & cum iam dicti archiepiscopi qui eos propter hoc conuocauerat, adire præsentiam noluissent, ipse intelligens auctoritatem eligendi, iuxta Lateran. concil. statutum ad se deuolutam, supradictũ G. in cantorem elegit, & eundem fecit de cantoria corporaliter inuestiri. Postmodum autem Decanus & sui complices nobis mentione de his non habita suggerendo, quod episcopus noluisset qui monitus sæpius infra sex menses eligere noluerat, qui ecclesia detrimentum eo, qui in cãtorem ab eodem decano, cum maiore parte capituli institutus fuerat, spoliato, alium instituerat in cantorem ad decanum archid & archiepiscopo. Abulen. nostras literas impetrauit, quarum aucto. cum suprad. G. eisdem inhibuit ne per prædictas literas procederent contra eum, cum in eisdem de sua electione facta per archiepiscopum nulla mentio haberetur, & tum propter hoc, tum quia prima citatione ad loca remota, peremptoriè citatus extiterat, tum etiam quia iudices quosdam ex electorib. d. p consanguinitatis linea contingebant ad sed. ap. appellarunt, sed iudices nihilominus ad Salamantin. ecclesiam accedentes suprad. p. in cantoria possessione causa rei seruandæ, contra iustitiam induxerunt. Cùm igitur super his & alijs coram eodem cardinali procuratores episcopi aliquandiu litigassent, & ipse nobis fideliter retulisset quæ proposita fuerant coram ipso.*]

[2 *Quia verò contra personam ipsius G. quædam obiecta fuerant de quibus non potuit fieri plena fides.*]

a *cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* b *sub Alex 3. c. 28.* c *al. easdem.* d *al. quanto citius.* e *al. Zamoren.* f *in multis antiquis Marcelli.* g *submoto.*

DE TEMPORIBVS ORDINationum, & qualitate *a* ordinandorum.

TITVLVS XI.

CAP. I.

Diebus dominicis, vel sabbato Pentecostes, sacri ordines ab alio, quàm Papa conferri non debent.

Alexander III. [*Baton.*] *episcopo.* b

SVbdiaconos *c* autem nulli nisi Romano Pontifici liceat diebus dominicis ordinare. Quamuis consecrandi deo dicatas virgines, & minores ordines his diebus habeant licentiam celebrandi. Sabbato quidem Pentecostes, non liceat alicui sacros ordines celebrare, cùm in sequenti septimana (recepta spiritus sancti gratia) celebrentur.

CAP. II.

Non valet consuetudo, quod extra statuta tempora, sacri ordines conferantur.

Idem *episcopo Herfordensi.* d

SAnè super eo, quod moris esse dixisti in ecclesiis quibusdam Scotiæ, verùm & *e* Valliæ in dedicationibus ecclesiarum vel altarium extra ieiunia quatuor tẽporum clericos ad sacros ordines promouere. Significamus, quòd consuetudo illa (vtpote institutioni ecclesiasticæ inimica) est penitus improbanda: & nisi multitudo & antiqua consuetudo terræ esset, taliter ordinati non deberent permitti in susceptis ordinibus mini-

a *al. & ordine præficiendorum.* b *al. Londonens. al. Bonon al. Arth.* c *c. 1. eo. tit. in 1. compil. Post conc. Later sub Alex. 3 p. 26. cap. 23.* d *al. Herfordiensi.* e *in vet. legitur Gallia. verũ Vuallia prouincia nomen in Britania vid. ca 5. De app in 3. coll.*

strare.

strare nam apud nos sic ordinati deponerentur, & ordinantes priuarentur auctoritate ordinandi.

CAP. III.

Minores ordines conferri possunt diebus festis. Sacri verò conferri debent in quatuor temporibus, vel sabbato sancto, vel sabbato de passione.

Idem eidem.

De *a* eo autem, quod quæsiuisti, an liceat extra ieiunia quatuor temporum aliquos in ostiarios, *b* lectores, exorcistas, vel acolythos, aut etiam subdiaconos promouere: Taliter respond. quòd licitum est episcopis, dominicis & aliis festiuis diebus, vnum aut duos ad minores ordines promouere. Sed ad subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus, aut sabbato sancto, vel sabbato ante dominicam de passione, nulli episcoporum, præterquã Romano Pontifici, licet aliquos ordinare.

CAP. IIII.

Criminosus occultus moneri potest, ne promoueatur ad ordines: sed prohiberi non debet.

Idem. *c*

Ex tenore tuarum literarum *d* accepimus, quòd N. clericus, adeò deliquit, quod si peccatum eius esset publicum, degradaretur *e* ab ordine, quem suscepit, & amplius non posset ad superiores ordines promoueri. Verùm quoniam peccatum ipsum fore occultum dixisti, mandamus quatenus pœnitentiam ei condignam imponas, & suadeas, vt parte pœnitentiæ peracta, ordine suscepto vtatur: quo contentus existens, ad superiores, amplius non ascendat. Veruntamen quia peccatum occultum *f* est: si promoueri voluerit, eum non debes aliqua ratione prohibere.

CAP. V.

Religiosus contra prohibitionem prælati sui, ordinari non debet.

Lucius III. *archiepisc.* g *Turonensi.*

Ad aures *h* nostras peruenit, quòd religiosi quidam ad superiores desiderant ordines promoueri, sed prælati eorum desideriis contradicunt. Tuæ igitur quæstioni taliter respond. quòd honestius & tutius est subiectis debitam præpositis obedientiam impendendo in inferiori ministerio deseruire, quàm cum præpositorũ scandalo, graduũ adpetere dignitatem: nec est in hac parte subiectorum desiderium confouendum: quoniam esse potest, quòd prælati eorum commissa secreta nouerint, ex quibus constat eis, quòd salua conscientia nequeant sublimari: quia non in sublimitate graduũ, sed in amplitudine *i* charitatis, requiritur regnũ Dei.

CAP. VI.

Metropolitanus, ab omnibus suffraganeis consecratur. Suffraganeus verò à tribus, Metropolitano iubente.

Idem. *k*

Si archiepiscopus *l* obierit, & alter fuerit ordinandus: omnes episcopi eiusdem prouinciæ, ad sedem Metropolitanam conueniant, vt ab omnibus ordinetur. Reliqui verò comprouinciales episcopi (si necesse fuerit) cæteris consentientibus, à tribus iussu archiepiscopi poterunt ordinari: sed melius est, si ipse cum omnibus eum, qui dignus est, elegerit, & cuncti pariter pontificem consecrauerint.

CAP. VII.

Dicit idem quod in præcedenti.

Ex concil. Arelaten. *a*

Nec episcopi sine Metropolitani permissu, nec Metropolitanus sine tribus [vel duobus episcopis comprouincialibus præsumat episcopum ordinare, ita vt alij episcopi comprouinciales admoneantur epistolis, vt se suo responso significent consensisse. Quòd si inter partes aliqua dubitatio fuerit: maiori numero Metropolitanus *in electione* consentiat.

CAP. VIII.

Ordinatus extra tempora, suspenditur, donec dispensetur cũ eo: & ordinans punitur.

Vrbanus III. *archiepiscopo Pisano.*

Cum quidam: & infra. Episcopum, qui die, quo nõ debuit, ordines celebrauit, canonica disciplina corrigere, & ordinatos à susceptis ordinibus tamdiu reddere debes expertes, donec apud nos restitutionis gratiam consequantur.

CAP. IX.

Græci à Latinis ordinari non debent: nec è contrà, si in ritu ordinandi sunt diuersi.

Celestinus III. *Hidronensi* b *archiepiscopo.*

Cum secundum *c* regulas ecclesiasticas [1 & 2.] Quia [verò] (sicut dicitur) in partib. Calabriæ Latini à Græcis, & Græci à Latinis secundum alterutrius institutionis obseruantiam ordinantur, nolumus decæterò commixtiones & consuetudines rituum in ordinibus obseruari.

[1 *Et sanctorum instituta pontificum sacri sunt ordines in certis temporibus conferendi, quidam Græci episcopi ritus sui, & consuetudinis obseruantiam in Latinos clericos exercentes, eos ad sacros ordines passim prouehunt, qui non sunt prætorquam in iiij. temporibus conferendi. Sanè sicut præsentium latoris* **Io.** *relatione cognouimus, cum ipse à quodam domino cui ipse seruierat, & vt in capella sua diuina officia celebraret, cuidam Græco episcopo foret præsentatus, idem episcopus Carthamen. eum in sacerdotem promouit, quem postmodum diœces. episcopus ab executione officij taliter suscepti ordinis credidit suspendendum: quæ vtique consuetudo consuetudini ecclesiasticæ inimica & detestabilis est & penitus improbanda, & nisi multitudo, & antiqua consuetudo esset in causa, sic ordinati non deberent permitti in susceptis ordinibus ministrare. nam apud nos sic ordinati deponerentur, & ordinantes auctoritate ordinandi de censura canonum priuarentur. Verum quia nos plenam de Græcorum obseruantia notitiam habere non possumus, nec est nobis certum vtrum consuetudo sic se habeat.*]

CAP. X.

Si monachus vnius ordinis, in secundo ordine, ad quem transiuit, recipit sacerdotium, ad primum ordinem rediens, in eo liberè ministrabit.

Innocentius III. *abbati & conuentui Cariloci.* d

Ex parte *e* vestra, nostro fuit apo. referatum, quòd quidam monachus vester, se ad nigros monachos transferens, & habitum eorum assumens, ad sacerdotij ordinem in ipso habitu est promotus. Vnde quia dubitastis, vtrum in assumpto taliter ordine, ministrare

a *Post. conc. Later. sub Alex. 3. part. 26. cap 25. & cap. 3. eod. tit. in 1. compil.* b *Vide Magistr. sent. lib. 4. distinct. 24. Adde concil. Trident. sess. 23. de refor. cap. 2.* c *VV. Albanen. episcop. in prima collectione.* d *Post conc. Lateran sub Alex. iij. par. 50. c. 3. & c. 5. eo. tit in 1. comp.* e *Alias ita: à eam suscepto ordine degradaretur.* f *Adde quando dicatur peccatum occultum & manifestum in l. eum fratrem per Bald. C de de his quibus vt ind.* g *al. Turonensi archid. B.* h *Post concil. Lateran sub Alex. 3. part. 26. cap 22. & cap. 4. eod. tit. in 1. compil.* i *plenitudine.* k *Burch. lib. 1. cap. 28. tribuit Anicio vt Iuo lib 3. tit. 2. cap 3. Pann. Al. Aniceto vt Iuo parte 5 cap. 139. Decr.* l *Vide Anaclet. Pap. epi. 2. & Grat. dist 64. can. 4. & dist. 66. cap. 1. & 1. canon. Apostol. & c. 9. in 1. compil. tit. de elect.*

a *Conc. Aralent. 2. cap. 5. Burch. lib. 1. c. 27. Iuo p 5. cap 138. & c. 4. tit. de elect. in 1. compil. & concordat. conc Nicenum cap. 4 distinct 64. can. 1. 7. & 8. apud Grat.* b *al. Hydrontin.* c *cap. 1. eo. tit. in 2. compil.* d *al. Rari loci.* e *cap. 2. eo. tit. in 3. comp.*

debeat: Mandamus, quatenus (niſi canonicū aliud obuiet) ipſum monachum, officium ſacerdotis liberè exequi permittatis.

CAP. XI.

Si Græcus epiſcopo Latino ſubiectus ordinatur, ſine Latini licentia à Græco, interdicitur ſibi executio: Si verò de licentia, tunc toleratur.

Idem *C. presbytero* a *cardinali, apoſtol. ſed. legato.*

QVod *b* translationem pontificis: [1 & infra.] Conſultationi tuę taliter reſpondemus, quòd cùm clericus Græcus, epiſcopo Latino ſubiectus à Græco pontifice ordinatur: niſi de mandato vel licentia ſui epiſcopi fiat, interdicenda eſt ei ordinis executio ſic ſuſcepti, tanquam ab alieno pontifice ſine mandato vel licentia ſui epiſcopi ordinato. Si verò de mandato vel licentia ſui præſulis, à Græco pontifice, ſecundùm morem Græcorum fuerit ordinatus, licet culpandus ſit epiſcopus Latinus, qui clericos ſuos à Græco facit antiſtite ordinari: quamdiu tamen talis mos ab eccleſia toleratur, impediri non debet ab executione ordinum taliter ſuſceptorum.

[1 *Super eo verò quod nos conſulere voluiſti, quod multi Græcorum clerici conſiſtentes, in diœceſibus Latinorum ab epiſcopis Græcis non in quatuor temporibus interdum omnes ordines ſimul, nonnūquam partem recipiunt, qui poſtmodum prohibentur à Latinis epiſcopis celebrare.*]

CAP. XII.

Ordinatus à papa, ſine licentia papæ, ad ſuperiores ordines non promouetur.

Idem *Mutinenſi epiſcopo.* c

CVm *d* in diſtribuendis: & infra. Meminimus à nobis fuiſſe ſimpliciter *e* poſtulatum, & clementer indultum, vt quia præfatus A. eccleſiæ Romanæ ſubdiaconus erat, mandaremus ipſum per Bononienſem epiſcopum promoueri.

CAP. XIII.

Duo ſacri ordines non poſſunt conferri eidem vno die, vel duobus continuato ieiunio.

Idem *eidem & magiſtro* f *H. ſubdiacono noſtro.*

LIteras veſtras *g* recepimus ſuper inordinata ordinatione Immolenſis electi, quem Bonon. epiſcopus præcedenti ſabbato in diaconum, & ſequenti die dominico (continuato ieiunio) in presbyterum ordinauit. In quo, quantum vterque deliquerit, euidenter intelligit, qui prudenter attendit. Si enim vtrunque ordinem eodem die conferre illi non licuit, pari non licuit ratione vnum ordinem vno die, & alium *h* altero, (ieiunio cōtinuato) *i* conferri: cùm propter continuationem ieiunij fictione canonica ſiue manè diei dominicæ trahatur ad ſabbatum, ſiue veſpera ſabbati ad diem dominicam referatur: profectò mane cum veſpera, ſeu veſpera cum mane ad eundem diem pertinere dicetur. *k* nam ſi quantum ad hunc neceſſitatis articulū pertinet, manè ad vnum diem, & veſpera referatur ad alium, cur eſſet continuatio ieiunij neceſſaria, cum & ſabbato ante cœnam, & dominica ante prandium intelligantur eſſe ieiunij.

Præfatum itaque Bonon. epiſcopum (vt puniatur in quo deliquit) à collatione ordinum, diaconij ſcilicet & presbyterij, alterum verò ab executione officij ſacerdotalis tandiu volumus manere ſuſpenſos, donec de illis aliter diſponamus.

CAP. XIIII.

Ordinans puerum tredecim annorum in diaconum ſuſpenditur à collatione ordinum: & ordinatus ab ipſius executione vſq; ad ætatem legitimam.

Honorius III. *epiſcopo & archidiac. Legion.*

VEl non eſt compos *a* ſui epiſcopus Conuentren. vel nimis videtur à ſe ſcientiam repuliſſe, qui M. puerum latorem præſentium adhuc *b* xiij. annorum contra ſacrorum canonum inſtituta inordinatè in diaconum dicitur ordinaſſe, in ludibrium ordinis clericalis. [1 & infra.] Dignitati veſtræ mandamus, quatenus ſi rem inueneritis ita eſſe, prædictum epiſcopum à collatione ordinum ſuſpendẽtes, ipſum vt eidem M. quem ab executione officij *c* diaconi vſque ad ætatem legitimam in iniuriam ſuſpendimus ordinantis, prouideat in eccleſiaſtico beneficio competenti: per cenſuram eccleſiaſticam compellatis.

[1 *Quod vtiq; ſi nobis plenè conſtaret, quantumcunq; ſumus proniores ad veniam quàm ad debitam vltionem, qualiter hoc caſtigaremus in ipſo quod ex pœna culpa notoria redderetur, & reuelata eius ignominia efficeret alios in ſimilibus cautiores. Nolentes autem hoc relinquere indiſcuſſum.*]

CAP. XV.

Epiſcopus conferens eidem vna die plures ſacros ordines, etiam ſi de mandato Metropolitani hoc fecerit, ab ordinandi poteſtate ſuſpenditur.

Idem *Leton* d *& Cal. ab.*

DIlectus *e* filius *f* G. Humilieñ. canonicus, noſtro dudum apoſtolatui reſerauit, quòd Humilienſis eccleſia ſuo viduata paſtore, canonici ipſum vnanimiter elegerunt: qui cùm eſſet circa ſacros ordines conſtitutus, archiepiſcopus *g* Caſſalenſ. metropolitanus eorū epiſcopo Treceñ. mandauit, vt eum vno & eodem die ad tres ſacros ordines promoueret: quod ille (non auſu proprio, ſed *h* ipſius archiepiſcopi mandato) perfecit. Cùm ergo nobis conſtiterit ſupradictum epiſcopum in pluribus deliquiſſe, tum quia ſine mandato archiepiſcopi (vt ipſe confeſſus extitit) ad huiuſmodi ordinationem inordinatè proceſſit: tum quia ſi de mandato archiepiſcopi conſtaret, cùm illi huiuſmodi diſpenſatio à canone minimè ſit permiſſa, ipſi obtemperare nō debet in hac parte: tum etiam quia reatum periurij ſæpius variauit, iurando prius, quòd archiepiſcopus id præceperat, & poſtea quod illud non mandauerat in iudicio confitendo: ipſum tamdiu ab ordinandi ſuſpendimus poteſtate, donec noſtram meruerit gratiam obtinere.

CAP. XVI.

Ordinatus ad ſacros extra tempora ſtatuta, ordinem recepit, & poſt pœnitentiam cum eo diſpenſat epiſcopus.

Gregorius IX. *archiepiſcopo Baranenſi.*

COnſultationi tuæ taliter reſpōd. quòd eos, qui extra tempora ſtatuta ſacros ordines receperunt, characterem non eſt dubium recepiſſe: quos pro tranſgreſſione huiuſmodi (primò eis pœnitentia impoſita competenti) ſuſtinere poteris in ſuſceptis ordinibus miniſtrare.

CAP. XVII.

Occultus criminoſus, præter homicidam, poſt pœniten-

a *Idem C. titulo S. Laurentij presbytero, &c. vt eſt in 3. compil. & in c. 3 ſub de vſu & aucto. pall.* b *Ca. 3. eod. tit. in 3. compil.* c *& Magiſtro Vberto, vt eſt in 3. compil.* d *Ca. 4 eod. tit in 3 compil.* e *humiliter.* f *Huberto canon Medecenſi. al H. Theologo noſtro, Modocten. canonico.* g *Cap. 5. eod. tit in 3 compil.* h *Alias ita: & alium in alio* i *Vide Gloſſ. l. 1. in verbo ſeparatim. De vſu fr. acc. & Inſtit. de leg. § ſi in eadem in glo.* k *Vide l. Titius. & ibi Bart. de lib. & poſt. & in l. hac verba. De verb. ſig.*

a *Nota ex hoc textu, quod per opera alicuius cognoſcitur diſcretio mentis euſdem.* b *vel xij.* c *al Diaconus* d *al. Leonenſ. & Salabrienſ. abb al. Leon & Salebrienſ. abb. Al. Leonem. & Sal abb. Al. de Leom. & Sabbar. abbatib.* e *Ca 1. eod. tit in 4. compil.* f *omnes manuſcr. ita fere habent. VV. Imolcenſ. al. Ymlit.* g *Cuſacenſ.* h *C. Barb. ita: ſed ipſ. archid. vt ipſe confeſſus extitit mandato.*

tiam,

etiam,in susceptis ministrat,& ad superiores ascendit: ante pœnitentiam monetur,vt etiam in susceptis non ministret.

Idem.

QVæsitum est de sacerdotibus,vel aliis clericis, qui per *a* reatum adulterij,periurij,homicidij,vel falsi testimonij, bonum conscientiæ rectè perdiderunt: & infrà. Respondemus,quòd si proposita crimina,ordine iudiciario comprobata, vel aliàs notoria non fuerint,non debent hi(præter *b* reos homicidij)post pœnitentiam *c* in iam susceptis, vel suscipiendis ordinibus impediri: qui si non pœnituerint,monendi sunt,& sub interminatione diuini iudicij obtestandi,vt in testimonium suæ damnationis,in susceptis etiam ordinibus non ministrent.

DE SCRVTINIO IN ORDIdine *d* faciendo.

TITVLVS XII.

CAP. I.

Episcopus interrogatus in scrutinio episcopi ordinandi, potest respondere illum dignum, si non nouit illum indignum.

EX parte *e* tua fuit propositum [I & §.] F.t.t. res.quòd cùm aliquem in diaconum vel presbyterum promouemus,prior diaconorum,qui nobis adsistit, dicit: Postulat sancta mater ecclesia hunc diaconum vel subdiaconum, ad onus presbyteratus vel diaconatus adsumi: & nobis interrogantibus, si eum cognouerit esse dignum, idem respondet, quod quantum humana fragilitas nosse sinit, & scit, & testificatur illum ad huiusmodi onus officij esse dignum. Vnde in tali responsione aliquem peccare non credimus, dummodo contra conscientiam non loquatur: *f* quia non simpliciter illum adserit esse dignum,sed in quantum humana fragilitas nosse sinit: cùm illum,quem indignum esse non nouit,dignum debeat æstimare. Huiusmodi ergo responsione securè vti poterit,nisi fortè de indignitate tibi constiterit consecrandi. Si autem illum indignum esse cognoscis: metropolitano (prius quàm ad huiusmodi scrutinium veniatur) secretè studeas nunciare,vel intimare: *g* quamuis nos interrogationem huiusmodi non in consecratione Pontificis,sed in ordinatione diaconi vel presbyteri faciamus.

[I *Quæsiuisti præterea per se.ap.edoceri cum episcopi ad consecrationes episcoporum ab archiepiscopo vel etiam ab alio euocentur, & ipsi electum metropolitano offerant consecrandum dicentes, Reuerende pater postulat sancta mater ecclesia hunc electum in episcopum consecrari, & interrogante archiepiscopo si sciant illum esse dignum, respondeant quod illum sciunt & credunt pariter esse dignum, & te in responsione huiusmodi ne offenderes hominem Deum existimes offendisse, quandoq; præter, quandoq; contra conscientiam respondes, cum electi conuersatio aut minus tibi cognita aut penitus ignota, qualiter in huiusmodi interrogationibus salua conscientia valeas respondere. ad quod.*]

DE ORDINATIS AB EPIscopo,qui renunciauit episcopatui. *h*

TITVLVS XIII.

CAP. I.

Episcopus qui renuntiauit loco tantùm ciuitatis: conferre potest ordines sicut prius. Si verò & dignitati, cum ordinatò per eum ad minores, vel ignoranter ad sacros dispensat episcopus suus: cum inordinato verò, scienter ad sacros non dispensat.

Alexander III. *Toletano archiepiscopo.*

REquisiuit *a* à nobis tua fraternitas,vtrum clerici,qui post renunciationem *b* factam à prædecessore tuo ordines receperunt, in ipsis debeant remanere [I & §.] Respondemus igitur distinguendo,vtrum renunciauit loco tantum,an loco simul & dignitati.nam in primo casu ordines(sicut antea)rogatus ab episcopo aliquo, poterit de ratione conferre. In secundo vero casu, distinguendum putamus, vtrum sacros *c* contulerit,an minores.Si enim à tali ordines vsque ad subdiac. aliquis acceperit, quia & huiusmodi ordines à non episcopis quandoque conferuntur, & in illis deseruire poterit, & ad maiores (si idoneus fuerit) promoueri. Sanè si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit,quia indignum se fecit,executionem officij non habebit.vbi autem non scienter *d*, poterit nisi crassa & supina fuerit ignorantia) discretus pontifex dispensare.

[I *Aut ad maiores de iure canonum promoueri. Nos igitur quia nobis non plenariè de veritate constat, non possumus super hoc breuiter respondere.*]

CAP. II.

Breue est.

Gregorius IX.

CVm clericis, qui ab excommunicato episcopo ignoranter ordines receperunt,per suos poterit episcopos dispensari.

DE AETATE, ET QVALITAte,& ordine præficiendorum.

TITVLVS XIIII.

CAP. I.

Non summatur.

Ex concilio Pictauensi.*c.decreuit.*

VT abbates, *f* decani & præpositi, qui presbyteri non sunt,presbyteri fiant,qui archidiaconatus tenent,diaconi: qui verò archipresbyteratus,presbyteri *fiant*,aut amittant honorem. Quod si aliqua iusta causa prohibente , presbyteri aut diaconi esse non potuerint,prælationes amittant.

CAP. II.

Ecclesia dispensatiuè minori concessa,non per laicos, sed per clericos regi debet,donec ille perueniat ad ætatem.

Alexander III. *Cantuariensi Archiepiscopo.*

EX *g* ratione: [I & §.] Accepimus *autem* quòd *h* Conuentren.episcopus, pueris, qui sunt intra decennium constituti, in archidiaconatu R. archidiac. Cistren. *i* ecclesias plures concessit, quæ non per clericos,sed per laicos disponuntur. Vnde quoniam non debet hoc aliquatenus tolerari: mandamus, quatenus prædictum episcopū super his corripias, & clericis idoneis administrationes, & custodiam præscriptarum ecclesiarum,donec prædicti pueri ad congruam veniant ætatem (laicis amotis) cōmittas. Eidem episcopo prohibens, ne decæterò ecclesias,nisi personis, quæ ætatem & scientiam habeant, regendas concedat. Quòd si secus egerit, ei debitam pœnam infligens, institutionem & concessionē ipsius, omnino *k* viribus carere decernas.

a *al.propter.* b *Gloss.in verbo homicidium in authent.de paurum.firm.coll.10.* c *al.ita: post pœnitentiam iniunctam.* d *al.in ordinibus.* e *c.1. De scrut.fac.in 3.compil.* f *Vide l. Præsenti,cum no.C.de his qui ad eccl.confug.* g *In omnib.manusc.desunt hæc.2.verba.* h *In nonnullis antiquis ita: resignauit episcopatum & in multis habetur hic tit. De reordinatis ab episco.qui renūciauit episcopatui, vel excommunicato.*

a *Post conci. Lateran.sub Alex.III.part.26.c.18.& c.vn. eod.tit.in comp.* b *al.resignationem in vno.* c *In C.Bart. sacros ordines &.* d *Vid.l.indebiti.C.de cond.indebiti.l.sed & si quis.§.fin.ff.si quis caution.* e *Al.qualitate ordinandorum & ordine,&c.* f *Cap.1.eod.tit.in 1.compil.* g *Ca.3.eod.tit. in 1.compil. & post conc. Lateran. sub Alex.III.part.25.cap.1.* h *Eboracensis.* i *Cestrensis.* k *In quibusdam impressis legitur,omnibus: sed in manuscr.omnino.*

[1 *Tibi commissæ dignitatis & consideratione legationis, ad vniuersas ecclesias tuæ legationis aciem solicitudinis tuæ extendere debes: & quæ enormiter seu contra iustitiam facta fuerint, pastorali cura corrigere & emendare, quatenus de commissis ouibus coram patrefamilias plenam reddere rationem, & tibi pro labore & solicitudine tua merces copiosa cumuletur in cælis.*]

CAP. III.

Regimen ecclesiæ minori xiiij. annis committi non debet.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo, & eius suffraganeis.*

INdecorum *a* est, vt hi debeant ecclesias regere, qui non nouerunt gubernare *b* seipsos: cùm ad ecclesiarum regimen tales personæ sint admittendæ, quæ discretione præemineant, & morum fulgeant honestate. Nolentes itaque sustinere, vt paruulis ecclesiæ regimen committatur: mandamus, quatenus nemini intra annum xiiij. constituto personarum, cuiuslibet ecclesiæ concedere præsumatis: Scituri pro certo, quòd si contraire præsumpseritis quod inde feceritis, irritabimus, & inobedientiam vestram grauiter puniemus.

CAP. IIII.

Ad regimen ecclesiarum n. debet institui indignus scientia, moribus, vel ætate: & qui habet duas ecclesias, alteram dimittere cogitur, nisi causa subsit.

Idem.

EAm te *c* decet: [1 *& .j.*] Arctius inhibemus, ne personas, qui in ecclesiis tui episcopatus ad curam animarum fuerunt ordinandæ, in ipsis instituas, nec aliqua occasione vel etiam literarum nostrarum obtentu institui patiaris, quæ scientia, moribus, & ætate, concilij non congruant institutis. Sed etiam habentes plures ecclesias, quæ ex vno non pendeant, tibi liceat app. postposita cogere ad vnam ipsarum, quam maluerint, dimittendam, nisi ita fuerint tenues in substantia, quòd proprios sacerdotes non possint conuenienter alere. *d*

[1 *In ordinandis ecclesiis tuæ diœcesis curam habere, ne vllus in eis contra decreta quæ in Lateran. conc. edidimus, vel etiam contra antiquas sacrorum canonum sanctiones clericus ordinetur, sed tales in ipsis satagas ponere, qui commissi sibi gregis curam commodè gerere possint, & exemplo boni operis ad virtutes alios inuitent. Inde est quod præsentibus literis tibi.*]

CAP. V.

Is qui nondum est in sacris, si aliàs est idoneus, ad regimen parœcialis ecclesiæ dispensatiuè potest adsumi.

Idem. *e*

PRæterea *f* licet ad *g* regimen parœcialis ecclesiæ non debeat aliquis, nisi subdiaconus sit ad minus, admitti. Dispensatiuè tamen in minoribus ordinibus constituti consueuerunt *h* adsumi. Dum tamen tales sint quod infra breue tempus possunt in presbyteros ordinari.

CAP. VI.

Propter necessitatem & vtilitatem ecclesiæ, compelluntur clerici ipsius recipere ordines, suis beneficiis non adnexos.

Idem. *i*

QVæris à nobis, quid agendum sit de clericis tuæ iurisdictioni commissis, qui cum beneficiis ecclesiasticis *k* multis abundent, à te commoniti nolunt ad maiores *l* ordines promoueri, se tale *m* quid secretò commisisse dicentes, quod eos salua conscientia ordinari non sinit. Cùm igitur super hoc casu videantur sacri canones discordare (cùm quidam dicant eos minimè compellendos, alij verò contrarium *a* adseuerent) omnis contrarietatis vinculum præsenti pagina enodamus.

Statuentes, vt si prædicti clerici perceptione maiorum ordinum propter occulta sua peccata se indignos esse fatentur, inferiores in ecclesia, quorum sit vita probabilis, præferantur eisdem. Et nisi fortè illi, qui ordinari pro iam dicta causa recusant, in aliis ecclesiæ seruitiis valde vtiles fuerint: auferantur eis beneficia, & aliis canonicè conferantur. Quod si pro sola voluntate renuerint ordinari, & suaserit vtilitas ecclesiæ aut necessitas, ipsos (dummodò idonei sint) ad maiores ordines recipiendos: per amissionem locorum, & beneficiorum subtractionem adpellatione cessante compellas.

CAP. VII.

Euentus mortalitatis infirmi, non impedit promoueri eum medicum peritum, solicitum & traditiones artis obseruantem.

Clemens III. *R. canonico.* b

AD aures *c* nostras te significante peruenit quòd cùm *d* in arte Physica eruditus sis, pluribus iuxta ipsius artis traditionem exhibuisti cum diligentia medicinam, licet pluries in contrarium successerit: & quibus putabas adhibere medelam, medicinis perceptis, mortis periculum incurrerunt: verùm quia ad sacros ordines desideras promoueri, super eo nos consulere voluisti. Tibi breuiter respon. quòd si super præmissis conscientia tua te remordeat, ad maiores ordines de nostro consilio non ascendas.

CAP. VIII.

Qui stetit per annum in suspensione, priuatur beneficio, quod prius habebat, & quod interim acquisiuit.

Celestinus III.

CVm bonæ *e* memoriæ Clemens papa præ. n. I. Buccaren. & quosdam alios Batañ. clericos vocauisset, vt ad præsentiam ipsius accederent, H. archi. suo, quem grauiter læserant, responsuri: quia venire iuxta mandatum apostolicum contempserunt, in eos fecit sententiam suspensionis promulgari: in qua triennio *f* permanentes, quidam ex ipsis suspensi aliud beneficium ecclesiasticum sunt adepti. Et quia vtrum beneficia sic recepta possint rationabiliter retinere, nos consulere voluisti.

Respondemus, quòd nõ licet eis illa, quæ habuerunt beneficia, vel quæ postmodum sunt adepti, aliquatenus retinere. Vnde Baranen archiepiscopo dedimus in mandatis, vt eos pro tanta pertinacia, & contemptu Apostolico, *g* beneficiis quæ habent, non differas spoliare.

CAP. IX.

Subdiaconus in episcopum eligi potest.

Innocentius III. *Mutinensi episcopo.*

AMultis multoties an subdiaconus in episcopum eligi valeat hæsitatur. Si quidem Vrbanus Papa primus *h* decreuit, vt nullus in episcopum, nisi in sacris ordinibus religiosè viuens inuentus fuerit, eligatur, sacros (inquit) ordines diaconatum dicimus, & presbyteratum: hos siquidem solos primitiua ecclesia legitur

a *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. part. 25. can. 1.* b *Vi. l. omnes C. de his qui ven. æt. impe. & in l. fi. C. de iurisd. om. iud.* c *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil.* d *In antiquis legitur, habere.* e *Exoniensi episcopo.* f *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil.* g *al. presbyteratum.* h *al. admitti.* i *Brigien. episcopo. al. Bragan.* k *multum, in omnibus manuscr.* l *Al. sacros.* m *Vt verbi gratia homagium vel simoniam in ordine.*

a *Al. asseuerant.* b *al. Cantori. R. Canonico Cremonensi.* c *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* d *In antiquis exemplar. quod in arte p. er. plurib. iuxta ipsi. artis traditiones.* e *Cap. 5. eod. tit. in 2. compil.* f *factum narrat, quia idem si per annum. Ioann. Andr.* g *Vide l. 1. Si quis ius dic. non obt. & l. 1. ff. de postu. 30. distinct. c. si quis extra.* h *Extat distinct. 60. ca. nullus in episc. vide Panor. lib. 3. tit. de elect. sum. pontif. c. 5.*

habuisse,

habuiſſe. ſubdiaconis verò (quia etiam ipſi miniſtrant altaribus) opportunitate exigente concedimus in epiſcopos elegi, ſi tamen *a* præclaræ ſcientiæ, ac religionis exiſtant. quod ipſum non ſine Romani pontific. vel Metropolitani licentia fieri permittimus. In quibus verbis innuitur, quòd Vrbanus ad ſtatum primitiuæ eccleſiæ ſe referens (in quo ſubdiaconatus ordo ſacer minimè dicebatur) inſtituit vt de ſubdiacono (niſi vtilitatis cauſa, & tunc etiam de permiſſione Metropolitani, vel Romani pontificis) non poſſit electio celebrari. Verùm cùm hodie ſubdiaconatus inter ſacros ordines computetur, ſicut Vrbanus papa II. ſub his verbis *b* expreſſit. Erubeſcant impij, & intelligant iudicio ſpiritus ſancti eos, qui in ſacris ordinibus presbyteratu, diaconatu, ſubdiaconatu ſunt poſiti: ſi caſtè non vixerint, excludendos ab omni eorundem graduum dignitate. Et iterum. *c* Nemo ad ſacrum ordinem permittatur accedere, niſi aut virgo, aut probatæ caſtitatis exiſtat, & qui vſque ad ſubdiaconatum vnicam, & virginem habuit vxorem. Et ad ſimilitudinem diaconi & presbyteri ſubdiaconus debet continentiam obſeruare: ſicut & in ſexta ſynodo *d* conſtitutum eſt, vt *e* ſi quis eorum, qui ad clerum accedunt, nuptiali iure mulieri voluerit copulari, hoc ante ſubdiaconatus ordinem faciat. Et beatus *f* Gregorius ſtatuiſſe legitur, vt nullum facere ſubdiaco. præſumant epiſcopi, niſi qui ſe caſtè victurum promiſerit. *g* Nos volentes ſuper hoc articulo diſceptationis materiam amputare, ſtatuimus, vt ſubdiaconus in epiſcopum valeat liberè eligi, ſicut diaconus vel ſacerdos.

CAP. X.

Irregularis, & in minoribus poteſt diſpenſatiuè in abbatem inſtitui.

Idem *tit. S. Crucis presbytero cardinali.*

TVam in domino diligentiã commendamus, quam ſuper monaſterio ſancti Quirici reformando dignoſceris adhibere. Mandamus, quatenus ſi non potes eidem monaſterio de perſona idonea melius prouidere, tu monachum illum, quem literis tuis de honeſtate ac induſtria commendaſti, per quem ſtatus eiuſdem loci creditur *h* reformandus (nullum prorſus habens reſpectum ad petitionem illicitam, quam quidam laici faciebant, ſed ex tuæ duntaxat prouiſionis officio) inſtituas in abbatem: ita videlicet, quod ad ſacros ordines non aſcendat, cùm inſtante neceſſitatis articulo poſſit in abbatem aſſumi, etiam in minoribus ordinibus conſtitutus, & laici memorati non ſint conſanguinitate, vel affinitate, coniuncti monacho memorato, vt ex ipſorum petitione debeat contra eum aliqua ſiniſtra ſuſpicio ſuboriri.

CAP. XI.

Abbas, ſi eſt presbyter, & eſt benedictus, conferre poteſt ordinem clericalem.

Idem *Rothomagen. archiepiſcopo.*

CVm contingat *i* interdum, quòd laici ad monaſteria conuolantes, à ſuis abbatibus tonſurentur: requiſiti, an clericatus ordo in tonſura huiuſmodi conferatur. Super hoc tibi t. reſpon. quòd cùm in 7. ſynodo ſit ſtatutum, *k* vt lectores per manus impoſitionem licentia ſit vnicuique abbati in proprio monaſterio ſolummodo faciendi, dummodo ipſis ab epiſcopo (ſecundum morem præficiendorum abbatum) manus impoſitio facta noſcatur, & conſtet eum exiſtere ſacerdotem: per primam tonſuram, iuxta formam eccleſiæ datam, à talibus clericalis ordo confertur.

CAP. XII.

Si canonicus regularis factus monachus, iuſta de cauſa ad canonicam reuerſus, ibi poſtea præficiatur, licitè tenere poterit prælaturam.

Idem.

INtelleximus *a* quòd cùm in monaſterio tuo fueris laudabiliter conuerſatus, ad monaſterium ſancti Innocentij talis ordinis acceſſiſti: vbi cùm aliquandiu in ipſo ordine permanſiſſes: demum ad cor reuerſus, de Metropolitani & aliorum conſilio ad primam domum redire curaſti: in qua tandem ſub regularis obſeruantiæ diſciplina taliter Deo & hominibus placuiſti, quod per tuorum exigentiam meritorum fratres tui præfecerunt te vnanimiter in abbatem. Ne igitur occaſione moræ, quam in præſcripto monaſterio contraxiſti (quaſi conſcientia tua te remordeat) in ſuſceptæ adminiſtrationis cura tepeſcas, attendens quòd cautum eſt in canone, *b* ne quis canonicus regularis, niſi fortè publicè lapſus ſit (quod abſit) efficiatur monachus: & ſi factus fuerit, ad canonicatus ordinem reuertatur vltimus in choro manendo, cucullam ad memoriam delaturus.

Diſcretioni veſtræ *c* mandamus, quatenus circa curam tibi commiſſam ſolicitudinem exercere ſtudeas indefeſſam, & taliter ſequentia bona continuare prioribus, quòd dignum à Deo poſſis meritum expectare.

CAP. XIII.

Ordinatus ad ſacros ſine titulo, ab ordinatore iuſtè petit beneficium.

Idem.

ACcepimus, *d* te noſtris auribus intimante, quod quidam clerici, qui ad ſacros ordines ſine titulo ſunt promoti, te ad eccleſiam Bracaren. ſuper beneficiis obtinendis infeſtant: [1 & infra.] Licet igitur in ordinationibus clericorum illam tu ac prædeceſſores tui diligentiam debueritis adhibere, vt minus idonei non ordinarentur à vobis, ac ideo poſt promotionem eorum exceptionem non poteris prætendere contra illos, niſi fortè poſtquam promoti fuerint, reddiderint ſe indignos: ex ſuperabundanti tamen quando ſcribere pro talibus nos oportet, facimus in literis noſtris apponi, vt ſi ordinatus, pro quo ſcribimus, idoneus habeatur, & eccleſiaſtico beneficio non indignus, ei ab ordinatore vel ſucceſſore ipſius competens beneficium tribuatur: cum & ſi tecum de iure agere vellemus, te poſſemus merito ad prouiſionem eorum compellere, quos à te vel prædeceſſoribus tuis ordinatos fuiſſe conſtaret, eo præſertim quod ad obtinendum eccleſiaſticum beneficium eos debes idoneos reputare, quos ad ordines ſuſcepiſti. Vnde grauiter ſuſtinere non debes, ſed nobis potius deuotè inclinare teneris, ſi illos examinari per alios facimus, quos ſine examinatione non credimus ordinatos, antequam ad prouiſionem eorum te compellere verimus. Mandamus igitur, quatenus eis, pro quibus te contigerit recipere noſtra mandata in forma communi, in maiori eccleſia, vel aliis diœceſibus, Bracaren. prouidere non tardes. *e* Exceptiones autem, ſi quas contra tales propoſueris, præcipimus audiendas.

[1 *Quibus etiam de cunctis reditibus eccleſiæ tuæ tunc com-*

a *Spectatæ.* b *Refertur etiam in Panor. lib. 3. tit. de cont. cler. cap. 103.* c *32. diſt. ca. nemo. & Panor. ibid. cap. 104.* d *c. 32. diſt. ſi qui eorum.* e *Cap. 6. & Pan. ibid.* f *lib. 1. epiſt. 42. ad Petrum ſubdiaconum Siciliæ.* g *Vide 32. diſ. ante triennium, & l. ſecundam cum not. per Bart. §. vtrum placuiſſet. de origine iuris.* h *al. informandus.* i *c. 1. eo. tit. in 4. compil.* k *diſt. 69. quoniam.*

a *Cap. 2. eod. tit. de qualitate ord. in 4. compil.* b *19. q. 3. mandamus.* c *In Cod. Barb. ita, Diſcre. tuæ taliter reſpondemus, quocirca, &c.* d *Cap. 3. eod. tit. de qualit. ordin. in 4. compilatione.* e *Vide l. ſi cui fundus. ff. de fun. inſtruct. & l. illis cum illo ff. de vſu ff. lega.*

modè ministrare non posset, præsertim cum mandemus eisdem in ecclesiis prouideri, qui nec meritis neq; scientia, aut etiam in parochialibus ecclesiastica beneficia promererentur, ne dum in ecclesia Bracarensi, quorum vita & scientia nobis est penitus ignota: de quibus si certitudinem haberemus, nec in maioribus ecclesiis eis, nec in minoribus præciperemus prouideri, & licet idoneis in tuis capellis & in aliis parochialibus ecclesiis extra ciuitatem velut iuxta mandatum apostolicum prouidere, cùm omnibus in maiori prouidere non possis: ipsi tamen prouisionem in ecclesiis eisdem recipere inde dignantur. Iudices quoq; & monitores seu executores ad quos literas nostras deportant, exceptiones tuas legitimas, quas in eorum proponis præsentia, non admittunt, vnde postulabas à nobis, vt tibi prouideremus benignius in hac parte.]

CAP. XIIII.

Minus idoneus in sacerdotem promoueri vel ad regimen animarum assumi non debet.

Idem *in concilio generali.*

CVm sit ars *b* artium regimen animarum, districtè præcipimus, vt episcopi promouendos [in] sacerdotes diligenter instruant & informent vel per seipsos, vel per alios idoneos viros super diuinis officiis, ecclesiasticisque sacramentis, qualiter ea ritè valeant celebrare. Quoniam si de cætero rudes, & ignaros ordinare præsumpserint, (quod quidem facile poterit deprehendi) & ordinatores & ordinatos vltioni graui decernimus subiacere. Sanctius *c* enim est (in ordinatione maximè *d* sacerdotum) paucos bonos, quàm multos malos habere ministros: quia si cæcus cæcum ducit, ambo in foueam *e* dilabuntur.

CAP. XV.

Defectus scientiæ deijcit iam promotum.

Honorius tertius, *capitulo Bremen.* f

QVamuis multa proposita fuerint cõtra episcopum Calinensem, quia tamen confessus est coram nobis se nunquam de Grammatica didicisse, nec etiam legisse Donatum, & per euidentiam facti vsque adeo de illiteratura & insufficientia sua constat, quòd contra Deum esset & canonicas sanctiones, tantum in episcopo tolerare defectum ipsum à pontificalis officij executione, & ab administratione *g* Calinen. ecclesiæ penitus duximus amouendum.

DE SACRA VNCTIONE

TITVLVS XV.

CAP. I.

Ecclesia Græcorum in ordinationibus & consecrationibus seruare debet vnctiones, quas seruat ecclesia Romana. Episcopus autem cùm consecratur, inungitur chrismate in capite & manibus: quod si fuerit prætermissum, per tres episcopos est supplendum.

Innocentius tertius. *b*

CVm *i* venisset ad apostolicam sedem *k* [Bracarensis episcopus, qui in consecratione sua sanctam non acceperat vnctionem, quoniam apud vos non consueuerunt pontifices cum consecrantur inungi, nos quod illi defuerat, mandauimus in ipso suppleri, facientes caput eius & manus per Alban. episcopum, (adsistentibus ei duobus episcopis, secundum morem ecclesiasticum) sacro chrismate deliniri: [*& infrà.*] Scire te volumus duas esse species vnctionis: exteriorem, quæ materialis est, & visibilis: & interiorem, quæ spiritualis est & inuisibilis. Exteriore visibiliter inungitur corpus, interiore inuisibiliter inungitur cor. De prima Iacobus Apostolus ait, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum. De secunda Ioannes Apostolus ait, Vos vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis: & non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio vos docet, de *a* omnibus. Vnctio visibilis & exterior, signum est interioris & inuisibilis vnctionis. Vnctio verò inuisibilis, & interior, non solum est signum, sed etiam sacramentum: quia si dignè sumitur, vel agit, vel auget absque dubio quod designat. Ad exhibendum autem exteriorem & visibilem vnctionem, benedicitur oleum, quod dicitur catechumenorum vel infirmorum: & conficitur chrisma, quod ex oleo fit & balsamo, mystica ratione. Per oleum enim nitor conscientiæ designatur: iuxta quod legitur, Prudentes *b* virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Per balsamum, odor *bonæ* famæ exprimitur: propter quod dicitur, *c* Sicut balsamum aromatizans, odorem dedi. Hoc ergo chrismate vngi debet episcopus non tam in corpore, quàm in corde: vt & interius nitorem conscientiæ, quantum ad Deum, & exterius habeat odorem *bonæ* famæ, quo ad proximum. De nitore conscientiæ dicit apostolus. *d* Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. nam omnis *e* gloria filiæ regis ab intus. De odore famæ idem apostolus ait, *f* Christi bonus odor sumus in omni loco, & aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Debet enim episcopus bonum habere testimonium, & ab his, qui sunt intus, & ab his, qui sunt foris, vt cortina cortinam trahat: & qui audit, dicat, veni. Hoc vnguento caput & manus episcopi consecrentur. Per caput enim mens intelligitur, iuxta illud. *g* Vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Per manus opera *h* intelliguntur, iuxta illud, *i* Manus meæ distillauerunt myrrham. Manus igitur *k* inunguntur oleo pietatis, vt episcopus operetur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Caput autem vngitur balsamo charitatis, vt episcopus diligat Deum ex toto corde & ex tota anima, & ex tota mente sua, & proximum suum sicut seipsum. Caput inungitur propter auctoritatem & dignitatem, & manus propter ministerium & officium. Caput enim vngitur, vt ostendatur illis repræsentare personam: de quo dicitur per prophetam: sicut vnguentum in capite *eius, quod descendit in barbam. barbam Aaron* Caput *l* enim viri Christus, caput Christi, Deus: qui de se dicit, *m* Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, *n* euangelizare pauperibus misit me. Manus episcopi inunguntur, vt ostendatur accipere potestatem benedicendi & consecrandi. Vnde cùm eas consecrator inungit, consecrare, inquit, & sanctificare digneris domine manus istas, per istam vnctionem & per benedictionem nostram: vt quæcunque consecrauerint, consecrentur: & quæcunque benedixerint, benedicantur in nomine domini.

[1 *Hoc enim catholica ecclesia tenet, non solùm ex præcepto diuino, verumetiam apostolorum exemplo. In Exodo quippe legitur præcepisse Moysi dominus, vt Aaron & filios eius vngeret quatenus sacerdotio fungerentur: & Anacletus papa, origine Græcus, qui à B. Petro fuit in Presbyterum ordinatus, & postea in apostolatus officio Clementi*

a *Conc. Lat. ca. 27.* b *Cap. 4. eo. tit. in 4. compil.* c *Satius, al. sanius.* d *al sacerdotij Matth. 15.* e *vel cadunt vet.* f *al. Bruiens.* g *Al. Calanitensem. al. Talmen.* h *Patriarcha Constantinopolitano.* i *Cap. vn. eo. tit. in 3. comp.* k *Brandirbaren. & rectius quàm Bracarensis. agit. n. hic de quodam episcopo Græco. Bracarensis episcopatus in Hispania est. al. Bramemben. al. Bramurb. al. Bratulens.*

a *In multis impressis adduntur hæc duo verba, ita faciatis. sed male. nec sunt in manuscrip.* b *Matth. 25.* c *Ecclesi. 24.* d *2. Cor. 1.* e *Psal 24.* f *2. ad Tim. 1.* g *Matth. 6* h *designantur.* i *Cantic. 5.* ç *al. vngitur. al. vnguntur.* l *1. Cor. 11.* m *Luc 4.* n *al. ad euangelizandum.*

successit,

successit, tradidit in ordinatione sua, vngẽdos esse episcopos more Apostolorum & Moysi, quia omnis sanctificatio in Spiritu sancto consistit, cuius inuisibilis virtus sancto chrismati est permixta. Vnde.]

Tractat de vnctione regum, & de differentiis in vnctione inter reges & pontifices. Panor.

Vnde in veteri testamento non solum vngebatur sacerdos, sed etiam rex & propheta: sicut in lib. Reg. *a* dominus præcepit Heliæ. Vade & reuertere in domum tuam per desertum in Damascum: cumque perueneris illuc, vnges Hazabel in regem super Syriam: & Iehu filium Namsi vnges in regem super Israel. Helisæum autẽ filium Saphat, qui est de Abel-meula, vnges prophetam pro te. Sed vbi Iesus *b* Nazarenus (quem vnxit Deus Spiritu sancto, sicut habetur in Actib. *c* apost.) vnctus est oleo *d* pietatis præ consortibus suis: qui secundum apostolum est caput ecclesiæ, quæ est corpus ipsius: principis vnctio à capite ad brachium est translata, vt princeps extunc non vngatur in capite, sed in brachio, siue humero, vel in armo, in quibus principatus congrue designatur: iuxta illud, quod legitur, *e* Factus est principatus super humerum eius, &c. Ad quod etiam significandum, Samuel fecit poni armum ante Saul, *f* cui dederat locum in capite ante eos, qui fuerant inuitati. In capite verò pontificis sacramentalis est delibutio *g* conseruata, quia personam capitis in pontificali officio repræsentat. Refert autem inter pontificis, & principis vnctionem: quia caput pontificis chrismate consecratur, brachium verò principis oleo delinitur: vt ostendatur quanta sit differentia inter auctoritatem pontificis, & principis potestatem.

Tractat de Christianorum omnium vnctione.

Quia verò Christus fecit nos in sanguine suo Deo nostro regnum, & sacerdotes (propter quod *h* Apostolus *i* ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium) idcirco in nouo testamento non solum reges & sacerdotes vnguntur, sed etiam omnes Christiani, bis ante baptismum, scilicet oleo benedicto: primum in pectore, deinde inter scapulas: & bis post baptismum, scilicet chrismate sancto, primum in vertice, demũ in fronte. In pectore nanque baptizandus inungitur, vt per *k* sancti spiritus donum abiiciat errorem & ignorantiã, & suscipiat fidem rectam, quia *l* iustus ex fide viuit. Inter scapulas, vt per Spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam & torporem, & bonam operationẽ exerceat: quia fides *m* sine operibus mortua est: vt per fidei sacramentum sit munditia, cogitationum in pectore, & per operis exercitium sit fortitudo laborum. In scapulis, quatenus fides per dilectionem, secundum Apostolum *n* operetur. In vertice verò baptizatus inungitur, vt sit paratus omni petenti de fide reddere rationem: quia per caput intelligitur mens, iuxta quod legitur: *o* Oculi sapientis in capite eius, cuius superior pars est ratio, & inferior est sensualitas. vnde bene per verticem, quæ est superior pars capitis, intelligitur ratio, quæ est superior pars mentis. In fronte vngitur baptizatus, vt liberè confiteatur, quod credit: quia corde *p* creditur ad iustitiam, ore verò fit confessio ad salutem: memor eius quod dominus ait: *q* Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c. Ante baptismum ergo vngitur oleo benedicto: & post baptismum chrismate sancto, quia chrisma soli competit Christiano. Christus *r* enim à chrismate dicitur, vel potius à Christo dicitur chrisma: non secundum nominis formam, sed secundum fidei rationem. A Christo verò Christiani dicuntur, tanquam vncti deriuentur ab vncto: vt omnes concurrãt in odorem illius vnguenti, cuius nomen oleum est effusum.

Tractat de vnctione chrismatis post baptismum, quæ dicitur confirmatio.

Per frontis chrismationem, manus impositio designatur: quæ alio nomine dicitur confirmatio: quia per eam Spiritus sanctus ad augmẽtum datur & robur. vnde cum cæteras vnctiones simplex sacerdos, vel presbyter valeat exhibere, hãc non nisi summus sacerdos, *a* id est, episcopus debet conferre: quia de solis apostolis legitur (quorum vicarij sunt episcopi) quòd per manus impositionem Spiritum sanctum dabant: quemadmodum actuum apostolorum lectio manifestat. Cùm audissent, inquit, *b* apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem: qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum. nondum enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. cuius aduẽtus per vnctionis ministerium designatur: quia columba *c* in qua Spiritus sanctus super Christum in baptismo descendit, ad vesperam in cataclysmo *d* reuertens, ramũ retulit virentis oliuæ, cuius vtique sacramentum Dauid *e* propheta prænoscens, exhilarandam faciem in oleo prædicauit.

Tractat de consecratione altaris. Abbas.

Vngitur præterea, secundum ecclesiasticum morem cùm consecratur altare, cùm dedicatur templum, cùm benedicitur calix, non solum ex mandato legis diuinæ, verumetiam exemplo beati Syluestri, qui cùm consecrabat altare, illud chrismate perungebat. præcepit enim *f* dominus Mosi, vt faceret oleum vnctionis, de quo vngeret testimonij tabernaculum, & arcam testamenti, mensamque cum vasis. Verùm vnctionis sacramentum *g* aliud quidem efficit, & figurat, tam in nouo, quàm in veteri testamento. vnde non iudaizat ecclesia, cum vnctionis celebrat sacramentum, sicut antiqui mentiuntur, qui neque scripturas, neq; Dei nouere virtutem. Monemus igitur vt illum in ordinandis presbyteris, & consecrandis episcopis morem serues, & facias obseruari, quem Apostolica sedes obseruat: [I & f.] *h* Licet Romanus pontifex non vtatur baculo pastorali: tum propter historiam, tum propter mysticam rationem: tu tamen ad similitudinem aliorum pontificum poteris eo vti.

[I *Quæ disponente domino cunctorum fidelium mater est & magistra. Mittimus tibi per cardinalem prædictum pontificalia ornamenta, caligas & Sandalia, amictum & Albam, cingulum & succinctorium, oratorium & manipulum, tunicam & Dalmaticam, chirothecas & annulum, planetam & mithram. Pallium verò per dilect. fi. Io. capellanum. n. antea misseramus, &c.*

DE SACRAMENTIS *i* non iterandis.

TITVLVS XVI.

CAP. I.

In ordinato in subdiaconum sine manuum impositione, & confirmato non chrismatis, sed olei vnctione, non fiet iteratio, sed supplebitur prætermissum.

---

a *3. Reg. 19.* b *al. Iesus venit Na. &c.* c *Act. 10.* d *deest dictio pietatis in antiquis.* e *Esa. 9.* f *1. Reg. 9.* g *al. delinitio sed recentibus literis: in cæteris delibutio.* h *Petrus deest in manuscrip.* i *Apocal. 1. 1. Pet. 2.* k *Hebr. 10.* l *Abac. 1.* m *Iaco. 2.* n *Gal. 5.* o *Ecclesiast. 2.* p *Rom. 10.* q *Matth. 10. & Marc. 8.* r *Aug. tract. 133. super Ioann.*

a *Episc. enim ordinarius est minister huius sacramenti concil. Trid. sess. 7. de confir. c. 3.* b *Act. 8.* c *Matt. 3. Marc 1. Luc. 3.* d *Gen. 8.* e *Psal. 108.* f *Exod. 30.* g *In C. Bar. aliud quidem efficit, & aliud figurat. &c.* h *Et licet.* i *In quibusdam Cod ita: de sacramentis iterandis vel non. Vnus ita: De sacramentis iterandis vel non iterandis.*

Innocentius III. *a*

PAstoralis *b* (& infrà) Prætereà nos consulere voluisti, an permitti debeat ministrare, qui sine impositione manuum fuerit ad ordinem subdiaconatus assumptus. Et si confirmationis sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuit non chrismate, sed oleo delinitus. Ad quod breuiter duximus respondendum, quòd in talibus non est aliquid iterandum, sed cautè supplendum, quod incautè fuerat prætermissum.

CAP. II.

Prohibet sepultos à schismaticis exhumari, vestimenta cum quibus celebrarunt, iterum benedici: & altaria, in quibus celebrarunt, iterum consecrari.

Honorius III. *archiep. London.* *c* *& eius suffragan.*

A Nobis humiliter quæsiuistis, quid fieri debeat de mortuorum corporibus, qui tempore schismatici & reprobi Vualdemarij à schismaticis sunt *d* sepulti: & de indumentis sacerdotalibus, cum quibus necnon de altaribus, in quibus degradati presbyteri celebrarunt. Nos autem inquisitioni vestræ breuiter respond. quod non credimus ob hoc duntaxat sepultos huiusmodi exhumandos, aut debere indumenta talia iterum benedici, vel reconsecrari altaria supradicta.

CAP. III.

Si in ordinatione presbyteri, vel diaconi manus impositio fuerit prætermissa, statutis temporibus supplebitur.

Greg. IX. *archiepiscopo London.*

PResbyter & diaconus cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali (ritu ab apostolis introducto) recipiunt quod si omissum fuerit: non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad huiusmodi ordines conferendos cautè supplendum, quod per errorem extitit prætermissum. *f* Suspensio autem manuum debet fieri, cùm oratio super caput effunditur ordinãdi.

DE FILIIS PRESBYTERORUM ordinandis, vel non. *h*

TITVLVS XVII.

CAP. I.

Illegitimus non ordinatur, nisi vt religiosus fiat: nec tunc præficitur, id est, ad prælaturam non habilitatur.

Ex concilio Pictauien.

VT filij *i* presbyterorum, & cæteri ex fornicatione nati, ad sacros *k* ordines non promoueantur. Nisi aut monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viuentes: *l* prælationes verò nullatenus habeant. Sed neque serui: nisi à dominis suis libertati donentur.

CAP. II.

Illegitimus filius sacerdotis, qui hoc tacito per rescriptum apostolicum paternam ecclesiam impetrauit, remouetur ab illa.

Alexander III. *Lincon. electo.*

AD præsentiam nostram accedens R. presbyter, tacito, quòd esset filius sacerdotis, impetrauit à nobis vt in ecclesia, in qua pater eius ministrauit, existeret capellanus. Ideoque mandamus, quatenus, si tibi constiterit, quòd memoratus R. sit in sacerdotio genitus, & quòd *a* pater in eadem ecclesia ministrauit: non obstantibus prædictis literis nostris ipsum amoueas ab eadem.

CAP. III.

Non potest filius sacerdotis ecclesiæ paternæ præesse. hoc dicit cum sequen.

Idem.

PRæsentium *b* auctoritate iubemus, vt filios sacerdotum in ecclesiis paternis ministrare, vel eas qualibet occasione obtinere nullatenus patiaris: sed ipsos ab ecclesiis, in quibus patres eorum ministrasse noscuntur, studeas penitus amouere.

CAP. IIII.

Idem dicit.

Idem *Vigorens. episcopo.*

COnquerente *c* nobis M. clerico [*p* & *f*.] Frat. t. mandamus, quaten⁹, si publicum est, & notorium patrem R. clerici habuisse in prædicta ecclesia personatum, filium eius ibidem ministrare, aut eiusdem ecclesiæ personatum habere nullatenus patiaris: & si iam institutus est ibi, eum inde non differas amouere.

[*p* *Auribus nostris innotuit, quod cum R. presbyter ecclesiam B. Mariæ de vnig. tanquam persona diutius habuisset, & post mortem eiusdem idem M. Richard. possessori & domino fundi fuisset præsentatus R. filius eius presbyteri in sacerdotio genitus institutionem ipsius clerici nisus est impedire, ad habendam ecclesiam eandem omnibus modis aspirat. Quoniam igitur indignum est & canonicæ obuiat sanctioni vt filij sacerdotum debeant patribus succedere in ecclesiis, non ad enormitatem istam eradicandam sollicitè volentes & diligenter intendere.*]

CAP. V.

Episcopus, qui scienter contulit filio sacerdotis paternam ecclesiam, exinde eum remouere non potest.

Idem (*London*) *episcopo.* d

VEniens *e* ad præsentiam nostram R. clericus nobis proposuit, quod cum illum ad capellam sancti L. quam ei concessisti, in presbyterum ordinasses, ipsum ea postea spoliasti, eo quod pater eius præscripta ecclesia ministrauit. Ideoque frat. t. mandamus, quatenus si tibi innotuerit quando eam sibi dedisti, quod pater eius presbyter in dicta ecclesia ministrasset, ipsam ei restituas, & in pace dimittas, amoto alio, si quem instituisti forsitan in eadem. Verùm si hoc ignorans fecisti, *f* ex quo ad ecclesiam ipsam eum in presbyterum ordinasti: eam sibi restituas, donec in alia ecclesia sibi prouideas, vnde honeste valeat sustentari.

CAP. VI.

Gratiam continet, & h. d. Ex quo filius sacerdotis est ordinatus, non debet carere benefi.io. Ioan. And.

Idem *Oxonens. episcopo.* g

PRoposuit *h* nobis R. Lator præsentium, quòd cùm ad ecclesiam de Saleb, à domino fundi fuerit præsentatus, tu curam animarum noluisti sibi committere, pro eo quod esset filius sacerdotis. Cæterùm quia indignum est, vt ipse postquam est in subdiaconum ordinatus, omnino debeat ecclesiastici beneficij prouisione carere: mandamus, quatenus aliquem honestum presbyterum cum assensu eiusdem clerici inuenire studeas, qui ecclesiæ seruiat supradictæ, ita quòd præfatus

a *Heliensi episcopo.* b *Require ex c. pastoralis, inf. de off. & pot. Iud. del. c. 1. eod. tit. in 3. compil.* c *Archiepisc. Lugdun. &c.* d *In Cod. Bart. adduntur hæc 2. verba, vtrum debeant exhumari.* e *al. Lug.* f *Vide l. qui testamento. ff. de excu. tuto.* g *al. impositio. al. interpositio.* h *In vno manuscr. de filiis presbyt. non ordinandis, nec in paternis ecclesiis tolerandis. In alio ita: De filiis presbyterorum & aliis illegitime natis ordinandis, vel non.* i *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* k *gradus.* l *viuant.*

a *Conc. Trid. sess. 25. in decre. de refor. ca. 15. idem sanciuit.* b *Post Conc. Lateran. sub Alex. 3. p. 19. c. 4. & ca. 3. eod. tit. in 1. compil. & conc. Trid. proximè citatum.* c *Post Conc. Lateran. sub Alex. III. p. 19. c. 1. & c. 4. eod. tit. in 1. comp. conc. Tol. 9. c. 10.* d *Lugdunensi.* e *Post concil. Lateran. sub Alexan. III. p. 19. c. 5. & c. 6. eod. tit. in 1. comp.* f *Vide l. 2. ff. de iu. & fa. igno. & l. si res obligata. ff. de lega. 1.* g *Idem R. Exoniensi episcopo.* h *Post concil. Lateran. sub Alex. III. p. 19. c. 6. & ca. 7. eod. tit. in 1. compil.*

R. mo-

R. medietatem omnium beneficiorum prædictæ ecclesiæ, eidem in suo ordine seruiendo, pacificè debeat obtinere. Non enim solus presbyter missarum solennia, vel alia diuina officia potest sine ministri suffragio celebrare.

CAP. VII.

Filius præesse potest ecclesia, cui pater præfuit mediatè.

Idem *Archiepiscopo Cantuariens.* a

EX transmissa conquestione G. clerici percepimus, quòd ad abbatis de Castris præsentationem, in quodam beneficio ecclesiæ de N. *b* eum in præsenti recipere distulisti, eo quòd pater eius in præfata ecclesia ministrauit: quo defuncto media intercessit persona, cui prædictum beneficium est collatum. Ideoque mandamus, quatenus si est ita, prænominatum Guil. ad præfatum beneficium admittere non postponas, non ideo minus obseruato apostolici rescripti decreto, quod successionem in ecclesia Dei hæreditariam detestatur.

CAP. VIII.

Filius præesse potest ecclesia, in qua pater sine titulo ministrauit.

Idem *Vigorens. episcopo.*

COnstitutus in præ. no. G. clericus, supplici nobis insinuatione monstrauit, quòd cùm capellam de Stortton. canonicè fuisset adeptus, & eam pluribus annis pacifice possedisset: R. miles ipsum ea sine iudicio spoliauit. Cumque memoratus clericus exinde apud te deposuisset querelam, obiectum fuit ei, quod pater suus in capella ministrauit eadem: [1 & infrà.] F. tuæ mandamus, quatenus si tibi *c* constiterit, quòd idem clericus à capella fuerit prædicta per potentiam laicalem eiectus, & quòd pater eius præfatæ capellæ persona seu perpetuus vicarius non fuerit (licet in eadem nomine eiusdem C. quandoque ministrauerit) ipsam sibi cum reditibus perceptis restituere non omittas.

[1 *Ideoq; præfatam capellam nondum potuit rehabere. Quia verò ad nostrum spectat officium, insolentiam laicorum contra viros ecclesiasticos debita seueritate compescere.*

CAP. IX.

Si is cui concessum est à papa vt possit dispensare cum filiis sacerdotum circa ecclesias paternas immediatè tenendas, cum aliquo dispensat: ille per literas iustitiæ postea contra eum impetratas, remouere non poterit.

Idem *Eboracen. archiepiscopo.*

EX tua nobis *d* parte est propositum, quòd cum olim ad tuam consultationem super filiis sacerdotum tales à nobis literas recepisses, vt eos posses in ecclesiis, quas patres eorum nullo mediante possederant, sustinere, quos probatæ vitæ & *e* sanæ conuersationis cognosceres, vel quos longo tempore illas tenuisse *f* constaret: quidam ad iudices literas impetrauerunt, vt si constaret eos esse filios sacerdotum vel clericorum, qui in proximo ante eos ecclesias tenuerunt, sup. his imponatur eis app. cessante silentium, & ecclesias istas ipsis adsignent, quamuis in eis se ostendere nequeant per episcopos institutos. Super quo tib. t. respond. quòd si per priores literas cum aliquibus clericis dispensasti, dispensationem tuam posteriorum literarum intuitu nolumus irritari. Alios verò clericos laicæ donationis intuitu in ecclesiis sine auctoritate pon. sui institui, aut institutos remanere auctoritate apostolica prohibemus.

CAP. X.

Si manifestum est, quòd filius in ecclesia immediatè successit patri, sine aliqua testium receptione ab illa remouebitur.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo & eius suffraganeis.*

QVoniam *a* est sacris canonibus prohibitum: [1 & infrà.] Præcipimus, quatenus si manifestum & publicum fuerit, patres *b* in ecclesiis personatus gessisse, filios ab eisdem (si etiam eas adepti sunt) penitus excludatis: nec ad earum gubernationem vlterius adsumantur. Nolumus enim vt causa in iudicium deducatur, vel testes etiam admittantur, si hoc manifestum existat.

[1 *Ne qui hæreditario iure ecclesiastica beneficia possidere præsumat, nec hi qui in sacerdotio sunt geniti, nisi probatæ vixerint, in claustro monachorum vel canonicorum regularium ad sacros ordines debeant promoueri: vobis.*]

CAP. XI.

Filius etiam legitimus remouetur ab ecclesia, in qua immediatè successit patri vicario vel rectori.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo.*

AD extirpandas *c* successiones: [1 & infra.] F. tuæ mandamus, quatenus, si qui filij presbyterorum prouinciæ tuæ teneant ecclesias, in quibus patres eorum tanquam personæ vel vicarij nulla persona media ministrarunt: eos (siue geniti sint in sacerdotio, siue non) ab eisdem ecclesiis non differas amouere.

[1 *A sanctis Dei ecclesiis studio totius sollicitudinis debemus intendere, & etiam ad hoc decet nos vigilem curam exhibere, ne circa ministerium suscepti regiminis videamur minus diligentes existere, sed vitium in ecclesiis vel negociis ecclesiasticis, & viris permittimus pullulare. Hinc est quod.*]

CAP. XII.

Filius episcopi legitimè natus, promoueri potest ad ordines: & in paterna ecclesia beneficiari.

Clemens III. *Cassel. archiepiscopo.* d

AD hæc *e* ex parte tua nostris auribus est relatum: & infra. Quòd à nobis. f t. tua requisiuit, an à pontificibus generari valeant ad sacros ordines promoueri, si scientia fuerint & morum honestate probabiles. Sciat f. t. quòd si ex legitimo sunt matrimonio procreati, nec aliud canonicum obuiat: licitè possunt ad sacros ordines ascendere, & in eisdem ecclesiis, in quibus præsunt vel præfuerunt genitores eorum, beneficium obtinere.

CAP. XIII.

Non potest filius esse vicarius illius ecclesiæ, in qua pater proximus fuit rector.

Idem. *f*

MIchael *g* presbyter de sancto Germano transmissa nobis conquestione monstrauit, quòd cum ecclesiam sancti I. de Corona *h* tuæ dioec. canonicè sit adeptus: M. filius Antonij, qui proximo antè ipsius ecclesiæ habuit personatum, ad se vicariam ipsius adserit pertinere: [1 & infra.] F. tuæ mandamus, quatenus si constiterit tibi ipsum *i* M. fuisse filium Antonij, qui eiusdem ecclesiæ habuit proximo personatum, ei super eadem vicaria, perpetuum silentium imponere non postponas.

[1 *Quia igitur in ecclesia successiones, & in prælaturis & dignitatibus ecclesiasticis statuta canonica damnatur.*

CAP. XIIII.

Illegitimè genitus etiam de vxore, sine dispensatione ad ordines vel beneficia promoueri non potest.

---

a *Idem venerabilibus fratrib. R. Cant. archiepis. totius Angliæ primatibus. & Apost. S. Legato & R. Vigoren. episcopo, sic habet 1. collectio.* b *al. de H. vide Anton. Aug. in notis veteris collectionis.* c *Quatenus si constiterit quod præd. clericus.* d *Post concilium Later. sub Alex. 3. par. 19. c. 10. eod. tit. in 1. compil. al. ca. 3. vt est in Tarrac. veteri.* e *al. bona.* f *al. tenuisse.*

a *Cap. 11 eo. tit. in 1. compil* b *al. patres eorum.* c *Cap. 1. eo. tit. in 2. compil.* d *Alias Casan. al. Casien. episcopo. al. Cusselben. al. Cassiano arch.* e *Cap. 3. eo. tit. in 2. compil.* f *Celestinus 3.* g *Cap. 4. eo. tit. in 2. compil.* h *Coronen. al. Toron* i *al. N. ipsum filium fuisse, &c.*

Idem.

LIteras [1 & infrà] Intelleximus: a quòd H. in sacerdotio genitus, de vxore legitima natus & conceptus, adfectauit à pueritia ministrare domino in officio clericali. Verum licet à filiis paterna incontinentia modis omnib. propellenda noscatur: si tamen aliàs dignus inuentus fuerit, permittimus ipsum ordinari in clericum, & ad ecclesiasticum beneficium (vnde commode sustentari valeat) promoueri.

[1 *Dilectionis vestræ accepimus nomen latoris præsentium & eius originem continentes.*

CAP. XV.

Illegitimus in ecclesia paterna præbendari non debet.

Innocentius III.

CVm decorem domus Dei: & infrà. Filiis canonicorum præbendas in eisdem ecclesiis conferri non sinatis, quarum b sunt canonici patres eorum. Cùm indecorum sit, vt in altaris officio illegitimus filius impudico patri ministret, c in quo vnigenitus Dei filius æterno patri pro salute humani generis victimatur.

CAP. XVI.

Si illegitimus maximè filius spurius instituatur in ecclesia, in qua institutus est pater, institutio non valet, & instituens à suis beneficiis suspendatur.

Idem *in concilio generali.* d

AD abolendam e pessimam (quæ in pluribus inoleuit ecclesiis) corruptelam: Firmiter inhibemus, ne canonicorum filij, maximè spurij, canonici fiant in secularibus ecclesiis, in quibus instituti sunt patres eorum. Et f si fuerit contra præsumptum, decernimus non valere. Qui verò tales (vt dictum est) canonicare præsumpserint, à suis beneficiis suspendantur.

CAP. XVII.

Alius, quàm papa non dispensat, vt filius in ecclesia paterna immediatè succedat.

Honorius tertius. g

DIlectus filius G. præpositus sanctæ M. transmissa nobis petitione monstrauit, quòd cum Vergilius presbyter quandam ecclesiam curam animarum habentem, quam nullo medio habuit pater eius, obtineat, ipsum monuit vt resignaret eandem: sed idem adserens quòd H. Remen. h archiepiscopus tunc apo. sed. leg. dispensauit cum eo, id efficere contrà dicit.

Quocirca mandamus, quatenus non obstante dispensatione aliqua, quæ à se. apo. non manauerit: quod canonicum fuerit (appellatione postposita) statuatis.

CAP. XVIII.

Illegitimus absque dispensatione papæ ad dignitatem, vel personatum vel beneficium curatum, promoueri non potest.

Gregorius IX. *Turon. archiepiscopo,* i

NImis in tua prouincia ecclesiæ deformatur k honestas, ex eo, quòd filij sacerdotum & alij non legitimè nati, ad dignitates & personatus l & alia beneficia curam animarum habentia, sine dispensatione sed. apost. promouentur. Quocirca mandamus, quatenus prædictis personis à personatibus, & dignitatibus, & huiusmodi beneficiis prorsus amotis, ea personis idoneis conferri facias per illos, ad quos collationem ipsorum de iure noueris pertinere, Et ne id de cætero præsumatur, districtius inhibemus.

a *Cap. 5. eod. tit. in 2. compil.* b *al. quorum.* c *Vide. no. per B. in l. generaliter. §. cumtem. C. de instit. & sub condi. fac.* d *cap. 31.* e *Concordat concilium Trid. sess. 25. de reform. & habetur, cap. 1. eod. tit. in 4. compil* f *al. sed.* g *Decano Moriensi, & in aliquot vetustis legitur, Innocent. III.* h *In multis antiquis legitur. G. Remens.* i *Aliàs archidiac.* k *al. deffimatur.* l *Vide ff. de ali. & ciba. lega. l pe. & l si filius. ff. de don.*

DE SERVIS NON ORDINANDIS, & eorum manumissione.

TITVLVS XVIII.

CAP. I.

Seruus ante plenam manumissionem ordinari non debet.

Ex concilio Toletano.

INstruendi: a & infra. Forte dicet aliquis: Clericus fieri non permittitur, nisi ante clericatum ingenuitatis dignitate potiatur. Re vera verum dicit, Et ideo quòd infirmari b vel vituperari potest, præcaueri debet.

Non solum autem qui ad clericatus ordinem promouendi sunt in ecclesia manumittendi sunt: verùm etiam hi quos quisque pro remedio animæ suæ emancipari vult, quia sic scriptum est in pacto Francorum.

[*Sunt præterea Laici vt sciant quia nullatenus alio loco manumittere possunt proprios seruos quos dominicis castris congregare consueuerunt, nisi in sacra ecclesia ordine prænotato. Quomodo enim clerici extra ecclesiam libertatem assequi possunt qui à lege mundana extranei sunt, & quibus interdicitur nec ad seculare iudicium procedant, quomodo à seculari iudicio à iugo seruitutis absoluuntur. Sed.*]

CAP. II.

Seruus sine licentia domini ordinatus deponitur, & domino restituitur.

Ex eodem. c

DE seruorum ordinatione [1 & infrà.] Statutum vt nullus episcoporum deinceps ad sacros ordines eos promouere præsumat, nisi prius à dominis libertatem fuerint consecuti. Et si quilibet seruus fugiens dominum suum, qualibet calliditate aut fraude ad gradus peruenerit ecclesiasticos, decretum est vt deponatur, & eius dominus eum recipiat.

[1 *Quia passim ad gradus ecclesiasticos indiscretè promouentur, placuit omnibus cum sacris canonibus concordare.*

CAP. III.

Seruus ab ecclesia manumissus ordinari potest: & quod adquirit, post suum obitum, erit ecclesiæ manumittentis: quam si accusat, vel contra eã testificatur, libertate & ordine priuatur.

Ex eodem. d

DE famulis ecclesiæ constituere presbyteros & diaconos per parœcias liceat, ita tamen vt antea manumissi statutum recipiant libertatis. Quicquid autem talibus extiterit debitum, aut quolibet modo collatum, eis in personas extraneas transmittere non licebit, sed omnia ad ius ecclesiæ, à qua manumissi sunt, post eorum obitum debeant pertinere.

Quibus (sicut cæteris ecclesiæ libertis) accusandi vel testificandi aduersus ecclesiam aditus præcludatur: ad quod si aspirauerint, non solum libertatis beneficio careant, sed etiam honoris gradu, quem non dignitate naturæ, sed necessitate temporis promeruerunt.

CAP. IIII.

Dominus in seruo, quem manumittit, potest spirituales operas retinere.

Ex concilio apud Alichi. e

a *Al instituendi* b *al. infamari.* c *Burchard. lib. 2. decr. c. 31. Iuo p. 6. cap. 131 Grat. dist. 54. ca 6 Pannor. lib. 3 tit. de seru. non ordin cap. 1. & post concil. Later. sub Alex. 3. par. 50. cap. 56. & c. 2. eod. tit. in compil. vbi integrum caput & variam inscriptionem inuenies, nam aliàs adscribitur conc. Maticensi, al. Toletano.* d *Addi potest 4 c. 73.* e *al. Aluern. al. Atheum. al. Althen. al. Arch solet. Burchardus eum locum appellare Altheim, vt lib. 1. cap. 162. & 227. Iuo p. 6. c. 302. decr. ex conc. apud Altheim habito, cap. 38. Huic rex Conradus interfuisse dicitur.*

Nullus

NVllus *a* [*1 infrà.*] Si quis de seruis suis quemquam donauerit libertate, & ipsum in presbyterum fecerit ordinari, ille antem postea in superbiam elatus, domino suo canonicas horas psallere noluerit: accusatus apud episcopum, qui ordinauerit eum, degradetur.

[*1 Clericus ad gradum presbyterij promoueatur, nisi ordine canonico, vt scriptum in canonibus habetur. Si enim propter Dei dilectionem.*]

CAP. V.

Spurij, vel serui, ordinari non debent.

Alexander III. *archiepisc. Turon.*

COnsuluit: & infrà. Consl.t. t. respon. quod neque spurios, neque seruos ordinare debes: & si memores, in consecratione tibi dictum fuit, vide ne quemlibet seruilis conditionis ad ordines promouere præsumas.

CAP. VI.

Manumissus ab ecclesia vt fiat clericus, & ipsi ecclesiæ perpetuo seruiat in diuinis, ad aliam ecclesiam se transferre non potest, secus si purè fuerit manumissus. Vel sic: secus si fuerit manumissus vt seruiat. Io. Andr.

Innocentius III. *Variensi episcopo.* b

EO libentius: *c* & infrà. Adiecisti aliam quæstionem, an illorum filij, qui ecclesiæ seruili conditione tenentur, traditi à parentibus militiæ clericali cum suorum conniuentia dominorum, vt in eadem ecclesia debeant deseruire, assequentes propterea libertatem, post tempus ea relicta possint ad aliam se transferre? In quo credimus distinguendum, vtrum eo tenore fuerint manumissi & obligati *d* ordini clericali, quod manumittendi ecclesiæ, dum vixerint, deberent impendere famulatum in obsequiis diuinorum: & tunc transferendi se ad aliam, est eis licentia deneganda: vel manumissi extiterint absolutè, sicque libertatem habeant ad aliam transeundi.

CAP. VII.

Ius, quod est de seruo facto diacono, etiam de subdiacono debet intelligi.

Idem.

MIramur non modicum cum *e* certum sit in constitutionibus antiquorum, quando *f* serui in gradus ecclesiasticos ordinati, debeant in seruitutem vel non debeant reuocari: & infrà. De subdiaconali ordine, quia de eo non fit mentio in patrum statutis expressè, videtur nobis, quòd & is cum diaconali gradu priuilegio gaudet eodem. Nam licet sacer ordo non reputaretur in ecclesia primitiua, tamē à constitutione Gregorij atque Vrbani secundum moderna tempora sacer gradus esse minimè dubitatur.

CAP. VIII.

Natus ex patre seruo & libera matre, liber est, & licitè promouetur.

Gregorius IX. *archiepiscopo Neapolitano.*

DIlectus filius G. diaconus proposuit: quod I. miles ea occasione quòd patrem ipsius hominem seruum esse proponit (licet mater sua cuius debet imitari *g* conditionem, & libera esse noscatur) nè promoueatur in presbyterum impedire præsumit. Quocirca mandamus, quatenus si tibi constiterit de præmissis, eundem militem ab huiusmodi impedimento *b* cessare compescas.

a *Ex Cap. 3. eod. tit. in 1 compil.* b *aliàs, Varnensi, aliàs Vaciensi.* c *Cap. 1. eodem titul. in 2 compilatio.* d *In omnibus manuscriptis oblati: In vno solo obligatis, sed 1. & g. velut superabundantia erant notata.* e *cautum.* f *aliàs, quomodo* g *vide l. idem Pomponius § idem scribit. De rei vind.* h *vox cessare deest.*

DE OBLIGATIS AD RATIOcinia ordinandis, vel non.

TIT. XIX.

CAP. VNICVM.

Obligatus ratiociniis, deposito onere & reddita ratione, ordinari potest: prius verò non.

Ex concilio Carthag. *a*

MAgnus episcopus August. dixit: *Quid dilectioni vestræ videtur*, procuratores, actores, executores seu curatores pupillorum si debeant ordinari. Gratus episcopus dixit: Si post deposita onera & reddita ratiocinia actus vitæ ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debent cum laude Dei (si postulati fuerint) honore munerari, si enim ante libertatem negotiorum vel officiornm fuerint ordinati, ecclesia infamatur. Vniuersi dixerunt: Rectè statuit sanctitas vestra, ideoq; ista est nostra sententia.

DE CORPORE VITIATIS ordinandis, vel non.

TIT. XX.

CAPVT I.

Presbyter, qui in duello digiti partem amisit, ex dispensatione sui episcopi potest in suo ordine ministrare.

Alexander III. *b*

DE presbytero Campaniæ qui duellum spontè obtulit, & oblatū suscepit, & in eo partem digiti amisit: respondemus, quòd cùm ipse non perdiderit tantum de digito, quin sine scandalo possit solenniter celebrare, satis potes post peractam pœnitentiam cum eo misericorditer agere, & permittere ipsum in suo ordine ministrare, lices eius excessus grauis admodum extitisset.

CAP. II.

Habens in oculo maculam, quæ non inducit magnam deformitatem etiam ad episcopatum poterit promoueri

CVm de tua electione quæstio mota fuisset: [*1 & j.*] Tibi, quòd in oculo maculam habeas, & filius canonici fueris, est obiectum: Vnde Cantuariens. archiepiscopo dedimus in mandatis, vt pro eo quòd canonici filius diceris, in promotione tua ex multa dispensatione procedat. De macula verò *c* archiepiscopo prædicto mandauimus vt cum consilio suffraganeorū suorum quod exinde visum fuerit exequatur, in quo tibi ex maxima dispensatione curauimus prouidere.

[*1 Qui sunt in quibusdam ecclesiis Anglicanis electi in præsentia nostra & nostrûm fratrum.*]

CAP. III.

Sectus in cunabulis, licitè promouetur.

Clemens III. *Varien. episcopo.*

EX parte Bartholomæi monachi petitorium *d* fuit nostro apostolatui præsentatum, quòd cùm ipse in cunabulis sectus fuerit, postmodum sub regula & abbate deuotè Deo militans, in diaconatus ordinem est promotus: [*1 & infrà.*] Sanè cùm secundum statu-

a *Concilium Carthaginense primum, cap. 8. vt refert Burchardus libro 2. dec. cap. 36. Iuo part. 6. cap. 137. Gratianus distinctione 54. cap. 3. vbi falsò tribuit concil. Maguntinensi.* b *Salernitano archiepiscopo ex ea collectione, quæ est post Lateranens. part. 26. cap. 4. 5. & 6. vide concilium Tridentinum, Sessione 25. de reformatione, cap. 19. Adde beatum Thomam, & ibi Caietanum 2. 2. quæstione 95. ad articulum 3. & plenissime per Bernardum Vasquium controuersiarum illustrium cap. 12. & 49.* c *aliàs, vero in oculo.* d *Cap. 1. eodem titul. in 2. compilatione.*

ta Niceni concilij illi ad clericatus ordinem prohibeantur accedere : & si etiam in clero fuerint, debeant cessare, qui se ipsos sani absciderit vel adfectauerint, vt ab aliis *a* abscindantur, non credimus ei impedimentum adferre, quò minus possit proueh i, qui in cunabulis sectus fuit, quia non videtur hoc eo tempore adfectasse, quo iudicium animi non habebat: præsertim cùm in canonibus Apostolorum *b* sit manifestè sancitum, quòd eunuchus, si per insidias hominum factus, vel ita natus sit, aut etiam in persecutione sint ei amputata virilia, & dignus est, possit in episcopum promoueri.

[1 *Vnde suppliciter petiit facultatem sibi à sed. apost. indulgeri, vt sit ei licitum in presbyterum ordinari.*

CAP. IV.

Sacerdos, qui sine causa virilia sibi fecit abscindi, credens inde mereri de dispensatione episcopi suum officium, præter altaris ministerium poterit exercere.

Idem *Rauenna archiepiscopo.*

SIgnificauit *c* nobis R. Archipresbyter sancti Stephani, quòd B. presbyter (credens se obsequium præstastare Deo) fecit sibi virilia amputari : & infrà. Quocirca mandamus, quatenus si iam dictum presbyterum aliàs Deo *d* dignum inueneris, ei sacerdotale officium absque altaris ministerio auctoritate nostra fretus & tua, prout videris expedire concedas.

CAP. V.

Sacerdos, qui ex iusta causa fecit sibi virilia abscindi, potest vt prius sacerdotale officium exercere.

Innocentius III. e

EX parte M. presbyteri fuit *f* propositum, quòd cùm sibi sentiret lepræ periculum imminere, de consilio medici virilia fecit sibi abscindi, vt posset à tam graui infirmitatis vitio liberari : [1 *& j.*] Quoniam igitur canones sanctorum patrum hunc à sacri altaris administratione non prohibent, mãdamus, quatenus si est ita, & memoratus M. est aliàs idoneus : vt sui ministerij officium exequatur, liberam ei tribuas facultatem.

[1 *Et vt prouideremus ei super executione sui officij, à nobis humiliter postulauit.*]

CAP. VI.

Mutilatus manu, si promotus fuerit in abbatem, ab abbatia deponitur.

Idem *Mileten.* g *episcopo.*

EXposuisti *h* nobis, quòd prædecessor tuus H. in abbatem promouit, nesciens quòd ipse esset manu altera mutilatus : [1 *& j.*] Nos igitur f. t. respo. quòd cùm pro tam enormi defectu ad sacros non possit ordines promoueri, & in promotione sua id tacuerit fraudulenter, ab abbatiæ officio est non immeritò amouendus.

[1 *Quia verò ipse abbas noscitur sinistra carere, quid super hoc agendum sit, nostra voluisti responsione edoceri.*]

CAP. VII.

Carens vngula pollicis, dummodo sit fortis in pollice, licitè ad sacerdotium promouetur.

Honorius III. *episcopo Engolismen.*

THomas monachus proposuit, quòd cum in annis puerilibus esset constitutus, quædam barra ferrea super dextræ suæ pollicem fortuitò cadens, vngulam auulsit ab eo. Quocirca mandamus, quatenus si ad frangendum Eucharistiam sit in pollice ipso potens, & aliud canonicum non obsistat, propter deformitatem huiusmodi non dimittas, quin eum ad ordinem promoueas sacerdotis.

DE DIGAMIS NON ordinandis.

TITVLVS XXI.

CAP. I.

Ex concilio Aurelianensi. *a*

VT bigami, *b* pœnitentes, vel repudiatarum mariti, ad sacerdotium non (ascendant.)

CAP. II.

Cum bigamo, qui ordinatus est ad sacros, non dispensatur: & ordinator priuabitur potestate ordinandi, nisi cum eo fuerit dispensatum.

Lucius III. *a Spalen. archiep.*

SVper eo *d* quod tua fraternitas de digamis requisiuit: Respondemus quòd ordinatores eorum potestate & officio ordinandi, & ordinati si ad sacros ordines fuerint promoti, eis ideo sunt priuandi : quia in digamis contra Apostolum dispensare non licet, vt debeant ad sacros ordines promoueri, vel in eis si promoti fuerint remanere. In ordinatore autem potest dispensatio adhiberi, vt ordinandi potestate & officio non priuetur.

CAP. III.

Digamus vxore viuente, vel mortua, non ordinatur.

Cælestinus III.

DE bigamis *e* presbyteris, & viduarum maritis, idem sancimus omnino, vt nec viuentibus vxoribus, nec defunctis, ad diuinorum debeant celebrationem admitti: maximè cùm à doctrina sit Apostoli, & institutionib. ecclesiæ alienum.

CAP. IV.

Qui mortua vxore promotus ad sacros, cum secunda de facto contraxit & cognouit, digamiæ pœnam incurrit, licet non sit digamus.

Innocentius III. *Ratispa episcopo.* f

NVper à *g* nobis : & infrà. Tertius *& vltimus* articulus videbatur habere non modicum quæstionis: quoniam cùm in matrimoniis cõtrahendis non iuris effectus, sed animi destinatio attendatur, vnde illum comitatur infamia, qui duas simul vxores habet : quod partim ad factum conuenit retorqueri: sicut in canone legitur de presbytero, qui non legalibus nuptiis detinetur: eadem censura tales videntur inter digamos reputandi. Licet obuiet ex aduerso, quòd opinioni sit veritas præferenda, & quòd iuxta præmissa, qui nullam vxorem habuit, foret digamus reputandus: quod contingeret, si quis de facto contraheret cum diuersis, quibus de iure non posset matrimonialiter copulari. Non autem in hac quæstion. t. resp. quòd cum huiuscemodi clericis, qui quantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi matrimonialiter coniunxerunt, tanquam cum bi-

a *vide l sed & quæsitum § 1. cum not. ff. de liber. & posthum. & l. spadonem. ff. de verborum signific.* b *distinctio. 60. cap. Eunuchus.* c *Idem sanciuit Innocent. I. epist. ad Felicem Nucerianum episcopum, cap. 1. Refert Burchardus libro 2. concord. concil. Nicen. cap. 1. sed hic additur dispensatio.* d *Vox Deo, in antiquis deest.* e *Parisiensi episc. aliàs, Parisiensi episc.* f *Cap. 1. eod. titul. in 3. compilatione.* g *aliàs, Milsens. aliàs Meldens.* h *Cap. 2. eodem titul. in 3. compilatione.*

a *Concil. Aurel 3. cap 6. Idem concil Arelat. 3. cap. 3. quibus locis eadem est sententia sed diuersis verbis conscripta. Referunt Burchardus libro 2 cap. 33. Iuo part. 6. cap. 134. vide Gratian. distinctione 55. can. 2. & concil. Tridentin. Sessione 23. in decret. de reformatione, cap. 17.* b *Ex Cap. 2. eodem titul. in 2. compilatione. Aliàs, legitur digami.* c *Aliàs, Spaletens. aliàs Valetens. aliàs, Spalent. aliàs, Spoletens. aliàs, Spoletano. aliàs Hispalensi.* d *Cap. 3. eodem titul. in 2. compilatione. 1. ad Timotheum, cap. 3.* g *Cap. 2 eodem titul in 2. compilatione.* f *Aliàs, Rotomagens. alias, Vuitalmens. episcopo.* g *Cap. 1. eodem titul in 3. compilatione vide Dominum Sotum in quarto Sententiarum, distinctione 27. quæstione 3. articulo 3.*

gamis

gamis *a* non liceat dispensari, licet in veritate digami non existant, non propter sacramenti defectum, sed propter adfectum intentionis *b* cum opere subsecuto.

CAP. V.

Qui contraxit cum virgine: licet prius ab alio fuerit desponsata, digamus non censetur.

Idem *Metensi episcopo.*

Debitũ pastoralis officij: *c* [1 & *j.*] F.t.*ita* duximus respondendum, quòd cùm duo sint in coniugio, videlicet consensus animorum, & commixtio corporum, quorum alterum significat charitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum & iustam animam, ad quod pertinet illud quod dicit Apostolus: Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo: reliquum vero designat conformitatem, quæ consistit in carne inter Christum & ecclesiam, ad quod pertinet illud quod Euangelista testatur: verbum caro factum est, & habitauit in nobis: profectò coniugium *d* illud, quod non est commixtione corporum consummatum, non pertinet ad illud coniugium designandum, quod inter Christum & ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum, iuxta quod Paulus exponens illud quod dixerat protoplastus: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: & propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. statim subiungit, hoc autem dico magnum sacramentum in Christo & ecclesia. Cùm ergo propter sacramenti defectum inhibitum sit, ne digamus, aut maritus viduæ præsumat ad sacros ordines promoueri, quoniam nec illa est vnica vnici, nec iste vnus vnius: profectò vbi deficit inter huiusmodi coniuges commixtio corporum, non deest huiusmodi signaculum sacramenti. Vnde is, qui mulierem ab alio viro ductam, sed minimè cognitam duxit vxorem: quia nec ipse carnem suam diuisit in plures: propter hoc impediri non debet, quin possit ad sacerdotium promoueri.

[1 *Secundus autem tuæ dubitationis articulus continebat, an is qui mulierem ab alio viro traductã, sed nondum cognitam matrimonialiter sibi copulauit, valeat ad sacerdotium promoueri. Licet autem is, qui ab alio viro relictam duxit in coniugem, siue cognita fuerit ab illo, siue incognita manserit, videatur duxisse viduam in vxorem, vtpote cuius vir erat mortuus, quando duxit eandem sicut & ille bigamus esse videtur, qui cum duabus legitimè contraxit vxoribus, siue neutram siue alteram tantum cognouit, quia vir extitit duarum vxorum. Nos autem.*]

CAP. VI.

Qui plures habuit concubinas, ex eo digamus non est

Idem *Lugdunens.* e *archiepiscopo Apost. sedis legato.*

Qvia circa *f* minima: *g* & infrà. Sanè postulasti per sed apost. edoceri, si presbyteri plures *h* concubinas habentes, bigami censeantur. Ad quod duximus respondendum, quòd cùm irregularitatem non incurrerint digamiæ: cum eis tanquam simplici fornicatione notatis, quo ad executionem sacerdotalis officij poteris dispensare.

a *hoc, tanquam non est expressiuum veritatis, sed similitudinarium: iuxta illud, Existis tanquam ad latronem.* b *vide l. si in emptionem. D. de minor. l. si equo. de leg. secund.* c *Quæ hic desunt, recipies in cap. 4. de baptismo, & cap. 2. eodem titul. in 3. compil. 1. Corinth. 6. Ioan. 1.* d *vide Magist. Sentent. & ibi Doct. lib. 4. distinct. 27. Genes. secund. Ephes. 5.* e *Idem D. archidiac. Lundun. A. S. L.* f *Cap. vnic. eod. titul. in 4. compilatione.* g *aliàs, matrimoniæ.* h *In vno vetustissimo exemplari, ita: Plures successiue. 1. ad Timotheum, cap. 3.*

CAP. VII.

Subdiaconus qui cum vidua contraxit, & eam cognouit, digamiæ pœnam incurrit, licet digamus non sit.

Idem.

A Nobis fuit & infrà. Ille autem, qui in subdiaconatus ordine constitutus facto tantum (quia de iure non potuit) duxit viduam in vxorem, profectò digamus non existit: sed nec viduæ potest in veritate dici maritus, cùm inter ipsum & illam non fuerit vinculum maritale contractum: cum eo tamen contra doctrinam Apostoli tanquam cum marito viduæ dispensare non licet, non propter sacramenti defectum, sed adfectum intentionis cum opere subsecuto.

DE CLERICIS PEREGRINIS.

TITVLVS. XXII.

CAP. I.

Vltramarini & valde remoti ordinationem suam probare debent per quinque episcoporum sigilla.

Alexander III. a *Cœnoman. episcopo.*

Tva *b* nos duxit fraternitas consulendos, quid sit agendum de clericis, qui in remotis regionibus ordinati, literas eorum ostendunt, à quibus sibi proponunt manus impositas: & vtrum episcoporũ sigilla sint, quæ repræsentant, incertum existit. Tuæ igitur consultationi respondemus, tutius esse vt in his statuta patrum veterum obseruentur, quàm nouum aliquid statuatur: statutum autem est de transmarinis, vt ad minus quinque episcoporum super ordinatione sua testimonio muniantur: quòd in aliis (similiter *c* sunt incogniti) credimus obseruandum, ita tamen vt in suspensione aliquando tempore habeantur, in quo plenius de actibus instruantur ipsorum, sed & de inferioribus ordinibus inquiri oportet, quia posset contingere, vt aliquibus prætermissis saltum fecissent. His autem peractis, si digni inuenti fuerint, circa eos poterit dispensari.

CAP. II.

Clericus peregrinus, qui iurat se ordinatum: nisi aliter probet, in illo ordine non suscipietur, nec ad superiores promouebitur.

Innocentius III. *Constantinop. patriarchæ.*

In quatuor [*d* & infrà.] Vtrum clericos ad te sine suorum ordinatorum literis venientes & offerentes iuramentum, quòd sint in quouis ecclesiasticorum ordinum constituti, debes ad superiores ordines promouere. Inquisitioni t.t.r. quod nisi de ipsorum ordinatione canonica, per idonea tibi constiterit argumenta: eos nec in illis suscipere, nec ad maiores debes ordines promouere, præsertim antequam conuersatio eorum fuerit adprobata.

CAP. III.

Peregrinus de cuius ordinatione non constat, non permittitur celebrare in publico, sed in occulto sic.

Idem *patriarchæ Hierosolymitano.*

Tvæ fraternitatis: *e* [1 & *j.*] Vtrum clericos, qui ad partes Hierosol. sine commendatitiis literis ve-

a *In multis Alexander III. sed falsa est inscriptio. nam cum hæc compilatio facta est, nondum erat Alexander quartus.* b *Cap. vnic. eodem titul. in prima compilatione. & habetur integrum post concil. Lateranens. sub Alexandro tertio, part. 26. cap. 20.* c *aliàs, ita: qui similiter: al. ita, si similiter sunt in eo incogniti.* d *Tota hæc præfatio extat infrà, cap. Inter. 4. de maioritate & obedientia. Ideo hic non adscribo, quod de similibus admonitum volo, vide Cap. 1. eodem tit. in 3. compil.* e *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.*

niunt permittere debeas celebrare diuina. [2 & ſ.] Respondemus quod nisi legitimè tibi constiterit, siue per literas, siue per testes, de illotum ordinatione canonica, qui penitus sunt ignoti, non debes ipsos permittere in *a* tuis plebibus celebrare: sed si forsitan eorum aliqui secreto ex deuotione celebrare voluerint, poteris sustinere.

[1 Discretio postulauit per sedem Apost. edoceri.]

2 Cum plerique eorum de quorum canonica ordinatione non constat, statim vt veniunt, præsumunt non expetita licentia celebrare. Nos autem tuam in domino solicitudinem commendantes super primo articulo f.t.]

CAP. IIII.

Inferiores prælati sine diœcesanorū consensu, in ecclesiis suis peregrinos non possunt instituere.

Honorius III. *Regin. episcopo.*

TE nobis proponente didicimus, quod quidam prælati ecclesiarum tuæ iurisdictionis, in ecclesiis sibi commissis sine conscientia *b* tua clericos de alienis episcopatibus *c* instituere non verentur. Attendentes igitur id eis nulla ratione licere, cùm sit honestati contrarium, *d* & à sanctorū patrum institutionibus alienum: [1 & ſ.] Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quòd tibi licet eos exinde remouere, nisi aliquos ex dispensatione in eisdem ecclesiis duxeris dimittendos.

[1 Ad exemplar. fe. re. Alex. P.P. p.n. auct. apost. tibi indulgemus, vt si qui clerici de alienis episcopatibus in ecclesiis tuæ iurisdictionis sine conscientia & assensu tuo sunt vel fuerunt in posterum instituti.

DE OFFICIO ARCHIdiaconi.

TITVLVS. XXIII.

CAP. I.

Ponit quæ spectant ad officium archidiaconi.

Ex libro Romani ordinis.

VT archidiaconus *e* post episcopum sciat se vicarium esse eius in omnibus, & omnē curam in clero (tam in vrbe positorū, quàm eorum, qui per parœcias habitare noscuntur) ad se pertinere, siue de eorum conuersatione, siue honore *f* & restauratione ecclesiarum, siue doctrina ecclesiasticorum, vel cæterarum rerum studio: & delinquentium rationem coram Deo redditurus est. Et vt de tertio in tertium annum, si episcopus non potest, parœciam vniuersam circumeat, & cuncta, quæ emendatione indigent, ad vicem sui episcopi corrigat & emendet.

CAP. II.

Non summatur, sed ponit quædam quæ spectāt ad officium archidiaconi.

Ex concilio Toletano.

OFficium *g* verò archidiaconi est Euangeliū quando voluerit legere, vel alicui de diaconis præcipere: & quando episcopus missam canit, ad iussionem illius induant se Leuitæ vestimentis sacris: qualiter cum pontifice ad missam *h* procedant: [1 & ſ.] Omne ecclesiasticum officium prouidendo. Lectiones aut responsoria in matrice ecclesia dare debet, & auscultare, in tantum vt nullus Euangelium, aut epistolam, respōsoria, vel quamlibet in ecclesia lectionem legat & cantet, donec auscultetur ab ipso. Acolythos *i* quoque ipse ordinet, quis eorum candelabra, quis thuribulum deferre, quisve minorum in ecclesia aliqua officia agere debeat.

[1 Omnemque querimoniam seu causam vel iustitiā presbytericam vel diaconorum vel subdiaconorum ipse debeat deliberatè ordinare. Ideo verò strenuus, prouidus, cautus, vicem sui episcopi agens totius episcopatus curam habeat, &c.]

CAP. III.

Custodia vasorum ecclesiæ spectat ad archidiaconum.

Gregorius III. *archidiacono Salonitano.* a

EA quæ contra: & infrà. Scire verò te volumus, quod à te districtè quæsituri sumus, quia vel propriæ ecclesiæ, vel ea quæ de diuersis ecclesiis similia sunt collecta, non sub omni solicitudine & fide seruantur. Quod si quid ex eis, vel negligentia, vel cuiusquam fraude deperiit: tu hoc reatu astringeris, qui per archidiaconatus ordinem custodiæ eiusdem ecclesiæ arctius deputaris.

CAP. IIII.

Archidiaconus sine mandato episcopi, non committit curam animarum, id est, non habet institutionem authorizabilem.

Alexander III. *Elien. archidiacono.*

CVm satis *b* sit absurdum: [1 & ſ.] Quoniam igitur obtentu alicuius cōsuetudinis, non debes contra sanctorum patrum constitutiones venire, & quod ad tuum non spectat officium vindicare. Mandamus vt nemini sine licentia & mandato episcopi curam præsumas committere animarum.

[1 Et à sanctorum patrum institutionibus alienum, vt archidiaconus auct. propria debeat cuilibet ecclesiarū curam committere, ægrè minus ferimus, quod tu sine mandato episcopi tui curam animarum committis.]

CAP. V.

Archidiaconus de iure communi non potest excommunicare. And. de Burc.

Idem *Vigoriensi episcopo p.c. causa quæ.*

ARchidiacono *c* non videtur de ecclesiastica institutione licere (nisi auctoritas episcoporum accesserit) in aliquos sententiam promulgare.

CAP. VI.

Archidiaconus semel in anno (nisi necessitas exigat plus) visitat suam prouinciam, id est, parœciam.

Idem *episcopo Conuentren. & abbati Cestrens.*

MAndamus *d* quatenus prohibeatis Cestrens. archidiac. nec ad ecclesias sui archidiaconatus visitandas, nisi semel in anno accedat. Nisi fortè talis causa emerserit, propter quam ipsum oporteat præfatas ecclesias sæpius visitare.

CAP. VII.

Dicit primo quod sit officium archidiaconi: & in quo per illud releuetur episcopus. Et secundo dicit decanos rurales per episcopum & archidiaconum eligendos & amouendos, si illorum vices communiter gerant.

Innocentius III.

AD hæc nos *e* diximus, *f* & infrà. Sanè cōsuluit nos

---

a *deest dictio in.* b *aliàs, scientia, id est, facultate aut licentia* c *aliàs, partibus.* d *vide leg. quod vulgo. ff. de statu. hom. & l. si cum dies § compromisso. ff. de arbitr.* e *Ca. 2. eodem titul. in 1. compilatione.* f *aliàs, onere.* g *Cap. 3. eodem titul. in 1. compilatione.* h *Vt verbi gratia bini honestè & demisso vultu.* i *Quis ordo sit Acolythorum in ecclesia tradit Magister Sentent. libro 4. distinct. 24. § quarto loco.*

a *Gregorius epistol. 10. libr. 1. Registri & c. 1. eod. tit. in 1. compilat. Aliàs Salernitano archiepisc. aliter archidiacono. aliter diacono Salonitano. in aliis episc. Al. archidiac. Salonitano Contius. vide libr. 2. epistol. 16. registri ex qua est apud Gratianum, distinct. 74. canon. 8. & libr. 1. epistol. 19. vide distin. 74. canon. 2.* b *Capit. 4. eod. tit. in 1. compilatione. & post concil. Lateranen. sub Alexandro III. partic. 26. cap. 2.* c *Al. archidiaconis cap. 5. eod. titul. in prima compil. & habetur post concil. Lateranens. sub Alexandro III. partic. 36. cap. 4.* d *Habetur post concil. Lateranen. sub Alexandro III. part. 2. ca. 11. vide concil. Trident. s. cit. eod. c. 1.* e *Cap. 1. eod. tit. in 4. compilat.* f *in antiquis legitur ad hæc nos dominus al. docuimus.*

tuæ

tuæ fraternitatis deuotio, quid ad officium archidiaconi debeat pertinere, & in quibus per ipsum cura episcopalis solicitudinis debeat releuari: & nos prout possumus respondemus. Archidiaconus (secundum statuta B. Isidori) imperat subdiaconis & leuitis: parœciarū solicitudo & earum ordinatio ad ipsum pertinet: & audire debet *a* iurgia singulorum: archipresbyteri, qui à pluribus decani nuncupantur, eius iurisdictioni se nouerint subiacere. Secundum verò Romani ordinis constitutionem maior post episcopum, & ipsius episcopi vicarius reperitur: omnem sollicitudinem & curam, tam in clericis, quàm in ecclesiis eorum (prout melius secundum Deum poterit) impendendo, cum super his sit redditurus rationem in districti examinis iudicio. Item in epistola B. Clementis papæ p n. oculus episcopi archidiaconus appellatur, vt loco episcopi per episcopatum prospiciens, quæ corrigenda viderit, corrigat, & emendet: nisi adeo fuerint ardua negotia, quæ absque maioris sui præsentia nequeant terminari. In quadam verò nostra constitutione iam alia vice nos meminimus expressisse, quòd institutio corporalis, tam super beneficiis, quàm etiam dignitatibus ad ipsum debeat pertinere, examinatio etiam clericorum si fuerint ad sacros ordines promouendi: & hoc idem in collationibus beneficiorum credimus obseruandū, vt qui beneficiis ecclesiasticis præficiendi fuerint, à suo prius examinentur archidiacono, & per ipsum postmodum episcopo præsententur.

Subsequenter postea quæsiuisti, vtrum decani rurales, qui pro tempore statuūtur, ad mandatum tuum solum, vel archidiaconi, vel etiam vtriusque instituti debeant vel destitui, si fuerint amouendi. Ad hoc breuiter respondemus, quod cùm ab omnibus, quod omnes tangit, adprobari debeat, & commune eorum decanus officium exerceat: communiter est eligendus, vel etiam amouendus.

CAP. VIII.

Archidiaconus non dat commendatitias ad ordines.

Idem.

SIgnificasti *b*: & infrà. Interdicas archidiacono tuo ne sine conscientia tua & auctoritate literas suas promouendis concedat. Et eis etiam districtè *c* prohibeas, ne ad ordines audeant conuolare. Qui si contra prohibitionem tuam venire præsumpserint, executionē *d* eis ordinum susceptorum totaliter interdicas.

CAP. IX.

Archidiaconus examinat & præsentat ordinandos, & ponit prælatos in sede.

Idem *Mediolanen. archiepiscopo.*

VT nostrum: *e* [& infrà.] Nec fuit *f* sufficienter probatum, quòd cancellarius ex officio suo exerceat spiritualia memorata, cum ea potius de iure communi ad archidiaconi spectent officium, repræsentare *g* videlicet ordinandos episcopo, & illos examinare, ponere abbates & abbatissas in sede.

CAP. X.

Archidiaconi in monasteriis iurisdictionem non habent, nisi quantum tribuit eis generalis vel specialis consuetudo.

Honorius III. *abbati Ariminen. Trecen. diœcesis & archidiacono & decano S. Stephani Trecen.*

DIlecto filio: & infrà. Ad petitionem archidiaconi Senon. conquerentis, quod abbas & conuentus monasterij sancti Petri Senonen. procurationem *a* annuam, & quædam alia, ratione sui archidiaconatus ad ipsum spectantia, exhiberi sibi contra iustitiam denegabant: abbati sancti Crispini & collegis eius dedimus in mandatis vt audirent causam, & fine debito terminarent. Coram quibus petiit prædictus archidiacon. vt *b* cùm monasterium intra metas sui archidiaconatus sit situm, abbas & monachi sibi obedirent in his, quæ pertinent ad iurisdictionem, correctionem, & visitationem, ad ius (vt dicebat) archidiaconale spectantes, videlicet vt coram se conquerentibus respondeꝛent, citati etiam venirent ad eius præsentiam: & eius mandata *c* honesta & sancta secundum Deum, de correctione excessuum, & aliis, quæ archidiaconi solent & possunt rationabiliter iniungere, audituri, & (salua sua regula, & abbatis sui debita obedientia) seruaturi. Petiit insuper ne decætero facerent aliquos de Senonen. *d* balliuia, eo prætermisso, coram officiali Senonen. archiepiscopi conueniri, asserens illos prius debere conueniri sub ipso, quàm coram officiali prædicto: specialibus ipsius archiepiscopi & hominum, ac familiæ suæ causis duntaxat exceptis: [*1 & infrà.*] Ideoque discr. v. manda. quatenus, per maiores ecclesiæ Senonen. canonicos, qui habere debent de huiusmodi consuetudine notitiam pleniorem, super his solicitè veritatem inquiratis: & nisi vobis constiterit præfatum archidiacon. vel prædecessores ipsius de pacifica sic obtenta consuetudine iurisdictionem aliquam in ipso monasterio, vel in huiusmodi abbatiis hactenus habuisse: præfatum monasterium ab eius impetitione penitus absoluatis, perpetuum super hoc ipsi archidiaco. silentium imponentes. Si verò de præmissis constiterit per eosdem, eandem iurisdictionem duntaxat adiudicantes eidem in monasterio prædicto, quam ipsum vel prędecessores suos in monasterio ipso, vel in eisdem abbatiis habuisse constiterit: super aliis perpetuum ei silentium imponatis.

[1 *Lite ergo super præmissis coram præfatis iudicibus legitimè contestata, & auditis ab eisdem hincinde propositis, iidem iudices de vtriusq; partis assensu causam ad examen Apostolicum remiserunt. Ipsis ergo Alber. & archidiacon. in nostra præsentia constitutis: nos attendentes eorum consuetudines esse super archidiaconorum iurisdictione diuersas, cum in hoc casu nesciremus consuetudinem, qua in Abbatiis Senonen. ordinis præfati monasterij vtitur archidiacon Senonen. Finalem nequiuimus habere in huiusmodi quæstioone processum. Volentes autem vt eidem quæstioni finis debitus imponatur, causam ipsam vobis de ipsius abbatis & procuratoris assensu duximus committendam.*]

DE OFFICIO ARCHIpresbyteri.

TITVLVS XXIIII.

CAP. I.

Archipresbyter ciuitatis subest archidiacono: & principaliter præest presbyteris, & presbyteralibus officiis.

Ex concilio Toletano.

VT archipresbyter *a* sciat se subesse archidiacono, & eius præceptis sicut sui episcopi obe-

a. *Non tamen iudicant archidiaconi causas matrimonij & criminum concil. Trident. Sess. 24. decr. de reform. c. 20. § ad hac, nec causas concubinatus. Idem concil. Trid. cap. 12.* b *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* c *al. discretè.* d *In vetustis ita: Executionem eis ordin. taliter, sint.* e *Prodeat de vultu Dei iudicium, &c. infrà, cap. vt nostrum de appellatio, &c. vt nostrum. vt eccles. be. s. de conferantur.* f *Cap. 3. eod. tit. in 4. compilatione.* g *In vetustis, præsentare.*

a *Est autem procuratio, necessariorum sumptuum exhibitio, quæ debetur prælatis diœcesim seu subditos visitantibus.* b *Idem.* c *Quid in visitatione præstare debeant prælati, tradit concil. Trident. Sess. 24. de reform. cap. 3.* d *archiepisc.* e *Burch. l. 3. cap. 50. Iuo part. 6. cap. 20 & c. 1. eod. tit. in 1. compil. Isidor. in epist. ad Leudefredum episcopum Cordubensem & Grat. dist. 25. can. 1.*

dire, & quod specialiter ad eius pertinet ministerium *a*, super omnes presbyteros in ordine presbyterali *b* positos curam agere [animarum *c*] assiduè in ecclesia stare, & in episcopi sui absentia ad vicē eius missarum solennia celebret, & collectam dicat, aut cui ipse iniunxerit.

CAP. II.

Ad idem.

Leo Papa.

MInisterium *d* archipresbyteri in eo constituitur, vt diligenti cura prouideat ministerium sacerdotum *e* cardinalium, qui solenne debent agere officium in communicatione corporis & sanguinis domini nostri IESV Christi, à sacrosancto die dominico incipiendo per omnes horas canonicas indeclinabiliter perseuerent, vt opus Dei dignè & sanctè perficiatur ab eo, cui committitur: [1 *& j.*] Prouideat etiam archipresbyter vitam sacerdotum cardinalium, præceptis sui obtemperando episcopi, ne aliquando cedant, aut scurrilitate torpeant: [2 *& j.*] Si episcopus defuerit (exceptis his, quæ prohibita sunt) archipresbyter prouideat cuncta, quæ in sacerdotum ministerio perfici debeant, fontes benedicere, infirmum oleo perungere, pœnitentiam infirmum (consulto episcopo) reconciliare, pœnitentem cunctis aliis sacerdotibus iniungere. In præcipuis festiuitatibus, aut ipse celebrationem missæ solenniter impleat, aut ad sui iussionem, cui committitur, peragat veneranter.

[1 *Sed reminiscantur quod labia sacerdotum custodiunt scientiam & iustitiam, & legem requirunt ex ore eius q. a. d. e. e.*]

[1 *Verens sententiam illius sapientissimi viri vbi dicitur. Maledictus homo qui negligenter agit opera Dei.*]

CAP. III.

Declarat quod sit officium archipresbyteri ciuitatensis. Anton. de But.

Idem.

OFficium *f* archipresbyteri de vrbe constat, quando sibi præsul defuerit vice eius officium inchoare, benedictiones presbyterales in ecclesia dare, missam quando voluerit cantare, vel cui de sacerdotibus iusserit. Quando verò episcopus missam canit, debet præcipere sacerdotibus vt induant se vestimentis sacris, & qualiter ad missam procedant: debet enim præcipere custodi ecclesiæ, vt in sacrario Eucharistia Christi propter infirmos non desit, debet infirmis prouidere & prouidendo præcipere sacerdotibus, ne forte sine confessione, vel confirmatione corporis & sanguinis domini nostri IESV Christi moriantur: confessiones peccatorum *g* eorum, qui à foris *h* veniunt, recipere cum omnibus sacerdotibus, & exinde per prouisionem pontificis magnam debet illis adhibere curam, ad Christianos quoque faciendos, & baptizandos infantes, & ad succurrendum: omnia à sacerdotibus per missionem *i* illius fiant.

CAP. IIII.

Archipresbyter ruralis presbyterorum & laicorum plebaniæ suæ curam gerit: contra decretum tamen episcopi nihil ordinare potest.

Idem *ex synodo* a *Rauenna habita.*

VT singulæ *b* plebes archipresbyterum habeant, propter assiduam erga populum Dei curam, qui nō solum imperiti vulgi solicitudinem gerant, verumetiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam iugi circumspectione custodiant, & qua vnusquisque industria diuinum opus exerceat *c*, episcopo suo renunciet. Nec contendat *d* episcopus non egere plebem *e* archipresbytero, quasi ipse eam gubernare valeat, quia etsi valde idoneus sit, decet tamen vt sua onera partiatur: & sicut ipse matrici ecclesiæ *f* præest, ita archipresbyteri præsint *g* plebibus, vt in nullo titubet ecclesiastica solicitudo: cuncta tamen referant ad episcopum, nec aliquid contra eius decretum *h* ordinare præsumant.

DE OFFICIO PRIMICERIJ.

TITVLVS XXV.

CAP. I.

Ponit ea, quæ spectant ad officium primicerij. Anton. de Butr.

Idem i *in libro Romani ordinis.*

VT primicerius *k* sciat se esse sub archidiaco. sicut & archipresbyter, & ad eius curam specialiter pertinere, vt præsit in docendo diaconis, vel reliquis gradibus ecclesiasticis in ordine positis, vt ipse disciplinæ & custodiæ insistat, sicut pro animabus eorum coram Deo rationem est redditurus, & vt ipse diaconis donet *l* lectiones quæ ad nocturna officia clericorum pertinent, & de singulis studium habeat vt in quacunq; re capacem sensum habuerit, absq; vlla vacet negligentia, aut à quo ipse iusserit instruantur. *m*

DE OFFICIO SACRISTAE.

TITVLVS XXVI.

CAP. I.

Ex concilio Toletano.

VT sciat *n* sacrista subiectum archidiac. & ad eius curam pertinere custodiam sacrorum vasorum, vestimētorum ecclesiasticorum, seu totius thesauri ecclesiastici, nec non, quæ ad luminaria pertinent, siue in cera, *o* siue oleo.

DE OFFICIO CVSTODIS.

TITVLVS XXVII.

CAP. I.

Ponit, quæ spectant ad officium custodis. h. d.

Ex libro Romani ordinis.

CVstos ecclesiæ *p*, cui ea, quæ ecclesiæ competunt, custodienda committuntur, oportet vt sui archid. iussioni in cunctis obediat, in canonicis horis signa tintinnabulorum pulsanda, ipso archidiacono iubente ab eo pulsentur, pallia vel linteamina altaris, seu cuncta vtensilia ecclesiæ indesinenter custo-

a *Officium.* b *hac vox presbyterali, deest in antiquis.* c *deest vox animarum, in antiquis.* d *Cap. 2. eodem titul. in 1. compilat. vide concil. Triden. infrà citatum.* e *Sacerdotes cardinales hoc loco non vrbis tantum Romæ, sed aliarum etiam ciuitatum primos interpretamur, quib. tituli, id est, parochiæ committuntur.* f *Cap. 3. eod. tit. in 1. compilatione. conc. Trident. Sess. 5. de reform. cap 5. salubriter addit vel archipresbyteri & alij curam animarum habentes, populo prædicent Dei verbum.* g *alias, dictorum* h *venerunt.* i *aliàs, prouisionem.*

a *al. Romæ habita à Ioanne Papa XII. & à Lamberto Imp. sed hic putarem Ioannem IX. siue X. scribendum. Is enim synodum Rauennæ celebrauit. Leo enim antiquior fuit.* b *C. 4. eo. tit. in 1. comp.* c *al. & episc.* d *al. contendat.* e *al plebes.* f *deest vox, ecclesiæ.* g *præsunt.* h *al. doctrinam.* i *al. Item.* k *C. 1. eo. tit. in 1. compil. Iuo p. 6. c. 20. Grat. cano. perlectis 25. dist. Pannor. lib. 3. cap. 41.* l *In omnibus manusc. donet lectiones ad nocturna officia.* m *al. instituantur.* n *C. 1. eo. tit. in 1. compil. & Iuo par. 6. cap. 20.* o *Hæc postrema verba in nonnullis desunt.* p *Cap. 1. titul in 1. compil.*

diat,

diat, lampades & laternas in accendendo, seu extinguẽdo peruigil existat: ne *a* aut supra modum lucendo oleum depereat, aut minus lucendo obscurior sit ecclesia: sed omnia cum discretione *b* agantur: quæ nos scitur omnium virtutum esse mater. Si verò is minus idoneus ad hoc peragendum extiterit, ab archid coerceatur vt se emendet. Si autem indomitus permanserit, archiac. episcopo denunciando prouideat, vt indecente eiecto, aptus domui Dei constituatur minister, vt omnia in laudem Dei fiant.

CAP. II.

Ad idem.

Ex concilio Toletano.

CVstos solicitus *c* debet esse de omni ornamento ecclesiæ, & luminariis siue incenso, nec nõ panem & vinum omni tempore preparatum ad missam habere debet, & per singulas horas canonicas signum ex consensu archid. sonare & omnes oblationes seu eleemosynas, seu decimas (cum eiusdem tamen consensu absente episcopo) inter fratres diuidat. In his tribus ecclesiæ columnis (vt sancta sanxit synodus) consistere debet alma mater ecclesia: vt ad hoc opus tales ordinentur, quales meliores & sanctiores esse viderint, vt nulla negligentia in sancta Dei ecclesia videatur: hi tres, archidiaconus, archipresbyter, custos, simul iuncti, vno animo prouidè peragant, & perfectè, & non sit inuidia, neq; zelus inter illos.

DE OFFICIO VICARII.

TITVLVS XXVIII.

CAP. I.

Vicarius si beneficium curatum postea sit adeptus, vicaria priuabitur.

Alexander III. *Episcopo Noruic. & G. archidiacono.*

AD audientiam *d* nostrã peruenit quòd Hug. V. presbyter monachos de *e* Ramesia petendo vicariam ecclesiæ de *f* Burnel. à qua viginti annis retrocessit, in diuersis postea ecclesiis personatum adeptus, fatigare præsumit. Quia igitur non est canonicum, *g* vt qui curam animarum in diuersis habet ecclesiis, vicarius in alienis existat: mandamus quatenus (si ita est) prædictum presbyterum à petitione supradictæ vicariæ desistere compellatis.

CAP. II.

Plures vicarias quis habere non potest.

Idem *Elisiensi episcopo. P. C.*

PRouideas *h* attentius, ne in episcopatu tuo patiaris aliquem plures vicarias habere: Quia cùm vicarij teneantur personis & ecclesiis deseruire, alienum est ab ordine iuris, vt vicariam quis habeat præter vnam.

CAP. III.

Perpetuus vicarius per episcopum institutus, per rectorem remoueri, vel portione sua fraudari non potest.

Idem *Vintoniensi* a *episcopo.*

AD hæc *i* si persona alicuius ecclesiæ, vicario, quem in eadẽ ecclesia instituit, de adsensu & auctoritate diœcesani episcopi certam adsignauerit portionem: is, qui persona illa defuncta in personatum illius substituitur, nõ potest eundem ab ecclesia remouere, vel adsignatam sibi minuere portionem. Nisi aliquid committat, propter quod per iudicem in vicaria sit vel beneficio condemnandus.

CAP. IIII.

Vicarius non potest substituere vicarium.

Idem *Noruuicensi episcopo*

CLericos *a* in presbyteratu vel in aliis inferioribus ordinibus constitutos, in vicariis ecclesiarũ, quas adepti sunt, alios sibi substituere non permittas, cum id satis sit absonum & absurdum.

CAP. V.

Vicarius Papa in vrbe iurisdictionem habet, non extra vrbem.

Innocentius III. *abbati S. Eugen. & plebano S. Petri.*

SVa nobis & infra. Nos igitur *b* vicarij literas æstimantes per surreptionem obtentas. *c* Quoniam iurisdictio vicarij, *d* quem Romanus pont. in vrbe reliquit, non extenditur extra illam, nisi ei specialiter sit concessum. Præsertim cum ipse moratur in sua prouincia speciali, videlicet inter Capuanam prouinciam & Pisanam. Mandamus, quatenus quicquid occasione literarum illarum actum est, in irritum reuocetis.

CAP. VI.

Compelluntur vicarij ordinarij, ecclesiis deseruire, per subtractionem prouentuum & vicariarum.

Honorius *e* III. *Vigor. episcopo.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis [1 & f.] Mandamus, quatenus perpetuos vicarios, vt in ecclesiis, in quibus vicarias obtinent, resideant, & se in presbyteros (vt *f* eorum cura exigit,) faciant promoueri, per subtractionem prouentuum vel ipsarum vicariarum, compellas.

[1 *Quod quidam in ecclesiis quibus perpetuas obtinent vicarias debitam residentiam facere, ac in presbyteros promoueri contemnunt. Nolentes igitur abusum huiusmodi sicuti nec debemus, æquanimiter sustinere, &c.*]

DE OFFICIO ET POTESTATE IUDICIS DELEGATI.

TITVLVS XXIX.

CAP. I.

Delegatus Papa potestatem habet non solum in partes, sed etiam in alios, qui suam iurisdictionem impediunt.

Alexander III. *Londonensi episcopo.*

QVia quæsitum *g* est quid faciendum sit de potestatibus, quæ *h* cùm præcipimus alicui iustitiam exhiberi, minis ac terroribus conquerentes silere compellunt, & sic mandatum nostrum *i* eluditur: sic tibi respondemus, quòd sicut agentes & consentientes pari pœna (scripturæ testimonio) puniuntur: *k* sic tam eos qui contrahuntur in causam, quàm principales eorũ fautores (si eos manifestè cognoueris iustitiam impedire) districtione ecclesiastica poteris coërcere.

CAP. II.

Cùm diuersa litera sub eadem data & forma contraria impetrantur, & præsentantur à diuersis ad eosdem iudices, supersedetur vtrisq;, donec consulatur Papa.

---

a *In codice Barbatiæ ita: vt ne contra modum lucẽdo oleum ecclesiæ depereat. In alio ita: ne vt supra modum lucendo oleum &c.* b *cum discretione in ecclesia agantur.* c *Ca. 2. eod. tit. in 1. compil.* d *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Later sub Alex. III p. 30. c. 5.* e *al. Dumesia.* f *al. Burnelia.* g *Conc. Trident. Sess. 5. in decr. de reform. c. 4. & Sess. 24. de reform c. 17.* h *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.* i *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & & post concil. Lateranen. sub Alex. III. par. 39. cap. 2.*

a *Capit. 5. eod. titul. in 1. compil. & post concil. Lateranen. p. 39. cap. 3.* b *Cap. 1. eod. tit. in 3. comp. al. incipit, Tua nobis.* c *vide l. fin. cum ibi not. C. si à non comp. iud.* d *Et de vicariorum iurisdictione, vide concil. Trident. Sess. 24. de reform. c. 16.* e *al. Innocent III.* f *earum.* g *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lateranen p. 7 cap. 2.* h *qui.* i *eliditur. Rom. c. 1.* k *vide l. iubemus § œconomus, cum vulga. C. de episcopis & clericis.*

Idem *Bononiensi* a *episcopo.*

SAnè si à *b* nobis super aliqua causa literæ, impetrantur, & aliæ postea (nō facta mentione priorum literarum) literæ opponuntur, si iudicibus innotuerit donec Romanum pontif. consulant, & suam exinde cognoscant plenius voluntatem, executioni supersedeant vtrarumq;. Ne pro varietate literarum causarum fines valeant impediri.

CAP. III.

Delegatus Papæ impeditus subdelegare potest causam, quæ sine ipso commodo terminari potest.

Idem *episcopo* c *Londonen.*

SI pro *d* debilitate, vel pro qualibet alia graui *e* causa, vel necessitate tractandis causis, quæ tibi à sede Apost. committuntur, interesse non poteris: liberum tibi sit personis discretis & idoneis vices tuas committere. Ita tamen, quòd si res tanti est, consulere te debeāt. Nisi forte causæ ita graues sint, quòd sine præsentia tua non possint commodè terminari.

CAP. IIII.

Si causa cōmittitur intra certum diem decidenda: nisi partes prorogent, per lapsum diei expirat iurisdictio.

Idem V. f *Carnoten. electo.*

DE causis *g* quæ intra certum terminum decidēdæ committuntur, hoc tuam volumus cognitionem tenere: quòd nisi dies *ab Apost. sede* præfixus de communi consensu partium prorogetur, eo transacto mandatum expirat.

Vbi certa pœna per ius statuta non est, delegatus imponit arbitrariam. h. d.

Illis etiam qui pro causis tibi commissis ad citationē tuam venire, aut tua super his parére iudicio neglexerint: si tale fuerit *h* negotium, quod certa exinde pœna in canonibus exprimatur, eandem infligas, alioquin ipsos pro delicti qualitate & causæ secundum tuum arbitrium punire procures.

CAP. V.

Per simplicem commissionem causæ, potest delegatus citare, contumacem punire, & reliqua facere, quæ spectāt ad causam.

Idem *archiepiscopo* i *Senonensi.*

PRæterea *k* super hoc, quòd nos consulere voluisti, vtrum liceat iudici delegato non ordinario cogere contumacē vt veniat, aut damnare, si non venerit? Hoc tibi auctoritate præsentium innotescat, quòd postquam ei causa, licet simpliciter delegatur, satis potest nostra auctoritate partes compellere, & etiam contumaces seueritate ecclesiastica coërcere: etiam si literæ commissionis id non contineant, aut partes *l* mandatum nostrum non habeant vt accedant. Quia ex eo, quòd causa sibi committitur, super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem.

CAP. VI.

Si causa pluribus etiam simpliciter est commissa, quilibet subdelegare potest. hoc dicit & quotidie allegatur.

Idem *m Vintoniensi episcopo.*

QVamuis *n* simus [1 *& infrà.*] Si verò duobus causa committitur, etiam si non adponatur, vt vnus sine altero procedat in ea: nihilominus vnus ex ipsis, siue suo coniudici, siue alij vices suas potest committere *a* in hac parte.

[1 *Multiplicitate negotiorum implicita & grauibus diuersisq; sollicitudinibus occupati: nos tamen cogit propter debitum commune t. fra. & dilectio qua personam tuam diligimus, tuis consultationibus respondere, ne videamur indiscussa relinquere, quæ à nobis enodanda tua voluit discretio præsentare. innotescat itaque solicitudini tuæ quod iudex à nobis delegatus causam sibi commissam potest aliis delegare, aut totam audiendam & terminandam, aut vt audiant allegationes & rationes & attestationes recipiant, & sententiam sibi vt referuent, vel horum aliquid tantummodo faciant iuxta voluntatem & beneplacitum delegantis, quanquam non possit eandem causam aliis appellatione postposita delegare, & si tibi sit appellatione commissa.*]

CAP. VII.

Delegatus Papæ exequitur sententiam suam, quam exequi non potest, aut non vult is, cui eam commiserat exequendam.

Idem *Noruuicensi episcopo.*

SIgnificasti *b* nobis: [1 *& infrà.*] Cont. t. t. r. quòd si iudex ordinarius ad mandatum iudicis delegati à nobis non vult aut non potest (aliis resistentibus) sententiam ab eo latam, suo effectui mancipare, delegatus iudex eam *c* auctoritate nostra sibi commissam potest executioni mandare: & si qui sibi restiterint, eos sententia ecclesiastica coërcere.

[1 *Per literas tuas quod interdum à iudice delegato frustra super aliqua causa fertur sententia, cum ordinarius iudex eam ad mandatum illius nolit executioni mandare, aut aliis resistentibus effectui mancipare non posse. Super hoc.*]

CAP. VIII.

Si ordinarius scit eum non canonicè institutum, quem delegatus Papæ mandat in possessionem induci, non resistet violenter: sed precibus instabit vt differat, donec Papa consulatur.

Idem.

SI quando *d* clerici coram iudice delegato prælatos ecclesiarum, super ecclesiis, quas tenent, in causam traxerint, & coram eodem iudice transactione *e* vel alio modo ecclesias obtinuerint, in quibus certum sit eos institutionem canonicam nullatenus habuisse, nec possessionem etiam corporalem: Ordinarius iudex non debet iudicis delegati mandato resistere violenter, *f* sed apud ipsum instare, vt differat eos in possessionem mittere, donec nobis rei veritas innotescat.

CAP. IX.

Post diffinitiuam executioni mandatam expirat delegati iurisdictio.

Idem *Brixiensi episcopo.*

IN *g* literis: [1 *& infrà.* Cont. t. t. r.] quòd ex quo iudex delegatus per se vel per alium, sententiam executioni mandauit vel mandari præcepit, eius auctoritas & iurisdictio cessat: Quia semel est officio suo functus.

---

a *Eboracensi.* b *Cap. 3. eodem titul. in prima compilatione. & post concilium Lateranen. part. 7. cap. 3.* c *aliàs, Lunen.* d *Cap. 4. eodem titul. in prima compilatione. & post concilium Lateranen. part. 7. cap. 5.* e *vox, causa deest in antiquis.* k *Idem G. aliàs, Idem Vuilhelmo canon. electo.* g *Cap. 5. eodem titul. in prima compilatione. & post concilium Lateranen. par. 7. cap. 6.* h *sit.* i *Cemonaniensi.* k *Cap. 6. eodem titul. in prima compilatione. & post concilium Lateranen. part. 7. cap 7.* l *In C. Barbatia aut mandatum partes non habeant Apostolicum, vt accedant.* m *al. Vuint.* n *Cap. 7. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later. p. 7. cap. 8.*

---

a *Non potest alium sibi associare iurisdictionem non habentem, infrà eod. cap. cum super.* b *Cap. 9. eod. titul. in 1. compil. & post concil. Lateran. part 7. cap. 11.* c *al. ita: eam auctoritate sibi commissa. aliter causam auctoritate Apostolica sibi commissam: sed plura & vetustiora ita: causam auctoritate sibi commissa.* d *Cap. 10. eod. tit. in 1. compilatione. & post concil. Lateranen. part. 7. cap. 12.* e *al. per transactionem.* f *vide l. nec magistrat. ff de iniur.* g *Post concil. Later. sub Alexan. III. cap. 14. & 16. eod. tit. in 1. compil.*

[1 Quæ

[1 *Quas tua nobis destinauit fraternitas quæstiones quasdā inseruisti, super quibus solutionem tibi à nobis postulasti exhiberi, quarum siquidem vna est, scilicet vsq; ad quod tempus iudex delegatus possit se interponere, vt stetur rei iudicatæ vel transactioni. Super hoc itaq; prudentiæ tuæ t. respondemus.*]

CAP. X.

Reo absente, non per contumaciam delegatus datus etiam ad diem, non restituet actorem: licet possessionem & deiectionem probari volentem.

Idem *abbati sancti Albini.*

CONsultationibus *a*: [1 *&.j.*] Quæsitum est, vtrum si aliquis ecclesia vel possessione qualibet se adseuerans absq; iudicio & causa rationabili spoliatū, à nobis ad iudices literas obtinuerit, vt intra certum tēpus restituatur sibi possessio, si constiterit iudici, eum esse taliter spoliatum, possessio debeat ei restitui: cum is, qui tenet ecclesiam vel possessionem quam ipse requirit, antequam de literis ipsis aliqua mentio fieret, studiorum peregrinationis, vel alia huiusmodi causa se absentauerit, nec intra tempus *b* præfixum, iudici possit suam præsentiam exhibere? Super quo respondemus, quòd nec potest, nec debet restitutionem habere, quamuis paratus sit coram iudice delegato, testibus idoneis possessionem & deiectionem suam probare: nisi is, qui possidet, se per contumaciam absentasset.

[1 *Singulorum ex ministerio seruitutis suscepta cogimur singulis respondere, vt si quid dubietatis vel quæstionis in mente alicuius emerserit, ab ecclesia Romana soluatur, quæ inter alias disponente domino meruit obtinere principatum.*]

CAP. XI.

Delegatus Papæ in causa sibi commissa, iurisdictionem habet super ordinarium & quemcunq; maiorem.

Idem *c Carnotensi episcopo.*

SAne quia *d* nos: [1 *&.j.*] Tuæ quæstioni duximus respondendum, quòd iudex à nobis delegatus, vices nostras gerit: vnde in causa illa superior est & maior illis, quorum causam susceperit terminandam *e*: Ideoq; si episcopus vel alia persona, quæ non sit de iurisdictione illius in causa, quam ei delegamus rebellis aut contumax fuerit, secundum qualitatem facti poterit vel interdicti, vel suspensionis sententia, à iudice delegato compelli: ita quòd iudex secundum negocij qualitatem temperatè procedens, episcopo vel ingressum ecclesiæ, vel sacerdotale officium interdicat, aut etiam terram illius, quæ ad iurisdictionem suam pertinet, specialiter interdicto supponat.

[1 *Consulere in primis voluisti qualiter à nobis iudex delegatus episcopum, qui ei nō subest ad aliquid faciendum vel dandum compellere debeat, cùm causam quæ inter episcopum & clericum & laicum vertitur à mandato nostro susceperit terminandam, id.*]

CAP. XII.

Si primus impetrauit primam dignitatem in ecclesia vacaturam, secundus impetrauit certam dignitatem ipsius ecclesiæ cum vacaret, & illa postmodum vacat: debetur primo, & non secundo. h. d. & est notabilis decisio.

Idem *Eboracensi Archiepiscopo, & episcopo Conuentren.*

EX parte N. nobis *f* innotuit, quòd cùm ad te, frater Conuentren. episcope, nostras literas impetrauerit, vt ei archidiaconatum, quem in ecclesia tua primò vacare contingeret, adsignares: R. aduersarius *g* eius aliàs à te frater Eboracen. literas impetrauit *h*, nulla de prioribus habita mentione, vt si auunculus suus archidiaconatum, quem habebat in ecclesia eadem, vellet omnino dimittere ipsum, ei faceres adsignari. Quoniam igitur si memores fuissemus nos pro prædicto N. literas direxisse, pro aduersario nullatenus scripsissemus: mandamus, quatenus præfato N. archidiaconatum ipsius ecclesiæ (si vacat) non obstantibus posterioribus literis adsignetis.

CAP. XIII.

Vbi contraria voluntas Papæ non adparet, delegatus iuris formam seruare debet, & rationabiles exceptiones admittere. Ioan. And.

Idem *Eboracensi archiepiscopo.*

EX parte *a* tua: [1 *&.j.*] Quæstioni tuæ taliter respondemus, quod si quando iudici delegato expediat formam sibi statutam seruare, debet tamen rationabiles exceptiones admittere: & in causa iuxta iuris æquitatem procedere: Nisi exprimatur in literis nostris, quod nullæ debeant exceptiones admitti. Quod nec nos, nec antecessores nostros credimus vnquam *b* expressisse.

[1 *Quæsitum est à nobis vtrum cum causam aliquam sub certa forma committimus, iudices delegati formam sibi commissam debeant sequi, itaq; rationabiles exceptiones non admittant. Super quo.*]

CAP. XIIII.

Delegatio facta dignitati non expressa nomine proprio, transit ad successorem.

Idem *abbati & conuentui maioris monasterij.*

QVoniam *c* abbas Leicestriæ, qui suscepto mandato nostro partibus diem ad agendum præfixit, abbatem Vincestriæ de nouo substitutum iudici præmortuo, illi mandato nostro porrecto: quia sub expressis nominibus locorum & non personarum commissio emanauit, sibi socium in causæ cognitione adiunxit. Nos sentētiam illorum (sicut est iusta) ratam & firmam habemus.

CAP. XV.

Si quæstionem de iure præsentandi Papa delegat appellatione remota, & sub ea forma, vt delegatus ad præsentationem eius, ad quem viderit pertinere, ordinet ecclesiam: per hoc non habet instituere, sed pronunciare: & is, ad quem pertinet, instituet: & si iuri suo detrahitur, licitè appellat.

Idem.

SVper eo verò, quòd *d* subiungere voluisti, si de præsentatione presbyteri inter aliquos quæstione suborta causam contigerit delegari alicui sub hac forma, vt si constiterit ius de quo agitur, ad partem *e* alterutram pertinere, ad præsentationem eiusdem de persona idonea ordinet ecclesiam ap. re. an liceat delegato iudici, inscio diœcesis episcopo, archidiacono vel archipresbytero reclamante, præsentatum sibi clericum in possessionem ecclesiæ mittere: & an si archipresbyter, vel archidiaconus, vel episcopus ad quem institutio pertinet, appellauerit *f*, eorum sit appellationibus deferendum. Hoc tuam volumus discretionem tenere, quòd licet quæstionem, quæ de præsentatione vertitur, ap. re. committamus alicui terminandam: non tamen est nostræ intentionis diœcesis episcopo, vel archipresbytero, vel archidiacono præiudicium generare: ideoque præsentandus est illi, qui instituendus *g* fuerit, & tenebit eorum appellationem, si videntes iuri suo detrahi duxerint appellandum quia non est illis, *h* sed partibus inter quas causa commissa est, appellationis remedium est sublatum.

a *c.15. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Lateran. p. 7. c. 17.* b *al. præmissum.* c *Cantuar. archiep.* d *c.16. eod. tit. in 1. coll. & post Concil. Later. p. 7. c. 2.* e *l. generaliter cum not. D. de fideiuss. & l. si suo D. de solut.* f *c.17. eod. tit. in 1. compil. & post Conc. Later. p. 7. c. 21.* g *Hæc duo verba, aduersarius eius, desunt in antiquis.* h *vox literas, in antiquis deest.*

a *c.18. eo. tit. in 1. comp. & post Conc. Lat. p. 42. c. 1.* b *vox, vnquam, non est in antiquis.* c *ca.19. eod. tit. in 1. compil. & post Conc. Later. p. 46. c. 4.* d *c.20. eod. tit. in 1. compil & post Concil. Lateran. par. 47. ca. 3.* e *alteram.* f *appellauerint.* g *est.* h *al illi, sed illis, id est, episcopo, archidiacono, vel archipresbytero.*

CAP. XVI.

Si causa simpliciter est delegata duobus, sententia vnius non tenet.

Idem.

CAusam *a* matrimonij, quæ inter I. mulierem, & Blanchacium agitari dignoscitur, Furolien. & *b* Vapicenensi episcopis nos meminimus cõmisisse: quibus iam viro restitui mandantibus, vir mulierem cruciatibus & flagellis adeo affecit, quod inuita & coacta inter se & virum suum confessa est parentelam, sicque factum est, quòd ad iudicium vnius eorum dimisit eãdem: [I *&c.*] Discretioni vestræ mandamus quatenus si inueneritis, quòd præfatus B. dictam I. ad iudicium solummodo alterius prædictorum *c* à se separasset (quia cum causa duobus committitur, sententia vnius non tenet) ipsum vt eandem mulierem sicut vxorem suam benigne recipiat, & maritali *d* affectione pertractet, monitione præmissa cogatis. Si qui tamen apparuerint, qui (postquàm ab eo recepta fuerit) matrimonium ipsorum velint, & legitimè possint impetere: causam audiatis, & fine canonico terminetis.

[I *Quæ V. filios ex eo dicitur genuisse, & XIIII. annis secum sine quæstione permansisse. Vnde quoniam matrimonium in ecclesia Dei à Deo probatur esse magnum sacramẽtum, quod sine rationabili & euidenti causa non debet dissolui, præsertim cum non ab homine, sed à Deo fuerit institutum.*]

CAP. XVII.

Delegatus, qui est dominus impetrantis, recusari potest.

Idem *Oxonensi & Vitonien. episc. & abbati Herfor.*

CAusam, *e* quæ inter F. & R. de natiuitate Agathæ vertitur, vobis fratres episcopi, & London̄. episcopo commisimus terminandam. Verum quoniam idem F. præfatum Londonen̄. episcopum habebat suspectum pro eo quod dominus est prædicti F. ipsum amouendum, & te fili abbas loco *f* ipsius duximus subrogandum.

CAP. XVIII.

A subdelegato delegati Papæ qui subdelegauit non in totum, non ad Papam, sed ad ipsum delegatum adpellari debet.

Idem.

CVm *g* te consulente: & infrà. Si super causa, quæ tibi ex nostra delegatione committitur, à personis ecclesiasticis vna vel pluribus, quibus (vt parcas laboribus partium & expensis) cognitionem ipsius causæ & testium examinationem (sententia tibi reseruata) committas, adpellatio fuerit interposita, huiusmodi adpellationis intuitu causam ipsam indefinitam relinquere teneris.

CAP. XIX.

Morte delegantis non expirat iurisdictio delegati, coram quo lis erat contestata.

Lucius III. *h Cantuariensi archiepiscopo, & eius suffraganeis.*

RElatum est, *i* & infrà. Nos itaque consult. vestræ resp. quòd si lis fuerit ante præ. n. obitum contestata, mandatum morte mandatoris nullatenus expirauit. Si verò ante litis contestationem decessit, non est à iudicibus, quos delegauerat, ex delegatione huiusmodi prouidendum.

a *Cap. 21. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Lateran. p. 50. c. 26.* b *al. Torolimensi & Napiciensi, al. Tororulensi.* c *Vide l. falsus § sed si ff. de furt. gl. & doctor. in auth. de fideiuss. § 1.* d *affectu.* e *Cap. 4. qui filij sint leg. in 1. compil. adde cap. 3. ĩ. de dolo & contum.* f *illius.* g *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil.* h *al. Innocent. III.* i *Cap. 22. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. p. 7. c. 22.*

C. XX.

Si delegatus citauit ante mortem delegantis perpetua est eius iurisdictio, Et adpellationi renunciat, qui coram, à quo adpellauit, litem prosequitur.

Vrbanus III. *de Vvelebeo & de Olseston abbatibus.*

GRatum *a* gerimus, [I *& ĩ.*] Sanè consulit nos deuotio vestra, an ante obitum delegantis proposito citationis edicto, lite verò post mortem contestata nihilominus debeat in causa procedere delegatus. Et vtrum is intelligatur adpellationi renunciasse, qui ea interposita ad producendos testes inducias postulauit, & demum productioni & allegationi renuncians, adtestationes petiit solenniter publicari. Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quòd cum in casu priori citatione facta negocium sit quasi cœptum, & maximè si delegatus non sit certus de obitu delegantis, potest & debet in causa procedi, tenebitque, quod institia fuerit præuia definitum. In secundo verò casu videtur ab adpellatione recessum, si secũdum ea, quæ præmissa sunt, eum, qui adpellauerit, constituerit processisse.

[I *Et acceptum quod negotiis vestræ discretioni commissis debitam curam impenditis, & in his quæ ad dubitationem faciunt pro grauitate vestri officij censuram sed. ap. postulastis.*

CAP. XXI.

Si causa committitur tribus delegatis cum clausula, quod si non omnes, &c. prius quàm adpareat de impotentia tertij, duo procedere non possunt. Et si procedunt, nihil agunt. hoc dicit vsque ad § adiicimus.

Celestinus III.

PRudentiam *b* tuam, *&c.* & infrà. Quinto loco supplicas informari, vtrum cum tribus causa committitur, ita quòd si omnes interesse nequiuerint, duo eam nihilominus exequantur: si reus à duobus tantum fuerit conuocatus, venire necessariò teneatur. Et si citatus à pluribus coram duobus comparuerit, tertio nec veniente per se *c* vel per literas (vt solet fieri) excusante, an duo præsentes in causa possint procedere, & eam sententiæ calculo terminare? In hoc casu taliter respondemus, quod cum aliquis delegatorum iudicum, per certum nuncium, vel excusatorem literatoriè destinatum non ostenderit se interesse non posse, vel alias de eodem canonicè constare non poterit residui procedere ad causæ cognitionem *d* non debent: quòd si processerint, nihil reputabuntur egisse. Illa quippe fuit antiqua sedis apostolicæ prouisio, vt huiusmodi causarum recognitiones *e* duobus, quàm vni, tribus, quàm duobus libentius delegaret cum (sicut canones adtestantur) integrum sit iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Mandati siquidem excedere fines probaretur, si quis circa formam rescripti accepti præsumeret iudicare.

Clausula, si non omnes poteritis, sub impotentia includit voluntatem, quo ad purificandam iurisdictionem conuducum. Idem in duobus datis cum clausula, quòd si ambo. h. d. vsque ad § sexta.

Adiicimus etiam, quòd vbi fuerit in commissione adpositum: vt si omnes interesse nequiuerint, duo *f* eam nihilominus exequantur: si aliquis ex ipsis cùm possit, noluerit interesse, duo nihilominus in causa procedant, licet ille tertius grauissimè sit arguendus pro eo, quòd mandatum apostolicum exequi subterfugiat aut contemnat. Idem quoque per omnia dicimus obseruandum in *g* causa quæ committitur duo-

a *Ca. 23. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. p. 48. c. 3.* b *Pars c. prouidentiam. ĩ. de mutuis peti. & c. 3. eod. tit. in 2. comp. Vide gloss. hic.* c *al. Nec rectè.* d *facit ad hoc glossa in l. magistro C. de med. & profess. lib. 10.* e *cognitiones.* f *in quibusdam manuscriptis duo vestrum nihilominus.* g *al. de causa.*

bus, co

bus, eo adpoſito, vt ſi ambo intereſſe nequiuerint, alter nihilominus exequatur.

Si reus coram delegato obiicit excommunicationem actori, quam non probat intra tempus debitum, auditur actor: ſi verò probat, delegatus abſoluet actorem: ſi excōmunicatus eſt propter cauſam ſibi commiſſam, ſi propter aliam, ad excōmunicatorem ſuum illum remittet: qui ſi non vult eum abſoluere, delegatus Papæ eum abſoluet, niſi ſit de caſibus Papæ reſeruandis. h.d.

Sexta nobis propoſita ex parte tua quæſtio continebat, quòd cùm aliquibus iudicibus cauſa committitur, & quandoque contingit, quod reus actori obiicit, quod ſtare non poteſt in iudicio: vtpote vinculo excommunicationis adſtrictus, ſi reus non velit ſtatim eum probare excommunicatum, ſiue non poſſit: an actor nihilominus audiri debeat, donec ſuper eo, quod obiicitur, rei veritas fuerit patefacta? Hanc dubitationem taliter *a* remouemus, quod ſi ille, qui tale *b* quid obiicit, ſtatim vel intra terminum competentem non probauerit legitimè, quod intendit, actor permitti debet, vt ſine oſtendiculo quolibet, audiatur. Cæterùm, ſi vel ex confeſſione actoris, vel alio *c* quolibet modo legitimè conſtiterit eſſe actorem vinculo excommunicationis adſtrictum, à iudicibus delegatis ſecundum formam eccleſiæ valet abſolui, ita, vt ſi propter aliam iuſtam cauſam & euidentem ab ordinario iudice vel delegato excommunicatus fuerit, ad excommunicatorem debet abſoluendus remitti: qui *d* ſi malitiam adhibuerit, delegati iudices id ritu *e* eccleſiaſtico liberè exequantur, dummodo non ſit tale genus excommunicationis illius cuius abſolutio ſed. Apoſt. reſeruetur. Explorati ſiquidem iuris exiſtit: vt delegatis iudicibus, quibus principale committitur, & acceſſorium committatur.

Abſolutus à delegato ſuper cauſa pro qua fuerat excommunicatus, coram excommunicatore parebit ſeu reſpondebit ſuper illa cauſa, niſi ſit alteri delegata: & ſi excommunicator malitioſè diſtulerit, delegatus, qui abſoluit, cognoſcet. h.d.

Si verò ab his fuerit præſtito iuramento, quòd ſtabit mandato eccleſiæ abſolutus: rurſus interrogas, an coram eiſdem delegatis, *f* vel ordinario, à quo excommunicatus extitit, teneatur ſuper eadem cauſa, pro qua excommunicatus fuerat, reſpondere, & quorum debeat iudicio vel mandato ſtare? In quo caſu taliter reſpondemus, quod coram ipſis excommunicatoribus ſuper illa cauſa pro qua fuerat excommunicatus ſtare debet, & eorum ſeruare mandatum: niſi ſpecialiter fuerit illud aliis *g* iudicibus à ſed. apoſt. delegatum. Quòd ſi excommunicatores malicioſè diſtulerint, tunc delegati eandem iuriſdictionem, quam in principali & acceſſorio exercebunt.

CAP. XXII.

Si cauſa ſimpliciter delegatur tribus, duo ſine ſubdelegatione tertij procedere non poſſunt. Quòd ſi fecerint, ab eis poterit adpellari. Idem ſi ſunt dati cum clauſula, quòd ſi non omnes, non enim valet proceſſus duorum tertio inconſulto. hoc dicit comprehendendo vtrunque intellectum.

Innocentius III. *Rheginen. archiepiſcopo, & epiſcopo Cephadulenſi.* h

CVm cauſa, *i* quæ vertitur inter *ven. fr. n.* Montis Regalis, & Roſan. archiepiſcopos. ſuper quibuſdam decimis Panormitano & Capuano archiepiſcopis, & tibi fratri Rhegin. commiſſa fuiſſet à nobis ſine debito terminanda, prædictus archiepiſcopus Montis Regalis (ſicut accepimus) ad primam Panormitani & Capuani archiepiſcoporum citationem acceſſit, in quorum præſentia excipiendo propoſuit, quòd pro duabus cauſis eorum non deberet ſtare iudicio: tum quia ipſa cauſa tribus fuerat iudicibus delegata, & idem *a* ab aliis duobus tantum (te frater Rheginen. in conſulto nec vices tuas ſuper hoc committente) ad iudicium fuerat euocatus, tum quia ante ipſorum citationē & notitiam literarum, pro eadem cauſa nuncium ſuum ad apoſt. ſedem tranſmiſerat, in quo decretalem *b* Alexandri Papæ præ. n. ſibi adfirmabat apertiùs ſuffragari. At iidem archiepiſcopi exceptiones ipſius nolentes admittere contra eum vt reſponderet, interlocutoriam ſententiam protulerunt: propter quod ad ſedem Apoſtolicam adpellauit: [1 & infra.] Fraternitati veſtræ mandamus, quatenus, ſi vobis conſtiterit prædictos archiepiſcopos exceptiones prædictas nullatenus admiſiſſe: non obſtante eo, quod per ipſos factum eſt, decimas ipſas, quibus prædictus Montis Regalis archiepiſcopus ſe poſtquam nuncius ſuus propter hoc ad ſedem Apoſtolicam acceſſerat, adſerit ſpoliatum, præcipuè cùm eaſdem, tam ſibi, quàm eccleſiæ ſuæ à ſede Apoſtolica adſerit confirmatas ſiue per laicalem potentiam, ſiue per eoſdem iudices factum ſit, cum fructibus inde perceptis reſtitui faciatis, *c* audientes poſtmodum quantum de iure poteritis quidquid fuerit quæſtionis.

[1 *Nos igitur inquiſitionem prædictorum & deciſionem canonicam veſtræ diſcretionis examini committentes.*]

CAP. XXIII.

Si duo ſunt delegati cum clauſula, quòd ſi ambo, &c. vno recuſato, alter ſolus procedere poteſt, nec tenet proceſſus, ſi cum recuſato procedat.

Idem *conuentui de Conchis.*

CVm ſuper *d* abbatia monaſterij *e* veſtri, inter vos & S. quondam abbatem veſtrum, fuiſſet quæſtio agitata, demum ſuper ea ad Leſionen. *f* epiſcopum & abbatem, de Becco noſtræ fuerant *g* literæ deſtinatæ: & infra. Quamuis ſolus abbas antequam adpellaretur ab eo, iuxta formam literarum noſtrarum procedere potuiſſet, quia tamen pro eo, quòd cum ipſo epiſcopo interlocutus eſt adpellationem prius ab eodem epiſcopo interpoſitam non tenuiſſe: de iure ſine ipſo cùm *h* poſſet & nollet negocio intereſſe, per conſequentiam *i* confeſſus eſt, ſe non poſſe mandatum apoſtolicum adimplere, nec ſuæ intentionis extitit, vt ſine coniudice ſuo aliquid definiret, & cum eo, qui tum iudex eſſe deſierat, aliquid ſuper prædicto negocio ritè diſponere non valebat, voluntate ac poteſtate ſibi mutuò aduerſantibus, cùm noluerit, quod potuerit, & quod voluerit adimplere, nequiuerit: quod à duobus factum fuerat, *k* effectum non potuit de iure obtinere.

CAP. XXIIII.

Si iuriſdictio delegati expirat in termino peremptorio, quem partibus adſignauit, poſt congruam horam peremptorij iudex non expectabit contumacem. Si non expirat, poteſt expectare in diem alteram, & iterum citare, ſi vult.

Idem *archiepiſcopo Toletano.*

COnſuluit *l* nos tua fraternitas: vtrum cùm ad recipiendos teſtes, depoſitiones publicandas eorum, vel ſententiam proferendam peremptoriè citatas partes, & earum altera ſe abſentat contumaciter die data, an circa vltimam partem ſaltem diei ſit in negocio procedendum, vel in diem expectandum potius ſubſequentem, & ſi expectaueris, vtrum contumax iterum ſit citandus, cum non fuerit die partibus adſignata proceſſum? Nos autem credimus diſtinguendum, vtrum iuriſdictio duret poſt terminum peremptorium, an

---

a *al amouemus.* b *taliter tale quid obiicit.* c *aliquo.* d *ſcilicet excommunicator.* e *al. de ritu.* f *Qui paulo antea abſoluerunt eum* g *Vox iudicibus in omni manuſc. & in vno ita: niſi ſpecialiter illud fuerit. in alio ita: niſi ſpecialiter fuerit iſtud negocium, &c.* h *al. Cephaludenſi.* i *c.1. eod. tit. in 3. compil.*

a *Ipſe.* b *Hanc habes. j. de appell c. ad hæc ſicut.* c *Vide l. quemadmodum cum gloſſ. C de agric. & cenſ. lib 11.* d *ca.12. eod. tit. in 3. compil.* e *al veſtri de conciliis.* f *Lexinienſ.* g *fuerunt.* h *dum.* i *Conſequens* k *fuit.* l *Cap. 3. eod. tit. in 3 compil.*

exciperet in illo. Si durat in diem alteram, æqui ate ſuadente, poteris expectare, nec erit pars contumax peremptorio elapſo citanda, niſi gratiam fecerit ei benigitas iudicantis. Si autem expiret, niſi partes, cùm id nouerint: ſe tibi præſentauerint ea hora, qua congruè poſſis procedere ad exequendum id, propter quod eis legitimè terminum peremptorium adſignaſti: ex tunc exequi poteris quod intendis, ne fruſtra iudicialis inſtantia euaneſcat. Ne vero iudicium eccleſiaſticum exerceatur in tenebris, quia iuxta *a* teſtimonium veritatis, qui malè agit, odit lucem, licet enim ſecundum conſuetudinem, & conſtitutiones legitimas more Romano dies à medietate noctis incipiat, *b* in medio noctis deſinet ſubſequentis (vnde quod in duabus dimidiatis noctibus agitur, perinde ſanxit habendum legalis auctoritas, ac ſi qualibet parte lucis agatur) nos tamen eam procedendi horam congruam in elligimus, ex qua poſſis ante noctis tenebras perficere quod incumbit. Porrò diſcretus iudex in adſignatione peremptorij, non debet iuriſdictionem ſuam (niſi neceſſitas exigat) adeò coarctare. *c*

CAP. XXV.

Ex noua cauſa remouetur delegatus, etiam poſt litem conteſtatam, & alius ſubrogatur.

Idem *abbati de* d *Bordellis, & priori ſancti ſepulchri.*

INſinuante R. *e* rectore ſancti *f* Saldati, ad audientiam noſtram peruenit, quòd cùm cauſam, quæ ſuper iure parœciali inter ipſum & T. vertebatur Vigorien. epiſcopo & coniudicibus ſuis à nobis obtinuerit delegari poſtmodum (licet fuerit in eadem quæſtione proceſſum) tractu temporis ante diffinitiuæ ſententiæ calculum idem epiſcopus dictum R. in familiarem admiſit: ſine quo alij *g* coniudices (ſecundum quod in noſtris literis mandabatur) in cauſa procedere non valebant, & alter ipſorum coniudicum *b* officialis eſt epiſcopi ſupradicti: propter quod aduerſæ parti poterat ſuſpectus haberi vnde cùm tam epiſcopus, quàm officialis prædictus (vtpote quos idem R. in iudices poſtularat *i*, & ipſe familiaris eorum poſtmodum eſt effectus) ab aduerſa parte poſſent meritò recuſari, deciſionem ipſius cauſæ, veſtræ petiit diſcretioni committi. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita (niſi poſtquam familiaris eius eſt effectus, litigare conſenſerit coram illo) in cauſa, ſecundum *k* priorum continentiam literarum (ratione præuia) procedatis, alioquin partes ad priorum iudicium reuertantur examen.

CAP. XXVI.

Delegatus Papæ ſententiam ſuam exponi poteſt vſque ad integrum annum h. d. & eſt caſus ſingularis.

Idem *priori ſancti Fidiani.* l.

QVærenti *m* quid per cenſuram *n* eccleſiaſticam: & infra. Si verò delegatus à nobis excommunicet illum, qui rei iudicatæ parere contemnit: licet aliquibus videatur, quòd ſuo ſit functus officio, vt alterius non habeat ex delegata ſibi iuriſdictione proceſſum: alij autem dicant, quod iuriſdictio eius duret donec ſententiæ pareatur: vt interim abſolucre poſſit parere volentem. Nos tamen per æquitatis ſententiã incedentes præſentium auctoritate ſtatuimus, vt delegatus a nobis non ſolum vſque ad quadrimeſtre tempus, quod ad ſoluendum debitum à lege reo conceditur, ſed vſque ad integrum annum iuriſdictionem ſibi commiſſam, ad exequendum ſententiam va'eat exercere: ſicut obſeruatur in illo, qui ante litis *a* conteſtationem contumax inuenitur.

CAP. XXVII.

Delegatus Papæ poteſt principium, medium, & finem cauſæ coniunctim & diuiſim ſubdelegare h. d. vſq. ad §. verum.

Idem *Cantuarien. archiepiſcopo.*

SVper b quæſtionem articulis, de quibus nos conſulere voluiſti t. reſpond. quod per conſtitutionem noſtram conſultationi. Alex. papæ nullatenus derogatur, ſed illa per iſtam exponitur, imò in iſta verius, quæ in illa fuerant prætermiſſa ſupplentur. Ipſe namq; reſpondit, quòd ſi ſuper cauſa, quæ alicui ex apoſtolica delegatione committitur, a perſonis eccleſiaſticis vna vel pluribus, quibus delegatus (vt parcat laboribus partium & expenſis) cauſæ cognitionem ipſius, & teſtium examinationes, ſententia ſibi reſeruata, committit, appellatio *c* fuerit impoſita: huiuſmodi appellationis intuitu cauſam indefinitam relinquere non tenetur. Nos autem ſtatuimus, quòd licet is, cui cauſa committur remota app. non poſſit eam aliis ſine prouocationis obſtaculo delegare, ſi tamen delegatus à nobis vel iudex quicunque non tam cognitorem, quàm executorem ad aliquem *d* certum articulum, quempiam deputauerit, ab eo (niſi modum excedat) non liceat appellari, dummodo de partium deputetur, vel recipiatur aſſenſu. Quod ſi delegatus à nobis vel litis exordium vel cauſæ finem, nec dum totum negotium ei duxerit comittendum, ab ipſo tanquam à iudice licitè prouocetur: & cùm lis ante iudicem debeat conteſtari, & cauſa per iudicem definiri. Intentionis igitur noſtræ fuit (ſicut ex tenore conſtitutionis præmiſſæ poteſt liquidè deprehendi) quòd vt iudicialis auctoritas liberius valeat exerceri delegatus à nobis licitè poſſit, & principium & finem, & medium cauſæ ſibi commiſſæ, non ſolùm coniunctim, ſed etiam diuiſim alij delegare, *e* non obſtante quod dicitur, quòd iudex debet cognoſcere per ſeipſum in principio, in medio, & in ſine: cùm antequam ferat ſententiam, vniuerſa, quæ acta ſunt in iudicio, inueſtigare debeat diligenter.

A ſubdelegato cum iuriſdictione appellari poteſt ſecus ſine iuriſdictione, niſi modum excedat: tunc enim poteſt recuſari, niſi datus ſit partium conſenſu. Abbas.

Verùm cùm totam cauſam committi alicui, vel principium aut finem ipſius ab eo, tanquam à iudice poteſt licita prouocari. Cum autem alicui medium *f*, tantum committit, ab ipſo tamquam ab auditore prouocari non poteſt: niſi mandati fines excedat, *g* vel meritò ſit ſuſpectus, vnde ne valeat recuſari, prouidè ſtatuimus, vt de partium detur vel recipiatur aſſenſu.

A ſubdelegato non in totum appellatur ad ſubdelegantem, non autem ad primum delegantem: ſecus ſi in totum. h. d. vſq. ad §. quem vero.

Porrò cùm delegatus à nobis iuriſdictionem ſuam in alium transfert totam, ſi fuerit appellandum, non ad eum, ſed ad nos appellari debebit. Cùm autem ſibi aliquid de iuriſdictione reſeruat: ſi cauſa ſit ei appellatione remota commiſſa: non ad nos, ſed ad eum poterit de iure appellari. Vnde ſi forſan appellaretur ab eo, cui medium cauſæ *h.* committitur, ſiue cognitor vel executor dicatur, vel (quod melius eſt) auditor pro eo quòd mandati fides excedat, vel meritò ſit ſuſpectus: nihilo minus tamen delegatus à nobis iuxta conſulta-

a *Ioan. 3.* b *Vide l. more Rom. ff. de fe. Bar. in leg. aut facta §. tempus ff de pœ. & l. hæc verba in fi ff de ver. ſig.* c *Vide Abb. in hunc locum.* d *al. Boros. al. de Bordellis.* e *ca. 4. eod. tit. in 3. compil.* f *al. Albati.* g *iudices.* h *indicium.* i *poſtulauit* k *priorem.* l *al. epiſcopo Praneſtino.* m *Ca. 5 eod. tit. in 3 compil.* n *Vide cap. quærenti j de ve. b. ſign.*

a *litem conteſtatam.* b *Ca. 6. tit. in 3. comp.* c *In cauſa appellationis multa ſalubriter cauit. Conc. Trid. ſeſſ. 13 de reform. ca. 1. & ſeſſ. 24. de reform. c. 10. & 20. & aliis locis.* d *ad diſcutiendum aliquem.* e *Vide l. à iudice. C. de iudi. & gl. iu l. ſæpe audiui ff. de de offi. præſid.* f *media.* g *Vide auth. quia in prouincia, cùm not. C. vbi de crim. ag. op.* h *media cauſa commiſſ. al. cui media committuntur.*

tionem

tionem præmissam, causam poterit definire: vt parcatur laboribus partium & expensis.

Auditor datus sine partium consensu, recusari potest vt suspectus, non tamen sine causa. Abbas.

Eum verò quem delegatus à nobis deputauerit auditorem, neutra partium poterit recusare, nisi coram eo iustam recusationis causam ostendat. *a*

Si vnus ex duobus delegatis principis cum clausula appell. re. subdelegat alteri acceptanti, non potest acceptans subdelegare, nec appell. re. procedere, quod tamen ante acceptationem poterat: & si ab isto fuerit appellandum, appellabitur ad papam etiamsi fuerit subdelegatus non in totum. hoc dicit secundum intellectum veriorem.

Si verò duo sunt à principe delegati, & vnus committit vices suas alteri, illi nec potest nec *b* debet appellatione remota procedere, nec causam alij delegare, *c* quamuis in commissione facta duobus contineatur, expressum, vt appel. re. alter possit procedere sine reliquo, si nō possunt ambo pariter interesse. Quia quod potest ex sola iurisdictione *d* sibi à principe delegata, non potest cum iurisdictione sibi à condelegato commissa. Vnde si ab eo fuerit appellatum, licet aliquibus visum fuerit, quod ad condelegatum valeat appellari: nobis tamen videtur, quòd ad primum duntaxat appellandum est delegantem, propter rationem superius assignatam.

Si delegatus papa subdelegat non in totum, pars à subdelegato non poterit appellare, ex eo, quòd datus sit sine suo consensu, potest tamen recusari in ostendendo causam iustam coram delegato & tunc delegatus definiet: à quo etiam si noluit recusationem admittere, appellatur ad papam. hoc dicit.

Eius ergo appellatio, de qua tua fraternitas nobis scripsit, si nostræ constitutionis occasione ad nostram audientiam appellauit, pro eo quod delegatus à nobis reseruata sibi definitiua sententia, audientiam causæ commisit quibusdam, qui de partium *e* assensu nec dati sunt, nec recepti: nisi contra eos iustam recusationis causam ostenderit, vel paratus fuerit ostendere coram iudice delegato: non debuit impedire, quo minus procederent auditores. Qui etiam si tanquam suspecti fuissent merito recusati: delegatus tamen à nobis nihilo minus potuisset, sublato appellationis diffugio, causam iudicialiter expedire. Quòd si iustam recusationis causam noluit admittere delegatus, sed coram suspectis eum *f* litigare cogebat, à tali grauamine licite potuit *g* ad nostram audientiam appellare: quodque *h* post appell. huiusmodi est præsumptum, iudicari debet irritum & inane.

CAP. XXVIII.

Delegatus Papa, nisi malitiosè se exoneret, subdelegatum compellit ad suscipiendam subdelegationem: in coactione tamen defert sua dignitati & personæ. h.d. vsque ad § item cum totum.

Idem *episcopo Helien.*

PAstoralis *i* officij: [1 & j.] Consultationi tuæ *k* duximus *l* respondendi, quod cum delegata à principe iurisdictio dandi inuicem sit à lege concessa (dummodò ipse exonerare seipsum malitiosè non quærat) potest compellere renitentem, eo quod iurisdictio illa nullius videretur momenti, si coercitionem aliquam non haberet: Delegatus tamen debet solicitè prouidere, vt si personis superioribus (exigente necessitate) negotium duxerit delegandum: in coactionibus inferendis dignitati deferat & personæ. *a*

[1 *Diligentia & solicitudo quam geris circa executionem mandatorum nostrorum, & zelus tuæ restitutionis nos inuitat, vt quamuis simus multiplicibus occupationibus prædití negotiorum, eis tamen ad horum subtrahimus nosmetipsos, in quantum intendamus consultationibus. Consuluit etenim nos tua fr. discretio vtrum si delegatus à principe causam sibi commissam voluerit aliis delegare, nolentem delegationem suscipere ad ipsam suscipiendam valeat coarctare.*

Delegatus Papæ sicut potest cōmittere totam causam: ita potest citationem, & punire contemnentem acceptare. h.d. Abbas.

Item cùm totum negotium alij possit committere delegatus, sicut superius est expressum: citationis officium potest cuilibet (discretione præuia) demandare, ac punire meritò contemptionem.

Si Papa scienter commisit appellationem interpositam à suo delegato dato cum clausula, appellatione remota, iurisdictio primi delegati est interim suspensa, quo ad executionem. hoc dicit secundum verum intellectum.

Præterea postulasti, si cum à sententia lata auctoritate literarum nostrarum, in quibus appellatio est inhibita, fuerit appellatum, & literæ post appellationem ad iudices alios emanauerint: an ad mandatum posteriorum iudicum executio sententiæ à prioribus delegata debeat retardari, vt priores iudices ipsam neque per se, neque per alios exequantur. Nos autem inquisitioni t.t.r. quod cùm appellationis causam ex certa scientia iudicibus aliis committimus cognoscendam, appellationem videmur accipere, ac iurisdictionem priorum iudicum reuocare, *b* vt interim executio sententiæ suspendatur, donec appellationis merita plenius sint discussa: & infrà.

Ordinarius ad mandatum delegati exequitur sententiam, etiam si sciat eam iniustam. Abbas.

Quia verò sæpè contingit, quod executio sententiæ ordinario demandatur: quæsiuisti, an si ipsam iniustam esse cognouerit, debeat eam executioni mandare? an sit ei potius subsistendum: Attendentes itaque, quod non cognitio, sed executio tantum demandatur eidem: respondemus, quod cùm ordinarius teneatur obsequi delegato, etsi sciat sententiam illam iniustam, exequi nihilo minus tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, vt ab hoc onere ipsum absoluat, & infrà.

Delegatus qui impeditur die statuta procedere, partem hoc procurantem puniet: & quantum ad diem illam causam committet, appellatione remota in odium procurantis, nisi partes negotium prorogent. Abbas.

Cùm autem sæpè contingat, ad diem, quam iudex delegatus à nobis partibus assignauit: earū altera procurante, vt negocium prorogetur, iudicem ipsum à rege vel archiepiscopo euocari. Nos peruersorum volentes malignitatibus obuiare, decernimus vt si delegato constiterit hoc fuisse alicuius partis malitia procuratum, ipsam puniat animaduersione condigna: & (ne aliquod lucrum ex huiusmodi fraude reportet) personæ neutri parti suspectæ, quantum ad diem illum, committat ipsum negotium audiendum: quæ in ipso, appellatione remota, procedat: nisi fortè partes consenserint negotium prorogari.

CAP. XXIX.

Subdelegatus à delegato papæ iurisdictionem non habente, potest coercere impedientem. hoc dicit comprehendendo vtrunque intellectum.

Idem *Abbati sancti Hilarij* c *& magistro G. canon. Terusino.*

---

a *Vide l. apertissimi. & l. cum specialis. C. de iud.* b *Hæc duo verba, nec debet: desunt.* c *Vide l. à iudice. C. de iud.* d *sua.* e *ipsius.* f *audire in antiquis.* g *poterit.* h *al. quod post. al. quidquid potest.* i *Ex hoc ca. sumpta sunt ca. pastoralis. j. de offi. iu. ord. & c. pastoralis. de iu. Cap. 7. eod. tit. in 3. compil.* k *al. taliter duximus.* l *Textus in l. apertissimi. C. de iudic.*

a *Vide l. capitalium. & ibi Bart. ff. de pœn. facit quot not. in l. 1. ff. eod.* b *Vide text. in l. 1. cum ibi notat. ad Turpill.* c *Hilarij plebano S. Pauli Castell. diœces. & magistro. G. Can. Fusen. Teruisien.*

EX literis *a* patriarchæ Granden. [I *&c.*] Mandamus, quatenus, nisi vobis constiterit, quod literæ quæ secundo loco ad archipresbyterum Paduanum impetratæ dicuntur, de prioribus literis ad primicerium Granden. & plebanum sanctæ Sophiæ obtentis expressam fecerint mentionem, vt per secundas primæ appareant reuocatæ: cùm primos iudices auctoritate literarum nostrarum iurisdictionem non sit dubium habuisse, quam potuerunt postmodum patriarchæ, quo ad executionem sententiæ demandare, ex qua coercitionem etiam idem patriarcha receperat: cùm huiusmodi demandata iurisdictio delusoria videretur, si subdelegatus huiusmodi coercitionem aliquam non haberet: interdicti sententiam ab eodem patriarcha in Castellan. archi. promulgatam, pro eo quòd eiusdem patriarchæ executionem impediens, eius *b* literas, quibus mandatum prædictorum iudicum nunciabat, legi in publicum non permisit: *c* tam diu faciatis inuiolabiliter obseruari, donec eidem patriarchæ de iniuriis irrogatis sufficienter fuerit satisfactum. Si verò constiterit primas literas, per secundas legitimè reuocatas: cùm adpareat primos iudices iurisdictionem nullam penitus habuisse: & ita constet per consequentiam patriarcham ipsum non recepisse iurisdictionem, vel coercitionem aliquam ab eisdem, prædictam interdicti sententiam denuncietis irritam & inanem.

[I *Accepimus quod cum dil. fi. Granden. primicerius & plebanus S. Sophiæ de Venetiis, quibus causa, quæ inter clericos sanctæ Iustinianæ & A. Presbyterum super eo, quod idem presbyter clericum se ipsius ecclesiæ asserebat, agitari dignoscitur, à nobis fuerat delegata: mandassent eidem vt clericos memoratos, qui per archipresbyterum Paduan. ad quæstionem fuerat super eodem negotio quoddam rescriptum obtentum, in quo sicut asseritur, de prioribus literis mentio non fiebat, denunciati fuerunt excommunicati: nisi vinculo subiacere, nisi prædictum presbyterum in socium reciperent & in fratrem idem patriarcha denunciaret anathematis vinculo non ligatos: ipse nolens eisdem iudicibus in hac parte parêre, qui nostra fungebantur auctoritate, maximè cum ven. fr. n. Castellan. episcopus ipsis super hoc parendum nõ duxerit: requisitus clericus sanctæ Mariæ formosæ mandatum supradictorum iudicum per suas literas nunciauit, quas dil. fil. n. archidiac. Castell. plebanus eiusdem ecclesiæ legi publicè coram populo non permisit. & infrà. Vnde considerans idem patriarcha archidiaconum ipsum per tantarum iniuriarum excessum, non se tantummodo, sed etiam Branden. ecclesiam, imò nos ipsos grauiter offendisse, tam ipsum archidia. quàm præd. ecclesiam, supposuit interdicto. & infrà. Cùm igitur super præmissis & aliis inter procuratores vtriusque partis fuisset coram dil. fil. t. SS. Cosmæ & Damiani diac. card. quem auditorem dedimus eisdem, diutius litigatum, & ipse nobis quæ audierat, fideliter retulisset: quia nobis constare non potuit vt per literas quæ ad Padua. archipres. impetratæ dicuntur, cùm nobis ostensæ non fuerint, reuocatæ fuerant aliæ literæ ad prædictos Primicerium & plebanum obtentæ, causam ipsam vestro examini duximus committendam, per a. L.*]

CAP. XXX.

Iurisdictio delegata re integra, morte mandantis expirat.

Idem *episcop.* d *Pictauiensi.*

LIcet *e* vndique: [I *&c.*] Cùm igitur duxeris requirendum, si causam tribus iudicibus delegamus adponi in literis nostris illam clausulam faciẽtes, quòd si non omnes his exequendis poteritis interesse, duo vestrûm nihilo minus ea *f* exequantur: & vnus postquam commiserit cuidam ex aliis, vices suas de medio sit sublatus, tertius vt suspectus meritò recusetur: an collega superstes suo nomine ac defuncti possit negotium definire? Inquisitioni t. t. r. quòd si iurisdictione à suo sibi collega delegata eo viuente vti non cœperit, quia mandatum huiusmodi re integra morte mandatoris expirauit: non habet solus officium iudicandi. si verò ante mortem illius iurisdictione vti cœperit taliter demandata vices suas & alius poterit adimplere.

[I *Confluentium negociorum multiplicitas copiosa nostrum animum ad curas varias implere non desinat, fraternitas tamen tuæ quam sincera complectimur charitate in domino, solicitudinem nostram ad tempus deponere compellit, quam in exequẽdo aliis ex debito pastoralis officij gerebamus, atque tuam dubitationem apostolico certificare responso.*]

CAP. XXXI.

Non creditur quis delegatus, nisi delegationem probet.

Idem *episcopo Baiocen.*

CVm in iure *a* periturus: & infrà. Præterea quæsiuisti, cùm tibi ab aliquo sub hac forma mandatum auctoritate qua fungor *b* iniungo, vt talem denuncies excommunicationis sententiæ subiacere, ac tibi super mandato apostolico hæsitanti, ab aliquo non sit facta fides: *c* an mandatum huiusmodi exequi tenearis.

Super quo tibi huiusmodi damus responsum, quòd nisi de mandato sed. apost. certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur.

CAP. XXXII.

Per procuratorem non habentem mandatum, de re ad rem iurisdictio prorogari non potest.

Idem *Paris. & Trecen. episc. & abbati sanctæ Genouefæ.*

CVm olim *d* abbas & conuentus *e* Vergiliaceñ. sua nobis conquestione monstrassent, quod P. comes Altissiodoreñ. quoddam stagnum, molendinum, & domum in terra eorum construere nitebatur in ipsorum *f* præiudicium & grauamen, episcopo & thesaurario Niuerneñ. commisimus causam ipsam. Per quorum literas accepimus, quod lite super petitionibus ecclesiæ contestata, receptis vtrinque testibus, & adtestationibus publicatis, cum super dictis testium inter partes fuisset postmodum disputatum: Tandem pars comitis proposuit, quod de damnis in nemoribus & rebus aliis datis super quibus testes deponere videbantur, cognoscere non debebant, cum in rescripto nostro *g* nulla de damnis mentio haberetur: [I *&c.*] Iudices autem interlocuti *h* sunt, quod super damnis datis à comite, ad eos cognitio pertinebat. Quo audito, comes ad adpellationis beneficium conuolauit. Vnde ipsum iudices euocatum, & nec per se nec per responsalem idoneum comparentem, excommunicationis vinculo constrinxerunt: & infrà. Quia verò super damnis datis, antequam lis fuerit contestata, nequaquam ad dictos iudices cognitio pertinebat, cùm in rescripto nulla de illis mentio haberetur, nec ad ipsos potuerit iurisdictio prorogari, cum procurator ad illa solummodo intelligatur constitutus, quæ in commissionis literis inueniuntur expressa: *i* & postquam comes publicatis adtestationibus intellexit super his fuisse depositum, protinus contradixit: nos eosdem iudices pronunciamus minus iustè interlocutos fuisse, ac sæpe dictum comitem qui ob hoc ad appell. beneficium conuolauit, excommunicationis sententia non fuisse ligatum.

[I *Ad quod inter alia fuit ex aduerso responsum, quod cum super omnibus articulis de quib. testes deposuerãt, lis fuisset solenniter contestata: de ipsis cognoscere ac pronunciare iudices*

a *Ca 8. eod. tit. in 3. compil.* b *al. eiusque literas:* c *Vide l. si quis id quod De iurisd. omn. iud.* d *al. Parmensi.* e *Cap. 9. eod. tit. in 3. compil.* f *ea.*

a *Cap. 10. eod. tit. in 3. compil. & est pars Decret. cum in iure § de elect.* b *tibi iniungo.* c *Vide l. quicunque ff. de pub. & noto. in l. sciendum ff. de ver. oblig.* d *Cap. 11. eod. tit. in 3. compil.* e *Scribendum Verziliacensis, vel Verolia censis.* f *eorum.* g *de damnis datis, &c.* h *fuerunt.* i *Vide text. in le. 2. & ibi Bort. in fin. ff. si cert. pet. ceterum dictio, & deest in plur. manuscr.*

tens-

tenebantur. Ad hoc pars comitis replicauit quòd & si super damnis à procuratore suo lis fuerit contestata, eis tamen ex hoc non poterat praeiudicium generari, cum ad hoc procurator datus non fuerit, sed ad illa duntaxat capitula quae fuerant in literis commissionis expressa super castro videlicet, stagno & molendino. Ad hoc parte altera respondente quod procuratoris factum comes vlterius impugnare non poterat quousque post publicationem testium minimè duxerat reuocandum.

CAP. XXXIII.

Qui acta causae relationis iudicum delegatorum sigilla violanda aperuit, non auditur postmodum contra illa.

Idem *Senon. archiepiscopo.*

CVm *a* olim magister S. & B. archidiaconatum & praepositurам adinuicem commutassent: & infra. Verum dictus B. delegatis nostris non deferens, imò verius deleganti, sigilla violauit illorum, & scripta quae nobis fuerant praesentanda, non erubuit aperire. Qui postmodum in nostra praesentia constitutus, aduersario praesente in excusationem suam proposuit, quod iudices perperam processerant *b* contra ipsum, cum acta *c* in scriptis minus fideliter redegissent: vnde timens ne literas portaret Vriae, illorum scripta aperuit, & quod suspicatus fuerat, adinuenit. Sanè si quod expediret melius notauisset: vel non recepisset scripta suspecta, vel recepta nobis fideliter praesentasset, & ostendisset causam suspicionis propositae coram nobis: praeterea cum non conquereretur de iudice, quem ei proprio motu *d* concessimus, sed de illo potius, quem ipse duxerat eligendum: & iudices suas nobis per eum literas destinassent, de ipso pariter conquerentes: verbis ipsius fidem non duximus adhibendam. sed vt in hoc saltem puniretur, in quo peccauerat, contra acta iudicum, quae temerè *e* violarat, ipsum (sicut nec debuimus) noluimus exaudire: ne videretur dolus suus ei patrocinium attulisse.

CAP. XXXIIII.

Delegatus non tenetur admittere collegam sibi adiunctum per literas subreptitias, nec ipsius subdelegatum. hoc dicit secundum vnum intellectum. vel sic: Delegatus subdelegatum collegae impediti: non tenetur admittere, si in rescripto est clausula: quòd si ambo, &c. hoc dicit, secundum alium intellectum.

Idem *abbati, & capellano sanctae Mariae Bononiens.*

COram *f* dilecto filio M. diacono cardinali, quem tibi & H. nuncio. & clerico sanctae Agathae aduersario tuo, qui cum instrumentis eiusdem ecclesiae, sed absque literis de ratihabitione, ad apo. se. accesserat: sed de rato cauerat, sub fideiussoria cautione *g* concessimus auditorem. proponere *h* curauisti, quòd cum quidam in paroecia sanctae M. in honorem beatae Agathae ecclesiam construxisset. Alexand. papa *i* praedec. no. causam super hoc abbati sancti Stephani, & priori sancti Victoris commisit terminandam: qui pro ecclesia sanctae M. definitiuam sententiam protulerunt: verùm capellanus sanctae Agathae sententiae parère contempsit. Cumque super eadem causa coram Ferrarien. episcopo, per annum disceptatum fuisset, pars ecclesiae sanctae Agathae horum veritate suppressa, magistrum L. Bon. canonicum obtinuit eidem episcopo in causae decisione adiungi: qui cum causae interesse non posset, praedictus episcopus, cui per sequentes literas mandabatur, vt si ambo interesse non possent mandatis apostolicis exequendis, ea ipse nihilo minus adimpleret: sententiam praedictam confirmauit: [1 & infra.] Nuncius verò ecclesiae sanctae Agathae inter alia proposuit, quòd cum dictus magister L.] vices suas alij delegasset, episcopus admittere noluit subdelegatum, sed post appellationem ad nos interpositam solus in causae cognitione processit: [2 & infra.] Sed è contra fuit responsum, quod Ferrarien. episcopus solus procedere potuit, cùm in vltimae commissionis literis fuisset insertum, quòd si ambo interesse non possent, praedictus episcopus nihilo minus exequi procuraret: quod non intelligitur, vt si per se, vel per alios interesse non *a* possent, quia id rarò, *b* vel nunquam contingeret, sed si non posset personaliter interesse. Idem igitur cardinalis latam ab eodem Ferrarien. episcopo sententiam confirmauit, & aduersae parti super hoc perpetuum silentium duxit imponendum. Nos ergo, quod ab eo factum est, auctoritate apostolica confirmamus.

[1 *Capellano S. Agathes sub poena excommunicationis iniungens, vt nullum parochianorum tuorum infra certos terminos commorantium ad officia diuina, vel ecclesiastica reciperet sacramenta. Ad haec d. Hugolinus ex aduerso respondit quod olim archipresbyter de Pastino à praedicto Alex. p. p. n. Indulgentiam impetrauit vt in vico Castellionis, in quo superexcreuerat populi multitudo ecclesiam de nouo fundaret. Vnde tunc Bononiensis episcopus de mandato eiusdem p. n. & locum signauit, & primarium lapidem benedixit, & in fundamento secundum consuetudinem collocauit. capellam in eodem loco constructam cum tota parochia, quem vsque hodie habet ecclesia de Pastino per 20. annos iustè possedit, quàm fe. re ce. pp. p. n. eius suis literis confirmauit, & nos sub nostra protectione recepimus constitutam nobis ab eodem archipresbytero censualem. Verùm olim quidam canonicus regularis ab archipresbytero de Pastino, vt diuina in eadem celebraret officia deputatus praeter auct. archipresbyteri & capituli de Pastino coram praedicto abbate S. S. & priore S. Vict. ab illis citatus apparuit, sed coram illis iudicium non subiuit. Imò ab ipsis tanquam de ratione suspectis, quia praedictam voluerunt sibi parochiam vendicare, ad nostram duxit audientiam appellandum. Iidem autem iudices non dubitantes mandati fines excedere tam super nouo quàm veteri populo sententiam protulerunt, cum secundum tenorem literarum directarum ad eos non potuissent nisi de veteri iudicare. Postmodum verò memoratus canonicus contra voluntatem siue prohibitionem archipresbyteri sui coram Ferrarien. episcopo comparens, sub eo aliquantulum litigauit, sed tandem comperto quod vniuersi familiares eius ei essent aduersi, praedictum Ep. ei fecit adiungi, qui cùm.*]

[2 *Vnde contra primam sententiam allegabat quod de commissione ad primos iudices impetrata ad archipresbyteri notitiam nil peruenit: quia iudices post appellationem legitimè interpositam processerunt, & quod fines mandati fuerunt in processu transgressionis: contra secundum verò similiter proponebant quod canonicus regularis qui coram Ferrariens. episcopo litigauit, non solum non fuerat procurator datus ad eam, sed etiam contra prohibitionem archipresbyteri liti se praesumpserat immiscere, quod Ferrarien. episcopus solus processerat cùm non ei soli causa fuerat delegata, & collega eius, & si causa nequiuerit interesse, alij tamen commiserit vices suas, & quod post app. etiam ad nos interpositam idem Ferrarien. pro ecclesia S. N. sententiam promulgauit. Ad haec autem pars altera replicabat, quòd praedicta stare non poterant, cum credi non debeat, quod à iudicibus illis pars appellauit aduersa, ad quos nec sciuerat, nec audierat commissionis literas emanasse. Praeterea cum in literis commissionis appellationis fuisset obstaculum partibus interclusum, appellationi interposita non fuerat deferendum. Insuper cum sicut aduersarius fuit in iure confessus, & si pars eius, qui vt sequeretur appellationem, literas impetrauit, non*

a *Cap. 1. De rerum perm. in 3. compil. vnde vera narratio facti peti potest.* b *processerunt.* c *al. & acta 2. Reg. 11.* d *Haec clausula motu proprio quid operetur tradit Felin. ca. nonnulli. De resc. & late Gabrielius in Com. conc. ti. de claus. concl. 2.* e *violauit.* f *Cap. 1. De paroch. & al. paroch. in 3. compil.* g *Infero quod clericus comparens pro altero, si non probat plene, tenetur de rato cauere. Auth. gener. C. de episc. & clericis* h *In C. Bar. constit. proponere curauisti.* i *deest Papa in antiquis.*

a *posset.* b *Vide l. iura, cum l. seq. C. de postul. & l. nam ad ea. ff. de legi.*

fuerit, tamen illis vsa, pro eodem haberi debeat, ac si non fuerit prosecuta. vnde sententia iam transierat in rei iudicatæ auctoritatem, & si contra ius litigantis prolata fuisset. Cum autem nec literæ commissionis ad iudices primos obtentæ præsententur in iure, nec aliter legitimè demonstretur formam mandati iudices excessisse, pro sententia potius est præsumendum. Quod dicitur ex aduerso, quod canonicus ipse non fuerit procurator, non nocet, cum ipse procurator litem coram eodem Ferrariens. episcopo contestando factus fuerit dominus litis, qui generalis ab ipsius fundatione ecclesiæ procurator fuit, & sic agebat, & contrahebat, ac si verè nouæ capellæ dominus extitisset, præsertim cum in causam non tam ecclesiæ nomine quàm proprio traheretur vtpote qui parochianos adiudicatos ecclesiæ S. N. ad diuina recipiebat officia, & exhibebat eis ecclesiastica sacramenta. Præterea, cum ad archipresbyteri notitiam peruenisset, causam ipsam fuisse Ferrarien. episcopo delegatam, sed si per canonicum illum nolebat subire iudicium, ad causam agendam debuerat alium destinare, quòd cùm non fecerit, eius est negligentiæ imputandum, imò malitiæ potius qui sic commissionem nostram visus fuerit.]

CAP. XXXV.

Locus ad quem reus securè accedere non potest, & canonicus in causa concanonici delegatus, recusari poterunt.

Idem *præposito sancti Dominici subdicono nostro.*

CVm R. *a* canonicus Ianuen. causam quæ inter ipsum ex vna *b* parte, ac P. ciuem Ianuen. vertitur, tibi obtinuerit delegari: & idem ciuis propter multas & graues inimicitias ciuitatis suæ, in tua nequeat præsentia comparere. Mandamus, quatenus supradicto R. huiusmodi optionem relinquas, vt exceptis canonicis Ianuen. quos cum sint eius socij, meritò habet pars aduersa suspectos) in ciuitate, vel diœces. Ianuen. in qua sunt multi viri *c* prouidi, iudicem eligat, coram quo quæstio terminetur: cui auctoritate nostra districtè præcipias, vt eandem causam iuxta rescripti à te *d* obtenti tenorem appel. re. fine debito terminare procuret.

CAP. XXXVI.

Si mandatur iudici delegato, vt illum absoluat, qui dicit se iniustè excommunicatum, ante probationem illum absoluere debet. Si autem dicat excommunicationem nullam: probationem nullitatis ante pronunciationem admittet.

Idem *Rothomagen. archiepiscopo.*

CVm contingat *e* interdum, quòd laici: & infra. Insuper requisiti sumus, cùm quis conqueritur in se à suo episcopo post appell. ad nos legitimè interpositam, vel aliàs iniustè excommunicationis sententiam promulgatam, & nos iudicibus damus in mandatis, vt si est ista, iuxta formam ecclesiæ absolutionis beneficium illi impendant, vel eandem sententiam denuncient esse nullam, ac episcopus paratus sit probare se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, vel aliàs iste huiusmodi sententiam protulisse, an probationibus non admissis liceat iudicibus excommunicatum absoluere, vel denunciare *f* sententiam esse nullam? *g* ad quod. t. r. quod cum quis conqueritur se post appell. ad nos legitimè interpositam excommunicatione fuisse innodatum, semper *h* vtriusque partis probationes sunt admittendæ, antequam ad decernendum super hoc aliquid procedatur, per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, vel denunciandus sit potius non ligatus. In eo verò casu, cum excommunicatum quis se asserit iniustè, vix vel nunquam est eius (antequam absolutus fuerit) probatio admittenda, nisi tunc tantum, cùm asserit, in excommunicationis sententia intolerabilem errorem fuisse patenter expressum: ad quod probandum admittitur antequam absolutionis gratiam consequatur. Verùm si proponat se simpliciter excommunicatum iniustè, ac episcopus ad probandum, quòd iustè ipsum excommunicauit, suas postulet probationes admitti, non est ante absolutionem ipsius aliquatenus audiendus, cùm etsi pro certo constaret rationabiliter in illum excommunicationis sententiam promulgatam, nihilo minus esset ei absolutio impendenda humiliter postulanti: & ideo in hoc casu illum credimus iuxta formam ecclesiæ protinus absoluendum: vt sic demum probationibus vtriusque partis admissis, vtrum iustè vel *a* iniustè ligatus fuerit, decernatur.

a Ca. 2 eod. tit. in 4. compil. b Hæc verba ex vna parte desunt in antiquis. c In Cod. Barb. ita prouidi, & discreti. d In omnib. antiq. ita: ad te & initium capitis indicat omnino ita esse legendum. e Ca. 3. eod. tit. in 4. compil. f Hic est huiusmodi in quibusd. manuscr. g Hunc text. dicit abbas singul. esse hic ad hoc quod appellatio iniustæ sententiæ veniat nulla. h. vtrumlibet.

CAP. XXXVII.

Rogatus à nobis olim & fratrib. nostris Charissimus in Christo fi. noster Federicus Romanorum imperator semper Augustus, Rex Siciliæ, vt restitueret ven. fra. no. Cephaluden. episcopum, quem spoliauerat ecclesiis & aliis bonis suis, se id liberè facturum viua voce promisit, vnde per scripta nostra Venerabili fra. no. &c. quæ sequuntur hic adscripta.

Si subdelegatus delegati papæ iurisdictione vti cœperit, à delegato remoueri non potest: & si fecerit contra mandatum, siue excesserit formam rescripti, processus est nullus.

Honorius III. *Messan. & Regin. archiepiscopis.* b

VEnerabili fra. no. archiepiscopo Cusentin. dedimus in mandatis, vt Cephaluden. episcopum *c* restitui faceret ad episcopatum, & ad alia, quibus fuerat spoliatus: quo restituto plenariè, & corporalem ac pacificam possessionem adepto, si episcopus meritò esset de dilapidatione suspectus, virum prouidum & honestum prouideret coadiutorem *d* eidem *e* adiungere, sine cuius consilio nihil eorum faceret, quæ ad administrationem pertinent temporalem, quo adusque veritate comperta duceremus aliter prouidendum, interim omne alienationis genus eorum vtriq; auctoritate nostra districtius interdices. Porrò idem archiepiscopus corporis infirmitate grauatus, commisit in huiusmodi negocio vices suas, primò abbati sancti spiritus de Panormo, ac demum thesaurario Cusentinen. Quorum processus nobis exhibitos, de fratrum nostrorum consilio cassauimus iustitia exigente: quia videlicet abbas contra mandati nostri tenorem, *f* ad inquirendum vtrum de dilapidatione suspectus esset episcopus, eo non restituto processit, & archiepiscopus ipse (cùm iam suo functus esset officio: dicto abbati committendo in integrum vices suas) huiusmodi negocium dicto thesaurario non potuit demandare.

CAP. XXXVIII.

Si delegatus pronunciauerit se iurisdictionem non habere, ipsam etiam de consensu partium non reassumit.

Gregor. IX. *S. præcentori & magistro N. canon. Ambian.*

SIgnificantibus M. muliere, & I. nato eius: nos nouerítis accepisse, quòd cùm nobilis mulier Iuliana vidua mentiens se pauperem *g* contra eos super terris & rebus aliis ad iudices, nostras literas impetrasset, iidem coram eis excipiendo proponere curauerunt, quòd

a Hæc duo verba, vel iniustè: desunt in vetustioribus. b In ipsius Honorij commentariis seu registris, huius capitis hoc erat initium. c l. videamus §. in Fabiana, de vsur. & l. cum prætor, de verb. signifi. d Coadiutores quando dandi sint & qualiter permittantur tradit Conc. Trid. sess. 21. de refor. c. 6. & sess. 25. de refor. c. 7. e verbum adiungere deest in antiquis. f vide l. 1. cum not. C. de appellat. g l. si quis ad declinandum §. sin autem. C. de episcop. & cleric. & l. illicitas §. fin. de offic. præs.

cùm

cùm dictæ literæ suggesto mendacio impetratæ fuissent, cum prædicta Iul. (quæ nobilis est & diues) pauperem se dixisset in eis coram ipsis (nisi requisito prius domino, sub cuius iurisdictione ipsi consistunt, & coram quo parati erant eidem exhibere iustitiæ complementum) non debebant de iure per tales literas conueniri, vnde dicti iudices interloquendo pronunciarunt se per easdem literas prodere non debere: & infra. Demum fuit à partibus in quosdam tanquam in arbitros taliter compromissum, quod si intra terminum in compromisso expressum causam non desiderent, partes ad eorundem iudicum redirent examen. Verum arbitris causam intra terminum negligentibus terminare, dicti iudices iurisdictionem per formam compromissi huiusmodi resumpserunt: à quibus iidem se sentientes grauari, quòd super his, super quibus ab eis fuerant absoluti, litigare compellebant eosdem, ad nostram audientiam adpellarunt. Ideoq; mandamus, quatenus si est ita, reuocetis in irritum.

CAP. XXXIX.

Arbitri electi ad causam recusationis adsignant partibus terminum ad probandum causam suspicionis, & iudex recusatus compellit arbitros ad causam finiendam.

Idem.

SVspicionis *a* causa contra iudicem assignata, non ipse (qui forsan prouocatus obesset) sed arbitri potius coram quibus probatio est facienda, & ad quos omnia, quæ ad hunc articulum faciunt, pertinere noscuntur: possunt ad hoc terminum adsignare: Ab ipso quoq; iudice (cui sicut iurisdictio, sic & cætera sine quibus explicari non potest, intelliguntur esse commissa) iidem vt conueniant, si discordes fuerint, in vnam sententiam, vel tertium concorditer aduocent, *b* cum quo duo vel alter eorum id faciat, sunt cogendi, ne huiusmodi occasione principale negotium plus debito prorogetur.

CAP. XL.

Delegata iurisdictio ad personas non expressas in rescripto, etiam de ipsarum consensu prorogari non potest.

Idem *abba. sanctæ Genouefa.*

P. & G. per literas *c* apostolicas conquerentibus coram te de episcopo *d* London quòd concessum ab eis mutuum promisso loco & termino non persoluit: pendente iudicio, I. laicus qui in quantitate quadam eisdem mercatoribus tenebatur, sed in tuam iurisdictionem (sicut adserit) voluit prorogare: *n* vt si intra terminum constitutum prædictam non solueret quantitatem, excommunicationis & interdicti sententias in personam & terram eius promulgares. Quas huiusmodi occasione à te latas, decernimus non valere: cum & si aliàs iurisdictioni præesse dicaris: quia in dictum I. nullam iurisdictionem habebas, iurisdictionis prorogatio nulla noscitur extitisse, cum huiusmodi delegata iurisdictio ad alias personas nequeat prorogari.

CAP. XLI.

Maior xx. annis potest à quocunque dari delegatus. Idem in maiori xviij. dummodò interueniat consensus partium. Minori verò xviij. non potest dari, nisi à principe.

Idem.

CVm vigesimum annum peregeris, *f* dari potuisti in ætate huiusmodi delegatus. Cæterum constituto intra ætatem eadem (nisi partes scienter consentirent in eum qui annum xviij. transcendisset) facta delegatio ab alio, quàm à principe non teneret.

CAP. XLII.

Potestas plurium delegatorum vel arbitrorum simpliciter datorum expirat per mortem vnius.

Idem.

VNo delegatorum *a* vel arbitrorum (sicut proponis) rebus humanis exempto, eorum officium expirauit. Nisi aliud in delegatione aut compromisso fuisset expressum.

CAP. XLIII.

Delegatus Papæ subdelegare potest, licet datus sit ex officio vel de partium consensu, vel cum clausula praelectionis, videlicet, quod si non omnes, tu cum alio exequaris, & cætera. hoc dicit, vsq; ad §. Is autem.

Idem.

QVoniam apostolica sedes intendit prouidere negotiis & non personis, quibus eadem committuntur, si iudex tertius licet ex officio nostro, vel de adsensu partium pro communi à nobis datus eisdem, alij delegauerit vices suas (cum delegato à principe id concedatur à iure) *b* delegatio valebit ipsius. Idem quoque dicendum est, cum mandatur episcopo, vt cum altero suorum coniudicum mandatum apostolicum exequatur, & tunc sine subdelegato ab ipso episcopo reliqui duo procedere non valebunt.

Is cui committitur negotium, vt personaliter exequatur, potest si partes consentiunt, alteri subdelegare. Fallit in casibus hic expressis. hoc dicit vsq; ad § Cæterum.

Is autem, cui iniungitur vt personaliter negotium exequatur, potest (dummodo partes consentiant) hoc aliis delegare. Præterquam si inquisitionem fieri, vel ecclesiis de prælatis, vel aliis ministris prouideri *c* mandaremus, cum in his omnibus casibus industriam & fidem personæ, cui talia committimus, eligere videamur.

Is, cui committitur nudum ministeriũ exequendum, non potest vices suas alteri committere. fallit in legato sedis apostolicæ. Et est tex. notabilis, & multum allegatur. Ab. Sic.

Cæterum (salua legatorum sed. apost. auctoritate) nulli cui commissum fuerit prædicare crucem, excommunicare, vel absoluere aliquos, dispensare cum irregularibus, vel iniungere pœnitentias, liceat hæc de cætero aliis demandare: quia non sibi iurisdictio, sed certum ministerium potius committitur in hac parte.

DE OFFICIO LEGATI.

TITVLVS XXX.

CAP. I.

Legatus Papæ etiam per simplicem querelam adiri potest.

Alexander III. *vniuersis suffraganeis Cantuarien. ecclesiæ.*

CVm *d* non ignoretis Cant. archiepiscopum vobis non solum *e* metropolitico, sed etiam legationis iure præesse: [1 & f.] Sane licet idem archiepiscopus metropolico iure audire non debeat causas de episcopatibus vestris, nisi per adpellationem deferantur ad eum: legationis tamen obtentu vniuersas, *f* quæ per adpel. vel querimoniam perueniunt ad suam audientiam, audire potest & debet sicut qui in prouincia sua vices nostras gerere comprobatur.

[1 *Mirabile satis est quod quidam vestrum sicut audiuimus asseuerare præsumit, quod idem archiepiscopus nullam causam de episcopatibus vestris siue metropoleos siue legationis iure debeat audire.*]

a *Causas recusationum refert Hostiens. in sum. tit. de recus. quæ sunt causæ Ioan. And. in c. Legitima de app. in 6. & Pannor. in c. cum speciali infra. de appell.* b *Vide l. item si vnus ff. de arbi.* c *Vide Lanfran. in tract. de arb. § prorogatio.* d *Laudunen.* e *Vide l. 3. ff. de eo quod cer. & l. vni. & ibi Bar. C. de sen. quæ pro eo quod interest.* f *Vide l. 1. ff. de min. & l. filiusfa. & l. cum prætor. ff. de iudi.*

a *Hunc textum intellige, cum facta est delegatio nominationis personis: facus si dignatæ iuxta c. quoniam abbas sup. eod.* b *Vide l. à iu. & ibi Pet. de bel. pert. & Cyn. C. de iud. & Bart. in l. & quia. ff. de iurisd. om. iud.* c *mandamus. al. mandarent.* d *Cap. 1. eod. tit. in 1. compilatione.* e *metropolico.* f *In multis, manuscr.*

CAP. II.

De causa specialiter delegata à papa, legatus se intromittere non potest.

Celestinus III. *magistro Columbo.*

STuduisti à nobis *a* quærere, vtrum de causa, quam alicui delegamus, alius qui sit generalis in prouincia legatus, ante cognitionem vel postea cognoscere valeat, vel commissionis nostræ processum, quem iudici delegato transmittimus, taliter impedire. Respondemus, quòd cum mandatum speciale deroget generali, legatus commissionem alij factam specialiter impedire non potest. & si secundùm formam mandati nostri sententia iam fuerit promulgata, non poterit ipse legatus (nisi super hoc mandatum specialiter receperit) eam quomodolibet irritare: ipsa tamen (si rationabiliter lata fuerit) confirmare valebit, & executioni demandare.

CAP. III.

Legatus etiam de latere ex generali legatione non potest trãsferre episcopos, vel vnam ecclesiam cathedralem alteri subijcere, & alteri concedere ius primatiæ, vel duos episcopatus venire, vel vnum diuidere: excommunicatos tamen propter manuum iniectionem in clericos, absoluere potest. h. d. cum. c. seq.

Innocentius III. *b tt. sancti Laurentij in Lucina presbytero cardinali, sed. Apost. legato.*

NIsi specialis illa dilectio, *c* quam ad personam tuam habuimus & habemus, iustum motum animi nostri temperaret, pœna docēte, cognosceres, quantum *d* excesseris, qui spretis canonicis sanctionibus, & consuetudine generali, motu proprio præsumpsisti Troianum episcopum de Troiana ecclesia ad Pannormitanam de facto transferre.

CAP. IIII.

Summatum fuit suprà in cap. præcedenti.

Idem *eidem.*

QVod *e* translatione: [1 & j.] Licet in regno Siciliæ generalis sit tibi commissa legatio, ad eam tamen sine speciali mandato nostro non debuisti manus extendere, quæ in signum priuilegij singularis sunt tantum summo pontifici reseruata: & si quædam ex his, quæ de speciali concessione sæpe fuere legatis indulta, vt illorum videlicet absolutio, qui propter sacrilegas manuum iniectiones in clericos, incidunt in canonem promulgatæ sententiæ, videantur ex ipso legationis officio iam licere legatis: an existimas, quia vices nostras tanquam legato tibi commisimus exequendas, quòd Pannor. ecclesiam posses subiicere Messan. vt illam præficeres isti, concesso sibi priuilegio primatiæ? An putas ex eadem causa tibi licere, duos episcopatus vnire, vel vnum diuidere sine licentia speciali?

[1 *Pontificis de Troiano episcopatu ad Panormitanam metropolim à te factam volumus ratam habere, zelus vtique non amaritudinis, sed rectitudinis nos induxit. quia.*]

CAP. V.

Ex quo legatus retulit causam Papæ, illius desinit esse iudex.

Idem *Bonon.* f *episc. & M. capellano subdiacono nostro.*

LIcet Tranen. canonici *g* ab initio dissensissent, tandem vnanimiter consenseruat, G. fratrem Cassinen. *h* abbatis in archiepiscopum eligentes, cuius electionẽ Portuens. episcopus tunc legatus, examinari præcepit: [1 & j.] Nuntius præfati *Cassinatis* abbatis nobis literas præsentauit, grauem contra iam dictum legatum querimoniam continentes, quod postquam electionem examinauerat, & eam ad nostræ deliberationis examen transtulerat, nunciis iam directis, electionem eandem malitiosè nimis examinare præsumpsit: [2 & j.] De concilio fratrum nostrorum examinationem secundam, tanquam à non suo iudice factã, postquam negotium ad nostrum fuerat translatum examen, censuimus irritam & inanem.

[1 *Et examinationem redactam in scriptis fecit sigillis di. fi. n. archid. n. mag. Petrachij muniri cũ suo quoq; sigillo ad sed. apost. transmittend. literas quoq; suas nobis pro fratre dicto Cassi. abbatis deprecatorias destinauit, quas cum decreto electionis omnium canonicorum subscriptionibus roborato, necnon & literis suffraganeorum & populi tres de canonicis Troian. ecclesiæ ab vniuerso capitulo destinatum, nobis humiliter præsentarunt, petentes electionem canonicam de persona idonea celebratam auctorita. Apost. confirmari. Nos autem ad maiorem cautelam à præfatis canonicis iuramentum recepimus, non à nobis exactũ, sed ab ipsis oblatum & factum electionis, sicut est & moris & iuris examinauimus diligenter. Interim verò.*]

[2 *Vnde petebas per viros idoneos suspicione carentes de ipso facto inquiri, cumq; præfatus superuenisset episcopus, & ea quæ gesta sunt intellexissemus ab ipso*]

CAP. VI.

Legatus de latere cõfert beneficium vacans, licet illud spectet ad præsentationem alicuius clerici. hoc dicit, & est casus notabilis.

Idem a *sancti P. & sancti Leonis abbatibus & R. archi. Tullen.*

DIlectus filius *b* R. Methensis canonicus intimauit, quod cum prænestinus episcopus apostol. sed. legatus ecclesiam sancti Trudonis contulisset eidem: Methen. archi. ad quem illius ecclesiæ præsentatio pertinebat, asserens quòd eodem inconsulto conferri non potuit à legato, canonicum ipsum super eadem ecclesia molestare præsumit. Cum igitur plus iuris habeat in concessione prælatus, quàm in præsentatione patronus, *c* nec præiudicetur prælato, si quando per apost. sed. legatum eo inconsulto ecclesia concedatur: mandamus, quatenus dictum archi. vt ab eius super hoc molestatione desistat, appella. re. cogatis.

CAP. VII.

Legatus in pluribus locis potest in quolibet dictorum locorum iurisdictionem suam exercere: ita quod facta vnius loci potest in alio explicare, hoc dicit Pannormi.

Idem *illustri regi Francorum.*

NOuit *d* ille, qui nihil ignorat: [1 & j.] Ex parte tua querimoniam accepimus, quod cum tibi legatus esset certa ratione suspectus, extra fines regni Francorum in terram tuam interdicti sententiam promulgauit: [2 & j.] Tuæ magnificentiæ respondemus, quòd etsi fines regni Francorum exierat, nondum tamen fuerat terminos suæ legationis egressus: cum non solum in regno Francorum, sed in Vien. Lugdun. & Bisuntin. prouinciis iniunctam sibi à nobis legationis solicitudinem suscepisset.

[1 *Quod regiæ sublimitati, & infra. Nuper autem primo dil. fil. Vicen. & VValter. milites & postmodum dil. fil magr. decanum Aurelianensem cum literis tuis benignè recepimus: & curauimus multipliciter honorare sicut per ipsos poterit tuæ serenitati plenius patere. Ipsi autem in nostra & fratrum nostrorum præsentia constituti contra eundem Card.*] *ex parte tua querimoniam intenderunt.*

[2 *Qui etiam in animam suam promiserunt & obtule-*

a *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil.* b *Innocent. III. c. tit. &c.* c *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* d *§ item lex Iulia. de re publica. instit.* e *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil. pro vnione vide concil. Trident. sess. 24. de reform. c. 13.* f *Barotinensi.* g *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. in quibusdam Troiani legitur.* h *al. abbatem, & tunc dic. G. fratrem Cassinensem abbatem.*

a *Sancti Apri. & sancti Leonis abbatibus & magistro R. archi. Tullensi.* b *Cap. 4 eod tit. in 3. compil.* c *Vide l. si communem. ff. quemadmo. ser. amit.* d *Cap. 5. eod. tit. in 3. compil.*

runt iurare quod tu coram legatis & delegatis nostris super hoc negotio stabis iuri, & quod post huiusmodi negotium, nec per nos, nec per alium fueris ex parte nostra citatus ut iuri pareres, prædictam petens sententiam recepta huiusmodi cautione iuratoria relaxari. Cæterùm ad ea quæ contra legatum obiecerant, & eis respondimus &c.]

CAP. VIII.

Præsente legato de latere, minor legatus executionem officij sui dimittere debet.

Gregorius IX. *patriarchæ Hierosolymitano.*

VOlentes: & infra. Fraternitati t. legationis officium in prouincia tua duximus committendum, ita tamen quòd si legatum ad partes illas de latere nostro contigerit destinari, executionem ipsius officij, quamdiu legatus ipse tibi fuerit, pro sed. apost. reuerentia omnino dimittas. *a*

CAP. IX.

Legatus non de latere, sed ratione personæ extra prouinciam sibi decretam absoluere nequit excommunicatos pro iniectione manuum in clericos, nec etiam in prouincia si tales excommunicati aliunde veniant. Legatus verò ratione dignitatis nullos tales absoluit. hoc dicit, secundùm communem intellectum.

Idem.

EXcommunicatis pro iniectione manuum violenta, ecclesiæ Romanæ legati, qui de ipsius latere non mittũtur extra prouinciam sibi commissam, vel ibidem si huiusmodi manuum iniectores illuc contingat aliunde accedere. Et qui ecclesiarum suarum prætextu legationis sibi vindicant dignitatem, etiam subditis (quã-uis in prouincia sua existentes) beneficium absolutionis impartiri non possunt. Nisi de speciali gratia illis & istis amplius à sede apostolica concedatur.

CAP. X.

Durant legati statuta etiam legatione finita, finitur tamen sui legati iurisdictio, si citatio non præcessit.

Idem.

NEmini dubium esse volumus, quin legatorum sedis apost. statuta edita in prouincia sibi commissa durent tanquam perpetua, licet eandem postmodum sint egressi. Secus autem *b* si causas duxerint delegandas *c* aliquibus, cum iurisdictio istorum expiret, si ante illorum discessum horum citatio non præcessit.

DE OFFICIO IVDICIS ordinarij.

TITVLVS. XXXI.

CAP. I.

Episcopi in suis diœcesibus possunt crimina inquirere, & punire, & cum opus fuerit inuocare brachium seculare.

Ex synodo Ioannis papæ.

PErniciosa: *d* & infra. Habeant igitur episcopi singularum vrbium in suis diœcesibus liberam potestatem adulteria & scelera inquirere, vlcisci & iudicare *e* secundum quòd canones censent absque impedimento alicuius. Et cum opus fuerit publicum conuocēt auxilium. non ad præiudicandum, sed potius ad ea, quæ Deo sunt placita prosequendum.

CAP. II.

Ordinarius, qui scit nõ ut iudex vel homo, sed ut Deus subditum esse criminis reum, indeterminatè poterit, sed non nominatim eum arguere vel punire.

Eugenius Papa. *a*

SI sacerdos sciat *b* pro certo aliquem esse reum alicuius criminis, vel si confessus fuerit, & emendare noluerit, nisi iudiciario ordine quis ꝓbare possit: Non debet eum arguere nominatim, sed indeterminate. Sicut dixit Christus: Vnus vestrum me traditurus est. Sed si ille, cui damnum illatum est, petierit iustitiam, potest excommunicare auctorem *c* damni, licet etiam ei confessus sit, sed tamen non nominatim potest eum remouere à communione, licet sciat eum esse reum: quia non *d* ut iudex scit, sed ut Deus: sed debet eum admonere ne se ingerat: quia nec Christus Iudam à communione remouit.

CAP. III.

Si ordinarius subiectus episcopo profert in sibi subiectum iustam censuram ecclesiasticam, episcopus illam seruare debet, & illam sine satisfactione & conscientia proferentis relaxare non debet.

Alexander III. *Florentin. episcopo.*

CVm *e* ab ecclesiarum prælatis ecclesiastica sententia in malefactores aliquos promulgatur, rata debet & firma consistere, & vsque ad dignam satisfactionem inuiolabiliter obseruari. Quapropter mandamus quatenus si quando plebanus sancti P. *f* in clericos vel laicos parœcianos suos interdicti vel excommunicationis sententiam rationabiliter tulerit, ipsam facias inuiolabiliter obseruari, & eam sine congrua satisfactione, & absque eiusdem plebani conscientia non relaxes.

CAP. IIII.

Si ordinatio vacantis ecclesiæ etiam patronatæ ex iusta causa differtur, est ibi per episcopum & œconomus ponendus.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo & eius suffraganeis.*

CVm vos plerunque *g* oporteat ordinationem ecclesiarum differre, pro eo quod quandoq; personæ vobis minus idoneæ præsentantur, aut inter vos & præsentatores alia de causa radix dissensionis *h* emerserit: [1. *ji*] Fraternitati vestræ mandamus, quatenus si quando in vacantibus ecclesiis, in quibus ecclesiastica persona præsentationem non habet, vel quia personæ minus idoneæ præsentatur, vel alia de causa de iure personas non potueritis in eis instituere: appellatione *i* remota ponatis œconomos, qui debeant fructus percipere, & eos aut in ecclesiarum vtilitatem expendere, aut futuris personis fideliter reseruare.

[1 *Prouidendum nobis est, ne occasione huius dissensionis & scandali interim fructus illarum ecclesiarum depereant, aut eius parochiani in spiritualibus grauia proueniant detrimenta. Inde est quod.*]

CAP. V.

Si constat ordinario, quod absolutus à papa suppressit veram causam quare fuerat excommunicatus, debet illum remittere ad papam. Si verò sibi non constat, est tamen sibi vrgens suspicio contra eum, debet cogere eum se purgare.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo.*

EX *k* parte tua: [1 & *j.*] Quia nos consulere voluisti, vtrum illorum absolutio teneat, qui (occultatis excessibus, pro quibus excommunicati fuerant) absolutionis beneficium, per sedem apostolicam meruerunt, suæ excommunicationis causam aliam prætendentes? Taliter r. quod si ita tibi constiterit,

---

a *Vide auth. multo magis. C. de sa. san. eccl. fat. l. 2. C. de restit.* b *tamen.* c *Vide l. vn. C. qui pro sua iurisdict. & l. 3. C de offic. præt.* d *Cap. 1 eod. tit. in 1. compil. Triden. conc. sess. 24. de reform. c. 8.* e *Vide Lampertum, cum not. de iurisd. omn. iudi.*

a *al. Augustin. in concil. p. 50. ca. 55. Idem Noruuicensi episcopo.* b *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lat. p. 50. cap. 55.* c *actorem. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13.* d *Thom. 3. p. q. 80. art. 6. Sotus in 4. senten. dist. 12. q. 1. art. 6.* e *Cap. 3. eod. titul. in 1. compil. & post concil. Lateran p. 31. c. 7.* f *Pancratij.* g *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later. p. 15. c. 21.* h *emergit.* i *cessante.* k *Cap. 7. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later. p. 31. c. 4.*

debes eos ecclesiastica censura compellere cum literis tuis rei veritatem continentibus, ad sedem apostolicam redire. Si verò id tibi *a* non constiterit, & eos suspectos habueris, quod confessi non fuerint veritatem, ipsos compellere debes exinde coram te: quod si veritatem confessi fuerint, purgationem præstare.

[1 *Nobis est constanti assertione propositum, quod interdum quidam pro certis causis excommunicati sed. apost. visitãt & reticentes causas pro quibus sunt vinculo excommunicationis astricti, de absolutione sua literas deferunt, continentes eos ad sed. apost. accessisse, & auditis confessionibus suis absolutionis beneficium meruisse. Vnde.*]

CAP. VI.

Si ex desidia vel malitia delegati papæ, qui perseuerat in peccato, ordinarius loci potest supplere, non obstante quòd causa fuerit delegato commissa. hoc dicit, & est casus notabilis & singularis.

Celestinus tertius.

Significauit *b* nobis tua fraternitas quod quidam de parochianis tuis, cùm pro illicita consanguinitatis & adfinitatis copula excommunicatione *c* notantur, ad iudices remotiores ab apost. sed. literas impetrant: per quas cum ab excommunicatione fuerint absoluti, quia dicti delegati ad locum, vbi testes produci valeant, non accedunt, nec aliquos pro eorum receptione transmittunt, in prænominata nefariæ coniunctionis copula remanent: & causa debitum non sortitur effectum: [1 & j̃.] Cum itaque pro malitia vel desidia iudicis delegati non debeat quis ad remanendum in copula coniunctionis iniquæ suffragium inuenire: tale damus t. f. responsum, quod quotiens ea, quæ prædiximus in tua diœcesi euenire contigerit, licitè potes taliter absolutos in pristinam excommuuicationis sententiam reuocare, ipsosque tandiu eadem sententia tenere ligatos, donec causa in receptione testium, & in aliis legitimum incipiat habere progressum.

[1 *Vnde postulasti à nobis quid sit tibi in tali articulo faciendum.*] *Cùm itaq; dolus suus alicui patrocinari non debeat, nec etiam quis per malitiam vel desidiam iudicis delegati debeat, &c.*

CAP. VII.

Ordinarius supplet negligentiam abbatis non reuocantis monachum vagabundum.

Innocentius III. *Ausitano archiepisc.* d

Qvanto *e* deuotio religiosorum: [1 j̃.] Ad audientiam nostram noueritis peruenisse, quòd monachi canonici & alij regulares tuæ prouinciæ cum deberent potius in claustro iuxta regularia constituta diuinis obsequiis vigilare, de obedientiis & reditibus, quorum curam gesserunt pecunia congregata, claustrũ abhorrentes, per curias principum & potentum discurrere non verentur. [2 & j̃.] Mandamus, quatenus quoscunque tales inueneris: nisi ad commonitionem tuam resipuerint: vt proprium in manibus prælatorum suorum sine difficultate resignent; conuertendum in vtilitatem domus secundum abbatis consilium, & regularem vitam obseruent, si prælati eorum post suam commonitionem id exequi negligenter omiserint: per suspensionem officij & beneficij, adpellatione remota compellas.

[1 *Virorum studiosius mandatis diuinis inhæret & creatori suo placere per omnia opera sanctæ conuersationis intendit, tanto humani generis inimicus ad seductionem suæ fraudis malignitate laborat, & variis modis eis præstat materiam excedendi, & animas eorum inextricabili laqueo nititur irretire.*]

[2 *Ex muneribus suis illorum sibi fauorem & gratiam adquirunt. ac de ipsorum familiaritate in conuentu suo confisi graues dissensiones commouent & cæterorum humilitatem in spiritu arrogantiæ contemnentes, mandatis prælatorum suorum inobedientes & contumaces existunt & contra illorum prohibitionem secularium negotiorum solicitudinibus se ingerunt. Cum igitur propter hoc ordo religionis non medicum eneruetur f. t. per a. s.*]

CAP. VIII.

Ab vno episcopo excommunicatus, ab aliis est vitandus. Et archiepiscopus per querelam aditus, non absoluet, nisi primo remittat.

Idem *Rothomagen. archiepiscopo & eius suffraganeis.*

Ad reprimendam *a* malitiam peruersorum pœnæ certæ sunt in canonibus constitutæ: quas sicut latas à vobis interdum in subditos vultis inuiolabiliter obseruari, ita latas ab aliis debetis inuiolabiliter obseruare. Ideoq; mandamus quatenus sententias, quas Lexonen. episcopus duxerit in subditos suos canonicè promulgandas: & vos ipsi seruetis, & à vestris subditis faciatis inuiolabiliter obseruari. Tu verò frater archiepiscope (cum excommunicationis sententia per adpellationis non suspendatur obiectum) si quis excommunicatus ab ipsa de iniusta tibi fuerit excommunicatione conquestus: ad ipsum (ei quasi coëpiscopo deferens) absoluendum secundum ecclesiæ formam remittas: qui si noluerit ipsum absoluere, tu (recepta cautione iuratoria) absolutionis munus ei poteris exhibere: ita tamen, quod nisi legitimè tibi constiterit eum contra iustitiam excommunicatum fuisse, ex debito sibi iuramenti præcipias, vt super eo, de quo fuerit excommunicatione notatus, *b* eidem episcopo satisfaciat competenter. Quod si facere contempserit, eum in excommunicationis sententiam, adpellatione remota, reducere non omittas.

CAP. IX.

De causis subditorum archiepiscoporum & episcoporum suorũ patriarcha non cognoscit: nisi per adpellationem legitimam, aut vigore consuetudinis seu priuilegij.

Idem *Turonensi* c *archiepiscopo.*

Dvo *d* simul: [1 & j̃.] Consul. t. t. r. quòd cùm sit in canonibus definitum primates vel patriarchas nihil iuris præ cæteris habere, nisi quantum sacri canones concedunt, vel *e* prisca illis consuetudo contulit ab antiquo: *f* ita vt secundum Nicenas *g* regulas sua priuilegia seruentur ecclesiis præterquam si apostol. sed. aliquam ecclesiam vel rectorem ipsius quolibet speciali priuilegio decreuerit honorare: quamdiu clerici tui coram te voluerint stare iuri, compelli non debent iudicium patriarchæ subire, nisi causa per adpel. ad eius audientiam perferatur: aut ei aliquid super hoc à sede apostol. sit indultum.

[1 *Consultationem scilicet & querimoniam vnica tua f. petitio cõtinebat per quã à ven. f. n. Hierosolymitano patriarcha conquerebaris clericos tuos iniustè grauari, qui eos spreto iudicio tuo coram quo parati sunt de se querimoniam deponentibus iustitiam exhibere, licet ad eum per apost. sed. causa minimè deferatur, coram se respondere compellit. & vtrum ad id possint de iure compelli per nostras postulabas literas edoceri. Volentes igitur super grauaminibus tibi prouidere prædictis.*]

CAP. X.

Archiepiscopus impeditus potest consecrationem sui suffra-

---

a *sensus est: si suspecti sunt quod non dixerint Papæ veritatem, compellendi sunt ad purgandam eam suspicionem, vt inde colligatur eos verum dixisse.* b *Cap. 2. eod. tit. in secun. compil.* c *Vide Trid. concil. sess. 24. in decr. de reformat. per multa capita.* d *Al. Auxitano.* e *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil. Vide concil. Viennens. in Clem. de stat. monach. c. ne in agro § quia verò. vbi etiam hæc prohibentur, facit lex Deo nobis C. de episc. & cler.*

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* b *al. notatus, nam innodatus in nullo manuscr. reperitur.* c *al Tyrensi.* d *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* e *& prisca.* f *Vide l. de quibus ff. de leg. & C. quæ sit lon. consu.* g *Has habet in d. con. can. 6. &.*

ganei al-

ganei alteri committere, & consecrandus tenetur ab illo commissario munus consecrationis recipere.

Idem *Turonen. archiepiscopo.*

QVod sedem *a* apost. [1 & f.] Nos quidem consuluisti, vtrum si aliqua infirmitate, vel alia iusta causa detentus, aliquem suffraganeorum tuorum consecrare non posses, alicui coepiscoporum tuorum vices tuas committere licitum tibi esset: [2 & f.] Consult. tuæ taliter respondemus quod in tali articulo constituto & tuas vices (vt dictum est) tibi committere licet, & consecrandus munus debet ab eo consecrationis *b* accipere: *c* cui eas duxeris committendas, dummodo catholicus habeatur & impedimentum ei ex subtractione gratiæ apost. sed. non obsistat.

[1 *Consulis super his quæ tibi dubia existunt, gratum gerimus & acceptum & tua exinde f. meritò videtur commendanda, cum lex diuina constitutionis eandem sedem totius posuerit orbis terrarum magistram, vt quicquid dubitatur ab aliquo ab ea tandem eiusdem ratio requiratur.*

[2 *Et vtrum electus qui pro consecratione instaret ab eo cui vices tuas commisisses, taliter deberet licitè consecrari.*]

CAP. XI.

Archiepiscopus causam ad se per adpellationem delatam, subditis suffraganei committere potest: non tamen ad ipsam suscipiendam compellere potest. h. d vsq; ad § Præterea.

Idem *episcopo Heliensi.*

PAstoralis officij [*d* & f.] Ex parte *e* tua fuit insuper *f* quæsitum vtrum si aliqua causa fuerit ad archiepiscopum per appel. delata, possit eandem iure ordinariæ potestatis suffraganei sui subdito delegare, vel animaduertere in *g* eundem, si causam renuerit suscipere delegatum? Ad quod respondemus, quod archiepiscopus ipsum ad suscipiendam delegationem huiusmodi compellere nequit inuitum: cum in eum (exceptis quibusdam articulis) nullam habeat potestatem licet episcopus suus eidem sit metropolitana *h* lege subiectus: & infra.

Mortuo delegato Papæ, qui excommunicauit reum, vel actorem in possessionem induxit: si eius successor in delegatione succedit, absoluere & restituere possessionem poterit, aliàs solus Papa restituet & absoluet, præterquam in mortis articulo, ne tamen currat annalis præscriptio reus coram ordinario, vel publicis personis de stando iuri cautionem præstabit. hoc dicit.

Præterea postulasti, an alicui *i* liceat sine speciali mandato apost. sed. (delegato, qui reum propter contumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodauit, vel petitorem causa rei seruandæ in possessionem petitorum induxit, rebus humanis exempto) eidem volenti iuri parêre absolutionis beneficium impartiri, & possessionem restituere intra annum: sufficienti recepta primitus cautione. Ad quod dicimus quòd cum delegatus quantum ad illud sit maior ordinario: sine mandato summi pont. excommunicatus ab huiusmodi delegato non potest per alium (præterquam in mortis *k* articulo) absolutionis gratiam obtinere, nisi forsan delegatus talis extiterit, cui alius succedat in onere & honore. Nec per alium, quàm per summum pont. recuperare poterit possessionem amissam, veruntamen ne alius post annum verus efficiatur possessor: coram ordinario, vel eius copiam habere nequiuerit, coram publicis & honestis personis (vt quasi præscriptionem interrumpat annalem) offerre ac præstare, quòd iuri parebit, poterit cautionem: vt sic post annum recuperare possessionem per sedem apostolicam mereatur.

a *Cap 4. eod. tit. in 3. compil.* b *Al. à consecratore.* c *Vide l. vnicam C. qui pro sua iurisdict.* d *Quæ hic desunt require ex c. pastoralis. su. de. off. Iud. delegati.* e *Cap. 5 eod. tit. in 3. compil* f *requisitum.* g *Ratio est, quia iudicare est publicum ius. l. munerum § iudicandi. De mun. & hon. & l. vn C. qui pro sua iurisd.* h *metropolitica.* i *In omnibus impressis habetur dicto, ordinario, quæ deest in antiquioribus exemplaribus. Ex recentioribus ex margine irrepsit in textum, ex glossa tamen constat, non fuisse à Raym positam.* k *Quia in mortis articulo nulla est criminum aut casuum reseruatio: & ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt concilium Trident. sess. 14. cap. 7. de casuum reform.*

CAP. XII.

Papa per rescriptum, quod mandat ordinario vt subditos suos corrigat, non facit ex hoc ipsum delegatum, ideo ab eo poterit appellari ad proximum superiorem, sicut si Papa nullum mandatum fecisset. hoc dicit.

Idem *archiepiscopo Senonens.*

LIcet *a* in corrigendis excessibus iuxta canonicas sanctiones appellationis sit diffugium interclusum, & ideo Parisiens. episcopus cùm à nobis receperit in mandatis, vt tam circa viros religiosos, quàm etiam clericos seculares suæ iurisdictioni subiectos, qui *b* multa & grauia crimina committere proponunt, inquirat & corrigat ap. re. quæ viderit corrigenda, statuens ad reformationem eorum, quod regulare fuerit, & honestum. Quia tamen inuentionis nostræ nec fuit, nec esse debuit iurisdictioni tuæ per mandatum huiusmodi derogare: præsentium auctoritate duximus declarandum, quòd si in inquisitionibus ab eodem episcopo, non tanquam delegato sed tanquam ordinario faciendis, aliquis casus emerserit, in quo licitum sit ad sedem metropolitanam appellare, prædicti occasione mandati auctoritati tuæ, quo minus ad te tanquam ad metropolitanum appellari valeat, nolumus aliquatenus d rogare. *c*

C. XIII.

Prælati subditos corrigunt, & reformant appellatione remota, vel consuetudine non obstante. Si tamen capitulum consueuit corrigere excessus canonicorum, si intra terminum ab episcopo præfigendum non facit, ipse episcopus hoc faciet. hoc dicit, vsq; ad § Cæterùm.

Idem *in concilio generali.* d

IRrefragabili constitutione sancimus, vt ecclesiarum prælati ad corrigendum subditorum excessus, maximè clericorum, & reformandos mores prudenter ac diligenter *e* intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. Vt autem correctionis & reformationis officium liberè valeant exercere, decernimus vt executionem ipsorum nulla consuetudo, vel appellatio valeat impedire, nisi formam in talibus excesserint obseruandam. Excessus tamen canonicorum cathedralis ecclesiæ, qui consueuerunt corrigi per capitulum, per ipsum in illis ecclesiis qui talem hactenus consuetudinem habuerunt, ad commonitionem *f* vel iussionem episcopi corrigantur intra terminum competentem ab eo *g* præfigendum: alioquin ex tunc episcopus Deum habens præ oculis, ipsos vt animarum cura requirit, per cens. eccles. corrigere non postponat.

Si canonici sine manifesta & rationabili causa (maximè in contemptum episcopi) cessant à diuinis: episcopus cessationem non seruabit, & metropolitanus vice Papæ cognoscet. h. d.

Cæterùm si canonici absque manifesta & rationabili causa (maximè in contemptum episcopi) cessauerint à diuinis: episcopus, si voluerit, nihilominus celebret in ecclesia cathedrali, & metropolitanus ad querelam ipsius, tanquam super hoc delegatus à nobis taliter eos per cens. eccles. cognita veritate castiget, quod pœnæ metu talia de cætero non præsumant.

a *Cap 6. eod. tit. in 3. compil.* b *In omnibus antiq. ita: quia multa & grauia committere proponuntur.* c *derogari.* d *Cap. 7. & c. 1. eod. tit. in 4. compil.* e *Quæ autem ratione prælati subditorum excessus corrigere debeant, præscripsit conc. Trid. sess. 13. de reform. c. 1.* f *&.* g *al. Episcopo.*

Prælatus in impositione pœnæ, cauere debet à quæstu pecuniæ, & ab omni alio grauamine. h. d. vsq; ad finem.

Prouideant itaque diligenter ecclesiarum prælati, vt hoc salutare statutum ad quæstum *a* pecuniæ vel grauamen aliud non conuertant, sed istud studiosè ac fideliter exequantur, si canonicam velint effugere vltionem: quoniam super his sed. apost. auctore domino, adtentissimè vigilabit.

CAP. XIIII.

Cùm in ciuitate vel diœcesi sunt populi diuersarum linguarum episcopus debet prouidere eis per viros idoneos, qui secundum varietatem linguarum officia eis celebrent, & sacramenta ministrent. Et si vrgens est necessitas, constituet sibi vicarium pontificem illius linguæ, non tamen propter hoc eadem diœcesis debet habere duos episcopos.

Idem *in eodem.* b

QVoniam *c* in plerisque partibus intra eandem ciuitatem atque diœcesim permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores; districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum, siue diœcesum prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitates rituum & linguarum, diuina illis officia celebrent, & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino ne vna eademq; ciuitas siue diœcesis diuersos pōtifices habeat, tanquam vnum corpus diuersa *d* capita quasi monstrum. Sed si propter prædictas causas vrgens necessitas postulauerit, pontifex loci catholicum præsulem nationibus illis conformem, prouida deliberatione constituat sibi vicarium in prædictis, qui ei per omnia sit obediens & subiectus. *f* Vnde si quis aliter se ingesserit, excommunicationis se nouerit mucrone percussum: & si nec sic resipuerit ab omni ministerio ecclesiastico deponendum, adhibito (si necesse fuerat) brachio seculari ad tantam *g* insolentiam repellendam.

CAP. XV.

Episcopi, qui per se non possunt, tenentur adsumere idoneos qui supplicant suo loco, quo ad prædicationes, visitationes & cōfessionum auditiones: & vt possint episcopi reperire tales, præcipit in ecclesiis cathedralibus & collegiatis tales institui.

Idem *in eodem.*

INter cætera, quæ ad salutem spectant populi Christiani pabulum verbi Dei permaximè sibi noscitur esse necessarium, quia sicut corpus materiali, sic anima spirituali cibo nutritur, eo quod non in solo pane *i* viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Vnde *k* cùm sæpè contingat quòd episcopi propter suas occupationes multiplices, vel inualetudines corporales aut hostiles incursus, seu occasiones alias (ne dicamus defectum scientiæ, quod in eis reprobandum est omnino, nec de cætero tolerandum) per seipsos non sufficiunt ministrare verbum Dei populo, maximè per amplas diœceses & diffusas; generali constitutione sancimus, vt episcopi viros idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendum adsumant potentes in opere & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum (cum per se iidem nequiuerint) solicitè visitantes, eas verbo ædificent & exemplo: quibus ipsi cum indiguerint, congruè necessaria *l* subministrent: ne pro necessariorum defectu compellantur *a* desistere ab incepto. Vnde præcipimus, tam in cathedralibus quàm in aliis conuentualibus ecclesiis viros idoneos ordinari, quos episcopi possint coadiutores & cooperatores habere, non solùm in prædicationis officio, verumetiam in audiendis confessionibus & pœnitentiis iniungendis, ac cæteris, quæ ad salutem pertinent animarum. Si quis autèm hoc adimplere neglexerit, districtè subiaceat vltioni.

CAP. XVI.

Episcopus in ecclesiis diœcesis suæ debet esse contentus iuribus episcopalibus: & quæ sint iura episcopalia declarat.

Honorius III. *episcopo assisinatin.*

COnquerente œconomo monasterij sancti Benedicti montis Subasij nobis innotuit, quòd tu iuribus episcopalibus non contentus, quæ in ecclesiis seu capellis eiusdem monasterij debes habere, à quibusdam earum procurationem exigis, quas ad dandam procurationem minimè sufficere proponebat, petens vt specificares, quæ tibi ratione iuris episcopalis competerent in eisdem, quorum *b* quibusdam specificatis, lis fuit legitimè contestata. Nos autem inspectis probationibus, & quæ ab vtraq; parte fuere proposita intellectis decreuimus vt in ecclesiis seu capellis tuæ diœcesis, ad monasterium ipsum spectantibus, habeas canonicam obedientiam, subiectionem & reuerentiam, institutionem & destitutionem, correctionem & reformationem, ac censuras ecclesiasticas, iurisdictionem quoq; causarum omnium ad forum ecclesiasticum de iure spectantium, pœnitentias & sacramentorum omnium, quæ ab episcopo sunt recipienda collationem, synodum & synodatici seu *c* cathedratici nomine duos solidos, quartam decimationum & mortuariorum, visitationem quoque annuam: ita quòd cùm ad eas visitandas accesseris, non *d* amplius procurationis nomine requiras ab eis, nisi quantum (pensatis facultatibus earundem) moderatè poterunt exhibere, ne plus cæteris capellis eiusdem diœcesis in procurationibus onerentur: & infrà. Tu autem his iuribus in præfatis ecclesiis contentus existens, non amplius ab eis exigas præter moderatum auxilium, quod iuxta formam Lateranen. concilij, si manifesta & rationabilis causa extiterit: cum charitate postulandum, sicut ab aliis ecclesiis eiusdem diœcesis pro necessitate temporis sustinemus.

CAP. XVII.

Episcopus visitans monasterium, non introducat seculares, sed duos aut tres canonicos suos, cum aliquibus religiosis.

Idem *abbati & conuentui sancti*
[*Remigij.*] e

VT iuxta: [1 & j.] Attendentes igitur, quòd indecens est vt Remen. archiepiscopo, in monasterio vestro visitationis officium exercente, seculares *f* intersint, per quos possit in claustro dissolutionis materia prouenire. Firmiter inhibemus, vt nullos de cætero seculares in capitulum (nisi duos vel tres de canonicis ecclesiæ suæ in decenti habitu, alias *g* quos expedire viderit religiosis adiunctis) secum visitationis tempore introducat. *h*

[1 *Illius supremi post Christum pastoris edictum pastor forma factus gregis ex animo dignoscitur non dominandi libi-*

---

a *Infr. de pœn. cap. licet.* b *Cap. 9. & 2. eod. tit. in 4. compil.* c *Lud. Gom. in Reg. Canc. de Idiom. vbi plura tradit de linguarum similitudine & diuersitate.* d *Aliàs, diuersa habens capita, &c* e *præscriptas.* f *al. Verum.* g *Insolentiam.* h *Cap. 10. & cap. 3. eod. tit. in 4. compil.* i *Matt. 4. Luc. 4. Deu. 8.* k *Conc. Trid. sess. 5. c. 2 sub Rubr. decr. de reform. ca. 4. concord. conc. Carthag. 4. c 20. & concil. Rhem. c. 14.* l *Salarium habere debent per D D. in l. iurisper.*

a *De excus. tut & in clem. cum ab omni. De vita & honest. cler.* b *In vno manuscr. quorum quibusdam autem iuribus specificatis hincinde fuit super præmissis lis leg. cont. In alio ita: lis fuit legit. cont.* c *Synodatici & cathedratici nomine quid intelligatur explicat Grat. 10. q 3 per totum. Adde archid. c. 1. de præb. lib. 6.* d *nec.* e *Fotini.* f *Intersint personæ* g *al. viris aliis. al. ita vel aliis.* h *Tales introducens debet illorum vti consilio l. quid tamen & ibi Bart. §. si arbiter. De arb.*

dine, sed amore rectè regendi debet eum salubriter visitare, sic excessus delinquentium quantum potest corripiendo ne reuelet sic increpans, ne confundat. Quia cum iuxta sapientis edictum secreto sit arguendus amicus, amicitia legem violare videtur, si econtra palam arguit increpando.]

CAP. XVIII.

Lex diœcesana, & lex iurisdictionis, sunt diuersa: vnde res iudicata in vna, non obstat agenti in alia.

Idem *episcopo Botacen.* a *& archidiacono Rothomagen.* b

DIlectus filius abbas monasterij c Rothomagen. nobis exposuit, quòd tertia pars emendarum, quas homines quinque parœciarum pro suis excessibus soluere compelluntur, ad suum spectant monasterium ab antiquo: [1 *& ꝑ.*] Cumq; *fe.me.* I. papa præ.n. vobis dederit in mandatis, vt auditis hinc inde propositis, causam remitteretis ad eum sufficienter instructam: dictus episcopus processum vestrum diutiùs impediuit occasione cuiusdam sententiæ, quæ super quibusdam ecclesiis, quo ad legem diœcesanam promulgata extitit pro eodem. Vnde præfatus abbas nobis humiliter supplicauit, vt cùm citatio, causarum examinatio, & decisio, d ac emendæ ad legem iurisdictionis pertinere noscantur non sineremus sententiæ memoratæ prætextu negotij processum vlteriùs impediri. Cùm igitur prædicta de lege iurisdictionis existant: mandamus quatenus huiusmodi sententia non obstante, procedatis in negotio iuxta traditam vobis formam.

[1 *Et quos inter ipsos homines orta ecclesiastica quæstione citatio ad eundem, sed examinatio & decisio quæstionis ad ven. f.n. Veneten. episcopū & ipsum abbatē pertinent. in communi.*]

CAP. XIX.

Per rescriptum, quo papa mandat ordinario, vt corrigat clericos suæ diœcesis, non datur ei iurisdictio, super exemptos.

Gregorius IX. *episcopo Suan.*

GRaue gerimus, e quod cum in ecclesiam sanctæ Mariæ de Orbicello, & quasdam alias f existentes in tua diœcesi ad monasterium sancti Anastasij de vrbe spectantes nullam iurisdictionem habeas ordinariam, aut etiam delegatam g occasione literarū nostrarum, quas super correctione clericorum tibi transmisimus: in eas interdicti, ac in clericos earundem suspensionis sententias promulgasti: quanquam abbas eiusdem monasterij eos corrigere sit paratus: & infra. Mandamus quatenus si est ita, prudēter corrigens per teipsum, quæ minus prouidè attentasti, prædictas sententias sine difficultate relaxes.

CAP. XX.

Ordinarius cui competit absoluere ab excommunicatione, potest alteri absolutionem demandare.

Idem.

HIs, quibus h ex officio in certis casibus competit illos absoluere, qui pro violenta manuū iniectione incidunt in canonem sententiæ promulgatæ, licet aliis huiusmodi absolutionem committere, cùm viderint expedire.

DE OFFICIO IVDICIS.

TITVLVS XXXII.

CAP. I.

Ad officium iudicis etiam delegati, spectat prouidere aduocatum parti, quæ non potest habere, & poterit dare domesticum.

a *al. Brocensi.* b *Abbati de Sagunt.* c *al. Voueten.* d *decisio earum.* e *In pluribus antiq. ita: quod eum in S. Mariæ de Orbitello & quasdam alias ecclesias existentes in tua, &c.* f *ecclesias.* g *Quid hodie possint episcopi circa visitandos & corrigendos monachos statuit Triden. concil. sess. 21. de reform. c. 8.* h *Concil. Trident. sess. 24. c. 7. de casuum reseru. & sess. 24. de reform. c. 6.*

Honorius tertius *archiepiscopo sancti Leonardi, & abbati Salernitano.* a

EX literis vestris accepimus, quòd cum causam, quæ inter abbatem & conuentum Fossæ Nouæ ex parte vna, & abbatem & conuentum monasterij b Canen. ex altera, super quibusdam possessionibus monasterij sancti Petri de c Almaphia vertebatur: [1 & ꝑ.] Quia pars prædicti monasterij proposuit, quod habere non poterat aduocatum vestrum super hoc d implorando officium, tu frater archiepiscope eidem de magistro R. clerico tuo ad exhibendum in causa ipsa patrocinium prouidisti. Verum frater S. Can. monachus proposuit in præiudicium eiusdem monasterij factum esse, eo quòd dictus R. clericus domesticus tuus erat: & infra. Mandamus quatenus hoc non obstante in negotio ipso (ratione e prauia) procedatis.

[1 *Qua Bo. me. fr. Syluester monachus Fossæ Nouæ cum idem S Petri monasterium visitasset eisdem abbati & conuentui Canonensi vendidit in eiusdem monastery S. Petri præiudicium & grauamen vobis duximus committendum.*]

CAP. II.

Cum imploratur officium nobile, fit litis contestatio, secus in mercenario.

Gregorius nonus.

IVdicis officium vbicunq; pro actione f proponitur, veluti cum restitutio in integrum principaliter postulatur, litis contestationem exposcit: alias ante & post ingressum g causæ potest ad hoc sine litis contestatione haberi recursus.

DE MAIORITATE ET obedientia.

TITVLVS XXXIII.

CAP. I.

Primus ordinatus, cæteris paribus, prior & maior habendus est.

Gregorius *Augustino Anglorum episcopo.* h

CVm i certum: [1 & ꝑ.] Sit honoris ista distinctio, vt ipse prior & maior habeatur, qui prius fuerit ordinatus communitatis k consilio, & concordi actione. l

[1 *Sit pro omnipotenti Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia referuari, nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere vt in spiritalis operis studio ex remunerationes valeant multiplicius insudare, &c. extat prolixa & impressa inter opera Gregorij I.*]

CAP. II.

Veniens contra decretum vel constitutionem episcopi, debet excommunicari.

Idem.

SI quis venerit m contra decretum episcopi, ab ecclesia abiiciatur. In lib. Reg. legitur: Qui non obedierit principi, morte moriatur. Et in concilio Agathen. [n quòd] anathematizetur.

a *In duobus vetustissimis codicibus ita: archiep Salernitano & abbati S. Leonardi: in cæteris archiepiscop. S. Leonardi abbati Salern.* b *Canonensis Salonitana diœc. al. Cauensis. aliter Sauuensis.* c *Almesia. al. Amalphia. alit. Amalfia.* d *Quid importet hæc clausula Bart. in l. Titia amica. De aur. & arg. leg.* e *Parenthesi inclusa, desunt in multis manuscr.* f *Id est, vel actio deficit.* g *Id est, vbi post litem contestatam, vel postquam est in causa conclusum.* h *lib. 12. epist. 15.* i *Cap. 1. eod. tit. in 1. comp. & post concil. Trid. sub Alex 3 p. 44. cap. 1.* k *al. cum vnitatis.* l *Vide l. honores. ff de decur.* m *Cap. 3. & 4. eod. tit. in 1. compil. Burch. l. 15. cap. 33. Iuo p. 16. cap. 24. 1. Reg. 13. Deut. 17.* n *vt.*

CAP. III.

Clericus administratione carens, non tenetur ad iuramentum obedientiæ, vel ad faciendum scripturam super ea.

Leo Papa. *a*

LEgebatur *b* in literis tuis quod frater Atticus *c* chartulam de obedientiæ sponsione conscripserat, in qua signum prodebatur iniuriæ. Non enim necessarium fuerat, vt *d* obligaretur scripto, qui obedientiam suam, ipso iam voluntarij aduentus officio comprobabat.

CAP. IIII.

Ab omnibus de diœcesi obediendum est episcopo.

Clemens Papa III. *e*

OMnes *f* principes terræ, & cæteros homines episcopis obedire, beatus Petrus præcipiebat.

CAP. V.

Non obediens canonicis institutis, incurrit inobedientiæ notam, id est, infamiam.

Innocentius III. *capitulo Herbipolen.*

ILlud Dominus in *g* beato Petro [1 & s.] Cùm spiritualia sint temporalibus digniora, *h* & obedientia melior sit quàm victima, & auscultare magis, quàm adipem arietum offerre: non debuerat Hildesemensis episcopus pro temporali commodo inobediētiæ notam incurrere, & apostolicis iussionibus contraire.

[1 *Vene. fr. n quondam Hildesem. episcopus, Imperialis aulæ cancellarius non attendens quia multa sunt quæ præter specialem auctoritatem sed. apost. de iure non possent nec deberent impunè ab aliquibus attentari, vtpote cessiones & translationes episcoporum, & alia quæ nota sunt vobis, licentia nostra non solum non obtenta, non petita, sed nec etiam postulata ecclesia Hildesem. relicta, Herbipolēsem ecclesiam occupauit. Munitiones autem & oppida Herbipolensis ecclesiæ in vtilitatem ipsius se asseruit tenuisse, ne si ad alias manus forsitan deuenisset, non essent qui postmodum liberarent. Sed.*]

CAP. VI.

Imperium non præest sacerdotio, sed subest, & ei obedire tenetur. Vel sic: Episcopus non debet subesse principibus, sed præesse. b. d. & est multum allegabile.

Idem *illustrissimo Constantinopolitano Imperatori.*

SOlicitæ *i* benignitatis affectu: [1 & s.] Mirata est imperialis sublimitas, quòd te nisi fuimus in nostris literis increpare. Huic autem tuæ admirationi non causam, sed occasionem præbuit, quod legisti beatum Petrum apostolorum principem sic scripsisse: Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi tanquam præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: [2 & s.] Verum si personam loquentis, & eorum ad quos loquebatur ac vim locutionis diligentius attendisses, scribentis non expressisses taliter intellectum. Scribebat enim apostolus subditis suis, & eos ad humilitatis meritum prouocabat. nam si per hoc quod dixit, *k* Subditi estote: sacerdotibus voluit imponere iugum subiectionis, & eis prælationis auctoritatem *l* afferre, quibus eos subiectos esse monebat, sequeretur ex hoc etiam quòd seruus quilibet in sacerdotes imperium accepisset, cùm dicatur, Omni humanæ creaturæ. Quod autem sequitur, Regi tanquā præcellenti, non negamus quin *m* præcellat imperator in temporalibus *a* illos duntaxat, qui ab eo *b* suscipiunt temporalia: sed pontifex in spiritualibus antecellit: quæ tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima præfertur *b* corpori: licet non simpliciter dictum fuerit, subditi estote: sed additum fuit, *d* propter Deum: nec purè sit subscriptum, regi præcellenti: sed interpositum forsitan non sine causa, tanquam. Quod autem sequitur, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, intelligendum non est, quòd Rex vel Imperator super bonos & malos gladij accepit potestatem, sed in eos solummodo, qui vtentes gladio eius sunt iurisdictioni commissi: [3 & s.] Potuisses autem prærogatiuam sacerdotij ex eo potius intelligere, quod dictum est, non à quolibet, sed à Deo: non regi, sed sacerdoti: non *c* de regia stirpe, sed de sacerdotali prosapia descendenti, de sacerdotibus videlicet, qui erant in Anathot: *f* Ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas & dissipes, ædifices & plantes: [4 & s.] Præterea nosse debueras, quòd fecit Deus duo magna *g* luminaria in firmamento cœli: luminare maius, vt præesset diei: & luminare minus, vt præesset nocti: vtrunq; magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum igitur cœli, hoc est vniuersalis ecclesiæ, fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates, quæ sunt pontificalis auctoritas, & regalis potestas. Sed illa, quæ præest diebus, id est, spiritualibus, maior est: quæ verò carnalibus, minor: vt quanta est inter solem & lunam, tanta inter pontifices & reges differentia cognoscatur. Hæc autem si prudenter attenderet imperatoria celsitudo, non faceret, aut permitteret Constantinopolitanum patriarcham, magnum quidem & honorabile membrum ecclesiæ, iuxta scabellum pedum suorum in sinistra parte sedere: cum alij reges, principes, archiepiscopis & episcopis suis (sicut debent) reuerenter assurgant, & eis iuxta se venerabilem sedem assignent: [5 & s.] Nos autem etsi non increpando scripserimus, potuissemus tamen rationabiliter increpare: [6 & s.] Nobis autem in B. Petro sunt oues Christi commissæ, dicente Domino: Pasce oues meas, non *h* distinguens inter has oues & alias: *i* vt alienum à suo demonstraret ouili, qui Petrum & successores ipsius magistros non recognosceret & pastores: vt illud tanquam notissimum omittamus, quod Dominus dixit ad Petrum, & in Petro dixit ad successores ipsius: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c. nihil excipiens, qui dixit: Quodcunq;: [7 & s.] Vtrum autem *k* imperatoriam excellentiam ad bonum & vtile per literas nostras duxerimus inuitandam, vtrum tibi iusta suggerimus & honesta: tua [solicitudo] discernat: cùm nō nisi ad vtilitatem ecclesiæ & terræ Hierosolymitanæ subsidium, nos te meminerimus inuitasse.

[1 *Recipimus literas quas per dil. fil. n. archid. Durachij, virum prouidum & discretum, & fidelem imperialis nobis excellentia destinauit: per quas intelleximus quod literæ quas per dil. fil. capellanum I. tunc apost. sed. legatum tibi transmisimus, imperio tuo præsentatæ fuerant & perlectæ.*]

[2 *Volens enim de quo nos rationabiliter admiramur imperatoria celsitudo per hæc & alia quæ induxit, imperium sacerdotio dignitate ac potestate præferre, ex auct. præmissa voluit triplex trahere argumentum. Primum ex eo quod legitur, Subditi estote. Secundum ex eo quod sequitur, Regi tanquam præ-*

a *Epistol. 82. Anast. episcop. Thessalonicensi.* b *Cap. 2. eod. tit. in 1 compil.* c *Articus.* d *quod.* e *In vetustioribus ita: Clemens papa* f *Burch. l. 1. cap. 134. Iuo p. 5. cap. 224 & c. 5. eod. tit. in 1 compil. In aliis, omnis princeps. &c.* g *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* h *Facit lex innouatione & ibid. Barth. C. de sacr. eccles.* i *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* k *dicit.* l *In quibusdam impressis malè auferre, & malè ut ex serie constat.* m *præcedat.*

a *illis.* b *recipiunt.* c *l. sancimus. C de episcop. & cler.* d *Verbum fuit, deest in antiquis.* e *al. nec.* f *Hier. 1.* g *Genes. 1. Psal. 135.* h *In extrau. c. vnam sanctám. tit. de maioritate & obed. Ioan. 21.* i *Vide l. 1. ff. de al. iudic & l. quos prohibet. cum simil ff de postul. Matth. 16.* k *In C. Bar. Verum autem imperatoriam excellentiam ad bonum & vtile per nostras literas duximus multandam. Vtrum igitur tibi iusta suggesserimus, &c.*

cellenti.

cellenti. Tertium ex eo quod est subsequenter adiunctum, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum per primum subesse sacerdotium: per secundum imperium praeminere, per tertium, imperatorem tam in sacerdotes quàm in laicos iurisdictionem, imò etiam gladij potestatem accepisse prasumens. cum enim & boni quidam sint sacerdotes, & quidam eorum malefactores existant, is qui secundum Apostolum gladium portat ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Imò malefacientes presbyteros & eorum excessus prasumptos potest vltore gladio vindicare, cum inter presbyteros & alios Apostolos non distinguat.]

[3 *Iuxta quod veritas ait: omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, non enim debet nec potest quisquam alterum seruum iudicare, cum seruus secundum Apostolum, domino suo stet aut cadat. Ad id etiam induxisti quod licet Moyses & Aaron sacerdotij dignitate secundum carnem fratres extiterint: Moyses tamen princeps populi, Aaron sacerdotij potestate praerat, & Iesus successor eius imperium in sacerdotes accepit. Dauid quoq; Rex Abiatar pontifici praeminebat. Caeterum licet Moyses dux populi fuerit, fuit & sacerdos qui Aaron in sacerdotem vnxit, & cui propheta sacerdotium recognoscens, Moyses (inquit) & Aaron in sacerdotibus eius. Quod verò de Iesu Beniamin eum commendando, pralationem eius scripsisti, magis secundum spiritum, quàm secundum literam debet intelligi quia secundum Apostolum litera occidit, spiritus autem viuificat: pro eo quod ipse veri Iesu figuram expressit, qui populum suum in terram promissionis induxit. Dauid etiam quamuis regni diadema obtineret, Abiatar sacerdoti non tam ex dignitate regia, quàm auctoritate prophetica imperabat. Verum quicquid olim fuerit in veteri testamento, nunc aliud est in nouo, ex quo Christus factus est sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, qui se non vt Rex, sed vt sacerdos in ara crucis hostiam obtulit Deo patri, per quem genus redemit humanum, circa illum praecipuè qui successor est Petri apostoli & vicarius Iesu Christi.*

[4 *Virtutes. Dictum est etiam in diuina lege, dijs non detrahes, & principem populi tui non maledices, quae sacerdotes regibus anteponens istos Deos & alios principes appellauit.*]

[5 *Nam & piissimus Constantinus quantum honoris exhibuit sacerdotibus, tua sicut credimus, discretio non ignorat.*]

[6 *Cum B. Paulus Apostolus episcopum instituens ad Timotheum scripsisse legatur: Praedica verbum, insta oportune, importune, argue, obsecra, increpa: & in omni patientia & doctrina. Non enim os nostrum debet esse ligatum, sed patere debet ad omnes: ne secundum propheticum verbum simus canes latrare non valentes. Vnde correctio nostra tibi non debuit esse molesta, sed magis accepta, quia pater filium quem diligit, corrigit, & Deus quos amat, arguit, & castigat. Debitum igitur pastoralis officij exequimur cùm obsecramus, arguimus, quando increpamus, & non solum alios, sed imperatores & reges opportune, & importune: & ad ea studeamus adducere quae diuinae sunt placita maiestati*]

[7 *Solueris super terram. e. s. & in c. nihil excipiens qui dixit quodcunq; verùm his diutius insistere nolumus, ne vel contendere videamur, vel in huiusmodi gloriari, cùm si gloriari expediat, non in honore, sed in onere, non in magnitudine, sed in solicitudine sit potius gloriandum, cum & Apostolus in infirmitatibus glorietur: Nouimus esse scriptum: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur, & iterum: Quanto maior es, humilia te in omnibus, & alibi. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Propter quod exaltationem nostram in humilitate ponimus, & humilitatem & exaltationem maximam reputamus. Vnde nos etiam seruos non solum Dei, sed etiam seruorum Dei nos esse scribimus, & fatemur, & tam sapientibus, quàm insipientibus secundum Apostolum debitores sumus.*]

CAP. VII.

Ordinatus per papam, non per hoc eximitur à iurisdictione sui episcopi.

Idem *episcopo Florren.*

PEr tuas *a* nobis literas: [1 & *s.*] Postulasti per sedis Apostolicae oraculum edoceri, vtrum quis per ordinem subdiaconatus à Romano pontifice susceptũ, à debita tibi reuerentia subtrahatur. Ad quod breuiter respondemus, quod etsi decens sit, vt illis quantum conuenit à te inter alios tibi subditos deferatur, quos benignitas apostolica collatione ipsius ordinis honorauit, per eam tamen ab obedientia, quàm aliàs tibi debent, minimè absoluuntur.

[1 *Intimasti quod cum aliqui ecclesiae Rom. subdiaconi praelationes in tua dioecesi assequuntur, pro quibus tibi debent obedientiam exhibere, si quando exigente iustitia te contigerit exercere, in primis ecclesiasticam disciplinam illi subdiaconatus priuilegium allegantes, ad ea se asserunt non teneri ad executionem sententiae: ac per huiusmodi subdiaconatus officium ab obedientia qua tibi tenentur, ratione obtenti beneficij sint exempti. Super quo.*]

CAP. VIII.

Quando de obedientia vel subiectione agitur, nihil attentari debet in praeiudicium rei, vel possessoris non citati.

Idem *Constantinopolitano patriarchae.*

INter *b* quatuor: [1 & *s.*] Petitionem *c* contra ecclesias, quas tibi subiici postulabas, quae prius quã Constantinopolis ciuitas caperetur, Constant. patriarchae minimè respondebant: duplici ratione non duximus admittendam. Iuris nanque ratio postulat, vt in eorum praeiudicium, quibus eaedem ecclesiae sunt subiectae nihil ordinemus de ipsis, cùm nec citati sint, nec conuicti, nec per contumaciam se absentent: & infrà. Super obedientia verò, quam vt tibi impendi faceremus ab archiepiscopo, & episcopis regni Cypri similiter postulasti, ferè idem duximus respondendum, cùm & ipsi ante tuam promotionem fuerint *d* exempti, quando videlicet Constantinopolis ecclesia erat inobediens & rebellis: & in eorum absentia *e* circa statum eorum non debuerimus *f* aliquid immutare. Iustitiam tamen non negabimus tibi, cùm eam duxeris postulandam.

[1 *Animalia quae in medio sedis & circuitu eius describuntur ab Ezechiele, facies Aquilae super ipsarum quatuor memoratur, quia inter quatuor patriarchales ecclesias, Antiochenam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quae per animalia supradicta significantur, quas Apost. sedes in medio habens quas filias amplectitur spirituales, cui eadem quasi in circuitu famulae obsequentes ipsa Constantinopol. post apostol. sedem excellentia praeminet dignitatis, ad cuius exaltationem tanto libentius aspiramus, quanto ipsam honorabilius membrum sacrosanctae Rom. ecclesiae arctius amplexantes ipsius auxilio temporibus istis eandem amplius noscimus indigere, ac tuas qui domino disponente praeesse dignoscis, petitiones libentius promouere disponimus, quibus non repugnat honestas, nec alijs praeiudicium generatur: cùm à nobis iniuriarum actio non debeat exoriri à quibus iura tanquam à fonte ad caeteros deriuantur: & infrà. tibi duximus respõdendum concedendo, vt hi qui ecclesias suas seu beneficia possident, obedientiam tibi exhibeant, nisi forte aliqua illarum ecclesiarum ante captionem regiae ciuitatis à iurisdictione patriarchae legitime fuisset exempta. Subsequentem verò.*]

CAP. IX.

Abbates & sacerdotes, qui sunt dioecesani episcopi: ad eius synodum venire, & sibi obedire compelli possunt per censuram ecclesiasticam.

Idem.

QVod super *g* his: & infrà. abbates & sacerdotes

a *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* b *Huc refer c. inter quatuor. supra de cler. pere. & s. de cler. non resid. & c. 4. eod. tit. in 3. compil.* c *In omnibus manuscr. Petitionem quae ecclesias tibi subiici, &c.* d *extiterint.* e *al. contrà.* f *debuimus.* g *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil.*

diœcesana tibi lege subditos *a* qui ad tuam synodum venire contemnunt. Dummodo *b* in ipsa synodo non ducas aliquid statuendum, quod canonicis obuiet institutis) per cen. eccles. ad synodum *c* ipsam venire compellas: & debitam tibi obedientiam & reuerentiam exhibere.

CAP. X.

Canonici regulares inobedientes Priori suo, per ipsum excommunicari possunt: & si fuerint incorrigibiles, de fratrum consortio expelli debent.

Idem *sancti Stephani & sancti Proculi abbat. Bononiensi.*

CVm in *d* ecclesiis sancti Victoris & S. Ioannis de Monte: & infrà. Nos igitur ad reformationem earundem ecclesiarum diligenti sollicitudine intendentes, vniuersis canonicis dedimus in mandatis, vt priori suo in his, quæ ad eum *e* pertinent, obedirent. Cumque omnes (quatuor duntaxat exceptis) se obedire velle concorditer respondissent, prædicti quatuor se contra priorem in superbiam erigentes, licet de obedientia suo priori præstanda præstitissent iuramentum corporaliter: tamen exhibiti iuramenti immemores, suo priori per omnia restiterunt: & cùm pro contumacia sua nequiuissent ad debitam obedientiam reuocari, dictus prior in eos excommunicationis sententiam promulgauit. Cùm *f* igitur præfati canonici ad apostolicam sedem accessissent, per scripturas authenticas *g* ex multorum testimonio prælatorum effecti, de ipsorum contumacia certiores, recepto secundum formam ecclesiæ ab eisdem corporaliter iuramento, ipsis fecimus absolutionis beneficium impendi, præcipientes eis sub debito iuramenti, vt ad suum claustrum, de quo exierant redeuntes. Priori suo secundum Deum deuotè ac humiliter obedirent. Ideoque mandamus quatenus præfatos canonicos, vt ad prioris sui obedientiam reuertantur, per cen. eccles. compellatis: & ne de sua possint contumacia vel malitia *h* gloriari, cogatis eos (si videritis expedire) vt iuramentum, quod de parendo mandatis prioris pro absolutionis beneficio impetrando superbè negauerant, humiliter præstare procurent, alioquin eos de fratrum consortio penitus excludatis.

CAP. XI.

Presbyteri clerici capellarum subditarum titulo cardinalatus, debent cardinali obedientiam, & reliqua de quibus hic. Et vacante titulo, succedit capitulum illius ecclesiæ, nisi pro bono pacis aliquid sit exemptum.

Honorius III. *G. Presbytero cardinali, & capitulo sancti Laurentij in Damaso.* i

HIs, quæ pro ecclesia S. Laurentij in Damaso ex parte vna, & capellis sibi subiectis ex altera super scrutinio aliisq; articulis *k* fuere proposita, diligenter auditis: sententiando decreuimus, vt earundem capellarum presbyteri & clerici, cardinali, qui nunc est in ipsa ecclesia, & qui fuerint *l* per tempora, manualem obedientiam, & reuerentiam, & honorificentiam omnem exhibeant, & ad ecclesiam ipsam pro scrutinio, baptismo & capitulo celebrandis conueniant temporibus consuetis, correctionem ipsius cardinalis recipientes humiliter, & excommunicationis, interdicti, vel suspensionis sententias, quas tulerit in eos & ecclesias eorundem, inuiolabiliter obseruantes. Quando autem ecclesia ipsa cardinali *a* vacabit, capellani & clerici memorati, eidem ecclesiæ reuerenter exhibeant omnia supradicta, excepto, quod de correctione, & excommunicatione, & suspensione ipsorum pro bono pacis nostræ prouidentiæ reseruamus.

CAP. XII.

Licet abbatissa subditos excommunicare non possit, ipsi tamen sibi obedire tenentur.

Idem *abbati S. Michaelis Abradensis diœcesis.*

DIlecta filia in Christo abbatissa de Bubrigen. *b* transmissa nobis petitione monstrauit, quod cum ipsa plerunque canonicas suas, & clericos suæ iurisdictioni subiectos, propter inobedientias & culpas eorum officio beneficioq; suspendat, iidem confisi ex eo, quòd eadem abbatissa excommunicare eos non potest, suspensionem huiusmodi non obseruant, propter quod ipsorum excessus remanent incorrecti. Quocirca mandamus, quatenus dictas canonicas & clericos, vt abbatissæ præfatæ obedientiam & reuerentiam debitam impendentes, eius salubria monita & mandata obseruent, ecclesiastica censura compellas. *c*

CAP. XIII.

Si Metropolitanus à suffraganeo iuramentum exigit vltra formam statutam à canone: in eo, quod est vltra, suffraganeus non tenetur.

Gregorius IX. *patriarchæ Grandensi.*

DIlecti filij archiepiscopi & capitulum Castellan. suam ad nos querimoniam detulerunt, quòd cum a Castellan. episcopo exigeres iuramentum præter formam canonicam, quam cæteri suffraganei metropolitanis suis consueuere præstare, iidem conspicientes ex hoc ecclesiæ suæ præiudicium generari ad sedem apostol. adpellarunt: & infrà. Cum igitur non deceat alij te fecisse, quod ab alio fieri tibi nolles: mandamus, quatenus contentus forma canonica, quam nos à coepiscopis nostris nobis immediatè subiectis recipimus, *d* nil amplius à Castellan. episcopo obtentu alicuius consuetudinis exigas prætextu præstiti *e* iuramenti, sciens nos eundem episcopum ab huiusmodi iuramento, quo ad alios articulos absoluisse, vel denunciasse potius, non teneri.

CAP. XIIII.

Vacante episcopatu, Capitulum confirmat & infirmat electiones.

Idem *priori fratrum prædicatorum, & archidiac. Rhegin.*

CVm olim causa: & infra. Quocirca mandamus, quatenus licet conuentus monasterij sancti Saluatoris Messanens. sint ipso *f* iure hac vice eligendi potestate priuati: de gratia tamen eligendi seu postulandi detis ipsis auctoritate nostra liberam facultatem. Mandantes eisdem, vt cùm ecclesia Messan. vacet ad præsens, electionem suam confirmandam, prout de iure fuerit, vel etiam infirmandam, præsentetur capitulo Messanens.

CAP. XV.

a *Qui maior est ordine, licet in ecclesia posterius receptus, in loco & portione præfertur. h. d. secundum veram lect.*

---

a *al. subiectos.* b *Concil. Trid. sess. 24. de reform. c. 2.* c *illam.* d *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* e *al. ad Deum. & pro vtraq; litera facit quod notatur supra de temp. ordin. c. ad aures, in gloss. 2.* f *al. cumq;* g *in sigillis authenticis prælatorum sigillatas. quod dic. vt not. j. de fid. instr. c. 1. & c. cum dilectus.* h *Hæc 2. verba desunt in antiquis vel malitia.* i *In pluribus manuscr. habetur, Damasco tam in titulo quàm in textu, sed malè: cum sit titulus notus & valde antiquus Romæ.* k *diligenter auditis additur.* l *Et qui pro tempore fuerint.*

a *vacauerit.* b *al. Lumburgens. al. Neburg. al. Quedeburg.* c *Vide l. à diuo Pio. ff. de re iud.* d *Vide l. 1. C. de sum. tri. & fid cath. & l. 1. de eman. libe.* e *præterito.* f *Ipso iure hac vice eligendi seu postulandi priuatus.*

Idem

Idem *archipresbytero sanctæ Mariæ maioris de vrbe.*

STatuimus, *a* vt presbyteri primum locum, diaconi secundum, subdiaconi tertium. Et sic de reliquis obtineant ordinatim, etiam si posterius admittantur. Et qui maior est ordine: etiam si postea sit receptus, & in portione percipienda potiorem esse volumus, ac minores facere seruitia consueta.

CAP. XVI.

Si ecclesia sita in aliquo archidiaconatu erigetur in cathedralem, à iurisdictione archidiaconatus eximitur.

Idem *archiepiscopo Colocensi.*

CVm inferior *c* superiorem soluere nequeat vel ligare, *d* sed superior inferiorem liget regulariter & absoluat, & satis absonum videatur, vt filius potestatem habeat in parentem: miramur, quòd cùm tu monasterium de Cheur. constitutum in Firmiensi archidiaconatu tuæ diœcesis ecclesiam erexeris cathedralem: archidiaconatus Firmiensis in tantam prorupit temeritatis audaciam, vt in episcopum ibi consecratum & ecclesiam, suam iurisdictionem exercere præsumat: & infra. Mandamus, quatenus præfato archidiacono, à cuius iurisdictione dictum episcopum denunciamus exemptum, id districtè studeas inhibere. Prouiso vt si ex hoc archidiaconi Firmien. iura læduntur, in diœcesi tua (vbi expedire videris) absque alieni iuris præiudicio recompensationem illi facias congruentem.

CAP. XVII.

Compositionem super iure primatiæ vnus solus, cuius interest, poterit impedire.

Idem *Lemouic. Archidiac. & priori sanctæ Radegundis Pictauiensis.*

HVmilis doctrina magistri: & infra. Mandamus, quatenus prælatorum Burdegalen. prouinciæ in ea præsentium, & cathedralium capitulorum eiusdem, necnon & Bituricen. capituli, super prouisione, quam inter Bituricen. & Burdegalen. archiepiscopos in causa primatiæ duximus faciendam, requiratis assensum, quo habito, prouidentiam *e* nostram solenniter publicetis. Si qui verò consensum præstare noluerint, vos supersedentes publicationi prædictæ, districtè præcipiatis eisdem, vt personaliter, si prælati fuerint, vel si alij, per procuratores idoneos, nostro se conspectui repræsentent prosecuturi coram nobis ius, si quod habere contendunt, & satisfacturi parti alteri, si succubuerint, in expensis.

DE TREVGA ET PACE.

TITVLVS XXXIV.

CAP. I.

Statuit tempora Treugarum, & pœnas violantium.

Alexander III. *in concilio Lateranensi.* f

TReugas, *g* à quarta feria post occasum Solis, vsque ad secundam feriam [in ortu] Solis, ab aduentu Domini, vsque ad octauas Epiphaniæ, & à septuagesima vsque ad octauas Paschæ, ab omnibus inviolabiliter obseruari præcipimus. Si quis autem treugam frangere præsumpserit, post tertiam admonitionem, si non satisfecerit, suus episcopus sententiam excommunicationis dictet, [in eum] & scriptam vicinis episcopis adnunciet quorum nullus excommunicatum in communione recipiat, imò [scriptam sententiam quisque confirmet. Si quis autem hoc violare præsumpserit, ordinis sui periculo subiaceat. Et quoniam funiculus *a* triplex difficile rumpitur, præcipimus vt episcopi ad solum Deum, & [ad] salutem populi habentes respectum, omni trepidatione seposita, ad pacem firmiter tenendam, mutuum sibi consilium & auxilium præbeant, neque hoc alicuius amore vel odio prætermittant: Quòd si quis in hoc opere trepidus inuentus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat.

CAP. II.

Personæ hîc enumeratæ, plena securitate gaudent tempore guerræ.

Idem *in eodem concilio.* b

INnouamus, *c* vt presbyteri, monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum congrua securitate lætentur. *d*

DE PACTIS.

TITVLVS XXXV.

CAP. I.

Pacta quantumcunque nuda, seruanda sunt.

Ex concilio *e* Aphricano.

ANtigonus *f* episcopus dixit: [1 & infra.] Aut inita pacta, *g* suam [obtineant firmitatem, aut conuentus (si se non cohibuerit) ecclesiasticam sentiat disciplinam. Dixerunt vniuersi, *h* pax 1 seruetur] pacta custodiantur.

[1 *Grauem iniuriam patior, & credo dolere sanctitatem vestram iniuriam meam, & computare communem iniuriam. Optantius episc. cum se præsentaret, pactum meum habuit, & diuisum est, quod ad se illiciat imperatorum animos contra disciplinam, contra Euangelicam traditionem, contra pacem placitam. Nam si sibi contingere posse arbitraretur, nuquam profecto in fratrem aliquis deliquisset. Unde*]

CAP. II.

Conuentio inualida, per consensum superioris validatur

Gregorius. *k*

QVotiens *l* in conuentionibus noster expectatur adsensus, ne in dubium veniant, quæ geruntur, ratihabitio eas debet pro securitate partium solidare.

CAP. III.

Iudex debet studiosè agere, vt promissa adimpleantur.

Idem *Ianuario episcopo Caralitano.* m

QValiter *n* in Sardinia: [1 & ƒ.] Studiosè agendum est, vt ea, quæ promittuntur, opere compleantur.

[1 *Minores vel pauperes ab eis qui illis maiores sunt, opprimantur, reuerendissimi fratris nostri Carthaginen. episc. atque eminentiss. filij n. Innocentij præs. epistola testantur, à quibus vt quæ nobis scripta sunt noueritis, ipsarum vobis epistolarum exemplaria prouidimus transmittenda. Et ideo quia ea quæ nobis petenda sunt, offeruntur.*]

CAP. IIII.

Non valet pactum, per quod beneficium ecclesiasticum debet pecunia resignari.

Alexander *Exonen. & Vuigornen. episcopis.*

CVm pridem *o* S. *p* clericus procurator prioris & monachorum de Acra, & P. clericus pro causa, quæ inter eos & prædictum P. ac fratrem eius, cuius vicem

a *Ad huius c. declarationem factum fuit c. vlt. sup. de constit.* b *al. Coloniensi.* c *potiorem.* d *Vide l. decurio. C. de decu. l. xij. no. in l. hominem. ff. manda.* e *prouisionem.* f *Ca. 21. At quod extat apud me manuscriptum nunquam hactenus impressum.* g *Cap. 1. eod. tit. in 1. compilat. & in Panorm. lib. 8. c. 147.*

a *Psalm. 138. Eccl. c. 4.* b *Cap. 22.* c *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. Panor. lib. 8. c. 147.* d *Posterior pars huius can. extat sub tit. de censibus. c. innouamus.* e *Carthaginis Afri. c primo c. 12.* f *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* g *al. sui.* h *al. firmiter.* i *pax hîc pro pactione poni videtur* k *lib. epist. 60. Registri.* l *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.* m *lib. 8. epist 38.* n *Cap. 3. eod. tit in 1. compil.* o *Simon.* p *Post concil. Lateran. par. 28 c. 2. tit. de pact. licitis & illic in rebus ecclesiast. & c. 4. eod. tit. in 1. compil.*

suggerere dicebat super ecclesia, & capella de L. vertebatur: ad nostram præsentiam accessissent, inter se (non tamen nobis mediantibus) conuenerunt, quod eidem P. pro expensis, quas fecerat, tres marchæ argenti soluerentur, & idem P. liti cederet, & à monachorum infestatione cessaret C. Cumque compositionem *a* istam auctoritate Aposto. peterent confirmari, nos eam non duximus admittendam pro eo quod videbatur prauam illicitæ pactionis speciem continere: [1 & infra.] Ille igitur nostris monitis adquiescens, & eidem *b* liti pro se ac fratre suo renuncians, authentica instrumenta, quæ super hoc habebat, in nostris manibus resignauit: quæ nos priori & monachis destinantes, mandauimus, vt eidem P. & fratri eius in aliquo studerent beneficio prouidere, de quo maius lucrum valeant apostolica intercessione percipere, quàm eis deberet ex illa pactione illicita prouenire. Cæterum quia prior & fratres adquiescere noluerunt: mandamus, quatenus moneatis eosdem, vt præfato P. & fratri eius competens beneficium conferant & adsignent: alioquin si vobis constiterit, dictos clericos à prænominata ecclesia & cappella absque ordine iudiciario violenter eiectos: ipsas eisdem restitui *c* faciatis: non obstantibus literis nostræ confirmationis, quas prædicti prior & monachi à nobis impetrasse noscuntur.

[1 *Monuimus autem prædictum P. vt ipse tam pro se quam pro suo fratre monachos in pace dimitteret, & eidem liti omnino abrenunciaret.*]

CAP. V.

Non valet pactum de succedendo post mortem prælati in ipsius ecclesia.

Idem *archiepiscopo Eboracensi.*

ACcepimus *d* quod quædam sunt ecclesiæ clericis tali tenore concessæ, quod post eorum obitum alij nominatim succedant. Verum quoniam hoc iniquum est & sacris canonibus inimicum, & ideo non debet aliquatenus tolerari: mandamus, quatenus huiusmodi successiones tam *e* detestabiles & iniquas appellatione cessante prohibeas, & omnino friuolas & inanes *f* esse discernas.

CAP. VI.

Qui per pactum augendæ pensionis consecutus est ecclesiam, debet ea priuari, & aliàs canonicè puniri.

Idem *Cantuariensi archiepisc. & eius suffraganeis.*

CVm clerici vestræ iurisdictionis *g* (sicut accepimus) decedentibus ecclesiarum personis: paciscantur ex ipsis ecclesiis maiores solito soluere pensiones, vt facilius possint easdem ecclesias adipisci. Nos *h* ad tam detestabile vicium extirpandum, fraternitati vestræ mandamus, quatenus ne id adtentare præsumant, districtius prohibentes (si contra prohibitionem vestram venire præsumpserint (adpellatione cessante eos taliter adeptis ecclesiis spolietis: aliàs pro tantæ præsumptionis excessu, seueritate ecclesiastica punientes eosdem.

CAP. VII.

Si ecclesia rem suam locando, vel in feudum concedendo, adponit pactum in præiudicium iuris in parœciali alterius ecclesia non tenet: & quicquid hac occasione perceperit, reddere cogitur illi ecclesiæ.

Innocentius III. *in concilio generali.* i

PLerique (sicut accepimus) regulares *k* clerici & seculares interdum cum vel domos locant, vel feuda

a *ipsam.* b *ibidem.* c *Facit l. 2. ff. ad legem Iul. de vi & vi arm.* d *Post concil. Lat. p. 28. c. 28. c. 4. & 5. eod. tit. in 1. compil.* e *Idem conc. Triden sess. 25, de refect. c. 7.* f *vanas a vacuas.* g *Post conc. Lat. p. 28. c. 8. & 6. eod. tit. in 1. compil.* h *al. additur intendentes.* i *Const. 56. al. 67.* k *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.*

concedunt, in præiudicium parœcialium ecclesiarum pactum adiiciunt, vt conductores & feudatarij decimas eis soluant: & apud eosdem eligant sepulturam. Cum autem id de auaritiæ radice procedat, pactum huiusmodi penitus reprobamus, statuentes vt quidquid fuerit occasione huiusmodi pacti perceptum, ecclesiæ parœciali reddatur.

CAP. VIII.

Non valet pactio in spiritualibus, vel qua pactum inducit, vel turpis, seu de re turpi, vel impossibilis de iure, vel de facto.

Gregorius IX.

PActiones factæ *a* à vobis (vt audiuimus) pro quibusdam spiritualibus obtinendis: cum in huiusmodi omnis pactio, omnisque conuentio debeat omnino cessare, nullius penitus sunt momenti. Quod etiam de aliis est dicendum, quæ obseruatæ vergunt in animæ detrimentum. Nam etiam iuxta legitimas sanctiones, pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de iure, vel de facto, nullam obligationem inducit.

DE TRANSACTIONIBVS.

TITVLVS XXXVI.

CAP. I.

Instrumenta, & alia iura partium, contraria transactioni tolluntur.

Gregorius III. b *A. subdiac. & Domi. abb.*

SIcut graue: [& infra.] Post salubrem *c* decisionem de controuersia vestra factam, decreuimus, vt omnia instrumenta, vel quicquid aliud est, quod partibus quoquo modo, aut ex temporis præscriptione, seu aliter opem de lege, aut quocunque priuilegio ferre poterat, si vacuum, & omni virtute cassatum. & sola pactorum inter vos nunc habitorum pagina validum perpetuumque robur obtineat. Cui si quid fortè incuria vel imperitia minus firmitatis insertum est, vires plenissimæ notionis ex hac nostra auctoritate suscipiat.

CAP. II.

Tenet compositio super decimis facta cum adsensu superioris.

Alexander tertius.

STatuimus, *d* vt super decimis inter vos & aliquam personam ecclesiasticam de adsensu episcopi vel archiepiscopi sui compositio facta fuerit: rata & inconcussa persistat.

CAP. III.

Si capitulum consensit transactioni, quam fecit prælatus nomine ecclesiæ, vlterius dissentire non potest.

Idem *Dulmensi episcopo.* e

COntingit *f* interdum, quod licet abbas vel prior alicuius conuentualis ecclesiæ, cum ecclesiastica, vel sæculari persona super his, de quibus inter eos controuersia vertitur, coram delegato vel ordinario iudice transigat, capitulum tamen eandem transactionem nititur reuocare. Vnde quia nos consuluere voluisti, tibi respondemus, quòd si abbas vel prior à capitulo suo de ratihabitione literas habuerit, transactionem, quam fecit (si fuerit aliquot annis seruata) capitulum ac si non consenserit in eam, non poterit reuocare.

CAP. IIII.

Super ecclesiastico beneficio transigi non potest, etiam cum iuramenti interpositione.

a *Vide Nauarrum in manuali conf. c. 23. tit. de simon. & Sot. 9 de iust. & iure. q. 5.* b *Anthemio. sic in vet.* c *Ca. 1. eod. tit. in 1. compil.* d *Post concil. Later. 28. c. 3. & Cap 2. eod. tit. in 1. compil.* e *Dulmosin al. Dulenen.* f *Post concil. Later. par. 28. c. 5. & cap 3. eod. tit. in compil.*

Idem

Idem *abbati de Stra. & priori sancti Eusebij.*

CONstitutus *b* in nostra præsentia G. clericus sua nobis adsertione monstrauit: quòd cùm inter ipsum, & A. clericum super capella de Stratis controuersia emersisset, tandem per transactionem sopita fuit: & licet hincinde fide præstita firmata fuisset, eam tamen præfatus A. seruare recusat. Quia igitur huiusmodi transactiones speciem continent simoniæ: mandamus, quatenus reuocata transactione in irritum, causam audiatis, &c.

CAP. V.

Per transactionem factam sine auctoritate episcopi potest prælatus, sed non ecclesia constitui censualis.

Idem *Carnotensi episcopo.*

DE cætero *b* noueris, quòd cùm aliquis ad extraordinarium iudicem literis impetratis cum aduersario suo componit, postmodum in ecclesia, de qua agitur, ius aliquod habiturus: Si compositio non est iuri contraria, non est à loci episcopo reprobanda. Sed sensus absq; episcopali auctoritate, cui præest ecclesiæ sub hoc prætextu solutus vitam eius, qui soluerit, non excedit. *c*

CAP. VI.

Si beneficium, quod per transactionem habetur, impetratur vt vacans ab eo, qui fuit transactionis mediator: non valet impetratio. h. d. quo ad titulum.

Idem *Eboracensi archiepiscopo, & d Vigorensi episcopo.*

EX literis vestris *e* accepimus, quòd cùm olim inter R. & A. clericos super ecclesia de *f* Vult. coram te frater episcope, qui iudex fueras delegatus auctoritate G. qui tunc eidem A. patrocinabatur in causa, & testis inscriptus fuerat, transactio facta fuisset, postmodum idem G. se mentiens clericum, cum nondum esset in clericum tonsuratus: super eadem ecclesia tacito de transactione literas nostras impetrauit. Cùm autem idem G. non inficiaretur se transactioni interfuisse, & nondum fuisse tonsuratum, cùm literas istas obtinuit, ei super prædicta ecclesia silentium duximus imponendum.

CAP. VII.

Super ecclesiastico beneficio non potest transigi, sed amicabiliter imponi. h. d. & quotidie allegatur.

Idem.

SVper eo *g* quod quæsiuisti, vtrum de ecclesiastico beneficio in litigium deducto, possit fieri transactio: Tale damus responsum, quòd transigi super re sacra *h* & litigiosa non potest, etenim res sacræ, vt possideantur aliquo dato, vel retento seu promisso, speciem credimus habere simoniæ. Aliàs si gratis & amicabiliter inter se litigantes se componant, sacris canonibus nequaquam dicimus obuiare.

CAP. VIII.

Transactio facta de rebus ecclesiæ per prælatum, sine superioris consensu, non obligat successorem.

Idem *abbati de Strapho.* i *& priori de [Phœbi.]*

VEniens ad *k* Apostol. sedis clementiam magister G. de *l* Fauil. sua nobis insinuatione monstrauit, quòd monachi maioris monasterij, terras in parœcia sanctæ M. de Marchia *m* excolunt, & ab eadem ecclesia coloni eorum omnia ecclesiastica tam necessaria, quàm voluntaria suscipiunt sacramenta, & tamen eidem ecclesiæ decimas soluere contradicunt: [1 & j.] Arbitrantur autem se posse tueri cuiusdam transactionis prætextu inter præfatos monachos, & quendam sacerdotem memorati Guil. prædecessorem factæ, vt de duabus carrucatis *a* terræ, quas in dominio suo monachi tenent, tertiam tantum decimarum partem exsoluant: [2 & ij.] Mandamus, quatenus nisi præfati monachi transactionem præscriptam, auctoritate Apost. confirmatam esse docuerint, cùm aliàs inter personas facta potius, quàm inter ecclesias videatur, ne pacta inter alios facta aliis obesse patiamur: ipsos & agricolas decimationes ex quibuslibet rebus prouenientes ex integro, & illarum quas illicitè detinuerant iustam æstimationem restituere eidem ecclesiæ compellatis.

[1 *Sed de frugibus tertiam partem soluunt, & duas partes sibi retinere præsumunt, de reliquis autem minutis decimis vtpote nutrimentis animalium suorum & de fructibus hortorum nil penitus præstare non erubescant.*

[1 *Quo fit vt inde occasionem sumentes malignandi prædia ex agricolarum defectu ad eos deuoluta, monachi in suum magis astutè quàm prouidè dominium conuertunt, quatuor vel fortè plures carrucatas duabus aggregant, non tamen decimas præstantes de illis, quoniam prius de duabus præstitissent, cùm secundum compositionis tenorem integras de illis decimationes soluere tenerentur. Quoniam igitur nos conuenit de ecclesiis prouidere ne sua cuilibet videantur iura perire. f. v. p. a. s.*]

CAP. IX.

Sicut super iure præsentandi, ita super adnexo non potest transigi vt recedatur à lite, interueniente aliqua temporalitate.

Lucius III. *b Ormensi episcopo.*

PRæterea, *c* quando inter laicos & viros religiosos de præsentatione alicuius ecclesiæ quæstione suborta transigitur, ita quòd præsentationem laicus obtineat: religiosi verò nouam vel maiorem percipiant in ecclesia, in qua prius nullam vel maiorem habere consueuerant portionem, an huiusmodi transactio teneat, quæsiuisti. Cùm igitur ipsa pactio simoniaca meritò videatur: Respondemus, quòd de iure non tenet, nec ex ea religiosi vllum debent commodum obtinere.

CAP. X.

Super spirituali subiectione non licet transigi.

Celestinus III.

PRæterea *d* quarto loco quæstio talis accessit, quòd quædam cella eximi voluit à subiectione, qua matrici domui tenebatur: [& infrà.] Fratres illius cellæ, se confitentes in iure illi domui quondam fuisse subiectos, referebant quæstionem olim de hac subiectione fuisse motã, & transactione sopitam, eatenus vt quendam annuum *e* censum ecclesiæ matrici reddendo essent à subiectione principalis domus exempti: [1 & infrà.] Prior consequenter pro maiori ecclesia proponebat, quòd de spirituali subiectione transigere non liceret. Respondemus igitur quòd ex prædicta fratrum confessione, contra eos sententia procedere debeat, præsertim cùm illa transactio (licet nobis de illo, quòd cella determinatè reddere tenebatur, constare nequiuerit) iniquitatem simoniacam continuisse putetur.

[1 *Cæterum ex aduerso prior maioris domus duo pariter allegabat. vnum s. quod ex quo confessi fuerant se dudum illi domui fuisse subiectos, & non ante transactionem illam esse exemptos constabat, eos fuisse rebelles eo ipso quòd ante transactionem illam & exceptionem se commendabant vel conten-*

a *Post concil. Later. 28. p. 16. & ca. 4. eod. tit. in 1. compil.* b *Post concil. Later. par. 28. c. 10. & ca. 5. eod. tit. in 1. compil.* c *In quibusdam manuscr. excedat.* d *al. Vvigorensi. a. Vvigoriensi.* e *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil.* f *al. de ministra.* g *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil.* h *Aliàs super re religiosa & sacra.* i *Staupho & priori de Plib.* k *Cap. 3. eod. tit. in 2. compil.* l *Famulla. al. Flauilla.* m *Marchon.*

a *al. Carrucatis.* b *Mortnensi. al. Oriensi. al. Orin.* c *Cap. 4. eod. tit. in 2 compil.* d *Cap. 5. eod. tit. in 3. compil. [cumq; causa debito Marte percurreret.]* e *anuatim.*

debant ab eiuſdem iuriſdictione eſſe ſubtractos, nec tranſactio ſubſequens eos poterat à tanto crimine inobedientia relaxare.]

CAP. VI.

Iudex poteſt, & debet ſe interponere pro tranſactione inter partes facienda, prater quam in caſibus, in quibus iura hoc non admittunt, vt ſuper matrimonio. hec dicit.

Honorius tertius *I. tituli ſancta Praxedis. precib. cardin.*

EX parte tua: [1 & j.] poteris *etiam* ad componendum interponere *a* partes tuas, & interdum aliquid ſeueritati detrahere, prout (ſtatu imperij & excedentium multitudine, prouida deliberatione penſatis) videris expedire: exceptis nimirum caſibus, qui compoſitionis, ſeu diſpenſationis *b* remedium non admittunt, vtpote coniugij ſacramentum, quod cùm non ſolum apud Latinos & Græcos, ſed etiam apud fideles & infideles exiſtat, *c* à ſeueritate canonica circa illud recedere non licebit. In his verò, ſuper quibus ius non inuenitur expreſſum procedas (æquitate ſeruata) ſemper in humaniorem partem declinando, ſecundum quod perſonas & cauſas, loca & tempora poſtulare videris.

[1 *Fuit propoſitum coram nobis quòd nonnulli Graci furtiuè ſacros ordines à non ſuis epiſcopis receperunt, quidam etiam excommunicati celebrant in eccleſiis interdictis, & Gracis ritibus pertinaciter inharentes in nullo volunt Latinis obedire pralatis. Praterea quidam Graci & Latini epiſcopi conſecrationes faciunt in alienis epiſcopatibus, & decimas percipiunt in eiſdem in epiſcoporum eorundem locorum praiudicium & grauamen, licet epiſcopi Gracorum nec percipere decimas, nec conſecrationes huiuſmodi conſueuerunt celebrare. Ad hac laici Gracis vxores ſuas ſecundum motum propria voluntatis dimittere, alias ſuperducere non verentur, ac operari dominicis ac feſtiuis diebus quemadmodum in profeſtis. Porrò quidam barones & milites tam Latini quàm Graci Abbatias & eccleſias alias cum hominibus & bonis aliis eorundem contra iuſtitiam detinentes, decimas non exſoluunt, & alios ſoluere recuſantes, in ſuo errore defendunt: etſi pro his & aliis exceſſibus feratur in eiſdem ſententia excommunicationis, eam in animarum ſuarum periculum & aliorum ſcandalum vilipendunt. Vnde à nobis poſtulas edoceri quid tibi agendum ſit, & qualiter Metropolitanus puniendus ſit, qui quibuſdam eundi cum mercibus in Alexandria contra ſtatutum concilij generalis licentiam tribuere de facto non expauit. Nos igitur d. t. G. Reſ. vt cùm iura canonica & ciuilia edita ſunt fere in omnibus his articulis pranotatis, procedas in his ſecundum canonicas & legitimas ſanctiones.*]

DE POSTVLANDO.

TITVLVS XXXVII.

CAP. I.

Clericus, in ſacris vel minoribus beneficiatus, in ſeculari foro poſtulare non debet, niſi pro ſe, vel ſua eccleſia, vel miſerabilibus perſonis.

Ex concilio Lateranenſi. *d*

CLerici *e* in ſubdiaconatu, & ſupra & in ordinibus quoque minoribus, ſi ſtipendiis eccleſiaſticis ſuſtententur, *f* coram ſeculari iudice aduocati in negotiis ſecularibus fieri non præſumant: Niſi propriam cauſam, vel eccleſiæ ſuæ fuerint proſecuti, aut pro miſerabilibus forte perſonis, quæ proprias cauſas adminiſtrare non poſſunt. Sed nec procuratores villarum aut iuriſdictiones etiam ſeculares ſub aliquibus principibus & ſecularibus viris vt Iuſtitiarij eorum fiant, quiſquam clericorum exercere præſumat.

a *l. 2. §. & poſt. De noui op. nunc. & 90. diſt. per tot.* b *Perperam in impreſſis diſpoſitionis.* c *vide Turr. Crem. 28. q. 1. in ſumma.* d *Cap. 12 Sub Alexandro. III.* e *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* f *Infero ergo quod inedia cogente poſtulare poterit. l. 1. & ibi Bar. C. de patr. qui fil. diſtr.*

CAP. II.

Canonici regulares poſtulare non poſſunt ſicut monachi, niſi pro vtilitate eccleſia, vel ſui monaſterij, & pracepto abbatis.

Innocentius III. *Compoſtella archiepiſcopo.*

EX parte tua nobis fuit propoſitum, quòd quidam canonici regulares non ſolum in eccleſiaſticis, verùm etiam in forenſibus cauſis præſumunt aduocati officium exercere, Cumq; obiicitur eis, *a* quod non debent eſſe forenſis, vel eccleſiaſtici negotij ſuſceptores vel executores, niſi forte id monaſterij expoſcat vtilitas, abbate nihilominus impetrante, ad ſuam proponunt inſolertiam, *b* excuſandam, quòd capitulum illud, per quod prædicta prohiberi videntur, de monachis non de canonicis regularibus loquitur manifeſtè. Vnde conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quòd idem iudicium de canonicis regularibus, quod & de monachis, quantum ad ſupradicta, credimus obſeruandum, licet de monachis in canone ſpecialiter ſit expreſſum.

CAP. III.

Se ſummat.

Gregorius IX.

CVm ſacerdotis ſit officium *c* nulli nocere, omnibus autem velle prodeſſe: Non niſi pro ſeipſo, vel eccleſia ſua, vel (ſi neceſſitas immineat) pro perſonis coniunctis, aut miſerabilibus ſibi licitum eſt poſtulare: & infrà. Clericus autem qui contra eccleſiam, à qua beneficium obtinet, pro extraneis aduocatus vel procurator eſſe præſumit, *d* tanquam ingratus poteſt (maximè ſi clericus ſit eiuſdem eccleſiæ) beneficio huiuſmodi ſpoliari.

DE PROCVRATORIBUS.

TITVLVS XXXVIII.

CAP. I.

Non auditur quis tanquam alterius procurator, niſi habeat mandatum legitimè factum.

Gregorius *Maximo Salonenſi epiſcopo.*

ALia *e* quidem [& infra.] Scripſiſſe te quibuſdam *f* comperimus, quòd prædictos viros *g* tunc ad cauſam non miſeris, & ideo, quæ cum ipſis facta ſunt ſubſiſtere non debere: ſed & Thomas ſibi hoc à te dictum perhibuit: ex qua re nec præſentium portitoribus iudicauimus eſſe credendum, *g* ne de ipſis ſimiliter diceretur. Quia ergo hoc cautiores nos eſſe præmonuit, inſtructam perſonam cum madato legaliter facto, & presbyterorum, ſeu diaconorum teſtiumq; ſubſcriptionibus roborato, geſtiſque ex more indicto tranſmitte: vt quicquid cum ea actum fuerit iure ſubſiſtat.

CAP. II.

Non valet ſententia, etiam expenſarum condemnatoria, lata contra abſentem ex probabili cauſa legitimè per nuncium excuſatum. hoc dicit quantum ad verum intellectum.

Alexander III.

QVerelam *i* A. clerici accepimus: [1 & j.] Mandamus, quatenus ſi conſtiterit vobis, quod Vigor.

a *Concil. Triden. ſeſſ. 22. de reform. c. 1.* b *Eadem vox ſup. de ſuppl. negl. pral. cap. 2. & fortaſſis leg. inſolentiam vt ibi notaui: vel dic, inſolertiam, id eſt inſcitiam.* c *Hac vox officium in multis deeſt, & ſuper verbo ſit, hac habetur expoſitio, id eſt, interſit. nec habetur in ca. deniq; 14. q. 5. vnde ſumitur.* d *praſumpſerit.* e *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* f *al. quibus noſtris.* g *aliàs nunc.* h *Vide l. non ſolum § qui alienum, & ibi Barto ff. eod.* i *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil.*

episcopus,

episcopus, præfatum A. in restitutione expensarum, pro nulla alia rationabili causa condemnauerit, nisi pro eo tantum, quòd termino constituto ad eius præsentiam non accessit, infirmitate detentus, *a* cùm non possit quis cogi, nisi velit in grauibus causis procuratorem constituere, & ipse ad probandum infirmitatem suam, presbyterum & diaconum destinauerit, eum absoluere ab eadem sententia minimè differatis.

[1 Quod cum ven. f. n. V vigor. episcopus causam qua vertitur inter ipsum & Sabin. episcopum super ecclesia de Bubet de mandato nostro suscepisset fine debito terminandam: tandem quia idem clericus termino constituto suam ei exhibere præsentiam non potuit pro eo quòd erat infirmitate grauatus, sicut per quendam presbyterum & diaconum, quos ad præsentiam ipsius episcopi miserat, paratus erat probare: eundem A. in restitutione expensarum, quas R. Luxon. Archidiac. pro ipsa causa ad diem ipsum tunc veniendo eidem condemnauit.

CAP. III.

Sententia lata cum procuratore reuocato, & de hoc certificato, non præiudicat domino. h. d. secundum communem intellectum.

Clemens III.

EX insinuatione *b* archidiaconi Sag. accepimus, quòd cùm inter ipsum & magistrum G. super quadam præbenda Lexo. ecclesiæ controuersia mota fuisset: [1 & infra.] Licet ab eodem archidiacono procuratori suo duobus clericis præsentibus expressè fuisset inhibitum, ne causæ cognitionem susciperet: ipse nihilominus in causa procedens, sententiam contrariam reportauit. Cæterùm, quia alter de prædictis clericis dicitur obiisse, mandamus quatenus si per archidiaconum & superstitis clerici iuramentum constiterit de præmissis, *c* sententia contra eum lata nequaquam obstante, prædictæ præbendæ possessionem, cum fructibus inde perceptis (si eius restitutioni aliud canonicum non obsistat) auctoritate nostra restitui faciatis eidem. Restitutione verò facta, si archidiaconus ipse suam canonicam institutionem probare potuerit, ipsam ratam permanere appell. postposita decernatis.

[1 Eidem magistro propter hoc ad sed. apost. accedente G. de Coron. procuratorem ipsius arch se gerens ad illam causam constitutam cum quibusdam literis de ratihabitione prout decebat, se opposuit. Cùm autem aliquantulum in causa cognitione processum fuisset.]

CAP. IIII.

Rescriptum super consecutiue iudicij impetratum à procuratore reuocato, & de hoc certificato non valet, nec processus, vel sententia lata per ipsum, si reuocatio peruenit ad aduersarium. h. d. secundum glossam.

Innocentius III. *Cabilon. & Catalan.* d *episcopis.*

IN nostra præsentia Tullen. *e* episcopus est conquestus, quòd cùm ad causam, quæ inter ipsum *f* & Decanum Tullens. super dilapidatione, excommunicatione, & periurio, ac quibusdam aliis criminibus *g* vertebatur, T. & G. presbyteros procuratores instituens, ipsos ad sedem apostol. duxerit destinandos, cùm de ipsorum fide postmodum titubasset, mandatum quod eis dederat, intra modicum temporis spatium reuocauit: sed ipsi licet mandati literas reuocatorias recepissent, nihilo minus in negocio processerunt, & pro procuratoribus se gerentes, cum aduersario ingressi iudicium, cum eo ad Parisiens. archidiaconum & tollegas suos in eiusdem præiudicium nostras literas impetrarunt: [1 & infra.] Cumque prædictus episcopus ad probandum, quòd falsi procuratores fuerant, ab ipsis iudicibus inducias postulasset, ipsi exceptionem oppositam inutilem & superuacuam reputantes, ad probationem ipsius dilationem concedere noluerunt: propter quod ad appellationis beneficium conuolauit. Sed iidem nihilominus lite non contestata, & iuris ordine prætermisso, testes contra eum recipere præsumpserunt, ipsum à Tullen. ecclesia per sententiam remouendo. Nos verò, licet vix fidem adhibere potuerimus, quòd dicti iudices, vtpote viri literati, prouidi & honesti taliter processissent, maximè cùm in sua relatione, quam ad nostram præsentiam transmisere, de huiusmodi exceptione nullam fecerunt mentionem: quia tamen episcopus per viros religiosos, prouidos & honestos, de quibus non est verisimile, quòd suæ salutis obliti, ac iuramenti religione contempta, falsum testimonium tulerint: nobis fecit super his, quæ sunt proposita plenam fidem, attendentes etiam, quòd falsi procuratoris exceptio non solum ante sententiam, verumetiam postea potest obiici: *a* vtpote qua probata iudicium nullum & nullius momenti controuersiæ reputantur, processum supradictorum iudicum sententialiter duximus irritandum.

[1 Quoniam citatio, licet eidem episcopo minimè fuerit præsentata, cum tamen ad eius notitiam deuenisset quòd eisdem erat causa commissa, quæ inter ipsum & dictum decanum & archidiac. vertebatur ad earum præsentiam venire properauit.]

CAP. V.

Si agitur de adulterio coram iudice seculari ad pœnam legalem, non interuenit procurator: secus si coram ecclesiastico ad separationem.

Idem *Brixien. episcopo.*

TVæ fra. *b* & infra *c* Consul. tuæ taliter respondemus, quòd si vir adcusat vxorem de crimine adulterii coram iudice seculari ad pœnam legitimam infligendam, quia tunc inscriptionis vinculum debet adripere, seque ad pœnam talionis adstringere: non per procuratorem, sed per ipsum præsentem oportet præsentialiter adcusare. Si verò vir adcusare velit vxorem de adulterio coram ecclesiastico iudice, vt ab eius cohabitatione discedat, quia tunc etsi forsan oporteat eum inscribere, vt designet in scriptis nomen, locum & tempus, & omnia quæ comprehenduntur in lege ciuili: *d* ad talionem tamen non debet se aliquatenus obligare: ne forte cùm in probatione defecerit, intentionis suæ consequatur effectum: sustineri potest, si necessitas id postulauerit, vt per procuratorem adcuset, quoniam huiusmodi accusatio, etsi de crimine fiat, non est tamen criminalis, sed quasi mixta inter ciuilem & criminalem, quanquam præsentia principalium personarum securius procedatur.

CAP. VI.

Qui de mandato Domini causam procurauit, ab eo repetit expensas propter hoc factas.

Idem.

CVm pro *e* causa quæ inter G. & F. Gabilonen. *f* ecclesiæ archidiac. vertebatur: [1 & infra.] Dis. v. mandamus, quatenus expensas archidiacono restitui faciatis, si legitime probare potuerit se de mandato capituli suscepisse prædicta negotia promouenda, & propter hoc ad sedem apost. accessisse.

[1 Procuratores vtriusque partis ad n. præsentiam accessissent, archid f. procurator proposuit quod à bo. me. Pp. p. n. confirmationis literas impetrauit, sub quibusdam constitutionibus ecclesiæ de communi assensu capituli constitutis ex quarum inobser

a *Vide leg. quæsitum. art. à contrario sensu ff. de re iudic.* b *Cap. 3. eod tit. in 2. compil.* c *Vide l. in bonæ fidei. C. eod. & l. admonendi. ff eod.* d *al. Cathalan.* e *Cap. 1. eod. tit in 3. compil.* f *Episcopum legitur in impressu, & male. antiqui omnes habent ipsum.* g *Vox criminibus deest in omnibus antiquis.*

a *Vide l. licet. C. de iudic.* b *Cap. 2. eod. tit. in 3. comp.* c *c. tuæ, infir. de sponsal. est pars huius c.* d *Vide l. libellorum ff. de accu. & leg. prætor edixit. & ibi Bart. ff. vti poss.* e *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil.* f *al. Gabion. al. Gabloni.*

uantia ecclesia debito seruitio fraudaretur. petebat itaque procurator pro archidiacono memorato causam committi, & confirmari constitutiones prædictas & eas restitui quæ ad vtilitatem ipsius ecclesiæ coactus fuerat expendisse, & infra.]

CAP. VII.

Vniuersitas etiam scholarium potest ad agendum, & defendendum procuratorem constituere.

Idem *scholaribus Parisien.*

QVia in causis, quæ contra vos, & pro nobis mouentur, vestra vniuersitas ad agendum & respondendum commodè interesse non potest, postulastis à nobis, vt procuratorem instituere super hoc vobis de nostra permissione liceret. Licet igitur de iure communi *a* hoc facere valeatis instituendi tamen procuratorem super his auctoritate præsentium vobis concedimus facultatem.

CAP. VIII.

Si citatus ad totam causam constituit procuratorem, quem postea reuocas, potest nihilominus contra eum procedi, in quantū status causa patitur sine alia citatione. h. d. quo ad intellectum.

Honorius III. b *episcopo Egitanensi.* c

AVditis & intellectis, quæ super delegatorum nostrorum processibus fuere proposita, processus ipsos, & quæcunque secuta sunt ex eis vel ob eos, noueris nos irrita iudicasse, non obstantibus literis, quas de reuocatione *d* mandati procuratori suo Colubriens. episcopus destinauit: cùm antequam ad illum literæ huiusmodi peruenirent, fuisset super eisdem processibus hinc inde conclusum. Cæterum memoratum Colubrien. episcopum, qui procurauerat totum negotium ad examen sedis apost. aduocari: & postmodum mandatum factum procuratori non sine nostro contemptu, & tuo dispendio reuocauit: condemnandum tibi duximus in expensis, quas fecisti à tempore, quo ad procuratorem ipsis reuocatoriæ literæ peruenerunt, & facies etiam *e* vsquequo per se idem episcopus, vel per procuratorem idoneum se nostro conspectui præsentabit, in principali negotio legitimè processurus.

CAP. IX.

Procurator episcopi causas episcopatus agit & defendit, licet non fuerit datus sub nomine syndici vel actoris.

Idem *M. & R. canonicis Mutinen.*

PEtitio vestra nobis exhibita continebat, cùm Mutinen. episcopus in Liuoniam profecturus, vos vicarios & procuratores suos constituit generales, vobis volentibus agere contra detentores bonorum episcopi Mutinen. vel contra illum agentibus respondere: frequenter opponitur, *f* quòd facere non potestis, pro eo, quod in instrumento vicariæ, siue procurationis huiusmodi non exprimitur, quòd episcopus ipse constituerit vos syndicos vel actores: [1 & infra.] Nos igitur ex tenore ipsius instrumenti liquidò cognoscentes quòd intentio fuit ipsius episcopi dare vobis agendi & respondendi pro ipso *g* liberam potestatem, exceptionem huiusmodi penitus reprobamus.

[1. *Vnde humiliter postulastis vt cùm per exceptiones huiusmodi frequenter impediatur vtilitas episcopi supradicti, super hoc prouidere salubriter dignaremur.*]

CAP. X.

Prouidere debet iudex, maximè in causa matrimoniali, quòd constituens procuratorem gaudeat plena libertate.

Gregorius IX. *nobili viro Vbaldo* h *ciui Pisano.*

ACcedens ad apostol. sed. & infra. Mandamus, quatenus D nobilem mulierem, quæ sub tua potestate tenetur, plenæ restituas libertati, faciens ipsam ad castrum de Massa Lucanæ diœcesis securè perduci, vt existens ibidem libera, procuratorem liberè ordinare valeat, qui suam coram nobis iustitiam prosequatur. Tu ergo super sponsalibus, quæ inter natam tuam & filium eiusdem nobilis contracta proponuntur, procuratorem idoneum ad præsentiam nostram mittas, qui ad agendum & respondendum plenam *a* habeat potestatem.

CAP. XI.

Si procuratori generali denegantur induciæ ad consulendum dominū ex causa probabili absentē, poterit procurator adpellare.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo.*

DIlectus filius magister L. rector ecclesiæ de Auna transmissa nobis petitione monstrauit, quòd cùm R. presbyter contra ipsum causa studij Bononiæ commorantem super eadem ecclesia ad iudices nostras literas impetrasset, earum auctoritate à iudicibus ipsis eosdem rectore citato, procurator ipsius generalis ad omnia eius tractanda negotia, pro eo, quod competentem terminum, intra quem rectorem ipsum consuleret, vtrum deberet contendere vel cedere quæstioni, sibi concedere denegabant, pro eodem nostram audientiam adpellauit.

Quocirca mandamus, quatenus si est ita reuocato in irritum, &c.

CAP. XII.

Si reus recedit à iudicio, dimisso procuratore solummodo ad agendum, contumax est, & condemnatur in expensis.

Idem *episcopo Lexonen.*

COnstitutis in præ. n. H. priore Sagien. & T. laico dilectum filium O. subdiac. nostrum super causa, quæ inter ipsos super quadam summa pecuniæ vertitur, concessimus auditorem: & infra. Quia prior super ipsa pecunia, in qua dictus T. eum sibi suæ vxoris nomine teneri dicebat, recepto libello illicentiatus recessit, quendam procuratorem dimittens solummodo ad agendum, quem cùm auditor ipse per mandatum procuratorium sibi datum ad defendendum priorem sufficientem non viderit, eum ex hoc reputans contumacem, ipso præfato T. in vnam marcham sterlingorum condemnauit, taxatione præhabita in expensis *b* & infra. Nos autem finem litibus imponere cupientes, & quod ab auditore præfato factum esse dignoscitur adprobantes, mandamus, quatenus partibus conuocatis, &c.

CAP. XIII.

Tenet iudicium agitatum, cum procuratore reuocato, si reuocationem iudex & aduersarius ignorauerunt. h. d. secundum communem intellectum & verum.

Idem.

MAndato procuratoris post litem contestatam à domino reuocato: si hoc ignorante iudice, vel aduersario factum fuerit: iudicium quod idem quasi procurator postmodum expertus est, ratum esse debebit.

CAP. XIIII.

Filius familias potest esse procurator in iudicio, etiam ad futuras lites: & procurator datus cum pluribus simul in solidum, præfertur si præoccupauit negotium, secus si diuerso tempore fuit datus. Item procurator appellare debet à sententia, nisi ex causa excusetur: quo casu debet domino nunciare de sententia: appellationem tamen prosequi non tenetur.

Idem.

NOn iniustè iudex processit, qui filium fa. in procuratorem admisit. Quamuis ad futuras controuersias constitutum. Qui licet simul cum aliis datus fuerit, prius tamen procurationis officium occupauit. Quod fieri nequisset in procuratoribus diuersis temporibus constitutis, quoniam dato posteriori, prioris

---

a. *Vide Hora Luc tract de priuil schol priuil. 50.* b *In aliquot Innocen. III.* c *al. Ægitanensi.* d *recusatione.* e *quousque* f *proponitur, in aliquot antiq.* g *In multis antiq. est dictis, episcopo.* h *Vmbaldo.*

a *plenariam.* b *Vide l. 1. cum. not. ibi ff. quod cuiusdem vniuer.*

esset pro-

esset procuratio reuocata. *a* Potuit quoque is, & debuit à sententia in eo, quod lata extitit contra ipsum, nostram audientiam appellare, vel (si iusta *b* causa excusabat eundem) saltem domino contestari *c* vt ad appellationis beneficium conuolaret. Licet appellationem prosequi non teneretur inuitus.

CAP. XV.

Procurator vniuersitatis, cuius maiores & iurati sunt excommunicati, non repellitur ab impetrando, nisi illi in procuratorio sint expressi, vel eorum auctoritate factum sit, vel ad id scienter sint admissi. hoc dicit, & est decisio notabilis & subtilis.

Idem.

CONsulti sumus, an constitutus ad impetrandum à communitate aliqua procurator, ab impetrando deberet excludi pro eo, quod maiores & iurati, *d* per quos eadem communitas regebatur tempore, quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati.

Taliter respondemus, quòd nisi essent illi in literis procurationis expressi, vel aliàs eorũ auctoritate procurationis *e* institutio facta fuisset, aut sciens eos esse tales, ipsa communitas vnà cum eis constituisset eundem, non est procurator huiusmodi repellendus.

DE SYNDICO.

TITVLVS XXXIX.

CAP. I.

Religiosi debent habere syndicum, qui causas monasterij agat, defendat, etiam (si oportuerit) constituto illi salario.

Gregorius Papa *subdia. f defensori Siciliæ.*

SIcut studij *g* nostri esse debet à litigiis forensibus monachos submouere, ita necesse est nostra prouisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant, ordinare.

Pro qua re tibi præcipimus, quatenus cum Fausto loqui debeas, cui (si voluerit) constituto salario, monasterij generaliter debeas negotia commendare. Expedit enim pro paruo incommodo à strepitu causarum seruos Dei esse quietos.

DE HIS, QVAE VI, METVSVE CAVSA FIVNT.

TITVLVS XL.

CAP. I.

Si quis timore mortis post ea ratum non habens, religionem profitetur: exire, & matrimonium contrahere potest: secus si à principio, vel ex post facto liberè consensisset.

Alexander III. *Oscen. episcopo, h & priori sanctæ Mariæ Cæsaraugust.*

PErlatum est ad audientiam *i* nostram, quòd cùm quidam nobilis & potens M. vxorem suam suspectam *k* haberet, milites sui eius præcepto eam ad quandam syluam ducentes, euaginato gladio occidere voluerunt: sed tandem pietate ducti, sub tali conditione pepercerunt eidem, quòd in monasterio de Colobris *l* habitum susciperet monachalem: [1 & j.] Episcopi verò missi à viro, vt ei velum imponerẽt: quia iuuenis erat, & filium paruulum habebat, mutationem vitæ suæ suspectã habentes, seorsum conuenerunt eandem: quæ rem patefaciens, quòd mortis timore monasterium intrabat, proposuit, & quod inde quandocunque posset, exiret: sed alter *a* episcoporum (vt viri tyrannidi satisfacere videretur) mulieri velum imponere simulauit: tandem viro de medio sublato, prædicta mulier de monasterio exiens, alium maritum accepit: quos Gallagoritanensis episcopus ad instantiam sororum vinculo excommunicationis adstrinxit: [2 & j.] Ideoque mandamus, quatenus prædictam mulierem & virum (recepto sacramento, quòd vestro debeant stare mandato) ab excommunicationis vinculo absoluatis: deinde tam mulierem, quàm priorissam & moniales præscripti monasterii ante vestram præsentiam conuocantes, si legitimè probatum fuerit non timore mortis prædictam mulierem religionem intrasse, aut quod fecit, postmodum ratum habuisse: ipsam ad monasterium redire, & habitum depositum reassumere *b* censura ecclesiastica compellatis.

[1 *Quo audito maritus eius quia reseruata erat ad vitam, graue plurimum tulit, sed tamen postmodum acquieuit, sicq; factum est quod duos episcopos Cæsaraug. & Terasonen. vt eam benedicerent & illi velum imponerent, ad monasterium ipsum adduxit.*]

[2 *Ignorans penitus quomodo res processisset, quoniam vtique sententiam ven. f. n. Terragonens. archiepisc. postea confirmauit. Nos igitur de prudentia & honestate vestra confidentes, causam ipsam experientiæ vestræ duximus committendam, & fine debito terminandam.*]

CAP. II.

Qui per metum amissionis patrimonij suo beneficio renunciat, illud repetere potest.

Idem *episcopo Vigornien.*

ABbas sancti *c* Cadmundi, *d* à quo R. præsentium lator patrimonium suum tenere dignoscitur, misit tes *suos* & Burgenses ad domum eius (sicut accepimus) destinauit, qui eum à domo & vniuersa possessione expellerent, nisi ecclesiam suam penitus abiuraret: quod cum idem R. tali modo coactus fecisset, abbas alij concessit supradictam ecclesiam. Vnde quia quæ metu & vi fiunt, de iure debent in *e* irritum reuocari: mandamus, quatenus prædicto R. cum integritate restituas vniuersa.

CAP. III.

Qui terrore laicorum electioni de se factæ renunciat, si renuntiatio iuramento vel fide firmata non sit: regimini, ad quod electus erat, præfici poterit.

Cælestinus III.

AD aures nostras *f* te significante peruenit, quòd electus quidam in plebanum cuiusdam ecclesiæ ad errorem laicorum renunciauit electioni, quæ de ipso fuerat à clericis, vno excepto, vnanimiter celebrata: [& j.] Tuæ igitur discretionis præsentibus innotescat, quòd renunciatio facta ad terrorem laicorum (nisi forte iuramento, vel fide interposita, sit confirmata) non impedit quo minus is, qui renunciauit ecclesiæ, ad cuius regimen prius erat electus, præficiatur eidem.

[1 *Is autem qui dissensit ante electionem ad se. apo. vocem appellationis emisit: Ideoq; consulere voluisti si renunciatio facta ad terrorem laicorum impediat quominus ad regimen prædictæ ecclesiæ is qui fuerit prius electus assumi debeat, & si eius appellatio valeat qui se non electurum iurauit, & ne alii eligerent, appellauit.*]

CAP. IIII.

Qui per metum, qui cadere potuit in cõstantem virum, beneficio suo renũciare iurauit, & renunciauit: illud repetere potuit.

Innocen. III. *decano & subdiacono Linconen.*

---

a *Vide l. si quis eum. §. fi. ff. eod.* b *vt infirmitas, paupertas, vel iustus metus.* c *id est nunciare coram testib. l. si procuratorem. § si ignorantes. ff. mand.* d *Vide l. 1 ff. quod cuiusque vni. & c. cum non ignores. de praben.* e *procurationis* f *lib. 1. epist. 67. Regist. Petro.* g *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* h *Restituta est à nobis vera inscriptio. nam perperam ita prius legebatur, Exonen. episc. & priori S. M. Cæsariæ.* i *post Concil. Later. p. 50. ca. 13 & c. 1. eod. tit. in 1. compil.* k *suspectam scilicet de adulterio.* l *Ita manuscr. emendatiores: sed fortassis Calabres. al. Calabres. al. Colubris. al. Tolobris.*

a *Tirasonensis scilicet; nam hic cum Cæsaraugustano velum imponet, vt patet ex integra* b *resumere.* c *post Concil. Lateran. p. 22. ca. 7. & c. 2. eod. tit. in 1. compil.* d *Eadmundi.* e *Vide l. 1. cum gloss. C. & ff. eod. item Sot. j. tit.* f *Ca. 1. eod. tit. in 2. compil.*

AD audientiam [a] nostram magistro G. de Cheuel. [b] significante peruenit, quòd cum ecclesiam de Cheuel. canonice fuisset adeptus, & aliquandiu pacifice possedisset: grauissimo tandem metu regis, quòd eam resignaret iurare coactus, eam in eorum, ad quos pertinebat manibus resignauit. Quia verò, quæ vi metusue causa fiunt, carere debent robore [c] firmitatis: mandamus, quatenus si eundem ad resignationem constiterit vobis per talem metum fuisse coactum, qui potuerit & debuerit cadere in virum constantem, non obstante iuramento prædicto, quo non ad repetendum, sed ad resignandum, solummodo tenebatur, præfatam ecclesiam ei restitui faciatis.

CAP. V.

Excommunicatus non est, qui absolutè coactus excommunicato communicat, secus si coactio fuit conditionalis.

Idem *Vidronen.* [d] *archiepiscopo.*

SAcris [e] est canonibus: & infra. Distinguimus autem, vtrum is, qui communicat excommunicatis inuitus, sit per coactionem adstrictus, [f] aut per metum inductus. In primo casu talem non credimus excommunicatione teneri, cùm magis pati, quàm agere [g] conuincatur. In secundo licet metus attenuet culpam, [h] quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari.

CAP. VI.

Metum passo non subuenitur, si non fuit talis, qui cadere potuit in constantem virum.

Idem *Marsil. & Agathen. episcopis.*

CVm dilectus filius: & infra. Quia [i] constitit nobis de voto emisso, & de præstito iuramento à canonicis insularum, quòd regulam Cistercien. obseruarent, vel translationem ipsius ecclesiæ ad ordinem illorum nullatenus impedirent: cùm vtrunq; seruatum non vergat in dispendium salutis æternæ, nolentes viam periuriis aperire. Non obstante violentia, quæ proponebatur illata, cùm neque metum mortis, neque cruciatum corporis contineret, [k] & ideo non debuerat cadere in constantes. Nec obstante dolo, pro quo se proponebant fuisse seductos: cùm talis dolus non tam ad circumuentionem prædictorum. Cistercien. quàm ad fatuitatem eorum debeat retorqueri. Super restitutione petita silentium eis duximus sententialiter imponendum.

CAP. VII.

Probat violentia per testes, res amissæ probantur per iuramentum. Et super valore rerum amissarum taxatione iudicis præmissa, & secuto potentis iuramento fit condemnatio.

Gregorius IX.

SVper eo, quòd aduersarius vester se conquerebatur à vobis per violentiam spoliatum, arbitramini contra vos fuisse iniustè processum, cùm non nisi proprio iuramento probauerit singula, quæ amisit. Verùm postquam de violentia per testes, & de amissis rebus per ipsius constiterit sacramentum: potuit iudex taxatione ab ipso facta pro personarum ac negocij qualitate vos, in æstimatione rerum amissarum iuramento aduersarij declarata, rationabiliter condemnare. [l]

---

a *ca. 1. eod. tit. in 3. compil.* b *Cheuelle.* c *vide l. metum § sed quod prætor & § volenti & ibi Bart. ff. eod.* d *Vicrosien. al. Nidrosiensi.* e *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* f *attractus in manuscr.* g *videatur, in impressis.* h *vide l. fin. & ibi Bart. ff. de condit. ob tur. cau. & l 1. § metus. ff. eod.* i *Ca 3. eod. tit. in 3. compil.* k *vide l. 2. & ibi Bart. ff. de noxa.* l *Iste text. reputatur singul. per Abb. hic & Brim. in suo Dict. in verb. æstimatio.*

DE IN INTEGRVM RESTITUTIONE.

TITVLVS XLI.

CAP. I.

Si in contractu venditionis vel locationis ecclesia fuit enormiter læsa, potest aduersus talem contractum petere restitutionem in integrum: emptor tamen sicut conductor non debet fraudari in precio suo, vel in sumptibus per eum factis.

Alexan. III. *Alphanen. episcopo.*

REquisiuit tua fraternitas quid agendum sit [a] de possessionibus laicis, sub modico censu concessis. Noueris itaque, quòd si ecclesia læsa est, & manifestè adparet detrimentum ipsius (cùm episcopo eius conditionem facere deteriorem non liceat, & ecclesia iure minoris debeat semper illæsa seruari) quæ in damnum eius data constiterit, ad ipsius conuenit ius, & proprietatem redire. Prouidendum est tamen, ne si forte coloni possessiones illas expensis ac labore suo reddiderint meliores, sumptibus, quos bona fide fecerunt, debeant defraudari.

CAP. II.

Restituitur ecclesia læsa propter negligentiam procuratoris, qui iura ecclesiæ non produxit.

Innocentius III. *sancti Gregorij, & sancti Sergij abbatibus.*

CVm venissent ad Apost. sedem electus [b] & monachi Rothon. pro se ac pro monasterio suo, ac magister A. pro episcopo Venet. eis sancti Georgij *ad velum aureum* diacon. cardin. dedimus auditorem. Coram quo idem magister pro episcopi parte proposuit, quòd cum monasterium Rothon. esset situm in dioec. Veneten. & ecclesiæ Venet. subiectum, prædictus episcopus possessione subiectionis vsus est hactenus inconcusse, sed cùm occasione cuiusdam electionis, quæ ibidem facta fuerat, partes de communi adsensu ad [Naten. [c] episcopum & eius collegas, [d] commissionis literas impetrassent, duo eorum ad monasterium accesserunt: quorum aduentum intrusus præsentiens, renunciauit huiusmodi electioni, & se à monasterio absentauit. Sed iudices auctoritate apost. monachis iniunxerunt: vt syndicum vel procuratorem eligerent, qui in causis monasterij & consultè ageret, & vtiliter responderet: districtius inhibentes eisdem, ne aliquem eligerent in abbatem donec plenius agnosceretur de iure, quod episcopus se haberet in abbatis electione dicebat. Monachi verò etsi procuratorem ad mandatum iudicum elegissent, abbatem tamen contra inhibitionem eorum eligere præsumpserunt: cuius electionem episcopus petiit infirmari, & se ac possessionem restitui, qua eum monachi spoliarant. Deindè iudices definitiuam sententiam protulerunt, electionem cassantes eandem, quam sententiam dictus magister petiit confirmari. Ad hoc fuit responsum, quòd licet per procuratorem ex parte monachorum fuisset propositum, quòd monasterium ipsum ad Roman. eccles. nullo medio pertineret, dicti tamen iudices contra eos procedere nimis animosè cœperunt: & infra. Nos igitur inspectis priuilegiis præd. no. Leonis, Gregor. & Cle. quæ monasterium illud ad ius & proprietatem indicant se. apo. pertinere, intelligentes, quòd monasterij procurator, etsi eadem priuilegia coram prædictis iudicibus exhibere omiserit negligenter, ius tamen non tam suum, quàm nostrum fuerit protestatus, videlicet, quod monasterium ipsum ad Rom. eccles. nullo medio pertineret, ne ipsius negligētia in damnum, tam nostrum, quàm monasterij redundaret, ad audientiam restituimus mona-

---

a *Ca. 1 eod. tit. in 1. compil. & post. Conc. Later. par. 29. ca. 7.* b *Ca. 1. eod. tit. in 3. compil.* c *Vincen. al. Venasten. al. Naucen.* d *Abbates scilicet de Mater. & de Gremat.*

chos

chos Rothoñ. & infra. Electionem autem à monachis (ſicut dicitur) concorditer factam, pendente controuerſia ex qua pendet, nec confirmandam duximus, nec etiam infirmandam.

CAP. III.

Eccleſia læſa in probatione neceſſaria omiſſa, poteſt petere reſtitutionem in integrum, non obſtante termino iuris probationis excluſiue. Et reſtitutionem petere poteſt, non ſolum contra priuatum, ſed etiam contra eccleſiam. h. d.

Idem *Helien. & Floren.* a *epiſcopis.*

AVditis & intellectis *b* cauſæ meritis in quæſtione, quæ vertitur inter Vigorieñ. epiſcopum & abbatem de [Eueſcam ſuper eccleſiis in valle de *c* Eueſcam, quas epiſcopus adſeruit ad ſe diœceſana lege ſpectare: abbas autem eas ab eius iuriſdictione prorſus eſſe exemptas, cognouimus euidenter eccleſias illas per priuilegia illa Rom. Pont. non eſſe ab epiſcopali iuriſdictione ſubtractas, niſi fortè vallis de Eueſcam ſit ille locus, qui fuit à duobus regibus *d* Roë, videlicet & Offa libertati donatus, & quem bonæ memoriæ Celeſtinus papa libertati donauit, ſicut in ipſius priuilegiis continetur. Verùm tanto tempore probantur per teſtes ab abbatibus de Eueſcam pleno iure poſſeſſæ, vt videatur in eis ius epiſcopale legitimè præſcripſiſſe, niſi fortè per tantum temporis ſpacium Vigorieñ. eccleſia interim vacauiſſet, vt tempore vacationis ſubducto, præſcriptio minimè ſit completa: & infra. Licet autem vtrinque ſit in cauſa concluſum, quia tamen vtraque pars neceſſariam (vt adſerit) probationem omiſit: nos attendentes, quòd vtraque eccleſia fungatur iure minoris, æquitate penſata vtramque reſtituimus contra reliquam, ad probandam rationem *e* omiſſam ne alterutra pars propter huiuſmodi negligentiam graui iactura lædatur.

CAP. IIII.

Reſtitutio ex iuſta cauſa etiam maiori eſt concedenda,]dummodo iuſta cauſa petendi probetur. Si autem non probatur plenè vel ſemiplenè, conceditur reſtitutio in cauſa fauorabili.

Idem *priori ſanctæ Mariæ ad carceres, & canonico ſanctæ Mariæ de Mandria.* f

EX literis *g* abbatis de Caluenſ. dicimus, quòd cùm Ramiſane. & Grimol. archiepiſcopi inter I. virum & L. mulierem ex delegatione noſtra ſentẽtiam diuortij protuliſſent, & adpell. interpoſita *h* cognitionem ſententiæ ipſi abbati & archipresbytero Paduano duxerimus committendum, quia pars mulieris ad peremtorium terminum non acceſſerat, abbas ipſe, cui alter coniudex commiſerat vices ſuas, allegationibus diligenter inſpectis, latam à iudicibus prædictis confirmauit ſententiam: ſed poſt octo dies pater puellæ accedens ad ipſum, intellecto quòd ſententiam protuliſſet, firmauit proprio iuramento, quòd quidam ad eum & filiam eius accedens, fraudulenter ſub ipſius abbatis nomine falſas eis *i* literas præſentauit, quibus mandabatur eidem, *k* vt quia iudex ad diem, quam adſignauerat, venire non poterat, poſt octo dies à termino conſtituto, ipſius ſe conſpectui præſentaret: & poſtmodum adpellauit ad ſedem apoſt. & etiam ſupplicauit. Licet autem de fraude taliter perpetrata per huiuſmodi iuramentum non conſtet ad plenum, in fauorem tamẽ matrimonij de benignitate canonica contra fraudem propoſitam ſupplicationem mulieris admiſimus, & ad audientiam reſtituimus eam pro matrimonio poſtulantem. Ideoque mandatum, quatenus

a *Ratroſen. al. Roſen. in plur. manuſcr. Foren.* b *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* c *Super quibuſdam eccl. in valle de Eueſtam conſtit. al Veſtam.* d *In vno manuſcr. ita: O videlicet & I.* e *allegationem ſuæ intentionis.* f *al. Mantria. al. Mantua.* g *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* h *Interpoſita ad nos, &c.* i *et.* k *eiſdem.*

de cauſa prioris adpellationis ordine iudiciario cognoſcentes, confirmetis vel infirmetis, ſicut iuſtum fuerit, ſententiam à primis iudicibus promulgatam.

CAP. V.

Etiam contra ſententiam papæ reſtituitur eccleſia. hoc primo. Et cauſa reſtitutionis in integrum debet præſentibus partibus tractari. hoc ſecundò. hæc duo dicit quo ad titulum.

Idem *epiſcopo & capitulo* a *Oſcenen.*

TVm *b* ex literis Cæleſtini papæ prædeceſſoris noſtri, tum ex his, quæ ipſius temporibus geſta fuerunt grauem *c* Ilerdeñ. eccleſiæ intelleximus quæſtionem per ſententiam Eugenij papæ ſuper eccleſiis quibuſdam prolatam, ſe læſam enormiter, & olim & nunc etiam conquerẽtis. vnde cum idem Cel. tempore Anaſtaſij papæ proximi ſucceſſoris eiuſdem Eugenij in minori adhuc officio cõſtitutus, in partibus Hiſpaniarum legationis officio fungeretur, & *d* ex delegatione ipſius cognoſcere cœpit de controuerſia memorata, cui etiam Alex. ſucceſſor ipſius Anaſtaſij officio legationis denuo in partibus eiſdem fungenti, cauſam commiſit eandem: idem quoque Celeſtinus ad apicem ſummi pontificatus promotus G. ſancti angeli diacon. cardin. tunc apo. ſed. leg. dictam controuerſiam, ſub eo tenore commiſit, vt inſpectis Ilerden. eccleſiæ priuilegiis, auditis etiam partium *e* rationibus memorata ſententia non obſtante, definitiuam proferret ſententiam, eamq; faceret obſeruari: verum quoniam per ipſum legatum, aut per alios, quibus ſub eodem tenore cauſa eadem commiſſa extitit (licet producti teſtes ex parte Ilerdeñ. epiſcopi recepti fuerant) mandatum apoſt. non extitit adimpletum, magiſter A. canonicus Ilerdeñ. poſtulauit per officium noſtrum dictam ſententiam in melius reformari, & contra eam reſtitui eccleſiam Ilerdeñ. Nos igitur cum fratribus noſtris & aliis deliberauimus diligenter: nonnullis adſerentibus quòd cùm prædictus C. *f* præ. no. contra iam dictam ſententiam viſus fuerit Ilerden. eccleſiæ reſtitutionis beneficium indulſiſſe, cum ea non obſtante duxerit negocium committendum, & nos ſupplicationem eiuſdem eccleſiæ admittere debebamus, *g* præſertim quia ſententia Roman. ſed. non negatur poſſe in melius commutari, cùm aut ſubreptum aliquid fuerit, aut ipſa pro conſideratione ætatum & temporum, ſeu grauium neceſſitatũ diſpenſatiuè quicquam ordinare decreuit. Et ſecundum iura ciuilia principes etiam contra res bis iudicatas in auditorio ſuo examinari, reſtitutionem in integrum permiſerunt. Perſpeximus quoq; ex data ſententiæ in regeſtu dicti Eugenij papæ repertæ, quòd primò mẽſe ſui pontificatus fuerit promulgata: quando non plenè de meritis ipſius cauſæ videbatur inſtructus, illa nitens præcipuè ratione, quod priuilegium Vrbani ſecundi ex parte veſtra productum, ſubiectum fuerat falſitati, cuius tenorem nos in regeſto ipſius inuenimus incorruptum. Tandem deliberatio noſtra in hoc reſedit: vt an data ſit reſtitutio, an danda contra præmiſſam ſententiam, partibus præſentibus decernatur, quarum aſſertione merita cauſarum panduntur. Quocirca mandamus, quatenus vſque ad feſtum B. Lucæ, vel in propriis perſonis, vel per idoneum reſponſalem noſtro vos conſpectui præſentetis, quòd dicta ſententia retractari non debeat (ſi poteritis) oſtenſuri: vel ſi fortè exigente iuſtitia fuerit retractanda, vel per vos vel per reſponſalem idoneum *h* appareatis ſufficienter inſtructi: vt in principali negotio canonicè procedatur: pro certo ſcituri, quòd cùm propter multam locorũ diſtantiam non poſſit ad vos ſine magnis laboribus & expen-

a *Oſcen. al. Oſenenſi.* b *Cap 4 eod. tit. in 3. compil.* c *Vide Ioan. Vaſeum in Annal Hiſpaniæ, cap. 20.* d *deeſt in antiq. et.* e *id eſt iuribus & alleg.* f *Papa.* g *debeamus.* h *compareatis.*

ssis sæpius haberi recursus, si ad præmissum terminum, quem vobis peremptorium assignamus, iniuncta vobis contempseritis adimplere: nos nihilominus in ipso negotio, quantum de iure poterimus, procedemus.

CAP. VI.

Petitio restitutionis in integrum contra sententiam suspendit regulariter executionem sententiæ in euentu istius causæ restitutionis fallit si contra petentem restitutionem est præsumptio malitiæ, quod causa differendi executionem hoc petat: quo casu executio fit, præstita cautione de restituendo, si petens restitutionem obtinebit in causa. hoc dicit, secundum mentem iuncta glo. pe. & in hoc vltimo est iste text. valde singularis respectu vtriusque iuris.

Idem.

SVscitata *a* super diuersis articulis inter Burgen. episcopum & Ouien. monasterium quæstione: & infra. Nos intellectis, quæ vtraque pars proposuit coram nobis super quatuor articulis prænotatis, monasterium Ouien. iustitia condemnauimus exigente. Sententia verò lata, procurator monasterij ad probandam præscriptionem factam tam super quatuor articulis prænotatis, quàm etiam super quibusdã decimis per transactionem acquisitis, restitutionem in integrum nomine monasterij postulauit, quam eidem duximus indulgẽdam: & infra.

Ne verò per excogitatam malitiam (sicut ex præsumptionibus pluribus videbatur) effectum sententiæ in damnum episcopi contingeret impediri, néve monasterium per executionem sententiæ propter diuersas suspiciones incurreret detrimentum: nos æquitate pensata, iure duximus prouidendum, vt ante omnia supra dicta sententia executioni mandetur: & infra. Volumus nihilominus & mandamus, vt *b* ab episcopo ipso recipiatis idoneam cautionem: quòd si monasterium in causa ipsa præualuerit, vniuersa, quæ medio tempore sententiæ ipsius occasione perceperit, monasterio restituat memorato.

CAP. VII.

Post peremptorium non auditur ecclesia de iure communi, auditur tamen per beneficium restitutionis in integrum.

Honorius III. *archiepisc. & capitulo Bracharen.*

COram felicis me. I. papæ præd. n. lite inter archiepiscopum Toletan. & te frater archiepiscope super primaria solenniter contestata, fuit peremptorius terminus assignatus: & infra.

Verùm elapso termino constituto, post exspectationem non modicam comparuerunt procuratores vestri: sed quia non attulerant depositiones testium & alia munimenta, dilationẽ cum instantia postularunt. Postquam verò *c* contra eos interlocuti fuimus super dilatione petita, tandem indulgeri ecclesiæ Bracharen. dilationem propter instructionem causæ per auxilium restitutionis in integrum postularunt, exhibentes super hoc ex parte vestra speciale mandatum. Nos autem vsq; ad octauas Pentecostes per restitutionis beneficium id vobis duximus indulgendum. *d*

CAP. VIII.

Restituitur minor in eo, quod contraxit vel omisit, si probat exinde se læsum, & sit intra tempora restitutionis petendæ.

Gregorius IX.

COnstitutus in nostra præsentia magister Guil. pro se ac fratre suo I. canonico *e* Parrosinen. exhibita nobis petitione monstrauit, quòd *f* eis in minori cõstitutis ætate, ac eorum matre (cuius successores existunt) rebus humanis exempta, quõdam G. pater ipsorum quasdam possessiones vtrique communes quibusdam vendidit pro quadã pecuniæ quantitate, ac (vt huiusmodi venditio robur firmitatis haberet) emancipauit eosdem *a*, & fecit eos contractui consentire. Quare supplicauit, vt vel venditionem eandem mandaremus nunciari nullam, vel cum adhuc existant intra tempus ad obtinẽdum beneficium in integrum restitutionis indultũ, & intra annum & diem à tempore contractus ipsis tanquam proximioribus competeret super illa portione ius offerendi emptoribus precium: iuxta municipij Parrosinen. consuetudinem approbatã, quod hactenus omiserunt, digna remunerare eis super vtroq; (cum in hoc non modicum læsi noscantur, & emptoribus portionis eiusdem, vel eorum successoribus precium sint offerre parati) per idem beneficiũ subuenire. Quocirca mandamus, quatenus si præmissa inueneritis veritate subnixa, vel venditionem prædictam, quò ad partem ex successione materna, ipsos contingentem nullam nunciare curetis, si in ea debita iuris solennitas est omissa: vel si forsitan interuenerit, & eos læsos esse cõstiterit, tam super ea, quàm super residua portione, dum tamen quod offerunt duxerint faciendum, *b* auctoritate nostra in integrum restituere studeatis.

CAP. IX.

Restitutio in integrum postulanda est ab ordinario, administrationem habente vel à delegato ab eo, siue hæc causa sit specialiter delegata, siue incidat in causa generaliter commissa. Ab ordinario verò administrationem non habente, vel à delegato peti non debet, nisi veniat incidenter in causa. Arbiter autem de causa restitutionis non cognoscet, nec potest assumi in maioribus causis.

Idem.

CAusa restitutionis in integrum, corã iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterit & finiri *c* siue hoc ipsis delegatis specialiter demandatum fuerit, siue in *d* commisso eis negotio contingat incidere huiusmodi quæstionem. Delegati verò ab ordinariis, qui administrationem non habent, sed tantummodo facultatem iudicandi, seu arbitri de hac causa cognoscere nequeunt, nisi coram eis mota fuerit incidenter. In matrimoniali quoq; causa, liberali vel criminali, cum maiores iudices exigant, arbiter nequit assumi.

CAP. X.

Restitutio denegata ecclesiæ, vlterius sibi non conceditur, nisi ex noua causa: restituitur tamen ad appellandum à sententia denegationis.

Idem.

BEneficio restitutionis in integrum ecclesiæ tuæ in alio iudicio denegato, restitutio (præterquam ad appellationem omissam) videtur eidem ecclesiæ posse denegari, nisi nouis defensionibus ad huiusmodi sit beneficium admittenda.

DE ALIENATIONE IVDICIJ mutandi causa facta.

TITVLVS. XLII.

CAP. I.

Is, in quem facta est alienatio rei causa mutandi iudicij, conuenitur per rescriptum impetratum contra alienantem.

Alexander III. *Dulmen.* a *episcopo.*

EX quorundam *f* relatione audiuimus, quòd cùm aliqui literas à nobis commissionis impetrant:

a *Cap. 1 eod. tit. in 4. compil.* b *al. quatenus.* c *inter eos.* d *Vide l. si quando & ibi Bart. C. de dilat.* e *Paronen. al. Parenens.* f *Hic in vulgat. habe. dictio, cum, quam series orationis admittit, nec habent manuscr.*

a *Infero quod qualitas clericatus, & canonicatus non liberat quem à patria potestate, sed sola episcopalis. Conc. in auth. qua dign. § palam. & auth. dignitas. C. de episc. & cler.* b *In vno antiquo, ipsos auctoritate nostra.* c *Vide l. fin. & ibi Bart. C. vbi & apud quem.* d *Dictio in, deest.* e *vt c. 14. de app. in 1. compil.* f *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. sub Alexand 3. p. 49. c. 5.*

erant: aduersarij (vt mandatum nostrum eludant) antequam literæ ad iudicem perueniant, vel etiam postea prius quàm citentur ab eis, in vocem appellationis prorumpunt: [1 & j.] Nos igitur contra prædictam calliditatem & versutiam prouidere volentes: mandamus, quatenus si aduersarij eorum pro euacuando nostro mandato taliter appellauerint, aut de possessione, de qua controuersia vertitur, commutationem fecerint, a vel se malitiosè duxerint absentandos: eos, qui in possessione se ingesserunt, appel. ces. cogatis sub vestro examine iuris æquitati parere.

[1 *Vel commutationem facientes aliquos in possessionem eorum de quibus controuersia vertitur, malitiosè inducunt.*

CAP. II.

Clericus causa mutandi iudicium, non debet recipere cessionem à laico.

Gregorius IX. *abbati S. Nicolai, & decano Furuen.* b *Morin. diœces.*

EX parte Scabinorum c Hipretis d fuit propositum, quòd inter laicos eiusdem loci quæstionibus emergentibus dirimendis per iudicium seculare, quidam clerici sibi dono vel precio ab aliquibus laicorum ipsorum cedi faciunt actiones, vt aduersarios ad ecclesiasticum forum trahant, & prędam ex huiusmodi commercio adsequantur: & infra: Cum igitur cessiones & emptiones litium legitimè prohibeant sanctiones, ita quòd iactura causæ adficiant illos, qui sibi potentiorum patrocinium taliter aduocare præsumunt, & ex eo sint etiam odiosæ, quòd ex fonte cupiditatis videntur procedere: mandamus, quatenus clericos memoratos à præsumptione huiusmodi per cen. eccl. compescatis.

DE ARBITRIS.

TIT. XLIII.

CAP. I.

Arbitri sunt in dispari numero adsumendi, & eis discordantibus statur sententia maioru partis.

Ex Concilio Aphricano e

SAnè: & infrà: f Si autem ex communi placito episcoporum, inter quos causa versatur, arbitros elegerint: aut vnus eligatur; aut tres: vt si tres elegerint, aut omnium sequantur sententiã: aut duorum g

CAP. II.

Nullum est arbitrium seu arbitramentum continens peccatum per partes non remissibile.

Alexander III. *Eboracen. archiepiscopo.*

NOn sine multa necessitate h A. presbyter nobis proposuit, quòd cùm in ecclesia sancti Alphridi per manum R. archi. de Suella personæ illius i ecclesiæ capellanus institutus fuisset, eodem R. mortuo M. nepos eius, qui sibi in ecclesia iam dicta successit, eundem presbyterum capellanum ibidem iterum ordinauit [1 & j.] Cùm autem idem presbyter extra prouinciam exulans, de suo beneficio non posset iustitiam obtinere, nec suam vlterius inopiam sustinere, per dolum & fraudem ipsius M. ab eo est sacramentum extortum, vt arbitrium clericorum duorum exinde susciperet & seruaret: qui iam dicto M. fauentes k presbytero præceperunt vt quinq; marchas pro eodem susciperet, & toti cederet quæstioni. Quoniam igitur non decet te aliquatenus sustinere, vt quod perperam arbitrati sunt, debeat incorrectum relinqui, mandamus, quatenus se cognouerint præfati clerici tam nequiter arbitratos fuisse, dictum presbyterum ab obseruantia iuramenti auctoritate nostra prorsus absoluas: vel si arbitrium ipsum noueris æquitate subnixum, ad obseruantiam ipsius vtranq; partem adp. ces. compellas.

[1 *Quorum temporibus xxx. annis & vltra capellaniam eiusdem ecclesiæ pacificè se asserit tenuisse, tandem verò idem M. ab eadem ecclesia volens ipsum presbyterum remouere, in eum cœpit indebitas exactiones exercere: & quidam eius homo circa domum suam egressus, violentas manus in eum iniecit. & idem M. nisus est eum circumuenire, vt pro V. marchis argenti quas etiam idem M. ei promittebat annuatim nomine pensionis soluturum, prædicta capellaniæ cedere non differret. Præfato verò presbytero nolente eius exequi voluntatem, M. prædictus tantum dicitur fecisse, quod post multas iniurias & grauamina sibi illata occupatis omnibus aliis rebus ab officio & beneficio est suspensus vel spoliatus.*

CAP. III.

Arbiter adsumptus in patrimoniali causa cleri, non potest adiudicare rem ecclesiæ possidendam, etiam ad vitam clerici. hoc dicit & est casus notabilis.

Idem *Exoniensi episc.*

PEruenit a ad nos, quòd cùm G. de Cal. sororem G. clerici duxisset in vxorem, idem G. fidei interpositione firmauit, quòd v. sol. sterlingorum annuatim daret eidem. vnde cùm super eisdem v. sol. inter ipsos controuersia mota fuisset, in quatuor compromisere personas, quæ taliter arbitratæ fuerunt, quòd idem G. decimas, quas in parœcia de Cal. præfatus G. habere dignoscitur, pro v. prætaxatis sol. perciperet annuatim. Vnde quoniam huiusmodi arbitrium ecclesiæ posset in posterum perniciosum existere, mandamus, quatenus si ita inueneris, prænominatum G. diligenter commoneas, & ec. di. b compellas, vt prælibatas decimas liberas omnino dimittat, nec sibi occasione huiusmodi aliquid vlterius vindicare præsumat. Clericum verò moneas, vt cum eodem G. amicabiliter studeat conuenire.

CAP. IV.

In mulierem singularem tanquam in arbitratricem compromitti non potest, secus si mulier habet alias iurisdictionem de iure communi vel consuetudine. nam tunc etiam super rebus temporalibus ecclesiæ potest in eam validè compromitti. h. d. clarè.

Innocentius III. *cancellario & magistro Loth. canonico Parisien.*

DIlecti filij Abbas c & conuentus de Scarduna Cistercien. ordinis, sua nobis querela monstrarunt, quòd cum inter eos ex vna parte, ac hospitalarios ex altera, super vsuario cuiusdam nemoris quæstio verteretur, in A. reginam Francorum fuit compromissum vtrinque; quæ causæ meritis intellectis, arbitrium duxit per definitiuam sententiam promulgandum: [1 & j.] Quamuis autem secundum regulam iuris ciuilis fœminæ à publicis officiis sint remotæ, & alibi dicatur d, quòd licet summæ opinionis existant, si arbitrium in se susceperint, vel si patronæ inter libertos suos interposuerint audientiam, ab omni sunt e iudiciali examine separandæ, vt ex earum prolatione nulla pœna aduersus earum contemptores, nullaque pacti exceptio habeatur: quia tamen iuxta consuetudinem adprobatam, quæ pro lege seruatur, in partibus Gallicanis fœminæ præcellentes in subditos suos ordinariam iurisdictionem habere noscuntur, mandamus, quatenus hospitalarios, vt arbitrium ipsum præsertim cum episcoporum fuerit præsentia & consilio roboratum, sicut prouidè latum est, & ab vtraque parte sponte receptum, obseruent per pœnam in compromisso statutam adpel. postpo. compellatis.

a *vide l. fin. cum gloss. C. de litig.* b *al. Faren.* c *Scabinos vocant Belgæ & alij populi, senatores seu oppidorum magistratus.* d *Hipreti.* e *Conc. Afric. 88. Concil. Milen. c. 24. Burc. lib. 1. dec. ca. 68. Iuo p. 5. c. 176.* f *ca. 4. De for. comp. in 1. compil.* g *Vide l. item si vnus & l. si tres: D. eo.* h *c. 1. eod. tit. in 2. compil.* i *vox ecclesiæ deest in aliquot vet.* k *eidem presbytero.*

a *c. 2. eod. tit. in 2. compil.* b *Id est ecclesiastica districtione, vel disciplina non discretione.* c *c. ii. eod. titu. in 3. compil.* d *l. vlt. C. de arbitr.* e *al. sint.*

[1 *Et redactum in scripto proprio & episcoporum qui ibi interfuerunt fecit firmari sigillis. contra cuius sententiam hospitalarij temerè venire non timent.*]

CAP. V.

Ecclesia empta non potest in praeiudicium exemptionis compromittere. hoc dicit & clare.

Idem *abbati & conuentui de Pigrauia* a

CVm tempore C. Papæ *b* præ.no. [1 *& .j.*] Super controuersiis, quæ inter te & Memburgen. episcopum & quosdam tuos monachos vertebantur, te promisisti arbitrium Magdeburgen. archiepiscopi seruaturum: [2 *& .j.*] Quia legitimè constitit, quod fide hincinde data compromissum est in archiepiscopum memoratum, nos arbitrium ab ipso prolatum decernimus obseruandum, illis duntaxat capitulis exceptis, quæ cõtra libertatem ipsius monasterij, & duarum capellarum eiusdem in arbitrio sunt expressa. Cùm etsi sponte volueris, de iure tamen nequiueris, sine licentia Roman. Pontif. renunciare priuilegiis vel indulgentiis libertatis, quæ monasterium illud indicant ad ius & proprietatem Rom. eccles. pertinere.

[1 *Tu fili abbas ad Rom. ecclesiam accessisses, & priuilegia & alia scripta à sed. ap. merueris obtinere: Memburgen. episcopus sicut asseris, propter hoc est grauiter contra te commotus, tu verò timens tibi & monasterio tuo periculum imminere.*]

[2 *Sicque factum est vt idem archiepiscopus adiunctis sibi tam clericis quàm laicis sub certa forma arbitrium promulgauit, & causas suspectionis multiplices assignauit. Consequenter etiam iudicium volens declinare, sed. ap. appellauit. sed reuersus postmodum coram eisdem sacramentum de calumnia praestitit, & testes produxit, petitis dilationibus & obtentis. Ipsi verò iudices procedentes in causa auditis attestationibus vtriusque partis gesta omnia sigillorum suorum munimine roborata, ad se. ap. destinarunt, terminum partibus imponentes, quo recepturæ sententiam apo. sed. præsentarent. & infrà. Quia verò memoratus episcopus eò quòd iuramentum praestitit de calumnia, & à delegatis inducias postulauit, & testes coram eis produxit, renũciasse appellationi videtur, & eorum examini consensisse. Nos habito. f. n. con. in præmissa incidenti quæstione interlocuti sumus, quod deberent quæ coram prædictis iudicibus gesta fuerant publicari, vt secundum tenorem ipsorum nostra tandem sententia informaretur. tibi igitur & procuratoribus supradicti episcopi, ven. fr. n. Hostien. episcop. & dil. fi. p. tt. S. M. ecclesiæ presbyterum cardinalem dedimus auditores, qui cũ ea quæ fuerunt hincinde proposita & ostensa, nobis & fratribus nostris fideliter retulissent.*]

CAP. VI.

Arbiter non habet potestatem iudicandi vltra comprehensa in compromisso: ideo coram eo non fit reconuentio.

Idem *episcopo S. Andreæ, & abbati de Bechot* d

CVm dilectus filius: & infra. Vtrum *e* coram arbitris reconuentioni sit locus, postulasti per sed. apost. explicari. Nos igitur respondemus, quod licet in iudicio conuenientem reconuenire valeatis, qui coram iudice conuenitur: coram arbitris tamen reconuenire non potest: cum arbitri iudicare non valeant, nisi de his tantum, super quibus in eos extiterit compromissum.

CAP. VII.

Qui per arbitrium tenetur eligere cum aliquorum consilio: tenetur illorum consilium in tractatu electionis requirere, sed sequi non adstringitur.

Idem *rectori & fratribus hospitalis S. Bartholomæi Lucani.*

CVm olim *a* super eligendo in hospitali vestro rectore & fratribus inter vos & priorem sancti Barthol. Lucan. coram iudicibus delegatis quæstio verteretur, & vtraque pars in eos compromittens ipsorum arbitrium se promiserit seruaturum: super prolato ab ipsis arbitrio vtrinque dubitatio est exorta, quam petiistis per sed. apost. declarari. Nos igitur publico instrumento arbitrium continente diligenter inspecto, cognouimus, quòd secundum formam arbitrij prior sancti Bartho. Lucan. tenetur habere consilium cum familia hospitalis eiusdem, & tractare cum ea de inueniendo rectore. Propter quod dicimus quòd nisi prior super inueniendo rectore tractauerit cum familia hospitalis, & ipsius consilium requisierit, non habet potestatem eligendi rectorem: & si alio modo eum elegerit eius electio haberi debet irrita & inanis. Verùm habito *b* cum familia super hoc consilio & tractatu, prior liberè potest rectorem eligere, duntaxat idoneum siue concordet siue discordet familia cum ipso super inuentione rectoris.

CAP. VIII.

De rebus spiritualibus in laicum compromitti non potest.

Idem *in Concilio generali* c

COntingit *d* interdum, quod cùm actori: & infrà. Ad hoc generaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum, quia non decet, vt laicus in talibus arbitretur.

CAP. IX.

Auctoritate iudicis causa etiam delegati potest de causa spirituali in clericum & laicum compromitti: & si arbitrium est à partibus receptum, debet à partibus executioni mandari, licet per generalem procuratorem factum fuerit compromissum. Si autem non fuit arbitrium approbatum, & pœna fuit apposita, agitur ad pœnam, aliàs ad interesse. hoc dicit, generaliter inhærendo literæ.

Idem *Pisano archiepiscopo.*

PEr tuas *e* literas intimasti, quòd cùm super executione arbitrij, quod inter hospitalarios sancti Ioannis & plebanum de Piscia *f* super hospitali sancti *g* Allucij latum erat, à nobis literas accepisses: [1 *& .j.*] Plebanus proposuit, quòd ad causam tractandam *h* procuratori dedit generale mandatum, non tamen ei mandauit, vt sine speciali mandato compromittere posset, vel transigere super eo. Et præterea procurator iam dictus de assensu canonicorum suorum non fuerat institutus: & ideo dicebat arbitrium non valere: præsertim cùm procurator fines mandati excesserit, & arbitrium fuerit per vnum clericum & duos laicos promulgatum, licet ipsi de assensu *i* Genuens. archiepiscopi, cui causa commissa fuerat, arbitrium protulissent [2 *& .j.*] Super quo frater. t. r. quòd si ex parte plebani arbitrium receptum fuerit, indistinctè ratum haberi debet, ac per hoc iuxta tenorem mandati app. executioni mandari. Si verò receptum non fuerit, refert, vtrum fuerit, vel non de obseruando ipsum pœna statuta. Et quidem si pœna apposita fuit, agi potest ad pœnam. at si nulla statuta fuerit, sed simpliciter fuit, quòd staretur sententiæ compromissum, procurator ad interesse poterit *k* conueniri, quia iuramento suo seipsum personaliter, non ecclesiam poterit obligare. Quod autem à duobus laicis & vno clerico dicitur esse prolatum, nequaquam obuiare videtur, cùm auctori-

a *al. Pigamia. al. Pisania* b *ca. 2. eod. tit. in 3. compil.* c *Hinc videtur inferri quòd exempta ecclesia non potest renunciare priuilegio libertatis contra l. si quis in scribendo C. de pactis.* d *al. Beton.* e *ca. 3. eod. tit. in 3 compil.*

a *Ca. 4. eod. tit. in 3. compil.* b *al. ita: ver. habito fratrum & familiæ super hoc consilio & tractatu, &c.* c *Later. ca 40.* d *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil. Reliqua pars huius capitis habetur in c. contingit. j. de dolo & contum.* e *Ca. 2. eod. tit. in 4. compil.* f *Pisa.* g *Albutij.* h *In aliquot exempl. quod licet ad causam tractandam proc. suo dederit generale mand. &c quæ lectio planior est.* i *Ianuens.* k *Vide l. Plaucius, de procur.*

tate

tate dicti archiepiscopi factum sit, cui causa, de qua dicitur compromissum, fuerat delegata.

[1 *Partibus in tua præsentia constitutis hospitalarij à te executionem arbitrij postulabant, asserentes illud debere obseruari, pro eo quod procurator plebani sponte in arbitros iuramento interposito compromisit, quoniam dicebant compromittendi & transigendi super eodem negotio (arbitrium) recepisse.*

[2 *Vnde cum super his dubietas fuisset exorta per ap. sed. oraculum docere petiisti, qualiter super negocio isto tibi sit procedendum.*]

CAP. X.

Si per duos electos ad eandem prælaturam in discordia compromittitur in ordinarium, morte alterius compromittentium expirat compromissum: ordinarius tamen ex potestate ordinaria procedit super iure superstitis, antequam fiat transitus ad aliam electionem. h. d.

Honorius III. *archiepiscopo Colonien.*

EX parte tua nostris est auribus intimatum, quòd vacante præpositura sancti *a* Cuneberti in Colonia, canonici eiusdem ecclesiæ vota sua diuiserunt in duos, videlicet H. de Iuliaco, *b* & C. de *c* Lombardia: & infra. Cumque postmodum tractaretur super electione huiusmodi, & partes essent in tua præsentia constitutæ, in te demum super hoc fide præstita compromittere curauerunt, qui causæ meritis diligenter inspectis ad proferendam definitiuam sententiā diem ipsis consentientibus præfixisti. Interim verò præfato H. ab vna parte electo sublato de medio supradictis canonicis inhibere curasti, ne tua pendente sententia procederetur ad electionem aliam faciendam: quorum quidam nihilo minus B. Colonieñ. canonicum elegerunt. Die igitur quo sententia proferri debuit, in tua præsentia partibus constitutis, dictus B. allegauit, quod procedere vlterius non deberes. Quapropter tibi edoceri à nobis humiliter postulanti, breuiter respondemus: quòd licet arbitrium sit finitum per mortem ipsius *d* H. prius tamen de primæ electionis meritis debuisti cognoscere, quàm processus fieret ad secundam. nam si dictus C. superstes in electione ius habet, secunda constat penitus non valere.

CAP. XI.

Arbiter post rem iudicatā super discordiis nouis adsumptus, non potest per suum arbitrium sententiam immutare, etiam si de componendo inter partes mandatum acceperit à Papa.

Idem *electo* e *& abbati sancti Zenon. & C. canonico Veron.*

EXposita nobis Feltren. & Belien. *f* electi petitio continebat, quòd cum causa, quæ inter antecessorem suum ex parte vna, & ciues Teruisinos ex altera, super districtu & rebus aliis vertebatur, per sententiam Hostiens. episcopi tunc apost. sed. leg. fuerit terminata: [1 *& s.*] Tandem super quibusdam discordiis, quę hinc inde videbantur exortę, in ducem Venetorum tanquam in arbitrum cum parte altera compromisit: [2 *& s.*]

Licet autem eidem literas nostras miserimus, vt ad componendum inter partes laborare deberet, cum tamen intentionis nostræ non fuerit immutare sententiam ipsam, vel sopitas per eam querimonias suscitare: mandamus, quatenus (præfatis literis non obstantibus) quicquid per prænominati ducis arbitrium contra ipsius legati sententiam inueneritis esse factum, in irritum reuocetis: *g* & ei districtius inhibētes, ne vlterius in compromisso procedat, eundem ad restitutionem obsidum occasione illius compromissi sibi datorum, vt ipsius arbitriū seruaretur, per cens. eccles. compellentes.

[1 *Et ipsius antecessor electi adiudicata sibi per legatū eundem diu pacificè possedisset, ipse nihilominus habito canonicorum suorum assensu in præiudicium ecclesiarum suarum.*]

[2 *Qui veniens contra eandem sententiam auct. ap. confirmatam super rebus iudicatis ab eodem legato aduersus prædictas ecclesias æquitate postposita iniquum arbitrium promulgauit.*

CAP. XII.

Non valet compromissum factum in duos siue plures, hoc adiecto, vt in casu discordiæ eligatur tertius per eosdē vel alios. h. d.

Gregorius IX. *decano & magistro P. canonico S. Petri Atrebatensis diœcesis.*

INnotuit nobis Gulielmo laico conquerente, quòd cùm O. laicus ipsum super quadam summa pecuniæ coram iudicibus auctoritate apostolica cōuenisset, tandem fuit à partibus in duos arbitros compromissum: sic tamen quòd si illi duo adinuicem discordarent, tertium adderent iudices nominati, retenta penes se compellendi partes ad obseruandum arbitrium per dictos arbitrios promulgandum nihilominus potestate. Cumque tertius arbiter à iudicibus prædictis electus, cùm altero duorum ipsum parti alteri condemnasset: idem ex eo sentiens à sæpedictis iudicibus se grauari, quòd ipsum ad *a* obseruantiam huiusmodi arbitrij compellebant, nostram adpellauit audientiam: sed ipsi adpellatione contempta, excommunicationis tulerunt sententiam in eundem. Ideoq; mandamus, quatenus si est ita, cum legali sit prouisione statutum, vt compromissum de incerta persona in arbitrium adsumenda non teneat, dictam excommunicationis sententiam denuncietis penitus nullam esse. *b*

CAP. XIII.

Valet compromissum factum in vnum vel in plures, vt ipsi per se causam definiant, vel per alios quos ipsi elegerint. hoc dicit secundum intellectum, quem sensit glos. hic: & Innocentius in capite præcedenti, qui placet mihi Panor.

Idem *abbatissæ & conuentui Iotren.*

CVm à nobis petitur: & infra. Ex parte vestra fuit propositum, quòd olim inter vos & Senon. archiepiscopum quæstione suborta super eo quòd idem archiepiscopus adserens, monasterium vestrum metropolitico iure sibi subesse, procurationes & res alias exigebat à vobis. Tandem in V. sancti angeli diacon. cardin. tunc apostolicæ sedis legatum, à partibus concorditer compromisso & promisso sub certa pœna, quòd arbitrio seu ordinationi eiusdem, vel duorum mediatorum, quos idem super hoc deputaret, præcise parerent: magister P. capellanus noster, & L. archidiaconus Senon. mediatores ab eodem super hoc deputati legato, ordinando & definiendo causam huiusmodi terminauerunt. Nos igitur, quòd per prædictos mediatores super hoc actum est, auctoritate apostolica confirmamus.

CAP. XIIII.

Compromissum ante sententiam latam finitur morte alterius compromittentium, vnde non transit in hæredes compromittētium, nisi de eis sit cautum in compromisso. hoc dicit, comprehendendo mentem capituli.

Idem.

COmpromissum non extenditur in compromittentis hæredes, si de ipsis non caueatur ibidem. *c*

---

a *Vnuberti al. Caliberti.* b *Villiaco.* c *Barbaria.* d *Vide l. diem proferre §. 1. & l. sed interpellatur. ff. eod.* e *al. electo Abbati.* f *al. Felcen. al. Filien. al. Belnen. al. Belien.* g *Ad hunc text. vide Abba.*

a *Obseruationem.* b *Vide l. item si vnus § si in duos. ff. eod.* c *Vide l. veteribus. C. de contra. & commit. stipul.*

FINIS LIBRI PRIMI.

DECRETALIVM EPISTOLARVM GREGORII LIBER SECVNDVS.

DE IVDICIIS TITVLVS I.

CAPITVLVM I.

Contumax in non comparendo, vel non respondendo excommunicari potest: beneficio autem priuari non debet. hoc dicit Abbas Sicul.

Ex Concilio Africano *a*.

DE *b* Quoduultdeo Centuriensi episcopo, *c* quem cùm aduersarius ipsius *d* eum petiisset ad concilium introduci *e*, interrogatus, an cum eo vellet experiri: primo id promiserat, & altera die respondit hoc sibi non placere, atque discessit.

Placuit vt nullus *f* eidem communicet, donec *g* satisfactione præmissa fuerit absolutus. Nam adimi sibi episcopatum ante causæ eius exitum nulli potest de iure videri.

CAP. II.

Laici ecclesiastica negocia tractare non debent, sed prælatorum iudicio disponuntur. hoc dicit Abbas.

Ex synodo Eugenij Papæ *h*.

DEcernimus, vt laici ecclesiastica *i* tractare negocia non præsumant. *k* Sed episcopi, abbates, *l* archiepiscopi & alij ecclesiarum prælati de negociis ecclesiasticis (maximè de illis, quæ spiritualia esse noscuntur) laicorum iudicio non disponant. Nec propter eorū prohibitionem, ecclesiasticā dimittant iustitiam exercere.

CAP. III.

Causa iurispatronatus spectat ad iudicium ecclesiæ. h. d. specificè & ad literam.

Alexander III. *illustri*, *m* *regi Anglorum*.

QVanto *n* diuina gratia: & infra, Causa verò iurispatronatus ita coniuncta est, & connexa spiritualibus causis: quòd non nisi ecclesiastico iudicio valeat definiri.

CAP. IIII.

Clericum conuictum vel confessum de crimine coram iudice seculari, ex eo non punit episcopus: sed coram se conuictum vel confessum, punit pœna debita, nisi cum illo dispenset, quod potest in adulterio & minoribus: depositum verò non statim tradit curiæ seculari. h. d. vsq. ad fi. Abbas Siculus.

Idem *Salernitano archiepiscopo*.

ET si clerici coram *o* seculari iudice conuicti fuerint vel confessi de crimine, non sunt propter hoc à suo episcopo aliquatenus condemnandi. Sicut enim sententia à non suo iudice lata non tenet, & ita facta confessio coram ipso. Si verò coram episcopo de criminibus in iure confessi sunt, seu legitima probatione conuicti: dummodo sint talia crimina propter quæ suspendi debeant vel deponi, non immerito suspendendi sunt à suis ordinibus, vel ab altaris ministerio perpetuò remouendi.

Summatus est iste §. supra in prin. c. tamen quia habet materiam separatam & notabilem, ideo dic aliter: In adulterio & minoribus potest cum clericis peracta pœnitentia episcopus dispensare: depositum autem pro suis excessibus non tradit indifferenter curiæ seculari. h. d. Abbas Sicul.

De adulteriis *a* verò & aliis criminibus, quæ sunt minora, potest episcopus cum clericis post peractam pœnitentiam dispensare. Sed non debet quemlibet depositum pro suis excessibus (cùm suo sit functus officio nec duplici debeat ipsum contritione conterere) iudici tradere seculari.

CAP. V.

Vasallus coram domino feudi conueniendus est, etiam si dominus feudi sit ecclesiastica persona, dummodo ibi actor possit suam iustitiam consequi: aliàs loci ordinarius poterit adiri, & secundum hoc est casus not.

Idem. *b*

CAEterùm *c* quia in eos, quos ab ecclesia tua constat possessiones tenere in feudum, occasione ipsarum excommunicationis seu interdicti sententia promulgatur. Nos id districtius inhibemus. Quandiu parati fuerint super his in tua præsentia iustitiam exhibere.

CAP. VI.

Nomen actionis in libello exprimere pars non cogitur, debet tamen factum ita clarè proponere, vt ex eo sus agendi colligatur. hoc dicit quo ad intellectum. Abbas.

Idem Exonen. episcopo, & *d* capitulo Londonen.

DIlecti filij prior & clerici de Guiseburnen. *e* contra Eboracen. archiepiscopum apost. sed. leg. grauem querimoniam transmiserunt: & infra. Prouideatis adtentius, ne ita subtiliter, sicut à multis fieri solet, cuiusmodi actio intentetur inquiratis, sed simpliciter & purè factum ipsum, & rei veritatem, secundum formam canonum & sanctorum patrum instituta, inuestigare curetis.

---

a *Cap. 54. Refert Burch. li. 2. decret. cap. 181. & Iuo p. 5. c. 297.* b *ca. 1. eod. tit. in 1. comp.* c *quoniam & rectius.* d *sc.* e *Hinc videtur inferri quod ad valorem citationis oportet quod fiat auctoritate iudicis ad instantiam partis, l. ad peremptorium & ibi Bart. D. eod. tit.* f *Quoduultdeo.* g *causa eius qualem potuerit terminum sumat.* h *Eugenij III in synod. Remensi. c. 4.* i *c. 2. eod. tit. in 1. compil.* k *Et.* l *Archidiaconi in 1. compil.* m *Illustrissimo.* n *c. 5. eod. tit. in 1. compil. & post conci. Later. sub Alex 3. p. 47. ti. de iur. patron.* o *ca. 6. eod. tit. in 1. compil. Post Conc. Later. p. 26. c. 4.*

a *Bernard. Dias in prac. crimin.* b *in veteribus ita: Idem E. i. eidem Salernitano archiepisc.* c *c. 7. eod. tit. in 1. compil.* d *In antiquis & Decano London.* e *al. Giseburgen.*

CAP. VII.

CAP. VII.

Excommunicatus in iudicio, niſi tanquam reus ſtare non poteſt.

Idem *Paduano epiſcopo.*

INtelleximus: [1 *&.j.*] Quia poſtulaſti à nobis vtrum excōmunicatus in iudicio ſtare poſſit. Reſpondemus quod conueniri poteſt: & debet per alium reſpondere in iudicio, Ne videatur de ſua malitia commodum reportare. *a*

[1 *Ex literis tuis quòd cùm filia cuiuſdam nobilis viri parochiani tui, cum quodam viro matrimonium contraxiſſet, comperto poſtea quòd idem vir pro nece bo. me. Vincentini epiſcopi vinculo tenebatur excommunicationis aſtrictus, in tua propoſuit præſentia quæſtionem. Vnde.*]

CAP. VIII.

Clericus de omni crimine debet coram eccleſiaſtico iudice conueniri, nec valet conſuetudo contraria.

Lucius III. *Strigon. archiepiſcopo.* b

CLerici: [1 *&.j.*] Cùm Imperator *c* dicat quòd leges non dedignantur ſacros canones imitari, in quibus generaliter traditur, vt de omni crimine clericus debeat coram eccleſiaſtico iudice conueniri. Non debet in hac parte canonicus ex aliqua conſuetudine præiudicium generari.

[1 *Verè maximè in criminalibus cauſis in nullo caſu poſſunt ab aliquo quàm ab eccleſiaſtico iudice condemnari, etiam ſi conſuetudo regia habeat vt fures à iudicibus ſecularibus iudicentur.*]

CAP. IX.

Iudex ex officio prouidere debet, vt debitæ ſolennitates ſeruentur in iudiciis, quibus omiſſis iudicium redditur fruſtratorium. h.d. Abbas Siculus.

Clemens III.

CAuſam, quæ *d* vertitur inter fratres *e* Dulmen. monaſterij, & monachos ſancti *f* Albani: [& infra.] Prouideas inter cætera, vt fratres Dulmen. monaſterij, cum auctoritate & aſſenſu epiſcopi ſui ingrediantur negotium. Ne ſi fratres ſancti Albani obtineant, epiſcopus idem abbatem monaſterij ſe proponens, litem ſopitam valeat ſuſcitare.

CAP. X.

Clericus depoſitus incorrigibilis excommunicandus eſt, & ſucceſſiuè anathematizandus: & ſi ſic non reſipuerit, per iudicem ſecularem comprimendus eſt. hoc dicit. Abbas Siculus.

Cæleſtinus III. *g*

CVm non ab homine: *h* & infrà. A nobis fuit ex parte tua quæſitum, vtrum liceat regi vel alicui ſeculari perſonæ iudicare clericos cuiuſcunq; ordinis ſiue in furto, ſiue in homicidio, vel periurio, ſeu quibuſcunque fuerint criminibus deprehenſi. Conſultationi tuæ taliter reſpondeo, quòd ſi clericus in quocunq; ordine conſtitutus, in furto, vel homicidio, vel periurio, ſeu alio *i* crimine fuerit deprehenſus legitimè, atque conuictus, ab eccleſiaſtico iudice deponendus eſt. Qui ſi depoſitus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet: deinde contumacia creſcente anathematis mucrone feriri: poſtmodum verò ſi in profundum malorum veniens *k* contempſerit, quum eccleſia non habeat vltrà quid faciat, ne poſſit eſſe vltra perditio plurimorum, per ſecularem comprimendus eſt poteſtatem, ita quòd ei deputetur exilium, *a* vel alia legitima pœna inferatur. *b*

CAP. XI.

Per reſcriptum impetratum contra violentum conuenitur, cui ſcienter ſuccedit in vicium. h.d. ſecundum communem modum, qui mihi placet. Panorm.

Idem *Vuinton. epiſc. & abb. S. Albani.*

QVia V. qui violenter *c* dicebatur eccleſiam P. clerici occupaſſe, defunctus eſt vt accepimus, & R. eam poſtmodum eſt ingreſſus. Præcipimus vt ſecūdum formam priorum literarum inter ipſos R. & P. ſub eiſdem iudicibus mediante ratione, ſicut inter eundem P. & præfatum V. ſi viueret, negotium terminetur.

CAP. XII.

Solus Papa cognoſcit de dubiis priuilegiorum apoſtolicæ ſedis, & non inferior.

Innocentius III. *Sergij, & S. Georgij abbatibus.* d

CVm veniſſent: *e* & infrà. Cùm ſuper priuilegiis ſedis apoſtolicæ cauſa vertatur, nolumus de ipſis per alios iudicari.

CAP. XIII.

Iudex eccleſiaſticus poteſt per viam denuntiationis Euangelicæ, ſeu iudicialis, procedere contra quemlibet peccatorem etiam laicum: maximè ratione periurij, vel pacis fractæ.

Idem *prælatis* f *per Franciam conſtitutis.*

NOuit ille, *g* qui nihil ignorat: [1 *&.j.*] Non putet aliquis, quòd iuriſdictionem illuſtris regis Francorum perturbare, aut minuere intendamus, cùm ipſe iuriſdictionem noſtram nec velit, nec debeat impedire. Sed cum dominus dicat in Euangelio: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum: ſi te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum: quòd ſi non audierit, dic eccleſiæ: ſi autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Et rex Angliæ, ſit paratus ſufficienter oſtendere, quòd rex Francorum peccat in ipſum, & ipſe circa eum in correptione proceſſit ſecundum regulam Euangelicam, & tandem quia nullo modo profecit, dixit eccleſiæ: quomodo nos qui ſumus ad regimen vniuerſalis eccleſiæ ſuperna diſpoſitione vocati, mandatum diuinum poſſumus non exaudire, vt non procedamus ſecundum formam ipſius? niſi forſitan ipſe coram nobis, vt legato noſtro ſufficientem in contrarium rationem oſtendat. Non enim intēdimus iudicare de feudo, cuius ad ipſum ſpectat iudicium, niſi fortè iuri communi per ſpeciale priuilegium, vel contrariam conſuetudinem aliquid ſit detractum: ſed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet ſine dubitatione cenſura, quā in quemlibet exercere poſſumus & debemus. Non igitur iniurioſum ſibi debet regia dignitas reputare, ſi ſuper hoc apoſtolico iudicio ſe committat, cum *h* Valentinianus inclytus Imperator ſuffraganeis Mediolanen. eccleſiæ dixiſſe legatur: talem in pontificali ſede conſtituere procuretis, cui & nos, qui gubernamus imperium, ſyncerè noſtra capita ſubmittamus, & eius monita (cùm tanquam homines deliquerimus) ſuſcipiamus neceſſariò velut medicamenta curantis. Nec ſic *i* illud humillimum

a *Vide l. cum in. §. ſi quis. de tranſact. & l. is cui. de ſeruit.* b *al. Alexand. III. abbati de Eueshan.* c *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil. Iuo part. 6. c. 427. & part. 16. cap. 150. Iul. Clar. pract. crim. quæſt. 136.* d *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* e *Dimolenſ.* f *Albini.* g *Clemens III.* h *Eſt autem pars cap. cùm non ab homine j. de ſentent. excommu. Cap. 3. eod. tit. in 2. compil. vide Couarruuiam in cap. alma mater, part. 2. elect. 68. numer. 8. & Bernard. Dias de Luco in pract. crim. cap. 131. & ſequent.* i *aliquo.* k *veniens hac omnia cont.*

a *Quod ei deputetur pœna exilij.* b *Ita in omnibus manuſcriptis. al. feriatur. al. inſtigatur.* c *Cap. 4. eodem tit. in 2. compila. vnde ſumenda inſcriptio.* d *Rectè additur in 3. compil. & Cantori Andegauenſi.* e *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilatio.* f *Archiepiſcopis & epiſcopis.* g *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. vide Iac. Lup. tra. de confed. prin. memb. 1.* h *63. diſt. Valentinianus. Hoc narrat Caſſiod. in Hiſt. trip. lib. 7. c. 8.* i *ſic deeſt.*

omittamus, quod Theodosius statuit Imperator: *a* & Carolus innouauit, de cuius genere rex ipse noscitur descendisse, quicunq; videlicet litem habens, siue petitor fuerit, siue reus, siue in initio litis, vel decursis temporum curriculis, siue cùm negotium peroratur, siue cùm iam cœperit promi sententia, si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis antistitis, illicito sine aliqua dubitatione (etiam si pars alia refragetur) ad episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur. Cùm enim non humanæ constitutioni, sed diuinæ potius innitamur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanæ mentis, ignorat quin ad officiũ nostrum spectet de quocunq; mortali peccato *b* corripere quemlibet Christianum: & si correctionem contempserit, per districtionem ecclesiasticam coercere.* Sed forsitan dicetur quòd aliter cum regibus, & aliter cum aliis est agendum. Cæterum scriptum nouimus in lege diuina, *c* Ita magnum iudicabis vt paruum, nec erit apud te acceptio *d* personarum: [2 *& j.*] Licet autem hoc modo procedere valeamus super quolibet criminali peccato, vt peccatorem reuocemus à vicio ad virtutem, ab *e* errore ad veritatem, præcipuè cùm contra pacem peccatur, quæ est vinculum charitatis: postremò cùm inter reges ipsos reformata fuerint pacis fœdera, & vtrinq; præstito proprio *f* iuramento firmata: quæ tamen vsq; ad tempus prætaxatum seruata non fuerint: nunquid non poterimus de iuramenti religione cognoscere, quod ad iudicium ecclesiæ non est dubium pertinere, vt rupta pacis fœdera reformentur? Ne ergo tantam discordiam videamur sub dissimulatione fouere, prædicto legato dedimus in præceptis, vt (nisi rex ipse vel solidam pacem cum prædicto rege reformet, vel saltem humiliter patiatur, vt idem abbas & archiepiscopus Bituricen. de plano cognoscant, vtrum iusta sit querimonia, quam contra eum proponit coram ecclesia rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quam contra eum per suas nobis literas duxit exprimendam) iuxta formam sibi datam à nobis procedere *g* non omittat.

[1 *Qui scrutator cordium est, ac conscius secretorum, quod charissimum in Christo fi. n. Philippum regem Francorum illustrem de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta diligimus, & ad honorem & profectum & incrementum ipsius efficaciter aspiramus, exaltationem regni Francorum, sublimationem apo. sed. reputantes, cùm hoc regnum benedictum à Deo semper in ipsius deuotione permãserit, & ab eius deuotione nullo vnquam sicut credimus, tempore sit discessurum: quia licet interdum hincinde fiant immissiones per angelos malos, nos tamen qui Sathanæ non ignoramus astutias, circumuentiones ipsius studebimus euitare, credentes quòd idem rex illius seduci fallaciis non se permittet.*]

* *Quod enim debeamus corripere & possimus, ex vtrisq; patet pagina testamenti. Cùm clamet Dominus per prophetam: Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & subiungat ibidem: Nisi annunciaueris impio impietatem suam, ipse in iniquitate, quam operatus est, morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Apostolus quoque nos monet corripere inquietos. & alibi dicit idem: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Quod autem possimus & debeamus coercere, patet ex eo quod dicit dominus ad prophetam qui fuit de sacerdotibus Anathot: Ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Constat verò quod euellendum, destruendum & dissipandum est omne mortale peccatum.*

a *In C. Theodos. lib. 6. tit. 1. l. quotiens. & refert Grat. in can. quicunque 11. q. 1.* b *corrigere.* c *Deut. 8.* d *l. hos accusare. de accus. l. in multis. de stat. hom.* e *Hæc verba ab errore ad veritatem in manuscript. desunt.* f *Vox proprio deest in antiquis.* g *vide l. quidem. C. de acc. & l. diuus. ff. de custod. & exhib. reis.*

Præterea cùm dominus claues regni cœlorum B. Petro apostolo tradidit, dixit ei: Quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum & in cœlis, & quodcunq; solueris super terram, erit sol. & in cœlis. Verùm nullus dubitat quin omnis mortaliter peccans apud Deum sit ligatus. Vt ergo Petrus diuinum iudicium imitetur, ligare debet in terris quos ligatos constat in cœlis.

[2 *Quam B. Iacobus interuenire testatur. Si dixeris ei qui indutus est veste præclara: Tu sede hic bene: pauperi verò, sta tu illic, aut sede sub scabello pedum meorum.*]

Ideoq; vniuersis vobis per apostolicam sedem mandamus, & in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus postquam idem abbas super hoc mandatum fuerit apostolicum exsecutus, sententiam eius, imò nostram verius, recipiatis humiliter, & faciatis ab aliis obseruari: pro certo scituri, quod si secus egeritis, inobedientiam vestram grauiter puniemus.

CAP. XIIII.

Principalis persona per se non per aduocatum debet factum proponere in iudicio, nisi sit indiscreta.

Idem *episcopo Heliensi.*

PAstoralis: [*a & j.*] Statuimus præterea, vt principales personæ non per aduocatos, sed per seipsas factum *b* proponant. Nisi fortè sint adeò indiscretæ, vt earum defectus de iudicis licentia per alios suppleatur.

CAP. XV.

Si actio & intentio sunt ineptæ, vel sola intentio, debet reus absolui ab instantia iudicij: iterum tamen actor audietur, si aptè egerit. h. d. quo ad intellectum.

Idem *nobili viro Matthæo de* *c* *Riparia.*

EXaminata *d* causa, quæ vertitur inter te & milites *e* Campaniæ: [1 *& j.*] Actionem, quam super iure patronatus eiusdem ecclesiæ contra præfatos milites intentabas, incongruentem cognouimus & ineptam. *f* Quia cùm testes induxeris ad probãdum quod quando præfatus A. vicedominus ecclesiam eãdem tanquam sequestratam accepit, tu ius patronatus ipsius ecclesiæ possidebas: profectò nec rei vindicationem intentare, nec ipsius restitutionem poteras postulare. Vnde intentionem tuam in hac parte pronunciauimus non tenere, absoluentes eosdem milites ab eadem. Ita tamen quod si congruentem & aptam intentare volueris actionem, respondere tibi nihilominus teneantur.

[1 *Super ecclesia S. Angeli de Casu parata actis confessionibus & attestationibus intellectis, inspectis instrumentis & allegationibus indagatis, perpendimus euidenter, quod arbitrium quod contra te vicedominus Sabin. dicebatur super eodem negotio promulgasse, contra formam iuris, & compromissum fuisse declaratum. Verum non obstante confirmatione fe. me. C. pp. p. n. qui confirmauerat illud, sicut prouidè latum fuerat, & ab vtraque parte receptum, decreuimus ipsum irritum & inane.*]

CAP. XVI.

Præceptores templi pro domibus suis agere & defendere possunt, nec obstat eis religio, vel quod ignota sit eorum origo.

Idem *magistro & fratribus militiæ templi in Italia constitutis.*

CVm deputati: & infrà. Accepimus, quòd quidam, tam seculares, quã ecclesiastici iudices, illos, quos habetis in domibus vestris præceptores in causis ad prosequendam suam iustitiam non admittunt, tanquam licitum non sit eis super litigiosis negotiis curam ge-

a *Require supra, de off. & po. iud. deleg.* b *factum suum.* c *Roma al. Riuaria.* d *Cap. 3. in 2. compilat. tit. de confirm. vtili vel inut.* e *Campanicos.* f *vide l. cum precum. C. de lib. causa. & l. item apud Labeonem. § si quis libello. de iniur.*

rere, qui pacificis decreuerunt studiis inhærere, illud allegantes in repulsione eorum quòd eorum ipsis generatio non est nota: qui vndecunq; venerint gratia diuina vocati, dum laudabiliter exequantur officium sui ordinis, ex superabundanti requiritur suæ notio nationis. Ne quis igitur in prosecutione causarum præceptores eosdem ab agendo vel respondendo occasione huiusmodi repellat, *a* auctoritate præsentium inhibemus.

CAP. XVII.

Prælati debent laicis de clericis adpellatione frustratoria non obstante, iustitiam facere: ad seculare tamen forum clerici à laicis trahi non debent, etiam data ipsorum prælatorum negligentia.

Idem *Vercellen. episcopo, & abbati de Toleto.*

QValiter & quando: & infrà. Præcipiatis ex parte nostra prælatis, vt laicis de clericis conquerentibus plenam *b* faciant iustitiam exhiberi. Non obstantibus adpellationibus frustratoriis, quas in eorum grauamine clerici frequenter opponunt. Ne pro *c* defectu iustitiæ clerici trahantur à laicis ad iudicium seculare: quod omnino fieri prohibemus.

CAP. XVIII.

Iudex habens vt priuatus penè consimilem causam, quam habet vt iudex, à iudicando remouetur. h. d.

Idem. *d*

CAusam, *e* quæ inter abbatem & conuentum Vindon. & archidiaconum Carnoten. super quibusdã procuratoribus vertitur: vobis & archidiacono Parisien. meminimus commisisse: [1 & infra.] Quia verò cum eundem archidiaconum similis pene causa contingat, nimis fauorabilis parti alteri videretur *f*, nos te fili decane loco ipsius archidiaconi surrogãtes: mandamus, quatenus (non obstantibus prioribus literis) in causa ratione præuia *g* procedatis.

[1 *Dictus verò abbas & conuentus nolentes parti alteri respondere, nisi vos primò consulerent secundum priuilegia Rom. pontificis, indulta monasterio eorundem dil fi. ab eiusdem monasterij monachũ, propter hoc ad sedem Apost transmiserũt, nihilominus supplicantes, quatenus te fili decane loco Parisien. archidiaconi subrogare ad defensionẽ ipsius negotij dignaremur.*]

CAP. XIX.

Si iudices de principali & exceptionibus præiudicialibus simul cognoscunt, vel super principali lite non contestata testes recipiunt, licitè ab eis adpellatur.

Honorius III. *archiepiscopo* h *Remensi, & decano* i *Brimensi Colon. diœcesis.*

EXhibita nobis R. Virdunen. electi petitio, declarauit, quod cum super facto electionis suæ, H. archid. ac quorundam canon. Virdunen *k* aduersariorum suorum procuratores ad nostram audientiam *l* accessissent, Parisien. episcopo & coniudicibus suis sub certa forma literas nostras direximus inter alia continentes, vt vocatis, qui forent euocandi super propositis & aliis negotium contingentibus inquirerẽt veritatem: [1 & infra.] Cum autem idem electus, quibusdam ex his, qui contra eum agebant, conspirationem, & quibusdam excommunicationem in modum exceptionis obiiceret, se id offerens probaturum: præfati iudices interlocuti fuerunt, quòd de his & principali negotio simul inquirerent, nolentes, quasi non iudices, sed inquisitores existerent, super dictis exceptionibus ipsius electi probationes admittere: sed peruertendo iuris ordinem, de præmissis exceptionibus & principali pariter per se inquirere intendentes, & procedentes etiam ad receptionem testium lite nondum super eodem negotio contestata: quare præfatus electus nostram audientiam adpellauit: [2 & infrà.] Quia verò non in modum inquisitionis, sed commissionis negotium extitit delegatum: mandamus, quatenus si ex dictis grauaminibus vel aliquo ipsorum adpellatum constiterit, reuocato in irritũ quicquid post adpellationem huiusmodi inueneritis adtentatum, in causa ipsa iuxta priorum continentiam literarum ratione præuia procedatis.

[1 *Et testes quos nominari contingeret iuxta consuetam ecclesiæ formam, ad testimonium compellendo & præfigẽdo partibus terminum competentem, quo per se vel per procuratores idoneos nostro se conspectui præsentarunt, iustam sententiam recepturæ: partibus ergo citatis non fuit processum in aliquo prima die. Cumq; decem de parte aduersa secundo termino comparerent, & fuissent, si electioni se opponerent iure requisiti, septem eorum respondere nolentibus ad agendum tres se residui obtulerunt.*]

[2 *Humiliter supplicans vt cum literæ ad ipsos iudices obtentæ, non inquisitionem, sed commissionem sapiant, prout apparet ex continentia earundem, quod ab ipsis factum est post app. ipsius reuocare in irritum & causam aliis committere dignaremur.*]

CAP. XX.

Lapsu triennij non obstante, potest delegatus in causa sibi commissa procedere.

Idem *magistro Tancredo canonico Bononien.*

VEnerabilis frater noster archiepiscopus Rauennas proposuit corã nobis, quòd cùm decisio causæ, quæ inter ipsum & cõmunitatem Ceruiæ super iurisdictione ciuitatis Ceruiæ, & quibusdam aliis articulis vertitur, sit per subterfugia & cauillationes eorum per triẽnium prorogata: dicti Ceruien. adserentes instantiam iudicij per decursum triennij periisse, respondere sub tuo examine recusauerunt: [1 & infra.] Mandamus, quatenus exceptione huiusmodi non obstante, in negotio isto procedas iuxta traditam tibi formam. *a*

[1 *Consuetis tergiuersationibus processum impedientes dictæ causæ. Nolentes igitur vt eiusdem causæ decisio vlterius prorogetur præsentium tibi auctoritate.*]

CAP. XXI.

Actor obtinens in possessorio coram iudice rei, non tenetur coram eo iudice super proprietate respondere, si est prorsus alterius fori. h. d. Et est casus notabilis.

Idem *episcopo* b *& magistris T. & B. Praten. Bononiæ commorantibus.*

SIgnificauerunt nobis olim, abbas & conuentus sanctæ Mariæ de Florentia, quod Florentina potestas pro eis cõtra communitatem castri de Signa, super possessione vel quasi iuris ibidem eligendi rectorem (quod ad se pertinere dicebant) definitiuam sententiam promulgauit. Sed postmodum abbatem & conuentum præfatos ipsa potestas coegit communitati prædictæ super proprietate vel quasi memorati iuris in seculari iudicio respondere. Vnde vobis iniunximus, vt si ita esset, cogeretis communitatem *c* eandem electum à monachis in rectorem admittere, audituri postea, quæ partes super proprietate vel quasi prædicti iuris ducerent proponenda: [1 & infra.] Verùm pars altera inter alia excipiendo proposuit se tunc respondere coram vobis de iure non teneri, cum tempus propter vindemias existeret feriatum: respondẽte syndico monasterij hoc

a *al. auctoritate præsentium inhibemus.* b *plenariam.* c *Conc. Carthag. III. c. 9, & concil. Tolet. III. c. 13.* d *In aliquot antiquis, idem Parisiensi episco. & decano.* e *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil.* f *vid l. litigatores. ff. de arbit.* g *Desunt hæc verba: In causa: alij ita: in negotio.* h *In omnibus vetustis Innoc. III arch. Remensi.* i *Et decano Berimnens. Colmen. diœc. al. Bruniens. al. Beneuens. al. Bituricen.* k *Virdimensis.* l *præsentiam.*

a *Vid. al. ad legatum. & l. ad rem mobilem. de procura. & l. 2. ff. de iurisd om. iud.* b *Bononien.* c *prædictam eundem electum, &c.*

malitiosè proponit: vt videlicet causa protracta, tempus regiminis electi prædicti inutiliter elabatur: [2 & infra.] Mandamus, quatenus hoc non obstante in negotio, ratione præuia procedatis.

[1 Vt causam sicut iustum extiterit decisuri, non obstante statuto quolibet contrario ecclesiasticæ libertati, seu quod abbas & conuentus prædicti compulsi sunt super hoc litem contestari iudicio seculari. Nuper enim referente abbate & conuentu didicimus, quod cùm de literis, à nobis super hoc obtentis, ipsius communitatis notitiam peruenisset, syndicus eius exhibito coram iudice potestatis calumniæ, iuramento citari fecit abbatem, quod coram illo subiret simile iuramentum, & vt per hoc renunciare appell. literis intelligeretur: idem abbas ipso facto aut pro conuicto si hoc facere recusaret haberetur. Cumq; præfatam communitatem ad præsentiam vestram sæpius & peremptoriè citassetis, syndico eius se velle dilatorias exceptiones proponere protestanti, terminũ quo id faceret vel super principali responderet negotio statuistis,] ad quem idem veniens fuit protestatus paratum se pro posse alio tempore literas nostras per suggestionem falsi & veri suppressionem obtentas.]

[2 Quod apparebat ex eo quod per nuncium potestatis abbati fuit prohibitum ne communitatem eandem extra Floren. districtum in iudicio conueniret, quare prænominati abbas & conuentus humiliter petierunt vt obuiare huiusmodi malitiis dignaremur. Quocirca dis. r.]

DE FORO COMPETENTI.

TITVLVS II.

CAP. I.

Clericus coram suo episcopo conueniri debet.

Ex concilio Chalcedonen. *a*

SI quis clericus *b* aduersus clericum negotium habeat, non deserat episcopum proprium, sed prius apud ipsum actio ventiletur: vel *certè* consilio eiusdem apud alios, quos *c* (vtraq; pars) voluerint, iudicium obtinebunt. *d*

CAP. II.

Iudex secularis, si clericum per se distrinxit vel condemnat, excommunicari debet.

Ex concilio Parisiensi.

NVllus iudicum, *e* neque presbyterum, neq; diaconum, aut clericum vllum, aut minores *f* ecclesiæ sine *g* permissu pontificis per se distringere aut condemnare præsumat. Quod si fecerit, ab ecclesia Dei, cui iniuriam irrogare dignoscitur, tamdiu sit sequestratus, quousq; reatum suum cognoscat & emendet.

CAP. III.

Ratione rei, de qua agitur, sortitur quis forum ibi, vbi res est. Sic communiter summatur.

Ex concilio Africano.

SAne si episcopi inter *h* quos causa versatur, sint diuersarum prouinciarum: ille primos det iudices, in cuius prouincia est locus, de quo contenditur.

CAP. IIII.

Episcopus vt suspectus recusatus, de cuius suspicione notoriè constat, potest dare delegatum partibus non suspectum: cuius sententiam poterit per se executioni mandare.

Gregorius *Bonifacio defensori Corsicæ.* i

SI quis *k* contra clericum causam habuerit, episcopũ ipsius adeat: qui si vt suspectus fuerit recusatus, executor ab eo deputetur. Aut si hoc actor refugerit, ab eodem episcopo est deputandus: qui partes sibi mutuo consensu iudices compellat eligere. A quibus quicquid fuerit definitum, ipsius solicitudine (seruata lege) modis omnibus compleatur.

CAP. V.

Super re ecclesiæ vel clerici potest laicus coram ecclesiastico iudice conueniri: sed si probabiliter negat rem esse ecclesiæ vel clerici ad iurisdictionem ecclesiasticam declinandam, conuenitur coram suo iudice.

Alexander III. *a*

SI clericus laicum *b* de rebus suis vel ecclesiæ impetierit: & laicus res ipsas, non ecclesiæ esse aut clerici, sed suas proprias adseuerat, debet de rigore iuris ad forensem iudicem trahi. Cum actor forum rei sequi debet: Licet in plerisq; partibus aliter de consuetudine habeatur.

CAP. VI.

Si quæstio feudalis est inter clericum & laicum, cognoscet dominus feudi: sed eo negligente, cognoscet delegatus papæ, etiã ante negligentiam datus. h. d. secundum lecturam gloss.

Idem. *c.*

EX transmissa *d* nobis insinuatione B. C. *e* & V. V. militum *f* ecclesiæ tuæ intelleximus, quòd quum R. de *g* Cassauille eos super quadam possessione coram Trecen. episcopo traxisset in causam, nobilis vir de (campis) *h* eorum dominus sub debito fidelitatis eis inhibuit, ne de seculari feudo in iudicio ecclesiastico responderent: [1 & j.] Per dominum feudi causam iubeas terminari. Et si ipse malitiosè distulerit, tu ei debitum finem imponas.

[1 Itaq; præfatus episcopus in eos velut contumaces excommunicationis sententiam promulgauit. & j.

CAP. VII.

Per dominum feudi secularem siue ecclesiasticum, quæstio feudalis terminari debet, etiamsi vasalli sunt clerici: & si plures prætendantur domini, non potest vnus cognoscere, maximè alio absente, an feudum ad eum pertineat. h. d. secundum lecturam magis notabilem.

Idem.

VErum *i* quoniam de quibusdam feudis aduersus præpositum quæstio mota fuit: Statuimus, vt ex quo episcopus fuerit in Ecclesia *k* consecratus: de feudis ipsis sub suo iudicio cognoscatur, si ad ecclesiasticã cognitionem pertineant: alioquin beneplacito imperiali (sicut iustum fuerit) relinquatur.

CAP. VIII.

Malefactores ecclesiarum in vtroq; foro conueniri possunt.

Lucius III. *l*

CVm sit *m* generale, vt actor forum rei sequatur. [1 & j.] Verum quoniam seculares iudices in exhibẽda iustitia personis ecclesiasticis sæpe in iudicio sunt remissi, in fauorem ecclesiæ est introductum, vt malefactores suos, qui sacrilegi sunt censendi, venerabilium locorum rectores possint sub quo maluerint, iudice conuenire. *n*

[1 Conuenientius est vt apud iudices seculares raptore prius conueniantur, sed si iustitiam exhibere contempserint, aut iudices ex quacunq; causa fuerint negligentes, quia iudicandi sunt sacrilegi ab ecclesia de crimine illo, censuram poteris in eos ecclesiasticam exercere.]

---

a *Act. 15. vbi referuntur canones concilij: cap. 9. Burchar. lib. 2. decr. c. 183. Iuo par. 6. cap. 128. & 360. Gratianus 11. quæst. 1. cap. si clericus.* b *Cap. 1. eod. tit. in 1. compilat.* c *vtraque partes.* d *al. continebunt.* e *Cap. 3. eodem tit. in 1. compilat.* f *iuniores, Burch.* g *al. sententia.* h *Cap. 4. eod. tit. in 1. compila.* i *Gregorius lib. 9. epist. 74. regist.* k *Cap. 7. eod. tit. in 1. compil.*

a *Post concil. Later. par. 8. c. 7.* b *Cap. 7. eod. titu. in 2. compil.* c *Episc. Treuer.* d *Cap. 2. eod. tit. in 2. compila.* e *B. G.* f *Treuer.* g *Calle.* h *Caris.* i *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.* k *In Cod. Bar. conse. vel confirmatus de feudis, &c.* l *al. idem.* m *Cap. 4. eod. tit. in 2. compil.* n *vide l. si quis in hoc genus. & l. placet. C. de episc. & cler.*

CAP. IX.

CAP. IX.

Causa clericorum secundum iura, non secundum consuetudines laicorum terminantur. Vel sic: In loco temporalis iurisdictionis ecclesiæ, causæ clericorum sunt secundum ius canonicum terminandæ. h. d. secundum gl. & vtrunq; summarium recipit determinationem.

Cælestinus III.

QVod *a* clerici [1 & j.] Mandamus, quatenus si quas causas pecuniarias clericî Parisiis cōmorantes, habuerint contra aliquos, vel aliqui contra eos, ipsas iure canonico decidatis.

[1 *Etc. & j. Nullus episcoporum vel clericorum ad iudicia secularia est trahendus. habent enim illi suos iudices, nec quicquam est eis publicis commune cum legibus. Bonifacius verò papa & Gelasius, & alij plures antecessorum nostrorum antiquioribus conciliis consonantes, sicut bene patet iuris vtriusq; peritis, id ipsum in sacris constitutionibus ediderunt. Hac igitur ratione inducti: per apost. sedem.*]

CAP. X.

Laicus laicum super re ciuili coram iudice ecclesiastico conuenire non potest, nisi in defectu iustitiæ secularis, vel nisi consuetudo id exposcat.

Innocentius III. *Vercellensi episcopo.*

LIcet ex *b* suscepto: [1 & j.] Mandamus quatenus si quando à laicis Vercellen. literas super rebus, præcipue quæ forum seculare contingunt, à sede apostol. contigerit impetrari, sublato adpellationis obstaculo, decernas auctoritate nostra irritas & inanes, dummodo consules & commune de se conquerentibus in iudicio seculari exhibeant iustitiæ complementum.

Liceat tamen ipsis, qui sub eisdem consulibus taliter duxerint contendendum, si se in aliquo senserint prægrauari: ad tuam (sicut hactenus seruatum est) vel ad nostram, si *c* maluerint audientiam adpellare, hoc præsertim tempore, quo vacante imperio ad iudicem secularem recurrere nequeunt, qui à superioribus in sua iustitia opprimuntur. Si verò consules iustitiæ tanquam meritò suspecti fuerint recusati, coram arbitris communiter electis de causa suspicionis agatur: quæ si probata fuerit esse iusta, ad te vel ad nos pro iustitia recurratur: sicut superius est expressum.

[1 *Seruitutis officio simus omnibus in iustitia debitores: sic tamen in iure suo nos quibusdam conuenit prouidere, ne aliis iniuriam facere videamur, ne quod absit, inde sumatur materia scandali, vnde prouida debet consideratione sedari. Ex insinuatione sanè dil. filiorum consilium communis Vercellensis, nos noueris accepisse, quod cum de singulis quæstionibus, quæ motæ fuerunt contra eos coram consulibus iustitiæ, iuxta consuetudinem approbatam velint cuilibet conquerenti iustitiæ plenitudinem exhibere, laici quidam vt eorum iurisdictionem euacuent & fatigent, eos laboribus & expensis super rebus quæ iudicium ecclesiasticum non requirunt, literas ap. impetrant, & sic præter iurisdictionem consultū, quam meruerant eos cogunt multipliciter laborare, volentes igitur sic eorum vtilitati consulere, ne patiamur iustitiam aliorum deperire f. t. per a. s.*]

CAP. XI.

Vidua laicum coram iudice ecclesiastico conuenire non potest, nisi super causa ecclesiastica, vel in defectum iudicis secularis.

Idem d *archidiacono &* e (*thesaurario*) *Turonensi.*

EX tenore *f* literarum comitis Britanniæ, est nostris aurib. intimatum, quòd cum causam, quæ inter mulierem nobilem E. & I. de Meduano super hæreditate sua noscitur agitari, vobis cōmisimus terminandam, ipse comes eidem mulieri cum tam ipsa, quàm prædictus I. essent de foro ipsius, mandauit, vt causam deferrent ad ipsum, promittens eidem, quod faceret ei iustitiæ plenitudinem exhiberi *a* [1 & j.] Nos igitur attendentes, quòd sic sumus viduis in iustitia debitores, quod alij iniustitiam facere non debemus: mandamus, quatenus nisi sit talis causa quæ ad ecclesiasticum iudicem pertinere noscatur, ei supersedere curetis: dummodo per iudicem secularem suam iustitiam possit obtinere, alioquin non obstante ipsius contradictione, causam ipsam ratione præuia terminetis.

[1 *Nobis nihilominus intimare procurans quod in curia sua debeat huiusmodi negotium terminari, & vos & mulier supradicta ei nequaquam obtemperare volentes, satagitis in causa procedere, & sic sibi minus rationabiliter iurisdictionem auferre, vnde nobis humiliter supplicauit, vt causam ipsam ad eum ad quem specialiter pertinet, mittere dignaremur.*

CAP. XII.

Clericus non potest constituere sibi iudicem laicum, etiam si proprium iuramentum & aduersarij consensus accedat.

Idem *Pisano archiepiscopo.*

SI *b* diligenti [1 & j.] Adseruisti te vsque ad hæc tempora tenuisse, quòd licitum sit clerico renunciare saltem in temporalibus causis iuri suo, & sibi laicum iudicem constituere, præsertim vbi aduersarij voluntas accedit: ac temerè iuramentum super hoc interpositum respondisti: Immemor constitutionis, *c* qua cauetur pacto priuatorum iuri publico minimè derogari. Cùm ergo ius hoc in *d* Mileuitañ. & Carthaginensi conciliis sit specialiter promulgatum, ne clerici clericos relicto suo pontifice ad iudicia publica pertrahant, alioquin causam perdant, & à communione habeantur extranei: & tam episcopi, quàm diaconi, seu quilibet clerici in criminali, seu in ciuili negotio, si derelicto ecclesiastico iudicio publicis iudiciis se purgare voluerint, etiam si pro eis sit lata sentētia, locum suum amittant, & hoc in criminali actione, in ciuili verò perdant, quod euicerint, si locum suum maluerint *e* obtinere. Manifestè patet, quod non solum inuiti sed etiam voluntarij pacisci non possunt, vt secularia iudicia subeant, cùm non sit beneficium hoc personale, cui renunciari valeat, sed potius toti collegio ecclesiastico sit publicè indultum: cui priuatorum pacto derogari non potest. Nec iuramentum licitè seruari potuit, quod contra canonica statuta illicitis pactionibus informatur.

[1 *Meditatione & infrà. Super eo autem admiramur plurimum, & mouemur quod cum te reputemus virum prouidum & discretum, & iuxta debitum pontificalis officij, statuta sanctorum patrum ignota tibi esse non debeāt, & iurisperitorum copiam habere noscaris.*

CAP. XIII.

Clerici, super excessibus, coram suo episcopo conueniri debent, non coram his, quibus seruiunt, nisi consuetudo vel priuilegium aliud inducat.

Idem *Beluacensi episcopo.*

CVm contingat *f* interdum *in tua:* [& infrà.] Insuper postulasti, an cum aliqui clerici deputati seruitio capituli Beluac. aut aliorum clericorum tuæ diœcesis super excessibus impetuntur, sint cogendi coram te, vel potius coram illis quibus seruiunt, querelantibus respondere, cum illi sibi iurisdictionem huiusmodi

---

a *Cap. 5. eod. tit. in 2. compil.* b *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* c *voluerint.* d *archiepisc.* e *B. Cancellario.* f *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.*

---

a *Vide l. 1. § post operis. ff de noui oper. nunc. & l. 2. ff. de iudic. per Bart.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* c *Additur illius.* d *Verba quæ tribuuntur hoc loco Mileuitano concil. habentur in concil. Tolet. III, cap. 13. Reliqua in concil. Carthaginen. III. cap. 9.* e *l. id quod nostrum. de reg. iur. & l. 1. ff. solut. matri.* f *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil.*

vindicare contendant, licet illos excommunicare non valeant, vt alias etiam coercere. Super quo taliter respondemus, quod ad te (vtpote ordinarium) de talibus debent conquerentes, habere recursum: maximè si super his impetuntur, quæ in tua noscuntur diœcesi commisisse. Nisi fortè hi, quibus delinquentes ipsi deseruiūt, ex indulgentia vel cōsuetudine speciali iurisdictionem huiusmodi valeant sibi vindicare.

CAP. XIIII.

Episcopus delicti condemnat clericum de delicto, sed non priuat beneficio alibi existente: sed episcopus beneficij priuabit quasi exequendo cōdemnationem iudicis delicti h.d. secundum vnum intellectum. Secundum alium intellectum. h.d. Episcopus delicti condemnat clericum de delicto priuando beneficio alibi sito, sed executio realis fit ab episcopo beneficij.

Idem a *Senicen. episcopo.*

POstulasti *b* per sedem Apost. edoceri, vtrum sacerdos habens ecclesiam in vna diœcesi, & residens in eadem, domicilium verò patrimonij ratione in alia, ibi delinquens ab eo in cuius diœcesi habet patrimonium, pro delicto ibidem commisso debeat iudicari, præsertim in causis, quæ officij sui seu beneficij priuationem exposcunt? Ad quod breuiter respondemus, quod per episcopum in cuius diœcesi deliquit, sentētia promulgari poterit in eundem. Sed ab eo, in cuius diœcesi beneficium obtinet, erit quo ad illud executio facienda.

CAP. XV.

Miserabilis persona potest laicum interdicto, vnde vi, coram Iudice ecclesiastico conuenire, etiam si res subtracta dicatur feudalis.

Honorius III. *archiepisc. decano, & archidiacono Turon.*

EX parte *c* B. quondam Angliæ reginæ fuit propositum, quod cum nobilem virum G. detentorem castri Sergei, ratione dotalitij pertinentis ad ipsam quo per eum vel eius complices contra iustitiam fuerat spoliata, auctoritate bonæ memoriæ Ioannis papæ præ. no. coram vobis traxisset in causam. Dictus nobilis excipiendo proposuit, quòd literæ Apostolicæ non valebāt, pro eo quòd castrum Guargiæ, vbi est eius domicilium principale, consistit in diœcesi Rodoñ. quæ vltra duas dietas à Turonis est remota. Verùm replicatum fuit ex parte reginæ, quòd idem nobilis Turonis satis poterat conueniri, cùm non solùm in Rodoñ. diœcesi, sed & in Andegauensi diœcesi existat, eo quòd *d* & castra & reditus plures habet in ipsa: & castrum, de quo quæstio vertitur, in eadem est diœcesi, quæ à Turoñ. nequaquā vltra xij. leucas distat. Idem quoque adiecit, quòd cùm dicta regina ius suum coram domino feudi prosequi debuisset, literæ apostolicæ non valebant, cùm non faciebant mentionem, quòd dominus feudi fuerit requisitus, & ipse in exhibenda iustitia extiterit negligens vel remissus: subiiciens, quòd eædem literæ falsitate expressa fuerant impetratæ, eo quòd suggestum fuerat castrum illud ad eandem reginam ratione dotalitij pertinere: cùm nec ab initio, nec durante matrimonio à viro sibi fuerat in donationem propter nuptias adsignatum. Ad hoc autem fuit ex parte ipsius reginæ responsum, quod vidua spoliata irrequisito feudi domino spoliatorem seu detentorem rei coram ecclesiastico iudice poterat conuenire, cuius interest viduas defensare: [1 *& j.*] Mandamus, quatenus si vobis constiterit dictum nobilem terram & mansionem habere in Andegauiensi diœcesi, in qua interdum consueuit commorari, & ipsam diœcesim vltra duas à Turon. non distare dietas, & in eadem litigiosam rem esse: non obstantibus exceptionibus aliis, quæ in petitorio potius, quàm in possessorio, quod regina contra eundem nobilem intentabat, locum habere videntur, in ipso negotio iuxta priorum continentiam literarum ratione præuia procedatis.

[1 *Nec obest quod sibi castrum illud non fuit assignatum, cum claræ me. Ioan. rex Angliæ, hæres & successor viri sui castrum præfatum in Concabin. pro aliis rebus dotalibus eidem concessit & ipsa illud pro dote diu pacificè possedisset. Ad hoc autem fuit ex parte nobilis prædicti replicatum, quod prædictus rex Ioann. hæres non fuerat regis Richardi, nec dominus Andegauiæ, sed eius castri raptor potius & inuasor: & ita ius quod ipse nequaquam habuerit, transferre non potuerit in reginam. Ad quod sic pars reginæ respondet, quòd contra rescriptum exceptio huiusmodi non valebat, nec locum habebat in possessorio, quòd eadem contra dictum nobilem intendebat. Vnde vos aures huiusmodi exceptionibus friuolis adhibentes in principali negotio procedere hactenus distulistis in eiusdem reginæ grauamen non modicum & iacturam. Nos igitur volentes vt finis litib. imponatur, dis. v.*]

CAP. XVI.

Laici vsurpantes iura ecclesiastica, velut sacrilegi per iudicem ecclesiasticum compelluntur.

Gregorius IX. *fratri Palmerio canonico S. Trinitatis.*

COnquestus est nobis Bononiensis episcopus, quòd potestas & commune Bononien. temporalem iurisdictionem, quæ in quibusdam castris & villis ecclesiæ Bononiensis competit pleno iure: & in cuius quasi possessione fuisse ac esse dignoscitur, per violentiam vsurpare præsumunt: & infra. Cùm autem valde sit iniquū ea, quæ collata sunt, pro remedio peccatorum venerabilibus ecclesiis vel relicta, aut eis iustis modis aliis adquisita, aliis vsibus adplicari, propter quod meritò inuasores ipsarum rerum, tanquam sacrilegi sunt, anathemati vsque ad satisfactionem congruam supponendi: & infrà.

Mandamus, quatenus si tibi constiterit de præmissis, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam cessare ipsos ab huiusmodi, & satisfacere de præteritis damnis & iniuriis, adpellatione remota, compellas.

CAP. XVII.

Priuilegiatus vt non teneatur respondere nisi in certo loco: si in alio loco respondere vel soluere promittit, ibi poterit conueniri, & etiam vbi habet domicilium, secundum Ioan. Andr.

Idem *episcopo Dulmensi.*

DIlecti filij I. & A. ciues Romani, sua nobis petitione monstrarunt, quòd cum abbati S. Genouefæ Parisiensis, super quadam pecuniæ summa, contra R. prædecessorem tuum literas impetrassent, tu proponi fecisti, quod omnibus Anglicis est à sede Apost. indultum, vt super causis pecuniariis, circa mare conuenire non possint; propter quod idem abbas in negotio non processit. Verum, quia & si fuisset priuilegium tale concessum; non tamen prodesset illis, qui se certo loco respondere, vel soluere, aduersariis promiserunt, cum ibi & vbi domicilium habent, valeant *a* conueniri: mandamus, quatenus eisdem de pecunia ipsa cum iustis & moderatis expensis, & congrua satisfactione damnorum (vsuris omnino cessantibus) satisfacias, vt teneris: alioquin eidem abbati nostris damus literis in mandatis, vt in commisso sibi negotio (proposita ex parte tua indulgentia non obstante) iuxta prioris mandati nostri tenorem sine dispendio more procedat.

CAP. XVIII.

Quanquam laici possunt iurisdictionem non sui iudicis

---

a *al. Vicensi.* b *Cap. 3. eod. tit. in 4. compil.* c *vide l. 3. § diuus. de sep. viol. & l. iubemus. C. de sacrosan. eccles.* d *quod in ipsa diœcesi, &c.*

a *l. contraxisse. de actio. & obligat. & Bart. in l. 1. C. de summ. Trinit.*

prorogare

prorogare, clerici tamen non possunt, nisi episcopi diœcesani consensus accedat, & iudex cuius iurisdictionem prorogare volunt, sit ecclesiasticus.

Idem *abbati Trecen.*

Significasti *a* nobis, quòd P. clericus ad petitionem C. mercatoris se tuæ iurisdictioni subiecit, si in termino nunc elapso, de pecunia mutuata non satisfecisset eidem: & infrà. Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quòd licet priuatorum consensus eum, qui iurisdictioni præesse dignoscitur suum possit iudicem constituere, clerici tamen in iudicem non suum (nisi fortè sit persona ecclesiastica, & episcopi diœcesani voluntas accedat) consentire non possunt.

CAP. XIX.

Legitimè citatus, tenetur coram iudice citante causam prosequi, non obstante, quòd post citationem mutauerit forum.

Idem.

PRoposuisti nobis, quòd quidam subditus tuus ad petitionem cuiusdam *b* aduersarij sui, à te legitimè citatus ad causam, quia postmodum iurisdictionis alterius esse cœpit, tuum intendit iudicium declinare. Porrò tuæ prudentiæ dubium esse non credimus, quod is in prædicta causa ius reuocandi forum non habet, quasi ab illo iam præuentus.

CAP. XX.

Quisq; clericus potest in curia Romana conueniri, licet alias specificè forum ibi non sortiatur: habet tamen ex causa ius reuocandi domum.

Idem.

LIcet ratione delicti seu contractus aut domicilij, siue rei, de qua contra possessorem causa mouetur: quibus forum regulariter quis sortitur, episcopus vester apud sedem apostolicam conuentus non fuerit: quia tamen omnium ecclesiarum mater est eadem, & magistra: ritè compelli potuit, vt ibi suis aduersariis responderet: nisi pro alia iusta & necessaria causa venisset, quam si tunc allegasset, ius reuocandi domum saluum fuisset eidem.

DE LIBELLI OBlatione.

TITVLVS III.

CAP. I.

Actor tenetur in scriptis libellum porrigere. Vel sic: Iudex non debet admittere actorem ad litigandum, nisi prius ei libellum in scriptis offerat. h. d. per alia verba.

Ex concilio apud sanctum Medardum habito. *c*

IGnarus *d* episcopus dixit: Habetis libellum reclamationis vel postulationis? Illi responderũt, se præ manibus nullum habere libellum. Ignarus episcopus dixit: *e* oportet vos secundum ecclesiasticam auctoritatem, reclamationem vestram libelli serie *f* declarare, eamq; vestris manibus roboratam, synodo porrigere, vt tunc vobis canonicè valeat respõderi. Et tunc ipsi fratres libellum conscribentes porrexerunt.

CAP. II.

Cùm agitur reali, non sufficit rem generaliter peti, sed debet ita specificari, vt euitetur obscuritas & æquiuocatio.

Innocentius III.

SIgnificantibus *a* T. & R. fratribus nostro fuit apostolatui declaratum, quòd cùm inter ipsos ex vna parte, & V. ex altera, super quadam terra coram iudicibus delegatis tracti fuissent in causam, oblato eis libello: illi (cùm plures terras haberent) vt terra illa, super qua quæstio vertebatur, ostenderetur eisdem, à iudicibus postularunt: quod cùm ipsi facere denegarent, ad nostram audientiam prouocarunt. Quocirca mandamus, quatenus si est ita, reuocato in statum debitum, si quid post appellationem huiusmodi noueritis attentatum, &c.

CAP. III.

Non tenetur reus respondere libello in actione personali, si non exprimitur causa petendi.

Gregorius IX. *archipresbytero ciuitatis nouæ, & M. canonic. Culmen.*

DIlecti filij fratres ecclesiæ sanctæ Mariæ de Hispida, sua nobis petitione monstrarunt, quòd quum prior & conuentus sanctæ Mariæ ad Carceres, ipsos super quadam pecuniæ summa coram priore sanctæ Trinitatis Veron. auctoritate apostolica conuenissent, ex parte ipsorum fuit excipiendo propositum, quòd cum dicti prior & conuentus nollent exprimere in porrecto libello *b* conuentionali, quare sibi dicta pecunia deberetur, super hoc minimè respondere tenebantur: & quia dictus iudex exceptionem huiusmodi admittere denegabat, nostram audientiam appellauerunt. Ideoque mandamus, quatenus si est ita, reuocato in irritum, &c.

DE MVTVIS PETItionibus.

TITVLVS IIII.

CAP. I.

Iudex etiam delegatus, compellit actorem ad respondendum reo in causa reconuentionis, & vtranq; causam ordine successiuo simul audiet: & vna sententia terminabit. h. d.

Alexander III. *Vulterano c episcopo & abbati de Spongia.*

EX *d* literis: [1 *&.ĩ.*] Quoniam rationis ordo exigit, *e* vt plebanus & clerici Maturen. abbati & fratribus Maturen. monasterij, de iis, quę aduersus eos proponunt, debeant in vestra præsentia respondere, cùm sibi ex ipsis coram vobis à sede apostolica delegatis iustitiam postulant exhiberi: Mandamus, quatenus actione plebani & clericorum proposita, & responsione facta: monitione præmissa compellatis eosdem memoratis abbati & fratribus incontinenti coram vobis super suis quæstionibus respondere, vt vicissim postmodum rationes partium audientes, concordia vel iudicio vtriusq; negotium terminetis.

[2 *Vestris accepimus, quòd dil. filij nostri abbas & fratres Maturiensis monasterij, super quæstionibus quas plebanus & clerici Maturien. aduersus eos proponunt, vestrum parati sunt subire examen, si illi incontinenti debeant de suis quæstionibus respondere. Vnde.*]

a *Vide Ferrandum Vasquin. libro 1. § 9. de success. resolu. numero 95.* b *dictio, cuiusdam deest in quibusdam manuscriptis.* c *Medardum monasterium est in vrbe Suessionensi, vbi id concilium habitum est. Burchardus libro 2. decret. ca. 192. Iuo par. 6. cap. 269. & cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* d *Ismarus. al. Higmarus.* e *vide l. si quando. C. vnde vi. & l. si homicidij. C. de accu. & authent. de iud. § oportet. coll. 6.* f *allegare.*

a *Vide Lanfr. in ca. quoniam § probationes. ĩ. de prob. & quatenus hic agitur de libello incerto & obscuro, Ias. in § sed ista. Instit. de actio. Dec. in cap. dilecti. ĩ. de iudi. & Paul. de Castr. consil. 145. & Alex. consil. 181. & 184. in 2. volum.* b *vide l. fin. C. de an. excep. & l. 1. ff. de edend. per Bar.* c *malè alij archipresbytero.* d *Post concil. Later. sub Alexan. III. par. 11. cap. 1. & cap. 2. eod. tit. in 1. compilat.* e *vide l. cum Papinianus. in fin. C. de sent. & inter. omnium iud.*

CAP. II.

Modus procedendi datus per rescriptum in causa conuentionis, intelligitur repetitus in causa reconuentionis.

Cælestinus III. *Rotl omag.* a *decano.*

PRudentiam *b* & infrà. Sanè consuluisti nos, vtrum cùm causa appellatione remota committitur, & reus coram eodem iudice actorem reconuenerit, & actor super reconuentione adpellationis obstaculum interponit, an sit huiusmodi appellationi deferendum? Nos verò ita sentimus, quod cùm actoris & rei eadem sit conditio, & vno eodemq; iure circa appellationis remediũ debeat vterque censeri, sicut desiderat actor, vt sibi iuxta mandatoris rescriptum iustitia fiat appellatione remota: eodem modo reconuenienti debet in sua iustitia respondere.

DE LITIS CONTESTATIONE.

TITVLVS V.

CAP. I.

Non per positiones & responsiones, sed per petitionem in iure propositam & responsionem secutam, fit litis contestatio, qua omissa nullus est processus.

Gregorius IX. *abbati sancti Ioannis in vineis.*

OLim inter episcopum Nouiensem ex parte vna, & capitulum ecclesiæ sancti Quintini ex altera, super quibusdam iniuriis, & excommunicationum sententiis, & quibusdam aliis articulis orta fuit materia quæstionis: & infra. Iudices factis quibusdam positionibus, & responsionibus ad easdem: auditis etiam, quæ partes voluerunt proponere coram eis, causam eandem ad examen apostolicum remiserunt. Procuratoribus igitur partiũ propter hoc in nostra præsentia constitutis, quamuis positiones & responsiones hincinde super pluribus articulis factæ fuerint coram iudicibus memoratis: qui tamen litis contestationem *c* non inuenimus esse factam, cùm non per positiones, & respõsiones ad eas, sed per petitionem in iure propositam & responsionem secutam contestatio *d* litis fiat: processum ipsorum de fratrum nostrorum consilio irritum duximus nunciandum.

VT LITE NON CONTESTATA NON PROCEDATUR AD TESTIUM RECEPTIONEM VEL AD SENTENTIAM DEFINITIUAM.

TITVLVS VI.

CAP. I.

Si agatur de adulterio ad separationem tori, & ante litis contestationem reus est contumax, potest excommunicari, sed testes recipi non possunt, nec causa definiri.

Innocentius III. *abbati sancti Proculi, & L. canonico Bononiensi.*

AD *f* hæc Deus: [1 & infra.] Cùm causa, quæ inter R. & B. vxorem eius vertitur, auctoritate apostolica, vobis commissa fuisset, tandè procurator eiusdem R. libello vxoris, quo virum ad separationem tori, & vt dotem reciperet, de adulterio accusabat, noluit respondere, donec aduocatus eius veniret, inducias postulando. Qui cùm huiusmodi sæpe petendo, vobis illudere videretur, tandem ad præsentiam vestram accedens, dixit se respondere paratum: sed die statuto cùm crederetur responsurus libello, restitutionem vxoris primò fieri postulauit, ne secus fieret adpellando. *a* Verùm quia dicebat mulier se virum habere suspectum, & idem procurator nec de mulieris impunitate cauere, nec vestro se curasset postmodum conspectui præsentare, vos testes mulieris recipere studuistis: [2 & infra.] Consultationi vestræ taliter respondemus, quòd licet ordo iudiciarius in aliis controuersiis sit seruandus, & in matrimonialibus causis, non vsquequaq; seruetur: quia tamen in præsenti negotio non est actum de fœdere matrimonij, sed de crimine adulterij (per quod ad separationem coniugij, non ad coniũctionem tenditur) quia lite non contestata, testes fuerunt recepti, & attestationes etiam publicatæ, siue deferendum siue non deferendum adpellationi fuisset, non est ad definitiuam sententiam procedendum. Potuit tamen præfatus R. propter suam contumaciam, vel etiam procuratoris (si sciens non purgauerit eandem) excommunicationis sententia innodari.

[1 *In apost. sede constituit totius ecclesiæ magistratum, vt quia secundum scripturæ sententiam fecit Deus hominem rectum, sed ipse se immiscuit quæstionibus infinitis, ad eandem nodi quæstionum difficiles referantur, suo recto iudicio dissoluendi, & infrà. Ad apostolatus nostri notitiam literarum vestrarum insinuatione peruenit quod.*]

[2 *Et attestationibus publicatis diligenter auditis quæ fuerunt ipsius nomine allegata. Quia verò cùm de ferenda sententia cum viris prudentibus tractaretis, diuersorum inuenistis diuersa consilia, quibusdam dicentibus appellationi simpliciter deferendum, aliis autem appellationi deferendum non esse, nõnullis etiam asserentibus appellationem nullatenus tenuisse, cùm mulier non sit restituenda viro suspecto, nisi de impunitate sufficienti præstita cautione, vos in tanta varietate nos consulere voluistis, qualiter esset in hoc negotio procedendum. Nos igitur.*]

CAP. II.

In causa restitutionis, contra contumacem, lite non contestata, sententia proferri non potest. h. d. comprehendendo omnem modum summandi.

Idem *Hierosolymit. patriarchæ, & archiepisc.* b *Cassen.*

ACcedens: *c* [1 & infra.] Cum in iudicum delegatorum præsentia, archiepiscopus Tirenẽsis restitutionis beneficium postularet, plebanus sancti Marci de Venetiis (contra quem agebat) nihil ad obiecta respondit, *d* sed ad nostram audientiam adpellauit: & licet sæpe fuisset admonitus, vt iuri pareret (quia eius adpellatio non tenebat) noluit tamen respondere amplius, vel coram eis etiam comparere. Ipsi verò iudices (cùm plebanus in sua contumacia perduraret *e*) testes receperunt ab aduersa parte productos, & depositionibus redactis in scriptis, mandauerunt eidem, vt ad eos accederet, in personas, vel in dicta testium obiecturus. Quod cùm facere noluisset, *f* in ipsum excõmunicationis sententiam protulerunt, possessionẽ iuris parœcialis adiudicantes archiepiscopo memorato: & eum restituentes in integrum, districtius vetuerunt, ne quis possessionem Cirenen. ecclesiæ restitutam præsumeret perturbare. Cum igitur *g* lis coram eisdem iudicibus non esset cõtestata, & manifestè pateret, literas ipsas per veri suppressionem obtentas, (cùm manifestum esset duos prædictorum iudicum, Achonien. videlicet & Berithen. episcopos: eidem archiepiscopo tanquam suffraganeos suo Metropolitano subesse) ac ex his plebanum legitimè adpellasse constaret, in quem (etiam si minus legitimè adpellasset) licet iudices ipsi propter cõtumaciam

a *al. archiep.* b *Pars c. prudentiam sup. de offic. iud. de. & c. 2. eo. tit. in 2. compil.* c *vide Bart. & Fulgos. & Paulum in l. causas. C. de trans. Soc. in reg. 295.* d *l. vn. C. eo. & l. Aurelius §. idcirco. ff. de lib. leg.* e *vide Bart. Soc. in fallent. Reg. 296. & aliquot seq.* f *C. 1. eo. tit. in 3. compilat.*

a *Vide auth. qui semel. C. quom. & quan. iu. & ibi gl.* b *Casarien.* c *C. 1. eod. tit. in 2. comp.* d *vid. l. 1. ff. si quis ius di. non ob. & l. 2. ff. si quis in ius vo. non ie.* e *al. malicia permaneret.* f *vid. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco pub.* g *ordo est: Nos cassauimus prædictas sententias, cum lis non esset contesta. & pateret, &c. & contestaret. &c.*

excommu-

excommunicationis fortè potuerunt proferre sententiam, non tamen debuerunt super principali negocio definitiuam sententiam, lite non contestata, proferre: prædictas cassauimus sententias, imò cassas denunciamus & inanes. Vnde Tiren. archiepiscopo dedimus in mandatis, vt ecclesiæ S. Marci instrumenta restituat: & etiam vniuersa, quæ huiusmodi occasione sententia, per se, vel per alios, occupauit. *a*

[1 *Ad præsentiam nostram ven. f. n. Paphen. ep. ven. f. n. Achont. Tibiaden. & Beritten. episcoporum nobis literas præsentauit, sententiam continentes, quam super causa quæ inter ven. f. n. Thyren. archiepiscopum ex vna parte, & plebanum sancti Narcij, ex altera vertebatur, iidem episcopi promulgarunt: asserebant etenim iidem episcopi memorati per suas literas, quod cū causam ipsam de mandato nostro susceperint terminandam, partes ad suam præsentiam conuocarunt. Sed plebanus nec eorum literas, in quibus mandati nostri tenor erat expressus recipere voluit, nec eorum se conspectui præsentauit, sed secundò citatus: licet nec literas eorum recipere voluisset, coram eis apparuit, prioris absentiæ suæ causas allegans, & inspecto nostrarum literarum tenore, petitis etiam induciis & recessis, ab eis licentiatus abcessit, se statuto die ad eos redire promittens.*]

CAP. III.

Si lite non contestata reus est contumax: si fieri potest, mittitur actor in possessionem, causa custodiæ: aliàs reus excommunicabitur.

Idem *episcopo Brixiensi.*

TVæ fraternitatis *b* deuotio: [1 *& infrà.*] Consultationi tuæ taliter duximus respondendum, quòd si reus lite non contestata *c* se absentat contumaciter: talisque causa sit, quòd actor possit in petitarum rerum possessionem induci, est in eadem causa custodiæ inducendus. Quod si causa talis fuerit, quòd idem in possessionem nequeat intromitti, *d* vt iuri pareat, per censuram ecclesiasticam est contumax compellendus.

[1 *Consuluisti præterea, vtrum si aliquis citatus legitimis peremptoriis parere noluerit, iudex lite non contestata, contra ipsum debeat sententiam promulgare, vt idem affectus tædio appellaturus, saltem iudicis se conspectui repræsentat. ad quod.*]

CAP. IIII.

Receptio testium facta contra non contumacem, lite nō contestata, in causa matrimoniali est nulla.

Idem *de decima & Helemosio* e *abbatibus Aurel. & Carnot. diœces.*

ACcedens *f* ad sedem apostolicā nobilis vir Gu. *g* vicecomes nobis exposuit, quòd cùm Corisopiteñ. episcopus comitem Britanniæ proxima linea consanguinitatis adtingat: & archidiaconus eius sit clericus cōmensalis (qui eidem vicecomiti est aduersarius principalis, vtpote qui vxorem *h* suam, & terram publicè detinere præsumit) & magister P. de terra vxoris suæ oriundus, existat nimis fauens eidem, & omnes sub districtu existant comitis memorati, nec nisi per districtū ipsius ei pateat accessus ad eos, & ipsi (quibus causa inter ipsum & vxorem suam commissa fuerat) nunquam ei voluerint (nisi in terra inimicorum suorum) locū & terminum adsignare, quò sine mortis periculo accedere non audebat: & licet literas non habuit de conductu, si tamen missæ ei fuissent, non debebat se credere suis capitalibus inimicis: [1 *& .j.*] Mandamus, quatenus (cùm propinquiores sitis terræ nobilis tam dictæ, quam suæ & causa ipsa per vos commodius valeat terminari, cùm ad vos securus *a* pateat accessus) vtrinque *b* partibus conuocatis (si vobis constiterit, quòd ante litem legitimè contestatam, vel post adpellationem ex præmissis causis interpositam, testes super consanguinitate contra matrimonium absque culpa contumaciæ recepti fuissent) vos adtestationes huiusmodi decernatis irritas & inanes, compellentes dictam nobilem, vt reuertatur ad virum suum (quem inconsultè dimisit) ita quòd postquam ipse vir plenariam restitutionem habuerit tam vxoris, quàm terræ causam super matrimonio audiatis: eamq; fine canonico terminetis.

[1 *Sed qui & lite non contestata super consanguinitate testes recipere præsumpserunt: & infra. Cùm igitur in matrimonialibus causis non tam ad disiungendum quàm ad coniungendum debeamus existere promptiores, ne fortè quod Deus coniunxit, homo non separare præsumat. d. s. v. p. a. s.*]

CAP. V.

Lite non contestata non recipiuntur testes regulariter super principali. Fallit in casibus hic annotatis: scilicet cùm timetur de morte, vel absentia diuturna testium. tunc enim seruata solennitate hic posita, possunt etiam lite non contestata testes examinari. h. d. vsque ad § porrò.

Idem.

QVoniam *c* frequenter in dubium reuocatur à multis, an lite non contestata testes recipi valeant, auctoritate præsentium duximus declarandum regulariter verum esse, quòd lite non contestata, non est ad receptionem testium procedendum. Nisi fortè de morte testium timeatur, vel absentia diuturna: in quibus casibus, cum ciuiliter est agendum (ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur) senes, & valetudinarij, & alij testes (de quibus ex aliqua rationabili causa timetur) etiam lite non contestata sunt proculdubio admittendi, seu pars conuenta sit contumax, seu sit absens absque malicia, vt conueniri non possit. Sed si actor non conuenerit aduersarium intra annum, ex quo conueniri poterit, vel saltem receptionem huiusmodi testium non denunciauerit illi. Adtestationes sic receptæ non valeant, ne fortè hoc procuret in fraudem, vt processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel aliæ locum habere non possint.

Cùm agitur de matrimonio carnali vel spirituali, possunt contra contumacem etiam lite non contestata testes recipi, & sententia definitiua ferri. Si verò reus est absens, sed non contumaciter, tunc in carnali non procedit, sed expectatur absens. In spirituali verò, si agatur de contracto: stabitur iuribus antiquis: si de contrahendo, expectatur absens per sex menses. Sed de hoc vltimo, quando agitur de contrahēdo, dic hodie vt in capi. quàm sit. & capi. cupientes, de electo in vi. vbi aliter est prouisum. hoc dicit.

Porrò speciales causæ possunt occurrere, in quibus casualiter est aliud obseruandum, vt (verbi gratia) si super alicuius electione, vel copia maritali *d* quæstio moueatur. tunc enim (ne propter longam moram in spiritalibus & temporalibus patiatur ecclesia læsionem, vel viro siue mulier fornicationis occasio præbeatur, maximè cum propinquitatis gradus opponitur lege diuina prohibitus) in huiusmodi casibus (si contumax apparueritis, in quem fuit actio dirigenda, seu quia peremptoria citatione recepta venire contemnit, seu qui maliciosè seipsum occultat, *e* seu quia impedit, an possit ad eum citatio peruenire) testes lite non conte-

a *Vide l. dissolutè. C. de condi. ex leg.* b *Cap. 3. eod. titul. in 3. compil.* c *al. absentauerit se.* d *introduci.* e *de Curia Dei & de eleemosyna abbatib.* f *Cap. 4. eo. titul. in 3. compil.* g *Al. VV.* h *Ex qualibet enim harum causarum oritur inimicitia capitalis, vt hic per Doct. tradit Marsil. in l. 1. § præterea. ff. de quæst.*

a *Securior.* b *vtriusque.* c *Cap. 5. eod. tit. in 3. compilatione.* d *contrahenda vel contracta, sed is qui abest contumax est. & sic variat à § seq. si autem secund. Host. Ioan. And.* e *vide l. contumacia, cum no. ff. de reg. iur.*

ſtata ſunt meritò admittendi, & nihilominus (ſi de cauſa liqueat) ad definitiuam ſententiam procedendum. Si vero aliter abſens fuerit, & agatur de ſpirituali coniugio inter eccleſiam & prælatum iam contracto, electione maximè confirmata, illud in hoc articulo volumus obſeruari, quod ſuper expectatione talium perſonarum in ſacris eſt canonibus definitum. Quod ſi forſan agatur de ſpirituali coniugio contrahendo: is qui eſt in prælatum electus, per ſpacium ſex menſium expectetur, niſi (penſatis negotiorum circumſtantiis) per ſuperioris prouidentiam magis vel minus fuerit expectandus.

Si autem de carnali coniugio ſit agendum, tandiu alteruter coniugium expectetur, donec de ipſius *a* obitu veriſimiliter præſumatur: quia cùm ſine culpa ſit abſens, vt ſi captiuitate, vel ægritudine, aut alio iuſto impedimento forſitan teneatur, aut etiam propria, ſed non malitioſa voluntate in remotis partibus moram facit, *b* vt de facili vel in breui citari non poſſit: ei quidem præiudicari non debet, cùm habeat forſan exceptiones legitimas ad intentionem contrariam eliendam: eo nequaquam obſtante, quod de lapſu carnis poſſit opponi: quoniam in coniugio caſus multi occurrunt, in quibus coniuges ſine culpa, ſed non ſine cauſa continere coguntur.

Ad perpetuam rei memoriam, vel cùm agitur per viam inquiſitionis, poſſunt teſtes ſine litis conteſtatione recipi, & etiam publicari h.d. vſq; ad § In aliis verò.

Sunt & alij caſus ſimiliter *c* ſpeciales, in quibus abſque litis conteſtatione legitimè poſſunt teſtes produci, vt quando exceſſuum inquiſitio, vel teſtium publicatio imminet facienda.

Si reus lite non conteſtata eſt contumax, & agitur reali, mittitur actor in poſſeſſionem rei petitæ cauſa cuſtodiæ: quam tamen recuperat reus veniens intra annum, ſi offerat cautionem de ſtando iuri, & reſtituat expenſas: poſt annum verò his non ſeruatis, non auditur, niſi ſuper proprietate. Sed ſi conuenitur reali, qui nomine alieno poſſidet, nominabit domino in iudicio, & ſtatuetur ei terminus, intra quem faciet dominum comparere: qui ſi intra terminum non venerit, iudex illum citabit, quo adhuc non veniente, iudex mittit actorem in poſſeſſionem veram. Si verò reus contumax conuenitur actione perſonali, mittetur actor in poſſeſſionem bonorum ipſius rei, pro modo debiti declarati: & primò mobilium, ſecundò immobilium, ſi mobilia non extſtant: vel excommunicabitur reus, h.d. vſq; ad finem.

In aliis verò caſibus prudenter eſt adtendendum, vtrum contumax reali actione, an perſonali conueniatur. Si reali, mittendus eſt autor in rei petitæ poſſeſſionem, vt tædio adfectus reus veniat reſponſurus. Qui ſi venerit intra annum (iudicio ſiſti præſtita cautione, *d* ac exhibita ſatisfactione congrua expenſarum) poſſeſſionem recuperet. Quod ſi cautionem offerre neglexerit intra annum: actor poſt annum verus conſtituetur poſſeſſor: ſuper proprietate duntaxat aduerſæ parti defenſione legitima reſeruata. Quòd ſi ſuper rebus immobilibus quiſquam conueniatur, qui eas poſſidet nomine alieno, debet ſtatim in iudicio dominum nominare, certo dierum ſpacio à iudice *e* ſtatuendo, eoque ad eius notitiam perducendo, vt vel ipſe veniens, vel idoneum dirigens reſponſalem, actoris intentionem excipiat. Si verò poſt tempus indultum, quod diſpoſitum eſt, noluerit adimplere: tanquam lite, quæ ingeritur ex eo die, quo poſſeſſor ad iudicium vocatus eſt,

a *Quot modis probetur aliquis mortuus docet Odofr. in lib. fin. C. de ſacro. eccleſ. Cyn. in l. ſiquidem C. ſol. matr. Maranta in leg. ſi poteſt. vbi ponit 23. modis.* b *De modo probandi iuſtam abſentiam vide in l. penultim. § ad crimen. ff. de public. iudic.* c *In antiquis, caſus ſpeciales in quibus ſimiliter, &c.* d *Vide l. cùm clericis. C. de epiſc. & cleric.* e *al. finiendo.*

ad interrumpendam præſcriptionem longi temporis conteſtata, dominum poſſeſſionis iudex tribus *a* edictis legitimis euocabit: & tunc ipſo in eadem voluntate manente, negocium ſummatim examinans, in poſſeſſionem ipſarum rerum actorem mittere non tardabit: omni allegatione abſenti ſuper principali quæſtione reſeruata. Si autem ſuper perſonali actione conueniatur, vel mittendus eſt actor in poſſeſſionem mobilium ipſius, vel immobilium, ſi forte mobilia non habeat, pro modo debiti declarati: vel in contumacem eſt eccleſiaſtica ſententia proferenda: ita videlicet, quòd alterutra pœna, quæ magis timeri debeat, iudex à principio ſit contentus: ad alteram nihilominus proceſſurus, ſi hoc meruerit proteruitas contumacis: qui veniens intra annum, vel poſt annum etiam audietur iuxta diſtinctionem in alio caſu ſuperius adnotatam.

DE IVRAMENTO CALVMNIAE.

TITVLVS VII.

CAP. I.

Clericus in cauſa eccleſiæ ſuæ iuramentum calumniæ poteſt alteri committere: & per ſe iurare non cogitur, nec debet ſine ſuperioris ſententia.

Honorius ſecundus. *b*

INhærentes veſtigiis prædeceſſorum noſtrorum dicentium grauiores quæſtiones per ſummum pontificem terminari: [1 & j.] Legibus ita [que] comperimus eſſe cautum, vt nullus clericus iurare præſumat. Alibi vero reperitur ſcriptum, vt omnes principales perſonæ in primo litis exordio ſubeant iuramentum calumniæ, propter quod pleriſque venit in dubium, vtrum clericus iuſiurandum præſtare debeat, aut alij hoc officium delegare: quia illud conſtitutionis edictum, vbi cleri iurare prohibentur, à [*c* Auguſto de Conſtantinopolitanis clericis promulgatum fuiſſe videtur, idcirco ad alios non creditur pertinere. Vt ergo dubietas iſta auferatur, ſecundum etiam deciſionem filij noſtri *d* H. quondam imperatoris, cuius ſunt verba hæc: & infra. Eius itàque interpretationem corroboramus, & diui [Marci] conſtitutionem ita interpretari debere decernimus, vt ad omnium eccleſiarum clericos generaliter pertinere iudicetur. Nam cum imperator Iuſtinianus decreuerit, vt canones patrum, vim legum habere oporteat, & in nonnullis patrum canonibus reperiatur, vt clerici omnino iurare non audeant, dignum eſt, vt totus clericalis ordo à iuramento calumniæ præſtandō ſit immunis. Præterea ſtatuti principis tenor talis eſſe dignoſcitur. Nos itaque (diuinæ & humanæ legis intentione ſeruata) decernimus & imperiali au-

a *Dictio tribus deeſt in omn. vet. ex Raymundi & Aret. compilatione.* b *In impreſſis Honor. 3. ſed ex Codic. Bartol. veterem lectionem reſtituimus, & Honorium ſecundum repoſuimus, vt etiam obſeruat Cont. cum ex ordine Capit. huius tituli: tū ex Henrici imperatoris mentione in hoc capit. habita: vixit enim Eugenius, & ſedit circa annum Chriſti 1126. Imperator. Henric. 5. Habetur hæc decretal. poſt concil. Latera. ſub Alexan. 3. part. 23 capite 1. & cap. 2. eod. titul. in 1 compilatione. In vno Honor. 3. omnibus epiſcop. occidentalibus. In aliis Honor. ſimpliciter.* e *Legend. Marciano. vt & infra paulò poſt. error hinc proceſſit, quod in ſcriptis codicibus quales habeo, ſic ſcriptum erat: Imperat. Marc. Marcianus. Illi autem ſcripſerunt: Marcus.* d *Henrici, vt ſcribitur in vet. lib. vbi additur eam Henrici, conſtit. Arimini factam eſſe 3. Kalend. April.*

ctoritate

ctoritate irretractabiliter definimus, vt non episcopus, non presbyter, non cuiuscunque ordinis clericus, non abbas, non aliquis monachus, vel sanctimonialis, in causa quacunque, siue controuersia, seu criminali, seu ciuili, iusiurandum compellatur qualibet ratione subire, sed aliis idoneis defensoribus (si expedire ecclesiæ suæ nouerit) huiusmodi officium liceat delegare. Verum cum hac moderatione, vt episcopus inconsulto Rom. pontifice, vel quisque clericus inconsulto prælato suo minimè iurare audeat. Omnibus autem episcopis, & vniuerso clero, ita custodiri debere mandamus, vt si quis in illam commiserit, veniam sibi deinceps nouerit denegari.

[1 *Nostrorum fratrum diligenter, consilio inquisito, huiusmodi causæ speciem irrefragabiliter Deo opitulante decidimus. Quoniam.*]

CAP. II.

In spiritualibus causis, de calumnia non iuratur.

Idem *ordinatori, eccles. subd. & magistro Omni bono.*

LIteras: *a* [1 *& §.*] Sane Rom. eccl. in his casibus, in quibus de ecclesiis, decimis, & rebus spiritualibus tantum agitur: iuramentum calumniæ nec dare, nec recipere consueuit: eo quod tales causæ non ex legum districtione, sed ex canonum æquitate finem debitum sortiuntur: canones autem iuramentum calumniæ in huiusmodi causis nulli prorsus inducunt. Vnde contentione de iuramento calumnię præstando omissa, ad vlteriora discretio vestra procedat.

[1 *Benignitatis tuæ benignè recepimus, in quibus vtrum in ea causa quæ inter ven. f. n. G. Bonon. episcopum, & dil. fil. A. Paduanum abbatem, sub vestro examine agitatur, iuramentum calumniæ præstari vel recipere conueniat requisistis.*]

CAP. III.

Principalis persona non indistinctè releuatur ab onere iurandi, de calumnia: licet compareat per œconomum: sed sibi vel œconomo est deferendum, inspecta qualitate causæ & personarum. h. d.

Eugenius Papa.

IN pertractandis *b* causis sacramentum calumniæ non passim præcipimus exhiberi: sed causæ & principalium personarum qualitate inspecta, quandoque per ipsas principales personas, quandoque per œconomos, qui causam omnino non nesciant, in animam iurantis illud præcipimus præstari.

CAP. IIII.

Vniuersitas tenetur iurare de calumnia, nisi releuet se constituendo œconomum.

Idem *Magalon. & R. Neumansen. episcopo.*

IMperatorum: *c* [1 *& §.*] Accepimus *autem*, quòd ab abbate & fratribus *d* Clareuallis (sicut ab aliis) exigitur calumniæ iuramentum. Ad quod faciendum eos cogere non debemus. Sed (ne aliena iura videantur huiusmodi occasione illicitè detinere, & ipsi à causa sua decidant, si ex parte ipsorum prædictum iuramentum, cùm res postulauerit, non fuerit præstitum) eisdem præcipimus, vt in suo monasterio œconomum statuant: qui pro eis petere & excipere, atque iuramentum de calumnia (cū necesse fuerit) valeat exhibere: [2 *& infrà.*] Tu verò frater Neumansen. episcopo œconomū idoneum statuas, qui in tali officio conueniens ipsi monasterio videatur.

[1 *Secularium leges & sanctorum patrum institutiones ecclesiasticæ viros religiosos in omnipotentis Dei seruitio protegunt & defendunt, & nullam eis molestiam vel perturbationem quæ sacro ordini contradicat, irrogari permittunt.*]

[2 *Ideoq; per a. s. f. v. m. q. eosdem fratres qui in ista causa sunt, sicut ratio exigit, plenius instruatis, vt de cætero sua iura per hoc non possint amittere, & aliis quantum iustitia permittit, in talibus causis debeant satisfacere.*]

a *Cap. 3. eod. tit. in 1. comp. & post conc. Lat. sub Alex. 3. c. 7.* b *Post concil. Later. sub Alex. 3. p. 23. c. 3. & c. 4. eod. tit. in 1. comp.* c *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Later. sub Alex. 3. par. 23. c. 4.* d *Framenallis. uet.*

CAP. V.

Clerici etiam in eorum causis iurant de calumnia, contraria consuetudine non obstante.

Lucius III. *Helien. a episcopo, & archid. Noruicen.*

CÆterùm, quia *b* nouis morbis, noua conuenit antidota præparari: mandamus quatenus in causa *fideiussionis*, quæ inter R. clericum de sancto Albano, & (I. & F. canonicos) Londoñ. vertitur: ad veritatem eliciendam, adpellatione cessante præstari faciatis ab vtraq; parte calumniæ iuramentum: consuetudine, quæ legi contraria est, non obstante.

CAP. VI.

Procurator vel syndicus vniuersitatis ecclesiasticæ vel secularis, de calumnia iurare potest. h. d.

Innocentius III. *episcopo Placen.*

CVm causam *c* quæ inter Rauennateñ. archiepiscopum, & commune Fauentinum (super villa Luci, ac quibusdam aliis) vertitur: delegatis iudicibus duxerimus committendam, & iidem in negocio minime processissent: nos partibus dedimus in mandatis, vt pro ipsa causa nostro se conspectui præsentarent, quorum procuratoribus cum instrumētis de rato, in nostra præsentia constitutis, petitionem ipsius archiepiscopi per procuratorem eius fecimus exhiberi: & ad eam, partem alteram respondere, ac interrogationibus & responsionibus reductis in scriptis, & lite coram nobis plenissime *d* contestata, fecimus calumniæ iuramentum ab ipsis procuratoribus vtrinq; præstari.

CAP. VII.

Episcopus iurat de calumnia, si per seipsum elegit litigare, propositis tantum non tactis euangeliis. Si verò per syndicum litigat, per illum poterit iurare. h. d.

Gregorius IX. *episcopo Beluacen.*

CVm in causa pecuniaria (quā inter te & R. *e* motam esse proponis) non per te, sed per syndicum, vel actorem elegeris litigare, per illum quidem præstandum erit calumniæ iuramentum: quod si per te ipsum, propositis tantum: sed non tactis euangeliis (sicut in dicendo testimonio) à te videtur huiusmodi iuramentum exhibendum: & infra.

Actor refutando iuramentum calumniæ sine causa, cadere debet ab instituta actione, reus autem debet haberi pro confesso. h. d.

Pœna verò recusantis hoc iuramentum cùm pręstandum fuerit, est vt actor ab instituta cadat actione, reus autem haberi debeat pro confesso.

DE DILATIONIBVS.

TIT. VIII.

CAP. I.

Summa sic: (ne videatur conuenire rubr. de appellationibus.) Citatio vocatoria cum peremptoria non debet esse nimis breuis, maxime vbi de rebus ecclesiasticis agitur, nisi necessitas aliud suggerat.

Alexander III. *Cantua. & Vigor. episcopis.*

DIlecti *f* filij, abbas & monachi de H. nobis insinuare curarunt, quòd cum causam, quæ vertitur inter ipsos, & moniales de

a *Vt in c. 4. infr. de fideiuss.* b *Post conc. Lat. sub Alex. 3. par. 23. c. 5. & c. 6. eod. tit. in 1. compil.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. comp.* d *al. legitime.* e *al. M.* f *Post conc. Later. sub Alex. 3. p. 3. c. 5. vbi est integra facti species.*

Ledeñ. ſuper eccleſia de Alteñ. decano & archidiacono Linconñ. commiſerimus terminandam: ipſi timentes ſe à iudicibus adgrauati (eo quòd ad primam citationem terminum ſibi nimis breuem & peremptorium ſtatuerunt) *a* ad noſtram audientiam duxerunt adpellandum. [1 *& ſ.*] Quia (verò) non ſpectat ad iuris ordinem, diem peremptorium, maximè cùm de rebus eccleſiaſticis agitur (niſi forte neceſſitate vrgente) taliter maturare: mandamus, quatenus ſi eſt ita, reuocato in irritum, ſi quid inueneritis poſt appellationem huiuſmodi adtentatum: in cauſa iuxta priorem tenorem literarum procedatis.

[1 *Nos igitur attendentes.*]

CAP. II.

Induciæ deliberatoriæ denegantur reo, ſi per literas citatorias plenè potuit inſtrui, & deliberare ſuper eo, de quo quæritur.

Celeſtinus III.

PRæterea *b* adiecisti, quòd cum cauſæ tibi à ſe. ap. delegantur, literis citatoriis reſcriptum apoſtolicum inſeris, vt eo viſo deliberare valeat, qui ab altero conuenitur: [1 *& ſ.*] Quia igitur quid agendum ſit in hoc caſu, deſideras edoceri, taliter tibi reſpondemus, quod reo ad iudicium legitimè *c* conuocato, ſi ex reſcripto ſibi tranſmiſſo plenè potuit inſtrui ſuper eo, de quo in iudicio conuenitur, induciæ deliberatoriæ non ſunt vlterius indulgendæ, ſed procedendum potius eſt ad examinationem cauſæ, & finem ei debitum imponendum.

[2 *Cumq; non ad primam & ſecundam canonicam citationem, ſed ad tertiam tantummodo reus veniat auctore ad omnes citationes veniente, & ipſe actor intentionem ſuam in iure proponat: reus vexationi eius intendens, tunc primò deliberatorias requirit inducias, cùm actor eidē authenticum offerat, vt concordet cum reſcripto: quia in prima citatione recipit, aſſerens etiam quod longo citationis ſpacio, ſi voluerit, plena tempus deliberationis potuit habere.*]

CAP. III.

Ex declaratione verbi generalis, vel ambigui poſiti in libello, nouæ induciæ deliberatoriæ dandæ non ſunt, ſi per expreſſa potuit reus deliberare ſuper ambiguitate illa, vel generalitate. hoc dicit.

Honorius III. *Ferentino* d *epiſcopo.*

LIteræ tuæ ac petitio *e* presbyteri ſanctorum Priſcæ & Aquilæ de vrbe, nobis exhibitæ continebant: [1 *& ſ.*] idem presbyter contra nobiles viros A. & G. libellum eccleſiæ ſuæ nomine obtulit, continentem, quòd penſio de poſſeſſionibus ſoluta non fuerat ipſi eccleſiæ, elapſis iam tribus annis & vltra. Nobilibus verò ipſis petentibus, vt explicaret ipſis ſpacium, quod per hanc adiectionem & vltra, ſignificari volebat: & ipſo presbytero exprimente, quod ſeptem annis fuerat in dictæ penſionis ſolutione ceſſatum: ijdem dicentes libellum eſſe huiuſmodi expreſſione mutatum, longiores ad deliberandum petierunt inducias: quas quia denegaſti eiſdem, ad noſtram audientiam adpellauerunt. Nos igitur adpel. huiuſmodi friuolam reputantes, mandamus quatenus ea nequaquam obſtante, in negocio ipſo ratione præuia procedas iuxta priorum continentiam literarum:

[1 *Quod cum cauſam quæ inter ipſum archipresbyterum ex vna parte, & nobiles viros A. & de Cilia. & G. & fratres eorum, & filios ex altera ſuper quibuſdam poſſeſſione, & rebus aliis vertitur, tibi duximus committendam.*]

CAP. IV.

Si citatus in cauſa ardua de longinquo vocatur pro publica vtilitate, etiam ad locum iudicij, ita quod intra terminum citationis deliberare, & alia ſibi neceſſaria ad comparēdum explicare non potuit, in termino reſpondere non cogitur, ſi reperiatur in loco iudicij, ſed habebit nouas inducias. hoc dicit notabiliter.

Greg. IX. *abbati aquæ viuæ Turon. diœc. & archidiac. Turonen.*

EXpoſuit nobis Bituriceñ. archiepiſcopus: & infra. Burdegaleñ. archiepiſcopo dedimus in *a* mandatis, vt ſuper iure primatiæ, quam in eo & in prouincia ſua dictus Bituriceñ. archiepiſcopus ſe habere propoſuit, ad initium proximè præteritæ quadrageſimæ (qđ ei terminum peremptorium adſignauimus) per ſe, aut per procuratorem idoneum, ſe conſpectui noſtro præſentaret. *b* Cumque poſtmodum perſonaliter vocatus pro eccleſiæ Romanæ ſubſidio, ad noſtram *c* audientiam acceſſiſſet, Bituriceñ. archiepiſcopus apud ſe. ap. conſtitutus, poſtulauit inſtanter, vt in eodem negocio procedere deberemus. Idem vero Burdegal. archiepiſcopus ad propria rediens, conſtituit pro ſe procuratorem in ipſo negocio, qui (ſaluis exceptionibus ſibi competentibus in reſpondendo & defendendo, ac aliis) omnia faceret, quæ in propria erat perſona facturus. Petente ergo archiepiſcopo ſuprà dicto, vt præfatus procurator reſponderet eidem: ille excipiendo propoſuit ſe ad hoc non teneri, cum pro alia maiori cauſa, pro publica ſcilicet vtilitate dictus Burdegaleñ. vocatus pro abſente reputari debuerat, *d* & reuocandi domum priuilegium habuiſſet. Nondum etiam ſuper hoc deliberauerat cum ſuffraganeis ſuis & aliis, quorum concilium tam ardua cauſa requirit: nec tempus habuerat, in quo ad vtrunq; negotium valuerit (ſicut expediret) eſſe paratus. Sed pars altera econtra reſpondit, quòd cum ſuper quæſtione prædicta prius fuerat euocatus: noſtræ intentionis non fuerat primum mandatum per poſterius reuocare: temporis quoque ſpacium habuerat tam prolixum: vt potuiſſet ſi voluiſſet ſuper cauſa deliberare prædicta, ſicut fecerat cum quibuſdam: & commodè vtrique negocio imminere: & infra. Nos igitur de conſilio fratrum noſtrorum vſque ad proximum *e* venturum feſtum Natiuitatis dominicæ dilationem adhuc ſibi duximus indulgendam.

DE FERIIS.

TIT. IX.

CAPVT PRIMVM.

Diebus dominicis mercari, litigari, iudicari, vel iurari non debet, ſed de veſpera in veſperam debent celebrari.

Ex concilio apud Compendium. *f*

OMnes dies dominicos à veſpera in veſperam, cum omni veneratione decernimus obſeruari, & ab omni illicito opere abſtinere: vt in eis mercatum minimè fiat neq; placitum: neq; aliquis ad mortem vel ad pœnam iudicetur, nec ſacramenta (niſi pro pace, vel alia neceſſitate) præſtentur.

CAP. II.

Feſtorum principium & finis fieri debet, ſecundum ipſorum magnitudinem, & conſuetudinem regionis. hoc primo. In præcipuis feſtis & intra Paſcha & Pentecoſten, non fit ſolennis genuum flexio. Si tamen tunc clerici vel

---

a *Vide l. contumacia. ff. de re. iu. & l. tres denunciationes C. quomodo & quando iud.* b *Capit. 1. eod. titul. in ſec. compilat.* c *euocato.* d *al. Ferrarien al. Florentino.* e *archipresb. Eccl S. Pauli in vrbe Rom. præeſt abbas vnus: & huic eccleſiæ deſeruiunt vi. pre. card. Quorum vnus eſt pres. cardinalis S. Priſcæ. Ergo presbyteri, legendum, non archipresbyteri. in omn. manuſcr.*

a *Præceptis.* b *Vid. l. 1. & ibi. gloſſ. & do. C. eod.* c *alit. præſentiam.* d *Vid. l. actione §. Labeo ff. pro ſol. & l. 1. in ſi ff. ſolut. ma.* e *primum.* f *Burch. 2. dec. c. 81. Iuo p. 4. c. 16. & c. 1. eod. tit. in 1. compil. vide Couàruuiam lib. 4. var. reſol. cap. 19.*

epiſcopo

episcopi ordinentur, secundm ordinationis modum genua flectuntur, hoc secundo. Romana ecclesia speciale festum de Trinitate non facit: seruatur tamen de hoc cuiusque ecclesiæ consuetudo, hoc tertio.

Alexander III. a *Terdon. archiep.*

QVoniam *b* in parte: [1 *& j.*] Licet scriptum sit, de vespera in vesperam celebrabitis sabbata vestra: festorum tamen principium & finis iuxta eorum qualitatem, & diuersarum regionum consuetudinem debet attendi: & sicut magnitudo dierum exigit, prius incipere, & tardius terminari: & infra.

Diebus autem dominicis & aliis præcipuis festiuitatibus, siue inter Pascha & Pentecosten, genuum *c* flexio nequaquam debet fieri: nisi aliquis ex deuotione id velit facere in secreto. In consecrationibus *d* autem episcoporum, & clericorum ordinationibus, consecrans & consecratus tantum genua flectere possunt: secundum quod consecrationis modus requirit. Præterea festiuitas sanctæ Trinitatis, secundum consuetudines diuersarum regionum à quibusdam consueuit in octauis Pentecostes: ab aliis in dominica prima ante aduentum domini celebrari. Ecclesia siquidē Romana in vsu non habet, quòd in aliquo tempore huiusmodi celebret specialiter festiuitatem: cùm singulis diebus, Gloria patri & filio & spiritui sancto, & cætera similia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis.

[1 *Vestram volumus prudentiam certa cognitione tenere quod.*]

CAP. III.

Propter necessitatem alimentorum, licet diebus feriatis in honorem Dei operi seruili intendere, maximè circa rem tempore perituram. h. d.

Idem *Triburien. archiepiscopo.* e

LIcet tam *f* veteris, quàm noui testamenti pagina septimum diem ad humanam quietem specialiter deputauerit: & tam eum, quàm alios dies maiestati altissimæ deputatos, necnon natalitia sanctorum martyrum ecclesia decreuerit obseruanda: & in his ab omni opere seruili cessandum: [1 *& infrà.*] Indulgemus, vt liceat parœcianis vestris diebus dominicis, & aliis festis (præterquam in maioribus anni solennitatibus) si alecia terræ se inclinauerint, eorum captioni ingruente necessitate intendere: ita quòd post factam capturam ecclesiis circumpositis & Christi pauperibus congruam faciant portionem.

[1 *Nos tamen cui ab omnium prouisore ecclesiæ est regimen commissum, super his quæ necessitas exegerit, Christi fidelibus tenemur commodum prouidere, non vt si quando eos seruili operi, id est actioni vel operi peccati publici & victui & vestitui quærendo forte intendere contigerit, volumus vt eis ap. se. misericordia consueta subueniatur. Inde siquidem est quod regio vestra quæ non multis frugibus abundet, mare in quo populus maiorem consueuit habere sustentationem sterilius solito effectum fuisse multorum relationibus cognoscentes B. Petri auc. & Pauli & nostra.*]

CAP. IIII.

Tres septimanæ, quibus canon prohibet fieri nuptias, ante festum Ioannis Baptistæ, non continuantur festo: sed intelliguntur de septimana ascensionis cum duabus sequentibus.

Clemens III. *g*

CApellanus tuus, frater episcope, *h* coram nobis ex parte tua proposuit, quòd cum statuta canonica declarent nuptias tribus septimanis ante festum natiui beati Ioannis Baptistæ minimè celebrari debere, quidam hebdomadas illas absque interpolatione continuandas intelligunt. Alij verò inter festum & ipsas volentes facere interuallum, illud dicunt ob reuerentiam festiuitatis Pentecostes fuisse statutum: quæ in septimanis istis solet interuenire quandoque: & sic à tribus diebus Rogationum ante ascensionem domini inchoantes, vsque ad octauum diem post Pentecosten (illis hebdomadis computatis) illo tantum spacio temporis celebrari nuptias *a* non permittunt, earum celebrationem abinde nullatenus inhibentes. Quia ergo consulti fuimus, vtra istarum opinionum potior videatur: nobis & fratribus nostris apparuit: quod licet ea sit Romanæ eccle. consuetudo, vt quocunq; tempore matrimonium contrahatur, consensu interueniente legitimo de præsenti: quia tamen à septuagesima vsque ad septimum diem *b* post Pentecosten celebrari nuptiæ non sinuntur, & postea etiam tribus septimanis, vel pluribus ante festiuitatem sancti Ioannis sine differentia celebrantur: posterior sententia meliori & subtiliori nititur ratione: & siue secundum canones à septuagesima vsque post octauas Paschæ: siue iuxta consuetudinem ecclesiæ Rom. vsque post 7. diem festi Pentecostes (quod caret octauis) nuptiæ suspendantur: in dominica, quæ sequitur, & deinceps possunt licitè celebrari.

CAP. V.

In feriis introductis in honorem Dei & sanctorum, nisi ob necessitatem vel pietatem, iudicium exerceri non potest, etiam de consensu partium: feriis tamen introductis fauore hominum partes renunciare possunt.

Gregorius IX.

COnquestus est nobis: & infra. Quamuis non prorogari, sed expediri deceat *c* quæstiones: debet tamen iudicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, qui ob reuerentiam Dei noscuntur esse statuti: scilicet natalis Domini, sancti Stephani: Ioannis euangelistæ, Innocentij, sancti Siluestri, Circuncisionis, Epiphaniæ, 7. diebus dominicæ passionis, Resurrectionis cum 7. sequentibus, Ascensionis, Pentecostes, cum duobus *d* qui sequuntur. Natiuitatis Bap. festiuitatum omnium, virginis gloriosæ: 12. Apostolorum, & præcipuè Petri & Pauli, beati Laurentij, Declinationis beati Michaëlis. Solennitatis omnium Sanctorum: ac diebus dominicis, cæterisq; solennitatibus, quas singuli episcopi in suis diœcesibus cum clero & populo duxerint solenniter venerandas: quibus vtique solennibus feriis (nisi necessitas vrgeat, vel pietas suadeat) vsque adeo conuenit ab huiusmodi abstinere, vt consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia quam contingit diebus huiusmodi promulgari. Licet diebus feriatis, qui gratia vindemiarum vel messium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate.

DE ORDINE COGNITIONVM.

TITVLVS X.

CAP. I.

Contra mulierem vindicantem aliquem in maritum, admittitur exceptio consanguinitatis: quæ prius discutienda est, quàm super matrimonio pronuncietur: & sufficit super ipso principali pronunciare. h. d.

Clemens III. *Alatrino episcopo.* e

---

a *al. Truden. archiepisc. al. Tricliensi archid.* b *Cap. 2. eod. titul. in 2. compil. Gen. 2. Exod. 16. & 20. Leuit. 23. Num. 28. Deute. 5.* c *vide Burch. lib. 13. c. 3.* d *al. consecratione.* e *In plerisq; episcopo, non archiepisc.* f *Cap. 3. eod. titul. in 3. compil. Arnald. Albertin. in Rub. de hæretic. libro 6. quæst. 12 § quintus error. numer. 23. Couaruuias lib. 4. var. resol. cap. 19. num. 4.* g *al. Celestinus.* h *Cap. 4. eod. tit. in 2. compil. Burch. l. 13. decre. cap. 21.*

a *Vide conci. Trid. sess. 24. in doctr. de sacr. matr. can. 11. & ead. sess. de reform. matr. c. 10. & conci. Laodicensi. c. 52.* b *ad septem dies, vt infra post 7. dies.* c *al. debeant.* d *al. ita cum duobus diebus quæ subsequuntur.* e *al. Apetrino. al. Alatano. al. Alen. al. Alteran.*

INtelleximus, *a* quòd cùm quædam mulier peteret quendam in virum, teſtes ad ſuæ intentionis aſſertionem induxit: per quos pars viri futurum ſibi præiudicium metuens, exceptionem conſanguinitatis obiecit, ex qua intendit petitionem mulieris elidi: [1 *& j.*] Inquiſitioni tuæ taliter duximus reſpondendum, quòd cum exceptione probata quæſtio principalis perimatur, antè eſt cognoſcendum de ipſa, quam ad definitionis articulum procedatur: quo facto virum ab impetitione mulieris (prout expoſcit ratio iuris) abſoluas.

[1 *Quia verò nos conſulere voluiſti, an prius de impedimento conſanguinitatis ſit agendum quàm ſuper cauſa principali ſententia proferatur.*]

CAP. II.

Si reus contra actorem ſpoliatorem ſpoliationis opponit: aut excipiendo, & tunc prius auditur, & ea probata, reſpondere non cogitur: ſed per hoc non reſtituitur: aut agendo, & tunc ſimul vtraq; quæſtio terminatur, & ea probata reſtituetur.

Innocentius III. *epiſcopo Narmarinenſi.* b

CVm dilectus filius *c* abbas de Ferentino, de nobilibus viris dominis de Artone *d* depoſuerit quæſtionem, quòd manu armata, & cum exercitu ad caſtrū monaſterij venientes, in prædis animalium & aliis damnificare dictum cœnobium præſumpſerunt: de quibus iuſtitiam ſibi fieri poſtulabat. Et citra litis conteſtationem ſub forma exceptionis fuit ex aduerſo reſponſum, quòd per ipſius dolum & violentiam caſtrum Sirati amiſerant: quod & progenitores eorum tenuerant, & ipſi poſſederant in quiete: ſibi petentes prius reſtitui, quàm petitionibus ipſius reſponderent, præſertim cum teſtes haberent præſentes, per quos intentionem ſuam incontinenti probare volebant. Verum ex parte abbatis fuit taliter replicatum, quod ab eo reſtitutio peti non poterat, qui non fuerat ſpoliator, præſertim cùm dictum caſtrum ad ius & proprietatem ſui monaſterij pertineret: quod etiam pars aduerſa nullatenus denegabat. vnde & verus dominus (ad quem ab alio res ſua poſſeſſa reuertitur etiam poſt tempora longiora) retentionis debebat commodum obtinere: & iudicium reſtitutorium contra ſpoliatorem tantum competere dignoſcitur: [1 *& j.*] Nos autem diſtinguendum eſſe credimus, vtrum ſpoliationis quæſtio ab eiſdem nobilibus ſit obiecta in modum actionis ad reſtitutionem petendam, an in forma exceptionis ad intentionem aduerſarij repellendam. Cùm ea in modum actionis propoſita, intelligantur mutuæ petitiones ſeſe tanquam diuerſæ minimè contingentes: ac per hoc iuxta regulam iuris (quâ dicitur, Qui prior adpellat, prior agat) quæ prius eſſet propoſita, prius foret tractanda: quanquàm in idem iudicium ambæ deductæ, viciſſimq; tractatæ, ſimul eſſent eadem ſententia terminandæ. Sed quoniam quæſtio illa fuit ab eiſdem nobilibus tantum in modum exceptionis obiecta: interloquendo pronunciamus, vt probationes eorum ſuper ipſa exceptione primitus audirentur, & ea probata legitimè, abbati non cogerentur reſpondere ſuper petitionibus memoratis, donec reſtituerentur ab ipſo: cùm ſpoliatori ſpoliatus ante reſtitutionem non cogatur vllatenus reſpondere.

Verùm ſpoliatione in modum exceptionis tantum probata, non eſt per hoc reſtitutio facienda. Quemadmodum ſi in modum exceptionis aliquod crimen teſti obiicitur, vt à teſtimonio repellatur, etſi crimen contra eum ciuiliter probatum fuerit, non ideo ſibi pœna infligitur ordinaria, ſed eius dumtaxat teſtimonio non creditur: quod ea ratione contingit, quoniam in ipſum accuſatio non procedit. Teſtes etiam, quorum teſtimonium reprobatur, inter infames quaſi ex falſo teſtimonio non habentur.

[1 *Pro damnis quoq; illatis reſtitutio poſtulari non poterat, ſed eadem debet actio competens intentari, alioqui cum etiam pars abbatis damna grauiſſima ſibi quereretur illata, prius reſtituēda fuerant, ſi propter huiuſmodi eſſet reſtitutio facienda ſecundum tenorem regulæ memoratæ. Capitula quoque de reſtitutione facienda, loquentia, locum habere in criminalibus aſſerebant: & quando quis ab aduerſario ſpoliatur, & ſuper re ipſa qua ſpoliatus eſt, conuenitur. Cæterum ex parte abbatibus regulam introductam aduerſa pars in mutuis petitionibus locum habere dicebat, cùm cauſæ viciſſim tractatæ vna poſtea ſententia terminantur. Cùm verò pars aliqua petat reſtitutionem, vel aliquid ſibi deberi proponit, & altera in modum exceptionis ſe aſſerit ſpoliatam, nec ante reſtitutionem ſuam nullatenus reſponſuram de incidēti prius aſſerebat antea cognoſcendum. Cùm autem quæ præuidimus & alia quædam prædicti Cardinal. nobis & fratribus noſtris, fideliter retuliſſent.*]

CAP. III.

Petenti hæreditatem, obſtat exceptio natiuitatis, quæ prius debet coram eccleſiaſtico iudice terminari. hoc dicit, ſecūdum gloſſ. intelligendo, quòd hic erat prius coram iudice ſeculari petita hæreditas, & exceptum fuit de illegitimitate.

Honorius III. *Ludouico Regi Francorum.*

TVam non credimus latêre prudentiam: cauſam natalium reginæ Cypri, ad examen noſtrum (vtpote, quæ ad forum eccleſiaſticum pertinet) eſſe delatam. [1 *& j.*] Quia vero *a* antequam natalium cauſa terminata eſſet, dependentem ex illa ſucceſſionis cauſam incipere, nihil aliud eſſet, quàm diuerſis proceſſibus intricare negotium, & confuſione quadam iudicij ordinem perturbare: ſi fortè ab ipſa regina fueris ſuper hoc requiſitus, donec iam dicta cauſa natalium apoſtolico iudicio finem acceperit, patienter expectes.

[1 *Vnde claræ me. Philippum regem Francorum patrem tuum literis noſtris curauimus præmonere, vt ſi forſitan in regina ipſa ſuper ſucceſſione comitatus Campaniæ, quæſtionem proponeret coram eo, non audiret eandem quouſq; terminata eſſet prædicta cauſa natalium, ex qua illa noſcitur dependere. Licet igitur ſicut eidem patri tuo ſcripſimus, velimus Reginam ipſam in ſuis iuſtis petitionibus exaudiri.*]

CAP. IIII.

Agens poſſeſſorio recuperandæ, non tenetur ante reſtitutionem ſuis ſpoliatoribus (niſi ſuper quæſtione ſpoliationis) reſpondere: poteſt tamen ab agendo repelli per exceptionem ſpoliationis. hoc dicit.

Gregorius IX.

SVper ſpoliatione conuentus, aduerſus reſtitutionem petentem non eſt (niſi ſuper quæſtione ſpoliationis) ſi eum reconueniat audiendus. Cùm reſtitutionis petitio in hoc priuilegiata noſcatur, vt ipſam intendans non cogatur ante reſtitutionem ſpoliatoribus reſpondere. *b* Quanquam ab agendo (ſpoliatione ab eis in modum exceptionis *c* propoſita) repellatur.

DE PLVS PETITIONIBVS.

TITVLVS XI.

CAP. I.

Ponit quatuor modos plus petendi, & pœnas plus petentium.

Gregorius IX.

COnſilium *d* prouidentiæ dici non poteſt, quòd pecuniam tibi debitam, ante terminum ab aduerſario

a *Cap. vn. eo. tit. in 1. compilat.* b *al. Narmenſ. al. Nouatienſi. al. Varicenſi. al. Marin.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* d *Arrone.*

a *Tamen.* b *Vid. l. bona fides cum not. ff. depoſi.* b *al. oppoſita in manuſc.* d *Vide Iaſon. in §. ſi quis agens inſt. de act.*

uerſario

uersario repetisti: punitur enim importunitas plus petentium, si super petitione sua duxerint in iudicio persistendum: ita, quod qui repetunt amplius sine causa, in expensis aduersario condemnantur. Qui autem plus loco, ad interesse tenentur: *a* pro eo quod vtilitas adimitur debitoribus, quam haberent si statuto loco soluissent. Ei verò, à quo amplius *b* tempore petitur, induciæ duplicantur: nec litem excipiet, nisi ei soluantur expensæ. Te quoque dubitate non credimus, quòd causa plus petitur, cùm aliquid in genere vel sub alternatione debetur, & rem in specie, vel vnum præcisè peti contingit. Re autem, si x. sint debita, & xx. petantur. Loco verò, cum quis non vbi conuenit soluere, sed alibi conuenitur. Tempore quoque, cum ante diem vel conditionem petitur quod debetur.

DE CAVSA POSSESSIONIS & proprietatis.

TITVLVS XII.

CAP. I.

Causa possessionis & proprietatis sub eodem iudice terminari debet: nec contra absentem est pronunciandum.

Gregorius (*duci*) c *Siciliæ*.

SVsceptis *d* [1 & j.] Legali prouisione decretum est tam *e* momenti, quàm proprietatis causam, sub vno eodemque iudice debere cognosci. *f* Nec nos contra inauditam partem aliquid possumus definire.

[1 *Magnitudinis vestræ epistolis contristati sumus, &c. quæ sunt impressa in magistro Gregorij.*]

CAP. II.

Si actum est possessorio & petitorio, potest iudex receptis probationibus super vtroq; prius discutere probationes super possessorio, & illud terminare. h. d.

Celestinus III.

AD vltimum interrogati fuimus, *g* si iudices deputati, vt de possessione & proprietate cognoscant, grauibus partium sumptibus parcere cupientes, de vtraque commixtim audiant allegationes, pariter & testes admittant: *h* deinde prius audiant adtestationes de possessione, & pronuncient secundum tenorem illarum, vtrum licitè hoc agatur. Nos autem (cùm hoc sit in iure ciuili expressum) quòd licitè possint fieri respondemus.

CAP. III.

Si spoliatus possessorio & petitorio simul agens, possessionem & spoliationem probat, sed non dominium seu proprietatem, obtinet in possessorio: sed succumbet in petitorio.

Innocentius III. *archiepiscopo & canonicis Sutrinis.*

CVm ecclesia Sutrina pastore *i* vacaret, vos conuenientes in vnũ, & (sicut moris est) spiritus sancti gratia inuocata: pastorem vnanimiter elegistis, petentes ipsius electionem à sede apostolica confirmari. Verum clerici conuentualium ecclesiarum ciuitatis eiusdem, consequenter suam deposuere querelam, quòd cùm in episcoporum electionibus ipsi ac prædecessores eorum consueuerint interesse, vos eis renitentibus, & exclusis ad electionem procedere præsumpsistis: quam ob hoc non confirmari, sed infirmari potius postulabant. Partibus ergo apud sed. apost. constitutis, in eaditorum præsentia testes vtrinque producti fuerant: & eorum depositionibus publicatis, pars canonicorũ per testes à se introductos intentionem suam (quòd ad eos tantum spectaret electio) sufficienter dicebant *a* esse probatam, parte clericorum nihilominus adserente, quod per dicta testium, quos produxerant, & ipsi adsertionem suam, (quòd electioni pontificum interesse deberent) plenius probauissent: per quæ constare dicebant, eos electionibus trium episcoporum (qui ecclesiæ Sutrinæ vltimo & immediatè præfuerant) cum canonicis cathedralis ecclesiæ adfuisse vocemque habuisse cum aliis eligendi. Nos igitur (quoniam deprehendimus testes vestros in perhibendis testimoniis varios extitisse, atque aduersus fidem adtestationis suæ corã auditoribus vacillasse, & quòd negatiuam quodammodo adstruere satagebant, probare volentes ius electionis ita *b* ad vos spectare, quòd ad aduersarios minimè pertineret: per testes verò aduersæ partis fuit sufficienter ostẽsum, quod in trium episcoporum electionibus de quib. præmissum est, clerici præsentes adfuerint, & vocem habuerint eligendi) præmissam electionem factam eis cõtradicentibus & exclusis decreuimus irritandam, clericos sæpe dictos in eam quasi possessionem (quam ante controuersiam motam habuerant) reducentes. Verum quoniam in quæstione prædicta quicquid iuris vtraque pars in electione habebat, deductum in iudiciũ videbatur, cum iure ciuili sit cautum, id venire in iudicium, non solum, de quo actum est vt veniret, sed id non venire, de quo nominatim actum est ne veniret: & secundum statuta canonica electiones episcoporum ad cathedralium ecclesiarum clericos regulariter pertinere noscantur, nisi alibi secus obtineat de consuetudine speciali: nec ex eo, *c* quod clerici antedicti se inter eligentes Sutrinos episcopos probauerunt tertiò extitisse, ius eligendi propter breuitatem temporis vsque ad præscriptionem legitimam non producti sibi adquirere potuerunt, & actore non probante, qui conuenitur & si nihil præstiterit, obtinebit: ab eorum impetitione super electionib. faciendis vos duximus absoluendos, sæpedictis ecclesiarum clericis super hoc perpetuum silentium imponentes.

CAP. IIII.

Idem dicit quo ad intellectum, quod decretalis supra proxima.

Idem *canonicis de Bethlehem.*

CVm super *d* electione Bethlehemitem ecclesiæ inter R. subdiaconum nostrum, & P. canonicum sepulchri dominici quæstio verteretur: vtroque se pro electo gerente: cum præfatus subdiaconus à patriarcha Hierosolymitan. fuerit confirmatus [1 & *infrà.*] Eum *e* qui se probauerat per secularem potentiam spoliatum: restituendum decreuimus, iustitia mediante. Verùm quoniam tam possessorium, quàm petitorium deductum fuerat in iudicium, & tam restitutionis, quam electionis quæstio plenius agitata, & constitit nobis electionem vtriusque minus canonicam extitisse (cùm iudex, de qua re cognouerit, pronunciare *f* debeat,) vtranque duximus sententialiter irritandam. *g*

[1 *Alter verò fauorem Regum obtineret, eis dil. f. p. Basilicæ 12. apostolorum. I. titul. S. Stephani in monte Celio*

a *Vid. l. 1 ff. de eo quod certo loc.* b *plus.* c *alit. Fœlici. Gregor. 7. Registri ind. 2. epistol. 98. siue 100.* d *ca. 1. eod. titul in prima compilat.* e *aliter momentaneæ possessionis sed in registr. Greg. est momenti.* f *Vid. l. l. 1. & per totum tit. ff de qui. re. ad eundem iudi. eatur.* g *c. vn. eod. tit. in 2. compilat.* h *accipiant.* i *c. 1. in eod. tit. in 3. compilatione.*

a *Dicebat.* b *aliter ita quidem.* c *Huius periodi sensus: Clerici conuentualium ecclesiarum quamuis tribus episcoporum electionibus interfuerint, non tamen acquisiuerunt ius eligendi, quoniam nondum legitimo tempore id ius præscripserant.* d *Capit 2. eod. tit. in 3. compil.* e *al. Et quia se probauerat. al. ita cum, quia se probauit.* f *In Cod. Barb. de ea pronunciare, &c.* g *Reliqua pars huius c. est infra. de confessu. c. 2.*

presbyteros & G.S. Mariæ in porticu diac. card. dedimus auditores. In quorum præsentia receptis vtrinque testibus & eorum depositionibus publicatis, hincinde allegata fuerunt nobis, & fratribus nostris retulerunt fideliter & prudenter. Nos verò tam per relationes Cardinalium, quàm per gesta de causæ meritis sufficienter instructi communicato fratrum nostrorum consilio iamdictum sub. R.]

CAP. V.

Qui agit de proprietate, ante conclusionem causæ possessorio adipiscenda vel recuperanda agere potest: post conclusionem verò, & ante sententiam hoc non potest, nisi iusta causa subsit.

Idem *episcopo Nouinten.* a

PAstoralis *b* officij: [1 *& infrà.*] Sanè (sicut intimasti) contingit aliquando, vt cum is, qui se asserit spoliatum, suum trahit spoliatorem in causam, inter ipsa iuris auspicia requisitus, quo malit experiri iudicio, litem proprietatis ingreditur, de illata sibi violentia nullam faciens mentionem: cum autem fuerit in causa processum, nouum iudicium super possessorio nititur inchoare: [2 *& infrà.*] Consultationi tuæ taliter respondebimus, quod possessorio quidem iudicio, quod de recuperanda, seu adipiscenda possessione proponitur antequam renunciatum sit, aut conclusum in proprietatis iudicio primitus instituto, agi potest ab eo, qui rem cœperit vindicare. Cum legali sit prouisione statutum, eum qui fundum vindicauerit ab eo, cum quo interdicto, Vnde vi potuit experiri, pendente iudicio interdictum posse nihilominus intentare. Aliis possessoriis iudiciis in suo robore duraturis, quæ vindicationem dominij, sui natura præcedunt. Si verò renunciatum fuerit vel conclusum, vt iam possit causa proprietatis definitiuæ sententiæ calculo terminari: (Ne lites litibus inculcentur, & via possit fraudibus aperiri) causa non decisa, possessorio non erit vtendum. Nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire. *c* Puta cùm ex perspicuis indiciis facilè arguitur iniquitas inuasoris, & spoliato casu seu malicia probandi dominium subtraxerit facultatem. His igitur & aliis causis inspectis (quæ continent æquitatem, aut iustè monerint animum iudicantis) postquàm etiam conclusum fuerit, posse agi possessorio iudicio non negamus.

[1 *Debitum solicita mente prosequeris cum iustitia & zelo succensus super dubiis iuris articulis per ap. se. oraculum à qua tua pendet iurisdictionis auctoritas, responsum humiliter expetis & deuotus expectas, ne fortè noua oppositionum varietas aut iuris expositio varia nouitate distincta, non iuris effectum pariat, sed iustitiæ defectum potius inducat.*

[2 *Quod non videtur possessorio renunciare iudicio, qui rem cœperit vindicare. Ex aduerso resistitur, qui dum querelam proprietatis sponte proposuit, præiudicium sibi fecit in quæstione possessionis, quæ secundum ordinem iuris prius proponi potuit & debuit terminari: quid igitur in his statuendum sit, tua f. requisiuit. Nos autem.*]

CAP. VI.

Si petitorio & possessorio simul est actum, vna sententia terminatur & præmittitur possessorium in terminando: sed in exequendo præualet petitorium.

Idem *episcopo & officiali sancti Andreæ.*

CVm dilectus: *d* & infra. Ad quartum breuiter respondemus, quod cum super possessorio & petitorio simul est actum: vtrunque vna sententia debet terminari. *e* Sed licet in pronunciatione sit possessio præmittenda, in executione tamen debet proprietas præualere.

a *Nouionensi.* b *Capit. 3. eod. tit. in 3. compilatione.* c *Vide l. dolum cum gloss. 1. & not. C. de dona.* d *Capit. 4. eod. titul. in 3. compilatione.* e *Vide etiam ff. de minor. per Bart.*

CAP. VII.

Adiudicatur illi beneficium, qui probauit collatorem suum fuisse in possessione conferendi collationis tempore: per hoc tamen non prohibetur succumbens agere de proprietate iuris conferendi cum ipso collatore. hoc vult tota litera.

Idem *Veronen. episcopo.*

CVm olim *a* quæstio, quæ inter archidiaconum ex vna parte, & archipresbyterum & canonicos Vincentinæ ecclesiæ ex altera: & infra. Quoniam per adtestationes nobis constitit euidenter, quòd ab episcopis Vinceñ. archidiaconatus ipse sine reclamatione aliqua canonicorum, duobus archidiac. continuè (qui ante ipsum extiterant) fuerat adsignatus: & quia canonici prædicti, indies recusare minimè debuerunt, cum causa prædictis iudicibus fuisset delegata, de vtriusque partis procuratorum adsensu, prædictum archidiaconatum eidem per definitiuam sententiam adiudicare curauimus: canonicis Vincen. perpetuum silentium imponentes: Reseruata tamen eis quæstione proprietatis super collatione archidiaconatus ipsius: si fortè super hoc contendere voluerint aduersus episcopum Vincen. cum res inter alios acta, non debet eis præiudicium generare.

CAP. VIII.

Si petens rem ex vna causa succumbit, ex alia causa petere poterit. hoc dicit, quo ad literam. Vel sic: Petenti rem iure dominij, possessionem probare non sufficit. hoc dicit, quò ad titulum.

Honorius III. *abbati S. Cypriani Torcel. diœcesis, & S. Mariæ nouæ de Venetiis.*

IN causa, quæ inter patriarcham Granden. ex vna parte, & abbatem & conuentum monasterij sancti Georgij de Venerijs, super subiectione ipsius monasterij, ex altera vertebatur: inuenimus pro eodem patriarcha probatum, quòd inter alia abbas quandoque iuit ad eius synodum l. so. Venetorum ei per plures annos exoluens: *b* [1 *& infrà.*] Ad hæc cùm de præmissis l. so. quos petiit ad subiectionis iudicium, à patriarcha sit actum per sententiam definitiuam, quam super hoc contrariam reportauit: ei non adimimus (si alio iure de ipsis experiri voluerit) potestatem.

[1 *Probatum verò pro episcopo inuenitur, quod eiusdem monasterij confirmauit abbates, qui eidem obedientiam & reuerentiam impenderent. Abbates etiam eiusdem monasterij ad synodum veniebant episcopi, & idem ad exequias inuitatus recipiebatur processionaliter cum solennitate prædicta, ac similiter inuitatus in festo beati Georgij procurationem recipiebat ibidem, quem in barcha sua in festo purificationis B. virginis conducebant. Cum autem in his primo possessorio egerint patriarcha & episcopus memorati, nos eos ad possessionẽ vel quasi restituimus prædictorum: quia hincinde petitorio nihilominus actum fuit, & vtraque pars totum ius suum videretur in iudicium deduxisse. nos visis prædecess. n. priuilegijs monasterium ipsum de fi. n. con. liberũ esse decreuimus, & immediate ad Rom. eccles. pertinere. Illud in præmissis quæ iurisdictionem & subiectionem respiciunt ab impetitione dictorum patriarchæ & episcopi absoluentes, nõ obstante possessione circa prædicta probata: cum non docuerint se tanto tempore talia percepisse, quod per hoc libertatis priuilegijs fuerit derogatum, reseruamus tamen episcopo supradicto quæ sibi circa chrisma, oleum sanctum, ordinationes clericorum, & quædam alia quæ in eisdem priuilegiis specialiter reseruantur.*

a *Omissis multis intellectibus huius cap. de quibus latè Doctor. hoc loco hic mihi videtur satis aptus, quamuis archidiaconus per episcopum esset electus.* b *l. cum quid D. si cert. petat.*

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM.
TITVLVS XIII.

CAP. I.

Aduersus restitutionem petentem, non est audiendus reus de proprietate opponens, nisi actore consentiente.

Gregorius IX. *S. episcopo Constantinop.*

LIcet multum: *a* & infrà. Conquestus est nobis *b* Philasius cæcus, eius campum ab ecclesiæ *c* hominibus irrationabiliter occupatum. Quod si ita est, quanquam ante omnem contentionem possessio ei debuerat violenter ablata restitui: tamen quia Euentus diaconus ipsius ecclesiæ, consentiente illo constituit se legitime probaturum dictum campum eiusdem ecclesiæ iuris esse, inquire veritatem: & si hoc probatum fuerit, huic dicendum est, vt à sua intentione discedat. Alioquin res ei abblata reddatur.

CAP. II.

Petenti restitutionem beneficij, non obstat renunciatio facta post spoliationem, quia præsumitur non spontanea. Et seriosè addidi, quia præsumitur non spontanea: quoniam & si probaretur spontanea, deberet obstare talis exceptio, vel renunciatio in beneficialibus.

Alexander III. *Vigoren. episcopo.*

SOlicitè cures *d* perquirere, quo tempore H. renunciauit ecclesiæ: & si tibi constiterit eum spoliatum, cum eidem ecclesiæ renunciauit: contra eum testes alterius partis, de iuramento, & renunciatione sponte facta (antequam restitutus fuerit) non admittas: quia non est verisimile, quòd sponte iuri suo renunciauerit, qui renunciat spoliatus. Sed testes eiusdem H. quibus intendit se probare, quòd violenter prædicta ecclesia fuerit spoliatus (dummodo idonei sint) recipere non postponas.

CAP. III.

Petens restitutionem beneficij non auditur, etiamsi spoliationem probat, si probatur eum sponte illud beneficium prius resignasse.

Idem.

ACcepta *e* quæstione P. clerici (quòd violenter fuerat ecclesia spoliatus) vobis dedimus in mandatis, vt si hoc constaret, eam sibi restitui faceretis. Quo cognito, responsum est ab aduersario, id non debere proficere: eo quod spontanea voluntate coram Eboracen. archiepiscopo apost. se leg. præscriptam ecclesiam *f* abiurasset: [1 & .ꝑ.] Mandamus, quatenus si vobis constiterit, quòd præfatus P. nullo metu vel vi coactus, sed spontaneè *g* prælibatam ecclesiam taliter abiurauerit: ei super hoc perpetuum silentium imponatis.

[1 *Quia verò non scripsimus idiotis, sed discretis personis & nostrum est discernere quid ratio dictet præsentium auctoritate dis.n.*]

CAP. IIII.

In interdicto de retinenda succumbit reus ipsius abiuratione probata. h. d. quo ad titulum.

Idem *Vigoren. episcopo, & Elien. archid.*

AVdita querela T. clerici *h* quòd H. persona ecclesiæ de Sander, ipsum super ecclesia sua de Pelen. *i* indebitè molestaret: Londonen. episcopo, & tibi (fili archid.) dedimus in mandatis, vt si vobis cōstaret, quod prædictus H. alterius ecclesiæ personatum haberet, vel iuramento spontaneè præstito firmauerit, si memorato T. super eadem *a* ecclesia quæstionem decætero non moturum: ab eius molestia super hoc compesceretis eundem: [1 & .ꝑ.] Cum verò vobis plenius constitisset, dictum H. non solum ecclesiæ alterius personatū habere, sed etiam spontanea voluntate ecclesiam de Pelen. in perpetuum abiurasse: prohibuistis etiam ne dictum T. super hoc decætero molestaret. Licet autem nuncius eiusdem H. posteriores literas impetrauerit formam aliam continentes, quòd non obstantibus literis à parte altera impetratis, reuocari deberet, si quid immutatum esset in causa, postquam idem nuncius iter ad nos adripuerit veniendi. Quia tamen non intelleximus, nec intelligi debuit vt reuocaretur, quod per vos factum esset auctoritate literarum nostrarū, *b* sed si quid præsumptione vel violentia *c* immutatum esset: mandamus, quatenus sententiam, quam protulistis ante posteriorum literarum receptionem, occasione ipsarum nullatenus reuocare teneatis: & si contra sententiam ipsam aliquid statuistis, studeatis id sublato adp. obstaculo reuocare. Si verò post receptionem sequentium literarum sententia lata fuerit: ea non obstante iuxta tenorem ipsarum appel. postposita procedatis.

[1 *Postmodum verò nuncius præfat. H. ad præsentiam nostram accedens constanti nobis assertione proposuit, quod per violentiam idem H. eadem ecclesia spoliatus fuerit, & ideo ad vos nostras literas impetrauit: vt si constaret vobis veritate cognita ipsum H. spoliatum esse, cum idem renunciauerit ecclesiæ contra eum testes alterius partis de iuramento & renunciatione spontaneè facta nullatenus reciperetis ß. testes potius H. quibus intendebat posse probare quod violenter præd. ecclesia spoliatus fuerit, dummodo sint idonei, non differatis recipere & secundum eorum depositiones vel demonstrationes & rationes & allegationes hincinde productas in causa ipsa app. re. quod iustum est iudicetis, non obstantibus literis nostris, si quæ aliæ ab alterutra parte impetratæ fuissent, aut forma quam excessimus in aliis literis super hoc impetratis. Addimus insuper quod super causa ipsa aliquid esset mutatum, postquam nuncius prædicti H. tunc iter arripuit ad nostram præsentiam veniendi, totam causam ante ingressum principalis causæ contradictio & appel. cess. in eum statum reduceretis in quo fuisse dignoscitur, cum nuncius prædicti H. est iter ipsum aggressus, nisi fortè interim idem H. cum altera parte spontanea voluntate posset super ecclesia ipsa conuenire, nunc autem ex literis prædicti episcopi & tuis fil. archid. nobis innotuit, quod vos priorum literarum tenorem secuti, partes debita solennitate citastis.*]

CAP. V.

Petenti restitutionem beneficij, quæstio institutionis non canonicæ, referri non potest.

Idem *Brixien. episcopo.*

IN literis *d* tuis: & infrà. Super illa quæstione, videlicet cùm quis dicit se de possessione violenter eiectum: & aduersarius dicit eum non fuisse canonicè institutum: respondemus prius de violenta eiectione, quàm de canonica institutione agi debere: quia prædo etiam est secundum rigorem iuris restituendus.

CAP. VI.

Non obstat exceptio criminis agenti interdicto vnde vi: vel, Quod vi aut clàm.

Idem *Exonen.* e *Episcopo.*

ITem cùm quis *f* dicit se de possessione violenter eiectum, vel aduersarium clam possessionem intrasse,

---

a *c. 7. eod. tit. in 1. compilat.* b *Philagrius al. Philarius.* c *In C. Bart. ab ecclesia vestræ.* d *Post concil. Lateran. sub Alexan. III. part. 22. c. 1. & c. 2. eod. tit. in 1. compil.* e *Post concil. Later. p. 22. c. 2. & c. 2. eod. tit. in 1. compil.* f *l. si quis vi. D. de adqu. poss.* g *sed spontanea voluntate.* h *Post concil. Lateran. 3. part. 22. c. 4. & c. 4. eod. tit. in 1. compilatione.* i *al. Peleren.*

a *Ita super eadem causa: in multis antiq.* b *Verbum, Reuocetis in irritum, Abbatis non intelligitur de legitimè actis.* c *Innouatum.* d *Post concil. Lateran. sub Alexand III. part. 22. c. 5. & c 5. eod. tit. in 1. compil. Anton. Gabr. comm. concil. tit. de rest. spol.* e *al. Leonensi.* f *Post conc. Lateran. p. 22. c. 6. & c. 6. eod. tit. in 1. comp.*

& aduersarius ei crimen obiicit, vt eum à sua intentione repellat: non occurrit nobis, quod illius obiectio admitti debeat, a vel principalis causæ propter hoc executio retardari: quoniam criminaliter aduersus eum ante restitutionem agere non potest, cùm præsumatur eius existere inimicus.

CAP. VII.

Spoliatus etiam à iudice iuris ordine prætermisso, ante omnia restituatur.

Idem *Cantua. archiepiscopo.*

CONquerente b nobis Renaldo clerico accepimus, quod ipsum ecclesia de Wefort c sine iudicio spoliasti. Quia verò iam non decet honestatem tuam clericos tuæ iurisdictionis sine manifesta causa & rationabili suis beneficiis spoliare, quibus teneris paterna prouisione consulere: mandamus, quatenus, si est ita, prædicto clerico præfatam ecclesiam cum reditibus inde perceptis restituas: & in pace eam possidere permittas. Restitutione autem facta, si quid aduersus eum super præscripta ecclesia proponere volueris, coram Exon. episcopo delegato à nobis per te vel per sufficientem responsalem tuum, cum eodem R. ordine iudiciario poteris experiri.

CAP. VIII.

Restituitur coniunx viro probanti desponsationem & copulam, & de ipsius impunitate caventi, nisi magna sit viri sæuitia.

Idem *Ambian. & Beluacens. episcopis.*

EX transmissa d nobis, [1 *& infrà.*] Mandamus, quatenus si vobis constiterit, quòd præfata mulier prædicto militi legitime desponsata fuisset, & ab eo cognita: ipsam ei restitui faciatis, recepta tamen sufficienti cautione, quòd illi non debeat aliquod malum inferre. Si autem capitali odio ita mulierem vir persequitur, quòd meritò de ipso diffidat: alicui probæ & honestæ mulieri vsque ad causæ decisionem custodienda studiosius committatur, in loco vbi vir, vel parentes eius mulieri nullam possint violentiam e inferre.

[1 *Quia nobis de veritate constare non potuit, causam experientiæ vestræ duximus committendam. F. v. p. a. s.*]

CAP. IX.

Per solutionem pensionis rei donatæ factam donatorio cum auctoritate donatoris, adquiritur illi donatorio rei donatæ possessio: adeò, quòd si ab illa expellitur, per interdictum recuperandæ agere poterit.

Idem *Exon. ep. & abb. de Herford.*

CVm venisset f ad nos B. canonicus sanctæ Trinitatis de g Hasul: à suo priore & capitulo destinatus, in audientia nostra proposuit, quòd cùm Eboracen. archiepiscopus ecclesiam de N. eis concessisset, & per scriptum proprium cõfirmasset, ita quòd post decessum G. clerici (qui præfatam ecclesiam tunc retinebat) vsibus eorum omnibus modis h proficeret, & interim auctoritate ipsius archiepiscopi idem G. ipsis canonicis annuam soluere pensionem: [1 *& j.*] Respondemus quòd si præfati canonici, de prædicta ecclesia auctoritate eiusdem archiepiscopi viuente clerico perceperunt annuam pensionem: eo mortuo, quamuis auctoritate eiusdem archiepiscopi non quæsierunt, viciosè tamen non sunt possessionem ingressi: cùm (sicut cautum est) & is possideat, cuius nomine possidetur.

[1 *Nos postmodum etiam ipsam concessionem scripto ipsius archiepisc. diligenter inspecto auc. ap. duximus confirmandam. Mortuo autem præfato clerico iam dicti canonici, licet per ipsum archiepiscopum non fuissent in possessionem ecclesiæ prædictæ inducti, tamen de concessione & confirmatione nostra plurimum confidentes, ecclesiam ipsam ne à quodam clerico turbaretur, qui eos super eadem ecclesia nitebatur fatigare, sunt ingressi: & tam contra ipsum archidiac. à quo grauari timebant, quàm contra præfatum clericum ad n. audientiam appellauerant. Ipsis verò per duos de fratribus suis appellationem factam prosequentibus, sæpedictus archidiaconus bladum & omnia bona ecclesiæ quæ præfatus G. clericus suus moriens ibidem reliquit, fecit, quod vix credere possumus inuitis prædictis canonicis asportari, & infrà. Magister verò M. & A nuncij eiusdem archidiaconi qui præsentes aderant ipsum super his instanter excusauerunt, & adiecerunt archidiac. tam prædicto per præfatos canonicos grauem iniuriam irrogatam. Quia si ab ipso literas concessionis habuissent, ipsius auct. postmodum contempta, per se ipsos in possessionem ingredi non deberent. Nos itaque.*]

CAP. X.

Si actore agente petitorio, reus super eadem re deducit possessorium: proceditur in solo possessorio, suspenso petitorio.

Lucius III. *G. archidiacono, & I. presbytero Turon.*

EX conquestione B. mulieris a ad nos noueritis peruenisse, quod cùm C. miles eam sibi matrimonio copulasset, & maritali affectione pertractans, ex ipsa filiam suscepisset: sine iudicio ecclesiæ à se remouit eandem: & de accusando super consanguinitate matrimonio, remoto appellationis obstaculo, literas ad iudices impetrauit: cùm autem prius quàm à iudicibus mulier citaretur, per diœcesanum episcopum virum sibi restitui petiisset, & ob hoc ad nos proprium nuncium destinasset: demum coram præfatis iudicibus constituta, modo per se, modo per procuratorem, ante ipsius causæ ingressum, & post, virum sibi restitui postulabat. Iudices verò restitutione denegata (quod fieri non debuit) in principali procedere b voluerunt: vnde ipsa nostram audientiam appellauit: [1 *& infrà.*] Mandamus, quatenus si ita est, mulieri virum restitui faciatis, quæ post appellationem c ipsius acta sunt, in irritum reuocantes: postmodum super matrimonio causam audiatis, & fine canonico terminetis.

[1 *Quia ergo iniustè grauatis apostolicum debemus patrocinium impertiri, dis. v. p. a s.*]

CAP. XI.

Violentus rem cum fructibus etiam, qui percipi potuissent restituere, damna resarcire, & de iniuriis satisfacere compellitur.

Celestinus III.

GRauis d ad nos querela: & infrà. Mandamus quatenus si vobis constiterit de præmissis: prædictum archidiaconum ablata prænominati monasterij fratribus cum integritate restituere, damna plenariè resarcire, & de illatis iniuriis competenter satisfacere compellatis, e prouisuri vt non tantum fructus à nouo & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi faciatis eiusdem.

CAP. XII.

Ingressus possessionem ignorante domino ad quem pertinet, potest per ipsum dominum statim cum sciuerit repelli etiam violenter, nec ex tali repulsione competit repulso contra dominum interdictum possessorium. hoc dicit.

---

a *Vid. l. qui ad nundinas §. clam possidere cum l. se. per Bar ff. de adqui. poss.* b *c. 1. eod. tit. in 2. compilatione.* c *Carefort.* d *c. 3. eod. tit. in 2. compil.* e *molestiam.* f *c. 4. eod. tit. in 2. compilat.* g *al. Batillis. al. Basillis. al. Barcelf. al. Barcellis.* h *al. præficeret.*

a *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil.* b *Hic legitur, noluerunt, cui repugnat & sensus & series huius cap. nam cum iudices restitutionem negassent, & de facto procederent, ipsa appellauit.* c *vide ad hæc Abba.* d *Cap. 5. eod. tit. in 2. compil.* e *vide l. § qui autem cum § seq. ff. de vi & vi armata.*

Innocentius III. *episcopo & capitulo Vridon.* a

OLim causam, *b* quæ inter vos nomine Tridon. *c* ecclesiæ, & magistrum & fratres militiæ templi in Lombardia, super domo Caluentiæ vertebatur: de *d* Locedio & de columba abbatibus meminimus commisisse: & infra. Episcopus *e* Tridon. possessiones quasdam humilitatis *f* sub ea conditione concessit, quòd nomine Tridon. episcopi oratorium ibidem & hospitale constituerent, & tres solidos censuales *g* Tridon. episcopo annis singulis exhiberent, à quo etiam persona, quæ loco præficeretur eidem inuestituram perciperet, & pro se, & aliis fratribus, ei & successoribus eius obedientiam faceret manualem: episcopo sibi loci dominium nihilominus retinente. Dictus verò magister ad eandem domum adspirans, ipsos adeò circumuenit, quod præter conscientiam vestram se & sua in eius manibus tradiderunt: ea tamen conditione adposita, si vobis quod *h* facerent complaceret: sine quorum adsensu se nihil posse facere adserebāt: [1 *& ſ.*] Intelligentes autem prædictam domum, eidem magistro traditam sub conditione fuisse: & quòd nullum iuri vestro præiudicium fuerat irrogatum, ex eo quod idem magister iustitiæ vestræ non inscius, vobis ignorantibus possessionem accepit, præsertim cùm statim, ex quo id vobis innotuit, vim vi duxeritis repellendam: & quòd idem sua temeritate possessionem præter conscientiam vestram (ad quos ipsam possessionem nouerat pertinere, & quos quæstionem sibi moturos suspicari debuerat) est ingressus, procuratorem vestrum & vestro nomine ab impetitione ipsius magistri nomine domus militiæ templi, quò ad faciendam restitutionem, quam petebat, reddimus absolutum: decernentes vos magistro satisfactionem debitam exhibere, si defendendo ius vestrum in offensam ipsius vel domus militiæ templi modum forsitan excessistis.

[1 *Magister verò conditionem appositam acceptauit, & quod aliter eos non reciperet affirmauit. & infra. Tunc verò magister accedens Caluentiam exinde paramenta ecclesiæ instrumenta domus & libros accepit, & nonaginta oues fecit abduci, ac postmodum reuersus ad vos, cum ei fuisset quod petierat denegatum, quia paratus esset vobis facere rationem, si forsan vos offenderat, adiecit. Vos autem intentionem eius maleuolam attendentes, & ne se de domo intromitteret memorata districtius inhibentes ad sed. apost. appellastis: & cum tu frater episcope quæ gesta fuerāt audiuisses, omnes pariter ad domum accessistis eandem, & eos quos inuenistis ibidem ad domus custodiam à magistro relictos eiecistis, ex ea vim vi sicut omnia iura permittunt, licite repellentes. Vnde cum possessio prædicta domus sub conditione tradita fuisset eidem magistro non extante conditione non traditio tenebat. Præterea cum idem magister clam domum illam intrauerit, nullum est vobis præiudicium generatum quominus eam possetis repellere, cum id ad vestram audientiam perueniret, præsertim cum verus dominus controuersiam ipse mouerit vel suspicatus fuerit vel debuit suspicari. & infra. Cum autem Cardinales prædicti, quæ corā eis tam ex parte vestra quàm ex alia proposita fuerant, nobis fideliter retulissent.*]

CAP. XIII.

Si contra petentem restitutionem coniugis, opponitur consanguinitas in gradu prohibito, & offeruntur probationes paratæ: recepto ab opponente iuramento de malicia, negabatur restitutio quo ad torum, & fiet quo ad reliqua: si verò probationes promptæ non sint, fiet plena restitutio, nisi sit magna vitæ sæuitia.

Idem *Bituricen. archidiacono.*

LIteras tuas recepimus *a* quòd cùm quædā matrimonialis causa (Bituricen. archiepiscopo in remotis *b* agēte) in tua præsentia tractaretur, Guilielma mulier *c* separari à G. viro suo constantissimè postulabat, cui se quarto gradu consanguinitatis, proponebat esse coniunctam: [1 *& ſ.*] Vir autem sibi vxorem postulabat restitui, quæ ab eo sua temeritate diuertit: [2 *& ſ.*] Rescripto petebas apostolico edoceri, vtrum quando aliquis consanguinitatis gradus obiicitur, in quo sedes apostolica dispensare non potest, nec etiam consueuit, & probationes promptæ sunt paratæ: indulgenda restitutio sit, an neganda: [3 *& ſ.*] Sanè circa solutionem propositæ quæstionis, diuersæ sunt sententiæ diuersorum: aliis adserentibus restitutionem faciendam: aliis sentientibus in contrarium: nonnullis viam mediam eligentibus, ac dicentibus eam faciendam interdum: quandoque penitus denegandam. Primi per decretalem epistolam *d* Lucij pa. iuuari videntur, arguentis quosdam iudices delegatos, qui restitutionem viri, qui sine iudicio ecclesiæ vxorem dimiserat, & ei consanguinitatem postmodum opponebat, spoliatæ ac repetenti coniugem denegabant: & mandantis sibi prius restitui taliter spoliatam, & postea de matrimoniali causa cognosci. Horum autem adsertionem incestus *e* videtur periculum oppugnare: sed ipsi timorem incestus inanem esse respondent, cùm etiam beneficio restitutionis obtento, qui consanguinitatis habet notitiam, nec exigere debitum, *f* contra conscientiam nec soluere teneatur: quoniam si secus egerit, ædificat ad gehennam: sicut nec consanguinitatis conscius, super cuius coniugio quæstio non mouetur. Secunda verò adsertio per oraculum *g* Clementis papæ fulcitur: à quo cùm fuisset quæsitum, vtrum muliere quadam quendam in virum petente, qui vt eam repelleret, exceptionem consanguinitatis obiecit, prius esset de impedimento consanguinitatis agendum, quàm super matrimonio sententia proferretur: sic inquisitioni factæ respondit, quòd cùm exceptione probata, principalis quæstio perimatur, prius est cognoscendum de ipsa, quàm ad definitionis articulum procedatur: cùm etiam in multis casibus restitutio differatur, secundum canonicas sanctiones. Opinioni autem vltimæ videtur non incongruè adaptari, vt in gradibus consanguinitatis diuina *h* lege prohibitis restitutioni aditus præcludatur: sed constitutione interdictis humana, restitutio locum habeat cum effectu: cum in illis dispensari non possit, & in istis valeat dispensari: sicut B. Greg. & multi alij dispensarunt. Vnde non peccat qui in hoc articulo ad mandatum ecclesiæ reddit debitum coniugale. Nos autem ad præsens nullam de prædictis sententiis reprobamus: nec cuiquam earum aliquod præiudicium ex nostra responsione volumus generari: quamuis præscriptum Lucij papæ mandatum ad possessorium: responsum verò Clementis ad petitorium referatur. Porrò cum mulier, quæ consanguinitatis habet notitiam, præsertim in gradibus, quos lex *i* diuina prohibuit, non possit huiusmodi viro

a *Terden. al. Tendonen.* b *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilat.* c *Terdonen.* d *Locedio al. Lacedio.* e *Terdonens.* f *B. Anton. in lib. histor. p 2. tit. 15. cap. 23. & Chassan. in Cata. glor. mund. p. 4. consid. 60. vide cap. 20.* g *Terdon.* h *Facerent in aliquot exemplar. & male cum facerent ad humiliatos referatur, qui ea conditione se & sua magistro templi tradiderunt, si quod facerent placeret episcopo & cap. Tridonen. vt clarius patet ex antiqua.*

a *Cap. eod. titu. in 3. compil.* b *in remotis partibus &c.* c *al. N. al. D. al. V.* d *ca. ex conquestione supra eodem.* e *videretur per. expugnare.* f *nec contra cons. soluer. ten.* g *intelleximus supr. de ord cogni.* h *Olim, ob hominum raritatem, tantum inter filium & matrem, patrem & filiam vetitus erat coniugalis nexus lege diuina.* i *Vide Leuit. 18. & 8. q. 1.*

ſine mortali peccato carnaliter commiſceri: quoniam omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt: & quicquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam: fruſtra in tali caſu adiudicaretur reſtitutio ſpoliato, cùm illa contra Deum non debeat in hoc iudici obedire, ſed potius excommunicationem humiliter ſuſtinere: ſicque difficultas occurreret quaſi perplexa: quia propter ſententiam oporteret eam reddere debitum, & propter conſcientiam reddere non deberet: vnde contingeret eos grauiter impediri: & vtrique laqueus pararetur: cum inter ſe carnaliter coniungi non poſſent: nec alter alteri matrimonialiter copulari. Propterea melius videtur, quòd cùm opponitur conſanguinitas (præſertim in gradibus diuina lege prohibitis) & probationes offeruntur incontinenti paratæ, in cæteris adiudicanda ſit reſtitutio: ſed ad maiorem cautelam iuramento recepto quòd talis obiectio malitiosè non fiat ſola, quo ad commixtionem carnalem (maximè ſi fama conſentit) eſt reſtitutio differenda, donec auditis probationibus & diſcuſſis, cauſa ſine diffugio terminetur, cùm vtrique ſit melius taliter expediri, quàm manere taliter impeditos. Quòd ſi non habeat probationes in continenti paratas, ſed dilationes *a* expetat longiores (quia præſumitur *b* contra eam, quæ ſine iudicio eccleſiæ ſua tantum temeritate receſſit à viro) ad reſtitutionem plenariam eccleſiaſtica debet cenſura compelli, quam *c* tamen ipſa toti negando conſortium debet humiliter tolerare, donec probationes offerat præparatas: tunc abſolutione petita, ſecundum formam eccleſiæ abſoluetur: ſed antè, quàm fiat ei mandatum ſub debito iuramenti, receptis probationibus procedatur, quemadmodum eſt præmiſſum. Si verò tanta ſit viri ſæuitia, vt mulieri trepidanti non poſſit ſufficiens ſeueritas prouideri, non ſolum non debet ei reſtitui, ſed ab eo potius amoueri, *d* alioquin ſufficienti (ſi fieri poteſt) ſecuritate prouiſa, profectò videtur coniunx ante cauſæ cognitionem reſtituenda marito.

[1 *Apparebant etiam accuſatores & teſtes exhibentes chartam ab vtroq; latere conſanguinitatis lineam continentem, qui ſe contracti matrimonij tempore abſentes fuiſſe dicebant, & quod incontinenti parati erant quod propoſuerant, comprobare.*]

[2 *Quemadmodum allegabat. Cæterum pars replicabat vxoris tum propter futurum inceſtus periculum, tum quia probationibus paratis & præſtitis ſine diffugio quod intendebat poterat demonſtrare, reſtitutionem penitus denegandam. Ad hæc notam eſſe mariti ſæuitiam proponebat, cui erat impetuoſa leuitas & crudelitas beſtialis, & ſi liberam reſtitutæ facultatem ſibi haberet vxoris, eius amici timebant mortis periculum imminere vel corporis cruciatum, & ſic ab accuſatione deſiſterent, eam qualitercunq; viuere, quàm interire mallentes. Adijcientes nihilominus ipſam à viro licentiatam receßiſſe cum lachrymis & inuitam. Ipſe verò miles nihilominus petebat ſibi vxorem liberè ac pacificè reſtitui, & ne ſecus fieret ſed apoſt. appellauit. Cum igitur in cauſis matrimonialibus exceptiones huiuſmodi ſæpius proponantur, quid ſit in talibus agendum.*]

[3 *Secundò quærebas an idem iuris exiſtat, ſi aliquis gradus diſpenſabilis vel aliud impedimentum diſpenſabile allegetur, & probationes ſimiliter ſint præſentes, vtrum reſtitutio concedi debeat an negari. Tertio loco quærebas ſi mariti crudelitas & ſæuitia ſint nota iudici, vt propter motam controuerſiam indignatus, vxorem tormentis tractaturus ſit & iniuris affecturus: & ſic accuſatores de morte fœminæ metuentes, accuſare deſiſtant: vtrum hoc in primo vel in ſecundo caſu reſtitutionis præbeat adminiculum deneganda. Poſtremò quærebas ſi deneganda ſit reſtitutio in aliquo caſuum præmiſſorum & ad ſe. ap. appelletur, vtrum appellationi ſit huiuſmodi deferendum.*]

a *Expectat.* b *præſumitur.* c *Cenſuram.* d *In hunc locum vide Abbatem.*

CAP. XIIII.

Per ſolam traductionem mulieris ad domum viri factam non præcedentibus ſponſalibus, vel inualidis, non adquiritur poſſeßio: vnde ea recedente propria auctoritate, non competit reſtitutio.

Idem Vulterano *a* epiſcopo.

EX *b* parte M. mulieris fuit propoſitum, quòd cùm eam intra pubertatis tempora conſtitutam patruus ſuus filio H. Senen. ciuis nondum vij. annorum, matrimonio voluerit copulare, ac eadem traducta fuerit in domum eiuſdem, *c* ipſa ex quo ad nubiles annos peruenit, ratum nolens habere, quod à patruo ſuo circa hoc procuratum fuerat, à Senen. epiſcopo nubendi alij licentiam poſtulauit: [1 *&c.*] Quia igitur non credimus ambigẽdum, quin ipſa mulier (quamuis minor) cauſam poſſit matrimonij per procuratorem tractare, ac pars alia (quæ mulieris reſtitutionem ſibi fieri prius poſtulabat) reſtitui nequaquam debeat, vtpote nullo iuris ſeu poſſeſſionis commodo deſtituta, cùm per ſolam traductionem (quam non præceſſerunt ſponſalia, vel conſenſus legitimus, nec fuerunt etiam ſubſecuta) nullum inter eos obligatorium vinculum ſit contractum: Mandamus, quatenus, ſi eſt ita (non obſtantibus exceptionibus ſupradictis) audias, quæ hincinde partes duxerint proponenda, & quod canonicum fuerit adp. remota decernas.

[1 *Cumq; partes idem epiſcopus citaſſet præfata M. per procuratorem idoneum in iudicio compareret, quærens poſſeßionem & res alias reſtitui ſibi dotis nomine pro ſe datas, & pars altera reſtitutionem peteret mulieris eiuſdem, aſſerens eam non poſſe per alium cauſam agere, ſed debere ipſi tractatui perſonaliter intereſſe, præfatus epiſcopus dubitans quid ſuper his ſtatuere poſſet de iure, prout nobis ſuis literis intimauit, proceſſu negocij ſuperſedit.*

CAP. XV.

Interdictum Vnde vi non competit contra illum, qui non ſpoliauit, nec ſpoliari mandauit, nec ſpoliationem ratam habuit.

Idem.

CVm *d* ad ſedem apo. acceßiſſent Cuman. epiſcopi & fratrum hoſpitalis Hieroſol. procuratores: [1 *&c.*] Abbati de Accon. [cauſam quæ ſuper eccleſia & hoſpitali de monte Citano inter eos vertebatur] taliter duximus committendam, vt audiret omnia tam ad poſſeſſorium quàm ad petitorium iudiciũ pertinentia, quæ vtraque pars duceret proponenda, & cauſam ipſam ſine debito terminaret. Coram quo procurator hoſpitalis prædicta cum poſſeſſionibus & pertinentiis ſuis, quæ tenebat epiſcopus, ſibi reſtitui poſtulauit, adſerens illa de iure ad hoſpitale *e* Hieroſolym. ſpectare, & quòd ipſa diutius poſſediſſet. Ad quæ reſpondit procurator epiſcopi ſe nec ſcire, nec credere ſupradicta ab hoſpitali poſſeſſa, vel ad illud aliquatenus pertinere, quæ Cumanen. epiſcopus, vtpote in ſua diœceſi conſtituta, rationabiliter detinebat. Cùm igitur ad fundandam intentionem ſuam pars vtraque teſtes produceret; dictus abbas procuratorem epiſcopi condemnauit ad reſtitutionem omnium prædictorum: & infra. Nuper autem vtriuſque partis procuratoribus compar ẽtibus coram nobis, cauſam ipſam examinauimus diligenter: & quidem per teſtes videbatur eſſe proba-

a *Vulteranenſi.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compilatione.* c *Vid. l. qui vniuerſas ff. de adquir. poſſeßio.* d *Cap. 5. eod. tit. in 3. compilatione.* e *Id eſt ad fratres hoſpitalarios. ijdem dicuntur milites Rhodienſes & nunc de Malta. vide Chaß. in cat. glor. mundi part. 9. conſ. 4. & S. Anton. 2. part. hiſtor. tit. 15. cap. 20.*

tum,

tum, quòd Cumanen. episcopi nuncius cruces hospitalariis abstulit, inhibendo ipsis ne ad supradictam ecclesiam vel hospitale redirent, & quòd episcopus supradicta omnia possidebat: vnde procurator hospitalariorum petiit dictam restitutionis sententiam confirmari: [2 & 7.] Nos *a* prioris acta iudicij recensentes, quia nec per dicta testium, vel confessiones partium *b* (cùm nullæ penitus in iudicio factæ fuerint) vel etiam instrumenta, quæ nullatenus de spoliatione tractabant, nec per euidentiam facti nobis constare potuerit, quòd Cumanen. episcopus hospitalarios spoliauerit, vel mãdauerit spoliari, vel spoliationem factam saltem ratam habuerit: pronunciauimus in quæstione prædicta interdictum vnde vi, locum nullatenus habuisse, restitutionis sententiam à prædicto abbate prolatam (licet pars *c* aduersa proponeret, quòd præsumendum esset pro sententia iudicis, qui motum animi sui potuit ex causis aliis informare) iustitia exigente cassantes.

[1 *Et instrumenta nobis & acta causæ quæ super ecclesia & hospitali de monte Cinario inter eos agitabatur, prout gesta fuerant in præsentia ven. f.n. Sapien. episcopi qui ex delegatione nostra de causa cognouerat, præsentassent, nos diligenter inspectis coram eodem episcopo acta fuerant, haberi ea decreuimus pro infectis, cum constiterit nobis eum in causa ipsa iudicem non fuisse sicut ipsemet ad vltimum recognouit, eandem causam dilecto filio.*]

[2 *Ex aduerso autem proponebatur, quod etsi per testes forsan esset ostensum sufficienter quod per nuncium episcopi fuerant hospitalarij spoliati, cum tamen non constiterit de mandato episcopi hoc fecerit vel quod ipsi ratũ habuerit factum ipsius, restitutio non potuit sibi locum vendicare, quum non constaret episcopum prædicta tenere, qui vtiq; ipsa de iure possidet, vtpote ad se spectantia & in sua diœcesi constituta. Sed ad hoc pars altera replicauit, quod quamuis per dicta testium euidenter mandatum episcopi non probetur, quia tamen iudex motum animi non potuit ex aliis causis informare, pro sententia erat meritò præsumendum. His igitur & aliis intellectis quæ vtriusq; partis procuratores proponere curauerunt.*]

CAP. XVI.

Exceptio inopiæ, de qua constat, à clerico opposita, impedit executionem sententiæ etiam latæ in possessorio. h.d. comprehendendo mentem literæ, & veram lecturam.

Idem.

OLim vobis *d* dedisse meminimus in mandatis, vt *e* Oueten. episcopum ad debitam partis restitutionem Zamorinen. diœcesis, quam tenebat, cum inde perceptis fructibus cogeretis restituere: & infrà. Verùm quoniam inanis est actio, quam inopia debitoris excludit, *f* mandamus, quatenus non prius episcopum ad restitutionem fructuum compellatis, quàm ipse fuerit taliter restitutus, vt restituere possit, quod percepit de prouentibus alienis.

CAP. XVII.

Per excommunicationis probationem non probatur quasi possessio iurisdictionis. licet aliquibus diebus fuerit obseruata: ideo petens restitutionem, hoc solo probato succumbit. h.d. quo ad intellectum.

Idem *g* *abbati S. Genouefæ Parisien.*

OLim *h* inter te pro abbatia tua, & Parisien. episcopum, nomine Parisien. ecclesiæ, super possessione iuris parœcialis in parœcia de monte, quæstione suborta: & infrà. Nos attendentes, quòd (ex eo solo quòd populus prædictæ parœciæ, timore sententiæ suæ per aliquot dies abstinuit à diuinis) nullam in eos iuris parœcialis possessionem idem episcopus fuerit adsecutus, nec fuerit aliquo modo probatum, quòd (eo tempore, quo sententiam ipse protulerit) possessionem in ipsis iuris parœcialis haberet, vel prius etiam habuisset, *a* restitutionem ei adiudicare de iure nequiuimus, cùm ipsum non constiterit spoliatum.

CAP. XVIII.

Recipiens scienter rem inuasam à spoliatore, tenetur eam spoliato restituere, licet non probet dominium.

Idem *in concilio generali.* b

SÆpè contingit, *c* quòd spoliatus per spoliatorem in alium re translata, dum aduersus possessorem nõ subuenitur per restitutionis beneficium eidem spoliato, commodo possessionis amisso, propter difficultatem probationum *d* iuris, proprietatis amittit effectum. Vnde non obstante iuris ciuilis rigore, sancimus: vt si quis de cætero scienter rem talem *e* receperit, cùm spoliatori quasi succedat in vitium (eo quòd non multum intersit, quòd ad periculum animæ iniustè detinere, ac *f* inuadere alienum) contra possessorem & huiusmodi spoliato per restitutionis beneficium succurratur.

CAP. XIX.

Occupans certum locum, in quo quis iura liberè possidebat, si per ipsius occupationem non potest possessor sua iura liberè possidere sicut prius, conueniri potest possessorio pro libertate possidendi: & restitutio fieri non potest, nisi dimittat locum in pristina libertate. hoc dicit, valde singulariter.

Gregorius IX. *episcopo Lucan* g

PIsanis ac Lucanis ciuibus per grauem discordiam (quam diu inter se habuerant) afflictis grauiter & attritis: & infrà. P. subdiacono nostro dedimus in mandatis, vt possessione, quam in quibusdam castris constat Lucanam ecclesiam habuisse, si prius plenè ac liberè (sicut tempore motæ discordiæ habuerat) restituta, & super ea, de qua dubietas oriretur, sufficienti cautione recepta (quòd iuri coram nobis prædicti Pisani parerẽt) prolatas pro occupatione castrorum ipsorum in eos sententias relaxaret: & infrà. Pisanis igitur adserentibus quòd per te stabat, quo minus tibi iuxta mandatum nostrum fieret restitutio, & instanter petentibus, vt dictas sententias præfatus subdiaconus relaxaret: ipse receptis cautionibus de parendo iustitiæ coram nobis, sententias relaxauit easdem: propter quod tu reputans te grauatum, ad nostram præsentiam accessisti, impugnaturus processum subdiaconi sæpedicti: & infrà. Porrò duo in nostro continebantur mandato: vt videlicet possessio, quam constabat Lucan. ecclesiam habuisse tempore motæ discordiæ, prius restitueretur eidem: & vt eidem possessionis restitutio fieret plenè ac liberè, sicut eam habuerat tempore supradicto: quorum primũ ad factum, alterum verò referebatur ad modum. vnde licet (prout pars Pisanorum dicebat) in facto mandati formam subdiaconus ipse adimplere nequiuerit, quia non poterat facere tibi restitui possessionem castrorũ, de qua non constabat eidem, *h* nec etiam (secundum

a *Al. nos igitur.* b *Vide l. actor. C. de proba. & l. 1. C. de confes.* c *altera.* d *Cap. 1. eod. tit. in 4. compilat.* e *Ouetensis & Zamorensis episcopatus in Hispania sunt. Vide Ioann. Vasæum in ann. Hispan. cap. 22.* f *Vide l. nam is. ff. de dolo.* g *Deest in edit. Rom.* h *c. 2. eod. tit. in 4. compilatione.*

a *Semel possidens, semper præsumitur possidere.* b *Later. sub Innocen. III. c. 34.* c *Cap. 3. eod. tit. in 4. compilat. quæsiuit remedia huius capitis, & quando & quibus competant. tradit Matth. Affl. Dec. 250. Practic. Pap. in tit. de forma. lib. in causa spoliatæ possessionis.* d *al. ius.* e *acceperit.* f *aut inuad. alienam.* g *Gregor. episcopo Lucensi.* h *Vide l. diligenter. ff. manda.*

quod tu ipse dicebas) affictuum & pensionum possessio poterat tibi restitui, quia ea non fueras spoliatus: fuit tamen in modo peccatum: quia debuit facere, vt Pisani possessionem pensionum & affictuum, (quam per eorum confessionem constabat te in castris prædictis habere) tibi dimitterent plenè ac liberè, sicut ecclesia tua illam habuerat tempore motę discordię: quod quidem esse non poterat, nisi Pisani castra ipsa omnino dimitterent: quia illis detinentibus castra & munitiones castrorum, in quibus dictas pensiones recipis & affictus, ea plenè ac liberè habere non posses, sicut habebas quando ipsi castra eadem minimè detinebant, eo quòd quandiu ea detinent, in eorum potestate relinquitur te non admittere vel repellere, quando velint. *a* His ergo diligenter auditis, processum huiusmodi de fratrum nostrorum consilio irritum iudicamus.

DE DOLO ET CONTVMACIA.

TITVLVS XIIII.

CAP. I.

Reus, qui mittendum in possessionem ad mandatum iudicis non admisit, non mulctabitur de canonica æquitate, si intra annum caueat stare iuri.

Alexander III. *Herf. den.* b *episcopo.*

AD hæc cùm *c* contingat actorem multotiens mittendum esse in possessionem causa rei seruandæ, propter absentiam partis aduersæ, & per eius dolum siue potentiã non possit rem custodiendam nancisci, ac imminente fine anni, reus (ne possessionem amittat) debitam auferat cautionem, cuiusmodi sit pœna mulctandus (quia iussioni non paruit iudicis) à nobis tua fraternitas requisiuit. Ad quod dicimus, quòd in ecclesiasticis personis & negociis rigor & districtio iuris non requiritur: *d* sed (cùm iustitia propter hoc non periclitetur) patienter admitti debet, cùm reus per cautionem standi iudicio se adstringit.

CAP. II.

Propter contumaciã rei potest iudex rẽ petitam sequestrare, & ipsum contumacem in expensis condemnare, quas propter ipsius contumaciam vel dolosam exceptionem actor fecit.

Idem *abbati de Ramesc. & archidiacono Helsen.*

EX literis *e* vestris accepimus, quòd cùm vobis causam, quæ inter monachos de *f* Etolleñ. & canonicos Linconeñ. super ecclesiis de V. & M. vertitur, duxerimus committendam, & canonici citati legitimè, se contumaciter absentauerint: vos, licet monachi essent ob contumaciam aduersæ partis in possessionem rerum petitarum mittendi, intuitu tamen religionis mitius agere cum eis volentes, possessionem sequestrari fecistis: vt sic saltem canonici affecti tædio, stare iudicio cogerentur, tandem monachis ecclesias sibi postulantibus restitui, canonici responderunt auctoritatem vestram penitus expirasse, eo quòd ad alios iudices literas impetrarant, quæ præiudicare prioribus videbantur. Verùm quoniam in posterioribus literis non fuit mentio facta priorum, nec in eis nomina continebantur ecclesiarum, quæ in prioribus posita fuerant, sed *g* indefinitè dicebatur, super quibusdam ecclesiis: nos attendentes malitiam & dolum nulli patrocinari debere, mandamus, quatenus prædictam *h* causam secundum formam priorum literarum (non obstantibus posterioribus) terminetis: expensas, quas proter hoc monachi fecisse noscuntur, eis à canonicis restitui facientes.

CAP. III.

Actore contumace testes recipi, & sententia ferri debet, etiam lite non contestata, reo instante. hoc dicit, secundùm communem intellectum.

Idem *Exon. & Vintonien.* a *episcopis, & abbati Herforden.* b.

CAusam, quæ inter F. & R. filium Agathæ de natiuitate ipsius A. vertitur, vobis fratres episcopi, & Londonen. episcopo commisimus terminandam: & infrà. Cæterùm, si aduersarius suus legitimè *c* citatus, ad præsentiam vestram accedere, vel iudicio ecclesiæ parere contempserit, aut etiam se absentauerit (cùm de Anglia recessisse dicatur) procuratorem eius, si quem reliquerit, conuocetis: qui siue venerit, siue non, aut si procuratorem non dimisit, denunciationibus ad domum eius missis, receptis testibus alterius partis, iuxta dictam formam ad proferendam sententiam procedatis. *d*

CAP. IIII.

Si reus post litem contestatam est contumax, si aliàs liquet de causa, fertur definitiua sententia: si non liquet, actor in veram possessionem inducitur.

Vrbanus III. *de nouo loco, & de Viger. prioribus.* e

PRout nobis: *f* & infra. Reum, quia *g* contumaciter à præsentia vestra recesserat, iuratoriam coegistis exponere cautionem, quod coram vobis iuri pareret. Cumque die præfixa vestro se conspectui præsentasset, prætextu aduocati, quem non habebat, respondere solita malitia recusauit. Tandem actore instante respondit, quod quadraginta annis decimas, de quibus erat contentio, percepisset: variisque postmodum excusationibus vtens, in vocem ap. prorupit, & contumaciter iuramento contempto recessit. Ideoque mandamus, quatenus ad conuincendam *h* eius malitiam, semel eum ad præsentiam vestram conuocetis: & si venerit, finem imponatis negotio competentem: quòd si venire contempserit, causam (vtpote lite, quæ ingeritur contestata) definitiua sententia terminetis, vel præsenti saltem adiudicetis possessionem, seruata duntaxat quæstione proprietatis absenti.

CAP. V.

Qui fundata intentione actoris exceptionem peremptoriam obiicit, quam non probat incontinenti sed accipit inducias: si defecerit in probando, condemnatur incontinenti, definitiua non expectata in expensis, ac soluere cogitur: quod si non potest, punietur in corpus secundum arbitrium iudicis. hoc dicit nota: iste text. secundum lecturam quæ placet Panor.

Innocentius III.

FInem litibus *i* cupientes imponi, ne partes vltra modum grauentur laboribus & expensis, *k* præsertim cum de beneficiis ecclesiasticis litigatur, quæ sine dispendio diu vacare non possunt. Præsenti decreto statuimus, vt postquam intentionem suam altera pars fundauerit, si reliqua forte voluerit legitimam exceptionem opponere, quam nolit *l* aut nequeat incontinenti probare. Quia frequenter ad impediendum vel

a *Vide Abb. & Felin. in hunc locum.* b *al. Herfor al. Elfor.* c *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil & post conc. Lateran. sub Alex. III. part. 3. c. 1.* d *Vide l. vnicam. ff. si quis ius dicen. non obtem.* e *Post conc. Lateran. sub Alex. III. part. 41. c. 6. c. 2. eod. tit. in 1. compil.* f *Crosten. al. Erollin.* g *sed tantum indiffinitè.* h *præscriptam.*

a *Vigorn.* b *al. Forden.* c *De citatione vide Socin. reg. 71. incipiente: citandus personaliter.* d *Vid. l. consentaneum. C. quomodo & quando iudi. per Bart.* e *fratribus de Gistber.* f *c. 4. eod. tit. in 1. compilatione.* g *al. ita. qui contumaciter à præsentia vestra recessit.* h *conuincendum.* i *c. 1. in eod. tit. in 3. compilatione.* k *Vid. l. 4. & ibi Bart. § hoc autem iudicium. De dam. inf. & ad l. peremptoriam, De iudi.* l *Vid. l. qui se patris. C. unde liberi. & l. filij mater § 1. Ad Tertull.*

differendum

differendum proceſſum, exceptiones huiuſmodi per excogitatam malitiam opponuntur, ad ſoluendas alteri parti moderatas expenſas ex tunc in iudicio faciendas: cum acceptis induciis, ſi forſitan in probatione defecerit, condemnetur. Et ſi ſoluendo non fuerit, aliàs *a* ſecundum arbitrium diſcreti iudicis puniatur: vt hoc ſaltem timore perterritus, non facilè quis in grauamen alterius falſas exceptiones opponat.

CAP. VI.

Citatus ad totam cauſam certo termino ad comparendum aſsignato, tenetur comparere in termino: & dato impedimento in termino, debet comparere quàm citius poteſt poſt terminum: aliàs condemnabitur in expenſis à tempore citationis emiſſæ.

Idem *Praæceſtinen. epiſcopo, apoſt. ſe. le. & decano Brinen.*

CVm dilecti *b* filij nuncij Leodicen. *c* electi pro eo ad ſe. apo. acceſsiſſent archidiac. & H. canonicus Leodicen. eccleſiæ, nomine ſuo & quorundam concanonicorum *d* ſuorum (quorum literas exhibuere de rato) contra eundem electum quædam crimina proponebant, per quæ nitebantur eum ab electione repellere vt indignum: & infra. Quamuis autem ex eo quòd idem electus à grauamine aduerſæ partis appellauerit, & appellationem non fuerit per ſufficientes procuratores, *e* cùm poſſit (illis proſequentibus) proſecutus, non leuis exorta eſſet ſuſpicio contra eum. Volentes tamen iuris ordinem obſeruare, ipſi mandamus quatenus vſq; ad dominicam, qua cantatur (Ego ſum paſtor bonus) per ſe, vel per procuratorem ſufficientem, ad præſentiam noſtram accederet, ſuper prædictis omnib. reſponſurus, alioquin cùm aſſignaremus ei pro peremptorio terminum ſupradictum, ſciret quod (quantum de iure poſſemus) procederemus extũc in negocio memorato. *f* Expectantibus igitur aduerſariis, ipſum diu *g* vltra terminum duximus expectandum: ſed ipſe direxit ſimplicem ſolummodo nuncium excuſationis literas adferentem. ſcribebat enim quòd nuncium (cui cùm à nobis recederet, iniunximus viua voce, vt citaret eundem) ſerò receperat, vnde non poterat, tum propter termini breuitatem, tum propter viarum diſcrimina, noſtro ſe conſpectui præſentare. Sed contra hoc faciebat, quòd ſicut excuſatorem direxerat, ſic dirigere potuerat *h* reſponſalem: cùm ei non fuiſſet iniunctum, vt ad cauſam in propria perſona duntaxat veniret, ſed vel ipſe accederet, vel procuratorem idoneum deſtinaret. Præterea cùm mandatur alicui, vt ad certum terminum ſe iudici præſentet, duo ſub hac forma mandantur, vt ad iudicem veniat, & ad diem ſibi præfixum accedat. vnde ſi venire non poſſit ad diem *i* adſignatum, tenetur nihilominus ſe iudici præſentare. Si enim mandatur alicui, vt alij ad certum diem, certam rem exſoluat; non ideo erit à mandato ſolutus, ſi ſoluere nequiuerit die data: imò ad ſolutionem (elapſo etiam die ſolutioni præfixo) tenetur. Quapropter quia dictus electus nec venerat, nec ſufficientem miſerat reſponſalem, ad diem ſibi ſtatutum, vel poſt, etiam diutius expectatus, nec de vicino eius aduentu ſpes erat, vtpote, qui per literas vtcunque excuſauerit moram ſuam, & calores æſtiuos, & inſidias ſibi poſitas formidabat, eum reputauimus contumacem, *k* & ad legitimam & moderatas expenſas, quas aduerſarij eius fecerant à tempore citationis emiſſæ, quem *l* extunc expectare incœperant, ipſum curauimus condemnare.

a *Alter.* b *Cap. 2. eo. tit. in 3. compil.* c *Leodien.* d *Al. canonicorum.* e *Vide l. ſi quis ſtipulatus. in fin. cum no. ff. de ver. ſig.* f *Vide l. ſi finita. § Iulianus. ff. de dam. infe. per Bart.* g *diu etiam vltra, &c.* h *Nuncium reſponſalem.* i *Diem ſibi.* k *l. 2. & ibi Bart. C. de iur. calum. & l. eius qui. De iur. fiſc.* l *al. quam.*

CAP. VII.

Sententia in cauſa beneficiali, non tranſit in rem iudicatam reſpectu ſuperioris, quò minus poſsit de iuribus partium inquirere, maximè quando ſententia fuit lata contra abſentem, licet contumaciter & indefenſum.

Idem *Armachano & Caſelenenſi archiepiſcopis.* a

CVm olim D. *b* clericus (Celeſtino papæ prædeceſſori noſtro, diuerſis prælatorum Hyberniæ literis præſentatis) ſe adſereret in epiſcopum fuiſſe Roſcẽſem electum, nullusque adpareret, qui aliquid contra eum proponeret: dictus præ. n. ei minus fecit conſecrationis impendi. Poſtmodum F. & G. monahi ad eiuſdem præ. n. præſentiam accedentes, vterque ſe adſeruit à canonicis Roſcen. eccleſiæ fuiſſe electum, & quòd prædictus D. per falſas literas fuerat cõſecratus, propter quod idem præ. n. cauſam vobis ſub ea forma commiſit, vt de forma & proceſſu electionis memorati D, ſolicitè quæreretis: & ſi eum electum canonice fuiſſe conſtaret, ipſum faceretis pacifica poſſeſſione gaudere. alioquin inter prædictos F. & G. audiretis cauſam: & cuius electionem canonicam, & magis rationabiliter factam inueniretis, alterius curaretis electioni præferre: [1 & ſ.] Cumque à vobis dictus D. tertio citatus, veſtro ſe nollet conſpectui præſentare: procedentes in cauſa, tam ex teſtimonio cleri & populi Roſcenſis eccleſiæ, quàm adſertione regis Coarcayæ, *c* & prælatorum prouinciæ, de prædicto F. electionem fuiſſe celebratam canonicè didiciſtis, & eam *d* curauiſtis auctoritate Apoſt. confirmare, præſertim cùm capitulum Roſcenſis eccleſiæ dictum D. ſe non elegiſſe conſtanter adſereret, nec de prædicti G. monachi electione aliquatenus cogitaſſe. Interim memoratus *e* D. ad Apoſtolicam ſedem accedens, ſuper quibuſdã aliis grauaminibus & iniuriis contra dictum F. & quoſdam alios literas impetrauit: dictus F. *f* poſtmodum ex parte veſtra nobis literas præſentauit, quæ qualiter à vobis in commiſſione prædicta proceſſum fuerat, continebant: [2 & infra.] Volentes igitur adhuc miſericorditer agere cum abſente, vt eius malitia conuincatur, dictum F. ad vos duximus remittendum, mandantes, quatenus non obſtãte, quòd eiuſdem F. fuit electio confirmata, ſæpedictum D. ſi in Hybernia poterit inueniri, legitimè citetis ad cauſam, & (facultate ſibi defenſionis indulta) in cauſa ipſa canonice procedatis. Qui ſi inuentus, intra tres menſes veſtro ſe conſpectui contempſerit præſentare, ad conſecrationem dicti F. (omni occaſione poſtpoſita) procedatis. Si autem in Hybernia inuentus non fuerit, indulto ſibi vnius anni ſpacio, ex quo ad nos, etſi non verbo, facto tamen intelligitur prouocaſſe (arrepto itinere ad ſed. Apoſt. veniendi) dicto F. adminiſtrationem Roſcenſis eccleſiæ in ſpiritualibus & temporalibus committatis: quo elapſo, eum non differatis in epiſcopum conſecrare.

[1 *Ac tu frater Caſſalen. alterum illorum quem rationabiliter duceres confirmandum, in epiſcopum conſecrares. Vnde ſicut ex literis veſtris accepimus, cum dictæ commiſsionis vobis fuiſſent literæ præſentatæ, iuxta tenorem earum primo de electione prædicti D. inquirere voluiſtis.*]

[2 *Cum fratribus igitur noſtris habito ſuper hoc diligenti tractatu, timentes ne ſicut prædictus p. n. per literas quas idem D. ei præſentauerat, dicatur circumuentus, nos etiam circumueniri contingeret per literas veſtras nobis ab eodem monacho præſentatas.*]

a *Al. archiepiſcopo & epiſcopo Lauin.* b *Cap. 3. eod. tit. in 3. compilatione.* c *al. Coarchiæ. al. Coarchaiæ. al. Coarchanæ.* d *al. eum.* e *interim autem.* f *In omnibus exempl. dictus F. poſtmodum ex parte veſtra nobis literas præſentante, quæ, &c.*

CAP. VIII.

Si proceditur per viam inquisitionis contra absentem contumaciter, etiam lite non contestata, testes recipi possunt, & sententia definitiua ferri, etiam per viam depositionis, si hoc meretur delictum.

Idem.

VEritatis *a* est verbum organo dominicæ vocis emissum: [1 & infra.] Sicut canonici Curieñ. in nostro auditorio retulerunt, H. Curieñ. episcopus ecclesiã suam non solum dilapidando depressit, sicut publica prædicabat infamia, sed etiam homicidio, incestu, aliisque criminibus polluit: [2 & infra.] Super his commisimus primò causam Tridõ. *b* episcopo, & abbati montis sanctæ Mariæ, & præposito de Insula: secundò quoque Brixiensi episcopo, & ipsis abbati & præposito: & infra. Verùm cum episcopus ipse priorum iudicum præsentiam adire per contumaciam contempsisset, auctoritate nostra fuit per ipsos iudices ab officio beneficioque suspensus: & infra. Tandem verò coram iudicibus canonica citatione vocatus, præsentiam suam difficulter exhibuit: sed friuolam tunc excusationem malicia concepta prætendens, experiri cum canonicis in iure neglexit: qua de causa nos de consilio fratrum nostrorum suspendentes episcopum ipsum, vel potius suspensionem à iudicib. factam auctoritate Apost. confirmantes, tertio super his Cumano episcopo & abbati sancti A. causam ad superandam maliciam ipsius episcopi, cõmisimus audiendam: qui partibus citatis, cum nec per se, nec per responsalem idoneum computauerit, in eundem propter inobedientiam, excommunicationis sententiam protulerunt, testes ex parte *c* vestra (quemadmodum in mandatis à nobis acceperant) admittentes, scilicet abbates, priores, præpositos, & alios religiosos viros, per quos quemlibet articulum criminum prædictorum, constat fuisse probatum: & infra. Nos igitur videntes ordinem iudiciarium in hoc facto fuisse seruatum, considerato præterea, *d* quòd post sententias in se datas *e* celebrare præsumpserit: cùm multi prælati ecclesiarum contra eundem episcopum scripserint, nec vnus pro eo defendendo vel aliquatenus excusando: in nomine domini cum Apostolo omnem inobedientiam vlcisci volentes, licet absentes corpore, præsentes tamen spiritu, iuxta verbum eiusdem Apostoli, tulimus sententiam perpetuæ depositionis in ipsum: & eum tam à pontificali, quàm ab omni officio sacerdotali priuantes, sine spe restitutiònis reliqua, duximus condemnandum: ea nihilominus in irritum reuocantes, quæcunque post inhibitionem Apost. sedis, seu factam suspensionem *f* & excommunicationem, de rebus ecclesiæ alienare præsumpsit.

[1 *Quò arbor quæ terram inutiliter occupat dignè exciditur, & in ignem mitti censetur, vt terra qualibet quæ sub nociua occupatione inutilis arboris sterilis habetur, per nouam plantationem ad fructificandam culturam recipiat congruentem. Hinc nimirum arbori H. quondam Curien. episcopus non immerito comparatur, qui Curien. ecclesiam vsque modo per violentiam detenuit, &c.*]

[2 *Nos autem vtpote quibus hæc imminent corrigenda, cum ipsi canonici vestri bono zelo arbitrãtur inducti prædictum episcopum accusare intuentes, enormitates eiusdem ad aures nostras deferre curarunt, timentes ne sicut in decreto Gelasij continetur, aliquam offensam incurrerent, si huiusmodi excessus auditui catholicæ ecclesiæ supprimendos putarẽt, primo causam ven. f. n. Truden. episco. & di. fi. abbati S. Mariæ & præposito de Insula. Secundo quoque ven. n. Brixien. episcopo & ipsis iterum & abbati & præposito, &c.*]

a *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil. vide Ludou. Rom. sing. 410. incip. Tu scis duas regulas.* b *al. Triden.* c *nostra.* d *etiam.* e *latas.* f *Vide l. Fulcimus § quid si autem. ff. ex qui. caus. in pos. ea per Bartol.*

CAP. IX.

Actor non admissus in possessionem sibi decretam per iudicem causa rei seruandæ, vel ab ea expulsus, per lapsum anni verus efficitur possessor.

Idem *in concilio generali.* a

COntingit *b* interdum, quòd cum actori ob contumaciam aduersæ partis adiudicatur (causa rei seruandæ) possessio: propter rei potentiam siue dolum, actor intra annum rem custodiendam nancisci non potest, vel acquisitam *c* amittit: & sic (cum secundum multorum assertionem verus non efficeretur post lapsum anni possessor) reportat commodum de malitia sua reus. Ne igitur contumax melioris, quam obediens, conditionis existat: de canonica æquitate sancimus, vt in casu præmisso, actor verus constituatur elapso anno possessor.

CAP. X.

Si reus nõ inuenitur, sufficit publicè citationem ad ecclesiam suam proponi.

Gregorius IX. *archiepiscopo Burdegalens.*

VEnerabilis frater noster: & infra. Volentes finem imponi litibus, ne immortales existant: mandamus, quatenus ad initium proximè venturæ quadragesimæ *d* (quod tibi peremptorium terminum duximus assignandum) super iure primatiæ quod Bituricens. archiepiscopus in te ac in prouincia tua se habere proponit, per te, vel procuratorem idoneum sufficienter instructum ad litem contestandam, & ad alia omnia negotia *e* peragenda, quæ necessaria decisioni negocij videbuntur, nostro te conspectui repræsentes. Nos verò nihilominus archidiacono Trãsuigens. & magistro M. canonico Turonens. dedimus in mandatis, vt & ipsi ad eundem terminum auctoritate nostra iuxta præmissam formam te peremptoriè citare procurent: & si non poteris inueniri, faciant vt citationis edictum per ipsos vel alios, apud ecclesiam suam publicè proponatur.

DE EO, QVI MITTITVR in possessionem causa rei seruandæ.

TITVLVS XV.

CAP. I.

Missus in possessionem ex primo decreto in reali, per lapsum anni veram & incommutabilem illius rei possessionem acquirit, licet passus missionem, habuerit intra annum voluntatem cautionem præstandi, quam tamen non deduxit ad effectum, suo defectu. h. d. secundum verum intellectum.

Alexander III. *priori & fratribus de Guiseburch.* f

COnstitutis in præsentia *g* nostra R. canonico vestro, & responsalibus præpositi de Beril. super possessionẽ ecclesiæ de Lamento (in quam causa rei seruandæ fueratis inducti) hincinde fuit coram nobis aliquandiu disputatum: tandem ex vtriusque partis assertione tenuimus, quòd licet causa rei seruandæ tantum, in eiusdem ecclesiæ possessionem inducti fueritis, intra annum tamen altera pars standi iuri non præstitit cautionem, licet voluntatem *h* præstandi habuerit, & vos eam parati recipere

a *Later. sub Innoc. 3. cap. 40.* b *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* c *nactam.* d *vide l. Quadraginta. C. de fer.* e *vox, negotia, deest in omnibus manusc.* f *al. Giseburch.* g *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lateran. sub Alex. 3. p. 3. cap. 4.* h *vide l. si repetendi. C. de cond. ind. & l. prætor. & ibi Bart. ff. de noui oper. nunciat.*

fuissetis

fuissetis. Ideoq; decernimus, vt ammodo possessionem præscriptæ ecclesiæ (saluo iure, quod idem præpositus in petenda ecclesia habere dignoscitur) absque contradictione qualibet habeatis. Vt autem nostræ definitionis sententia inuiolabiliter obseruetur, eam Apostolico duximus patrocinio roborandam.

CAP. II.

Tempus annale non currit missionem passo, si intra illud cautionem iudicibus, vel alteri eorum aliis absentibus, obtulit: licet per eos seu per eum recepta non fuerit. Et est casus notabilis secundum hunc intellectum.

Clemens III. *episcopo & archi. Eboracensi.*

CVm sicut *a* accepimus inter P subdecanum, *c* & abbatissam & conuentum sanctæ Trinitatis super ecclesia de capit. *c* quæstio verteretur: de Thaurino *d* & de Corinth. abbates, ac archid. Chima à sede Apostolica delegati, moniales ipsas rei seruandæ causa, in possessionem rei petitæ miserunt. vnde cum hoc ad subdecani *e* notitiam peruenisset: ad archidiac. prædictum accessit, & offerens ei sistendi iudicio cautionem (quoniam abbas de Corinth. profectus erat in Angliam, & abbas Thaurinens. viam fuerat vniuersæ carnis ingressus) possessionem intra annum sibi resignari cum instantia postulauit, sed non potuit obtinere: [1 & j.] Discretioni vestræ mandamus, quatenus si est ita, sistendi iudicio ab eo cautione recepta, ei possessionem restitui faciatis: nec obstare volumus, quod annus elapsus esse proponitur, si per eum non steterit, quò minus intra annum & possessionem receperit, & dederit cautionem.

[1 *Processu verò temporis moniales quas diximus ad ven. f. n abbatem s. Catharinæ & I. de veteri pontif. archid. Rothomagen. literas alias impetrarunt, quarum iudicium ideo subdecanus sicut asserunt, subire recusat, quod præd. archiepiscopum habet certa ratione suspectum, & metuit ne eius coniudices ad partem quamlibet eius auct. de facili traherentur. Quia verò nec inuitus suspectorum iudicum compellitur iudicio subiici.*]

CAP. III.

Si passus missionem, repetens possessionem, allegat se contumacem non fuisse, restituitur in pristinum statum, præstita cautione, & dilata condemnatione expensarum, quam euitat, si postea constiterit eum non fuisse contumacem.

Innocen. III. *Vrbin. & Senagolensi episcopis.*

CVm venissent ad Apost. *f* sedem abbas sancti Angeli, & P. Gal. idem P. proposuit, quòd prædictus *g* abbas eum super quadam possessione coram Io. Apost. sedis legato traxit in causam: [1 & j.] Verum legatus ipse causam commisit iudicibus, secũdum ius & bonam terræ consuetudinem *h* terminandam: qui cum secundum ius tantum vellent procedere, præfatus P. nostram audientiam appellauit: sed iudices nihilominus partem aduersam in possessionem rerum petitarum inducendam causa custodiæ decreuerunt, ita quòd si vsq; ad annum & diem præstaret sistendi iudicio cautionẽ, & parti alteri triginta libras restitueret pro expensis, reciperet possessionem eandem. Cumq; G. sedis Apostol. legatus intra annum fuisset terram illam ingressus, ipse cautionem standi iuri obtulit coram eo, & possessionem sibi restitui postulauit, paratus expensas restituere factas in litem, quæ sex librarum summam (sicut asserit) non excedunt: sed abbas triginta librarum sibi restitui petiit quantitatem: & infrà. Nos igitur ipsum P. cautione præstita in possessionem *a* credimus reducendum: hoc etiam decernentes, vt si consuetudinem, quam allegat, laudabilem esse constiterit (quia ex hoc sequitur eum rationabiliter appellasse) ad restituendas expensas nullatenus compellatur: alioquin (cum ex hoc appareat eum frustratoriè prouocasse) ad restitutionem cogatur expensarum illarum, quas abbatem constiterit propter hoc necessarias in lite fecisse.

[1 *Quod et secundum bonam terræ consuetudinem respondere coram eodem asseruit Card.*]

CAP. IIII.

Contra absentem, qui non dimisit procuratorem, facta citatione domi, nullo defendente, fit missio. hoc dicit, supplendo ad literam, maximè, vt dicitur in gloss. Et est verus & notabilis intellectus.

Gregorius IX.

SI aduersarius tuus post citationis edictum, ad remota loca se transferens, procuratorem legitimum non dimisit, & denunciatione publicè facta domi non apparet, qui defendat eundem. Iure petere potes, vt in possessionem earum terrarum, de quibus quæstio vertitur, causa custodiæ inducaris. *b*

VT LITE PENDENTE NIHIL innouetur.

TITVLVS. XVI.

CAP. I.

Priuilegium etiam à principe impetratum, per quod priuatur quis sine causa cognitione lite pendente vsu possessionis, tanquam surreptitium non valet, seu tanquam rationi obuium est reuocandum.

Alexander III. *Eboracensi archiepisc.*

A *c* Memoria nostra non excidit: [1 & j.] Statuimus, vt literæ prohibitionis, quas ad petitionem archiepiscopi Cantuariensis tuæ fraternitati direximus, nullum præiudicium faciant, quominus tibi & successoribus tuis, liberum sit (quẽmadmodum vobis est beneficio priuilegiorum Apost. sedis indultum, & tu & prædecessores tui, consueuistis facere) ante vos per totam Angliam deferre crucem, quousq; definitiua sententia decernatur, an ecclesia tua de iure hoc debeat habere. *d*

[1 *Qualiter in primo anno nostræ prouisionis transcriptum literarum fe. m. præd. n. Honorij papæ nobis feceris præsentari, in quo continebatur antecessoribus tuis apostolica benignitate esse indultum, vt tam eis, quàm successoribus suis liberum esset per totam Angliam ante se crucem deferre. Nos verò antecessoris nostri vestigiis inhærentes, tibi scripti nostri munimine confirmamus, quod antecessoribus tuis erat à prædecessore nostro indultum. Postea verò f. & venerandæ me. t. quondam Cantuarien. archiepisc. existimans hoc in præiudicium, vel in depressionem iuris & dignitatis suæ ecclesiæ redundare, exinde cœpit quæstionem mouere, & propter hoc ad sedem Apostol. appellauit; affirmans si bene meminimus, quod tibi & prædecessoribus tuis id nullatenus licuisset. Sicq; factum est vt nos tibi per scripta nostra prohibuerimus, ne in prouincia Cantuarien. ec-*

a Cap. 2. eod. tit in 2. compil. b subdiaconum. c al. Col. d al. Taurionsi, & de colle abbates & archid. Chimeten. al. ita. Thaur. & de Comit. abbates & archid. Chimen. e ad eiusdem subdiaconi, &c. f Cap. 2. eod. tit. in 2. compilat. Dec. in c. ecclesia S. Mariæ. de constit. & cap. consultationibus. de offic. deleg. & Roma. singul. 414. g In Cod. Barbat. quod cum dictus abbas, eum sup. quæst. poss. cor. I. sed. Apostol. traxerit, &c. h Consuetudo terræ ligat clericos. vide l. 1. C de summ. Trinit. & ibi Dd. & deficiente terræ consuetudine, tũc ad quam sit recurrendum, vide gloss. in cap. consuetudo. distinct. 1. & canon. illud distinctione 12.

a decreuimus in Codic. Bartol. b vide l. 2. ff. si quis in ius voc. non ierit. per B. c Cap. 1. eod. tit. in 2. compil. & adde notas huius capitis, in quibus contra hæreticos defenditur consuetudo gestandi crucem. d Hodie de iure possunt archiepiscopi crucem ante se deferre per quæuis loca etiam exempta suæ prouinciæ quouis priuilegio contrario non obstante. Clemen. vlt. de priuileg. & quod dicit hic gloss. in verbo de iure procedit de iure antiquo.

ylesiæ donec de causa ipsa cognosceretur ante te crucem deferre aliqua ratione auderes. Quia igitur per dil. fil. nostros I. & A. clericos tuos grauem coram nobis querimoniam deposuisti, asserens quod te de possessione huius rei, quam tu & accessores tui habuisti, ante cognitionem iudicij spoliassemus, volentes nos tibi tanquā ven. f. nostro deferre, & iura tua integra illibataq; seruare præsentibus literis.]

CAP. II.

Adcusatus de adulterio ad separationem tori, non debet lite pendente priuari possessione coniugali.

Clemens III. a.

LAVdabilem: & infrà. *b* Quæris quando matrimonium adcusare contingit, an statim sit carnale commercium suspendendum, [1 *&c.*] Ad quod *c* breuiter] respondemus, quòd coniugum alteruter adcusatus, ante probatam adcusationem, iure, quod habet in altero, priuari non possit.

[1 *Aut quamdiu dissimulari possit vel potius sustineri. Ad quod breuiter respondemus quod cum Alexand. III. apertè prohibeat ne ab inuicem, donec iusta fiat causæ examinatio, separentur, & Symmachi papa contineat institutum, vt prælatus aliquis accusatus antequam ea quæ obiiciuntur luce clarescunt, relinqui non debeat à subiectis in præsenti articulo.*]

CAP. III.

Qui rem litigiosam alienauit, ita quod rehaberi non potest, debet æquiualentem substituere in locum illius: quam alienare non poterit. h.d. cum se.

Innocentius III. *abbati & conuentui sancti Syluestri.*

ECclesia sanctæ Mariæ *d* in via lata contra Ioannem de Ateia (qui quasdam possessiones ipsius dicebatur contra iustitiam detinere) mouit sub L. iudice quæstionem: *e* & infrà. Prohibemus ne possessiones, quæ successerunt in locum & ius illarum, & quas ab Ioan. de Ateia ecclesia sanctę Mariæ petierat, in monasterium vestrum ab eodem Ioan. lite pendente translatas, alienare interim præsumatis: vt si ecclesia sanctæ Mariæ de vicio litigiosi contractus, vel de proprietate voluerit experiri (ne si obtinuerit in iudicio, in vanum laboret monasterio vestro minimè possidente) sic, quod euincere valeat & habere.

CAP. IIII.

Idem dicit, quod in præcedenti.

Idem.

ECclesia sanctæ Mariæ *f* & infrà. Possessionem, qua fuerat prætermisso iuris ordine, prædicta ecclesia spoliata, sibi restitui postulabat: *g* & infrà. Nos quicquid ab aliis factum fuit (postquam prædecessor noster ad curiam suam idem negotium reuocauit) irritum decernimus & inane: & infrà. Verùm quoniam præfatam possessionem post restitutionem vobis factam ab Ioan. de Ateia, alij locationis titulo adsignastis, neque restituere poteratis ecclesiæ spoliatæ: loco ipsius tantundem possessionum æquiualentium, ad arbitrium bonorum virorum, ipsi ecclesiæ fecimus adsignari: quas, cum alij fuerant pignori obligatæ, per vos liberari fecimus à creditoribus, qui nobis instrumentum pignoris resignarunt.

CAP. V.

Lis decidenda est secundum iura existentia tempore controuersiæ, non autem secundum priuilegium impetratum lite pendente nisi de litis pendentia mentionem faciat.

Honorius III. *cancellario, cantori, & A. canonico Parisien.*

DIlectus filius, magister A. persona ecclesiæ de *a* Basseuilla, exposuit coram nobis, quòd cùm inter prædecessorem suum ex parte vna, & priorem ac monachos de Basseuilla ex altera, super decimis noualium intra fines parœciæ suę consistentium, quæstio emersisset, ea pendente corā iudicibus delegatis. abbas & conuentus maioris monasterij Turon. quibus subsunt prior & monachi supradicti, pro se ac membris suis obtinuerunt à sede Apost. indulgentiam super perceptione huiusmodi decimarum: cuius prætextu prior & monachi supradictas decimas sibi vindicare contendunt, licet in indulgentia de dicta quæstione facta mentio non fuisset. Ideoque mandamus, quatenus eisdem iudicibus iniungatis, vt (indulgentia non obstante prædicta) in negotio ipso procedant, iuxta traditam sibi formam.

DE SEQVESTRATIONE *b* possessionum & fructuum.

TITVLVS XVII.

CAP. I.

Res, in quam facta est missio, non debet sequestrari, etiam si missus inde fuerit violenter eiectus. Vel notabiliter sic: Sequestrum factum loco missionis propter scandalum euitandum, reuocari debet oblata cautione & restitutis expensis.

Innocentius III. *Mediolanen. archiepiscopo.*

AD hoc vnxit nos Deus: & infrà. *c* Abbas de Regula *d* nobis exposuit, quòd cum M. prædecessor tuus super causa, quæ inter ipsum & monasterium suum fuerat agitata, obtinuisset Veronensi episcopo literas destinari, & ipse super iudicio possessorio partim pro monasterio, partim pro archiepiscopo sententiam protulisset, procuratore ipsius monasterij quæstionem de proprietate postmodum intentare volente: archiepiscopus iurisdictionē episcopi obposuit expirasse, adserens causam possessionis tantū, & non proprietatis fuisse commissam: & quia super possessione pronunciauerat, semel functus officio suo super quæstione proprietatis, deinceps cognoscere nō valebat: [1 *&c.*] Sed iudex actorem in possessionē (quæ fuerat per ipsum archiepiscopo adiudicata) propter eiusdem contumaciam mitti decreuit, à quo tamen archiepiscopus violenter monasterium eiecit: [2 *&c.*] C. Papa prædecessor noster, sic suum interpretatus fuit rescriptum, quòd tam causa possessionis quàm proprietatis, fuerat iudici delegata, cùm absolutè & indistinctè commissa fuerit, & eius continentia diuidi non deberet, prælibatam quoq; possessionem pro suo arbitrio sequestrari præcepit, iniungēs Reg. & Mutinen. episcopis, vt de causa possessionis & proprietatis plenius cognoscentes, eam debito fine deciderent, & possessionem ei parti postmodum resignarent, quæ obtineret de proprietate triumphum: [3 *&c.*] In eum statum continentiam causæ reducimus, in quo fuerat, cùm prædictus prædecessor noster causam proprietatis & possessionis Regiñ. & Mutiñ. commisit: mandato sequestrationis penitus reuocato, & *e* infrà. Ne autem monasterio videamur in suo iure deesse, moderatas expensas (ex quo episcopus Veronen. ipsum in possessionē induci decreuit, vsque ad satisfactionis tempus oblatæ) propter hoc factas sibi restituendas esse censemus: & à te sufficientem præberi standi iudicio cautionem.

---

a *Aliàs, Cælestinus.* b *Cap. 2. eod. tit. in 2. compilatione.* c *Ad quod tibi bre. &c.* d *§. cap. 10. de constitu.* e *quæ hic abscissa sunt, supra integra posita sunt. cap. 10. de constitu.* f *suprà de constitu. cap. 10. in tertio sub titulo de restitu. spoliat.* g *l. iustè possidet. & ibi Bartol. de re iudic.*

a *Bacervilla, al. Bassauilla.* b *In nonnullis antiquis ita: De sequestratione possess. rerum & fructuum. al. possessionis.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil* d *al. de Stragula.* e *sic abscissum.*

[1 *Ad*

[1 *Ad hæc pars monasterij inter alia respondebat, quod causa quæ inter archiepiscopum & monasterium vertebatur, fuerat episcopo memorato absolutè & indistinctè commissa: & sic continentiam causæ diuidi non debere dicebat, in hanc nimirum & alias rationes cum iudex plenius aduertisset & actorem, &c. vt hic.*]

[2 *Cumq; processu temporis vtriusq; partis nuncij propter hoc ad sed. apost. accessissent bo. me.*]

[3 *Nos autem supradicto Albert. mandauimus, vt illis literis quas ad Bon. & Ferrarien. episcopos super restituenda sibi possessione cum fructibus per mandatum impetrauit omnino careret.*]

CAP. II.

Si missus in possessionem causa custodiæ fructus dissipat, dissipati reuocantur, & cum aliis sequestrantur.

Honorius III. *priori Deben. & decano de Calinen.*

Dilectus filius *a* R. rector ecclesiæ de Bethusia, sua nobis petitione monstrauit, quod cùm inter ipsum ex parte vna, & abbatem, & conuentum de Cisteria *b* ex altera, super eadem ecclesia, coram abbate de Sibiton. & eius collegis quæstio verteretur iudices ipsi prædictos abbatem & conuentum in possessionem ipsius ecclesiæ causa custodiæ induxerunt, qui fructus medio tempore perceptos pro suæ distrahunt libito voluntatis. *c* Quocirca mãdamus, quatenus si est ita, facientes fructus sequestrari prædictos, si quid de ipsis per eos distractum inueneritis in statum pristinum reuocetis.

CAP. III.

Si reus possessor adpellat à sententia contra eum lata, lite rei petitæ fructus sequestrantur, si dissipantur ab eo.

Gregorius IX.

Ab eo, qui à sententia prouocauit, fructus possessionis (si dissipentur ab ipso) possunt lite pendente rationabiliter sequestrari.

DE CONFESSIS.

TITVLVS XVIII.

CAP. I.

Ad solum dictum confitentis crimen proprium, non est alteri infligenda pœna aliqua: infamato tamen est indicenda purgatio.

Clemens III.

Cvm monasterium: & infrà. Eos, quorum suggestione scelus homicidij presbyter *d* perpetrasse proponitur: nisi aliis modis verum esse constiterit, nulli censemus pœnæ. *e* subdendos: cùm *f* secundum vtriusq; iuris statuta de se confessi super aliorum conscientiis interrogari non debent, & (crimine læsæ maiestatis excepto) de reatu proprio confitentis periculosa confessio non est aduersus quemlibet admittenda. Si tamen eos in familia huiusmodi laborare cognoueris, singulis eis (adiunctis tribus sociis sui ordinis) purgationem iniungas.

CAP. II.

Si de crimine contingente causam principalem constat contra aliquem per eius confessionem, punitur pœna ordinaria, etiam si directè contra eum non agatur. hoc dicit secundum glossam. Et est casus notabilis & verus in se. Vel summa sic: Secundum alium intellectum non minus notabilem, quem etiam sentit gloss. licet non perfectè expli. et. Si quis confitetur crimen in iudicio incidenter, potest iudex ordinarius non

uum inchoando processum, illum punire pœna ordinaria. h. d. singulariter Abbas.

Innocentius III. *canonicis de Bethlehem.*

Cvm super electione *a* Bethlehem ecclesiæ inter R. & P. quæstio verteretur: *b* & infrà. Quoniam V. canonicus Bethlehem fuit in iure confessus, quòd pro præstando alterius electioni consensu, quingentorum Sarracenorum obligationem receperat, & mediator extitit simoniacæ prauitatis: Nos (quoniam vicium huiusmodi persequi volumus, vt debemus) ipsum per definitiuam sententiam duximus ab omni beneficio & officio ecclesiastico deponendum.

CAP. IIII.

Confessio facta in iure per œconomum ecclesiæ, nocet ipsi ecclesiæ: potest tamen reuocari, si ante finitum negotium doceatur per errorem facti emanasse. h. d.

Gregorius IX. B. *c iudici Viterbiensi.*

Ex parte abbatis & conuentus monasterij sancti M. fuit propositum, quòd cùm inter ipsos ex parte vna, & V. nomine suæ vxoris ex altera coram te quæstio verteretur, œconomus monasterij memorati, quædam per errorem facti fuit in iure confessus, ex quibus time t *d* sibi præiudicium generari. Cùm igitur negotio nondum finito, nemini noceat error facti, mandamus, quaten⁹ si de huiusmodi potuerit errore docere, prouideas, vt nullum sibi super hoc præiudicium generetur.

DE PROBATIONIBVS.

TITVLVS XIX.

CAP. I.

Reus actori sua propria instrumenta edere non tenetur: ita communiter summatur.

Gregorius *Tancredo regi Vincestriæ. e*

Ex epistolæ verbis: & infrà. *f* Tua excellentia postulauit, vt imperatori scriberem quatenus *g* pacta in chartophylacio requireret, quæ dudum inter Iustinianum principem & prædecessores tuos fuerunt emissa, vt ex his colligeret, quid tibi seruare deberet. Sed ad hoc faciendum vehementer obstitit, quia nulli dicendum est, ea quæ contra te sunt, apud temetipsum debes documenta requirere, in mediumque proferre.

CAP. II.

Actor, qui plenè probauit, non debet compelli iurare.

Alexander III.

Sicut *h* consuetudo laudabilis: [1 *&c.*] Sanè quoniam apud vos consuetum esse didicimus, vt quum aliquis intentionem suam fundauerit instrumentis aut testibus, ei sacramentum nihilominus deferatur: quod si subire noluerit, fides probationibus *i* non habetur. Nos (cùm tunc demum ad huiusmodi sit suffragium recurrendum, cùm aliæ legitimæ probationes deesse noscuntur) talem consuetudinem reprobamus.

[1 *Nulla debet nouitate conuelli, sic quod noscitur moribus introductum, obuia ratione non debet dissolui.*]

CAP. III.

In communi iudicio probant actor & reus: & si pariter probant, reus absoluitur, nisi fauorabilem causam foueat actor.

---

a *De materia huius cap. Feltn. post. Ioan. Andr. in capit. examinata. §. de iudic. Socin. in Reg. 458 verbo sequestr.* b *Gloncestria.* c *Ista verba important liberum arbit. l. 1. de re mil. & ibid. Bart.* d *In aliquot antiquis ita: se presbyter, &c.* e *vide l. fin. cum gl. & ibi Bart. in l. maritus. ff. de quæst. & al. quia.*

a *Cap. vn. eod. titul. in 3. compilatione.* b *quæ hic desunt reperies §. o. cum supra, de causa poss. & propr.* c *Bich.* d *In Cod. Barb. ex quibus timent monachi, sibi, &c. in omnibus manuscriptis legitur timent.* e *Alias, Tancredo videtur esse Gregorius VII. alter Tatare do Regi Visogoren. sed legendum est Recaredo Vuisigothorum, ex libro septimo epistol. 122. siue 126. Reg. B. Greg.* f *Cap. 1. eod. titul. in 1. compil.* g *quod.* h *Cap. 1. eod. tit. in 2. compilatione.* i *alias probationis.*

Lucius III. *Cistren.* a *episcopo.*

EX *b* literis tuis intelleximus te & archidiaconum confines habere præbendas in villis, quas singuli singulas possidetis, & prætextu terminorum inter vos controuersiam agitari, eò quòd dicas eum antiquos fines egressum, partemq; tui fundi occupasse: illo in contrarium asserente se partem eandem fundi possedisse, quadraginta annorum spacio inconcusse, tu autem qd' per idem tempus quietè illam possederis asseueras: quare vtrum incumbat petitori vel possessori probatio, quæsiuisti. Ad quod scire debes, quòd iudicium finium regundorum tale est, vt in eo vtraq; persona vices duorum habeat, videlicet actoris & rei. Vnde hincinde testes produci possunt ad cognitionem iudicis instruendam: quibus examinatis, iudex quos præcellere intellexerit, ad fidem sibi faciendam admittat.

Quòd si ambarum partium testes sunt æquè idonei, possessoris testes præferentur, cùm promptiora sint iura ad soluendum, quàm ad condemnandum, præterquã in liberali causa, in qua si vtriusq; partis testes æquales fuerint, pro libertate sententia proferetur. nam possessori probationem aliquando dari iuris manifesti est, quum iure cautum sit, quòd qui obiecerit præscriptionem longissimi temporis (quam nemo rectè obiicit, nisi qui possidet) & eam probauerit, in causa debeat obtinere.

CAP. IIII.

Non creditur marito asserenti etiam cum iuramento vxorem se cognouisse, si vxor per matronas attestantes, per ipsius corporis aspectum probat contrarium.

Gregorius VIII. *preposito sancti Cataldi & archipresbytero Casæ maioris.*

PRoposuisti *c* quòd causa matrimonij, quæ inter O. de Casa noua & O. mulierem vertitur, tibi fuit de mandato apostolico delegata. cumque partes essent in tua præsentia constitutæ, mulier proposuit se nec à viro cognitam, nec potuisse cognosci: quod tam proprio iuramento, quàm testimonio, septem mulierum probauit, quæ per aspectum corporis eam esse virginem asseuerant, viro autem per iuramentum suum contrarium asserente: [1 *& f.*] Videtur igitur nobis, quòd iuramento puellæ, & testimonio *d* illarum septem mulierum fides est potius adhibenda.

[1 *Vos in negotio procedere noluistis, donec de hoc nostrum consilium haberetis.*]

CAP. V.

Singulares de vniuersitate possunt ad commodum vniuersitatis reprobare instrumentum falso confectum nomine vniuersitatis.

Clemens II. *e*

TErtio *f* loco fuit à nobis ita quæsitum: Ecce quidam regularis sigillo capituli, quoddã instrumentum cuidam amico suo signauit, in quo facta ei alienatio, quarundam rerum ecclesiæ immobilium continetur. Quo exhibito in iudicio procurator vniuersitatis illud asseruit de assensu conuentus non fuisse confectum, & adulterinum, vel furtiuum esse sigillum. *g* Cumque fratres ad perhibendum testimonium produxisset, iurati dixerunt, quod quotiens de hoc inter fratres aliqua erat mentio, consilium totius conuentus, & vox fuit vnanimis, quòd nolebant alienationem rerum illarum, sed res domus integras conseruari volebant. Sed quoniam contra hoc nihil pars aduersa probauit, respondemus secundum assertionem testium, tantummodo iudicandum.

CAP. VI.

Vbi agitur de matrimonio contrahendo: probato impedimento, & publicatis attestationibus, alij testes super defectu impedimenti admittendi non sunt.

Idem *Clemens III.*

IVrauit *a* quidam (vt asseris) se quandam in vxorem legitimam accepturum: quam cum vellet traducere, quidam iuramentis, secundum morem exhibitis, legitimè probauerunt ipsos in quinto consanguinitatis gradu, sibi inuicem attinere.

Quia verò requisisti à nobis, quid agendum sit, cùm quidam alius velit probare contra prædictam probationem iuramentis canonicis factam, & partibus publicatam nullo eos sese consanguinitatis gradu contingere: respondemus, quòd standum est probationi priori.

CAP. VII.

Si per literas ordinarij probatur quis excommunicatus, à procuratione repellitur. hoc dicit, & hæc summatio conuenit textui & titul. & nullam patitur calumniam, & ideo eam tene.

Innocentius III. *archidiacon. Parisiens. & magistro R. de Corsen. canonico Nouiom.*

POst *b* (cessionem:) *c* & infrà. Cùm igitur per literas iudicis ordinarij (quibus standum est, donec probetur contrarium) nobis constiterit, quòd VV. erat excommunicatus cùm procurationis officium assumpsit. Ipsum tanquam procuratorem non duximus admittendum.

CAP. VIII.

Si rogatus restituere totam hæreditatem eo sine liberis decedente intret monasterium, euanescit fideicommissum, & hæreditas applicatur monasterio: nec ad inualidandum ingressum sufficit probare minorem ætatem tempore ingressus, si ex aduerso geminatus probetur ingressus. hoc dicit intelligendo: quod substitutio fuit fideicommissaria. Si verò fuit directa, summa sic: Substitutio facta filio, eo decedente sine liberis, euanescit per ingressũ monasterij: & tunc adde, id quod est in primo summario ibi, Nec ad inualidandum, &c. vsque ad finem, & vterq; intellectus est verus in se. dico tamen quod primus est verior, quod hic fuit substitutio fideicommissaria: licet D. Ant. hic dicat, quod fuit compendiosa,

Idem *abbati & conuentui* (*Cassen.*) d

IN *e* præsentia C. sancti Hadriani diaconi cardinalis G. & B fratres vestro syndico constituto coram ipso fecêre proponi, quod cum quondam A. frater ipsorum conderet testamentum, M. filium suum sibi hæredẽ instituit, & præcepit, vt si absque liberis decederet, ad eos bona deuoluerentur ipsius. vnde illa, quæ de bonis ipsius vestrum monasterium detinebat, sibi restitui postulabant, & petebant vos super hoc à sua molestatione compesci. Verùm syndicus ipse proposuit ex aduerso, quod prædictus M. monasterio vestro obtulit se & sua. Vnde vniuersa *f* quæ habuerat, erant ad monaste-

a *alit. Hebrensi episcopo. al. simpliciter habetur Lucius III. fortassis legend. Alexander III. Cistrensi decano, vt post concil. Lateran. sub Alex. III. p. 38. c. 2. habetur c. 2. eod. tit. in 1. comp.* b *al. ex literis tuæ fraternitatis.* c *Cap. 2. eodẽ titul. in 2. compilat. & ad intellectum huius cap. & gloss. hic vide Dominicum Sotum lib. 4. Sententiarum, distinctio. 34. quæst. 1. artic. 2. vbi plene & eleganter.* d *aliàs, testimoniis.* e *al. tertius p. c. bon. me.* f *Cap. 3. eod. titul. in 4. com.* g *vide text. in l. qua de tota § incerta ff. de rei vendic.*

a *Cap. 4. eod. titul. in 2. compilatio. & pro intelligentia, vide Dominicum Sotum libro 4. Sententiarum, distinctio. 40. artic. 5. Adde concilium Tridentinum, Sessio. 24. canon. 3. & in ead. sess. in decret. de reformatione matrimonij, cap. 2. & 5.* b *Cap 1. eodem titul. in 3. compilatione.* c *decisionem.* d *Casemarij. aliàs Cassemar* e *Cap 2. eodem titul. in 3. compilatione & de materia huius cap. vide Bar. & doctores in Authen. ingressi, & sequent. Cod. de sacrosanct. eccles. vbi plenè* f *Concordat text. in Auth ingressi de sacrosanct. eccl. & cap. quid ingredientibus. 14. quæst. 3.*

rium deuoluta, *a* quare vniuerſa, quæ ipſi de bonis eius inuaſerant, reſtitui monaſterio veſtro petebat, & ſuper cæteris ſilentium illis imponi. Ad hæc autem pars altera replicauit, quod dictus M. oblationis ſuæ tempore fuerat minor annis, & quod voti facti pœnitens, quod feruore infirmitatis fecerat, poſt conualeſcentiam reuocauit. [1 *& infrà.*] Vnde cum ſine liberis deceſſiſſet, ex teſtamento patris ad ipſos erat eius hæreditas deuoluta.

Verùm ſyndicus reſpondere curauit, quod licet dictus M. de monaſterio *ſili abbas de tua licentia* fuiſſet egreſſus, eidem poſtmodum ſe & ſua obtulit humiliter & deuotè, & quod ne contra oblationem ſuam veniret, iuramento firmauit. Quare cum conſtet, quod idem M. monaſterio veſtro contulit, ſe & ſua, nec ex aduerſo probetur, quod vtriuſque oblationis tempore fuerit minor annis, probationem veſtram huiuſmodi exceptionis probatio non elidit: cum & ſi primæ oblationis tempore fuerit minor annis, ſecundæ tamen potuit maior extitiſſe. Præterea cum verbum illud, Minor annis, duobus potuerit modis intelligi: cum & qui minor eſt quatuordecim annis, & qui viginti quinque dici ſoleat minor annis, intentioni veſtræ verbum dubium non nocebat, cum intra (vigintiquinque) *b* annos teneret donatio iuramento firmata. Sed & ſi teneret, quod factum fuerat à dicto A. *c* quia tamen intelligendum non erat ſine hærede decedere, qui monaſterium ſibi hæredem inſtituit, *d* hoc monaſterio non nocebat: [2 *& ſ.*] Dilectus filius B. ſancti Euſtachij cardinalis attendens, quod ſyndicus veſter intentionem ſuam plenè fundaſſet, & quod nihil fuiſſet ex aduerſo ſufficienter probatum, cum & ſi oſtenſum eſſet per teſtes, quod M. ſuæ oblationis tempore fuerit minor annis: vtrum tamen primæ vel ſecundæ oblationis tempore minor fuerit, & quot annis minor, non fuiſſet expreſſum, de mandato noſtro ſententiam protulit: & prædictis G. & B. ſilentium imponens ſuper his, quæ à monaſterio poſtulabant: eos ad reſtitutionem illorum, quæ de bonis prædicti M. propria temeritate inuaſerãt, condemnauit. Nos igitur ſententiam ipſam auctoritate apoſtolica confirmamus.

[1 *Veruntamen ex eo quod M. infra ætatem legitimam in monaſterio Raſomarij obtulit ſe & ſua, tamen quia quod inconſultè fecerat poſtmodum reuocauit, eius oblatio non tenebat.*]

[2 *Cumq́; cardinalis prædictus ea quæ coram ipſo propoſita fuerant, in noſtra & fratrum noſtrorum præſentia retuliſſet, nos ad conſilium dil. fi. n. b. S. Euſtatij Card. de cauſa meritis plenius intellectis.*]

CAP. IX.

Si actor & reus in interdicto retinendæ poſſeſsionis probant, obtinet is, qui antiquiorem poſſeſsionem probat titulo maximè iuſtifi. atam, vel meliores probationes reſpectu poſſeſsionis adduxit. hoc dicit not. & probatur ſatis hoc ſummarium in verſic. ex præmiſsis, ponderato verſic. maximè.

Idem *e* *Ariminenſi epiſcopo.*

LIcet *f* cauſam, quæ vertitur inter eccleſiam Rauẽ. *g* commune Fauentiæ ſuper iuriſdictione, honore *hominio atq;* diſtrictu in villa ſancti P. & caſtro Arioli, quod *g* de iure ad ſe ſpectare dicta eccleſia proponebat: [1 *& ſ.*] Porrò atteſtationibus publicatis ſyndicus Fauentinorum propoſuit ſe velle in perſonas teſtiũ ex parte altera productorum, quædam obiicere ac probare, œconomo eccleſiæ aſſerente id fieri non debere. Super quo interloquendo decreuimus ipſum nullatenus audiendum, cùm intra trium menſium ſpacium in noſtris literis comprehenſum teſtes huiuſmodi producere non curauerit, intra quem terminum pars vtraque teſtes inducere *a* potuit, tam in perſonas teſtium, quàm ſuper negotio principali. Poſt hoc idem obiecit in teſtes prædictos, quòd corrupti falſo dixiſſent. Vnde quia talis exceptio non ſolum ante, ſed etiam poſt ſententiam poteſt opponi, licet nonnulli crederent Fauentinorum partem exceptionem huiuſmodi per excogitatam malitiam ad impediendum proceſſum negotij obiciſſe: quia tamen nolumus à iuris tramite declinare, magiſtris G. & T. *b* præcipimus, vt teſtes, quos ſuper hac exceptione procurator Fauentinorum diceret producendos intra menſem, recipere & examinare curarent, de ſingulis circumſtantiis *c* ſubtiliter inquirentes, ex tunc indulto altero menſe procuratori eccleſiæ ſupradictæ, intra quem ſi vellet, ad *d* reprobationem teſtium illorum produceret teſtes coram eis: [2 *& ſ.*] Quanquam autem pars Fauentinorum teſtes multos produxerit ſuper negotio principali: vix tamen ex illis ſex remanſerunt concordes, quum alij ſibimet in ſerie ſui teſtimonij contradicant, & quidam alij ſint in dicto ſui teſtimonij ſingulares. Ad reprobandum verò quoſdam teſtium eccleſiæ Rauẽ. & ſi ex parte Fauentinorum, quidam ſint teſtes inducti, plures tamen illorum reprobantur, quia ſibi inuicem euidentiſſimè contradicunt. quidam verò alij, pauci numero quamuis non reprobentur expreſsè, vſqueadeo tamen malæ famæ ſunt, & leuis opinionis, quòd eorum dictis nulla vel modica eſt fides habenda. Iidem quoque teſtes Fauentinorum generaliter repelluntur, quia non probant illud, ad quod probandum eorum ſyndicus ſe adſtrinxit, videlicet, quòd corrupti falſa dixiſſent: quoniam & ſi de corruptione videantur aliquid dicere, de falſitate penitus nihil dicunt: *e* [3. *& infrà.*] Ex præmiſſis igitur euidenter adparet, quòd eccleſia per teſtes numero plures, quibus potiùs lux veritatis adſiſtit, qui etiam aptiora negotio & vero proximiora in ſuis teſtimoniis expreſſerunt: ſufficienter oſtendit, quòd à lx. annis & citra cum omni iuriſdictione, honore, atque diſtrictu loca ſupradicta poſſedit: per quod patet, quòd ſi commune Fauent. à l. annis citra (ſicut videntur teſtes eorum deponere) aliqua ſeruitia in locis perceperunt ſupradictis, illa proculdubio ſine iuſto titulo percipere incœperunt: cum duo inſimul eandem rem & eodem modo in ſolidum poſſidere non poſſit, maximè *f* cùm iidem Fauentini iuſtum poſſeſſionis titulum non oſtendant, & ex priuilegiis Imperatorum & Roman. pontif. eccleſiæ Rauennaten. conceſſis euidentiſſimè colligatur poſſeſſionem ipſius eccleſiæ in prædictis locis iuſtã fuiſſe. Cùm ergo conſtet Fauentin. ac eo tempore, quo ſe poſſediſſe probare contendunt, minus *g* iuſtè ac ſi ne titulo aliqua in prædictis locis temeritate propria occupaſſe, & œconomus eiuſdem eccleſiæ petierit à vi turbatiua ſeu inquietatiua ſuper præmiſſis commune Fauen. prohiberi: nos recognoſcentes in hoc caſu non ſic locum eſſe interdicto. Vt poſſidetis, vt dicere debeamus, Vti poſſidetis, ita poſſideatis: quum probationes eccleſiæ longè ſint potiores, & ideo ſit in interdicto ſuperior, commune Fauentiæ ſibi condemnamus, ſuper iuriſdictione, & honore, atq; diſtrictu, & aliis ad hoc generaliter pertinentib. in locis prædictis, quo ad poſ-

a *Hic Ab. & Felinus dicunt poſſe quem ſe priuare in vita poteſtate teſtandi per monaſterij ingreſſum.* b *alias xxx.* c *Amato.* d *vide l. ſi quid. & l. ſi prædium. C. de prædi. mi.* e *al. Rauen.* f *Cap. 4. eod. tit. in 3. compilatione. & de intellectu, vide Fernandum Vaſqui. libro 2. capite 26. controuerſiarum vſu frequentium, adde Purpur. conſil. 81. vol. 1.* g *al. qua.*

a *al. producere.* b *al. A.* c *vide l. vbicunque. ff. de inter. ac. cum aliis multis.* d *In pluribus ant. ita: ad reprobationem illorum teſtes produceret corum eis.* e *vide l. Celſus. ff. de arbit. & l. diuus. & ibi Bartol. ff. de re iudic.* f *al. & maximè.* g *In vno vetuſtiſſimo, ita minus iuſte ac ſine iuſto titulo.*

sessorium iudicium, quo tãtummodo actum est, perpetuum silentium imponentes, & prohibentes eisdem, vt neque per se, neq; per alios super his præsumat Rauen. ecclesiam, aut habitatores prædictorum locorum aliquatenus molestare.

[1 *Cæterum, quia vtrique parti erat plurimum onerosum testes producere coram nobis, Placentino episcopo dedimus in præceptis, vt infra tres menses testes app. re. reciperet, quos vtraque pars tam super principali negotio, quàm in personas testium duceret producendos, ita videlicet vt effrenata testium multitudine refrenata, hinc inde quadragenarium numerum nullatenus excedere pateretur, & j. Sicq; postmodum vtriusq; partis procuratores cum attestationibus consignatis ad nostram præsentiam redierunt.*]

[2 *Et eorum dicta fideliter conscribentes xx. dierum spatium vtrique parti præfigerent, infra quod cum attestationibus ipsis nostro se conspectui præsentarent, sententiã receptura. Partibus igitur comparentibus iterum coram nobis & huiusmodi attestationibus publicatis audiuimus quæcunq; proponere voluerunt.*]

[3 *Per multos autem ecclesiæ tuæ testes omni exceptione maiores probatum esse constat manifestè ecclesiam tuam villam luci S. Potici & castrum Areoli à longissimo tempore possedisse cum omni honore, districtu & iurisdictione nominatim ex præmissis vniuersis articulis exprimentibus iurisdictionem, honorem atq; districtum.*

CAP. X.

Si qui nominent aliquem filium, & ita communiter reputatur, non creditur postea alteri eorum iuranti contrarium.

Idem.

PEr *b* tuas nobis literas intimasti, quòd cùm T. Tibertinus ciuis, quandam per septennium habuerit concubinam, nec prolem susceperit interim ex eadem, ac ipsa postmodum diuertens ab eo, ad ipsum non post multum tempus *c* rediisset, filium, quem reuersa in domo ipsius peperit, ex eo se adseruit suscepisse: [1 & j.] Quia vero mulier illa de dicto T. suscepisse R. de quo agitur, primitus constanter adseruit, & idem T. præfatæ mulieris præcipuè deuictus instantia, ipsum suum filium publicè recognouit, & filius eius nominatus communiter fuit, & habitus ab ambobus, eiusdem mulieris postmodum iuramento in contrarium præstito non est standum, *d* cum nimis indignum sit (iuxta legitimas sanctiones) vt quod sua quisque voce dilucidè protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare. Vnde adparet per consequens, quòd prædictus R. Sophiam neptem memorati T. cuius prima facie præsumitur consobrinus, non potest habere aliquatenus in vxorem.

[1 *Qui licet à principio dixerit illum nequaquam filium suum esse, cum illa mulier per septennium eidem cohabitans ex eo minimè concepisset, mulieris tandem & aliorum deuictus instantia, suum filium recognouit, R. eum nomine appellando. Cùm autem idem R. ad virilem venisset ætatem, & domum Saturnellæ sororis ipsius t. frequentaret, quæ ipsum nepotem suum nominaret & Sophiam ipsius Saturnellæ filiam cum qua quotidianam habuit conuersationem amauit, & carnaliter cognouit eandem: quod cùm peruenisset ad notitiam Saturnellæ, acriter increpauit vtrumq;, & apud se filiam retinens supradictum R. remouit à domo. Cùm autem mater ipsius R. accepisset quod vir eiusdem Sophiæ eidem R. grauiter interminabatur, in ciuitatis platea iurauit publicè coram multis, quod R. supradictam Sophiam propinquitatis linea minimè contingebat, affirmans sub virtute præstiti iuramenti se de alio quàm de supradicto T. præfatum suscepisse R. Cùm igitur nos duxerimus consulendos an mulieris assertioni standum sit in hac parte, & an memoratus R. supradictam Sophiam habere valeat in vxorem, insinuatione præ. tibi respondimus quòd cum idem R. quem.*]

a *Vide l. fin. Cod. de fideicommiss. libert.* b *Cap. 2. eodem titul. in 4. compilatio. & de materia huius cap. vide plenè per Petrum Duennam. regula 341. & sequent. incipit filiatio, & qualiter probetur filiatio. Vide Alexandrum consil. 51. libro 1. & consil. 74. libro 2.* c *temporis.* d *vide l. generaliter. C. de non numer. pec.*

CAP. XI.

Iudex debet habere notarium vel duos viros idoneos, qui scribant acta iudicij, aliàs si quid difficultatis emerserit, per superiorem puniatur, nec credetur ei super processu: nisi inquantum per acta, vel aliàs per legitima documenta constabit.

Idem *concilio generali.* a

QVoniam contra falsam assertionem iniqui iudicis innocens litigator, quandoque non potest veram negationem probare: cùm negantis factum per rerum naturam nulla sit directa probatio: ne falsitas veritati præiudicet, aut iniquitas præualeat æquitati: Statuimus, vt tam in ordinario iudicio, quàm extraordinario iudex semper adhibeat aut publicam (si potest habere) personam, aut duos viros idoneos, qui fideliter vniuersa iudicij acta conscribant: videlicet citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, conclusiones, & cętera, quę occurrerint *b* competenti ordine cõscribenda, loca designando, & tempora, & personas. Et omnia sic conscripta partibus tribuantur, ita quòd originalia penes scriptores remaneant: vt si super processu iudicis fuerit suborta contentio, per hoc possit veritas declarari: quatenus hoc adhibito moderamine, sic honestis & discretis deferatur iudicibus, quòd per improuidos & iniquos innocentium iustitia non lædatur: Iudex autem, qui constitutionem ipsam neglexerit obseruare, si propter eius negligẽtiam quid difficultatis emerserit, per superiorem iudicem animaduersione debita castigetur, nec pro ipsius præsumatur processu, nisi quatenus in causa legitimis documentis constiterit.

CAP. XII.

Si probari potest reum deliquisse, eius probatio, quod non deliquerit, non est admittenda.

Honorius III. *archiepiscopo Londe,* c & *eius suffraganeis.*

AD nostram noueritis audientiam peruenisse, quòd sacerdotes & clerici Daciæ legi regni (per quam negatiua probatur) temerè innitentes, à criminibus, quæ probari testibus fide dignis possunt, legitimè contra eos, reputantur insontes, si se super his purgare valeant quoquo modo: [1 & j.] Volentes igitur, vt hæc pestis contraria omni iuri penitus extirpetur à clero: mandamus, quatenus in huiusmodi probatione negatiua (dum tamen possit affirmatiua ex aduerso probari) neminem audiatis.

[1 *Vnde contingat quòd quandoq; ad suam purgationem sui similes criminosos adducunt, vt eis debeant in similibus in opportuno tempore respondere, multaq; crimina committuntur audacius ab eisdem.*]

CAP. XIII.

Fines diœcesum probantur per libros antiquos, adminicula, testes, & famam.

a *Innocentius III. in concilio generali Lateran. cap. 38. & cap. 3. eod. tit. in 4. compil. & de materia huius cap. vltra tradita hic per doctores. vide quæ scripsi libro 3. comment. direct. inquisitor. Scol. 22. adde Angelũ in l. gesta. de re iudic. & Francisc. Curtium iuniorem tract. feud. par. 7. quæst. 4. vbi multa de his duabus personis loco vnius notarij adhibendis.* b *In concilio, & aliquot antiquis codicibus: occurrunt.* c *aliàs Lundon. aliàs, Lond. aliàs, Luden.*

Idem

Idem *Aure. & Lameten. episcopis.*

CVm *a* causam, quæ inter Colubri. & Egitan. episcopos super suarum limitatione diœcesum vertitur, vobis duximus committendam. Mandamus, quatenus secundum diuisiones, quæ per libros antiquos, vel alio modo melius probãtur, necnon testes, famam, & quæcunq; alia adminicula in negotio procedatis.

CAP. XIIII.

Possunt reprobari matronæ, per quas virginitas probatur.

Idem *episcopo & archiepiscopo, Senon.*

CAusam matrimonij, quæ inter V. iuuenem, & G. puellam Senon. quæ se virginem & monacham profitetur, noscitur agitari: [1 & ĩ.] Mandamus quatenus eandem puellam ponatis interim in illo monasterio, quòd intrauit: vt ibi securè valeat commorari, donec iudiciali sententia, quid agi debeat, decernatur: recepturi postmodum non solum probationes viri, quas inducere voluerit contra mulieres illas, quæ ad inuestigandum signa virginitatis ex parte puellæ fuerint introductæ, verùm etiam probationes alias hoc negotium contingentes, quas pars *b* vtralibet duxerit producendas. Et quia (vt dicit canon) sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum: volumus & mandamus, vt adhuc honestas matronas, prouidas ac prudentes deputari curetis, ad inquirendum vtrum dicta puella virginitatis priuilegio sit munita.

[1 *Quia non ita instructam misisti frater archiepiscopo, vt vsq; ad calculum sententiæ difinitiuæ procedere valeremus, vobis remittimus plenius instruendam, discret. v.*]

CAP. XV.

Acta etiam litis ordinatoria facta coram primis iudicibus, fidem faciunt coram c *secundis.*

Gregorius IX. *præposito sanctæ M. Magdeburgens. & decano Misnen.*

CVm bonæ memoriæ: & infrà. Cùm acta originalia dicantur apud priores iudices remansisse: mandamus, quatenus ea cum omni diligentia requirentes, ipsa si potuerint inueniri, *d* & si qua partes duxerint legitimè proponenda in scriptis redacta ad nostram præsentiam remittatis. Alioquin cùm non reuocetur in dubium de contestatione litis super statu Pigam. monasterij, & quibusdam spoliationibus contra abbatem eius factis à Masburgen. episcopo, recipiatis partium probationes de nouo, & audientes, si partes audire voluerint, de compositione tractatum, tam quod super hoc inueneritis, quàm causam sufficienter instructam ad nos remittere procuretis.

DE TESTIBVS ET ATTESTATIONIBUS.

TITVLVS XX.

CAP. I.

Breue est.

Ex concilio Macien. *c* Matercen.

PLacuit sancto conuentui, vt testes *ad testimonium dandum* non conducantur precio: & vt quicunque idonei & fideles in testimonium assumantur: ac nullus testimonium dicat, nisi ieiunus.

CAP. II.

Nulla est receptio testium facta contra non citatum.

Gregorius IX. *Ioanni defensori eunti in Hispaniam.*

IN *a* nomine domini: & infrà. Quòd autem dicit episcopus, quia se absente etiam vilissimi sunt testes exhibiti nullius momenti: lege noscendum est constitutionis nouellæ, quæ de testibus loquitur in hæc verba. Et ne postea obiiciatur eis, quòd per vnam partem gesta & confecta *b* sunt, oportet vt testimonia dentur, illo admonito à iudice, aut defensore, venire & audire testes. Si verò noluerit venire, & non ex ineuitabili quadam necessitate venire non possit: sancimus huiusmodi testimonia ita valere, tanquam si non ex vna parte consisterent, sed etiam ipso præsente facta fuissent. Ecce admonendus est semper aduersarius, vt ad audiendos testes veniat: quod quia hic omissum est, necesse est, vt quod *c* contra legem actum est, non habeat firmitatem.

CAP. III.

Mulier testificatur contra clericum, cum de crimine agitur.

Idem *Sabino defensori Sardiniæ.*

QVoniam *d* aliqua nobis de persona Epiphanij presbyteri sunt facinora nunciata, necesse est, vt cuncta diligentius perscruteris, & seu mulieres, cum quibus peregisse dicitur, seu alios, quos de causa scire aliquid senseris, huc festines adducere: quatenus ecclesiastica districtione liquidè possint, quæ vera sunt, aperiri.

CAP. IIII.

Vbi agitur ad correctionem de peccato impediendo, principalis persona admittitur in testem.

Pascha. pa.

IN omni negotio principalis persona dicens veritatem de re sibi nota rectissime, habenda est pro teste: cui adhibito vno, efficiuntur duo testes: adhibitis duobus, efficiuntur tres. Quod patenter ostendit dominus, cùm dicit *e*: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum: quod si te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos testes: vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Idem alibi affirmat dicens *f*. Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me pater: nam in lege vestra *g* scriptum est, quòd duorum hominum testimonium verum est.

CAP. V.

Dicit quales esse, & qualiter iurare debeant, qui super consanguinitate deponunt.

Eugenius III.

QVotiens *h* aliqui propter cognitionem propinquitatis separari petuntur: duobus vel tribus testibus adhibitis, qui de eadem consanguinitate supersint, vel totidem senioribus & melioribus loci eiusdem id debet legitimè comprobari. Probatio autem testium debet fieri duplici iuramento, vt iurent se non priuato odio, neque amicitia, neque pro aliquo commodo, quod habuerint, vel quod habent, vel habituri sint

a *De materia huius decret. qualiter possint probari fines diœcesis, tradit notabiliter Aret. cons. 42. in c. viso consilio. & Alex. post Bar. in l. cum aliquis. C. de iur. delib. adde recentiores in l. 1. ff. si cert. pet. vide etiam notas nostras in hoc c.* b *vtraq;* c *Conc. text. & ibi Dd. ĩ. de test. c. causam quæ 1. Ias. & alij in l. is apud quem. C. de edend.* d *vide l. fin. in gloss. C. de proba. Specu. in tit. de procur. §. rationi forma.* e *In omnibus manuscr. Maticen. al. Mecien. id conciliũ nondum vidimus, desumpsit verò Raymundus hoc cap. ex 2. comp. tit. de test. 4. 1.*

a *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & pro historia ac intelligentia textus videto notas nostras in hoc cap.* b *hæc duo verba: & confecta, in manuscriptis codicibus nõ habentur.* c *quia.* d *Beatus Gregor. lib. 2. epist. 36. indictione 11. cap. 63. & cap. 4. eod. tit. in prima compil. Et an & quando mulier possit esse testis in criminalibus, vide plenè per Antonium Gomezium Tomo 3. variarum resolut. cap. 12. & per Iul. Clarum in pract. crim. §. fi. qu. 24.* e *Matth. 18. Luc. c. 17.* f *I. an. 8.* g *Deut. 17.* h *Post concilium Lateran. sub Alex. III. par. 8. cap. 17. & cap. 20. eod. tit. in 1. compil.*

ad hoc iurandum inductos: & sicut ipsi dicunt, rei veritatem accepisse à maioribus suis, & credere ita esse.

CAP. VI.

Prælatus & clerici, qui causam ecclesiæ non procurant, testificari possunt in ea.

Idem *priori & fratribus S. Trinitatis.*

INsuper *a* statuimus, vt liceat vobis in causis ecclesiæ vestræ ferre testimonium. Dummodo vnus ex vobis vel duo ad agendum vel respondendum instituantur: quorum testimonium in causis, in quibus actores vel responsales sunt instituti, non debet admitti.

CAP. VII.

Si probatio exceptionis opposita contra testem productum non admittitur: antequam dictum testis recipiatur, in casu in quo admitti debuit, licitè adpellatur. h. d. secundum lecturam, quam ponit Panorm.

Idem *R. Herforden. episcopo, & abbati Sard.*

EX *b* parte A. presbyteri ad nos est querela perlata, quòd cùm ecclesiam de Clunod. canonicè fuisset a eptus: & eam *c* xxx. an. & amplius pacificè possedisset. Miles quidam H. nomine tacito, quòd laicus esset, ad iudices literas impetrauit, quòd si dictus presbyter filius esset illius, qui proximo in eadem ecclesia ministrarat, vel publicè fornicariam haberet, ipsum à prædicta ecclesia amouerent. Tandem cùm miles per interposi am personam eum coram præfatis iudicibus traxisset in causam, quosdam laicos infames & notabiles ad testimonium dicitur produxisse. Licet autē presbyter adsereret illos non esse recipiendos, pro eo quòd quidam eorum latrones & raptores manifesti essent, quidam verò in alia causa fuissent conuicti de periurio, & se hoc diceret probaturum: Nihilominus iudices testibus talibus receptis, eidem absenti post adpellationem præscriptam *d* abiudicauerunt ecclesiam, quam nunc militis dapiferi filius detinet occupatam: & infrà. Mandamus, quatenus si vobis constiterit, quòd prędictus presbyter non fuerit legitimè per testes idoneos prædicta *e* ecclesia spoliatus, eorundem iudicum cassata sententia, literis etiam confirmationis (si quæ sunt super eadem ecclesia impetratæ) non obstantibus, ecclesiam presbytero restituatis eidem, ipsumq; non permittatis exinde molestari. Si verò res aliter se haberet, causam audiatis, & fine debito terminetis. Testes autem si quos idem A. in suæ adsertionis testimonium inuocauerit, curetis monere vt coram vobis, super his perhibeant testimonium veritati.

CAP. VIII.

Iudex mittere debet examinatorem discretum ad testes recipiendos, qui ad eum commodè venire non possunt.

Idem *Exon. & Vigor. episcopis.*

SI qui testium valetudinarij sunt, & *f* senes, vel debilitate confecti, aut paupertate depressi, ita quod non possint ad vestram præsentiam adduci, ad ipsos recipiendos, mittatis *g* personas idoneas & discretas.

CAP. IX.

Retractanda est sententia, si constat eam fuisse latam ad dictum corruptorum testium. h. d. secundum lecturam, quam tenet Panorm.

Alexander III. *Beluacen. episcopo.*

SIcut *h* vobis est intimatum, quidam accepta pecunia de parenteia inter virum & vxorem exhibent iuramenta: per quæ, inter ipsos diuortij sententia promulgatur, postea verò priuatim nullam inter eos consanguinitatis lineam adserentes, se corruptos dicunt testimonium perhibuisse falsitati. Super quo taliter respondemus, quòd si vir & vxor, aut alter eorum ad secunda vota transiuit: testibus de periurio & adulterio vno pluribúsve, quibus causam dederunt, pœnitentia indicatur. *a* Si verò ad secunda vota idem vir & vxor non migrauerint, diligenter inquirendi sunt, corā quibus corruptio intercessit, & si tales exhibeantur per quos possit prædictæ corruptionis veritas comprobari, recepto eorum testimonio est sententia reuocanda. non enim testimonium prædictorum (cùm periuri sint) est in hoc casu aliquatenus admittendum.

CAP. X.

Socius criminis & muneris non testificatur etiam in crimine simoniæ. Et vnius testimonium non sufficit ad condemnationem.

Idem *Attinensi archiepiscopo.*

VEniens *b* ad nos L. presbyter sua relatione monstrauit, quòd ei obiectum fuit, quòd in ecclesia de Ouen canonicùm non habuisset ingressum, quia promisisset vnicuiq; parœcianorum quinque barillos vini remittere, qui sacerdoti ibi pro tempore seruienti *c* consueuerant pro beneficio dari: verùm cùm duo adparuissent, qui iurati deposuerunt prædictum presbyterum talem fecisse promissionem, & cum altero illorum pactum illud factum fuisse, tu de presbytero prout ordo rationis *d* exigit, iudicasti. Nos tuam sententiam commendamus, eo quòd ille, qui eodem erat infectus crimine, inde contra eum testificari non posset, nulliq; de se confesso, aduersus alium in eodem crimine sit credendum, nec vnius testimonium ad condemnationem sufficiat alicuius.

CAP. XI.

Adtestationes in vno iudicio receptæ, fidem faciunt in eadem causa & inter easdem personas coram alio iudice.

Idem *abb. S. L. & priori S. Crucis.*

CAusam. *e* quæ: [1 & j.] Discre. vestræ mandamus, quatenus susceptis adtestationibus vtriusq; partis, quæ ab aliis iudicib. sunt receptæ causam ipsam fine debito terminetis.

[1 *V. & E. monachos super electione de vtroque facta & in monasterio Debere, est diutius agitata: experientiæ vestræ committimus audiendam & app. re. fine debito terminandam. Ideoque.*]

CAP. XII.

Clerici non sunt à ferendo testimonio in causa ecclesiæ suæ sine rationabili causa repellendi.

Idem *Cantua. archi. & Vigo. episcopo.*

CVm nuncius: [1 & j.] Non *f* lateat prudentiam vestram, quòd clerici non sunt à ferendo testimonio super negotio ecclesiæ suæ (nisi alia rationabilis causa impediat) repellendi *g*.

[1 *Canonicorum de Plut. & nuncius M. militis, &c. & infr. præterea.*]

CAP. XIII.

Crimen nunc probatum repellit testem, aliàs de illo crimine damnatum.

Idem *Cantuarien. archiep.*

SVper eo quòd *h* quæsiuisti, vtrum testes sint reprobandi in causa criminali vel ciuili, quibus ab aduersa parte crimina opponūtur. Respond. quod si etiam

i

a *Cap. 21. eod. titul. in 1. compil. & post concil. Lateranen. sub Alex. III. par. 8. c. 18.* b *Post concil. Later. sub Alex. III. p. 8. c. 22. & cap. 23. eod. tit. in 1. compil.* c *Vox eam, deest in pluribus.* d *prædictam.* e *prædicta.* f *Cap. 14. eod. tit. in 1. comp. similis sententia in conc. Later. sub Alex. III. p. 8. c. 20.* g *Ad quos debeant mitti examinatores, vide in l. ad egregias. per Bart. ff. de iureiur. & in l. generaliter. C. eod.* h *C. 7. eod. tit. in 1. compil.*

a *Vide l. generaliter Cod. de non numer. pecun. & l. eos per Bart. ff. de fals.* b *Cap. 9. eod. titul. in prima compilatione.* c *aliter moranti.* d *alit. iuris.* e *Cap. 10. eod. titul. in 1. compil. vide Alexand. consil. 58. lib. 2. Ias. & alij. in l. si, apud quem C. de edendo.* f *Capit. 11. eod. titul. & post concil. Lateran. part. 8. capit. 3.* g *vide l. si domus. ff. de ser. vrb præd.* h *C. 12. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later. III. par. 8. cap. 4.*

ante

antè non ſunt conuicti vel confeſſi de criminibus illis, dummodo inde conuincantur, in teſtimonium non debent admitti.

CAP. XIIII.

Laicus in criminali non teſtificatur contra clericum, adcuſat tamen pro ſua vel ſuorum iniuria.

Idem *Salernitano archiepiſc.*

DE cætero laicos in accuſationem *a* vel teſtimonium contra clericum in criminali cauſa non eſſe aliquatenus admittendos, cenſura ſacrorum canonum manifeſtius edocet. Niſi forte ſuam vel ſuorum iniuriam proſequantur. Nec tunc etiam ad teſtimonium, ſed ad accuſationem poſſunt admitti.

CAP. XV.

In cauſis eccleſiaſticis & ciuilibus poſſunt fieri tres productiones teſtium. quarta autem non admittitur abſq; ſolennitate legali. Et ſuper dictis teſtium poſt ipſorum publicationem poteſt publicè diſputari. hoc dicit ſecundum lecturam communem, & verbis textus congruentem.

Idem *eidem.*

IN cauſis eccleſiaſticis *b* vel ciuilibus vltra tertiam productionem non debent teſtes produci, niſi adhibita quadam ſolennitate, quæ in legibus inuenitur expreſſa. Et ſuper dictis teſtium cum ferint publicata, publicè poteſt diſputari.

CAP. XVI.

Si quis probat actum geſtum poſt adpellationem, & aduerſarius probat quòd ante, præfertur prima probatio: & actus iudicatur non tenere, niſi ſecundus probet, quòd ante omnem adpellationem.

Idem *præpoſito, & canonicis Embruden. eccleſiæ* c.

CVm tu fili *d* præpoſite cum quibuſdam canonicis tuis & archiepiſcopus veſter eſſetis in noſtra præſentia conſtituti: [1 & .j.] Cum conſtet teſtes veſtros iuraſſe, quod poſt adpellationem, excommunicationis ſententiam tulerit, & archiepiſcopi teſtes ſimiliter iuraſſe, quòd ante adpellationem: nos dicta teſtium benignè interpretari volentes, ne periurij reatu notentur: quia vtrunq; eſſe potuit, & quòd poſt primam adpel. & ante ſecundam ſententia lata fuerit, eandem ſententiam decernimus non tenere.

[1 *Archiepiſcopo aſſerente quòd vos ante adpellationem excommunicaſſet, & poſtulans ſententiam ſuam confirmari, econtra propoſuiſtis quod poſt appellationem in vos ſententiam excommunicationis protuliſſet, & ob hoc dixiſſetis eam nullius momenti eſſe, adiecistis etiam tam tu quàm altera pars quod teſtes fuerunt hincinde producti, & adteſtationes eorum recepta. Nos verò auditis & cognitis rationibus & allegationibus vtriuſque partis & atteſtationibus diligenter inſpectis.*]

CAP. XVII.

In cauſa adpellationis ſuper nouis capitulis tantum teſtes noui & veteres producuntur, iuramento ſecundum morem prius recepto.

Idem *epiſcopo Placen.*

FRaternitatis *e* tuæ literis nos conſulere voluiſti, vtrum recipiendi ſint noui teſtes ſuper quæſtione iudicata, in qua teſtibus renunciatum conſtet vtrinque. Et an teſtibus in prima cauſa receptis propter cauſam appel. liceat ſuper quæſtionibus iudicatis aliquid noui proponere: [1 & .j.] Duximus tibi reſpondendum, quòd in appellationis cauſa, ſi noua contigerit emergere capitula, ſuper quibus aliqua partium voluerit nouos teſtes inducere, vel per iam receptos aliquid cōprobare: eos credimus poſſe recipi ſuper nouis duntaxat capitulis, receptis prius ab ipſis, ſecundum formam recipiendorum teſtium iuramentis.

[1 *Licet igitur nobis ex his non plenè innotuit vtrum teſtes ſuper eiſdem vel nouis capitulis à partibus deſiderentur induci, quia tamen cum prudentium iuris copiam habeas, nos ſuper hoc conſulere voluiſti.*]

CAP. XVIII.

Qui iurauit teſtimonium non dicere, teſtificari compellitur, ſi teſtificationes publicatæ non ſunt.

Idem *Exon. epiſcopo.*

INtimauit *a* R. presbyter, *b* quòd G. *c* clericus capellanum eius & alios quàm plures de teſtibus ſuis iuramento conſtrinxit, quòd teſtimonium, conſilium & auxilium contra ipſum non præberent eidem. Ideoque iniungimus, vt ſi teſtimonium eorum *d* publicatum non eſt, nec eſt abrenunciatum teſtibus, eos qui ſunt iuramento adſtricti, & alios (ſi neceſſe fuerit) idoneos in teſtimonium recipere non poſtponas.

CAP. XIX.

Publicatio vel renunciatio teſtium in certis capitulis non præiudicat volenti teſtes producere in aliis. hoc dicit quo ad titulum.

Idem *abbati & fratribus de Marturo* e

CAuſam, *f* quæ vertitur inter vos, & plebanum, & clericos ſanctæ Mariæ de Martu. commiſimus iudicibus terminandam, cumq; vtraq; pars in eorum eſſet præſentia conſtituta, & teſtes eſſent hincinde recepti, & eis ab vtraq; parte renunciatum, & atteſtationes etiam publicatæ, quoddam priuilegium nuper à nobis impetratum in medium protuliſtis: [1 & .j.] Iudicibus ipſis mandauimus, vt ſuper aliis capitulis, ſi qua alia fuerint ab his, ſuper quibus teſtes recepti ſunt, & eorum atteſtationes publicatæ, teſtes (ſi qui idonei producti fuerint) recipiant, & (nullis capitulis nouiter à nobis per veſtros nuncios impetratis, quæ contineantur *g* in priuilegio veſtro, vel in aliis literis, quas vobis indulſimus poſtquam cauſam ipſam commiſimus, eiſdem prædictæ plebi in hac cauſa impedimentum præſtantibus) concordia vel iuſtitia mediāte decidant. Quia verò Florentinus epiſcopus intimauit quædam capitula eidem priuilegio eſſe inſerta, quæ obuia rationi videntur, illud ad noſtram præſentiam cum veſtro nuncio tranſmittatis.

[1 *Aſſerentes vos quædam alia munimenta à nobis impetraſſe quæ rationes ſupradictæ plebis obſcuraſſe & impedire videntur, quare cauſa ipſa nondum potuit terminari. Quia verò ſolicitudini noſtræ incumbit vtriq; eccleſiæ iura ſua ſeruare integra, ac litibus & contentionibus finem imponere.*]

CAP. XX.

A teſtimonio repellitur ſimili morbo laborans.

Idem *Nouicen.* h *epiſcopo.*

PErſonas *i* eccleſiarum: & infrà. Verùm ſi coram te vel alio quolibet negocia ventilentur: nolumus vt aliqui conſimili morbo laborantes, ſi certum ſit, aut legitimè ſuper hoc poſſint conuinci, ſi ab alterutra parte teſtes adducti fuerint, in teſtimonium admittantur.

CAP. XXI.

Chriſtianus contra Iudæum in teſtem admittitur.

Idem *in Concilio Lateranen.* k

IVdæi ſiue *l* Sarraceni: & infrà. Teſtimonium quo-

---

a *ca. 14. eod. tit. in 1. comp. & poſt Concil. Later. par. 8. ca. 8.* b *ca. 15. eod. tit. in 1. compil. & poſt Concil. Later. ſub Alex. III. c. 9. par. 8.* c *Embrudin. al. Eſtbrud.* d *c. 16. eod. tit. in 1. compil. & poſt Conc. Later. p. 8. c. 10.* e *Poſt Conc. Later. c. 12. p. 8. & c. 17. eod. tit. in 1. compil.*

a *Poſt. Concil. Later. p. 8. c. 13. & cap. 18. eod tit. in 1. compil. vide Oldra. Concil. 127. & 160. conſ. 90. & 97.* b *vox presbyter deeſt in antiquis.* c *al. V.* d *illorum.* e *al Martha.* f *Poſt Concil. Later. ſub Alex. III. p. 8. ca 15. & ca. 19. eod. tit. in 1. compil.* g *continentur.* h *Noruuicenſi.* i *Cap. 4. tit. de appell. in 1. compil. & poſt Concil. Later. par. 10. c. 5.* k *ſub Alex. III. cap. 26.* l *Cap. 5. tit. de Iudæ. in 1. compil. Vide ſpecul. tit. de teſt. § 1. Adde quæ de hoc art. dixi lib. 2. comm. in direct. Inquiſit. ſchol. 1. lib. 3. ſchol. 124.*

que Christianorum aduersus Iudæos in omnibus causis (cum illi aduersus Christianos testibus suis vti præsumant) recipiendum esse censemus. Et anathemate decernimus feriendos, quicunque Iudæos Christianis voluerunt præferre in hac parte. Cùm eos Christianis subiacere oportet: & ab eis pro sola humanitate foueri.

CAP. XXII.

Testimonium matris est suspectum, vbi filia petit in virum aliquem se maiorem. Et ad dictum solius matris de impedimento deponentis impeditur matrimonium, sed contractum non dissoluitur.

Idem [*Matthæo* a] cardin.

SVper eo *b* quod à nobis tua deuotio postulauit, vtrùm viro negante se mulierem adfidasse, ipsius mater mulieris, & altera mulier possit ad testimonium recipi: Con.tuæ taliter resp.quod *c* cùm mater filiæ incrementum & honorem videtur diligere, vbi vir superior est diuitiis & nobilitate, potentia vel honore, testimonium eius videtur esse suspectum, & ideo non esse aliquatenus admittendum. Super *d* illa [verò quæstione, quam fecisti, an mulier coniungenda non sit viro, pro eo quòd sola mater alterutrius eos esse consanguineos confitetur: respondemus, quòd si non est firmatum matrimonium inter eos, matre adseuerante ipsos *e* esse consanguineos non debent coniungi, quia præsumptio est non modica, quòd se linea consanguinitatis attingant. Si verò matrimonium est firmatum, non debet sine plurium iuramento dissolui.

CAP. XXIII.

Ad decisionem causæ maximè pro parte Iudæi, non sufficit regulariter minus testimonium, quàm duorum probatæ vitæ & laudabilis conuersationis.

Idem.

LIcet vniuersis: *f* & infrà. Quia non est licitum alicui Christiano, & multo minus crucis Christi inimico, vt causæ tuæ vnius tantum quasi legitimò testimonio finem imponat: Mandamus, quatenus si inter vos & quoscunque Iudæos emerserit quæstio in qualibet causa Christiani, & maximè clerici: non minus, quàm duorum vel trium virorum, qui sunt probatæ vitæ, & fidelis conuersationis, testimonium admittatis. Iuxta illud Dominicum: *g* In ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Quia licet quædam sint causæ, quæ plures, quàm duos exigant testes, nulla est tamen causa *h*, quæ vnius testimonio (quamuis legitimo) terminetur.

CAP. XXIIII.

Non sunt idonei testes, quos actor de familia sua produxit.

Idem *Firman. episcopo.*

IN literis: *i* & infrà. Quidam nobilis tui episcopatus quandam sibi legitimè copulans, cum eam in domo fere per septennium tenuisset consobrinam patris eius antequam eam duceret, se adseruit cognouisse: ad quod probandum testes de familia sua tres produxit. Respondemus igitur vt (si res ita se habet) pro illorum testimonio ipsum ab vxore nulla ratione diuidi *k* patiaris: nec contra ipsos aliquos audias, nisi probatæ essent vitæ & opinionis, de quibus verisimile non esset, quod deberent pro aliquo deierare.

CAP. XXV.

Donec adtestationes fuerint publicatæ, & eis renunciatum, produci possunt testes: postea verò non super eodem capitulo, sed super alio sic. hoc dicit, quò ad titulum.

Vrbanus III.

CVm venisset *a* ad apost. sedem magister M. nobis exposuit, quòd Lucius papa præd. no. causam, quæ inter ipsum & abbatem de Sicolan. *b* vertebatur, commisit iudicibus sine debito terminandam: [1 & *f*.] Mandamus, quatenus si sententiam illorum noueritis canonicè promulgatam, eam auctoritate apost. confirmetis: nec adpellatio illam *c* impediat, quæ hic *d* interposita dicitur occasione mortis præd. no. cum postea egerit & responderit, testesque duxerit producendos. Quæstiones quoque alias, super quibus testes fuere producti, & depositiones publicatæ eorum, vel renunciatum fuit testibus hinc & inde nullis aliis ab alterutra parte super eodem receptis secundum tenorem ipsarum mediante iustitia terminetis. Si quæ verò fuerint quæstiones *e*, super quibus vel testes non fuerint producti, vel renunciatum eisdem, audiatis (quasi hinc inde proposita fuerint) finem illis debitum imponentes.

[1 *&c. & f. dis. v. p. a. f.*]

CAP. XXVI.

Potest reus producere testes ad probandum contrarium eius quod actor probauit, si publica in adtestationem non est facta, consuetudine contraria non obstante. hoc dicit, secundum notabiliorem lecturam.

Clemens III.

SEries *f* tui rescripti nobis aperuit, quod cùm nuper inter filios quorundam nobilium tuæ ciuitatis coniugalis quæstio tractaretur, [1 *& f.*] Pars quæ matrimonium adcusabat, testes produxit legitimos, qui consanguinitatem inter prædictos esse firmiter adserebant, in primo gradu ponendo duas personas B. videlicet & I. dicentes illos esse fratrem & sororem, pars autem opposita id falsum dicebat, B. scilicet esse sororem I. ad corroborandam adsertionem suam tam testes offerens, quàm publicum instrumentum. Vnde quia pars accusantium testes illos non esse recipiendos proponit, & tu non esse consuetudinem ecclesiæ adfirmas, vt post receptos testes, qui consanguinitatem, secundum formam canonum computant, alij ex opposito admittantur. Præsenti pagina respondemus, quòd si non est aliud canonicum, quod obsistat, non obstante illa consuetudine, vtpote iuri contraria, testes recipere non omittas.

[1 *Quia distrahebaris ad alia vrgentiora negotia, vices tuas in ventilatione illius quæstionis quibusdam iurisprudentibus commisisti, ante quos.*]

CAP. XXVII.

Cardinalis copula probatur per conuenientes testimonium de visu. idem in testimonio auditus, quod adminicula & fama coadiuuant.

Celestinus III.

PRæterea *g* cum quis adcusatur aliquam cognouisse: an sint testes interrogandi de visu, aut sola viciniæ fama sufficiat, vel si iuratis testibus sit credendum, qui se carnalis copulæ conscios esse fatentur, sed de visu nihil affirmant? *h* Respondemus, quod si testimonium conueniens de visu reddatur, vel etiam de auditu, & præsumptionem violentam fama consentiens subministret, ac alia legitima adminicula suffragentur, standum est testimonio iuratorum. Etenim circunspectus iudex atque discretus motum animi sui ex argumentis & testimoniis, quæ rei aptiora esse comperit, confirmabit.

a *al. Marco.* b *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* c *quia.* d *alta.* e *eos.* f *Cap. 1. De foro comp. in 2. compil.* g *Matt. 18. Luca 17.* h *Vox causa deest in multis antiquis.* i *Ca. 5. eod. tit. in 2. compil.* k *Vide l. 2. § familiæ. D. vi bon. rapt. & l. pronunciatio § 1. De verb. signif.*

a *cap. 25. eod. tit. in 1. compil.* b *Sidolan.* c *illa.* d *Dicto hic, deest.* e *Hac dictio quæstiones deest in pluribus.* f *ca. 3. eod. tit. in 2. compil.* g *ca. 4. eod. tit. in 2. compil.* h *Sola fama carnalem copulam non probant. Vide gloss. in l. 3 § 1. cum not. ff. de test.*

CAP. XXVIII.

CAP. XXVIII.

Vnius iudicis verbo non creditur: ſcriptura verò eius per teſtes reprobari poſſunt: fallit hoc in Papa, ita communiter ſummatur.

Innocentius III. *conſulibus & populo Beneuentano.*

CVm *a* à nobis: & infra. Et canonica & ciuilia iura ſequentes, diſtrictius inhibemus, ne vnius iudicis, quantæcunq; fuerit auctoritatis, verbo credatur in cauſis, ſiue ſuper teſtamentis, ſiue quibuslibet aliis contractibus quæſtio agitetur. Nec ſcriptum eorum (niſi teſtium adminiculo fulciatur) eam obtineat firmitatem, quin ei poſſint & debeant duorum vel trium teſtium bonorum teſtimonia præualere: Salua in omnibus ſedis apoſtolicæ auctoritate.

CAP. XXIX.

Teſti ſuper dilatoria inducto, non creditur ſuper principali, nec cogitur deponere: ſecus ſi ſuper peremptoria tunc enim cogi poteſt, vt iuret deponere ſuper toto.

Idem *Tyren. epiſcopo.* b

DE *c* teſtibus: [1 & infra.] Conſul. t. t. r. quòd ſi teſtes ſint inducti ad exceptionem dilatoriam ſolummodo probandam, cum ſuper ea tantum iurauerint dicere veritatem, ſuper principali nec debent audiri, nec cogi teſtimonium perhibere, vtpote ſuper quo deponerent non iurati. Si verò cùm ad probandam exceptionem peremptoriam ab alterutra partium inducuntur, reliqua pars ſuper principali negocio etiam nos deponere fortè petierit, & vt cogantur ſuper toto negocio dicere veritatem, ſacramento eos poſtulauerit obligari: ad id ſunt ſine dubitatione cogendi: niſi forſitan ſufficiens productio teſtium ſuper principali iam facta fuerit, vel renunciatum teſtibus *d* vel depoſitiones teſtium fuerint publicatæ.

[1 *Qui ad exceptionem probandam à partibus inducuntur, tua nos duxit f. conſulendos, vtrum cogendi ſunt ſuper principali negocio & ferre teſtimonium veritati, & an illi ſint ſicut cæteri teſtes examinandi diſtrictè, qui ad purgandam alicuius infamiam inducuntur. Super hoc igitur f. tuam plurimum commendantes, quæ in dubiis ſe. apoſt. vult certificari reſcripto.*

CAP. XXX.

Dicta teſtium non ſunt ad petitionem tertij publicanda. Et is, qui produxit teſtes coram certis iudicibus, non poteſt ad eundem effectum coram iudicibus aliis illos producere, ſed illorum adteſtationibus debet eſſe contentus.

Idem *Elien. & Ciſtren. epiſcopis, & archi. de Norbanen.*

COnſtitutus in præd. no. *e* procurator magiſtri R. propoſuit, quòd cum decanus & capitulum Eboracen. ei tum auctoritate Lateran. concilij, *f* tum priuilegij proprij ratione archidiaconatum Richemundiæ canonicè contuliſſent magiſter H. qui archidiaconus Richemundiæ nominatur, ipſum eo poſt adpel. ad nos interpoſitam ſpoliauit. Cumque prædictus *g* R. ad iudices ſuper reſtitutione ſua commiſſionis literas impetraſſet, memoratus H. literas reuocatorias impetrauit, [1 & infra.] Inter alia poſtulabat prædictus H. vt faceremus depoſitiones quorundam teſtium aperiri: ſed procurator prædictus aperiendas eas non eſſe dicebat: cùm non in hac cauſa fuiſſent inducti, ſed in ea, quæ inter Eboracen. archiepiſcopum & eundem R. vertebatur: [2 & infra.] Nos eas aperire noluimus, ſed cauſam duximus veſtro examini committendam: ita quod ſi vobis conſtiterit præfatum H. teſtes pro ſe coram epiſcopo & decano Lincon. & te fili archiep. delegatis iudicibus produxiſſe: adteſtationibus apud eum depoſitis ſit contentus: alioquin eo non obſtante, quod teſtes illi coram iudicibus ipſis, & te fili archiepiſc. fuere producti pro dicto H. ſi producti fuerint, ad teſtimonium admittantur.

[1 *Quas idem procurator per falſi ſuggeſtionem oppoſuit impetratas, &c.*

[2 *Licet autem archidiac. ſicut ſuperius eſt præmiſſum ad faciendam nobis fidem ſuper omnibus pleniorem, atteſtationes quaſdam peteret aperiri, aduerſarius autem in alia cauſa eas aſſereret eſſe receptas.*]

CAP. XXXI.

Publicatis adteſtationibus non opponitur in perſonas teſtium, tres caſus excipit. & ad ſecundum determinationem ſubdit.

Idem.

PRæſentium *a* auctoritate ſtatuimus, vt ſi quis poſt depoſitiones teſtium publicatas obiicere voluerit in perſonas eorum, ei tunc tandem id liceat, cùm iuramento firmauerit, quod ad hoc ex malitia non procedat: Niſi forſan ante publicationem id fuerit proteſtatus: Vel oſtendere poterit, quod poſt publicationem didicerit, quod obiicit in perſonas. Cæterum, cum quis perſonas teſtium ſe velle poſt publicationem depoſitionum repellere, fuerit proteſtatus, ſi quid pro ipſo dixerint, de facili non credatur.

CAP. XXXII.

Si actoris & rei teſtes contraria deponunt, fidem ſibi non derogant, ſed præualent digniores, & veriſimiliora deponentes: & ſi in cæteris eſt diſparitas, præfertur numerus.

Idem *London.* b *& Elien. epiſcopis.*

IN noſtra *c* præſentia: [1 & infra.] Cùm igitur hinc plures: inde verò ſint teſtes numero pauciores producti, quos non ſolum diuerſa ſed aduerſa penitus in quibuſdam conſtat teſtimonia reddidiſſe: quia etiam ad multitudinem tantum reſpicere non oportet, ſed ad teſtium qualitatem & ad ipſorum depoſita, quibus potius lux veritatis adſiſtit, ex quibus motum animi ſui conuenit iudicem informare: Mandamus, quatenus ſi teſtes vtrinque producti eiuſdem honeſtatis & exiſtimationis extiterint, cùm conſtet teſtes monachorum eſſe teſtibus archidiaconi numero pauciores, pro archidiacono ſententiam proferatis. Si verò teſtes ex parte monachorum producti tantæ præeminentiæ fuerint, quod eorum auctoritas aliorum ſit merito multitudini præferenda, ab impetitione archidiaconi abſoluatis eoſdem.

[1 *Conſtitutis dil. fi. mag. VVil. nomine & di. fi. archid. Cantuar. à quo procurator fueras deſtinatus, poſſeſſionem eccleſiæ de Militon. quam dil. fil. abbas & monachi S. Auguſtini Cantuar. illicitè occuparunt, cum fructibus medio tempore perceptis ſibi reſtitui poſtulauit. & infra.*]

CAP. XXXIII.

Ad probanda impedimenta electi, laici & fœminæ admittuntur (adde) & teſtes de auditu & fama ſufficienter non probant.

Idem *priori ſancti Fridiani Lucan.* d *& magiſtro G. canonico Piſano.*

TAm *e* literis veſtris, quam depoſitionibus teſtium, intelleximus nihil eſſe contra Lucanum electum ſufficienter oſtenſum, niſi de auditu tantum & fama: cùm ſuper aliis ſi qua fortè videantur eſſe probata, teſtes ſint vel ſoli, vel tales qui non potuerunt illa legitimè comprobare: Quia verò ſuper matrimonio, quod idem clericus dicitur contraxiſſe cum vidua, teſtes non fuere recepti propter appellationis obſtaculum,

---

a *ca. 1. eod. tit. in 3. compil. Vide Anton de Butr. ſ. de arb. c. non ſine.* b *Turonen. archiepiſc. al. Tiren. al. Tircenſi. al. Trien.* c *ca 2. eod. tit. in 3. compil. Vide ſpecul. tit. de teſtib. §. 1.* d *Vide authen. iubemus & ibi Bar. C. de iudi.* e *ca 3. eod. tit. in 3. compil.* f *ſub Alex. 3. c. 8. habetur. tit. de Concil. prab. j. c. 3.* g *præd. magiſter R.*

a *ca. 4. eod. tit. in 3. compil. Vide Anton. de But. in c. ex par. ſ. eod. & Lap. alleg. 72.* b *al. Lingon. & Elienum. epiſc.* c *cap. 5. eod. tit. in 3. compil. Vide Rom ſingul. 362. & Corſet. ſingul. 252. Incip. duo teſtes verb. teſtis.* d *Lucenſ.* e *ca. 6. eod. titu. in 1. compil. Vide Abb. in cap. reprehenſibilis. inf. de appell.*

ne laici vel fœminæ in tali reciperentur articulo contra ipsum: nos vt tantæ irregularitatis obiectio non remaneat indiscussa, mandamus, quatenus testes siue laicos siue fœminas *a* (duntaxat idoneos) qui ad hoc fuerint probandum inducti, recipiatis legaliter, & examinetis prudenter: excommunicantes solenniter si quis eos impedire præsumpserit quo minus testimonium perhibeant veritati. Demum adtestationibus publicatis, si forte constiterit irregularitatem huiusmodi non esse probatam, indicatis eidem electo purgationem canonicam de obiectis per septem canonicos maiores ecclesiæ, vel priores ecclesiarum ciuitatis Lucan. presbyteros seu diaconos bonæ famæ præstandam: qua recepta præfigatis ei terminum, quo consecrandus nostro se conspectui repræsentaret. Si verò vel irregularitatis impedimentum fuerit probatum, vel intra terminum constitutum non præstiterit purgationem indictam: vos eum à prælatione Lucan. ecclesiæ amouentes, mandetis ex parte nostra capitulo, vt electionem de alio non differant canonicè celebrare. Archipresbyterum autem Lucan. & G. sacristam, qui contra prædictum electum literas nobis sub nomine maioris partis capituli destinauerunt (cum constet per adtestationes prædictas, longè maiorem partem capituli non fuisse conscium huiusmodi literarum) ab officio & beneficio denuncietis esse suspensos: donec mereantur nostram indulgentiam obtinere.

CAP. XXXIIII.

In causa liberali contra contumaciam etiam lite non contestata, testes recipi possunt. hoc dicit notabiliter, secundum lectu. communem.

Idem [*Dulmen.* b *episcopo & decano & priori sanctæ Trinitatis Eboracens.*

CVm *c* olim archi. Menen. aduersus Cantua. archiepiscopum super statu Menen. ecclesiæ proposuit quæstionem: [1 & *f.*] Mandamus, quatenus nisi pars aduersa prædictum archidiaconum per exceptionem legitimam repellere valeat ab agendo: partibus, si poterit fieri, vel procuratoribus earum ad locum securum *d* & idoneum conuocatis, & lite legitimè contestata, testes, quos archiepiscopus in Anglia, & quos archi. duxerit producendos in Vuallia, recipere procuretis. Verum si archiepiscop⁹ citatus legitimè, vel per se vel per procuratorem idoneum noluerit comparere, aut litem etiam contestari, vos testes maximè senes & valetudinarios, quos archi. duxerit producendos sublato app. obstaculo admittatis, & depositiones eorum conscriptas ad se curetis apost. destinare, statuentes partibus terminum peremptorium, quo per se vel responsales idoneos nostro se conspectui repræsentent, sententiam recepturæ.

[1 *Archiepiscopo ipsi per literas nostras dedimus in mandatis, vt per se vel per procuratorem idoneum ad præsentiam nostram super hoc accederet responsurus. Verùm cum ipse nec venisset, nec misisset propter hoc idoneum responsalē. volentes Menen. ecclesiæ paterna solicitudine prouidere, causā super hoc ven. f. n. episcopo Heliēsi & dil. fi. Lundonēs. decano, & archid. Bukman sub certa forma duximus committendam, à quib. non fuit hactenus iuxta mandatum nostrum in negocio ipso processum. Ne igitur causa ipsa remaneat indecisa dis. v. per. a. s.*]

CAP. XXXV.

Publicatis attestationibus admittitur aduersarius ad probandum cōtrarium, si ante publicationem super hac probatione contraria instrui non potuit. h. d. & est casus singularis.

Idem *priori de Bolonic.* e *& I. rectori ecclesiæ de Borellis.*

a *Vide l. 1. & 2. per Cy. ff. de leg. & de rest. spol. cap. literas.* b *al. Helien.* c *c. 7. eod. tit. in 3. compil.* d *locus litigij securus esse debet ac talis vt omnis iniquitatis suspicio procul absit.* e *Bolenti.*

EX tenore *a* vestrarum accepimus literarum, quòd cum vobis causam, quæ vertitur inter R. militem, & M. mulierem, commiserimus fine debito terminandam, & infra. Pars mulieris proposuit, quòd dictus miles prius corporale præstitit iuramentum, quòd ipsam duceret in vxorem, postmodum carnaliter cognitam, traduxit in domum *b*. Miles vero hoc inficiabatur omnino adiiciens quòd etsi hæc vera essent, eam tamen de iure habere non potuit, eo quòd aliam tunc viuentem prius duxerat in vxorem. Cùm per testes militis videretur esse probatum, quod ipse ante festum Purificationis beatæ virginis B. *c* mulierem solenniter accepit vxorem, & testes M. mulieris dicerent, quòd in septimana Paschali sequente festum prædictum, de ea ducenda præstitit iuramentum, prædictus miles ab impetitione ipsius absolui cum instantia postulabat. Verùm ex parte sæpedictæ mulieris extitit replicatum, quòd eo tempore, necnon *d* & ante, quo testes dicti militis dixerant eum cum alia matrimonium contraxisse, fuerat semper in Ebor. prouincia cōmoratus, cùm testes ipsi dicerent hoc longè extra dictam prouinciam actum esse, determinantes tempus & locum: quod per testes idoneos erat probare parata. Sed econtra fuit ex aduerso respōsum, quòd (cùm attestationes iam essent hincinde solenniter publicatæ,) locus productioni testium iam non erat. Quia igitur dubitatis vtrum post publicationem attestationum super illo articulo deberent testes admitti: nos inquisitioni vestræ auctoritate præsentium respondemus, testes mulieris ad probandum illum articulum admittendos.

CAP. XXXVI.

Indulgenda est in causa quarta productio testium petita cum solennitate legali, causa legitima non refragante, aliàs legitimè appellatur.

Idem *priori sancti Victoris.*

SIgnificauerūt *e* nobis: [1 & infra.] Cùm causa quæ vertitur inter abbatem & monachos sancti Dionysij ex vna parte, ac abbatissam & moniales de *f* Forcellis ex altera, tam super proprietate, quàm super possessione prioratus de Argentolio *g* iudicibus à nobis commissa fuisset, & moniales super causa proprietatis prius litem ingressæ, testes produxissent in illa postmodum possessionis iudicium suspenso petitorio intentarunt: [2 & infra.] vnde in causa possessionis, quam moniales petebant, ea ratione, quòd illæ, quibus ipsæ successerant, inde fuerant violenter eiectæ, testes fuerunt ab vtraque parte producti, & eò vsque processum, vt publicatio iam fieri debet: [3 & infra.] Mandamus, quatenus si vobis constiterit abbatem & monachos quartam productionem testium, cum iuris solennitate super possessorio petiuisse, & propter hoc intra decem dies post interlocutoriam sententiam adpellasse (nisi forte iudices quartam productionem negauerint) pro eo quòd voluerint effrænatam multitudinem testium refrænare, vos ad quartam productionem (adhibita solennitate legali) admittatis eosdem, ipsos (si in probatione defecerint) in expensis legitimis condemnantes. Et nisi adeò sit in petitorio iam processum, vt plenè possit de proprietate liquere, *h* vos causam possessionis, ad quam de iuris beneficio abbatissa & moniales habuere recursum, primitus terminetis, in causa proprietatis postmodum processuri: alioquin quæstionem terminetis simul vtramque.

a *Cap. 8. eod. tit. in 3. compil. vid: Soci. in reg. 498. incipit. Testes publicatis, &c.* b *vide l. 1. C. de sponsal. & in l. 2. eod. tit.* c *al. ita B. mulierem accepisset solenniter.* d *In plur. antiq. nec non & antequam.* e *Ca. 9. eod. tit. in 3. compil.* f *al. Fortel.* g *Argentorio.* h *Quando dicatur liquere, tradit Abb. in ca. cum olim. De verb. sign. Anto. Butr. in c. prout. De dol. & cont. Gloss. in can. decernimus 3. q. 9.*

[1 *Per*

[1 *Per literas suas ven. f. n. G. Syluanecten. episcopus, & dil. fil 1. abbas S. Victoris Parisien. & F. Aurelianen. decanus, quod.*]

[2 *Quod eis de iure licere ipsi de prudentium consilio per interlocutoriam sententiam declararunt.*]

[3 *Petebant moniales prædicta depositiones testium in causa possessionis tantummodo publicari sed contradicebant monachi allegantes, quod sicut in causa proprietatis fuerat prius cœpta, ita debebat accipere prius finem, vel saltem tam super petitorio quàm super possessorio testes prius publicari debebant. Ipsi verò auditis hincinde propositis, cum super hoc vellent interloqui, habito super hoc consilio sapientum monachi adiecerunt, quod super causa proprietatis renunciauerunt productioni testium moniales. quod cùm pars aduersa negaret, & inter partes quasi dubium verteretur, interlocuti fuerunt, quod attestationes in possessorio publicauerunt, & super renunciatione monialium probationes monachorum audirent, sed ab hac interlocutoria monachi ad vestram audientiam appellarunt. Ipsi autem diem alteram partibus præfigentes, vt deliberarent an deberent huiusmodi appellationi deferre conuocatis prudentibus de ipsorum consilio sententiam minimè reprobantes, parti monachorum audientiam indulserunt, si fortè rationem aliquam allegarent ad retractandam sententiam prædictam efficacem: qui tandem post allegationes suas appellationi prius factæ fortiter insistebant, &c. & infr. Nos igitur his & aliis auditis, quæ fuerant hincinde proposita de communi f. n. c. p. a. s.*]

CAP. XXXVII.

Diligenter examinandi sunt testes & puniendi, qui eos impediunt: & ipsorum testium multitudo est per iudicem refrænanda.

Idem *episcopo Placentino.*

CVm causam, *a* quæ inter archiepiscopum Rauenen. ac commune Fauen. [1 *& s.*] Quia verò vtrique patri nimis existeret onerosum, vt testes producerent coram nobis: mandamus, quatenus recipias testes, quos vtraque pars, tam super principali negocio, quam in personas testium duxerit producendos: ac eos diligenter examinare procures: & de singulis circumstantiis prudenter inquirens, de causis videlicet, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine cuncta plenè conscribas: & infrà. Testes autem, &c. Quod si fortè Fauentini vel alij eos, quos dictus archiepiscopus ad perhibendum testimonium veritati duxerit producendos, præsumpserint impedire: tu ipsos ab huiusmodi præsumptione cessare cōpellas. Volentes autem effrænatam multitudinem testium refrænari: volum⁹, vt hincinde quadragenarium numerum testium excedere non permittas, ita videlicet, vt si Fauenti testium depositiones ratas habere voluerint, quæ à Ferrari. episcopo & abbate Pompon. receptæ fuerint: testes ipsi computentur in numero prælibato: alioquin (cùm attestationes ipsæ sint clausæ) iidem testes, si necesse fuerit, iterato producantur.

[1 *Super villa Luci & S. Potici & castro Arcol. & eorum districtu honore ac iurisdictione noscitur agitari diuersis iudicibus duximus committendam, nec potuisset per aliquos eorum terminari, & infrà. Procuratoribus vtriusq; partis comparentibus, deinde coram vobis iuramentum de calumnia fecimus vtrinq; præstari.*]

CAP. XXXVIII.

Adtestationes receptæ in summario, fidem non faciunt in plenario iudicio. Et illarum publicatione non obstante idem, vel alij testes super eisdem capitulis recipi possunt.

Idem *de* b *Nouofont. & Casadei abbatibus.*

VEniens ad Apostolicam *c* sedem C. archi. Claremo. humiliter supplicauit, vt sententiam super decanatu Clarem. ecclesiæ pro eo latam, quæ iam fuerat in parte executioni mandata, faceremus in totum executioni mandari. Cùm autem procuratores capituli Claremo. in nostra præsentia proposuerint sententiam illam contra iustitiam, & post adpellationem ad nos interpositam, promulgatam: & infrà. Et idem archidiaconus ipsos tanquam procuratores admittere noluerit, vel dictis eorum aliquatenus respondere: P. subdia. noster se ipsi obposuit ex aduerso, adserens canonicè se in decanatu Clarem. electum, propter quod dictus archi. in sua petitione non erat aliquatenus audiendus, quia decanatus ipse, non ad illum, sed ad se potius pertinebat: & infrà. Cùm igitur super his aliquandiu disceptassent, interlocuti fuimus, vt dictus P. si posset, incontinenti suam intētionem fundaret: quia cùm super hoc testes & instrumenta produxerit, interloquendo pronunciauimus, quòd sua intererat, vt se posset obponere archid. memorato. Lite igitur inter eos, tam super electione, quàm super sententia contestata, quæsitum fuit ab ipso archid. vtrum adtestationes prius exhibitas in articulo supradicto in hoc iudicio vellet admittere: qui respondit quod vellet, dummodo posset obiicere tam in personas testium, quàm in dicta. Quo audito, pars aduersa respondit, quòd adtestationibus illis in hoc iudicio vti nolebat: cùm non super principali negocio, sed super articulo incidenti fuissent lite non contesta. receptæ: vnde super toto negocio alios volebat testes producere vel eosdem. Pars autem respondit aduersa: quòd cum testes illi, tam super sentētia, quàm super electione dixissent, & eorum adtestationes fuissent in iudicio publicatæ: nō licebat eidem (postquam testificata didicerat) super eisdem articulis alios testes producere, præsertim cum in hoc iudicio adtestationibus illis vsus fuisset subdiac. prælibatus. Nos igitur iustitia pronunciauimus exigente, quòd testes essent recipiendi super toto negocio, quos vtraque pars duceret producendos. Quocirca mandamus, quatenus receptis testibus, & rationibus partium intellectis, causam ipsam tam super principali, *a* quàm etiam incidenti, fine canonico terminetis. Quia verò quæ in capitulo aguntur, non facilè possunt, nisi per canonicos ipsos probari: volumus, vt ad cautelam absoluatis eosdem, vt vocati ad testimonium liberè valeant pro vtraque parte testari. *b*

CAP. XXXIX.

Religiosi etiam ad testificandum non admittuntur absq; iuramento, nisi à partibus remittatur.

Idem *Bisuntino archiepiscopo.*

TVis *c* quæstionibus: & infr. Monachi verò de suis fratribus ac cōuersis, testes in causis propriis producere absque iuramenti exhibitione non possunt: Nisi forte à parte remittatur aduersa.

CAP. XL.

Delegatus necessarius in testem remouetur à iudicando, & alius subrogatur.

Idem *Atrebaten. episc. &* d *Dedimenen. & Vrsicampi abbatibus.*

DIlecto filio *e* Arien. præposito nobis *f* innotuit exponente, quòd cùm causam, quæ inter ipsum & comitissam Flandrensem super donatione sex præbendarum sacerdotalium agitatur, vobis episcope ac abbas Dedimenen. & Atrebaten. decano duximus committendam: idem præpositus citra litis contestationem proposuit, quòd testimonium decani necessarium erat sibi in causa prædicta, cùm de iure suo non nisi per ipsum & alium vinculum tantum testem, fidem facere

a *Ca. 10. eod. tit. in 3. compil. Ideo verò tam diligens cura in examinandis testib. est adhibenda peruiditem, ne mendacium dicant, facit. Deuter. cap. 19. Eleather Papa in c. iudicantem 30. q 5. Videto Simancam cath. Inst. tit. 64. num. 10.* b *al. Nouem font.* c *c. 11. eod. tit. in 3. compil. Vide Petr. de Benintendis dec. 14.*

a *in C. Barb negocio quam super etiam.* b *al. testificari.* c *c. 12. eod. tit. in 3. compil vide hic Guid. pap.* d *De Dun* e *Amensi.* f *c. 13. eod. tit. in 3. compil. vide Guid. pap. hic.*

Iii 3

poſſet, vnde poſtulauit, vt in cauſa ipſa pro eo procederetur excluſo, vel ſuperſederetur in negocio quouſque ſubſtitueremus alium loco eius. vos autem petitionem eius admittere recuſaſtis, quinimo poſt adpellationem à præbendarum ipſarum donatione ſuſpendiſtis eundem. Ne igitur ob teſtis defectum eius iuſtitia valeat deperire, te abbas Vrſicampi loco ipſius duximus ſubrogandum, *a* mandantes quatenus ſi eſt ita (ſuſpenſione præpoſiti relaxata) in cauſa iuxta prioris mandati tenorem, ratione præuia procedatis.

CAP. XLI.

Ne probationis copia pereat, citato aduerſario recipiuntur, & publicantur teſtes, quos reus induxit.

Idem *iudici Sabinen.*

SIgnificauit *b* nobis presbyter ſancti N. Sabinen. diœceſis, quòd fundatores eiuſdem eccleſiæ liberam eam eſſe volentes, fundationis tempore ſe in ea nihil iuris retinere dixerunt. vnde timens, ne proceſſu temporis, probationis copia valeat deperire, prouideri ſuper hoc idem presbyter poſtulauit. Quocirca mandamus, quatenus teſtes idoneos, quos ipſe *c* ſuper hoc duxerit producendos, examines diligenter, & eorum dicta in publica redigi facias monumenta, denunciando *d* fundatoribus antedictis vel eorum hæredibus, vt receptioni teſtium, ſi velint, interſint: & ſuper denunciatione ſic facta, confici facias publicum inſtrumentum.

CAP. XLII.

Si materia antiqui capituli repetitur aliquo addito, quod ſubiicitur neceſſitati probandi, poſſunt teſtes etiam antiqui publicatis adteſtationibus produci.

Idem *epiſc. & archidiacono Beneuen.* e

CVm cauſa, *f* quæ inter œconomum monaſterij ſancti M. de monte: & infrà. Cùm igitur abbas & fratres eiuſdem loci probare intendant, quanti precij venditionis tempore poſſeſſiones prædictæ fuere: mandamus, quatenus recipiatis teſtes, quos alterutra partium ſuper hoc duxerit producendos, & infrà. Si verò pars monaſterij adhuc articulum eoſdem teſtes produxerit, quos ad alium probandum produxit, vos nihilominus eos recipere procuretis, quoniam aliud eſt probaſſe deceptionis exceſſum, & aliud probare quantitatem valoris.

CAP. XLIII.

Recipiuntur & publicantur teſtes, qui interfuerunt ſententiæ, vbi per ſcripturam de ſententia non adparet.

Idem.

ALbericus miles *g* nobis inſinuare curauit, quòd cùm olim inter ipſum & mulierem Rauennaten. coram capitulo Rauennaten. matrimonij quæſtio verteretur, tandem lata fuit diuortij ſententia inter eos, poſtea verò dictus miles timens ſibi & filiis, quos de legitima vxore ſuſcepit, ex eo poſſe præiudicium generari, quòd in ſcriptis redacta non fuit ſententia memorata, ſupplicauit vt teſtes, qui ſententiæ interfuere prædictæ, recipi faceremus. Ideoque mandamus quatenus teſtes curetis recipere ante dictos, depoſitiones ipſorum in ſcripturam publicam redigi facientes.

CAP. XLIIII.

Publicatis adteſtationibus poſſunt produci teſtes ſuper eodem articulo vel directè contrario, qui prius fuerunt producti in iudicio ſummario, ſeu extra iudicium. h. d. ſecundum notabiliorem intellectum, non ponendo aliquam ſpecialitatem in cauſa matrimoniali. Et tunc expone textum in ſi. ibi, in hoc caſu: ſcilicet cùm teſtes aliàs producti reducantur. Pan.

Idem *Beluacenſi epiſcopo.*

CVm in tua diœceſi: *a* & infrà. Vtrum autem ſi adcuſatore idoneo comparente, per tres vel quatuor teſtes inter iam coniunctos parentela probaretur, per depoſitiones eorundem poſteriorum teſtium derogetur fidei vndecim vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore ac præſtantiores meritis ante contractum matrimonium in contrarium iurauerant, *b* diſtinguendo perſonas & gradus, à quibus directè hi, de quorum copula agitur deſcenderunt, an primi poſterioribus præferantur non immerito quæri poſſet. Quanquam autem ad aliud & ob aliud iurauerint, tam illi, quàm iſti, tamen ſi in ſecundo iudicio priores perſonæ iuratæ deponerent illa eadem, quæ primò dixerunt, abſq; dubio eorum teſtimonia præualerent, nec eo poſſent prætextu repelli, quòd partes teſtificata didicerant, cum talis exceptio locum non habeat in hoc caſu.

CAP. XLV.

Excommunicari poſſunt, qui partem impediunt in teſtibus producendis. Et denunciandi ſunt teſtes non teneri iuramento, de veritate non dicenda. Et ſi conſanguinei impediunt teſtes actoris, de veritate non dicenda, punitur reus, de cuius voluntate hoc fieri præſumitur.

Idem.

COnſtitutis *c* in præſentia noſtra archiepiſcopo & M. canonico Surrenti. dum ipſe illum de crimine ſimoniæ deferret: & infrà. Cæterum quoniam à principio proteſtatus eſt præfatus M. ipſius archiepiſcopi conſanguineos multa impedimenta per ſuam potentiam præſtitiſſe, quo minis probationum copiam in noſtra præſentia ſecum haberet, cùm quoſdam induxerint ad iurandum ne aduerſus archiepiſcopum aliquid dicerent, & alios minis & terroribus à teſtimonio perhibendo arcere nitantur: nos ex officio noſtro ſuper hoc prouidere volentes, mandamus, vt generalem feras excommunicationis ſententiam *d* in omnes, qui impedimentum aliquod ipſi M. præſtare præſumpſerint in teſtibus producendis. Illos autem quos (vt dictum eſt) iuraſſe conſtiterit, quòd contra archiepiſcopum nil dicerent, denuncies iuramento huiuſmodi non teneri. Si quis autem de conſanguineis dicti *e* archiepiſcopi aliquem de teſtibus præſumpſerit impedire (quia veriſimile non videtur, vt eo inuito talia fierent, & ob hoc non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, eo quod ſi voluerit, poterit prohibere: cùm ſecundum legitimas ſanctiones iniquam oſtendant *f* ſe cauſam fouere, & expediri debeat iudicis auctoritatem eluſam, qui defenſionis copiam ſubtrahit aduerſario) eundem archiepiſcopum ab officio põtificali ſuſpendas, & facias manere ſuſpenſum, donec illum fecerit à tali præſumptione ceſſare.

CAP. XLVI.

Qui teſtificata non didicit, nec renunciauit teſtibus producendis, ſuper antiquis articulis ſeu capitulis teſtes etiam aliàs productos producere poteſt.

Idem *Magdeburgen.* g *archiepiſc. & præpoſi. Seburgen.*

COnſtitutis in præſentia *h* noſtra procuratore A. ſororis nobilis viri Marchionis Miſnen. *i* & nuncio illuſtris principis Bohemorum, [i & j.] Pragen. epiſcopus ad petitionem eiuſdem principis ipſa volen-

a *Vide l. literas. per Cy. & Bart. C. de præſum.* b *Ca. 14. eod. tit. in 3. compil. Vide Bart. in aut. ſed & ſi quis. C. de teſtibus & Guid. Pap.* c *in C. Barb. quos ſuper hoc idem presb. du. præſentandos.* d *Vide Lambertin. de iure patron. art. 4. q. 2. pr. in. 1. part. 2. lib.* e *al. Vrbenent.* f *Cap. 2. tit. de empt. in 3. compil. Vide Guid. Pap.* g *C. 2. eod. tit. in 4. compil.*

a *cap. 3. eod. tit. in 4. compil. Vide Guid. Pap.* b *iurauerunt.* c *Cap. 4. eod. tit. in 4. compil.* d *Per excommunicationis ſententiam dubitantibus ſuccurritur. concor. quod not. Bar. in l. quidam conſulebant. ff. de re iudica.* e *vox dicti, deeſt.* f *oſtendat.* g *al. Magdeburgen. archiepiſc. & præpoſito Sebingenum.* h *Cap. 5. eod. tit. in 4. compil. Vide Guid. Pap.* i. *Miſnen.*

te ad

re ad ipsum accedere, vt suas coram eo proponeret actiones, sed à satellitibus eiusdem prohibita, qui ei bis vel tertio prohibuerunt ingressum, post adpellationem ad nos interpositam diuortij sententiam promulgauit: à qua ipsa fecit ad nostram præsentiam prouocari: & infra. Mandamus, quatenus partibus ad locũ idoneum conuocatis, recipiatis testes, quos vel nobilis ipsa pro se, vel princeps pro parte sua (cùm nondum testificata didicerint) super processu Pragen. episcopi vel posteriorum iudicum duxerint producendos, & nobilis ipsa pro se, *a* vel testes, quos induxit prius, vel alios si voluerit inducere non vetetur, cùm non renunciauerit testibus producendis.

[1 *d. fi. n. P. S. Marcelli presbyterum Cardinalem concessimus auditorem, coram quo proposuit procurator nobilis memoratæ quod cum olim ea significante ad nostram audientiam peruenisset quod prædictus princeps eam duxisset legitime in vxorem, & xiij. annis & amplius velut coniugem legitime pertractasset, & filiis & filiabus susceptis ex ea.*

CAP. XLVII.

Ponit concilium duodecim, sine quibus ad probandam consanguinitatem in causa matrimoniali, non valet testimonium de auditu. hoc dicit, summando generaliter.

Idem *in Concilio generali.* b

LIcet *c* ex quadam necessitate præter communem formam olim fuerit institutum in consanguinitatis & affinitatis gradibus computandis valere testimonium de auditu, cùm propter breuem hominum vitam testes de visu deponere non valerent vsque ad gradum septimum computando, quia tamen pluribus exemplis & certis experimentis didicimus ex hoc multa pericula contra legitima prouenisse coniugia: statuimus, ne super hoc recipiantur de cætero testes de auditu, *d* cùm iam quartum gradum prohibitio non excedat. Nisi fortè *e* personæ graues extiterint quibus fides meritò sit adhibenda, & ante litem motam testificata didicerint ab antiquioribus quidem suis non vtique ab vno: cùm non sufficeret ille si viueret, sed duobus ad minus: nec ab infamibus & suspectis, sed à fide dignis & omni exceptione maioribus: cùm satis videretur absurdum illos admitti, quorum repellerentur auctores. Nec tamen si vnus à pluribus vel infames ab hominibus bonæ famæ acceperunt, quod testantur, tanquam plures idonei testes debent admitti, cum secundum ordinem solitum iudiciorum non sufficiat vnius testis assertio, etiam si præsidiali refulgeat dignitate, & actus legitimi sint infamibus interdicti. Testes autem huiusmodi proprio iuramento firmantes, quòd adferendum testimonium in causa ipsa odio, amore, timore, vel commodo non procedant, personas expressis nominibus, vel demonstratione, vel circumlocutione sufficienti designent, & ab vtroque latere singulos gradus clara computatione distinguant: & in suo nihilominus iuramento concludant se accepisse à suis maioribus quod deponunt, & credere ita esse. Sed nec tales sufficiant, nisi iurati deponant se vidisse personas, vel in vno prædictorum gradu constitutas pro consanguineis se habere. tolerabilius est enim aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quam coniunctos legitime contra statuta domini separare.

CAP. XLVIII.

Post publicationem ad petitionem producẽtis, interrogari non debent testes, nisi quando dolo, vel negligentia examinatorum super omnibus capitulis interrogati non fuerunt.

Honorius III. *præposito Molisij Firman. diœcesis.*

PEr tuas nobis literas *a* intimasti, quòd cum causa, quæ super quibusdam terris vertitur inter canonicos sancti *b* Petri ex vna parte, & G. sancti Simonis ex altera, tibi fuisset ab apostolica sede commissa, dictus G. tribus mensibus post testium publicationem elapsis, testes suos interrogari postulat iteratos: [1 & .j.] Nos igitur respondemus, illum non esse super hoc decætero audiendum, nisi forsan à principio illos interrogari super certis capitulis postulasset, idq; malitiose, vt negligenter fuerit prætermissum.

[1 *Super quo quid agere debeas apost. responso desideras edoceri.*]

CAP. XLIX.

Testes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licet: sed reprobatorios reprobatoriorum non licet.

Idem *Vell. Oleti & Sacramentiæ abbatibus, Palentiæ & Segobiens. diœces.*

LIcet *e* dilectus f. in L. tituli sanctæ Crucis presbyter cardinalis, quem procuratoribus Burgieñ. episcopi, & clericorum sanctæ Mariæ de castro Soret. dedimus auditorem, ea, quæ procuratores ipsi proponere voluerunt, audierit diligenter, quia tamen procurator dicti episcopi contra personas testium productorum in principali adhuc se velle dicere *d* proponebat: [1 & infra. Mandamus, quatenus recipiatis testes, quos contra personas productorum super principali negocio partes duxerint producendos: quos si rursus pars altera vel vtraq; voluerit reprobare, contra illos probationes admittere procuretis, ita quòd vltra non liceat partibus ad reprobationem testium adspirare: ne si producendi quartos contra tertios, & sic deinceps partibus licentia tribuatur, negotium diutius protelari contingat.

[1 *Et protestans nihilominus adtestationes alterius partis quæ vacãte sede Burgensi dicuntur receptæ fuisse cæteris de causis nullius esse momenti, causa ipsa per nos non potuit terminari, licet pars altera sententiam cum instantia postularet. Illam igitur ad vos de consensu partium remittentes d. v.*]

CAP. L.

Adtestationes receptæ per arbitrum, fidem faciunt in iudicio, si testes mortui sunt: si viuunt, est in optione illius, contra quem testes producti sunt, an velit adtestationes recipere, an testes de nouo deponere. Et adde etiam si adtestationes publicatæ sunt. & hoc vltimum non est in l. fi. C. eod. vbi ponitur casus huius decre.

Idem *præposito & magistro G. & R. Laudun.* e *canonicis.*

PRæsentata *f* nobis Suesson. archidiac. petitio continebat, quòd cum inter quondam R. prædecessorem suum ex vna parte, & capitulum sancti Pe. Suessoñ. ex altera, super iurisdictione, quam idem archidiac. se dicta ecclesia ratione archidiaconatus proponebat habere, quæstio verteretur, tandem cancellarium Parisien. & magistros R. Remeñ. & P. Briton. canonicos *g* super hoc arbitros elegerunt: qui cum suscepto arbitrio adeò in negocio processissent, quòd productis testibus, & depositionibus publicatis, receptisque allegationibus vtrorumque, & actis omnibus redactis in scriptis sigillorum suorum impressione signatis, arbitrium proferre deberent, vnus ipsorum viam vniuersæ carnis ingressus, & alius *h* in archiepiscopum Ebreduneñ. *i* ad-

---

a *Hæc duo verba pro se, desunt in antiq. exemplar.* b *Later. sub Innoc. III. c. 52.* c *Cap. 6. eod. tit. in 4. compil. & declara hanc constitutionem, vt per Dominicum in can. priscis, dis. 55. vide Guid. Pap.* d *Vide l. ad testium. C eod. l. in summa. ff de aq. pl. arc.* d *Dictio forte, deest in concil. habetur tamen in Greg. compil.*

a *Vide Paul. de Castr. conc. 369. in cap. in casu de quo quæritur. & Ioan. Andr. in ca. cum causam. quæ inter. s. eod. quem sequitur Alex. cons. 104. in c. circa primum. vol. 5.* b *Dictio, sancti, deest in omnibus manusc.* c *An hæc decret. habeat locum in causa summaria vide per Butrium, in c. veniens 2. s. eo.* d *producere. al. proponere.* e *al. London.* f *Vide Inno. in c. ex parte s. de arbit.* g *Clericos, in antiquis eod.* h *alter.* i *Ebrudun. al. Ebreden.*

ſumptus, qui diſtat per duodecim dietas & amplius ab eiſdem. Vnde cùm prædicto R. ſolo minimè arbitrari valente videatur arbitrium expiraſſe, Diſ. veſtræ mandamus, quatenus cauſam iuxta huiuſmodi acta fine debito terminetis, optione capitulo reſeruata, vt vel recipiant depoſitiones eorum, qui ſuperſunt productorum teſtium contra eos, vel eas reſpuentes conſentiant, vt iidem teſtes admittantur iterum, ſaluo iure quod in vtroque caſu eidem capitulo competit, tam in perſonas teſtium, quàm in dicta.

CAP. LI.

Non creditur teſti etiam religioſo, qui ſine iuramento deponit.

Idem *Pennen. Epiſcopo.* a

NVper nobis *b* A. presbytero ſupplicante innotuit, vt cùm ipſe ordinem fratrum Minorum cauſa probationis *infra annum* intraſſet, cuſtos ad probandum, quòd idem presbyter feciſſet profeſſionem, quoſdam ordinis ſui teſtes induxit, qui depoſuerunt ſuper hoc (contradicente dicto presbytero) non iurati: [1 & ſ.] Reſpondemus, quòd nullius teſtimonio quantumcunque religioſus exiſtat (niſi iuratus depoſuerit) in alterius præiudicium debet credi.

[1 *Vnde præfatus presbyter aſſerebat eorum teſtimonium nullum eſſe, prædicto replicante cuſtode quod ſecundum ſui ordinis regulam iurare non poterant nec debebant, ſed eorum verbis ſimplicibus in huiuſmodi ſtandum erat: quare nobis humiliter ſupplicaſti vt quid agendum ſit tibi, te redderemus noſtris literis certiorem. Nos igitur tuæ f. breuiter.*]

CAP. LII.

Diligenter & ſigillatim examinãdi ſunt teſtes: ſupple, etiamſi agitur de vita, & miraculis alicuius canonizandi.

Idem *Coriſoton.* c *Trecorenſi epiſcopis.*

VEnerabili fratre noſtro *d* epiſcopo & capitulo Coriſopton ac vniuerſis abbatibus apud Ciſtercien. *e* in generali capitulo congregatis: [1 & ſ.] Diſ. veſtræ mandamus, quatenus teſtes, quos abbas & monachi S. Martini *f* Ciſtercien. ordinis ſuper vita & miraculis piæ memoriæ M. abbatis monaſterij ſupradicti duxerint producendos, examinare ſigillatim curetis, cum ea diligentia, quæ ſolet & debet in *g* receptione teſtium adhiberi.

[1 *Multiſq; epiſcopis aliis & religioſis vna cum abbate & conuentu S. Mauricij monaſterij Ciſtercienſ. ordinis Criſopon. diœceſ. olim nobis inſinuantibus, piæ me. Mauricium abbatem præfati monaſterij diuino munere claris coruſcante miraculis, adeo vt monaſterium ipſum quadam vſurpatione vſus ſeu potius quadam anticipatione futuri votum ab eius nomine ſortiatur, & humiliter ſupplicantibus vt ipſum adnumerari ſanctorum catalogo faceremus, vt quod populus deuota præſumptione vt ſic dixerimus, nunc vſurpat, ſeu etiam diuino inſtinctu anticipat, illum appellando ſanctum & abſq; auct. ap. ſe. venerandò ritè tandem iuſſione apoſtolica faciat ad gloriam Chriſti & nominis Chriſtiani, nos eorum deuotis precibus inquantum decuit annuentes, Ven. fr. n. epiſcopo Leon. & dil. fi. abbati S. Lupi Criſopon. diœceſ. dedimus in mandatis vt inquirerent ſuper prædicti viri vita & miraculis diligentiſſimè veritatem, & eam nobis fideliter intimarent, vt ea plenius comperta, pro ſupplicantium deſiderio plenius annuere valeremus. Idem epiſcopus & abbas quandam nobis paginam tranſmiſerunt propriorum ſigillorum appenſione munitam, in qua multa quidem & magna miracula continentur facta, vt dicitur à domino meritis dicti viri, quæ licet probata per teſtes iuratos & nominatos in ipſa pagina inuantur, non tamen apparet per paginam ſæpedictam quod ipſos teſtes examinauerunt ſigillatim, & quod eos ſuper his de quibus ſunt teſtificati ac circũſtantiis cum ea interrogauerunt diligentia quæ ſolet & debet in teſtium receptione adhiberi. Vnde licet humana deuotio prompto debeat affectu honorare, quos dignatio diuinæ benignitatis honorat, tutius tamen eſſe cenſemus hoc differre negocium, quam in eo ſententiam minus conſideratè proferre. Nolentes autem deeſſe ſupernæ gratiæ muneri, ſed adeſſe.*]

CAP. LIII.

Iterum examinandus eſt teſtis, qui obſcurè depoſuit: ſuppletur, ex iudicis officio.

Gregorius IX.

CVm clamor *a* validus contra Acherontinen. epiſcopum ſuper ſimonia & aliis criminibus aſcendiſſet, Melfiten. & Ruben epiſcopis dedimus in mandatis, vt ſuper his diligenter veritatem inquirerent: & infra. Verùm quia apertis adteſtationibus L. & G. ſuper ſimoniæ ita depoſuere confusè, quòd ex dictis eorum non poteſt veritas declarari: Mandamus, quatenus examinetis eos iterum diligenter, & tam eorum, quàm aliorum, quos receperitis teſtificata ſub ſigillis veſtris nobis fideliter referatis.

CAP. LIIII.

Perſeuerans in crimine, etiam in ciuili repellitur à teſtimonio: emendatus verò, non infamis admittitur in ciuili, & etiam criminali mota ciuiliter. fallit in periurio, qui in criminali repellitur.

Idem.

TEſtimonium *b* eius, cui ab aduerſa parte opponitur crimen, meritò reprobatur in criminali cauſa, ſiue ciuili, ſi in ipſo crimine perſeueret. Si verò ſit de crimine emendatus, & eum non comitetur infamia, nõ eſt in cauſa ciuili, vel etiam cum de crimine ciuiliter agitur (præterquam pro reatu periurij) repellendus. In criminali autem, ſi in alio iudicio inſtituta adcuſatione contra ipſum, de crimine conuictus extitit, vel confeſſus: vel ſi nunc per exceptionem exinde conuincatur, aut grauata ſit eius opinio, pro eo quòd quandoq; fuit tali modo repulſus, quamuis in hoc caſu non excluderetur in cauſa ciuili: poteſt à teſtimonio (licet egerit pœnitentiam) remoueri.

CAP. LV.

Quarta productio non eſt danda ſine ſolennitate legali, de qua hic.

Idem.

VLtra tertiam productionem non debent teſtes vlterius produci in cauſa. *c* Niſi præſtito ab eo, qui hoc poſtulat iuramento, quod neque per ſe, neque per alium teſtificata ſubtraxerit, vel fuerit percunctatus: nec per dolum, aut artem aliquam quartam productionem expoſcat: ſed quia quos deſiderat de nouo producere, prius habere nequiuit.

CAP. LVI.

Accuſatus criminaliter non admittitur in teſtem contra alium in cauſa criminali, ſua adcuſatione pendente: niſi in exceptis criminibus.

Idem.

NOn debet *d* quis in criminibus (Niſi forſan in exceptis) ad teſtificandum admitti pendente adcuſatione de crimine contra ipſum: cum etiam adcuſati (niſi prius ſe probauerint innocentes) ab adcuſatione ac ſuſceptione ordinum repellantur.

---

a *Murien. al. Penn.* b *Vide Guid. Pap. & de materia quod nõ credatur teſti niſi iurato. vide Felinum in ca. literis. De præſ. & Dec. conſ. 91. & conſ. 120.* c *Criſopon. al. Criſopoton.* d *Vide Chaſ. in Catal. glor. mund. p. 3. conſ. 47. 49. & 50.* e *Ciſtercium.* f *In C. Bar. monachi monaſterij S. Maur. Ciſterc. &c.* g *Receptionibus.*

a *Vide archi. in c. vt officium § verum. De hæret. lib. 6. & Eymer. in Direct. Inq. par. 3. qu. 62. & quæ ibi dixi l. 3. adnot. ſcholaſt. 119.* b *Vide Alb. tract. de ſtatutis par 4. q. 71. & 72. & plene per Archid. in c. paruul. 22. q. 5. Huc refer. Burc. lib. 1. decr. c. 164.* c *Vide auth. qui ſemel. C. de proba.* d *Vi. Burc. lib. 1. decret. 164.*

DE

DE TESTIBVS COGENdis, vel non.

TITVLVS. XXI.

CAP. I.

In causa ciuili monendi & inducendi testes sunt ad testificandam: & si se subtrahant odio, gratia, &c. compelluntur.

Alexander III. *Papien. electo.*

CAusam *a* matrimonij quæ inter M. mulierem & filium R. vertitur, commisimus iudicibus terminandam. Ideoque mandamus, quatenus testes ab alterutra partium in suæ adsertionis testimonium inuocatos, ne veritatem occulent: diligentius moneas & inducas. Si autem odio, vel gratia, vel timore se subtrahant, eos ad ferendum testimonium coram præfatis iudicibus, vel eorum *b* nuncio quem ad hoc miserint, ecclesiastica districtione compellas.

CAP. II.

Vbi testimonium est necessarium, compellendi sunt testes ad illud ferendum, etiam per suspensionem, excommunicationis, & depositionis sententiam.

Idem *presbyteris Pontiæ.*

CVm super causa, *c* quæ vertitur inter Prænestinen. episcopum & Subl. abbatem sit testimonium vestrum necessarium: mandamus, quatenus perhibituri testimonium veritati, apostolico vos conspectui præsentetis. Si verò non veneritis, sciatis vos ab officio & beneficio ecclesiastico apostolica auctoritate suspensos. Et si nec sic veneritis, excommunicationis sententiam & depositionis poteritis formidare.

CAP. III.

Testis, qui timore aduersæ partis se subtrahit, testificari compellitur, adde etiam in criminali secundum communem intellectũ: & sic aliquid addit ad c. 1. 5. eo. & c. dilectorum infr. eod.

Idem *Genuensi* d *archiepiscopo.*

SVper *e* eo: [1 & 7.] Consul. t. t. respond. quòd si factum est notorium, non eget testium depositionibus declarari, cùm talia probationem vel ordinem iudiciarium non requirant. Verùm si non est notorium, & is, qui conuenitur, factum negauerit: testes qui interfuerunt facto, monendi sunt, non cogendi ad ferendum testimonium veritati. Nisi fortè timore aduersæ partis constiterit iudici eos à ferendo testimonio reuocari: Licet ad hoc passim possint *f* de iuris humani rigore compelli.

[1 *Quod certificari desideras an cùm aliquis de aliquo facto manifesto ante iudicem conuenitur, hi qui facto interfuerint, cogendi sint ad ferendum testimonium veritati.*]

CAP. IIII

Compelluntur testes etiam in criminali, quos adcusatus malitiosè ad usatori subtraxit. hoc dicit secundum verum & communem intellectum Abbas.

Idem.

PEruenit ad audientiam *g* nostram, quòd cùm I. prior sancti Laurentij coram te fuisset de simoniæ & adulterij crimine adcusatus, quendam, qui contra eum ducendus erat in testimonium, iuramento adstrinxit, vt non deponeret contra ipsum: & infra. Nos igitur adtendentes, quod nemo debet aduersario instrumenta (quorum adpellatione testes continentur) subtrahere: & quòd tam ille, qui subripit instrumenta, quam qui aduersario parem *h* aduocationis copiam subtrahit, iniquam ostendit à se litem foueri, & experiri debet in se iudicis auctoritatem elusam: respondemus, ad detegendum tantæ fraudis & calliditatis commentum ipsum testem merito esse compellendum.

CAP. V.

Si res aliter probari non potest, etiam in causa criminali compellendi sunt testes h.d. secundum lecturam notabiliorem.

Clemens III. *Segobiensi episcopo.* a

PEruenit *b* ad nos, quod cùm à laicis enormis & intolerabilis iniuria clerico multis adstantibus & videntibus inferatur, iniuriantes in causam tracti negant se tantum facinus commisisse: & cum læsus eorum testimonio, qui præsentes extiterant, hoc probare desideret, illi nolunt veritati testimonium perhibere: [1 & infra.] Consul t.t.r. quòd hi, qui de rebus ecclesiasticis testificari recusant: si aliter veritas nequiuerit elici, ad illud sunt per censuram ecclesiasticam compellendi.

[1 *Sicq; fit vt ecclesiastica iustitia depereat, & clericalis ordo vilescat. Quia verò super his tua nos dixerit f consulendos.*]

CAP. VI.

Super consanguinitate probanda cogendi sunt testes Ita communiter summatur. Sed Pannorm. nõ placet hoc summarium, & ideo summat sicut. c. 1. suprà eod.

Idem.

CÆterum, quòd super *c* consanguinitate cogendus sit testis perhibere testimonium veritati, non dubitatur à nobis, cùm id tam ius scriptum adprobet, quàm consuetudo actibus vtentium adprobata, *d* si ipsum constiterit odio, vel gratia, veritatem supprimere, aut timore.

CAP. VII.

Testis synodalis, qui coram ordinario super matrimonio deposuit, non compellitur iurare super eo coram delegato hoc primo. Propter superuenientem infamiam, à testimonio repellitur. hoc secundo. Potest tamen si errauit, incontinenti, non ex interuallo, dictum suum corrigere hoc tertio.

Celestinus III.

PRæterea si testes *e* publici, quos tua ciuitas nuncupat synodales, super causam matrimonij coram te vel tuo capitulo semel testimonium reddiderint, non debent compelli, vt in præsentia alicuius delegati iudicis super eadem causa iterato præbeant iuramentum, dummodo aliter fiat fides iudici delegato: nisi fortè articulus nouæ quæstionis emergat. Huiusmodi *f* verò testes publico iure possunt propter infamiam à perhibendo testimonio remoueri, si eam postquam in communi recepti fuerant, contigerit contraxisse. Quorum testimonia, si quandoq; non studiosè, sed in proferendo errauerint, & se incontinenti correxerint, reprobari non debent: secus autem erit, si correctioni suæ interposuerint interuallum.

CAP. VIII.

Cùm de fama vel vitio falsitatis inquiritur, cogendi sunt testes h.d. secundum Ioan. And. sed secundum Pannor. nimis restringit textum.

Innocentius III. *Priori sancti Fridiani & magistro P. canonico Pisano.*

SVper his: *g* & infra. Cæterùm volumus & mandamus, vt super inquisitionis articulis, tam de fama electi, quã literis contra eum sub nomine longè maioris & sanioris partis capituli destinatis, cogatis testes, qui nominati fuerint perhibere testimonium veritati

a *Cap. 2. eod. tit. in 1. elect. Vide Guid. Pap. hic.* b *Dictio eorum deest in vetust.* c *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lateran. sub Alex. III. part 8. cap. 1.* d *al. Ianuens. al. Ian. Episc.* e *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & ca. 7. part. 8. post. concil. Lateran. sub Alexan. III.* f *Dictio de, deest in vetustiorib.* g *Cap. 1. de præsumpt. in 2. compilat.* h *parem aduocationis seu defensionis copiam, al. partem.*

a *Seboten. al. Gobien.* b *Cap. 1. eod. tit. in 2. compilat. Vide Iul. Clar. in pract. crim. §. Imp. quæst. 24.* c *Cap. 2. eod. titul. in 2. compil.* d *Vide text. in lib. 3. & ibi Cyn. C. quæ sit long. consuetud.* e *Cap. 3. eod. tit. in 2. compilat.* f *Huiusmodi verò testes publici, iurase possunt: & in paucis habetur vt in textu.* g *Cap. 3. titul. de accus. in 3. compilat. Adde hic Guid. Pap.*

CAP. IX.

Testes, qui se subtrahunt, etiam in criminali cogendi sunt.

Idem *archidiacono Mediolanensi.*

CVm cōtra magistrum R. super eo, quòd dicitur falsas de sede Apostol. literas reportasse, ac per se vel procuratorem fuisse vsum eisdem, tibi direxerimus scripta nostra, postulasti per sedis apost. oraculum edoceri, vtrum super præfato vitio falsitatis testes compellere debeas nominatos. Nos igitur *a* respondemus, quòd testes prædicti si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, per cen. eccle. debes appel. remota, compellere veritati testimonium perhibere. *b*

CAP. X.

Non summatur propter varietatem lecturarum, nec etiam diuiditur.

Honorius III. *abbati S. Eugenij, & magistro G. canonico Senen.*

DIlectorum filiorum Vulterani capituli ex parte vna & episcopi Vulterani ex altera procuratoribus in nostra præsentia constitutis: [1 *&c.*] Testes qui fuerint nominati: præterquam super criminibus (si se gratia vel timore subtraxerint, vel odio) per censuram ecclesiasticam cogatis veritati testimonium perhibere.

[1 *Dil. fil. tit. SS. Cosmæ & Damiani diac. Card. concessimus auditorem, coram quo cùm per conuentionis & reconuentionis modum super diuersis capitulis quæ sub bulla nostra vobis transmisimus interclusa, lis fuerit legitimè contestata, &c.*] *sic abscissum.*

CAP. XI.

Ad detegendam veritatem coniurationis coguntur socij, etiam iurati.

Idem *episcopo Bonon. & magistro B.* c

VEnerabilis frater noster archiepiscopus Rauennaten. proposuit, quod ciues Ceruicen. *d* cum M. & I. *e* quondam clericis ecclesiæ Rauen. quandam præsumpserunt coniurationem facere contra eum, nihilominus in detrimentum eius dantes eis quandam pecuniæ quantitatem: & ad hæc cælanda se adstringentes vinculo iuramenti vnde humiliter supplicauit, vt cùm causam super his, & quibusdam articulis vobis duxerimus committendam, & ipse intentionem suam probare non possit, nisi testimonio ciuium prædictorum *f* prouidere ei, *g* ne pro defectu testium pereat sua iustitia, dignaremur. Ideoq; mandamus, quatenus monitione commissa per censuram eccles. appella. remota cogatis illos quos videritis compellendos, vt ab huiusmodi iuramento absoluant, quos idem archiepiscopus ad testimonium duxerit producendos: eos nihilominus (si se gratia, vel odio, vel timore subtraxerint) districtione simili compellentes ad perhibendum testimonium veritati.

DE FIDE INSTRVmentorum.

TITVLVS XXII.

CAP. I.

Instrumenti exemplum non solenniter sumptum, fidem non facit absq; originali. h.d. secundum ipsius mentem.

Gregorius. *h*

SI scripturam *i* authenticam non videmus: ad exemplaria nihil facere possumus.

CAP. II.

Corruit instrumentum si testes inscripti decesserint, nisi sigillum habeat authenticum, vel à notario sit confectum.

Alexander III.

SCripta verò *a* authentica, si testes inscripti decesserint (nisi per manum publicam facta fuerint ita, quo appareant publica, aut authenticum sigillum habuerint, per quod possint probari) non videntur nobis alicuius firmitatis robur habere.

CAP. III.

Rescriptum apostolicum propter rasuram, in loco non suspecto non censetur vitiosum. h.d secundum mentem.

Idem.

EX literis vestris *b* accepimus, quòd cùm causa, quæ inter magistrum A. & R. super capella de ambitoria *c* vertitur, de mandato nostro susceperitis terminandam, præfatus R. literarum sibi copiam fieri postulauit. Qui cum eas argueret falsitatis, quia in narratione facti abrasæ sunt, vbi scriptum est iura parœcialia: [1 *&c.*] Dicimus, quod propter abrasionem illam iudicari falsæ non possunt, nec etiam haberi suspectæ, præsertim cum priuilegia in possessionibus abradantur, & literæ in narratione facti (si erratum est) possunt incunctanter abradi.

[1 *Nos autem inspicientes literas vestras.*]

CAP. IIII.

Redarguendi priuilegium de falso, iudex faciet illud exhiberi coram iudice & paucis & in loco congruo & securo: & interim stabitur sententiæ lata per illud.

Idem *Eboracensi* d *archiepiscopo.*

ACcepimus *e* literas, quas abbas sancti Augustini contra Cantuarien. archiepiscopum transmisit: [1 *&c.*] Cùm priuilegia non inspecta non valeant argui falsitatis, & difficile sit & *f* periculosum ea apud sedem apost. exhiberi: præcipimus, vt vel exhibeantur eidem archiepiscopo in claustro prædictorum fratrum, vel in alio loco congruo & securo, vsq; ad natiuitatem proximam sancti Ioannis Baptistæ. Si verò nec venerit, nec sufficientem responsalem miserit, ei perpetuum silentium imponatis ipsa vlterius arguendi. Interim autem nolumus illa priuilegia vacillare: sed præcipimus sententiam, quæ eorum obtentu super statu monasterij lata est, inuiolabiliter obseruari, & infra. Iubemus etiam, vt archiepiscopum in inspectione priuilegiorum 12. hominum numero faciatis esse contentum.

[1 *Nos itaq; attendentes tempus ad prosequendam appellationem præscriptum nullatenus expectandum.*]

CAP. V.

Instrumentum vel priuilegium, quo quis vtitur coram iudice, aduersario integraliter legi debet: sed solum illud capitulum, de quo agitur, edi debet.

Celestinus III. *abbati sancti* g *Secundi.*

COntingit interdum, *h* vt dicitis, quòd quandocunque cum aliquo litem habetis, priuilegium vestrum aduersæ parti cogimini plenius exhibere: vnde accidit, quod occasione vnius capituli, super quo conuenimini: plurima litigia suscitantur: [1 *&c.*] Consul. tuæ taliter respondemus: vt quandocunque super exhibendo priuilegio vel indulgentia seu instrumento fueritis requisiti: præsente iudice aut aliquibus prudentibus viris deputatis ab ipso audiente parte contraria tantummodo recitetur, ita quòd si tantum super vno capitulo *i* quæstio fuerit, illud solummodo describatur, & aduersæ parti copia eius fiat.

---

a *igitur taliter, &c.* b *Adde quod iure ciuili mulctantur conc. l. 1 ff. si quis ius di. en. non obt.* c *in quibusdam B. episcopo* d *Cormen. al. Cermen. al. Tremen.* e *al. M & L.* f *l. 1. C. de hæret. l. quotiens. ff. de quæst. & l. cum probatio. ff. de probat.* g *dictio, ei, deest.* h *lib. 2. epist. 3. c. 42. registri.* i *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.*

a *Cap. 2 eod. tit. in 1. compil.* b *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil.* c *Ambitiona. al. Alodon.* d *Male, episcopo.* e *Cap. 2 eod. tit. in 2. compil. vide Guid. pap. hic.* f *etiam.* g *In Cod. Barb. Fromundi & eiusdem conuentus.* h *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. vide Bart. & Bald in l. fin C de prec. Imp. off. Bar. & Angl in l. fi. C. de bon. iud. auct. p. s. Felin in ca 1. sup. de proba. Bald. & doct. in l. ciuile ff de leg.* i *articulo.*

[1 *Et ſic euidenter amuli multarum cauillationum argumenta recipiunt, quibus etiam pacem & tranquillitatem veſtram impugnant. Quia verò intereſt noſtra iurgiis ſuſcitandis obuiare, & ſuſcitata decidere.*]

CAP. VI.

Inſtrumentum publica manu non confectum, habens ſigillum, cuius literæ non ſunt legibiles, vel ſcriptura deleta, vel enormem patitur fracturam, non probat. h. d. prout magis facit ad titulum. Et eſt caſus quotidianus & notabilis pro iſtis ſigillis antiquis. Panorm.

Innocentius III. *Mediolanenſi archiepiſcopo*

INter dilectos *a* filios G. abbatem de Scozula, & B. procuratorem tuum ſuper ſubiectis articulis, diu fuit in noſtro auditorio litigatum. Petebat ſiquidem abbas nomine monaſterij ſui à præfato procuratore tuo nomine Mediolanen. eccleſiæ reſtitui monaſterio memorato portum Scozulæ cum honore diſtrictu & iuriſdictione loci præfati, dicens ad monaſterium hæc omnia pertinere, hoc ipſum dicens de hominibus, qui habitant in Curteni Berunen. *b* & tenent res monaſterij in Gralia: de quibus monaſterium obtinuerat in iudicio poſſeſſorio per ſententiam epiſcopi Veronenſis. Hæc omnia petebat cum omnibus fructibus inde perceptis: ſaluo in omnibus iure addendi vel deminuendi ſatagens comprobare omnia, quæ præmiſſa ſunt ad ſuum monaſterium pertinere. Primò per priuilegium Luithardi comitis quondam epiſcopi Lucani, *c* qui monaſterium ipſum fundauerat, & ei, quæ præmiſſa ſunt, donauerat vniuerſa. Secundò per inſtrumentum ſententiæ Aſperti, quondam Mediolanen. archiepiſcopi, quam ex delegatione *d* Lodouici imperatoris tulit ſuper his pro monaſterio contra A. præfati Luithardi nepotem, qui ſuper his monaſterium moleſtabat. Tertiò per priuilegia Romanorum Impp. & præſertim Henrici, qui præmiſſa omnia monaſteria confirmabat, vel etiam conferebat. Quartò per inſtrumenta locationum, quas fecerant diuerſis perſonis abbates monaſterij memorati. Teſtes quoque produxerat, per quos nitebatur probare, quod monaſterium à 60. annis & citra, *e* & à 50. annis & ſupra poſſederat ſupradicta: & quòd fama publica erat, ea omnia præfato monaſterio, à iam dicto Luithardo fuiſſe donata. Sed contra priuilegium donationis à procuratore tuo multa fuerunt obiecta. Primò, quia ibi maximè apparebat conſumptum (videlicet in annotatione indictionis) vbi potuiſſet falſitas facilius deprehendi. Secundò, quia cum charta vetuſtiſſima videretur, recentior apparebat ſcriptura, tanquam non illo tempore facta fuiſſet. Tertiò, quia falſum ſigillum vitiosè videbatur appoſitum, eo quòd à media parte ſigilli apparebat quædam imago non cum mitra in capite, ſed cum pileo: nec induta pontificalibus, ſed regalibus indumentis, *f* tenens in manu non baculum paſtoralem, ſed quaſi ſceptrum regale, cuius facies non apparebat integra, ſed dimidia, tanquam in illa medietate reſpiceret aliam mediam, quæ tamen tota vacua remanebat, ſed quædam imago videbatur ex ea fuiſſe deleta: quia cera in ea parte, nec in colore, nec in planicie reliquæ parti ſimilis apparebat: vnde non epiſcopi, ſed imperatoris videbatur fuiſſe ſigillum, quia *g* in vna medietate Cæſaris imaginem exprimebat, & in altera medietate præſumebatur, vel filij, vel coniugis imaginem habuiſſe: nam in ipſo ſigillo nullæ aliæ literæ apparebant, niſi quæ nomen proprium cum hac adiectione, Dei gratia, deſignabant. Sed cùm proprium nomen ipſius epiſcopi fuerit Luithardus, & in nomine proprio, quod exprimebat ſigillum, deletæ fuerant duæ literæ: ſecunda, quæ erat inter l. & t. & ſexta, quæ fuerat inter r. & u. ita, quòd ſi ſecunda o & ſexta fuiſſet i. proculdubio non Luthardus, ſed Lotharius legeretur: quod etiam inde *a* conuinci poterat, quòd ſecundum diſpoſitionem aliarum literarum inter l. & t. non erat ſpacium, niſi quod potuiſſet vnam literam continere: cum ſecundum integritatem huius nominis Luithardus inter l. & t. duæ literæ ſunt diuerſæ, præterea inter r. & u. tam modicum erat ſpacium, vt in eo nec hæc litera d. quæ maius occupat ſpacium, ſed hæc litera i. quæ minimum occupat, videtur formata fuiſſe. Rurſus cùm cera ſigilli ab interiori parte vetuſtiſſima eſſet, cera quæ poſita erat ab exteriori parte quaſi ad conſeruationem ſigilli, recens erat & mollis. Quòd cùm diligenter inueſtigatum fuiſſet, certo certius eſt compertum, quòd ſub vetuſto ſigillo cartha fuerat perforata, & per glutinum nouæ ceræ, quæ fuerat poſita exterius, quaſi ad conſeruationem ſigilli, viciosè fuit ipſi chartæ ſubiunctum. Eadem falſitatis ſpecie per viciosam videlicet adpoſitionem ſigilli cætera ferè priuilegia Romanorum Impp. præter priuilegia Henrici vel falſa reperta ſunt, vel falſata. Sed & ipſum Henrici priuilegium ad fidem inſtruendam non videbatur ſufficere, quia nec erat publica manu confectum, nec ſigillum habebat authenticum, eo quòd erat ex media fere parte conſumptum, nec plus de nomine proprio, niſi vltima medietas: videlicet icus nec de cæteris literis niſi hæc adiectio, Dei gratia, adparebat, ita quòd ex literis ipſis non magis poterat comprobari fuiſſe ſigillum Henrici, quàm Lodouici. Inſtrumentum quoque ſententiæ multis modis inueniebatur ſuſpectum, tum quia in ipſo quædam adparebant literæ: tum quia ſubſcriptio notarij videbatur manus alterius fuiſſe, quàm ſubſcriptio *b* inſtrumenti, cùm tamen notarius in ſubſcriptione profiteretur ſe inſtrumentũ manu propria conſcripſiſſe. Litera quoque recentior videbatur, quàm charta, & aqua videbatur encauſtum *c* infectum, vt antiquius adpareret. In omnibus *d* autem Imperialibus priuilegiis, quæ poſteriora fuerant, nulla eſt habita mentio de ſententia, quamuis in eorum aliquibus mentio facta fuerit Luithardi, qui dicebatur donationem feciſſe: Porrò ſi legitimum eſſet inſtrumentum ſententiæ, per illam tamen ſententiam nullum Mediolanen. archiepiſcopatui præiudicium poterat generari, cùm ipſa ſententia lata fuerit inter alios: & res inter alios acta alij non præiudicet. *e* Nec adteſtationes, quæ continebantur in inſtrumento ſententiæ, per quas legitima donatio Luithardi videbatur eſſe probata, poterant eidem archiepiſcopatui nocumentum aliquod irrogare, cum inter alias perſonas, & in alio iudicio receptæ fuiſſent. Cæterum memorati Henrici priuilegium, quod non ſolùm confirmationis, ſed etiam donationis videbatur fuiſſe, vnde rerum dominium donatarium intelligi fortè poterat monaſterio adquiſitum, quamuis ex forma petitionis, quæ in ipſo priuilegio declaratur, confirmatorium videretur fuiſſe, vnde tamen intelligatur eo modo quo magis poſſet valere: diſtinguendum videbatur, vt idem Henricus alia donauerit, & alia confirmauerit: cùm eadem legitimè nequiuiſſent confirmari pariter & donari: confirmari, tanquam prius habita & poſſeſſa: donari, tanquã tunc tradita & conceſſa: ac per hoc illa non poterant intelligi per priuilegiũ illud donata, ſed confirmata, cum iuxta *f*

a *Cap. 1. eod. tit. in 3. comp.* b *al. Binienſ.* c *Licinen.* d *Loduici.* e *al. infra.* f *Dicto, indumentis: deeſt in nonnullis vetuſtis exempl.* g *al. quod.*

a *conuicit.* b *ſuperſcriptio.* c *Al. incauſtum. eſt autem encauſtum librariorum atramentum de quo Cal. Rhodig. 7. lect. antiq. ca. 31.* d *etiam.* e *Vide leg. 3. & ibi Doct. & Bart. D lud. ſolui.* f *iuxta ſanctiones legitimas quod meum ex vna cauſa ex alia cauſa amplius meum fieri non poſſit.*

legum ſanctiones, quod meum eſt, ex alia cauſa meum fieri non poſſit, niſi deſierit eſſe meum: [1 *& infrà.*] Cùm ergo priuilegium Henrici confirmatorium tantum extiterit, ſaltem quo ad illa, quæ deducta ſunt in iudicium, ſi principale non tenuit, nec acceſſorium, quod ex eo vel ob id dignoſcitur eſſe ſecutum: [2 *& infrà.*] Per inſtrumenta verò locationis, nec eſt vtique probata proprietas: nec ad plenum poſſeſſio, cùm ad probationem rei propriæ ſiue ad defenſionem non ſufficiat facta locatio: [*& infrà.*] Cùm autem ſuper his fuiſſet diutius litigatum, quia legitimè probata non fuerant quæ petebantur, ad monaſterium pertinere, ab impetitione ipſius procuratorem tuum nomine tuo & Mediolan. eccleſiæ ſententialiter diximus abſoluendum: quoniam cùm obſcura ſunt iura partium, conſueuit contra eum, qui petitor eſt, iudicari.

[1 *Præſertim cùm pars monaſterij viſa fuerit comprobare, tum per priuilegium cõceſſionis, tum per inſtrumentum ſententiæ, vel illa quidem legitimè fuerant à Luitardo donata, & illa donatione per totum iudicium eſt vſa. vnde poſt donationem huiuſmodi eadem eidem non poterant redonari.*]

[2 *Pari modo cætera priuilegia Romanorum imperatorum, etiam ſi vera fuiſſent ac ſine ſuſpicione reperta, ad probationem tamen inualida probarentur.*]

CAP. VII.

Non valent literæ ſuper abſolutione voti per cruce ſignatos, impetratæ tacita veritate, vel expreſſa falſitate.

Idem *Cantuarienſi archiepiſcopo.*

QVod ſuper his. & infra. Quæſiuiſti, *a* quid agere debeas circa cruce ſignatos, qui dicentes ſe ab Apoſt. ſede redire ſuper abſolutione ſua ignota cardinalium ſigilla reportant: cùm eis ſuper impedimentis expoſitis non fuiſſet de leui credendum. Ad quod taliter reſpondemus, quòd quando talibus literas indulgemus, illis, qui perſonas & facultates eorum plenius nouerunt, hoc modo ſcribimus, vt ſuper impedimentis expoſitis (inquiſita diligentius veritate) ſtatuant circa illos, quod animarum ſaluti, & ſuccurſui terræ ſanctæ magis nouerint expedire: prouidentes adtentiùs, ne quid in fraudem voti fallaciter confingatur. Vnde ſi tales per ſuppreſſionem veritatis, aut falſitatis expreſſionem, literas non ſolum cardinalium, ſed & noſtras, nec ſolum dubias, ſed & certas conſtiterit impetraſſe, carere volumus impetratis, & eis non obſtantibus ad voti executionem compelli.

CAP. VIII.

Si de extrauaganti dubitatur, an decretalis ſit authentica: aut eſt iuri conſona, & tunc iudicatur ſecundum illam: aut diſſona, & tunc Papa conſulitur.

Idem *Helienſi epiſcopo.*

PAſtoralis, *b* &c. [1 *& infrà.*] Auctoritate præſentium duximus ſtatuendum, vt cùm decretalis aliqua, de qua iudex meritò dubitet, allegatur: ſi eadem iuri communi ſit conſona, ſecundum eam non metuat iudicare: cùm non tam ipſius, quàm iuris communis auctoritate procedere videatur. Verùm ſi iuri communi ſit diſſona, ſecundum ipſam non iudicet, ſed ſuperiorem conſulat ſuper ea.

[1 *Quæſiuiſti etiam quibus iudiciis fides ſit adhibenda Decretalibus, de quorum auctoritate iudex poteſt non immeritò dubitare, cùm plures inueniantur in compilatione ſcholarium, & allegentur in cauſis, de quibus per bullam non conſtitit, nec ipſæ per metropoles inſinuatæ fuerunt. Quia igitur ſæpe continget, quòd etiam coram nobis decretales huiuſmodi proponuntur quas eſſe authenticas dubitamus f.t. benignius reſpondentes.*]

CAP. IX.

Poſt publicatas adteſtationes vſq; ad concluſionem poſſunt inſtrumenta produci. hoc primo. Conſuetudo loci facit inſtrumentum authenticum. hoc ſecundo.

Idem *epiſcopo ſancti Andreæ, & abbati de Broch.*

CVm dilectus: *a* & infra. Ad ſecundam quæſtionem duximus reſpondendum, quòd vtraque pars poteſt inſtrumentum etiam poſt publicationem adteſtationum vſq; ad definitiuæ ſententiæ calculum exhibere ante, quàm ſit in cauſa concluſum. Super tertio verò articulo reſpondemus, quòd ſi conſuetudo illius patriæ obtineat adprobata vt inſtrumentis illius regis fides adhibeatur: vos ea ſecurè poteritis admittere: præſertim cùm ſupradictus rex tantæ fuerit honeſtatis, quod ipſius inſtrumenta maximæ auctoritatis ſint in partibus *b* Scoticanis.

CAP. X.

Falſitas inſtrumenti, vel quod deeſt inſtrumento, probari poteſt per teſtes.

Idem *Petro ciui Viterbienſi.*

CVm Ioannes *c* eremita à te centum triginta libras Senen. ex cauſa mutui coram Donadeo & Io. iudicibus Viterbien. petiiſſet, & tu ex aduerſo proponeres, quòd cùm idem in centum & octoginta libris tibi pro pretio domus, quam eidem vendideras, teneretur, centum triginta libras ex illis non immerito debebat compenſare. Tandem cùm ſuper hoc & quibuſdam aliis articulis inter vos fuiſſet aliquandiu litigatum, iudices adteſtationibus publicatis te ſententialiter condemnauerunt, vt eidem prædictæ domus poſſeſſionem vacuam *d* traderes, & à creditoribus liberatam: & infra. Cùm igitur ab hac ſententia ad noſtram audientiam duxeris adpellandum, & nos tam tibi, quàm prædicto Ioanni T. ſubdiacono & capellanum noſtrum dedimus auditorem, ex parte tua fuit propoſitum ſupradictæ domus venditionem non puram, ſed conditionalem potius extitiſſe, ac nullatenus teneri ad traditionem ipſius, quatuor nihilominus teſtibus ad hoc probandum inductis. quod etſi nouum eſſet capitulum, pendebat tamen ex veteri. qui iurati depoſuerunt ſe interfuiſſe contractui inter te & prædictum Ioannem ſuper eadem domo celebrato, pro qua centum, octoginta librarum precium tibi fuerat conſtitutum, tali videlicet adiecta conditione, vt tu domum ipſam inhabitares liberè in vita tua, & poſt obitum tuum M. & R. natis tuis eiuſdem Ioannis nepotibus remaneret: cuius conditionis intuitu domum ipſam eidem Ioanni pro minori precio vendidiſti, cùm à G. morandi pro ipſa CC. libras potuiſſes habere. anni verò, menſis & diei, quo venditio facta fuit, iidem teſtes ſe dixerunt minimè recordari. Dictus verò Ioannes venditionem non conditionalem, ſed puram propoſuit extitiſſe, ad hoc probandum publicum exhibens inſtrumentum: [1 *& ſ.*] Tabellionem quoq;, qui confecerat inſtrumentum, & vnum ex teſtibus in inſtrumento ſubſcriptis ad id probandum induxit [2 *& ſ.*] Porrò cùm dubitatio fuiſſet exorta, vtrius deberet probatio præualere, pro tua fuit parte propoſitum: quia etſi eandem vim obtineant inſtrumentorum fides, & depoſitiones teſtium, in litibus exercendis, non tamen quodlibet inſtrumentum tanti debet eſſe momenti, vt trium vel plurium idoneorum teſtium depoſitionibus præfetatur: [3 *& ſ.*] Ad hoc autem idem Io. ex aduerſo reſpondit, quod cùm intentionem ſuam per iam dictum fundauerit inſtrumentum, ac tu in modum exceptionis venditionem ipſam non purè, ſed conditionaliter

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* b *Cap 3. eod. tit. in 3. compil. Vide Bart. & D D. in l. cum prolatis. De re iudic.*

a *Capit. 4. eod. titul. in 3. compilat.* b *Scotianis.* c *Capit. vn. eod. titul. in 4. compil.* d *Quando dicatur vacua poſſeſſio, Vide per Ang. & legiſtas in l. in conuentionalibus § ſi quis vacuam ff. de verb. oblig Gloſſ. in § quod autem. Inſtit. de vſucap.*

celebratam esse proponas, *a* nec per testes ad hoc à te inductos de certo fuerit tempore facta fides, & ideo non appareat quod super illa venditione deponant, quam constat per dictum instrumentum determinato tempore fuisse contractam, huiusmodi probatio videbatur inefficax ad intentionem contrariam elidendam. Verùm responsionem istam esse proponebas inualidã: quoniam cùm vtraque pars à nobis interrogata, fuisset in iure confessa, quod vnica tantum venditio super domo contracta fuerit: & ex depositionibus testium liqueat venditionem conditionalem fuisse: ex vtriusque confessione colligitur eiusdem domus venditionem conditionalem extitisse, non puram, non obstante quod ipsa interrogatio facta fuerit postquam à partibus extitit in causa conclusum, cùm iudex (qui vsq; ad prolationem sententiæ debet vniuersa rimari) possit interrogare de facto quotiens dubitationis aliquid *b* occurrit, [4 & infrà.] De consilio fratrum nostrorum pronunciauimus, venditionem prædictæ domus fuisse conditionaliter celebratam, & te ob hoc *c* nullatenus obligatum ad traditionem ipsius: super hoc memorato Ioanni silentium imponentes. Sententiam verò iudicum prædictorum, qui aliàs iustè pronuntiasse noscuntur (cùm huiusmodi exceptio coram ipsis nec probata fuerit nec obiecta) quò ad dictum capitulum infirmamus, eam quò ad alios articulos *d* auctoritate apostolica confirmantes.

[1 *In quo profitebaris te propria voluntate vendidisse ac tradidisse domum ipsam eidem Io. heremitæ, & postea C L XXX. librarum precium recepisse.*]

[2 *Sed licet tapellio venditionem puram extitisse firmauit, prout in serie instrumenti continetur, vtrũ tamen sub conditione vel purè fuerit cõtractus initus dixit se minimè recordari.*]

[3 *Satis est etenim si propter tabellionis auctoritatem qui suum officium fideliter adimplere præsumitur, cùm ad hoc ex iuramento teneatur tanta fides adhibeatur instrumento confecto quanta foret duobus idoneis testibus adhibenda: sed cùm per quatuor testes omni exceptione maiores fuerit manifestè probatum supradictam venditionem fuisse conditionaliter celebratam, eorum depositiones asserunt instrumento merito præferendas.*]

[4 *His igitur & aliis tam coram nobis quàm coram prædicto capellano propositis & plenius intellectis.*]

CAP. XI.

Defectus literæ, non viciat rescriptum.

Honorius tertius.

EX parte *e* charissimæ in Christo filiæ B. quondam *f* Anglorum reginæ fuit propositum [& infrà] Quia rescriptum apostolicum pro eo quòd in hac dictione, spoliarunt, hæc figura O, deerat, asseritur vitiosum: mandamus, quatenus hoc non obstante in negotio ipso ratione præuia procedas.

CAP. XII.

Licitè appellatur à iudice, qui parti hoc petenti, non facit edi communia instrumenta.

Gregorius nonus priori sancti Bartholomæi, & decano de Arcubus Londonen. g

G Perpetuus vicarius ecclesiæ de Recham nobis exposuit, quòd cùm prior & conuentus de Ledis eum super decimis coram iudicibus auctoritate Apostol. conuenissent, & dictus G. super similibus coram ipsis reconuenisset eosdem, quia dicti iudices copiam quorundam instrumentorum communium, quæ habebat pars altera, & per quæ intendebat intentionem suam super principali fundare, fieri non faciebant eidem hoc cum instantia postulanti: nostram audientiam appellauit. Ideoq; mandamus, quatenus si est ita, reuocato in statum debitum, &c.

CAP. XIII.

Scriptura contraria ab eodem producta, fidem non faciunt.

Idem.

IMputari ei *a* potest, qui contrarias inter se scripturas in iudicio protulit fidem sibi adinuicem derogantes, cùm in ipsius fuerit potestate, quam voluerat non proferre.

CAP. XIIII.

Si in instrumento debiti exprimitur causa, condemnatur debitori, nisi probet indebitum: si non exprimitur, necesse est, vt creditor probet id fore debitum.

Idem.

SI cautio, quàm à te indebite proponis expositam, indeterminatè loquatur, aduersarius tuus tenetur ostendere debitum, quod continetur in ea. Sed si causam, propter quam huiusmodi scriptura processerit expresseris in eadem: confessioni tuæ statur: nisi probaueris te id indebitè promisisse.

CAP. XV.

Auctoritate ordinarij potest notatum tabellionis mortui notas in publicam formam redigere.

Idem L. tabellioni.

CVm P. tabellio morte *b* præuentus, quædam non perfecerit instrumenta, quæ in nota redacta fuerãt ab eodem: Ad petitionem eorum, ad quos pertinent, auctoritate ordinarij iudicis poteris ea fideliter in publicam formam redigere, habitura per hoc perpetuam firmitatem.

CAP. XVI.

Instrumentum exemplatum per tabellionem auctoritate ordinarij, eandem vim habet cum originali.

Idem.

SI instrumenta propter vetustatem, vel propter aliam iustam causam exemplari petantur. Coram ordinario iudice vel delegato ab eo specialiter præsententur: qui si ea diligenter inspecta, in nulla sua parte vitiata repererit: per publicam personam illa præcipiat exemplari, eandem auctoritatem per hoc cum originalibus habitura.

DE PRAESVMPTIONIBUS.

TITVLVS. XXIII.

CAP. I.

Sicut manifestè nocens est pœnæ obnoxius: ita & occultus, licet postea dicat se ioco fecisse.

Salomon in Parabolis. c

SIcut noxius est, qui mittit lanceas & sagittas in mortem: ita vir, qui fraudulẽter nocet amico suo, & cùm fuerit deprehensus, dicit ludens feci.

CAP. II.

Ex violenta præsumptione fertur definitiua, & est casus notabilis.

Idem. *d*

AFferte mihi gladium. Cumq; attulissent, ait: diuidite infantem viuum, & date dimidiam partẽ vni,

a *Infero quod per confessionem rei vbi debitum est liquidum, admittitur recompensatio l. Iulianus § offerri. De act. emp.* b *vide l. vbicunq; de interr. act. l. 1. & 2. eod. tit.* c *Hæc 2. verba, ob hoc, desunt in vetustiorib.* d *hæc verba, auctoritate apostolica, desunt.* e *vide Rom. cons. 348. Bald. in l. imperator ff. de stat. hom. & Iason in l. si quis mihi bona de acqu. hæredi.* f *Anglicorum.* g *Lugdunon.*

a *Vide Anton. de Butr. in c. nostra. sup. de testibus & ca. ex tenore sup. de resc. Bart. & Salic. in l. scriptura. C. de fide instrũ. Bald. in l. imperator. 1. De stat. hom.* b *Vide Matth. de afflict. super const. Neapol. in ca. Baiulos omnes not. 13. & seq. Bal. cons. 62. lib. 5. Alexand. cons. 136. & 151. lib. 1.* c *Cap. 26. & c. 1. eod. tit. in 1. compil.* d *in iudicio duarum mulierum, lib. 3. Reg. c. 3. & ca. 2. eod. tit. in 1. compil.*

& dimidiam partem alteri. Dixit autem mulier, cuius filius erat viuus, ad regem (cõmota sunt quippe viscera eius super filio suo) obsecro domine, date illi infantem viuum, & non occidatur: econtrario alia *a* dicebat, nec mihi, nec tibi: sed diuidatur. Respondit rex & ait: Date huic infantem viuum, & non occidatur, hæc est enim mater eius.

CAP. III.

Conuersatio in adolescentia facit præsumptionem in senectute.

Hieronymus *in Parabolis.* *b*

EX studiis suis intelligitur puer. Quicunque enim virtutibus studet, cum modestia continentiæ, auditioni sapientum, obseruantiæ mandatorum Dei, maximè simplicitati & humilitati videris, huius munda & recta opera intellige.

CAP. IIII.

Præsumitur contra illum, qui dilationibus subterfugit iudicium.

Bonifacius Papa *episcopis Galliæ.*

NVllus dubitat, *c* quòd ita iudicium nocens subterfugit quemadmodum vt absoluatur, qui est innocens, quærit: confitetur enim de omnibus, quisquis se subterfugere iudicium dilationibus putat.

CAP. V.

Qui ex duobus illatis alterum negat, reliquum affirmare præsumitur.

Gregorius *in homilia.* d

NOnne *e* bene dicimus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo.

Duo quippe illata fuerunt ei: vnum negauit, alterum tacendo concessit.

CAP. VI.

Ex præteritis sumitur circa futura.

Idem *Maximo episcopo.* f

MAndata cœlestia efficacius gerimus, *g* si nostra cum fratribus onera partiamur. Proinde super cunctas ecclesias Siciliæ te vices apostolicæ sedis ministrare decernimus.

Quas non loco tribuimus, sed personæ. Quia ex transacta in te vita didicimus, quid de subsequenti conuersatione tua præsumamus.

CAP. VII.

Ex vicinitate præsumitur notitia facti loci vicini.

Idem. *h*

QVosdam: & *i* infra. Aphrica verò qualiter mortalitate, & languoribus vastetur: quanto viciniores estis, credo quod subtilius cognouistis.

CAP. VIII.

Præsumitur factum notum in vicino loco, quod est notum in remoto.

Idem *Victori episcopo.* k

QVanto: & infrà. Latere te in vicino non potuit, quod ad nos in longinquo peruenit.

CAP. IX.

Ex præteritis præsumitur circa futura.

Hieronymus *super Osee.* l

SCribam eis multiplices leges meas. Et prius datis, & neglectis adparet, quod has negligent.

a *illa.* b *Cap. 20. & cap. 4. eod. tit. in 1. compil. Huc spectat l. in qui. §. diuus. de tut. & cur dat. & §. seruos. in gloss. desierunt inst. de rer. diuis.* c *Cap. 5. eod. tit. in 1. compilat.* d *Homilia 18.* e *Cap. 6. eod. titul. in 1. compil Bald. in l. C. de sacr. eccles.* f *Greg lib. 2. epist. 4. registri.* g *Capite 7. eod. tit. in 1. compil. & c. 1. tit. de offic. vic. in 1 comp* h *Gregor. lib. 7. epist. 123. siue 127. regist.* i *Cap. 7 eod titul. in 1. compilatio.* k *Gregor. in re. lib. 10. epist 33. & 34.* l *Cap. 8. & 10. eod. tit. in 1. compil.*

CAP. X.

Efficacior probatio requiritur ab eo, qui probare vult illud, quod non est verisimile.

Alexander III. *decano Castren.* a

QVia verisimile *b* non est, quòd H. presbyter personatum ecclesiæ R. capellano concesserit, & ab eo eiusdem ecclesiæ acceperis vicariam. Prouideas ne super hoc probationem recipias, nisi communis loci fama id habeat, vel tales personæ adpareant, de quibus verisimile non sit, quod debeant deierare. Quoniam sæpe contingit, quòd testes facilè corrupti inducantur ad falsum testimonium proferendum.

CAP. XI.

Per cohabitationem diutinam & famam de matrimonio & contractib. matrimonialibus, ac alia adminicula probatur matrimonium. Pannor.

Idem *Genuen.* c *archiepiscopo.*

ILlud quoque *d* nobis innotuit, quòd cùm libera mulier per decem annos & vltra, cuidam seruo scienter cohabitauerit, & ab eo fuerit carnaliter cognita, nunc ipsum adserit suum non esse maritum. Verùm vir eam vindicans in vxorem, ostendit publicum instrumentum, in quo sese coniuges nominant, & per quod ipsum ei donationem propter nuptias fecisse adparet. Mulier verò instrumentum illud adferens vitiosum, vt seruo dominus fraudaretur, plures testes produxit, quòd ille ab amicis eius sæpe rogatus, vt eam desponsaret, nec desponsasse, nec desponsatutum se ipsam firmiter adserebat: vir autem non nisi prædicto instrumento, & quibusdam testibus, qui viderant annulos deferentem ipsam, probauit vxorem: sed mulier de more illarum, quæ panes vendunt, se anulos detulisse dicebat. Verùm, quia in huiusmodi dubietate, fama viciniæ magis debet attendi, si fama loci habet, quod vir ipsam in lecto, *e* & in mensa sicut vxorem tenuerit (cum matrimonium sit maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens) cogenda est mulier, vt eidem viro adfectu seruiat coniugali. præsertim si præscriptum instrumentum ab eo conditum fuerit, qui officiũ suum fideliter adimpleuit.

CAP. XII.

Per violentam præsumptionem probatur carnis copula.

Idem *archid. Genuen.* f

LIteris *g* fraternitatis tuæ receptis nobis innotuit, quod cum P. ab A. muliere, quam in vxorem acceperat, peteret separari, adcusatores matrimonij produxerunt testes firmiter adserentes, quod postquam mulier cum prædicto viro contraxerat matrimonium, consanguineum viri eiusdem solum cum sola, nudum cum nuda, in eodem lecto iacentem, ea (vt credebant) intentione, vt eam cognosceret carnaliter, *h* viderunt multis locis secretis, & latebris ad hoc commodis, & horis electis: [1 & ç.] Consul. tuæ taliter respondemus, quod ex huiusmodi violenta, & certa suspicione fornicationis, potest sententia diuortij promulgari: ita quidem, vt vir licentiam habeat, mortua illa ducendi aliam, muliere sine spe coniugij remanente.

[1 *Et publica fama consentit quod post contractum matrimonium se miscuerunt adinuicem, quod in præsentia tua publicè, vt asseru, sunt confessi, quamuis & id post contractum*

a *al. Castrensi.* b *Cap. 11. eod. tit. in 1. compil.* c *Ianuensi.* d *Cap. 14. de spons. in 1. compil. & post concil. Lateran. sub Alexan. III. part. 50. cap. 42.* e *Nota signa aliqua sicut vxorem tractandi: & vide Bald in cap. Ego N. De iureiuran. & in cap. ex transmissa. De rest. spol.* f *In quibusdam deest inscriptio, vt in 2. compil.* g *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil. Vide Matth. sing. 116. & Alexand. Cons. 15. incipit, Visa processu.* h *In C. Bart. vt eam cognosceret carnaliter viderunt & in sec. &c.*

matrimonium

matrimonium fecisse negarent. dicitur quoque de muliere prædicta, quod de marito se simulans concepisse alienum partum iam baptizatum vt ferunt se mentita est peperisse, & rebaptizari faciens, virum suum decepit. procedente verò tempore cùm famam empti alieni partus fraudem detegeret, parentibus à quibus eum emerat occultè restituit, postea veneficum potum & alias vitæ insidias viro parasse eadem mulier perhibetur. Quia igitur nos duxit tua f. consulendos si ad dissoluendum matrimonium prædicta probationes sufficiant.

CAP. XIII.

Idem dicit, vt præced. cap.

Clemens III.

TErtio loco quæstionis *a* huiusmodi modum tua f. petiit explicari, an iuuenis sponsam, in quam per verba de præsenti consensit, debeat vxorem habere: ad quorum matrimonii impediendum neptis ipsius sponsæ prosiliens, *b* se à iuuene carnaliter præcognitam proponebat: à qua producti testes dixerunt se pro certo credere, quod illa dicti iuuenis extiterit concubina: adiicientes, quod eos in simul viderant per plana & nemora, vias, inuia, pluries conuagantes: & testimonium viciniæ super hoc recepisse dicebant. Ad maiorem verò certitudinem (quia minus sufficienter credidisti esse probatum, quod eadem mulier adserebat) tam ipsa, quàm iuuenis iuramentis adstricti seorsum confessi sunt, quod se inuicem carnaliter præcognouerant: licet iuuenis nollet ab ea, quam desponsauerat, separari. Nos autem, quæ dicta sunt intelligentes, præsertim cum hoc non dicatur occultum, sed quasi prædicetur à pluribus manifestum, consultius esse credimus, vt matrimonialiter non *c* coniungantur, sed solutis sponsalibus separentur.

CAP. XIIII.

Propter præsumptionem etiam vehementem, non debet quis de graui crimine condemnari.

Innocentius III *Niuernen. episcopo & archidiacono Bituricen.*

LIteras vestras recepimus, *d* continentes, quod cùm causa, quæ vertitur inter Altissiodoren. episcopum, & quosdam Burgenses de charitate, quos idem episcopus de hæresi impetebat, vobis & abbati Collonensi, à sede Apostolica delegata fuisset, vtraque pars vos duos sub certa pœna, sibi arbitros statuerunt, delegata vobis nihilominus potestate reseruata: G. autem lator præsentium, vnus ex illis hæresim suam fuerat publica voce confessus, & de fratre suo similiter recognouerat, quod eodem secum laborabat *e* errore: [1 *& .j.*] Nos verò prædictum G. suspectum de hæresi vehementer habuimus, tum quia quod ante dixerat, postea se dixisse negauit: tum quia vel mendacium prius dixit in fratrem, adserendo illum hæreticum, vel periurium postea commisit in Deum, purgando illum de hæresi: quorum vtrunque reddit illum valde suspectum: quanquam verisimilius *f* videatur, quòd eo tempore, quo tanquam verè pœnitens ab hæresi reuertebatur ad fidem, tam graue mendacium non dixisset præsertim in fratrem, quem tanquam charissimum, non adseruisset hæreticum, nisi fuisset accensus zelo fidei orthodoxæ. vndè præsumitur, quòd cum postea purgauit illum de hæresi, turpiter deierauit. Quocirca mandamus, quatenus cum propter solam suscipionem (quamuis vehementem) nolumus illum de tam graui crimine condemnari, talem & tantam securitatem recipiatis ab ipso, præter iuratoriam cautionem, quod timore pœnæ corporalis *a* debeat coërceri, discretam ei pœnitentiam iniungentes, ex qua valeat adparere vtrum in tenebris ambulet, an in luce: vtrúmve sit verè pœnitens, an fictè conuersus: & si eum hoc modo verum catholicum cognoueritis, non sinatis ipsum indebitè molestari: alioquin eum tanquam hæreticum condemnetis.

[1 *Qui cum de fide sua coram ven. f. n. Bituricen. archi. conueniretur, eiq; purgatio facienda per eundem VV. qui verè pœnitens & catholicus credebatur, esset indicta: tunc ipse VV. fratrem suum quem publicè asseruerat hæreticum, præstito iuramento catholicum esse firmauit, & sic à præfato episcopo duo contraria proponebatur dixisse: vnde ab episcopo & periurus & hæreticus censebatur. Ex contrario vero idem VV. proposuit quod licet de se publicè confessus fuisset, nihil tamen de fratre fuerat confessus. vnde bene poterat illum purgasse, maximè cum à duobus capellanis de Albiniaco, qui conscientiam illius nouerant, se dicat audiuisse, quod tanquam catholicum poterat illum securè purgare, qui eorum literas postea vobis ostendit. sed episcopus super eo quod de fratre negauerat, protinus eum per ipsum & vnum presbyterum & alium diaconum coram vobis conuicit: vnde ipsum prolapsum in hæresim asserebat. Nos igitur in prædictum VV. contrarietates notabiles attendentes, ipsum cum literis nostris ad præsentiam nostram transmisistis, bonis eius interim annotatis, donec de persona eius & bonis quod statuendum foret, statuere curaremus, adiicientes quod cum idem VV. apud vos cum quibusdam instaret, vt purgationem reciperetis ipsius sicut aliorum quorundam: vos iuramentum eius, eo quod sibi contrarius videbatur admittere noluistis, purgatione tamen pro eo per manum VIII. bonorum virorum admissa. quia verò vulpeculæ quæ moliuntur vineam Domini demoliri, sagaci sunt studio capiendæ. nam vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos.*]

CAP. XV.

Non præsumitur incontinens in senectute, qui in iuuentute continuit, maximè si est literatus.

Idem *Genadien. episcopo & abbati Deciquorum.*

CVm in iuuentute sua *b* Quinqueecclesien. episcopus adeò se maturum, honestum & prouidum exhibuerit, vt ab ecclesia Romana meruerit pallio decorari: non est de leui credendum, quod postquam ad senilem *c* peruenit ætatem, turpiter abiecerit iugum Domini, fœtores libidinis amplexando: cum labes huiusmodi quæ nonnunquam in iuuentute contrahitur, in senectute frequentius expietur. Quis præterea de facili crederet, quod vir præditus scientia literarum, propriæ salutis oblitus, ad eam passionis ignominiam se conuerteret, *d* vt cum propria nepte abominabilem perpetraret incestum? cum etiam secundum sententias ethnicorum naturale fœdus inter tales personas, nihil permittat sæui criminis suspicari. *e* Licet igitur rex Hungariæ eundem episcopum nobis per nuncios & literas de tali crimine detulisset, postulans, vt malum huiusmodi perniciosum exemplo de Hungarica ecclesia tolleremus: Quia tamen eius suggestio non de charitatis radice procedere videbatur, noluimus aures nostras, quasi malignis delationibus inclinare. Sed *f* vt probaremus, si spiritus esset ex Deo. *g* Auriensi episcopo dedimus in mandatis, vt prudenter & cautè à coëpiscopis indagaret, vtrum præfatū episcopum crederent tali labe respersum. Qui nobis postmodum rescripserunt, quòd eum virum

---

a *Cap. 8. titul. de sponsal. in 2. compilat.* b *Quod sit audiendus, qui suam turpitudinem allegat ob animæ periculum euitandum. vide Iason. in l. Iusiurandum quod ex conuentione. §. procurator. De iureiuran.* c *iungantur.* d *Capit. primo eod. titul. in 3. compilat.* e *Quid contineatur sub hoc infr. patet in gloss. super verb. purgando.* f *videtur, al. videbatur.*

a *Temporalis in omnibus vet. lib. & in vet. compilatione.* b *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.* c *postq. venit & s. æt. &c.* d *conuerterit.* e *vide l. vt vni. & ibi gloss. & Doct. ff. de iusti. & iur.* f *al. Sed vt prob spirit. si essent ex Deo, &c.* g *Ianuensi.*

honeſtæ conuerſationis eſſe credebant, perſonam illius multipliciter commendantes.

CAP. XVI.

Is, pro quo beneficiando ſcribitur cum clauſula, ſi idoneus fuerit, non tenetur probare ſe idoneum, cùm idoneus præſumatur.

Idem a *archidiac. & Præpoſito Mediolan.*

DVdum b archidiac Mediolan. dedimus in mandatis, vt C. ſcholarem à presbytero ſancti Victoris in clericum eiuſdem eccleſiæ recipi faceret, & in fratrem: c & infrà. Sed presbyter memoratus archidiaconi declinans examen, aſſeruit, quòd nequaquam ſufficiebant duobus clericis facultates eccleſiæ memoratæ, adiiciens, quod prædictus C. non erat idoneus ad illius eccleſiæ beneficium obtinendum: & infra. Cauſam vobis duximus committendam ita, vt ex illa clauſula, ſcilicet ſi perſona fuerit idonea, quæ noſtro reſcripto reperitur inſerta, eidem ſcholari probandi ſe idoneum nulla neceſſitas imponatur, cùm prima facie præſumatur idoneus: niſi aliud in contrarium oſtendatur.

DE IVREIVRANDO.

TITVLVS XXIV.

CAP. I.

Agi poteſt ad relaxationem iuramenti, cuius implementum turpitudinem continet ex parte ſuſcipientis. hoc dicit quò ad intellectum, & eſt caſus notabilis. Abbas.

Gregorius tertius d *vniuerſis Chriſtianis.*

EX adminiſtrationis: e & ȷ̃. Mandamus quatenus creditores ad iuramenta ſuper vſuris ſibi ſoluendis præſtita, relaxanda *ſub. contradict. abb. ob.* eccleſiaſtica diſtrictione cogatis.

CAP. II.

Non valet iuramentum præſtitum à prælato de non repetendis rebus eccleſiæ. Vel ſic: A iuramento meticuloſo fit abſolutio per iudicem eccleſiaſticum.

Gregorius *in Regiſtro.* f

PEruenit ad nos g Laudicen. Epiſcopum ab Ar. comite rebus ſuis ſpoliatum, & iurare compulſum, quòd non repeteret ſic ablata. Cognita igitur contumelia, valde doluimus: aſſerentes ipſum epiſcopum nullius iuramenti vinculis ſuper hoc poſſe conſtringi: quem tamen abſoluimus: quia nefandiſſima coactione iurauit.

CAP. III.

Non deierat, qui iuramenti implementum in melius commutat. Et non aſtringitur quis iuramento ad implendum, quod iurauit, ſi ab alia parte non impletur: cuius reſpectu præbuit iuramentum.

Idem *regi Francorum.*

PEruenit h ad nos [1 & ȷ̃.] Non enim propoſitum aut promiſſum infringit, qui in melius illud commutat. Nec tu ei, etiamſi promiſſum tuum iuramento, vel fidei obligatione interpoſita, conditione firmaſſes, aliquatenus teneris, ſi conſtat eum conditioni minimè paruiſſe.

[1 *Quod cum iam pridem ad partes Aluerniæ, &c.*]

a *Archiepiſcopo.* b *Ex hoc Decr. collige, quemlibet præſumi bonum, de quo art. præter Fel. vide Alex. conſ. 127. in 1. Saluatoris, in 3. volum.* c *vide Angelum.* d *In duobus vetuſtiſſimis Nonus: in cæteris 3. habetur. in vno octauus. quod rectius videtur. Hoc caput inordinate & præpoſtere ſequentibus eſt præpoſitum, cum ſit ex ſec. compi. ſequentia ex 1.* e *Cap 4. eod. tit. in 2. compil.* f *al. ex Regiſtro Gregorij.* g *Cap. 9 eod. tit in 1. compil. & poſt concil. Later. ſub Alexan 3. par. 17. ca. 7.* h *Cap. 10. eod. tit. in 1. compil. ſed neq; hoc c. dicit Anton. Auguſt ſe inuenire in reg. B. Gregor. vide B. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7. & q. 88. art. 2 & 12.*

CAP. IIII.

Ponitur forma iuramenti ſeptem cap. continens, ſecundum quam iurant papæ epiſcopi: ſed hodie omnes recipientes dignitatem à papa ſibi iurant. hoc fit pro ſummario & diuiſione.

Idem *Petro ſubdiacono.*

EGO a N. epiſcopus ab hac hora in antea fidelis ero ſancto b Petro, ſanctæq; Romanæ eccleſiæ, dominoq; meo papæ C. eiuſque ſucceſſoribus canonicè intrantibus. Non ero neq; c in conſilio, neq; in facto, vt vitam perdat aut membrum, d vel capiatur mala captione. Conſilium, quod mihi aut per ſe, aut per literas, aut per nuncium manifeſtabit: ad eius e damnum nulli pandam: Papatum ſanctæ Romanę eccleſię & regulas ſanctorum patrum adiutor ero ad defendendum & retinendum (ſaluo ordine meo) contra omnes homines. Vocatus ad ſynodum veniam: niſi præpeditus fuero canonica præpeditione. Legatum apoſt. ſed. quem certum eſſe cognouero, in eundo & redeundo honorificè tractabo, & in ſuis neceſſitatibus adiuuabo.

Limina apoſtolorum ſingulis annis aut per me, aut per certum nuncium viſitabo: niſi eorum abſoluat f licentia. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta euangelia. g

CAP. V.

Non tenetur clericus epiſcopo ſuo obedientiæ iuramentum præſtare, niſi ratione adminiſtrationis ſibi conceſſæ.

Vrbanus papa.

NVllus epiſcopus clericos ſuos (niſi fortè, quibus h eccleſiaſticarum rerum commiſſa fuerit diſpenſatio) ſibi iurare compellat.

CAP. VI.

Qui ſe obligauit ad vſuras ſoluendas, ſoluere non cogitur, niſi iurauerit: quo caſu cogitur, ſed repetit.

Alexander III. *epiſcopo Vigilen.*

DEbitores i ad ſoluendas vſuras, in quibus ſe obligauerant, cogi non debent. Si verò de ipſarum ſolutione iurauerint: cogendi ſunt domino reddere iuramentum. Et cùm vſuræ ſolutè fuerint, creditores ad eas reſtituendas ſunt eccleſiaſtica ſeueritate (ſi neceſſe fuerit) compellendi.

CAP. VII.

Debitor, qui iurauit creditori nullum grauamen ſuper re pignorata inferre, donec ſoluerit debitum, non auditur repetens pignus volendo compenſare fructus in ſortem: ſed debet prius debitum integraliter ſoluere, & demum rem cum fructibus inde perceptis expoſcere. hoc dicit. & eſt caſus not.

Idem *Rothomagen. archiepiſcopo, & eius ſuffraganeis.*

AD noſtram noueritis audientiam perueniſſe, k quòd cum P. quibuſdam hominibus certam ſummam pecuniæ mutuaſſet, quaſdam ab eis poſſeſſiones & reditus recepit in pignore, ipſos iuramenti religione aſtringens, quòd ſuper illis, donec ſoluerent ſibi pecuniam, nullum ei grauamen inferrent. Licet autem de poſſeſſionibus illis & reditibus nondum ſortem, peductis expenſis, receperit, l tu tamen frater archiepiſcope eum propter hoc excommunicationis vinculo aſtrinxiſti: [1 & ȷ̃.] Ideoq; mandamus, quatenus recepta à præfato P. ſufficienti cautione, quòd veſtro debeat parere mandato: abſoluatis eundem. Deinde debitores eius, qui prædictas poſſeſſiones & reditus contra iuramentum ſubtraxiſſe dicuntur, ſi ita eſt, m eos

a *Cap. 10. eod. tit. in 1. compil.* b *al. beato.* c *dictio, neq; abeſt.* d *Quid app. membri veniat, Barto. in l. 2. ff. de pub. iud. Auth. ſed nouo iure C. de ſeru. fugit. & 89. diſt c. ſingula.* e *eorum.* f *al. abſoluat.* g *Sancta Dei.* h *Cap. 1. eod tit. in 1. comp.* i *Cap. 2 eod. tit. in 1. comp. & poſt concil. Later. 3. p. 16 ca. 4.* k *Cap. 3. eod. tit. in 1. comp.* l *vide l. 1. cum not. C de fruct. & lit. exp.* m *In Cod. Barb. Si ita eſt, per cenſuram eccleſiaſticam cogatis.*

eccleſiaſtica

ecclesiastica censura cogatis, vt hæc restituant, nec sibi molestias inferant, donec ei pecunia persoluatur. Cùm autem ei pecuniam, sicut iurauerunt, persoluerint: vos ipsum ad restituendum, quicquid (deductis expensis) vltra sortem recepisse constiterit, inducere studeatis: & si commonitus non fecerit in eandem excommunicationis sententiam reducatis eundem.

[1 *Exinde vobis literas nostras cogimur destinare, præsertim cum ille sicut asserit, sorte sua velit esse contentus.*]

CAP. VIII.

Si iuramentum per metum extortum seruari potest sine interitu salutis æternæ, seruandum est: ecclesia tamen Romana consueuit à tali iuramento absoluere.

Idem *Senon. archiepiscopo.*

SI verò *a* aliquis quenquam grauissimo metu sub religione iuramenti, suum ius refutare coegerit, ipsumque sibi retinuerit, quia nos consulere voluisti, an aliter eorum vel neuter id habere debeat: Duximus tibi respondendum, quod non est tutum quemlibet contra iuramentum suum venire, nisi tale sit, quod seruatum vergat in interitum salutis æternæ: nec nos alicui dare materiam volumus veniendi contra iuramentum proprium, ne auctores periurij videamur. verùm aliquando in Rom. eccles. à pluribus præ. n. factum esse recolitur, quod clerici, qui coacti ministerium ecclesiæ abiurarunt, de iuramento absolutionis beneficium meruerunt, & ad coërcendam iniquitatem eorum, qui ecclesiasticos viros ad præstandum illud compulerant, permissi sunt in eadem ecclesia ministrare.

CAP. IX.

Monachi pro debito monasterij iurant stare in obstagio, & fideiussores, qui iurauerunt creditorem indemnem seruare, iuramenta seruare coguntur.

Idem *b* *Sardinensibus episcopis.*

EX rescripto, *c* quod nobis est præsentatum, innotuit abbatem Tremen cum Petro super summa octo millium solidorum taliter conuenisse: & infra. Super hæc prædictus abbas quosdam ex monachis obsides dedit, qui de obseruanda conuentione iurauerunt, vt si ipsi deficerent, alij monachi loco eorum in obstagio ponerentur. Insuper si fidem dicti monachi non seruarent, abbas dedit eidem V. *d* & eius vxorem fideiussores: qui similiter fidem præstitisse dicuntur. Ideoque mandamus, quatenus tam abbatem, quàm monachos, quàm V. & vxorem ipsius monere curetis, vt sicut iurarunt, eãdem cõuentionem faciant adimpleri, alioquin abbati & monachis ingressum interdicatis ecclesiæ: & in terra præfati V. & vxoris eiusdem vsque ad dignam satisfactionem inhibeatis diuina officia celebrari.

CAP. X.

Periurus est & ab ea ecclesia remouendus, qui non necessitate, sed voluntate venit contra licitum iuramentum.

Idem *Lundon.* [*& Vigorien. episcopis.*]

QVerelam *e* R. canonici Linconien. accepimus, quòd cum V. clericus ei duos bisantios nomine ecclesiæ de statera se annuatim soluturum interposito sacramento firmasset, per biennium ab huiusmodi pensionis solutione cessauit. Quoniam igitur non merentur ecclesias regere, qui sunt crimine periurij irretiti, mandamus, quatenus si vobis constiterit memoratum V. contra iuramentum suum non necessitate, sed voluntate ab eiusdem pensionis solutione *f* cessasse, ipsum à præscripta ecclesia remouentes, ea præfato R. restituere minimè differatis.

CAP. XI.

Si præsentatus iurat præsentanti de antiquo censu augendo, & postea contrarium iurat instituenti, valet secundum & non primum, tamen ab ecclesia remouetur.

Lucius III. *Noruicen. episcopo.*

TVa nos duxit fraternitas *a* consulendos, cui standum sit iuramento cum clericos religiosi iurisiurandi religione constringunt ad maiorem solito pensionem soluendam, vel præstandum aliquid beneficij præter solitam pensionem: cum autem instituuntur ab episcopis, iurant, quòd antiquam pensionem & solitam non augebunt. Tuæ igitur consul. breuiter *b* respondemus, quòd cum posterius iuramentum ratione & Lateranensis concilij *c* auctoritate iuuetur, primo præiudicat, quod de cupiditate processit. Cæterùm iustum est, vt clerici pro periurio, quod vitare nõ possunt, ab ecclesiis excludantur.

CAP. XII.

Episcopi de periurio grauiùs, quàm alij sunt puniendi. h. d.

Vrbanus III. *archiepisc. Pisan.*

CVm *d* quidam [1 *&c.*] Consul. t. t. r. quòd in episcopos qui suum transgressi sunt iuramentum, est tanto grauius vindicandum, quanto maiori præeminent dignitate, & eorum exemplo facilius alij poterant ad similia prouocari.

[1 *Episcopi Sardiniæ sicut nobis est ex tua parte propositũ, quibusdam pecuniam sicut tenebantur iuramento adstricti non soluerint: & quidam episcopus ipsius terræ in die dedicationis ecclesiæ ordines, cum dies ille ad hoc institutus non fuerit, celebrauerit: & quidam etiam iurauerunt aliquando quod fratri vel sorori, patri aut matri loqui non debeant, aut quodlibet eis subsidium ministrare, à nobis quid de huiusmodi faciendum sit, tua f. requisiuit. Nos igitur.*]

Illicitum est iuramentum de non præbendo subsidium coniuncto. hoc dicit.

Illi verò, *e* qui iurant non loqui patri vel matri, sorori, vel fratri, aut eis humanitatis subsidium non exhibere: absoluendi sunt ab illius obseruantia iuramenti, cum illicitum sit, & contrarium rationi: iniuncta tamen eis de hoc, quod male iurauerant, pœnitentia competenti.

CAP. XIII.

Non valet iuramentum monachi claustrum abiurantis: & sibi de hoc grauis pœnitentia imponitur.

Idem.

SIcut *f* ex literis tuæ discretionis cognouimus R. prior monasterij tui iracundiæ calore succensus, iuramento firmauit, quòd in claustro eiusdem monasterij, quo se vinculo professionis adstrinxit, nõ esset cum G. monacho vlterius moraturus: [1 &c.] Respondemus, quòd non licuit monacho supradicto temerarium *g* iuramentum facere, maximè cum fidem professionis frangeret, & stabilitatis suæ propositum euacuaret. Ideoque circa eum tua solicitudo prouideat, quòd talis ei pœnitentia iniungatur, vt alius quilibet exemplo eius deterritus, simile aliquid facere pertimescat: ipse verò in claustro, quod licitè abiurare non potuit, cum stabilitate perpetua, suam pœnitentiam exequatur.

[1 *Quærenti ergo tibi quid super hoc circa eundem monachum sit agendum.*]

CAP. XIIII.

Vasallus, qui iurauit prælato, successoribus iurare non cogitur.

---

a *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & post conc. p. 17. & c. 1. vide c. ad audientiam supra.* b *Sardin. & Gabilon. episc.* c *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. sub Alexand. III. p. 17. c. 3.* d *al. G. al. N.* e *Cap. 7. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lateran. sub Alexan. III. p. 17. c. 5. Vide Corset. sing. 93. lit. E. in verbo Emphiteuta.* f *cessare.*

a *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* b *taliter.* c *Concil Lateran. sub. Alexan. III. c. 7. § prohibemus. Habes infr. de cens. c. prohibemus.* d *Cap. 11. eod. tit. in 1. comp.* e *Vide Sotum lib. 8. de iust.* f *Cap 3. eod. tit. in 2. comp.* g *Vide B. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7. & Sot. lib. 8. de iust. & iure. q. 1. art. 7.*

Clemens III. *VV.* a *Regi Siciliæ.*

VEritatis *b* amica ſimplicitas: [1 &c. *ſ.*] Reſpondemus, vt hæredes tui, qui nobis vel alicui ſucceſſorum noſtrorum iurauerint, aliis iurare minimè compellantur: catholicis tamen ſucceſſoribus noſtris, qui pro tempore fuerint, & homagij *c* & fidelitatis puritatem, nihilominus ac ſi iuraſſent, omni tempore teneantur abſque tergiuerſatione aliqua fideliter obſeruare.

[1 *Nullis verborum fallaciis, nullis appetit ambiguitatem inuolucris offuſcari. Ea propter fili chariſsime in domino, audito quod in magnitudinis tuæ præſentia quæſtio mota fuerit, vtrum ex tenore noſtri reſcripti colligeretur quod ſinguli tuorum hæredum ſingulis noſtris ſucceſſoribus fidelitatis præſtare debeant & hominij iuramentum Intellecta etiam expreſsione vel expoſitione dil. fi. n. A. tit. S. crucis in Hieruſalem & P. tituli S. Laurentij in Damaſco presbyterorum eadem ſed. apoſtol. le. quæ ad nos fuit ſub ſigillorum ſuorum teſtificatione tranſmiſſa: à ſano intellectu eorum nolumus aliquatenus diſſentire, ſerenitati regiæ duximus intimandum, quod cum intentio noſtra non ſit vt intolerabile tibi ſit tuiſq; hæredibus imponere, taliter in hoc articulo tibi.*]

CAP. XV.

A iuramento per metum extorto eccleſia ſolet abſoluere: & eius tranſgreſſores, vt peccantes mortaliter non puniuntur.

Celeſtinus III. *d Brunduſienſi epiſcopo.*

VErum *e* in ea quæſtione, quæ quinto loco ponitur, an à ſacramenti vinculo abſoluantur, qui iſtud inuiti pro vita & rebus ſeruandis fecerunt: nihil aliud arbitramur, quàm quòd anteceſſores noſtri Rom. pont. arbitrati fuiſſe noſcuntur, qui tales à iuramenti nexibus abſoluerunt. Cæterùm, vt agatur conſultius, & auferatur materia *f* deierandi, non eis ita expreſsè dicatur, vt iuramenta non ſeruent: ſed ſi non ea attenderint, non ob hoc ſunt tanquã pro mortali crimine puniendi.

CAP. XVI.

Si is, cuius mandato ſtare iuraui, aliquid mihi præcipit contra iuramentum per me prius licitè factum, illud ſeruare non teneor. hoc dicit, inhærendo verbis literæ.

Innocentius III. *g H. & S. & M. ciuibus Venetis.*

VEniens *h* ad præſentiam noſtram A. nobis expoſuit, quod olim cum M. Maurien. *i* alternatim cõuicia ingerendo certauit: propter quod cum graues inimicitias incurriſſet quidam, qui partis vtriuſq; amatores extiterant, ſuggeſſerunt prædicto A. vt in ſatisfactione iniuriarum veſtro iuraret obedire mandato. Cumq; idem *k* non crederet ſe tale quid commiſiſſe propter quod ei aliquod graue deberet imponi, iuramentumq; illud ſub tali confidentia præſtitiſſet, ipſi ſub iuramenti debito præcepiſtis, vt nunquam curiam ducis intraret, niſi cum omnes per edictum ipſius generaliter ad curiam vocarentur. [1 &c. *ſ.*] Verùm quia idem A. qui dicti ducis eſt cõſiliarius, & in iure ſuo multis eccleſiis, quarum eſt aduocatus, ex promiſſo tenetur adeſſe, nequaquam taliter iuraſſet, ſi mandatum illud ſibi contrarium præſciuiſſet: noueritis nos patriarchæ Granden. mandaſſe, vt ſi mandatum priori iuramento licitè facto repugnet, ipſum auctoritate noſtra denunciet non ſeruandum. *l*

[1 *Aut niſi per nobilem virum R. comitem & H. Mauroten. qui abſentes eſſe dicuntur, ipſum contingeret relaxari.*]

a *al. Gulielmo.* b *Cap. 5. eod. tit. in 2. compil.* c *al. hominij etiam fidelitatis puritatem, &c.* d *al. Brundienſ. archiep.* e *Pars cum non ab homine ſup. de iud. & c. 6. eod. tit. in 2. compil.* f *Periurandi.* g *Henrico vitali & Leonardo Marco Mauricen.* h *Cap. 1. eod. tit. in 3. compilat.* i *Mauricen.* k *Cumq; idem A. non credens ſe tale, &c.* l *obſeruandum.*

CAP. XVII.

Qui iurauit eccleſiam defendere, & requiſitus ſine iuſta cauſa recuſat, periurus eſt, nec eum defendit appellatio.

Idem *magiſtro Apollinari.*

BReui ſciſcitatus *a* es quæſtione, vtrum ille, qui iura alicuius eccleſiæ ſeruare ac pro poſſe defendere iuramento tenetur, ſi neceſſitate imminente ſuper hoc ſub iuramenti debito requiſitus duxerit adpellandum, periurij reatum incurrat. Reſpondemus, quòd in hoc articulo adpellantem à periurio talis adpell. non excuſat, imò (niſi difficultas exiſtat, propter quam requiſitus non poſſit eccleſiæ ſubuenire) culpa periurij potius irretitur.

CAP. XVIII.

Iurans ſcienter illicitum non indiget abſolutione, ſed tenetur illud non obſeruare. Si verò iurauit ignoranter, debet illud obſeruare, ſi aliquo licito modo eſt obſeruabile. Si autem iurauit licitum, quod putabat illicitum, debet obſeruare iuramentum, ſed de animo deprauato aget pœnitentiam.

Idem *illuſtri regi Aragoniæ.*

QVanto perſonam *b* tuam: [1 &c. *ſ.*] Quidam conſiliarij tui (imò potius deceptores) tuum animum induxerunt, vt iurares irrequiſito aſſenſu populi vſq; ad certum tempus patris tui conſeruare monetam, quæ tamen circa mortem eius fuerat legitimo pondere defraudata. Cùm autem adeò ſit deminuta & minoris valoris effecta, quòd graue propter hoc ſcandalum in populo generatur, tu quod egeras *c* indiſcretè cupiens reuocare, ac neceſſitati populi ſatisfacere, ab obſeruatione iuramenti prædicti poſtulaſti ſuppliciter a nobis abſolui. Super quo diligens indagator potuiſſet facilè intueri, quod non tam erat abſolutio neceſſaria, quàm interpretatio requirenda: quoniam cum iuramentum feciſti, monetam aut falſam aut legitimam eſſe credebas. Si falſam, iuramentum fuiſſet illicitum, & nullatenus obſeruandum, & pro eo eſſet tibi pœnitentia iniungenda: cum iuramentum non vt eſſet iniquitatis vinculum, fuerit inſtitutum. Si verò legitimam eſſe credebas, iuramentum licitum fuit & vſque quaq; ſeruandum. Et vt irreprehenſibiliter obſeruetur conſulimus & mandamus, vt reprobata moneta, quæ a legitimo pondere fuerat defraudata alia ſub nomine patris tui moneta cudatur, quam ad legitimum pondus reducas, ſecundum eum ſtatum, quem tempore patris tui habuit meliorem, ita quòd antiqua moneta, quæ ab illo ſtatu falſata non fuerat, cum ea pariter expendatur: per quod & diſpendium vitari poterit, & iuramentum ſeruari. Veruntamen ſi monetam ipſam in præſtatione iuramenti credebas à legitimo pondere deminutam, & tua ſuper hoc conſcientia te remordeat tuum humiliter confitere peccatum, & ſatisfactionem iniunctam tibi pro illicito iuramento ſtudeas adimplere.

[1 *Inter alios Chriſtianos principes ſinceriori charitate diligimus, tanto ſerenitati regiæ diligentiori ſolicitudine volumus præcauere, ne quid ei quod abſit, immineat, quod vel in periculum animæ tuæ aut detrimentum terræ valeat redundare. Et tenore ſiquidem literarum tuarum & plurium prælatorum nec non & aliorum multorum in regno tuo conſiſtentium nobis innotuit, quod aduerſus inimicos Chriſtianitatis qui præ magnitudine ſua potentia terram Hiſpaniæ tunc temporis occupabant, in auxilium chariſsimi in Chriſto fi. n. regis Caſtellæ illuſtris, cum armatorum multitudine feſtinares.*]

CAP. XIX.

Non valet iuramentum præſtitum in præiudicium iuris ſuperioris.

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compilat.* c *In Cod. Barbat. egeras indiſcretè, diſcretè cupiens, &c.*

Idem

Idem *consulibus & populo* a *Tudertino.*

VEnientes *b* ad sed. apost. consules vestros super his, quæ ad nos de vobis sæpius referuntur: & commonere curauimus & aliquantulum asperè conuenire. Cùm enim & appellationibus interpositis ad apostol. sed. teneamini humiliter & deuotè deferre, cùm & leges etiam seculares post sententiam, beneficium appellationis non denegent aggrauatis, vos sententias appellatione suspēsas executioni mandatis. Verùm iidem consules nobis exponere curauerunt, quòd cùm aliqui vestrum vocantur ad officium consulatus, firmant proprio sacramento, quod super mutuis & plagiariis, secundum vestræ ciuitatis consuetudinem iudicabunt: & intra 28. dies quæ iudicauerunt, exequentur. Vnde saluo huiusmodi iuramento vos non posse super his appellationibus deferre dicebant. Quia verò non minus iudices secundum leges, quàm consules vestri secūdum consuetudinem vestræ ciuitatis iudicare iurarunt: & ideo sicut iudices contra leges, sic & consules vestri contra consuetudinem possent *c* subditos adgrauare, mandamus, quatenus adpellationibus ad nos interpositis, deferatis, cùm prædictum iuramentum vos excusare non possit, in quo debet intelligi ius superioris exceptum. Cum ergo postquam S. lator præ. ad sed. apost. à sententia G. iudicis adpellauit sententiam ipsam duxeritis executioni mandandam in possessionem rerum, de quibus quæstio vertebatur, adpellantis aduersarium inducentes: volumus & mandamus, vt possessionem ipsam restituatis eidem: alioquin noueritis nos episcopo Nucerino *d* mandasse, vt vos ad illud eccles. cen. compellat.

CAP. XX.

Iurans vsuras non repetere, potest iuramento non obstante ex noua causa repetere, h. d. secundum intellectum notabiliorem.

Idem *Pisano archiepiscopo.*

AD nostram *e* noueritis audientiam peruenisse, quòd cùm I. & G. Petro vsuras non modicas persoluissent, iuramento firmauerunt, quòd nec per se, nec per alium prædictas vsuras repeterent, vel apud ecclesiasticum iudicem, seu etiam secularem super his deponerent quæstionem. Cumq; creditor condiderit testamentum, suis præcepit hæredibus, vt omnibus, qui probarent se dedisse vsuras eidem, ipsas ei restituere procurarent. Vnde cùm prædicti I. & G. vsuras repetere non adtentent propter huiusmodi iuramentum, & hæredes prædicti P. eis negligant satisfacere de vsuris. Mandamus, quatenus sub pœna excommunicationis publicè in ecclesia proponi facias vel proponas, vt qui super hoc nouerint veritatem, procedant ad testimonium proferendum: & si per dicta testium vel alia documenta tibi constiterit de præmissis, hæredes illius, vt vsuras, quas à prædictis pater eorum accepit, restituant vniuersas, ecclesiastica censura compellas.

CAP. XXI.

Iuramentum generale debet ita intelligi, si fieri potest, vt non obuiet iuri, aliàs tanquam temerarium non obligat contra iuris obseruantiam.

Idem *Neapolitano archiepiscopo.*

AD nostram *f* noueris audientiam peruenisse, quòd à te quasi per extorsionem tale fuit præstitum iuramentum, quòd in omni causa deberes ordinem iudiciarium obseruare, Verùm quoniam secundum traditiones canonicas manifesta adcusatione non indigēt: *g* nec in eis est ordo iudiciarius obseruandus, qui debet in aliis obseruari: nec tu quando sub præmisso tenore iurasti, habebas in mente, vt propterea venires contra canonicas sanctiones, alioquin non iuramentum, sed periurium potius extitisset: nec esset aliqua ratione seruandum. Nos iuramentum tuum benignius interpretari volentes, ita quòd consonet canonicis institutis fra. t. auctoritate præsentium intimamus, quòd in manifestis & notoriis ratione iuramenti præmissi non credimus te teneri seruare subtilitatem ordinis iudiciarij, quam in his non seruari per omnia ipsa iuris ratio postulat & requirit, vnde videbitur subtiliter intuenti de ordine iudiciorum procedere, vt in præmissis non per omnia ordo iudiciarius obseruetur. Quanquam & secundum adprobatum intellectum rectè possit intelligi quod iurasti, vt in omnibus causis ordinem iudiciarium obseruares, in illis videlicet, in quibus est ordo iudiciarius obseruandus. Sic ergo faciens & iuramenti tenorem seruabis, & instituta canonica non omittes.

a *al. Tridentino.* b *Cap. 5. eod. tit. in 3. compilat. vide Guido. Pap. hic.* c *possunt.* d *Recentino.* e *Cap. 6. eod. tit. in 3. compil. Vide B. Thom. 2. 2. q. 78. art. 3. & Sotus lib. 6. de iust. & iure q. 1. art. 4.* f *Cap. 7. eod. tit. in 3. compilat.* g *Vide l. si verò § qui pro rei. ff. qui satisda. cog. & leg. 2. & Bar. ff. de curtis.*

CAP. XXII.

Si vnum iuramentum vni debitum alteri præstatur, illicitum est: & eo non obstante, cui debetur, præstandum est.

Idem *iudici Carolitano.* a

EA te *b* credimus discretione vigere, vt intelligas per teipsum quòd onus non remittitur, sed augetur, cùm cuiquam improuidè soluitur, quod alij ex debito est præstandum. Sanè cum archiepiscopus Turritanus à te nomine *c* nostro iuramentum fidelitatis (sicut à nobis mandatum acceperat) exegisset, illud exhibere in eius manibus distulisti, adserens, quòd Pisano archiepiscopo saluo apostolicæ sedis honore huiusmodi præstiteras iuramentum. Cùm igitur nobis & ecclesiæ Romanæ fidelitatem facere tenearis, si præstitum iuramētum ei, quod à te nobis tanquam debitum est præstandum contrarium repures: illud illicitum iudicabis: & illicito non obstante quod licitè, imò ex debito petitur exhibebis: vel si præstitum præstando contrarium non existit, illud sine difficultate præstabis.

CAP. XXIII.

Qui iurauit stare mandato alicuius, nō tenetur parere si præcipit illicita, vt quòd filium exhæredet, vel vxorem abiuret.

Idem d *Alatrino episcopo.*

QVintauallis *e* nostris auribus intimauit, quòd pro offensa, quam filiæ ipsius aliis mulieribus irrogarent, quòd earum mandato pareret, præstitit iuramentum: quæ tale illi sub debito iuramento dedere mandatum: quòd si quando *f* filij aut vxor illius aliquot factum vel verbum contumeliosum mulieribus illis obiicerent, idem filias & filios exhæredaret, & à se propriam remoueret vxorem. Quocirca mandamus, quatenus cùm licitum fuerit iuramentum, sed mandatum illicitum, prædictis vt reuocent mandatum illud iniungas, alioquin eum ad mandati obseruationem illius denuncies non teneri.

CAP. XXIIII.

Ex causa leui & temeraria coniuges etiam quo ad torum, & mutuam cohabitationem, se separare non possunt, etiam cum iuramenti interpositione.

Idem *archiepisc. Tarraconen.*

TVa nos duxit *g* fraternitas consulendos, quid tibi super hoc sit faciendum, quòd B. & A. vxor eius adinuicē iurauerunt se nunquā mutuò petituros: idem verò nūc repetit illā instanter: ea econtrario adfirmāte,

a *Al Karsalitin.* b *Cap. 8. eod. titu. in 3. compil.* c *nomine ecclesiæ.* d *Salatrino.* e *Cap. 9. eod. titu. in 3. compil. Vide Bald. in Authen. generaliter. C. de episc. & cler.* f *filiæ.* g *Cap. 10. eod. tit. in 3. compilat. Vide Sot. lib. 4. senten. dist. 32. q. 1. art. 3.*

quòd prius ſe faceret *a* Saracenam, quàm rediret ad eum: [*i & j.*] Nos igitur fraternitati tuæ respondentes: mandamus, quatenus vtrumque ad continentiam ſeruandam moneas & inducas: quam ſi promittere voluerint & ſeruare, vtrunque dimittas ſine alio commorari: alioquin ſi vir noluerit continere; tu illam vt reuertatur ad ipſum, & tanquam vxor cum viro moretur, per excommunicationis ſententiam adpel.re.compellas: cùm & temerarium fuerit huiuſmodi iuramentum, & adulterium vtrinq; ſit commiſſum.

[*v. Sed adulterum cui adhæſit poſtquam receſſit ab eo libenter dimitteret, & caſtitatem promitteret, & iuraret.*]

CAP. XXV.

Is qui iurauit cum muliere contrahere, propter ſuperuenientem fornicationem, vel deformitatem, eam repellere poteſt: propter præcedentem non. h. c. dicit.

Idem b *Genuen. archiepiſcopo.*

QVemadmodum *c* ſi vir mulieri iuraſſet quando contraxit cum illa, quod eam ſemper pro legitima vxore teneret: pro fornicatione, quam mulier antea commiſiſſet, non poſſet eam dimittere: ſed pro fornicatione, quam poſtea perpetraret, eam dimittere poſſet, non obſtante huiuſmodi *d* iuramento, quoniam in eo talis erat ſubintelligenda conditio, ſi videlicet illa in legem coniugij non peccaret. Ita ſi quis iurauerit ſe ducturum aliquam in vxorem, nō poteſt ei fornicationem opponere præcedentem, ſed ſubſequentem, vt illam nō ducat in coniugem: quia in illo iuramento talis debet conditio ſubintelligi, ſi videlicet illa contra regulam deſponſationis non venerit.

Alioquin ſi poſt huiuſmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam ducere in vxorem: quod eſt prorſus abſurdum. Nam ſi poſt contractum coniugium vir propter fornicationem, licitè poteſt vxorem à ſua cohabitatione dimittere: longè fortius ante coniugium celebratum propter eandem cauſam ſponſus licitè poteſt in ſuam cohabitationem non admittere ſponſam: quia turpius eiicitur, quàm non admittitur hoſpes. *e* Non obſtante in alterutro caſu vinculo iuramenti, quod quidem propter ſubintelligendam conditionem eſt tale, vt is qui iurauit, ad vtrunque ſine tranſgreſſione ſe poſſit habere. Quòd ſi poſt huiuſmodi iuramentum mulier fieret non ſolum leproſa, ſed etiam paralytica, vel oculos, vel naſum amitteret, vel quicquam ei turpius eueniret: nunquid vir teneretur eam ducere in vxorem? profectò ductam non poſſet dimittere. Sed nunquid non ductam admittere teneretur? quamuis interdum contractum non dirimat, quod impedit contrahendum.

Si vir iurauit non accuſare vxorem, temerarium eſt iuramentum: ſed ſi ſpecialiter de adulterio hoc iurauit, denunciare poterit, ſed accuſare non debet.

Illud autem iuramentum eſt procul dubio temerarium, ſi vir iuret vxori, quòd eam ſuper nullo crimine adcuſabit: quia ſi mulier fieret infidelis, & nollet cohabitare viro abſque contumelia creatoris, vel vt illum traheret ad infidelitatis errorem: tunc incunctanter debet illam impetere apud iudicem ſuum, vt eam niſi penitus reſipiſceret, omnino dimitteret, ſecundum canonicas ſanctiones. Quòd ſi expreſsè iuraſſet, quod eam ſuper adulterio non impeteret, eſſetne ſeruandum huiuſmodi iuramentum?

Cùm ſcriptura *f* teſtetur quòd patronus eſt turpitudinis, qui cælat crimen vxoris: & ſecundum regulam euangelij, *g* ſi primò & ſecundò correcta reſipiſcere nollet, dicendum eſſet eccleſiæ, vt tanquā ethnica & publicana deinde vitaretur: ne per hoc libera præberetur ei peccandi facultas propter impunitatem peccati. Sed nunquid vir non poteſt dimittere vxori peccāti non ſolum ſepties, ſed etiam vſque ſeptuagieſſepties ſecundum euangelicam veritatem? *a* Tutius ergo in hoc caſu videretur, vt propter iuriſiurandi religionem vir adcuſare deſiſtat vxorem ad diuortium celebrandum; quanquam denunciare eam poſſit ad pœnitentiam peragendam.

CAP. XXVI.

Licitè ex cauſa neceſſaria etiam per religioſos iuratur.

Idem *abbati & capitulo Caſtellionis.*

ETſi Chriſtus *b* præceperit ſecundum euangelicam veritatem: Sit ſermo veſter, eſt eſt, non non: vt adfirmatio vel negatio ſicut procedit ex ore, ita procedat ex corde: quia tamen hominum excreſcente malitia, ſimplici adſertioni vel negationi vix creditur, idcirco prudenter adiunxit, quod amplius eſt, à malo eſt: à malo quidem non tam culpæ, quàm pœnæ: nec exhibētium, ſed exigentium iuramentum. nam incredulitatis huiuſmodi magis eſt pœna, quàm culpa, vnde non dixit, malum: ſed dixit, à malo. Licet enim iuramentum prohibuiſſe Dominus videatur, nuſquam tamen per creatorem, ſed per creaturam iurare prohibuit: ne per huiuſmodi iuramentum transferretur ad creaturam honorificentia creatoris. Quare cum in euangelio *c* præmiſiſſet: Dico vobis, nolite iurare omnino: ſtatim ſubiunxit: neq; per cœlum, quia thronus Dei eſt: neque per terram; quia ſcabellum pedum ipſius eſt: neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt regis magni: neque per caput tuum, quia non potes vnum capillum facere album aut nigrum. Et quamuis non ſit per creaturam iurandum: ſi tamen iuretur per creaturam, ſeruandum eſt quidem, dummodo ſit licitum quod iuratur: quia teſte veritate, qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum. Iacobus *d* quoq; non ſimpliciter prohibet iuramentum: ſed voluntatem iurandi, cùm ait: Ante omnia fratres mei nolite iurare, quoniam *e* ad iuramentum non debet quenquam ſpontanea voluntas inducere, ſed neceſſitas trahere importuna: & tunc poteſt ſine culpa iurare, dummodo illos tres *f* comites habeat iuramentum, de quibus propheta ait: *g* Et iurabunt, viuit Dominus in veritate & iudicio & iuſtitia. Quod autem Iacobus *h* ſubdit: Neque per cœlum, neque per terram, neq; per quodcunq; aliud iuramentum: iurare vetat per quamlibet creaturam, quodcunq; ſit illud: alioquin; non dixiſſet apoſtolus: *i* Homines per maiorem ſuum iurant. & omnis controuerſiæ eorum ad confirmationem finis eſt iuramentum: in quo patenter oſtendit, per quem ſit iurandum, cum ait: homines per maiorem ſuum iurant, id eſt, per Deum, & cur ſit iurandum, vt videlicet omnis controuerſiæ finis ſit iuramentum, Angelus quoque, quem vidit in Apoc. *k* Ioan. ſtantem ſuper mare & ſuper terram, leuauit manum ſuam ad cœlum, & iurauit per viuentem in ſæcula ſæculorum. Chriſtus etiam plus legitur dixiſſe in euangelio, quàm eſt eſt, non non: cùm ſæpiſſimè dixerit: Amen dico vobis: quod ipſe, ſecundum Lucam exponens, cùm præmiſiſſet, *l* Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus eſt in patria ſua: conſequenter adiunxit: In veritate dico vobis, quia multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Iſrael. Apoſtolus quoque iurabat cùm diceret: *m* Teſtis eſt

a *Vide Couarru. lib. 4. Var. reſ. c. 9.* b *In antiq. Ianuenſ.* c *Cap. 11. eod. tit. in 3. compil. Vide Mag. & Doct.* d *ſacramento.* e *Vide l. pen. De cond. ob. turp. cauſ. in D. & l. ſi plagij per Bart. De verb. obligat.* f *Leuit. 18.* g *Matt. 18.*

a *Matth. 18. Luc. 17.* b *Cap. 13. eod. tit. in 3. compil. Vide B. Thom. 2. 2. q. 89. art. 2. & Sot. lib. 8. de iuſt. & iure q. 1. art. 2. Matth. 5.* c *An teſtis iurans per S. Iacobum, vel alium deponat in l. teſtium C. de teſtib. Ibidem.* d *Iacob. 5.* e *quoniam ad iurandum, &c.* f *B. Thom. 2. 2. q. 89. art. 3.* g *Hier. 4.* h *Iacob. 5.* i *Hebr. 6.* k *Apocal. cap. 10.* l *Luc. 4.* m *Rom. 1.*

mihi

mihi Deus: & iterum *a* Quotidie morior per gloriam vestram fratres. quæ Græca exemplaria manifestissimã iurationem esse ostendunt. Si enim per se malum esset iurare, profectò Dominus non iurasset, cùm tamen in veteri testamento legatur, *b* Quia iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. & rursus: *c* Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: imò & præcepit in veteri testamento: *d* Redde Deo *e* iuramenta tua. Quædam enim prohibentur, quia per se mala sunt, vt furtum, adulterium, & huiusmodi: quæ non sunt aliquatenus facienda. Quædam verò prohibentur ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia si fiant frequenter & multum, ex his mala sequuntur: vt vinum per se malum non est, & tamen prohibet apostolus dicens: *f* Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, quoniam ex frequenti & immoderata potatione vini, luxuria generatur. Sic & iuramentum per se quidem malum non est, cùm sit confirmatio veritatis, sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti & incauta iuratione periurium sæpe contingit: sicut in Ecclesiastico legitur: *g* Vir multum iurans replebitur iniquitate, & non discedet à domo eius plaga. Quemadmodum ergo Paulus indulsit propter necessitatem discipulo suo Timotheo, *h* vt vtatur modico vino propter stomachum, & frequentes infirmitates: sic profectò cùm necessitas exigit, pro re vera, licita, & honesta potest securè iurari quia cessante causa, cessat effectus. *i* Licet ergo debeatis esse viri perfecti, vt quantum potestis iuramenti vinculum euitetis: volentes tamen indemnitati vestri monasterij prouidere, ne propter defectum testium, sui iuris sustineat læsionem: præsenti vobis pagina indulgemus, quatenus vos & monasterij vestri conuersi possitis in causis eiusdem (deficientibus aliis testibus) pro ipso perhibere testimonium veritati.

CAP. XXVII.

Iuramentum contra vtilitatem ecclesiasticam præstitum, non tenet.

Idem *episcopo Amelien.*

SIcut *k* nostris est auribus intimatum, ecclesia Tudertina vacante, ipsius canonici, & episcopus cum eis, dum esset in minoribus ordinibus constitutus, iuramenta quædam in damnum episcopalis iuris fecerunt prius quàm de pontificis electione tractatus aliquis haberetur: [1 &c.] Pro iuratione incauta imponi fecimus episcopo pœnitentiam congruentem: [2 &c.]

Quia *l* non iuramenta, sed periuria potius sunt dicenda, quæ contra vtilitatem ecclesiasticam adtentantur: mandamus, quatenus ab ipsis canonicis inquiras super præmissis diligentius veritatem: & si ea inueneris esse vera, quod in damnum episcopalis iuris repereris taliter adtentatum, in statum debitum, adpellatione remota, reducas.

[1 *Quæ vtrum seruari debeant, cùm ex eis contingeret præsertim reditus episcopales minorari vir prouidus & discretus olim nos duxit idem episcopus consulendos. Nos igitur saluti eius paterna volentes solicitudine prouidere.*

[2 *Et nihilominus attendentes quòd iuramentum non vt esset iniquitatis vinculum fuerit institutum, &*]

CAP. XXVIII.

Iuramentum præstitum super actu à lege infirmato principaliter fauore iurantis, licet secundariò in fauorem publicum, necessariò est obseruandum, si non vi, nec dolo fuit præstitum, & in alterius præiudicium principaliter non redundat. h.d. multum singulariter considerata medulla capituli.

Idem *Beluacensi episcopo.*

CVm contingat *a* interdum quod constante matrimonio mulieres alienationibus super rebus dotalibus & donationibus propter nuptias consentiant, ne vlterius contraueniant proprio sacramento firmando, ac soluto processu temporis matrimonio contrauenire nitantur: vtrum hoc eis liceat, à nobis tua fra. requisiuit. Nos autem f.t.t.r. quòd etsi mulierum consensus in talibus non videatur obligatorius secundum legitimas sanctiones, ne tali tamen prætextu viam contingat periuriis aperire: mulieres ipsæ seruare debent huiusmodi iuramenta sine vi & dolo sponte præstita, cùm in alterius præiudicium non redundent, nec obseruata vergant in dispendium salutis æternæ.

CAP. XXIX.

Mouens bellum iniustum compellitur restituere, quæ per violentiam occupauit, & eos absoluere, à quibus indebitè iuramenta extorsit. hoc dicit, vsq; ad vers. Iuramentum.

Idem.

SIcut: & infrà. Si constiterit, *b* quod prædictus H. iniustè bellum mouerit contra I. ipsum H. studeatis inducere vt vniuersa per huiusmodi violentiam occupata restituat conquerenti, eum à præstito sibi iuramento prorsus absoluentes. Quòd si acquiescere noluerit, ipsum ad hoc (si præmissa veritate nitũtur) cogatis per sententiam excommunicationis, terram eius interdicti sententiæ supponentes.

Non astringitur quis iuramento ad implendum quod iurauit, si ab alia parte non impletur, cuius respectu præstitum est iuramentum. h.d.

Iuramentum autem quod I. se asserit præstitisse: si de assensu factum est vtriusque, eum non ligat, qui præstitit, dum ille cui præstitum fuerit, seruare negligit, quod promisit.

CAP. XXX.

Clerici non habentes temporalia à laicis, non tenentur eis præstare iuramenta fidelitatis.

Idem *in concilio generali.* c

NImis de iure diuino *d* quidam laici vsurpare nituntur, cum viros ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis, ad præstandum sibi fidelitatis iuramenta compellunt. Quia secundum Apostolum, *e* seruus suo domino stat aut cadit, sacri auctoritate concilij prohibemus, ne tales clerici personis secularibus præstare cogantur huiusmodi iuramenta. *f*

CAP. XXXI.

Qui iurat non esse contra aliquem, potest in causis propriis & ecclesiæ suæ esse contra eum. h.d. secundum intellectum glossæ.

Honor. III. *A. & C. Canonic. Antiochen.*

PEtitio *g* vestra nobis exhibita, continebat quod ecclesia Antiochena vacante, princeps Antiochen. timens conspirationes aliquas fieri contra eum, à vobis iuramentum extorsit, quod contra ipsum non essetis de cætero: [1 &c.] Interpretatione *h* congrua declaramus, vos iuramento huiusmodi non teneri, quin pro iuribus & honoribus ipsius ecclesiæ ac etiam specialibus *i* vestris legitimè defendendis contra ipsum principem stare liberè valeatis, coercendo vos à machinatione duntaxat, per quam idem princeps deberet læsionem personæ vel sui amissionem incurrere principatus.

[1 *Cùm autem dictus princeps adeò aduersus ipsam eccle-*

a *1. Cor. 15.* b *Psalm. 109.* c *Psalm. 131.* d *Leuit. 19. Matth. 5.* e *Domino.* f *Ephes. 5.* g *Eccles. 23.* h *1. Timoth. 5.* i *Vide l. generaliter. C. de episc. & cler. & l. si pater. C. de hæred. instit.* k *Cap. 3. tit. de constit. in 3. compil. Vide Guid. Pap.* l *al. quia verè.*

a *Cap. 1. eod. tit. in 4. compilat.* b *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* c *Lateran. sub Innoc. III.* d *Cap. 8. eod. tit. in 4. compil.* e *1. Corinth. 5.* f *iuramenta.* g *Nota quæ conditiones intelligantur in iuramento, de quibus Areti. in §. æque. Inst. de excep. Ias. in l. si conuenerit ff. de iurisd.* h *In vno, Hoc autem interpretatione congrua.* i *Specialibus legitur, in omnibus scriptis, licet in aliquot vulgatis mendosè legatur spiritualibus.*

siam frequentes habeat quæstiones, nec vos ipsi deesse ecclesiæ sine ipsius detrimento potestis, nec eidem audetis adesse, ne videamini contra dictum facere iuramentum. Quare nobis humiliter supplicastis, vt vobis super his paterna prouidere solicitudine dignaremur. Nos igitur vtilitati ecclesiæ eiusdem & saluti ac famæ vestræ & honori dicti principis pariter prouidentes]

CAP. XXXII.

Cùm agitur de vsuris, potest iudex in qualibet parte litis ex officio suo deficientibus probationibus exigere à partibus iuramentum de veritate dicenda. Et eadem ratione idem in qualibet causa, in qua imminet peccatum, secundum Panormitanum.

Idem *archidiac. & magistro G. canonico Tullen.*

EX literis *a* vestris accepimus, quòd super causa vsurarum vobis pro G. contra E. ab apostolica sede commissa non potuit per testes ipsius G. per te productos de sortis quantitate liquere, licet de obligatione pignoris constitisset. vnde expedire videtis, quod exigatur de dicenda veritate à partibus iuramentum, cùm ex fama quasi notorium habeatur præfatum E. ex quadam terra ipsius G. sibi titulo pignoris obligata, sortem & amplius percepisse. Ne igitur ex huiusmodi iuramenti defectu iustitia (occulta veritate) succumbat: mandamus, quatenus partes ad præstandum huiusmodi iuramentum per cens. eccle. ad pel. remota cogatis.

CAP. XXXIII.

Si positus in dignitate alienat bona dignitatis, non valet alienatio, & ipsemet reuocare debet non obstante iuramento de non reuocando, maximè si prius iurat non alienare. hoc dicit, secundum verum intellectum Panormitanus.

Idem *Collossen.* b *archiepiscopo & eius suffraganeis.*

INtellecto iamdudum, quòd charissimus in Christo filius noster Hũgariæ rex illustris, alienationes quasdam fecerit in præiudicium regni sui, & contra regis honorem. Nos eidem regi dirigimus scripta nostra, vt alienationes prædictas, non obstante iuramẽto, si quod fecit de non reuocandis ei dem, studeat reuocare. *c* Quia cùm teneatur & in sua coronatione iurauerit iura regni sui & honorem coronæ alligata seruare, illicitum profectò fuit, si præstitit de non reuocandis alienationibus huiusmodi iuramentum: & propterea penitus non seruandum.

CAP. XXXIIII.

Si mulier iurauit aliquem esse maritum, & succubuit, quia aliter non probauit, non datur nec denegatur ei licentia cum alio contrahendi.

Gregorius IX. *episcopo Cenoman.*

MVlieri, quæ in iure præstito iuramento adseruit virum talem in ipsam per verba de præsenti matrimonialiter consensisse probationes alias non habenti, viro ab eius impetitione per sententiam absoluto, nec debet licentiam dare cum alio matrimonium contrahendi, ne actor periurij videaris: *d* nec hoc ei dicimus prohibendum: ne forte si falsum iurauerit, matrimonium contingat legitimum impediri: sed suæ conscientiæ est potius relinquenda.

CAP. XXXV.

Qui iurauit seruare statuta edita, & postea per illud iuramentum aliter non iurando promisit seruare edenda seu postea edita, non tenetur ex iuramento ad nouiter edita. hoc dicit, secundum verum intellectum.

a *Vide Guid. Pap. hic, & Beat. Thom. 2. 2. q. 78. art. 3.* b *Colon. al. Colocen. in omnibus.* c *Vide l. prohibere § quod plane. per Bar. ff. quod vi aut clam.* d *Iuramentum non debet deferri ei, quem credimus incursurum periurium. l. 2. C. de ind. vidui. tol.*

Idem.

CLericus, qui iurauit se statuta in ecclesia sua edita seruaturum, permittens per idem iuramẽtum statutum, quod postmodum subsecutum est, fideliter obseruare. Licet transgredi non debuerat, quod promisit, non tenetur ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti.

CAP. XXXVI.

Iuramentum litis decisorium à iudice delatum, sine iusta causa recusari non potest: delatum verò à parte, licitè recusatur & refertur: in actione tamen famosa non licet reo referre. hoc dicit vsq; ad § sanè.

Idem *H. iudici.*

IVramentum *a* à te parti delatum, nisi iusta de causa non potuit recusari. Quamuis, quod in iudicio à parte parti defertur, recusari possit licitè, ac referri. Nec liceat conuento famosa actione referre huiusmodi iusiurandum.

Actore nihil probante, reus est absq; omni onere absoluendus: si verò præsumptio est pro eo, defertur reo iuramentum, vel ipsi actori consideratis personarum, & causæ circumstantiis. h. d.

Sanè si actor *b* omnino in probatione defecerit, reus debet (& si nihil præstiterit) obtinere. Præsumptione verò faciente pro illo, reo deferri potest, ad ostendendam suam innocentiam iuramentum, nisi iudex (inspectis personarum & causæ circumstantiis) illud actori videat deferendum.

DE EXCEPTIONIBVS.

TITVLVS XXV.

CAP. I.

Si testis de crimine contra eum excepto conuincitur, vel aliàs conuictus adparet, repellitur à testimonio, sed de crimine non punitur, si non tangit negotium principale.

Celestinus III.

DEnique, *c* quod in dicta & personas testium: [I & j.] Si crimina testibus obiiciuntur, de quibus non fuerãt hactenus accusati, sed tantum per exceptionem opponuntur, probatio illorum criminum exhibenda est, antequam causa per sententiam terminetur: cùm (sicut canonica instituta declarant) testes absq; vlla infamia vel suspicione vel manifesta macula in ferendo testimonio requirantur. Quòd si sola crimina, de quibus alio tempore conuicti vel confessi fuerunt, testibus obiiciuntur, à testimonio repelli possunt: quia sicut Stephanus papa *d* & alij pontifices *e* multi Romani testantur, non est credendum contra alios eorum confessioni, nisi prius se probauerint innocentes. Cæterum si de criminibus ad solam exceptionem obiectis testes conuicti fuerint siue confessi, pœna ordinaria mulctari non debent, cùm adcusatio in ipsos, secundum iuris ordinem non procedat. Sufficit ergo si à perhibendo testimonio repellantur, præsertim vbi crimen quod eis obiicitur, causam, de qua agitur, contingere non videtur.

I I *Quibus ante iuramentum vel depositiones nihil obiectum fuit, post attestationes publicatas posset opponi, hoc in Romana ecclesia de longa cõsuetudine obtinuisse cognoscas, vt ante iuramentum vel depositiones & post, in dicta & etiam personas testium legitima exceptio possit opponi, &*]

CAP. II.

Reo excipiente de excommunicatione contra actorem, non obstat replicatio communis.

a *Vide Guid. Pap. hic.* b *Vide Bart. in l. 1. D. de except. Spec. tit. de prob. Salic. & alij in l. qui accusare. C. de edendo.* c *Cap. 1 eod. tit. in 2. compilat.* d *Epist. 2. Refert Burch. lib. 1. Dec c. 164.* e *scilicet Felix, Calixtus & Damasus, quorum refert Burch. de hac re dicta lib. 1. Decr. c. 169. 171. & 172.*

Innocentius

Innocentius III. *archid. Richemundiæ.*

A Nobis ex parte tua *a* fuit quæſitum, *b* vtrum is, qui excōmunicato in locutione vel oratione ſcienter communicat, excommunicatum ipſum à ſua poſſit adcuſatione repellere, cùm ille communionem huiuſmodi replicet contra eum.

Nos igitur inquiſitioni tuæ t.r. quòd ipſe ab adcuſatione illius poterit remoueri, cùm primus à communione fidelium ſit excluſus, ſecundus verò tantum à ſacramentorum participatione ſit remotus. *c*

CAP. III.

Habens plura beneficia, contra alium de pluralitate non excipit. hoc dicit. Ioan. And.

Idem *Audicen. epiſcopo.*

CVm eccleſiaſticæ *d* prouiſionis officium: [1 &.ſ.] Mandamus, quatenus Ia. faciatis præbendæ illius, de qua per C. præd. no. noſcitur inueſtitus pacifica poſſeſſione gaudere, cùm exceptionem illam, quod præfatus Ia. in alia eccleſia beneficium poſſidet, ei nō poſſit opponere, quos conſtat varia beneficia in diuerſis eccleſiis obtinere.

[1 *Pro quæſtione ſiquidem quæ inter dil. fil. Nouarien. capitulum & I. clericum ſuper præbenda Nouarien. eccleſiæ vertebatur, tam nuncij capituli quàm idem I. ad ſed. apoſt. acceſſerunt: & dum in noſtra & fratrum noſtrorum præſentia foret vtraq; partium conſtituta, pro ipſo Ia. fuit taliter in noſtro auditorio allegatum, quod cùm pla. uiſſet bo. me. cc. pp. p. n. Ia. præbendam Nouarien. eccleſiæ, quæ fuerat magiſtri B. de ſin. ad preces quorundam Cardinalium conferre, & ipſum de illa manu propria inueſtire, de apoſt. ſed. mandato fuit poſtmodum in corporalem ipſius poſſeſſionem inductus, quoniam non permittebāt eum canonici poſſidere. Econtrario verò Nouarien. canonici reſpondentes, exceptiones quampluriмas allegabant, quibus ipſum Ia. a perceptione præbendæ repellere omnino intendebant.*]

CAP. IIII.

Iudex ſtatuere debet terminum ad omnes dilatorias proponendas, poſt quem excipientem non audiet, niſi in tribus caſibus hic exceptis.

Idem *epiſcopo Helien.*

PAſtoralis *e* [&.ſ.] Quoniam per dilatorias exceptiones malitioſè nonnunquam cauſarum terminatio prorogatur, inquiſitioni t. reſpondendo decernimus, vt intra certum tempus à iudice adſignandum, omnes dilatoriæ *f* proponantur. Ita quod ſi partes extunc voluerint aliquas opponere, quas non fuerint proteſtatæ, nullatenus audiantur, *g* niſi fortè aliqua de nouo ſibi competens exorta fuerit: vel is, qui voluerit eam opponere, fidem faciat iuramento, ſe poſtmodum ad illius notitiam perueniſſe.

CAP. V.

Excommunicatus excipere, appellare, & omnem defenſionem facere poteſt, ſed reconuenire non poteſt.

Idem *monachis Farſen.* h

CVm inter *i* priorem & conuentum de Argentolio *k* ex parte vna, & nobilem virum S. de Malileone *l* diœc. Picta. ex altera, ſuper damnis & aliis coram vobis ex delegatione noſtra quæſtio verteretur, procuratore ipſius nobilis veſtrum volente declinare iudicium, eo quòd duos ex vobis habebat ſuſpectos, procurator monaſterij allegauit parti eiuſdem nobilis (cùm eſſet vinculo excommunicationis adſtrictus) exceptionis huiuſmodi beneficium interdictum: [1 &.ſ.] Inquiſitioni veſtræ duximus reſpondendum, quòd prædicto nobili legitima defenſio in iudicio reſeruatur, & maximè iudicis *a* recuſatio, cum periculoſum ſit coram ſuſpecto iudice litigare, ac ſuſpectis iudicibus ſed. apoſt. cauſam de certa conſcientia *b* non committat: vnde in talibus non excommunicati fauor adtenditur, ſed æquitas iudicantis, cùm non debeat claudicare iudicium: ac ſatis videatur abſurdum ſi actore impugnānte, reo de fenſionis copia denegetur, quia ſic condemnaretur multoties abſoluendus. Porrò cùm excommunicato, quando in cauſa abſolutionis exiſtit, non ſit iuſta deneganda ſententia, nec interdici debet eidem appellationis remedium, ſi contra iuſtitiam condemnetur, qua ratione in vno eodemq; negotio ipſi alia legitima ſubtrahantur ſuffragia, non videmus. Cæterum non ſic in reconuentione ſentimus: ne quod in defenſionis remedium ſuſtinetur, ad impugnationis materiam extendatur.

[1 *Cùm enim excommunicatus non reportet ex contumacia commodum: valeat conueniri, ſed exceptionis liberum poſſet habere progreſſum vel recurſum, traheretur multoties in fauorem, quod eſt in odium introductum. Vnde poſtulaſtis ſedis apoſtolicæ oraculo edoceri, qualiter in hoc dubitationis articulo procedere debeatis.*]

CAP. VI.

Excipiens, non videtur fateri ea, quæ in exceptione includuntur. Et exceptio falſi poteſt etiam poſt ſententiam opponi.

Idem *monachis Farſen.* c

CVm *d* venerabilis frater noſter I. Sabin. epiſcopus coram dilectis filiis noſtris R. tituli S. Anaſtaſiæ presbytero, & P. ſanctæ Luciæ diac. card. quos ſibi & R. procuratori veſtro conceſſimus auditores, eccleſiam ſancti Viti cum ſuis poſſeſſionibus & pertinentiis petiuiſſet, adſerens eandem ad ſe in ſpiritualibus & temporalibus pertinere. Idem nondum epiſcopi intentione fundata *e* præproperè ſic reſpondit: quòd etſi dicta eccleſia dudum fuerit eccleſiæ Sabin. ſubiecta, eam tamen non poterat epiſcopus vindicare, quam ex permutationis cauſa Ferſen. monaſterium obtinebat, ad hoc probandum quoddam exhibens inſtrumentum, in quo contineri prima facie videbatur, quòd Theodoſius epiſcopus cum ſuorum ſacerdotum adſenſu prædictam eccleſiam ſancti Viti, pro quibuſdam eccleſiis & rebus aliis in cambium veſtro duxit monaſterio concedendam.

Ad hæc epiſcopus propoſuit memoratus intentionem ſuam per huiuſmodi reſpōſionem eſſe fundatam. cùm enim pars veſtra reſponderit ſe dictam eccleſiam ex permutatione facta per Sabin. epiſcopum obtinere, confiteri per conſequens videbatur ſe credere, quòd dicta eccleſia tempore permutationis pertinuit ad eccleſiam Sabin. cum permutatio inter contractus bonæ fidei computetur, nec cum alio, quàm cum domino, vel cum eo, qui habebatur loco domini legitimè valeat celebrari: [1 &.ſ.] Porrò memoratus epiſcopus ad probandum, quòd iam dicta eccleſia ad ſe in temporalibus pertinebat, quoſdam teſtes induxit, per quos nitebatur *f* oſtendere, quòd tam dictam eccleſiam, quàm molendinas, terras, & alia bona eius Sabin. epiſcopi diutius poſſederunt, de illis pro ſuæ voluntatis arbitrio diſponendo. [2 &.ſ.] Intelleximus ſupradictum epiſcopum intentionem ſuam minimè fundauiſſe per teſtium depoſitiones, vel procuratoris ſupradicti

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* b *requiſitum.* c *Dictio ſit, deeſt in pluribus.* d *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilat.* e *Sup. de of. iud. delega c. paſtoralis. require quæ ſunt hic deciſa c. 3. eod. tit. in 8. compilat. Vide Bald. in l. 2. Quod vi aut clam.* f *Vide l. fin. C. de except.* g *Vide text. in auth. qui ſemel, cum ibi notat. C. de probat.* h *Hæc duo poſtrema verba deſunt in antiquis.* i *Cap. 2. eod. tit. in 4. compilat.* k *Argentorio.* l *ab Malis.*

a *Vide Hoſtien. in ſum. tit. de recuſ. §. quæ ſint iuſtæ cauſæ.* b *al. ſcientia.* c *Farſen al. Franoten. In quibuſdam ita: Innocen. III. archid Richemundiæ.* d *Cap. vn. De Confeſ. in 4. compilat. Vide Dyn. in cap. exceptione. De reg. iur. Ad de Roma. in l. cum mulier. ff. ſol. matrim.* e *al. propere.* f *videbatur.*

responsionem, quia exceptionem obiiciens de intentione partis aduersæ, non intelligitur fuisse confessus, vel per instrumentum ex aduerso exhibitum, cùm in eo Theodosius episcopus à quo permutatio facta proponitur, non dicatur episcopus Sabin. quanquam in transscripto, quo procurator vtebatur. adpositum fuerit Sabin per vicium falsitatis. Licet autem nimis excesserit, qui transcriptum illius instrumenti falsauit, quia tamen delictum personæ in damnum ecclesiæ redundare non debet, ac non solum ante sententiam, verumetiam post obiici potest exceptio falsitatis, cùm falsorum instrumentorum prætextu lata sententia, vsque ad xx. annorum spacium valeat retractari veritate comperta: nolumus vt per id monasterio vestro præiudicium generetur.

Quia verò nobis constitit supradictam ecclesiam sancti Viti constitutam esse in diœcesi Sabin. episcopale ius in omnibus eidem episcopo adiudicauimus in eadem, istis duntaxat exceptis, quæ per authentica scripta ei noscuntur esse subtracta, cum per priuilegium vel per præscriptionem legitimam nullatenus probaretur exempta.

Verùm quia dictus episcopus, qui eandem ecclesiam vindicabat, munitum se præscriptione legitima non ostendit, quanquam probauerit episcopum Sabin. bona eiusdem ecclesiæ aliquanto tempore possedisse: vos ab impetitione episcopi quo ad temporalia eiusdem ecclesiæ sententialiter duximus absoluendos.

[1 *Adiiciens etiam quod si confessioni stare vellet inquantum contra vos facere videbatur, instrumentum tamen huiusmodi contra se minimè admittebant, quia nec tabellionis auctoritate nec subscriptione testium dignoscitur esse fulcitum. Sed ad hæc pars vestra respondit, quod cum procurator in modum exceptionis id obiiceret, non videbatur de aduersa partis intentione fuisse confessus, quia iuxta legitimas sanctiones, qui exceptione vtitur, non æstimatur de intentione aduersarij confiteri, adiungens quod etsi permutationis tempore cœnobium feren. crediderit ecclesiam dictam S. Viti ad Sabinen. ecclesiam pertinere, prædictus tamen procurator ex certis causis seu verisimilibus coniecturis credulitatem suam postmodum potuit taliter informare vt crederet eandem ecclesiam ad Sabinen. ecclesiam tunc temporis non spectasse.*]

[2 *Super his igitur & aliis propositis coram supradictis cardinalibus deliberatione cum fratribus nostris habita.*]

CAP. VII.

Si exceptio iurisdictionis, exclusiua, propter quam fuit adpellatum, probatur vera: iudex adpellationis non debet de principali cognoscere sed supersedere. h. d. intelligendo, quod isti erant iudices adpellationis, & est notabilis intellectus. Panor.

Honorius III. *abbati S. Huberti & sancti Martini Leodien.* a

OLim [b & infra.] Nuper *verò* ex parte Gu. fuit propositũ, quod literis præ. n. Treueren. archiepiscopo præsentatis idem VV. excipiendo proposuit, quod auctoritate ipsarũ respondere minimè tenebatur, quia vltra duas dietas extra suam diœcesim trahebatur in causam, & quia dictus archiepiscopus hanc exceptionem admittere recusabat, vocem ad nos appellationis emisit [2 & 3.] Porrò procurator partis *b* aduersæ respondit quod idem Guil. vltra duas dietas extra suam diœcesim minimè trahebatur, cùm ipse archiepiscopus terminũ in tali loco statuerit, quia remotus ab illo non erat vltra, quàm prouisum est per constitutionem concilij generalis [3 & infra.] Disc. v. mandamus, quatenus si procurator dicti Gu. probare potuerit exceptionem, quam coram archiepiscopo proposuit sæpedicto, videlicet, se in causam trahi vltra duas dietas contra constitutionem concilij generalis, *a* vos appellationem dicti Guil. legitimam decernentes negotio supersedere curetis.

[1 *Fuit nostris auribus intimatum, quod cum fe. me. I. Pp. p. n. mandauisset ven. f. n. archiepisc. Treuer. vt compositionem inter nobiles viros L. comitem Delos. & VV. de Hollandia cruce signatos Treuer. diœce. super raptu nobilis mulieris vxoris eiusdem comitis, terris & rebus aliis amicabiliter ratam faceret obseruari, dicto verò VV. nitente venire contra dictam compositionem, & se ad apostolicum diffugium conuertente: idem archiepiscopus appellationi eius non deferens, quam friuolam esse decreuit in præfatum VV. qui alias erat vinculo excommunicationis astrictus, specialiter propter compositionem prædictam excommunicationis, & in terram suam interdicti sententias promulgauit. Cumque postmodum dil. fil. G. dicti G. procurator nostras ad nos super executione sententiarum ipsarum literas impetrasset, & H. procurator VV. præfati in audientia publica contradixisset eisdem ven. f. n. Alban. episcop. & dil. F. G. S. M. in Cosmi diac. card. quos procuratoribus an edictis auditores dedimus, quia per ea quæ ab eisdem fuerunt proposita coram eis constitit manifestè dictum VV. excommunicationis vinculo esse innodatum, procuratorem eiusdem VV. ad impetrandum literas vel contradicend. admittendum non esse sententialiter decreuerunt, literis, quas ad nos procurator dicti comitis impetrauerat absolutis. Nos quidem ad instantiam procuratoris comitis supradicti alterius partis astutiam metuentes, vobis dedimus in mandatis vt in commisso vobis negotio iuxta formam in prædictis nostris literis expressam, ratione præuia procederetis, literas decernentes carere viribus si quas forte à nobis super præmissis pro ipso VV. in præiudicium ipsius comitis per subreptionem contigit impetrari, quæ plenam de prædictis non faciant mentionem.*]

[2. *Sed præfatus archiepiscopus app. contempta mandauit Ven. fr. n. Treueren. episc. vt compositionem prædictam faceret per cens. eccle. firmiter obseruari: adiectum etiam fuit ex parte præfati VV. quod dictus comes appellationem friuolam mentiens antedictam, excommunicatus ad nos existens veritate tacita literas impetrauit supradictas, quando pro parte ipsius VV. fuit humiliter supplicatum, vt cum idem ac terra sua necnon & alia bona sub apost. sed. protectione consistat, super hoc sibi prouidere misericorditer dignaremur, non obstante sententia quam incurrerat, cum Ludouico in Angliam transferẽdo cum ipsum absoluerimus ab eadem. Nos igitur eidem ex communicationis vinculo absoluto, prouidere volentes, abbati S. Laurentij & coniudicibus suis per nostras literas dedimus in mandatis, vt si rem inuenirent taliter se habere, reuocato in irritum quidquid inuenirent post appellat. huiusmodi attentatum, causam audirent, & fine debito terminarent, alioqui partes ad examen nostrum remitterent appellantem in expensis legitimis condemnantes.*]

[3. *Adiecit etiam ipsius comitis procurator quod sæpe dictus VV. aucto. iam dicti prædecessoris, alia est excommunicatione ligatus, de qua in literis ad iam dictum abbatem S. L. & eius coniudices directis nullam fecit penitus mentionem. Vnde petiuit supradicti comitis procurator, vt eas ob causas iam dictas decerneremus irritas & inanes. Quia verò in tanta contrarietate proponentium de veritate nobis constare non potuit.*]

CAP. VIII.

Pro defensione suæ ecclesiæ potest quis opponere exceptionem excommunicationis, periurij, vel aliam legitimam exceptionem nec per replicationem excommunicationis vel periurij repelli potest.

Idem *archid. Translig. & officiali, & I. canonico Turonen.*

DIlecti filij S. & P. ac C. canonici ecclesiæ sanctæ Mariæ transmissa nobis *b* petitione monstrarunt,

a *De materia huius Decr. quatenus agit de dieta: Vide Bart. in l. 1. si quis caut. Imola in l. continuus. De verb. oblig. Alexand. cons. 22. In c. consideratis verbis statuti, in 4. volum.* b *ipsius comitis.*

a *Lateran. sub Innoc. III. c. 37.* b *Dictio nobis, deest in multis.*

quod

quod cum M. canonicus eiuſdem eccleſiæ ipſos coram delegatis à nobis traxiſſet in cauſam ſuper eo, quod ſe opponunt electioni à quibuſdam canonicis *a* Granden. factæ de ipſo in priorem eccleſiæ ſupradictæ: iidem propoſuerunt, quòd dictus M. non debeat audiri, eo quòd excommunicatus erat, & periurij crimen irretitus. Cumque dictus M. præfatis G. & P. periurium, & S. excommunicationem in modum *b* exceptionis & replicationis obiiciens, eorum exceptionem elidere niteretur: procurator eorum propoſuit, quod eius ſuper hoc probatio recipi non debebat, quia & ſi obiectum præfatis canonicis periurium probaretur, non eſſent propter hoc à defenſione ſuæ eccleſiæ repellendi. Adiecit etiam, quod contra excommunicationem dicto M. in modum exceptionis obiectam, excommunicatio ſupradicti S. replicari non poterat: quia exceptio ipſi M. oppoſita & probata, eundem repelleret ab agendo: replicatio verò ſæpedictum S. nequaquam à defendendo repelleret, ſi etiam probaretur: [1 & ſ.] Ipſi verò iudices interlocuti fuerunt, quòd prius probationes reciperent ſuper replicatione præmiſſa, *c* propter quod ad noſtram audientiam fuit appellatum. Quocirca mandamus, quatenus ſi res ita ſe habet, reuocato in irritum, &c.

[1 *Quare petebatur vt omiſſis probationibus huius replicationis, in quibus etiam ſi probaretur labor, vt præoſtenſum eſt, cõſumeretur, inanes probationes reciperent, quas ad probandum obiecta ipſi M. dicerent producendas.*

CAP. IX.

Si per exceptionem ſuſpẽſionis cõtra quam replicatur de nullitate, ordinatio eccleſiæ retardatur: fit abſolutio ad cautelam.

Gregorius nonus. *I. & M. Canonicis Pragen.*

APoſtolicæ ſed. *d* & infra. Sane vobis apud ſed. apoſtolicam conſtitutis, quædam ſuſpenſionis & amotionis à beneficiis ſententiæ ſunt in modum exceptionis obiectæ. Quas licet proponeretis vos poſſe nullas eſſe per teſtes idoneos & inſtrumenta probare: Ne tamen ordinationem Pragen. eccleſiæ, propter quam veneratis, huiuſmodi obiectionis obſtaculo contingeret retardari: Sententias ipſas relaxamus ad cautelam.

CAP. X.

Excommunicationis exceptione non obſtante valet reſcriptum impetratum in cauſa adpellationis, licet de excommunicatione lata poſt adpellationem à grauamine non faciat mentionem, hoc dicit: & ſecundum hoc eſt caſus no. & ſingularis: per quem fortè poſſet colligi vna regula, quòd de innocato poſt adpellationem etiam ab interlocutoria non eſt neceſſe in reſcripto facere mentionem. Panorm.

Idem *decano Linconienſi.*

DIlectæ *e* in Chriſto filiæ priориſſa & conuentus de Campeſſia nobis ſignificare curarunt, quòd cum inter ipſas ex vna parte, & priorem & conuentum de Burcellia ex altera, ſuper quibuſdam decimis & rebus aliis, pro quibus conueniebantur ab illis coram abbate S. Benedicti & eius collegis auctoritate apoſtolica quæſtio verteretur, & ipſæ ad nos ex ſufficienti grauamine adpellaſſent, ac nuncium ſuum ad adpellationem miſerint proſequendam: præfati iudices poſtmodum tulerunt excommunicationis ſententiam in eaſdem. Noſtris ergo literis ſuper adpellatione præfata non facta mentione, de excommunicatione per eundem nuncium ad priorem de Angles & ſuos coniudices impetratis, pars aduerſa ex eo ſe adpellaſſe proponens, quòd ipſi iudices exceptionem excommunicationis prædictæ, contra ipſas ab eadem parte propoſitam admittere denegarunt, ad priorem de Gernemoe, & ſuos coniudices noſtras ſuper hoc literas impetrauit: coram quibus ex parte ipſarum fuit excipiendo propoſitum, quòd cum poſt adpellationem legitimam dicta ſententia lata fuerit, & cuilibet excommunicato defenſionis auxilium competere dignoſcatur, memorati iudices exceptionem partis contrariæ (ſicut nec debebant) admittere noluerunt: ſed cum dictus prior de Gernemoe & coniudices ſui talem exceptionem non reciperent earundem, ipſæ ad noſtram audientiam adpellarunt. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita, reuocato in ſtatum debitum, quicquid poſt huiuſmodi adpel. inueneritis adtentatum, in eodem negocio iuxta prioris mandati noſtri ad præfatum priorem de Gernemoe & coniudices ſuos directi tenorem, præuia ratione procedas.

CAP. XI.

Per exceptionem excommunicationis à proſecutione adpellationis etiam originalis actor repelli non debet. hoc dicit, & eſt caſus ſingularis, quatenus dicit de actore a

Idem *abbati ſancti Saluatoris Sapien. & Verſellen. præpoſito.*

SIgnificauerunt nobis capitulum de Tornacen. quòd cum P. in ſuum archipresbyterum elegiſſent, Mediolan. archiepiſcopus præſentatam ſibi electionem renuens confirmare, quendam Zephum clericum in archipresbyterum inſtituit eccleſiæ ſupradictæ: quare ipſis ad ſedem apoſtolicam adpellantibus, præpoſito ſancti Stephani cauſam ipſam ſuper his dicimur commiſiſſe: qui electionem ipſorum confirmans, & pronuncians ius eligendi ad ipſum capitulum pertinere, partem aduerſam ab impetitione ipſorum abſoluit: *a* qua ſententia partes ad ſed. apoſt. adpellantes, cauſam ipſam vobis obtinere committi. Sed à parte altera exceptione excommunicationis oppoſita contra capitulum memoratum, vos minus prouidè adtendentes, quòd prætextu excommunicationis oppoſitæ à proſecutione adpellationis non debeat quis excludi: cum omnis legitima defenſio excommunicato in iudicio reſeruetur: partem aduerſam non eſſe cogendam ad reſpondendum eiſdem perperam decreuiſtis: propter quod dictum capitulum noſtram audientiam adpellarunt: & infra. Mandamus, quatenus ſi eſt ita, exceptione huiuſmodi non obſtante, in eodem negocio procedatis.

CAP. XII.

Reus in qualibet parte litis excommunicationem contra actorem obiiciens auditur: & ſi malitioſè diſtulerit, in expenſis condemnatur, & dat, quòd non excipiat ipſe iudex, publicè excommunicatum repellet.

Idem.

EXceptionem *b* excommunicationis in dilatoriis proponendis reus ſcienter omittens, in qualibet parte litis opponere minimè prohibetur, quod eſt in hac exceptione ſpecialiter obſeruandum, ne quiſquam *c* in periculum animæ ſuæ excommunicato communicare cogatur. Qui ſi eam omiſerit, vt actor laboribus & ſumptibus fatigetur, in expenſis eſt legitimis condemnandus. Excommunicatus *d* autem publicè etſi huiuſmodi exceptio non opponitur, nihilo minus eſt officio iudicis repellendus.

---

a *al. Graciacenſis eccleſiæ.* b *Hæc duo verba exceptionis & deſunt in antiq. manuſcr.* c *Vide l. circa. cum not. ff. de proba.* d *De abſolutione ad cautelam, vide Specul. tit. de ſenten. § vt autem. Adde Ioan. de Anania cap. 1. ſ. de maleſic. & Alberic. in l. à præcedente. C. de dilat.* e *De mater. videlicet an & quando valeat reſcriptum impetratum per excommunicatum Vide Card. Conſil. tit. de reſc. & Conſil. 12. de reg. Felin. in cap. 1. 5. de reſcr.*

a *Vide Petr. Dueſnam reg. 270. In c. excommunicatus non poteſt.* b *Idem Bellamer. Dec. 226. & Gomez. in com. vtriuſque ſign.* c *al. ne quis.* d *De materia vitandorum excommunicatorum, vide Fel. in c. Rodulfus. De reſcr.*

CAP. XIII.

Non competit exceptio rei iudicatæ reo absoluto, quia non possidebat.

Idem.

ADuersario *a* tuo per iudicem absoluto, quoniam tempore motæ litis rem petitam ab ipso sine dolo desierat possidere, si eam modo possideat, tibi petenti denuò rei iudicatæ exceptio non obsistat.

CAP. XIIII.

Valet rescriptum impetratum ab excommunicato super prosecutione adpellationis, licet de excommunicatione non fecerit mentionem.

Idem.

VEnerabilem fratrem nostrum archiepiscopum *b* Narbon. qui à iudicibus ex sufficienti grauamine ad apo. sedem adpellauit, ad vos super adpellatione sua nostras literas reportauit, & si ex causis aliis tempore impetrati rescripti vinculo fuerit excommunicationis adstrictus, de quibus ibi mentio non habetur, ad prosequendam per easdem literas adpellationem prædictam decreuimus admittendam. Quia nihil excommunicato adpellare prodesset, si non posset adpellationem suam prosequi & super ea literas impetrare.

DE PRAESCRIPTIONIBVS.

TITVLVS XXVI.

CAP. I.

Episcopus contra episcopum locum per se conuersum ad fidem præscribit triennio: sed cùm vacat ecclesia, vel est in schismate, non præscribitur contra ipsum.

Ex concilio Aphricano *c*

PLacuit, vt si quisquam *d* aliquem locum ad catholicam vnitatem conuerterit, si eum per triennium nemine repetente tenuerit: vlterius ab eo non repetatur. Si tamen per ipsum triennium *e* fuerit episcopus, qui posset repetere, & tacuit: Si autem non fuerit, non præiudicetur matrici ecclesiæ, sed liceat cum locus acceperit episcopum, ex ipso die intra triennium repetere. Item si fuerit episc. ad catholicam fidem ex Donati *f* parte conuersus, non ei præiudicet præfinitum tempus: sed ex quo die conuersus est, habeat per triennium potestatem repetendi locum, qui ad ipsam cathedram pertinebat.

CAP. II.

Duobus modis summatur. Primò sic: Taciturnitas prælati non nocet ecclesiæ, donec sit præscriptum. Secundò sic: In rebus inuasis non currit præscriptio. Ioan. And.

Ex regesto Gregor. Italiæ Patriciæ.

NIhil *g* prodest: [1 & .j.] Nihil cum scandalo, nihil cum forali strepitu vobiscum nos velle de caussis pauperum definire vobis scripsisse meminimus. Sed illud scire vos credimus, taciturnitatem atque patientiam nostram futuris post me pontificibus in rebus pauperum præiudicium non facturam.

[1 *Gloriosissima sanitas & pulchritudo corporis superficie, si vulnus latet intrinsecus: atus illa magis cauenda est discordia cui satellitium pax præbet exterior. Illud verò quod in epistolis nostris reuocare in memoriam nostram excellentia vestra studiosè contendit, scriptum esse vobis.*

CAP. III.

Per quietem & synceram possessionem triginta annorum, præscribit ecclesia rem priuati. hoc dicit, prout loquitur in præscriptione ecclesia & actiuè. & iste intellectus tenendus est.

Gregorius.

SAnctorum *a* patrum sanctiones statuentes confirmauerunt, & nos irrefragabiliter confirmamus, vt omnes possessiones ad singulas prouincias nostrorum fratrum pertinentes, à quib. per triginta annos possessæ sunt quietè & syncerè absq; synodali proclamatione, perpetuò teneantur.

CAP. IIII.

Quarta decimarum & funeralium præscribitur contra episcopum, si quadraginta annorum spacio non soluatur, & cathedralis ecclesia interim non vacauit.

Alexand. III. *Salernitano archiepiscopo* b.

DE quarta decimæ & *c* oblationis defunctorũ clericus ab impetitione episcopi quadragenali præscriptione temporis se posse tueri videtur. Nisi fortè interim pastoralis sedes caruisset pastore, qui iura ecclesiæ suæ exigere debuisset. Nam Rom. ecclesi. triennalem præscriptionem contra ecclesiam non admittit.

CAP. V.

Possessor malæ fidei non præscribit.

[Idem.] *d*

VIgilanti studio *e* cauendum est, ne malæ fidei possessores simus in prædiis alienis: quoniam nulla antiqua dierum possessio iuuat aliquem malæ fidei possessorem, nisi resipuerit postquã se aliena nouerit possidere: cum bonæ fidei possessor dici non possit. Ephesinus enim legislator solũ propter vitandum miserorum segniciem, & longi temporis errorem & confusionem, primus triennali vel quadragenali præscriptioni vigorem legis imposuit. *f* Nobis autem tam in rebus cognitis, quàm latentibus placuit non habere vigorem.

CAP. VI.

Vna ecclesia in parœcia alterius quadraginta annorum spacio decimas præscribit.

Idem *Mauritano episcopo.* g

ADaures *h* nostras peruenit duas ecclesias litigasse super decimis, quas vna earum in alterius parœcia annis lx. possedit. [1 & .j.] Tuæ fraternitati tenore præsentium innotescat, quod de iure *diuino & humano* melior est conditio possidentis. Quia quadragenalis præscriptio omnem prorsus actionem excludit.

[1 *Ac per hoc eius actionem putat esse extinctam altera verò volens eas iure parochiali euincere, præsumptionem non debere sibi obesse proponit. Ideoq; quid iuris sit in hoc casu, tua nos duxit f. consulendos.*]

CAP. VII.

Laici spiritualia possidere non possunt, ergo & per cõsequens nec præscribere. h. d. & quotidie allegatur.

Idem *Parmensi episcopo.*

CAusam *i* quæ inter Regin. archid. & nobilem virum G. super decimis vertitur [1 & .j.] Ideoque *f. t. p. a. s. p.* mandamus, quatenus causam ipsam debito fine decidas, non obstante præscriptione temporis, vel concessione ecclesiasticę secularisue personæ, si idem G. opponere eam voluerit: quia cũ laici decimas detinere non possint, eas nulla valent præscribere ratione.

[1 *Experientia tua de qua multùm confidimus, committimus audiendam & mediante iustitia terminandam.*]

CAP. VIII.

Si contra præscriptionem xl. annorum, quæ sola currit contra ecclesiam, opponatur interruptio, vterq; probabit.

[Idem.] *k*

---

a *De accisione huius decret. vt. Anto. de Butr. in c. 1. De re iud.* b *De mater. huius decret. vide Philip. in cap. olim. ſ. de rescr.* c *Canonum Gracè collectorum ex Carthaginensibus conciliis, hic numeratur centesimus vigesimus primus.* d *Ca. 1. eod. tit. in 1. compil.* e *fuit.* f *Aug. li. de hæres. ca. 69. tom. 6.* g *Ca. 3. eod. tit. in 1. compil.*

a *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. sub Alex. III. par. 38. c. 7. in regis. Gre. nondum inueni.* b *al. Salolitano. al. Salenitanen.* c *Cap. 6. eod. tit. in 1 compil.* d *al. Clemens IIII.* e *Cap. 7. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. par. 38. cap. 1.* f *Vide l. fi. C. de præscript. long temp.* g *al. Mauritiano.* h *Cap. 9. eod. tit. in 1. compil Bald in tract. de præsc. in 1. part 5. part. principalis q. 14.* i *Cap. 10 eod. tit. in 1. compil. & quare laicis decimæ non dentur, D. Thomas: & ibid. Caiet. 2. 2. q. 87 art. 3.* k *al. Vrbanus tertius.*

Illud

ILlud *a* autem te ſcire volumus & tenere, quòd aduerſus eccleſias minorem præſcriptionẽ, quàm quadraginta annorum Rom. eccle. non admittit, licet quidam canones comprobant tricennalem: & eccleſia ſe potest aduerſus eccleſiam quadragenaria temporis præſcriptione tueri de re illa, quam inconcuſsè quadraginta ann. noſcitur poſſediſſe. Verùm ſi de præſcriptione & interruptione inter partes fuerit mota quæſtio, ab vtraq; parte teſtes recipi debent: & ſi probata fuerit interruptio, præſcriptio non retinebit.

CAP. IX.

Fines prædiorum eccleſiaſticorum, quadraginta annorum ſpacio præſcribuntur.

Idem *Syracuſano epiſcopo.*

QVia indicante *b* abbate C. comperimus inter eum & abbatem ſanctæ Luciæ *grauem eſſe* exortam de finibus quæſtionem: agrimenſoris definitione illam proſpeximus finiendam.

Hortamur igitur, vt ad loca de quibus eſt contentio accedentes, eam in veſtra faciatis præſentia terminari. Quadraginta tantum annorum præſcriptione vtrique parti ſeruata.

CAP. X.

Tempore hoſtilitatis, non currit præſcriptio.

Lucius III. *de Maſſandane & de Dorceſtre abbatibus, & Magiſtro A. de VV. de Fordit.*

EX tranſmiſſa *c* conqueſtione abbatis & monachorum de Habeñ. accepimus, quòd cum eccleſia de Camenone ad ius eorum pertineat, & homines de Sib. & Vinto. eccleſiarum parœciani ſint ipſius eccleſiæ: clerici, qui prædictas habuerunt eccleſias, minuatim omne ius parœciale præter ius funerandi matrici eccleſiæ ſubtraxerunt: & infra, Dif. ve. man. quatenus decimas & oblationes cum aliis obuentionibus memoratæ matrici eccleſiæ (præſcriptione hoſtilitatis tempore non currente) reſtitui faciatis.

CAP. XI.

Procurationes quæ debentur legatis & nunciis apoſtolicæ ſedis, præſcribi non poſſunt.

Innocentius III. *abbati de* [*Cenedo.*]

ACcedentes *d* ad præſentiam noſtram præpoſitus ſancti Nazarij, & A canonicus ſancti Stephani, ſyndici & procuratores primicerij & clerici *e* Mediolan. de ordinariis maioris eccleſiæ grauiter ſunt conqueſti. quòd cùm ipſi legatos & nuncios apo. ſe. deuotè recipiant & procurrent, dicti ordinarij procurare ipſos renuunt, & procurantibus *f* ad expenſas ſubſidium impartiri: [1 & j.] Volentes autem vt quod omnib. imminet, ab omnibus comprobetur. Mandamus, quatenus niſi dicti ordinarij per ſpeciale priuilegium apoſt. ſed. à præſtandis pro urationibus oſtenderint ſe immunes, (etiam ſi longiſſimo tempore procurationis obſequium non impenderint: cùm in talibus præſcriptio ſibi locum nequeat vindicare) ipſos ad procurationis ſarcinam ordine debito ſubeundam teneri decernas.

[1 *Vnde clerici Mediolan. graue querebantur ſibi præiudicium generari, cum enim per ciuitatem ipſam ſæpe contingat tranſitum facere nuncios noſtros & legatos, quanto in eorum procurationibus pauciores exiſtũt, tanto facientes amplius prægrauantur, & quanto per plures onus eſſet procurationis diuiſum, tanto à facientibus facilius portaretur. Quo ſiquidem ordinarij, cum pro eis & aliis vigilare iugiter non ceſſemus, & ſpiritualia ſicut Deus dederit omnibus miniſtremus, in huiuſmodi ſtiure ſpeciali tueri ſatagant, non videtur præſertim cùm & Apoſtolus dicat: Si vobis ſpiritualia ſeminauimus: non eſt magnum ſi carnalia veſtra metamus, & inſtantia noſtra quotidiana ſit omnium eccleſiarum ſolicitudo, ſicut plenius norunt præſentes pariter & remoti.*]

CAP. XII.

Subditus non præſcribit obedientiam contra prælatum.

Idem *de Coſta, & de S. Donato prioribus.*

CVm non *a* liceat à capite membra recedere: non ſufficimus admirari quod ſicut referente Bracharẽſ. archiepiſcopo nobis eſt intimatum, licet eccleſiæ veſtræ in ipſius ſint diœceſ. conſtitutæ, vos tamen obedire ſibi tanquam epiſcopo *b* veſtro contumaciter recuſatis: [1 & j.] Ideo [que] mandamus, quatenus præfato archiepiſcopo & eccleſiæ Bracharen. obedientiam & reuerentiam debitam, ſicut alij clerici ſuæ diœceſis faciunt, impendatis, præſcriptione temporis non obſtante.

[1 *Cum igitur crimen ariolandi ſit repugnare, & ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere, ſuſtinere nolentes, quod ſubditi prælatis ſuis non obediant vt tenentur, de communi f. n. con.*]

CAP. XIII.

De iuribus ad Romanam eccleſiam ſpectantibus currit ſola centenaria præſcriptio.

Idem *nobili viro Matafeloni.*

AD audientiam *c* apoſtolatus no. peruenit: [1 & j.] Proponebatur ex parte tua Alex. pa. præd. noſt. tibi in caſtro Palatioli conceſſiſſe ſingulis annis 40. ſol. denariorum Papien. quos Rom. eccl. ibi conſueuit recipere annuatim, inſuper comeſtiones, banna placita, forisfacta, & omnia iura, quæ ibi apo. ſed. habebat. Sed ea tibi ratione nulla deberi caſtellanus eiuſdem caſtri conſtantiſſimè aſſerebat. Ad quod probandum inducebas prædicti papæ priuilegium, & librum eccleſ. Rom. cenſualẽ. hoc etiam nitebaris probare per teſtes, qui dicebant ſe vidiſſe præſcriptum cenſum nunciis Rom. pon. à 50. annis, & infra fuiſſe ſolutum. Sed inter alia fuit ex aduerſo reſponſum, quod nec priuilegium nec liber cenſualis, tibi aliquid commodi afferebat, *d* cùm priuilegio vſus non fueris ſpacio annorum 30. & liber cenſualis ſuſpectus exiſteret: quia non fuerat in camera noſtra receptus, ac ſcriniarius alio modo ſcripſiſſet dicta teſtium, quàm dixiſſent. Nos igitur magis auctoritatem priuilegij, quàm depoſitiones teſtium attendentes, conſiderantes etiam librum cenſualem, quem non ſuſpectum habuimus, *e* licet non in noſtra, ſed in cardinalis S. Hadriani camera ſit inuentus, qui *f* eum, quando camerarius fuerat, de camera B. Petri ſuſcepit, nec credentes ipſum ſcriniarium (cum iuratus ſit officium ſuum fideliter exequi) aliud ſcripſiſſe, quàm à teſtibus diceretur: Reſpicientes inſuper (quod eſt longè validius) ipſum negotium tãgere principaliter Rom. eccl. contra quam non niſi centenaria præſcriptio currit: in ſolutione prædicti cenſus & aliorum petitorum condemnauimus partem aduerſam, iniungentes eidem, vt tibi non tanquam tibi, ſed tanquam eccl. Rom. (cuius auctoritate debes percipere, cuius etiam propter prædicta beneficia vaſallus exiſtis) ſine difficultate perſoluat.

[1 *Te conquerente quòd quædam iura de caſtro palatiolo à fe. re. Alex papa p. n. tibi conceſſa caſtellanen. eiuſdem caſtri tibi reddere denegabant. Porrò te ac dil. fil. Leonis conſulemq; illius caſtri propter hoc in noſtra præſentia conſtitutos audiri fecimus diligenter.*]

---

a *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil. vide Bald. tract. de præd. in 5. parte principali.* b *Cap. 2. eod. titul. in 2. compil. vnde ita reponenda eſt inſcriptio: Idem Syracuſ. epiſcopo.* c *Ca. 1. De capell. mon. vnde reſtituenda eſt inſcriptio. quando videlicet currat præſcript. vide Specul. tit. de app. §. nunc breuiter. Add. latè per Ripam tract. de peſte.* d *Cap. 1. eod. tit. in 3 comp.* e *al. cleri Medio. in antiq.* f *al. expenſas nolunt ſubſidium, &c.*

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil. vide Rom. ſingul. 500. incip. Curtolis de Florentia.* b *archiepiſcopo.* c *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. Anchar. conſil. 310. & Paul. Caſtr. conſil. 280. incip. In facto præſenti.* d *afferebant.* e *Libro cenſuali eccleſia in loco non ſuſpecto. ſeruato creditur. l. 1. ff. ſi cert. pet. Bart.* f *al. quia.*

CAP. XIIII.

De centenaria præscriptione, quæ solum currit contra Romanam ecclesiam, tempora schismatum deducantur.

Idem *Hel. & Gu. abbatibus.*

CVm *a* vobis: [*1 & j.*] Licet *igitur* tam legali, quàm canonica sit definitione statutum, vt contra Rom. eccl. quæ gaudet priuilegio speciali, non nisi centum annorum præscriptio locum sibi valeat vindicare: tempora tamen intercidentium schismatum, quæ secundum iuris ordinem cursum præscriptionis impediunt, nolumus aliquatenus computari, sed diligenti consideratione adhibita de ipsa computatione deduci.

[1 *Aliis literis dedimus in mandatis, vt in causam quæ inter ecclesiam Hildensen. ex vna parte, & ecclesiam de Gand. & eccl. Rom. ex altera dignoscitur agitari, testes ad probandum præscriptionem recipere debeatis. Insinuatione præsentium vobis duximus declarandum, quòd postquam præscriptio contra monasterium supradictum & libertatem ipsius dicitur inchoata, scissura trium schismatum aduersus Rom. eccl. interuenit.*]

CAP. XV.

Prælatus inferior potest præscribere in certis ecclesiis suæ diœcesis totum ius episcopale, subducitur tamen de præscriptione tempus, quo vacauit ecclesia cathedralis.

Idem *Helten. & Rosen.* b *episcopis.*

AVditis & intellectis *c* meritis causæ, quæ vertitur inter Vigoren. episcopum, & abbatem de Heuescham super ecclesiis in valle de Heuescham, quas episcopus asserit ad se diœcesana lege spectare, abbas autem eas esse ab eius iurisdictione prorsus exemptas: [*1 & infrà.*] Verum tanto tempore probantur per testes ab abbatibus de Heuescham pleno iure possessæ, vt videantur in eis episcopale ius legitimè præscripsisse: [*2 & j.*] Quocirca mandamus, quatenus inspectis priuilegiis The. & Of. regum, quæ abbas super præmissa libertate asserit se habere, si per illa constiterit, quòd vallis de Heuescham sit ille locus, quem C. præd. no. libertati donauit, absoluatis abbatem ab impetitione episcopi super ecclesiis memoratis: & adiudicantes illas abbati pleno iure subiectas, episcopo super illis silentium imponatis. Quòd si abbas in hac probatione defecerit, audiatis probationes super tempore, quo intra quadraginta annos sedes episcopalis vacauit: & si per tantum temporis vacasse constiterit, vt illo subducto, non sit quadragenaria completa præscriptio, vos in illis ecclesiis ius episcopale adiudicetis episcopo, & super illo perpetuum silentium imponatis abbati. Si autem exceptionem huiusmodi episcopus non probauerit: quia tamen interruptionem probauit circa processionem Pentecostalem in villa & ecclesia de Mortana, & ad receptionem ac procurationem archidiaco. necnon solutionem denariorum S. Petri in valle de Heuescham, circa cognitionem quoque causarum matrimonialium, *d* & capellani suspicionem in prædicta villa de Mortana, & interdictum capellanū in præfata villa de Heuescham, vos super his ius episcopale adiudicetis eidem, si tamen circa suspensionem & interdictum huiusmodi intra quadraginta annos interruptio facta fuit, in cæteris ei silentium imponentes, quæ abbas præscripsisse probatur.

[1 *Cognouimus euidenter ecclesias illas per priuilegia Rom. Pontif. non esse ab episcopali iure subtractas, nisi fortè vallis de Heuescham sit ille locus quem à duobus regibus, Rendo videlicet & Osfa libertati donata bo. m. C. pp. libertati donauit, sicut in ipsius priuilegio continetur.*]

[2 *Nisi fortè per tantum temporis spatium VVigorens. ecclesia interim vacauisset, vt tempore vacationis subducto, præscriptio minimè sit impleta.*]

a *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* b *al. Rauresen.* c *Cap. 5. eod. tit. in 3. compil. vide c. auditis. de in integr. rest. vbi Doct. Bal. in tract. de præscr. in 3. p. 6. p. principalis q. 1. Felin. in ca. irrefragibili. de offic. ordinarij.* d *Hodie Concil. Trid. sess. 24. de reform. ca. 20.*

CAP. XVI.

Non potest subditus cōtra superiorem visitationem aut procurationem ratione visitationis debitam, in seipso præscribere: quamuis alius in personam alterius præscribere posset ver. in g.

Idem *Parisiens. episcopo.*

CVm *a* ex officij sui debito Senon. prouinciam visitaret, archiepiscopus Senon. per Parisien. diœcesim transitum faciens, ad abbatis sancti Maglorij prioris de Castres, & quorundam aliorum ecclesias eiusdem diœcesis necesse habuit declinare: à quibus cùm procurationem sibi debitam postularet, ipsi eam inhumaniter negauerunt, ad suæ negationis defensionem hoc solum allegantes, quòd non meminerant se procurationem huiusmodi prædecessoribus eiusdem archiepiscopi exoluisse, nec ab eis aliquando fuisse petitam: [*1 & j.*] Nos igitur præmissam allegationem eorum nullam penitus reputantes, cùm contra procurationem, quæ ratione visitationis debetur, præscribi nequiuerit: quemadmodum nec contra visitationem ipsam potest aliquo modo præscribi, & si alius contra eum præscribere posset *b* vtramque. Mandamus, *c* quatenus sententiam, quam in huiusmodi contemptores de antiqua Metropolis consuetudine tulit archiepiscopus memoratus, vsque ad satisfactionem condignam facias obseruari, quia secundum Apostolum *: Qui spiritualia seminat, non est magnum, si metat carnalia, cùm nemo cogatur suis stipendiis militare. Si quid enim aliud, quàm superius fuerit allegatum, contra intentionē archiepiscopi obiicere voluerint & probare, nos eis faciemus iustitiam exhiberi.

[1 *Idem verò archiepiscopus propter procurationem sibi minus rationabiliter denegatam illius auctoritate rescripti, quod super hoc à sed. apo. impetrauit, ab officiorum executione suspendit: eosdem postmodum, quoniam suspensionis sententiam non seruabant, vinculo excommunicationis adstringēs, quod totum in ipsius archiepiscopi literis prospeximus contineri, qui eandem sententiam petebat auct. ap. confirmari*]

CAP. XVII.

Qui alieno nomine possidet, non præscribit, nec etiam is, qui proprio, nisi habeat bonam fidem & iustum titulum, si præsumptio est contra eum. h. d. secundum Ioan. Andr. addita suppletione. Panorm.

Idem *Pisano archiepiscopo.*

SI *d* diligenti: [*1 & infrà.*] Cùm iudicatus Calaritanus ad ius & proprietatē B. Petri pertineat, sicut tota Sardinia nullo pertinet mediante, tibi non licuit pro te vel ecclesia tua à Marchione Massæ iudice Calaritano fidelitatis exigere iuramentum: [*2 & j.*] Nos igitur, quæ nuncius tuus proponere voluit plenius circunspectis, non intelleximus te vel ecclesiam tuam super hoc aliquo iure subnixam, cùm auct. sed. apost. non ostendas, per quam à iudicibus Calaritanis, tu & antecessores tui fidelitatis exigeretis iuramenta: nec præscriptione aliqua muniaris, cùm secundum confessionem tuam, *e* nec ecclesia Pisana, vel tu fueris in quasi possessione iuris exigendi huiusmodi iuramentū, quod *f* per

a *Cap. 6. eod. tit. in 3. compil. De materia procurationis & visitationis, vide Concil. Later. sub Alex. III. ca. 4. & sub Innoc. III. ca. 33. adde Concil. Oxoniense ca. vt singula & Concil. Trid. sess. 24. de reform. ca. 23. & Bernard. Diac. reg. 396. incip. Procuratio seu visitatio.* b *vtrunq;* c *al. deoq; mandamus.* * *1 Corint. 9.* d *Cap. 7. eod. tit. in 3. compil. Bona fides qualiter probetur, vt. Innoc. & Imol. in c. a fin. inf. eod. Old. ad. cons. 244. & Paul. de Castr. cons. 153. Bald. in l. fi. C. de ed. Diui Hadr. toll.* e *An confessio prædecessoris noceat eccles. Cy. in 15. q. in l. 1. C. de confes. Bart. in l. certis § sed ante ipsos ff. eod.* f *al. ita. quod pro sed. Apost. Cæterum omnes manuscr. habent vt impressum est.*

sedem

sedem Apost. ab ipsis iudicibus receptum fuisse fateris, per quod constat ecclesiam Romanam semper in quasi possessione fuisse, cùm pro ea ministerio tuo & antecessorum tuorum exactum fuerit, & præstitũ iuramentum: & is possidere dicatur, cuius nomine possidetur. Si verò dicitur, quòd nomine tuo & antecessorum tuorum, & non nomine nostro & ecclesiæ Romanæ fuerit iuramentum exactum, posset inferri, quod iuramentum præstitum de conseruando iure & honore sed. apost. fuerit violatum: vnde licitè retineri non posset, quod contra iuramentum huiusmodi fuerit scienter obtentum: quia etiam secundum hoc locum præscriptio habere non posset, cùm in præscriptione rerum ecclesiasticarum bona fides & iustus titulus exigantur: *a* etsi etiam locum potuisset habere præscriptio, non credimus centenariam præscriptionem (quæ sola currit aduersus Hom. eccl.) posse probari.

[1 *Penses animo, quod illa tabernaculi archa significet, in qua cum tabulis virga simul & Manna sunt iubente domino recondita, nequaquam nos tibi scripsisse durè & asperè reputares, cum in pectore Rom. Pont. qui vniuersis ecclesiarum prælatis præesse Deo auctore dignoscitur, & virga correctionis & mãnas debeat esse dulcedinis, vt altero foueat humiles & deuotos, & reliquo rebelles feriat, & puniat delinquentes. Hinc est quod illius vulneribus sauciati, quem Samaritanus duxit in stabulum, vinum adhibetur & oleum, vt nisi commonitionis & exhortationis oleo delinquentium vulnera foueantur: vinum ecclesiasticæ seueritatis subsequitur. Licet igitur ex his quæ præmisimus contemptis monitis nostris & mãdatis, quibus nisi fuimus fraternitatem tuam frequenter inducere, vt dil. fi. n. VV. Marchionem Massæ, iudicem Calaritanum iuramento fidelitatis absoluens, quod exhiberi tibi & ecclesiæ Pisanæ fecisti, vt eo non obstante nobis & eccles. Roman. iuraret, non solum asperitatem verborum, sed executionem forsitan potuissemus in te procedere ecclesiastica disciplina.*]

[2 *Super eo verò articulo taliter respondisti, quod ab eo tempore quo fuisti assumptus ad præsulatus officium, iuramentum fidelitatis pro se. ap. ab ipsis iudicib. recepisti: sciens te per archiepiscopum Villanum prædecess. tuum, virum magnæ auctoritatis & honestatis, qui longo tempore in curia Rom. extitit cardinalis, ipse quoq; plenius nouit consuetudines, & statuta, & omnes antecessores tui, qui fuerunt viri magnæ auct. sic te antiquam consuetudinem tenuisse pariter, & fecisse, cum nihil tibi vel ipsis hactenus ab apost. sed. fuisset obiectum*].

CAP. XVIII.

Abbas in capellis præscribere potest iura episcopalia. obtinet tamen in his solis quæ præscripsit h. d. quò ad titulum.

Idem *episcopo Lucano.*

CVm *b* olim frater episcope, cum abbate & monachis sancti saluatoris de Ficheto super plebe Falamazanæ & adiacentibus capellis ipsius in nostra præsentia litigando institutionem in eis, & alia ad ius episcopale pertinentia vindicares, ad fundandam intentionem tuam ius commune principaliter allegabas, cuius auctoritate dicebas vniuersa spiritualia in prædictis locis, quæ sunt in diœces. tua constituta, ad te tanquam ad diœcesanum episcopum pertinere arbitrium *c* præterea super hoc promulgatum à Pistorieñ. episcopo archipresbytero ac primicerio Lucanis allegans. Ad elidendam autem intentionem tuam abbas Greg. vij. *d* papæ prædecess. nostri priuilegium exhibuit: quod prædictum arbitrium multo videbatur tempore præcessisse: per quod tam monasterium, quàm plebs & capellæ prædictæ videbantur libertati donatæ: [& infra.] Aliorum quoque Rom. Pont. dictus abbas priuilegiis vtebatur post arbitrium promulgatum obtentis, qui libertatis priuilegia sibi concedere videbantur [1 & 3.] Quia prędictus abbas sufficienter ostendit monasterium suum super institutionibus, destitutionibus, & ordinationibus plebani & clericorum, baptismo, & pœnitentia in leuioribus culpis, sepultura, decimarum perceptione, ac diuinis officiis celebrandis, tam in plebe, quàm in capellis prædictis in excommunicando atque interdicendo, & etiam absoluendo legitima præscriptione munitum: abbatem ipsum ab impetitione tua super iam dictis articulis duximus absoluendum, super illis tibi perpetuum silentium imponendo, super aliis omnibus, quæ ad ius episcopale spectare noscuntur, iuxta tenorem arbitrij eundem abbatem, quod ad plebem & capellas prædictas sententialiter condemnantes.

CAP. XIX.

Qui præscriptione completa priuilegium contrarium impetrat, & vtitur illo: præscriptioni renunciat. Si præscriptio non erat completa, malam fidem habet: & ideo non præscribit.

Idem.

VEniens *a* ad præsentiam nostram abbas sancti Martini de Pannonia: & infra. Petiit à nobis postmodum idem abbas, vt Vesprimeñ. episcopus non impediat vel faciat impediri: quo minus omnes, qui in Simagieñ. parœcia vel comitatu consistunt de omnibus quæ possident, decimas sibi soluant: sicut in priuilegiis Paschalis pa. præd. no. & sancti regis Stephani continetur. Præfatus verò episcopus postulauit, vt decimas Simagieñ. comitatus intra suæ diœces. terminos constitutas, quas detinet idem abbas, sibi restitui faceremus, nisi aliquo iure speciali seipsas possidere monstraret: & infra. Chrisma verò, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines promouendi fuerint, clerici ecclesiarum vel capellarum ipsius monasterij, quod est in Vesprim. diœcesi constitutum à Vesprimeñ. episcopo postulabunt: si quidem catholicus fuerit, & gratiam sed. apost. habuerit, & ea gratis sine prauitate aliqua voluerit exhibere: alioquin ab alio, quem maluerint, præsule catholico suscipiendi ea liberam habeant facultatem: sicut in priuilegio dicti Paschalis, & Alexan. papæ prædecess. nost. perspeximus contineri. Non obstante priuilegio Clementis papæ, per quod priuilegiis suorum prædecessorum non extitit derogatũ: cùm de ipsis nullam fecerit mentionem, præsertim cùm & ipse Clemẽs priuilegium illud concesserit, salutis institutionibus, non solum Romanæ ecclesiæ, sed ipsius etiam legatorum. Nec obstare poterat præscriptio, quam idem abbas in suum subsidium opponebat: quia si consummata erat, quando ab Alexandro papa priuilegium impetrauit, iuri præscriptionis renunciasse videtur, *b* præsertim cùm coram vobis priuilegio illo sit vsus, quod suæ intentioni (quantum ad hunc articulum) contradicit. Si verò nondum consummata erat præscriptio, sed erat in præscribendo: post impetratum huiusmodi priuilegium, bonam fidem non habuit: & ideo secundum canones non præscripsit.

CAP. XX.

Nec in foro canonico, nec ciuili, valet præscriptio cum mala fide.

Idem *in Concilio generali.* c

QVoniam *d* omne, quod non est ex fide, peccatum est. Synodali iudicio definimus, vt nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam canonica, quam ciuilis. Cùm generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest obseruari. Vnde oportet, vt qui præscribit in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ.

---

a *exigatur.* b *Cap. 8. eod. tit. in 3. compil. Vide Guid. Pap. hic.* c *Ab vtraq; scil. parte approbatum. s. de arb. ca. ex part.* d *Hæc 2. verba, præd. nost. omnibus manusc. desunt.*

a *Cap. 1. De priuil. in 4. compil.* b *Vide l. vnic. C de Thess. lib. 10.* c *sub Innoc. III. cap. 41.* d *Cap. 3. eod. tit. in 4. comp. Vide Mathes. sing. 23. in c. nota quod omnes leges.*

DE SENTENTIA ET re iudicata.

TITVLVS XXVII.

CAP. I.

Sententia lata contra leges vel canones, non tenet: nec ab ea opus est appellare. Panorm.

Gregorius *Ioanni archiep. primæ Iustinianeæ.*

SEntentia *a* contra leges canonesue prolata, licet non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso iure.

CAP. II.

Lites debent celeriter terminari.

Idem b *Ioanni Rauennati episcopo.*

IVrgantium *c* controuersias celeri sententia terminare & æquitati conuenit, & rigori.

CAP. III.

Sacerdos sine iusta causa non est deponendus.

Idem. *d*

NOn potest quenquam à sacerdotali gradu (nisi iustis ex causis) concors sacerdotum sententia submouere.

CAP. IIII.

Iustè quis petit sententiam à papa confirmari, sic iustè & rationabiliter fuit lata.

Leo papa *e*

EA, quæ iuxta ecclesiasticum morem iustè & rationabiliter fuerint definita, nostra quoque sententia roborentur.

CAP. V.

Iudex deputatus super executione sententiæ admittit exceptionem fraudis seu nullitatis sententiæ, non ad affectum, vt super ea pronunciet, sed vt negotium ad superiorem, qui iudicauit transmittat, si illam probabilem repererit. h. d. notabiliter.

Alexander III. *Eboracen. archiepiscopo.*

DE cætero noueris, *f* quòd si sententiam à nobis latam præcipimus per aliquem executioni mandari, & fraus interuenerit: non est facultas executori de toto negocio cognoscendi, sed deferri quæstiones, quæ inciderint, ad sedem apostolicam oportebit.

CAP. VI.

Non sufficit reo damnato ad traditionem possessionis, tradere pignus pro ipsa possessione.

Idem *Noruicen. episcopo.*

CVm aliquibus *g* est adiudicata possessio, non sufficit eis dari pignora, nisi corporali possessione lætentur.

CAP. VII.

Sententia lata contra matrimonium nunquam transit in rem iudicatam: vnde quandoque reuocatur cùm constat de errore.

Idem *eidem*, h *& V. archidiacono.*

LAtor *i* præsentium sua nobis insinuatione monstrauit, quòd cùm quandam mulierem legitimè desponsasset, & carnalis esset copula subsecuta, inter eos scandalum est subortum, cuius occasione debitum ei subtraxit. Consanguinei verò mulieris hoc molestum habentes, quæstionem mouerunt, proponentes, quòd mulierem inuitam & renitentem, nec ætatis aptæ matrimonio existentem duxisset vxorem: & quoniam idem vitam cupiebat agere dissolutam, demum vtriusque studio interueniente, fuerunt minus rationabiliter separati. Nolentes igitur matrimonia canonicè contracta, leuitate quadam dissolui, mandamus, quatenus si vobis constiterit eos per iudicium ecclesiæ non fuisse legitimè separatos, ecclesiámque deceptam, ipsos *a* faciatis sicut virum & vxorem insimul permanere.

CAP. VIII.

Retractatur sententia prætextu iniquæ consuetudinis lata contra ecclesiam.

Idem *T. & clericis S. Anastasiæ Veron.*

CVm causa, *b* quæ vertitur inter vos, & G. & A. laicos super domo quadam eis ab archipresbytero vestro vendita, ad examen I. apost. sed. legati delata fuisset, post app. ad nos interpositam, & receptas inducias, quoniam intra terminum tibi fili T. ad eam prosequendam præfixum iter non arripueras, cõtra te sententiam proferens: memoratis G. & A. prætaxatam domum secundum Veronen. ciuitatis consuetudinem adiudicare curauit: deinde cùm causa fuisset ad nos per appel. delata: Brixien. episcopus delegatus à nobis sententiam contra vos (spreta forma canonum) secundum eandem consuetudinem, sicut præfatus legatus fecerat, promulgauit. Nos autem considerantes, quòd licet vsus vel consuetudinis non minima sit auctoritas, nunquam tamen veritati aut legi præiudicat, præscriptam sententiam reuocauimus, & vos ab impetitione absoluentes illorum, *c* vobis & ecclesiæ vestræ domum adiudicamus supradictam *d*

CAP. IX.

Sententia iniqua retractatur per superiorem, licet causa fuerit appellatione remota commissa. Si autem continet manifestam iniquitatem, est nulla. h. d. intelligendo, quòd ponat duos casus.

Idem *Eboracen. archiepiscopo.*

INter cæteras *e*: & infra. Item cùm aliqua causa appel. re. committitur, & sententia fertur iniqua, eam euacuari oportet: nec ei debet stari, si iniquitatem contineat manifestam.

CAP. X.

Sententia lata contra absentem non contumacem in causa matrimoniali, non valet. h. d. intelligendo, quòd hæc mulier non fuit contumax. Panorm.

Clemens III.

TEnor literarum *f* tuarum ostendit, quòd cùm inter R. & M. mulierem quæstio matrimonij verteretur: & Theatino episcopo commissa fuisset, idem eundem R. muliere absente ab impetitione ipsius absoluit. Cæterum eadem mulier à nobis ad te literas impetrauit, vt de causa cognosceres, & eam fine debito terminares: [I & ꝟ.] Dictus verò R. à te vocatus ad causam infirmitate prætenta *g* non affuit: sed quia nocte sequente aliam sibi copulare præsumpsit: in eum excommunicationis sententiam promulgasti: à qua postmodum absolutus ad te veniens, ostendit literas episcopi memorati, quibus eum ab inquietatione ipsius absolutum fuisse patebat. Quia igitur mulier suos testes offert ad probandum, quod idem R. eam desponsationis annulo *h* publicè subarrasset: & tu quid super his agere debeas, postulas edoceri. Ideoque inquisitioni tuæ taliter respond. quod (non obstante illicita absolutione, quam episcopus fecit) in causa procedas, eidem R. sub pœna excommunicationis arctius inter- dicens,

a *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.* b *Scilicet Gregor. Ioan. episc. Rauenn. lib. 2. cap. 28. eiusd. regist.* c *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.* d *Scil. Greg. lib. 2. cap. 47. epist. 8. regist. & ca. 4. eod. tit. in 1. compil.* e *Leo I epist. 88. & ca. 6. eod. tit. in 1. compil.* f *Post Concil. Later. sub Alexand. III. par. 49. ca. 12. & ca. 7. eod. tit. in 1. compilat.* g *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. sub Alexan. III. part. 36. cap. 2.* h *al. Noruic. episc. T. & V. archid.* i *Cap. 9. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later sub Alex. III. par. 6. cap. 11.*

a *al. eos.* b *Ca. 10. eod. tit. in 1. compil. vbi talis est inscriptio, Theobaldo.* c *al. eorum, & ꝟ.* d *sæpedictam.* e *Ca. 17. de appell. in 1. compil. vide l. ciues. C. de appell. quæ videtur contraria. Adde gloss. & doct. ibid.* f *Ca. 5. eod. tit. in 1. compil.* g *al. prætensa. al. prætentus. al. detentus.* h *Hinc præsumitur matrimonium contractum. Felin. in ca. illud. ꝟ de præsumpt.*

dicens, ne ad eam, quam superinducit, accedat, prius quàm fuerit causa decisa.

[1 *Quia causa coram memorato episcopo pro commotione terræ non poterat definiri.*

CAP. XI.

Sententia diuortij in causa matrimoniali ritè lata, ad solam coniugis confessionem asserentis contrarium, non reuocatur, sed interim ei statur donec legitimè de contrario doceatur. Ita summatur, vt aliquid de nouo afferat Panorm.

Idem.

CONsanguinei *a* E. latricis præsentium sicut tuis literis intimasti, compaternitatem inter ipsam & virum suum legitimè probauerunt, ita quod inter eos sententiam diuortij protulisti: prædicta verò E. cùm sit tibi postmodum confessa, quòd eius commater in veritate ante sententiam non fuisset, sed *b* post separationem compaternitatem cum eo contraxit, & tandem ad secundas nuptias conuolauit: [1 *& j.*] Fraternitati tuæ respond. quod propter solam confessionem mulieris non est recedendum à sententia per iudicium ecclesiæ rationabiliter promulgata, nisi legitimè in contrarium probaretur.

[1 *Quia igitur reatum suum nunc recognoscens, consilium nostrum super hoc expetijt: tu inde à nobis in hoc postulasti responsum.*]

CAP. XII.

Si papa contra pronunciationem suam confert beneficium, hoc tacito, subreptitia dicitur collatio, & non tenet.

Innocentius III. *archidiac. & sacristæ Magalonen.*

CVm olim *c* Magalon. episcopus P. de castro nouo, ad vacantem archidiaconatum eiusdem ecclesiæ nominasset, I. præposito, vt nullus ibi (nisi prius duplici sibi voce concessa) institueretur per appellationem interpositam inhibente, episcopus dictum P. de Archid. per suum annulum inuestiuit. Præpositus verò alium ad eundem archidiaconatum nominare præsumpsit. Tandem C. prædecessor noster, quod factum fuerat ab vtraque parte cassauit: pronuncians, quòd aliquibus scriberet, vt tam episcopum, quàm personas ad ordinandum concorditer archidiaconum monerent. & eorum fortè monitis non admissis, hoc ipsi exequi non differrent. Post hæc verò dictus prædecessor noster G. qui nondum ad diaconatus erat promotus officium, præter conscientiam procuratoris episcopi apud sed. apost. tunc morantis, ipsum archidiaconatum contra pronunciationem suam contulit, sicut credimus circumuentus. Nos igitur inhærentes vestigijs prædecess. no. dicentium sententiam Rom. sed. cùm aliquid fuerit subreptum, posse in melius commutari: quòd de prædicto G. factum est, non obstante donatione, quam ab eodem episcopo in illusionem donationis apostolicæ nuper dicitur recepisse, in irritum reuocamus: & ei licet absenti cùm de subreptione liquido constet, *d* super dicto archidiaconatu perpetuum silentium imponentes, præcipiendo mandamus, quatenus sæpedictum archidiaconatum (plena omnium vestrum, qui præsentes fuerint in ecclesia, interueniente concordia) ordinare curetis.

CAP. XIII.

Valet sententia contra ius litigatoris lata, si ab ea intra 10. dies non fuerit appellatum. Vel sic & aliter: Per sententiam, à qua non fuit appellatum, potest ecclesia subijci prælato inferiori episcopo, seu ad aliam ecclesiam pertinere.

Idem *abbati & conuentui S. Zenonis Veron.*

a *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil. vide Guid. Pap.* b *Dictio sed deest in pluribus manuscr.* c *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilat. vide Rom. & Aret in l. plurium. ff. de acquir. hared. Anch. cons. 423 incipit. viso dicto puncto & Lambert. in tract. de iurepatron 1. p. 1. q. 3. art. 8.* d *vide Bart. in l. quod iussit. in fin. ff. de re iudic.*

CVm inter vos *a* pro ecclesia vestra & archipresbyterum & clericos S. Proculi, super subiectione eiusdem ecclesiæ quæstio verteretur: ex parte vestra fuit propositum, quòd dicta ecclesia monasterio vestro pleno iure debet esse subiecta: videlicet in institutione, destitutione, inuestitura archipresbyteri, & eiusdem fidelitate ipsius, & fratrum obedientia, correctione, repræsentatione ad ordines, tonsuratione, susceptione chrismatis, litaniis, & aliis similibus, per quæ plena subiectio declaratur: ad quod probandum instrumentum publicum concessionis B. quondam Veronen. episcopi pars vestra in medium producebat, quam concessionem concessor eius G. ratam habuit, & etiam confirmauit. Super his quoque tam Rom. Pon. quàm patriarcharum Aquileg. priuilegia & confirmationes induxit, quorum vnus de subiectione plenaria in priuilegio suo euidenter expressit, quod sub testimonio *b* R. quondam Veroñ. episcopi, qui eiusdem ecclesiæ archipresbyter extitit, factum fuerat & completũ, & in eodem à priore sancti Zenonis mandauit sua vice subscribi. Adiecit etiam pars vestra, quòd inter B. *c* quondam abbatem eiusdem monasterij, & sancti Proculi archipresbyterum & fratres ipsius procedente tempore de fidelitate & obedientia manuali controuersia fuit exorta, ad quæ duo illi se duntaxat teneri negabant, & super his testes producti fuerunt, tandem præfatus G. Veroñ. episcopus quẽdam cardinalem sequens, à quo idem fuerat indicatum, quòd vel archipresbyter dimitteret ecclesiam, aut abbati obedientiam repromitteret, sententialiter definiuit, cuius sententia (cum nulla fuerit adpellatione suspensa) in rem transiit iudicatã: [1 *& j.*] Quamuis fortè dicto instrumento donationis non sit plurimum innitendum, nec confirmationibus nec priuilegiis, quæ de ipso causam & originem acceperunt: adtendentes tamen, quòd quantum ad litigantes ipsos, ius ex sentẽtia factum fuit, postquam in rem transiit iudicatam, etiam si contra ius litigatoris lata fuisset, cùm contra ius cõstitutionis expressè lata non fuerit, veritate gestorum sermonibus præualente, quæ *d* præsumitur ritè per omnia celebrata: definimus, vt archipresbyter S. Proculi, qui pro tempore fuerit, fidelitatem & obedientiam præstet abbati sancti Zenonis.

[1 *Quam asserebat nullo posse iuris remedio attentari, à cuius prolatione vsq; ad hæc tempora L. annorum est elapsum spacium, per quod probatur quòd monasterium, S. Zenonis præfatam ecclesiam pleno iure possederit, & quod dictus archipresbyter & fratres eius præteriti & præsentes obedientiam abbati S. Zenonis fecerunt cùm itaque hæc quæ præmisimus, & similia multa præfati auditores nobis & fratribus nostris prudenter & fideliter retulissent, nos communicato f. n. consilio.*]

CAP. XIIII.

Sententia contra actorem lata, nihil iniqui continens, venit in causa appellationis confirmanda: licet per adtestationes videatur pro actore fuisse probatum: dummodo pro sententia concurrant præsumptiones de quibus hic in litera: & secundũ hunc intellectum est hic casus singularis valde.

Idem *canonicis Nouarien.*

CAusam *e* quæ inter vos & A. clericum super præbenda Nouarieñ. ecclesiæ vertebatur Laudun. episcopo de consensu partium *f* commisimus terminandam, qui pro vobis contra dictũ A. definitiuam sententiam promulgauit: à qua fuit ad nostram audientiam

a *Capit. 3. eod. titul. in 3. compil. an scilicet sententia lata contra ius litigatoris valeat, Felin. in c. nouit ~~s~~. de iudic. Bar. in l. pen. ff. de iust. & iure* b *B.* c *In C. Bart. quod inter quondam abbatem eiusdem monasterij & S. archipresbyt. &c.* d *Al. præsumuntur.* e *Cap. 4. eod. titul. in 3. compilatione.* f *Et quia de partium consensu fuit datus iudex, non poterat recusari, nisi noua causa superueniret. s. de offic. deleg. cap. insinuante.*

adpellatum: [1 & j.] Licet ex parte ipsius A. fuisset propositum quòd contra formam mandati nostri dictus episcopus sententiam promulgauit, sicut per adtestationes nitebatur probare: quia tamen iudicis animus non semper ad vnam probationis speciem inclinatur, & ipsa sententia nihil continebat iniquum, & eidem iudici de communi partium adsensu fuerat causa commissa, qui vt sententiam ferret post examinationem causæ, ab vtraque parte fuerat requisitus: sententiam ipsam curauimus confirmare.

[1 *Dicto igitur A. & magistro I. & A. procuratoribus ecclesiæ vestræ, in nostra propter hoc præsentia constitutis. Idem A. probare multipliciter nitebatur, sententiam iniquè latam fuisse, ac propter hoc debere non immeritò retractari: dictis procuratoribus vestris defendentibus sententiam, & eam petentibus confirmationis nostræ præsidio communiri. Nos igitur auditis quæ fuerant hinc inde proposita, & diligentius intellectis, habito cum fratribus nostris super his diligenti tractatu*]

CAP. XV.

Si sententia præcipit aliquid fieri ad certum terminum: tempus decendij ad appellandum currit à tempore sententiæ, nō autem à die finiti termini, hoc primo. Quadrimestre tempus, quod à lege datur condemnatis in personali, potest à iudice ex causa arctari, & sponte terminum arctatum recipiens, non potest post decendium adpellare, licet non constet iudicem ex causa terminum abbreuiasse: hoc secundo. Ab executione sententiæ non adpellatur, nisi in executione modus excedatur: hoc tertio d. eua. euando, medullam ca secundum Panorm.

Idem *Constantien. episcopo* a

QVod ad consultationem: & infra. Quia postulasti, vtrum adpellationi sit clerici deferendum, qui purgationem indictam sibi per sententiam, & ad ipsius receptionem terminum competentem *b* puta viginti dies vel amplius, sine contradictione *c* recipiens: & ad diem veniens consequenter, adpellat causam non exprimens adpellandi: nec sit locus nisi suscipiendæ purgationi & executioni sententiæ, à cuius prolatione & purgatione iniuncta vltra decendium *d* dicitur effluxisse. Taliter duximus respondendum, quòd cùm post decem dierum spacium sententia in auctoritatem rei transeat iudicatæ, qui quia prouocationis subsidium intra id temporis non recurrit, adpellandi sibi aditum denegauit: cùm per hoc videatur per interpretationem iuris latæ sententiæ paruisse, præsertim vbi causa non redditur adpellandi. Sed nec executionem ipsius sententiæ ideo conuenit retardari, licet ad hoc agendum quadrimestre tempus regulariter sit statutum: quia id arctari potest nonnunquam à sedente in medio, & etiam prorogari: & qui ab initio spōtè recipit terminum, breuiorem imputari *e* sibi potest & debet: cum ex hoc videatur amplius beneficium contempsisse: vnde talis non audietur adpellans, nisi fortè aduersus eum modus executionis canonicus excedatur.

CAP. XVI.

Sententia potest probari per testes: licet non deponant de causis, quæ solent iudicem mouere ad sententiandum.

Idem *decano cancellario & C. canonico* f *Lundonien.*

SIcut nobis *g* intimastis, cùm causa, quæ inter H. subdia. & B. presbyterum super quinq; modiis frumenti vertebatur, ipsi subdiac. per annos singulos exoluendis, vobis commissa fuisset, & restitutionem sibi fieri postularet: subdiac. supradictus aduersarius se ad hoc non teneri respondit, cùm alia vice super hoc conuentus fuerit, & sententialiter absolutus: quod ostendere voluit duorum testimonio, ex quorum depositione constitit quòd magister A. auct. episcopi Lunduñ. ipsum absoluit ab impetitione subdiac. memorati. Verùm quia testimonium ipsorum quasi nudè prolatum fuerat, cùm de causis quæ iudicem mouere solent, ad sententiam proferendam nihil dixerint, quid tenendum sit: sedem duxisti apost. consulendam. Cùm autem in plerisque locis, in quibus copia prudentum habetur, id moris existat, quòd omnia, quæ iudicem mouent, nō exprimantur in sententiis proferendis: vobis taliter respondemus, quòd cùm ex depositionibus testium prædictorum constiterit sententiam à iudice suo prolatam propter auctoritatem iudiciariam præsumi debet omnia legitimè processisse. *a*

CAP. XVII.

Ab eadem sententia potest adpellare, nedum reus victus, sed etiam tertius, cuius interest: & poterit sententia quò ad reum nil de suo iure docentem confirmari: respectu verò tertij rationabiliter adpellantis infirmari.

Idem *Astoricen. episcopo,* [*& abbati, scilicet*] *sancti Isidori Legionen.*

CVm super *b* controuersia, quæ inter Auriēn. episcopum & monasterium Cellæ nouæ super statu ipsius vertebatur, pro episcopo diuersæ sententiæ latæ fuissent: nuncius Oneten. episcopi per eas Oneteñ. ecclesiam læsam grauiter querebatur ad quam proponebat monasterium pertinere: [1 & j.] Cùm ex parte monasterij nihil rationabile fuerit propositũ & ostensum, quare sententia pro episcopo promulgata debuerat irritari, eam quantũ ad monasterium duximus confirmandam: & infra.] Mandamus, quatenus si constiterit adp. pro ecclesia Oneteñ. rationabiliter interpositam, & ad eam prosequendam nuncium eius *c* intra tempus legitimum destinatum fuisse, executio sententiæ differatur, ne circa possessionem Oneteñ. ecclesia detrimentum incurrat: alioquin (sicut ius postulat) executioni absque Oneteñ. ecclesiæ præiudicio demandetur: cui, quæ præmissa sunt, non præiudicent, quo minus suam valeat consequi rationem, cùm res inter alios acta non noceat regulariter alij *d* iuxta constitutiones canonicas & ciuiles.

[1 *Postquā igitur hæc & similia, nobis & fratrib. nostris, præfati cardinales fideliter retulerunt: quia constitit nobis per delegationem literas à duobus missas, cùm tertius interesse nequiuerit, sicut & ex ipsius assertione tenuimus ap se. ap. cōstituti fuisse processum, & contra ipsorum sententiam ex parte monasterij nostri nihil rationabile fuit propositū & ostensum, quare debuerit irritari eam communicato f. n. con. quantum ad monasterium ipsum duximus confirmandam, sibi perpetuum in hac re silentium imponentes. Cæterum, quia super adpellatione Oneten. ecclesiæ non potuimus elicere veritatem, causam ipsam vestro duximus examini committendam. f. t. per. a. s.*]

CAP. XVIII.

Si citatus ad sententiam, ex legitima causa iudici ignota nō comparuit, tenet sententia eo absente lata: sed retractatur eo probante legitimam absentiæ causam. Si verò impedimentum probatur non plenè, non retractatur sententia: nisi prius doceat de ipsius iniquitate. h. d. & est verum & not. intellectus, secundum Panor. quem alij doctores non clarè dilucidant.

Idem.

CVm Bertholdus miles *e* curiam suam *siue fundum Nutnestanen.* P. militi pignori obligasset: eodem P. sublato de medio, A. nepos eius, qui successit eidem, vacante ecclesia eiusdem, adserens quòd ius patronatus

---

a *Antea male Constantino.* b *Vide leg. generaliter. cum not. per Doc. C. de reb. cre. & iur.* c *conditione.* d *decennium.* e *imputare.* f *Laudunen.* g *Ca 6 eod tit in 3. compil. Vide Alex. & Iasen. in l. 2. C. de bon. poss. sec. tab.*

a *Facit ad hoc l. 1. C. de profess. qui in vrb. Constan. & l. 1. cum. not. C. de legi.* b *Cap. 7. eod. tit in 3. compil. An & quando tertius possit appellare: Vide Card. in Clem. 1. de caus. poss. & prop.* c *Vide l. à sentent. in princ. cùm § seq. ff. de adpell.* d *Vide l. Lucius ff. de his qui not. infa. & l. res inter alios. al. est, l. Modestinus ff. de excep.* e *Cap. 8. eod. tit. in 3. compil.*

cum

eum vniuersitate transisset in eum, D.clericum eiusdem loci archidiacono ad supradictam ecclesiam præsentauit: qui de consensu episcopi ipsum instituit in eadem, in possessionem eum induci faciens corporalem. Prædictus verò Bertholdus, dominus fundi T. sacerdotem memorato episcopo præsentauit: sed ipsum episcopus non admisit. Cùm autem dictus T. aduersus memoratum D. super prædicta ecclesia deposuit quæstionem, Remen. *a* episcopus Apost. sedis leg. iudicibus negotium delegauit: ad quem cum attestationes vtrinq; receptas per partes postmodum remisissent, & præfato D. cum suis attestationibus accedente dictus T. nec per se, nec per responsalem idoneum comparere curaret, ipse attestationibus inspectis clerici memorati ipsum ab impetitione sæpedicti T. sententialiter reddidit absolutum: eidem T. imponens silentium super ecclesia memorata. Postmodum autem idem presbyter ad archiepiscopi præsentiam intra breue tempus accedens, iustam causam absentiæ allegauit: archiepiscopus verò Argentino electo & Altæ Siluæ, & Tudebernon. *b* abbatibus dedit suis literis in mandatis, vt si iustam absentiæ causam ille ostenderet coram eis, prædictam sententiam nullius decernerent esse valoris, & causam fine debito terminarent, alioquin facerent sententiam obseruari. Verùm dicto electo & præfatis abbatibus committentibus aliis vices suas, ipsi subdelegati testes super prædicto articulo receperunt: à quibus dictus clericus vocem ad nos app. emisit: [1 & j.] Licet [autem] iustam causam absentiæ minus sufficienter presbyter probauisset, ne tamen præiudicaret opinio veritati R. diac. car. eis concessimus auditorem: qui cùm nobis omnia fideliter retulisset, ex tenore sententiæ archiepiscopum inuenimus circumuentum, tum quia continebatur in illa, quod per attestationes ipsius clerici fuerat sufficienter probatum, quòd præfatus A. in possessione iuris patronatus extiterat, cum eundem ad prædictam ecclesiam præsentauit, cùm tamen per attestationes illas nihil ostensum aliud fuerit, nisi quòd pro quodam iure quod de illa ecclesia consueuit exhiberi patronis prædicti P. & A. annuatim decem solidos acceperunt, tum etiam *c* quia in eadem sententia dicitur, quòd dictus T. in probatione defecit, cum per attestationes suas appareat ipsum suam intentionẽ sufficienter probasse, tum etiam quia causam non recepit sufficienter instructam, cùm vnius tantum partis attestationes receperit, quæ parum faciebant ad causam. Vnde sententiam ipsam duximus irritandam, memorato T. adiudicantes ecclesiam supra dictam, cum per attestationes nobis constiterit euidenter ipsum à verò patrono fuisse ad sæpedictam ecclesiam præsentatum.

[1 *Cum igitur vtraq; pars cum attestationibus signatis sigillis prædictorum iudicum ad nostram præsentiam accessisset.*]

CAP. XIX.

Papa in sententiis, quas profert, ordinem iuris seruat.

Idem *Pranestino episcopo Apost. sed. legato, & de Capenberti, & de Celd. abbatibus in Coloniensi & Monasteriensi diœcesi constitutis.*

IN causis, *d* quæ summi pont. iudicio deciduntur, & ordo iuris & vigor æquitatis est subtiliter obseruandus. Cùm in similibus casibus cæteri teneantur similiter iudicare. Nisi fortè cum aliquid (causa necessitatis & vtilitatis inspecta) dispensatiue duxerit statuendum.

a *Archiepisc. in plur. antiq. & ita legend. puto. est autem in Gallia is archiepiscopatus, cui multi subsunt suffraganei.* b *al. Tudertino al. Tudeben. vox suis, in antiq. deest.* c *dictio, etiam, deest in antiq. compil.* d *Cap. 9. eodem tit. in 3. compilatione.*

CAP. XX.

Secunda sententia in diuersa instantia contra primam lata tenet mero iure, nec debet infringi, etiam si sit iniusta, in quo ab ea non fuerit appellatum, præsertim si prima sententia secundis iudicibus non fuit ostensa hoc dicit Panorm.

Idem *conuentui sancti (Leodij.)* a

INter monasterium *b* sancti A. Rothomag. & vestrum super modo eligendi abbatem, in monasterio vestro fuit quæstio agitata: & infrà. Cùm constiterit nobis primam cõmissionem non fuisse per vltimam reuocatam. tum quia causæ suspicionis in iure propositæ friuolæ videantur: quas etiam tanquam dilatorias ante litis ingressum opponere debuissent, *c* quibus coram delegatis eisdem subeundo iudiciũ renunciasse videntur, tum etiam quoniã de priuilegiis apo. sed. & processu negocij coram primis iudicibus nihil in secundis literis dicebatur, quod si fuisset expressum, obtinere *d* minimè potuissent: Non obstante sententia, quæ pro monasterio sancti A. dicebatur fuisse prolata, quæ tamen nobis ostensa non fuit: tamen si à prædictis iudicibus fuisset ostensa, ea posthabita contrarium statuissent: alioquin eam obiicientibus imputetur, cùm sub prætextu nouorum instrumentorum lites non debeant instaurari. Factum priorum iudicum ratum & firmum habemus, & eorum sententiam confirmantes, electo à vobis nos ipsi munus benedictionis (saluo iure diœcesani) curauimus exhibere.

CAP. XXI.

Tenet sententia contra priuilegium ostensum vel non ostensum, si ab ea non fuerit appellatum vel supplicatum.

Idem *episcopo, deca. & cancellario Parisien.*

SVborta *e* inter Meldens. episcopũ & monasterium Attrebatense super ipsius monasterij subiectione materia quæstionis, & procuratoribus partiũ litigantibus coram nobis, quia per confessionem partis aduersæ constitit eundem episcopum, quasi possessionem obedientiæ eodem monasterio habuisse: ipsum restituendum decreuimus ad eandem. Verùm quia priuilegium Innocent. papæ præ. no. libertatem monasterij plenariam exprimebat, decano Suession. & suis coniudicibus dedimus in mandatis, vt episcopo in quasi possessionem obedientiæ restituto, nisi contra priuilegium rationabile aliquid obiiceret & probaret, super subiectione monasterij sibi silentium imponere procurarent: (& infrà.) Iudicibus autem causam instructam remittẽtibus, quia cognouimus efficaciores episcopi rationes: subiectionem eidem adiudicauimus memorati monasterij, vt ibidem habeat tanquam diœces. episcopus potestatem, ita tamen vt nullum per hoc apo. sed. præiudicium generetur, quo minus, si voluerit, suam iustitiam prosequatur. Nimirum si præfati Innocent priuilegium Alexandro fuit in iudicio præsentatum, & *f* ipse tulit sententiam contra illud, intelligitur reprobasse Si verò non fuit coram eo exhibitum, prætextu priuilegij de nouo reperti prædicta non debet sententia retractari.

CAP. XXII.

Sententia à qua fuit appellatum, retractatur, si constat testes, ad quorum dicta tantum lata fuit, conspiratores fuisse, & contradicente parte receptos.

a *Aliàs, S. Leufridi de cruce.* b *Cap. 10. eod. tit. in 3. compilat. vide l. Imperatores. cum gl. ff. de re iud. Alex. consil. 193. Paulus de Castro consil. 325 incip. in causa quæ vertitur.* c *vide l. 1. & ibi Cynum & doct. Cod. de dilat.* d *obtineri.* e. *Cap. 11. eod. tit. in 3 compil.* f *aliàs, ita: tulit sententiam contra ipsum, illud intelligitur, &c. aliàs, ita: tulit sententiam contra illud intelligitur, &c. in omnibus tamen desunt illa duo verba paulo j. coram eo.*

Idem *S. Mariæ in Cagi (& Vallis secretæ abbati.)* a

CVm I. & A. *b* canonici sancti Dio. Remen. ex parte quorundam canonicorum eiusdem ecclesiæ nostro apostolatui retulerint, quòd abbas eorum super dilapidatione periurio, simonia, & quibusdam aliis erat multipliciter infamatus: nos Cathalan. episcopo, & eius collegis dedimus in mandatis, vt ad ecclesiam personaliter accedentes, tam in capite, quàm in membris corrigerent corrigenda, & statuerent quæ statuenda viderent: & infrà. Iudices autem abbatis & canonicorum iuramenta recipientes, abbatem ab administratione ipsius ecclesiæ per sententiam remouerunt, correctione membrorum dilata, quam tunc non poterant expedire. A qua sententia, cùm procurator prædictus ad nostram audientiam appellauerit, proposuit dictam sententiam reprobandam, tum quia iudices lite non contestata in ipso negotio processerunt, tum quia iuramenta conspiratorum contra ipsum recipientes (depositionibus coram partibus minimè publicatis, nec *c* ostensis eidem) ad sententiam procedere præsumpserunt: & infrà. Quia verò de conspirationis articulo nobis non potuit fieri plena fides: mandamus, quatenus si vobis constiterit, quòd illi conspiratores fuerint, quorũ constat à iudicibus iuramenta recepta, quod abbas probare voluit coram eis, & eorum dicta iudices secuti tantummodo: cum per alios ea probata non essent, sententiam protulerunt, vos irritantes processum eorum in negocio iuxta prædictam formã comprehẽsam in prioribus literis procedatis. Si verò eos conspiratores fuisse nequiuerit comprobare, vel licet de hoc constaret: appareat tamẽ illos nihil super his deposuisse, pro quibus idem abbas fuit amotus: vel etiam si aliqua super his deposuerint: ea tamen per aliorum dicta fuerãt sufficienter ostensa, processum ipsorum iudicum confirmetis: quia licet aduersus abbatem non debuerint conspiratores dimitti, iuramenta tamen ipsorum de veritate dicenda super statu ipsius domus recipi potuerunt: vt per ipsorum dicta super aliis fides possit haberi, quæ abbatem minimè contingebant, præsertim quum tunc probatum non esset eos cõspiratores fuisse.

CAP. XXIII.

Damnatus in actione iniuriarum infamis est, & per papam potest fama restitui hoc dicit, prout communiter summatur.

Idem *H. de Castro Guarri.* d

CVm te *e* à Bartholomæo iniuriarum actione conuento, eo quòd diceres equum tuum non esse minoris precij, quàm capillos ipsius. iudices, qui super hoc cognoscebant, te in decem solidos condemnassent, tu timens ne ipsorum sententia te notaret infamia, *f* beneficium restitutionis ad famam à sede apostolica implorasti. Nos autem considerantes, quia nulla fuerit vel minima facta iniuria: volumus te per *g* prædictam sententiam infamia non notari.

CAP. XXIIII.

Reuocata sententia propter defectum iurisdictionis, vt quia vnus ex iudicibus publicè excommunicatus erat, vel propter iuris ordinem non seruatum iterum de principali quæritur.

Idem.

ADprobandum *h* quòd procurator dominæ: & infrà. Vos autem interim agnoscatis de confirmatione sententiæ, quæ lata est à iudicibus delegatis de electione custodis, vt eam (sicut de iure fuerit faciendum) confirmare vel infirmare curetis, ita vt si pro eo quòd vnus ex delegatis iudicibus, qui eandem sententiam protulerunt, excommunicationis vinculo esset publicè innodatus, quando sententia lata fuit, sicut per Metropolitani literas prohibetur, aut ex alia iusta causa eandem sententiam constiterit infirmandam: ipsa cassata, de ipsius electione custodis iterum cognoscatis.

CAP. XXV.

Res inter alios iudicata, aliis non nocet. fallit in eo, qui passus est illum litigare, cui secundo loco competebat actio, vel defensio, vel à quo causam in iure iudicato habuit.

Gregorius IX.

QVamuis regulariter aliis non noceat *a* res inter alios iudicata. Et tamen, qui cum sibi primum de ea re actio vel defensio competebat, sustinuit sequẽtem agere. Ac illi etiam, qui passus est eum, à quo causam habuit, experiri, est præiudicium generatum.

CAP. XXVI.

Si duo ordinarij pronunciant contraria, tenet sententia pro reo. fallit in quatuor casibus hic contentis & similibus. Si verò delegati discordant, delegans est adeundus. Si arbitri, neutra tenet.

Idem.

DVobus *b* iudicibus (vt accepimus) diuersas sententias proferentibus: si ex iurisdictione ordinaria processerunt, tenet pro reo, non pro actore sententia, nisi in causa fauorabili, puta matrimonio, libertate, dote, seu testamento pro ipso fuerit promulgata. Si verò ex delegata potestate, vtraq; pendet sententia ex arbitrio delegantis. Quod si ex compromisso, neutra debet habere vigorem.

DE APPELLATIONIBVS, c REcusationibus, & relationibus.

TITVLVS XXVIII.

CAP. I.

Collatio beneficij facta post adpellationem ex probabili & verisimili causa interpositam, est ipso iure nulla.

Alexander III. *Exonen. episcopo & decano Lundonen.*

DIlecti *d* filij prior & clerici de Gisebergien. grauem *e* querimoniam transmiserunt, quod Eboracen. archiepiscop⁹ apo. sed. legatus eundem priorem post adpellationem suspendit, suas ecclesias interdixit, & canonicos (si eidem tanquam priori obedirent) excommunicatos denunciauit: & infrà. Super quibus si veritate per idoneas personas & famam loci solicitè inquisita, inueneritis ecclesiarum concessiones factas, nisi prior & canonici malitiosè distulerint eas, quantum ad se pertinet, ordinare, in irritum reuocetis easdem.

CAP. II.

Adpellatio generalis, respectu causæ non valet.

Idem *archiepiscopo Remon.*

INter cætera: & infrà. *f* Super eo quòd abbas sancti Apollinaris in claustro à te adpellationem interposuit generalem super omni causa, quæ aduersus eum

---

a *al. in Cagia. al. Catag. al. Vallis serenæ.* b *Cap. 12. eod. tit. in 3. compil.* c *Hunc text. Innoc. dicit esse singularem: quod attestationum publicatio est de iustitia, non autem de substantia. Malè legitur pro eidem eisdem, cum de solo abbate sermo sit.* d *al. Vuarim. al. Idem R. militi.* e *C. 1. eod. tit. in 1. compil. vide Bart. in l. infamem. ff. de pub. iud.* f *vide l. Athletas. de his qui not. infam.* g *al. propter dictam.* h *C. 2. eod. tit. in 4. compilat. vide Ant. de But. in c. fraternitatis. S. de test.*

a *vide l. res inter. C. quando res iud. non noc.* b *Cum plures iudices proferunt diuersas sententias, quæ præualeat. vide Alexand. in l. si duo ex tribus. & l. si in tres. ff. de recep. arb.* c *De hac materia vide concil. Trident. Sess. 13. de reform. c. 1. & Sess. 24. de reforma. c. 20.* d *Post concil. Later. sub Alexan. III. p. 10. c. 1. & c. 1. eod. tit. in 1. compil.* e *al. grauem ad nos quer.* f *C. 2. eod. tit. in 1. compil. & post conc. p. 10. c. 2.*

aliquo

aliquo tempore possit moueri. Ipsum exinde redarguimus, nec huiusmodi adpellationem duximus admittendam.

CAP. III.

A correctione legitima non adpellatur, nisi modus excedatur. h. d. inspecta mente.

Idem *abbati S. Petri.*

AD nostram: [1 &. j.] Quia *a* verò remedium adpel. non ideo est inuentum, vt alicui à religionis & ordinis obseruantia exorbitanti debeat in sua nequitia patrocinium exhibere. Mandamus, quatenus, si quandolibet subditorum tuorum ad remedium appellationis conuolauerit: non ideo minus eum iuxta tenorem mandati, quod in prædicta regula continetur, & institutionem ordinis corrigas & castigas. *b*

[1 *Noueris audientiam peruenisse, quod si quando subditos tuos vis pro suis excessibus secundum regulam B. Benedicti, & institutionem tui ordinis corrigere & castigare, ipsi vt malitiam suam liberius valeant exercere, ad remedium adpellationis confugiunt.*

CAP. IIII.

Si adpellans intra terminum à iudice à quo adpellauit, vel à seipso statutam adpellationem non persequitur, sententiæ vel iudicio illius stare compellitur.

Idem (*Noruicen episcopo.*)

PErsonas ecclesiarum *c:* [1 & j.] Si *d* quis ad nostram audientiam adpellauerit, & appellationi prolixum terminum præfixerit, tu ei diem, intra quem apo. sedem conuenienter possit adire adsignes: ad quam si venire contempserit, tu illum extunc iudicio tuo super his, quæ in quæstione vertuntur, sine contradictione aliqua stare compellas. Si autem quisquam adpell. suæ præfigat terminum congruentem: nec tamen causam ad diem adpell. fuerit prosecutus, ipsum nihilominus extunc sententiæ tuæ (sicut de alio diximus) adpell. re parere constringas.

[1 *Ecclesiarum in tua diœcesi consistentium, ita tuis & dominorum fundi authenticis scripturis præmunias, vt cùm aliquam personam ecclesiarum illarum decedere fortè contigerit, decedentis filius vel vicarius seu alius quilibet personatum ecclesiæ vacantis viro idoneo conferendi tibi viam præcludere aliqua calliditate non possit. Quod.*]

CAP. V.

Adpellans ad prosequium habet annum, & ex causa biennium, nisi iudex moderetur. Et si intra id tempus non prosequitur, rata manet sententia: vel redit ad primum, si ante sententiam adpellauit h. d.

Idem *Remen. archiepiscopo.*

CVm sit *e* Romana: [1 & j.] Fraternitati tuæ duximus respondendum, quòd si ante sentētiam, vel postea fuerit adpellatum, huiusmodi appellantibus annus indulgetur: aut ex necessaria & euidenti causa biennium: nisi fortè iudex à quo adpellatum fuerit, secundum locorum distantiā & personarum, & negotij qualitatem recisius tempus fuerit moderatus. Intra quod si is, qui adpellauerit, causam adpell. non fuerit prosecutus, tenebit sententia, si post sententiam appellauerit, & à causa sua cecidisse videtur: nec amplius super eodem negotio audietur adpellans. Si verò à grauamine & ante litis ingressum fuerit adpellatum: huiusmodi audietur adpellās, quoniam sacri canones, etiam extra iudicium passim adpellare permittunt: nec solent huiusmodi dici adpellationes, sed prouocationes ad causam. Si autem ante sententiam quis adpellauerit, cogitur illius stare iudicio, ad quem noscitur adpellasse.

[1 *Ecclesia caput & magistra omnium ecclesiarum disponente domino constituta & ad eandem consultationes, & quæstiones de diuersis mundi partibus merito referantur, quod eam super variis quæstionibus consulis gratulamur, & prudentiam tuam non immerito commendamus. Inde est quod scriptis præsentibus.*]

Qui de crimine impetitur, adpellare potest, nisi sit notorium. hoc dicit.

Præterea si raptor sit, vel violentus detentor alienæ rei, qui adpellat: huiusmodi adpellatio facta in iudicio apud ecclesiasticas personas solet audiri, nisi fortè manifestus raptor vel fornicator existat, sicut ille, quem absentem & irrequisitum Apostolus * excommunicauit.

CAP. VI.

Coram iudice à quo adpellaui in vna causa, possum in alia conueniri, nisi eum recusem vt suspectum.

Idem *eidem.*

AD hæc *a* si in vna causa quis adpellauerit, & pendente adpellatione aliquod crimen committat, vel prius commisisse dicatur, vel modo etiam adcusetur aut cōueniatur de alia re super qua non sit adpellatum, & illam perferri contingat ad audiētiam iudicis, à quo in alio negotio adpellauit: eum potest si voluerit tanquam suspectum vitare, alioquin debebit eius stare iudicio, maximè si suus ordinarius iudex existat.

CAP. VII.

Si à iudice inferiori vnus adpellat ad papam, alius ad inferiorem, tenetur adpellans ad papam comparere ad citationem iudicis inferioris, saltem allegaturus adpellationem suam: aliàs valebit processus à minori, nisi sciuerit adpellationem interiectam ad papam.

Idem.

SI duobus *b* coram suo iudice litigantibus, alter ad nostram, alter ad sui iudicis audiētiam super eodem negotio adpellauerit: & ille, qui ad suum iudicem adpellauit, ad diem adpellationis veniens, se ad eum adpellasse proponit, eo tacito quòd aduersarius eius ad audientiam Romani pontificis adpellarat: si legitimè citatus, nec venit, responsalem misit, aut etiam aliàs parere contemnit: tenebit excommunicationis sententia in eum pro contumacia promulgata, nisi iudex cognouerit eum ad audientiam Romani pontificis adpellasse.

A ciuili iudice, qui non est de temporali iurisdictione ecclesiæ non adpellatur ad papam. h. d. vsq; ad fin.

Deniq; quod quæris si à ciuili iudice ante iudicium, vel post ad nostram audientiam fuerit adpellatum, an huiusmodi adpellatio teneat: tenet quidem in his, qui sunt nostræ temporali iurisdictioni subiecti: in aliis verò etsi de consuetudine ecclesiæ teneat, secundum iuris rigorem credimus non tenere.

CAP. VIII.

Lapsus biennij non præiudicat adpellanti, quo minus ex causa legitima audiatur, saltem per beneficium restitutionis in integrum. h. d. secundum vberiorem intellectum.

Idem *plebano & clericis sancti Nazarij de* (*Albia.*) c

EX ratione: *d* & infrà. Verùm si adpellationem biennio elapso interpositam à sententia contra vos prolata, prosecuti non estis: dummodo prosecutionem ipsius per impotentiam vos constiterit omisisse, nolumus quòd iustitiæ vestræ debeat præiudicium generare. *e*

---

a *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later. sub Alexandro III. par. 10. c. 4.* b *Concil. Trident. Sess. 13. c 1. § cum igitur.* c *C 4. eod. tit. in 1. compilatione & post concil. par. 10. c. 5.* d *si aliquis.* e *C. 5. eod. tit 3. compil & post concil. par. 10. c. 16.*

* *1. Corinth. 5.* a *Cap. 6. eod. tit. in 1. compilat. & post concil. Lateran. sub Alexan. III. par. 10. c. 15.* b *Ca. 7. eod. tit. in 1. comp. & post concil. par. 10. c. 7.* c *Albareto aliàs, Albezar.* d *Cap. 8. eod. tit. in 1. comp. vide Ioan. de Anania consil. & Angelum cons. 39.* e *generari.*

CAP. IX.

Si reus post citationem vel notitiam literarum iuit ad curiam, delegatus in causa procede :aliàs non. hoc dicit. cum c. suggestum .j. eod.

Idem *Vgorten.* a *episcopo.*

MEminimus: *b* & infrà. Cæterum cùm aliquā causam contingit tibi appella. remo. committi: & aduersa pars post citationem iter arripuerit ad sed. apost. veniendi, non minus poteris in negotio secundum iuris formam procedere. Quòd si ante citationem iter arripuerit, non est aliquatenus procedendum.

CAP. X.

Supersedetur propter articulum in quo appellatum est, etiam super principali causa, si sine illo articulo expediri non potest. h. d. inhærendo litera.

Idem.

SVper eo *c* quod solicitudo tua quæsiuit, prudentiæ tuæ duximus respondendum, quod si de aliqua exceptione quæstio oriatur, & exinde appellationem fieri contingat, eidem exceptioni erit meritò supersedendum: & principalis causa sine illa terminari non poterit, ei nihilominus supersedeatur.

Non obstante appellatione ex falsa causa interposita, potest iudex ad vlteriora procedere. h. d.

Si autem aduersa pars *d* de falsi suggestione in appellationem prorupit, non est sententia super hoc differenda.

CAP. XI.

Etiam pro minoribus, seu leuioribus causis appellari potest.

Idem.

DE *e* appellationibus pro causis minimis interpositis volumus te tenere, quod eis pro quacunq; leui causa fiant, non minus est, quàm si pro maioribus fierent, deferendum.

CAP. XII.

Secundum canones appellatur etiam ante sententiam: secundum leges non, nisi in quibusdam casibus: hoc primò. Et appellatio, & recusatio æquiparantur in hoc, quia sicut in appellatione requiritur causa rationabilis, ita & in recusatione: hoc secundò. Et tempus assignatum iudici ad causam decidendam, incipit currere à tempore præsentationis rescripti: hoc tertiò, secundum verum intellectum.

Idem.

SVper eo: *f* [1 & *j.*] Sacri canones ante & post litis contestationem, & in prolatione sententiæ, & post, singulis facultatem tribuunt appellandi, leges autem seculares appellationem (nisi in casibus) ante sententiam non admittunt. In causis quoque ecclesiasticis vbi appellationis remedium tollitur, sicut appellationi, ita recusationi non est aliquatenus deferendum. *g* Si autem intra certum tempus lis decidenda committitur, extunc terminus incipit *h* currere, cùm iudices contigerit literas recepisse.

[1 *Quod interdum iudices delegati ab altera partium tanquam suspecti recusantur, hoc tua prudentia præsentibus literis innotescat, quod.*]

CAP. XIII.

Conuentus super iniuria clerici, vel super adulterio, adpellare potest, nisi sit notorius. h. d. cum ca. seq.

Idem.

---

a *Vigoren.* b *Cap. 9. eod. tit. in 1. compilatione. & post concil. part. 10. cap. 8. integra clausula extat in capit. 6. qui cleric. vel vou. in 1. compilat. & post concil. part. 21. capit. 3.* c *Cap. 10. eod. tit. in 1. compil. & post concil. par. 10. cap. 9.* d *vide l. si veteris. cum not. C. de fide instrum.* e *Cap. 11. eod. tit. in 1. compil. & post concil. cap. 10.* f *Cap 13. eodem titul. in 1 compilatione. & post concil. par. 10. cap. 12.* g *vide l. si quis ex. & ibi Bart. ff. de iurisd. om. iud.* h *Dictio, currere, deest in omnib. antiq.*

PEruenit *a* ad nos, quòd cùm clerici se conquerantur ab aliquibus vulneratos, vel aliàs esse læsos, qui impetuntur, Apost. sedem adpellant: [1 *& j.*] Et. mandamus, quatenus si eorum excessus publicus nō sit, & notorius, eos eccl. censura compellas, vt intra conueniens tempus adpellationem interpositam prosequantur. Si verò publicus est & notorius, adpellationis obtentu non prætermittas, quin eos excommunicatos denuncies, ipsosque facias sicut excommunicatos cautius euitari, donec passis iniuriam satisfaciant, & cum literis tuis apostolico se conspectui repræsentent.

[1 *Sed adpellationem interpositam nolentes prosequi, consortia hominum deuitare contemnunt. Verum quia quid tibi faciendum sit, exinde nostris literis certiorari desideras.*]

CAP. XIIII.

Summatum est s. cap. prox.

Idem *archiepiscopo Toletano.*

COnsuluit *b* nos fraternitas tua: [1 & *j.*] Con. t. t. duximus respondendū, quòd si aliqui quos manifestum sit & notorium vxorem alterius detinere, aut iniecisse manus violentas in clericum, adpellauerint: eorum adpellationi non est aliquatenus deferendum. Sed cùm multa dicantur notoria, quæ non sunt, prohibere debes, ne quod dubium est, pro notorio videaris habere. Illos autem, qui adpellant à præsentia tua, cogere debes intra tempus conueniens adpellationem interpositam prosequi, aut iudicio tuo adpel. remota parere.

[1 *Vtrum deferendum sit adpellationibus quando causa frustratoria dilationis appellatur, nec interpositā appellationem prosequuntur. Super quo vtrq;.*]

CAP. XV.

Hoc cap. summatum est s. eod. cap. meminimus.

Idem *Dulmens. episcopo.*

SVggestum est *c* auribus nostris, quòd cùm oppressi ad præsidium Apost. sedis recurrunt, & adpellatione facta iter adripiunt, aduersarij eorum adpell. interpositam cognoscentes, nec ad præsentiam nostram accedunt, nec responsalem transmittunt. cùm autem senserint illos ad nostras literas reportasse, in vocem adpellationis prorumpunt, & iter ad nos adripiunt veniendi, vt sic eorum solicitudinem, à quibus impetuntur, eludant. Tuæ consultationi taliter respondemus, vt si quis deprehensus fuerit, hoc ex fraude vel malitia facere, adpellationi eius non deferas, neq; ob id causam tibi commissam terminare postponas, quia decretalem epistolam, qua tales muniri videntur, non ad deprimendam *d* cuiusq; iustitiam, sed ad remouendum grauamen nos fecisse cognoscas.

CAP. XVI.

Excommunicatus pendente cognitione adpellationis, absolui potest ad cautelam: & si adpareat eum legitimè adpellasse, non punitur pro eo, quòd interim celebrauit diuina.

Idem *Eboracensi archiepiscopo.*

AD præsentiam nostram R. *e* presbytero veniente, episcopo Tusculano, & P. sanctæ Susannæ Cardin. tuam & ipsius causam commisimus audiendam. Qui ad obiectionem tuam, licet R. presbyter non esset excomunicatus de iure, de facto tamen fecerunt eum absolui. Ideoq; mandamus, quatenus prædictum presbyterum pro eo, quòd post excommunicationem contra adpellationem factam diuina cantauit, nullatenus inquietes, sed ad eum statum reducas omnia, in quo erant tempore adpellationis emissæ.

---

a *Cap. 15. eodem tit. in 1. compilat. & post conc. p. 10. c. 13. vide Bal. in l. adductos. C. de ep. aud. & Dd. in c. Rom. de adpell. in 6.* b *C. 16. eodem titul. in 2. compil. & post conc. p. 10. c. 14.* c *C. 20. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Later. sub Alex. III. p. 10. c. 19.* d *deprimendum.* e *C. 2 eod. tit. in 1. compilatione. & post conc. p. 10. c. 31. vide cap. cupientes § quod per viginti. & ibi Gem. in. de elect. lib. 7.*

CAP. XVII.

Si adpellans turbatur in possessione, super qua fuit adpellatum, iudex à quo potest illam possessionem sibi reformare, adpellatione in suo statu permanente. h. d. secundum communem intellectum.

Idem *Cantuariensi archiepiscopo.*

CVm *a* teneamur: [1 & *j.*] Quoniam *igitur* nos consulere voluisti, vtrum si eorum possessio, qui ad audientiam nostram adpellant, turbata fuerit, tibi eam sibi liceat reformare, eo de quo appellatio est interposita prætermisso. Prudentiæ tuæ taliter respon. quòd si exinde ad te querela peruenerit, id ordine iudiciario tibi licebit expediri.

[1. *Consultationibus singulorum, quantum nobis dominus ministrauerit, respondere tanto gratius tibi volumus responsum impendere, quanto personam tuam abundantiori diligimus charitate.*]

CAP. XVIII.

Generalis & vaga adpellatio respectu cuiuslibet grauaminis non valet, sed restricta ad certam causam sit.

Idem *episcopo & archidiacono de Bononien.*

COnsuluit: *b* [1 & *j.*] Consul. vestræ t.t. quòd si generaliter adpel. quis interponeret ab omni grauamine, quod sibi posset contingere, huiusmodi adpellationem tenere non debet. Si verò ab aliquo iudice super omni grauamine, quod in vna causa sibi possit inferri, quanquam generalis adpellatio sit interposita, adpellationi tamen eius est ab eodem iudice deferendum.

[1 *Nos vestra deuotio vt si appellatio quæ ab omni grauamine interponitur, teneat, vestram prudentiam redderemus nostris literis certiorem, & ideo.*]

CAP. XIX.

Adpellatio friuola non excusat inferiorem, quò minus teneatur obedire superiori. ut de contemptu puniatur, nisi innocentiam suam aliter purget. h. d. Et est casus notabilis, in eo quod dicitur istum esse puniendum.

Idem *Zamerensi episcopo.* c

CVm parati *d* essemus tuas petitiones admittere, I diaconus Cardi. olim Apost. sedis lega. proposuit, quòd cùm ad eius vocationem cõtempsisses accedere, in personam tuam excommunicationis sententiam promulgauit: [1 & infra.] Cumq; N. canonicus B. Iacobi firmiter adseueraret, quòd in legatione regis esses, & ideo non potuisses ad vocationem prædicti Cardin. accedere. Cardinalis econtrà adseruit, quòd non in legatione regis, sed in Salamantina ecclesia, te suus *e* nuncius inuenisset: [2 & *j.*] Nos verò attendentes, quòd te non decuit contemnere obtentu adpel. ad vocationem venire legati: præcipimus, quatenus vel in persona propria, vel per nuncios idoneos apostolico te conspectui repræsentes, innocentiam tuam (si poteris) ostensurus.

[1 *Post excommunicationem eius qui vice nostra fungebatur, te fecisti in episcopum consecrari.*]

[2 *Et tibi dixisset, quod in alia ecclesia te non esset requisiturus. Et cùm iterum ex parte tua fuisset propositum, quod quando Ven. fr. n. archiepiscopus Compostellanus appellauit, tuã appellationem etiam interposuisset: Cardinalis adiecit quod appellatio illa te tueri in hac parte non potuit, quin ad ipsius vocationem accedere tenereris.*]

CAP. XX.

Si mandatum factum ei, qui iurauit stare iudicio ecclesiæ, excedit limites iuramenti & licitæ promissionis, adpellare poterit, aliàs secus. h. d. compendiosè. Abb.

Idem *Cantuariensi archiepiscopo.*

AD hæc: & infra. *a* Præterea de his, qui iuramentum præstant, quòd ecclesiæ stabunt iudicio, & postea adpellant: Id tua solicitudo prouideat, vt eos seruare quod iurant, vel intra xl. dies post adpellationem interpositam iter adripere ad ipsam prosequendã compellas.

CAP. XXI.

Summa vt s. cap. proxim.

Idem *Carnotensi episcopo.*

QVæstioni, quam facis, vtrum *b* adpellationi illius sit deferendum, qui (sicut moris est) præstito iuramento absolui meretur, & antequam ei mandetur aliquid, vel mandato recepto causa subterfugij adpellauerit: Respon. quòd appellationi, quæ iuramento eius debeat derogare, non est in aliquo deferendum, sed statim erit in eandem reducendus sententiam: quæ (donec mandatum susceperit, & susceptum pro posse fuerit prosecutus) debet firmiter obseruari.

CAP. XXII.

Adpellans ab ordinario, postea de delicto ab eo commisso puniri potest per ipsum ordinarium. h. d. sed supple ad textum idem esse de antea commissis, si nunc de illis adcusatur, vt cap. ad hæc 1. s. eo. & cap proposuit j. eod.

Idem *Vinton. episcopo.* c

PRæterea *d* de his, qui ad sedem Apost. adpellant, & postea grauia committentes, sed dum conueniuntur, adpellatione tuentur: Duximus respondendum, quòd eos appellatio non debet in sua iniquitate tueri, quò minus eorum excessus censura canonica puniatur.

CAP. XXIII.

Qui non detulit adpellationi sui aduersarij, de sua posteriore circa idem contra eum excipere nequit.

Idem *Grandensi patriarchæ & S. Vitalis presbytero Cardinali.*

COnstitutis in præsentia nostra *e* abbate sancti Felicis & presbytero R. pro controuersia, quæ de electione Torcellanæ ecclesiæ est suborta: & infra. Ideoq; mandamus, quatenus si archidiaconus post adpellationem & denunciationem excommunicationis ad nominationem sæpe dicti C. processerit, & primicerius cum canonicis, & plebanus cum adsensu cleri episcopatus vel maioris & sanioris partis prænominatum I. in episcopum & pastorem elegerint, non obstante adpellatione præfati archidiaconi, si ipse adpellationi prius factæ non detulit: electionem de præfato I. factam auctoritate Apostolica confirmetis.

CAP. XXIIII.

Adpellans ab ordinario in vna causa, in aliis coram eo respondere tenetur: potest tamen eum recusare vt suspectum, nisi conueniatur de crimine manifesto, & in quo non cadit excusatio nec suspicio, vt quia imponitur pœna iuris surgens ipso facto. hoc dicit, secundum intellectum intrinsecum.

Idem *Eboracensi archiepiscopo.*

PRoposuit nobis M, *f* clericus tuus, quòd sæpe contingit, vt cum aliquis super aliqua causa adpellat, in aliis causis, in quibus non est adpellatum, respondere recuset. Super quo tibi taliter respondemus, quòd licet pro illa adpellatione non minus teneatur in aliis, super quibus adpellatum non est respondere: iudex tamen, à quo adpellatur (quia illi omnino suspectus est) eum non debet ad respondendum super aliis compel-

a *Cap. 32. eod. tit. in 1. compil. & post conc. p. 10. c. 25.* b *Cap. 27. eod. tit. in 1. comp. & post conc. par. 50. cap. 54.* c *aliàs, Zameren. al. Zamorien. al. Amoren. al. Gemoten.* d *Cap. 29. eod. tit in 1. compil. & post conc. Later. sub Alex. III. p. 10. c. 28.* e *vid. l. si quis uxori § appellationem. & ibi Bart. ff. de furt. & in l. eum qui § 1 ff. commod.*

a *Cap. 30. eod tit. in 1. compil. & post concil. part. 10. cap. 29. Gloss. in canon. quod bene 6. quæst. 4.* b *Cap. 31. eod. tit. in 1. compilat. & post concil. par. 7. cap. 20. ubi habes integram clausulam.* c *aliàs, Vintonien. aliàs Vintonen.* d *Cap. 32. eo. tit. in 1. compil. & post concil. par. 50. cap. 53.* e *Cap. 37. eo. tit. in 1. compil.* f *Cap. 38. eod. tit. in 1. compil.*

lere, nisi pro crimine adeo graui & manifesto, quo ipso actu meritò sit damnandus.

CAP. XXV.

Absoluitur excommunicatus cautione recepta, licet aduersarius, vel excommunicator, ne absoluatur, adpellet. h.d. secundum vnum intellectum, quem tamen oportet limitare, quando excommunicatio non fuit lata pro manifesta contumacia vel offensa: quia tunc non debet absolui, nisi satisfactione praecedente, vt in cap ex part. 1 ĳ. de verb. sign.

Idem *R. Cantuariensi archiepiscopo.*

QVa fronte nos *a* consulere valeas, non videmus: cum dicaris ordinem iuris peruertere. iam enim non in ecclesia, sicut est canonicum & honestum, non etiam in palatio, non in camera tua, sed in camera regis contra debitum iuris, & pontificalis officij dignitatem, episcoporum electiones diceris confirmare: [1 &. ĳ.] Sanè si quis pro contumacia vel alia qualibet causa interdicto vel excommunicatione tenetur adstrictus, & offert se ad iustitiam, de his, pro quibus sententiam ipsam excepit, iudex eum (ne in excommunicatione decedat) absoluere poterit, etiam si pars aduersa, ne absoluatur, adpellationis obstaculum interponat: ab ipso tamen ante absolutionem sufficienti cautione recepta, quòd vel in præsentia Rom. pontif. ad cuius audientiam adpellatur, si maluerit aduersarius, vel coram iudice, cui causam delegauerit, iuri s pareat æquitati. De his etiam, qui conqueruntur se irrationabiliter excommunicationi vel interdicto suppositos, illud idem dicimus, etiam si hi qui huiusmodi protulerunt sententiam, ad sedem Apostolicam duxerint adpellandum.

[1 *Verum ne petitionibus tuis nostrum denegare videamur assensum, super his de quibus nos consulere voluisti, tibi prout dedit nobis dominus, respondemus.*]

CAP. XXVI.

Prælatus subditum suspendere vel excommunicare non debet, nisi monitione præmissa: nec subditus contra disciplinam ecclesiasticam adpellare potest, maximè si est religiosus. Et iudex à quo, præfigit terminum adpellanti ad adpellationem prosequendam, intra quem si non prosequitur, iudex à quo readsumit iurisdictionem. Adpellans verò non prosequens adpellationem suam, condemnatur in expensis, adpellato hoc prosequenti.

Idem *in concilio Lateranensi.* b

REprehensibilis, *c* [1 &. ĳ.] Præsenti decreto statuimus, vt nec prælati (nisi canonica monitione præmissa) suspensionis vel excommunicationis sententiam ferant in subiectos, nisi forte talis sit culpa, quæ ipso suo genere suspensionis vel excommunicationis pœnam inducat. Nec subiecti contra disciplinam ecclesiasticam in vocem adpell. erumpant. Si verò quisquam pro sua *d* necessitate crediderit adpellandum: competens ei ad prosequendam adpellationem terminus præfigatur: intra quem si forte prosequi neglexerit, tunc episcopus liberè sua auctoritate vtatur. Si autem in quocunque negotio aliquis adpellauerit: & eo, qui adpellatus fuerit veniente, qui adpellat venire neglexerit: si quid proprium habuerit, competentem illi recompensationem faciat expensarum: vt hoc saltem timore *e* territus, in grauamen alterius non facilè quis adpellet. Præcipuè verò hoc in religiosis volumus obseruari, ne religiosi, cùm pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra regularem *f* prælati sui & capituli disciplinam adpellare præsumant, sed humiliter ac deuotè suscipiant, quod pro salute sua fuerit eisdem iniunctum.

[1 *Valde consuetudo in quibusdam partibus inoleuit; vt cùm fratres & coepiscopi nostri seu etiam archidiaconi appellaturos quosdam in suis causis existimant, nullis penitus admonitione præmissa, suspensionis seu etiam excommunicationis sententiam ferunt. alij etiam dum superioris sententiam & disciplinam canonicam reformidant, sine vllo grauamine appellationem obijciunt, & ad defensionem iniquitatis vsurpant, quod ad præsidium innocentum dignoscitur institutum. Quocirca ne vel prælati sine causa valeant grauare subditos, vel subditi pro sola valuntate sub appellationis obtentu correptionem valeant eludere prælatorum.*]

a *Cap. 41. eod tit. in 1. compil. & post concil. Lateranen. sub Alexand. III. part. 3. cap. 2.* b *sub Alexand. III. cap. 6.* c *Cap. 42. eod. tit. in 3. compil. Quam caute & prudenter sententia excommunicationis ferenda sit, tradit Trident. concil. Sess. 24. de reform. cap. 3.* d *al. sui.* e *perterritus, detentus. al. deterritus.* f *In C. Bar. contra regulam prælati sui, & capituli sui disciplinam appellare, &c.*

CAP. XXVII.

Iudex à quo non obstante adpellatione cognoscit de causa, si adpellans non prosequetur: hoc primo. Et iudex vt suspectus recusatus, potest alteri causam committere. hoc secundo.

Idem *p. c. Eam te.*

AD *a* hæc: [1 &. ĳ.] Cùm à te super aliqua causa fuerit adpellatum: fas tibi sit appellantes adpell. remota compellere, vt vel adpellationem interpositam prosequantur, vel coram te iuris pareant æquitati. Aut si alterutra partium te suspectum habuerit, te insistente iudicem eligant, *b* qui propositam inter eos valeat dirimere quæstionem.

[1 *Præsentibus tibi literis duximus indulgendum, vt.*]

CAP. XXVIII.

Si canonicus ad residentiam monitus adpellat, statutur sibi terminus ad appellationem prosequendam: & interim deseruitur beneficio per vicarium de fructibus beneficij sustentandum: & si adpellationem non prosequitur, vel residentiam non facit, priuatur prabenda.

Idem *Salabriensi episcopo.* c

PEruenit ad nos *d*, quòd cum V. ecclesiæ tuæ canonicum, vt in ea residétiam faceret, monuisses, in appellationem prorupit: [1 & ĳ.] Cum *ipse* [autem] frustratoriæ dilationis causa videatur dictus canonicus appellasse: mandamus, quatenus eum studiosè moneas, vt in eadem ecclesia residentiam faciat: vel intra terminum eam prosecuturus iter ad nos adripiat veniendi. Interim verò alicui honestæ personæ vices eius in ecclesia prætaxata committas, & ei de beneficiis illius adsignes, vnde possit congruè sustentari. Quod si prælibatus V. alterum istorum adimplere neglexerit, tu de præbenda sua priues eundem, & eam alij idoneæ personæ concedas.

[1 *Et appellationi sua terminum proximum festum B. Luciæ præfixit. Quoniam igitur indignum est pro eius & aliorum subterfugio prædictam ecclesiam debitu obsequiis defraudari.*]

CAP. XXIX.

A iudice iurisdictionem exequente non appellatur.

Idem.

COnsuluit nos tua fraternitas, vtrum sit *e* appellationibus deferendum à rege Francorum pro Iudæis interpositis, vt mancipia detineant Christiana: [1 &. ĳ.] Non conuenit, vt pro huiusmodi appellationibus ab obseruatione decreti debeas abstinere.

[1 *Et vtrum sustinere debeas quod de nouo constituant synagogas, vbi eas nullatenus habuerunt.*]

a *Cap 43. eod. tit. in 1. compil.* b *vide l. si suspecta. cum gloss. & l. secundo requiris. ff. eod.* c *Aliàs Salesburin. aliàs, Salesberien.* d *Cap. 44. eod. tit. in 1. compil.* e *Cap. 1. eod. titul. in 2. compilat. quantam potestatem habeat Papa super Iudæos, & alios infideles, tradit Innocen. & alij in cap. super his. ĳ. de vot. & vot. red.*

CAP. XXX.

Qui ante citationem vel notitiam literarum misit nuncium ad Papam, appellare potest ne delegatus procedat, secus si post.

Idem *Genuensi* a *archiepiscopo.*

AD hæc sicut *b* asseris [1 *& infrà.*] Respondemus, quòd iudex si ei constiterit appellantē antè, quàm partes essent citatæ, vel delegatio causæ peruenisset ad ipsum, qui appellationis interponit obstaculum, nuncium ad sedem Apostolicam destinasse, factæ debet appellationi deferre. sed si post citationem fuerit destinatus, satis potest exequi, quod mandatur.

[1 *Quandoq; super communi causa quæ iudici appel. re. committitur, altera pars appellat, asserens se pro eadem causa nuncium suum ad sedem Apostol. destinasse, ad quod taliter.*]

CAP. XXXI.

Qui non detulit appellationi interposita ad Papam, mittitur cum literis ordinarij ad curiam puniendus.

Idem.

DE *c* priore: [1 *& infrà.*] Cæterum si præfatus canonicus priorem propter suas enormitates manifestas, quæ ipsum notabilem reddunt ad sed. apost. appellauit, & ipse tali appel. deferre contempsit: eum cum literis tuis veritatem continentibus, de tanto excessu satisfacturum ad sed. apost. venire compellas.

[1 *Qui non deferens protectioni & appellationi vestræ ad sed. apost. factæ quendam canonicum suum vestibus fecit omnibus vsq; ad camisiam spoliari, & eum accusationi & appellationi renunciare coegit, qui & de suis & quorundam fratrum enormitatibus murmurauit: id tuæ solicitudini duximus insinuandum, vt super hoc rei veritate diligentius inquisita, si inueneris quod pro euitanda disciplina prædictus canonicus appellauit, eidem priori propter ea nullam pœnam infligere debes, quoniam sacr. Rom. ecclesia & huiusmodi appellationem non consueuit admittere, ne monachis vel canonicis regularib. præberetur audacia delinquendi.*]

CAP. XXXII.

Contra constitutionos regulares, appellatio religiosum non defendit.

Idem *vniuersis abbatibus.*

QVia *d* nos: [1 *& infrà.*] Vt abbates, qui de aliqua publica infamia publicè respersi sunt *e* aut conuicti, deinde *f* in communi capitulo commoniti prælationi cedere noluerint, adpellandi non habeant facultatem.

[1 *Elegit dominus in hæreditatem sibi, & à longè de alto prospexit paci & tranquillitati vestræ, quantum diuina gratia concedit, prospicere cupientes auct. ap. vobis concedimus & indulgemus.*]

CAP. XXXIII.

Iudex à quo, potest præfigere terminum adpellanti ad prosequendam adpellationem, quo lapso, readsumit iudex iurisdictionem.

Idem.

AD aures *g* nostras: [*& j.*] Adpellanti ad persecutionem adpellationis terminus congruus præfigatur: intra quem, si adpellationem non fuerit prosecutus, extunc compellatur stare iudicio delegati.

[1 *Nostras te significante peruenit quod cùm interdictum tibi vel aliis causas sub. ap. re. delegamus altera partium, vt tamen valeat declinare iudicia delegati, quæstiones incidentes opponit, & tum licet in principali causa app. re. non sit procedendum, in app. tandem vocem prorupit, appellationi suæ terminum non præfigens, sicq; partem aliam sine prosecutione appellationis facit remanere suspensā. Postulas igitur tibi & aliis iudicibus indulgeri, vbi causæ sine appellatione committuntur incidentes quæstiones sine debito app. postposita valeas terminare. Cæterum cùm incidentes quæsteones sæpius præiudiciales non immerito iudicentur, petitionem tuam in hac parte non duximus admittendam. Sed ne qua pars frustratoriis diutius affligatur.*]

CAP. XXXIV.

Si præcedente grauamine quis submittit se protectioni superioris, habetur pro adpellante: dummodo seruauerit ea, quæ in adpellatione sunt necessaria.

Idem *Abulensi episcopo.*

AD audientiam *a* nostrā noueris peruenisse: quod cum Zamorensis episcopus G. presbyterum ecclesiæ sancti Iacobi Zamoren. multipliciter molestaret: tandem idem presbyter se & ecclesiam *b* suam, nostræ protectioni subiecit: [1 *& j.*] Licet autèm prædictus presbyter ex simplicitate forte verbum adpel. non expresserit: quia tamen postquam se & sua nostræ protectioni subiecerat, non debuit sine causæ cognitione aliqua sententia condemnari: mandamus, quatenus (si ita tibi constiterit) sententiam, quam præfatus episcopus in eundem presbyterum tulit, denuncies non tenere.

[1 *Sed præfatus episcopus pro eo fortè quod expressè non appellauit, in eum post inuocatum sed. apost. patrocinium, contra etiam priuilegium Compostellanæ ecclesiæ indultum excommunicationis sententiam promulgauit.*]

CAP. XXXV.

Causa non est ad iudicem à quo remittenda, adpellatione adhuc non iustificata, nisi de partium consensu.

Idem *archiepiscopo Tarracon.* c

ACcepta *d* conquestione canonicorum Pampillon. [1 & infra.] Non debet ad eos causa remitti, nisi partes consenserint à quibus noscitur adpellatum.

[1 *Quod di. fi. n. dux Nauarrorum eos bonis suis spoliasset, causam ipsam tibi frater ad eorum petitionem commisimus terminandam. Verum quoniam nobis tacuerunt quod ab audientia fuit ad sed. apost. appellatum, nec nos si hoc nobis constitisset, tuo causam commisissemus examini cum.*]

CAP. XXXVI.

Delegatus etiam datus cum clausula, adpellatione remota, recusari potest, si est consanguineus impetrantis, vel si fuit aduocatus eius in illa causa.

Lucius III. *G. altero* e *Lincon. canonico.*

POstremo fraternitati *f* tuæ literis præsentibus intimamus, quòd si causa alicui fuerit delegata, qui consanguineus sit illius, qui literas impetrauit, aùt in eodem negotio aduocati officio functus, vel ex alia iusta causa suspectus: huiusmodi delegatus non immerito poterit recusari, quamuis adpellatione remota fuerit ei negotium delegatum.

CAP. XXXVII.

Sententia interdicti non suspenditur per adpellationem sequentem.

Idem *Noruicensi episcopo.* g

AD hæc *h* quoniam sub interdicto aliqui constituti adpellant, & deinde illud seruare contemnunt: quid in hoc casu seruandum sit, consulere voluisti.

---

a *al. Ianuensi, sed idem est. nam olim Genuam, Ianuam vocabant.* b *C. 2. eod. tit. in 2. compil. & de missione nuncij, an aliquid operetur, Panorm. j. hoc tit. cap. vt debitus.* c *Cap. 3. eod. tit. in 2. compil. vide Guid. Pap. hic.* d *C. 5. eo. tit. in 2. compil.* e *Verbum sunt deest in plur. antiquis.* f *al. & deinde.* g *C. 6. eo. tit. in 2. comp. vnde cognosces apertè huius decretalis sensum.*

a *C. 7. eo. tit. in 2. comp. vide Lanfr. de Oreano in c. quoniam. §. de probat.* b *Dictio suam deest in antiq.* c *al. Teraco.* d *C. 2. de rescr. in 2. comp. vide intelligitur hoc fragm. vide l. legatus. ff. de offic. præs. & l. munerum § iudicandi. ff. de mun. & hon.* e *al. VValtero. al. Gualtero.* f *C. 45. eo. tit. in 1. comp. & post conc. par. 10. c. 18.* g *al. Nouariens.* h *C. 46. eo. tit. in 1. comp.*

Noueris igitur, quòd sicut post adpell. excommunicari non possunt: sic interdictum nequeunt, cui ante adpel. eos constat suppositos, declinare.

CAP. XXXVIII.

Iudex adpellationis remittit adpellantem, & causam ad priorem iudicem: nisi sibi constiterit à grauamine vel iniusta sententia fuisse adpellatum.

Clemens III.

CVm *a* in ecclesia: & infrà. Accepimus, quòd quidam clerici de Gual. occasione iudicij tui, quod velle obseruare se iactant: Linconen. episcopi iudicis ordinarij sine causa rationabili cognitionem euitant. Vnde mandamus, quatenus si quando contigerit aliquem de clericis à præfato episcopo ad tuam audientiam adpellare, non ante adpellationem admittas, quàm tibi constiterit eam vel à grauamine, vel iniusta condemnatione *b* porrectam: alioquin ipsum ad prædicti episcopi audientiam remittas, adpell. remota eius iudicio pariturum.

CAP. XXXIX.

Si adpellans, qui non prosequitur, redit ad iudicem à quo & iterum grauatur (non obstante prima desertione) potest iterum adpellare. h.d. & est casus notabilis. Panor.

Idem.

DIrectæ *c* nobis tuæ literæ demonstrarunt, quòd cùm in tua præsentia causa cuiusdam matrimonij tractaretur, in qua pars viri consanguinitatis vinculum opponebat: & pars mulieris ad sedem Apost. adpellasset, nec adpellationem suam, præfixo termino fuerit prosecuta: postmodum ea renunciante adpellationi, quam fecerat, tu in causæ cognitione procedens de parentela testimonia recepisti: verùm quia mulieris pars iterū adpellauit, postulas vtrum ad calculum sententiæ procedere valeas, edoceri. Respondemus igitur, quòd licet iuxta decretum Lateran. concilij postquàm in termino prosequendæ adpell. statuto adpellans suam adpell. non fuerit prosecutus: auctoritate tua libere possis vti: tamen quia iterum adpellauit (cùm secundum iura ei licuerit *d* in eadem causa bis adpellare) se à iurisdictione tua fecit exemptam, præsertim cùm hic ad separationem matrimonij, quod est res fauorabilis, intentio viri procedat.

CAP. XL.

Sententia excommunicationis, suspensionis, vel interdicti lata sub conditione suspenditur, si ante conditionis euentum fuerit adpellatum. h.d. inhærendo verbis literæ, vt sic satisfaciat cuilibet lecturæ. Et est decisio subtilis, & multum allegabilis.

Cælestinus III.

PRæterea *e* requisiti fuimus, si quis iudex ita protulerit sententiam: Nisi Sempronio intra xx. dies satisfeceris, te excommunicatum, vel suspensum, aut interdictum esse cognoscas: *f* ille in quem fertur sententia medio tempore adpellans ad diem statutum minime satisfecerit: vtrum ille sententia tali ligetur: aut interpositione adpell. tutus existat. Videtur autem nobis, quòd in huiusmodi sententiam adpell. obstaculum debeat impedire.

CAP. XLI.

Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in vno remoueatur adpellatio: intelligitur remota etiam in aliis. h.d.

Idem.

SEcundo *a* requiris, cùm pluribus articulis in vna commissione positis, in vno tantum cōtingit adpellationem expresse vetari: vtrum adpellatio teneat, si super aliis fuerit adpellatum? In quo tibi respondemus: quòd cùm secundùm B. Gregorium *b* verba intentioni deseruiant, *c* & hæc sit nostra intentio, vt de omnibus articulis, qui in commissione ponuntur, iustitia suum consequatur *d* effectum: in omnibus adpellatio intelligitur interdicta. Nihil enim interest, vtrum inhibeatur primo, an secundo, medio, *e* an in fine: cum (sicut vtriusq; iuris argumenta nos docent) ea, quæ in principio, ad medium & ad finem: illa verò, quæ in medio, ad finem atq; principium sæpe referri contingat.

Causa suspicionis proponenda est coram iudice, qui recusatur, & probanda coram arbitris. h.d.

Tertiò postulas edoceri: [1 & ℣.] Consult. t. responsum. quòd cùm aliquis iudicem proponit se habere suspectum, suspicionis causam coram eodem allegare tenetur: sed partes vt in aliquos non valde remotos conueniant, per eundem iudicem debent cogi: coram quibus si causa suspicionis intra terminum competentem probata non fuerit, tunc demum auctoritate sua iudex vtetur. Quòd si coram ipsis causa suspicionis probata fuerit, causæ cognitioni supersedere tenebitur recusatus. Ipsa namq; ratio dictat, quia suspecti & inimici iudices esse non debent.

[1 *Cum aliquis iudicem tanquam suspectum recusat, an causam suspicionis debeat allegare, & eam nisi manifesta sit coram eodem iudice probare teneatur. Vtrum etiam iudex possit in eodem iudicio & negotio procedere, si ille qui suspicionem obiicit causam eius aut non valet, vel non possit in iure probare.*

CAP. XLII.

Non tenetur iudex vel aduersarius deferre adpellationi, cui non detulit adpellans.

Idem.

AN sit deferendum *f* adpel. illius, quem aduersarius de expoliatione post adpell. legitimè interpositam sibi facta *g* paratus est incontinenti conuincere, nos duxisti per tuos nuncios consulendos. Respondemus, quòd cùm in eo *h* quis puniendus sit, in quo deliquit: qui adpellationi deferre neglexit, *i* se beneficio reddit appellationis indignum.

CAP. XLIII.

Habet duos intellectus, secundum primum hoc intendit: Merus executor non recusatur, nec ab eo adpellatur, nisi modum excedat, maxime si est datus cum clausula, adpellatione remota: secundum alium intellectum h.d. A iudice suspecto non receditur per adpellationem, nisi modum excedat.

Innocentius III. *Illustri regi Francorum.*

NOuit ille *k* qui nihil ignorat: [1 & ℣.] Præterea interdicti sententiam Cardi. non edidit, sed potius publicauit: nec fuit dictator ipsius, sed verius *l* executor. Vnde cùm secundum ius executoribus adpellari non possit, nisi forsan modum excederet in exequēdo, nos etiam in literis super hoc directis ad ipsum adpellationis curauimus obstaculum inhibere, adpellationi ab eo interpositæ non fuerat deferendum. De suspicionis autem *m* obiectis licet eum meritò tibi suspectum fuisse credamus: non tamen & si fuisset,

a Cap. 11. eodem titul. in secunda compilatione. Vide Guid. Pap. hic. b Vide l. qui ad ciuilia. Cod. de appellatio. c Cap. 13. eodem titul. in tertia compilatione. d In omnibus manuscriptis, et licuerat in eadem causa appellare secundo. e C. 14. eod. tit. in 2. compil. vide Bald. in repet. commissa de elect. in 6. & Antonius de Butrio in cap. licet: de voto & voti redempt. f videtur deesse coniunctio, &, quæ est in vet. comp.

a Cap. 16. eod. tit. in 2. compil. b lib. 26. in Iob, c. 7. c vide l. pater § fundum. ff. de leg. 3. & l. cum pater § dulcissimis. & vtrobiq; per Bar ff. de leg. 2. d exequatur. e medio, an fine. f Cap. 17. eod. tit. in 2. compil. g al. factam. h vox quis deest in antiquioribus. i neglexerit. k vid. c. nouit 3. de off. leg. cum pars est. & cap. 1. eod. tit. in 3. compil. l al. verius. m In recent. impress. De suspicione autem obiecta.

propter

propter appellationem interpositam ab eo desistere debuisset: ad quod non proprio motu, sed nostro potius præcepto processit.

[1 *Quæ hic abscissa sunt, reperies supr. de off. legati nouit.*]

Cap XLIV.

Si adpellatio recipitur à iudice vel adprobatur à parte, terminus ad eam prosequendam præfixus obtinet vicem peremptorij, vt in absentem procedatur, ac si peremptoriè fuisset citatus: nec talis terminus præueniri poterit ab aliqua partium.

Idem.

SAepe *a* contingit, quòd cùm ad nostram audientiam adpellatur: propter defectum partis alterius neque per se, neque per responsalem idoneum adpellationem interpositam prosequentis, vel forsitan ex malitia subsequentis responsalis mandatum procuratoriũ occultantis lites, quæ de facili poterant terminari, remaneant indecisæ (cùm frequenter iuris quæstio moueatur, cuius apud nos probationes necessariæ [in *b* contrario] non existunt, & interdictũ etiam facti, quomodo de leui posset partibus præsentibus comprobari. Vnde licet in Lateran. concilio *c* fuerit constitutum, vt si in quocunque negocio aliquis adpellauerit, & eo qui adpellatus fuerat veniente, qui adpellauit venire neglexerit: competentem illi recompensationem faciat expensarum, vt hoc saltem timore *d* deterritus, in grauamen alterius non facilè quis adpellet. Quia tamen propter hoc quæstiones prorogantur, præsenti decreto statuimus, vt si huiusmodi adpellatio vel à iudice *e* recepta, vel à parte fuerit adprobata, post terminum adpellationi præfixum edicti peremptorij vires obtineat, ita videlicet, vt extunc in absentem perinde procedatur, ac si peremptoriè vocatus ad iudicium extitisset. Quòd si forsitan interposita prouocatio maliciose recepta, vel adprobata non fuerit, cùm constiterit legitimè prouocatum, nihilominus eam vigorem volumus obtinere. Saluis constitutionibus de prouocantibus post sententiam promulgatis: quibus adpellationes suas prosequi non curantibus, post terminum adpellationi prosequendæ præfixum, rata manet sententia, quæ fuerat adpellatione suspensa. Quicquid autem contra citationem peremptoriam posset ab absente proponi, aduersus adpellationem huiusmodi valeat allegari. Si quis autem terminum adpell. præueniens tacita veritate literas impetrauit, & careat impetratis, & pœnam contumaciæ non euadat. Hoc autem in litibus, sine iudiciis exercendis volumus obseruari.

Cap. XLV.

Adpellatione deserta per negligentiam adpellantis, potest iudex ex officio procedere in casibus, in quibus eius officium exuberat, & est casus valde notabilis.

Idem *Lemouicen.* f. *& Canturcen. episcopis.*

COnstitutus in præsentia *g* nostra archidiaconus Claremon. nobis exposuit, quòd Claremon. decanatu vacante, quidam canonici vota sua in episcopum transtulerunt, & episcopus cum quibusdam aliis expressè consentientibus in eundem archid. ei contulit decanatum, xj. canonicis prius adpellantibus, ne quis adsumeretur præter adsensum omnium in decanum, cùm electioni eius xxv. tum per se, tum episcopo medio consentirent. Cumque sancti Marcelli presbyter cardinalis tunc apost. se. leg. per partes illas transitum faceret, non vt adpellationi ad nos interpositæ derogaret, sed vt instructam transmitteret ad nos causam sancti *a* Egidij & sancti Andreæ abbatibus examinationem delegauit ipsius, & mandauit eisdem, vt partem contradicentē electioni decani citarent ad ipsum, contradictionis suæ causam in eius præsentia ostensuram: [1 *& infrà.*] Intellecto igitur per adsertionem cardin. quòd sub ea forma fuerat adpellatum, ne sine adsensu omnium procederetur in electione decani, & quòd adpellantes adpella. intra annum non fuerant prosecuti, nec erat propter quod eis esset biennium indulgendum, cum sicut bis intra tempus legitimum simplicem nuncium ad sed. Apost. destinarant, *b* sic potuissent saltem semel procuratorem idoneum destinasse. Ne tamen peremptorias exceptiones ex eorum parte propositas videamur sub silentio præterire, mandamus, quatenus si vobis constiterit archid. facto episcopi, ex quo nititur, sponte renunciasse, vel prædictum episcopum processisse ad electionem ipsius prætermissis prædictis, sine quibus ne procederet in illa translatione voluntatum, ex qua nititur archidia. proponitur esse actum, ei super decanatu silentium imponatis: alioquin nominationem seu electionem taliter factam de alib, & quicquid fuerit secutum ex ipsa, denuncietis irritum & inane.

[1 *Cùm igitur Card. prædictus quæ coram eo proposita sunt, nobis fideliter retulisset.*]

CAP. XLVI.

Contra electum, vel confirmatum nullum aliud ius expectantem, non admittitur regulariter exceptio, vel appellatio, maximè frustratoria ad impediendum electionis, vel confirmationis effectum: sed possessione habita, poterit accusari vel denunciari. hoc dicit, & secundum hoc est casus notabilis.

Idem *cancellario Meten.*

COnstitutis in præsentia *c* nostra N. decano sancti Saluatoris, & cantore Metens. [1 *& infrà.*] Meten. intimauit episcopus, quòd sancti Saluatoris præpositura vacante die electioni præfixo per patrem & filium & spiritum sanctum in virtute obedientiæ, ac sub animæ periculo canonicos adiurauit: vt secũdum Deũ, & iuxta conscientiam suam vnum eligerent de duobus, in quos partes videbantur oculos extendisse, quem ecclesiæ magis vtilem & idoneum reputarent. decanus autem cum duobus diaconis & subdiaconis tribus dictum cantorem in præpositum nominauit: cantor verò ipse, qui presbyterali officio fungitur, & custos cum scholastico & magistro B. sacerdotibus, leuitis duobus, & subdiaconis quinque te *d* concorditer elegerunt: cuius electionem tanquam à maiori & saniori parte capituli factam (cùm de personę tuę honestate constaret) prædictus episcopus confirmauit: & cùm tibi vellet domum *e* & inuestituram porrigere (vt moris est) decanus ad sedem apo. appellauit, contra te impotentiam duntaxat allegans, proponendo te in partibus illis, quasi penitus impotentem, in quibus propositura possessiones existunt, addens quòd alia tibi obiiceret in præsentia nostra, quæ tunc in præsentia iudicis suspecti noluit explicare.

Nos ergo, quia constitit euidenter illam appellationis causam quæ fuit expressa, rationabilem non fuisse: *f*

---

a *Ca. 2. eo. tit. in 3. compil.* b *Inclusa desunt in antiq.* c *sub Alex 3. cap 6.* d *detentus.* e *suscepta.* f *al. Lemouicen.* g *c. 3 eo tit. in 3. compilat. Ex hac Decr. obseruabis multa singularia quæ præ cæteris colligit Guid. pap. hic.*

a *Illidij.* b *destinauerant. al. destinarunt.* c *Ca. 4 eo. tit. in 3. compil. an necesse sit semper eligere magis idoneum. vide Thom. 2. 2 q. 63. art. 2. ad 3. arg. Sot. lib. 3. de iust. & iure q 6. art. 2. & Couarruu. in reg. peccatum de reg. iur. lib. 6. in 2. p. relect § 7.* d *Hoc est cancellar. Metensem, cui hæc scribit Papa.* e *donum habent aliquot exemplaria.* f *Quæ dicatur rationabilis causa: vide apud Bar. in l. quod verò ff. de legi. & in l. si postulauerit § ratio ff. de adult.*

aliam autem tunc non expreſſit, etſi dixerit idem decanus, quod aliam vellet obiicere coram nobis decreuimus, tuæ confirmationis effectum non debere per ea, quæ ſunt propoſita impediri. Si quid tamen contra te non in modum exceptionis ad impediendum electionis & confirmationis effectum, ſed in modum denunciationis, vel accuſationis duxerit proponendum, poſtquam pacificam ipſius præpoſituræ poſſeſſionem fueris aſſecutus, proponendi licentiam non negamus.

[I *& D. ſcholaſtico eiuſdem eccleſiæ tuæ procuratorib. benignam curauimus audientiam indulgere. Fuit autem nobis ex parte tua propoſitum, ſicut etiam ven. f. n*].

CAP. XLVII.

Appellare poteſt ſi locus non tutus partibus aſſignatur, etiam ſi ſit ſcriptum appellatione remota.

Idem *Vigorien. epiſcopo.*

EX parte tua: *a* [I *&c.*] Præſenti pagina reſpondemus, quòd cùm excuſetur honeſtè, qui ad præſentiam delegatorũ iudicum non poteſt ſecurè venire citatus, tu vel tui quoties ad illos iudices vos euocari contigerit, ad quorum præſentiam vobis periculoſum eſt ire, liberè poteris appellare, etiam ſi in literis commiſſionis appella. fuerit remedium intercluſum, niſi iudices vobis aſſignent locum idoneum & ſecurum.

[I *Fuit propoſitum coram nobis, quod cum inter Anglicos & Valen. ſint inimicitiæ manifeſtæ & ad partes illas Anglicis ſit tranſitus periculoſus pro viarum periculis & guerra quæ inter gentes illas frequenter eſſe dignoſcitur continua: multi de cauſæ ſuæ meritis diffidentes, te aliquando vel tuos auc. literarum noſtrarum trahere ſatagunt ad iudices in VVallia conſtitutos, vt ſic indefenſas cauſas etiam iuſtiſſimas relinquatis vel compoſitionem ſubeatis iniuſtam pariter & damnoſam. Cùm igitur cauſas quas committimus ſic velimus fine debito terminari, quod neutra partium contra iuſtitiam aggrauetur f. t. p. a. ſ. m. & tibi.*]

CAP. XLVIII.

Licitè adpellat reus, ſi non auditur excipiens procuratorem actoris non habere ſufficiens mandatum, vel ſe prius conuentum per alias literas, de quibus non fit mentio in ſecundis. hoc dicit, quo ad titulum.

Idem *epiſcopo, decano & præcentori Herforden.*

SIgnificauit *b* nobis magiſter hoſpitalis Eboracẽ. [I *&c.*] Præterea capitulum Eboracen. auctoritate quarundam literarum, in quarum ſigillo continebatur ſigillum capituli ad citationes tantum, cùm aliud ſigillum capitulum illud noſcatur habere, quendẽ conſtituebat actorem. ſed licet idem magiſter allegauerit, quòd occaſione literarũ illarum actor non deberet admitti, & inſuper adiunxiſſet, quòd auctoritate literarum quarundam à nobis ad alios iudices obtentarum prius conuentus non debuit per literas poſteriores, in quibus nulla fuerat mentio de prioribus, conueniri: iudices tamen exceptiones huiuſmodi admittere noluerunt, propter quod vocem ad nos adpellationis emiſit. Quocirca mandamus, quatenus ſi vobis conſtiterit ob dictas cauſas, vel earum aliquam ad noſtram fuiſſe audientiam adpellatum: reuocato in irritum, quicquid poſt adpellationem huiuſmodi noueritis eſſe factum, *c* partes, &c.

[I *Quod cum P. quondam rector Hoſpitalis illius diem clauſiſſet extremum, Ven. f. n. Eboracẽ. archiepiſcopus, ad quem & prædeceſſores ſuos hoſpitalis eiuſdem ordinatio pertinuit, ab antiquo volens ipſum ex defectu rectoris diſpendium ſuſtinere, dictum I. presbyterum eiuſdem domus à ſuis fratribus vnanimiter in rectorem electum præfecit ibidem, ſperans quod domus iſta per ipſum tam in temporalibus, quàm in ſpiritualibus reciperet incrementum: procedente verò tempore decanus & capitulum Eborac. eccleſiæ tanquam ad ipſos hoſpitalis eiuſdem ordinatio pertineret, magiſtrum ipſum à ſuæ adminiſtrationis officio remouere volentes literas ſuper hoc apoſtolicas ad decanum Lingonen. & ſuos coniudices impetrarunt, quarum auc. in ius vocari fecerunt tam archiepiſcopum quàm rectorem. partibus igitur die peremptoria aſſignata coram ipſis iudicibus conſtitutis, iudices aliis vices ſuas commiſerunt, ſola ſibi definitiua reſeruata.*

a *Cap. 5. eod. tit. in 3. compil. præter Philippum de Peruſ. hic, vide Bartol. in l. ante ſententiam. ff. de appell. recipiendis.* b *Cap. 6. eod. tit. in 3. compil. De materia ſigilli, vide Felin. in c. 2. ſupra de fide inſtr. Decium in cap. poſt ceſſ. ſup. de prob. & quos citaui in cap. 6. de fide. inſ.* c *attentatum.*

CAP. XLIX.

Licitè adpellat reus, ſi non auditur petens declarari rem petitam in libello.

Idem *magiſtro G. archid. &* a *VVermanno canonicis Sueſſonen.*

SIgnificantibus *b* T. & R. fratribus, noſtro fuit apoſtolatui declaratum, quòd cùm inter ipſos ex vna parte, & V. ex altera, ſuper quadam terra coram iudicibus delegatis quæſtio verteretur, ipſi cùm plures terras haberent, vt terra illa, ſuper qua quæſtio vertebatur, oſtenderetur eiſdem, à iudicibus poſtularunt: qd' cùm ipſi facere denegarent, ad noſtram audientiã prouocarunt. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita, reuocato in ſtatum debitum, ſi quod poſt adpellationem noueritis adtentatum, &c.

CAP. L.

Iudex à quo non poteſt ſtatuere terminum ad finiendam adpellationem: quod ſi fecerit, intelligitur ſtatuiſſe ad ſe præſentandum.

Idem *Eboracen.* c *(epiſcopo, &) de Luc. & de Monte molli abbatibus.*

EX inſinuatione *d* prioris & canonicorum ſanctæ Barbaræ nobis innotuit, quòd cùm inter ipſos ex vna parte, & V. camerarium de Tangar *e* ex altera, ſuper quondam *f* manerio coram iudice ordinario quæſtio verteretur, & idem camerarius ad noſtram audientiam adpellauerit, adpellationi teminum non præfigens dictus iudex, qui cauſam illius videbatur fouere pro eo, quòd quidam clericus commenſalis ſuus, dicti camerarij in eadem cauſa fuerat aduocatus, hunc terminum adpellationi præfixit, vt ad feſtum Purificationis vtraque pars eſſet ab adpellationis perſecutione reuerſa, licet non potuit nobis legem imponere, vt eam teneamur intra dictum terminum expedire, cùm & ſecundum legitimas ſanctiones lis, quę in cõſiſtorio principis ſperatur inferri, abſque damno moræ intacta permaneat, donec ipſam faciat introduci, & à proceribus dirimi iuxta morem. Interim autem nuncius camerarij præueniens nuncium eorundem, nec ipſo vſque ad terminum legitimum expectato, impetrauit literas & receſſit. Quia verò fraus & dolus alicui patrocinari non debent, mandamus, quatenus ſi eſt ita, partibus conuocatis, audiatis cauſam, &c.

CAP. LI.

Qui extra iudicium adpellat, ex veriſimilibus & probabilibus cauſis ne in poſſeſſione moleſtetur: ſi poſtea ſpoliatur, reſtituitur ante omnia in ſtatum, in quo erat tempore adpellationis emiſſæ. hoc dicit, inhærendo verbis literæ, & vt mos geratur vniuſcuiuſque lectura. Panor.

Idem *Roſen. & Bonden.* g *epiſcopis.*

a *Male Vin. Normanno.* b *Cap. 7. eo. tit. in 3. compil.* c *Abrimen. al. Abricen. epiſcop. & de Luen. & de Monte moreli, abb.* d *c. 8. eo. tit. in 3. compil.* e *Tangari. al. Tanger.* f *Hic perperam in vulgatis, monaſterio.* g *Bondonen. al. Roſenen. & Londonien. al. Bondon. & Londonen.*

BOnæ *a* memoriæ O. de camera persona ecclesiæ de Fau. viam vniuersæ carnis ingresso, abbas sancti Augustini Cantuariensis eiusdem ecclesiæ, quam ad se adserit pertinere, primò per quosdam monachos, secundò per seipsum possessionem ingressus, ad nos pluries vocem adpellationis emisit, ne quis eum super possessione ipsius ecclesiæ præsumeret molestare, cumque aliquandiu prædictam ecclesiam pacificè possedisset, quidam laici Cantuariensis diœcesis ipsum abbatem & monachos de possessione ipsius ecclesię, per violentiam eiecerunt: [1 *& .j.*] Procurator verò archidiaconi proposuit ex aduerso, quod defuncta persona ecclesiæ archidiacono tantum datur eius custodia. imò archidiaconi, qui fuerunt pro tempore, tam de iure communi, quàm de generali consuetudine, tam in illa ecclesia, quàm in aliis vniuersis eiusdem diœcesis, hoc iure semper vsi fuerunt. Præterea præfatus O. nomine archidiaconi ecclesiam possedit eandem, vtpote qui ei vnam procurationem, & v. sol. nomine ecclesiæ annis singulis exoluebat: [2 *& infrà.*] Præmissis igitur diligenter inspectis, prædictos abbatem & monachos in eum statum, in quo tempore adpellationis factæ ex verisimilibus & probabilibus causis ad nos legitime interpositæ fuisse noscuntur (proprietatis parti vtrilibet saluo iure) decernimus reducendos, ac fructus medij temporis perceptos *b* censuimus pariter adsignandos eisdem.

[1 *His igitur & aliis pluribus ex parte abbatis & monachorum propositis.*]

[2 *Eodem O. sublato de medio apud archidiac. animi possessio dignoscatur remansisse, quæ non perditur nisi archid. se putaret posse depelli, vel nisi veniens non fuisset admissus. Si ergo monachorum possessio quæ potius detentio clandestina debet dici: quoniam archidiac. ipsam possessionem non perdidit, & sic eam monachi nõ potuerunt rehabere, cùm duo in solidum quicquam possidere non possint. Cùm igitur Archidiac. potuit suo iure in possessionem intrare, ac tenentes de facto fortius eijcere potuit nullo existente, nec vllatenus resistente sibi ius proprium reseruare, cùm iuris executio nullam habere iniuriam dignoscatur. Ad hæc monachi possessionem archidiaconi non possunt aliquatenus aduocare, & si eos eam habuisse constaret, quia cum eos nequaquam de possessione eiecerit, nec hoc probatum fuerit, nec in iure confessum, non habent quid obijciant extraneo detentori, præsertim cum & ipsi auct. sua possessionem intrauerint, & iniuriam aliis facientes ius aliquod adquirere nequiuerint. Appellatio quoq; quam monachi se interposuisse proponunt, penitus nulla fuit, cum non nisi à grauamine præsenti, præterito vel futuro debeat appellari. Archidiaconus verò nec prius eos grauauerat, nec ipsos post appellationem grauauit, cùm rem vacuam quam custodiendi ius habet, imò quam ex officio custodire tenetur, in custodiam suscepisse noscatur. Denique adpellationi monachorum non fuerat vllatenus deferendum, quoniam si ad eos eadem ecclesia pertineret, non debuerunt auctoritate propria ipsius possessionem intrare, præsertim cùm sciuerunt vel scire potius debuerunt, quod custodia ecclesiarum vacantium ad Archidiac. pertinebat, & si tunc idem archidiaconus præsens esset, eandem denegasset eisdem, & sibi prout ad eius spectauit officium tenuisset: Cum autem clandestina fuisset eorum possessio, non potuerunt verè possessores haberi, cùm super possessione nequeat iniuria fieri clandestino possessori.*]

CAP. LII.

Itineris adreptio habet vim adpellationis, si seruantur ea, quæ seruari debent in adpellatione. hoc dicit secundum vnum intellectum intrinsecum.

Idem *S. Augustini, & S. Gregorij prioribus.*

DIlecti filij Io. *a* & H. prioris & monachorum Cantuarieñ. ecclesiæ nuncij retulerunt, quòd cum pro causa, quæ inter dictos priorem & monachos, & Cantuarieñ archiepiscopum super capella de Lamede vertebatur, ab ipsis ad sedem apostolicam mitterentur, idem archiepiscopus, post iter adreptum in eos excommunicationis sententiam promulgauit. Cùm autem plus sit ad sedem apost. facto prouocare, quàm verbo, & ipsis propter dictam causam ad Romanam ecclesiam venientibus intelligatur ad sedem apostolicam prouocatum: mandamus, quatenus si est ita, dictos Io. & H. denuncietis excommunicationis vinculo non teneri.

CAP. LIII.

Per clausulam, adpellatione remota, inhibetur omnis adpellatio, quæ à iure non indulgetur expressè. hoc dicit, vsq; ad §. verum.

Idem *Episcopo* b *Helin.*

PAstoralis officij diligentia: *c* & infra. Quæsiuisti, *d* vtrum quando inhibetur adpellatio in rescripto, frustratoria tantum inhibita videatur? Nos igitur adtendentes, quòd per adpellationem frustratoriam, etiamsi non fuisset inhibita, negocium non debeat impediri: respondemus, quòd quælibet prouocatio intelligitur remoueri, quæ à iure non indulgetur expressè, sed si adpellans fuerit grauatus iniustè, grauamen huiusmodi per superiorem poterit emendari.

Licet excommunicatus ab excommunicatione adpellet, nihilo minus denunciari potest, & beneficij reditibus spoliari. hoc dicit.

Verùm quia multotiens *e* quid ad tempus per adpellationem legitimam à iudicis sui, quo ad aliquem certum articulum eximitur potestate: consuluisti nos, vtrum si quis excommunicationis sententia innodatus, ante denunciationem ipsius ab ea, tanquam minus rationabiliter promulgata in eo casu, in quo ante sententiam appellatio vires obtinuisset, curauerit prouocare, eo quòd per adpellationem interpositam excommunicantis videtur iurisdictio dormitasse, ipse denunciare possit eundem, & ad tempus ecclesiasticis beneficiis clericum spoliare? Nos itaque respondemus, quòd cum executionem excommunicatio secum trahat, *f* & excommunicatus per denunciationem amplius non ligetur, ipsum excommunicatum denunciare potes, vt ab aliis euitetur. Et illi prouentus ecclesiastici meritò subtrahuntur, cui ecclesiæ communio denegatur.

CAP. LIV.

Si adpellans ad superiorem, comparet coram iudice inferiori super concernentibus ipsam adpellationem, ipsi adpellationi renunciare videtur. Si autem protestetur, quod propter hoc non intendit renunciare adpellationi, tanquam contraria allegans, non est audiendus: nisi notorium sit actum illum esse iniustum, super cuius emendatione adiuit inferiorem. h d & est bonus casus.

Idem *episcopo Parisiens.*

SOlicitudinem *g* pastoralis: [1 *& infrà.*] Sanè cùm sicut recipimus, duob. coram episcopo litigantibus,

a *Cap. 9. eo. tit. in 1. compil. Vid. Philip. Franc. in suis quæst. in materia petit q. 1.* b *Dictio perceptos, deest in vetustior. exempl. & in Cod. Barb. iuxta vocem fructus: in margine hæc: perceptos qui percipi potuerunt. sup. de restit. spol. ca. grauis.*

a *Cap. 10. eod. tit. in 3. compilatione.* b *al. Elien. al. Helen.* c *sup. de off. & pot. iud. del. c. pastoralis. & cap. 11. eod. tit. in 3. compilatione.* d *Vide Bald. in l. 3. C. de appel. & Anton. Butrig. in cap. vt debitus inf. hoc tit.* e *Vide quid per hunc § determin. Rom. consil. 482. in casu præmisso in 2. dubio.* f *Excommunicatio trahit secum executionem.* g *Cap. 12. eod. tit. in 3. comp. Felin. in cap. cum An. Ferrariens. supr. de constit. & DD. in l. non solum § morte. De no. operis nunc.*

alter eorum ad ſedem apoſtolicam adpellaſſet, epiſcopus adpellantem repulans contumacem, ipſum excommunicationis vinculo innodauit: qui coram metropolitano de epiſcopo ſibi petiit iuſtitiam exhiberi, adſerens, quod poſt adpellationem legitimè ad nos interpoſitam ipſum excommunicauerat, & petens ſe ad eum ſtatum, in quo fuerat appel. tempore, à metropol. reduci, denunciari videlicet abſolutum, adiiciens etiam‿, quod adpellationi non renunciabat obiectæ: ſed proſequi volebat *a* eandem‿: [*2 & j.*] Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quòd ſicut metropolitanus de adpel. ad nos interpoſita cognoſcere omnino non valet: ſic nec de his, quæ poſt adpellationem fuerant innouata, dummodo *b* de aliis cognoſci non poſſit, niſi de adpel. pariter cognoſcatur, vel de his, quæ adpellationis cauſam contingere dignoſcuntur. In quo caſu ſi metropolit. ad cognoſcendum partes ſuas interponere forte præſumeret, epiſcopus poſſet ad adpellationis beneficium conuolare‿: nam ad officium eius, qui de adpellatione cogniturus eſt, pertinet prudenter corrigere‿, quæ contra ipſam inuenerit adtentata. Si verò notorium exiſteret, quòd mandatum epiſcopi indiſcretum fuerat vel iniuſtum‿, cui non tenebatur ſubditus obedire, ac per conſequentiā ei liqueat euidenter ſubditum legitime prouocaſſe‿: poteſt archiepiſcopus auctoritate metropolitana declarare ſubditum irrationabiliter extitiſſe anathematis mucrone percuſſum. Cùm autem excommunicatus, qui adpellauerat, iuxta præſcriptam formam coram archiepiſcopo deponit contra epiſcopum quæſtionem, metropolit. ad cognoſcendum de cauſa poteſt interponere partes ſuas, cum ille adpellationis proſecutioni renunciaſſe tacitè videatur. Sed ſi verbo vel facto adpellationem ſe velle proſequi proteſtetur, *c* non eſt tanquam aduerſa petens, & ſibi contrarius audiendus.

[*1 Officij fideliter exequeris, cùm ſuper dubitationibus iuris reſponſo ſe. ap. poſtulas edoceri.*]

[*2 Vnde tua f. requiſiuit à nobis vtrum metropolitanus de huiuſmodi conqueſtione cognoſcere valeat: & ſi reperit eum legitimè prouocaſſe, vtrum denunciare eum debeat abſolutum, & an ſi epiſcopus coram archiepiſcopo appellauerit, ne is qui excommunicatus ab eo fuerat, abſoluatur, appellationi ſit huiuſmodi deferendum.*]

CAP. LV.

Per adpellationem legitimè interpoſitam, principale cum acceſſoriis ad iudicem adpel. defertur, & ſententia excommunicationis & interdicti poſt adpellationem lata non tenent.

Idem *epiſcopo & cantori Trecen.*

DIlectis filiis *d* decano Altiſſiodorenſi ac magiſtro R. Altiſſiodoren. epiſcopi procuratore in noſtra præſentia conſtitutis, idem magiſter propoſuit, quòd cum dictus epiſcopus presbyterum domus dei, in qua diſpenſationem *e* plenariam obtinere dignoſcitur, detineri faceret vinculis mancipatum‿, pro eo quòd bona quædam eiſdem domus, quæ furtiue ſubtraxerat, reſtituere detrectabat, propter quod etiam ab eodem epiſcopo fuerat excommunicationis vinculo innodatus, & ſupradictus decanus epiſcopum monuiſſet, vt ei reſtitueret, vel ſaltem *f* recrederet presbyterum memoratum‿, *g* quem ad iuriſdictionem ſuam ſpectare firmiter adſerebat, epiſcopus metuens, ne decanus aliquid in ſuum præiudicium adtentaret, ſe ac ſuos: ſtatum eccleſiæ, ac ciuitatis protectioni metropol. ſupponens, ad eius audientiam adpellauit. Verùm decanus poſt modicum tempus interdictum huiuſmodi promulgauit, vt epiſcopo in ciuitate præſente‿, à diuinis in Altiſſiodoren. eccleſia ceſſaretur. Poſtmodum verò cum die adpellationi præfixo comparuiſſent partes coram officiali curiæ, Senon. decanus allegans, quod adpellationi ab epiſcopo interpoſitæ, ideo non duxerat deferendū, quoniam presbyter ſupradictus, adhuc in vinculis tenebatur, quando ad nos vocem‿ *a* adpellationis emiſit. officialis autem iudicauit irritum interdictum à decano poſt adpellationem epiſcopi promulgatum: [*1 & j.*] Quia verò idem epiſcopus diuerſos modos expreſſit, ſecundum quos decano paratus fuerit ſuper captione‿ presbyteri iuſtitiam exhibere‿, ad metropolitanam ſedem adpellans, decanus non potuit poſt hoc ferre ſententiam interdicti. Et ideò ſententiam ipſam ab eo poſt appellationem legitimè promulgatam‿, irritam decernimus & inanem‿, non obſtante, quòd decanus ad excuſationē ſuam, quaſi variando propoſuit, quòd priuſquam epiſcopus adpellaſſet, ſententiam tulerat, cuius effectum ad tempus duxerat ſuſpendendum‿: cum interim appellatione interpoſita procedere non debuerit ad ſententiam exequendam‿, officialis proceſſum, qui poſt appellationem‿ huiuſmodi ſententiam interdicti irritam & inanem decreuit, temerarium iudicantes: cùm appellatione ad nos interpoſita nil debuit innouari. Præterea licet excommunicationis ſententia in decanum per epiſcopum promulgata, ritè lata prima facie videretur, cum per dictum officialem eſſet prohibitum ne ſeruaretur in eccleſia interdictum, & decanus ne celebraretur in eccleſia prohibendo, diuinum videretur officium perturbare‿: quia tamen per appellationem ad nos interpoſitam ex parte decani, cui etiam officialis duxerat deferendum, apoſtolos concedendo, non ſolum principale negotium, ſed acceſſoria etiam‿ ad noſtrum referebantur examen, eandem ſententiam‿ poſt appellationem promulgatam decernimus viribus caruiſſe‿. Verùm licet archiepiſcopus poſt appellationem prædictam‿, de qua ſibi per officialis literas innotuerat, decanum denunciauerit euitandum: Senon. tamen canonicos (qui ſaniori ducti conſilio communicauerunt eidem‿, vt appellationi ad nos interpoſitæ magis, quàm denunciationi ab epiſcopo factæ deferrent) inculpabiles iudicamus.

[*1 His igitur & aliis quæ vtrinque fuere propoſita coram nobis, intelleximus euidenter quod ſi epiſcopus prudenter & vtiliter prouidiſſet, & reddidiſſet decano presbyterum ſupradictū ad omnem prorſus ſcandali materiam amputandam.*]

CAP. LVI.

Poſtquam papa aliquam cauſam ad ſe reuocat, non valet proceſſus poſtea per minorē iudicem factus: ſicut non valeret, ſi fuiſſet ab eo legitimè appellatum. h. d. vt cuilibet lectura ſatiſfiat.

Idem *Mediolan. archiepiſcopo.*

VT noſtrum *b* prodeat de vultu Dei iudicium: [*& infrà.*] Iudicibus dedimus in mandatis, vt ſi poſt ſecundum mandatum, per quod totius cognitionem negotij ad noſtrum iudicium reuocauimus, traditionem‿ ſigilli dicto H. à te cognoſcerent eſſe factum, eam decernerent irritam & inanem‿, inhibentes illi, ne quomodolibet eo vti præſumeret. Cùm plus ſit Romanū pontificem ad ſe aliquod reuocare *c* negotiū, quàm quenquam ad eum ſuper aliquo negotio prouocare‿.

a *Vide l. ſi filius fam. ff. ad Macedo & l. 2. C. de iure fiſci* b *al. dummodo de illis, &c.* c *proteſtentur.* d *Cap. 13. eod tit in 3. comp.* e *diſpoſitionem.* f *Redderet legebatur, ſed recrederet repoſuimus.* g *Vide l. iure ff. ad mu. & l. 1. § per hanc, cum gloſſ. ff. de rei vin.*

a *Dictio quando deeſt in omni. antiq. aut. in quib. legitur ita ad huc in vinculis tenebatur ad nos voce, &c.* b *Ex 3. compilat. tit. vt eccleſiaſtica benefi. ſine deminutione conferantur. ca. vt noſtrum inf. vt eccleſiaſti. be. ſi de. co. vbi qua hi. deſunt reperies. vide Archid. in c. multum ſuper 1. q. 6.* c *al. euocare.*

Cap. LVII.

Si terminum appellationi prosequendæ statutum ab homine altera pars præuenit, hoc tacito literas impetrando, literæ non valent: sed terminum iuris etiam appellatus præuenire potest, dummodo nimium non præcurrat: & vbi ex dilatione imminet periculum, etiam neutra parte prosequente potest iudex ad quem supplere, partes compellendo ad prosecutionem.

Idem *abbati sancti Felicis, & G. canonico Bononiensi.*

OBlatæ *a* nobis vestræ literæ continebant, quòd cum quidam iudices, quibus caussa, quæ inter Sambr. & Rinocor. plebes vertebatur, fuerat ab apostolica sede commissa, pro plebe Sambriensi sententiam protulissent, & à procuratore plebis de Rincor. ad nos fuerit sine termino appellatum, nec delatum appellationi fuisset, nec ad prosecutionem ipsius terminus à iudicibus partibus assignatus: plebanus de Sambro. super obseruatione prædictæ sententiæ (sicut rationabiliter lata erat) nostras ad vos literas, & alia pars alias commissionis literas à nobis super infirmanda eadem postmodum ad alios iudices impetrauit, nulla in posterioribus literis de prioribus habita mentione. vnde in dubitationibus reuocato, an posteriores iudices, vel vos de illa debeatis cognoscere, nos super hoc consulere voluistis: & infrà. Licet igitur appellanti legitimè à sententia indulgeatur annus à lege, aut ex iusta causa biennium ad appellationem interpositam prosequendam: quia tamen huiusmodi terminus potest restringi non solum à prouocante, verùm etiam à iudice, à cuius sententia prouocatur (cum ideo sit constitutum, non vt terminus ipse præueniri non possit, sed ne valeat prorogari) credimus distinguendum in quo casu literæ impetrantur: & quidem quando certus terminus ab appellante vel à iudice appellationi præfigitur prosequendæ, si eo tacito appellatus literas impetrauerit, huiusmodi literæ tanquam tacita veritate subreptæ, obtinere non debent aliquam firmitatem. Si verò non sit aliquis terminus à iudice vel appellante præfixus, pars appellata intra terminum constitutum à lege (dummodo nimium non præcurrat, vt appellantem in commissione impetranda supplantet) commissionis literas poteris impetrare, quarum auctoritate in appel. causa legitimè procedatur, ita quòd si appellans voluerit in causa appella. procedere, oportebit eum agere sub iudice sic obtento, nisi possit eum legitimè recusare: quòd si agere noluerit appellatus *b* potest nihilo minus prosequi causam ipsam, maximè si sentiat sibi ex dilatione imminere grauamen. Superior quoque iudex si viderit ex dilatione periculum imminere, potest & debet neutro prosequente appellationem occurrere, vt periculum euitetur, puta si à sententia lata super confirmatione alicuius electi fuerit prouocatum, vt vtraque pars velit etiam ad annum prosecutionem appel. differre, potest vtrique (imò debet) superior iudex, ad quem fuerat appellatum, terminum prouidè moderari, ne gregi dominico diu desit cura pastoris. Ex his igitur consul. vestræ noueritis esse responsum, quòd per posteriores non derogatur prioribus legitimè impetratis. per quas ad confirmandam sententiam vel infirmandam, præuia potest ratione procedi.

a *Cap. 1. eod. titul. in 4. compilatione. Et quia varij sunt huius decreti articuli, varijs locis sunt videndi. Doct. Feder. de Senis consil. 28. incipit punctus quæstionis. Felinus in cap. ex tenore sup. de resc. Rom. consil. 483 in cap dubitatur. Calder. cons. 84. tit. de rescr. vbi quærunt, an de nullis literis fieri mentio debeat.* b *Ita legend. agere noluerit appellatus, & vbi intelligitur appellans.*

CAP. LVIII.

Altera parte contumaciter absente, potest iudex appel. etiam principale negotium definire, si post lit. contestat. fuerit appellatum.

Idem.

PEr tuas *a* literas requisisti, vtrum si post latam sententiam, vel saltem post depositiones testium publicatas fuerit ad sed. apost. appellatum, hi qui super hoc delegantur à nobis, si altera partium eorum se noluerit conspectibus præsentare, causam sibi delegatam *b* iudiciali possint calculo terminare. Nos igitur consul. taliter respondemus, quòd cum lis super eodem negotio coram primis iudicibus sit legitimè contestata, poterunt *c* iudices delegati (eo, qui conuenitur, se per contumaciam absentante) cùm eis de meritis causæ liquebit, commissum sibi negotium definire.

CAP. LIX.

Notabile & famosum capi. habens multa noua dicta vtrunque ius limitantia. & hoc dicit in summa, inhærendo simpliciter verbis literæ. Appellans ante sententiam tenetur exprimere causam rationabilem coram ipso iudice à quo: nec admittitur exceptio, quòd prius miserat nuncium ad sedem apostol. vel quòd literas impetrauerat, quæ nondum sunt iudici præsentatæ.

Idem *in concilio generali.* d

VT debitus *e* honor deferatur iudicibus & litigatoribus consulatur super laboribus & expensis: Statuimus, vt si quis coram idoneo iudice conuenerit aduersarium, ille ante sententiam ad superiorem iudicem absque rationabili causa non prouocet, sed coram illo suam iustitiam prosequatur, non obstante si dicat, quòd ad superiorem iudicem nuncium destinauerit, aut literas impetrauerit ab eodem priusquam delegato fuerint assignatæ. Cùm autem ex rationabili causa putauerit appellandum, coram eodem iudice causa probabili appellationis exposita, tali videlicet, quæ si foret probata, deberet legitima reputari, superior de appellatione cognoscat. Et si minus rationabiliter eum appellasse constiterit: illum ad inferiorem remittant, & in expensis alteri parti *f* condemnet: alioquin ipse procedet, saluis constitutionibus de maioribus causis ad sedem apostolicam referendis.

CAP. LX.

Si iudex, à quo est appellatum à grauamine, illud reuocat, potest in principali causa procedere.

Idem *in eodem.* g

CVm cessante causa, *h* cesset effectus: Statuimus, vt siue iudex ordinarius, siue delegatus aliquid cõminando vel interloquendo protulerit, quo executioni mandato alter litigantium grauaretur, & sano vsus consilio ab huiusmodi interlocutionis vel comminationis effectu destiterit, liberè in causæ cognitione procedat, non obstante si à tali comminatione vel interlocutione fuerit appellatum, dummodo non sit ex alia causa legitima suspectus: ne processus negotij friuolis occasionibus retardetur.

CAP. LXI.

Volens iudicem recusare, debet coram eodem suspicionis causam probabilem proponere, & eam coram arbitris communiter eligendis probare: qua non probata, sua iurisdictione iudex vtitur in principali: ea verò probata remittit negotium ad su-

a *Cap. 2. eod. tit. in 4. compilatione vide Matth. singul. 66. in ca. nota quod in causa.* b *delatam.* c *potuerunt.* d *Scilicet Innoc. 3. in concil. gener. cap. 35.* e *Cap. 3. eod. tit. in 4. compilat. Hanc Decr. explicat Paulus de Leazariis, & Philip. de Perusio Trid. consil. sess. 13. de reform. cap. 10.* f *vide l. tutores § tut. & ibi Bart. ff. de admin. tut.* g *c. 36.* h *Cap. 4. eod. tit. in 4. compil. vide l. adigere § quamuis. De iure patron. & l. quod dictum. ff. de pactis.*

periorem, vel causam committit de recusationis consensu.

Idem *in eodem.* a

CVm *b* speciali sit prohibitione prouisum, ne quis in aliquem excommunicationis sententiam, nisi competenti commonitione præmissa promulgare præsumat. Volentes etiam prouidere, ne fortè commonitus frustratoriæ recusationis vel appellationis obtentu monentis possit declinare examen. Statuimus, vt si allegauerit se iudicem habere suspectum, coram eodem causam iustæ suspicionis assignet, *c* & ipse cum aduersario, vel (si fortè aduersarium non habeat) cum iudice arbitros communiter eligat: aut si communiter conuenire non possit, absque malicia ipse vnum, & ille alium eligat, *d* qui de suspicionis causa cognoscant: & si nequiuerint in vnam concordare sententiam, aduocent tertium: vt quod duo ex ipsis decreuerint, robur obtineat firmitatis: sciantque se ad id fideliter exequendum ex iniuncto à nobis in virtute obedientiæ sub obtestatione diuini iudicij districto præcepto teneri. Causa verò suspicionis legitima coram ipsis intra competentem terminum non probata, sua iurisdictione iudex vtatur. At ipsa probata legitime de recusatoris adsensu personæ idoneæ committat negocium recusatus, vel ad superiorem transmittat vt in eo ipso procedat, secundum quod fuerit procedendum.

In notoriis non admittitur adpellatio, in dubijs causa probabilis coram iudice est exprimenda, quæ debeat legitima reputari: quam si non prosequitur, iudex à quo in causa procedat. Idem si prosequitur & non probat. Hæc autem constitutio non extenditur ad regulares, h. d.

Porrò commonito ad adpel. obstaculum conuolante: si eius excessus euidentia rei vel ipsius confessione aut alio modo legitimo fuerit manifestus *e* (cum adpellationis remedium non sit ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ institutum) non est prouocationi huiusmodi deferendum. Excessu quoque dubio existente, ne friuolæ adpellationis diffugio adpellans iudicis processum impediat, coram eodem probabilem causam adpellationis exponat, talem videlicet, quæ si foret probata, deberet legitima reputari. & tunc si habuerit aduersarium, intra terminum, secundum locorum distantiam, & temporis qualitatem, & naturam negocij ab eodem iudice moderandum adpellationis causam prosequatur: quam si prosequi non curauerit, extunc ipse iudex (adpellatione non obstante) procedat, nullo autem aduersario comparente, tunc iudex ex *f* officio procedit. Adpel. causa coram superiore probata, superior suæ iurisdictionis officium exequatur. Sed si adpellans in eius probatione defecerit, ad eum, à quo ipsum maliciosè adpellasse constiterit, remittatur. Cæterùm has duas constitutiones præmissas nolumus ad regulares extendi, contra *g* suas speciales obseruantias.

CAP. LXII.

Si iudex confessionem aduocati eadem die reuocatam pro litis contestatione velit habere, vel processum à subdelegato subdelegatis factum ratificat, licitè adpellatur.

Honorius III. *decano concellario & cantori Linconien.*

a *Scilicet. conc. Late. cap 48.* b *Cap. 5. eod tit. in 4. compilatione.* c *Iure ciuili non est necesse probare causam. l cum speciali. l. apertissimi. C. de iud.* d *Eligant.* e *Confessionem solam inducere notorium, vide in l. cum fideicommissum. ff. de fideicom.* f *Ex off suo procedit, appellationis causa.* g *Contra suas obseruationes speciales.*

CVm causam, *a* quæ inter abbatem & fratres de Valle sancti Ioannis ex parte vna, & priorem & canonicos de Nouo loco ex altera, super ecclesia de Holiseth *b* vertitur R. sancti Angeli diacono cardinali cõmisimus audiendam: [1 *& infrà.*] Procurator prædictorum prioris & canonicorum proposuit, quòd cum coram subdelegatis iudicum delegatorum inducias ad proponendum exceptiones dilatorias petiisset: quia aduocatus ipsius ductus errore respondit, quòd ecclesia de nouo loco ecclesiam, de qua erat quæstio, per xl. annos & amplius pacificè possederat, licet ipse eadem die aduocati errorem corrigens: ipsius responsionem, quæ suæ petitioni contradicere videbatur (ne per eam aliquod sibi posset præiudicium generare, *c* pro eo quod ante litem contestatam, sunt exceptiones dilatoriæ proponendæ) coram eisdem iudicib. reuocauit. Iudices tamen per huiusmodi responsionem erroneam aduocati, litem contestatam fore credentes, ad receptionem testium partis alterius processerunt: [2 *& infra.*] Mandamus, quatenus si dicti prior & canonici legitimè probauerint, quòd per procuratorem ipsorum eadem *d* die aduocati responsio extiterit reuocata, quia sic per consequens lis contestata non fuit, vel quòd delegati testes receptos, à subdelegatis subdelegatorum suorum adprobauerint, cùm non nisi delegatus à principe causam alij valeat delegare, quicquid ab ipsis post adpella eorum factum est (dummodo hæc in adpellatione expressa fuerint) nuncietis irritum & inane.

[1 *P. & B. procuratores prædictorum abbatis & fratrum in ipsius præsentia constituti, petebant instanter vt processum approbantes de Cheuille & Bellando abbatem & prioris de Malron quibus causa ipsa à Bo. me I. pp. p. n. fuerat delegata, causam ipsam quæ tanto tempore iam durauit, dignaremur sententialiter terminare.*]

[2 *Sed & grauamini grauamen addentes cum examinatione quorundam testium priori de Vellebeo & suo coniudici delegassent, qui vices suas subdelegauerunt aliis contra canonicas sanctiones, receptiones & examinationes testium ab ipsis de facto cùm de iure nequiuerint, factam minus prouide adprobarũt, propter quæ grauamina ex parte præfatorum prioris & canonicorum ad sed. apost. fuit adpellatum. vnde idem procurator cum instantia postulabat vt memoratum iudicum processum decerneremus irritum & inanem. Quia verò super præmissis non potuit nobis fieri plena fides, dis. v. vtriusque partis procuratorum assensu.*]

CAP. LXIII.

Non sufficit adpellanti docere, quod exceptionem legitimam & veram opposuit & adpellauit, nisi doceat propter exceptionem non admissam adpellasse. hoc dicit, & est casus no. & quotidianus.

Idem *decano & thesaurio & P. s. Petri canonico Zamoren.*

DIlecto filio G. capellano nostro D. presbytero & I. capituli Salamantini procuratori à nobis auditore concesso, procurator capituli proposuit coram eo, quòd cum dictus presbyter super receptione sua in Salamantina ecclesia executorias à nobis ad archid. Ciuitaten. & collegas eius literas impetrasset, coram eis fuit ex parte capituli allegatum, quòd cum in ipsa sit ecclesia certus numerus canonicorum iuramento firmatus, de quo in literis ad eos directis mentio non fiebat, per eas non debebant contra ipsos procedere: &

a *De materia huius decret. quatenus indicat errorem aduocati nocere clienti, vide Barb. Cons 6 Vol. 1. & Iason. in l. error. C. de iur. & fact. ignor.* b *Olifeno.* c *Al. generari, vide l. 2. cum l. fin. C. de error. aduoc.* d *eodem die.*

ne aliter facerent, fuit ad nostram audientiam adpellatum: [1 & j.] Quoniam igitur etsi per confessionem presbyteri factam coram auditore prædicto constiterit Salamantinam ecclesiam habere certam numerum canonicorum iuramento firmatum, & huiusmodi exceptionem coram executoribus fuisse propositam, & quòd adpellatum extiterit ab eisdem: quia tamen non constitit, quòd propter exceptionem huiusmodi non admissam aliámve legitimam fuerit adpellatum: mandamus, quatenus si vobis constiterit præfatam exceptionem huiusmodi de certo canonicorum numero, iuramento firmato, vel alias legitimas exceptiones fuisse propositas coram ipsis executoribus, nec admissas, ac ideo partem capituli adpellasse: ipsorum executorum processum denuncietis irritum & inanem.

[1 *Sed ipsi executores huiusmodi adpellatione contempta, excommunicationis sententiam in episcopum & capitulũ protulerunt. Quare petebat procurator prædictus, sententiam ipsam irritam nunciari, & dictum episcopum super hoc ab eorundem episcopi & capituli vexatione compesci.*]

CAP. LXIIII.

Adpellans qui terminum adpell. præfigit, si mittit procuratorem ad impetrandum & contradicendum tantum, & adpellatio fuit recepta à iudice, vel approbata à parte, aduersario legitimè prosequenti, condemnatur in expensis. h.d. secundum communem intellectum, licet glossa aliud senserit.

Idem *sancti Andreæ Archidiac. & magistro I. Canonico de Melten.* a

NIcolao militi ac fratri E. monacho *b* monasterij sanctæ Mariæ, sancti Hadriani diac. cardin. concessimus auditorem in cuius præsentia cum dictus monachus non nisi ad impetrandum & cõtradicendum procurator fuerit institutus, supplicauit humiliter idem miles vt contra ipsos tanquam *c* contumaces procedere deberemus: [1 & j.] Mandamus, quatenus si vobis constiterit, dictos abbatem & conuentum adpellationi suæ terminum præfixisse, *d* cum ad prosequendam eandem, sufficientem procuratorem nõ miserint, memorato milite ipsam personaliter prosequente ipsos ad restituendas expensas à tempore adpel. factas eidem militi condemnetis.

[1 *Ac dare aliquibus in mandatis, qui eosdem pro eo ad prosequendam adpellationem emissum procuratorem minus idoneum destinauerunt, ipso eadem personaliter prosequenti in resarciendis sibi damnis & expensis legitimè condemnantes, eo prius sicut iustum fuerit restituto, audiant super his quæ contra se prædictos abbatem & conuentum præfatus miles rationabiliter duxit proponenda. Quia verò super præmissis nobis non potuit fieri plena fides, de assensu militis & monachorum prædictorum. d. s. v.*]

CAP. LXV.

Ab eadem sententia ab eodem tertio adpellari non licet.

Idem *episcopo Mantin. & P. canonico Tuscan.*

SVa nobis *e* R. tutor filiorum quondam B. ciuis Tuscan. *f* petitione monstrauit, quòd cum inter ipsum ex vna parte, & F. pro se ac P. tutore quondam filij B. ex altera, super quadam summa pecuniæ coram iudice Tuscañ. quæstio verteretur: idem definitiuam pro eodem R. sententiam promulgauit, quæ bis fuit per iudices delegatos *g* confirmata: [1 *& infrà.*] Sed pars altera quæ semel & iterum adpellauerat, tertio vocem adpellationis ad nos emittens, P. & eius collegæ cognitionem ipsius sententiæ à nobis obtinuit delegari: & infrà. Cumque R. sanctæ Mariæ in Gosmed. diac. card. super appell. tertiò ad nos emissa vtrique parti à nobis datus auditor interlocutus fuerit illos non potuisse de iure tertiò adpellare. Nos prædicto P. & eius collegæ dedimus in mandatis, vt in negocio ipso nequaquam procedere adtentarent.

[1 *Licet P. Pixeta canonicus Tuscanen. cui executionem sententiæ ipsius dicimur commisisse, ipsum in possessionem quarundam domorum & aliarum rerum legitimè induxisset.*]

CAP. LXVI.

Adpellatio omisso medio iudice interposita, causam nõ deuoluit exceptione opposita: hoc dicit, secundum communem intellectum.

Idem *magistro G. archidiac. & offic. Leme.*

DIlecti filij prior & conuentus de Lacu *a* Rubeo transmissa nobis petitione monstrarũt: [1 & j.] Ex parte dictorum prioris & conuentus fuit excipiendo propositum: quod cum omisso diœcesano episcopo fuisset ad archiepiscopum appellatum, ad quem gradatim fuerit appellandum, in causa ipsa de iure procedere non debebat: sed quia officialis archiepiscopi huiusmodi exceptionem admittere denegabat, ipsi ad nostram audientiam appellarũt: & infra. Quocirca mandamus, quatenus sententias post huiusmodi appel. latas [in *b* eos] denuncietis penitus non tenere.

[1 *Quod cum inter ipsos ex parte vna & f. de Chambar militem Claromon. diœc. ex altera super quodam nemore & aliis rebus coram magistro A. canonico Claromon. ex delegatione ap. quæstio verteretur. Idem miles ad ven. f. n. Bituricen. arch: frustratoria vocem adpellationis emittens, causam super his officiali Bitur. obtinuit delegari, coram quo.*]

CAP. LXVII.

Si is, qui desiit esse tutor, nomine pupilli conuenitur inuitus, poterit adpellare.

Gregorius IX. *magistro scholarium H. & G. de Rupe canonicis sancti Audomiani* c *Morinen diœcesis.*

EX parte M. dominæ *d* de Colob. nobis fuit oblata querela, quòd cùm nobilis mulier domina de Belebron. super quibusdam terris ipsam nomine filiorum suorum coram iudicibus auctoritate nostra traxisset in causam, eadem in iudicium ipsorum excipi fecit præsentia, quòd cum res, de quibus in iudicio agebatur, & prædicti filij eius, sub potestate & tutela ipsius minimè permanerent, cum iam ad secunda vota transisset. *e* super his ei non tenebatur ipsorum nomine, quorum tutrix esse desierat respondere: sed quia dicti iudices hac exceptione neglecta nihilo minus ad hoc compellabant eandem, ipsa sentiens se grauari, nostram audientiam appellauit. Ideoque mandamus, quatenus si ita est, reuocato in irritum, quicquid post appel. huiusmodi inueneritis attentatum, audiatis hincinde proposita, &c.

CAP. LXVIII.

Si iudex de iure dubitans vult cõsulere superiorem, debet consultationis copiam partibus edere: aliàs eius verbis consultationis fides non adhibetur.

Idem *magistro & fratribus domus Morinen.*

INtimasti: & infra. *f* Præterea hospitalariis ignorantibus, & non facta eis copia de inquisitionis processu, ad nos relationem transmisisse noscuntur, cùm

---

a *alit. Melden.* b *Al. ita: ac fratri G. monacho monasterij S. Mariæ. Sancti Adriani.* c *al. tanquam contra.* d *Adpellans adpellationi suæ potest terminum statuere.* e *Vide Domin. dist. 20. in sum.* f *Tusculan.* g *Vide l. iiium not. C. de administr. tuto.*

a *Rubro.* b *inclusa desunt in aliquot antiq.* c *Andoniani in Cod. Barb. in scholarum G. & P. de Rupe canon S. Adriani Morinnens.* d *vide Baldum in § nos autem. Instit. de attil. tut. legitur Colester. & Breuton.* e *Vide authent. matri & auiæ Cod. quando mulu. offic. fung.* f *De materia relationis vide gloss. doctores in cap. causam. secundo de testibus.*

iuxta legitimas sanctiones quoties relaturum se iudex quilibet pollicetur, illicò litigatoribus apud acta consultationis exemplum edere teneatur.

CAP. LXIX.

Si ante litem contestatam circa principale negotium, iudex aliquid innouat, vel diem assignatam sine causa praeuenit, licitè appellatur. Et si procurator datus ad impetrandum super appellatione non seruauit formam mandati, auditur appellans etiam post annum.

Idem *archiepiscopo & c. canonico Turonen.*

SIgnificante *a* Aurelia. episcopo, nos noueritis accepisse, quod cùm decanus & capitulum Magdunē. ipsum super eo, quod dicebant alibi, quàm in stallis decani & capituli prædictorum carnifices carnes vendere non debere: *b* coram iudicibus auctori. apost conuenissent: petentibus tandem decano & capitulo nominatis iudicum officium implorando, vt cùm idem episcopus post citationem carnes in stallis aliis vendi fecisset: quod per eum super hoc factum fuerat, in statum pristinum reuocarent: pro parte ipsius fuit propositum, quod cum lis præsertim non fuisset super negotio contestata, locum imploratio huiusmodi non habebat, adiiciens quod cùm de consensu partium coram dictis iudicibus, ad litigandum super ipso negotio certus dies statutus fuisset, & quantum ad illam diem solutum fuisset iudicium eorundem, præuenire diem ipsum ac audire partem aduersam in tali imploratione absque consensu partium non debebant: & quia super his non audiebant eundem, nostram audientiam appellauit: & licet procuratorem suum intra annum ad huiusmodi appellationem miserit prosequendam: quia tamen dictus procurator (vt creditur) circumuentus contra inhibitionem ipsius episcopi nostras super hoc ad quosdam iudices certa ratione suspectos literas impetrauit, dictus episcopus vti noluit literis sic obtentis, petens non obstante lapsu anni ad prosecutionem appella. admitti. Ideoque mandamus, quatenus si de inhibitione huiusmodi, & præmissis causis appellationis vel earum altera constiterit, reuocato in irritum, &c. vbiq; ad *c* attentatum in iam dicto *d* negotio iuxta priorum continentiam literarum, &c.

CAP. LXX.

Capitulum famosum & multum allegabile. & h. d. Ad iustificandam appellationem ex causa interpositam, probare oportet causæ veritatem coram iudice ad quem, nisi fuerit coram iudice à quo oblata probatio & reiecta. hoc dicit singulariter vsque ad § eidem.

Idem.

INterposita *e* appellatione ex causa probabili, non sufficit appellanti probare, quòd ex causa huiusmodi prouocauit, si eam non doceat esse veram: nisi hoc se asserens probaturum non fuisset admissus.

Si appellatio non fuit recepta à iudice, vel approbata à parte, sufficit appellanti mittere procuratorem ad impetrandum & contradicendum, licet pars appellata sit parata in curia prosequi. hoc dicit, vsque ad § ille denique. Abbas Siculus.

Eidem quoque permittitur, si non recipiatur appel. eius à iudice, nec ab aduersario approbatur, super prosecutione appell per procuratorem ad impetrandum & contradicendum constitutum literas impetrare, licet pars altera per se vel per procuratorem idoneum, iudicium super hoc apud sedem apostolicam recipere sit parata

Ante inchoatam persecutionem appellat. appellans potest si vult inuito appellato petere, vt remittatur ad iudicem à quo, sed condemnabatur in expensis factis per partem aduersam in illa appellatione. hoc dicit vsque ad § sane. Abbas.

Ille denique, *a* qui vocem appel. emisit, cuius nondum est alij cognitio delegata ad petitionem eiusdem, ad eum, à quo prouocauit, de iure remittitur, contradictione partis alterius non obstante, in legitimis expensis aduersario, quas eum propter hoc fecisse constiterit, condemnandus.

Articulus appellationis interposita à grauamine discutitur per iudicem ad quem parte absente per contumaciam, etiam lite non contestata in appell. vel principali causa. hoc dicit. Abbas.

Sane parato aliquo probare grauamen, propter quod duxerat appellandum, & parte aduersa se contumaciter absentante, potest super hoc lite non contestata procedi, licet nondum litis contestatio facta fuerit in ipso appel. articulo vel negotio principali: quia cùm in hoc casu iniquitas principaliter prioris iudicis arguitur, non est rigor iuris (ex quo sequi posset causæ perplexitas) requirendus.

CAP. LXXI.

Clausula, appellatione remota, in medio literarum posita, respicit præmissa, quibus annectitur, non sequentia: nisi repetatur in fine literarum & hoc si negotia sunt separata.

Idem.

INquisitioni tuæ aliter respondemus, quòd quoties clausula, per quam tollitur appellationis remedium, *b* in medio literarum ponitur: si sunt plura negotia se minimè contingentia, tantum præmissa complectitur: nisi fortè in fine literarum prædicta clausula iteretur.

CAP. LXXII.

Breue est, sed per alia verba sic summatur. Appellatio vnius prodest alteri, si communi iure iuuetur. & idem sit negotium, & eadem defensionis causa, & sint eadem sententia condemnati: aliàs secus.

Idem.

VNa sententia *c* pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis beneficium conuolauerit, illius victoria iure communi cæteris suffragatur, si communi iure iuuentur, idemque negotium, & eadem causa defensionis existat.

CAP. LXXIII.

Iustus metus excusat, adeò quod non appellans habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & appellationis causas duxerit exprimendas.

Idem.

SI iustus *d* metus quo minus appellaueris, te excusat. Ad appell. reputaris beneficium conuolasse: Dummodo intra tempus quo licitè prouocatur, coram iudice à quo appellasse volueris: vel si habere ipsius copiam nequiuisti, in præsentia bonorum virorum protestatione super hoc proposita, causas appellat. duxeris exprimendas.

---

a *Vide Iason. in rep. l. quominus. ff. de fluminibus.* b *Vide l. 1. C. quæ sit long. consuet. & ibi Cyn.* c *dictio, ad, deest in aliquot antiq.* d *dicta causa.* e *vide Rubeum Alexand. in tracta. de potest. procur. p. 1. annot. per Innoc. & Butrig. in c. cum inter canonicos, sup. de elect. & c. ad dissoluendum, inf. de sponsa. impub.*

a *Vide Abbas in ca. dilectus. & c. 3. inf. de presbyt. & Ange. in l. si quis libellos. Cod. eod. titul.* b *Hæc clausula appellat. resol. solum est principij. l. 1. § 1. ff. à quibus appellar. non licet.* c *Vide quæ copiosè scribit Sec. cons. 132. incipit, insignis doctor: in prima parte.* d *Qualis metus esse debeat, tradit Aret. in § quadrupli. Instit. de actor. Paul. de Cas. & Ias. in l. cum aliquis. C. de iure delib. & l. interpositas C. de transa.*

DE

DE CLERICIS PEREGRINANTIBVS.

TITVLVS XXIX.

CAP. I.

Contra peregrinantem seu proficiscentem ad sedem apost. non est aliquid innouandum.

Celestinus III. *Ambian. episcopo.*

COnquerente *a* I. presbytero intelleximus: [*i & j.*] Licet presbyter idem res suas & ecclesiæ suæ in protectione nostra non posuerit, quando ad nos accessit; tamen cùm hi, qui accedunt ad præsentiam nostram, cum rebus eorum debeant esse sub apostolica protectione securi: mandamus, quatenus quicquid eidem presbytero post iter adreptum ad nos veniendi, subtractum est vel ablatum, sibi restitui faciatis. *b*

[*i Quod postquam ad nos veniendi iter arripuit, quidam res eius diripere præsumpserunt.*

DE CONFIRMATIONE vtili vel inutili.

TITVLVS XXX.

CAP. I.

De re scienter confirmata per papam, inferior iudex cognoscere non potest, nisi confirmatio non tenuerit, vt quia subreptitia, vel de re litigiosa. h. d cum cap sequent.

Alexander III. *Exonen. episcopo. P. C. in literis.*

SIquis *c* rei litigiosæ confirmationem impetrauit ab apost. sed. non minus potest iudex de causa cognoscere, & eam fine debito terminare. Sed si rem tunc pacificè possidebat, cùm inde confirmationem obtinuerit, non est licitum iudici de quæstione postea exorta decernere, aut eam definire absque sed. apost. mandato.

CAP. II.

Idem dicit.

Idem *Vigoriensi episcopo.* d

DE confirmationibus *e* autem Rom. pont. volumus te tenere, quòd contra illas (nisi nouū apost. sed. procedat mandatum, aut certum sit, quòd sint per falsi suggestionem elicitæ) non est aliquatenus iudicandum.

CAP. III.

Literæ confirmationis super sententia, à qua erat adpellatum, non valent, si adpellatus malitiosè præuenit adpellantem, aliàs pendent donec de adpellatione cognoscatur.

Celestinus III.

BOnæ memoriæ *f* A. canonicus vester proposuit sententiam à delegatis iudicibus prolatam fuisse: & intra decem dies ille, contra quem sententiatum fuerat, ab illa sententia adpellauit, iudices tamen nihilominus sententiam executioni mandarunt. Cæterùm adpellans itinere statim ad apo. sedem adrepto, literas de retractando sententiam impetrauit. aduersarius autem ipsum cautè præueniens confirmationis promulgatæ sentētiæ rescriptum fuerat adsecutus, in quo nulla de facta adpellatione mentio habebatur. Ideoq; requisisti, quæ quibus literis præiudicium faciant. Respondemus igitur, quòd posteriores debent prioribus præiudicium generare. Verùm si dicatur, nullis literis veritati & iustitiæ præiudicantibus: vel sub alia forma verborum, dummodo nil diceretur de literis confirmationis expresè: dicimus primæ tamdiu suum debēt habere vigorem, donec de iniqua sententia cognitio plenior habeatur.

CAP. IIII.

Innouatio priuilegij nouum ius non tribuit, nec antiquum confirmat: sed si quod competebat, conseruat. Breuius sic potest summari: Innouatio priuilegij non inducit confirmationem iuris in eo contenti.

Innocentius III. *decano Padeburen.* a

CVm dilectæ *b* in Christo filiæ abbatissa & sorores ecclesiæ Gardeueñ. *c* sua cuperent priuilegia innouari: propter viarum *d* discrimina quatuor episcopis & abbatibus totidem, vt ea inspicerent diligenter, & tenorem ipsorum fideliter transcribentes sub sigillis suis nobis remitterent, duximus iniungendum [*i & j.*] Nos autem tam legato, qui sub sigillo proprio ea nostro fecit conspectui pręsentari. quam inquisitoribus ipsis fidem debitam adhibentes, licet non videremus, quare non deberent eadem *e* priuilegia innouari: quia tamen C. maioris ecclesiæ, & I. sanctæ Crucis canonici proposuerunt Hildesemeñ. ecclesiam in possessione subiectionis ipsius monasterij per centum annos & amplius extitisse, priuilegia ipsa tunc nō duximus innouanda. Vnde iudicibus dedimus in mandatis, vt ad locum idoneum accedentes (citatis, qui fuerint euocandi) inquirerent super his diligentius veritatem, à quib. pars Hildesemeñ. ecclesiæ ad apost. sed. adpellauit. Nuper autem iterato prædicta petiit abbatissa, quatenus deberemus priuilegia suæ ecclesiæ renouare. Ex aduerso verò fuit postulatum, vt causam ipsam discretis viris committere dignaremur, qui testes reciperent, quos contra priuilegia monasterij, & ad probandum *f* præscriptionem legitimam inducere proponebant. Nos igitur attendentes, quòd iure sit ciuili statutum, vt quando periculum testium formidatur, ne veritas occultetur, & probandi copia fortuitis casibus subtrahatur, etiam lite non contestata testes valetudinarij, & alij de quibus ex aliqua rationabili causa timetur, ad testimonium admittantur: eiusdem æquitatis similitudine prouocati, prædicta priuilegio quasi iam nimia vetustate consumpta, cùm fuerint non in pergamento, sed in papyro conscripta, *g* duximus innouanda: nolentes, quòd ex innouatione huiusmodi nouum ius monasterio adquiratur, sed antiquum (si quod habet) per innouationem priuilegij conseruetur. Quia verò præfatum monasterium ad ius & proprietatem apost. sed. per priuileg. præd. no. pertinere monstratur: ne ius ecclesiæ Romanæ remaneat indefensum, eandem abbatissam procuratricem ipsius duximus statuendam: vt cum aduersus Romanæ ecclesiæ possessiones, & iura non nisi centenaria currat præscriptio, ipsa super hoc & aliis vice nostra procuret, quæ coram te in iudicio fuerint procuranda. Nolentes igitur quòd de statu eiusdem monasterij diutius dubitetur, mandamus, quatenus locum tutum & commodum eligens, recipias testes, quos ad præscriptionem probādam Hildeseñ. ecclesia, vel ad interruptionē ostendendam cœnobium duxerit producendos: & si legitimam præscriptionem probauerit, vt intendit: nisi probata fuerit interruptio ex aduerso, subiectionem ipsius monasterij ad iudices episcopo memorato, cùm constet ipsum in sua diœcesi constitutum, priuilegium, quod monasterio innouari fecimus, corrumpendo: alioquin eidem

a *Cap. 1. eod. tit. in compilat.* b *Factatu legitur in om. manuscrip. vnde constat non solo epi. Ambian. esse directam hanc Decretalem, sed aliis, vt variæ lectiones ostendunt.* c *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* d *VVigorni. al. VVigoren.* e *Cap. 2. eod. tit. in 1. comp.* f *Cap. 1. eod. tit. in 2. compilatione.*

a *Al. Exod. al. Padebiterens.* b *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* c *Al. Guidion. al. Gardenouens. al. Gerundus.* d *Distantiam & discrimina.* e *Ad quod est tutum vt solenniter transcribatur. conc. l. vnum testamentum. ff. de testamen.* f *Probandam.* g *Vid. lib. 2. C. de diuer. rescriptis.*

ſuper hoc perpetuum imponens ſilentium, monaſterium pronuncies perpetua libertate gaudere, noſtro ſibi priuilegio reſignato. *a*

[1 *Qui apoſtolico mandato parentes, priuilegia Felicis recordationis Agapi. & Ioanni Pont. p. noſtrorum ſua præſentia ſubtiliter conſpexerunt, tenorem eorum ſub ſigillis ſuis nobis fideliter tranſmittentes. Ven quoq; f. n. G. Remen archiepiſcopus tunc epiſcopus Præneſtinus in partibus illis officium legationis exercens, tenorem priuilegiorum ſuorum ſub ſigillo proprio, noſtro fecit conſpectui præſentari.*]

CAP. V.

Non valet confirmatio, quam religioſus impetrauit à papa ſuper temporali adminiſtratione, ſeu prioratu, ſi tacuit ſe regularem: ſi verò expreſſit, reſcriptum præſumitur falſum: quia papa non conſueuit concedere. hoc dicit, cum ſequent.

Idem *epiſcopo & præpoſito Vticen.*

AD noſtram *b* audientiam præpoſito Nemanen. *c* eccleſiæ ſignificante peruenit, quòd quidam canonici Nemaneñ eccleſiæ à nobis literas confirmationis ſuper adminiſtrationibus ſuis obtinere laborant, religionis ſuæ conditione ſuppreſſa. Cum igitur regularibus perſonis non conſueuerit apoſtolica ſedes aliqua perſonaliter confirmare: mandamus quatenus confirmationes, quas ab ipſis canonicis (cùm regulares exiſtant) noueritis taliter impetratas, denuncietis irritas & inanes.

CAP. VI.

Idem dicit, quod ſupra cap. proxi.

Idem.

POrrecta *d* nobis ex parte tua petitio continebat, quòd plures ex religioſis, qui prioratib. & aliis adminiſtrationibus præſunt, à nobis ſuper ipſis, quoad vixerint poſſidendis confirmationis literas ſe adſerunt impetraſſe: [1 *& infra.*] Cùm igitur à cancellaria noſtra huiuſmodi literas emanaſſe non credamus: mandamus, quatenus illos, qui tales literas exhibuerint, in quibus prioratus vel adminiſtrationes, tanquam religioſis confirmantur, eoſdem punias, tanquam falſitatis auctores. Si verò in eis non fit mentio religionis ipſorum, illas tanquam tacita veritate ſubreptas denuncies non valere.

[1 *Quarum occaſione bona ipſorum prioratuum diſtrahunt & conſumunt, aſſerentes ſe ſibi quoad prioratus illos nulla ratione ſubeſſe.*]

CAP. VII.

Sententia ſeu laudum contra formam iuris, vel compromiſſi latum per arbitros, licet per papam in forma communi confirmatum, non tenet.

Idem *nobili viro Matthæo de* e *Riuariis.*

EXaminata *f* cauſa, quæ vertitur inter te & milites Campanicos ſuper eccleſia ſancti Angeli perpendimus arbitrium, quod vicedominus Sabinen. dicebatur ſuper eodem negocio promulgaſſe, contra formam iuris & compreſſi fuiſſe dictatum. Vnde non obſtante confirmatione C. papæ prædeceſſoris noſtri qui confirmauerat illud, ſicut prouidè latum fuerat, & ab vtraq; parte receptum, decernimus ipſum irritum & inane.

CAP. VIII.

In confirmatione ex certa ſcientia dictio, ſicut, ponitur cauſatiuè: nec nocet, ſi verbum confirmationis præcedit tenorem confirmati.

Honorius III. *illuſtri regi, baronibus, & militibus, & aliis hominibus Cypri.*

VEnerabilis frater N. archiepiſcopus Nichoſien. & ſuffraganei eius tranſmiſſa nobis petitione monſtrarunt, quòd inter ipſos & vos ſuper quibuſdam decimis mediante Albanen. epiſcopo *a* tunc apoſtolicæ ſedis legato amicabilis compoſitio interuenit, expreſsè adiecto, quòd *b* quantocyus eam auctoritate apoſtolica confirmari contingeret, ſtatim deberet executioni mandari. Verùm licet ſit per nos confirmata, & ad maiorem rei euidentiam literis confirmationis tenor cõpoſitionis inſertus, ipſam tamẽ renuiſtis obſeruare, occaſionem friuolam prætendentes, tum ex eo, quòd in literis verbum confirmationis, [tenorem compoſitionis] iuxta *c* ſtylum eccleſiæ Romanæ præcedat, *d* tum quia clauſula conſueta, ſcilicet, ſicut, ſine prauitate prouide facta eſt, in eiſdem literis continetur [1 *& infra.*] Mandamus, quatenus ſi præmiſſis veritas ſuffragatur, compoſitionem eandem adimplere curetis.

[1 *Cùm igitur nedum contra Deum & eccleſias, ſed nec etiam contra priuatas perſonas huiuſmodi cauilloſis diffugiis inſiſtere debeatis. Vni. vo.*]

CAP. IX.

Collatio eccleſiæ alteri facta per legatum, & per papam confirmata, ius diœceſani non lædit.

Idem *vniuerſis abbatibus & prælatis, ac conuentibus & clericis in Conſtantinop. diœceſi conſtitutis.*

SVa nobis *e* patriarcha Conſtantinopolitanus conqueſtione monſtrauit, quòd cùm quidam veſtrûm ſumentes occaſionem ex eo quòd I. presbyter cardinalis tunc apoſtolicæ ſedis legatus, quibuſdam aliis eccleſiis & clericis in ſpiritualibus & temporalibus contulit monaſteria *f* eorundem, ipſi patriarchæ obedire recuſant, & ei de iuribus patriarchalibus reſpondere, in ſuæ præſumptionis adiutorium inducentes confirmationes huiuſmodi collationum à ſede apoſtolica impetratas. Cùm igitur *g* nolimus iura, quæ diœceſanis debentur, per collationes, ſeu confirmationes prædictas minui ſeu lædi: mandamus, quatenus occaſione huiuſmodi non obſtante, ipſi patriarchæ reuerentiam & obedientiam exhibere curetis, eiq; de iuſtitiis ſuis integrè reſpondere.

a *Reſeruato.* b *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilatione.* c *Neumaſen. ſed ego Nemauſen. ſcribendum puto, cui lectioni aliquot veteres adſtipulantur.* d *Cap. 1. de reſcript. in 3. comp.* e *Riuaria.* f *Cap. 3. eod. tit. in 3. compilatione.*

a *Mediante Alban. epiſc. tunc legato.* b *Quanto citius.* c *Incluſa ten. compo. in omnibus impreſſis deſiderantur & malè, quia ſine illis nullus conſtat ſenſus: ea tamen nos ex omnibus manuſc. ſuppleuimus.* d *Vide l proinde. §. fi. ff. ſi cert peta. per Bart & gl. in cle. 1. de offic. delegat.* e *Vide Archidiac. in c. de eccleſiaſticis 25 q. 2.* f *Earundem.* g *Nolumus.*

LIBRI SECVNDI FINIS.

DECRETALIVM EPISTOLARVM GREGORII LIBER TERTIVS.

DE VITA ET HONESTATE clericorum.

TITVLVS PRIMVS.

CAPITVLVM I.

Cùm celebratur, diuisus esse debet clerus à populo.

ex concilio Maguntino. *a*

VT laici secus altare, quando sacra mysteria celebrantur, stare vel sedere inter clericos non præsumant Sed pars illa, quæ *b* cancellis ab altari diuiditur, tantum psallentibus pateat clericis. Ad orandum verò & communicandum laicis & fœminis (sicut mos est) pateant sancta sanctorum.

CAP. II.

Breue, nec potest breuius summari.

Ex concilio Pictauien. *c*

CLerici arma portantes, *d* & vsurarij excommunicentur.

CAP. III.

Presbyter habens populum, debet habere clericum, qui secum cantet, & in aliis hic expressis, eum iuuet.

Ex concilio Maticen. *e*

VT quisque presbyter, *f* qui plebem regit, clericum habeat, qui secum cantet, & epistolam & lectionem legat, & qui possit tenere scholas, & admonere suos parœcianos, vt filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam: quos ipse eum omni castitate erudiat.

CAP. IV.

Non potest breuius summari.

Gregorius *g* IX.

SI quis ex clericis comam *h* relaxauerit, anathema sit.

CAP. V.

Breue est, & non aliter summatur.

Ex concilio Carthaginensi. *i*

CLericus neque comam nutriat, neque barbam.

CAP. VI.

Clericus non in sacris nec professus potest vxorem ducere, sed iterum tondebitur si vult gaudere priuilegio clericali, vel dispensatiuè tenere beneficium. hoc dicit secundum modum, qui est magis consentaneus literæ, secundum quem ponit vnum casum duntaxat.

Ex concilio Triburien. *k*

CLericus si tonsura dimissa vxorem acceperit, qui quidem sit sine gradu: nec monasterio à parentibus traditus: vxorem permittatur habere, & iterum tondeatur: nec in vita sua vxorem dimittere audeat.

CAP. VII.

Clericus debet tonsuram deferre: & si non vult, potest inuitus à suo superiore tonderi.

Alexander III. *Cantuarien. archiepiscopo.*

CLericis: & infra. *a* Clerici, qui comam nutriunt *b* & barbam, etiam inuiti à suis archidiaconis tondeantur.

CAP. VIII.

Frequentans monasteria monialium, & monitus non desistens, si clericus est, deponitur: si laicus, excommunicatur.

Idem *in concilio Lateran.* c

MOnasteria *d* sanctimonialium, si quisquam clericus sine manifesta & rationabili causa frequentare præsumpserit per episcopum *e* arceatur. & si non destiterit *f* ab officio ecclesiastico reddatur immunis. Si laici excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.

CAP. IX.

Episcopus potest statuere in ecclesia certum numerum clericorum secundum ipsius facultates, qui viuant in communi, & contradictores ad hoc compellere. & istos in communi viuentes, potest absoluere ab excommunicatione incursa, propter iniectionem manuum in socium.

Gregorius *g* VII.

QVoniam *h* (vt ait scriptura) [*i & infra.*] Statuimus, vt facultatibus ecclesiarum vestrarum prouentibus & expensis diligenter inspectis, certum in eis valeatis ponere numerum clericorum, & statuere, vt bona eorum veniant in commune, in vna domo vescantur, atque sub vno tecto dormiant & quiescant. Si qui verò contradictores extiterint, licitum vobis sit per suspensionem officij & beneficij, aut grauiori etiã pœna, si opus fuerit, ad hanc obseruantiam eos compellere, adpellatione non obstante. Indulgemus etiam vt si quisquam eorum, qui simul viuunt, pro manus *i* iniectione in socium à communione metuerit fieri alienus, reconciliandi & pœnitentiam imponendi potestatem plenariam habeatis, nisi fortè atrocitas facti pœnam grauiorem expectet. *k*

a *Anto. August. in notis ait esse ex concil. Turon. 2. cap. 4.* b *Quæ à cancellis.* c *Nanetens. al. Pictauenens.* d *Cap. 2. eod. tit. in 1. compilatione. Clem. de exc. præl.* e *Maticenen.* f *Burch. lib 2. decr. cap. 56. Iuo part. 6. cap. 152. & cap. 7. eod. tit. in 1. compilatione.* g *Deest, nonus in antiquis.* h *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.* i *Conc. carth. 4. cap. 44.* k *Al. Maguntiensi al. Tiburicensi.*

a *Cap. 6. eo. tit. ne clér. vel monach. in 1. compilatione.* b *Hæc 2. verba, & barbam, desunt in omnib. manuscr.* c *Sub Alex 3. c. 11.* d *Ca 8. eo. tit. in 1. compilatione.* e *Ab episcopo arceatur.* f *Al. desierit.* g *Al. ix. al. viij. al. iiij. al. ij sed vt plurimum legitur octauus.* h *Cap. 10. eod. tit in 1. compil. confert concilium Tolet. 4. can. 23. Refert Grat. 12. q. 1. cap. 4.* i *Manuum.* k *Exposcat.*

[1. *Proni sunt sensus hominis ad malum ab adolescentia sua, sicut ex sensualitate vergit caro in culpam, ita vigore spiritus pracedente & subsequente diuina gratia, animus niti debet ad veniam, & remedia semper inquirere, quibus irruentes occasiones mortis valeat declinare. Inde siquidem est quod intelligentes multa ex defectu proprio, multa ex aliena malitia in vestris ecclesiis peruenisse, qua aut delictum in se aut occasionem habent delinquendi per auc. apostolica sedis, cui ex dispositione domini deseruimus, prout datur ab eo decreuimus obuiandum & auc. in vobis episcopalis offi. ij ad resecanda nociua in subditis vestris, & inserenda vtilia scriptis apostolicis muniendam, recolentes quod in veteri lege pracepit dominus dicens: ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiiciens mane ligna per singulos dies.*]

CAP. X.

Ecclesiastici iudices & delegati gratis iudicare debent, nec exigere possunt decimam, vel etiam quotam litis, etiam si hoc habeat consuetudo.

Innocentius III. *Prælatis & clericis Lombardia.*

CVm ab omni *a* specie mali præcipiat Apostolus abstinere: [1 *& infra.*] Sanè ad audientiam apostolatus nostri peruenit, quòd cùm ex delegatione nostra causas suscipitis pertractandas: more *b* secularium super decima litis, vel parte alia pro diuersa terrarum consuetudine præter expensas victualium cum litigantibus receptis pignoribus, pro salario conuenitis. Nos adtendētes, quòd ad hoc vobis & aliis clericis sint ecclesiastici reditus deputati, vt ex ipsis honestè viuere debeatis: [2 *& infra.*] Ideoque mandamus, quatenus ab huiusmodi exactionibus de cætero abstinentes, *c* vigorem iudiciarium gratis studeatis litigantibus impartiri, non obstante quòd in fraudem à quibusdam proponitur, quod id exigatur nomine assessorum: cùm nec iustum iudicium iudici vendere liceat, & venales sententiæ ab ipsis etiam secularibus legibus reprobentur.

[1 *Nos qui licet indigni constituti sumus à Deo super gentes & regna, vt iuxta verbum propheticum, euellamus & destruamus, adificemus & plantemus, summopere debemus satagere, quatenus euellamus vitia, plantemus virtutes, destruamus iniqua & adificemus honesta. Sicq; nostra solicitudine mediante praua transeunt in directa, & aspera conuertuntur in plana. licet autem huiusmodi nostra solicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia sapientibus & insipientibus sumus in iustitia debitores: tamen specialiter ad clericos qui dormire debent à vitiis, vt sint penna columba deargentata, ne quid appareat in illis quod obfuscet candorem ecclesiastica puritatis.*

[2 *Nec vos oporteat ad turpia lucra manus extendere, vel ad iniqua munera oculos inclinare. Cùm ergo opera vestra lucere debeant laicis in exemplum, nec vos deceat ad instar secularium ad turpe compendium victus occasionem arripere. v. v. p. a. s.*]

CAP. XI.

Ad euitandum scandalum, possunt religiosi diuersi habitus missi ad pradicandum de nouo conuersis, se in vnum superiorem habitum & propositum confirmare.

Idem *Liuoniens. episcopo, & eis, qui cum ipso sunt fratribus.*

DEus qui ecclesiam *d* suam noua semper prole fœcundat: [1 *& j.*] Ne igitur, si dispar in vobis obseruantia fuerit, & dissimilis habitus, apud eos, quibus vnum euangelium prædicatis, scandalum suscitetur: Mandamus, quatenus eo non obstante, quòd inter vos monachi sunt, & canonici regulares, vel alij etiam regularem vitam, sub alia districtione *a* professi, omnes pariter in vnum regulare propositum & honestum habitum quantum ad hoc spectat, officium conformetis.

[1 *Volens hac moderna tempora confirmare prioribus & fidem catholicam propagare, prædecessoribus nostris & nobis post eos pium inspirauit affectum, vt Liuonen. ingressi prouinciam paganis euangelizetis nomen domini nostri Iesu Christi, eorum sequentes exemplum quibus in euangelio legimus esse dictum: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. & de quibus Euangelicus sermo subiunxit: Illi autem profecti, pradicauerunt vbiq; domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Attendens etenim Euangelicus ille paterfamiliâs quòd messis est multa, operarij autem pauci, adhuc mittit operarios in messem suam, & in hac quasi in decima hora vinea sua verè vos deputat vinitores, quorum labores pari cum primis denario recompenset. Vnde cum Euangelizandi officum eo assumpseritis inspirante, qui facit vtraque vnum: oportet vos in vnitatis & charitatis spiritu ambulare, illorum sequentes exemplum de quibus legitur: Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna.*]

CAP. XII.

Ludi theatrales etiam pratextu consuetudinis, in ecclesiis, vel per clericos fieri non debent.

Idem

CVm decorem *b* domus Dei: & infra. Interdum ludi fiunt in ecclesiis theatrales, & non solum ad ludibriorum spectacula introducuntur in eis monstra laruarum, verum etiam in aliquibus festiuitatibus diaconi, presbyteri, ac subdiaconi insaniæ suæ ludibria exercere præsumunt: [1 *& j.*] Frat. v. mandamus, quatenus ne per huiusmodi turpidinem ecclesiæ inquinetur honestas, prælibatam ludibriorum consuetudinem, vel potius corruptelam, curetis à vestris ecclesiis extirpare.

[1 *Quia igitur ex officio nobis iniuncto domus domini nos zelus comedit, & opprobria exprobantium ei super nos cadere dignoscuntur.*]

CAP. XIII.

Clerici debent continere, & castè viuere: contrà facientes, punit: & seuerius puniuntur illi, qui possunt legitimo matrimonio vti.

Idem *in concilio generali.* c

VT clericorum *d* mores, & actus in melius reformentur, continenter & castè viuere studeant vniuersi, præsertim in sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis vitio præcauentes, maximè illo, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, quatenus in conspectu omnipotentis Dei puro corde, ac mundo corpore valeant administrare Ne verò facilitas veniæ, incentiuum tribuat delinquēdi, statuimus, vt qui comprehensi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis *e* aut minus peccauerint, puniantur *f* secundum canonicas sanctiones, quas efficacius & districtius præcipimus obseruari: vt quos diuinus timor à malo non reuocat, temporalis saltem pœna cohibeat à peccato. Si quis igitur hac de causa suspensus præsumpserit celebrare diuina: non solum ecclesiasticis beneficiis spolietur, verum etiam pro duplici culpa perpetuò deponatur. Prælati verò, qui tales præsumpserint in suis iniqtatib. sustinere, maximè obtentu pecuniæ vel alterius

a *Cap. 1. eod. tit. in 3. compilatione. 1. Thes. 5.* b *In codice Barb. more sec. iudicum.* c *Simile vide in l 3. ff. quod cuiusque. vni. & in l qua oneranda. ff. de op. leg.* d *Cap 2. eod. tit. in 3. compilatione. vide Extrau. Alex. IV. cum hora. quam inseruimus post directorium inquisitor. inter literas Apost.*

a *Al. distinctione.* b *Cap 4. eod. tit. in 3 compilatione.* c *Con. generale Later. sub Innocent. 3. cap 14.* d *Cap. 2 eod. tit in 4. compilatione.* e *Al. vel minus, &c.* f *l. ex diuersis. 1. cum not. De rei vend. & Inst. de pub. iud. §. item leg. Iulia.*

commodi

commodi temporalis: pari ſubiaceant vltioni. Quæ autem ſecundum *a* regionis ſuæ morem non abdicarunt copulam coniugalem, ſi lapſi fuerint, grauius puniantur: cùm legitimo matrimonio vti poſſint.

CAP. XIIII.

Clericus crapuloſus vel ebrioſus monitus non deſiſtens, ab officio vel beneficio ſuſpenditur.

Idem *in eodem.* b

A Crapula & ebrietate *c* omnes clerici diligenter abſtineant: vnde vinum ſibi temperent, & ſe vino. Nec ad bibendum quiſpiam incitetur: cùm ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incentiuum. Vnde illum abuſum penitus decernimus abolendum, quo in quibuſdam partibus ad potus æquales ſuo modo obligant potatores: & ille iudicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit. Si quis autem ſuper his ſe culpabilem exhibuerit: niſi à ſuperiore commonitus ſatisfecerit, ab *d* officio vel beneficio ſuſpendatur.

CAP. XV.

A negotiis, perſonis, locis, ludis, veſtibus inhoneſtis & ornatu minus honeſto, præcipit clericos abſtinere, & habitu honeſto vti, ſuiùs vanitatem in pluribus exprimit & deteſtatur.

Idem *in eodem.* e

CLerici officia *f* vel commercia ſecularia non exerceant, maximè inhoneſta. Mimis, ioculatoribus, & hiſtrionibus non intendant. Et tabernas prorſus euitent, niſi fortè cauſa neceſſitatis in itinere conſtituti. Ad aleas, & taxillos non ludant, nec huiuſmodi ludis interſint. Coronam & tonſuram habeant congruentem. Et ſe in officiis eccleſiaſticis, & aliis bonis ſtudiis exerceant diligenter. Clauſa deferant deſuper indumenta, nimia breuitate vel longitudine non notanda. Pannis rubeis aut viridibus, nec non manicis aut ſotularibus conſuticiis, frænis, ſellis, pectoralibus, calcarib. deauratis, aut aliam ſuperfluitatem gerentibus non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra eccleſiam non gerant, ſed nec alibi, qui ſunt in ſacerdotio & perſonatibus conſtituti: niſi iuſta cauſa timoris exegerit habitum transformari. Fibulas omnino non ferant, neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes, ſed nec anulos: niſi quibus competit ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & in eccleſia ſuperindumentis lineis, omnes vtantur: niſi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem. Palliis diffibulatis non vtantur in publico, ſed vel poſt collum, vel ante pectus hincinde connexis.

CAP. XVI.

Clericus qui tertio monitus à negociationibus ſecularibus non abſtinet, interim perdit, quo ad bona priuilegium clericale. hoc dicit. Et eſt textus multum no. & qui quotidie allegatur.

Honorius III. *Ambianen. epiſcopo.* g

EX literis *h* Pontini comitis intelleximus, quòd quidam clerici ſuæ terræ potius ſecularibus *i* negociationibus, quàm officiis diuinis intendunt: & gaudere volentes priuilegio *k* clericali, nolunt ſtatutis patriæ (quibus quoties expedit, ſicut laici ſe tuentur) in negotiationum ſuarum *l* quæſtibus ſubiacere: [I *& infra.*] Maneamus, quatenus ſi tales tertiò à te commoniti ab huiuſmodi non reſipuerint, ſed prætermiſſis diuinis officiis, negotiationibus inſtiterint *a* ſupradictis, cum facto abiiciant priuilegium clericale, tu quominus, dum his ſe implicant, de ſuis facultatibus, ſtatutis, & conſuetudinibus patriæ ſubiaceant, non defendas eoſdem.

[I *Vnde qui magnum ex hoc ſcandalum inter laicos generatur, nobis humiliter ſupplicauit, vt vel compelli huiuſmodi clericos ad ſeruiendum eccleſiæ, illicitis ſecularibus negociationibus poſtpoſitis, mandaremus, vel pateremur eos quo ad facultates eorum ſtatutis & conſuetudinibus patriæ ſubiacere. Cum igitur prædicta in clericalis ordinis vituperium redundare noſcuntur, & clericorum vita generare non debet laicis ſcandalum, ſed præſtare honeſtatis exemplum. f.t.*]

a *Hoc dicitur propter Græcos* b *Conc Lat. ſub Innoc. 3. cap. 15.* c *Cap. 3, eod. tit. in 4. compil.* d *à beneficio vel officio ſuſp.* e *Later. ſub Innoc 3. cap. 16.* f *cap. 4. eod. tit. in 4. compil. concil. Trid. ſeſſ. 14 de reform c 6. & ſeſſ 22 c. 1.* g *Ambien al. Abien al. Abianen al. Abienen.* h *Vide Geminianum in c. ſi. De off del. in 6.* i *al. negotijs.* k *priuilegijs clericorum.* l *Vide l. quæſt. Cod. de re iud. & l. ſi propon. § 1. ff de inoff. teſt.*

DE COHABITATIONE clericorum & mulierum.

TIT. II.

CAPVT PRIMVM.

Clericus non debet retinere in domo mulierem ſuſpectam de incontinentia, etiam ſi ſit mater vel alia conſanguinea.

Ex concilio Moguntin. *b*

INhibendum *a* eſt, vt nullus ſacerdos fœminas, de quibus ſuſpicio poteſt eſſe, retineat. Sed neque illas quas canones concedunt, matrem, amitam, & ſororem: qui inſtigante diabolo, & in illis ſcelus perpetratum reperitur, aut etiam in pediſſequis earundē. Sed ſi qua de his neceſſitatem habuerit, presbyteri habeant in vico aut in villa domum longè à ſua conuerſatione: & ibi eis, quæ ſunt neceſſaria, ſubminiſtrent. Prohibendum quoque eſt, vt nulla fœmina ad altare præſumat accedere, aut presbytero miniſtrare, aut intra cancellos ſtare ſiue ſedere.

CAP. II.

Excommunicatur clericus in ſacris, quia à ſuſpectarum mulierum colloquio, vel earum conſortio, monitus non deſiſtit.

Ex decreto Eugenij Papæ.

SI quiſquam *d* ſacerdotum, id eſt, presbyter, diaconus, ſubdiaconus, de quacunque fœmina crimine fornicationis ſuſpectus, poſt primam, ſecundam & tertiam admonitionem inueniatur fabulari, & aliquo modo conuerſari cum ea: excommunicationi ſubdatur: fœmina verò canonicè iudicetur.

CAP. III.

Non debet prælatus clericum cogere ad concubinam abiurandam: ſed eam nolentem dimittere, poteſt excommunicare.

Alexander III. *Saler. archiepiſcopo.*

p. c. cum tu.

CLericos in ſacris ordinibus *e* conſtitutos, qui publicè tenent concubinas, ad eas abiurandas nolumus à tua fraternitate compelli, ne in eandem fornicationem inſtinctu diabolicæ fraudis redeuntes, periurij reatum incurrant. Verùm ipſos per ſuſpenſionis & interdicti ſententiam debes arctius cogere, vt mulieres ipſas à ſe ita remoueant, quòd de illis ſiniſtra ſuſpicio non poſſit haberi. Et ſi qui eorum ad ipſas redire, vel alias accipere fortè præſumpſerint: in aliquos eorum debes perpetuam excommunicationis ſententiam proferre, vt alii eorum *f* exemplo perterriti, à ſimilibus arceantur.

a *Vtuntur.* b *Hoc reperio in conc. Nannetenſi c. 3.* c *ca. 1. eod tit. in 1. compil.* d *c. 3. eod. tit. in 1. compil. Vid. conc. Later. ſub Leone 10 ſeſſ. 9. de reformat. Curiæ & alior.* e *ca. 4. eod. tit. in 1 compil. & poſt conc. Lat. ſub Alex. 3 p. 18. ca. 1.* f *In C. Bar. vt alij exemplo illorum à ſimilibus, &c.*

CAP. IIII.

Si clerici moniti concubinas non dimittunt, suspenduntur à beneficiis, & si se non corrigunt, deponuntur.

Idem *Cantuarien. archiepisc & eius suffraganeis.*

SIcut *a* ad extirpanda: [1 & j.] Frat. v. mandamus, quatenus clericos vestræ iurisdictionis, qui in subdiaconatu & supra, fornicarias habuerint, studiosè monere curetis, vt à se illas remoueant, eas vlterius minimè admissuri. Si verò adquiescere contempserint, eos ab ecclesiastic. beneficiis vsque ad satisfactionem congruam suspendatis. Et si eas suspensi præsumpserint detinere, ipsos ab eisdem beneficiis perpetuò remouere curetis.

] 1 *Vitia quæ periculum pariunt animarum summopere decet intendere, ita etiam nos conuenit gramina propagare virtutum, ex quibus fidelibus salutis augmentum & sacris ecclesiis decor proueniat honestatis. Vnde cum in Anglia praua & detestabili consuetudine & longo tempore sit obtentum, vt clerici fornicarias in suis domibus habeant, nos volentes tam graue scandalum de populo remouere, & prædictos clericos ad honestatem ecclesiasticam reducere.*]

CAP. V.

Literæ à clerico concubinario suspenso super absolutione (tacita facti serie) obtentæ, non valent.

Idem *Eboracen. archiepiscopo.*

SVper eo verò, *b* quòd adseris A. presbyterum fornicariam detinentem, propter hoc ab officio suo suspensum: [1 & infrà.] Porrò si literas à nobis obtinuerit, quæ facti seriem non contineant: nolumus illas sibi prodesse.

[1 *Prud. t. t. r. quod si super hoc adpellatum sit, ad præsentiam nostram si contingat ipsum ad nos accedere prout expedire videbimus, pertinaciam eius & audaciam corrigemus. Si verò non venerit ad præsentiam nostram, suspensionis in eum sententiam propter hoc latam tamdiu volumus obseruari, donec fornicariam suam à se prorsus abiiciat, & viuat sicut decet presbyterum continentem.*]

CAP. VI.

Si clerici moniti non dimittunt concubinas, suspenduntur à beneficiis: & si se non corrigunt, deponuntur.

Idem *Londonen episcopo.* c

SI autem *d* clerici tuæ iurisdictionis (siue in sacris ordinibus siue in inferioribus constituti) fornicarias detinent: nisi eas ad secundam vel tertiam commonitionem à se dimiserint, easdem de cætero contempturi, liceat tibi *e* eos ecclesiis, vel earum portionibus appel. postposita spoliare, officio ipsis nihilominus interdicto.

CAP. VII.

A clerico fornicario, quamdiu toleratur, nec habet operis euidentiam, licitè audiuntur diuina, & percipiuntur ecclesiastica sacramenta. à notorio verò abstinendum est, non quia in sacramento sit defectus, sed ad ipsorum fornicatorum emendationem. h. d. inhærendo verbis literæ.

Lucius III. *f ex concilio Moguntino.*

VEstra duxit deuotio *g* inquirendum: [1 & infra.] Alicubi dicitur: nullus audiat missam sacerdotis, quem scit indubitanter concubinam habere. alibi verò legitur: non potest aliquis, quantumcunque pollutus fuerit diuina polluere sacramenta, quæ purgatoria cunctarum cogitationum existunt. Qualiscunque *h* enim sacerdos sit, quæ sunt sancta coinquinari non possunt. Sumite ergo ab omni sacerdote Christi mysteria: quia omnia in Christi fide purgantur. Cæterùm aliud est crimen notorium, aliud occultum. Notorium definitur, de quo presbyter canonicè condemnatur. Occultum, quod ab ecclesia toleratur. Cæterùm aliud est, quando crimen notorium non diffitetur presbyter, vel de ipso est canonicè condemnatus. Aliud est penè occultum, quod ab ecclesia toleratur. Item aliud est à talium officiis abstinere, vt peccandi licentia cæteris auferatur, & huiusmodi ad pœnitentiæ fructum trahantur: atque aliud si tanquam in fornicatione iacentium, talia mysteria *a* respuantur. Sine dubitatione itaque teneatis, *b* quod à clericis & presbyteris, quanquam fornicariis, quandiu tolerantur, nec habent operis euidentiam, licitè diuina mysteria audiantur, & alia recipiantur sacramenta ecclesiastica.

[1 *Vt consulamus fratribus nostris parochiales ecclesias adeuntibus, quarum clerici concubinas habere credantur. de hoc videntur diuersæ sacrorum canonum sententiæ emanasse.*]

CAP. VIII.

Si fornicatio clerici est ita publica, quod transit in notorium, nec adcusator nec testis necessarius est: sed si est publica per solam famam, non sufficiunt ad condemnationem sola testimonia, id est, testium dicta non iuratorum: sed si ex hoc orietur scandalum, inducitur purgatio, in qua deficiens canonicè punitur.

Innocentius III. *Exon. episcopo.*

TVa nos duxit fraternitas consulendos, *c* si de clericis publicè concubinas habentibus, qui quando à te conueniuntur, se esse concubinarios diffitentur, nec adparet contra eos legitimus adcusator, credendum sit testimonio bonorum virorum, inter quos viuere dignoscuntur. Nos igitur con. t. t. respons. quòd si crimen eorum ita publicum est, vt merito debeat adpellari notorium: in eo casu nec testis, nec adcusator est necessarius: cùm huiusmodi crimen nulla possit tergiuersatione cælari. Si verò publicum est, non ex euidentia, sed ex fama: in eo casu ad condemnationem eorum sola testimonia non sufficiunt: cùm non sit testimoniis, sed testibus iudicandum. Sed si de clericis ipsis talis habeatur suspicio, vt ex ea scandalum generetur in populo, *d* licet contra ipsos non adparuerit accusator, eis tamen est canonica purgatio indicenda: quam si præstare noluerint, vel *e* defecerint in præstanda, eos canonica debetis *f* animaduersione punire.

CAP. IX.

Breue est: vnde non sumatur.

Idem *Pistoriensi episcopo.*

ANobis *g* tua fraternitas requisiuit: & infra. Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi fortè de illis personis existant, in quibus naturale fœdus nihil permittat sæui criminis suspicari.

CAP. X.

Clericus concubinarius in officiis vitandus non est, nisi sit notorius.

Gregorius IX.

QVæsitum est de clericis in fornicationem prolapsis, si eorum sit officium prius, quàm pœnituerint, audiendum. Verùm etsi quemlibet pro mortali peccato, quoad seipsum constet esse suspensum, non debet tamen in officiis euitari: quia quantum ad alios etiam in casu proposito suspensus non est, nisi peccatum huiusmodi sit notorium per sententiam, seu confessio-

a *Ca 5. eod. titul. in 1. comp. & post conc. Lat. p 18. c. 2.* b *Ca. 8. eod tit. in 1. compil. & post conc. Later. p. 18. c. 9.* c *al. Lauden. al. Lundon.* d *C. 7. eod tit. in 1. comp & post conc. Later. p. 18. c. 8.* e *In C. Barb. tibi ab ecclesiis suis, &c.* f *al. Vrban 3.* g *C. vn. eo. tit. in 2. compil. & post conc. Lat. sub Alex. 3. p. 50. c. 38.* h *In Cod. Barb. qual. sacerdos sit, quæ sacra sunt, &c.*

a *Ministeria.* b *retineatis.* c *C. 1. eod. ti. in 1. comp. Vid. Anton. Gomezium tom. 3. Var. resol. c. 1. & Iul. Clar. in prac. crim. § fin. q. 9.* d *Vid. l. si oleum. ff. de dolo. & l. æquissimum. ff. de vsufr.* e *In Cod. Barb. vel si def.* f *debes.* g *C. 2. eod. tit. in 5. comp.*

nem

nem factam in iure, aut per euidentiam rei, quæ tergiuerſatione aliqua cælari non poſſit.

DE CLERICIS CONIVGATIS. TITVLVS III.

CAP. I.

Matrimonium contractum per clericum exiſtentem in ſacris, non tenet: ſecus in minoribus, ſed tunc cogitur dimittere beneficium.

Alexander III.

SI qui *a* clericorum infra ſubdiaconatum acceperint vxores, ipſos ad relinquenda beneficia eccleſiaſtica, & retinẽdas vxores diſtrictione eccleſiaſt. compellatis: Sed ſi in ſubdiaconatu *b* & aliis ſuperioribus ordinibus vxores accepiſſe noſcuntur: eos vxores dimittere, & pœnitentiam agere de commiſſo, per ſuſpenſionis & excommunicationis ſententiam compellere procuretis.

CAP. II.

Coniugatus ad adminiſtrationem, & ad ordinem eccleſiaſticum, vel beneficium non promouetur, niſi caſtitatem promittat, & non ſit digamus.

Idem *Herfor. epiſcopo.*

SAnè [*1 & ſ.*] Prouideas *c* attentius, ne deinceps clericus coniugatus ad eccleſiaſtica beneficia, vel ſacros ordines, aut adminiſtrationes eccleſiaſticas admittatur: Niſi fortè caſtitatem voueret perpetuam, & qui vnicam & virginem habuiſſet vxorem.

[*1 De clericis inferiorum ordinum qui in coniugio constituti diu eccleſiaſtica beneficia ex conceſſione prædeceſſorum habuerunt, à quibus ſine magno diſcrimine ac effuſione ſanguinis non poſſunt priuari: ſ. t. id duximus reſpondendum, vt.*]

CAP. III.

Si clericus in minoribus beneficiatus matrimonium contrahat, priuatur beneficio & quod dedit eccleſiæ, ſibi reſtituitur. h. d. Et in hoc vltimo eſt caſus not. & multum allegabilis.

Idem *Verulan.* d *epiſcopo.*

QVod *e* à te: [*1 & inf.*] Vtrum clerici infra ſubdiaconatus ordinem conſtituti, qui continere carnis deuicti vitio non valentes, vxores accipiunt, eccleſiaſtico beneficio canonicè debeãt ſpoliari. Id volumus te tenere, quòd cum ſimul voluptatibus & carnalibus deſideriis, ac diuinis & eccleſiaſticis obſequiis vacare non valeant, ob immunditiam ſuã eccleſiaſticis ſacramentis indigni tractandis eccleſiaſticis proculdubio beneficiis ſunt priuandi. Sanè ſi eccleſiis, quibus *f* intitulati fuerant, de poſſeſſionibus aut aliis bonis aliqua contuliſſe noſcuntur: cum ab earundem eccleſiarum miniſterio fuerint & beneficio ſequeſtrati: ad ipſos recta via debent abſque contradictione redire.

[*1 Quod fraternitatis tuæ quærit induſtria.*]

CAP. IIII.

Peracta pœnitentia, diſpenſant epiſcopi cum ſacerdotibus, qui matrimonium de facto contraxerunt.

Idem.

SAnè *g* ſacerdotes illi, qui nuptias contrahunt, quæ non nuptiæ, ſed contubernia ſunt potius *h* nuncupanda: poſt longam pœnitentiam, & vitam laudabilem continentes, officio ſuo reſtitui poterunt, & ex indulgentia ſui epiſcopi eius executionem habere.

CAP. V.

Auferenda ſunt clerico beneficia, quæ habebat tempore contractus matrimonij: collata verò poſtmodum ſcienter per epiſcopum, per eundem auferri non poſſunt, ſed per ſuperiorem. h. d.

Innocentius III. *Noruicen. epiſcopo.*

DIuerſis *a* fallaciis: [*1 & infra.*] Accepimus autem, quòd quidam clerici tuæ diœceſis, qui matrimoninium contraxerunt, eccleſiaſtica beneficia detinere contendunt: in quorum conuerſatione cithara cum pſalterio malè concordat. Cùm ergo vir cogitet quomodo placere poſſit vxori, & ideo minus, quæ Dei ſunt valeat cogitare, cum quaſi diuiſus in duo *b* plenam ſui non habeat poteſtatem: vt ei, à quo ſtipendium recipit plenius famuletur: mandamus, quatenus huiuſmodi clericos beneficiis eccleſiaſticis, quæ in tua diœceſi ſunt adepti, priues adp. re. præſertim cùm rerum eccleſiaſticarum ſubſtantia per tales ſoleat deperire. Niſi fortè tu talibus ſcienter contuleris eccleſiaſtica beneficia: quibus eos non per te, ſed per *c* ſuperiorem decernimus ſpoliandos.

[*1 Homines circumuenti, Deo & mammone famulare conantur. Cùm tamen ſecundum Euangelicam veritatem nemo poſſit duobus dominis ſeruire, quoniam ſi vnum dilexerit, alium habebit exoſum, aut vno contempto, alium ſuſtinebit.*]

CAP. VI.

Filius ſacerdotis Græci ex vxore genitus licitè inter Latinos promouetur, ſi ſcandalum non obſiſtat. h. d. Et eſt caſus notabilis.

Idem d *Archerentino epiſcopo.*

CVm olim *e* ad noſtram audientiam perueniſſet, quod canonici Anglorien. *f* cantorem *g* Tricaricen. ſibi elegerant in paſtorem: [*1 & inf.*] Licet tibi de forma electionis canonicæ, ac idoneitate perſonæ, in aliis *h* conſtitiſſet: mouit te tamen, quòd cum pater eius Græcus fuerit, *i* & iuxta ritum Græcorum vxorem duxerit *k* in minoribus ordinibus conſtitutus, cantorem ipſum ex vxore legitima in ſacerdotio ſuſcepiſſet. Nos igitur attendentes, quod Orientalis eccleſia votum continentiæ non admiſit, quoniam Orientales in minoribus *l* ordinibus contrahunt, & in ſuperioribus vtuntur matrimonio iam contracto: mandamus, quatenus niſi pro eo, quòd inter Latinos Græci huiuſmodi conuerſantur, regionis conſuetudo repugnet: ſi aliud canonicum *m* non obſiſtat, ad confirmationem & conſecrationem eiuſdem ſine dubitatione procedas.

[*1 Tibi dedimus in mandatis vt examinata electione diligentius & perſona, ſi electionem canonicam & perſonam idoneam inueníres, electionem ipſam auc. ap confirmares: ſicut metropolitanus in cæteris proceſſurus.*]

CAP. VII.

Clericus coniugatus non beneficiatus, non cogitur déferre tonſuram.

Idem *epiſcopo Tictauten.*

IOannes *n* nobis conquerendo monſtrauit, quod tu eum, quamquam iamdudum vxorem legitimam duxerit, pro eo, quòd priùs in acolythũ fuerat ordinatus, cõpellere niteris, vt tõſuram deferat clericalem, ex qua

---

a *Ca. 1. eod. tit. in 1. comp. poſt conc. Late. ſub Alex. 3. c. 2.* b *Tales ex hoc facto ſuſpecti ſiunt de hæreſi Bern. Dias in practi. crim. can. c. 74.* c *Ca. 3. eo. tit. in 1. comp. poſt conc. Later. p. 18. can. 5.* d *Veneran. al. Verulẽn. al. Velinen. al. Veruacen.* e *Ca. 5. eod. tit. in 1. compi. & poſt conc. Late. ſub Alex. 3. p. 50. c. 7.* f *attitulati.* g *Ca. 1. eod. tit. in 2. comp. vide Felinum in ca. ita nos. de iureiur.* h *dicenda.*

a *Cap 1. eod. tit. in 3, compil. vbi legitur archiep. Noruuicenſi, male.* b *Vide l. ſi plures ff. de pac.* c *In C. Bar. ſed per ſup. tuum.* d *al. Archeronen.* e *Cap. 2. eod titul. in 3. compilatione.* f *Aglon.* g *Triacan. h.* h *& in aliis.* i *fuerat.* k *duxerat.* l *in minor. conſtituti contrahunt.* m *Vox canonicum, deeſt in antiquioribus.* n De *materia huius decreti, vide Geminia. in cap. 1. eod. titul in 6. & Lapum alleg. 40.*

inter ipsum & vxorem suam posset scandalum generari, cum de consuetudine terræ tuæ clerici vxorati non cogantur inuiti portare tonsurā. Quoniam igitur idem etiam tonsuratus non potest priuilegio clericali gaudere: mandamus, quatenus ipsum super tonsuratione huiusmodi non molestes, dummodo nullum percipiat beneficium ecclesiasticum, cuius ratione teneatur clericalem deferre tonsuram: quia cùm eum oporteat secularibus negotijs immisceri, tonsura ipsius secularia exercentis videretur profectò in ministerij nostri vituperium redundare.

CAP. VIII.

Vxorati non admittuntur ad ecclesiasticas dignitates, & coguntur dimittere, quas habent.

Idem.

CVm *a* decorem: & infra. Eos qui sunt publicè vxorati, non admittatis decætero ad ecclesiasticas dignitates, dimissis ab eis, quas non possunt sine prauo exemplo & graui scandalo retinere.

CAP. IX.

Clerici coniugati, in rebus suis non gaudent priuilegio clericali.

Honorius III. *H. quondam reginæ Anglorum.*

EX parte tua fuit propositum, quòd nonnulli literati terræ tuæ (habitu & tonsura clericali *b* relictis) publicè ducunt *c* vxores: [*1. & infra.*] Vt tamen consuetis institutis & debitis obsequiis te defraudent, tonsuram *d* resumunt abiectam: [*2. & infra.*] Quidam etiam accepta prima tonsura similiter contrahunt: & eandem tonsuram deferunt, vt eodem *e* prætextu excusari valeant à prædictis: [3 *& infra.*] Cùm igitur reddenda sint, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo: æquanimiter duximus tolerandum, si *f* à talibus iustitias debitas velut ab aliis vxoratis exigas & seruitia consueta.

[1 *De his quæ huius mundi sunt solicitis, & quomodo placeant vxoribus existentes: qui licet negotiationibus & alijs negotijs secularibus insistant.*]

[2 *Quatenus ipsius prætextu ab huiusmodi vt clerici excusentur, quamquam non militant domino, sed potius mundo, ut cæteri vxorati.*]

[3 *Et ven. f. n. episc. & di. fi. decanus & archid. & capitulum Conomanense ipsos tanquam clericos in subtractione seruitiorum tuorum fouere nituntur in tuum præiudicium & grauamen.*]

CAP. X.

Si clericus in minoribus militet, non est cogendus deferre tonsuram vel habitum clericalem.

Idem. *g*

VT consulationi *h* tuæ breuiter satisfiat, respondemus, quòd R. miles tuæ diœcesis, qui olim cum in minori esset constitutus ætate, tonsuram tantum & coronam clericalem assumpsit, non est cogendus deferre habitum clericalem.

DE CLERICIS NON *i* RESIDENTIBUS IN ECCLESIA VEL PRÆBENDA.

TITVLVS IIII.

CAP. I.

Episcopo non licet sine licentia papæ transire ad alium episcopatum, ipsum acceptando, aliàs priuatur habito & ambito. hoc intendit cum glossa.

Ex concilio Sardicensi. *k*

NOn liceat episcopo de ciuitate sua transire ad aliam.

Manifesta est enim causa, pro quo facere hoc adtentat. Cùm nullus sit inuentus episcopus, qui ad minorem de maiori ciuitate transiret.

CAP. II.

Deponitur cardinalis, qui in suo titulo non residet. hoc dicit. Et est iste textus multum notabilis.

Leo. IIII. *a*

EX gestis: *b* [1 *& infra.*] In *qua* synodo Anastasius presbyter cardin. titu. beati Marcelli ab omnibus canonicè est depositus. Eo quòd parœciam suam per annos quinque, contra canonum instituta deseruit, & in alienis vsque hodie demoratur.

[1 *Ro. Pontificum consilio Lotharij & Ludouici Imperatorum Sanctam & Ven. LXVII. episcoporum in ecclesia bea. Petri Synodum congregauit.*]

CAP. III.

Vni plures dignitates, vel ecclesiæ conferri non debent, & ecclesia est conferenda illi, qui residere & regere valeat per seipsum, aliàs perdit ecclesiam, & donans conferendi potestate priuatur.

Ex concilio Lateranen. *c*

QVia nonnulli *d* modum auaritiæ non ponentes, dignitates diuersas ecclesiasticas & plures ecclesias parœciales, contra sacrorum canonum instituta nituntur accipere, vt cum vnum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vindicent plurimorum: ne id de cætero fiat, *e* districtius inhibemus. Cùm igitur ecclesia vel ecclesiasticorum ministerium *f* committi debuerit, talis ad hoc persona quæratur, quæ residere in loco, & curam eius per seipsam valeat exercere. Quod si aliter actum fuerit: & qui receperit, quod contra sacros canones *g* accepit, amittat: & qui dederit, largiendi potestate priuetur.

CAP. IIII.

Præsentatus ad ecclesiam non confirmatus, si apparet, quòd nolit residere, non debet institui per superiorem: confirmatus autem ex non iusta causa non residens, priuatur appellatione remota

Alexander III. *Eboracen. archiepiscopo*

REIatum *h* est nobis, quòd cum in Lateran. concilio statutum sit, vt personæ tali ecclesia vel beneficium ecclesiasticum conferatur, quæ residere in loco, & curam eius per se valeat exercere, nonnulli ad ecclesias præsentari hoc se posse adfirmant, sed efficere contradicunt: [1 *& infra.*] Cùm [igitur] verba accipienda sint cum effectu, tales si præsentati fuerint, non debent admitti, & admissi poterunt amoueri: nisi fortè de licentia suorum prælatorum: vel studio literarum, vel pro aliis honestis causis contigerit eos abesse: nec patrocinari debet eis adpellationis diffugium: si contra huiusmodi intentionem decreti fuerit interiectum. *i*

[1 *Ideo nos consulere voluisti, an propter hoc possis tales præsentatos repellere, vel institutos ad pe. sub. remouere. Tua igitur prouidentia innotescat quod.*]

CAP. V.

Breue est, nec potest breuius summari.

Idem *Eboracensi archiepiscopo.*

FRaternitati *k* tuæ: [1 *& infra.*] Præterea clericum alterius diœcesis absque commendatitiis literis sui episcopi non debes recipere, nisi pro eo receperis ab Apo. sed. *l* mandatum.

a *Ca. 4. de vit. & hon. cler. in 3. comp.* b *dimissis.* a *duxerunt.* d *reassumunt.* e *eo prætext. Matth. 22. Marc. 12 Luc. 23.* f *al. vt à tal. sed in antiquis ita legitur vt est impressum.* g *ep. Lingonensi.* h *Vide Notas nostras in hanc decre.* i *Vide conc. Trid. sess. 6. de reform. c 1. & 2. & sess. 23. de reform. c. 1.* k *Conc. Sardic. c. 1, Burc. l. 1, decr. c. 79. Iuo p. 5. c. 185.*

a *al. tertius.* b *ca. 1. eod tit in 1. comp.* c *conc. Late. sub Alexan. 3. c. 13. nam cum aliud non dicitur, intelligendum de Later. sub Alex. 3.* d *c. 3. eo. tit. in 1. comp.* e *al. ita: vt id de cætero non fiat.* f *officium.* g *receperit.* h *c. 4. eo. tit. in 1. comp. & post conc Lat. sub Alex. 3. p. 15. c. 1.* i *Vide l. si qua pœna. cum concord. ff de verb. signifi.* k *c. 1. eo. tit, in 2. com.* l *Apost. sedis.*

[1 *Duximus*

[1 *Duximus indulgendum, vt se clerici, qui in ecclesia tuæ iurisdictionis beneficium sunt adepti, qui ad aliam diœcesin absque licentia & assensu tuo morandi causa transtulerunt, liceat eos tibi beneficiis quæ habent à te, exspoliare, nisi fortè scholasticis disciplinis inuigilauerint, aut rationabilem tibi causam ostenderint, quare reuerti non debeant.*]

CAP. VI.

Qui non residet in beneficio etiam modicæ æstimationis, illo priuatur.

Idem Lingonensi *episcopo.*

C Conquerente *a* nobis R. presbytero accepimus, quòd G. clericus ab eo pro ecclesia sua, de qua vitæ necessaria vix potest percipere, annuatim viginti solidos extorquere conatur, adserens beneficium istud in eadem ecclesia sibi fuisse collatū: [1 *& j.*] Frat. t. mandamus, quatenus si tibi constiterit, quòd dictus G. habeat ecclesiastica beneficia sibi sufficiētia, vel quòd eidem ecclesiæ non deseruiat: sibi super præscripro beneficio silentium (sublato *b* impedimento appellationis) imponas.

[1 *Quanquam eidem ecclesiæ sicut accepimus non deseruiat, & alia ecclesiastica beneficia sufficientia habeat & possideat ab ecclesia. Quoniam igitur indecens est & non consentaneum rationi, vt idem B. cum alia ecclesiastica beneficia sibi sufficientia habeat & possideat ab ecclesia cui non deseruit, beneficia quærat.*]

CAP VII.

Qui est in seruitio episcopi, percipit fructus beneficij tanquam residens, præter distributiones quotidianas. Abbas.

Idem.

D E cætero: *c* & infrà. Statuimus ne canonicis, donec in seruitio tuo fuerint, quicquam subtrahi debeat vel auferri, quod de communitatis sibi beneficio debetur: Nisi fortè sunt victualia, quæ non cōsueuerunt absentibus exhiberi.

CAP. VIII.

Priuandus est prælatus vel clericus non residens, qui citatus non reuertitur in termino sibi præfixo, nisi habeat iustum impedimentum h.d. cum duobus sequentibus.

Celestinus *d* III.

E X parte vestra *e* nostro fuit apostolatui referatum, quòd ecclesiæ vestræ decanus, qui in partibus Gallicanis sibi potius habitationem elegit, iam per decem *f* annorum spacium ecclesia vestra ipsius præsentiam habere nequiuit. Quia ergo nolumus, vt eadem ecclesia decani officio defraudetur, mandamus, quatenus scribatis eidem, quòd suum ibidem officium, vt decanus debeat exercere. Quòd si vocatus, venire noluerit, eligendi alium, qui præesse ecclesię vestrę valeat & prodesse, vobis extunc concedimus liberam facultatem.

CAP. IX.

Summatum est in capitulo præcedenti.

Innocentius III. *cap. Ragusino.*

Q Valiter archiepiscopus *g* vester temeritate propria recessit ab ecclesia Ragusiensi, nec iam vltra quadriennium expectatus redierit, per literas etiam vestras reuocatus [1 *& j.*] Discret. v. mandamus, quatenus (nisi forsitan iam redierit) vos post mensem à receptione præsentium, personam vobis idoneam in archiepiscopum eligatis.

[1 *Vestra vniuersitas plenè nouit, cùm sæpius apud nos deposueritis super hoc querelam, & vobis concedi postulaueritis licentiam eligendi Nos autem expectantes diutius duximus expectandum, si fortè reuerteretur ad cor & ad ecclesiam suam quam taliter reliquerat remearet. Nolentes igitur quòd diutiùs ecclesia ipsa pastorali maneat consolatione destituta.*]

CAP. X.

Summa vt in capitulo, ex par. sup. eodem.

Idem (*Constantinop. patriarchæ.*)

I Nter quatuor *a* animalia: [1 *& infrà.*] De clericis, qui ecclesias, vel præbendas sibi concessas, sine iusta & necessaria causa deserunt, tuo præsertim non accedente consensu, hoc tibi duximus respondendum, ꝙ postquam congruo tempore fuerint expectati, nisi redierint ad illas, possunt eis iustè priuari, dummodo non sint in isto impedimento detenti.

CAP. XI.

Si nescitur vbi sit clericus, tribus publicis edictis citabitur in ecclesia sua: & si intra sex menses non reuertitur, priuabitur ecclesia sua. h.d. vsq; ad vers. contra eos.

Idem *archiepiscopo Panormitano.* b

E X tuæ *c* deuotionis *d*, & infrà. In ecclesiis eorum, qui se fraudulenter absentant, nec ad ipsos valet citatio peruenire, trinę citationis edictum facias publicari: & si nec sic curauerint obedire: & vltra sex menses suas deseruerint ecclesias, iuxta *c* sanctiones canonicas, eis debent meritò spoliari.

Iste versic. non summatur propter varietatem lecturarum, & quia secundum vnum intellectum non facit ad rubricam.

Contra eos etiam procedatur, vt ipsos per suspensionis & excommunicationis sententiā ad tuam obedientiam venire compellas. Quod si nec sic *f* eorum malitia poterit emoliri, eos B. ti. sanctæ Susannæ presbyter cardin. apost. sed. leg. à spiritualium administratione remoueat, & quibus præsunt ecclesiis, de personis idoneis faciat prouideri, sed in eos degradationis sententiam non promulget, vt cum eis misericorditer (si expediat) facilius agi possit.

CAP. XII.

Priuilegiatus vt absens in studio fructus præbendæ recipiat. Existens in villa vel castello, vbi nullum est, vel minus competens studium, priuilegio non vtitur.

Item *Altissiodorensi* g *episcopo.*

T Væ fraternitatis discretio *h* postulauit, & infrà. Quæsiuisti præterea vt quum interdum canonici, quibus studiorum gratia est indultum, vt in absentia sua fructus percipiant præbendarum suarum, accepta licentia se ad villas transferunt vel castella, in quibus nullum est vel minus cōpetens exercitium studiorum: vtrum præbendarum suarum fructus sint talibus conferendi? Ad *i* quod breuiter respondemus, eis qui huiusmodi fraudem committunt (cùm fraus & dolus nemini debeat *k* patrocinium impartiri) præfatam indulgentiam competere non debere.

CAP. XIII.

Qui iurauit in ecclesia residere, pro seruitiis ecclesiæ licitè se absentat.

Honorius III. *præposito de Valeriis.*

E X parte *l* tua fuit propositum, quòd tempore quo recepisti præposituram de Valeriis, præstitisti de facienda residentia iuramentū: [1 *& inf.*] Postulationi t. t. r. quòd si te non absentando in fraudem, præposi-

---

a *Cap. 2. eod. tit. in 2. compilatione.* b *Aliàs, obstaculo.* c *Cap. 4. tit. de præb. in 1. compil.* d *aliàs, Clemens.* e *Cap. 8. eod. tit in 2. compilat. vide Felin. in cap. 2. de rescript.* f *per decem annos.* g *Cap. 1. eod. titu. in prima compilatione.*

a *Sup. de maior. & obedient. inter quatuor. & cap. 2 eodem titul. in tertia compilatione.* b *Aliàs, Patracen.* c *Cap. 3. eodem titul. in 3. compilatione.* d *dilectionis.* e *Hæc verba iuxta s. canonem desunt in omnibus manuscriptis.* f *Aliàs istorum, aliàs illorum.* g *Alidias.* h *Cap. 4. eod. tit. in 3. compilatione.* i *Aliàs, taliter resp. quod eis, &c.* k *aliàs, debeant. al. debent.* l *De materia iuramenti huc spectanti, vide Ias. in l. si pecuniam. ff. de cond. ob causam.*

turæ tuæ iura fideliter prosequeris, cum ex hoc censeri debeas residens, periurium non incurris.

[1 *Præstito insuper iuramento promittens quod homines & iura ipsius præpositura manuteneas & defendas. Cùm autem prosequendo iura præpositura residere interdum in ecclesia memorata non possis, de iuramento super ipsa residentia præstito metuens prouideri tibi super hoc à nobis humiliter postulasti. Nos verò.*]

CAP. XIIII.

Familiaris papæ (non obstante constitutione contraria) præbenda sua fructus percipit in absentia.

Idem *capitulo Metens.* a

CVm dilectus filius magister Otto: [1 *& inf.*] Mandamus, quatenus non obstante constitutione, quę contra absentes canonicos inter vos dicitur manasse, fructus præbendæ suæ assignetis eidem, in nostro seruitio commoranti: Cùm familiares nostri, *b* qui circa nos se obsequiales exhibent vniuersis, *c* minori non debeant prærogatiua gaudere, quàm vestrûm singuli, quorum negotia per seipsos sæpius promouentur.

[1 *Canonicus eccles. vestræ scriptor noster grata nobis iugiter impendat obsequia, & non minus si sit absens, quam præsens eidem ecclesiæ vtilis habeatur, vniuersitatem vestram rogandam duximus & monendam per apost. sedem vobis.*]

CAP. XV.

Duo canonici absentes cum episcopo, seu in eius seruitio, fructus præbendarum suarum percipiunt in absentia, constitutione ecclesiæ contraria non obstante.

Idem *Melden. episcopo.*

AD audientiam nostram peruenit, quòd cùm in Meldens. ecclesia quædam sit constitutio vallata iuramento, & auctoritate sed. Apostol. confirmata: vt canonici, qui non residentin eadem, suarum priuentur fructibus præbendarum, illis exceptis, quos infirmitas excusaret, sed in apostolicæ sedis seruitio contingeret detineri: [1 *& inf.*] Decernimus, vt duo ex canonicis ecclesiæ memoratæ, in tuo seruitio exsistentes, suarum fructus integrè percipiant præbendarum: cum absentes dici non debeant, sed præsentes, qui tecum pro tuo & ipsius ecclesiæ seruitio commorantur.

[1 *Quos peregrinationis labor, aut studia traherent literarum. Decanus & quidam canonici ecclesiæ memoratæ occasione constitutionis huius canonicos in tuo seruitio commorantes, præbendarum suarum priuare fructibus moliuntur. Vnde cum tibi plurimum expediat aliquos canonicorum ipsorum in tuo seruitio retinere, nobis humiliter supplicasti, vt super hoc necessitati tuæ consulere dignaremur. Volentes igitur sic constitutionem moderari supradictam, vt dicta ecclesia fructum sentiat, ex eadem, & tu per eius abusum dispendium incurras: præsentium auctoritate.*]

CAP. XVI.

Si ecclesia patitur ministrorum defectum, priuilegiati super absentia per subtractionem prouentuum redire coguntur. hoc dicit. Et est bonus textus, & potest multum practicari.

Gregorius IX. *patriarchæ Antiochiæ apostol. sed. legato.*

CVm ad hoc sint ecclesiastica beneficia deputata: & infrà. Sanè nobis innotuit, quòd ecclesia *d* Antiochena multis ex seruitoribus eius absentibus est ferè destituta ministris. Vnde mandamus, quatenus non obstantibus apostolicis indulgentiis, *e* & prædecessorum tuorum licentia, absentes canonicos & assisios reuoces ad residendum in ecclesia supradicta: & si non venerit, tu de ipsorum beneficiis, dum absentes fuerint, ipsi ecclesiæ facias congruè *a* deseruiri, in vtilitatem eiusdem, quod ex præfatis beneficiis superfuerit conuertendo.

CAP. XVII.

Priuatur beneficio clericus non residens, si monitus non redeat, nec iustam excusationem allegat. h. d. & est casus notabilis.

Idem.

CLericos in ecclesiis tuę iurisdictionis beneficia, quę residentiam exigunt adsecutos, si ad alterius diœcesim absq; licentia tua morandi causa transierint, liceat tibi, si moniti non redierint, dictis beneficiis (nisi excusationem rationalem ostenderint) spoliare.

DE PRAEBENDIS ET DIgnitatibus.

TITVLVS V.

CAP. I.

In bonis ecclesiæ non succeditur iure consanguinitatis.

Ex concilio Pictauien. *b*

VT nullus *b* de clero siue populo ecclesiastica bona *d* iure consanguinitatis sibi requirat habenda.

CAP. II.

Non licet episcopo aliquem ordinare sine titulo.

In corpore canonum.

NOn liceat *e* vlli episcopo ordinare clericos, & eis nullas alimonias præstare: sed duorum alterū eligat, vel non faciat clericos: vel si fecerit, det illis vnde viuere possint.

CAP. III.

Bona ecclesiarum communia sunt, nec debet quisquam tanquam propria vindicare.

Gregorius *Anthemio subdiacono.*

RAtio nulla *f* permittit, vt quod pro communi vtilitate datum esse cognoscitur, propriis cuiusquam vsibus adplicetur.

CAP. IIII.

Qui ordinauit aliquem ad sacros ordines sine titulo non habentem de suo vnde viuat, prouidere tenetur ei de suo, donec aliquem titulum fuerit consecutus.

Alexander III. *in concil. Lateran.* g

EPiscopus si aliquem *h* sine certo titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in diaconū vel presbyterum ordinauerit: tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua ecclesia ei conuenien ia stipēdia militiæ clericalis adsignet. Nisi talis ordinatus de sua *i* vel paterna hæreditate, subsidium vitæ possit habere.

CAP. V.

Non debent episcopi permittere quem plures ecclesias obtinere.

Idem *in eodem* k

QVia *l* in tandum quorundam processit ambitio, vt non duas vel tres, sed plures ecclesias perhibeantur habere, cum nec duabus possint debitam prouisionem impendere. Per fratres & coepiscopos nostros hoc *m* emendari præcipimus, & de multitudine præbendarum *n* canonibus inimica, quæ dissolutionis materiam & euagationis inducit, certumq; continet peri-

a *Meden. aliàs mitten.* b *vide Ludo. Gomez. in reg. de imper. bene. vac. per obit. familiaru cardinalium. quæst. 13.* c *vide l. sed & reprobari §. penult. per Bald. ff. de excusat. tutor.* d *Antiochia.* e *vide l. 2. per Bald. ff. ne quid in loco publico.*

a *deseruire.* b *Hoc concilium nondum reperi, sicut pleraque alia.* c *Cap. 1. eod. tit. in 1 compil.* d *beneficia.* e *Cap. 2. eod. tit. in 1. comp.* f *Cap. 3. eod tit. in 1. com.* g *Lib. 11. epist. 29. siue 31. Ind. G. regist.* h *C. 5. eo tit. in 1. comp.* i *al. de sua paterna hæreditate, quod non probo.* k *C. 14.* l *C. 6. eod titul. in 1. compil.* m *hac.* n *vox præbendarum, non est in antiquis, nec in concilio.*

culum animarū, eorum, qui ecclesiis deseruire valeāt, indigentiam volumus subleuari.

CAP. VI.

An mandatum Papæ non tenetur quis prouidere illi, qui beneficium in literis tacuit, vel cui sine scandalo prouideri non potest. h. d. Et in vlti. est iste textus semper menti tenendus.

Idem.

CVm *a* teneamur: [1 *& infra.*] Si mandatum nostrum pro alicuius prouisione receperis, qui aliud beneficium, de quo valeat commodè sustentari: nisi fortè in literis ipsis de hoc mentio habeatur: aut si non potest ei sine scandalo prouideri: æquanimiter sustinemus, si pro ea mandatum nostrum non duxeris exequendum.

[1 *Ex debito suscepti regiminis prouisionis clericorum intendere, tibi & alijs ecclesiarum prælatis pro eis scripta nostra dirigimus: interdum etiam super illorum prouisione, qui aliud sufficiens beneficium habere noscuntur. Verum aliquando ignoramus eos habere aliud beneficium pro quibus tibi & aliis ecclesiarum prælatis scribimus.*

CAP. VII.

Habens plures ecclesias, alteram eligere & alteram dimittere compellitur.

Idem.

REferente I. *b* presbytero accepimus, quòd cum duas haberet ecclesias, archidiac. tuus ipsum altera spoliauit: & cuidam prebytero G. *c* nomine adsignauit eandem. prædictus autem I. sentiens se in hac parte grauari, ad metropolitanum, videlicet Remen. archiepiscopum adpellauit. Cumq; de mandato eiusdem archiepiscopi in prædicta ecclesia restitutus fuisset, præfatus archidiaconus eundem I. pro eo, quod ad præsentiam suam vocatus venire contempsit, vinculo excommunicationis adstrinxit. Non autem *d* ipsum à sententia, qua tenebatur, facientes absolui, tibi mandamus, quatenus præscriptio I. de prædictis *e* ecclesiis vna quam maluerit relicta, alteram præfato G. si ecclesiam non habet, *f* non differas adsignare. alioquin ipsam alteri personæ idoneæ beneficio ecclesiastico carenti incunctanter adsignes.

CAP. VIII.

Præbendæ & dignitates non debent diuidi, nec etiam permutari.

Idem *concilio Turonensi.* g

MAioribus *h* ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum nimis videtur, vt minorum clericorum præbendæ patiantur sectionem. Idcirco vt sicut in magnis, ita quoq; in minimis membris suis firmatam ecclesia habeat vnitatem, *i* diuisionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri prohibemus.

CAP. IX.

Recep'us in canonicum ex promissione capituli, debet quando facultas se obtulerit habere præbendam. vide capit. 2. de concess. præbend. in 6. cum gloss.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo.* k

RElatum *l* est: [1 *& infra.*] Quoniam igitur dignum est, vt postquam magister I. in ecclesia tua canonicus est institutus, & à te habuit in promissis de conferenda sibi prima præbenda, cum in ecclesia ipsa vacaret, vt debat præbendæ integritate gaudere: mandamus, quatenus si idem I. in ecclesia tua est canonicè institutus, & in choro & capitulo & aliis, quorum vsus est cōmunis, potestatem sicut canonicus habet, ei præbendam si qua nunc vacat, vel cùm ibi primò vacauerit secundum promissionem tuam concedas liberaliter & adsignes: quia non est congruum, vt præbenda careat, quia in canonicum noscitur esse receptus.

[1 *Auribus nostris quod cum dil. fil. n. magister I. in ecclesia tua sit per te canonicè institutus, & in choro & capitulo & aliis locis quorum communis est vsus plenam sicut canonicus habeat potestatem, nondum sibi præbendam iuxta promissionem tuam assignari curasti, licet post promissum tuum plures præbendæ in ipsa ecclesia vacasse dicantur.*

CAP. X.

Religiosi reditus ecclesiarum suarum deminuere non possunt respectu portionis, quæ debetur rectoribus seu vicariis, nec parœcias diuidere.

Idem *canonicis regularibus & monachis Eboracen. diœcesis.* a.

AVaritiæ, *b* quæ est idolorum seruitus: [1 *& infra.*] Intelleximus, quod in ecclesiis vestris, de quib. certas pensiones consueuistis percipere, portiones, vel antiquos reditus minorastis, quos nonnulli clerici ecclesiarum ipsarum olim habuisse noscuntur: [2 *& inf.*] Ideoq; mandamus, quatenus, si quas portiones vel antiquos reditus clericorum sine consensu archiepiscopi vestri minuere, vel parœcias diuidere præsumpsistis, ad integritatem pristinam reuocetis.

[1 *Hi debent radicem studiosius extirpare qui sæculi vanitatibus renunciantes, domino elegerunt in religionis habitu ministrare.*

[2 *Vnde quoniam hoc ex radice auaritiæ & cupiditatis procedit, quam debetis modis omnibus euitare. d. v. p. a. supra.*]

CAP. XI.

Possunt prælatus & capitulum præbendæ vacanti honestum onus imponere, ad quod præbendarius teneatur.

Idem *præposito & capitulo Insul.*

SIgnificatum est nobis, *c* quod cuidam sacerdoti præbendam vnam in ecclesia vestra communi volūtate dedistis, ita quod missam de sancta Maria (nisi corporis infirmitate grauatus sit) debeat quotidie celebrare, & ecclesiam vestram non nisi communi tam præpositi, quàm capituli adsensu possit dimittere, vel cuiquā præbendæ illius anniuersarium delegare. Quam siquidem institutionem *d* eatenus confirmamus, vt prædictus sacerdos, nisi infirmitate corporis fuerit impeditus, assiduè debeat obsequium suum impendere ecclesiæ memoratæ, & quanto frequentius potest (salua honestate sua, & debita deuotione) missarum solennia celebrare: nec sibi liceat hoc illi subtrahere: siue causa voluptatis, siue se ad aliam ecclesiam transferendo.

CAP. XII.

Ad præsentationem religiosorum in eorum ecclesiis, nullus debet institui per episcopum, nisi prius ei congrua portio redituum adsignetur.

Idem e *Vigorien. archiepiscopo.*

DE monachis, *f* qui vicarios parœcialium ecclesiarum grauant, vt hospitalitatem tenere nō possint, eam prouidentiam habeas, quòd ad præsentationem

---

a *Cap. 8. eodem titul. in 1. compil. & post concil. Later. par. 20. cap. 2.* b *Cap. 9. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Later. sub. Alexand. III. par. 30. cap. 3.* c *al. S.* d *al. Nos autem à sententia qua detinebatur, eum facientes, &c.* e *præscriptis.* f *habet.* g *vide Ant. Aug. in not. 1. compil.* h *Cap. 10. eod. tit. in 1. compilat. & post. concil. Lateran. par 30. cap. 4.* i *vide l. cui pacto per Bart. ff. de seruis expor.* k *Sard. episc.* l *Cap. 11. eod. tit. 1. in. 1. compil. cum hodie sit correcta hac decre. per cap. 2. de concess. præb. in 6. vide ibi gloss. & Decium in cap. ex part. 1. suprà, de officio delegat.*

a *Vox diœcesis, deest in antiquis.* b *Cap. 11. eod. tit. in 1. compilatione & post concilium Lateran. par. 13. c. 1.* c *Cap. 13. eodem tit. in 1. compilatione, & post concil. Lateran. part. 50. cap. 59.* d *constitutionem.* e *Aliâs, episcopo VVigor.* f *Cap. 14. eodem titul. in prima compilatione.*

monachorum nullum recipias, nisi tantum ei de prouentibus ecclesiæ coram te fuerit adsignatum, vnde iura episcopalia possit persoluere, & congruam sustentationem habere.

CAP. XIII.

Plures dignitates vel personatus in vna vel in diuersis ecclesiis quis habere non potest.

Idem *Salernitano a archiepiscopo.*

AD hæc *b* licet, & infrà. Istud est omni rationi contrarium, vt vnus clericus in vna vel diuersis ecclesiis, plures dignitates vel personatus obtineat. Quum singula officia in ecclesiis assiduitatem exigant personarum *c*.

CAP. XIIII.

Habens plures dignitates, alteram dimittere compellitur.

Idem *Burdegalen. archiepiscopo.*

PRæterea *d* de G. qui in tua & Tolosana ecclesia est archidiaconus constitutus, & in vtraque ecclesia regulariter professus: Mandamus, quatenus eundem altero, quem maluerit, archidiaconatu facias esse contentum.

CAP XV.

Si electus ad secundã ecclesiam, noluerit dimittere primam, eligentes possunt resilire, & electum non acceptare.

Idem *Genuen. archiepiscopo.* e

CVm non ignores, *f* quòd vna ecclesia vnius debeat esse sacerdotis: [1 *& infrà.*] Cùm igitur nuncius presbyteri, qui in duabus ecclesiis locum habere contendit, & quidã clerici alterius ecclesiæ ad nostram præsentiam accesserint, contra eum: nos attendentes non esse conueniens, vt idem presbyter locum habeat *g* in duabus ecclesiis: mandamus, quatenus ipsum beneficio quod habet, facias manere contentum. Quòd si fortè archipresbyter & clerici alterius ecclesiæ in eũ consenserint, eis nunc dissentientibus, *h* cum ipsorum scandalo non debet locum in ipsa ecclesia quærere vel habere.

[1 *Mirabile gerimus & indignum quod vni personæ locum in pluribus ecclesiis velis concedere, vel in episcopatu tuo inducere consuetudinem ecclesiæ Gallicanæ: quæ cum vnum ad plura recipiat beneficia, contra sanctorum canonum instituta, non approbatur à nobis, licet non possit præ multitudine delinquentium emendari.*

CAP. XVI.

Ordinato ad sacros per episcopum sine titulo, nemini præsentante, ordinator vel successor compellitur in necessariis prouidere, donec titulum habuerit.

Innocentius III. *Zamoren. episcopo.* i

CVm secundum *k* apostolum, qui altario seruit, viuere debet de altari: & qui ad onus eligitur, repelli non debet à mercede: patet à simili, vt clerici viuere debeant de patrimonio IESV Christi, cuius obsequio deputãtur, vt ipsa nominis ratio persuadet. Cùm enim à cleros, quod est sors vel hæreditas clerici adpellentur: quia in sui *l* ordinatione, vel adsumuntur in hæreditatem domini, vel adsequuntur hæreditatem in ipso, *m* vt verè possit psallere cum propheta dicente: Dominus pars hæreditatis meæ: dignum est vt ecclesiæ stipendiis sustententur, in qua & *n* per quam diuinis obsequiis adscribuntur. Licet autem prædecessores nostri ordinationes eorum, qui sine certo titulo promouentur, in iniuriam ordinantium irritas esse voluerint & inanes: nos tamen benignius agere cupientes, *o* tandiu per ordinatores vel successores eorũ prouideri volumus ordinatis, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur. Inde est quòd cum G. lator præsentium à prædecessore tuo fuerit ad subdiaconum *a* nullo præsentante promotus: mandamus, quatenus si cum hi, quibus examinationem ipsius duximus committendam, te citato legitimè, vt per te ipsum vel idoneum respõsalẽ interfis, & tam super idoneitate personæ, quàm etiam super quantitate ac qualitate beneficij proponere tibi liceat quicquid rationabiliter duxeris proponendum, idoneũ esse repererint tandiu ei vitæ necessaria congruè subministres, donec per te Zamoreñ. ecclesia vel alia fuerit competens beneficium ecclesiasticum adsecutus: sciturus pro certo, quod si per examinationem eorum *b* fuerit repertus idoneus, & tui ei iuxta mandatum nostrum neglexeris prouidere, cùm hoc nobis per literas eorum innotuerit, ad id exequendum, te per dictam ecclesiam compellemus.

CAP. XVII.

Qui hoc ignorans scienter contulit præbendam, quam non potuit, illa euicta, aliam quam potest, conferre tenetur, h. d. & est singularis dispositio.

Idem *archiepiscopo Senonen.*

INter cætera: [1 *& inf.*] Facta *c* resignatione à G. *d* quondam canonico Laudunen *e* de præbenda eiusdem ecclesiæ, quæ per commutationem præbendarum H. tunc Siclumen. *f* canonico auctoritate apostolica assignari debebat, magister P. per Laudunen. episcopum de præbenda fuit inuestitus eadem. Super quo cùm inter magistrum ipsum & dictum H. controuersia suborta fuisset, per C. papã præd. no. omnia retractata fuerunt: & infrà. Supradicto episcopo dedimus in *g* præceptis, vt donec idem magister in eadem ecclesia fuerit præbendale beneficium assecutus, nulli alij præbẽdam assignare præsumat, quod si forte præsumserit, id irritum decernimus, & inane. decet enim, vt quia præbendam ei, quam de iure non potuit, assignauit, eam quam de iure potest assignet, ne præbendam illi fraudulenter visus sit assignasse.

[1 *Tibi satis credimus esse notum qualiter.*]

CAP. XVIII.

Cessatur electio illius, qui possidet plures dignitates atq; præbendas: & idem si detinetur aliquo vitio hic scripto.

Idem *episcopo & cantori Tornacensi.*

CVm iam *h* dudum: & infrà. Verùm quoniam ab R. Siclunen. canonico, I. de Bythynia *i* quædam obiecta fuere, multitudo videlicet tam dignitatũ, quam etiam præbẽdarum, ambitionis & auaritiæ vitium: cui nondum finem imponens, contra definitionis nostræ tenorem, & Lateranen. *k* concilij statuta, ad obtinendam præpositura *l* Siclunen. se ingerit & ingessit, & quòd die intrusionis suæ ante confirmationem præsumpserit ministrare, sicut & post confirmationem cassatam: Mandamus, quatenus si inueneritis prædictum I. habere plures alias dignitates atq; præbendas: aut aliquid *m* aliud præmissorum quoad cassationem eius sufficiat, inueneritis esse verum: ei super iam dicta præpositura silentium imponatis, ab impetitione ipsius Siclunen. ecclesiam absoluẽtes. Cùm multa per patientiam *n* tolerantur: quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia non debeant tolerari. *o*

a *Sal. episc.* b *C. 7. de testam. in 1. comp.* c *vnde l. fin. per Bald. C. de indic. 6. & l. bis. C. de reuoc. do.* d *C. 4. de exc. præl. in 1. comp. & post conc. Lateran. p. 24. cap. 5.* e *al. Cantuar. al. Ariminen.* f *C. 1. eo tit. in 1. comp.* g *haberet.* h *dissidentib.* i *vid. Vasorum in Annal. Hisp. cap. 21.* k *C. 1. eo. tit. in 1. comp. 1. Corinth. 9.* l *sua.* m *al. in Christo. Psalm. 13.* n *al. vel.* o *vid. cum in testamento. ff. de re iud. & l. quoties. eo. tit.*

a *In subdiaconum.* b *illorum.* c *Cap. 3. eod. tit. in 3. compilat.* d *V V.* e *Laudensi.* f *Siclunen. al. Sedens.* g *mandatis.* h *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil. & de materia vide Cardin. cons. 3 & Oldrad. cons. 67.* i *Bitunia. al. Bitumia.* k *sub. Alex. III. cap. 13. & 14.* l *Sidunen.* m *aut aliquod præmissorum, &c.* n *tolerentur.* o *vide l. 1. §. pen. de his qui not. infa. & l. 1. §. 2. si quis in ius voc. non ierit.*

CAP. XIX.

Recepto in canonicum, quàm cito facultas se obtulerit, debetur præbenda: & interim habebit quotidianas distributiones.

Idem *archiepiscopo, & archid. Senonen.*

Dilectus *a* filius T. canonicus Linconien. *b* proposuit, quod cū de mandato C. papæ præd. no. Linconiens. episcopus quandam prębendam assignauit eidem in ecclesia Linconien. quia capitulū ipsum ad eandem recipere contemnebat: [1 *& j.*]

Ad instantiam Remens. archiepiscopi, tunc episcopi Prænestinen. apostol. sed. leg. & auctoritate illius, talis inter eum & episcopum & canonicos Linconien. compositio intercessit, quòd ipso ab eis recepto in canonicum, & concesso sibi stallo in choro, & participatione qualibet diuinorum, idem fructus præbendæ percipere non deberet, nisi loco proximo vacaturæ: [2 *& infrà.*] Cum ergo dictum T. in canonicum recipi, canonicis non obuiet institutis, & vacaturam expectare præbendam Lateranen. concilio *c* non sit dubium obuiare, nos facto eiusdem legati illicito reprobato, quod est licitum *d* approbantes: quia videtur indignum, vt receptus in canonicum præbendæ beneficio defraudetur: mandamus, quatenus dictos episcopum & canonicos, vt ei præbendam (cum se facultas obtulerit) non differant assignare, appel. postposita compellatis. Facientes eidem portiones quotidianas, quæ fiunt in ecclesia memorata sine deminutione qualibet assignari.

[1 *Ad dil. fil. Clareuall. & Longmardi abbates auct. p. n. cùm nollet aliquatenus à contradictione cessare, ipsum supposuerit ecclesiastico interdicto. Postmodum autem accedens ad præsentiam nostram ad dil. fil. Meltradin. & Guntanen. abbates obtinuit scripta nostra, sed sicut cum per eos suam non posset iustitiam obtinere, nos ven. n. Remensi archiepiscopo S. Rom. eccles. cardinali tunc episcopo Prænestino apost. sed. legato sicut asserit, dedimus in mandatu, vt prædictam interdicti sententiam sicut rationabiliter fuerit promulgata faceret app. postp. firmeter obseruari. Verùm cum idem archiepisco. negotium prorogaret, & idem post labores multiplices ferè de promouendo negotio desperasset deficiens in expensis.*]

[2 *Licet autem memoratum archiepiscopum syncera diligamus in domino charitate, & ipsius velimus honori deferre: quia tamen in his quæ contra canonicas sanctiones attentata noscuntur, ei deferre nec volumus nec debemus: quod ab eo illicitè factum est in hac parte duximus irritandum, quod licitè factum est approbantes.*]

CAP. XX.

Non tenet electio cùm ad vnam præbendam duo simpliciter eliguntur.

Idem *episcopo Brixien.* e

Tuæ *f* fraternitatis deuotio: [1 *& j.*] Cum sæpe contingat quod ad vnam præbendam duo clerici propter importunitatem petentium eligantur: Nos attendentes, quòd si duo vnam præbendam tenerent, illud esset contra concilium Turonen. quod præbendarum prohibet sectionē. & si *g* vnus illorum ipsam obtineret præbendam, sub expectatione alius contra Lateranen. *h* concilij statuta remaneret. *i* Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod talis electio de rigore iuris penitus est cassanda.

[1 *Præterea consuluisti*

a *Cap. 5. eodem tit. in 3. compilatione.* b *Lingon.* c *sub Alexand. III. cap. 8. & habetur infra de conc. præbend. cap. nulla.* d *vide l. si conuenerit. cum gloss. ff. de pign. actio. melius in necnon §. 1. cum gloss. non prohibeat. ex quibus causis maior.* e *Burdegal.* f *Cap. 6. eod. tit. in 3. compilatione.* g *al. quòd si vnus illorum, &c.* h *sub Alexand. III. cap. 8.* i *al. cas, super quo i. respondemus.*

CAP. XXI.

Si duo electi ad aliquam dignitatem compromittant in iudices, poterit iudex alterum confirmare, & alteri pro bono pacis de prouentibus prouisionem facere. Ista est pulcherrima dispositio, & in toto corpore iuris non habet consimilem.

Idem

Nisi essent *a* viri prouidi & honesti, tam qui ordinationem fecerunt, quàm illi, circa quos est facta ordinatio, in ecclesia vestra super negotio prioratus, ordinationem illam valde suspectam propter exempli perniciem haberemus. Quod ergo post concertationem diutinam ordinatum est circa vnum de duobus electis, vt ipse habeat prioratum, hoc ex iurisdictione delegata secundum iustitiam videtur esse statutum. quod autem ordinatum est circa reliquum, vt ipse: *b* viginti libras de reditibus capituli, & quadraginta de prouentibus prioratus percipiat *c* annuatim: hoc secundum prouidentiam intelligitur esse pręceptum ex arbitraria potestate, cum *d* in delegatos fuerit compromissum, qui auctoritatem sibi retinendo commissam, se pro bono pacis & vtilitatis hoc ordinasse fatentur. Quia igitur hæc ordinatio ab omnibus est recepta, possuntque licitè, prior & capitulum de prouentibus suis propter causas prædictas, non quidem ex pactione partium, sed ex iussione iudicum prouisionem huiusmodi exhibere: nos eam hoc adhibito moderamine toleramus, vt ad præstationem quadraginta librarum non dignitas prioratus, sed persona prioris maneat onerata: ne forte circa prouentus aliqua videatur facta sectio prioratus: ita quòd ipso priore defuncto, successor ipsius ad præstationem quadraginta librarum minimè teneatur.

CAP. XXII.

Canonici priuilegiati à papa super certo numero, si sponte receperunt aliquem supra numerum, contra impetrantes à papa exceptione numeri vti non possunt.

Idem *Valden.* e *episcopo, & abba.* f *Vatican.*

Pro illorum prouisione: *g* [1 *& j.*] Burdegalen. archiepiscopo mandauimus, vt magistro R. in aliqua ecclesiarum suarum, vbi ei expedire cognosceret, competens faceret beneficium assignari, contradictores ecclesiast. districtione compescens: qui decano & capitulo Xantonen. *h* auctoritate nostra mandauit, vt ipsum admitterent in canonicum & in fratrem. Cumq; iidem reluctarentur canonici, ac indulgentiam de quadragenario *i* canonicorum numero ei opponerent: quia archiepiscopus cognouit illos in elusionem mandati nostri indulgentia concessa eis irreuerenter abuti, prædictum magistrū de præbenda & canonia *k* Xantonen. ecclesiæ inuestiuit, contradictores vinculo excommunicationis astringens. & infrà. Quia verò quod per dictum archiepiscopum de memorato magistro auctoritate nostra prouide factum est firmitatē volumus obtinere: mandamus, quatenus si vobis constiterit prædictos canonicos indulgentiam, quam habent de certo canonicorum numero, non seruasse, & aliquem vltra constitutum numerum in canonicum auctoritate propria recepisse: cùm nobis legem imponere non debeant, quam ipsi negligunt obseruare, latam in ipsos excommunicationis sententiam à prædicto archiepiscopo tamdiu denuncietis sublato appellationis obstaculo seruandam, *l* donec sæpe dictū magistrū recipiant

a *Cap. 7. eod. tit. in 3. compil. Bald. in cap. 1. §. inter partes de lege corr. in vsibus feudorum.* b *triginta.* c *recipiat.* d *In iudicem delegatum potest compromitti. Dd. in cap. cum tempore. ē. de arbit. Specul. tit. de arbit. §. primo. Adde Lanfran. tract. de arbit.* e *al. Vaden. al. Vadenen.* f *al. Vatien.* g *Cap. 8. eod. tit. in 3. compil.* h *Sanctonensi.* i *quadragesimo.* k *Canonicat. al. canonica. Sancton.* l *obseruandam.*

in canonicum, & ea, quæ ad canonicatum pertinent: cum ſtallo chori & loco capituli ei ſtudeant aſſignare.

[1 *Pro dilecto filio magiſtro R. Audoen. qui apud apoſt. ſed. moram feciſſe dignoſcitur longiorem, nec adhuc erat competens beneficium eccleſiaſticum aſſecutus, licet ad ipſum eſſet idoneus obtinendum. Ven. f. n.*]

CAP. XXIII.

Non beneficiatus habens ſufficiens patrimonium, ad ſacros legitimè promouetur.

Idem *Biſuntino archiepiſcopo.*

TVis *a* quæſtionibus reſpondemus, quòd clericos in minoribus ordinibus conſtitutos de patrimonialibus bonis habentes, vnde poſſint congruè ſuſtentari, & ſi nondum fuerint beneficium eccleſiaſticū adſecuti; dummodo aliud canonicum non obſiſtat, ad ſuperiores poteris ordines promouere.

CAP. XXIV.

Abſenti poteſt conferri beneficium alio mediante, nec refert vtrum abſens inueſtiatur per perſonam mediam, vel perſona media inueſtiatur pro abſente. h. d. coniungendo vtrumque intellectum. Et eſt caſus not. & quotidie practicatur.

Idem *epiſcopo Zamoren.* b

ACcedens ad apoſtolicam ſedem: & infrà. Inquiſit. t. t. reſpond. quòd clericus abſens per alium, vel alius magis pro ipſo poterit de beneficio eccleſiaſtico inueſtiri. *c*

CAP. XXV.

Si ad vnum canonicatum & præbendam duo ſunt recepti ſuppliciter, receptio non tenet, etiam interueniente apoſtolica auctoritate. hoc dicit. & eſt notabile cap. quare tene ſemper menti. & nota ipſum.

Idem *Trecen. epiſcopo.*

DIlecto filio *d* P. ſanctæ Pudentianæ presbytero cardinali cellerario Trecen. & R. procuratori tuo auditore confeſſo: idem cellerarius propoſuit corā eo, quòd cum in manibus Remen. archiepiſcopi tūc apoſt. ſed. leg. intendetis prouidere G. nepoti ſuo in Trecen. eccleſia præbendā, quam ibi obtinebat, liberaliter reſignauit *e* dictus legatus præfatum G. & eundem cellerarium in canonicos Trecen. inſtituit, & ambobus idem capitulum Trecen. ſtallum in choro, & locum in capitulo, & idem archiepiſcopus ſupradictæ præbendæ fructus diuidendos communiter adſignarunt, donec idem G. integrum eſſet præbendale ſtipendium *f* adſecutus: [1 & ſ.] Quorum receptionem procurator generalis præd. tui in partibus Conſtantinopolitanis tūc agentis poſtmodum adprobauit. Dictus quoq; cellerarius lectionem & Euangelium in hebdomada ſua legiſſe dignoſcitur, & tam decani quàm epiſcopi electioni & aliorum negotiorum tractatibus ſicut canonicus Trecen. interfuit, & domum quandam per capitulum memoratum obtinuit, quæ non niſi canonico conſueuerat adſignari: tuq; *g* cum ad eandem acceſſiſſes eccleſiam conſecratus, eum cum canonicis aliis ad oſculum recepiſti, cùm tunc non niſi canonici ad oſculum admittantur: & eidem ſuper prædictis non mouiſti per biennium quæſtionem, propter quod petiit, vt te ab ipſius ſuper hoc moleſtatione indebita compeſcere dignaremur: [2 & ſ.] Procurator tuus propoſuit ex aduerſo, quòd ad vnicum ius ſpirituale, quod vacabat ibidem, inſimul duos canonicos inſtituere prædicto legato non licuit. nam ſi duo vnicam præbendam haberēt, id eſſe contra Turonen. concilium, quod præbendarū inhibet ſectionem. Si verò duobus receptis, vni tantum præbenda daretur, ſub expectatione alius contra Lateranen. *a* concilium remaneret. Præterea licet in eccleſia, in qua non eſt certus numerus præbendarū, nulla etiam vacante in canonicū quis poſſit adſumi, cùm intelligatur ad quoddam ius eligi, quod ex electorum adſenſu de nouo creatur, *b* & cum electo in canonicum naſcitur, & deſinit cum defuncto: in eccleſia tamen, quæ determinatum habet numerum præbendarum, vno indiuiduo iure vacante, duo ſimul eligi non poſſunt ad illud, eo quòd huiuſmodi ſpiritale ius diuidi ſeu communicari nequeat inter eos, nequaquam interdum hi, ad quos ſpectat electio, de communi adſenſu augmentare valeant numerum prębendarum quoddam ius ſpirituale de nouo creando, niſi fortè ſtatutum aliquod obuiaret, quod eſſet iuramento firmatum, vel cui ſed. apoſt. confirmatio acceſſiſſet, huiuſmodi clauſula prohibitionis adiecta, vt ſi quicquam contra id fieret, non valeret, propter quod inſtitutionem præfatam nullam fuiſſe dictus adſeruit procurator, cum in Trecen. eccleſia certus ſit præbendarum numerus quē capitulum vel legatus augmentare minimè intendebat, *c* vel ius aliquod de novo creare. Vnde dictum cellerarium ad reſtitutionem eorum, quæ ratione prædictæ inſtitutionis tenebat, ſententialiter duximus condemnandum, ei ſuper præbenda ipſa vel eius parte ſilentiū imponentes: Ita quòd per hoc prædicto G. nullum pręiudicium generetur: cum res inter alios acta, regulariter aliis non obſiſtat.

[1 *In eos qui contra venire præſumerent excommunicationis ſententia promulgata.*]

[2 *Verùm dictus R. procurator tuus propoſuit ex aduerſo quod cum dictus Celerarius præbendam ſuam in præfati archiepiſcopi Remen. manibus reſignaſſet, ipſe de medietate vna dictum Celerarium inueſtiuit.*]

CAP. XXVI.

De vna præbenda vacante, poſſunt fieri duæ, ſi eius ſuppetant facultates, aliàs diuidens integrare tenetur.

Idem.

VAcante *d* quadam præbenda in eccleſia tua, duas ex ea conſtituens, ad illas de conſenſu *e* capituli tui duos canonicos adſumpſiſti: quorum altero viam vniuerſæ carnis ingreſſo, præbendam, quam defunctus habuerat, quidam clericus nomine Hippolytus fuit auctoritate ſed. Apoſt adſecutus. Verùm cùm idem Hippolytus te ſuper integritate præbendæ, per quaſdā noſtras literas inquietet, & alius idem ius aduerſus te ſe habere proponat, quid facere debeas requiſiſti. Super quo ſic duximus reſpondendum, quòd cùm Turonen. ſtatuta conci. ſectionem inhibeant præbendarum, teneris vtriq; de his, quæ vacare *f* contigerit, integrare præbendam, niſi rationabili cauſa de vacante præbenda ſupradicta duæ fuerint conſtitutę, ac tot ſint vtriuſque prouentus, quot per vtramq; ſit vtriq; prouiſum in beneficio competenti.

CAP. XXVII.

Si papa mandat capitulo, vt aliquem in canonicum recipiant, & præbendam (ſi qua vacat) conferant, ſi de mandato ſcientes alij conferunt, coguntur primum recipere, & de reditibus eccleſiæ loco beneficij prouidere, donec præbendam habeat.

Idem *Vercellen. epiſcopo.*

DIlectus *g* filius G. clericus nobis expoſuit *h* conquerendo, quòd cùm pro eo ad Nouarien. capitu-

a *Cap. 9. eod. tit. in tertia compilatione. Huius decre. deciſionem accipere debemus ſecundum concilium Tridentinum, Seſſ. 21. de reformat. cap. 2.* b *Latomen. aliàs Baton.* c *vide l. qui mihi donatum. per Bar. ff. de donat.* d *Cap. 1. eod. titul. in 4. compilatione.* e *reſignaret.* f *beneficium.* g *tu quoque.*

a *Lateran. ſub Alexand. III. cap. 8.* b *crearetur.* c *aliàs, non intendebat.* d *Cap. 3. eod. titul. in 4. compilat. Et de materia, an ex cauſa rationabili poſſint fieri duæ, vide Dd. hoc tit. c. auaritiæ.* e *aſſenſu.* f *contigerint.* g *Cap. 4. de conc. præb. in quarta compilatione.* h *propoſuit.*

lum

lum mandatum apostolicum misissemus, vt eum in canonicum reciperent & in fratrem, præbendam (si qua tunc *a* vacabat) conferentes eidem: [1 *& infra.*] Fraternitati tuæ mandamus, quatenus si tibi constiterit, quòd in Nouarien. ecclesia præbenda vacaret tempore quo eiusdem ecclesiæ canonici nostras literas receperunt: cùm eam alij in elusionem mandati nostri duxerint conferendam. eundem clericum si non habet *b* sufficiens beneficium, ecclesiasticum, in canonicum recipi facias, & sibi de reditibus ecclesiæ singulis annis adsignari prouentus, donec ei sit in beneficio præbendali prouisum.

[1 Ipsi non solum mandatum Apostolicum noluerunt adimplere, verumetiam præbendam vacantem, quam mandauimus illi conferri, alij præsumpserunt assignare. Vnde petebat à nobis vt quod de ipso incœperamus, exequi dignaremur. Magistro autem G. G. Nouarien. ecclesiæ procurator proponebat econtra, quod cùm in illa ecclesia nulla vacaret præbenda prædictus clericus ad apost. sed. accedens falso in ecclesia ipsa suggessit vacare præbendam, & ad suggestionem falsam per surreptionem suam literas impetrarat. Vnde cùm mendax precator carere debeat impetratis, penitus idem procurator ab impetitione ipsius ecclesiam postulabat absolui. Cùm igitur coram dil fil. G.S.GG ad velum aureum diac. car. quem eisdem dedimus auditorem super his diutius litigarent, & idem card. quæ fuerant proposita coram eo retulit diligenter.]

CAP. XXVIII.

Habens personatum, vel beneficium curatum, si secundò tale receperit, vacat primum: quod si retinere contenderit, etiam secundò priuabitur. hoc primo. Et is, ad quem spectat beneficij curati collatio, licitè confert statim cùm institutus aliud recepit: & si intra sex menses non conferat, deuoluitur ad alium collatio, & alter ponitur. hoc secundò. Cum sublimibus verò & literatis personis circa pluralitatem beneficiorum incomparabilium solus papa dispensat. hoc tertio. Hoc dicit istud cap. vtile & famosum.

Idem *in concilio generali.* c

DE multa *d* prouidentia fuit in Lateranen. concilio *e* prohibitum, vt nullus diuersas dignitates ecclesiasticas, vel plures ecclesias parœciales reciperet contra sacrorum canonum instituta, alioquin recipiẽs, sic acceptũ amitteret, & largiendi potestate conferens priuaretur. Quia verò propter præsumptiones & quorundam cupiditates, nullus hactenus aut rarus de prædicto statuto fructus prouenit, nos euidẽtius & expressius occurrere cupientes: Præsenti decreto statuimus, vt quicunque receperit aliquod beneficium curam habens animarum adnexam, si prius tale beneficium habebat, eo sit ipso iure priuatus: & si fortè illud retinere contenderit, etiam alio spolietur. Is quoque, ad quem prioris spectat donatio, illud post receptionem alterius liberè conferat, cui meritò viderit conferendum: & si vltra sex menses conferre distulerit, non solum ad alios secundum Lateran. *f* concilij statutum eius collatio deuoluatur, verum etiam tantum de suis cogatur prouentibus in vtilitatem ecclesiæ, cuius est illud beneficium adsignare, quantum à tempore vacationis ipsius, constiterit esse perceptum. Hoc idem & in personalibus esse decernimus obseruandum: addentes vt in eadem ecclesia nullus plures dignitates, aut personatus habere præsumat, etiam si curam non habeant animarum. Circa sublimes tamen & literatas personas, quæ maioribus beneficiis sunt honorandæ, cùm ratio postulauerit, per sedem apost. poterit dispensari.

a *vacaret.* b *habebat.* c *concil. gener. Later. sub Innocent. III. cap. 29.* d *Cap 4. eod titul. in quarta compilatione.* e *Priore isto quod factum est sub Alexandro III. cap. 13. & cum tric. decreto conuenit concil. Trident. Seß. 7. de reforma. cap. 2. & 4. & Seß. 24. de rescrip. cap. 17.* f *sub Alexandro III. cap. 8.*

CAP. XXIX.

Concilium prouinciale à beneficiorum collatione suspendit eos, qui post secundam correptionem indignis beneficia conferunt: prouidè etiam quis interim beneficia conferat, & illam suspensionem relaxat solus papa, vel solus patriarcha.

Idem *in eodem.* a

GRaue *b* nimis est & absurdum, quòd quidam ecclesiarum prelati, cùm possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere: assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec literarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non iudicium rationis: vnde quanta ecclesiis damna proueniant, nemo sanæ mentis ignorat. Volentes igitur huic morbo *c* mederi, præcipimus, vt prætermissis indignis, idoneos assumant, qui Deo & ecclesiis velint & valeant gratum impendere famulatum, fiatq; de hoc in prouinciali concilio diligens inquisitio annuatim: ita, vt qui post primam & secundam correptionem fuerit repertus *d* culpabilis, à beneficiis conferendis per ipsum concilium suspendatur, instituta in eodem concilio persona prouida & honesta, quæ suspensi suppleat defectum in beneficiis conferendis. Et hoc ipsum circa capitula, quæ in his deliquerint, obseruetur. Metropolitani verò delictum, superioris iudicio relinquatur ex parte concilij nunciandum. Vt autem hæc salubris prouisio pleniorem consequatur effectũ, huiusmodi suspensionis sententia præter Romani pontificis auctoritatem, aut proprij patriarchæ minimè relaxetur, vt in hoc quoque quatuor patriarchales sedes specialiter honorentur. *e*

CAP. XXX.

Rector ecclesiæ, non obstante consuetudine episcopi, vel patroni, debet de reditibus ecclesiæ sufficientem habere portionem. h. d. vsq; ad §. qui verò.

Idem *in eodem.* f

EXtirpandæ *g* consuetudinis vitium in quibusdam partibus inoleuit, quòd scilicet parœcialium ecclesiarum patroni, & aliæ quædam personæ prouentus ipsarum sibi penitus vindicantes, presbyteris earum seruitiis deputatis, relinquunt adeò exiguam portionem, quòd ex ea nequeant *h* congruè sustenstari. nam (vt pro certo didicimus) in quibusdam regionibus parœciales presbyteri pro sua sustentatione non obtinent, nisi quartam quartę, id est, sextamdecimam decimarũ. Vnde fit, vt in his regionibus penè nullus inueniatur sacerdos parœcialis, qui vllam vel modicã habeat peritiam literarum. Cùm igitur os bouis ligari non debeat triturantis: sed qui altario seruit, de altari viuere debeat: statuimus vt (consuetudine qualibet episcopi vel patroni, seu cuiuslibet alterius non obstante) portio presbyteris ipsis sufficiens assignetur.

Priuatus est parœciali ecclesia rector in ea non residens, nisi sit annexa dignitati vel præbendæ: quo casu debet ibi habere perpetuum vicarium. Et in fine prohibet in fraudem rectoribus de ipsius prouentibus pensionem in beneficium dari. hoc dicit. Vel sic: Non residens in ecclesia parœciali, vel non ponens vicarium quando est annexa beneficio maiori, priuatus est ea. h. d.

Qui verò parœcialem habet ecclesiam, non per vicariũ, sed per seipsum illi deseruiat in ordine, quẽ ipsius ecclesiæ cura requirit, nisi fortè dignitati vel præbẽdæ

a *Cap. 30.* b *Cap. 3. eod. tit. in 4. compil. concil. Trident. Seß. 7. de reform. cap. 3.* c *In Cod. Barba huic morbo adhibere medelam.* d *vide l. 3. C. de episc. aud. & d. seruos. C. ad leg. Iuliam, de vi public.* e *vide Chass. in Cata glor. mund. pag. 4. consil. 9.* f *Cap 32.* g *Cap. 6. eod. titul. in quarta compilatione. vide concil. Trident. Seß. 25. in decret. de reform. cap. 9.* *patrocinantem beneficiorum.* h *nequeunt.*

paroecialis ecclesia sit annexa: in quo casu cōcedimus, vt qui talem habet præbendam vel dignitatem, cùm oporteat eum in maiori ecclesia deseruire, in ipsa ecclesia paroeciali idoneum & perpetuum habeat vicarium canonicè institutum, qui (vt prædictum est) congruentem habeat de ipsius ecclesiæ prouentibus portionem: alioquin *a* illa se sciat auctoritate huius decreti priuatum, liberè alij conferenda, qui velit & possit, quòd dictum est, adimplere. Illud *b* autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de prouentibus ecclesiæ, quæ curã habere debet proprij sacerdotis, pensionem alij pro beneficio conferre præsumat.

CAP. XXXI.

Non debent religiosi ecclesias vel decimas à laicis sine diœcesanorum consensu recipere excommunicatos, vel interdictos ad diuina admittere: in ecclesiis quoque, quæ ad eos non pleno iure pertinent, instituere vel destituere, sed præsentabunt diœcesanis ad eas viros idoneos.

Idem *in eodem.* c

IN Lateranensi *d* concilio noscitur fuisse prohibitum, ne quilibet regulares ecclesias seu decimas sine episcoporum consensu de manu laici præsumant accipere, nec excommunicatos, vel nominatim interdictos admittant aliquatenus ad diuina. Nos autem id fortiùs inhibentes, transgressores digna curauimus *e* animaduersione puniri, statuentes nihilominus, quatenus in ecclesiis, quæ ad ipsos pleno iure non pertinent, iuxta eiusdem concilij statuta episcopis instituendos presbyteros repræsentent, vt illis de plebis cura respondeant: ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem, institutos verò remouere non audeant episcopis inconsultis.

Sanè adiicimus, *f* vt illos repræsentare procurent, quos vel cōuersatio notos reddit, vel commendat probabile testimonium prælatorum.

CAP. XXXII.

Absens in theologia studio, fructus beneficiorum suorum percipit in absentia, sed quotidianas distributiones non.

Honorius III. *abbati & priori sanctæ Genouefæ.*

LIcet vobis *g* direxerimus scripta nostra, vt magistro *h* N. Eboracen. archidiacono in sacra pagina cupienti studere, prouentus suos ecclesiasticos faceretis integrè ministrari. Nolumus tamen, vt quotidianas distributiones, quæ tantum residentibus in ecclesiis, & his, qui intersunt horis canonicis, exhibentur, ei tribui faciatis.

CAP. XXXIII.

Propter paupertatem præbendarum ecclesia cathedralis possunt ei annecti capellæ, reseruata ipsarum presbyteris congrua portione.

Idem *Vesprimen.* i *episcopo.*

EXposuisti *k* nobis, quòd ecclesiæ tuæ canonici deminuta ipsorum prouisione à tempore concilij generalis, cùm eis extunc non fuerint ad eorum sustentationem concessæ capellæ, sicut antè fieri consueuit, de reditibus præbendarum suarum nequeunt *l* sustentari: [1 & s.] Si euidens necessitas vel vtilitas exigat præbendas, ecclesiæ tuæ poteris de capellis in perpetuum annectendis eisdem (sicut discretione præuia expedire videris) augmentare, reseruata congrua capellarum presbyteris portione.

[1 *Propter quod plures ipsorum eadem ecclesia relicta in eius seruitio, & clericatus coguntur opprobrium aliorum se obsequiis mancipare. Vnde humiliter supplicasti, vt de capellis eisdem prouisionem eorundem ampliare & nostra tibi permissione liceret. Quia verò per hoc statutis eiusdem concilij derogaretur, quæ seruare volumus inconcussè, te in hac parte nequiuimus exaudire. Verùm illorum paupertati paterno compatientes affectu, & tibi prout exposcit tua deuotionis meritum gratiam facere cupientes fi.i. de qua plenam fiduciam obtinemus p.auc.m.q.*

CAP. XXXIV.

Licet ecclesia ex donatione laici beneficium conferat, tenet illius beneficij impetratio, de hoc mentione non habita.

Idem *episcopo, & priori, & archidiacono Herforden.* a

DIlectus filius G. clericus nobis proposuit, *b* quòd cum decano & capitulo Andegauen. preces direxerimus & præcepta, vt ipsum quàm cito facultas se offerret in canonicum reciperent & in fratrem, vobis super hoc executoribus sibi datis: quia decani & capituli procurator excipiendo proposuit literas non valere, pro eo quòd in eis mentio non fiebat, quòd præfatus decanus ex donatione regis præbendarum eiusdem ecclesiæ collationem haberet: vos mandati nostri executores non esse interloquendo dixistis: & sic duæ præbendæ, quæ medio tempore vacauerunt, alij sunt collatæ: [1 & infrà.] Mandamus, quatenus occasione huiusmodi (quam reputamus friuolam) non obstante, mandatum nostrum exequi procuretis.

[1 *Et dictus clericus occasione huiusmodi quam vos maliciosè recepisse videmini, remansit hactenus sua prouisione frustratus, propter quod idem nostram audientiam appellauit, ad appellationi cuius dicimini detulisse. Nolentes igitur vt sæpe dictus clericus sit frustratus, à nobis literarum nostrarum commodo vlterius suspendatur, vobis firmiter.*]

CAP. XXXV.

Pueri & aliàs beneficiati non sunt idonei ad beneficia consequenda. h.d. in hærendo verbis literæ.

Gregorius IX. *Argentinen episc.*

SVper inordinata *c* ordinatione: & infrà. Cùm autem illi sint in ecclesiis idonei reputandi, qui seruire possunt & volunt in ipsis: Consul. t. t. respond. quòd pueri & beneficiati qui non possunt in eadem ecclesia deseruire, in ea non debent idonei reputari.

CAP. XXXVI.

Pro vnius præbendæ integratione, alia diuidi non debet.

Idem *archiepisc. & magistro R. Turonen.*

CVm causam, quæ inter Aurelianen. episcopum, & I. de Blesis canonicū sanctæ Crucis, super integratione præbendæ ipsius canonici vertebatur, vobis duxerimus committendam: & infrà. Consultationi tuæ t. respon. quòd nostræ intentionis non existit, vt pro integratione præbendæ supradicti canonici præbenda de nouo aliqua scinderetur.

CAP. XXXVII.

Clerici ignobiles & non eminentis scientiæ, propter hoc non debent à præbendis repelli, etiam in ecclesia, quæ tales admittere non consueuit.

Idem.

VEnerabilis frater noster Portuen. episcopus supplicauit, *d* vt cùm quandam præbendam, quæ in Argentin. ecclesia tamdiu vacauerat, ꝙ donatio eius erat

a *ipse illa se, &c.* b *vide concil. Trident. Sess. 24. de reformat. cap. 13.* c *Cap. 61. & refertur in cap. 7. eod. tit. in 4. compil.* d *sub Alexand. III. cap. 9. cuius initium, Cum & plantare.* e *curabimus.* f *Concil. Trident. Sess. 25. de reformat. cap. 9.* g *vide concil. Trident. Sess. 5. de reformat. cap. 5. in fin. & Hor. Lucam, tract. 98. de priu. schol. priuil.* h *N. Ebroycen.* i *Vesprinen. aliàs, Vespen. al. Vespertimien. al. Vespamensi. al. Vesprimicensi.* k *vide concilium Trident. Sess. 21 de reform. cap. 5. & Sess. 24. de reform. cap. 13. & 15.* l *nequiuerint.*

a *De Ber. al Bech. In vno vet. Cod. episc. Pictauiensi & priori.* b *exposuit.* c *De ætate requisita vide Lapum allegat. 36. & Geminian. in c. indemnitatibus. de elect. in 6.* d *suppl. nobis.*

ad sedem apostolicam deuoluta, I. clerico contulerit, dum *a* in illis partibus legationis officio fungeretur, suam collationem benigno prosequeremur adfectu. verùm procurator Argentini capituli proposuit ex aduerso, quòd idem capitulum hoc audito consuetudinem allegans antiquam inuiolabiliter obseruatam, iuxta quam nullum, nisi nobilem & liberũ, & ab vtroque parente illustrem, honestæ conuersationis, ac eminentis scientiæ, in suum consortium hactenus admiserant: ne contra hoc fieret (maximè cùm nulla tunc prebenda vacaret, antequam monitorias vel executorias literas recepisset) ad sedem apostolicam adpellauit: & infra. Nos igitur attendentes quòd non generis *b*, sed virtutum nobilitas, vitæq; honestas, gratum Deo faciũt, & idoneum seruitorem, ad cuius regimen non multos secundum carnem nobiles & potentes elegit, sed ignobiles ac pauperes: eo quòd non est personarum acceptio apud ipsum, *c* & vix ad culmina dignitatum (nedum ad præbendas) viri eminentis scientiæ valeant reperiri, exceptiones huiusmodi non duximus admittendas: & infra. Discretioni vestræ mandamus, quatenus si vobis constiterit prædictam præbendam vacasse, quando ipsam dicto I. episcopus contulit memoratus, ipsum ad eam recipi faciatis.

CAP. XXXVIII.

Si mandatur prouideri in ecclesia, non potest de ecclesia prouideri.

Idem.

CVm *d* olim priori sanctæ M. dederimus *e* in mandatis, vt Gu. *f* diacono in aliqua ecclesia ciuitatis vel diœces. Luc. auctoritate apostolica prouideret: idem præfatum Gu. *g* ecclesiæ sancti Pe. de vico rectorem auctoritate huiusmodi nisus *h* est designare: in qua rector ab eiusdem ecclesiæ clericis eligi consueuit, excommunicationis sententiam nihilo minus proferens in rebelles. Cùm igitur mandatum huiusmodi se ad talia non extendat, nec ad rectoriam vel dignitatem nostra feratur *i* intentio, cùm pro simplici beneficio iussio nostra manat: *k* mandamus, quatenus tam institutionem huiusmodi, quàm excomunicationis sententiam propter hoc latam denuncies non tenere.

DE CLERICO ÆGROTANTE vel debilitato.

TITVLVS VI.

CAP. I.

Clericus infirmus integrè percipit fructus beneficij sui.

Gregorius *Candido episcopo vrbeuetamen.*

CVm percussio corporalis: [& infra.] F. tuam hortamur, quatenus latorem præsentium ad percipienda quæ consueta sunt ab ecclesia tua, ægritudo sua non debeat impedire. Quia si alij eius essent exemplo deterriti, fortè non posset, qui militaret ecclesiæ, inueniri: sed secundum eius ordinem quæcunque ei si sanus esset, poterant ministrari, de ipsa exiguitate, quæ ecclesiæ potest accedere, fraternitas tua præbeat ægrotanti.

CAP. II.

Presbyter, cui medietas palmæ cum duobus digitis est abscissa, missam non celebrat, sed cæteris sacerdotalibus fungi potest.

Eugenius *l* papa.

PResbyterum, *m* cuius duos digitos eum medietate palmæ à prædone abscissos significasti, missam non permittimus celebrare: quia nec securè propter debilitatem, nec sine scandalo propter deformitatem *a* membri hoc fieri posse confidimus.

Ipsum autem cæteris officijs sacerdotalibus fungi minimè prohibemus.

CAP. III.

Si rector ecclesiæ sit leprosus, dandus est ei coadiutor.

Lucius III.

DE *b* rectoribus ecclesiarum lepræ macula vsque adeò infectis, quòd altari seruire non possunt, nec sine magno scandalo eorum, qui sani sunt, ecclesias ingredi: Hoc volumus te tenere, quòd eis dandus est coadiutor, qui curam habeat animarum: & de facultatibus ecclesiæ ad sustentationem suam congruam recipiat portionem.

CAP. IIII.

Si rector ecclesiæ sit leprosus, ab administrationis officio remouetur, sed de bonis ecclesiæ sustentatur.

Clemens III. *c*

TVa *d* nos duxit *e* consulendos: & infra. De sacerdote, qui diuino iudicio lepræ morbo repercussus in parœciali ecclesia prælationis officio fungitur: Dicimus quòd pro scandalo & abominatione populi, ab administrationis debet officio remoueri, ita quòd iuxta facultates ecclesiæ sibi necessaria, quamdiu vixerit, ministrentur.

CAP. V.

Episcopo qui propter morbum incurabilem pastorale officium exercere non potest, dandus est coadiutor.

Innocentius III. *Arelaten. archiepiscopo.*

EX *e* parte tua fuit propositum, quòd cùm Aurasiensis *f* episcopus graui morbo & incurabili fere per quadriennium laborauit, ita quòd pastorale officium non potest vllatenus exercere, princeps terræ illius, ac ciues ciuitatis eiusdem à te postulant incessanter, vt ipsis (cum sis metropolitanus eorum) studeas prouidere. Verum cùm ipsum ad cessionem compellere non possis, nec debeas vllo modo, nec afflicto afflictio sit addenda, imò potius ipsius miseriæ miserendum, *g* eo quòd *h* idem vir bonus extiterit, & ecclesiam salubriter sibi commissam gubernauerit: nos volentes tam episcopo, quàm ecclesiæ prouidere: mandamus, quatenus illi coadiutorem adsocies virum prouidum & honestum: per quem tam episcopo, quàm populo vtiliter consulatur.

CAP. VI.

Breue est, & non summatur.

Honorius III. *episcopo Auersan.*

COnsultationibus: & infra. Archidiacono autem, quem morbo paralytico laborantem officium linguæ adseris amisisse, coadiutor est meritò adhibendus

DE INSTITVTIONIBVS. *i*

TITVLVS VII.

CAP. I.

Numerus clericorum debet institui in ecclesijs collegiatis, secundum facultatem ipsarum.

Ex Concilio Arelatensi.

NOn amplius suscipiantur in monasterio monachorum, aut clericorum, seu etiam puellarum, quàm quot se regere de bonis ecclesiæ absq; penuria possint.

---

a *cum.* b *Rom. 12. Galat 2, Ephes. 6. Coloss. 3.* c *Deum.* d *vide Oldrad. cons. 306.* e *dedimus in antiq.* f *V.* g *V.* h *visus.* i *perferatur.* k *manet.* l *Gregor. sed in omni. manuscr. vt est impressum.* m *Post Concil. Later. sub Alex. III. par. 26. cap 15. & cap. 2. eod. tit. in 1. Compil.*

a *deformationem.* b *Post Concil. Later. sub. Alex. III. par. 37. c 4. & c 3. eod. tit. in 1. compil.* c *In vno ita: Clemens III. Pictau. episc.* d *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* e *Ca. vnico eod. tit. in 3. compil.* f *Aren. al. Aurasicen. al. Auraui. ens.* g *miserandum.* h *al. ita, eo quod ipse.* i *Hæc est synodus Arela. 4. sub. Carolo Mag. Imp. & habetur hoc ibi ca. 8. & ca. 1. eod. tit. in 2. compil.*

CAP. II.

Laici in canonicos non poſſunt inſtitui.

Eugenius *a*

IN eccleſia *b* veſtra certum numerum canonicorum (ſicut nobis innotuit) communiter inſtituere curauiſtis:]1 *& infrà.*] Cùm laici non debeant in canonicorum numero computari, nec vos debeatis differre, quo minus ſtatutum numerum de alijs clericorum perſonis idoneis ſuppleatis: tales ad ſupplendum numerum inuenire curetis, per quos deo in diuinis officijs per eccleſiaſticos ordines congruè ſeruiatur.

[1 *Et inſtitutionem veſtram religione firmare iuramenti. Vnde quia illo numero ſucceſſu temporis diminuto, in dubitationem deductis vtrum ipſum de inſtitutione canonicorum ſupplere poſſitis, cum laicis computatis qui in eccleſia veſtra canonicorum titulo numerantur, ſtatutus numerus ſit impletus, vt hæc ambiguitas à veſtris cordibus auferatur, nobis videtur quod.*]

CAP. III.

Inſtitutio beneficiorum ſpectat ad epiſcopos, vel eorum officiales.

Alexander III. *Cantuarienſ. archiepiſcopo, & eius ſuffraganeis.*

EX *c* frequentibus querelis didicimus in partibus veſtris conſuetudinem prauam à multis retro temporibus inualuiſſe, quòd clerici eccleſiaſtica beneficia ſine cõſenſu *d* epiſcopi diœceſ. vel officialium ſuorũ *e* (qui hoc de iure poſſunt) recipiunt, minus quàm deceat cogitantes, quomodo id à patrum ſanctorum eſt inſtitutionibus alienum, & eccleſiaſticæ contrarium honeſtati. Vnde cum tu frater archiepiſcope, ex officio tibi cõmiſſo, tam iniquam conſuetudinẽ de prouincia tua velis (ſicut debes) radicitus extirpare, *f* tam in illos, qui eccleſiaſtica beneficia taliter occupata ſcienter detinent, quàm in eos, qui de cætero occupare præſumpſerint, excommunicationis ſententiam protuliſti. Nos itaque eandem ſententiam ratam habentes, & eam auctorita. apoſtoli. confirmantes: mandamus, quatenus clericos ipſos, qui ipſam ſententiam incurrerint, *g* niſi congruè ſatisfecerint, abſoluere minimè præſumatis.

CAP. IIII.

Vltra facultates non debet quis inſtitui inuitis clericis eccleſiæ.

Clemens III. *clero Conſtantinopolitano.*

AVctoritate *h* apoſtolicæ ſedis: & infra. Statuimus inſuper, vt nullus in eccleſijs veſtris vltra quàm facultates earum ſuſtineant, *i* vobis inſtituatur inuitis.

CAP. V.

Cùm in eccleſiis oportet extraneos inſtitui, non debent inſtitui clerici certæ originis tantum, ſed vndecunq; ſint, dum tamen ſint idonei.

Innocentius III. k *S. Marcelli, & S. Suſannæ cardinal. apoſtoli. ſedis legat.*

AD *l* decorem: [1 *& ſ.*] Sicut noſtris *m* auribus eſt ſuggeſtum, Conſtantinopolitanus patriarcha aliarum nationum clericos ſpernens, Venetos tantum in Conſtantinopolitanis eccleſijs ſatagit collocare, nõ attendens quòd in omni gente, qui facit iuſtitiam, acceptus eſt Deo, nec ſanctuarium Dei conuenit iure hæreditario poſſideri. Quocirca mandamus, quatenus moneatis eundem, vt viros literatos, *n* & aliàs idoneos vndecunq; originem duxerint, in prædictis eccleſijs, & maximè in maiori inſtituere non poſtponat, alioquin indignum ſe reddet, vt vos aliarum clericos nationum ad eius obedientiam compellatis. Nec *b* diſſimulare poteſtis, quin hoc noſtris auribus intimetis, vt ex hoc ipſo, an verum ſit, quod ſuper hoc Venetis dicitur promiſiſſe, conijcere valeamus.

[1 *Et commodum tam eccleſiæ S. Sophiæ quàm aliarum eccleſiarum, quæ ſunt in vrbe Conſtantinopolitana conſtructæ, noſcitur pertinere, vt literati viri & honeſtate morum perſpicui de quibuslibet mundi partibus venientes inſtitui debeant in eiſdem. Verùm.*]

CAP. VI.

Inſtitutiones & cuſtodiæ poſſunt de iure ſpeciali ad non epiſcopum pertinere, & pendente lite cum diœceſano defenditur in poſſeſſione. h. d. Vel ſic: Si poſſidet ius inſtituendi is, ad quẽ de iure communi non ſpectat, pendente iudicio proprietatis in poſſeſſione defenditur.

Idem *Helien. epiſcopo, & archidiac. Noruicen.*

CVm veniſſent *c* ad apoſt. ſed. archidiaconus Richimundiæ, & procuratores Eboracen. archiepiſcopi: ex parte archiepiſcopi fuit propoſitum, quòd inſtitutio perſonarum, & cuſtodia eccleſiarum vacantium ad eum in diœceſ. ſua ſpectat, tam de iuriſdictione *d* communi, quam de cõſuetudine generali. Verùm quidam prædeceſſores ipſius quibuſdam archidiac. Richimundiæ tam inſtitutionem, quàm cuſtodiam perſonaliter cõmiſerunt: [1 *& infrà.*] Inter alia verò archidiaco. *e* ipſe reſpondit, *f* quod archiepiſcopus tam inſtitutiones, quàm cuſtodias, non perſonaliter archidiacono, qui tunc erat, ſed perpetuo de conſenſu capituli archidiaconatu reali conceſſione donauit. Cùm autem archidiaconatus ipſe in continua poſſeſſione, tam iſtarum, quàm aliarum libertatum multorũ archiepiſcoporum & archidiaconorũ temporibus extitiſſet, & archiepiſcopus ſine conditione *g* qualibet conceſſiſſet ipſum eidem, poſt conceſſionem aſſeruit, quod ipſum conceſſerat inſtitutionibus & cuſtodijs vacantium eccleſiarum exceptis. Ipſe *h* verò timens, ne ſi negaret expreſsè, cùm nondum eſſet archidiaconatus *i* poſſeſſionem adeptus, vel impediretur *k* penitus factum eius, vel diutius differretur: reſpondit quòd non ſolum de illo, ſed de omnibus reditibus ſuis faceret quod ſibi placeret: [2 *& ſ.*] Nos igitur interlocuti fuimus archidiaconum eſſe in plena libertatum eiuſdem archidiaconatus poſſeſſione tuendum, donec probatum legitimè fuerit ex aduerſo libertates *l* ipſas archidiaconis ab archiepiſcopis perſonaliter fuiſſe conceſſas: cùm in hoc caſu tam ante, quàm poſt, & in ipſa etiam conceſſione, archiepiſcopus eas *m* retinere potuerit licitè tanquam ſuas, vel donec legitimè probatum fuerit eaſdem libertates archidiaconum abiuraſſe. Sed in hoc caſu ſi conceſſio illa fuerit realis, archiepiſcopo nihil iuris vel vtilitatis accederet, quia nos vel ad petitionem Eboracen. eccleſiæ, vel per nos ipſos ſuper hoc archidiaconatui conſulemus. Si ergo alterutrum ipſorum fuerit legitimè approbatũ, archidiacono ſuper libertatibus ipſis: ſi neutrũ, archiepiſcopo ſilentiũ imponatur.

[1 *Eas ſibi aliorum tempore retinentes, & liberè, ſicut ſpectabat ad eos, vtentes eiſdem. Itaque archiepiſcopus qui Ebor. eccleſiæ modò præeſt, VV. de Chiuilli quondam archidiac. Richem. illas ad preces inclytæ recordat. R. regis Anglorum de gratia ſpeciali conceſſit, & eo in epiſcopum poſt electo, ſibi retinuit tanquam ſuas. Ad hoc autem archid. Richem. reſpondit, quòd cùm inclytæ recordationis*

a *In aliquot manuſcr. ita: Eugenius Papa.* b *Ca. 3. eod. tit. in 2. comp. Rectè autem Contius addit hic omiſſa à Raimundo ex antiq. com.* c *Poſt Concil. Later. p. 28. c. 11. & c. 1. eo. tit. in 1. comp.* d *aſſenſu, in antiq.* e *ipſorum.* f *Vide l. omnes. C. de decu. l. 10.* g *incurrerunt.* h *Ca. 1. tit. de iud. in 2. comp.* i *ſufficiant.* k *D. ſancti Marcelli, & vnus vetus ita: P. ſancti Marcelli, & B. ſanctæ, &c.* l *Ca. 1. eod. tit. in 3. comp.* m *al. ita, ſicut noſtris eſt aurib. intimatum. Actor. 10.* n *Literati ita debent recipi in canonicos ſicut nobiles: vt not. in l. ſocietatem. in gl. ff. pro ſo.*

a *& alios.* b *al. ita, nec vos.* c *Ca. 3. eod. tit. in 3. com.* d *in omnib. antiq. tam de iure.* e *ille.* f *al. ita reſpondit dicens.* g *contradictione.* h *idem verò.* i *archidiaconus.* k *impediret.* l *eaſdem libertates.* m *ipſas.*

primus

primus H. rex Angliæ apud Carleolum sedem episcopalem vellet de nouo creari, quia ex hoc archid. Richem. lædebatur: rex ipse à bo. me. T. archiepiscopo Eboracen. humiliter postulauit, vt in recompensationem cuiusdam partis quæ subtrahebatur archidiaconatui memorato ei prædictas concederet dignitates. archiepiscopus autem annuit dignitates precibus postulantis.]

[2 *Super hoc autem pars replicauit aduersa, quod si renunciatio vel abiuratio archidiaconatui non noceret, per hoc tamen esset archidiacono repetendi facultas adempta: sed archidiaconus libertates illas se non repetere dicebat, cùm eis liberè sicut prius, quando iter arripuit veniendi ad sedem apostolicam, vteretur, & earum possessione gauderet. Sed & contra hoc iterum replicabatur, quòd idem archidiaconus in quadam ecclesia sui archidiaconatus non per archiepiscopum institui postulasset, sed talis institutio pertinebat ad ipsum, etsi ipse tunc ipsarum libertatum possessione gauderet. ad quod archiepiscopus ipse respondit, quod per archiepiscopum non institui, sed confirmari potius postulauit licet quod seipsum institueret, incongruum videtur.*]

CAP. VII.

Is ad quem spectat collatio dignitatum, seipsum instituere non potest.

Idem *episcopo Trecen. & archidiac. Parisiensi.*

CVm *a* ad nostram: & infra. Illud autem nolumus vos ignorare, quòd postquam M. fuit abbas effectus *b* custodiam de iure non potuit obtinere: quia cùm ratione abbatiæ ad ipsum pertineat donatio tam custodiæ, quàm aliarum dignitatum, ac etiam præbendarum in ecclesia Patranen. custodiam ipsam, recipere non potuit à seipso. Cùm inter dantem & accipientem debeat esse distinctio personalis: sed nec ab alio, cùm ius conferendi alius non haberet.

DE CONCESSIONE PRAEBENDÆ, & ecclesiæ non vacantis.

TITVLVS VIII.

CAP. I.

Institutus scienter in beneficium viuentis, deponendus est.

Gelasius c *Papa ad Ro.*

QVi *d* in viuorum sacerdotum loco ponuntur, hoc ipso sunt ab ecclesiastica communione pellendi, quo se passi sunt successores viuis sacerdotibus adhiberi.

CAP. II.

Beneficia non vacantia concedi vel promitti non debent: & cùm vacauerint, concedi debent intra sex menses: quibus elapsis de episcopo ad capitulum, & è contra, demum ad proximum superiorem deuoluitur collatio.

Ex concilio Lateranen. *e*

NVlla *f* ecclesiastica ministeria, seu etiam beneficia vel ecclesiæ tribuantur alicui, seu promittantur antequam vacent: Ne desiderare quis mortem proximi videatur; in cuius locum & beneficium se crediderit successurum. Cùm enim in ipsis etiam legibus gentilium inueniatur inhibitũ, turpe est, & diuini plenum animaduersione iudicij, si locum in ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsi etiam gentiles condemnare curarunt. Cùm verò præbendas ecclesiasticas, seu quælibet officia in aliqua ecclesia vacare contigerit, non diu maneant in suspenso, sed intra sex menses personis, quæ dignè administrare valeant, conferantur. Si autem episcopus vbi ad eum spectat, *a* conferre distulerit, per capitulum ordinetur. *b* Quòd si ad capitulum pertinuerit, & intra præscriptum terminum hoc non fecerit, episcopus secundum Deum hoc cum religiosorum virorum consilio exequatur. Vel si omnes fortè neglexerint, metropolitanus de ipsis secundum Deum absq; illorum contradictione disponat.

CAP. III.

Beneficia vacantia conferuntur non obstante appellatione illorum, quibus promissa fuerant antè, quàm vacarent.

Alexander III. *Eboracen. archiepiscopo.*

REIatum *c* est auribus nostris: & infra. Consultationi tuæ taliter respond. quòd cũ in Lateranensi concilio promissiones factæ de ecclesijs nõ vacantibus, sint cassatæ: prætextu adpellationis eorum, qui dictis promissionibus innituntur, ommitti non debet, quin ecclesiæ, cùm vacauerint, de personis idoneis ordinentur.

CAP. IIII.

Si scribitur ei, ad quem spectat collatio, dato executore ad prouidendum per præsentationem literarum collatori factam, adficitur præbenda: ita quòd collatio alteri facta non tenet. hoc dicit secundum verum intellectum. vnde cap. si capitulo. eod. tit. in vi.

Innocentius III. *præposito & capitulo Cameracen.*

PRoposuit *d* nobis T. presbyter, quòd cùm C. Papa præd. noster pro receptione ipsius in fratrem, & adsignatione præbendæ ad donationem vestram spectantis in ecclesia vestra proximò vacatura mandatum apostolicum vobis destinasset, decano Remensi executore concesso, decanus ipse vos contumaces inueniens: ipsum de præbenda primò vacatura in ecclesia vestra, quæ ad donationem capituli pertinet, auctoritate apostolica inuestiuit: [1 *& infra.*] Sed cum præbenda quæ ad donationem vestram spectabat, in ecclesia Cameracen. vacasset, eam alij assignastis: [2 *& infra.*] Idem [autem] præd. nost. quod ab eodem decano factum fuerat, ratum volens haberi, collationem præbendæ factam à vobis penitus irritauit, & eum de ipsa per annulum inuestiuit. Licet autem intentionis nostræ non sit inuestituras de vacaturis factas contra canonum instituta ratas habere, qui secundum plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius dispensare: *e* attendentes tamen quòd idem presbyter non de vacatura, sed de vacante per præd. nost. fuit inuestitus, vtpote quæ post cassationem concessionis à vobis factæ intelligebatur vacare: mandamus, quatenus amoto ab ea præbenda quolibet detentore, eam ipsi cum plenitudine honoris canonici adsignetis.

[1 *Sed cùm ipse decanus morte præuentus, in negotio ipso vlterius non potuisset procedere.*]

[2 *Cùm autem propter hoc idem presbyter ad eiusdem prædecess. nostri præsentiam accessisset, sicut ex literis eius nobis innotuit.*]

CAP. V.

Semestre ad eligendum seu conferendum à iure præfixum non currit legitimè impedito, nec incipit currere, nisi a die notitiæ vacationis. hoc dicit. Et est textus multum allegabilis & quotidianus.

Idem P. *sanctæ M. in via lata diac. car. apost. sed. leg.*

---

a *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* b *institutus.* c *In vno vetusto nulla est inscriptio.* d *Cap. 1. eod. tit. in 1. comp. & c. 2. de ætate & qualit. in 1. compil.* e *sub Alexand. III. cap. 8.* f *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. & concordat Concil. Trident. sess 24. de reform. ca. 19. vbi hoc decretum roboratur, & c. detestande, eod. tit. lib. 6.*

a *in Codice Barbatiæ ita: vbi ad eum spectat collato* b *ordinentur.* c *Cap. 39. eod. tit. de appell. in 1. compil & post Concil. Later par. 47 ca. 7.* d *Cap. 1. eod tit. in 3. compil. & Vid. Fridericum consil 299.* e *De hoc articulo, vide Felinum in c. postulasti infra. De rescript. vers. quartus casus. Adde notas huius loci, quibus declaratur glossa in verbo dispensare.*

QVia *a* diuersitatem corporum, diuersitas sæpe sequitur animorum: [1 & j.] Conquerebatur inter cætera Eboracen. archiepiscopus quòd cùm ad eũ in ecclesia Eboracen. & aliis suis ecclesiis collatio pertineat præbendarũ, tempore suspensionis ipsius, & postmodum etiã quidam præter eius auctoritatem se intruserunt *b* in ipsas: [2 & j.] Mandamus, quatenus eos, qui præbendas vel dignitates ecclesiæ Eboracen. vel aliarum ad donationem eius spectantes præter auctoritatẽ acceperunt *c* ipsius, ad eas resignandas monitione præmissa per excommunicationis sẽtẽtiam & subtractionem aliorum beneficiorum non obstante confirmatione à sede apost. obtenta sub forma cõmuni, quæ confirmat beneficia & præbendas, sicut iustè & pacificè possidentur: ad pel. re. compellas: Nisi fortè aliqui ea vel speciali mandato apo. se vel auctoritate Lateranen. concilij ab Eboracen. capitulo sint adepti: Sic tamen, vt tempus suspensionis in sex mensibus nullatenus computetur: cùm illa Lateranen. concil. constitutio contra negligentes tantum fuerit promulgata: & *d* tunc si voluerit, non tamen valuerit archiepiscopus ipse in conferendis præbendis vti propria potestate: à qua & si fuerit *e* sua culpa suspensus, non tamen ad ipsum capitulum ex illa culpa præbendarum erat donatio deuoluta: sed ad illum tempore suspensionis *f* illius, præbendarum donatio pertinebat, qui præter eius desidiam & negligentiam poterat præbendas donare. *g* Tempus etiam quo ad apost. sed. accessit, & apud illam permansit vel recessit ab illa, intra sex menses nullatenus computetur. Semestre autem tempus non à tempore vacationis præbendarum, sed notitiæ ipsius potius volumus computari.

[1 *Ne plenitudo ecclesiastica iurisdictionis in plures dispensata vilesceret, sed in vno potius collata vigeret, apost. sed. dominus in B. Petro vniuersarum ecclesiarum & cunctorum Christi fidelium magisterium contulit & primatum: quæ retenta sibi plenitudine potestatis ad implendum laudabilius officium pastorale, quod in omnibus iam constituit, eam debitricem multos in partem solicitudinis euocauit, sicut suum dispensans onus & honorem in alios: vt nihil suo iuri subtraheret, nec iurisdictionem suam in aliquo minoraret. Cùm autem ex suscepta auctoritatis officio tam singulis quam singulorum mater iusta petentibus, Iustitiam nec possit nec debeat denegare: cum iustitia & iudicium sit præparatio sedis eius: nos qui ad eius regimen sumus, licet immeriti vel insufficienter assumpti, fratribus & coepiscopis nostris ad nos clamantibus non possumus in iustitia non adesse, aut quod iustè postulauerint non audire. ne si fortè circa exhibendam eis iustitiam fuerimus inuenti remissi, ipsi quoque negligentes inueniantur reddendis vicibus subditorum, & commissam nostræ solicitudinis partem minus laudabiliter exequantur, si fortè quod absit nos viderint vel declinare à iure, vel non audire iustitiam postulantes. Hac autem ratione diligenter inducti, venientem ad Apost. sed. ven. f. n. Eboracen. archiepiscopum benignè recepimus, & multiplices curauimus eius querelas audire.*

[2 *Et in hoc & in alijs iuri eius non modicum derogauerunt, quidam etiam in quasdam abbatias dioc. Eboracen. post interpositam ad nos appellationem irrepserant. qui ab eo nec confirmationis munus nec benedictionis gratiam postulauerunt. Volentes igitur eidem archiepiscopo per tuæ sollicitudinis industriam prouideri dis. v. per apost. sed. de fra nost. con.*]

CAP. VI.

Non valent literæ ad beneficium impetratæ quæ de alterius colorata facti possessione non faciunt mentionem. hoc dicit, secundum verum & communem intellectum. Et est textus multum allegabilis & habet materiam quotidianam: Et sunt decisio multum subtilis.

Idem *Basilien.* a *episcop. & abba. S. Mariæ.*

CVm *b* nostris fuerit olim auribus intimatum, quòd præpositura ecclesiæ Lausanen. tempore tanto vacasset vt secundum statuta Lateranen. concil. ad nos esset eiusdem donatio deuoluta: episcopo & canonicis Lausan. mandauimus, vt præposituram ipsam thesaurario Lausan. conferrent quibusdam super hoc executoribus deputatis: & infra. Verùm præfati episcopus & canonici literis receptis præposituram prædictam non vacare dixerunt, quia licet ille, qui præpositus fuerat, in episcopum fuisset adsumptus, ad ipsam tamen præposituram post consecrationem suam denuo fuerat ab ipsis canonicis electus, & eam sicut antea possidebat. Quod dicti executores dicentes contrarium esse iuri, ipsam præposituram de iure vacantem auct. apost. præfato thesaurario adsignarunt: [1 & j.] Auditor igitur super hoc datus à nobis, de mandato nostro decreuit, vt à memoratis executoribus factum fuerat obtentu literarum nostrarum, eo quòd per falsi suggestionem, & veri suppressionem fuerant impetratæ, cùm præpositura illa non vacaret de facto: quia talis possessio plus habet facti, quam iuris, haberetur irritum & inane. Nos verò sententiam eiusdem ratam habentes: mandamus, quatenus nisi prædictus episcopus sufficienter ostenderit, quòd vel ex indulgentia sed. apst. speciali, vel ex alia iusta causa & necessaria sibi post consecrationem suam præpositura concessa fuerit memorata, ipsum ad resignationem ipsius (si sponte noluerit) compellatis. Deinde Lausanen. capitulum ad conferendam eam thesaurario supradicto diligentius inducere procuretis.

[1 *In cuius præsentia cum prædicta & alia fuissent per nuncium subdiaconi nostri relata, nuncius partis aduersæ proposuit quod postquam dominus suus Sedun. episcopus, qui præpositus fuerat Lausanen. fuit in episcopum consecratus Lausanen. capitulum & præposituram illam iterum concessit habendam, in hoc vtilitatem ecclesiæ suæ, nec non & antiquam consuetudinem attendentes. Episcopus Lausanen. videns cum plurimum vtilem & necessarium ecclesiæ suæ, quod à canonicis suis factum fuerat super hoc approbauit: cui tanquam præposito à canonicis etiam thesaurario est honor impensus. Memoratus verò thesaurarius postmodum ad ecclesiam Rom. accedens, & supprimens omnia quæ tam fuerant ab episcopo quàm à canonicis acta, nobis præposituram illam vacare suggessit, quare super assignanda præpositura sibi literas impetrauit a nobis, quas nullis ex causis proponebat esse per veri suppressionem & falsi suggestionem obtentas: nuncius pro parte d. sui Sedunen. vtilitatem, necessitatem, consuetudinem allegans, quæ thesaurarius suppresserat. Econtrà verò partis aduersæ nuncius proponebat & rationibus multis præposituram illam vacare monstrabat, & vacantem thesaurario Lausanen. auct. superioris ad quem fuerat secundum statuta Concil. Lateran. donatio deuoluta, concessam: ratione insuper multiplici monstrare conabatur, quòd dictus Sedun. episcopus ad præposituram Lausan. à qua fuerat ad regimen episcopatus assumptus, post consecrationem suam minimè eligi potuisset, cùm super hoc et sacrorum canonum instituta repugnent. dicebat etiam præposituram illam alia ratione vacare, eò quod illi quorum erat donatio eam assumpto in episcopum concedere præsumpserunt, cum secundum statuta concilij prædicti, qui receperit, debeat quod contra sacros canones accepit amittere: & qui dedit, largiendi potestate priuari. Ostendebat etiam multis assertionibus quod pro ipso Sedun. episcopo vtilitas, consuetudo & necessitas, quas nuncius in causa sua subsidium allegabat, minimè faciebant: cum hæc potius mendicata suffragia, quam suæ causæ vera subsidia videantur. vnde nuncius petebat vt quod à supradictis iudicibus factum fuerat*

a Ca. 2. eod. tit. in 3. compil. b *hinc disces, quis dicatur intrusus: de quo vide Calderinum cons. 7. tit. de verb. sign.* c *receperint.* d *Codex barbatia ita: & tunc si voluit non tamen valuit &c.* e *fuit.* f *ipsius.* g *vide l. pupillus. ff. de pri. l. cred. & l. graui ff. de his qui not. infam.*

a *al. ita Basil. episc. al. ita Basilien. & Belicen episc. & abb. &c.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.*

obtentu literarum nostrarum dignaremur auc. ap. confirmare, & ab ipsa præpositura d. Sedunen. episcopum amouere.]

CAP. VII.

Vbi constat beneficium collatum per habentem potestatem, per exceptionem abiurationis & renunciationis, non debet possessio retardari.

Idem *archid.* a *Richemundiæ.*

POst electionem & confirmationem episcopi Elien. vacante archidiaconatu Richmundiæ, quem tenuerat, Eboracen. archiepiscopus eum tibi propria liberalitate concessit, dans Eboracen. capitulo in mandatis vt te in archidiaconum recipere procurarent: cuius noluerunt mandato parere: quia prædec. nost. inter alia, quæ decano & capitulo Eboracen. suo priuilegio noscitur, indulsisse, ordinationem canonicorum seu personarum liberam esse decreuit, vt videlicet idonea & honesta persona, cui archiepiscopus vacantem in ecclesia Eboracen. præbendam vel dignitatem duxerit *b* conferendam, secundum antiquam ipsius ecclesiæ consuetudinem præsentaretur decano & capitulo supradictis: & infra. Si quis *c* contra consuetudinem huiusmodi in ecclesia ipsa esset per aliquem introductus, nec pro persona, nec pro canonico haberetur. Quòd si archiepisc. intra terminum Lateran. *d* concil. secundum formam præscriptam, personæ idoneæ non conferret, liceret decano & capitulo auctor. apost. iuxta eiusdem concil. statuta conferre. Cum igitur in literis archiepiscopi directis capitulo, de decano mentio nullatenus haberetur, per cuius manum debeas in capitulo inuestiri, eius mandato extitit cõtradictum: & infra. Ipsius igitur institutione, ꝓpter prætermissas rationes à capitulo reprobata, ipsi intelligentes archidiaconatus donationem ad eos, tam auctor. Lateran. conc. quàm indulti sibi priuilegij deuolutam, R. de sancto Cadmundo *e* illum vnanimiter contulerunt, inuestientes eundem de ipso, & solenniter installantes. Processu verò temporis præfatus archiepiscopus post resignationem & abiurationem à te factam, & receptam ab ipso, eidem R. archidiaconatum contulit antedictũ: qui archidiaconatũ ipsum, tam ratione primæ, quàm secundæ concessionis, sibi assignatum, per sed. apostol. petiit confirmari:] 1 *&.ſ.*] Quoniam constitit nobis archidiaconatum prædictum tibi per Eboracen. archiepiscopum primitus fuisse concessum, & quòd institutio facta per ipsum, secundum iuris ordinem minimè reprobata, archidiaconatus non vacans, non potuit nec debuit in alium ritè transferri: memorato R. qui contra iustitiæ regulam in archidiaconatum alterius prouehi se consensit, super eo duximus silentium imponendum: sententialiter decernentes, vt institutio facta per archiepiscopum de te sortiatur effectum. Exinde *f* si super renuntiatione, vel abiuratione, vel aliquo præmissorum aliquis, qui velit & valeat, aduersus te quicquam duxerit proponendum: ordine poterit iudiciario experiri.

[1 *Ad cuius obiectiones ex ordine taliter respondebas, quod licet decani mentio in literis archiepiscopi directis capitulo expressè facta non esset, non tamen ob hoc exclusus videri poterat vel debebat. Adiecisti præterea quod si etiam ea fecisses, per aduersarium tamen tuum tibi obiici non poterat cum effectu, cui potius quod super ipso archidiaconatu esset silentium imponendum, & approbata institutione tua tibi restitutio facienda ex confessione partis aduersæ, iudicio facta & sæpius repetita ostendere nitebaris, ipse namque Richemundus interrogatus in iure ex quo tempore archidiaconatus Richemundiæ sibi per capitulum fuerit assignatus, respondit quod circa festum Ascensionis proximum triennium compleretur. Cùm igitur ex data literarum nostrarum constaret archiepiscopum apud sed. apost. constitutum, & in eis per nos antiquum ius fuerit declaratum, vt tempus quo ad apost. sed. accessit, apud illam permansit, vel recessit ab ipsa non esset infra tempus sex mensium computãdum: liquidò constare dicebat tempus illud archiepiscopo minimè concurrisse, sed si etiam quadriennium effluxisset, sicut etiam prioris responsi. sed pœnitens vltimo proposuit pars aduersa quod ex parte tua de iure fieri dicebatur, cum etiam tunc arripuisset iter ad sed. apost. veniendi, licet illud non fuerit continuè prosecutus, impedimentis multiplicibus retardatus, interpretatio rescripti nostri ad tempus etiam huius pertinebat, cui postea præscriptio nocere non poterat in exilio constituto.*]

CAP. VIII.

Recepto in canonicum, tenetur capitulum prouidere, quàm citò facultas se obtulerit.

Idem *C. canonico Tridentino* a

CVm super *b* quæstione Trideñ. *c* præbendæ: [1 *&.ſ.*] Cum autem constet te in canonicnm Trideñ. *d* ecclesiæ fuisse receptum, licet receptionem tuam factam contra Lateraň. *e* concil. pars aduersa proponat, quia tamen probatum non extitit, nec ipsi canonici videbantur tibi hoc opponere posse de iure, qui se fatentur te contra statuta præfati concilij recepisse: Sententialiter decernimus, vt tibi, quam citò se facultas obtulerit, præbendale beneficium in Trideñ. *f* ecclesia conferatur: cùm ex quo receptus es in canonicum, non debeas carere præbenda.

[1 *Quæ vertebatur inter te & episcopum & canonicos Triden. tu & procuratores partis alterius in nostra essetis præsentia constituti. vobis H. car. dedimus auditorem, coram quo pro te fuit allegatum quod cum bo. m. O. Trid. episcopus patruus tuus ab apost. sed. reuersus, Triden. canonicos rogauisset, vt te reciperent in canonicum, ipsi te receperunt, nulla primæ vel secundæ habita mentione, qui ab illo tempore vsq; nunc locum in choro & capitulo habuisti, & domos in ipsa canonica tibi assignatas possedisti. Procuratores verò partis alterius respondebant quòd cum in Triden. eccl. certus sit canonicorũ numerus, nos ei mandauimus vt R. subdiaconum in canonicum reciperent.*]

CAP. IX.

Si habens præbendam, in eadem ecclesia recipit dignitatem cum præbenda, vel aliam præbendam, vacat prima: & quamuis à superiore sibi confirmetur, tamen valet impetratio per alium facta de ipsa. etiam tacito de possessione alterius: quæ colorata non est. h. d. secundum verum intellectum. Panor.

Idem *episcopo & magistro P. canonico Hildesensi.*

LIteras *g* vestras accepimus, quòd cùm pro D. clerico vobis scripserimus vt eum de præbenda vacante sancti Vniscardi Bremen. quam dicebat ad donationem nostram fuisse iuxta Lateran. concil. statuta deuolutam, curaretis auctor. apost. inuestire: [1 *&.ſ.*] De facto [fuit] propositum coram nobis, *h* quòd H. præpositus quondam simplex canonicus eiusdem ecclesiæ de ipsa *i* in maiori ecclesia in canonicum est electus, & postmodum anni spacio euoluto, in ipsa ecclesia sancti Vniscardi in præpositum est assumptus, priorem præbendam nihilominus retinens, quam in ipsa ecclesia tunc habebat: [2 *&.ſ.*] Sed præpositus allegabat econtra, quòd erat ex consuetudine generali, quòd vnus in eadem ecclesia plures haberet præbẽdas, & cùm archiepiscopus Bremen. præpositum ipsum de præpositura in plena synodo inuestiret, tam præposituram illam, quàm præbendam ei de *k* canonicorum confirmauit adsensu: [3 *&.ſ.*] Vnde cùm vobis dubium videretur, vtrum cùm aliquis de vna præbenda eligitur

a *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* b *duceret.* c *in multis antiq. ita: & si quis.* d *sub Alexan. III. c. 8.* e *Eadmundo.* f *al. ita: exinde verò.*

a *Tridonen. al. ita: idem canonicis Tridonen.* b *Ca. 5 eod. tit. in 3. compil.* c *Tridonen.* d *Tridon.* e *Alias ita: Lateran. conc. statuta.* f *Tridon.* g *Cap. 6. eod. tit. in 3. compil.* h *nobis, legitur in antiq. & ita etiam habetur in antiq compil.* i *In omnibus antiquis ita: de ipsa in maioris ecclesiæ canonicum est electus.* k *communi.*

ad aliam, statim prior vacare incipiat, an per sententiã debeat adiudicari *a* eidem, an propter confirmationem huiusmodi, quæ superius est expressa, præbenda illa dici debeat non vacare: nos consulere voluistis. Cùm igitur si ita est, præbenda illa etsi non de facto, de iure tamen vacare noscatur: mandamus, quatenus dictum præpositum, vt illam sine difficultate resignet, ad p.re.cogatis: quam, cùm de facto vacauerit, clerico memorato conferre curetis.

[1 *Si canonici quibus super hoc scribebamus, id exequi non curarent, Herberto præposito & quibusdam canonicis ipsius ecclesiæ cum ipso D. & magistro H. canonico ipsius loci in nostra propter hoc præsentia constitutus sic fuit.*]

[2 *Et super hoc partes consentiebant. fuit etiam ab vna parte propositum, quòd ipse præpositus præter præbendam illam aliam præbendam habebat præpositura connexam quam inficiatus est esse præbendam. Præterea fuit allegatum de iure, quòd ex quo idem præpositus de minori ecclesia vocatus fuerat ad maiorem, prima præbenda de iure inceperat vacare iuxta canonum instituta: deinde fuit ex parte clerici allegatum, primam fuisse ordinationem eiusdem ecclesiæ vt in ea tredecim essent personæ, præpositus scilicet cum duodecim fratribus, quæ ordinatio nullatenus seruaretur nisi diceretur, illa præbenda vacare.*

[3 *Eos qui super hoc inquietarent eundem vinculo excommunicationis astringens. vnde obiiciebatur clerico memorato, quòd propter hoc sententiam excommunicationis incurrisset, sed ipse talem confirmationem interuenisse negabat, quæ etiam si interuenit, asserebat eam non tenere de iure.*]

CAP. X.

In ecclesiis non numeratis vacatio præbendarum, seu canonicatuum possibilis non est: nec fit ibi deuolutio ad superiorem ex negligentia semestri in non prouidendo ecclesiæ de ministris. h.d. & est casus notabilis.

Idem *episc. & archiepiscopo Papien.*

EX parte *b* Hastenen. ecclesiæ nostris est auribus intimatum, quòd cùm quædam præbendæ in ipsa per quatuor annos, & amplius vacauissent, Hastenen. episcopus quosdam ibidem instituit *c*, credens sibi hoc ex Lateran. concilio licere. Instituti autem scientes, non esse firmam institutionem huiusmodi, ad Mediolanen. archiepiscopũ recurrerunt: qui eosdem in canonicos Hastenen. ecclesiæ ordinauit, & in corporalem possessionem præbendarum induxit, capitulo eiusdem ecclesiæ præbente adsensum *d*, tribus tantum exceptis, qui se institutioni huiusmodi opponere curauerunt: [1 *& .j.*] Tandem vtraq; pars concorditer est confessa, quòd in prædicta ecclesia non erant distinctæ præbendæ, nec canonicorum numerus erat certus.

Nos igitur intelleximus euidenter statutum Later. *e* concilij de beneficiis vltra sex menses vacantibus, locum in hoc articulo nullatenus habuisse, etsi fortè Hastenen. ecclesia canonicorum pateretur defectum. vnde institutio per archiepiscopum, vel episcopum facta occasione concilij memorati, carere debet robore firmitatis. Quia verò totum capitulum tribus exceptis, prædictorum receptionem adfectat, nec ab illis tribus aliquid rationabile contra ipsos obiectum est & ostensum: mandamus, quatenus si Hasten. ecclesiæ suppetãt: facultates secundum cõsuetudinem hactenus obseruatam, prædictos clericos pro canonicis faciatis haberi.

[1 *Tres illi dicebant electionem debere cassari, quia nec episcopus nec archiepisc. supradicti de concessione Later. concilij tunc in ordinatione illa poterant præfatam ecclesiam ordinare, cùm vterq; circa tempus eis indultum à canone in ordinatione fuerit negligens & remissus. His verò altera pars dicebat quod licet institutio episcopi non valeret, archiepisc. tamen institutio de iure valebat, quod quia tempus ei indultum à canone nisi à tempore quo illi declaratum fuerat, non currebat. His autem vtrinq; propositis.*]

CAP. XI.

Habens potestatem conferendi, potest de iure alteri tradere potestatem conferendi primum beneficium, quod vacabit.

Idem *episcopo & capitulo Laudunensi.* a

COnstitutus *b* in præsentia nostra H. *subdiaconus* ecclesiæ vestræ canonicus humiliter intimauit, quod tu frater episc. potestatem ei dedisti sacerdotalem conferendi præbendam, quæ *c* primò in ecclesia vestra esset vacatura: & Remen. archiepisc. tunc apost. sed. leg. vobis filij capituli *d* auctoritate nostra præcepit, vt cùm præbenda ipsa vacaret, personam illam, cui vellet eam H. conferre, sine interpositione alterius personę reciperetis ad ipsam: [1 *& .j.*] Quocirca mandamus, quatenus personam illam, cui memoratus H. sacerdotalem præbendam, cùm contigerit eam vacare, *e* duxerit canonicè conferendam, sine contradictione qualibet admittatis: & tu interim frater episcope, præbendam huiusmodi contra formam concessionis tuæ, conferre alicui non præsumas: [2 *& .j.*] Quia verò concessiones tales (si ad consequentiam traherentur) fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis *f*, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi siue promitti antequam vacent, noluimus, quòd huiusmodi occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus, licentia concedatur *g*.

[1 *Asseruit etiam idem subdiac. quod cum esset ad apost. sed. accessurus, ipse sibi præcauens, adpellauit, ne tu frater archiepiscope si fortè interim aliquam sacerdotalem contingeret vacare præbendam, eam nulli conferres, nec vos filij capitulum reciperetis aliquem præsentatum ad illam, nisi quem duxerit præfatus sub præsentandum.*]

[2 *Alioquin noueris nos d. fi. n. cancellario Helten. & A. canonicis Parisien. dedisse in mandatis, vt vos ad hæc per cen. eccl. app. re. compellant, in irritum reducentes si quid post adpellationem à præfato subdiacono ad nos legitimè interpositam contra concessionem sibi factam de sacerdotali præbenda nouerint attentatum*]

CAP. XII.

Lateranense concilium de beneficiis vltra sex menses vacantibus, ad episcopatus non extenditur.

Idem.

DIlectus *h* filius magister G. canonicus vester nobis suggessit, quod episcopo vestro viam vniuersæ carnis ingresso archiepiscopus sanctæ Seuerinæ adserens, quod propter negligentiam vestram ad ipsum erat eligendi auctoritas deuoluta, in episcopum vestrum eligit eundem. Non igitur attendentes, quod canon Lateran. concil. ab Alexan. papa contra negligentes editus, ad archiepiscopatum vel episcopatum non solet extendi, sed ad personatus alios & minora ecclesiastica beneficia coarctari, electionem huiusmodi iustitia cassauimus exigente.

CAP. XIII.

Non valet præmissio beneficij vacaturi.

Idem *priori* i *Hostien. & superiori S. Fridi.*

EX *k* tenore literarum vestrarum accepimus, quod cum causam, quæ inter I. clericum ex vna parte, & abbatem & conuentum de Bello ex altera, super pro-

---

a *abiudicari legitur in omnib. manuscr. & ponitur pro auferri, quod & series indicat, vnde colliges perperam in aliquot vulgatis legi adiudicari, in aliis, abdicari: quod est suauius.* b *Ca. 7 eod. tit. in 3. comp.* c *constituit.* d *consensum.* e *Later. concil. sub Alex. III. c. 8.*

a *Laudonensi. al. Lauden.* b *Cap. 8. eod. tit. in 3. comp.* c *al. ita quæ primo esset in vestra ecclesia vacatura.* d *capitulum.* e *illam.* f *In Conc. Later. sub Alex. III. c. 8. & c. 2. s. eod. adde Concil. Trid. sess. 24. de refor. ca. 19.* g *tribuatur.* h *Ca. 9 eod. tit. in 3. compil.* i *Priori host. & Subpriori S. Fridi al. ita: Priori de Osen & Subpriori S. Fride vnidæ.* k *Cap. 10. eod. tit. in 3. compil.*

uisione

viſione vertebatur ipſius. [1 & ỹ.] Dictus clericus poſt litem conteſtatam chartam quandam monachorum exhibuit, continentem quòd primam eccleſiam ad donationem ſuam ſpectantẽ adſignarent eidem: [2 & ỹ.] Nos igitur adtendentes, quod promiſſio prædicta non tenet, vtpote contra ſtatuta Lateran. *a* concilij adtentata: mandamus, quatenus memorata clerico ſuper hoc ſilentium imponentes, ab impetitione ipſius dictos abbatem & monachos abſoluatis.

[1 *Vobis duximus committendam.*]

[2 *Nihilominus per idoneos teſtes probans ipſos poſt promiſſionem eius, licet potuerunt nolle, ſibi quet quam ſuper hoc admoniti fuerunt prouidiſſe: quare dictos abbatem & monachos ad aſſignandum ſibi redditum x. marcharum cogi cum inſtantia poſtulabat. fuit ex aduerſo reſponſum, quod ratione promiſſionis huius vtpote factæ contra Later. con. ſtatuta, quæ probari per chartam exhibitam videbatur eos non poterat conueniri aſſerentibus: alijs vero in contrarium ſentientibus ſuper hoc fuiſſet hinc inde coram nobis diutius diſputatum, vos quid iuris ſit in hoc articulo dubitantes negocio ipſo vlterius procedere noluiſtis, donec ſuper hoc reciperetis noſtræ beneplacitum voluntatis: nobis humiliter ſupplicaſtis vt quid ſit in hac parte agendum vos dignaremur per noſtras reddere literas certiores.*]

CAP. XIIII.

Obligatur prælatus, qui promittit prouidere cum poterit.

Idem.

ACcedens *b* ad apoſt. ſed. R. clericus ſuam nobis inſinuationem monſtrauit, quòd cum promiſeritis vos prouiſuros eidem in eccleſiaſtico beneficio cum poſſetis, ſicut per literas iudicis delegati, inde confectas liquidò adparebat: [1 & ỹ.] Nos autem conſiderantes, quod aliud eſt prælatum promittere beneficij collationem cum poterit, aliud cum vacabit: cum in multis caſibus ſe facultas offerre poſſet, in quibus collatio non eſſet in expectatione vacaturi beneficij differenda: mandamus, quatenus memorato R. (cùm poteritis) eccleſiaſticum beneficium adſignetis.

[1 *Vos igitur id hactenus efficere non curaſtis, allegantes coram iudicibus, quod talis promiſſio vos nullatenus obligarat, cùm videretur eſſe facta contra Later. conc. ſtatuta, quod promiſſionem inhibet non vacantis beneficij.*]

CAP. XV.

Si ad capitulum & prælatum, vt prælatum poteſtas conferendi pertinet de vno ad alterum lapſu temporis non tranſit: ſecus ſi prælatus interſit, vt canonicus: quia tunc de capitulo tranſit ad prælatum, niſi dolum committat. hoc dicit, & eſt textus multum allegabilis.

Idem.

POſtulaſtis *c* per ſed. apoſt. edoceri, vt cum ad vos & archiepiſcopum veſtrum, ſimul donatio præbendarum eccleſiæ veſtræ pertineat, vtrũ præbendæ vacantis donatio penes archiepiſcopum ipſum remaneat, ſi eam intra ſemeſtre tempus neglexeritis ordinare? Ad quod breuiter r. quod ſi vos & idem archiepiſcopus intra tempus præſcriptum, circa hoc negligentes extiteritis: ſicut nec ab illo ad vos, ita nec à vobis ad illum poteſtas deuoluitur conferendi, ſed ſecundum ſtatuta Lateran. concil. *d* ad ſuperiorem tranſit donatio: Niſi fortè archiepiſcopus non vt prælatus, ſed vt canonicus vobiſcum ius habeat conferendi. *e* Et in hoc caſu cum doloſè impedierit, dolus ei ſuffragari non debet.

CAP. XVI.

Sicut non poteſt patronus permittere ſe præſentaturum aliquem ad beneficium vacaturum, ita nec dare poteſtatem præſentandi antequam beneficium vacet.

Honorius III. *epiſcopo & præpoſito capituli. Cameracen.*

CVm dilecta in Chriſto filia comitiſſa Flandren. *a* fecerit promiſſiones de non vacantibus beneficiis eccleſiarum, in quibus ius obtinet patronatus, & donationes eorum in manibus poſuerit alienis. Mandamus, quatenus id irritum decernentes, inhibeatis eidem ne ſimilia de cætero adtentare præſumat. *e*

NE SEDE VACANTE ALIquid innouetur.

TITVLVS. IX.

CAP. I.

Vacante ſede ſtatus eius mutari non debet.

Innocentius III. *priori & conuentui* c *Glaſton.*

NOuit *d* ille, qui ſcrutator eſt cordium, *& cognitor ſecretorum*, quod licet C. præd, no. eccleſiam veſtram erexerit cathedralem, ipſam Bathonien. eccleſiæ vniendo, & idem eſſet epiſcopus vtriuſque: quia tamen hæc vnio adſerebatur à nobis in graue præiudicium Glaſton. eccleſiæ redũdare, cum per ipſam diſolueretur religio, & fraudaretur eleemoſyna, & hoſpitalitas tolleretur: nos ad releuandum eccleſiæ veſtræ ſtatutum cœpimus intendere diligenter: [1 & ỹ.] Vos aũt poſt obitum Bathon. epiſcopi humiliter poſtulaſtis, vt quia tẽpus aduenerat, quo ſine ſcandalo eccleſiæ veſtræ ruina poterat releuari, *e* cum & Bathon. eccleſia idipſum pariter poſtularet, rex quoque cum regni magnatibus, & quidem epiſcopi cum multis abbatib. depoſcerent illud idem, vt vnione penitus diſſoluta, monaſterium veſtrum reduceremus in ſtatum antiquum, ſub abbatis regimine gubernandum. Adtendentes igitur, quod epiſcopali ſede vacante, non debet aliquid innouari, cum non ſit, qui epiſcopale ius tueatur, maximè ne plus fauiſſe perſonæ, quam eccleſiæ videremur, ſi quod eo viuente conceſſimus, poſt obitum eius ſubitò mutaremus: petitionem veſtram nequiuimus exaudire auctoritate prædicta indulgentes *f*, vt cum Bathonien. eccleſia de præſule fuerit ordinata, ius veſtrum apud ſedem apoſtolicam proſequendi facultatem liberam habeatis: interim autem ſub cura prioris idem monaſterium gubernetur.

] 1 *Et quoniam abſonum videbatur, vt ſubitò p. noſtri euacuaremus in hac parte ſtatutũ, cũ ei quantũ cũ Deo poſſumus deferre velimus, ſicut & volumus, quia quantũ cum Deo poterunt nobis noſtri deferent ſucceſſores, inuicem vnione manente, ſic de cæteris diſpoſuimus, quantumcunq; bo. me. Sanarigo Bathonien. epiſcopo diſpliceret frequenter, ob hoc ad ſed. apoſt. laborans: quod ſtatus eccleſiæ veſtræ videbatur in melius releuatus. Vnde poſt diuerſos tractatus & deliberationes multiplices quod per prouidos & honeſtos aucto. noſtri mandati ſuper hoc extitit ordinatum, ad petitionem eiuſdem epiſcopi poſtquam aliud à nobis non potuit obtinere, apoſtolico tandem curauimus munimine roborare.*]

CAP. II.

Beneficia ſpectantia ad collationem prælati, non poſſunt conferri per capitulum ſede vacante.

Honorius III. *epiſcopo* g [*Calmen*] *& magiſtris V. & S. Canonicis Sueſſonen.* h

ILla deuotionis ſynceritas: [1 & ỹ.] Eccleſiam ſancti Leucini, de qua magiſtrum R. donationis noſtræ gratia præcedente præbendæ nomine de mandato noſtro Capuanus archiepiſcopus inueſtiuit, ſibi

a *ſub Alex III. c. 8. & nũc contra Conc. Trid. ſeſſ. 24 de refor. c. 19* b *Ca. 1. eod. tit. in 4. comp.* c *Ca. 2 eod tit. n. 4. comp* d *ſub Alex. III. c. 8.* e *Vtrum donata ambaſiatorib. cedant eorum lucro, vide varias opinio. in l. ſi vero. § item quidquid ff. ſol. mat. & in l. qui proprio ff. de procur.*

a *Flandrorum.* b *al. vt ſimilia de cætero attentare non præſumat.* c *al. Caſton.* d *Ca. vn. eo ti. in 3 comp.* ¶ *ſal. 7. Sap. 1. Hier. 17.* e *Vide l. æquiſſimum cum nota ff. de vſufru.* f *a. authoritate præſentium* g *al. ita: epiſcopo Cam. & magiſtris. &c. aliàs Calmen.* h *al. Sueſanen.*

duximus confirmandam: Non obstante concessione per capitulum facta alij, seu confirmatione nostra, si qua in forma communi apparet *a* obtenta: cùm nusquam inueniatur cautum in iure, quòd capitulum vacante sede, fungatur vice episcopi in collationibus præbendarum: nec in eodem casu potest dici potestas conferendi præbendas ad capitulum per superioris negligentiam deuoluta, cùm non fuerit ibi superior, qui eas posset de facto vel de iure conferre.

[I *Quam dil. fi. magister R. decanus Traian. ad personam nostram & sed. apost. hactenus habuisse dignoscitur, nos inducit vt eum pro suæ scientiæ & probitatis intuitu geramus in viscerib. charitatis, & eidem negare nolimus quæ secundum Deum fuerunt concedenda. Vnde nos.*]

CAP. IIII.

Sede vacante iudicium habitum contra ecclesiam, non tenet.

Idem *episcopo Burginen.* b

COnstitutis coram I. præd. nost. procuratore ecclesiæ sanctæ Mariæ de Castro forti, & Burginen. *c* episcopo prædecessore tuo dictus procurator petebat ab eodem episcopo restitutionem super libertate liberè eligendi sibi prælatum: [I *& infrà. d*] Nos igitur depositiones testium, qui vacante Burginen. *e* ecclesia & carente legitimo defensore fuerunt *f* recepti, duximus reprobandas.

[I *Quam etiam super terris ipsius ecclesiæ & reb. aliis quibus omnib. pars sua spoliata fuerat, inducebat. Lite igitur coram p.n. contestata super præmissis, & postmodum coram iudicibus delegatis, factis confessionibus & receptis testibus eadem causa fuit ad nos instructa remissa: procuratoribus igitur partium in nostra præsentia constitutis cum super præmissis coram nobis diutius litigassent.*]

DE HIS, QVAE FIVNT A PRAElato g sine consensu capituli.

TITVLVS X.

CAP. I.

Non tenet alienatio rei ecclesiasticæ absque adprobatione capituli.

Ex Concilio apud Valentiam.

IRrita erit episcoporum donatio, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ absque collaudatione & subscriptione clericorum.

CAP. II.

In temporali alienatione, quam facit prælatus, taciturnitas capituli habetur pro consensu.

Alexander III. *Noruicen. episcopo.*

COntinebatur, *h* & infra. Con. t. t. r. quòd concessio decimæ ab abbatissa prius facta, si cõuentu sciente, & non contradicente facta est, robur firmũ debet habere. Verùm si ignorante conuentu aut contradicente decimam prius prædicto H. concessit, & nõ post multũ *i* temporis de adsensu conuentus eandem decimam dedit eidem, secunda concessio debet præiudicare priori.

CAP. III.

Alienatio temporalis facta sine consensu capituli, per ratificationem eius roboratur.

Idem *Vigorem episcopo.* k

CVm nos *l* iam pridem: [I *& j.*] Certum est de rigore iuris concessionem illam non tenere, quam reclamante capitulo per prædecessorem tuum constat factam fuisse: Nisi eam ratam postmodum habuisset.

[I *Si bene meminimus per literas nostras indulsimus, vt si I. prædecessor tuus reclamante capitulo ecclesiæ tuæ abbati & fratribus de Osenia ecclesiam Deben. contulit, eam tibi remouere liceret: iam dictis fratribus sicut adseris literas nostras indulsimus, vt ipsis ecclesiam prædictam dimittens pacificè possidendam, immemores existentes illius scripti quod super hoc tibi fuerat à nobis indultum. Licet autem hoc tibi indulsissimus, prudentiam tamen tuam monemus & exhortamur attentius, quatenus diuino intuitu & pro reuerentia B. Petri & nostra, ecclesiam ipsam si quomodo sine graui detrimento ecclesiæ tuæ potes, iam dictis fratribus in pace dimittas: quia decet prudentiam tuam ad commodum & profectum religiosorum locorum intendere, & quod idem præd. tuus pietatis studio fecit, ratum & firmum habere Si autem eandem ipsis ecclesiam dimittere, forte non poteras, non obstantis literis quas prædicti fratres super hoc impetrauerunt, scriptum exinde indultum in sua volumus stabilitate consistere, quoniam.*]

CAP. IIII.

Prælatus sine consilio capituli instituere, vel destituere, vel alia negocia ecclesiæ tractare non debet. hoc dicit, cum capitulo sequenti.

Idem *Hierosolym. patriarchæ.*

NOuit *a* tuæ discretionis prudentia, qualiter tu & fratres tui vnum corpus sitis, ita quod tu caput & illi membra esse probantur. vnde non decet te omissis membris, aliorum consilio in ecclesiæ tuæ negotiis vti: cùm id non sit dubium & honestati tuæ, & sanctorum patrum institutionibus *b* contraire.

Innotuit siquidem auribus nostris, quòd tu sine consilio fratrum tuorum *canonicorum S. Sepulchri* abbates, & abbatissas & alias ecclesiasticas personas instituis & destituis: [I *& .j.*] Ideoque id auctor. apost. prohibemus & infra. Nos enim tales institutiones, & destitutiones carere decernimus robore firmitatis.

[I *Non considerans neque attendens quomodo te non sit dubium statuta S S. canonum transgredi.*]

CAP. V.

Summatum est supra capitulo proximo.

Idem *eidem.*

QVanto *c* [I *& .j.*] Fra. tuæ mandamus, quatenus in concessionibus & cõfirmationibus,] & aliis ecclesiæ tuæ negociis fratres tuos requires, & *d* cum eorum consilio, vel sanioris partis eadem peragas, & pertractes, & quæ *e* statuenda sunt statuas, & errata corrigas, & euellenda dissipes & euellas. Absentium quoque fratrũ nomina inscribi non sinas, *f* quia talia munimenta sunt irrita & falsa, & tu exinde quæstionem falsi poteris meritò formidare.

[I *Maiori dignitate domino dante præemines, tanto decet amplius & oportet te in omnibus eam diligentiam & grauitatem habere, quod omnia videaris sine nota & reprehensione peragere, & laudabiliter iniunctæ tibi solicitudinis officium dispensare. Audiuimus autem vnde mirati sumus sicut mirari meritò poteramus, quod in concessionibus & confirmationibus omissis canonicis ecclesiæ tuæ consilium clericorum & laicorum circa te commorantium, qui non sunt de corpore ecclesiæ ipsius. Interdum imò sæpe requiris, & in eisdem concessionibus & donationibus & confirmationibus. Iuxta eorum consilium & voluntatem procedis, & in priuilegiis etiam quod tuam prorsus non decet honestatem ad maiorem auctor. & certitudinem nomina fratrum tuorum, qui absentes fuerint, tanquam si præsentes fuerint, facis subscribi. Quia igitur non decet prudentiam tuam in negociis tibi commissæ ecclesiæ consilium fratrum tuorum postponere, cum quibus vnum corpus existere comprobaris.*

a *appareat. al. appareret.* b *Burgens. habent omnes Codices Vatica. vno recentiori excepto, in quo legitur Burgenensi* c *al. Burgd.* d *Hæc verba (& .j.) desunt in magis vetustis, sed habetur iam in recentioribus.* e *al. Burgd.* f *fuerint.* g *Prælatis.* h *Post Concil. Later. sub Alexand. III. par. 47. cap. 5. & 2. eod. tit. in compil.* i *tempus.* k *VVigor.* l *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.*

a *Ca. 4. eod. tit. in 1. comp. & post Conc. Later. sub Alex. III. p. 50. c. 18.* b *constitut.* c *Post Conc. Later sub Alex. III. p. 50. 1. 16. & c. 5. eod. tit in 1. comp.* d *al. vt cum.* e *In C. Bar. & quæ statuenda fuerint statuens.* f *al facias.*

CAP. VI.

CAP. VI.

Si ecclesia collegiata habet præsentationem, præsentabit prælatus de consensu capituli, vel maioris partis, nisi de consuetudine, vel priuilegio competat soli prælato.

Celestinus tertius.

EA *a* noscitur [1 &c.] Cùm in prouincia tua sæpe contingat, quod ad ecclesias, in quibus collegia ius præsentandi habere noscuntur, eorum abbates aut per se, aut per literas, personas idoneas episcopis diœcesi. præsentant, & eis præsentatis & receptis, aliquando ante, aliquando post, monachi contradicunt. Respondemus, quòd in præsentationibus prælatorum intelligi debet, quòd fiant de collegiorum suorum adsensu, sine quo non obtinent firmitatem. Vnde si constiterit conuentus, vel maioris & *b* sanioris partis non adfuisse consensum, institutiones huiusmodi conuenit euacuari, nisi ex antiqua & adprobata consuetudine, vel concessa libertate, aliqui eorum probauerint commissi sibi collegij nō debere in ecclesiarum seu beneficiorum collationibus requiri consensum.

[1 *Ex tua siquidem nobis est parte propositum, quod.*]

CAP. VII.

Tenet donatio, quam de solius diœcesani consensu facit laicus ecclesiæ de decimis, quas ab alia ecclesia habet in feudum ab antiquo, id est, ante Lateranense concilium.

Innocentius III. *archipresbytero c & magistro scholarum, d Bituricen.*

CVm *e* apostolica sedes: [1 *& infrà.*] Sane sicut *ex literis vestris* accepimus, cùm ex vna parte capitulum S. Stephani, & ex altera monachi de Platea, *f* super decima quadam in vestrum compromisissent arbitriū: Dicti monachi proponebant donationē ipsius decimæ, sibi à quodam milite factam, & Bituricensis archiepiscopi diœcesi. eius accedente consensu, confirmatam fuisse, seq; auctoritate Hieronymi munitos existere, qui scribens ad Damasum, ait: Si aliquando *g* fuerint à laicis malè detenta, quæ diuini iuris esse noscuntur, & in vsum transierint monachorum, episcopo loci præbente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate subnixa. E contrario pars allegabat aduersa, cōsensum episcopi sine cleri consensu minus sufficere, auctoritate Leonis papæ *h* dicentis: Ne quis episcopus de rebus ecclesiæ, quicquam donare vel commutare vel vendere audeat, nisi forte aliquid horum faciat, *i* vt meliora prospiciat, & cum totius cleri consensu atq; tractatu id eligat, quod non sit dubium ecclesiæ profuturum. Quia verò nos consulere voluisti, vtrum quando decima tenetur à laico, si conferatur ecclesiæ, ad confirmandam donationem consensus episcopi, sine cleri cōsensu sufficiat? Taliter respond. quod monendus est laicus, qui decimam *k* detinet, vt eam restituat ecclesiæ, ad quā spectat, qui si forte induci nequiuerit, & eam diœcesani consensu alteri ecclesiæ adsignauerit, præsertim religioso conuentui: constabit ipsa *l* donatio perpetua firmitate subnixa. Auctoritates enim præmissæ, licet diuersæ sint, non tamen aduersæ: cùm aliud sit alienare, quod ab ecclesia possidetur: & aliud, quod detinetur à laico ad vsum ecclesiasticum reuocare. In alienatione quoq; iuxta Leonis papę decretū cōsensus episcopi sine clericorum *a* consensu non sufficit. In reuocatione autem iuxta *b* scripturam Hieronymi sufficit consensus episcopi, cùm per *c* vtrunq; vtilitati ecclesiæ consulatur. Nam & in Lateranen. *d* concilio est inhibitum, ne quælibet religiosa persona ecclesias & decimas de manibus laicorum, sine consensu episcoporum recipiat: perquod indirectè datur intelligi, quòd sufficit consensus episcopi, vt licitū ecclesiæ sit decimas de manibus recipere laicorum. Hoc autem de illis decimis intelligimus, quæ laicis in feudum perpetuò sunt concessæ.

[1 *Cui licet immeriti præsidemus, vniuersis per orbem ecclesiis, non humana, sed diuina institutione sit prælata, vt iustum est & conueniens, vt ad eam tanquam ad magistram & matrē super diuersis iuris articulis referantur dubiæ quæstiones, quatenus quæ iura constituit, eadem quoq; iura distinguat, ne quæ diuersa cernuntur, videantur aduersa.*]

CAP. VIII.

Non potest episcopus sine consensu capituli concedere ecclesias alijs ecclesijs, etiam si habeat ius patronatus in ecclesijs concessis.

Idem *Meten. archidiacono. e*

TVa *f* nuper: & infra. Adiecisti etiam, vtrum episcopo, vel electo cū solo archidiacono præter adsensum maioris ecclesiæ, cùm ab ipsa eligatur episcopus, & archidiaconus adsumatur de ipsa: cœnobijs vel ecclesijs conuentualibus, ad quas ius pertinet patronatus, liceat conferre perpetuò vacantes ecclesias baptismales: & infrà. Alterius etiam quæstionis solutio ex epistola Leonis papæ colligitur euidenter, in qua legitur: Ne quis episcopus de rebus ecclesiæ, quicquam donare vel permutare vel vendere audeat, nisi forte aliquid horum faciat, vt meliora respiciat, & totius cleri tractatu atque consensu id eligat, quod non sit dubium ecclesiæ profuturum. Irrita enim episcoporum donatio, venditio, & commutatio rei ecclesiasticæ erit, absque conniuentia & subscriptione clericorum, per hoc enim noueris solutam secundo loco propositam quæstionem cùm concessiones ecclesiarum perpetuas ad alienationes non sit dubium pertinere.

CAP. IX.

Episcopus parœciales ecclesias, vel obuentiones ipsarum, de consensu patroni sine consensu capituli sui, monasterio conferre non potest.

Idem *episcopo Helien.*

PAstoralis officij diligentia: [1 *& infrà.*] Præterea quæsiuisti (cùm auctoritate *g* Dionysij fuerint parœciæ limitatæ) quatenus singularum parœciarū prouentus in vsus ecclesiæ cederent necessarios, & stipendia ministrorum: si episcopo liceat sine auctoritate summi pon. vel saltem sine sui capituli voluntate, viris religiosis conferre obuentiones alicuius parœcialis ecclesiæ, sustentatione vicarij reseruata. Et cum *h* Lateran. concilij statuta prohibeant ecclesijs nouam imponi, vel augere veterem pensionem, postulas edoceri, an episcopus valeat religiosis consentiente patrono totam ecclesiam, vel de nouo conferre aliquam portionem? Ad quod breuiter respondem. quòd salua constitutione canonica de concedenda pijs locis quinquagesima portione, neque primum, neq; secundum potuit facere episcopus (nisi de licentia Rom. ponti.) præter capituli sui voluntatem.

[1 *Quare sup. de rescrip. de off. & pot. iud. del. &c.*]

CAP. X.

Ad concilia prouincialia vocari debent & admitti cathedralium ecclesiarum capitula.

a *Cap. vn. eod. tit. in 2. comp.* b *al. vel.* c *al. archiepiscopo in plur.* d *scholarum, legitur in omnib. fere Vatic.* e *C. 1. De his quæ conceduntur ab episcopo sine cons. capit. in 3. compil.* f *Pratea.* g *al. aliqua.* h *12. q. 2. cap. sine exceptione.* i *facit l. prætor in princ. cum gloss. & not. & Bart. D. ne quid in loco publ. & l. prohibere § plane. D. quod vi aut clam.* k *tenet.* l *ista.*

a *assensu.* b *al. rescriptum.* c *vtramq;.* d *sub Alexand. III. ca. 9.* e *al. Meren.* f *C. 2. De his quæ conced. ab episc. sine consens. c. in 3. comp.* g *Dionys. Pap. epist. 2. ad Seuerum episc.* h *Concil. Later. sub Alexan. III. c. 7 § prohibemus.*

Innocentius III. *a archiepiscopo Senon. & eius suffraganeis.*

ET si membra corporis: *b* & infra. Prouinciæ Senon. capitula cathedralium ecclesiarũ ad nos querimoniam transmiserunt, quod archiepiscopus Senon. & eius suffraganei, procuratores eorũ nuper ad prouinciale concilium conuocatos ad tractatum eorũ admittere noluerunt: & infra. Visum fuit nobis & fratribus nostris vt capitula ipsa ad huiusmodi concilia debeant inuitari, & eorum nuncij ad tractatum admitti maximè super illis, quæ ipsa capitula contingere dignoscuntur.

DE HIS, QVAE FIVNT à maiori parte capituli.

TITVLVS XI.

CAP. I.

In vniuersitatibus ecclesiasticis prævalet regulariter, quòd fit à maiori parte, nisi minor pars rationaliter contradicat. h. d.

Ex concilio Lateran. *c.*

CVm in cunctis ecclesijs, quod plurib. & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter debeat obseruari: graue nimis est, & reprehensione dignissimum, quòd per quasdam ecclesias pauci quandoque non tam de ratione, quàm de propria voluntate ad ordinationem *d* ecclesiasticam procedere non permittunt.

Quocirca præsenti decreto statuimus, vt nisi à paucioribus & inferioribus aliquid rationabiliter obiectũ fuerit & *e* ostensum, adpel. re. prævaleat semper & suum consequatur effectũ, quòd à maiori & saniori parte capituli fuerit constitutum. Nec constitutionem *f* nostrã impediat, si fortè aliquis ad conseruandam ecclesiæ suę consuetudinem se iuramento dicat adstrictum. nec enim iuramenta, sed potius periuria sunt dicenda, quæ contra vtilitatẽ ecclesiæ, & sanctorum patrum veniunt instituta. Si quis autem *g* huiusmodi consuetudines quæ nec ratione *h* iuuantur, nec sacris congruunt institutis, iure præsumpserit: donec dignam egerit pœnitentiam, à perceptione sit domini corporis *i* alienus.

CAP. II.

Canonicus non interdicit ecclesiam, sed hoc facere debet episcopus cum capitulo.

Celestinus III. *k Claremonensi episcopo.*

QVæsiuit: [1 *& infrà.*] Super *l* eo, quòd ecclesiam tuam quidam ex canonicis etiam minimis, quia pensio ecclesiæ debita non redditur, vel clericus aliquis aut parœcianus deliquit, *m* sine tuo & aliorum canonicorum adsensu interdicto *n* supponunt: [1 *& f.*] Fratern. tuæ taliter respond. quòd interdictum in aliqua ecclesia per aliquem vel per aliquos de canonicis tuis sine tuo & aliorum fratrum adsensu positum, obseruetur: [3 *& f.*] Sed si quis in his deliquerit, ecclesiasticæ coercitioni subiaceat: cùm peccata suos auctores *o* tenere debeant, nec pœna sit vlterius protrahenda quam delictum fuerit in excedente repertum.

[1 *A nobis tua diligentia probitatis quid obseruari debeat.*]

[2 *Per quod ipsius ecclesiæ seruitium deperit, & inde in populo scandalum non modicum generatur. Super quo.*]

[3 *Nisi talis excessus extiterit & tam grauis, per quem meritò ecclesia silere debeat, nec sustineas prætextu occasionis huiusmodi vt interdictum ab alijs obseruetur, nisi tuus & aliorum canonicorum tuorum consensus accesserit.*]

CAP. III.

Communis ordinatio ecclesiæ, per contradictionem & appellationem eius, cuius non interest, impediri non debet. hoc dicit, quoad titulum.

Innocentius III. *Augusten. præposito.*

EX ore *a* sedentis: [1 *& infr.*] accedentibus ad præde. no. T. ac B. Augusten. *b* canonico pro quæstione, quæ inter vos super præpositura Augusten. ecclesiæ vertebatur: ex parte ipsius B. fuit propositum, quòd pater eiusdem à C. præd. no. decano & capitulo Augusten. literas obtinuit destinari, vt intra spacium mensis vnius eundem eligerent & adsumerent in præpositum Augusten. in signum inuestituræ annulo aureo destinato, & quibusdam manda i apostolici executoribus constitutis. Capitulum memoratum cùm audisset quòd C. *c* quondam eorum præpositus in episcopum Brixien. electus & confirmatus fuisset: licet dictas literas *d* recepissent, in contemptum tamen eorum assignato prius termino, intra quem ipsi deberent super mandato apostolico respondere, H. tunc Augusten. decanum in præpositum elegerunt: [2 *& infr.*] Quia [verò] legitimè constitit, quod prædictus B. de præpositura non fuit aliquatenus inuestitus etsi mandatum fuerit, vt de ea inuestiretur: de qua etiam si inuestitus fuisset inuestitura eius per præd. no. certa fuit ratione cassata: quæ nec etiam si cassata fuisset, per hoc, quod dicto H. reuerentiam exhibuit, quæ debetur *e* præposito, iuri suo renunciasse videtur: nos attendentes sibi de iure non potuisse competere, vt per appellationem ob id interpositam, communem ordinationem ecclesiæ impediret, intelligentes etiam te à maiori parte tam dignitate quàm numero eorum, quos eligendi ius constabat habere, electum fuisse canonicè in præpositum electionem tuam auctoritate apostolica confirmamus, præfato B. super præpositura silentium imponentes.

[1 *In throno procedebat gladius bis acutus, hic est gladius Salomonis qui secat vtrinq;, reddens vnicuiq; quod suum est. Nos igitur qui licet immeriti locum veri Salomonis diuina dignatione tenemus, gladium istum tunc prudenter exercemus, cùm quæstiones in auditorio nostro legitimè ventilatas, mediante iustitia definimus. Ad hoc verò emergentiũ prolixitas quæstionum & difficiles nodi causarum ad sedem apostolicam referuntur, vt cùm earum merita fuerint assertione partium patefacta, procedat ab apostolica sede sententia deducens in certitudinem, dubia & obscura producens in lucem, vt litigantium dissensione sopita, suum Iustitia tueatur & sequatur actorem. Inde siquidem fuit quòd.*]

[2 *Cùm ergo dictus Card. hæc & alia quæcunque fuerunt hinc inde proposita, nobis à fratribus nostris fideliter retulissent, attestationibus & allegationibus, & rationibus vtriusq; plenius auditis & cognitis.*]

CAP. IIII.

Prælatus cum maiori parte capituli contradicente minori statuere potest, quòd ad necessariam reparationem fabricæ quilibet canonicus conferre teneatur.

Idem.

EX parte tua *f* nobis fuit, frater archiepiscope, intimatum, quod ad restaurandam fabricam Rothomagens. ecclesiæ tractatum communiter habuistis, te postulante vt quilibet canonicorum tecum pariter aliquam suorum redituum portionẽ operi tam pio & necessario deputaret: [1 *& infrà.*] Statuimus, vt si quis *g*

a *al. Honor. III. habetur in omnibus antiquis.* b *De prouincialib. concil. Vide concil. Trid. sess. 24. c. 2. & sess. 25 de reform. c. 2.* c *Concil. Lat. sub Alex. III. c. 16. & c. vn. eod. tit. in 1. compilat.* d *Dictio ad, deest in aliquot antiq.* e *vel.* f *vestram.* g *enim* h *al. non.* i *al. Clemens III.* k *Claromonen.* l *Cap 2. eod. tit. in 2. compil.* m *al. delinquit.* n *Supponit.* o *actores.*

a *Cap. vn eod. tit. in 3. compil.* b *al. Augustensibus canonicis.* c *D. al. E.* d *suscepisset: in aliquot ita legitur: in contemptum earum, assignato tamen prius.* e *In Codice Barbat. quæ debet præposito exhiberi.* f *Cap. vn eod. tit. in 4. compil.* g *qui.*

vestrûm

veſtrûm tuis, frater archiepiſcope, & maioris & ſanioris partis capituli ſtatutis ſuper hoc duxerit *a* reſiſtendum, obtineat ſententia plurimorum. *b*

[1 *Quia verò ſuper hoc diuerſæ fuerunt inter vos, filij canonici, & variæ voluntates ne tam laudabile opus ex veſtra diſsidentia negligatur.*]

VT ECCLESIASTICA BENEficia ſine deminutione conferantur.

TITVLVS XII.

CAP. I.

Rubrum ſufficit pro ſummario. Vel ſumma ſic ſecundum Abbatem: Occulta collatio beneficij, licet ſit ſuſpecta, bene valet, dummodo aliàs legitimè facta probetur. hoc dicit. Et eſt caſus not. non tamen facit ad titulum, nec omnes diſtinctè hoc tenent, ſed maior pars concludit cum hoc ſummario.

Innocentius III. *Mediolanen. archiepiſcopo.*

VT noſtrum *c* prodeat de vultu Dei iudicium: [1 *& infr.*] Præterea proponebas, quòd cum nullus debeat ſine accuſatione *d* damnari, nec aliquid circa negotium illud ſit actum in forma iudicij, depoſitiones teſtium nō poterant tibi præiudiciū generare. Quia verò hæc allegatio perſonam noſtram tangere videbatur, dignum duximus cauſam commiſſæ inquiſitionis & ordinē plenius explicare, ne quis quomodolibet ſuſpicetur, quòd nos in hoc negotio perperam proceſſerimus, præſertim cùm ratio aſſignanda debeat eſſe poſteris profutura. Cùm enim iuris ſit explorati, quod actore non probante, is qui conuenitur, etiam ſi nihil præſtiterit, *e* debet abſolui: videri poterat, quòd nos tibi, qui conueniebaris a nobis, malitiosè vel indiſcretè onus probationis ſuper tribus præmiſſis articulis impoſuimus: videlicet vt oſtēderes, quod prædictam cancellariam perſonæ idoneæ, modo canonico, & tempore competenti donaſſes. Porrò cùm donatio fuiſſet occulta & ideo ſuſpicione non careat & elapſo iam anno nullus cancellarius omnino appareat: nō immeritò credebamus, quòd ſecundum Lateranen. concilij *f* ſtatuta ad nos eſſet ipſius cācellariæ donatio deuoluta, & ideò potuiſſemus ipſam ſine culpa conferre: quoniā etſi locum Dei teneamus in terris, non tamen de occultis potuimus *g* diuinare. Quia ergo contra illud quod prima facie iuſtè præſumebatur pro nobis, præſertim cùm reſponderis prima vice, quòd cancellariam alicui non contuleras, facultatem tibi pro te probandi conceſſimus: non fuit grauamen, ſed gratia: nec ex malitia, ſed ex benignitate proceſſit. Quòd etiam de modo canonico fidem nobis fieri mandauimus, tu cauſam præſtitiſti mandato, qui ſæpe nobis per literas tuas intimaſti, & tandem probaſti per teſtes, quod retentis tibi prouentibus officium conceſſeras memoratum: ex quo non immeritò in talem conceſſionem fuimus ſuſpicati. Et ideo nos, qui non tam ex plenitudine poteſtatis, quàm ex officij debito poſſumus & debemus de ſubditorum exceſſibus ad correctionem inquirere veritatem te maximè cauſam *h* occaſionem præſtante, inquiſitionem commiſimus faciendam. Omnibus ergo diligenter auditis, te in tribus comperimus fuiſſe culpabilem, circa contrarietatem reſponſi, quia non ſolum nobis, ſed nec cuiquam debuiſſes ex certa ſcientia contraria reſpondere. Circa carnalitatem animi, quia non ex *i* affectu carnali, ſed diſcreto iudicio debuiſti eccleſiaſticum officium & beneficium in perſona magis idonea *a* diſpenſare. Et circa inhoneſtatē facti, quia non licuit ex pactione vel conuentione quacunque ſub modo vel tenore præſcripto concedere nudum officium, & *b* tibi retinere prouentus: cùm in Lateran. concil. *c* prohibitum ſit, ne quis conferendo eccleſiaſticum beneficium, partem prouentuum ſuis vſibus retinere præſumat, & alibi cautum reperiatur in canone, quòd eccleſiaſtica beneficia ſine deminutione debent conferri. Vnde credimus diſtinguendum, vtrum qui dat ſpirituale beneficium, prouentus ipſius ante donationem percipiat. Nam ſi prouentus ante donationem non *d* perceperit ipſe, ſed alius, & ex donatione conſequatur *e* vt ipſe prouentus *f* percipiat, non eſt dubium *g* circa hæc intercedere ſimoniacam prauitatem. Si verò ante donationem perceperit ipſe prouentus, credimus diſtingnendum, vtrum ante donationem conſtituat, vt ipſi prouentus retineantur ad tempus pro cauſa iuſta & neceſſaria: aut conueniat cum eo, qui accepit beneficium, ſeu cum mediatore quocunque, vt officio illo conceſſo retineat ipſe ſibi prouentus. Primum enim membrum credimus eſſe licitum. Secundum autem dicimus non licere: ne viam aperiamus his, qui prauitatem ſuam ſatagunt palliare.

[1] *Et oculi noſtri videant æquitatem, quia regia via debemus incedere, nec ad ſiniſtram omnino nec ad dextram declinare, ita magnum iudicantes vt paruum, quia non eſt apud Deum acceptio perſonarum, &c. Quia poſt interdictum noſtrum et præſumpſiſti tradere bullam, cùm in traditione ſaltem debuiſſes differre donec noſtrum conſuleres beneplacitum, dil. fil. n. I. archidiac. & Olento canonico Mediolan. dedimus in mandatis, vt ſi etiam poſt ſecundum mandatum, per quod totius cognitionem negotij ad noſtrum iudicium reuocamus, vt idipſum recognoſcerent attentatum, traditionem ſigilli decernerent irritam & inanem, inhibentes H. ne quolibet modo eo vti præſumeret, cùm plus ſit Roman. pont. ad ſe aliquod negotium euocare, quàm ad eum ſuper aliquo negotio prouocare.*]

DE REBVS ECCLESIAE alienandis, vel non. *h*

TITVLVS XIII.

CAP. I.

Non poteſt prælatus res vnius eccleſiæ alteri dare, nec inuicem res illas commutare ſine ambarum conſenſu.

Ex concilio Lugdunen. *i* quarto.

NOn licet *k* epiſcopo vel abbati terram vnius eccleſiæ vertere ad aliam, quanuis ambæ in eius ſint poteſtate: tamen ſi commutare voluerit terras earum, cum conſenſu ambarum *l* partium faciat.

CAP. II.

Principes ſeculares res eccleſiæ donare non poſſunt: & qui ab eis recipiunt, excommunicantur: perdunt omnia, quæ ab eccleſia aliàs legitimè obtinebant. h. d. ſecundum vnum intellectum, qui ſatis placet.

Ex eodem. *m*

QVi res eccleſiæ petunt à regibus, & horrendæ cupiditatis impulſu egentiū ſubſtantiā rapiunt, irrita

a *duxerint.* b *Vide l. & ſuum hæredem § fi. l. ſeq. ff. de pac. & l. quod mater ff. ad munic.* c *Cap. vn. eod. tit in 3. compil.* d *accuſatione.* e *debeat.* f *Alex. III. ca. 8.* g *poſſumus quod ergo, &c.* h *Qualiter differant cauſa & occaſio, vide hic Panorm.* i *Dictio ex, deeſt in quibuſdam.*

a *Cap. conſtitutis ſupra de appell.* b *eius tibi.* c *Lateran. ſub Alex. III. cap. 7. § prohibemus.* d *percepit.* e *conſequitur.* f *recipiat.* g *Hæc duo verba, circa hæc deſunt in antiq.* h *al. vel non alienandus.* i *Lugdun.* k *Burch. lib. 3. decr. cap. 24. Iuo p. 3. cap. 3. cap. 20. & c. 1. eod. tit. in 1. compil. Vide Chalder. conſil. 4. hoc tit.* l *Vox partium, deeſt in antiquis.* m *al. Idem. Burch. lib. 15. cap. 36. & Iuo part. 16. cap. 37.*

habeantur, quæ obtinent, & à communione ecclesiæ (cuius facultatem auferre cupiunt) excludantur.

CAP. III.

Rector ecclesiæ, qui dat ecclesiæ rem duplæ æstimationis, seruos ecclesiæ manumittere potest: ipse tamen manumissus & eius posteri erunt sub patrocinio ecclesiæ, ita cõmuniter summatur, tamen non placet Panor. id quod dicitur de æstimatione.

Ex concilio Tolet.

COnsensus totius cõcilij definiunt, vt sacerdotibus, qui aut aliquid ecclesiæ suæ relinquunt, aut nihil habentes, aliqua prædia, vel familias ecclesiis suis adquirunt, liceat aliquos de familia eiusdem ecclesię manumittere iuxta rei collatæ modum, quem antiqui canones decreuerunt: Ita vt cum peculio & posteritate sua sub patrocinio ecclesiæ maneant, vtilitates iniunctas sibi, iuxta quod poterunt prosequentes.

CAP. IIII.

Si prælatus nil de suo dans ecclesiæ, seruum ecclesiæ manumittit, non tenet manumißio.

Ex eodem. *a*

EPiscopi qui nihil ex proprio ecclesiæ Christi contulerunt, liberos ex famulis ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium est enim, vt qui res suas ecclesiæ non adtulerit, damnum inferat. Tales igitur liberos *b* successor episcopus absque aliqua oppositione ad ius ecclesiæ reuocabit.

CAP. V.

Res ecclesiæ alienari non debent.

Ex concilio apud Siluanen. *c*

NVlli liceat alienare rem immobilem ecclesiæ, siue agrum, siue rusticum mancipium, *d* neq; specialis hypothecæ titulo obligare. §. Alienationis autem verbum continet [1] *e* conditionem, donationem, venditionem, permutationem, & emphyteuticum perpetuum contractum. Vnde omnes sacerdotes ab huiusmodi alienatione abstineant: pœnas timentes, quas Leonina constitutio comminatur,

[1 *Ita legit Innocentius, intelligitq́; de contractu, cui fuit adscripta conditio. veluti, Si nauis ex Asia venerit. Lectio mihi non probatur ob illud in iure vulgatum: conditio nihil disponit. Alij Conductionem legebant, quos Innocentius damnat, inquiens: Conducere non est alienare. Sanè rectè, nisi fortè conductio perpetua foret, vt annotat Hostiensis. Ego legendum putarem: Alienationis verbum continet testamenti conditionem, &c. Nam proculdubio qui testamentum condit, alienat. Vel etiam (quod sentit & Innocentius) accipias immutatam rei conditionem, id est, statum, causam, naturam prædij. veluti, Si faciant illud tributarium, vel annua pensione grauet. Quintinus.*

CAP. VI.

Alienatio de rebus ecclesiæ facta non tenet, & alienatores nisi rem restituant, excommunicantur, & quilibet clericus potest contradicere, & rem cum fructibus repetere. hoc dicit. Et est textus notabilis, & quotidie allegatur.

Symmachus papa *in Romana synodo tertia, habita circiter annum Domini 506. vel 507. cap. 4. 5. 6. 7. & 8. eius synodi Tol. concil. infr.*

SI quis presbyterorum, diaconorum, seu defensorum alienanti prædium ecclesiæ subscripserit: quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur: nisi fortè & alienator, & qui acceperit, *f* celeri restitutione sibi prospexerint. Quòd si minore animæ suæ cura remedium *g* oblatum neglexerint, præter pœnã super hoc adscriptam: confectum exinde documentum viribus (quamuis ab initio nullas habuerint) vacuetur. Sed etiam licet *a* quibuscunq; ecclesiasticis personis vocem contradictionis offerre, vt & cum fructibus possint alienata reposcere, & ecclesiastica auctoritate fulciri.

CAP. VII.

Terra non fertilis ecclesiæ dari potest in emphyteusim ei, cuius studio reducatur ad culturam.

Alexander III. *Vigor.* *b* *episcopo.*

AD *c* aures: & infra. Illas terras, quæ de syluis extirpatæ sunt arabiles factæ, eis hæreditario iure poteris concedere sub annuo censu tenendas, à quibus suo vel parentum suorum labore constiterit extirpatas. Nisi fortè tunc alijs possint ad maiorem ecclesiæ vtilitatem cum eodem labore & onere conferri.

CAP. VIII.

Iurans non alienare bona ecclesiæ, non potest alienare ea, quæ sunt de mensa, vel ea, de quibus dubitatur an sint de mensa, hoc dicit, vsq; ad §. possessiones. Abbas.

Celestinus tertius *Rauen. archiepiscopo.*

VT *d* super aliqua: [1 & j.] Sanè quæsiuisti à nobis, si possessiones siue reditus regalium decimationum, & aliunde ex certis locis prouenientes, quos præ. t. quousq; diem clausit extremum, ad manus suas tenuit, & in proprium vsum excepit vel expẽdit, nec alijs infeudauit, de mensa sint archiepiscopi intelligendi, & de eis cùm ex sacramento fidelitatis tenearis apost. sed. nihil alienare, contractus alienationis cuiuslibet possit interuenire. Tuæ ergo inquisitioni taliter respond. quòd siue intelligantur de mensa, siue non: vt non alienentur, consultius existimamus. *e*

[1 *Reposita quæstionis dubietas apost. sed. prouidentia enodetur, Romanam ecclesiam, cui licet immeriti præsidemus, singulorum consultationibus conuenit respondere.*]

Possessiones ecclesiæ minus vtiles, pro vtilioribus de consensu capituli potest episcopus permutare vel alienare.

Possessiones verò, quę ecclesiæ tuæ minus sunt vtiles, pro alijs vtilioribus de fratrum tuorum & *f* sanioris partis consilio & adsensu alienandi seu commutandi liberam concedimus facultatem.

CAP. XI.

Canonicus prædium ecclesiæ perpetuò locare non potest.

Idem *Exonen. episcopo.*

AD *g* audientiam nostram noueritis peruenisse, quòd quidam de canonicis Exonen. ecclesiæ quædam prædia eiusdẽ (inconsultis alijs fratribus) in damnum *h* eius in perpetuum locauerunt. Ideoq; mandamus, quatenus (si verum est quod adferitur) locationes illas legitimè reuocare procures: ita quòd si eadem prædia nõ aliter reuocari poterũt *i* eos, quos noueris harum locationum auctores, *k* ad susceptam inde pecuniam cõductoribus refundẽdã *l* adpel. re. compellas.

CAP. X.

Possessiones, quæ sunt de mensa, non possunt alienari. Et ecclesiæ consuetæ regi per regulares, secularibus clericis conferri non debent. hoc dicit Ioan. de Imola.

Innocentius tertius *archiepiscopo Montis regalis.*

POssessiones *m* ad mensam tuam vel capituli pertinentes, alienare non debes: Aut ecclesias in quibus monachi ministrare consueuerunt, clericis vel laicis

a *Ex eodem scil. concilio Tolet. 4. cap. 66.* b *Libertos duo vetusti codices.* c *Burch. lib. 3. decret. cap. 144. Iuo p. 3. cap. 183.* d *Vide lib. 2. & 3. ff. de diuer. temp. & præ.* e *Conductionem. al. Conditionem.* f *Al. receperit.* g *Al. remedio.*

a *Liceat.* b *Vuigor. al. Vigorniensi.* c *Post concil. Later. sub Alexand. III. par. 29. cap. 4. & cap. 7. eod. tit. in 1. compil.* d *Ca. 1. eod. tit. in 2. compil.* e *æstimamus.* f *vel.* g *Cap. 2. eod. tit. in 2. comp. & vide Ane. cons. 115.* h *al. ita: in damnũ eccles.* i *poterint, potuerint.* k *actores.* l *referendam.* m *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.*

CAP. XI.

Restituitur ecclesia contra alienationem, per quam enormiter fuit læsa. hoc dicit, secundum lecturam veriorem.

Idem *episcopo Mauriensi & præposito Vlcon* a

AD *b* nostram noueris audientiam peruenisse, quod cùm Tusien. *c* monasterium depressum esset onere maximo debitorum, abbas & conuentus eiusdem villam quãdam necessitate coacti B. laico concesserunt in feudum, tali conditione adposita, quod idem lxxx libras persolueret, pro quibus eadem extiterat obligata: quod non distulit effectui mancipare: [1 & *j*.] Vnde *d* humiliter supplicarunt, vt feudum prædictum faceremus ad vtilitatem monasterij reuocari, præsertim cùm idẽ laicus primo anno de ipsius prouentibus vltra summam perceperit prætaxatam, & per multos postmodum annos sumpserit eius fructus: [2 & *j*.] [Quocirca *e*] mandamus, quatenus si prædictum monasterium, propter hoc inueneritis enorme dispendium incurrisse, dictum laicum vt (pecuniæ, quam pro exoneratione feudi, seu etiam pro vtilitate ipsius monasterij expendisse noscitur, ab eisdem abbate & conuentu receptæ, cum sibi fructus percepti sufficere debeant pro labore) præfatum feudum eidem monasterio dimittat liberum & quietum, adpellatione postposita, compellatis.

[1 *Verùm quia præfatum monasterium sicut dicunt, enormiter est læsum, in hoc eo quòd de redditib. villæ præfatæ conuentus diebus singulis vnum ferculum, & in festis duodecim lectionum, pisces vel aliud æquiualens consueuit percipere.*

[2 *Nos igitur sic volentes grauaminib. præfati monasterij prouidere, quòd aliis non videamur iniuriam irrogare.*

CAP. XII.

Alienatio rei ecclesiasticæ facta sine legitimo ecclesiasticarum personarum adsensu, non tenet, licet adprobetur per constitutionem laicorum.

Idem *in concilio generali.* f

CVm *g* laicis, quamuis religiosis, disponendi de rebus ecclesiæ nulla sit attributa potestas, *h* quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi: dolemus in quibusdam ex illis *i* sic refrigescere charitatem, quod immunitatem ecclesiasticæ libertatis, quam non tantum sancti patres, sed etiam principes seculares priuilegiis multis munierunt, non formidant suis constitutionibus vel potius destitutionibus *k* impugnare, *l* non solùm de alienatione feudorum, ac aliarum possessionum ecclesiarum, & vsurpatione iurisdictionum: sed etiam de mortuariis, nec non & aliis quæ iuri spirituali adnexa videntur, illicitè præsumendo. Volentes igitur super his indemnitatibus consulere ecclesiarum, ac tantis grauaminibus prouidere, constitutiones & venditiones, huiusmodi feudorum, seu aliorum bonorum ecclesiasticorum sine legitimo personarum eccles. adsensu præsumptas occasione constitutionis laicæ potestatis (cùm non constitutio, sed destitutio vel destructio dici possit, nec non vsurpatio iurisdictionum *m*) sacri adprobatione concilij decernimus non tenere præsumptoribus per cen. eccles. compellendis.

a *Vltien. al. Vlticen. al. Vlcten.* b *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* c *al. Secusien. al. Cussien. vel Cussin. in antiquioribus.* d *Vide l. quid si minor § restitutio ff. de mino.* e *De intellectu huius textus vide latissimè per Couarruuian. lib. 1. Var. re cap. 3.* f *Later. concil. gener. sub Innoc. III. c. 44.* g *Cap. vnico eod. tit. in 4. compil.* h *facultas.* i *estis.* k *Al. destructionibus.* l *Vide auth. cass. per Bart. C. de sac. sanc. eccles.* m *iurisdictionis.*

DE PRECARIIS.

TITVL. XIIII.

CAP. I.

Breue est, nec potest breuius summari.

Ex concilio apud Beluacen. *a*

PRecariæ de quinquennio in quinquennium secundum auctoritatem & antiquam consuetudinem renouentur.

CAP. II.

Reuocat successor precariam per prædecessorem irrationabiliter factam.

Ex concilio Carthaginen. *b*

DE precariis irrationabiliter factis à rectoribus ecclesiarum se suosque successores pœna graui obligantibus, vt facta ipsorum dissoluere nequeant: Præcipimus vt nemo successor antecessoris sui pœna sit obligatus, sed suæ prouidentiæ sit concessum, vt si antecessor eius res ecclesiæ irrationabiliter distribuit, ab eo ad ius eiusdem ecclesiæ reuocentur.

CAP. III.

Concessio precarij extinguitur voluntate concedentis, aut ex succedentis: precariæ autem concessio non.

Gregorius nonus.

PRecarium *c* vtendum conceditur, quamdiu patitur, qui concessit: soluitur quoq; obitu eius, cui concessum est *d* non etiam concedentis: aut cùm ipsum alienari contingit alicui hoc reuocare volenti: quia per conuentionem huiusmodi, non licet rem alienam inuito domino possideri. Porrò precariæ, quæ quandoque de ecclesiarum possessionib. fieri solent, non sunt pro voluntate concedentium reuocandæ. *e*

DE COMMODATO.

TITVL. XV.

CAP. *vnicum.*

Commodatarius gratia sui tenetur etiam de leuissima culpa, non de casu, nisi in tribus casibus hîc positis. Et commodatum ante vsum completum non reuocatur. h. d.

Idem *Gregorius nonus.*

CVm *f* gratia sui tantum quis commodatum accepit, de leuissima etiam culpa tenetur: Licet casus fortuitus (nisi acciderit culpa sua, vel interuenerit pactũ seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari. Contra eum quoque rectè commodati non agitur, nisi post vsum expletum, cuius gratia res fuerat commodata: Cùm non decipi beneficio nos oporteat, sed adiuuari.

DE DEPOSITO.

TIT. XVI.

CAP. I.

Ex deposito facto apud clericum ecclesiæ, non tenetur ecclesia: nisi in vtiltatem ecclesiæ sit versum.

Alexander III. *London.* g *episcopo.*

GRauis *h* illa querimonia vsque ad nos super deposito tuo tibi hactenus denegato peruenit: [1 & *j*.] Cùm enim non constet pecuniam tuam, quam ille vir Belial furatus est, in ecclesiæ vtilitatem conuersam, non debemus de iure contra cano-

a *Beluacum, Burch. lib. 3. c. 169. Iuo p. 3. c. 230. & c. 1. eod. tit. in 1. compil.* b *Ant. August. in notis antiqua collectionis eod. tit. c. 2. ait se non inuenisse in conciliis hoc caput.* c *Vide l. 1. & ibi gloss. & Bart. ff. eod. tit.* d *Hostiensis legendum seu corrigendum hic admonet ita: sed non concedentis* e *Vide l. creditores & quod ibi not. Bart. c. de pigno.* f *Vide tex. in § item is cui res instit. quib. modis re contrahitur obligat.* g *Lundon. al. Ludon. al. Lugdonen. al. Lindonien. al. Linconien.* h *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lateran. sub Alexan. III. p. 50. cap 35.*

nicos eiusdem ecclesiæ præcisè intentare iussionis instantiam, vt tibi eandem reddant pecuniam personæ, non ecclesiæ commendatam.

Quocirca suademus, vt in illum furem tuam dirigas actionem, eo quod (vt audiuimus) loculos habet: & ea quæ tibi subrepta sunt, asportauit. Nam & iudicibus dedimus in mandatis, vt illum iniquum sub quæstionibus ad rationem ponant etiam (si oportuerit) vinculis alligatum, vt dictam pecuniam reddere compellatur: & infra. Si autem cum eis amicabiliter poteris de redituũ perceptione pacisci, noueris id nobis acceptũ.

[1 *Duplici nos anxietate perstringens, eo quod tibi in hoc & deesse non possumus, & adesse non valemus.*]

CAP. II.

Dicit ad quid tenetur depositarius, & quomodo repetatur depositum.

Gregorius nonus.

BOna fides *a* abesse præsumitur, si rebus tuis saluis existentibus, depositas amisisti. De culpa quoq; teneris, si teipsum deposito obtulisti, vel si aliquid pro custodia recepisses. Pacto verò, culpa vel mora præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur. Sanè depositori licuit pro voluntate sua depositum reuocare, contra quod compensationi vel deductioni locus non fuit, vt contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam minimè referatur, *b* licet conpensatio admittatur in aliis, si causa, ex qua postulatur, sit liquida, ita quod facilem exitum credatur habere.

DE EMPTIONE ET venditione.

TITVLVS XVII.

CAP. I.

Cogit episcopus, ne carius vendatur transeuntibus, quam in mercato venderetur.

Ex concilio apud [Valen. *c*]

PLacuit vt Presbyteri *d* plebes suas admoneant, vt & ipsi hospitales sint, & non carius vendant transeuntibus, quàm mercato vendere possunt. Alioquin ad presbyterum transeuntes hoc referant, vt illius iussu cum humanitate sibi vendant.

CAP. II.

Fraudans mensuras & pondera, triginta diebus in pane & aqua pœnitere debet.

Ex concilio Moguntinen.

VT mensuræ & pondera iusta fiant: [1 &.ſ.] Si quis iustas mensuras & iusta pondera causa lucri mutare præsumpserit, 30. dies in pane & aqua pœniteat.

[1 *Sicut in diuinis legibus sancitum est, & in capitulari Domini Caroli continetur, sicut & iste sacer conuentus constituit, sic in omnibus obseruare placet, &c.*]

CAP. III.

Tenet venditio licet venditor sit deceptus vltra dimidiam iusti precij: potest tamen venditor agere, vt restituatur res vel iustum precium suppleatur: & si alterum præcisè petit, succumbit.

Alexander III. *Attrebaten. episcopo.*

CVm dilecti *e* filij Beluacen. canonici contra abbatem & fratres Cariloci *f* proponerent querimoniam quod syluã quæ Nigraualls dicitur à quibusdam eorum ignorante capitulo pro 10. libris 40. marchas tunc valentem comparassent: causam ipsam Morinen. *a* episcopo & decano Remen. commisimus terminandam: adiicientes, quod si vterq; causæ cognitioni interesse nequiret, alter in eodem negotio procedere non differret: [1 &.ſ.] Tandem decanus in illius causæ cognitione processit: & cùm ei per testes *b* constituisset quòd prædicti fratres syluam minus dimidia iusti precij comparassent, pronunciauit *c* venditionem non tenere: & Syluam Beluacen. ecclesiæ adiudicans, canonicos in possessionem induxit: [2 &.ſ.] Quia [verò] in arbitrio emptoris est, si velit, supplere iustum precium, aut venditionem rescindere, cùm res minus dimidia iusti pretij, *d* comparatur: sententiam ipsam tanquam iuri contrariam irritantes, possessionem monachis iudicauimus esse reddendam, salua quæstione canonicis super deceptione pretij, vel consensu capituli in venditione non habito, & alia causa rationabili, quam canonici contra monachos duxerint proponendam.

1 *Cum itaq; decanus partes ad suam præsentiam conuocasset, abbas & monachi non ad agendum & respondendum, sed ad quærendum dilationes nuncios destinarunt, asserentes, quod ad nos miserant, & ad audientiam nostram appellauerant. Verùm quia in literis appellatio remota fuerat.*]

[2 *Nuntiis igitur vtriusq; partis in nostra propter hoc præsentia constitutis dum ex parte canonicorum instanter & solicitè peteretur auct. ap. confirmari, habita deliberatione cum fratribus nostris & aliis sapientibus qui legibus iurati iudicant, tandem sententiam iuri contrariam intelleximus.*]

CAP. IIII.

Si vir habeat alia bona, vnde vxor posit sibi consulere, & consentiente vxore rem propter nuptias donatam vxori vendiderit: emptorem, qui spacio triginta annorum rem possederit, non potest vxor inquietare super ea, maximè si pretiũ fuit conuersum in communem vsum viri & vxoris. h. d. secundum intellectum, quem tenet Panor. Et est casus notab. limitans iur ciuile secundum Io. And non oportet adiicere, maximè: sed omnia illa tria necessariò requiruntur.

Celestinus tertius.

PEruenit *e* ad nos quòd P. miles, A. vxori suæ quandam domum in donationem propter nuptias assignatã, muliere ipsa expressum dante consensum, B. mulieri vendidit pro certa pecuniæ quantitate [1 *& infrà.*] Prænominato verò milite viam vniuersæ carnis ingresso, relicta eius venire contra hoc præsumit, allegans dictam domũ titulo donationis propter nuptias sibi concessam alienari non potuisse, licet eius consensus ipsi noscatur contractui accessisse. *f* præfata verò B. ex eo nititur se tueri, quod 30. an. *g* constante illorum matrimonio domum ipsam bona fide, tituloque iusto possedit: & quia in communes vsus viri & vxoris illius precium est conuersum, ac factæ venditionis tempore, vnde sibi præfata mulier consulere potuisset, in viri facultatibus consistebat. Quia igitur super his nos consulere curasti: respondemus prædictam emptricem (si vera sunt, quæ præmisimus) præscriptis occasionibus super ipsa domo non debere vlterius fatigari.

[1 *Quam ex eadem venditione B. matrimonio supradicto constante 30 annis liberè pacificeq; possedit.*

CAP. V.

Si in venditione adponitur pactum de recuperanda re, post

a *Vide tex. & ibi plene per doct. §. præterea, & ii. Inst. quib. mod. re contrah. oblig. & Anton. Gomez. tom. 2. var. resol. c. 7.* b *reducatur.* c *Alumnias al. Alum. al. Aluernan. al. Alueru. al. Aluc.* d *Burch. l. 2. decret. c. 168. Iuo p. 6 cap. 259. & c. 2. eod. tit. in compil. vide B. Thom. & ibi Caiet. 2. 1. q. 77 art. 1. Couarr. lib. 3. c. 14. var. resol.* e *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil.* f *Caroli loci.*

a *Morin.* b *Hæc duo verba, per testes, desunt in omnibus manuscr. & aliis antiq. exempl.* c *verbum, pronuntiauit, deest in antiq. quod tamen adesse debere postulat series textus.* d *Vide l. 2. C. de rescind. vend. per Pinellum.* e *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* f *Vide auth. siue à me. C. ad Velleianum.* g *al. per. 30. annos, &c.*

certum

certum tempus, modico constituto precio: præsumitur pignus, & non venditio.

Innocentius III. *episcopo Pallienen.* a

AD nostram *b* noueris audientiã peruenisse, quòd cùm R. laicus lator præsentium ab M. mutuum recipere voluisset, creditor ne per canonem contra vsurarios editum, *c* posset in posterum conueniri, domos & oliuas recepit ab eodem titulo emptionis, cùm reuera contractus vsurarius ageretur: *d* quod patet ex eo, quòd creditor debitori promisit, quod quandoque à septennio vsque ad nouennium daret lx. vncias tarenorum, quæ vix dimidiam *e* iusti precij contingebant, domos eius restitueret & oliuas. Quia igitur fraus & dolus cuiquam patrocinari *f* non debent: mandamus, quatenus si res ita se habet, instrumento venditionis confecto in fraudem canonis promulgati cōtra vsurarios nō obstante prædictum M. ad restituendas domos & oliuas ei, ad quem debent hæreditario iure deuolui (cùm debitor sit viam vniuersæ carnis ingressus) per pœnam in Lateranen. concilio contra vsurarios promulgatam, adpellatione remota compellas.

CAP. VI.

Venditor deceptus vltra dimidiam iusti pretij, agere potest, vt res sibi reddendi precium acceptum restituatur, vel iustum precium suppleatur & in hoc electio est emptoris. hoc dicit secundum Antonium.

Idem *episcopo & archidiac. Vrbinatensi.*

CVm causa, *g* quæ inter œconomum monasterij sancti Martini de monte ex parte vna, ac ciues Viterbienses super casamentis ex altera vertebatur, fuisset aliquandiu ventilata, cùm constitisset nobis monasterium in venditione vltra dimidiam iusti precij fuisse deceptum: sententiando decreuimus, vt præfati ciues aut recepto precio possessiones restituerent memoratas, aut supplerent, quantum constaret legitimæ venditionis tempore iusto precio defuisse.

CAP. VII.

Ponit tres casus, in quibus re euicta non tenetur venditor emptori de euictione.

Gregorius nonus.

SI venditori post *h* institutum contra se iudicium, quis omiserit, vt rem vēditam sibi defenderet nunciare, vel contumaciter abfuit tempore sententiæ promulgatæ, seu per iniuriam sententia lata fuit: de euictione iuxta legitimas sanctiones agere non valebit.

DE LOCATO ET conducto.

TITVLVS XVIII.

CAP. I.

Excommunicati sunt magistri, & scholares Bononienses, qui ante tempus conductionis conducunt hospitia aliorum magistrorum vel scholarium, sine eorum consensu.

Clemens tertius.

EX rescripto *i* literarum Tusculanen. episcopi nobis innotuit, quòd cùm ciuitatē Bonon. tempore suæ legationis intrasset: [1 & j.] Constitutione factam ab episcopo Portuen. apostol. sed leg. & à prædicto Tusculanen. episcopo postmodum confirmatam, videlicet vt nullus magistrorū *k* seu scholarium super conducendis aliorū hospiciis in læsionem & præiudicium habitantium audeat hospitem conuenire, nisi prius constiterit tempus conductionis elapsum, vel inquilini in hoc suum fauorem præstiterint & cōsensum, cum idem Portuen. sub excōmunicatione *a* hoc prohibuit, & alter sub pœna anathematis idē decreuit obseruandum: ratam *b* esse decernimus, & auctoritate apostolica cōfirmamus: Statuētes, vt à te frater episcope & tuo quolibet successore hoc singulis annis in communi audientia magistrorum atq; scholariū recitetur.

[1 *Inuenit ibi fuisse à bo. me. VV. quondam Portuen. episcopo constitutum, & sub excommunicatione prohibitum, ne aliqui scholares hospitia maioris mercedis promissione conducerent, vt ea sibi vel maioris gloriæ studio quasi potentiores in expensis apparere volentes, vel priuatæ vtilitatis commodo vendicarent. Vnde ipse solicita prouisione consideras, quod huiusmodi conditionis improbitas & discordiæ fomitem, & impedimenta non modica parerent studiorum prædictam.*]

CAP. II.

Personæ ecclesiasticæ locare possunt prouentus decimarum his cum quibus conditio ecclesiæ sit melior, statuto diœcesani, contrario non obstante: & eadem ratio est de aliis rebus ecclesiæ.

Innocentius III. *abbati & conuentui S. Petri Pratel. London.* c *diœce.*

VEstra nobis relatio declarauit, quòd cùm ad firmam fructus vestrarum dare consueueritis decimarum: infra. Diœces. episcoporum statuto contrario non obstante, vestrarum decimarum prouentus illis liberè locare potestis, cum quibus ecclesiæ vestræ conditionem poteritis facere meliorem: ita tamen, quòd huiusmodi locatio ad feudum vel alienationem non videatur extendi.

CAP. III.

Propter sterilitatem grauem conductori sine culpa sua contingentem remittitur pensio pro rata, nisi possit cum vbertate præcedentis, vel sequentis temporis compensari. hoc dicit vsque ad § verum.

Gregorius IX.

PRopter *d* sterilitatem adficientem magno incommodo conductores, vitio rei, sine *e* culpa coloni, seu casu fortuito contingentem, *f* colonis ecclesiæ tuæ pro rata pensionis remissio, est facienda, nisi cum vbertate præcedentis, *g* vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari.

Ponuntur hi quatuor casus, in quibus inquilinus potest ante tempus conductionis finitæ licitè expelli. Abbas.

Verùm inuito inquilino domum inhabitare vel reficere poteris, si necessitas (quæ tamen non imminebat locationis tempore) id exposcat: remissa sibi pro residuo temporis pensione: qui etiam inde rationabiliter amouetur, si peruersè ibi fuerit conuersatus, vel cùm canonem per biennium non soluisset, sibi satisfactione celeri non prouidit. *h*

CAP. IIII.

Emphyteuta ecclesiæ meliorationes suas vendere non potest, nisi seruatis his, de quibus hic. Etsi contra fecerit, vel canonem per biennium non soluerit, nec moram postea celeriter purgauerit, iustè potest expelli.

Idem.

POtuit emphyteuta (ecclesia primitus requisita, eiq; nunciato, quantū sibi ab aliis offertur, *i* si nolle se

---

a *Pallionens. al. capit. Pallion.* b *Ca. 1. de empt. in 3. compil.* c *edictum.* d *extitisset.* e *dimidium.* f *debet. l. si in fraudem. C. de leg. l. 1. l. ex dolo. De dolo. Intellectus Ant. siue à me. C. ad Velleian.* g *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* h *Vide Ant. Gomez. tom. 2. Var. resol. cap. 2. de empt. & vend.* i *Cap. vn. eod. tit. in 2. compil.* k *Appellatione magistrorum comprehenduntur Doctores vtriusq; iuris leg. milites, & l. hi. qui ff. ex quib. caus. maiores.*

a *Al. sub pœna excommun.* b *ratum.* c *Lexonens. al. Londen.* d *Vide Ant. Gomez. tom. 2. Var. resol. cap. 3. Arium Pinellum in l. 2. C. de rescr. vend. part. 1. cap. 3. Parisium cons. 8. lib. 1. Guid. Pap. dec. 630.* e *& sine culpa.* f *contingente.* g *sequentis.* h *præuidetis.* i *Vide l. 1. § si rem. ff. dep. & l. domos § 1. & vtrebique Bart. ff. de legat. 1.*

emere dixerit, vel à denunciationis tempore duorum ſpacium menſium ſit elapſum) meliorationes & ius ſibi cōpetens aliis vendere, qui ab emptione huiuſmodi minimè prohibentur. Emphyteuta quoq; ſecus præſumēdo, vel ceſſando in ſolutione canonis per biennium (niſi celeri ſatisfactione poſtmodum ſibi conſulere ſtuduiſſet) iuſtè potuiſſet repelli. *a* Non obſtante, quòd ei vt canonem ſolueret, nō extitit nunciatum: cum in hoc caſu dies ſtatuta pro domino interpellet. *b*

DE RERVM PERMVtatione.

TITVLVS XIX.

CAP. I.

Princeps poteſt rem eccleſiæ immobilem per permutationem adquirere, data re meliori vel æquali. hoc dicit. Et in hoc quod dicit, vel æquali, eſt caſus notabilis.

Ex concilio apud Siluan.

SI princeps voluerit rem mobilem, ſanctis locis præſtare, & accipere ab eis aliam immobilem eoque modo de communi voluntate permutationem contrahere: Liceat ei hoc facere, ſi cauſa rationabilis id expoſcat, & res quā præſtiterit, maior fuerit, vel æqualis: pragmatica ſanctione ſuper hoc promulgata.

CAP. II.

Permutatio rerum eccleſiaſticarum facta in caſu non conceſſo, ſeu non ſeruata ſolennitate iuris, eſt reuocanda per ſucceſſorem.

Ex concilio Beluacen. *c*

VT commutationes rerum eccleſiaſticarum, quæ ab anteceſſore inconſultè factæ ſunt ab eo, qui ſucceſſor eſt, emendentur.

CAP. III.

Mancipia eccleſiæ non debent permutari niſi ad libertatem, vel niſi ſint fugitiua. hoc dicit cum cap. ſequenti.

Ex concilio [apud Siluanectum.]

MAncipia eccleſiaſtica, niſi ad libertatem non conuenit commutari: videlicet vt mancipia, quæ pro eccleſiaſtico homine dabuntur, in eccleſiæ ſeruitute permaneant, & eccleſiaſticus homo, qui commutatur, fruatur perpetua libertate. quod enim ſemel Deo conſecratum eſt, ad humanos vſus transferri non decet.

CAP. IIII.

Serui eccleſiæ cum prophanis permutari non poſſunt, nec alienari, niſi ſint fugitiui.

Ex eodem.

INiuſtum videtur & impium, vt mancipia, quæ fideles Deo, & ſanctis eius pro remedio animæ ſuæ conſecrarunt, cuiuſcunq; muneris mancipio, vel commutationis commercio iterum in ſeruitutem ſecularium redigantur, cùm canonica auctoritas ſeruos tantummodo permittat diſtrahi fugitiuos. Et ideo eccleſiarum rectores ſummopere caueāt ne eleemoſyna vnius alterius peccatum fiat. Et eſt abſurdum, vt ab eccleſiaſtica dignitate ſeruus diſcedens, humanæ ſit obnoxius ſeruituti.

CAP. V.

Præbendæ pacto præcedente permutari non poſſunt: epiſcopus tamen poteſt de loco ad locum permutare perſonas.

Vrbanus tertius.

QVæſitum *d* eſt ex parte tua, ſi commutationes fieri valeant præbendarum, cùm commutatio dignitatum in Toronenſ. concilio fuerit interdicta: [1 & inf. a.] Generaliter *e* itaque teneas, quòd commutationes præbendarum de iure fieri non poſſunt, præſertim cum pactione præmiſſa, quæ circa ſpiritualia vel connexa ſpiritualibus labem cōtinet ſemper ſimoniæ.

Si autem epiſcopus cauſam inſpexerit neceſſariam, licitè poterit de vno loco ad alium transferre perſonas: vt quæ vni loco minus ſunt vtiles, alibi ſe valeant vtilius exercere.

[1 *Sunt enim quidam qui præbendæ ſuæ cedunt, & iuri renunciant, vt maiorem præbendam obtineant, vel ex hoc certam ſummam pecuniæ conſequatur, quod quidem honeſtati eſt contrarium, & ſimoniacam proculdubio continet prauitatem.*]

CAP. VI.

Eccleſiæ iure proprietatis poſſunt ad inuicem permutari, & poſſeßiones earum etiam permutari poſſunt, & pro minus valentibus precium ſuppleri.

Clemens tertius.

AD quæſtiones *a* ſoluendas: & infra. Intelleximus ex literis tuis quod duæ conuentuales eccleſiæ ſunt in tua diœceſ. conſtitutæ, quarum vtraque parœcialem habet eccleſiam cum poſſeſſionib. magis alteri, quàm ſibi vicinam. Illis autem deſiderantib. permutare eas, cum illarum altera reſpectu meliorum prouentuum plus abundet, & ideo ſibi poſtulet adiici certam ſummam pecuniæ numeratæ, vt ſic ad æqualitem permutationis *b* valeant peruenire, vtrum poſſet id licitè fieri, extitit dubitatum: [1 & ſ.] Reſpondemus, quod cùm de dictis *c* parœcialibus eccleſiis per ſe queat cōmutatio celebrari, & in permutatione poſſeſſionum per ſe non ſit, inhibitum, ſi altera ratione poſſeſſionum alteri præponderet, pecuniam poſſe refundi de ipſarum poſſeſſionibus ad inuicem, prout viſum fuerit expedire: refuſa certæ pecuniæ quantitate poterit contractus permutationis iniri, ſic tamen, *d* quod illi contractus nequaquam ſibi inuicem miſceantur.

[1 *Quam ob cauſam ſed apoſt. conſuluiſti. Licet itaq; tuæ diſcretionis induſtriam ignorare minimè putemus, quid ſuper eodem articulo ſit agendum. nihilominus tua prudentia.*

CAP. VII.

Beneficia ſua perdunt, qui ea propria permutant auctoritate.

Innocentius III. *Senon. archiepiſcopo.*

CVm olim *e* magiſter S. & B. archidiaconatum & præpoſituram ad inuicem commutaſſent: [1 & ſ.] Licet prædictus magiſter ab initio ſponte fuerit de permutatione confeſſus, idem tamen B. eam inficiabatur omnino, proponens, quod ipſe præpoſituram ſine conditione qualibet reſignauit, & poſt reſignationem prædicti magiſtri archidiaconatum fuerat aſſecutus: [2 & infra.] Cùm ergo nobis conſtaret quod ipſe ſuum præſtiterit *f* permutationi conſenſum; prædictus autem magiſter ſuum publicè fatetur errorem: & tunc præpoſitura, & illum archidiaconatu curauimus ſpoliare, ſuper hoc definitiuā contra eos ſententiā proferentes.

[1 *Magiſtri eiuſdem obtentu cauſam ſuper hoc bonæ me. Naſconen. epiſcopo duximus delegendam. Cumq; idem B. ad præſentiam noſtram poſtmodum acceßiſſet, vt in negotio ſine ſuſpicione procederet, obtentu ipſius dil. fil. abbatem Cluniacen. eidem epiſcopo duximus adiungendum: verùm cùm propter abbatis abſentiam non fuiſſet à delegatis pariter ipſis in cauſa proceſſum, vtraq; partium ſe noſtro conſpectui præſentauit; & audientiam obtinuit coram nobis, &c.*]

[2 *Licet magiſter ipſe proponeret ex aduerſo ipſum ſecum diutius de permutatione tractaſſe, & compleuiſſe eadem in manib. ven. f. n. Educen. epiſcopi quod tractauerant poſuiſſe. Verùm ſæpedictus B. delegatis noſtris non deferens, imò veritis*

a *Vide l. inſulam. & ibi Doc. ff. de verb. oblig.* b *interpellat.* c *Refertur in concil. Meld. c. 23. tanquam ex concil. apud Beluac. Burch. l. 3. dec. cap. 171. Iuo par. 3. c. 262. & ca. 2. eod. tit. in 1. compil.* d *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil. vide notata in c. maioribus ſup. de præben. vide Aegid. Aegid. Bellamer. tract. de benefi. permut.* e *igitur.*

a *Cap. 2. eod. tit. in 2. compilatione.* b *permutationes.* c *prædictis.* d *al. ita ſic, tamen quod contractus nequaquam ſibi adinuicem miſceantur.* e *Cap. vn. eod. tit. in 1. compil.* f *al. præſtiterit permutationi aſſenſum.*

delegantis

delegantiû sigilla violauit, & illorum scripta quæ nobis fuerant præsentanda, non erubuit aperire. Cæterum in nostra præsentia constitutus, aduersario suo præsente, in executionem suam propriam proposuit coram nobis, quod iudices perperam processissent contra ipsum, cum acta in scriptis minus fideliter redegissent. Vnde timens ne literas portaret Vria, scripta illorum aperuit, & quod suspicatus fuerat adinuenit. Sanè si quid expediret, melius notauisset vel non recepisset scripta suspecta, vel nobis fideliter retulisset & præsentasset, & ostendisset causam suspicionis propositæ coram nobis. Præterea cùm non quæreretur de iudice quem ei ex proprio motu concessimus, sed de illo potius quem ipse duxerat eligendum, & iudices suas nobis literas per eum destinassent, de ipso pariter conquerentes verbis ipsius fidem non duximus adhibendam, sed vt in eo saltem puniretur in quo peccauit contra acta iudicum, quæ timere violarat, ipsum sicut non debuimus, sic noluimus exaudire, ne videretur ei dolus suus patrocinium attulisse.]

CAP. VIII.

Si permutatio beneficiorum completa est ex vna parte, & per alteram stat, quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium, & secundum hoc continet ius.

Idem *archiepisc. & præposito sancti Andreæ Colon.* a

CVm *b* vniuersorum: [1 &.§.] Intelleximus G. canonico referente, quòd cum ipse & I. clericus de permutatione præbendarum suarum inter se tractare cœpissent, quam vtilitati vtriusq; imminere credebant, tandem idem L. præbenda eiusdem G. cuidam consanguineo suo assignata, præbendam suam ei sicut promiserat noluit resignare: & infrà. Cùm igitur deceptis & non decipientibus iura subueniant: licet ipsi per se de iure non possent ecclesiastica beneficia permutare: vt tamen simplicitati venia tribuatur: *c* mandamus, quatenus, si constiterit prætaxatum G. taliter fuisse deceptum, amoto à præbenda sua consanguineo ipsius L. vel quolibet alio illicito detentore, eam restitui faciatis eidem.

[1 *Fidelium ab ipso domino Iesu Christo pastoralis sit nobis cura commissa, solicitudini nostræ incumbit vel dignoscitur expedire, vt sic debeamus quoslibet in suis rationibus confouere, quod aliquorum iura in conspectu ecclesiæ dispendium non sustineant, sed firma & illibata debeant permanere.*]

CAP. IX.

Spirituale cum temporali permutari non potest.

Gregorius IX. *Beton. & Fungin. abbatibus.* d

EXhibita nobis abbatis & conuentus sancti Martini de Pannonia petitio continebat, quòd cùm super causa, quæ inter ipsos ex vna parte, & præpositum *e* Albanen. ex altera, super quibusdam decimationibus vertebatur, ad C. *f* capellanum nostrum, tunc in Hungaria commorantem, nostras literas impetrassent: ipse ac magister M. in quos vtrinq; tanquam in arbitros extitit compromissum, arbitrati fuerunt, quòd si dictus præpositus obtineret decem millia solidorum *g* regalium à rege Hungariæ concedi monasterio memorato, ipsi ab earundem decimationum petitione cessarent: & infrà. Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis (cùm permutatio de spiritualibus ad temporalia improbetur) prædictum arbitrium, & quicquid secutum est ex eo vel ob id, irritum decernatis.

a *al. Colonien.* b *Cap. 2. De præb. in 3. compil. vide Couarruuiam lib. 1. var. resol. c. 5.* c *Vide l. ff. de dona & l. tutor. ff. de suspec. tut.* d *De Boten. & Sergien. abbat. al. Beton. & Semugien. al. de Beconen. & Simugien. abb. al. de Becan. & Simigien.* e *Alben. al. Albanen.* f G. g *Saltum legitur in 10. Cod. manusc. in vno solidorum. in alio solinarum*

DE FEVDIS.

TIT. XX.

CAP. I.

Si dominus à vasallo recipit feudum in pignus, abstinendo ab eius seruitio, non tenetur computare fructus in sortem. hoc dicit secundum intellectum communem. Et est casus singularis qui alibi non legitur.

Innocentius III. *a Marien.*

INsinuatione *b* præsentium declaramus, quòd gageria quam de feudo ecclesiæ tuæ ab M. dignosceris *c* recepisse, à te potest liberè detineri, fructibus non computatis in sortem. Ita videlicet, vt quamdiu fructus illos ceperis in sortem minimè computandos, idem M. à seruitio, in quo tibi & eccl. tuæ pro feudo ipso tenetur, interim sit immunis.

CAP. II.

Ponit tres casus, in quibus non obstante iuramento de non infeudando, potest episcopus antiquum feudum ad ecclesiam reuersum nouo vasallo concedere. h. d. Et est casus notabilis, interpretans iuramentum de non alienando.

Idem *Mediolanen. archiepiscopo.*

EX parte *d* tua nostro est apostolatui reseratum, quòd sæpius dubitasti, vtrum cùm contingit vasallum tuum decedere, & ad te feudum ipsius redire, feudum eius aliis liceat tibi dare, quamuis iuramento tenearis astrictus, non infeudare de nouo, Romano pontifice inconsulto? Ad hæc si vasallum tuum feudum alienare contingat, an ipsius filium vel consanguineum eiusdem feudi consortem de ipso valeas inuestire?* Alia quoq; dubitatio continebat, vt cùm feudum alienatum repereris, quod per te facilè recuperare non potes: vtrum possis alicui laico in feudum illud concedere, qui & illud recuperet, & in feudum per ecclesiam recognoscat? [1 &.§.] In primo [ergo] casu feudum decedentis liberè (si videris expedire) concedas. Atque in secundo, filium, vel consanguineum alienantis inuesties. In tertio feudum alienatum poteris ei licenter *e* concedere, per quem ipsa *f* ecclesia valeat rehabere.

[1 *Nos igitur super his de mente tua scrupulum volentes dubitationis auferre, per a. s. tibi mandamus, quatenus si quando præfati casus emerserint.*]

DE PIGNORIBVS ET aliis cautionibus.

TITVLVS XXI.

CAP. I.

Res ecclesiæ pignorari non debent, nisi ex necessitate & rationabili causa.

Ex concilio Remen. *g*

NVllus presbyter præsumat calicem, vel patinam, vel vestimentum sacerdotale aut librum ecclesiasticum tabernario, vel negociatori, aut cuilibet laico, vel fœminæ in *h* validum dare, nisi iustissima necessitate vrgente.

Sicut & Zepherinus papa & martyr S. Hilarium in suis decretalibus docuit.

CAP. II.

Liber homo non potest pignorari.

a *Maurien.* b *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil. Vide Couarru. lib 3. var. reso. c. 1. & de materia tituli plene Iul. Clarus tract. de feud.* c *accepisse.* d *Cap. 2 eod. tit. in 3. compil. Vide Iul. Clar. de feud.* e *licitè.* f *ipsum.* g *Non inuenio in concilio Remens. et tamen tribuunt Burchar. lib. 3. decr. c. 104. Iuo par. 2. c. 139. & cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* h *id est, obligare. est enim modus vulgaris loquendi Gebeuen. vt hic ait Hostiensis.* i *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.*

Gregorius III. *Exonen. epiſcopo.*

LAtor præſentium: & infrà. Lex habet, *a* vt homo liber pro debito non teneatur, etſi res defuerint, quę poſſint pro debito addici.

CAP. III.

Si rector eccleſiæ pro facto proprio rem eccleſiæ obligauit, cogitur eius hæres rem redimere, & eccleſiæ reſtituere.

Alexander III. *epiſcopo Exonien.*

EX præſentium *b* latoris inſinuatione accepimus, quòd ſacerdos eccleſiæ de Offitona *c* calicem argenteum & medietatem vnius breuiarij eiuſdem eccleſiæ pro ſua neceſſitate pignori obligauit, & ea, morte præuentus minime recollegit.

Vnde, quoniam indignum eſt, vt eidem eccleſiæ res ſuæ (præſertim quæ ſacris miniſteriis deputatæ ſunt) taliter debeant deperire: mandamus, quatenus ſi verum eſt, quod adſeritur, filium eius qui ex ſucceſſione ipſius patrimonij ius dicitur obtinere, moneas & compellas vt ea recolligat, & reſtituat eccleſiæ memoratæ.

CAP. IIII.

Si vſurarius emit rem eo pacto, quòd poſt tempus reſtituat eam venditori, recipiendo aliquid vltra ſortem, fructibus tamen in ea computatis, iudicatur contractus fœneratitius.

Innocentius III. *G. ſubdiacono noſtro, & P. canonico* d *Piſano.*

ILlo vos *e* credimus ſcientiæ dono vigere: [1 & *ſ.*] Sanè intimaſtis nobis, quod cauſam, quæ vertitur inter H. & B. filios G. de *f* Coſa ex vna parte, & G. filiam *g* T. & hæredes ipſius ex altera, ſuper quibuſdam *h* terris præfatis perſonis pro *i* vigintitribus libris pignori obligatis: vobis duximus committendam: [2 & *ſ.*] Ex parte prædictæ G. & hæredum eius fuit propoſitum terras quas iidem H. & B. repetebant, ab eis non eſſe pignori obligatas, ſed purè venditas: ſicut in inſtrumento confecto exinde continebatur. *k* Præfatus verò H. pro ſe ac fratre ſuo firmiter adſerebat terras non eſſe purè venditas, ſed pignori obligatas: cùm venditioni prædictæ talis fuerit adiecta conditio, vt ſi à tempore contractus vſque ad duos proximos annos præfato T. emptio diſpliceret, pariter H. ab inde vſq; ad annum viceſimumſextum libras, (perceptis fructibus computatis in ipſis) dare deberet. Verum, quia ambigitis vtrum pura ſit & abſoluta venditio, an præfatus contractus pignus debeat iudicari.

Reſpondemus, quòd qualiſcunque fuerit intentio contrahentium, & ex forma contractus venditio non adpareat conditionalis, ſed pura: quamuis per conditionem poſſit reſolui, ex duobus tamen, quæ in pacto fuerunt expreſſa, videlicet quòd fructus percepti deberent in ſoluenda pecunia numerari, & quòd vltra ſummam receptam lx. ſolid. *l* deberent perſolui, contra ipſum emptorem præſumitur vehementer, præſertim cum vſuras conſueuerit exercere.

[1 *Quod ſuper eo de quo nos conſulere voluiſtis, quid iuris ſit liquido cognoſcatis, quia tamen noſtra poſtulaſtis edoceri reſponſione, ne ſub ipſius expectatione reſponſionis deciſio negotij prorogetur, præſentibus vobis literis duximus reſpondendum.*]

[2 *Dantes vobis per literas noſtras in mandatis, vt ipſam G. & hæredes ipſius ad reſtituendas vineas, & quicquid vltra ſortem perceperant, ex eiſdem reſtituerent conquerentibus, per pœnam in Later. concil. contra vſurarios promulgatam cogere curaretis. Vos vt iuxta mandatum noſtrum procederetis in negotio memorato partes citare curaſtis. Cumq; in præſentia veſtra eſſent conſtituta.*]

a *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.* b *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & poſt concil. Lateran. ſub Alexand. III. part. 29. cap. 1.* c *Offen. al. Offic.* d *Canonicis Piſanis.* e *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilat. Vide Carr. lib. 3. Var. reſol. cap. 9.* f *Choſa.* g *Tiberij.* h *vineis.* i *al. xciij.* k *Vide l. quod ſi nolit. in fin. ff. de ed. ed.* l *quadraginta.*

CAP. V.

Mulier agit pro dote contra quemlibet detinentē bona mariti.

Idem *epiſcopo Aquinati.*

EX literis, *a* F. T. accepimus, quòd cauſam, quæ vertitur inter R. & A. mulierem, tibi duximus committendam. [1 & *ſ.*] Siquidem probatum eſt, quòd pro facinore à marito prædictæ mulieris commiſſo, eo fugam petente, tam frater *b* mariti, præfatus videlicet R. quàm ipſa mulier (licet minus *c* iuſtè) à regio iuſticiario capti fuerint, & de ipſius mandato bonorum omnium delinquentis facta diſtractio, & ſoluta pecunia mercatori, qui à marito mulieris vulneratus fuerat, & rebus propriis ſpoliatus, ſed quædam poſſeſſiones illius penes eundem R. remanſerant: *d* quas idem de mandato curiæ retinuit, ſoluta pro eis pecunia prædicto mercatori, quia emptor alius propter poſſeſſionum *e* minutias non extabat: pars vero mulieris æſtimationem dotis inſtantius petebat ſibi reſtitui, vel in poſſeſſiones, quæ mariti fuerant *f* ex officio delegationis induci: [2 & *ſ.*] Mandamus, quatenus ſi tibi conſtiterit ex his, quæ in præſentia tua fuere propoſita & probata, quod mulier dicit viro dediſſe in dotem: in prædictum R. de bonis fratris aliqua poſſidere: cùm mulieribus fauor multùm in recuperandis dotibus debeatur, & cautum ſit in iure, quòd proter maleficium viri mulier remanere non debeat indotata, cùm etiam bona viri mulieri ſint pro dote tacitè obligata, & *g* cùm ſuo onere tranſierint ad quemlibet poſſidentem: R. prædictum eidem mulieri ad reſtitutionem dotis quatenus condemnes, quatenus de bonis fratris ſui præfati noſcitur poſſideri.

[1 *Cùm ferè per biennium ſtuduiſſes, vt eadem cauſa cum concordia finiretur partibus non adquieſcentibus, accitis viris prudentibus prædictæ cauſæ meritis diligenter examinatis. Idem negotium de prudentum virorum conſilio ad noſtram duxiſti præſentiam remittendum, ea maximè ratione qua videtur hoc ad regium iudicium ſpecialiter pertinere.*]

[2 *Pars autem viri econtrario reſpondebat, ſe non debere ſuper his aliquo modo reſpondere, quia nihil auctoritate vel voluntate ſua diſtractum fuerat de bonis mariti ipſius mulieris, ſed fiſcus ea capi fecerat, & mandauerat diſtrahenda. Sanè cum pars mulieris diceret de poſſeſſionibus viri ſui aliqua remanſiſſe, quæ diſtracta non fuerant, & ex e[illegible]ſtatu fieri poſtularet, ab ea ſtudioſius inquiſiſti quanta fuiſſet pecunia quæ ſoluta fuerat mercatori: & ex confeſſione tibi conſtiterit, vtriuſq; quidem de immobilibus vſq; ad xxiij. vncias auri alienatum extiterat, ſed prædictus R. ſe xxij vel xxiij. vncias addidiſſe, & xl. duarum vnciarum auri numerum compleuiſſe mercatori. Allegabat quoq; præ. R. quòd cùm quinq; filij eſſent vnius patris, & omnes in paternis bonis ſuccederent, facta æſtimatione totius hæreditatis, non proueniebat ad maritum mulieris de hæreditate paterna, quod vltra xxiij. auri vncias valeret. Quia verò ad nos eadem cauſa remiſſa, non fuit ſufficienter inſtructa nec nobis conſtitit vtrum x. libras Tarenorum quas petebat, mulier dediſſe in dotem, aut idem R. aliquid poſſidebat de bonis pertinentibus ad fratrem ſuum virum mulieris prædictæ, nec potuiſſemus examinationi cauſæ inſiſtere, tum quia in præſentia tua renunciatum fuit allegationibus & probationibus ſi ut dicis, tum quia idonei & ſufficientes non venerunt ad nos præ. reſponſales, eandem cauſam tuo duximus examini remittendam per apoſt. ſed.*]

CAP. VI.

Si creditor vel is, qui ab eo cauſam habet, tot fructus percepit ex pignore quòd ſatisfactum eſt ſorti debet pignus reſtitui debitori.

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilat.* b *mariti præfati, &c.* c *Vide l. 1. C. ne vxor pro marito, & l. ſcire. C. quibus modis pign. tac. cont.* d *remanſerunt.* e *In multis vetuſtis, inimicitias, quam vocem ſenſus non admittit.* f *fuerunt.* g *Dicitur & deeſt.*

Idem

Idem *R. de Monte Fortino.*

CVm *a* contra G. ciuem Anagninum *b* ſuper quibuſdam poſſeſſionibus, quas quondam pater tuus L. de Saul *c* pro certa quantitate pecuniæ obligauerat, & ipſius creditoris hæredes prædicto G. pignorauerant, mouiſſes in noſtra præſentia quæſtionē, legitimè probauiſti, quod ex earum prouentibus tantum fuerat tam ab eodem G. quàm ab aliis, qui eas tenuerant à tempore, quo fuerant obligatæ perceptum, quòd *d* fructus ſorti poterant adæquari. Nos igitur attendentes, quòd in talibus perceptio fructuum in ſolutione ſortis accedat, cùm ſecundum canonicas ſanctiones fructus reſtitui, & in ſortem debeant cōputari: conſiderantes etiam, quòd poſſeſſiones ipſæ iam extenuaſſent penitus totum onus, & debitum annullaſſent, ipſas tibi reſtituendas eſſe decreuimus, & te per nuncium noſtrum in poſſeſſionem induci fecimus corporalem.

CAP. VII.

Si is, qui ſub pacto legis commiſſoriæ pignorauit rem ſuam, & iurauit nō contrauenire: iuſte impeditus intra diem ſtatutum non redemit, poſt diem redimere poterit.

Idem.

SIgnificante R. ciue Piſano *e* nobis innotuit quòd cùm domum *f* ſuam G. Piſano ciui pro 250. libris pignori obligaſſet, ac promiſiſſet præſtito iuramento, quod niſi domum ipſam ſtatuto termino recolligeret, creditorem vlterius ſuper eo minimè moleſtaret: & intra ſtatutum tempus per certum *g* fidelem nuncium (prout ei videbatur) creditori pecuniam numeratam remiſit: quam idem nuncius infideliter agens, ſicut ei iniunctum fuerat non perſoluit: & poſtmodum idem R. ab imperatore detentus, dicto G. ſatisfacere non potuit vt debuit: [1 & infra.] Cùm igitur pactum legis commiſſoriæ *h* ſit in pignoribus improbatum, & prædictus R. quantum in eo fuit, iuramenti debitum adimpleuit: cùm per eum, quem certum nuncium eſſe ſperabat, pecuniam remiſerit termino ſtatuto, *i* ſed in captione detentus ſatisfacere non potuit creditori: *k* Mandamus, quatenus ſi eſt ita, prædictum creditorem, vt ſorte contentus, penſionibus pignoris computatis in eam illam præfato R. omni dilatione poſtpoſita reſignet (pacto tali vel iuramento nequaquam obſtante) cenſ. eccleſ. cogatis.

[1 *Nunc per Dei gratiam libertati priſtinæ reſtitutus, paratus eſt pecuniam reddere creditori, licet ipſe prorſus recuſaret recipere, quia ei non fuerit ſtatuto termino perſoluta.*]

CAP. VIII.

Vſufructuarius cauet, quòd fruetur rebus immobilibus ſalua ipſarum ſubſtantia, & pecuniam & æſtimationem mobilium, quæ conſumuntur vſu, finito fructu, reſtituet.

Gregorius IX.

CVm *l* conſtet I. mulierem vxorem Ogerij, *m* quò ad vſumfructum filio ſuo ſucceſſiſſe in bonis, quorum proprietas ad M. mulierem vxorem C. dignoſcitur pertinere: Mandamus, quatenus eam ad cautionem idoneam exhibendam quòd vtatur & fruatur ſalua rerum ſubſtantia *n* rebus immobilibus: quæ vſu non conſumuntur, ad arbitrium boni viri. Pecuniam verò ſi quam habuit *o* vel habebit ac æſtimationem bonorum, quæ conſumuntur vſu, & in hæreditate inuenta fuerint: in morte ſua dictæ mulieri, vt hæredibus eius reſtituat, per cenſuram eccleſiaſticam compellatis.

a *Cap. 3. eod. tit. in 2. compil.* b *Anaginen. al. Anagum.* c *Salu.* d *al. in quo fructus.* e *Cap. vni. eod. tit. in 4. compil.* f *vox ſuam, deeſt in anti.* g *vide Gomez tom. 2. var. reſol. cap. 7.* h *vide Couarr. lib 3. var. reſol. cap. 2.* i *conſtituto* k *vide l. 2. & ibi Cyn. C. ex quibus cau. ma. & lib. 2. & Bart. ff. de in ius voc.* l *vide l. 1. C. de vſufruct. & Spec. tit. de pignor. § ſequitur videre.* m *Egidij.* n *al. in rebus.* o *habuerit.*

DE FIDEIVSSORIBVS. a

TITVLVS XXII.

CAP. I.

Breue eſt, nec poteſt breuius ſummari.

Ex concilio Cantuarienſi. *b*

CLericus *c* fideiuſſionibus *d* inſeruiens, abiiciatur.

CAP. II.

Compellitur clericus ſeruare fideiuſſorem indemnem per aſſignationem redituum ſuorum.

Lucius tertius *Elien. epiſcopo, &* e *archidiacono Noruicenſi.*

PEruenit *f* ad nos ex conqueſtione R. clerici, quòd cùm ipſe pro C. & F. clericis, mercatoribus Bonon. fideiuſſerit: illis præſcriptam pecuniam non ſoluentibus, coactus eſt ſatisfacere de eadem. Ne igitur diſpendium patiatur, vnde videtur præmium meruiſſe: Bononien. epiſcopo dedimus in mandatis, vt ſuper debitis illis inſtrumenta, quæ ſunt apud creditores inſpiciat: & eorum tranſcripta ſuo ſigillo ſignata vobis mittere non poſtponat. Mandamus itaque diſcretioni veſtræ, quatenus ſi ex conceſſione prædictorum clericorum vel aliàs legitime vobis rem ita ſe habere conſtiterit: moneatis eoſdem vt memorato R. pecuniam, quam pro eis ſoluit reſtituant, ipſumq; ſeruent indemnem: alioquin de reditibus eorum præſcripta debita faciatis exolui, & damna etiam, quæ propter hoc pertulit, reſarciri aut prædictos reditus ſibi aſſignetis tamdiu ſine moleſtia detinendos, donec ipſa damna reſarcita fuerint, & debita ſine deminutione ſoluta. Præfatos verò clericos, ſi religionem fidei & iuramenti ſui eos violaſſe conſtiterit, ab officio & beneficio ſuſpendatis.

CAP. III.

Per diſtrictionem canonicam compellitur debitor à fideiuſſione abſoluere fideiuſſorem, qui à creditoribus moleſtatur.

Idem *Cantuarienſi* g *archiepiſcopo.*

COnſtitutus *h* in præſentia noſtra magiſter S. ſua nobis aſſertione monſtrauit, quòd pro cancellario tuo tempore Lateran. concilij in quadam ſumma pecuniæ interceſſit: quam quia vſque modo debitor non perſoluit, ſe aſſerit plurimas à creditoribus Bononien. moleſtias pertuliſſe, & debitum augmentatum. Ideoque mandamus, quatenus ſi legitimè tibi de huiuſmodi aſſertione conſtiterit, præfatum debitorem vt eum à prædicta interceſſione ſine dilatione prorſus abſoluat, eccleſiaſtica *i* cenſura compellas. Præſentium quoque auctoritate iniungimus, vt ſi debitum vel acceſſiones ille negauerit, conſuetudine, quæ eſt legi contraria, non obſtante, iuramentum calumniæ ſubire cogatur. Præterea quia difficile foret interceſſori ſuos teſtes in Angliam ducere, iudicibus Bonon. (ſatiſdatione idonea à cancellario ipſo accepta, quòd ad teſtes audiendos vadat vel mittat intra terminum competentem) literis tuis ſignifices, vt eos vice tua recipiant & examinent diligenter & depoſitiones eorum tranſmittentes incluſas ſignificent, quanta fides poſſit inſtrumentis vel teſtibus adhiberi.

a *De materia huius capitis vide Anton. Gomez tom. 2. varia. reſol. cap. 13.* b *Cartuarien al. Carthaginen.* c *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.* d *al. fideiuſſoribus.* e *al. archiepiſcopo.* f *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & poſt conclu. Lata. ſub Alexan. III. p. 23. cap. 5.* g *al. Carturienſi.* h *Cap. 5. eod. tit. in 1. compilat.* i *al. diſciplina.*

CAP. IIII.

Si sine licentia prælati & maioris partis capituli religiosus fideiusserit, vel mutuum acceperit, non tenetur ecclesia, & ipse recipiens punitur, nisi mutuum sit versum in vtilitatem ecclesiæ.

Innocentius tertius *in concilio generali.* a

QVod b quibusdam religiosis à sede apostolica est prohibitum: volumus & mandamus ad vniuersos extendi, c ne quis videlicet religiosus absque maioris partis capituli, & abbatis sui licentia pro aliquo fideiubeat, vel ab aliquo pecuniam mutuam accipiat vltra summam communi prouidentia constitutam: alioquin non teneatur conuentus pro his aliquatenus responderе. Nisi fortè in vtilitatem d domus ipsius manifeste constiterit redundasse. Et qui contra istud statutum venire præsumpserit, grauiori disciplinæ subdatur.

CAP. V.

Ponit tres casus, in quibus fideiussor contra debitorem agit antequam soluat, vt à fideiussione liberetur.

Gregorius IX.

EVm, pro e quo te fideiussorem obligasti, si diu in debiti solutione cessauit, aut dissipare bona sua cœpit, seu super hoc condemnatus fuisti, iure poteris conuenire vt te à fideiussione debeat liberare.

DE SOLVTIONIBVS.

TITVLVS XXIII.

CAP. I.

Successor in beneficio tenetur soluere debita prædecessoris pro necessitate ecclesiæ contracta.

Alexander III. *decano & capitulo Morin.* f

AD hoc g in apostolicæ: & infra. Sicut filius debita patris soluere tenetur, ita prælatus sui prædecessoris, pro ecclesiæ necessitate contracta.

CAP. II.

Si prælatus obligat ecclesiam pro alienis debitis, est suspensus ipso facto ab administratione spiritualium & temporalium, & ecclesia non tenetur.

Gregorius IX. *vniuersis ecclesiarum prælatis.*

SI quorundam: & infra. Firmiter inhibemus, ne quis præsumat ecclesiam sibi commissam pro alienis grauare debitis, aut literas alicui seu sigilla concedere, quibus possent ecclesiæ obligari: h Decernentes si secus fuerit attentatum, ad solutionem talium debitorum ecclesias non teneri. Si quis autem contra præmissa de cætero venire præsumpserit, ad administratione spiritualium & temporalium nouerit se suspensum.

CAP. III.

Si clericus non habeat, vnde satisfaciat suis creditoribus, non debet excommunicari, nec aliter molestari: præstabit tamen cautionem saltem iuratoriam de soluendo, cùm venerit ad pinguiorem fortunam.

Idem *decano & I. canonico Tullen.*

ODoardus i clericus proposuit, quòd cùm P. clericus, D. laicus, & quidam alij ipsum coram officiali archidiaconi Remen. super quibusdam debitis conuenissent, idem in eum recognoscentem huiusmodi debita, sed propter rerum inopiam soluere non valentem, excommunicationis sententiam promulgauit: & infra. Mandamus, quatenus si constiterit, quòd prædictus O. in totum vel pro parte non possit soluere debita supradicta, sententiam ipsam sine difficultate qualibet relaxetis, recepta prius ab eo a idonea cautione, vt si ad pinguiorem fortunam deuenerit, debita b prædicta persoluat.

CAP. IIII.

Conquerens se indebitè soluisse, hoc probare debet, nisi in casu hic posito.

Idem.

IS, qui conqueritur indebitam pecuniam se soluisse, probare tenetur, quòd indebitè sit soluta. c Nisi eius aduersarius solutionem inficians exinde conuincatur: tunc enim diffitenti onus incumbit probandi, quòd debitum recepisset.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS XXIIII.

CAP. I.

Potest intelligi duobus modis, & secundum primum intellectum. h. d. Liberalis in donando existimat se debere quod donat. Vel sic secundum alium intellectum: Promittentes aliquid donare, illud tanquam debitum adimplere tenentur.

Gregorius d A. Patricio Gallorum.

PRudentes: [1 & infra.] Hanc e sibi quodammodo nobilitatis legem f imponit, vt debere se, quod sponte tribuit, g existimet: Et nisi in beneficiis suis creuerit, h nihil se præstitisse putet.

[1 *Viros sicut estis, regibus adhærere, multorum solamen est, &c. vt in registro impresso.*]

CAP. II.

Non valet donatio, quam facit prælatus inconsulto capitulo, & in damnum ecclesiæ.

Alexander III. *Parisien. episcopo.*

FRaternitatem i tuam credimus non latere, quòd cùm episcopus & quilibet prælatus ecclesiastici rerum sit procurator, & non dominus: conditionem ecclesiæ k meliorare potest, facere verò deteriorem non l debet. Accepimus autem, quòd prædecessor tuus graues donationes in rebus episcopatus fecit in detrimentum ecclesiæ, suis canonicis inconsultis.

Vnde quoniam donationes huiusmodi de iure non tenent, indulgemus m tibi, vt liceat donationes huiusmodi tam à clericis, quam à laicis legitimè reuocare.

CAP. III.

In considerando, an valeat donatio facta per prælatum, debet attendi quantitas rei donatæ, & loci consuetudo. h. d. inherendo literæ.

Idem *Vigorien. episcopo.* n

CÆterum, o si abbatem donationem cum priore & quibusdam de conuentu, vel solum abbatem facere contigerit, & postea conuentus pars reclamauerit: Datæ rei quantitas, & illius terræ consuetudo (quæ tamen sacris canonibus non obuiet) est diligentius attendenda: & secundum hoc est donum ratum vel irritum iudicandum.

CAP. IIII.

Ecclesia non vacans, in beneficium concedi non potest, sed in proprietatem sic, de auctoritate tamen episcopi, & sine præiudicio prælati.

a *Cap. 59.* b *Cap. vn. eod. tit. in 4. compil.* c *Vide l. cum acutissimi. per Bart. C. de fideicom.* d *Vide Bald. in auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccles.* e *Vide Guid. Pap. decis. 117. incipit, fideiussor potest.* f *al. Noruicen.* g *Cap. 1. eo. tit. in 1. compil.* h *Vide l. qua dotis. ff. solut. matr. & l. Lucius. & vtrobiq. Bar. ff. de fide instru.* i *Odardus habent antiqua exemplaria. Vide late per Bald. in 5. fin.*

a *al. ab ipso.* b *prescripta.* c *Vide l. cum de indebito. ff. de proba.* d *Aschelpidato lib. 12.* e *Cap. 1. eod. tit. in 1. compilat.* f *ponit.* g *extimet.* h *nec.* i *Cap. 2. eod. tit. in 1. compilat.* k *In C. Barbatia: meliorem potest facere, &c.* l *al. non potest.* m *al. indulgemus vt tibi liceat, &c.* n *Vuigor. al. Vuigorien.* o *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & c. 2. tit. de consuet. in 1. compil. & post concil. Lateran. p. 29. c. 3.*

Idem *abbati S. Alberti.*

CONsultationibus: *a* & infrà. Donationes verò vel concessiones ecclesiarum si quæ fiant priuatis personis, viuentibus illis, qui ipsas ecclesias possident: nullius debent esse momenti. Si religiosis fiant locis ab episcopo, vel eius auctoritate, ratæ debent haberi: Ita quod personæ, quæ iam dictas ecclesias possident, sine ipsorum adsensu eis in vita sua non debeant *b* spoliari.

CAP. V.

Non obstante iuramento de non infeudando de nouo, prælatus integrare potest feudum, si adpareat vasallum in mensura fuisse deceptum

Innocen. III. *episcopo Floren.*

PEr tuas *c* literas proponere procurasti, quòd cùm quidam nobiles Florentini tempore schismatis episcopum Florent. in domo sua tenuerunt; idem episcopus sedata schismatis tempestate de mandato Alexand. pa. quatuor modios terræ in feudum concessit eisdem: & successor ipsius (prout est moris) de certo feudo præfatos nobiles inuestiuit. verùm cùm ipsi adsignatam terram mensurari fecissent: non nisi duos modios inuenerunt, feudum integrari, cum instantia postulantes. super quo dubitas, eo quòd non sunt in possessione ipsius: ne de nouo videaris illud conferre: [1 &c.] Nos igitur adtendentes, quòd ecclesia in actibus suis fraudem non debet aliquam adhibere, respondemus quòd feudum ipsum securè poteris integrare, cum terra illa quatuor modiorum ipsis fuerit adsignata.

[1 *Licet tibi fidelitatem curauerunt exhibere, & de quatuor modiis fuerint inuestiti, antequam eorum petitioni duceres annuendum, sed duxisti ap. consulendum.*]

CAP. VI.

In donationibus plenissima fit interpretatio: & ob hoc clausula onerosa post multas donationes adposita, proximam donationem tantum respicit. h. d. & est casus singularis.

Idem *R.* d *de Burg. & G. Berbur. abbatibus.*

CVm dilecti *e* filij abbas & Monachi de Melios proposuerint coram nobis, quod nobilis vir Alanus quasdam terras à patre ipsius, eorum ecclesiæ in eleemosynam *f* adsignatas, violenter redigere cupiat in forestam: [1 &c.] Mandamus, quatenus ad sententiam pro ipso monasterio proferendam adpel. postposita procedatis, cum ex tenore instrumenti vehementer *g* appareat, quòd hæc fuit mens & intentio donatoris, vt clausula de foresta, quæ in fine ponitur instrumenti, non ad superiorem donationem, quæ tam libera & pura fuit, vt immunis esset vexatione & consuetudine seculari, sed ad inferiorem confessionem quæ pensionem & determinationem habet insertam, iuxta sanum referri debeat intellectum: quia in contractibus plena, *h* in testamentis plenior, in beneficiis quoque plenissima est interpretatio adhibenda.

[1 *Eos super his indebitè molestaret vobis dedisse recolimus in mandatis, vt ipsum A. ab ipsorum super illis terris indebita molestatione desistere per cen. ap. postpo. cogeretis. Verùm cùm super causa ipsa mandatum apo. impleretis, diligentius procedentes in causa partibus in præsentia vestra constitutis, testes recepistis hincinde, & super attestationibus illorum, & instrumentis, disputationibus, ac discrepationibus diu habitis in causa ipsa, vsque ad sententiæ calculum processistis: causam ipsam sufficienter instructam ad nostram audientiam remittentes, vt autem per diligentiam nostram finis causæ imponatur, eidem instrumentorum tenorem depositiones testium & allegationes etiam prout ea receperatis sigillorum vestrorum munimine roborata vel consignata, vobis sub sigillo nostro remittimus interclusa per apost. sed.*]

CAP. VII.

Si episcopus in ecclesia, quam de consensu capituli pro loco concessit, percipiebat certos prouentus, illos donasse videtur: alioquin omnes prouentus præter cathedraticum, cedunt pro loco. Et si episcopus concessit de consensu patroni, intelligitur patronus donasse ius patronatus.

Idem *episcopo Heliensi.* a

PAstoralis *b* officij [1 &c.] Tua nos duxit discretio *c* consulendos, si episcopus consentiente patrono viris religiosis aliquam ecclesiam concedendo, hac vtatur simplicitate verborum, concedimus vobis illam ecclesiam: vtrum eo ipso videatur in eorum vsus fuisse concessa, vel ius tantummodo patronatus? Nos autem inquisitioni tuæ duximus respondendum, quòd si episcopus ecclesiam illis conferat de cõsensu patroni, profectò patronus, quod suum est, conferre videtur, ius videlicet patronatus, *d* & episcopus quod temporaliter obtinet in eadem: vt si fructuum ecclesiæ eiusdem aliquam recipiat portionem, in eorum vsus illa portio conuertatur. Quòd si ex ipsius prouentibus nullam debeat portionem habere, omnes prouentus præter cathedraticum in eorum vsus credimus conuertendos. Sed vt episcopi donatio sit legitima, consensus est sui capituli requirendus.

CAP. VIII.

Possunt hospitalarij in præiudicium suum, se & domum suã alteri religiosæ domui subiicere & donare. hoc dicit secundum intellectum glossa.

Idem *Florentin. & Fesulan. episcopis.*

INter dilectos *e* filios hospitalarios sancti sepulchri, ac fratres hospitalis S. Allucij, super eodem hospitali quæstione suborta, cum iidem hospitalarij super possessorio, quod semel & iterum ex causis tamen dissimilibus intentarunt, contrariam sententiam reportassent: deinde ad petitorium recurrentes, proponere curarunt, quòd cùm G. quondam rector & fratres ac patroni eiusdem hospitalis habito communi tractatu *f* deliberassent hospitale ipsum hospitalariis supponere supradictis, commiserunt in hoc tribus procuratoribus vices suas communiter statuentes, vt quod per ipsos fieret, acceptarent: qui cum eisdem taliter statuerunt, vt ad ipsum hospitale aliqui mitterentur, qui eorum nomine acciperent *g* adsignationem ipsius, cùm autem duos illuc de suis fratribus transmisissent, ipsi donationem & adsignationem hospitalis, tam à magistro, quàm à supradictis procuratoribus, & aliis eiusdem domus fratribus receperunt, & infrà. Procurator autem partis alterius ex aduerso respondit, quòd prædicta donatio debebat non immeritò retractari: quoniam multis ex fratribus inconsultis à prædicto rectore, ac paucioribus fratribus excommunicatis & periuris, de re litigiosa in fraudem plebani de Piscia, qui super eodem hospitali mouerat quæstionem, fuerat celebrata: [1 &c.] Attendentes igitur, quòd fratres & patroni sancti Allucij pro se, imò potius contra se turpitudinem allegabant. videlicet periurium, excommunicationem, & fraudem non vtique contra ipsos, sed ab ipsis commissam, & intelligentes donationem ab eis hospitalariis factam puram ac simplicem extitisse: quia non

a *Cap. 23. tit. de iur. part. in 1. compil. & post concil. Later. p. 15. cap. 20.* b *debent.* c *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* d *al. ita R. 6. de Burg. & 6. de Burge abbat.* e *Ca. 3. eo. tit. in 3. comp.* f *eleemosynas.* g *apparet.* h *Interpretatio facienda est in meliorem partem, vt res vacat. vide l. quoties. ff. de re. dub.*

a *al. Helienen.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil. Reliquas partes huius Dec. quære. sup. de rescript. pastoralis & aliis locis.* c *fraternitas.* d *Vide l. Caius. cum not. D. de pignor.* e *Cap. 5. eodem. tit. in 3. compil.* f *contractu.* g *reciperent.*

deceptoribus, sed deceptis iura subueniunt. vnde per ea quæ superius proposita sunt, se contra factum proprium legitimè defendere non valebant, hospitale prædictum cum pertinentiis suis hospitalariis sancti sepulchri adiudicare curauimus: Ita quod per hanc sententiam diœcesano episcopo & plebano de Piscia nullum præiudicium generetur: cùm res inter alios acta non debeat aliis præiudicium generare. *a*

[1 *Et hæc omnia proponebat sufficienter per dispositiones testium productorum. Ad hæc verò parte altera multipliciter respondente hincinde fuit aliquandiu disputatum.*]

CAP. IX.

Donatio quinquagesimæ vel centesimæ, quam facit episcopus cum graui ecclesiæ suæ detrimento, potest legitimè reuocari: nec etiam potest vltra quinquagesimam vel centesimam conferre, etiam cessante læsione ecclesiæ sine auctoritate superioris.

Idem *episcopo sancti Andreæ.*

APostolicæ sedis oraculo: *b* [1 *& 2.*] Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quòd licet sit in canone *c* definitum, vt si quis episcoporum in parœcia sua monasterium construere voluerit, & de rebus ecclesiæ, cui præsidet ipsum dotare, non amplius ibidem, quàm quinquagesimam partem, ecclesiæ verò, quàm monasticis regulis informare, vel pro suis propriis magnificare voluerit sepulturis, non amplius, quàm centesimam partem census ecclesiæ cui præest, debeat elargiri: quia tamen in eodem canone consequenter adiungitur, vt hæc *d* temperamenti æquitas obseruetur, quod cui tribuit, competens subsidium conferat: & cui tollit, damna grauia non infligat: ea quidem cautela seruata, vt vnam tantummodo quæ placuerit ex his duabus, remunerationem assumat. Hoc semper est obseruandum, quòd vnus episcopus vel alius non solum non debet amplius, sed nec tantum, nec minus cum graui ecclesiæ suæ detrimento conferre, siue simul & semel id facere velit, siue pluries successiuè eisdē *e* vel diuersis ecclesiis conferendo. vnde cùm graue detrimentum siue de possessionibus siue de prouentibus ad episcopalem mensam vel cathedralem ecclesiam pertinentibus, in quantalibet portione constiterit esse collatum, poterit legitimè reuocari, nisi præscriptione vel alia exceptione legitima actio huiusmodi excludatur. Nam etsi prima facie præsumatur, quòd collatio quinquagesimæ vel centesimæ partis graue non inferat detrimētum, quia tamē non solum si sæpe, sed etiam si semel id fiat, ex variis circumstantiis deprehendi potest interdum valde damnosum: quod quidem magis potest ex ostensione facti, quam expressione alicuius statuti cognosci: nec quinquagesima, nec centesima semel aut successiuè debet cum graui ecclesiæ damno conferri. Si vero in tantum abundet episcopus, vt sine damno ecclesiæ suæ possit amplius etiam, quàm per quinquagesimam vel centesimam partem necessitati alterius ecclesiæ subuenire, quamuis per se non debeat summam excedere à canone præfinitam, per quam incautè largiri volentibus est occursum: de superioris tamen auctoritate [pontificis *f*] potest etiam in maiori summa inopiæ alterius prouideri.

[1 *Cùm plerumque contingat quòd episcopi successiuè locis religiosis de reditibus qui pertinent ad eosdem vltra quinquagesimam conferat portionem, ita quod interdictum vsque ad tertiam partem vel quartam, interdum verò plus minúsve huiusmodi relitus minuantur: tua frat. nos consuluit vtrum successoribus eorundem ea quæ taliter fuerunt vltra quinquagesimam portionem concessa, liceat aliquatenus reuocare. Nos igitur.*]

a *Vide l. transactionem C. de pact. & l. si petitor. ff. de iudi. & l. si vnus. § pacta. ff. de pac.* b *Cap. 6. eod. titul. in 3. compilat.* c *Hunc canonem habes in concilio Toletano. cap. 5. refert Grat. 12. q 2. c. 73. incipit, bona rei. Eius canonis verba hic inserit Innocen. vsque ad versic. Hoc semper.* d *vt per hoc temperamenti.* e *eidem.* f *Vox Pontificis, deest in vetustioribus Codic.*

CAP. X.

Donatio potest per donatorem non per hæredem eius, qui tacuit ob ingratitudinem donatarij reuocari in casibus hic expressis.

Gregorius IX.

PRopter eius ingratitudinem, in quem liberalitas est collata, donatoris persona de rigore iuris eam potuit reuocare. *a* Si fortè in ipsum impias manus iniecerit, *b* aut sibi atroces iniurias, seu graue rerum suarum damnum, vel vitæ periculum inferre præsumpserit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur successores.

DE PECVLIO CLERICORUM.

TITVLVS XXV.

CAP. I.

Quæsitum à rectore ecclesiæ tempore promotionis nihil habente, præsumitur de bonis ecclesiæ quæsitum.

Ex concilio Arelatensi. *c*

INuestigandum *d* est, si nihil patrimonij habens presbyter, quando promotus *e* est ad ecclesiasticum ordinem, *f* postea emerit prædia cuius iuris sint: quoniam ecclesiæ, ad quam nihil habens promotus est, esse debent iuxta canonicam auctoritatem.

CAP. II.

De emptis per prælatum de bonis ecclesiæ, debet instrumentum confici nomine ecclesiæ, aliàs debet prælatus ab administratione remoueri.

Ex eodem.

PResbyter *g* cùm diœcesim tenet: de his, *h* quæ superemerit, ad ipsius ecclesiæ nomen scripturam faciat: aut ab eius ordinatione discedat.

CAP. III.

Quæsita per episcopum post consecrationem suam, ecclesiæ reliquenda sunt.

Ex epistola Pij papæ. *i*

VT vnusquisque *k* presbyter res, quas post dies consecrationis adquisierit, propriæ ecclesiæ relinquat.

CAP. IIII.

Empta per prælatum ex emolumentis ecclesiæ, efficiuntur ecclesiæ, licet prælatus emerit nomine alieno.

Ex concilio Remensi. *l*

INquirendum est, si quis *m* presbyterorum de reditibus ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparauit: *n* quia sic nec suo, ita nec alieno nomine presbyter fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis *o* debet, quoniam hoc sacrilegium *p* est, & par crimini Iudæ furis, qui sacras oblationes asportabat & furabatur.

a *Vide leg. 1. & 2. C. de li. & eorum libr.* b *ingerit.* c *In conciliis editis nondum inueni, Burch. lib. 3. Dec. cap. 118. & Iuo part. 3. c. 94.* d *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* e *prouectus.* f *al. si postea.* g *Cap. 2. eod. titul. in 3. compilat.* h *de his.* i *Videtur sumptum ex concil. Carthaginens. 3. c. 49. Refert Burchar. 3. decr. c. 121. Iuo p. 3. c. 96. Grat. 12. q. 3. c. 1.* k *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* l *In concilio impresso nondum inueni.* m *si aliquis presbyter.* n *comparauerit.* o *ecclesia.* p *sacrilegium.*

CAP. V.

Meliorationes factæ per prælatum in rebus ecclesiæ, sunt suæ in vita, etiam si dimittat beneficium: sed de his testari non potest. h. d. secundum intellectum satis notabilem.

Ex concilio Toletano. *a*

SI quis sanè *b* clericorum agella vel vineolas in terra ecclesiæ sibi fecisse probabitur sustentandæ vitæ causa, vsque ad diem obitus sui possideat: verùm post suum decessum ecclesiæ restituat, nec testamentario aut successorio iure cuiquam hæredum prohæredúmve relinquat, nisi forsan cui episcopus pro seruitiis ac præstatione ecclesiæ largiri voluerit.

DE TESTAMENTIS & vltimis voluntatibus.

TITVLVS XXVI.

CAP. I.

Episcopus de rebus patrimonialibus testari potest, de rebus verò ecclesiæ seu intuitu ecclesiæ quæsitis, testari non valet.

Gregorius IX. *Antonio subdiacono.*

QVorundam *c* ad nos relatione peruenit quòd I. Atellanæ ciuitatis episcopus condito testamento in octo vnciis substantiæ suæ nurum hæredem instituit, ecclesiam suam in residuis quatuor. Hortamur igitur, vt solicitè hoc discutias, & quicquid ipsum habuisse patuerit, à qualibet persona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum *d* quod eum ante episcopatus ordinem proprium habuisse constiterit. Quicquid verò ecclesiæ ante ipsius consecrationem fuisse cognoueris, vel in episcopatus ordine prædictum episcopum adquisiuisse, *e* in eiusdem ecclesiæ dominio conseruetur.

CAP. II.

Abbatissa testari non potest, etiam si nunquam induisset habitum monachalem.

Idem.

QVia ingredientibus: & infra. Gabina *f* abbatissa conquesta est S. quondam abbatissam monasterij sui postquam regendi suscepit officium, condito testamento legata reliquisse, dicens eam vsq; in diem obitus sui non induisse habitum monachalem, sed in vestibus, quibus vtuntur loci illius *g* presbyteri permansisse, sicut & illa quæ ante ipsam fuerat abbatissa, & hoc penè ex consuetudine licuisse: & infra. Necessarium ergo visum est, postquam abbatissa ordinata est, & in monasterio per annos plurimos vsque ad obitum præfuit, vestis qualitatem ad culpam fortè episcopi pertinere, qui eam sic esse permisit, non tamen potuisse præiudicium monasterio irrogare, sed res ipsius eidem loco ex quo illic ingressa & abbatissa constituta est, de iure competere.

CAP. III.

Si intra annum à die monitionis non fit executio testamenti per debentem exequi, deuoluitur executio ad episcopum.

Idem. *h*

NOs quidem: & infra. Peruenit ad nos S. de hac luce migrante supremæ voluntatis elogio *i* monasterium præcepisse fundari: cuius desiderium à T. religiosa fœmina eius hærede protrahitur. Quamobrem te hortamur, vt eam commoneas, quatenus intra annum monasterium, quod iussum est, debeat ordinare, & cuncta secundum voluntatem defuncti sine altercatione construere. Quòd si intra prædictum tempus siue in loco, quo constitutum fuerat seu si ibi non potest, & alibi placet ordinari, tecum implere neglexerit: tunc per te ædificetur, & omnia per te loco ipsi sine diminutione qualibet adsignentur. Sic enim secundum piissimas leges dilatas defunctorum pias voluntates episcopali decens est studio adimpleri.

CAP. IIII.

Debetur legatũ, quamuis nudis verbis à testatore sit relictũ.

Idem *a Petro subdiacono.*

INdicante: & infra. Cognouimus R. referente quòd moriens vxor redempti *b* concham argenteam nudis verbis iussit venundari, & suis dare libertis, & scutellam argenteam cuidam monasterio reliquisse. *c* In quibus voluntatẽ eius per omnia volumus adimpleri.

CAP. V.

Non debetur legatum, cùm testator rem non suam, sed ecclesiæ legauit. hoc dicit, simpliciter inhærendo literæ.

Idem *T. episcopo.*

FIlius noster F. conquestus est, quòd quondam P. pater suus aliqua ecclesiæ vestræ sepulturæ suæ gratia iuris alieni reliquit. Et quidem leges seculi hoc habent, vt hæres ad soluendum cogatur, si auctor eius rem legauerit alienam: sed quia lege Dei, non autem lege huius seculi viuimus, valde mihi videtur iniustum, vt res tibi legatæ, quæ cuiusdam ecclesiæ esse perhibentur, à te teneantur, qui aliena restituere debuisti.

CAP. VI.

Hæredi non adimplenti iussa testatoris, ab episcopo interdicitur res à testatore relicta. h. d. inhærendo literæ.

Ex concilio Maguntino.

SI hæredes iusta testatoris non adimpleuerint. Ab episcopo loci illius omnis res, quæ eis relicta est, canonicè interdicatur cum fructibus & cæteris emolumentis: Vt vota defuncti adimpleantur. *d*

CAP. VII.

De bonis per ecclesiam adquisitis, clerici testari non possunt.

Ex concilio Lateranensi. *e*

CVm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse, econtra quidam clerici cùm ab ecclesiis suis multa beneficia perceperint, bona per eas adquisita, in alios transferre præsumunt. Hoc igitur, quia antiquis canonibus constat inhibitum, nos indemnitati ecclesiarum prouidere volentes, siue intestati decesserint, siue aliis *f* conferre voluerint, penes ecclesias eadem bona præcipimus remanere.

CAP. VIII.

Moderatam eleemosynam de bonis per ecclesiam adquisitis clerici facere possunt, etiam in ægritudine constituti.

Alexander III.

AD hæc *g* præsentibus innotescat, quòd clerici de mobilibus quæ per ecclesiam sunt adepti, de iure testari non possunt. Viuentes tamen & sui compotes moderatè valent aliqua de bonis ipsis non ratione testamenti, sed eleemosynæ intuitu erogare in ægritudine constituti.

CAP. IX.

De bonis propriis, vel acquisitis intuitu personæ clerici, testari possunt, de adquisitis intuitu ecclesiæ non.

---

a *Concil. Tolet. 2.* b *Cap. 4. & cap. 7. eod. tit. in 1. compil.* c *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* d *Beat. Thom. 2. 2. q. 185. art. 6. & 7. & ibidem Caietanum & concil. Trident. sess. 25. de reform. c. 1.* e *adquisisse in antiquis.* f *Sabina, ab. questa.* g *ipsius.* h *Scilicet Gregor. Ianuario episcopo Caralitano lib. 3. epist. 10. regist. & cap. 12. eod. tit. in 1. compil.* i *eulogio.*

a *Gregor. in regist. lib. 12. epist. 30. & cap. 13. eod. titul. in 1. compil.* b *Recepti puto esse proprium viri nomen.* c *al. reliquisset, sed reliquisse in nostris antiquis.* d *impleantur.* e *sub Alexan. III. c. 15. & ca. 4. eod tit. in 3. compil.* f *alij.* g *Post concil. Lateran. sub Alexan. III. part. 29. cap. 8. & ca. 5. eod. tit. in 1. compilat.*

Idem *Vigilenſi* a *epiſcopo.*

QVia *b* nos: [1 & infra.] Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quòd licet clerici de his, quæ paternæ ſucceſſionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio ſunt adepti, ſeu dono conſanguineorum, aut amicorum non habito reſpectu ad eccleſiam, peruenerunt ad ipſos, liberè diſponere valeant. De his tamen, quæ conſideratione eccleſiæ percoeperunt, nullum de iure poſſunt facere teſtamentum.

[1 *Duxit tua f. conſulendos vtrum clerici ſeculares de mobilibus rebus poſſint condere teſtamentum.*]

CAP. X.

Valet teſtamentum quod parœcianus facit coram presbytero parœciali & duobus teſtibus: nec valet contraria conſuetudo. hoc dicit, inhærendo verbis literæ.

Idem *Hoſtienſi epiſcopo.*

CVm eſſes in noſtra præſentia conſtitutus, propoſuiſti talem in tuo epiſcopatu conſuetudinem obtinere, quòd teſtamenta, quæ fiunt in vltima voluntate, pœnitus reſcindantur, niſi cum ſubſcriptione ſeptem vel quinque teſtium fiant, ſecundum quod leges humanæ decernunt. Quia verò à diuina lege & ſanctorum patrum inſtitutis, & à generali eccleſiæ conſuetudine id noſcitur eſſe alienum, cùm ſcriptum ſit, quòd in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum: præſcriptam conſuetudinem improbamus: & teſtamenta, quæ parœciani coram presbytero ſuo, & tribus vel duabus aliis perſonis idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere ſub interminatione anathematis, prohibētes ne quis huiuſmodi audeat reſcindere teſtamenta.

CAP. XI.

Valet vltima voluntas ad pias cauſas coram duobus teſtibus, & eſt caſus ſingularis.

Idem *iudicibus Velletren.* c

RElatum eſt, *d* quòd cùm ad veſtrum examen ſuper relictis eccleſiæ cauſa deducitur, vos niſi ſeptem, vel quinq; idonei teſtes interuenerint, inde poſtpoſitis iudicare: [1. *& ſ.*] Mandamus, quatenus cùm aliqua cauſa talis ad veſtrum fuerit examen deducta, eam nō ſecundum leges, ſed ſecundum decretorum ſtatuta tractetis, tribus aut duobus legitimis teſtibus requiſitis: Quoniam ſcriptum eſt, in ore duorū vel trium teſtium ſtat omne verbum.

[1 *Vnde quia huiuſmodi cauſa de iudiciis eccleſiæ, non ſecundum leges, ſed ſecundum canones debet tractari, & in ipſis diuina ſcriptura teſtante duo aut tres idonei teſtes ſufficiunt.*]

CAP. XII.

De propriis poteſt teſtari clericus: In adquiſitis per eccleſiam etiam ſi ſint mobilia, ſuccedit eccleſia vel ſucceſſor: poteſt tamen aliqua ſeruitoribus vel pauperibus elargiri: ſi autem defunctus habet plures eccleſias vel beneficia, fiet æquè diuiſio inter illa.

Idem *electo capitulo Caſſanen.*

REIatum eſt *e* auribus noſtris, quòd quia ſtatuimus in Lateranenſi concilio, *f* vt bona per eccleſiam adquiſita, ad eam in clericorum obitu deuoluantur: dubitatis an hoc ſit de immobilibus tantum, vel de mobilibus ſentiendum: [1 & infra.] Reſpondemus, quòd generaliter bona *g* quælibet per eccleſiā adquiſita, eis *h* debent iuxta Lateranen. concilium poſt adquirentis obitum remanere: Nomine autem eccleſiæ non epiſcopus vel ſucceſſor clerici morientis, vbi eſt collegium

a *Vigilienſi habent antiq.* b *poſt concil. Lateran. ſub Aleman. III. p. 29. c. 5. & c. 6. eodem titul. in 1. compil.* c *Vellenen.* d *Cap. 10 eod. tit. in 1. compilat. & poſt concil. Lateran. ſub Alex. III. p. 50. c. 8.* e *Cap. 2. eod. tit. in 2. compilat. Vide præ aliis Hoſtienſem & Couarru.* f *Cap. 15.* g *Vide Atrium Pinellum in Rub. C. de bonis mat. in 1. parte.* h *Codex Barbarinus ita: ei debeant, &c. conuenit antiqua compil.*

clericorum, ſed communis congregatio intelligitur quæ rerum illarum debet canonicam diſtributionem & curam habere. Vbi autem in loco defuncti tantum eſt vnus ordinandus, is ea bona (ſicut & alia ipſius eccleſiæ) in Dei *a* timore diſpenſet. Licet autem mobilia per eccleſiam adquiſita, de iure in alios pro morientis arbitrio transferri non poſſint: conſuetudinis tamen non eſt improbandæ, vt de his pauperibus & religioſis locis, & illis, qui viuenti ſeruierant, ſiue ſint conſanguinei, ſiue alij, aliqua iuxta ſeruitij meritum conferātur. Cæterùm, quæ ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proueniunt, diſtribuentur pro arbitrio decedentis. Quia verò nonnulli in diuerſis eccleſiis beneficia poſſident, diuidantur, quæ habuerāt per æſtimationem congruam inter ipſos. *b*

[1 *Reſponſoq; noſtro quæris edoceri, ſi præſcripta bona in vſus epiſcopi vel eorum qui decedenti ſucceſſerunt, de iure tranſeant, vel communi vtilitati eccleſiæ debeant applicari. Primo itaque breuiter.*]

CAP. XIII.

Tenet teſtamentum ſi quis extremam voluntatem ſuam alterius diſpoſitioni committit, & dicitur teſtatus ad pias cauſas, hoc dicit, ſecundum intellectum notabiliorem.

Innocentius III. *Altiſſiodoren. epiſcopo.*

CVm tibi de benignitate: *c* & infra. In ſecunda quæſtione dicimus, quòd qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitionem *d* committit, non videtur decedere inteſtatus.

CAP. XIIII.

De relictis eccleſiæ petit epiſcopus partem ſuam, licet aliquid fuerit ſibi à teſtatore relictum, niſi eo modo & non in fraudem fuerit relictum à teſtatore, quòd maneret ea parte contentus, & legatum agnouerit.

Idem *C. t. ſancti Laurentij in Lucina presbytero Cardinali.*

OFficij: *e* & infra. Secundò quæſiuiſti, cùm quis in teſtamento relinquit epiſcopo propriam portionem, & alia multa monaſteriis vel eccleſiis, vtrum epiſcopus ex illis legitimam poſſit petere portionem: [1. & ſ.] Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quòd ſi portionem illam cum conditione legauit epiſcopo, vt eſſet illa ſola contentus, & epiſcopus acceptauit: quia per hoc aliis renuntiaſſe videtur, de cæteris nō poterit exigere portionem. Quod ſi eam ipſi abſolutè reliquit, portionem ſibi debitam, poterit nihilominus de cæteris vindicare: Si verò conſtiterit, quod in fraudem modicum conſtituit mortuarium, vt in cæteris epiſcopus portione debita fraudaretur (quia fraus & dolus alicui patrocinari non debet *f*). epiſcopus portionem ex illis poterit exigere à canone conſtitutam, ſaluis indulgentiis Romani *g* pontificis, quæ quibuſdam regularibus ſunt conceſſæ.

[1 *Adiiciens autem cum quis in teſtamento, in fraudem modicum conſtituerit mortuarium, & alia dimiſit pro anima ſua, plura nihilominus poſſit epiſcopus exigere portionem de illis à canonibus conſtitutam. Nos autem ſuper his.*]

CAP. XV.

Relictum epiſcopo contemplatione perſonæ non diuiditur cum eccleſia cathedrali: ſecus ſi contemplatione eccleſiæ, ſiue nihil relinquatur eccleſiæ ſiue aliquid ſiue coniunctim, ſiue ſeparatim. Si autem ſoli eccleſiæ eſt factum relictum, epiſcopus habebit portionem canonicam. Præſumitur autem relictum contemplatione eccleſiæ factum, quando fit ab extraneo habente adminiſtrationem: ſecus ſi fiat ab adminiſtrationem non habente.

a *cum Dei, &c.* b *ipſas.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* d *diſpoſitione.* e *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* f *Vide l. hæres meus. ff. de condit. & demon. & l. in fraudem ff. de iure fiſc.* g *Romanorum pontificum.*

Cum

Cum ecclesiis verò inferiorib: episcopus non diuidit sibi relictum, quia non est sibi tanta communio cum ecclesiis inferioribus, sicut cathedrali.

Idem.

REquisisti [a] de his, quæ testator pro anima sua legat in vltima voluntate, qualiter sint inter episcopum & ecclesiam diuidenda. Et quidem regulariter verum est, quòd episcopus debet de his secundum diuersas consuetudines terram vel quartam portionem habere. Sed considerandum est diligenter, vtrum testator leget hoc modo: Relinquo istud [b] episcopo, an relinquo istud ecclesiæ, vel relinquo istud episcopo & ecclesiæ: an relinquo istud episcopo, & illud ecclesiæ. In primo casu distinguendum est, vtrum relinquatur episcopo ab extraneo aut propinquo. Si ab extraneo, generaliter verum est, quod præsumitur esse relictum intuitu ecclesiæ, non personæ: vnde cathedralis ecclesia de illo potest canonicam petere portionem: quemadmodum episcopo competit sua portio, si aliquid ecclesiæ relinquatur. & hoc verum est, nisi testator exprimat quòd velit illud tantum esse episcopi, non ecclesiæ: in quo casu seruanda est dispositio testatoris, secus autem si exprimat quòd velit esse illud tantum ecclesiæ, non episcopi: quia priuata dispositio testatoris non potest generalem constitutionem canonis immutare. Nec est contrarium quod in canone [c] legitur videlicet quòd pontifices quibus ab extraneis aliquid, aut cum ecclesia, aut sequestratim dimittitur aut donatur (quia hoc ille, qui donat, pro redemptione animæ suæ, non pro commodo sacerdotis probatur offerre) non quasi suum proprium, sed quasi dimissum ecclesiæ, inter facultates ecclesiæ computabunt: quoniam hoc est verum, cùm testator ita sequestratim legat illud episcopo, quòd non exprimit vtrum velit ad episcopum tantum, non ad ecclesiam pertinere. Si verò relinquatur illud episcopo à propinquo, præsumitur esse relictum, non intuitu ecclesiæ, sed personæ: nisi fortè contrarium probaretur: & de isto nihil potest ecclesia petere in vita eius. Quod si relinquatur episcopo & ecclesiæ, de illo inter ipsos [d] canonica est diuisio facienda. Si verò istud episopo, & illud ecclesiæ relinquatur siue æqualia siue inæqualia sunt relicta, reducenda sunt ad diuisionem canonicam inter episcopum & ecclesiam cathedralem, nisi ambo velint [e] esse testatoris dispositione contenti, quam [f] propter vltimæ voluntatis fauorem satis decens est obseruare, vbi neque fraus interuenit, neque dolus, ne quisquam nimium defraudetur debita portione. Secus autem est, si aliquid legetur episcopo, & aliqua capellis vel monasteriis, aut aliis piis locis. nam in hoc casu quod legatur episcopo, eius est præcipuum cum ecclesia cathedrali, quemadmodum si cuilibet alij legaretur: & de illis, [g] quæ aliis legantur, portionem canonicam nihilo minus obtinebit: quoniam non est tanta communio inter episcopum, & inter capellas & monasteria, seu alia pia loca, quanta est inter episcopum & ecclesiam cathedralem, cui est spirituali coniugio copulatus: vnde quæ adquirit episcopus, non illis, sed isti tantum adquirit. Illud autem est generaliter obseruandum circa eum, qui potest proprium possidere, prælationem vel administrationem ecclesiæ non habentem, quòd si aliquid relinquatur specialiter, non solum à propinquo, verùm etiam ab extraneo, intelligitur esse relictum, non intuitu ecclesiæ, sed personæ, nisi probatio in contrarium adpareret: & idcirco de illo nec episcopus, nec ecclesia potest in vita eius sibi aliquid vindicare: & hoc intelligitur esse verum, cùm fraus minimè procuratur: quæ si detecta fuerit, patrocinari non debet.

a *Cap. 3 eod. tit. in 3. compil.* b *In codice Barba. relinquo istud episco. aut rel. ist. ecclesiæ: aut relinquo istud ecclesiæ & episcopo: aut rel. istud eccles. & illud episcopo.* c *Canon, cuius hic meminit Papa, est in Concil. Agathensi cap. 6.* d *eos.* e *voluerint:* f *scil. dispositionem.* g *In vno vetusto ita: & de his quæ illis legantur portionem, &c. In alio ita: & de his quæ aliis legantur episcopus portionem, &c.*

CAP. XVII.

In bonis patris, matris, & auiæ, habet quis debitam iure naturæ, in qua grauari nequit: & filius rogatus de restituenda hæreditate sub conditione, detrahit debitum iure naturæ, & Trebellianicam, in qua computantur fructus post litis contestationem percepti.

Idem *episcopo Tuscano* [a]

RAynutius [b] de Clera duas habens filias, Alterocham videlicet & Adiectam, matrem insuper Cleram; & vxorem nomine Adelasiam, in extremis positus condidit testamentum, Alterochæ filiæ puberi vltra dotem, quam ei dederat, domum & quendam hortum in eodem testamento relinquens. Adiectæ verò impuberi reliquit cætera bona sua [c], adiiciens vt Alterocha & soboles quam gestabat in vtero, eidem impuberi succederent, si absque liberis moreretur. Mortuo itaque testatore, tutores impuberis eam cum omnibus bonis eidem relictis à patre, iure Lombardo cuidam P. nomine tradiderunt: quæ filium ex eo suscipiens tandem sine liberis est defuncta: cuius bona idem P. maritus eius superstes aliquanto tempore possedit in pace: qui cum alia muliere matrimonium contrahens, & filios suscipiens ex eadem, diem clausit extremum. Postmodum inter Alterocham & filium eius ex vna parte, & filios eiusdem P. & Raynerium tutorem eorum ex altera: super bonis prædictis eiusdem Adiectæ suscitata materia quæstionis cœperunt coram G. iudice Tuscan. adinuicem litigare: coram quo Alterocha & filius eius bona [d] quondam Raynutij tanquam ex causa fideicommissi vel substitutionis sibi debita petierunt, tutore filiorum prædicti P. ex aduerso dicente, quòd obstabat illis annalis præscriptio, vsucaptio pro dote, ac longi temporis silentium diuturnum. Insuper allegabant, quòd de bonis illis tam tertia Cleræ matris testatoris & tertia Adelasiæ vxoris eiusdem, quàm & quarta per Trebellianum nomine ipsius Adiectæ erant ante omnia deducendæ. Dictus verò iudex, supradictum Raynerium tutorio nomine pupillorum in restitutione bonorum Raynutij condemnauit, & tertia Cleræ primo deducta, quam Adiectæ ac viro suo donauerat: de qua in substitutione, quam fecit Raynutius, non videtur aliquatenus cogitasse: deducta quoq; tertia Adelasiæ, quam ipsa P. vendiderat supradicto: præcepit etiam idem iudex de his rebus illas tertias deducendas, de quibus deduci poterant [e] secundum Tuscanæ [f] consuetudinem ciuitatis. Deduci præterea quartam per Trebellianum idem iudex iniunxit, cùm etiam quilibet extraneus restitutione grauatus eam deducere potuisset. sed vtraque pars ab illa sententia prouocauit [1 & 1.] Cùm autem coram G. [g] diacono cardi. auditore à nobis concesso fuisset diutius litigatum, ipse de mandato nostro sententiam supradicti iudicis, videlicet [h] in eo, quòd dixit tertiam Cleræ & tertiam Adelasiæ integraliter deducendas, pronunciauit iniustam, & ab ea legitimè prouocatum, definiens, sic illas tertias deducendas, vt legitima portio iure naturæ debita Alterochæ illi salua sit in vtraque: ad cuius restitutionem dictum Raynerium condemnauit. In eo verò, quòd quartam per Trebellianum idem iudex censuit retinendam:

a *Tuscanen. al. Tusam. al. Tuscul.* b *Rannutius. al. Ranutius. vide ca. 13. tit. De sent. & re iud. in 3. compil.* c *Cætera habent vetusta: in recentioribus, certa, sed mendosè.* d *al. ita: dicta bona quondam Ranusij.* e *potest.* f *Tuscan. al. Tusculana.* g *C.* h *dictio videlicet, deest in pluribus antiquis.*

ſententiam confirmauit eiuſdem, ita videlicet, quòd fructus de bonis ipſius à tempore litis conteſtatæ percepit à prædicto P. & filius eius poſt mortem Adiectæ computentur in ea: qui ſi ſuffecerint *a* ad quartam & fructus eius, eo nomine alia deductio nulla fiat: alioquin iuxta quantitatem fructuum perceptorum computationis ratio habeatur. Quia verò pater Adiectæ ipſam in legitima *b* non potuit adgrauare, legitimam ipſam videlicet eius partis, quæ ſibi debebatur ab inteſtato, deducendā cenſuit, & etiam *tertiam* retinendam, ita quòd deductio fiat tantummodo de his rebus, de quibus ſecundum Tuſcanæ *c* conſuetudinem ciuitatis fieri conſueuit. In eo autem quòd prænominatus iudex condemnauit Raynerium nomine pupillorum ad reſidui reſtitutionem Alterochæ ac eius filio faciendam, ipſius ſententiam confirmauit. Nos igitur eiuſdem cardinalis ſententiam ratam habentes, ipſam auctoritate apoſtolica confirmamus.

[1 *Cum autem propter hoc partes ad noſtram præſentiam acceßiſſent, di. fi. G. S. Mariæ in porticu diac. card. conceßimus auditorem.*]

CAP. XVII.

Epiſcopus compellit fideicommiſſarios, ſeu executores teſtamenti ad exequendas pias voluntates defunctorum, etiam ſi teſtator hoc interdixiſſet.

Gregorius IX. *Nemon. epiſcopo.* d

TVa nobis fraternitas intimauit, quòd nonnulli tam religioſi, quàm clerici ſeculares & laici pecuniam & alia bona quæ per manus eorum ex teſtamentis decedentium debent in vſus pios expendi: non dubitant aliis vſibus adplicare. Cùm igitur in omnibus piis voluntatibus ſit per locorum epiſcopos prouidendum, vt ſecundum defuncti voluntatem vniuerſa procedant, licet etiam à teſtatoribus id contingeret interdici: mandamus, quatenus executores teſtamentorum huiuſmodi, vt bona ipſa fideliter & plenariè in vſus prædictos expendant, monitione præuia compellas.

CAP. XVIII.

Filius rogatus reſtituere hæreditatem, detrahit tertiam iure naturæ, & quartam Trebellianicam: in quibus poteſt legata relinquere, hæredes inſtituere, & pœnam imponere.

Idem.

RAynaldus *e* Peponis filius, hæres ab ipſo inſtitutus, hoc modo, vt patruis ſuis hæreditatem reſtitueret, ſi abſque filiis maſculis moreretur: cum eis (mortuo Pepone) ſuper quibuſdam bonis hæreditatis eiuſdem in tres arbitros compromiſit: quorum duo, mortuo reliquo (prout ex forma compromiſſi poterāt) procedentes, taliter arbitrati fuerunt, quòd neutra pars haberet licentiam transferendi quocunque modo in alium res prædictas, niſi in eorum filios maſculos ex ipſis legitimè deſcendentes: & quod contra hoc fieret, non valeret. Porrò dictus R. prolem non habens condidit teſtamentum, in quo medietatem partis ſuæ de rebus prædictis, quibuſdam auunculis ſuis, aliam verò medietatem & reliqua bona paterna vni ex patruis ſuis & eius filiis legauit, adiiciens vt bona, in quibus ex teſtamento vel ab inteſtato dicti hæredes R. poſſent ſuccedere, ſi venirent contra legatum dictis auunculis ſuis debitum, ad ipſos pro determinatis portionibus deuenirent. Demum eodem R. naturæ debitum perſoluente, ac vno ex patruis hæreditatem adeunte, prædictam, cum dicti auunculi aduerſus eundem patruum ac filios eius coram iudice *f* communitatis Vrbenaten. *g* mouerunt quæſtionem, petendo pro rata, quæ ipſos contingit, legatum prædictum, & reſtitui eis ſi contra ipſum illi venirent, quæcunque occaſione teſtamenti eiuſdem R. ad ipſos peruenerant, vel poterant perueniſſe. Præfatus iudex ab illorum impetitione ſuper legato ipſos abſoluens, ad reſtitutionem aliorum bonorum ſententialiter condemnauit eoſdem. A cuius ſententia cùm ambæ partes noſtram audientiam adpellaſſent, petente vtraque parte dicti iudicis ſententiam infirmari, quatenus contra ſe fuerat promulgata, & quatenus pro ſe faciebat, executioni mandari. *a* Dilectus F. noſter O. ſancti Nicolai in carcere Tullianen. diaco. cardi. lite coram ſe legitimè conteſtata, quoniam idem R. habebat in bonis quondam Peponis patris ſui tertiam partem debitam iuræ naturæ, in qua grauari nequiuit, necnon quartam Trebellianicam, quam quilibet extraneus reſtitutione grauatus deducere potuiſſet, *b* propter quod in rebus prædictis auunculis legatis portiones eaſdem habuit R. præfatus, eaſque potuit in vltima voluntate legare, ac per hoc legatum tenuit vſque *c* ad tertiam & quartam præfatas: licet ipſas non expreſſerit, in legando, pronunciauit (non obſtante præmiſſo arbitrio, quod nec *d* legatum teneret, non poterat impedire) iudicem ipſum in eo, quòd ſuper hoc dictum patruum in totum abſoluit, qui confeſſus eſt ſe pro medietate poſſidere prædicta, perperam iudicaſſe, condemnauitque ipſum ad reſtitutionem medietatis tertiæ & quartæ partis ipſius legati pro rata, quæ dictos auunculos de ipſo contingit, & in reſiduo præfati iudicis ſententiam confirmauit. Cæterum in eo, *e* quòd idem iudex dictum patruum, & eius filios totaliter in aliis, quæ in ſecundo articulo petita fuerant, condemnarat, malè ipſum pronunciaſſe decreuit, quia filij eius contra voluntatem teſtatoris non inueniuntur aliquid commiſiſſe, cum nihil de petitis reperti fuerint poſſidere. Verùm in portione, quam patruus habebat in bonis illis ratione quartæ & tertiæ prædictorum, *f* quas R. habuit in bonis eiſdem, *g* in quibus eius inſtitutio & legatio ac adiectio penè tenebat pro rata eoſdem auunculos contingente, de prædicto legato confirmauit ſententiam iudicis ſupradicti. Eodem patruo & eius filiis in reſiduo abſolutis, & ſaluo nihilominus ei ex iure inſtitutionis beneficio legis Falcidiæ. *h* In reſtitutione præfati legati, ſi intra tempus legitimum voluntati paruerit teſtatoris, cùm inuentarium *i* fecerit, & contra voluntatem teſtatoris lex Falcidia inducatur. Nos itaque ipſius cardinalis ſententiam ratam habentes, eam auctoritate apoſtolica confirmamus.

CAP. XIX.

Executor teſtamentarius, qui ſuſcepit illud officium, exequi compellitur.

Idem.

IOannes clericus, & P. laicus, executores vltimæ voluntatis O. clerici S. Crucis, qui venerabilibus & piis locis de bonis ſuis in vltima voluntate legauit, mandans inſuper ſatisfieri creditoribus per eoſdem: poſt mandatum ſuſceptum per diœceſanum *k* cogi debent teſtatoris explere *l* vltimam voluntatem.

CAP. XX.

Ponit quædam legata, in quibus non ſoluitur canonica portio, niſi fiat in fraudem.

DE his, quæ in ornamentis, vel pro eis, *m* ſeu fabrica, luminariis, *n* anniuerſario, ſeptimo, vige-

a *ſufficiunt.* b *legitimam.* c *Tuſcan.* d *Nomonienſ. al. Nouion. al. Noutonenſ.* e *Vide Ferdin. Vaſq. li. 2. de ſucceſſ. creat. § 20. Tornielllum & Marianum Socinum in Rub. D. de leg. 1.* f *Communis in antiquis.* g *Vrbenetanen. al. vrbemontan. al. vrbenetan. al. vrbeuentarino.*

a *Vide l. etiam, vbi datur ratio huius dicti. ff. de min.* b *Vide l. in ratione § quod vulgo per Bartol. ff. ad l. Falcid. & authen. de hære. & fal. in prin.* c *al. quartam partem.* d *quod ne.* e *hoc.* f *prædictarum.* g *eiuſdem.* h *Vide l. ex facto § ſi ff. de vulg. & pupil.* i *In vulgatis male, cumq; inuentarium, &c.* k *al. diœceſanum epiſc. &c.* l *adimplere.* m *al. cerei in vulgat.* n *ſeu anniuerſario.*

ſimo,

simo, tricesimo *a* die, siue aliis, ad perpetuum cultum diuinum legantur ecclesiis, vel reliquis piis locis, canonica portio. (Dummodo in fraudem, non fiat vt ea episcopus seu parœcialis ecclesia debeat defraudari) deduci non debet.

DE SVCCESSIONIBVS AB intestato.

TITVLVS XXVII.

CAP. I.

Clericus bona propria dare potest, cui vult: sed si decedat intestatus, & non habet consanguineos, succedit ecclesia. hoc dicit iuncta gl.

Ex Concilio apud Altenen. *habito. b*

SEd hoc *c* ibidem inuentum est de episcopis, presbyteris, & clericis: vt *d* si per hæreditatem, vel alio modo intuitu personæ aliquid adquisierint, donare eis liceat cui voluerint dum viuunt. Si autem ante obierint, quàm hoc fecerint, *e* altari cui seruiunt, omnia perpetuo sanctificentur, & in ius eius tradantur.

CAP. II.

Si olim seruus, presbyter factus intestatus decedat, eius bona diuiduntur secundum formam hic contentam. h. d. secundum intellectum singularem, qui hodie etiam tenet.

Ex concilio Tribur. *f*

SAncto *g* concilio adlatum est, quòd quidam laici improbè agunt contra presbyteros suos, ita vt de morientium presbyterorum substantia partes sibi vindicent, sicut de propriis seruis. Interdicimus itaque ne hoc vlterius fiat, sed sicut liberi facti sunt ad suscipiendum gradum, & agendum officium diuinum, ita nil ab eis præter diuinum officium exigatur. Peculium verò ipsorum diuidatur in quatuor partes, quarum vna episcopo, altera *h* ecclesiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus adsignetur: & si non sint *i* idonei parentes, episcopus eam recipiat, & in vsum ecclesiæ diligenter distribuat. Et si quis contra hoc præsumpserit anathematizetur.

CAP. III.

Adiungendo duos notabiles & singulares intellectus huius capituli, summatur secūdum quemlibet intellectum. Et primò sic: Valet testamentum ad pias causas conditum per verba enunciatiua, etiam propter aliud prolata, quanquam successio seu testatio veniat ad exclusionem alterius ecclesiæ. Vel aliter secundum alium intellectum, & sic: Per vnum testem de veritate, & per confessionem etiam incidenter factam probatur oblatio, etiam quo ad effectum consequendi bona oblata.

Innocentius III. *k Murnen. episcopo.*

CVm dilectus *l* filius abbas de Brusia, pro causa, quam aduersus episcopū Aduenen. habebat, diutius expectasset: abbas proposuit ante dictus, quòd archipresbyter de Alerio, ad participationem orationum monasterio de Brusia, obtulit se & sua: [*1 & j.*] Sufficienter intelleximus esse probatum, quod dictus archipresbyter agens in extremis velut vltimam exprimens voluntatem, adseruit se & sua monasterio contulisse. Vnde cùm requisitus esset, vt conderet testamentum, respondit se non posse *m* testari: quia se & sua contulerat monasterio sæpedicto: & licet vnus testis solus dixerit se vidisse, quando se & sua obtulit monasterio: quia tamen alij testes dixerunt se audiuisse ipsum in abbatis præsentia, quod *n* prædictum est, confitentem non tanquam sufficienter probantes, sed tanquam vehementer adminiculantes, adsertionem abbatis plurimum adiuuabant. Quia verò pars episcopi adserebat se velle probare, quòd dictus archipresbyter in extremis laborans tanquam phreneticus alienatus erat *a* mente, vnde non valuit, quod expressit: Nos causam *b* illam tibi sub hac forma duximus committendam, quòd nisi præfatus episcopus legitimè probauerit sæpedictum archipresbyterum suæ mentis compotem non fuisse, cùm vltimam voluntatem expressit, super impetitione monasterij perpetuum ei silentium imponatur, & compellatur restituere monasterio, quæcunque de bonis ipsius archipresbyteri, vel etiam monasterij occupauit. Si verò legitime probauerit archipresbyterum, quæ super vltima voluntate præmissa sunt, alienata mente dixisse: ad faciendam ei nomine parœcialis ecclesiæ (cuius ipse *c* administrationem gesserat dum vixisset) restitutionem bonorum, quæ ipsius archipresbyteri fuerant, monasterium condemnetur, cùm idem archipresbyter ab intestato decesserit: ipsique monasterio super impetitione episcopi silentium imponatur.

[*1 Quibusdam rebus suis vsui suo simpliciter reseruatis. De manu cuiusdam fratris eiusdem cœnobij augmentationem coronæ in signum illius oblationis accepit, & quod hanc concessionem hoc modo fecisset, & non suo nomine, sed monasterij possidebat, & monasterio quicquid acquirebat, acquireret: sæpe fuit in communi capitulo protestatus, & in hoc etiam publicè per 20. annos fere idem presbyter nullo contradicente vel reclamante permansit, ita quod per publicam famam in omnib. notum erat. Nam abbas de Bruxia qui pro tempore fuerat ei ipsi monachi rebus illius non secus quàm aliis rebus monasterij proprij sciente episcopo Edunens. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante publicè vtebatur. Id autem quod mente compos dictus archipresbyter fecerat inter viuos in vltima voluntate mente sanus, licet æger corpore, confirmauit. Cúmque idem abbas & monachi res sic legitimè datas, & alias quas ipsi archipresbytero concesserant ad vtendum ad suum monasterium reducere volens, prædictus episcopus eis violentiam inferens, non solum res archipresbyteri, sed etiam res ipsius monasterij occupauit: quas cum in bona pace repeterent, ipsi rebus illis, vt ei posset grassandi materia plenior indulgeri sed apost. appellauit, in octauas S. Martini proxima præteriti, sua terminum appellationi præfigens. Econtra prædictus nuncius episcopi allegauit, quod antequam donatio illa facta fuit, archipresbyter erat positus extra mentem, ita quod cùm interrogatus fuisset, An monachi vis tu habitum suscipere, & respondisset, Volo: statim interrogatus ab alio, Vis tu esse asinus? respondit, volo similiter. sicq; prædicti monachi eum ad suum monasterium deportarunt. quod idem nuncius se obtulit probaturum, quibus auditis & cognitis*]

DE SEPVLTVRIS. *d*

TITVLVS XXVIII.

CAP. I.

Decedens intestatus, sepelitur in sepulchro maiorum, vel vbi eligitur sepultura parœcialis, tamen ecclesia habebit canonicam portionem eius, quod relinquit ecclesiæ sepulturæ. h. d. secundum veriorem intellectum.

Leo III.

NOs instituta *e* maiorum patrum considerantes, statuimus vnumquenq; in maiorum suorum sepulchris iacere, vt patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere sepulturam, & etiam alienam. dominus enim & magi-

---

a *Hæc dictio die, nusquam apparet.* b *Altens.* c *Ca. 1. eod. tit. in 1. compil.* d *Dictio vt, deest in omnibus manuscr.* e *præfecerint.* f *Triburiensi.* g *Burch. li. 2. Dec. c. 206. Iuo. p. 6 c. 281. & c. 2. eod. tit. in 1. compil.* h *altera vero.* i *sunt* k *Niuernens. al. Lunens.* l *Ca. vn. eod. tit. in 3. compil.* m *contestari.* n *dictum.*

a *erat à mente.* b *ipsam.* c *dictio ipse, deest vt plurimum in antiquis.* d *in vn. Vaticano ita: De sepultura mortuorum.* e *Post Concil. Later. sub Alex. III. p. 43. c. 2. & c. 3. eod. tit. in comp. & vide c. 2. eod. tit. lib. 6.*

ter alienam elegit, vt propriam. Sed quia dignus eſt operarius mercede ſua, tertiam partem ſui iudicij illi eccleſiæ dari cenſemus, in qua cœleſti pabulo refici conſueuit, vt iuxta Apoſtolum ſint conſolationem ſocij, vt fuerint paſſionum: & ſic demum vbicunque libitum fuerit, eligat ſepulturam. Aliter *a* ne fiat, auctoritate domini noſtri qui per Prophetam locutus eſt, dicens: Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui: ſub anathematis vinculo deteſtamur, & contradicimus.

CAP. II.

Qui conuertitur ad monaſterium, medietatem bonorum, quæ pro anima ſua diſpoſuit, tenetur relinquere eccleſiæ parœciali.

Leo Papa *omnibus fidelibus per Dardaniam conſtitutis.*

RElatum eſt auribus noſtris: [1 *& ſ.*] Mandamus, vt quicunque amodò in monaſterio conuerti voluerit, ſiue in morte, ſiue in vita omnium rerum & poſſeſſionum, quas pro ſalute animæ ſuæ decreuit diſponere, medietatem *b* eccleſiæ, ad quam dignoſcitur pertinere relinquat.

[1 *Eſſe quoſdam peruersè agentes qui ſubuertere nituntur, atq; diuidere conantur eccleſiæ vnitatem, videlicet abbates, monachos qui non zelo charitatis, ſed ſtudio rapacitatis inuigilant, atque ſeducere conantur ſeculares, quos illaqueare poßint, vt res ſuas atque poſſeßiones ſiue in morte ſiue in vita monaſteriis ſuis tradant, & eccleſiis quibus ſubiecti eſſe videntur, & à quibus baptiſmum, pœnitentiam, Euchariſtiam necnon pabulum vitæ cum lacte carnis acceperunt vel accipiunt, nihil de bonis relinquunt: hunc denique fomitem diſcordiæ nos animaduertendo modis omnibus inhibere volumus, & ne amplius fiat omnimo prohibemus, conſiderantes non eſſe bonum ſi illi qui fuerunt ſocij paßionis ſecundum Apoſtolum, fuer. immunes ſocietate conſolationum, & quia dignus eſt mercenarius mercede ſua, ideo præcipimus atque.*]

CAP. III.

Vbi quis ſepulchro maiorum relicto elegit ſepulchrum in loco minus religioſo dolo inductus, ſeu ex contemptu, ſeu non dimiſſa eccleſiæ ſuæ canonica portione expreſſè vel tacitè, non tenet electio h. d. ſaluando iſtum textum, quantum fieri poteſt.

Innocentius III. c *Genuenſi archiepiſcopo.* d

FRaternitatem *e* tuā non credimus ignorare mortuorum ſepulchra, & cœmeteria apud illas eccleſias, & monaſteria ex antiquo eſſe diſpoſita, in quibus religioſorum fratrum conuentus ſunt conſtituti & orationes atque miſſarum ſolemnia, tam ꝑ viuis, quàm pro defunctis frequentius celebrantur. vnde ipſorum deuotioni & extremæ voluntati, qui apud huiuſmodi eccleſias ſepeliri deſiderant, minimè contradicendum eſt. Qui verò relictis antiquis eccleſiis: & patrum aliorumque parentū ſuorum ſepulchris, contra conſuetudinem patrum veteris Teſtamenti, qui cum patribus *f* ſuis ſepulti eſſe leguntur, ad noua & minus religioſa loca ſe transferunt, irrationabiliter & contra antiquam inſtitutionem facere videntur. Vnde ſi P. de Caſtello contra antiquam & rationabilem conſuetudinem aliquid de corpore ſuo ſepeliendo mandauit, hoc non præiudicat rationi, ſed viribus debet carere. Quocirca mandamus, quatenus corpus ipſius monachis ſancti Stephani reddi facias, & cum ſuis patribus ſepeliri.

CAP. IIII.

Si quis in ægritudine, de qua decedit, offert ſe & ſua monaſterio, eccleſia parœcialis habet inde canonicam portionem, ſecus ſi in ſanitate.

Alexander III. *epiſcopo Sphalen.*

DE his *a*, qui in infirmitate vel ſanitate cum bonis ſuis ad religioſa loca ſe transferunt, nihil tibi vel eccleſiis, à quibus receperunt ſalutis pabula, relinquentes. hoc tuæ volumus prudentiæ innoteſcere, quod ſi in ægritudine ipſa ad religionem tranſeant, dum modo de ægritudine illa decedant, de bonis ſuis ipſis eccleſiis, à quibus adſumpti fuerint, canonica debet portio exhiberi. Si verò ad religioſa loca ſe in ſanitate tranſtulerint, de his quæ locis ipſis conferent, cogi non poſſunt aliquid præſcriptis eccleſiis impertiri, quia liberum eſt eis tunc bona ſua, non ſolum religioſis, ſed etiam quibuslibet priuatis conferre perſonis.

CAP. V.

Qui ſepeliunt parœcianum alienum, quem ſepelire non debent, coguntur reſtituere corpus, & qua ratione ipſius obtinuerunt. h. d. cum cap ſequenti.

Idem.

EX parte *b* canonicorum *c* Obrigen. nobis eſt intimatum, quod prior de Inſula quendam parœcianum ſuum poſt adpellationem ad nos factam in ſua eccleſia ſepeliuit: [1 *& infr.*] Mandamus, quatenus præfatum priorem compellas, vt memoratis canonicis prædicti parœciani corpus reſtituat, *d* & exinde amicabiliter conueniat cum eiſdem.

[1 *Vnde quoniam hoc eccleſiaſticæ inſtitutioni contrarium eſt, & à rationis tramite penitus alienum vt quis falcem mittat in meſſem alienam, f. t.*]

CAP. VI.

Summatum eſt ſ. cap. prox.

Idem *decano & magiſtro R.* e *Rauennaten.*

CVm *f* liberum ſit: [1 *& infrà.*] Ad audientiam noſtram peruenit ex conqueſtione abbatis, & fratrum ſancti Martini Laudonen, quòd cum presbyter quidam corpus cuiuſdam mulieris (prout in vltima voluntate diſpoſuit) ad eandem eccleſiam ſepeliendum deferret, monachi S. Vincentij Laudon. corpus ipſius violenter rapere, & in eccleſia ſua ſepelire minimè dubitarunt: [2 *& ſ.*] Mandamus, quatenus ſi ita eſſe inueneritis, præfatos monachos compellatis, vt oſſa præfatæ mulieris, & beneficia, quæ occaſione ſepulturæ ipſius recepiſſe noſcuntur, memoratis fratribus cum integritate reſtituant, & de cætero *g* talia facere non præſumant.

[1 *De vniuerſis inſtitutionibus ſanctorum patrum apud religioſa loca in vltima voluntate ſibi eligere ſepulturam, canonicæ proculdubio obuiat rationi, qui deuotioni & extremæ voluntati decedentium in hac parte contradicere præſumitur.*]

[2 *Et hoc idem de filio R. canis præſumpſerunt. Super quo vtique vehementi ſumus admiratione commoti, cùm idem monachi & ſanctorum patrum inſtitutionibus contrairent & priuilegia præd. noſtrorum & noſtra quæ prædicti fratres de libera ſe habere ſepultura proponunt, ſatagunt violare. Inde eſt quod ſ. v.*]

CAP. VII.

Mulier nupta liberè poteſt ſibi eligere ſepulturam.

Lucius III.

DE vxore verò *h* vtrum quemadmodum vir liberam debet habere ſepulturam: Nobis videtur, quòd nulla ſuper hoc inter virum & mulierem *i* ſit facienda diſtinctio, ſed vtriq; in caſu iſto æqualem eſſe credimus facultatem, cùm electio iſta ad eum potius ſtatum pertineat, in quo mulier ſoluitur à lege viri *k*

---

a *Geneſ. 49. Exod. 14. Lucæ 10. 1. Theſſal. 5. 2 Corint. 1. Prouer. 22.* b *13 quæſt. 2. c. 7.* c *imò ſecundus ait Contius.* d *al. Ianuenſi, ſed iam alibi monui olim Genuam, Ianuam vocatam.* e *Cap. 5. eod. tit. in 1. comp. Vide Concilium Matiſconenſe ſecundum, cap. 17. Adde quod de hac materia ſancitum, & poſt Decret. ca. 2.* f *De ſepult. lib. 6.*

a *Poſt Con. Later. ſub Alex. III. par. 49. ca 6. & cap 6. eod. tit. in 1. compil.* b *Ca. 1. eod. tit. in 2. compil.* c *Oburgen. al. Obligen.* d *al. aut exinde.* e *Remen.* f *Cap. 2. eod. tit. in 2 compil.* g *In antiquis ita: de cætero ſimilia non præſumant.* h *Cap. 7. eod. tit. in 1. compil. & poſt Concil. Later. ſub Alex. III. ca. 6.* i *vxorem.* k *Vide l. in tempus. ff. de hære. inſtit. & l. ſponſæ. cum not. C. de donat. ante nupt.*

Pater

Pater filios impuberes, vbi voluerit, potest sepeliri facere, si hoc habet consuetudo hoc dicit.

Vtrum autem pater quo magis voluerit minores filios valeat sepelire, non inuenimus à sanctis patribus definitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.

CAP. VIII.

Si parœcianus ecclesiæ cathedralis alibi sepelitur, de ipsius funeralibus, seu relictis ecclesiæ sepulturæ debetur quarta capitulo ecclesiæ cathedralis.

Idem *præposito & capitulo Fauentin.*

CVm super quodam *a* capitulo: & infra. Præsentium auct. statuimus, vt si aliquem parœcianorum vestrorum alibi contigerit eligere sepulturam, de testamento ipsius quarta vobis portio relinquatur.

CAP. IX.

In quantitate canonica, quæ debetur ecclesiæ parœciali, statur loci consuetudini.

Clemens III.

CErtificari voluisti *b* à nobis, quomodo illa clausula, quæ in priuilegiis solet adponi, salua iustitia illarum ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora adsumuntur, intelligi debeat & exponi. Cùm autem super hoc articulo diuersa antecessorum nostrorum manauerint instituta: Leone iustitiam illam quandoque tertiam partem, quandoq; mediam, & Vrbano quartam fore censentibus: nos tale præbemus in hac varietate responsum, vt sicut beatus Hieronymus *c* inquit, vnaquæque prouincia in suo sensu abundet secundum rationabilem consuetudinem regionis *d* illa iustitia circa medietatem, vel tertiam, aut quartam partem pro locorum diuersitatibus adtendatur.

CAP. X.

Priuilegiati super iure funerandi sepelire possunt illos, qui apud eos eligunt sepulturam, soluendo tamen canonicam portionem ecclesiæ parœciali. Si verò alios sepeliunt, tenentur restituere quicquid occasione funeri receperunt.

Inno. *episcopo Claremonten. & abbati Maurien.*

IN nostra præsentia *e* constitutis priore ecclesiæ montis Ferrandi & procuratore hospitalariorum Claremonten. diœc. idem prior proposuit, quòd prædicti hospitalarij quosdam parœcianos suos, quorum duo erant intra annos legitimos, receperunt ad ecclesiasticam sepulturam. Econtra prædictus proposuit procurator, quòd tam ex priuilegio, quàm ex indulgentia speciali, licet hospitalariis omnes passim præter excommunicatos & interdictos ad ecclesiasticam sepulturam recipere, qui apud illos elegerint sepeliri, fidelique commissa in vltima voluntate relicta possunt licenter accipere, soluta tantummodo quarta parœciali ecclesiæ, de cuius parœcia mortuorum corpora adsumuntur, præterquam de equis & armis, quæ indulta sunt ipsis in *f* subsidium terræ sanctæ, de quibus quartam deducere non tenentur: [[1] *& infrà.*] Talem super his duximus sententiam proferendam, quòd prædicti hospitalarij de cætero non recipiant parœcianos ecclesiæ *g* supradictæ ad ecclesiasticam sepulturam, nisi apud eos *h* elegerint sepeliri: & tunc parœcialis ecclesia de oblationibus, lectis, & aliis, quæ defunctus pro anima sua in vltima dispositione reliquit, præterquam de equis & armis recipiat quartam partem, & hospitalarij residuum habeant, nisi dolo, vel fraude eorum defunctus inductus fuerit ad dispositionē huiusmodi faciendam. Nihilominus ipsis hospitalariis iniungentes, vt de quarta trium millium solidorum priori satisfaciant memorato, cùm constet eos à parœcianis eius illos solidos

a *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil.* b *Cap. 3. eod. tit. in 2. compil.* c *ad Lucinium.* d *Vide l. Labeo. ff. de sup leg. & l. cum de lanionis § asinam ff. de fun. instruc.* e *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* f *ad.* g *prædicta ecclesia.* h *illos.*

recepisse, nisi sit sufficienter ostensum, quòd eorum oblati vel conuersi fuissent. Eisdemque præterea duximus iniungendum, quòd nisi probauerint, quòd G. *a* parœcianos prioris, qui fuit interfectus in campis, apud ipsos elegerit sepulturam, vniuersa, quæ ipsius intuitu eius *b* receperunt, priori restituant memorato: *c* alioquin, quartam partem solummodo restituere teneantur. Pro illis verò, quos constat intra annos legitimos decessisse, quæ sepulturæ eorum gratia receperunt, restituant vniuersa.

[1 *Cùm igitur hæc & alia quæ coram episcopo fuerunt proposita, idem nobis fideliter retulisset, auditis & intellectis attestationib. & allegationibus vniuersis de f. n. consilio.*

CAP. XI.

Casualiter mortuus priuari non debet ecclesiastica sepultura.

Idem *archiepiscopo Turonen.*

EX parte *d* parentum M. nobis est intimatum, quòd cùm nobilis vir dominus I. de insula *e* Butardi eidem posuisset insidias, quam solicitauerat sæpe de stupro, & ipsa gartionibus, qui eam rapere nitebantur, super quendam pontem occurreret, tandem fugiens manus illorum, in amnem de ponte cadens fuit casu submersa. Quocirca mandamus, quatenus cùm illa non sponte præcipitauerit se de ponte, sed (sicut superius est expressum) casu ceciderit, corpus eius tradi facias ecclesiasticæ sepulturæ: præsertim cum ex honesta causa fugisse noscatur, & cui communicabatur viuenti, communicandum sit iam defunctæ.

CAP. XII.

Si ossa excommunicatorum sunt sepulta in ecclesiastico cœmeterio, & discerni possunt, debent exhumari & proiici: aliàs secus.

Idem *Nidrosien.* f *archiepiscopo.*

SAcris *g* est canonibus institutum, vt quibus non communicauimus viuis, non communicemus defunctis: & vt careant ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab ecclesiastica vnitate præcisi, *h* nec in articulo mortis ecclesiæ reconciliati fuerint.

Vnde si contingat interdum, quòd vel *i* excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio casu in cœmeterio ecclesiastico tumulentur, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & procul ab ecclesiastica sepultura iactari. Quod si discerni nnon poterunt, expedire non credimus, vt cum excommunicantum ossibus corpora extumulentur fidelium: cum licet *k* non obsit iustis sepultura nulla vel vilis, impiis tamen celebris, vel speciosa *l* non prosit.

CAP. XIII.

Terra cœmeteriata pro sepultura fodienda vendi non debet.

Innocentius III. *episcopo Magalon.*

ABolendæ consuetudinis peruersitas apud montem Pessulan. (vt dicitur) inoleuit, vt decedentibus non prius permittatur effodi sepultura, quam pro terra, in qua sepeliendi sunt, certum precium ecclesiæ persoluatur: & infra. Mandamus, quatenus cum loci diœcesanus existas, inhibeas clericis ne quicquam omnino præsumant exigere hac de causa.

CAP. XIIII.

Excommunicatus, qui per suum presbyterum fuit absolutus in morte, in cœmeterio sepeliri debet, & ad satisfaciendum coguntur hæredes.

Gregorius IX. *episcopo. N.*

a *VV.* b *receperint.* c *Vide l. 1. cum no. C. de inst. & substit. & l. quæ sub conditione § quoties cum ver. seq. ff. de cond. instit.* d *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* e *Dictio Butardi, deest in omnibus antiquis exemplaribus.* f *Vitrosiensi. episcopo.* g *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* h *Vide l. 2. ff de ca. pum. per Bart.* i *al. laicorum.* k *Hæc verba sunt B. Aug. lib. De cura pro mort. agend. cap. 2.* l *preciosa.*

PArochiano tuo, qui excommunicatus pro manifeſtis exceſſibus, videlicet homicidio, incendio, violenta manuum iniectione in perſonas eccleſiaſticas, eccleſiarum violatione vel inceſtu fuit, dum ageres in extremis *a* per presbyterum ſuum iuxta formam eccleſię abſolutus, non debent cœmeterium & alia eccleſiæ ſuffragia denegari. Sed eius horedes & propinqui, ad quos bona peruenerunt ipſius, vt pro eodem ſatisfaciant, cenſura eccleſiaſtica compellendi.

DE PAROCHIIS, ET ALIENIS parochianis.

TITVLVS XXIX.

CAP. I.

Inter epiſcopum ſubſtitutum epiſcopo hæretico, & ipſum epiſcopum hæreticum reuerſum, & ex diſpenſatione receptum, diuiditur epiſcopatus modo hic expreſſo.

Ex concilio Africano. *b*

SI epiſcopus *c* ex Donatiſtis ad catholicam vnitatem eſt conuerſus, æqualiter inter ſe diuidant eas quæ ſic inuentæ fuerint, vbi ambæ partes fuerint, id eſt, vt alia loca ad illum, alia ad aliũ pertineant, ita vt ille diuidat, qui amplius temporis in epiſcopatu habet, & minor eligat. Quòd ſi fortè vnus fuerit locus, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Sed ſi antiqui catholici ſuum voluerint, & illi ſuum, qui ex Donatiſtis conuerſi ſunt: plurimorum voluntas paucioribus præferatur. *d* Si autem partes æquales ſunt, maioris temporis epiſcopo deputetur. *e* Si enim ita plurima loca inueniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, *f* vt non poſſint æqualiter diuidi, velut ſi in impari numero fuerint, diſtributis locis, qui parem habent numerum, quicunq; locus remanſerit, hoc in eo ſeruetur, quod dictum eſt, cum de vno loco ſuperius tractetur.

CAP. II.

Presbyteri parochiales dominicis diebus & feſtiuis parœcianos alienos ad miſſam admittere non debent, ſi ex contemptu ad eorum eccleſiam accedunt.

Ex concilio Naneten. *g*

VT dominicis vel *h* feſtiuis diebus presbyteri antequam miſſam celebrent plebem interrogent, ſi alterius parœcianus in eccleſia ſit, qui proprio contempto presbytero ibi velit miſſam audire: quem ſi inuenerint, ſtatim ab eccleſia abiiciant.

CAP. III.

Epiſcopus parochianum alterius ſine ipſius licentia ordinare non poteſt, nec eum aliter iudicare.

Hadrianus papa. *i*

NVllus epiſcopus alterius parochianum iudicare præſumat: & infra. Nam qui eum ordinare non potuit, nec iudicare poteſt.

CAP. IIII.

Fines parochiarum, de quibus conſtat, vel finibus cohærentia præſcribi non poſſunt.

Vrbanus III.

SVper eo verò, *k* quod apud vos intelleximus dubitatum, an quod de finibus & *l* his, quæ finibus cohærent, non præſcribendis, ſtatutum per canones eſſe dignoſcitur, ſit in parœciarum *a* limitibus, ſicut in prouincialibus admittendum. Reſpondemus quod bene videtur in vtroq; ſeruandum, ſi fines legitima probatione, vel aliàs indubitata fide conſtitit eccleſiaſtica ordinatione ſtatutos.

CAP. V.

Si parœcianus ſeu diœceſanus domicilium transfert, primus prælatus in eo iura epiſcopalia, ſeu diœceſana, ſibi non vindicat: decimæ tamen prædiales illius parœciæ ſibi debentur, niſi alteri debeantur ex conſuetudine.

Clemens *b* III.

SIgnificauit *c* nobis Aconen. *d* epiſcopus, quòd cum poſt recuperationem Aconen. ciuitatis, ad habitandum in ea ſe quam plurimi contuliſſent, qui ante generalem occupationem terræ ſanctæ in aliis ciuitatibus regni Hieroſolymitani elegerant manſionem: [1 &c.] Fraternitati tuæ, *e* mandamus, quatenus prædictorum locorum prælatos, vt ſi nullam in prædictos Aconen. habitatores iuriſdictionem vſurpent, nec ab eis temporalia exigant, quibus ſpritualia non miniſtrant, diſtrictione, qua conuenit compellatis: ita quòd ſi de agris in eorum parœcia conſtitutis fructus percipiunt, & in vltramarinis partibus ratione prædiorum decimæ perſoluuntur, deinceps eis ipſas cum integritate perſoluant: dicto verò Aconen. tanquam diœceſano ſuo cogantur de cæteris reſpondere.

[1 *Et in ea reſidentiam fecerunt aliquantam, & adhuc etiam reſident in eadem, prælati prædictarum ciuitatum eos ad ſoluenda ſibi iura eccleſiaſtica compellunt. Quia verò tranſgredi terminos à patribus conſtitutos aut falcem mittere in meſſem alienam non oportet.*

DE DECIMIS, *f* PRIMITIIS, & oblationibus.

TITVLVS XXX.

CAP. I.

Exprimit quatuor genera decimarum, quæ ex veteri lege debebantur.

Hieronymus *ſuper Ezechielem.* g

DEcimam partem omnium frugum Leuiticæ tribui populus ex lege debebat. Rurſus ex ipſis decimis Leuitæ, hoc eſt inferiorum miniſtrorum gradus decimas dabant ſacerdotibus. Erant quoque & *h* aliæ decimæ, quas vnuſquiſque de populo Iſrael in ſuis horreis ſeparabat, vt comederet eas, cùm iret in templum in vrbe Hieruſalem, & in veſtibulo templi ſacerdotes & Leuitas ad conuiuium inuitaret. Erant autem & aliæ, quas pauperibus recondebant. At verò primitiæ quas de frugibus offerebant, non erant ſpeciali nomine definitæ, ſed offerentium arbitrio derelictæ. Traditionem quoque accepimus Hebręorum non lege præceptam, ſed arbitrio magiſtrorum inolitam, quòd qui plurimum, quadrageſimam partem dabant ſacerdotibus: qui minimum, ſexageſimam inter quadrageſimam & ſexageſimam licebat quodcunque voluiſſent offerre, Quod igitur in Pentateucho dubium derelictum eſt, hic *i* ſpecialiter definitur propter ſacerdotum auaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis offerendis.

CAP. II.

Non poteſt congruè ſummari, propter varietatẽ lecturarum.

Paſchalis II.

NOuum *k* genus exactionis eſt vt clerici à clericis decimas exigant, cùm nuſquam in lege domini

a *Quis dicatur conſtitutus in extremis, vide in leg. 3. cum l. ſequen. ff. de donat cau. mor. Bart. in l. 1. C. de ſacr. ſanc. eccleſ.* b *cap. 85. in conc. Lat.* c *Cap. 1. eodem titul. in 1. compil.* d *Vide l. & ſuum hæredem. §. fina. cum l. ſequent. De pactu.* e *deputentur.* f *fuerunt.* g *Vanoten. al. Naueten. ſed legendum Naneten. eſtque hoc decretum ibi cap. 1. non cap. 429. vt refert Burch. lib. 2. decr. cap. 2. nec cap. 19. vt refert Iuo part. 2. cap. 122.* h *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.* i *Burch. libro 2. dec. cap. 29. Iuo p 6. cap. 140 & cap. 3. eod. titul. in 1. compilatione.* k *poſt concil. Late. ſub Alex. 3. cap. vlt. & cap. 5. eod. tit. in 1 compilat.* l *vol.*

a *Liminibus.* b *Clemens.* c *Cap. vni. eod tit. in 2. compil.* d *Acon.* e *al. veſtra.* f *De materia huius titul. vide Thom. 22. q. 80. & 87.* g *Cap. 45. & ca. 1. eod. tit. in 2. compila.* h *Hæc dictio &, deeſt.* i *al. hoc.* k *Poſt Conc. Later ſub Alex 3. p. 13. c. 16. & cap. 17. eod. tit. in 1. compilat.*

hoc legamus. non enim Leuitæ à Leuitis decimas accepisse leguntur. Illi profectò clerici, qui à clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, decimas eis debent.

CAP. III.

Compositio super decimis non tollitur per priuilegium sequens si de illa mentionem non facit.

Hadrianus *Vigoren & Herforden. episcopis.*

EX multiplici *a* conquestione V. presbyteri accepimus, quòd cùm inter abbatẽ de Brudeia, de consensu totius conuentus, & prædictum presbyterum talis intercesserit *b* conuentio, scripto monachorum authentico roborata, quòd monachi dicto presbytero & ecclesiæ suæ de blado, & vniuersis leguminibus, quamdiu viueret, decimas persoluerent, exceptis minutis decimis, quas idem presbyter quietas clamauit, idem abbas à nobis priuilegium obtinuit, vt de laboribus, quos propriis manibus aut sumptibus excolunt, nulli decimas soluere tenerentur: [1 & j.] Vnde quia non fuit nostræ intentionis per priuilegium nostrum conuentioni derogare prædictæ: mãdamus, quatenus abbatem & monachos, vt eandem conuentionem (non obstante dicto priuilegio, nisi de ipsa contineatur in eo) inuiolabiliter teneant & obseruent, vel exinde secum pacificè conueniant, adpel. postposita compellatis.

[1 *Qui si quidem reuersus ad propria tantam apud H. regem illustrem Angliæ gratiam & fauorem inuenit, quod totam terram rex ipsius villæ, in qua ecclesia præfati presbyteri sita est, monasterio ipsius in perpetuam eleemosynam contulit: quo facto præd. abbas vniuersis colonis illius villæ expulsis, totam terram prædictæ parochiæ excolens propriis sumptibus ecclesiæ debitos reditus subtraxit.*]

CAP. IIII.

Monachi tenentur soluere decimas prædiales, de prædiis nouiter cultis, de quibus decimæ prius soluebantur.

Idem *Thomæ Cantuarien.* c *archiepiscopo.*

COmmissum [est] nobis [1 & j.] Peruenit *d* ad nos quòd monachi de Bossæ, ecclesiæ sanctæ Mariæ, in cuius parœcia commorantur, decimas ex integro non persoluunt. Ea propter mandamus, quatenus eos vt decimas de terris cultis, in quibus olim domus constructæ fuerant, præfatæ ecclesię cum ea integritate persoluant, qua priusquam in eadem parœcia morarentur, solebant persolui, compellas. Et sicut etiam de pascuis olim decimæ persoluebantur, ita nunc de eisdem ad frugum fertilitatem translatis, decimas volumus absq; deminutione persolui.

[1 *A Deo dispensationis officium admonet, & exhortatur multipliciter vt vniuersis Christi fidelibus & ecclesiis debeamus vtiliter prouidere, atque integra iura sua nos oportet atque illibata conseruare.*]

CAP. V.

Per excommunicationem compellitur quis ad soluendas decimas de molendinis, & aliis hic contentis, & cap. seq. hoc dicit, cum seq.

Alexander III. *Cantuarien. archiep. & eius suffraganeis.*

PEruenit *e* ad nos: [1 & j.] Mandamus, quatenus parœcianos vestros monere curetis, & si opus fuerit, sub excommunicationis districtione compellere, vt de prouentibus molendinorum, *f* piscariarum, fœno, & lana, decimas ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persoluant.

[1 *Quòd cùm parochiani vestri decimas bonorum suorum consueuerint ecclesiis, quibus debentur cum integritate persoluere: nunc tam laudabili consuetudine prætermissa, quidam ex eis de lana, & de fœno, & de prouentibus molendinorum & piscariarum ipsis ecclesiis subtrahere non verentur. Quoniam igitur institutioni diuinæ manifestius obuiant, qui decimas ipsas ecclesiis non persoluunt, f. v. per ap. s. p.*]

CAP. VI.

Summatum est cum præcedenti, & declaratum vt in præcedenti dictum est.

Idem *Vintonien.* a *episcope.*

NVncios: *b* [1 & j.] Mandamus, quatenus parœcianos tuos de apibus, & de omni fructu decimas persoluere eccles. districtione compellas.

[1 *Et literas tuæ f. ea qua decuit benignitate recepimus, & petitiones tuas quoad licuit curauimus exaudire, sicut illius personæ quam pura in domino & feruenti charitate diligimus: & cuius commodis & profectibus intendere volumus diligenter. Cum igitur ad officium tuum spectent ea in quibus nostri præcepti desideres nostra auct. muniri, tanto in his debuisti facilius exaudiri, quanto ipsam eorum specialius salutem respiciunt, de quibus in extremo iudicio redditurus es rationem. Inde est quod F. t. per apost. sed. præd.*]

CAP. VII.

Decima fructuum statim cùm collecti sunt, solui debet, non deductis expensis.

Idem *Exonien. episcopo.*

CVm homines *c* de hortona. de frugibus ix. partibus sibi retentis decimam ecclesiæ, cuius parochiani sunt, sine deminutione soluere teneantur: & antequam id faciant, seruientibus & mercenariis suis de frugibus non decimatis debita totius anni pro seruitio suo impendant, tunc demum de residuo decimam persoluentes: Mandamus, quatenus eos cogatis, vt decimam statim *d* fructibus collectis persoluant, atque de subtractis & retentis dignam satisfactionem exhibere procurent.

CAP. VIII.

Priuilegiati super decimis non soluendis, de iis prædiis, quæ ab aliis conducunt, decimam soluere tenentur.

Idem *monachis de Neuclan.* e

DIlecti *f* filij abbas, & fratres sanctæ crucis sua nobis conquestione monstrarunt, quòd prædia vnde decimas, & in magna parte sustentationem consueuerunt habere à plerisque laicis conduxistis, & recepistis ad firmam. Vnde quoniam iidem fratres ex hoc grauantur enormiter, nec fuit intentionis nostræ, aut antecessorum nostrorum, vt de possessionibus, quas conduxistis, *g* decimas non soluatis: mandamus, quatenus de prædiis, quæ cõduxistis in parœciis suis, de quibus consueuerunt decimas percipere, plenariè soluatis eisdem, vel cum ipsis amicabiliter componatis.

CAP. IX.

Reuocatur priuilegium si ex post facto incipit enormiter nociuum esse.

Idem *abba. & fratribus Dolen.* h

SVggestum *i* est ex parte vestra, quod abbas & fratres monasterij de Vrsin. decimas à vobis auferre conantur. Dis. v. mandamus, quatenus cum prædicto abbate, & fratribus super ipsis decimis componatis. nam quando Roman. ecclesia ordini vestro priuilegia de decimis dederat, ita erant ratæ abbatiæ vestri ordinis, quod exinde nulli poterat de iure scandalum suboriri: sed nunc in tantum argumẽtatæ sunt, ac possessionibus

a *Cap. 17. eod. tit. in 1. compil. & post Conc. Later. sub Alex. III p. 13. c. 11.* b *interuenerit.* c *Hunc existimo esse B. Tho. Cantuarien. arch. qui circa annum Christi 1171. pro libertate ecclesiæ asserenda martyrio traditur sub Alex. III.* d *Ca 3. eod. tit. in 1. compil & post Concil p. 13 ca. 12.* e *Cap 2. eod. tit in 1. compil* f *vide l. si manifestè. C. de ser. & aqua. per Bart. & l. 1. ff. de aqua plu. ar.*

a *Vitorrens. al. Vuintonien* b *Ca 18 eo. ti. in 1. comp. & post Conc. p. 4. c 3.* c *Ca. 4. eo. tit in 1. cõp.* d *de fructib.* e *Nembio, al. Noruolo. Neuelo, al. Neuolesia.* f *Ca. 6. eo. tit. in 1. comp. & post Conc. p. 13 ca. 2.* g *cõdu ctu.* h *Dolen.* i *Cap. 9. eod. tit. in 1. comp. & post Conc. Later. sub Alex. III. p. 13. cap. 4.*

ditatæ, quòd multi viri ecclesiastici de vobis apud nos querelam *a* sæpe proponunt.

CAP. X.

Cistercienses, templarij, & hospitalarij decimam prædiorum suorum, quæ proprijs manibus aut sumptibus excolunt, soluere non tenentur: alij verò religiosi non soluunt decimas de hortis & nutrimentis animalium, nec de noualibus, quæ proprijs manibus ac sumptibus excolunt.

Idem *Terraconensi* b *archiepiscopo*.

EX parte *c* tua ad nos noueris peruenisse, quòd alibi monachi & nigri, & quidam alij *d* religiosi ecclesias tuæ iurisdictionis reditibus decimarum occasione priuilegiorum, quę sibi Romana indulsit ecclesia, spoliare præsumunt. Sanè nolumus te latêre, quòd prædecessores nostri ferè omnibus religiosis decimas laborum suorum concesserant. *e* Sed prædecessor noster Hadrianus solis fratribus Cisterciensis ordinis, & templariis, & hospitalariis, decimas laborum suorum, quos propriis manibus vel sumptibus colunt, indulsit: cæteris verò, vt de noualibus suis, quæ propriis manibus vel sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis decimas non persoluant: quem sumus super his imitati. Quare ij, quibus hoc indultum est, hac occasione decimas de aliis rebus ecclesiæ suæ non possunt subtrahere, vel sibi aliquid vlterius vindicare.

CAP. XI.

Priuilegium super decimis laborum non extenditur ad terras, quæ aliis traduntur excolendæ.

Idem.

LIcet *f* de benignitate sed. apost. sit vobis indultum, vt de laboribus, quos propriis manibus vel sumptibus colitis, nemini decimas soluere teneamini. propter hoc tamen non est licitum vobis decimas de terris vestris subtrahere, quas aliis traditis excolendas.

CAP. XII.

Priuilegium super decimis laborum, etiam ea, quæ non sunt noualia, comprehendit.

Idem.

AD audientiam *g* nostram: [1 & j.] Illud priuilegij capitulum praua quidam interpretatione peruertentes, quo Cisterciensibus indulgetur, ne de laboribus quos propriis manibus ac sumptibus excolunt, aliquis decimas ab eis exigat: adserunt quòd pro laboribus, noualia intelligi debent: [2 & j.] Mandamus, quatenus non permittatis hoc fieri. nam si intelligeremus tantummodo de nouaribus: vbi ponimus *h* de laboribus: de nouaribus poneremus. *i*

[1 *Noueris peruenisse, quod cum quidam vestrûm à dil. filiis, nostris fratribus Cistercien. ordinis de laboribus, quos propriis manib. aut sumptibus excolunt, decimas exigere & extorquere conantur.*]

[2 *Verùm quoniam fratres præscripti ordinis de benignitate apost. fouere debemus & volumus, & ne vllus contra eos materiam habeat malignandi, vel eos contra iustitiam molestandi quamlibet, attentius prouidere volentes, f. v.*

CAP. XIII.

Decima nouaium debentur ecclesiæ, in cuius parœcia surgunt; si verò non sunt in certa parœcia, debentur diœcesano, qui potest sibi retinere, vel alteri ecclesiæ concedere.

Idem *Brixien. episcopo*.

QVoniam *k* nobis solicitudo tua requisiuit, quid de decimis noualium tuæ diœce. tibi sit statuendum. Respondemus, vt si terræ, quæ arabiles sunt, intra certam alicuius ecclesiæ parœciam fuerint, decimas earum (tua parte retenta) eidem ecclesiæ facias adsignari. Alioquin ipsa secundum discretionem à Deo tibi datam, alij *a* ecclesiæ deputare, vel ad opus tuum poteris retinere.

CAP. XIIII.

Decimæ possunt exigi.

Idem *Remensi archiepiscopo*. b

PArochianos: [1 & j.] Cùm decimæ non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint institutæ, quasi debitum exigi possunt.

[1 *Verò tuos ad soluendas decimas ecclesiis, quibus eas debent, ecclesiastica debes seueritate compellere.*]

CAP. XV.

Decima laico iure hæreditario concedi non potest.

Idem *Ambianen.* c *episcopo*.

AD hæc *d* donationem decimæ, quam abbas sancti S. de Monstrali cuidam loco concessit per successionem tenendam: (Quoniam sanctuarium de iure hæreditario possidere non debet) viribus carere decernas: & laicum (nisi decimam ipsam ipsi ecclesiæ liberè resignauerit) vinculo excommunicationis adstringas.

CAP. XVI

Iudæi coguntur prædiales decimas soluere, aut prædia dimittere.

Idem *Marsilien.* e *episcopo*.

DE terris, quas Iudæi colunt, tuæ *f* prudentiæ respondemus, vt eos ad decimas persoluendas, *g* vel possessiones penitus renunciandas, cum omni districtione compellas, ne fertè occasione illa ecclesiæ valeant suo iure fraudari.

CAP. XVII.

Decimæ vel oblationes ecclesiæ laicis concedi non possunt, & prælatus contra faciens est puniendus.

Idem.

QVamuis *h* sit *i* graue nimis, & diuini dignũ animaduersione iudicij habeatur, quod laici quidam quod sacerdotum est, in ecclesiasticis rebus vsurpant: maiorem tamen incurrunt formidinem, quod fomitem sui erroris dicuntur in ipso clero aliquoties inuenire, dum quidam prælatorum ecclesiæ decimas, & ecclesiis disponere eis indulgent, & eos in deuia mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad viam vitæ fuerant reuocandi: [1 & j.] Statuimus, vt si quis alicui laico in seculo remanenti ecclesiam, decimam, oblationemque concesserit, à statu suo, sicut arbor quæ inutiliter terram occupat, succidatur, & donec emendet, dolore suæ iaceat ruinæ prostratus.

[1 *De quibus dicit dominus per Prophetam: Populi mei peccata comedunt, & ad iniquitatem prouocant. Unde.*]

CAP. XVIII.

Statur consuetudini, an colonus soluat decimam ecclesiæ, in cuius parœcia sita sunt prædia, an ecclesiæ, vbi audit diuina, & percipit ecclesiastica sacramenta?

Idem.

CVm sint *k* homines in parœcia vnius ecclesiæ (sicut asseris) qui terras in alia parœcia excolunt: t. di. nos consuluit, cui ecclesiæ de terris illis decimas soluere debeant: [1 & j.] Sanè non est nobis facilè super hoc certũ *l* dare responsum: cùm auctoritates sanctorum patrum etiam sint diuersæ. Et ideo in huiusmodi dubitatione ad consuetudinem duximus recur-

a *Querimoniam.* b *Turonen. al. Terrascon.* c *Ca. 10. eod. tit. in 1. compil.* d *Alij viri religiosi.* e *Concesserunt.* f *Cap. 11. eod. titul. in 1. compil.* g *Cap. 13. eod. tit in 1. compil.* h *Posuimus.* i *Vide l. ab hostib. § sed quod simpliciter. ff. ex quibus cau. ma. & l. 3. ff. de offic. præ.* k *Ca. 25. eod. tit. in 1. compil.*

a *Aliis ecclesiis* b *Post conc. par. 26. cap. 21. deest hec inscriptio cap 26. eod. tit. in 1. comp* c *Abienens. al. Ambiens.* d *Capit. 27. eod. titul. in prima compilatione.* e *Masilien.* f *Cap. 28 eod. titul. in prima compilatione.* g *Vide l. imperator ff de pub. cum no. per Bald. & l. comperit C. de præscript. xxx. vel xl. anno.* h *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* i *Verbum sit, deest in aliquot antiq.* k *Cap. 3. eod. tit. in 2. comp.* l *Certum responsum tibi dare.*

rendum,

rendum, *a* & attendendum etiam, si illæ ecclesiæ in vno sint, vel in diuersis episcopatibus constitutæ: quia difficile nimis videtur, vt vna ecclesia in episcopatu alterius recipiat decimas: cùm ex hoc episcopatuum fines confundi non immeritò viderentur.

[1 *An illi in qua diuina audiunt, & alia ecclesiastica percipiunt sacramenta.*]

CAP. XIX.

Non potest laicus transferre decimam in alium laicum, etiam si cum titulo illam possideat. h.d. cum gloss.

Ex concilio Lateranen.

PRohibemus *b* ne laici decimam cum animarũ suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit, & ecclesiæ non reddiderit, Christiana sepultura priuetur.

CAP. XX.

Decima personalis debetur ecclesiæ, vbi quis percipit sacramenta, licet alibi lucrum contigerit. In prædiali verò statur consuetudini, si in aliena parœcia colonus prædium coluit.

Lucius III. *Strigoniensi archiepiscopo.*

AD apostolicæ *c* sedis regimen: [1 *& infrà.*] Intelleximus quòd quædam consuetudo in Hungaria inoleuit, vt multitudo populi plerunq; de parœcia vnius episcopi in diœcesim alterius transferatur: in qua licet per multa tempora moram traxerit: vterq; tamen episcoporum, tam is cuius parochiam reliquerunt, quàm is cuius parochiani sunt facti, decimationem requirit. Ideoq; tua nos duxit fraternitas consulendos, cui potius decimæ sint reddendæ. Noueris igitur, quòd æquũ est, vt illi ecclesiæ decimæ personales reddantur ab eis, in qua ecclesiastica percipiunt sacramenta. Decimas verò messium, *d* vel fructuum arborum, si coluerint in alia parochia, quàm in ea, in qua habitant (quoniam à diuersis diuersa cõsuetudo tenetur) tu eligas in hoc casu, quod per consuetudinem diu obtentam ibidem noueris obseruatum.

[*Licet immeriti dignatione diuina vocati, omnibus sumus ecclesiæ filiis debitores, & pro scientiæ nostræ modulo respondere cogimur consultationibus singulorum.*]

CAP. XXI.

De omni fructu prædij soluendæ sunt decimæ.

Clemens III. *e*

EX parte *f* canonicorum ecclesiæ tuæ nobis est querela proposita, quòd quidam agricultores, cùm simul vel diuersis temporibus anni, in eodem horto, vel agro diuersa semina sparserint, non nisi de vnius illorũ seminum fructibus decimas illi persoluunt: [1 *& infrà.*] Mandamus, quatenus si noueris rem taliter se habere, agricultores illos, vt de omnibus prædiorum *g* fructibus decimas absq; deminutione persoluant, ecclesiastica censura compellas.

[1 *Qui etiam decimas de agrorum prouentibus, non curant exsoluere, nisi quibusdam deductis expensis, quas faciunt pro illis ad aream, vel ad horrea deportandis. Quia igitur per hæc canonicis ipsis & ecclesiæ Dei non modica irrogatur iniuria, cum Leuitis absque expensis deductis decimas sit iniunctum expendi.*]

CAP. XXII.

Decimæ prædiales soluendæ sunt, expensis non deductis.

Cælestinus III.

NOn est *h* in potestate hominum, cùm plantant arbores, vel aliqua semina terræ mandant: [1 *& §.*] Reuera sicut sancti patres in suis tradiderunt scripturis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, de ipsa etiam militia, de venatione, & de omnibus bonis decimæ sunt ministris ecclesiæ tribuendæ, ita vt qui de his ea soluere neglexerint, ecclesiastica districtione debeant percelli: [2 & §.] Volumus ergo & districtè præcipimus, quatenus antequam vllas *a* deducatis de bonis prædictis expensas, decimas ecclesiis, ad quas pertinent, cum integritate debita persoluatis.

[1 *Quid eis satio vel plantatio sit reddditura. Cùm iuxta verbum Apostoli ad literam exponendam, neq; qui plantat benè aliquid faciat, neq; qui rigat, sed Deus qui tribuit incrementum. Audiuimus autem quod quidam vestrûm de vineis, oliuetis, carmelis & frugibus, non nisi primo deductis expensis seminum laboris vel agriculturæ decimas curant ecclesiis exhibere.*]

[2 *Præterea si quis omnino domino decimas non dederit, quæ sunt tributa egentium animarum, & ex debito requiruntur ad decimam partem, vt docet Augustinus, remoueri meretur.*]

CAP. XXIII.

De redditibus molendini ad ventum, soluendæ sunt decimæ.

Idem.

EX transmissa *b* querela rectoris ecclesiæ de N. intelleximus: [1 & §.] Quia fidelis homo de omnibus, quæ licitè potest acquirere, decimas erogare tenetur. Mandamus, quatenus H. militem ad solutionem decimarum de his, quæ de molendino ad ventum proueniunt, sine deminutione aliqua compellaris.

[1 *Quod cum M. miles molendinum quoddam ad ventum in terra quadam infra fines parochiæ, de cuius terra prouentibus decimas solebat ecclesia percipere, memorata construxit, de ipsius prouentibus vel obuentionibus decimas ei soluere contradicens, in salutis suæ periculum detinere non veretur. Vnde.*]

CAP. XXIIII.

Locator vel conductor possessionum tenentur ad decimas, nisi se immunes ostendant.

Innocentius III. *Pistorien. episc.*

A Nobis *c* tua fraternitas requisiuit: [1 *& infrà.*] Cùm igitur quilibet decimas soluere teneatur, nisi à præstatione ipsarum specialiter sit exemptus: Fraternitati tuæ taliter respondemus, quòd à dantibus & recipientibus possessiones ad firmam de fructibus, quos percipiunt, decimæ sunt soluendæ: Nisi ab eis ostendatur; quare ab huiusmodi sint immunes.

[1 *Vtrum ab illis decimas exigere debeas qui possessiones dant vel recipiunt ad firmam, cum alij se conentur per alios excusare quo minus cogantur ad decimas persoluendas.*]

CAP. XXV.

Imperialis concessio, sub quacunq; forma à solutione decimarum eximere non potest.

Idem *Vercellen. episcopo.*

TVa: *d* & infra. Porrò cum laicis nulla sit de spiritualibus *e* concedendi, vel disponendi facultas, imperialis concessio quantumcunque generaliter fiat, neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ diuina constitutione debentur.

Decimæ noualium non pertinent ad laicum, qui decimas habet in feudum. h.d.

---

a *vide l. minimè. & l. de interpretatione ff de legibus.* b *Cap. 23. eod. tit. in 1. compil. quam sit periculosum detinere decimas, tradit Guid. pap. dec. 283.* c *Cap. 29. eod. tit. in 1. compil.* d *in vulgat. lib. legitur, ita: super decimis verò, &c. sed in omnibus Cod. manuscript. habetur vt est impressum.* e *Cælestinus.* f *Cap. 5. eod. tit. in 2. comp.* g *prædictorum.* h *C. 4. eod. tit. in 2. comp.*

a *Dictio vllas, deest in omnibus antiquis codicibus.* b *C. 7. eod. tit. in 2. compil. vide concil. Trident. Sess. 25. de reformat. cap. 2. & concil. Matisc. 2. ca. 5. & B. Thom. 22. quæst. 87. art. 2.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. compilat. & de materia textus & gloss. vide Couarru. lib. 1. Var. resol. cap. 17. & Guid. pap. dec. 266. & 284. Adde Syluestr. in sum. verb. decima § 5.* d *Cap. 4. eod. tit. in 4. compilat. vide Host. & Oldra. cons. 109.* e *al. de spiritualib. reb.*

Nec occasione *a* decimationis antiquæ (licet in feudum decimæ sint concessæ) sunt decimæ noualium vsurpandæ, cùm in talibus non sit extendenda licentia, sed potius *b* restringenda.

CAP. XXVI.

Sine deductione seminis & sumptuum debent dominus & colonus decimam soluere, & non cui voluerint ecclesiæ vel pauperibus, sed ecclesiæ cui debentur: nec ab hoc excusantur propter malitiam clericorum.

Idem *eidem*.

TVa nobis fraternitas intimauit, *c* quod quidam laici *d* decimas ecclesiis & clericis tuis, peruersis machinationibus subtrahere moliuntur. Quidam enim ex eis semen & sumptus, qui fiunt in agricultura, dicunt primitus deducendos, & de residuo impendendam decimam asseuerant. Alij verò de portione fructuum, quã à colonis accipiunt partem decimæ separantes, eam capellis suis aut aliis clericis, aut etiam pauperibus conferunt, vel in vsus alios pro sua voluntate conuertunt. Nonnulli etiam vitam clericorum tanquam abominabilem detestantes, decimas eis ob hoc subtrahere non verentur: [1 & *j*.] Verùm si ad Deum (à quo cuncta bona procedunt) assertores huiusmodi debitum respectum haberent, ius ecclesiasticum diminuere non contenderent, nec decimas (quæ tributa sunt egentium animarum) præsumerẽt detinere. Cùm enim Deus,* cuius est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo, deterioris conditionis esse non debeat, quam dominus temporalis, cuius statutum de terris, quas exhibet aliis excolendas, non quidem deductis sumptibus aut semine separato, necessario cum integritate persoluitur: nimis profectò videtur iniquũ si decimæ, quas Deus in signum vniuersalis dominij, sibi reddi præcepit, suas esse decimas & primitias asseuerans, occasione præmissa, vel excogitata magis fraude deminui valeant, cùm Deo debita sit solutio decimarũ, in tantum, vt ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipse pro suo cultu concessit, laici si moniti reddere *e* noluerint, ecclesiastica *f* sunt districtione *g* cogendi. Et cùm de cunctis omnino prouentib. decimæ sint reddendæ, sicut colonus de parte fructuum, quæ sibi remanet ratione culturæ: sic & dominus de portione, quam percipit ratione terræ, decimam reddere, sine deminutione tenetur. Prætextu verò nequitiæ clericorum nequeunt eas (nisi quibus ex mandato diuino debentur) pro suo arbitrio erogare: quum nulli sit licitum aliena cuiquam concedere præter domini voluntatem: [2 & *inf*.] Quoniam igitur pati nolumus, vt ecclesiarũ & clericorum iura præsumptione qualibet minuantur: mandamus, quatenus omnes qui ratione personarum, aut etiam prædiorum decimas ecclesiis & clericis tuæ diœces. exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas appellatione *h* remota compellas.

[1 *Quidam insuper asserentes se possessiones, & omnia iura sua cum omni honore atq; districtu per imperialem concessionem adeptas, decimas sub huius generalitate detinere præsumũt, occasione præterea veteris decimationis, quam asserunt sibi concessam, aliqui decimas noualium sibi non metuunt vsurpare.*]

[2 *Quanquam per solicitudinem pastoralis officij sunt à sua nequitia coercendi, & cum de cunctis omnino prouentibus decimæ sint reddendæ: sicut colonus de parte fructuum quæ sibi remanet de ratione culturæ: sic & dominus de portione quam perceperit de ratione terræ decimam reddere sine diminutione tenetur.*]

CAP. XXVII.

Priuilegium super decimis non soluendis ecclesiasticæ personæ concessum noualia comprehendit. h.d. secundum intellectum, qui placet Panorm.

Idem *abbati sanctæ* a *Columba Senonen.*

EX parte *b* tua: [1 & *j*.] Cùm *igitur* tibi, quod maius est, sit concessum, vt videlicet decimas de laboribus terræ parœciarum tuarum, cum integritate percipias de noualibus eas exigere satis potes: quia vbi maius conceditur, minus concessum esse videtur.

[1 *Fuit hoc propositum coram nobis quòd cùm tibi de laboribus terræ parochiarum tuarum ecclesiis, sicut asseris, sit indultum decimas cum integritate perciperes, dignaremur misericorditer indulgere, vt de terris quæ infra parochias tuas nouiter rediguntur, ad culturam de indulgentia nostra exigendi decimas facultatem habere.*]

CAP. XXVIII.

Negotiator de lucro decimam soluit deductis expensis, quas facit de pecunia decimata: expensæ verò, quæ fiunt pro habendis fructibus non deducuntur, & de fructib. soluitur decima, etiam non deductis expensis factis pro restauranda.

Idem Helien. *episcopo.*

PAstoralis *c* officij, &c. [1 & *j*.] Explicari postulasti, vtrum quis possit de molendinis, & piscariis necessarias expensas deducere, priusquam soluit decimas ex eisdem, sicut est in negotiatione concessum? Ad quod respondemus, quòd licet circa res adquisitas, vel factas de pecunia decimata, cùm ipsæ venduntur, credamus deducendas expensas, & de residuo, quasi de lucro decimas persoluendas, vt si vendatur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut quælibet merces. Expensas tamen, quæ fiunt pro fructibus percipiendis, ex illis, de quibus fructus proueniunt, non credimus deducendas, etiam si fuerint decimatæ: quoniam salua decima, fructus efficiuntur eorum, qui faciunt ipsas expensas. Fructus autem ipsos *d* alienari posse non credimus, nisi cum onere decimarum. Nec pro restaurando detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decimæ persoluuntur, credimus deducendas expensas, de prouentibus decimandis: quia penes dominum res permanent restauratæ, vt si pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus destruatur.

CAP. XXIX.

Qui præscribit decimam in aliena parœcia, si tibi insurgunt noualia ipsorum decimas non habebit.

Idem.

CVm *e* contingat interdum in tua diœces. [1 & *j*.] Cùm in quibusdam parœciis ad quasdã ecclesias, vel personas ecclesiasticas ab antiquo pertineat perceptio decimarum, & de nouo fiant noualia in eisdem, quæris à nobis, ad quam huiusmodi noualium decima incipiat pertinere? Vnde inquisit. t. t. respon. quòd cùm perceptio decimarum ad parochiales ecclesias de iure communi pertineat, decimæ noualium, quæ fiunt in parochiis earundem, ad ipsas proculdubio pertinere noscuntur, nisi ab his, qui alias percipiunt *f* decimas, rationabilis causa ostendatur, *g* per quam adpareat noualium ad eos decimas pertinere.

---

a *vide decis. Capell. Tolosanæ 440.* b *vide l. cum quidam sum vulga. ff. de liber. & posthu.* c *Cap. 2. eodem. tit. in 3. compil.* d *in recent. impressis, decimas ecclesiæ à clericis tuis, &c. sed nos ex antiq. exempla. Greg. reposuimus, vt est impressum, quam lectionem agnouit Hostiens.* * *Psal. 22.* e *soluere.* f *sint.* g *vide concilium Tridentin. Sess. 25. de reformat. cap. 12. adde concil. Matis. 2. c. 5. & Synodum Ticinensem § in sacris.* h *vide hic Henricum Boich.*

a *Sanctæ Columbanæ, al. sancti Columbani.* b *Ca. 3. eod. tit. in 3. compil. & faciunt tradita per Ias. in l. 1. de transact.* c *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil. vide Turrec. in c. reuertimini. 16. q. 1.* d *illos.* e *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil. vide Couarru. li. 1. Var resol. c. 17. circa fin.* f *accipiunt.* g *vide l. non omn. per Bar ff de legibus.*

[1 Præterea

[1 *Praterea requisisti cum aliqua pradia de quibus ecclesiis aut personis ecclesiasticis decima soluebantur, ad fratres Cistercien. ordinis donationis vel emptionis vel alio titulo deuoluuntur, an iidem fratres de talibus pradiis ipsis ecclesiis vel personis decimas soluere teneantur. Super quo tale damus responsum, quod cum pradictis fratribus à sede apostolica sit indultum, vt laboribus suis quos propriis manibus aut sumptibus excolunt, decimas nulli prorsus absoluere teneantur, de pradiis taliter adquisitis ecclesiis vel personis ecclesiasticis decimas soluere non teneantur, dummodo propriis manibus eorum aut sumptibus excolantur.*]

CAP. XXX.

Decima omnium fructuum pradij debetur ei, qui decimas ibi prascribit, sed ad aliud pradium prascriptio non extenditur.

Idem *episcopo Beluacen.*

CVm in tua *a* diœcesi quædam monasteria & conuentuales ecclesiæ, in multis parœciis maiores decimas percipiant & minutas de quibusdam fructib. annuatim perceptis, non fuerunt decimæ persolutæ: [1 *& j.*] Respondemus, quòd si fructus prædicti de illa terra proueniunt, de qua monasteria vel conuentuales ecclesiæ aliquos percipiebant ratione decimarum prouentus: eis proculdubio decimæ fructuum debentur eorum, cùm ipsis terra illa ab antiquo fuerit decimalis, & non debeat vna eademque ecclesia *b* diuerso iure censeri: alioquin parochialibus ecclesiis exoluantur, ad quas de iure communi spectat *c* perceptio decimarum.

[1 *Quasiuisti per sed. apost. edoceri vtrum decima fructuum pradictorum ad parochiales ecclesias, qua nec minores recipiunt, nec minutas, an ad monasteria & illas conuentuales qua decimas alias percipiunt ab antiquo debeant pertinere.*]

CAP. XXXI.

Laici ecclesias vel decimas donare non possunt, etiamsi sunt reges: nec ex eorum titulo prastatur causa prascribendi.

Idem *Vesprimen.* d *episcopo.*

DVdum *e* aduersus fratres Hierosolymitanos hospitalis sancti Stephani te proponente in nostra præsentia quæstionem, quod ipsi decimas de laboribus rusticorum suorum Vesprimen. ecclesiæ debitas non permitterent tibi solui: [1 & infra.] Comparentibus igitur te ac ipsis statuto termino coram nobis G. presbyterum cardin. tibi & eis concessimus auditorem: coram quo decimas terrarum, quæ per *f* rusticos hospitalis Vesprimen. diœc. excoluntur, & de chirographa *g* & de nouacularia ecclesia, quæ per ipsos hospitalarios detinentur, intentione tua de iure communi fundata petiisti. Prior autem hospitalis in prædictis decimis & ecclesiis præscriptionem allegans, proposuit se non teneri tibi super his respondere quod cum per auditorem ad nostram audientiam peruenisset: mandamus, quòd idem prior præscriptionis titulum, quem allegauit, probaret, qui B. regis ac reginæ Hungariæ priuilegia exhibuit, qui ecclesiam sancti Stephani, ad quam dictæ ecclesiæ cum eisdem decimis pertinebant, in perpetuam eleemosynam hospitali donationis titulo concesserunt, confirmationis Clementis papæ præd. no. scriptum exhibens, per quod probare volebat concessionem prædictam plenum habere vigorem: [2 &. j.] Cæterum ex parte sua fuit propositum, quòd in decimis & ecclesiis à rege & regina donatis, præscriptionē non poterat opponere pars aduersa, quæ nec à donatione ipsorum initium habere poterat, nec à confirmatione præfata tantum effluxit temporis, quòd possit præscriptio confirmari, & sic donationis regis ac reginæ allegatus titulus nullus erat, cum sacrilegij crimen incurrat, qui ecclesias vel ecclesiasticum aliquid *a* de manu *b* receperit laicali: [3 *& j.*] Nos igitur quum donatores prædicti conferre non potuerint aliis, quæ ipsi de iure non poterant possidere, & per confirmationem prædicti Clementis super ecclesia sancti S. hospitali cum decimis & aliis pertinentibus ad se *c* factam, etiamsi authenticū appareret, *d* iuri episcopali nullatenus derogetur: sententialiter prohibemus ne fratres hospitalis præsumant vlterius impedire, quò minus decimas percipias memoratas, & pacificè possideas in futurum.

[1 *Eos citauimus, prafigentes eis terminum concilium generale, quo cum instrumentis & rationibus suis nostro se conspectui prasentarent, tibi respondere parati.*]

[2 *Et asserens nihilominus ipsam à fe. record. Lucio PP. pra. no. postmodum confirmatam.*

[3 *Vnde si contingat Laicum in donatione ecclesia talibus verbis vti, Do tibi ecclesiam talem: nihil aliud concedere intelligitur, nisi ius patronatus tantum quod habet in ipsa, prout in constitutione à nobis edita continetur expressè. Contra confirmationem autem fuit hoc modo responsum quod confusè ipsa ecclesia S. Stephani cum omnib. decimis & ecclesiis, & aliis qua ad eandem pertinent confirmetur. ius episcopale non tollitur cum de illo nil exprimatur ibidem, sed tantum debita decimarum portio in parochia S. Stephani collatarum secundum terra consuetudinem eisdem hospitalariis reseruetur. Prasertim cum petita decima à te in parochia sancti Stephani non consistant. quod de plano confessa est pars aduersa. Contra verò fuit à parte altera replicatum, quod cum spacio xxx. annorum tacueris, iuri tuo tacitè renunciasse videris, sed hoc pars tua visa est repellere allegando quod xxx. annorum taciturnitas non in iure communi, sed in priuilegiis noscitur obtinere. vnde iure communi quod habet episcopus in decimis vel ecclesiis sua diœces. non nisi xl. annorum taciturnitate priuatur.*]

CAP. XXXII.

Domini pradiorum cogi possunt, vt pradia dent colenda talibus: à quibus sine contradictione ecclesia possit decimas consequi. h. d. vsq; ad § illa.

Idem *in concilio generali.* e

IN aliquibus regionibus, *f* quædam permixtæ sunt gentes, quæ secundum suos ritus decimas de more non soluunt, quamuis censeantur nomine Christiano: his nonnulli domini prædiorum ea tribuunt excolenda, vt decimis defraudantes ecclesias, maiores inde reditus assequantur. Volentes igitur super his ecclesiarum indemnitatibus prouidere: statuimus, vt ipsi domini *g* talibus personis, & taliter sua prædia excolenda committant, quòd absque contradictione ecclesiis decimas cum integritate persoluant, & ad id, si necesse fuerit, per censuram eccclesiasticam compellantur.

Iste § propter sui breuitatem non summatur.

Illæ quippe decimæ necessariò soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.

CAP. XXXIII.

Prius soluenda sunt decima, quàm census seu tributa: & si prius illa soluuntur, postea decimari debent.

---

a *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil. An minuta decima necessario solui debeant B. Thomas 2. 2. q. 87. art. 2. ad 3. argu.* b *al. ita: vna eademq; res, &c.* c *pertinet.* d *Vesprimien. al. Vespertinien.* e *Cap. 3. eod. tit. in 4. compilat. vide Oldrad. cons. 1. vide Couarru. lib. 1. resol. ca. 17.* f *In omnibus manuscript. ita: qua per rusticos in Vesprimensi diœcesi excoluntur.* g *Chirophal. al. Curgo. al. Stroganen. al. Crogra.*

a *aliquod.* b *reciperet.* c *à se in recentioribus, sed ad se, habetur: id est ad ecclesiam S. Stephani.* d *authentica in recentibus: sed in antiquis authenticum legitur.* e *Innoc. III. in concil. gener. Later. c. 53.* f *Cap. 5. eod. tit. in 4. compil.* g *In Cod. Barb. ita: vt ipsi domini de cætero, talibus, &c.*

Idem *in eodem.* a

CVm non sit in homine, quid *b* semen serenti respondeat, quoniam iuxta verbum apostoli: Neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incremẽtum dat Deus: ipsum quidem de *c* mortificato semine plurimum fructum affert, nimis auarè quidam in decimis defraudare nituntur census & tributa, quæ interdum indecimata prætereunt, de frugibus primitus deducentes. Cùm autem in signum vniuersalis dominij, quasi quodam titulo speciali, sibi dominus decimas reseruauerit: nos & ecclesiarum dispendiis & animarum periculis obuiare volentes, statuimus, vt in prærogatiuam dominij generalis exactionem tributorum & censuum præcedat solutio decimarum, vel saltem hi, ad quos census, vel tributa indecimata peruenerint (quoniam res cum onere suo transit) ea per cen. eccle. decimare cogantur ecclesiis, quibus de iure debentur.

CAP. XXXIIII.

Cistercien. templarij & hospitalarij de fructibus possessionum, quas acquisierunt post concilium generale, de quo hic decimas soluere tenentur, si de illis possessionibus prius soluebantur decima.

Idem *in eodem.* d

NVper abbates *e* Cisterciens. ordinis in generali concilio *f* congregati, ad commonitionem nostram prouidè statuerunt, ne de cætero fratres ipsius ordinis emant possessiones, de quibus decimæ debeantur ecclesiis, nisi fortè pro monasteriis nouiter fundandis. Et si tales possessiones eis fuerint pia fideliũ deuotione collatæ aut emptæ, pro monasteriis de nouo fundãdis, committantur aliis excolendæ, à quibus ecclesiis decimæ persoluantur. Ne occasione priuilegiorum suorum ecclesiæ alterius prægrauentur. decernimus, vt de alienis terris, & amodo acquirendis, etiam si eas propriis manibus, aut sumptibus excolunt, decimas persoluant ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea soluebantur, nisi cum ipsis ecclesiis aliter duxerint componendum. Et hoc ipsum ad alios regulares, qui gaudent similibus priuilegiis, extendi volumus & mandamus: vt ecclesiarum prælati promptiores, & efficaciores existant ad exhibendum eis, de suis malefactoribus iustitiæ complementum, eorumq; priuilegia diligentius & perfectius studeant obseruare.

CAP. XXXV.

Breue est, & ideo non summatur.

Gregorius IX.

INterdicimus vniuersis personis ecclesiasticis: vt decimas detentas à laicis ad alienas ecclesias pertinentes in pignus recipere ab eisdem laicis non præsumant.

DE REGVLARIBVS, *g* ET TRANSeuntibus ad religionem.

TITVLVS XXXI.

CAP. I.

Non potest quis ad religionem admitti nisi volens, & in ætate idoneus.

Ex concilio Maguntino.

NVllus tondeatur, *h* nisi in legitima ætate & spontanea voluntate.

CAP. II.

Impubes monasterium ingressus, post annum à parentibus reuocari non potest. h.d. primo. Pubes per vim ingressus, post annum exire, vel à parentibus reuocari non potest. h.d. secundo. Abbas.

Ex eodem.

SI quis *a* ante annos legitimos tonsuratus est sine consensu parentum suorum: si parentes ipsius intra annum non reclamauerint ad principem, aut proprium episcopum, vel ad mistum dominicum, in clericatu permaneat. Si verò post legitimos annos, per vim *b* clericus factus est, & nec ipse nec parentes eius intra annũ, ad memoratas personas reclamauerint, in clericatu permaneat, sicut is, de quo superius dictum est.

CAP. III.

Clericus secularis vtens habitu & nomine monachali, cogitur vt fiat monachus, vel ab eo desistat.

Ex concilio Toletano.

VT clerici, qui se fingunt habitu & nomine monachos, & non sunt, corrigantur: vt *c* veri monachi sint, vel *d* veri clerici.

CAP. IIII.

Nouitia, quæ spontè se ingerit actibus professarum, per hoc censetur professa. hoc dicit. & est casus multum notabilis.

Ex concilio (Arelaten.) *e*

VIdua si sponte velum conuersationis, quamuis non sacrum sibi imposuerit, & in ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit sanctimoniæ habitum vlterius debet habere. Licet sacramento firmare velit eo tenore velamen sibi imposuisse, vt deponere posset.

CAP. V.

Monachos temere ad alium monasterium transire, vel peculium habere non potest.

Gregorius *Anthemio subdiacono.*

IOannes frater: & infrà. Præsenti iussione *tibi* mandamus, vt ne quem monachum de monasterio in monasterium temere migrare liceat, nec eorum aliquem peculiare quicquam habere. Sed si hoc præsumpserit, monasterio, in quo ab initio conuersatus est, sub abbatis sui regula competenti coercitione reddatur.

CAP. VI.

Vbi est dura congregatio vel religio, requiritur in profitente plena pubertas, scilicet tempus 18. annorum. h.d. habito respectu ad mentem literæ. Et est textus singularis.

Ex registro Gregorij. *f*

QVia in insulis dura est congregatio monachorum, pueros in eorum monasteriis, ante 18. annum suscipi prohibemus.

CAP. VII.

Si Cisterciensis sine licentia sui abbatis, ad aliud monasterium transit, ad proprium monasterium regredi cogitur.

Alexander III. *archiepiscopis, & aliis ecclesiarum prælatis, per Galliam* g *constitutis.*

NOn est vobis dubium: [1 & 7.] Vniuersitati vestræ mandamus, quatenus monachos, vel cõuersos Cistercien. ordinis, post professionem sine licentia abbatum suorum, per episcopatus vestros recipi, nullatenus permittatis. Et si qui ex eis, sine licentia abbatum suorum, de monasterio exire præsumpserint, & commoniti celeriter non redierint, eos regredi compellatis.

---

a *Cap. 54. & ca. 6. eod. tit. in 4. compil.* b *quod 1. Corint. 3.* c *Hanc periodum ex antiquis restituimus, vt est impressa. nam in vulgatis perperam legebatur. Ioan. 12.* d *Cap. 55.* e *C. 7. eod. tit. in 4. compil.* f *Pro voce, concilio, quæ est in antiquis omnib. Codic. in antiqua compil. ponitur capitulo, quod non est ineptum, nam generales monachorum conuentus capitula vulgo dicuntur.* g *de materia huius titul. vide concil. Trident. Sess. 25. tit. de regul.* h *vide B. Thom. 2. 2. quæst. 189. artic. 5. & concil. Tridentin. infrà citatum.*

a *Burch. lib. 8. Dec. c. 3. Iuo p. 7. c. 26.* b *vide conc. Trident. Sess. 25. tit. de regul. c. 19.* c *aut.* d *aut.* e *al. Aurelian. sed habetur in concil. Tribur. c. 25. refert Burch. lib. 8. c. 36. Iuo p. 7. c. 55. & c. 6. eodem titul. in 1. compil. quib. locis aliis concilii tribuitur, sed fortassis non rectè.* f *lib. 1. epist. 48. ad Anthemium, vt refert Grat. 20. q. 1. c. quia autem. & c. 1. eodem tit. in 1. compilat.* g *in Gallia.*

[1 *Aut incertum quomodo fratres religioſi Ciſtercien. ordinis ea religione permaneant, & virtute quod ex inſtitutione primum prædeceſſorum noſtrorum his qui in eorum monaſteriis profeſſionem faciunt, ſine abbatis ſui licentia prohibentur de clauſtro diſcedere, & diſcedentes in aliis monaſteriis recipi. Inde eſt quod nos tandem conſtitutionem, non ſolum amicam religioni, ſed etiam conſonam rationi ſolicitè conſeruare volentes.*]

CAP. VIII.

Profeſſio facta ante xiiij. annum non obligat, poſt xiiij. verò ſi fit per ſuſceptionem habitus profeſſorum, etiam non obligat, niſi detur perſeuerantia tridui.

Idem *magiſtro F. Ciuitaten. canonico.* a

AD noſtram noueris *b* audientiam perueniſſe, quòd eremitæ de monte Folio quoſdam pueros ſeduxerunt, in tantum quòd quidam ſuaſionibus eorum adſenſum habentes, ſtatim religionis habitum in ipſorum monaſteriis ſuſceperunt: quorum vnus T. nomine ſtatim pœnituit, quòd habitum induiſſet: [1 *& j.*] Quocirca mandamus, quatenus ſi conſtiterit, quòd præfatus T. ante conſummationem xiiij. anni ſuſceptum habitum depoſuerit, aut ſi poſt xiiij. annum habitum ipſum ſine probatione ſuſceperit, & intra triduum depoſuerit, eum ab impetitione prædictorum eremitarum denuncies abſolutum: & eam, quam, poſtquam exiuit, iurauit accipere in vxorem, liberè poſſe traducere, ſi alia *c* cauſa rationalis non obſiſtat. *d*

[1 *Id quod fecerat ſuis parentibus intimauit, qui ad locum ipſum mora poſtpoſita accedentes, eum inde traxerunt, & cum non ſtetiſſet ibi niſi per vnam noctem tantummodo ſicut accepimus, præfati eremitæ & quidam alij non permittunt eum quandam puellam ducere in vxorem, quam ipſe iurauit in vxorem ducere, & ſicut dicitur deſponſauit.*]

CAP. IX.

Qui recipit habitum profeſſorum, vbi diſtincti ſunt habitus, compellitur ibi vel alibi eſſe religioſus: ſed ſi recipit habitum nouitiorum, poteſt ad ſeculum redire.

Idem *Elienſi epiſcopo.*

SVper eo *e* quod quæſitum fuit de clericis, qui religionis habitum ſuſceperunt, & ante profeſſionem ad priorem ſtatum ſunt reuerſi: Reſpondemus, quòd ſi auſteritatem religionis, ad quam migraſſe noſcuntur, ſeruare noluerint, ad minorem religionem ſunt cogendi tranſire: nec amplius in eccleſiis ſecularibus debent adſumi: nec contra votum, quod domino fecerunt, venire prohibentur. Verùm ſi ante ſuſceptum huiuſmodi habitum in probatione poſiti recedere voluerint, ſecundum regulam beati Benedicti, non videntur prohiberi ad priorem ſtatum redire, quæ videtur præcipere, vt in eadem veſte, in qua veniunt, reuertantur.

CAP. X.

Canonicus regularis poteſt effici monachus, ſi religio, ad quam tranſit, eſt ſtrictior ſua: aliàs ſecus.

Idem *Ambianen. epiſcopo.*

SAne de canonico, *f* qui in eccleſia Aromaten. profeſſionem fecerat, & fugerat ab eadem, in monachum, à quodam abbate recepto: Id tuæ fraternitati ſignificamus, quod ſi locus vbi nunc permanet, maioris religionis, quàm eccleſia Aromaten. *g* exiſtat, ipſum in eodem loco cum pura conſcientia remanere permittas, alioquin eum ad priorem eccleſiam redire compellas.

a *Ciuitanen. al. deſideratur in ſcripto in Codice Barbatiæ & aliis.* b *poſt conc. Later. p. 21. c. 1. & c. 8. eod. titul. in 1. compil.* c *aliqua.* d *obſtat.* e *Cap. 9. eod. tit. in 1. compil. & poſt conc. Later. ſub Alex. III. par. 21. cap. 2.* f *Cap. 10. eod. tit. in 1. compil. & poſt conc. Lat. par. 50. c. 29.* g *exiſtit.*

CAP. XI.

Minor xiiij. annis, profitendo non obligatur religioni, niſi factus maior ratum habuerit.

Idem *Beluacen. epiſcopo.*

SIgnificatum *a* nobis: [1 &. j.] Mandamus, quatenus ſi inueneris, quòd G. non fuiſſet à parentib. oblatus: & intra xiiij. annum facti voti pœnitens, à religione receſſerit: ab illo voto profeſſionis, quod fecit, denuncies abſolutum. Si autem à parentib. fuerit oblatus, ſeu xiiij. annum compleuerit, cùm religionem intrauit, ſeu poſt decimumquartum annum profeſſionem à ſe prius factam, ratum habuerit: eum ad eandem vel ad aliam religionem tranſire compellas.

[1 *Et pro certo monſtratum, quod G. nondum incipiens eſſe xiiij. annorum, timore magiſtri qui eum literis erudiebat, habitum religionis apud eccleſiam de Reſſon. ſuſcepit, & inde ſicut puer infra annum receſſit, & per ſeculi vanitatem iam ſex annis, & eo amplius vagabundus diſcurrit. Vnde quoniam huius rei veritas nobis non conſtat, f. t. per apoſt. ſcr. præ.*]

CAP. XII.

Si filia minor xij. annis à parentibus monaſterio tradita: maior facta ſponte veletur, ad ſeculum redire non poteſt.

Clemens III.

CVm *b* virum: [1 &. j.] Vtrum ea quæ intra diſcretionis annos à parentibus monaſterio tradita, habitum religionis induens, benedictionem accepit, & exiens poſtmodum ſe cuidam militi copulauit, ad monaſterium redire cogatur: Conſultationi tuæ taliter reſpond. quod cùm iuxta concilij Toletani *c* cenſuram, monachum aut paterna deuotio, aut propria profeſſio faciat: quicquid horum fuerit allegatum, *d* tenebit, reuertendi ad ſeculum, aditu penitus interdicto. Non enim videtur illa monaſticæ profeſſionis à ſe poſſe iugum excutere, cum eam non conſtet euidenter contradixiſſe, cum benedictionem accepit, quam non niſi in ætate diſcretionis recipiunt quæ velantur, præſertim ſi ratihabitione ſecuta *e* (etſi eam quandoque contradixiſſe conſtiterit) quod ante geſtum fuerat, roboratur. Nec obloquitur quod de præd. noſt. Leonis papæ conſtitutione per contrarium ſenſum ſumitur, *f* vt puellæ, quæ coactæ parentum imperio virginitatis habitũ ſuſceperunt, *g* ipſum poſſint ſine præuaricatione deſerere: cùm de ea rectè *h* poſſint intelligi, quæ in ætate nubili noſcitur conſtituta: tunc enim quia liberum habet arbitrium, in electione propoſiti ſequi parentum non cogitur voluntatem.

[1 *Te prudentem nouerimus & diſcretum, & ſi in aliquibus dubitas, conſilium à nobis ſolicitudine paſtorali requiris, & tibi de iure canonico quod poſſumus reſpondemus, & prudentiam tuam dignis in domino laudibus commendamus. Curaſti ſiquidem tua nobis inſinuatione proponere.*]

CAP. XIII.

Valet profeſſio facta ſine ſuſceptione habitus religionis.

Idem.

POrrectum *i* nobis ex parte tua petitorium continebat, quòd I. canonicus Archerontinus infirmitate grauatus, votum vt fieret monachus ſe adſerit emiſiſſe: vnde metuens ne voto decederet non completo, iunctis manibus tibi ſe reddidit in monachum, & in fratrem: [1 & infra.] Inquiſitioni tuæ taliter reſpon. quòd cum

a *Cap. 11. eod. tit. in 1. compil & poſt conc. Later. p. 50. c. 10.* b + *C. 3. eod. tit. in 2. compil.* c *id eſt conc. Toletanum IIII. c. 48.* d *Alligatum legitur in conc. & in omnib. manuſcr. quam lectionem hic etiam agnouit Hoſtienſis in C. Barbat. periodus punctis ita diſtinguitur, quicquid horum fuerit allegatum tenebit, quod exponit Hoſtienſis.* e *ſequenti.* f *aſſumitur.* g *receperunt.* h *dictio rectè, deeſt in vetuſtioribus.* i *Cap. 4. eod. tit. in 2. compil.*

monachum non faciat habitus, sed professio regularis: ex quo à conuertendo votum emittitur, & recipitur: ab abbate talis vt fiat monachus, vt reddat domino, quæ promisit, erit vtiq; compellendus.

[1 *Alij quoq; in tua absentia in sacerdotum manib. monachos se fieri deuouentes, iam facti, ad vomitum redierunt, & cùm familiares monasterij tui antea extitissent, pro eo quod non sunt ad familiaritatem antiquam admissi, aduersarij facti sunt pro amicis. Vtrum ergo eorum talium factum dissimulare valeas ne fiant deteriores, an sint ad promissa soluenda compellendi per nos postulas edoceri Nos igitur.*]

CAP. XIIII.

Si pater se cum bonis suis & filio impubere obtulit monasterio, filius factus maior, exire potest religionem, & legitimam à monasterio petere.

Cælestinus III.

CVm *a* simus: & infra. Sanè nostris auribus est relatum, quòd cum B. miles, se cum filio suo discretionis annos nullatenus attingente, ad quoddam monasterium cum bonis suis etiam contulisset, dictum filium suum fecit habitum suscipere monachalem [1 *& j.*] Discretioni tuæ taliter respond. quòd si dictus puer ad annos discretionis peruenerit, & habitum retinere noluerit monachalem: si ad hoc induci nequiuerit, non est *b* vllatenus compellendus: quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi ex successione proueniunt, postulare.

[1 *Cumq; ipsi puero disciplina monasterij propter asperitatem regulæ displiceret, & infrà spacium X. hebdomadarum à monasterio & habitu taliter suscepto resiliens, bona patris ab abbatia illa cœpit cum instantia postulare, & cum super hoc ad diœc. episcopum quæstio lata fuisset, & coram eo aliquandiu disceptatum: quia plerique dissentire de rigore canonum videbantur, si consanguinei pueri prædicti possent testibus comprobare illum quando fuit oblatus infra annos discretionis existere, ipsum tali voto nullatenus obligari: dictus abbas ad Maguntinæ sedis audientiam appellauit, & quidam ex consanguineis eiusdem pueri ad Romanam ecclesiam adpellationem sicut ex literis Augen. episcopi comperimus, transtulerunt. Ideoq;.*]

CAP. XV.

Furiosus profitendo non obligatur, nisi factus sanæ mentis ratum habuerit.

Innocentius III. *episcopo & capi. Targilen.* c

SIcut *d* tenor literarum: [1 *& j.*] Consultationi vestræ taliter respon. quòd licet ista duo inter se repugnantia videantur, vt quisquam scilicet sit extra se positus, & de præsenti vita desperet: si tamen eo tempore quo P. sacerdos lator præsentium positus extra mentem *e* adseritur, indutus fuit habitu monachali, cum alienatus non sentiat, ac per hoc nō valeat consentire, eum denuncietis ab obseruatione monastici ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ factus est compos, spontanea voluntate professionem fecerit monachalem.

[1 *Vestrarum nobis aperuit, cum P. lator præsentium in sacerdotali esset officio constitutus, & tanta rerum temporalium indigentia laboraret, quod nec sibi, nec suis progenitoribus, seu fratribus in necessitatibus propriis posset aliquatenus prouidere: proprij corporis laboribus & maris periculis multis se non dubitauit exponere, vt de suo labore & adquisitione honesta suam & suorum posset indigentiam releuare. Contigit autem post hoc quod ipse longè à ciuitate consistens, tam graui cœpit ægritudine laborare, quod extra se posit⁹ desperaret de vita præsenti, & dum in tali esset articulo constitutus, à quodam simplici monacho indutus fuerit habitu monachali, & ad monasterium deportatus. Deinde paucis dieb. elapsis cum iam in principio esset suæ conualescentiæ, deposuit habitum, & de licentia eiusdem loci abbatis, monasterium dereliquit, & cupiens progenitorum suorum indigentiis prouidere, à nobis suppliciter postulauit, vt possit sicut prius in sacerdotali officio ministrare, & vobiscum pariter conseruari. Quid autem super his vobis fuerit faciendum, sacro apostolicæ sedis oraculo, humiliter edoceri petiistis. Nos igitur.*]

a *Cap. 5. eod. tit. in 5. compilat.* b *aliàs, ita: non est ad hoc vllatenus, &c.* c *Gargilon aliàs, Turgin al. Argin.* d *Cap 1. eod. tit. in 3. compil. vbi est integra clausula. vide Barbat. consil. 60.* e *aliàs, ita: positus extra mentem, vt asseritur.*

CAP. XVI.

Professio nec fieri, nec recipi debet intra tempus probationis, sed facta & recepta tenet. h. d. & est casus notabilis, & quotidie allegatur.

Idem *Pisano archiepiscopo.*

AD Apostolicam sedem: *a* [1 *& j.*] Quum monachum fieri ante vnius anni probationem, regularis institutio interdicat: [2 *& j.*] Quæstionibus tuis taliter respondemus, quod licet tempus probationis à sanctis patribus sit indultum non solum in fauorem cōuersi, sed etiam monasterij, vt & ille asperitates istius, & istud mores illius valeat experiri: (quod vtrunq; diligenter est obseruandum, præsertim cùm ab vtroq; de reliquo facta *b* certa notitia non habetur) si tamen ante tempus probationis regulariter præfinitum, is, qui conuerti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, abbate per se vel per alium professionem recipiente monasticam, & monachalem habitum concedente, vterque renunciare videtur ei, quod pro se noscitur introductum: ideoq; obligatur *c* per professionem emissam pariter & acceptam ad obseruantiam regularem, & verè monachus est censendus: quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, *d* obtinent firmitatem. Prohibendum est autem *e* abbatibus, ne passim ante tempus probationis quoslibet ad professionē recipiant: & si contra formam præscriptam quoslibet indiscretè receperint, animaduersione sunt debita corrigendi: cùm in subsidium fragilitatis humanæ spacium probationis sit regulariter institutum.

[1 *Quæ disponente domino cunctorum fidelium mater est & magistra, super diuersis articulis quæstiones dubiæ referuntur, vt quod ab ea fuerit super earum solutione responsum, indubitanter ab omnibus teneatur. Ex parte siquidem tua tales nuper suscepimus quæstiones, quod.*]

[2 *Monachi & moniales in tua diœcesi constituti, tam clericos quàm laicos vtriusq; sexus sanos pariter & infirmos religionis habitum volentes assumere, nutu etiam aliquo profitentes, interdum absq; omni professione recipiunt, quandoq; professionem illicò facientes. Vnde multa mala cognoscuntur sæpius prouenire, cùm infirmi ad monasterium iam translati, & emissa professione postquam de infirmitatibus conualuerunt, habitum religionis abiiciant, & ad propria reuertantur. Contingit etiam tales in propriis domibus remanere, cùm monachi per eos dum viuunt, nolunt sua monasteria prægrauari: sani facti etiam sic sine probatione recepti retro aspicientes, matrimonia contrahunt relicto habitu regulari: de quibus si habitum religionis assumunt, ante vnius anni probationem vel temporis competentis, vtrum facta professione à talibus vel omissa monachi debeat reputari, & si coniugatus conuerti desiderans recipiendus sit in monachum, nisi vxor perpetuam continentiam repromittat, certificari à sed. apost. postulasti. Nos igitur.*]

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilat. vbi est integra clausula. vide concilium Tridentinum Sess. 28. tit. de regul. cap. 15. ex quo cessant dubia text. & gloss.* b *dictio facta deest in omnibus antiquis exemplaribus.* c *Conc. Trident. Sess. 21. tit. de regul. c. 15. oppositum definiuit.* d *dictio roboris, deest in antiquis, sed ab aliis additur.* e *Item deest dictio autem, quam habet Cod. Barb.*

CAP. XVII.

CAP. XVII.

Qui profeßionem fecit, licet in clauſtro nunquam permanſerit, ſed in ſeculo, & ſuis bonis vſus fuerit, ad obſeruantiam regularem compellitur.

Idem (*Aconen.*) *epiſcopo.* a

SIcut nobis fuit *b* propoſitum, quidam clericus, cùm ægritudine nimia laboraret, quaſi de morte ſecutus, & de recuperanda ſanitate *c* deſperans habitum canonicorum regularium petiit, & accepit, ſed nec ad eccleſiam tranſiit, nec bonis ſuis vti ceſſauit, videntibus & ſcientibus epiſcopo & canonicis eccleſiæ Nazaren. *d* à quibus habitum ſuſceperat regularem: [1 *& ſ.*] Fraternitati tuæ taliter reſpon. quòd ſi regularem habitum ſe poſtulante ſuſcepit, & ad obſeruationem religionis canonicæ ſua ſe profeſſione ligauit: ad reſumendum habitum, eccleſiaſtica eſt diſtrictione cogendus, cùm quòd tanto tempore extra canonicam manſit, *e* non in excuſatione eius, ſed in maioris tranſgreſſionis augmentum meritò valeat allegari.

[1 *Tu, licet eo tempore quo habitum ſuſceperat in eccleſia Nazarena prioris ſolicitudinem exerceres, immemor eorum quæ facta fuerant, in Achonen. eccleſia eum in canonicum ſuſcepiſti. Quia verò quid ſuper hoc facere debeas per noſtras literas poſtulas edoceri.*]

CAP. XVIIII.

Poteſt religioſus zelo ſanctioris vitæ ad religionem tranſire ſtrictiorem, petita prius licentia prælati ſui, licet non obtenta, etiam ſi primum monaſterium ſit priuilegiatum, quod de illo ad alium etiam arctius tranſire non poßit. h.d. Et eſt caſus notabilis, & quotidie allegatur.

Idem *priori & conuentui Dimolienſi.* f

LIcet quibuſdam *g* monachis & canonicis, necnon hoſpitalariis & templariis à ſed. apoſt. ſit indultum, nec poſtquam aliquis profeſſus fuerit apud eos, ad aliũ locum poſſit ipſis inuitis arctioris etiam religionis obtentu tranſire, vt vnuſquiſq; ſecundum * Apoſtolum in ea vocatione permaneat, in qua dignoſcitur eſſe vocatus. Quia tamen vbi ſpiritus Dei eſt, ibi libertas: & qui Dei ſpiritu aguntur, non ſunt ſub lege, quia lex non eſt poſita *h* iuſto: ea ratione videtur hoc illis fuiſſe conceſſum, ne quis ex temeritate vel leuitate in iacturam vel iniuriam ſui ordinis ſub prætextu maioris religionis, ad alium ordinem tranſuolaret, ſicut frequenter à multis conſtat eſſe præſumptum: non quidẽ vt ei tranſeundi licentia denegetur, qui eam cum humilitate ac puritate duxerit poſtulandam, vt non fictè, ſed verè ad frugem melioris vitæ valeat tranſmigrare. Talis ergo poſtquam à prælato ſuo tranſeundi licentiam poſtulauerit, ex lege priuata (quæ publicæ legi præiudicat) abſolutus, liberè poteſt ſanctioris vitæ propoſitum adimplere, non obſtante proterua indiſcreti contradictione prælati: quia priuilegium meretur amittere, qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate. Cùm etiam Romanus pontif. qui ſupremam in eccleſia obtinet poteſtatem, archiepiſcopis & epiſcopis *i* cedendi licentiam ex iuſta cauſa petentibus ſine difficultate concedat. Quocirca nouerint vniuerſi, quibus huiuſmodi priuilegium eſt conceſſum, ſe ad concedendam licentiam tranſeundi taliter poſtulantibus de iure teneri: quia ſicut ſubditus à prælato cum humilitate & puritate debet tranſeundi licentiam poſtulare, ne bonum obedientiæ contemnere videatur, ſic profectò prælatus ſubdito ſine difficultate & prauitate qualibet, debet tranſeundi licentia indulgere, ne videatur propoſitum impedire diuinitus inſpiratum. Si verò probabiliter dubitetur, vtrum quis velit ad ordinem arctiorem aut laxiorem ex charitate, an ex temeritate tranſire, ſuperioris eſt iudicium requirendum: ne fortè angelus ſathanæ in lucis angelum ſe transformet. Illa ſemper regula inuiolabiliter obſeruata, vt nullus abſq; licentia Rom. pont. præſumat occaſione quacunq; deſerere præſulatum: quoniam ſicut maius bonum, minori bono præponitur: ita communis vtilitas, ſpeciali vtilitati præfertur. *a* Etiam hoc caſu rectè præponitur doctrina ſilentio, ſolicitudo contẽplationi, & labor quieti. Ad quod vtiq; deſignandum vnigenitus Dei filius IESVS Chriſtus nõ de Rachele, ſecundum carnem natus eſt, ſed de Lia: nec legitur eum in domum ſuam Maria recepiſſe, ſed Martha. Vnde quando poteſt epiſcopus prodeſſe pariter & præeſſe non debet cedendi licentiam poſtulare, aut etiam obtinere. Cùm ergo R. monachus veſter ad fratres Ciſtercien. ordinis tranſmigrauerit non vt ordini veſtro aliquatenus derogaretur, ſed vt apud eos vitam duceret arctiorem: mandamus, quatenus ſuper eo, quod de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta feciſſe dignoſcitur, eum nullatenus moleſtetis: quia charitas eſt fons proprius, cui non communicat alienus.

CAP. XIX.

Coniuges religionem profitendo ab inuicem diuertere poſſunt aliter ſi ſe abiurant, & non continent, illicitum eſt iuramẽtum

Idem *præpoſito, & decano, & ſcholaſtico, Demeren. Colon diœceſ.* b

VEniens *c* ad apoſt. ſed. G. mulier ſupplici nobis inſinuatione monſtrauit, quòd cùm matrimonium cum E. in facie eccleſiæ contraxiſſet, & diutiùs cohabitaſſet eidem, orta eſt diſſenſio inter ipſos, in tantum, vt quòd deinceps *d* alter non requireret alterum, vterque corporaliter præſtitit iuramentum: hanc vir ipſe diuortij cauſam adſignans, quòd quandam ipſius mulieris amitam cognouiſſet antequam eam duceret in vxorem: quod licet adſererent quamplurimi, non fuit ſuper hoc eccleſiæ facta fides. Cùm autem poſtmodum ad ſecunda vota conuolaſſet vterque, ſecundo viro viam vniuerſæ carnis ingreſſo, priore ſuperſtite, dicta mulier ſe fecit in arcto loco ad pœnitentiam agendam includi, poſtulans vt ei dignaremur impendere conſilium ſalutare. Nos igitur attendentes, quod illud fuit illicitum iuramentum: mandamus quatenus præfatum virũ monitione præuia *e* compellatis, vt ea, quam ſuperduxit, excluſa, præfatam mulierem recipiat, audituri poſtmodum ſi quid fuerit quæſtionis. Si verò contra matrimonium nihil fuerit oſtenſum, & vir ſeculo derelicto maluerit ad regularem vitam migrare, vos ei ſuper hoc licentiam tribuatis, vt & illa poſſit in ſuo propoſito remanere.

CAP. XX.

Qui ad monaſterium conuertitur ſumendo habitum nouitij, poteſt intra tempus probationis redire ad ſeculum, niſi appareat eum vitam voluiſſe mutare omnino.

Idem *abbati de Afflig͞en. & magiſtro R. & G. canonicis Traiecten.*

COnſulti *f* ſumus frequenter à multis, vtrum is, qui monaſterium ingreſſus eſt, habitum ſumendo nouitij, ſi ante profeſſionẽ emiſſam intra tempus probationis exire voluerit, licitè poſſit abſq; apoſtaſiæ nota ve

a *Aldenen.* b *Cap. 3. eod. tit. in 3. compilat.* c *Et recuperanda ſanitate deſperatus.* d *Nezaren.* e *Religioſus contra bonum obedientiæ non poteſt præſcribere. vide l. 1. C. de ſeru. fugit.* f *Dimelinenſ. al. de Molend. al. Dubcolen. al. Dunolien.* g *Cap 4. eod. tit. in 1. compil.* * *1. Corinth. 7. 2. Corinth. 3.* h *impoſita.* i *vide B. Thom. 2. 2. q. 185. art. 4.*

a *Vide l. actione § labeo. in verſ. eo tempore. ff. pro ſocio gloſſ. in l. 1. & ibi Bart. ff. ſolut. matri.* b *al. Miren. al. Moren. ſed vt plurimum in antiquis legitur de Miren* c *Cap. 6. eod. titul. in 3. comp. vide Turrecremat. in c. quod Deo pari 33. quæſt. 5. & Sot. 4. Sent. diſt. 27. quæſt. 1. art 4.* d *quod vt deinceps cogatis.* e *præmiſſa.* f *Cap 7. eod. tit. in 3. compil.*

noxa, *a* præsertim cum debita morum correctione ad seculum remeare. Licet autem super hoc senserint diuersi diuersa, nos tamen credimus distinguendum, vtrum is, qui conuertitur, proposuerit absolutè vitã mutare, vt sub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur: an conditionaliter experiri obseruantiam regularem, vt ita demum si [infra annum] sibi placuerit, profiteatur ordinis disciplinam: aut si fortè non placuerit, moribus emendatus *b* ad statum reuertatur pristinum. In primo casu debet, vt regulariter viuat, ad laxiorem saltem regulam pertransire. In secundo potest ad seculum non tamen vt viuat seculariter, remeare. Vt ergo, quæ sit eius intentio plenius agnoscatur, propositum suum in principio protestetur.

CAP. XXI.

Qui intra annum probationis non facta professione redit ad seculum, licitè potest ad ordines & beneficia promoueri.

Idem.

POstulasti: & infra. *c* Tertio quæsiuisti, vtrum illi, qui in annis minoribus constituti nouitiorum habitum susceperunt, & intra annum postmodum non facta professione, ad seculũ sunt reuersi, & episcopis suis hoc scientibus ad sacros ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis ecclesiis ministrare, in quibus sunt ab eisdem episcopis instituti. Nos frat. tuæ taliter respon. quod propter hoc non sunt ab ecclesiis ipsis amouendi, sed in eis possunt liberè ministrare.

CAP. XXII.

Qui vltra annum portat habitum monachalem in monasterio, vbi sunt habitus indistincti, censetur professus.

Honorius III. *Veneten. episc.*

EX parte tua fuit propositum, quòd nonnulli sunt, qui licet pluribus annis gestauerint habitum monachalem, professionem tamen monasticam non fecerunt. vnde cùm super eo, quòd habent proprium, & aliàs irregulariter viuunt, à te vel ab aliis arguuntur: non erubescunt dicere se ad carentiam proprij & continentiam, ac aliàs regulares obseruantias non teneri, quum habitus non faciat monachum, sed professio regularis: [I & ĩ.] Ideoq; fraternitati tuæ mandamus, quatenus quoslibet tibi lege diœcesana subiectos, qui prædicto modo terram duabus viis ingredi non verentur: vt postquam per annum gustauerint habitũ monachalem, regulam secundum formam ordinis profiteantur & seruent, ecclesiastica censura compellas.

[I *Quare super his apostolicum remedium postulasti, cum inordinata præuaricatio huiusmodi non solùm eis periculum, sed etiam scandalum inferat mentibus aliorum.*]

CAP. XXIII.

Intra probationis annum liberè quis redit ad seculum, nisi professionem fecerit tacitè vel expressè, vel adpareat eum vitam mutare voluisse. hoc primo. Secundo dicit, quod ad hoc vt dignoscantur nouitij à professis, debet habitus professorum benedici in locis, vbi habitus non est distinctus.

Gregorius IX.

STatuimus nouitios in probatione positos ante susceptum religionis habitum, qui dari profitentibus consueuit, vel ante professionem emissam ad priorem statum redire posse liberè intra annum: Nisi euidenter adpareat, quòd tales absolutè voluerint vitam mutare, & in religione perpetuò, domino deseruire. Cum quilibet renunciare valeat ei, quod pro se noscitur introductum. Nihilominus statuentes ad omnem ambiguitatẽ penitus amouendam, quòd cum in quibusdam locis religiosis nouitiorum habitus non distinguatur: ab habitu professorum: professionis tempore benedicantur vestes, quæ profitentibus conceduntur, vt nouitiorum habitus *a* à professorum habitu discernatur.

CAP. XXIIII.

Religiosi fugitiui annuatim sunt requirendi, & cogendi vt ad monasterium reuertantur.

Idem.

NE religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ determinatum incurrant, & sanguis eorũ de prælatorum manibus requiratur: Statuimus, vt præsidentes capitulis celebrandis secundum statutum concilij *b* generalis seu patres, abbates, seu priores fugitiuos suos & eiectos, de ordine suo requirant solicitè annuatim. Qui si in monasteriis suis recipi possunt secundum ordinem regularem, abbates seu priores eorum monitione præuia *c* per censuram ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, salua ordinis disciplina. Quod si hoc regularis ordo non patitur, auctoritate nostra prouideant, vt apud eadem monasteria in locis competentibus, si absq; graui scandalo fieri poterit, alioquin in aliis religiosis domibus eiusdem ordinis ad agẽdam ibi pœnitentiam, talibus vitæ necessaria ministrentur. Si verò huiusmodi fugitiuos vel eiectos inobedientes inuenerint, eos excommunicent, & tamdiu faciant ab ecclesiarum prælatis excommunicatos publicè nunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter reuertantur.

DE CONVERSIONE CONIUGATORUM.

TITVLVS XXXII.

CAP. I.

Si vir de vxoris licentia profitetur, & vxor ipsa suspecta nec continentiam vouet, nec religionem ingreditur: episcopus vxori virum restituet. h. d. iuxta literam.

Alexander III. *Vrbergen.* d *episcopo.*

PRæterea *e* vtrum laicus vxoratus, qui præsentibus sacerdotibus & monachis ignorante episcopo, de licentia & permissione vxoris monasterium ingressus, professionem fecit, vxore in seculari habitu remanente, nec transeunte ad religionem, aut perpetuam continẽtiam vouente, ab episcopo suo possit ad torum reuocari vxoris, an illa compellenda sit continentiam obseruare? Dicimus quod nisi vxor ad religionem transierit, aut perpetuo castitatem seruare promiserit: vir potest & debet de monasterio reuocari.

CAP. II.

Ante matrimonium consummatum potest alter coniugum, etiam altero inuito, ad religionem ingredi: sed remanens in seculo potest ad secunda vota transire.

Idem *Salernitano archiepiscopo.*

VErũm post *f* consensum legitimum de præsenti, licitum est alteri altero etiam repugnante eligere monasteriũ, (sicut sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt) dummodo carnalis commixtio non interuenerit inter eos: & alteri remanenti (si commonitus continentiam seruare noluerit) licitũ est ad secunda vota transire: Quia quum non fuissent vna caro simul effecti, satis potest vnus ad Deum transire, & alter in seculo remanere.

a *Vide Alc. 4. de verb. sign. Corn. Fronto lib. de diff. ait: noxa pœna: noxia culpa.* b *emendatis.* c *Ca. vn. eod. tit. in 4. compil. primam quæstionem habens s̃. de foro compet. postulasti secundam infrà, de homic. postulasti. vide concilium Trident. initio præcedentis Can. citatum. Pro intellectu huius Can. vide S. Tho. 4. Sent. dist. 18. q. 3. art. 3.*

a *Dictio, habitus, deest hic in pluribus exemplaribus.* b *Lateranen. sub Innocent. III. cap. 12.* c *præmissa.* d *Aliàs, Vbergens. aliàs Heliens. al. Vercell.* e *Cap. 1. eodem titul. in 1. compil. & post Concil. Lateranen. sub Alex. III. par. 5. c. 5.* f *Cap. 2. eod. titul. in 1. compilat. & post conc. Later. p. 5. c. 1.*

CAP. III.

Qui inuita vxore professionem fecit, & ei postea restituitur, non compellitur mortua vxore ad monasterium redire: matrimonium contrahere non debet.

Idem *Pisano episcopo.*

QVidam *a* intrauit monasterium inuita vxore: qua ipsum repetente, coactus est eadem redire: ea mortua, quæris, an ipse cògatur reuerti ad monasterium, an aliam possit ducere in vxorem? Consult. tuæ taliter respondemus, quod votum non tenuit: vnde ratione vòti ad monasterium non tenetur redire, vlterius verò non poterit vxorem accipere. promisit enim se non exigere debitum, quod in eius potestate erat: & ideo quo ad hoc votum tenuit, non reddere autem non erat in eius, sed mulieris potestate. vnde Apostolus: Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.

[*Quia cùm vir & vxor vna caro sint, sicut docet apost. non potest vnus ad Deum conuerti, & alter in seculo remanere.*

CAP. IIII.

Vxoratus religionem intrare non potest, nisi etiam vxor ingrediatur, vel nisi suspecta non sit, & continentiam promittat. h.d. Est vnum ca. de principalioribus tit.

Idem *Exonen. episc.*

CVm sis præditus scientia literarum *b* ignorare non debes sanctorum patrum constitutioni esse contrarium, vt vir vxore sua, aut vxor viro eius non assumente religionis habitum, debeat ad religionem transire: [1 *& inf.*] Inde est quòd auctoritate apostolica prohibemus, ne in episcopatu tuo virum vel vxorem (nisi vterque ad religionem migrauerit) transire permittas. Verùm si ita vxor senex est & sterilis, quod sine suspicione possit esse in seculo, dissimulare poteris, vt ea in seculo remanente, & castitatem promittente, ad religionem transeat vir eiusdem.

[1 *Ad monasterium conuerti desiderans prohibetur suscipi, nisi vxor eius pariter conuertatur. Nam cum vnum vtrorumque corpus post coniugij copulationem sit factum: incongruum est partem conuerti, & partem in seculo remanere: nec recipitur apud Deum illius viri conuersio, cuius sequitur coniugalis fœderis prostitutio. Cùm igitur cœtus clericorum longè præeminet cœtui monachorum, ita vt aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat.*]

CAP. V.

Coniugatus non est ordinandus ad sacros ordines, nisi vxor continentiam promittat.

Idem *Strigon.* c *& Colon. archiepiscopo.*

COniugatus: *d* [1 *& infrà.*] Nullus coniugatorum est ad sacros ordines promouendus: Nisi ab vxore continentiam profitente, fuerit absolutus.

[1 *Ad monasterium conuerti desiderans.*]

CAP. VI.

Vxoratus in episcopum promoueri non potest, nisi vxor religionem profiteatur.

Idem *eisdem.*

SAnè si coniugati *e* consenserint ordinari, vxoris voluntas prius est requirenda: [2 *& infrà.*] Fra. ve. auctoritate apost. prohibemus, ne vxoratum præsumatis in episcopum ordinare, nisi vxor prius professa continentiam, sacrum sibi velamen imponat, & religiosam vestem assumat. *f*

[1 *Vt sequestrato mansionis cubiculo religione promissa, postquam pariter conuersi fuerint, ordinentur. Quod si in quibus libet ecclesiasticis gradibus prouidenter solerterque curandum est, vt in domo Dei nil sit inordinatum, nihilque præposterum: multò magis laborandum est, vt in eius promotione qui super omnes gradus continentur, ne erretur. Inde est quod.*]

CAP. VII.

Sponsa de præsenti non cognita, quæ dicit se velle religionem ingredi, compellitur intra certum tempus profiteri.

Idem *Brixien. episcopo.*

EX publico *a* instrumento nobis innotuit, quòd cùm Veronen. episcopus causam matrimonij, quæ inter A. virum & M. mulierem vertebatur suscepisset terminandam, iudiciali sententia matrimonium approbauit, & eidem mulieri præcepit, vt ad virum rediens, exhiberet eidem coniugalem affectum. quòd cùm renueret, *b* fuit vinculo excommunicationis adstricta. Cæterùm quia licet à præfato viro desponsata fuit: adhuc tamen (sicut asserit) ab ipso est incognita: mandamus, quatenus si prædictus vir ipsam carnaliter non *c* cognouerit, & eadem ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quòd vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire intra duorum mensium spacium debeat, ipsam à sententia, qua tenetur, absoluas, ita quòd si ad religionem transierit vterque restituat alteri, quod ab eo noscitur recepisse: [1 *& j.*] Sanè quod dominus in euangelio dicit, non licet viro, *d* nisi ob causam fornicationis vxorem suam dimittere, intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquij, de his quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua consummari *e* non potest.

[1 *Et vir ipse ea religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi.*]

CAP. VIII.

Summa vt sup. eod. cap. cùm sis.

Idem *Priori & Fratribus sancti Ioannis.*

VXoratus *f* sine licentia vxoris inter vos nullatenus recipiatur, quæ integræ opinionis existat, ita quòd nulla marito suspicio habeatur, eam ad secunda vota velle migrare, vel quòd minus continenter debeat viuere: quæ si talis extiterit, marito eius in consortio vestro recepto, ipsa publicè in conspectu ecclesiæ continentiam professa, in domo propria cum filiis suis & familia poterit permanere. Si autem talis fuerit, quæ suspicione non careat: voto continentiæ celebrato, à secularium hominum se conuersatione remoueat: & in loco religioso, vbi Deo seruiat, perpetuò commoretur. Nullus vestrûm, mulierem aliquam tonsurare, vel ad habitandum secum præsumat adsumere.

CAP. IX.

Coniugatus faciens professionem vxore consentiente, licet nunquam intrauit monasterium: si mortua coniuge, cum alia contrahat, non valet matrimonium, & monasterium intrare compellitur.

Vrbanus III. *Priori sanctæ Crucis.*

EX parte *g* abbatis sancti Petri ad audientiam nostram peruenit, quòd cum D. in infirmitate positus consentiente vxore votum vouens castitatis, monachalem habitum suscepisset, postmodum liberatus, vxorem retinuit, & aliam ea defuncta sibi temerè copulauit. Quia verò licet prædictus D. vxore sua remanente

---

a *Cap. 3. eo. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. par. 5. c. 2.* b *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lat. p. 5. cap. 3.* c *Strigoniens. al. & Coloniens. al. Coloc.* d *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil. & post conc p. 5. c. 6.* e *Cap. 6. eod. tit in 1. compil. & post conc. Lat. p 5. c. 7.* f *In aliquot impressis ita: & religiosam vestem ad vitam assumat.*

a *Cap. 7 eod. tit. in 1 compil. Et post concil. p. 5. cap. 8. Vide Turrecrematam in cap. sunt qui dicunt. 27. q. 2. & Scotum lib. 4. sent. distin. 27. q. 1. art. 4.* b *Renuerit.* c *Cognouit.* d *Conc. Trid. sess. 24 tit. de sacram. matri. cap. 6. & 7. Matth. 5. & 19.* e *Confirmari.* f *Ca. 8. eod. tit. in 1. compilatione. & post conc. Lateran. p. 5. c. 9. Vide quos citaui eod. in c. coniugatus.* g *Cap. 1. eo. tit. in 2. compilatione.*

in ſeculo de iure ad religionem nequiuerit proficiſci, ea tamen ſublata de medio, votum ſine ſalutis ſuæ periculo non potuit violare: mandamus, quatenus ſi verum eſt, quod aſſeritur, prædictum D. per excommunicationem compellas, vt muliere dimiſſa ad ſuum monaſterium reuertatur, ſub regulari habitu de cætero domino ſeruiturus.

CAP. X.

Profeſſus religionem vxore ſciente & diſſimulante, ea mortua, ad ſeculum redire non poteſt. hoc dicit, ſecundum intellectum veriorem & ſingularem in materia.

Clemens III. *a*

CONſuluit nos *b* G. ſacerdos, vtrum vir ad religionem tranſiens, & in ea per annum & amplius moram faciens, vxore ſua poſtquam ad domum tranſierat regularem de præſenti vita ſublata, ſecularem habitum reſumere valeat, & aliam ducere in vxorem, vel ſi ductam ei liceat retinere. Conſultationi huiuſmodi taliter reſpondemus, quòd prædictus vir nec habitum poteſt abiicere, quem adſumpſit, nec aliquam ſibi matrimonio copulare. *c* Quòd ſi contraxerit, matrimonium ipſum decernimus dirimendum.

CAP. XI.

Coniux, quæ continentiam vouit, tenetur reddere debitum coniugi, licet ad tempus voto conſenſerit.

Celeſtinus III.

CHariſſimus: *d* [1 *& infrà.*] Fraternitati veſtræ mandamus, quatenus ſi inueneritis vxorem regis (*e* Sueuiæ) graui infirmitate depreſſam, continentiam vouiſſe, & virum eius ad tempus præbuiſſe conſenſum, maximè ſi non idem vir continentiã vouit perpetuam, eandem viro cohabitare faciatis, & vtrumque inuicem maritali adfectione tractare.

[1 *In Chriſto filius noſter L. illuſtris rex Scotorum, apoſtolatui noſtro literis & nuncio humiliter nunciauit, quod cùm eſſet adoleſcens & dilecta in Chriſto filia vxore eius iuuencula, mutua fide & voto contrahendi legitimum matrimonium ſe adſtringentes, inuicem ſuum conſenſum, accedente voluntate parentum, arrarum donatione roborauerunt: poſtmodum vero bo. me. D. patre ſuo ab inimicis occiſo, cùm nimia bellorum aduerſitate premeretur, & habito cum hoſtibus ſuis congreſſu, victus fugatuſq; fuiſſet, quia timebat ne ipſa ſponſa ab inimicis per violentiam raperetur, & alia ſimilis ei non inueniretur in regno, quam ſibi poſſet matrimonialiter copulare. De ſuorum & eiuſdem ſponſæ parentum conſilio factum eſt, quod in conuentu ſanctimonialium habitum monaſticum, ſine propoſito perpetualiter retinendi, ſuſcepit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid iniuria ab inimicis pateretur, quam cum pace reddita, & obtento de inimicis triumpho, ſolenniter duxiſſet cũ grandi exultatione in vxorem, & ex ea filium & filias ſuſcepiſſet inimicorum de communi aſſenſu & electione principum terra ſua in regnum ſibi inſtituit ſucceſſorem: procedente verò tempore, prædicta vxor graui infirmitate correpta, cum ſe de hac vita crederet deceſſuram, timore mortis inducta, continentiam vouit: cui cùm rex ipſe nollet eam contriſtari, conceſſit ad tempus, nunc autem ſe continere non poſſe proponit, & quod licitè poſſe fieri arbitratur, & ad torum vxoris ſuæ redire cupit, & ad reprimendas æmulorum detractiones & obloquia, petiit à nobis ei dari in mandatis, vt vxorem ſuam auc. noſtra maritali affectione pertractet, non obſtante voto continentiæ incautè ab ea emiſſo, & ab eodem rege ad tempus adprobato. Verùm quia ſuper his ad plenum non potuimus elicere veritatem: fr. v. deciſionem horum canonicam duximus committendam per ap. ſ. m. q. ſuper his inquiratis diligentius veritatem: & ſi vobis conſtiterit, quod prædicta mulier primo fuerit inter moniales recepta timore violentiæ ac rapinæ, & propoſitum ſe habuiſſe nubendi profitebatur, cùm inter eas moram faceret, præſertim cum poſtmodum in facie eccleſiæ publicè regi nupſerit, & vſq; ad hac tempora cohabitans, filios ex eo ſuſcepit, eam denuncietis præfato monaſterio non teneri: non enim factum illud matrimonij poteſt contractum dirimere: & ſi fortè poſſet matrimonium contrahentium impedire. De ſecundo verò caſu.*]

CAP. XII.

Si alter coniugum altero ignorante religionem profitetur, & propter hoc de monaſterio educitur, illo mortuo, ad monaſterium redire non cogitur.

Idem.

PLacet *a* nobis: [1 *& ſ.*] Solicitudo tua nos conſuluit: vtrum mulier, quæ credens mortuum maritum, habitum religionis adſumpſit, & eo reuerſo, de monaſterio educta fuit, poſt obitum viri ſit ad regularem obſeruantiam compellenda. Super quo reſpondemus, quòd licet votum eius vſquequaque non tenuerit, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus ſe poterat obligare. promiſit enim intrando monaſterium ſe non exacturum carnis debitum, *b* quod erat in poteſtate ipſius: redire verò ad ſeculum, in eius poteſtate non erat, ſed in poteſtate mariti: & ideo quantum ad ipſam, tenuit votum, quod poſt viri obitum tenere non deſiit: cùm ad eum caſum, à quo poterat efficax habere principium, perueniſſe noſcatur. Conſultius itaque dicimus, & ei congruentius ad ſalutem, vt ad monaſterium redeat, vbi bona ducta intentione, profeſſionem fecit & habitum religionis accepit. Si verò ad hoc induci non poterit, ipſam inuitam credimus non cogendam.

[1 *Et tuam prudentiam commendamus, quod in cauſis dubijs ſe. ap. conſilium requiris, licet præditus ſis ſcientia literarum, ad matrem tuam eccleſiam Romanam idcirco deuotè recurris: vt habita ſuper hoc quod dubitas reſponſione, condignam quam in ſimilibus formam ſeruare debeas, euidenter cognoſcas. per. dil. fi. G. decanum Cathalan.*]

CAP. XIII.

Summa vt ſupra eod. cap. cum ſis.

Innocentius III. *Piſano archiepiſcopo.*

AD apoſt. ſedem: *c* & infra. Cùm autem vir & vxor vna caro ſint per copulam coniugalem effecti: nec vna pars conuerti poſſit ad dominum, & altera in ſeculo remanere: profectò non eſt alter coniugum recipiendus ad obſeruantiam regularem, niſi reliquus perpetuam continentiam repromittat; ſed & vitam debet mutare, niſi fortè ſit eius ætatis, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſeculo remanere.

CAP. XIIII.

Per religionis profeſſionem, non per propoſitum caſtitatis ſeruandæ in ſeculo, diſſoluuntur ſponſalia de præſenti.

Idem *d* *Lugdunenſi archiepiſcopo.*

EX parte tua eſt intimatum, *e* quòd cùm quædam mulier velum viduitatis coram duobus abbatibus adſumpſiſſet, benedictione ſolemni, cum celebratione miſſæ ac litaniæ (ſicut debuit) accedente, quidam nobilis proponebat ſe prius mulierem ipſam mediantibus internunciis per verba de præſenti arra etiam interpoſita deſponſaſſe: [1 *& ſ.*] At illa ſe in illum conſen-

a *Celeſtinus.* b *Cap. 2. eod. tit. in 2. compilatione.* a *Al. ita: in matrimonium copulare. al. ita: in matrimonio copulare.* d *Cap. 3. eod. tit. in 2. compilat.* e *Scotiæ, al. Suauiæ.*

a *Cap. 4. eod. tit. in 2. comp. Vide Turrecrem. in c. ſeriatim 32. & late hic Henric. Borch. & Magiſtr. ſent. li. 4. diſt. 38. §. hic quæritur.* b *Vid. Scotum 4. ſent. diſt. 32. q. 1. art. 1. 2. & 3.* c *Cap. 2. ti. de regularib. in 3. comp. Vide Turrecrematam in c. ſunt qui dicunt 27. q. 2. & Ancharanum in c. tua nos. De iureiurando.* d *Ludun.* e *Cap. 1. eo. tit. in 3. compil. De materia vide quos citaui ſupr. eo. ca. verum, & c. ex publico.*

fiſſe

fisse confessa, dixit, quod audierat, eum esse lepra percussum: & ob hoc eius fuerit abominata complexus: [2 & j.] Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod etsi possit non inconsultè videri, quòd ex quo matrimonium inter legitimas personas, per verba de præsenti contrahitur, *a* illis viuentibus in nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo, alter ad secunda vota transmigret, *b* etiam si vnus fidelium, inter quos est ratum coniugium, fieret *c* hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia creatoris: nisi fortè secus fieret ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem: sicut à quibusdam sanctis legitur esse factum. Nos tamen nolentes à prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri coniugum, relicto inconsulto, ad religionem transire, ita quòd reliquus, extunc legitimè poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato, quamuis falsa sit causa, per quam ad susceptionem veli prædicta mulier est inducta, cùm sine qualibet tali causa idipsum religionis obtentu facere potuisset. Porrò licet prædicta mulier, videatur in veli susceptione religionis habitum adsumpsisse, si tamen velit in domo propria remanere, quasi propositum castitatis in seculo seruatura, nihilominus consummandum est matrimonium iam contractum: nisi se voto adstrinxerit ad obseruantiam regularem: in quo casu compelli potest, vt relicto seculo, religionis propositum exequatur.

[1 *Audito quod mulier ipsa velum assumpserat, misit ad eam, vt desponsationem factam carnalis copula sequeretur. Tu verò postquam fuit ad tuam audientiam res perlata, inhibere curasti ne ante discussionem negocij se carnaliter commiscerent Postmodum autem à muliere ipsa in tua præsentia constituta, quæsiuisti, vtrum consensisset in illum, & quare ab illo quæreret separari.*]

[2 *Cùm autem postmodum per testes idoneos tibi fuerit plenior facta fides, quod ante susceptionem veli, mutuus interuenerat inter ipsos per verba de præsenti consensus, sedem duxisti ap. consulendam, vtrum veli susceptio impediat matrimonium inter ipsos.*]

CAP. XV.

Maritus factus monachus, à coniuge adulterata reuocari non potest.

Idem *Rudinen. episcopo.* d

COnstitutus *e* in præsentia nostra H. sua nobis confessione monstrauit, quod in acolythatus ordine constitutus, quãdam puellam R. nomine in facie ecclesiæ duxit vxorem: quam cùm carnaliter cognouisset orta discordia inter eũ & amicos puellæ, ipsa fuit cuidam alij V. nomine copulata: & tu memoratum H. vsque ad gradum sacerdotij ordinasti. Cùm autem eum sua conscientia remorderet, habitum ordinis Cistercien. adsumpsit: [1 *& infrà.*] ideoque mandamus, quatenus si res ita se habet, prædictam mulierem, vt à dicto V. recedat, cui per adulterium est coniuncta, nec prædictum monachum *f* impetat, quo minus regulare votum valeat adimplere, per cen. eccle. cogere non omittas.

[1 *Tandem abbati suo omnia reuelauit, qui eum commonuit diligenter vt super hoc saluti animæ suæ prouideret.*

CAP. XVI

Vxor non potest repetere maritum, de cuius licentia religionem intrauit, si post ingressum non continuit, licet ad consentendum, sed ad dandam licentiam dolo fuit inducta.

Idem *Pictauien. episcopo, & abbati de* a *Boribard. Pictauien. diœces.*

VEniens ad *b* præsentiam nostram L. nobis intimauit, quòd cùm olim intrandi monasterium propositum concepisset, pluribus sacerdotibus præsentibus apud vxorem suam institit, vt super hoc suum impartiretur adsensum: [1 & j.] Ipsa demũ tam ipsius, quàm multorum astantium precibus fletibusque deuicta, caput eius altari supposuit manu sua: qui ea præsente tonsuratus, ibidem monasterium adiit, & finito probationis tempore, professionem fecit solenniter monachalem: illa verò in seculo remanẽs, inhonestos amatores admisit: [2 *& infrà.*] Quocirca mandamus, quatenus si ita est, prædictum L. in monasterio, quod intrauit perseuerare liberè permittatis. licet enim in hoc videatur non modicum deliquisse, quod captiosè adseruit, quia nisi sibi eadem *c* mulier consentiret, tam sibi, quàm toti mundo se inutilem redderet, & cùm præsbyteros exorauit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eandem relinquere seculum oporteret, si fortè licentiam daret viro: ex quo tamen eadem caput viri, altari spontè supposuit: & postmodum non continuit: super reuocatione ipsius, non est aliquatenus audienda, cùm ipsius intentio exceptione possit commissæ fornicationis elidi: maximè cum antequam fuerit fornicata, ipsum non duxerit repetendum.

[1 *Eisdem presbyteris primitus exoratis, ne præfatæ mulieri exponerent, quod etiam ipsam oporteret relinquere seculum, si viro suo daret licentiam ad monasterium conuolandi. Cumq; ipsum mulier ne ab ea discederet vice mutua precaretur: ipse asserens, quod nisi ab ea super hoc posset obtinere licentiam, non solum se ei inutilem redderet, sed etiam toti mundo.*]

[2 *Vnde idem L. metuens ne sua continentiæ illius incontinentia imputetur, an in monasterio debeat perseuerare, à nobis consilium postulauit*]

CAP. XVII.

Vxor maritum professum repetere potest, non obstante licentia profitendi, ab ea metu extorta.

Idem.

ACcedens *d* ad præsentiam nostram I. mulier proposuit: quòd cùm V. vir eius eam sibi matrimonio copulasset, volens tandem idem vir habitum adsumere monachalem, postulabat humiliter ab eadem vt tam pio proposito faueret ipsius, quæ propter multa verbera, & alia grauamina, quæ dictus vir inferebat eidem, se ipsam adserens dimissurum, adnuit votis eius. Cumque idem vir in domo de Vader. *e* Cistercien. ordinis religionis habitum adsumpsisset, mulier in domo monialium, nullo ibi habitu religionis adsumpto vel voto conuersionis emisso permansit: processu verò temporis, cùm idem vir ad seculum rediẽs religionis habitum reliquisset, eadem mulier se instanter ab ipso petiit readsumi: *f* [1 & j.] Quocirca discretioni vestræ mandamus, quatenus si res ita se habet, dictum virum, vt eam recipiat, eique adfectum exhibeat coniugalem; appellatione remota, cogatis.

[1 *Ipse illam recipere penitus contradicens, præter verbera quibus sæpe affecit eandem, sibi plurima conuitia & graues iniurias irrogauit.*]

CAP. XVIII.

Vxor professi, quæ dedit viro licentiam profitendi, non compellitur ingredi religionem, si continens est, & non suspecta.

---

a *Vide l. cum notissimi. C. de præscripti. xxx. ann. in rub. C. qui ma. ac. pos.* b *Migraret.* c *Quia per hæresim non dissoluitur matrimonium. vid. conc. Trid. sess. 24. ti. de sacr. matrim. c. 5.* d *Tluden. al. Tudimen.* e *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil. Vide Turrecr in c. dixit dominus, & ca. coniugio 32. q. 1.* f *In omnibus antiquis impetat legitur: in recentioribus, inquietet, habetur.*

a *Barudien. al. Barrubabrund.* b *Cap. 3. eo. tit. in 3. compilat. Vide Scotum 4. sent. dist. 27. q. 1 art. 4. circa finem.* c *Al ita: quod si non sibi eadem mulier, &c.* d *Cap vn. eod. tit. in compil.* e *Vender. al. Vadem. al. Vende.* f *eo.*

Innocentius *a* III. *epiſcopo & decano & theſaurario Lanconienſi.*

SIgnificauit *b* nobis A. mulier, quod cum ipſa F. viro ſuo coram decano S. *c* Quirici, vices archiepiſcopi Senon. in hac parte fungente licentiam conceſſerit religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem iniuncto & recepta fide ab ipſa, quod perpetuo contineret: idem decanus poſt factam profeſſionem à viro prædicto in monaſterio, in quo habitum adſumpſerat monachalem, adſeruit ipſam debere religionem intrare, quanquam id primo non expreſſiſſet eidem, & hoc expreſſo, illi *d* licentiam non dediſſet: & infrà. Quocirca mandamus, quatenus, ſi eſt ita, & eſt talis ætatis, de qua ſuſpicio haberi non poſſit, ipſam votum continentiæ obſeruantem, intrare monaſterium compelli, non permittatis inuitam.

CAP. XIX.

Adulter quam maritus reconciliare non vult, ad agendum pœnitentiam, in aliquo clauſtro collocatur.

Gregorius IX.

GAudeamus *e* in domino: & infra. Mulieres verò, quæ relicto maritali toro, lapſu carnis ceciderunt, ſi mariti earum à te diligenter commoniti, eas ad frugem melioris vitæ conuerſas noluerint recipere propter Deum, in clauſtris cum religioſis mulieribus ſtudeas collocare, vt perpetutam pœnitentiam ibi agant.

CAP. XX.

Si coniuges ſe ad inuicem abſoluerunt continentiam promittendo, & vterq́ue vel alter eorum religionem profitetur, alter alterum repetere non poteſt.

Idem *I. monials, monaſterij de Plauda.* f

DVdum à C laico *g* mota contra te (quam vxorem ſuam dicebat) materia quæſtionis, R. ſanctæ M. in comeſ. diacon. cardi. dedimus auditorem. Coram quo dictus C. conquerendo proponens, quòd indebitè recuſabas eidem (cuius vxor eras per conſenſum de præſenti & carnis *h* copulam ſubſecutam) matrimonialiter adhærere, te ſibi reſtitui poſtulauit. Ad quod fuit reſponſum, quòd ipſe pro animæ ſuæ remedio pura, & ſpontanea voluntate præſentibus duobus religioſis ſacerdotibus, & adhibitis quinque teſtibus fide dignis, omni iuri, quod in te habuerat, renunciauit omnino, reſignandò illud in manibus alterius ex ſacerdotibus ſupradictis, qui in perſonam eccleſiæ reſignationem huiuſmodi recipere procurauit, & quod idem C. ſe caſtitatem ſeruaturum promiſit, pauperumq́; hoſpitalis, de Ponte obſequio ſe deuouit, promittens voto ſolenni omnia, & ſingula ſupradicta, & tribuens tibi licentiam, ad monaſterium tranſeundi: te verſa vice ſimiliter promittente, ac tribuente illi licentiam, & ius quodlibet reſignante, ſicut hæc omnia dicebantur per publicum inſtrumentum eſſe probata manu B. notarij Aretinenſis *i* confectum. Verùm prænominatus C. propoſuit, quòd caſu amiſſo inſtrumento *k* præfato, illud in prima perſona, quod prius erat in tertia inſertis pluribus in vno aliter, quàm in alio fuit ab ipſo formatum: & cùm tibi iratus fuiſſet, ſicut verba & verbera indicabant, nondum calore iracundiæ quieſcente, quidam ipſum deceptoriè allexerũt, proponentes eidem, quod in hoſpitali prædicto cibis ad

a *Honorius tertius.* b *Vide Ludouic. Rom. ſing. 674. vt in meo C incipit: Nos ſumus in materia.* c *Quiriaci.* d *Illi ſcilicet viro.* e *Vide Ludouic. Rom. ſingu. 674 vt in noſtro Codice incipit, nos ſumus in materia. vide infr. de adulterijs* f *Plonca al. Plonta.* g *Vide Turrecrematam ſæpe citatum, & Scotum 4. ſent. diſt. 27. quæſt. prima, art. 4. & diſ. 32. quæſt. prima, art. 3. vide Syluestrum in ſumma, verbo votum 5.* h *Carnalem.* i *Aretini.* k *Vide Henricum Boiech. & Guid. papæ deci. 244. incipit; quiſpiam in cauſa.*

libitum poſſet vti, ac proprium retinere, præfato B. ſibi nihilominus promittente, quòd non ſolum ardorem, ſed etiam appetitum libidinis extingueret in eodem: propter quòd quicquid in hac parte feciſſet dignoſcitur: iratus, ſeductus pariter & illectus, & ſub ſpe promiſſionis, ac ſub ea conditione vel modo, ſi poſſet continentiam obſeruare: aſſeruit *a* à ſe factum. Sed ad iſta reſpondebatur econtra, quod an tabellio in tertia perſona inſtrumentum conficiat, vel in prima (dùmodo non mutetur ſubſtantia veritatis) nihil intereſſe videtur. Inſuper quamuis aliquando ſpes memorato C. data fuiſſet per quam ad hoc ſe propoſuit *b* inductum, eo tamen tempore, quo talia facta fuerunt, purè, ſimpliciter, ac voluntariè pro amore Dei, & remedio animæ ſuæ, ſolummodo ad votum & ad alia ſupradicta noſcitur proceſſiſſe: *c* propter quod à conſortio ſecularium hominum debet diſcedere, vitamq́ue mutare, cùm ſe illius ætatis eſſe proponat, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ non valeat in ſeculo remanere. Nos itaque habito F. N. conſilio, te ab impetitione dicti C. ſententialiter duximus abſoluendam, perpetuum illi ſuper hoc ſilentium imponentes.

CAP. XXI.

Breue eſt, ſed per alta verba poteſt ſic ſummari: Poſt ſententiam diuortij, quo ad torum latam ob fornicationem ſpiritualem mariti, poteſt vxor liberè religionem intrare.

Idem.

MVlier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab reo fuerat iudicio eccleſiæ ſeparata, ad religionem liberè conuolare.

DE CONVERSIONE *d* infidelium.

TITVLVS XXXIIII.

CAP. I.

Non poteſt quis illam habere in vxorem, cuius maritum occidit machinatione ipſius mulieris: ſecus ſi ſine machinatione. Et eſt pulcher, & quotidianus caſus.

Clemens III.

LAudabilem: (& infrà.) *e* Interrogaſti de Sarracenis, qui dum in captiuitate eſſent, quarundam Chriſtianarum viros earum inſidiis & machinationibus occiderunt, vtrum, quia poſtea per ipſas ad fidem Chriſtianam conuerſi ſunt, eas de iure poſſint *f* accipere in vxores: vel ſi duxerint, coniugium teneat eorundem. Hic Triburienſis *g* concilij regula contenti ſumus, adſerentis quòd ſi in mortem ipſorum malitioſè fuerint machinatæ, licet earum ſtudio ad fidem acceſſerint, nec tamen eis adhærere debent, nec ſunt, ſi adhæſerint etiam tolerandi, cùm tale damnum tali lucro eccleſia compenſare non velit. Ad hoc Sarraceni quidam, in bello ſunt Chriſtianos interfeciſſe notati. & Chriſtiani ſimiliter Sarracenos: poſtea verò Sarraceni ad fidem conuerſi, vxores eorum, quos in belli certamine occiderunt, ſibi matrimonialiter copularunt, & idipſum Chriſtiani de Sarracenis mulieribus, conuerſi ad fidem feciſſe noſcuntur, quæ poſtquam de priorum virorum morte compererint *h* veritatem, diuortium conſtanter expoſcunt. In his igitur reſpon-

a *Al. ita: aſſeruit eſſe factum.* b *Proponit.* c *Vide l. cum plures §. locator ff. loca.* d *Vide Scotum lib. 4 ſent. Diſtinct. 39. quæſt. prima, art. 3.* e *Cap. 3. eod. tit. in 2. compilatione.* f *Ducere.* g *Vide concil. Triburienſe, cap. 40. & cap. 51. ſed ibi non ſunt hæc eadem verba.* h *Comperiunt.*

demus, quòd cum tales non procurauerint virorum interitum defunctorum, matrimonium inter huiusmodi personas licitè potest contrahi, & taliter copulati diuortium nequeunt postulare.

CAP. II.

Si alter infidelium coniugum venit ad fidem, altero remanente in infidelitatis errore, ei muniis proles adsignatur conuersio.

Gregorius IX. *Argentinen. episcopo.*

EX literis *a* tuis accepimus, quòd quidam de Iudaicæ *b* cæcitatis errore, ad Christum verum lumen adductus, vxore sua in Iudaismo relicta, in iudicio postulauit instanter, vt eorum filius quadriennis adsignaretur eidem, ad fidem catholicam, quam ipse susceperat, perducendus. *c* Ad hoc illa *d* respondit, quòd cùm puer adhuc infans existat, propter quod magis materno indiget solatio, quàm paterno, sibique ante partum onerosus, dolorosus in partu, post partum *e* laboriosus fuisse noscatur, ac *f* ex hoc legitima coniunctio matris & fœminæ magis matrimoniũ, quàm patrimonium nuncupetur, dictus puer apud eam debet conuenientius remanere: & infra. Cùm autem filius in patris potestate consistat, cuius sequitur familiam, & non matris, & in ætate tali, quis non debet *g* apud eas remanere personas, de quibus possit esse suspicio, quòd saluti, vel vitæ insidientur *h* illius, & puer post triennium, apud patrem, non suspectum ali debeant & morari: materque pueri, si eum remanere contingeret apud *i* eam, posset illam adducere ad infidelitatis errorem: in fauorem maximæ fidei Christianæ respondemus patri eundem puerum adsignandum.

DE VOTO, ET VOTI REdemptione.

TITVLVS XXXIV.

CAP. I.

Vota possent eleemosynis redimi, vel in aliud commutari, intercedente superioris auctoritate, & iusta causa redimendi, vel mutandi.

Alexander III. *Exonen. episcopo.*

DE *k* peregrinationis votis, an eleemosynis redimi possint, vel pro necessitate in aliud commutari. Respondemus, quòd ab eius, qui præsidet, pendet arbitrio, vt consideret diligentius qualitatem personæ, & causam commutationis, scilicet an *l* ex infirmitate, seu affluentia diuitiarum, an alia causa probabili peregrinatio, an *m* recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta: & secundum hoc debet exinde dispensare.

CAP. II.

Commutat papa votum vltramarinum, in his maximè, qui in puerili ætate vouerunt.

Idem *Noruicen. episcopo.*

VEnientis *n* ad nos R. narratione accepimus, quòd in puerili ætate constitutus Hierosolymam disposuit proficisci: cuidam quoque, qui sepulchrum dominicum proposuerat visitare, fidem dedit, & suam recepit ab eo, quòd si inuicem in via socij fideles existerent: [1 *& infrà.*] Nos autem ipsum à voto, quod in ætate tenera facilitate potius, quàm ex arbitrio discretionis promisit, absoluimus: ita tamen: quòd idem votum eleemosynis redimat, & iuxta consilium *o* nostrum, toto vitæ suæ tempore vni pauperum Christi (dummodo ad hoc suæ facultates sufficiant) debeat prouidere.

[1 *Et bonam societatem seruarent, quod vterque sollicita mente reuoluens, ad nos accessit, vt sibi nostrum super hoc consilium aperiremus.*]

CAP. III.

Ex sola conceptione boni explicandi non obligatur quis ad bonum conceptum exequendum.

Idem *magistro A. de Mondefore.*

LIteraturam *a* tuam: [1 *& infrà.*] Cùm ex quadam minutione nimio fuisses mortis pauore perterritus, hæc verba protulisti, Non diu hic morabor: proponens in animo, quòd religionis habitum esses aliquando suscepturus: [2 *& infrà.*] Tibi igitur respondemus, quòd si plus non est in voto processum, transgressor iudicari non poteris, si non impleas, quod dixisti.

[1 *Et prudentiam tuam tam pridem fama reuelante, cognouimus: & saluti tuæ tanto attentius consulere volumus & debemus, quanto personam tuam consideratione honestæ conuersationis & vitæ feruentioris caritatis brachiis amplectamur. Relatum est nobis ex parte tua quod.*]

[2 *Sed propter frequentes infirmitates quæ plerumq; vitæ districtionem impediunt, & quia indigentibus & transeuntibus te hospitalem exhibes, pleraq; solatia impendis, quod concepisti olim in animo, opere non implesti: ac per hoc dubitas ne de facta fide voti in districto debeas examine conueniri.*]

CAP. IIII.

Omne votum mutabile est, in votum religionis.

Idem.

SCripturæ: *b* [1 *& infrà.*] Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur religionis obseruantiam commutare.

[1 *Sacro testimonio declaratur quod spiritualis homo propositum non mutat, cùm pro salute animæ suæ vtilius aliquid meditetur. Inde est quod vestris iustis postulationibus non indignati indulgemus: quod qui sepulchrum domini vel aliorum sanctorum limina proposuerunt visitare: & infirmitate vel alia rationabili causa occurrente habitum religionis assumere, atque inter vos Deo seruire voluerint, liberè ipsos suscipere valeatis.*]

CAP. V.

Executio voti vltramarini, auctoritate papæ potest ex causa differri.

Innocentius III. *Strigonen. archiepiscopo.*

NOn est *c* voti dicendus transgressor, qui quod vouit auctoritate sedis Apostol. distulit adimplere. Sanè significauit nobis rex Hungariæ, quòd cum in regni perturbatione *d* consilium & auxilium tuum sibi senserit hactenus profuisse, vtilitati eius non modicum derogaret, si Hierosolymam (sicut ex voto teneris) regno pergeres impacato: [1 *& infrà.*] Ideoque mandamus, quatenus non prius iter adripias Hierosolymam adeundi, quàm regnum ipsum fuerit tranquillitati pristinæ restitutum, vel super hoc receperis ab apostolica sede mandatum.

[1 *Cùm igitur immineat nobis de honore ipsius regis & statu regni Hungariæ sollicitè cogitare.*]

CAP. VI.

Ecclesia compellit hæredem laicum per excommunicationem, & bonorum subtractionem ad executionem voti vltramarini, ad quod se obligauit pro defuncto.

Idem *Andreæ duci.*

a *Vid. B. Th. 4. sent. dist. 39. q. 1. art. 4. ad 4. argum.* b *Prauitatis.* c *Producendus.* d *Al. ad quod al. &c.* e *Ac post partum, &c.* f *Ac per hoc.* g *Debeat apud illas, &c.* h *Insidiantur.* i *Ipsam.* k *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lat sub Ale. 3. p. 35. c. 3.* l *Aut.* m *Aut.* n *Al. peruenientis. Vide c. 2. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. par. 50. c. 15.* o *Al. vestrum, quam lectionem olim impugnauit Hostiensis.*

a *Cap. 1. eod. tit. in 2. compilatione. Vide Nauarrum in manuali confessariorum cap. 12. num. 26. & 52 in Latino nuper impresso.* b *Cap. 2. eod. tit. in 2. compilatione.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. compilat. Vide B. Thomam, 2. 2. q. 88. art. 12.* d *Turbatione.*

Licet *a* vniuersis liberum sit arbitrium in vouendo, vsqueadeo tamen solutio necessaria est post votum, vt sine *b* proprio salutis dispendio alicui non liceat resilire. Accepimus siquidem, quòd cùm rex Hungariæ pater tuus agens in extremis, votum quod vouerat domino, Hierosolimitanam prouinciam in fori manu, humili corde visitare, sub interminatione maledictionis paternæ, commiserit *c* tuæ fidei exequendum, & tu adsumpto crucis signaculo, te id impleturum, sine dilatione qualibet promisisti: [1 *&c.*] Mandamus, quatenus postpositis cæteris solicitudinibus, vsque ad festum exaltationis sanctæ Crucis debitum acceptæ crucis exoluens, propositum iter adripias, & humiliter prosequaris. Ne si onus tibi à patre iniunctum, & à te sponte susceptum, occasione qualibet detrectaueris. paterna te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priueris, cuius recusaueris onera supportare, sciturus extunc anathematis te vinculo subiacere, & iure quod tibi, si dictus rex sine prole decederet in regno Hungariæ competebat ordine geniturae, *d* priuandum, & regnum ipsum ad minorem fratrem tuum adp. postposita deuoluendum.

[1 *Verùm eodem patre tuo sublato de medio, cum Hierosolymitanum hoc iter te arripere simulasses, assumpta peregrinationis oblitus, quoniam contra inimicos crucis dirigere debueras, in fratrem tuum & regnum Hungariæ conuertisti aciem bellatorum, & multa contra serenitatem regiam malignorum vsus consilio commisisti. Nos autem quos diebus istis ad pontificatus officium licet immeritos Dominus euocauerit, tam paci regni Hungariæ, quàm tuæ volentes saluti cõsulere, nobilitatem tuam rogamus & monemus & exhortamur in domino ac per ap. s.*]

CAP. VII.

Commutat papa votum vltramarinum in vigilias, orationes & ieiunia tunc maximè, cùm cessat causa, quæ induxit ad vouendum, ita etiam, quod expensa fienda in eundo, morando, & redeundo, integraliter mittantur in terræ sanctæ subsidium.

Idem *Trecensi episcopo.*

Magnæ *e* deuotionis: & infra. Cùm Trecen. ecclesia contra libertatem ecclesiasticam grauaretur, nec per alium quàm per Campaniæ comitem in vltramarinis partibus constitutum eidem ecclesiæ crederes posse de facili subueniri, ad ipsum proposuisti accedere: ac in signum peregrinationis & deuotionis terræ Orientalis crucem dominicam adsumpsisti: & infra. Quamuis autem audita morte ipsius intentionem tuam conspiceres iam frustratam, noluisti tamen sine consilio apo. se. ad propria remeare, sed ingressus vrbem *f* intentionis tuæ propositum ac statum Trecen. ecclesiæ nobis humiliter expressisti: [1 *& infra.*] Et quidem tria præcipuè *g* duximus in hoc negotio adtendenda, quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum vtilitatem. Sanè non videbatur contra votum licitum, vt venires cũ vox clamet prophetica, *h* Vouete, & reddite domino Deo vestro, & primum ad consilium, secundum ad imperium referatur. Sed nec decens videbatur cùm sit scriptũ in euangelio: *i* Nemo mittens manum in aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei, &c. Præterea non videbatur expedire, cùm ex absolutione tua scandalum posset laicorum mentibus generari, dicentium, vbi est Deus clericorũ? & hoc exemplo credentium, se ad voti obseruantiam non teneri. Quod enim agitur *a* à prælatis, facilè trahitur à subditis in exemplum: iuxta quod Dominus inquit ad Moisen in Leuitico: Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, faciet delinquere populum. Verùm ætatis vitæ senescentis defectus, atque canicies, quæ vix labores & dolores suos tolerare possunt, in contrarium allegabant, & ecclesiæ Trecen. suspiria, cui vinculo pastoralis solicitudinis es ligatus, sine cuius adsensu votum peregrinationis emittere forsitan non debueras: & infra. Ipsum etiam votum, quod ex sui forma sanctum, & honestum erat, ex persona vouentis minus licitum videbatur. Cùm enim iuxta canonica *b* instituta, clericus absque sui episcopi licentia peregrinari non debeat, & episcopus non minus, imò potiùs sedi apostol. sit adstrictus, videri meritò poterat, quòd absque generali, vel speciali licentia votum peregrinationis, qua te tamdiu absentares, emittere non deberes: [2 *& infra.*]

Cùm igitur in lege veteri, in qua non minus præceptum domini obligabat, quàm votum hodie obliget in ecclesia primogenita, quæ domino mandabantur offerre, quædam domino redderentur, vt primogenita Leuitarum: quædam redimerentur, vt aliarum tribuum: quædam commutarentur in aliud, sicut primogenitum asini, qui pro oue commutabatur: ex hoc adtendentes, quod votum commutari possit in opus aliud pietatis, non *c* curantes, quod os loquentium iniqua loquatur, dum tamen non recedamus à tramite veritatis, de illius auctoritate securi, qui cùm audisset à discipulis: Scis, *d* quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt? respondit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum: tibi pro te & famulis tuis licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutare, vt expensas quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus, alicui religioso committas in necessarios vsus terræ illius sine deminutione qualibet transferendas: & infra. Laborem etiam laboribus recompenses, solicitius instando vigiliis, deuotius vacans orationibus & in ieiuniis fortius te exercens. Ad hanc autem indulgentiam tibi faciendam specialiter nos induxit, quòd cùm pro libertate Trecen. ecclesiæ per dictum comitem adsequendam præcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessauere causa, facilius cessare potuit & effectus.

[1 *Nostrum & fratrum nostrorum consilium cum deuotione requirens, ven. etiam f. n. Senonen. archiep. tunc metropolitanus statum Trecen. ecclesiæ, ac dispendium quod ex absentia tua incurrere poterat, semel & iterum per suas nobis literas intimauit: propter quod disposuimus deliberare cum fratribus nostris, an cum eadem Trecen. ecclesia misericordiam faceremus te ad agendam ipsius solicitudinem remittentes, an sicut ex voto tenebaris te iter arreptum perficere pateremur, & vtrum horum tam saluti tuæ, quàm terræ orientali penitus expediret.*]

[2 *Minus etiam votum illud terræ orientali videtur expediens, quæ plus pugnatorum subsidium quàm clericorum quos & officium & dissuetudo reddit imbelles, ministerium articuli necessitate requirit, quamuis orationibus tuis, & aliorum terra illa vehementer indigeat: quia tamen iam impletum est verbum Dei dicentis: Veniet hora, & nunc est, quando nec in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis patrem. Spiritus sanctus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Videri poterat quod non minus in ecclesia tua quàm in Orientali terra proficeres piis orationibus apud Deum in his quæ pro libertate ipsius iustè ac humiliter postula-*

a *Cap. 2 eod. tit. in 3. compil.* b *Propria.* c *Commisit.* d *Vide Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. vbi docet an ordine genituræ, vel electione succedi debeat in regno.* e *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* f *Scil. Romam per excellentiam. §. sed ius. Inst. de iu. nat.* g *Diximus.* h *Psal. 75.* i *Luca 9.*

a *Vide Alfonsum Cast. lib. 2. cap. 8. de iusta hær. punitione.* b *Huc spectant tradita per B. Thom. 2. 2. q. 88. art. 8. Exo. 13. & 22. Num. 3. & 8. Deut. 15. Luc. 2. Leuit. 25. Exod. 36. Matth. 17.* c *Nec.* c *In antiq. ita: Non nescis, quia, &c.*

res: &

res: & vtinam cum Moyſe montem poſſes aſcendere, vt manibus extenſis orante, Ioſue pugnans Amalechitas in ore gladij ſuperaret. Credebatur etiam quod terræ Orientali magis accederes, quod ſi in tuis, & tuorum clericorum procuratoribus fueras impenſurus, ſecundum alicuius religioſi arbitrium transferretur in ſubſidium bellatorum.]

CAP. VIII.

Impedito ad tempus exequi votum vltramarinum conceditur dilatio, perpetuo verò impedito indicitur redemptio in eo quod magis expediat terræ ſanctæ.

Idem *Cantuarienſi archiepiſcopo.*

QVod *a* ſuper his: [1 *& infrà.*] Quæſiuiſti de his, qui pro ſuccurſu terræ ſanctæ ſigno crucis aſſumpto, propter infirmitatem vel paupertatem, vel aliam iuſtam cauſam votum non poſſunt vtiliter adimplere, cùm ſine diſtinctione receperis in mandatis, vt eos, qui ſignum crucis aſſumptum abiecerũt, ad reſumptionem ipſius, & executionem voti compellas. Nos autem inquiſitioni tuæ *b* taliter reſponde. quod debiles & inopes magis illuc in defectum, quàm ad profectum accedunt, cùm iſti pugnare non poſſint, & illi mendicare cogantur, niſi forte ſint nobiles & magnates, qui ſuis ſecum expenſis bellatores adducant: vel artifices & agricolæ, qui de laboribus ſuis, ſibi poſſint acquirere neceſſaria, & terræ ſubſidia miniſtrare: quamuis non multi talium, propter breuitatem poſſeſſionum, & paucitatem inhabitantium ibi ſint opportuni. Vnde credimus diſtinguendum inter illos, qui temporalem, & eos qui perpetuam impedimenti cauſam creduntur habere: quod primis eſt indulgenda dilatio, ſecundis autem eſt redemptio iniungenda, ac rerum facultate penſata, quas poſſunt, aut quas facturi eſſent expenſas, perſonarum præterea compenſato *c* labore, in ſubſidium terræ ſanctæ transmittant, exequentes per alios, quod per ſe nequeunt adimplere. Rurſus inter illos, qui pro defenſione terræ ſanctæ votum peregrinationis emittunt, & eos quibus pro ſatisfactione ſuorum criminum iter peregrinationis iniungitur, credimus diſtinguendum: quod circa primos plus terræ ſanctæ ſuccurſus, & circa ſecundos plus labor itineris, ſecundum intentionem vouentis vel pœnitentis debet attendi. Vnde ſi quis hoc modo vouentium eſt inutilis ad pugnandum, quamuis habilis ſit ad eundem, melius eſt redimere votum, quàm expenſas conſumere: quod & de pœnitente, qui propter debilitatem non poteſt iter iniunctæ peregrinationis implere, ſane valet intelligi, non autem de illo, qui quamuis ſit impotens ad bellandum, potens tamen eſt *d* ad (eundem): [2 *& infrà.*] De mulieribus autem hoc credimus obſeruandum, vt quæ remanere noluerint, viros ſuos ſequantur: cæteræ verò (niſi fortè ſint diuites, quæ ſecum in ſuis expenſis poſſint ducere bellatores) votum redimant quod vouerunt.

[1 *Sed. apo. conſulere voluiſti, quorum executio ſpectat ad officium paſtorale f. t. in Domino condemnamus, ſperantes quod per reſponſionem noſtram inſtructus ea diligentius exequeris.*]

[2 *Super his autem diligens eſt diſcretio adhibenda, ne quid prece vel precio, amore vel odio, ſiue occaſione quacunque contra ſalutem animæ, vel vtilitatem terræ quomodolibet attentetur. vnde per viros religioſos & prouidos diſpenſationi huiuſmodi volumus prouideri.*]

CAP. IX.

Votum vltramarinum certis caſibus redimi & commutari poteſt, non tamen per alium, quam per papam, vel cum ipſius ſpeciali mandato. hoc dicit vſque ad § ſecundo quæſiuiſti.

Idem *eidem.*

EX multa *a* tuæ ſolicitudinis prouidentia: [1 *& ſ.*] Ex conſultatione, quam ad inquiſitionem tuam ſuper negotio cruce ſignatorum olim edidimus, viam inueniſti ad alias quæſtiones, & vtrum quod in ea dicitur ius conſtituat generale, vt paſſim prælatis quibuslibet illos ſecundum formam expreſſam abſoluere liceat, qui eorum ſunt iuriſdictioni commiſſi, ſolicite requiſiſti. Ad hoc igitur reſpondemus, quòd in conſulatione noſtra ius editur: & licet ad quales, ad quos tamen *b* ſpecialiter ſpectet eius executio, nullatenus explicatur: illis autem ſolummodo ius hoc exequendum incumbit, qui ſuper hoc mandatum receperint a ſede apoſtolica ſpeciale. Sic ergo illi eſt inquiſitioni reſponſum, qua conſequenter tua fraternitas requiſiuit, de quibus religioſis intelligendum hoc eſſet, vtrum ſcilicet ibi religioſi vocentur hi tantum, qui religionis habitum ſuſceperunt, quorum plures idiotæ ſunt & iuris ignari, *c* an epiſcopi, qui ſicut dignitate præcellunt, ſic & religione debent aliis præeminere. nam ad neutros illius executio iuris ſpectat, niſi per apoſtolicam ſedem eis ſpecialiter delegetur.

[1 *Credimus prouenire, quod cùm ad conſultationes tuas multiplices, & frequentes reſpondemus, quod ſentimus ex reſponſione noſtra nouas elicitas quæſtiones.*]

Habiles ad eundem, ſeu inhabiles ad pugnandum, ſi ſunt ſtrenui conſilio, vel milites bellatores poſſunt ſecum ducere, votum vltramarinum non redimunt, h. d. Abbas.

Secundò quæſiuiſti, vtrum quod dicitur, vt ſi quis vouentium eſt inutilis ad pugnandum, quamuis ſit habilis ad eundum, melius eſt vt redimat votum, quàm conſumat expenſas, generaliter accipi debeat, vt nobiles *d* & magnates, qui ſunt conſilio ſtrenui, & multos ſecum poſſunt trahere bellatores, an minores tantummodo verbum huiuſmodi comprehendat? Verùm ſi ad ſuperiora oculum tuæ conſiderationis extendas, quæſtionem iſtam *e* inuenies in ſerie conſultationis noſtræ ſolutam, vbi dicitur, quod debiles & inopes magis in defectum terræ ſanctæ, quàm ad eius profectum accedunt, &c. Quamuis poſſit *f* aliter reſponderi, quòd non ſunt inutiles ad pugnandum, qui etſi per ſe pugnare non poſſunt, maturitatem tamen conſilij adeſſe valent pugnantibus, & perſonæ defectum per alios reuelare: [1 *& ſ.*]

[2 *Tertiò quoque loco tua f. requiſiuit qualiter intelligi debeat, quod de mulierib. ſubinfertur, vt quæ remanere noluerint: ſed viros ſuos ſequantur euntes. Cæteræ verò non ſint diuites quæ ſecum in ſuis expenſis poſſint ducere bellatores, votum redimãt quod vouerunt: hoc enim quod vltimo loco dicitur, videtur tantum de vouentibus eſſe dignum.*]

Vxores poſſunt ſequi viros vltra mare ſi volunt, ſed non tenentur, niſi & ipſæ vouerint, h. d. Abbas Siculus.

Quod autem ſuperius ponitur, mulieres quæ remanere noluerint, &c. de illis intelligendum eſſe videtur, quæ ſe ad peregrinationis propoſitum nullius voti vinculo adſtrinxerunt: [1 *& ſ.*]

[1 *Quod ſic eſſe dubium non exiſtit. Ex eodem quoque verbo dicis videri quibuſdam, quod viris liceat in hoc articulo ſine vxorum ſuarum aſſenſu vouere poſſe, ac perficere quod vouerũt. Ad quod dicimus quod.*]

Viri ſine conſenſu vxorem emittere poſſunt votum vltramarinum, h. d. Abbas Siculus.

In tanta quoq; neceſſitate populi Chriſtiani, nec terræ ſanctæ impediatur ſubſidium, viri præter vxorum aſſenſum, huius peregrinationis propoſitum vouere liberè *g* valent: quod vouerint, liberè adimplere. Vt autem conſentiant, ſunt attentius commonendæ.

---

a *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* b *Inquiſitioni tuæ reſpondemus.* c *Recompenſato.* d *Contius, eundem. Addit in margine: aliàs, conſilium, vtrunque præter veterum exemplarium fidem.*

a *Cap. 5. eod. tit. in 3. compil.* b *Tantum in vno vetuſtiſſimo exemplari.* c *Vide l. 1. cum not. per doct. C. de inter. ma. inter pupil. not. Bald. in authen. de mona. colla. 1.* d *Al. etiam.* e *Dictio, iſtam, deeſt in vetuſtis.* f *Et aliter.* g *Valeant.*

Clerici tanquam inhabiles ad pugnandum redimunt votum vltramarinum, nisi in certis casibus, hoc dicit. Abbas Siculus.

De clericis *a* verò duximus respondendum, quòd cùm clericatus officiũ eos reddat inhabiles ad pugnandum, nisi vel consilio strenui, vel officio prædicationis instructi, aut magnatum sint obsequio deputati, aut vsque adeo diuites fuerint, & potentes, vt in expensis suis aliquos secum ducere valeant bellatores: magis ab eis expetit redemptionem accipere, quam ad votum illos cogere prosequendum, si necessitas exigit, vel vtilitas persuadet. Hæc autem de vouentibus dicimus, non de his, quibus labor peregrinationis in pœnitentia est iniunctus.

CAP. X.

Qui vouit religionem ingredi, si voto non completo fiat episcopus: renunciare debet, & votum implere. Sic communiter summatur.

Idem.

PEr tuas *b* nobis literas intimasti te in Gratiano politana ecclesia suscipiendi habitum regularem votum solenniter emisisse, & postea promisisse in manibus prælati eiusdem ecclesiæ te intra duos mẽses postquam ab apostolica sede redijsses, votum quod emiseras impleturum. Cumque termino ipso transacto non curasses, quod voueras, adimplere, tandè existens vti transgressor, vocatus fuisti ad regimen ecclesiæ Gebennensis, & infrà. Nos igitur tuæ discretioni consulimus, vt si tuam sanare desideras conscientiam, regimen resignes ecclesiæ memoratæ, ac reddas altissimo vota tua. Quid si capitulum Geben. ecclesiæ te postmodum canonice duxerit eligendum, electionem recipere poteris de te factam.

CAP. XI.

Prælatus etiam professus potest votum vltramarinum emittere, & in suos vsus vigesimam prouentuum ecclesiæ conuertere.

Honorius III. *Haresben.* c *& Bengad. præpositis.*

POstulastis à nobis, an *d* vobis professis ordinem regularem, quorum alter cruce signatus est, & reliquus charactere crucis desiderat insigniri, liceat vigesimam prouentuum ecclesiarum vestrarum deputatam succursui terræ sanctæ, deferre vobiscum: [*1 & ingrà.*] Discretioni vestræ taliter respondemus, quòd si ecclesiæ vestræ per absentiam vestram enormiter non lædantur, & vos vtiles fueritis terræ sanctæ verbo pariter & exemplo, (quod conscientiæ vestræ duximus relinquendum) dimissis procuratoribus idoneis in ecclesiis vestris, potestis & tenemini votum peregrinationis implere: & sic potest in vsus vestros transire vicesima ecclesiarum vestrarum terræ sanctæ subsidio deputata.

[1 *Vt per vos proficiat terra illius succursui, qui parati estis personas vestras exponere seruitio Iesu Christi, præsertim cum multi exemplo æmulationis laudabilis prouocati ad curendum post vos laudabiliter accingantur. Præliaturi prælium Domini contra gentes. Quia verò liberationi terræ illius totis viribus aspiramus.*]

DE STATV MONACHORVM & canonicorum regularium.

TITVLVS XXXV.

CAP. I.

Diœcesanus non debet molestare monasteria, præter quam pro causa correctionis: nec eis oblata sibi vindicare.

Gregorius *archiepiscopo Neapolis.* a

THeodosius: [*1 & j.*] Alicui monasterio *b* nec tu, nec presbyteri tui, præter diligentiam disciplinæ, aliquid molestię inferatis. Aut si quid illic pro diuersorum deuotione accesserit, vobis vindicare æstimetis. Cum monachis sibi seruientibus debeat proficere, quicquid à fidelibus taliter offerri contingit.

[1 *Abbas monasterij S. Martini petitoria nobis insinuatione suggessit, quæ habetur in subditis, in domo quondam Martini ex eius voluntate decessorem suum Andræam abbatem, monasterium, in quo monachi habitare debeant, construxisse. Et quia id in honorem beati Petri Apostolorum principis, & S. Archangeli postulat dedicari: dilectionem tuam præsentibus apicib. duximus adhortandam, quatenus ad præd. locum cum postulauerit, ingrauanter accedas, veneranda solennia dedicationis impendens. Et quoties necesse fuerit, à presbyteris ecclesiæ tuæ in loco sancto deseruientib. celebrentur sacrificia veneranda missarum, ita vt in eodem.*]

CAP. II.

Monachi non debent poni singuli per parœcias. hoc primò. Si pro monachatu aliquid detur, receptus à sacris ordinibus prohibetur: & recipiens ab officio suspenditur. hoc secundò. Monachus habens peculium sine licentia abbatis, ab altaris communione remouetur: & sic decedens, sepultura & fratrum communione priuatur. hoc tertiò. Si pecunia confertur pro habendo aliquod officium in monasterio, dans & recipiens deponuntur. hoc quartò. In prioribus conuentualibus per electionem instituti non sunt remouendi sine causa rationabili: & de causa rationabili tria ponit exempla. hoc dicit. comprehendendo substantiam.

Ex concilio Lateranen. c

MOnachi non *d* precio recipiantur in monasterio, nec peculium *e* permittantur habere, nec singuli per villas & oppida per quascunque parochiales ponantur ecclesias, sed in maiori conuentu, aut cum aliquibus fratribus maneant, nec soli inter seculares homines spiritualium hostium conflictum expectent, Salomone *f* dicente: Væ *g* soli: quia cùm ceciderit, non est qui subleuet eum. Si quis autem exactus pro sua redemptione aliquid dederit, ad sacros ordines nõ ascendat. Is verò, qui eum *h* receperit, officij suspensione mulctetur. Qui verò peculium habuerit: nisi ab abbate fuerit ei pro iniuncta administratione permissum, à cõmunione remoueatur altaris, & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, & dignè non pœnituerit: nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepulturã. quod etiam de vniuersis religiosis præcipimus obseruari. Abbas autem, quia ista diligenter non *i* cauerit, officij sui iacturam se nouerit incursurum. Prioratus quoque seu obedientiæ precij donatione nulli tradantur, alioquin dantes & accipientes à ministerio fiant ecclesiastico alieni. Priores autem cùm in ecclesiis conuentualibus per electionem capitulorum suorum canonicè fuerint instituti, nisi pro manifesta & rationabili causa non mutentur, videlicet *k* si fuerint dilapidatores, si incontinenter vixerint, aut tale aliquid *l* egerint, pro quo amouendi meritò videantur, aut si etiam pro necessitate maioris officij de concilio fratrum fuerint transferendi.

a *De materia huius §. & cur clericis & episcopis pugnare non liceat. vide B. Thom 2.2. q 4. art.2.* b *Conc. Trid sess. 24. tit de reg. cap 1.* c *Haresberien. & Beregaden. præpositis. al. Harestien. & Feregadens. al. Hauenens. & Beregabens. al. Virum.*

a *Hic in quibusdam recentioribus legitur Gregor. 3. in aliqi 9. sed recte Contius Imo primus lib. 7. Ind. 2 epist. 15.* b *Cap. 1. eo. tit. in 1. compil. In aliis Theodorius.* c *Con. Lat. sub Alex. 3. cap 10.* d *Cap. 2. eo. tit. in 1. compilat.* e *Id est proprium. Vid. l. cogi. D. ad Trebel.* f *Eccles. cap. 4.* g *Si.* h *Recipit.* i *Curauerit in concilio.* k *Al. ita: vt vide l. sed in antiq. & in concil. vt est impressum eccles.* l *Aliud.*

CAP.

CAP. III.

Monet Cistercienses, ut seruent regulam secundum primaeuam institutionem. hoc dicit primo. Et domus religiosa adgregata Cisterciensibus, eorum mores seruare tenetur. hoc dicit secundo.

Alexander III. *abbatibus & conuentibus Cistercien. ordinis.*

RECOLENTES *a* qualiter hæc sancta plantatio: [1 *& infrà.*] Dolentes dicimus, quòd etsi non ab omnibus, neque in omnibus, à plerisque tamen & in pluribus, ab illa sancta institutione dicitur declinatum, in tantum, vt aliqui ex vobis patriæ institutionis obliti, contra ordinis vestri regulam villas, ecclesias, & altaria possident, fidelitates *b* & hominia benignè suscipiunt, iustitiarias & tributarias tenent: [2 *& infrà.*] Ideoque precibus & monitis exhortamur, quatenus domus illæ quæ à prima sui origine in ipso ordine sunt fundatæ, constitutis terminis sint contentæ: [3 *& j.*] Si enim relictis originalibus ordinis institutis, ad cõmunia voluerítis aliorum monasteriorum iura diuertere, oportebit vos communi iure censeri: quia dignum est, vt qui similem cum aliis vitam suscipiunt, similem sentiant in legibus disciplinam. Cæterùm domus illæ, quæ de aliis institutionibus ad vestrum ordinem se transtulerint, vestris omnino se satagant vsibus confirmare, & relictis possessionibus, vel etiam commutatis, quas institutio vestra non recipit, *c* sic se in omnibus religioni vestræ coaptent, vt quemadmodum gaudent se in societatem ordinis, & habitus idẽtitatem adsumptas, sic etiam in paupertate secularium rerum se lætentur vestris institutionibus conformatas.

[1 *Facta, hac vitis fructifera, hac denique vinea domini Sabbaoth sub primis ordinis vestri priorib. pullulauit & palmites longè lateq; producens ad mortifera pellenda circumquaq; venena flores protulit, & odores pro vigili custodia custoditatis, eorum in omnibus adhærere vestigiis, per quos cooperante domino in deserto mundi huius flos huiusmodi plantatus est honestatis. hi enim paupertatis contenti numeris optimum ponentes in paupertate principium totius sufficientiæ assecuti sunt complementum creare ecclesia Clareuallens. episcopis & prælatis accepti, ac in conspectu regum & principum fama & merito gloriosi Nunc autem quod.*]

[2 *Et omne studium adhibent, vt termini eorum dilatentur à terris, quorum conuersatio in cælis debet esse. Læditur hinc ordo penitus & viciatur, nec est hac mutatio dextera excelsi, sed potius de dextera in sinistram, qui relicto seculo sub paupertatis habitu Deo militare decreuerunt, negociis denuo secularibus implicentur. Inde est quod & vobis ab aliis qui foris sunt, contentiones & litigia suscitentur, & abbatibus in causis forensibus occupatis & plurimum in commissis domibus & tepor ordinis & dissolutio nascitur charitatis, maxime paupertate charitas plus proficit, & cupiditatis consortium nisi illa restringatur, hac tepescat.*]

[3 *Nec velint inordinatè ad ea manus extendere, quæ sine laboribus & periculis multis, & deinde sine criminibus, & magna confusione non poterunt retinere.*]

CAP. IIII.

Regularis canonicus, qui non resignauit proprium in morte, non debet in cœmeterio sepeliri: & si de facto sepultus fuit, inde debet exhumari, si sine scandalo fieri potest.

Clemens III.

SVPER quodam canonico regulari, *a* qui in articulo mortis agens, licet à priore suo commonitus proprium, quod contra regulam latenter habuerat, noluit resignare: & sic diem clausit extremum, & fuit inter alios fratres traditus sepulturæ: [1 *& j.*] Inquisitioni tuæ taliter resp. quòd ille canonicus non tantum fuit Christiana sepultura priuandus, verùm etiam si sine maximo scandalo potuit *b* fieri, de ipsa proiici dignus est ecclesia. Hoc autem cum fortè contigerit, in similibus est agendum.

[1 *Nos duxisti necessariè requirendos. Quia verè te ignorare nõ credimus, quid de talibus in regula beati Augustini habeatur statutum, & quod idipsum in Lateranensi synodo constet inhibitum manifestè.*]

CAP. V.

Canonicus regularis potest præfici ecclesiæ parœciali etiam seculari, sed debet habere socium sui ordinis, si commodè fieri potest.

Innocentius III. *plebano sancti Gauinij c.*

QVOD *d* Dei timorem præ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur euidenter, cùm opera, quæ facis, testimonium perhibeant veritati. Sanè quondam desiderans ad frugem melioris vitæ transire, officium plebani resignans coram fratribus sancti Victoris Bononien. promissionem de tua conuersione fecisti, neq; professionem solennem emittens, neque habitum religionis adsumens: sed parœciani plebis eiusdem adtendentes te laudabiliter præfuisse, à Florentino episcopo impetrauerunt, vt ministrares ibidem. hoc etiam P. presbyter cardinalis tunc Apo. sed. lega. ponitur adnuisse, quod tam dicti parœciani à nobis ratum haberi *e* suppliciter postularunt, præsertim cùm de licentia prioris sancti Victoris noscatis hactenus id fecisse. Licet autem in Lateranensi concilio *f* de monachis caueatur, ne singuli per villas & oppida per quascunq; parœciales ponantur ecclesias, &c. quia tamen istud de canonicis regularibus specialiter non cauetur, quia etsi à sanctorum monachorum consortio non putentur seiuncti, regulæ tamen inseruient laxiori, & per antiquos canones etiam monachi possunt ad ecclesiarum parœcialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debet prædicationis officium *g* (quod priuilegiatum est) exercere: sic annuendum duximus postulatis, vt exercens plebani officium, si commodè fieri poterit, vnum canonicum regularem tecum habeat ad cautelam: cuius in his, quæ Dei sunt & regularis obseruantiæ, tam consortio, quam solatio perfruaris.

CAP. VI.

Primò tractat de vestibus monachorum. Secundò de abdicatione proprietatis. Tertiò de silentio. Quartò de cibis. Quintò de officiis in genere & in specie.

Idem *abbati & conuentui Sublacen.* h

CVM ad monasterium Sublacen. *i* & infrà. Firmiter inhibuimus, ne quis de cætero monachorum lineis camisiis vteretur: [1 *& infrà.*] Prohibemus quoque districtè in virtute obedientiæ sub obtestatione diuini iudicij, ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habeat proprij, totum incontinenti resignet. Si verò post hoc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere: regulari moni. præuia de monasterio expellatur, nec recipiatur

a *Cap. 2. eod. titul. in 2. compilat.* b *In vno vetustissimo, fidelitates, hominia & onera suscipiunt, &c. in alio recentiori, ita: fidelitates & homagia susceperunt, &c. Dictio benignè deest in omnibus, & quid sit Hominia, explicat Hostiensis.* c *Recepit.*

a *Cap. eod. tit. in 2. compil.* b *potuerit habent vetustiores, quod & series postulat.* c *Gauini. al. Grauini.* d *Ca. 1. eod. tit. in 3. compil.* e *simpliciter.* f *Conc. Later. sub Alexan. III. cap. 10.* g *Conc. Triden. sess. 5. de reform. cap. 2. & sess. 24. de reform. cap. 4. vbi multa valde vtilia de prædicationis officio.* h *al. abbati Lublacen.* i *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil. concil. Trident sess. 25. tit. de reg. cap. 1. & 2.*

vlterius, nisi pœniteat secundum monasticam disciplinam: Quod si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra monasterium in sterquilinio subterretur, secundum quod beatus Gregorius narrat in dialogo se fecisse. Vnde si quicquam alicui fuerit specialiter destinatum non præsumat illud accipere, sed abbati vel priori, vel cellario assignetur. In oratorio *a* verò, refectorio & dormitorio continuum semper silentium obseruetur. In claustro quoque certis horis & locis secundum antiquam consuetudinem monasterij laudabiliter obseruatam. In refectorio *b* verò nullus omnino carne vescatur. Nec in quibusdam solennitatibus (sicut aliquando fieri consueuit) conuentus exeat cum abbate paucis ibi relictis, vt extra refectorium edant carnes, cum illis dieb. præcipue regularis disciplina sit studiosius obseruanda. Sed nec extra refectorium: nisi in infirmitorio esum carnium credant sibi licere. Quanquam ex indulgentia possit abbas interdum aliquos fratrum, nunc hos, nunc illos (prout necessitas postulauerit) aduocare, ipsosque secum in camera sua melius & plenius exhibere. Porrò debiles & infirmi, qui minutione indigent, vel aliqua medicina, non seorsum in cameris, sed omnes in infirmitorio, quæ necessaria fuerint sibi tam in carnibus, quàm in aliis recipiant competenter. Quòd si quis eorum debilis fuerit, aut etiam delicatus, vt non possit communibus cibis esse contentus: sic ei prouideatur sine scandalo aliorum, vt si abbas vel prior voluerit in refectorio misericordiam facere specialem, cibum aliquem competentem non ante illum, sed ante se faciet apportari, de quo ipse illi faciat pitantiam pro sustentatione naturæ. Tales autem ad agenda officia monasterij deputentur, qui fideles fuerint *c* & discreti. Nec alicui committatur aliqua obedientia perpetuo possidenda tanquam in sua sibi vita locetur, sed cum oportuerit amoueri sine contradictione qualibet reuocetur. Prior autem præ cæteris post abbatem potens sit in opere & sermone, vt exemplo vitæ, *d* verboque doctrinæ fratres suos & instruere possit in bono, & à malo etiam reuocare: zelum religionis habens secundum conscientiam, & delinquentes corripiat & castiget, obedientes foueat & confortet. Abbas verò (cui omnes in omnibus reuerenter obediant) quanto frequentiùs poterit, sit cum fratribus in conuentu: vigilem curam & diligentem solicitudinem gerens de omnibus, vt de officio sibi commisso dignam Deo possit reddere rationem. Quod si præuaricator ordinis fuerit, aut contemptor seu negligens aut remissus, pro certo se nouerit non solum ab officio deponendum, *e* sed & alio modo secundum regulam castigandum: cùm offensa non solum propria, verumetiam aliena de suis manibus requiratur. Nec æstimet *f* abbas, quòd super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare: quia abdicatio *g* proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere.

[I *Ad defectum autem hospitalitatis supplendum, mixturam vnius molendini concessimus, ampliora pro tempore concessuri, ita tamen quod ad necessitatem pauperum subleuandam, eleemosyna de cellario conferatur. Nos autem præfatas ecclesias quæ clericis secularibus fuerant in beneficium assignata, ad vsum reuocauimus infirmorum concessionem hospitalis quæ facta fuerat episcopo Anaguino irritas decernentes, & statuentes ne cuiquam vlterius in beneficium concedantur, sed infirmarius disponat de illis ecclesiis, prout ad necessitates infirmarij magis nouerit expedire.*]

a *In Codice Barb. in oratorio, necnon refectorio, &c.* b *dictio verò deest in antiquis.* c *sint.* d *al. verbis doctrina fratres, &c.* e *vide l. carceri. & l. milites. ff. de cust. reo.* f *extimet.* g *de hoc articulo vide B. Tho. 2. 2. quæst. 88. artic. 11. & Turrecrema. in cap. de illo clerico. 32. distin. & Ferdinan. Vasq. lib. 1. cont. illustrium. capitulo 25.*

CAP. VII.

Primò statuit de conciliis regularium prouincialibus celebrandis singulis trienniis. Secundò moderatur numerum euectionum & personarum venientium. Tertiò disponit de instructoribus & præsidentibus capitulo. Quartò de tempore, quo duret capitulum, & quid ibi fiet. Quintò quod obseruetur, quod ibi fiet. Sextò de capitulo sequenti. Septimò de communi vita ducenda. Octauò de visitatoribus eligendis & ipsorum officio. Non extendit ad canonicos regulares. Decimò prouidet super discordia visitatorum. Vndecimò hortatur diœcesanos ad monasteriorum reformationem. Duodecimò præcipit proteruos & similes compesci ab offensis monasteriorum. Et hæc diuisio sufficit pro summario.

Idem *in concilio generali.*

IN singulis regnis siue prouinciis fiat, de triennio in triennium (saluo iure diœcesanorum pontificũ) commune capitulum abbatum atq; priorum, abbates proprios non habentium, qui non consueuerunt tale capitulum celebrare: ad quod vniuersi conueniant præpeditionem canonicam non habentes, apud vnum de monasteriis ad hoc aptum. Hoc adhibito moderamine, vt nullus eorum plus, quàm sex euectiones & octo *a* personas adducat. *b* Aduocent autem in huiusmodi nouitatis primordiis duos Cister. ordi. vicinos abbates ad prædicãdum sibi consilium & auxilium opportunum, cum sint in huiusmodi capitulis celebrandis ex longa consuetudine plenius informati: qui absque contradictione duos sibi de ipsis associent, quos viderint expedire: ac ipsi quatuor præsint capitulo vniuerso, ita quòd ex hoc nullus eorum sibi auctoritatem prælationis assumat, vnde cum expedierit, prouida possit deliberatione mutari. Huiusmodi verò capitulum aliquot certis diebus continuè iuxta morem Cister. ordi. celebretur: in quo diligens habeatur tractatus de reformatione ordinis, & obseruantia regulari. Et quod statutum fuerit illis quatuor approbantibus, inuiolabiliter obseruetur, omni excusatione & cõtradictione, & appellatione remotis: Prouiso nihilominus vbi sequenti termino debeat capitulum celebrari. Et qui conuenerint, vitam ducant communem, & faciant proportionabiliter simul omnes communes expensas, ita quòd si non omnes poterunt in eisdem, saltem plures simul in diuersis domibus commorentur. Ordinentur etiam in eodem capitulo religiosæ ac circumspectæ personæ, quæ singulas abbatias eiusdem regni seu prouinciæ non solum monachorum, sed etiam monialium, secundum formam sibi præfixam vice nostra studeant visitare, corrigentes & reformantes, quæ correctionis & reformationis officio viderint indigere, ita quòd si rectorem loci cognouerint ab administratione penitus amouendum, denuncient episcopo proprio, vt illum amouere procuret. Quod si non fecerit, visitatores hoc referant ad apostolicæ sedis examen. Hoc ipsum *c* regulares canonicos secundum ordinem suum volumus & præcipimus obseruare. Si verò in hac nouitate quicquam difficultatis emerserit, quod per prædictas personas nequeat expediri, ad aposto. sedis iudicium absque scandalo referatur, cæteris irrefragabiliter obseruatis, quæ concordi fuerint deliberatione prouisa. Porrò diœcesani episcopi monasteria sibi subiecta, ita studeant reformare, vt cùm ad ea prædicti visitatores accesserint, plus in illis inueniant quod commendatione, quàm quod correctione sit dignum, atten-

a *al. nouem. sed in conciliis, octo legitur.* b *De hoc articulo vide quos citaui in c. cum ex officij. sup. de præs. r.* c *in Codice Barbat. Hoc ipsum circa regulares, &c.*

tissimè

tissimè præcauentes ne per eos dicta monasteria indebitis oneribus aggrauentur: quia sicut volumus *a* superiorum iura obseruari, ita inferiores nolumus iniurias sustinere. Ad hoc districtè præcipimus tam diœcesanis episcopis, quàm personis, quæ præerunt capitulis celebrandis, vt per cen. eccle. appellat. remota compescant aduocatos, patronos, vicedominos, rectores, & consules, magnates, & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria præsumant offendere in personis aut rebus: & si forsitan offenderint, eos ad satisfactionem *b* compellere non omittant, vt liberius & quietius Deo valeant famulari.

CAP. VIII.

Primò tractat de correctione monachorum. Secundò de correctione abbatum. Tertiò visitatorum. Quartò de secularibus in monasteriis beneficiatis. Quintò constitutionem extendit ad moniales. hoc sufficiat pro summario.

Honorius III. *abbatibus & monachis in Lombardia & Marchia Teruisiana constitutis.*

EA, quæ pro religionis honestate: [1 *& .j.*] Porrò cùm visitatores secundum statutum generalis concilij *c* ordinati à generali abbatum capitulo processerint ad visitationis officiũ exequendum, de statu monasteriorum & obseruantiis regularibus diligenter inquirant, & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment quæ viderint corrigenda: ita tamen quod monachos delinquentes per abbatem loci corrigi faciant, eisque iniungi pœnitentiam salutarem iuxta beati Benedicti regulam, & apostolica instituta, non secundum normam prauæ consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdam ecclesiis inoleuit. Ipsi etiam visitatores, monachos, quos contumaces inuenerint & rebelles, iuxta modum culpæ vice nostra regulari censura percellant absque personarum delectu, non parcendo rebellibus ob suam pertinaciam vel potentiam amicorum, quin ouem morbidam eiiciant ab ouili, ne inficiàt oues sanas. Si verò *d* abbates in corrigendis iuxta visitatorum mandatum & regularia instituta seipsis seu monachis inuenti fuerint negligentes, proclamentur & corripiantur, & ita puniantur publice in capitulo generali, quòd pœna ipsorum sit aliis in exemplum. Quòd si abbas non exemptus, fuerit à visitationibus nimis negligens, & remissus inuentus: id loci diœcesano denuncient sine mora, & per illum detur ei fidelis & prouidus coadiutor vsque ad capitulum generale. Si autem dilapidator inuentus fuerit, vel aliàs merito amouendus: per diœcesanum postquam hoc sibi à visitationibus denunciatum fuerit, amoueatur absque iudiciorum *e* strepitu à regione abbatiæ, ac monasterio prouideatur interim administrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec ipsi monasterio fuerit de abbate prouisum. Quod si forsan episcopus hoc adimplere noluerit vel neglexerit: visitatores vel præsidentes capitulo generali defectum episcopi apost. sedi non differant intimare. Hæc eadem circa exemptos abbates fieri præcipimus per visitatores, vel præsidentes capitulo generali: depositione ipsorum sedi apost. reseruata: ita vt abbate, qui amouendus videbitur, interim per visitatores vel in capitulo præsidentes ab administratione suspenso, administrator idoneus monasterio deputetur. Illorum autem excessus & alia, quæ visa fuerint intimanda, capitulo præsidentes nobis denuncient per fideles nuncios & prudentes, quibus de communi contributione abbatum iuxta cuiuslibet facultatem sufficiẽter ministrentur expensæ. Sequentes autem visitatores perquirant priorum visitatorum vestigia diligenter, & eorum negligentias & excessus referant sequenti capitulo generali, vt iuxta culpam publicè debitam pœnam portent. Idem etiam de abbatibus præsidentibus generali capitulo præcipimus obseruari. Præcipimus quoque, *a* vt in nullo monasterio ad præbendas recipiant de cætero abbates & monachi clericos seculares: nec hi, qui iam recepti sunt, locum vel vocem in capitulo, dormitorio vel refectorio seu claustro sibi vindicare contendant, seu monachorum cœtibus importunè se præsumant miscere, sed beneficiis sibi concessis, contenti conuersentur, honestè opportuna obsequia in monasteriis fideliter impendentes, nihilque vltra in spiritualibus aut temporalibus exigant in ipsis monasteriis vel vsurpent. Si qui verò talium à visitatoribus inuenti fuerint criminosi, per *b* diœcesanum episcopum in non exemptis, & per visitatores vel præsidentes generali capitulo in exemptis beneficiis priuentur eisdem. Hæc autem omnia etiam in monasteriis, quæ non habent abbates proprios sed priores, necnon in monasteriis monialium, quò ad articulos abbatissis & monialibus congruentes, præcipimus obseruari.

[1 *Ac religiosorum salute prouidè ordinantur apostolico sunt munimine roboranda, vt suscipiantur deuotius & diligentius obseruẽtur. Cùm ergo per dil. fil. abbatem Montis belli quædam capitula nobis fuerint præsentata, quæ ad castigandum transgressiones multiplices & excessus quos in quibusdam cœnobiis inuenerat, videbantur pro salute & honestate vestra laudabiliter statuẽda: nos ea examinari & corrigi fecimus, & præcipimus vt inuiolabiliter obseruentur quæ sigillis ven. f. n. Hostien. & Tusculanen. episcoporum muniri fecimus ad cautelam. Ad hoc volumus & præcip. auct. M. vt visitatores ad generale capitulum conuocent abbates & priores, non habentes abbates proprios tam exemptos quàm nõ exemptos Lombardiæ & Marchiæ, qui non consueuerunt huiusmodi capitulum celebrare, præsidentes verò in ipso capitulo generali canonico & impedimento sublato, eos qui contempserint vel neglexerint conuenire: sub. cuius. contra. & app. ob. per cens. eccl. compellant, & vsq; ad satisfactionem condignam relaxent: eadem censura facturi quæ eodem capitulo deliberatione prouida ordinata fuerunt firmiter obseruari, reddituri tam ipsi quàm visitatores, & alij iuxta cuiuslibet ministerium domino, in cuius conspectu nuda & aperta omnia in extremo examine rationem, si omnem solicitudinem & diligentiam quæ circa correctionem & reformationem ordinis ac visitationem cœnobiorum impendenda fuerint, neglexerint adhibere.*]

DE RELIGIOSIS DOMIBVS: vt episcopo *c* sint subiectæ.

TITVLVS XXXVI.

CAP. I.

Si dubitatur in cuius diœcesi sit basilica consecranda, ille episcopus consecrabit, qui prius in illo episcopalia exercebat.

Gregorius *Victor archiepiscopo Neapol.*

a *In Codice Barbat. ita: quia sic volumus super. iura seruari. vt inferiores nolumus iniurias sustinere. In aliis sic: quia sic volumus superiorum iura obseruari, vt inferiorum nolumus iniurias sustinere* b *satis faciendũ* c *scilicet Lateranensis sub Innocen. 3. cap. 12. quod est relatum sup. cap. proximo, & statutum, cuius hic meminit, habetur in § ordinentur etiam.* d *Vide concil. Triden. sess. 25. tit. de reg. cap. 14.* e *Qualiter hæc verba sint accipienda, vide Clement. sæpe contingit. De verbor signif. & Eymer in Director. Inquis. par. 3. q. 53.*

a *Vide Ludo. Rom. sing. 663. incipit, An simplex capellanus.* b *Dictio episcopum deest in antiquis & in recentiorib. magis emendatis.* c *Episcopis.*

NVnc autem *a* ad basilicam, quæ dedicanda est, debet disquiri cuius ciuitatis episcopus antequã fundaretur, baptizauerit incolas: & ad cuius consignationem sub annua deuotione concurrerint. Non enim terminis hæc aut locis conuenit definiri: sed ille ad consecrationem vocetur, cui per hunc modum, quem scripsimus, constat debere permitti.

CAP. II.

Nihil iuris deperit episcopo, in cuius diœcesi sita est ecclesia, quam papa vnit ecclesiæ alterius diœcesis, & est casus quotidianus.

Idem *Agapito abbati.*

QVia monasterium, quod in fundo Martiano sitũ est, hostilitate faciente, dicitur desolatum: illud tuo monasterio cum omnibus rebus suis, vel quæ ei cõpetunt actionib. perspeximus vniendum: & infra. Ipsum autem monasterium sic tuæ nos ordinationi commisisse cognoscas, vs tamen iurisdictionem illic non episcopus Surrentinus, in cuius ciuitate monasterium tuum est situm: sed Nucerinus, cuius est diœcesis, *b* habeat Nam sic huius *c* loci ordinationem disponimus, vt tamen iura sua singulis episcopis inuiolata seruemus.

CAP. III.

Episcopo subsunt omnia loca pia, & ad eius solicitudinem debent ordinari ad vsum destinatum.

Ex decretis Eugenij papæ *d*.

DE Xenodochiis *e* & aliis similibus locis per solicitudinem episcoporum, in quorum diœcesi existunt, ad easdem vtilitates, quibus constituta sunt ordinentur.

CAP. IIII.

Locus auctoritate episcopi ad vsum hospitalitatis deputatus est religiosus, & ad mundanos vsus redire non debet.

Vrbanus IIII. *Ariminen. episcopo.*

AD hæc: *f* [1 & ℣.] Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si locus hospitalitatis vsum, & pauperum prouisionem fuerit (sicut moris est) auctoritate pontificis destinatus, cùm sit religiosus, non debet mundanis vsibus deputari, sicut de vestibus & ligneis vasis, & aliis vtensilibus ad cultum religionis per pontificem deputatis antiqua consuetudo indubitanter obseruat & venerabilium patrum edocent sanctiones.

[1 *Super eo quod quæsitum est, vtrum hospitalis domus possit in secularem habitum commutari.*]

CAP. V.

Locus religiosus debet reformari de religiosis duntaxat, non de secularibus, nisi in defectum religiosorum.

Innocentius III. *Constantinopolitano patriarchæ.*

INter *g* quatuor: (& infra) *de monasteriis quoq; Græcorum in seculares canonicos conuertendis f. 1. Respon.* quod, quãdiu monasteria per regulares remanere potuerint ordinata, nón sunt ad seculares clericos transferenda. Sed si regulares defuerint, propter eorum defectum, in eis seculares clerici poterunt ordinari.

CAP. VI.

Ecclesia sita in diœcesi episcopi tenetur sibi in episcopalibus respondere, nisi adpareant remissa legitimè, & potest episcopus remittendo episcopalia censum sibi retinere.

Idem *abba. & fratrib. Cryptæ ferratæ.*

COnstitutus *h* in præsentia nostra episcopus. Alban. *i* in ecclesia Castri, quod Pauli dicitur, in qua ius patronatus monasterio vestro recognoscebat, à vobis ius episcopale petebat, quoniam sita erat in diœcesi Albanen. & ideo de iure communi ei tenebatur in episcopalibus respondere: [1 & ℣.] Verùm œconomus vester proposuit ex aduerso, quòd etsi ecclesia sita esset in diœcesi Albanen. ei tamen non tenebatur in aliquo respondere, cùm Dominicus Lauitanus *a* episcopus, qui fuerat episcopus Albanen. vniuersas ecclesias ad vestrum monasterium pertinentes in diœcesi eius sitas, & quicquid iuris tam in monasterio vestro, quàm in eis habebat, in emphyteusim sub annua octo denariorum vsualium pensione monasterio vestro concessit: ita videlicet, vt liceret abbati & fratribus à quocunque vellent episcopo, tam ordinationem clericorum, quàm consecrationem altarium in monasterio ipso & prædictis ecclesiis obtinere, in quibus etiam vobis tertiam partem mortuariorum indulsit: & C. pp. p. n. quod ab eo factum fuerat confirmauit. verùm etsi ecclesia ipsa fuisset aliquando ecclesiæ Albanen. *b* subiecta, monasterium *c* vestrum nihilominus legitima se poterat præscriptione tueri, cùm per quadraginta annos ipsam pacificè possedisset. Cæterùm œconomus episcopi concessionem episcopi Lauitani non tenere dicebat, vtpote continentem simoniacam prauitatem. cùm enim tertiam partem mortuariorum, *d* monasterio concessit, & tam in ordinationibus clericorum, quam altarium consecrationibus indulsisset ei plenariam libertatem: non est dubium, quin cùm spiritualia hæc existant, eo ipso quòd super his recompensationem certæ pensionis accepit, commiserit vitium simoniæ. *e* vnde contractus huiusmodi nullam obtinet firmitatem, cõfirmatio autem aposto. sed. fuerat per subreptionem obtenta, cùm in eadem de pensione nulla mentio habeatur: & infra. Cum autem nec insolitum sit nec nouum, vt cùm episcopi ecclesias concesserint piis locis, aliquid sibi reseruent in eis nomine pensionis: nos quoq; cùm libertatis priuilegium, vel protectionis præsidium aliquibus ecclesiis indulgemus, gratis accipiamus censum gratis oblatum: & in literis nostris ad successorum nostrorum memoriam census exprimamus etiam quantitatem: auditis propositis œconomum monasterij vestri œconomo eiusdem episcopi ecclesiæ nomine in solutionem pensionis prædictæ iuxta ratam, quæ contingit ecclesiam prædictam, & restitutionem subtractæ à quadraginta annis secundum ratam eandem per definitiuam sententiam condemnamus, & eundem œconomum vestrum ab impetitione œconomi eiusdem episcopi super aliis reddimus absolutum, perpetuum illi silentium imponentes.

[1 *Secundo quoniam in multis priuilegiis Ro. pontificum destinguentibus, fines diœces. Alban. inter alias in quibus episcopalem iurisdictionem exercet hæc Alban. ecclesia, auct. apo. confirmatur.*

CAP. VII.

Episcopus petens ecclesiam quò ad temporalia & spiritualia, obtinet in spiritualibus, eo ipso, quod probat esse in sua diœcesi, si non appareat exempta: sed in temporalibus succumbit, nisi aliter doceat de iure suo, & in hoc vltimo est casus notab.

Idem *abbati & conuentui Farsen.* f

CVm venerabilis frater noster Sabinen. *g* episcopus ecclesiam sancti Angeli de Canceia *h* cũ suis pertinentiis & possessionibus petiisset, asserens eam ad se, tam in spiritualibus, quàm in temporalib. pertinere:

a *Ca. 1. eod. tit. in 1. compil.* b *In C. Barbatia, in cuius est diœcesi, &c.* c *huiusmodi.* d *Ca. 2. eod tit. in 1. compil.* e *Xenodoch. Alexan. 1. prætermissorum interpretatur Hospitale. vide Trid. conc sess. 25. de refor. c. 8.* f *Ca. 4. eo. tit. in 1. compil. vide Archid. in c. nemo De conse. dist. 5. & Calderinum conse. 5. & 6. de relig. do.* g *Ca. 1. eo. tit. in 3. compil.* h *Ca. 2. eod. tit. in 3. compil.* i. *Albanen. al. alben.*

a *Leutitanus. al. Lauican. al. Lucan. sed in omni. manuscr. legitur Lauitanus.* b *Alben.* c *Monasterium tamen vestrum.* d *Dictio partem, deest in antiq. & in recentioribus magis emendatis.* e *Vide Bart. in l. Titio centum. ff. de condi. & demon.* f *Farsen.* g *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil.* h *Canceia. al. Cantoa.*

allegauit

allegauit ante omnia ius commune, quia cùm constituta sit in diœcesi Sabinen. sub ipsius debebat cōsistere potestate. In temporalibus quoque ad se dictam ecclesiam pertinere nitebatur ostendere per publicum instrumentum, in quo continebatur expressè I. Sabinen. episcopum H. Farben. *a* abbati, & duabus personis post ipsum dictam ecclesiam cum suis pertinentiis locauisse pro annua quatuor solidorum Papien pensione. Sed pars vestra proposuit instrumento prædicto nullam fidem penitus adhibendam, propter superlinearem scripturam, & rasuram *b* loco suspecto factam, vbi videlicet annotatio temporis recensetur: [1 &.j.] Quia (igitur) nobis consistit, ecclesiam supradictam constitutam in diœcesi Sabinen. episcopale ius in omnibus spiritualib' eidem episcopo adiudicauimus in eadem, illis tantum exceptis, quæ per authentica scripta ei dignoscuntur esse subtracta: & infrà. Quia verò instrumentum prædictum, per quod episcopus ecclesiam intendebat, quo ad temporalia vindicare, ad faciendam super hoc fidem inualidum esse cognouimus, vtpote propter prædicta de iure suspectum, vos ab impetitione ipsius, quò ad temporalia eiusdem ecclesiæ duximus absoluendos.

[1 *Fuit insuper ex ipsius episcopi parte propositum, quod cùm ab ecclesia S. Angeli nomine monasterij vestri multo tempore fuerit certa pensio ecclesiæ Sabin. soluta, manifestè liquebit ad ecclesiam eandem, à qua locatio facta fuerat iure proprietario pertinere. Ad hoc autem procurator respondebat prædictus, quod etsi quidam testes se vidisse deponant ecclesiam S. Angeli pensionem 4 sol Sabin episcopo persoluisse, nullum tamen ex hoc monasterio vestro poterat præiudicium generari, cùm non appareat pensionem ipsam ex parte monasterij fuisse solutam: & quanquam etiam testes asserant se vidisse multoties prætaxatam pensionem exsolui, non tamen ostenditur tanto tempore præstita, quæ usq; ad præscriptionem legitimam porrigatur. Item sicut ad rei proprietatem locatio facta non sufficit, ita nec solutio nec perceptio pensionis. Hic igitur & alius intellectus.*

CAP. VIII.

Monasterium subiectum est episcopo, in cuius diœcesi situm est, nisi probetur exemptum. h.d. quo ad titulum.

Idem.

CVm dilectus *c* filius: & infrà, Quia causa non poterat in nostra præsentia terminari, cùm nuncius monasterij super procuratione vel ratihabitione literas non haberet, eam vestro duximus examini committendam, mandantes quatenus si cōstiterit abbatem ad sed. apo. antè quàm episcopus in eum suspensionis vel excommunicationis, & in monasterium interdicti sententias tulerit legitimè appellasse, vel monasterium à iurisdictione episcopi eiusdem exemptum: eo non obstante quòd abbas ab eo circumuentus præter fratrum suorum assensum ei obediētiam repromisit (cum fraus & dolus ei patrocinari non debeant) iudicetis illas sententias non tenere. Quod si abbas in exemptionis probatione defecerit, nec legitima se poterit præscriptione tueri: licet probet se ante prædictas sententias appellasse: nihilominus tamen monasterium iudicetis Aurien. ecclesiæ subiacere, in cuius diœcesi fundatum. *d* Similiter eo in probatione appellationis deficiente, si vobis constiterit de exemptione vel legitima præscriptione: tam abbatem, quàm monasterium ab impetitione episcopi absoluatis.

CAP. IX.

Nouam religionem non licet constituere sine auctoritate Rom. pont. Nec in diuersis monasteriis potest quis esse abbas vel monachus. sic principaliter summatur, licet plura dicta habeat.

Idem *in concilio generali.* a

NE nimia *b* religionum diuersitas, grauem in ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero nouam *c* religionem inueniat: sed quicunque ad religionem conuerti voluerit, vnam de approbatis assumat. Similiter, qui voluerit religiosam domum de nouo fundare, regulam & institutionem accipiat de approbatis. Illud etiam prohibemus, ne quis in diuersis monasteriis, locum monachi habere præsumat, nec vnus abbas pluribus monasteriis præsidere.

DE CAPELLIS MONACHOrum, & aliorum religiosorum.

TITVLVS XXXVII.

CAP. I.

Ad curam monasterio subiectam, non monachi, sed seculares clerici præficiuntur, & episcopo subsunt.

Vrbanus III.

IN ecclesiis vbi monachi habitant, *d* populus per monachum non regatur: sed capellanus, qui populum regat, ab episcopo per consilium monachorum instituatur, ita vt ex solius episcopi arbitrio tam ordinatio eius, quam depositio, & totius vitæ pendeat conuersatio.

CAP. II.

Si ecclesia non cathedralis vendicat sibi ius in alia ecclesia, obtinebit solum quo ad ea, quæ probabit sibi deberi præscriptione, vel alio legitimo modo. hoc dicit, secundum communem & verum intellectum.

Innocentius III. *archipresbytero & clericis sanctæ Ceciliæ.*

DIlectus *e* filius M. syndicus ecclesiæ vestræ ab œconomo sancti Laurentij de Piscinula, in scrutiniis, baptismate, & capitulis, & similibus subiectionem postulans, possessorium & petitorium intentabat. Cùm enim ecclesia sancti Laurentij sit in parœcia vestra sita, debet de iure communi ecclesiæ vestræ in prædictis omnibus subiacere: quia nec priuilegium exemptionis habet, nec præscriptionem pro se poterat allegare, cùm illa ecclesia sanctæ Ceciliæ præscripsisset sicut per testes dicebat, legitimè comprobatum. Præterea cùm coram C. papa prædecessor noster super prædictis inter vestrā & prædictam ecclesiam quæstio verteretur, M. presbyter eiusdem ecclesiæ fuit spontè confessus, *f* quòd ecclesiæ sanctæ Ceciliæ scrutinium & baptisma debebat. Cumque pars vestra testes, qui se illum diuersis temporibus ad capitulum vocasse, ipsumque venisse asserebant, in medium produxisset: eis iurare paratis, prædictus presbyter se vocatum iuisse ad capitulum est confessus. vnde prædictus prædecessor noster ecclesiam vestram capitulo, quo se conquesta fuerat spoliatam, saluo iure proprietatis ecclesiæ sancti Laurentij reuestire curauit, sicut in eius literis continetur. per hoc ergo proprietatem, quo ad scrutinium & baptisma, & possessionem, quo ad capitulum, vester voluit syndicus comprobare. Ad hæc *g* sancti Laurentij œconomus ex ad-

a *Farsen.* b *Vide Ias. & Dec. in l. fi. C. de edict. diu. Had. tol. & Alexan. cons. 59. incipit. viso processu in 2. volumine, & Felin. in c. ex literis. de fid. instr.* c *Cap. 2. eod. tit. in 4. compilatione. vide Host. & Henr. Boich.* d *Situm.*

a *Conc. generale. Lateran. sub Innoc. III. c. 13. & c. 3. eod. tit. in 4. compil.* b *Religionis.* c *Vide Cardin. con. 39. incipit in aliquibus locis, & Felin. in cap. ecclesia Mariæ. sup. de constit. c. vn. eod. tit. in 6. compil.* d *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. vide concil. Trid. sess. 25. tit. de regul. tit. 11. Adde gl. & Archidiaconum 16. q. 2. in summa.* e *Cap. vn. eod. tit. in 3. compil. vide Henric. Boich. hoc ipso cap.* f *Vide l. 1. C. de confes. Bart. in l. certum § sed ante ipsos. ff. eo.* g *Ad hec.*

uerso respondit, quòd ecclesia illa *a* nullo medio ad Romanam ecclesiam pertinebat. Cùm enim monasterium monialium fuerit, & generaliter seruetur in vrbe, vt nullum monasterium titulo sit subiectum: incongruum videbatur vt regulares secularibus supponantur, præterea vsque hodie nos in ea institutionem & destitutionem liberam exercemus: [I &c.j.] Nos igitur auditis propositis œconomum sancti Laurentij syndico vestro in baptismo & scrutinio condemnamus, ita vt per hoc ecclesiæ Romanæ nullum præiudicium generetur, si quando fortè ius suum duxerit prosequendum. In institutione autem & destitutione & capitulo œconomum ipsum ab impetitione syndici vestri prorsus absoluimus, syndico vestro super hoc perpetuum silentium imponentes.

[I *Cùm & bo. me. C. p p p. n. dil fil. M. scriptorem, nunc archipresbyterum in ea sine cuiuslibet contradictione statuisset. Sicut ergo ecclesiam ipsam liberam & in possessione libertatis existere dictus voluit œconomus comprobare. Cùm ergo pro ea faciat ius commune in eo videlicet quòd vniuersa monasteria vobis ad Romanam ecclesiam nullo mediante pertineant, vnde affirmanti contrarium, fides non est aliquatenus adhibenda, nisi super hoc priuilegium induxerit speciale. Quòd autem dicitur in parochia vestra sita, idem œconomus penitus denegauit: sed si hoc verum esset, sufficienter satis se poterat prædicta ratione tueri. Confessio autem M. presbyteri super scrutinio & baptismo eiusdem ecclesiæ præiudicare non poterit, cum super his lis contestata in eiusdem præd. n. præsentia non fuisset, sicut ex forma petitionis & conclusionis apparet: hac autem sententia non fuit hactenus ecclesia vestra vsa, sed eam duxerat vsq; ad hæc tempora supprimendam.*]

CAP. III.

In prioratibus monachorum non possunt singuli monachi commorari, etiamsi super hoc habeant rescriptum apostolicum, nisi in illo fiat mentio de Lateranensi concilio.

Honorius III. *episc. Venetensi.*

EX parte tua fuit propositum: [I & j.] Abbas & conuentus *b* Riuen. Venetens. diœcesis occasione literarum apost. sed adserunt sibi esse concessum, vt in singulis ipsorum prioratibus singuli monachi commorentur, si pluribus facultates non suppetunt eorundem. Cùm autem id obuiet Lateranensi concilio, *c* de quo nulla mentio est in literis antè dictis: fraternitati tuæ breuiter respōdemus, quòd huiusmodi literas ab apost. sed. non credimus emanasse. Quòd si per occupationem forsitan emanauerint, nolumus per hoc derogari concilio supradicto.

[I *Quòd conquerentibus olim abbate & conuentu Rinen. Naneten. diœcesis: quòd tu compellere videbaris eosdem vt instituerēt plures monachos in quibusdam suis prioratibus tuæ diœcesis, in quorum singulis singuli monachi hactenus steterunt, cum pluribus facultates non sufficiant eorundem. Nos abbati S. Albini Andegauen. & collegis eius per nostras dedimus in mandatis, vt de ipsorum locorum facultatibus inquirentes, in eorum singulis facerent plures institui monachos, si pluribus eorum sufficiant facultates. Alioqui tibi auctoritate nostra inhiberent, ne abbatem & conuentum prædictos molestares super instituendis pluribus in eisdem. Vnde idem.*]

CAP. IIII.

Ordinarius compellit abbatem, vt monachos à prioratibus reuocet ad claustrum, vel eis socios adiungat.

Idem *Burdegalen. archiepiscopo.*

AD audientiam nostram peruenit, quòd nonnulli monachi lege tibi diœcesana subiecti, in quibusdam prioratib. habitant solitarij, contra statutum generalis concilij. *a* Ideoque mandamus, quatenus ipsorum abbates seu priores, vt vel ipsos ad claustrum *b* reuocent, facientes in ipsis ecclesiis deseruiri per clericos seculares: vel alios monachos eisdem adsocient, cum quibus vitam possint ducere regularem, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam compellas.

DE IVRE PATRONATVS.

TITVLVS XXXVIII.

CAP. I.

Si propter discordiam patronorum ecclesia caret administratore, cessatur in ecclesia à diuinis, tolluntur reliquia, & ostia clauduntur, si aliter sine scandalo ecclesiæ prouideri non potest. h. d. cum cap. sequen.

Ex concilio Mediolanensi. *c*

PErlatum est: [I &c.j.] Nobis visum est, quòd ecclesia inter hæredes patroni diuidi non debeat. Et si simultates intersurrexerint, propter quas sacerdos suo ibi officio canonicè fungi non possit: si aliter prouideri non poterit, præcipiatur ab episcopo, vt nullo modo ibi missarum solennia celebrentur, donec ad concordiam redeant, & ecclesia sacerdotem canonicè habeat, qui liberè suum ministerium valeat exercere.

[I *Ad S. synodum quod inter hæredes ecclesiæ in rebus propriis constitutæ diuidantur, & tanta per eandem diuisionem simultas oriatur, vt de vno altari quatuor partes fiant, & singulæ partes singulos habeant presbyteros, quod sine discordia & simultate nullo modo fieri potest. Vnde.*]

CAP. II.

Summatum est in cap. proximo.

Ex concilio Triburiensi. *d*

QVæcunq; ecclesia: [I & infra.] Si contingat pro ecclesia dissidere patronos, vt eam nolint sub vno presbytero procurari: *e* episcopus (si aliter non poterit ipsi consulere) tollat inde reliquias, atque eiusdem ecclesiæ claudat ostia: vt sacrum mysterium *f* nullus in ea celebret, antè quàm vnum eligant presbyterum, qui sacrosancta sit idoneus procurare.

[I *A pluribus cohæredibus sit possessa concordi vnanimitate vnicuiq; procuretur, ne propter aliquas discrepationes seruitium Dei minuatur, & cura populi irreligiosè agatur.*]

CAP. III.

Si patroni in præsentando discordant, præfertur præsentatus à maiori parte si est idoneus: & si hoc sine scandalo fieri non potest, vel patroni intra tempus debitum non præsentant, episcopus ordinabit ecclesiam.

Ex concilio Lateranen. *g*

QVoniam in quibusdam locis fundatores ecclesiarum, aut hæredes eorum potestate, in qua eos ecclesia hucusque sustinuit, abutūtur: & cum vna ecclesia vnius debeat esse rectoris, pro sua dissensione *h* plurimos repræsentant. Præsenti decreto statuimus, vt si fortè in plures partes *i* fundatorum se vota diuiserint, ille præficiatur ecclesiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurimorum eligitur & adprobatur adsensu. Si autem hoc sine scandalo esse *k* nequiuerit, ordinet

a *Ipsa.* b *Riuenens. al. Rinen & infrà Nanetens.* c *Later. conc. sub Alexan. III. c. 10. refertur supra de stat. monach. cap. monach.*

a *Quod citaui supra C præcedenti.* b *Claustra.* c *In omnib. antiquis: Mediomatricum. Burchar. lib. 3. decret. cap. 42. & c. 1. eod tit. in 1. compil. Iuo part. 3. c. 46. habet ex conc. Mediomatricensi cap. 10. extat tamen hoc decret. in conc. vulgatis in synodo Cabilonensi secunda habita sub Imper. Carolo Magno c. 26.* d *Conc. Triburiens. c. 32. Burch. lib. 3. decr. c. 224. Iuo part 3. c. 283 & c. 2 eod. tit. in 1. compil.* e *Al. ordinari.* f *Al. Ministerium. quod hic agnoscit Hostiensis.* g *Sub Alexand. III. c. 17. & cap. 4. eod. tit. in 1. compilat.* h *Al. defensione. al. dispensatione.* i *Al. personas.* k *Vide Lamber. tra. de iur. part. art. 9. q. 1 p. 2. lib. 2.*

antistes

antistes ecclesiam, sicut melius eam secundum Deum viderit ordinandam. Et id ipsum etiam faciat, si de iure patronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, intra quatuor menses non fuerit definitum.

CAP. IIII.

Excommunicantur patroni laici, qui clericos instituunt & destituunt in ecclesiis etiam patronatis, vel bona ipsarum aliter administrant. Et clerici, qui institutionem laicorum recipiunt, communione priuentur.

Ex eodem. a

PRæterea quia in tantum quorundam laicorum processit audacia, vt episcoporum auctoritate neglecta, clericos instituant in ecclesiis, & remoueant, cùm voluerint, possessionem quoque atq; alia ecclesiastica bona pro sua voluntate plerunque distribuant, ipsos anathemate decernimus feriendos. Clericus autem, qui ecclesiam per laicos sine proprij episcopi auctoritate receperit, communione priuetur: & si perstiterit, à ministerio ecclesiastico & b ordine deponatur.

CAP. V.

Si patronus laicus successiuè præsentat duos, & secundus instituitur ab episcopo, valet institutio. hoc dicit primò. Patronus non potest clerico vel alteri ecclesiæ conferre ecclesiam patronatam, vel alteri donare.

Alexander III. *Eboracen. archiepiscopo.*

QVod autem c consulis, si clericus idoneus ad vacantem ecclesiam præsentatus, non fuerit ab episcopo diœcesano admissus, & postmodum alius idone⁹ præsentatus, & institutus ab episcopo, possessionem tenuerit corporalem: an primo clerico ecclesiam petente debeat posterior remoueri, vel posterior priori preferri. Dubium non est, quin in casu isto melior sit conditio possidentis: quoniam antequam præsentatio per diœcesanum episcopum adprobetur, ratum non est, quod à patrono fuerit inchoatum. De cætero tuæ prud. respond. quòd si laici clericis vel collegiis, de concessionibus vel donationibus instrumenta d confecerint in hæc verba vel similia, concessi, vel dedi ecclesiam, & præsenti charta firmaui: si consensus episcopi non accesserit, nihil agi videtur: quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de iure donare.

CAP. VI.

Comparans vel emens ius patronatus, eo spoliari debet. Vel sic: Qui emit ius patronatus vt possit præsentare filium vel nepotē seu quem vult, eo priuari debet. hoc dicit. Et vtraq; lectio potest sustentari.

Idem *Exonien. episcopo.* e

QVia clerici f quidam aduocatias g ecclesiarum comparant, vel quocunque modo possunt adquirunt, vt postmodum eorum filij, vel nepotes ad easdem ecclesias præsententur: præcipimus vt id arctius inhibere procures. Eosdem aduocationibus taliter adquisitis adp. postposita spoliando.

CAP. VII.

Ius patronatus consistens in aliqua vniuersitate temporalium, transit cum ipsa vniuersitate: etiam si vniuersitas transeat tantum, quò ad vtile dominium, nisi ius patronatus specificè sit exceptum. hoc dicit. Et est notabilis casus, & quotidie allegatur.

Idem *Herforden.* h *episcopo, & abbati de Forde.*

EX literis i I. Salabrien. k episcopi accepimus, quod defuncta persona ecclesiæ de Laton. G. miles, qui villam, in qua ecclesia sita est, à monasterio de Vinton. ad firmam tenebat, ad eandem vacantem G. a clericum prædicto episcopo præsentauit. postmodum abbatissa prædicti monasterij alium præsentauit eidem ad ecclesiam suprascriptam, quo nolente præsentatum ab ea recipere, apud Cantuariensem archiepiscopum grauem de episcopo deposuit quæstionem: [1 & infra.] Mandamus, quatenus si vobis constiterit, quòd præfato militi præscripta villa fuerit non excepto iure patronatus ad firmam concessa, vel antequam de iure patronatus inter abbatissam & militem controuersia esset suborta, præfatus Gui. in præscripta ecclesia per episcopum ad præsentationem militis institutus fuisset: ei (dummodo aliàs sit idoneus) adiudicetis ecclesiam, ita quòd si abbatissa obtineat aduersus militem, illi de temporalibus debeat respondere.

[1 *Archiepiscopus autem quia visum sibi erat, quòd factū militis super præsentatione præfata nullius esset momenti, prædicto episcopo in virtute obedientiæ iniunxit, quòd personam illam reciperet, & in possessionem induceret, quam abbatissa sibi decreuerat præsentandam.*]

CAP. VIII.

Si laicus clerico vel religioso loco concedit ecclesiam sine consensu episcopi, non obstante tali concessione, quæ non valet ad ipsam ecclesiam cùm vacauerit, poterit præsentare, & eam alteri ecclesiæ de consensu episc. poterit concedere. h. d. cum ca. laicus. & cap. suggestum. infra, eod.

Idem *Vintonien. episcopo.* b

ILlud prætereundum c non duximus, quòd si laicus episcopo inconsulto ecclesiam non vacantem concedit religiosæ domui, & postea cùm vacauerit ad præsentationem eiusdem laici clericus ibi fuerit per diœce. episcopum institutus: prior concessio secundam institutionem, quo minus habeatur rata & firma, non potest aliquatenus impedire: cùm illa concessio de iure nullius potest esse momenti, tum quia de re non vacante facta est, tum quia laicus sine auctoritate episcopi nemini potest ecclesias d dare, licet religioso loco ius patronatus conferendi liberam habeat facultatem. Si verò ius patronatus e vacante ecclesia religioso loco contulerit, & aliquis sine præsentatione fratrum eiusdem loci fuerit in ipsa ecclesia institutus, eius secundum rigorem iuris est institutio irritanda.

CAP. IX.

Instituti in ecclesiis patronatis per nouos patronos mutari non possunt, nec vicissitudines ecclesiarum per eos fieri.

Idem *eidem.*

QVerimoniam: & infra. Absurdum videtur f omnino, vt ad singulas patronorum secundum humanam conditionem mutationes, ecclesiarum ordinationes mutentur. Et vicissitudines ecclesiarum ab aduocatis vel aliis præsumantur.

CAP. X.

Patronatus ecclesiam clerico conferre non potest: & si contulerit, potest hoc non obstante ad ecclesiam præsentare rectorem.

Idem *Eboracen. archiepiscopo.*

CVm laici episcopis g nescientibus aut non consentientibus ecclesias clericis concedunt, in quibus habent ius patronatus, & postea pœnitentia ducti, alios ad easdem episcopis repræsentant, & illi ad eorum præsentationem in eisdē ecclesiis ab episcopis instituuntur,

---

a *Scilicet concil. Later sub Alex. 3. cap. 14. § præterea. & c. 8. eo. tit. in 1. compil.* b *Vel.* c *Post conc. Lat. sub Alex. 3. p. 15. c. 1. § quia autem. & c. 7. eo. tit. in 1. compilat.* d *Al. concesserint.* e *Exon.* f *Cap. 8. eo. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. p. 15. c. 4.* g *Aduocationes in vno solo manusc.* h *Heforden. al. Herefordēn.* i *Cap. 9. eo. tit. in 1. compil & post conc. Lat. p. 15. c. 5.* k *Salebersens. al. Salesbersen.*

a *V. al VV.* b *Vinton. al. VVinton.* c *Cap. 10. eo. tit. in 1. compil. & post conc. Later. p. 15. c. 6. vide conci. Trid. sess. 14. cap. 13.* d *Ecclesiam.* e *Patronatus ius conferendi, &c.* f *Cap. 11. eod. tit. in 1. compilat. & post conc. Later. p. 15. & cap. 7.* g *Cap. 12. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Later. part. 15. c. 3. vide concil. Triden. citatum supra c. illud.*

eorum debet institutio stare, qui auctoritate sunt episcopi instituti, concessione priori (quæ nulla est) omnino euacuata. Non enim licet laicis clericos in ecclesiis præsumptione propria ordinare.

CAP. XI.

Religiosi vindicare vel retinere non possunt ecclesias sibi concessas a laicis sine diœcesani consensu, nisi legitimè præscripserint, vel postea diœcesanus consenserit.

Idem *abbatibus, prioribus, & clericis per archiepiscopatum Eboracen. constitutis.*

CVra pastorali: [1 & j.] Mandamus, quatenus ex donatione laicorum nisi auctoritate diœc. episcopi & consensus adsit, nullus vestrûm aliquas sibi ecclesias vindicare præsumat, vel retinere taliter adquisitas: nisi legitima *b* fuerit præscriptione munitus, aut diœcesani episcopi habuerit postea consensum. Cùm enim laici non possint in alios, nisi ius, quod habent, transferre, huiusmodi concessiones irritas penitus esse censemus.

[1 *Necessitate constringimur, & auctoritate nobis iniuncti officij prouocamur pro statu ecclesiæ vigili studio satagere, & ne contra iuris ordinem alicui conferri valeat, attentiori volumus sollicitudine prouidere. Inde est quod vniu. n. p. a. s. p.*]

CAP. XII.

Si patroni ecclesiæ vacantis intra tempus à iure concessum non præsentant, episcopus ordinabit ecclesias.

Idem *Lingonen.* c *episcopo.*

SI verò ordinatio alicuius ecclesiæ *d* ad tuam institutionem spectat, & pro controuersia laicorum de iure patronatus inter se disceptantium prorogatur: Fas tibi sit adpel. remota in eadem personam idoneam instituere: ita quòd repræsentetur ab eo, qui ius euicerit patronatus.

CAP. XIII.

Si ius patronatus ecclesiæ aduenit ad exemptos, per hoc in nullo debet lædi ius episcopale.

Idem *hospitalariis.*

CVm seculum *e* reliqueritis: [1 & j.] Prohibemus, ne cum ratione feudorum emptorum aliterue adquisitorum, vel etiam alio modo ius patronatus in ecclesiis parœcialibus adquisieritis, episcopo ius parœciale minuere præsumatis.

[1 *Vt creatori vestro positis in arce contemplationis placere, decet vos ab his quæ sunt obuia rationi abstinere, vel quæ reprehensioni subiaceat, ne vestram opinionem vel famam valeant denigrare. Inde est quod vni n. districtius per a. s.*]

CAP. XIIII.

Sine consensu patroni non potest quis ecclesiam occupare.

Idem.

EX insinuatione *f* O. clerici accepimus, quod cùm ei frater eius ius patronatus, quod quibusdam ecclesiis habebat, liberaliter contulisset: eas quidem sine ipsius adsensu occuparunt, & detinent occupatas: [1 & j.] Mandamus, quatenus, si est ita, earum detentores, vt easdem prædicto clerico restituant per eum liberè & pacificè ordinandas, monitione præmissa compellas.

[1 *Quia igitur nostra interest, quæ minus ordinatè à subiectis attentantur, ad rectitudinis tramitem reuocare, f. t. p. a. s.*]

CAP. XV.

Non potest patronus ecclesiam sibi retinere, vel etiam alteri concedere propria auctoritate.

Idem *a* *Adonen. episcopo.*

COnsuluit *b* nos: [1 & j.] Cùm sanctuarium Dei iure hæreditario teneri non possit: Non decet aliquatenus sustineri, vel clerici ecclesias à parentibus suis fundatas, propria auctoritate detineant, aut laici filiis vel aliquibus laicis concedant easdem.

[1 *Tua frat. quid tibi faciendum sit de clericis, qui ecclesias constructas hæreditario iure sibi vendicant, nec tibi volunt exinde respondere, & de laicis qui præscriptas ecclesias filiis vel filiabus, nepotibus suis dare nituntur.*]

CAP. XVI.

Ius patronatus per se vendi non potest.

Idem.

DE iure *c* verò patronatus: [1 & j.] Mandamus quatenus si R. illud comparauit (cùm inconueniēs sit vendi ius patronatus, quod est spirituali adnexum) contractum illum irritum esse decernas.

[1 *In præscriptæ capella. hoc dicit, tua.*]

CAP. XVII.

Patronus non potest sine episcopi vel papæ consensu, etiam loco religioso conferre ecclesiæ decimas, vel aliud spirituale.

Idem.

NVllus laicus *d* decimas, aut ecclesiam, aut quicquid ecclesiastici iuris est, sine concessione sui pontificis monasteriis vel canonicis conferat. Et si quis episcopus improbitatis vel auaritiæ causa consentire noluerit, Romano pontifici nuncietur: & quod offerendum est, tunc eius licentia offeratur.

CAP. XVIII.

Si quis episcopus in ecclesia alterius diœcesis est patronus, præsentatus ab eo debet admitti, si est idoneus.

Idem.

SIgnificasti *e* & infra. Si episcopi post promotionem suam præsentationes personarum ad ecclesias à patronis earum pro ecclesiis sibi cōmissis adepti fuerint: personæ idoneæ, quas ad eas vacantes præsentauerint, sunt admittendæ.

CAP. XIX.

Institutus ad præsentationem eius, qui tunc ius patronatus ecclesiæ possidebat, remoueri non debet, licet illud ius ab eo postmodum euincatur: secus si non possidebat, sed tantum credebatur esse patronus.

Idem *Abbati S. Alberti.*

COnsultationibus, *f* & infra. Si quis clericus ab ordinario iudice in ecclesia fuerit institutus ad præsentationem illius, qui eiusdem credebatur esse patronus, & postea ius patronatus alius euicerit in iudicio, institutus non debet ab ipsa propter hoc remoueri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentauit, ius patronatus ecclesiæ possidebat, cùm ex hoc ei, qui de iure debet habere, nullum in posterum præiudicium generetur. Si verò non possidebat, sed tantum credebatur esse patronus, cùm non esset: poterit ab eadem ecclesia remoueri.

CAP. XX.

Valet secunda concessio ecclesiæ facta alteri ecclesiæ per episcopum & patronum, non obstante priori facta per patronum solum.

Idem *Eboracen. archiepiscopo.*

SVggestum *g* est, quòd cùm ecclesiæ quædam de adsensu domini fundi auctoritate Eboracen. archiepiscopi ecclesiæ beati Petri Eboracen. concessæ & adsignatæ sint in præbendam, canonici de Nouoburgo concessionem illam irritare nituntur occasione donationis,

a *Ca. 13. eo. tit. in 1. compil.* b *Al. longa quam etiam vocem hic Hostiensis cognoscit.* c *Lingonen. al. Lundon.* d *Ca. 15. eo. tit. in 1. compil. & post conc. Later. par. 15. c. 12.* e *Ca. 16. eo. tit. in 1. compil. & post conc. Late. par. 15. c. 13.* f *Cap. 17. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. p. 15. c. 14.*

a *Aden. al. Andrensi. al. Andron. al. Abdon.* b *Cap. 18. eo. tit. in 1. com. & post conc. Lat. p. 15. c. 16.* c *Ca. 20. eo. tit. in 1. comp. & post conc. Lat. p. 15. c. 17.* d *Ca. 21. eo. tit. in 1. comp. & post conc. Lat. c. 18.* e *Ca. 22. eo. tit. in 1. comp. & post conc. Lat. p. 15. c. 19.* f *C. 23. eo. tit. in 1. comp. Vide abbat. cons. 54.* g *Ca. 25. eo. tit in 1. comp. & post conc. Lat. p. 16. c. 25.*

quam

quam sibi adserunt prius factam. Vnde licet in donationibus ecclesiarum requirendus sit & expectandus patronorum consensus: quia tamen ecclesiæ nisi auctoritas interuenerit pontificalis, canonicè concedi non possunt: significamus quòd prior concessio si cum adsensu patroni, & auctoritate diœcesani *a* episcopi facta est, aut eius assensus fuerit postea subsecutus: posteriori concessioni præfertur, alioquin illa debet præferri, quamuis posterius facta, quæ consensu Domini fundi, & episcopi auctoritate fulcitur.

CAP. XXI.

Ab officio & beneficio remouetur, qui monitus non dimittit ecclesiam sine consensu episcopi sibi concessam. h.d.

Idem *archiepiscopis & episc. per Angliam constitutis.*

RElatum *b* est, quòd nonnulli occasione laicæ recognitionis non requisita episcopi audientia beneficia ecclesiastica sibi præsumũt in parœciis vestris vindicare. Quoniam igitur huiusmodi personæ non intrant per ostium, sed aliunde conscendunt, ac per hoc indigni sunt pastoris nomine, vel prærogatiuæ gaudere: mandamus, quatenus eos si commoniti prædicta minimè resignauerint (nisi episcopali concessione *c* fuerint muniti), ab officio reddatis, & beneficio alienos: [I & ſ.]

[I *Et si nec sic destiterint, vinculo anathematis innodetis, & vsq; ad condignam satisfactionem teneatis, & teneri faciatis astrictos.*]

Laici spoliantes ecclesiam excommunicantur. h.d.

Ad hoc quoniam quidam laici ecclesias possessionibus spoliant, vt sic viros ecclesiasticos faciant coram seculari iudice litigare, vobis iniungimus, vt id publicè sub interminatione curetis anathematis prohibere. Si quis autem prohibitionis vestræ contemptor extiterit, eum excommunicationi subdatis.

CAP. XXII.

Si quæstio iuris patronatus intra sex menses non terminatur à tempore vacationis, liberè potest episcopus sine præsentatione ibidem instituere rectorem. h.d. Sed intellige de patronis ecclesiasticis: nam in laicis sufficiunt quatuor menses.

Idem.

EAm te *d* decet: & infrà. Illas autem ecclesias, de quarum patronatu controuersia fuerit, si intra sex menses, postquàm vacauerint, non fuerit *e* controuersia terminata: licitum tibi sit de persona idonea ordinare.

CAP. XXIII.

Patronatus in patronatus propria auctoritate alienare non potest, nec ab ecclesia aliquid temporale exigere, nisi tempore fundationis à diœcesano illud fuerit sibi reseruatum.

Lucius III.

PRæterea *f* quoniam aduocati ecclesiarum ius aduocationis, donationis, vel emptionis titulo, aliisq; pro sua voluntate contractibus in alios transferre præsumunt, fodrum, albergarias, regium, & similia tãquam à propria rusticis ab ecclesiis extorquentes: Præsenti decreto statuimus eos siue aduocati, siue patroni, vel vicedomini, siue custodes, vel guardias habentes, seu quocunq; alio nomine censeantur à grauaminibus ecclesiarum cessare, nihilq; in ipsis preter antiquos & moderatos reditus à locorum episcopis institutos exigere: aut si aliud exegerint *g* excommunicationi subdantur. Contractus quoq; huiusmodi, quos fecerint, vel facient in futurum, vim aliquam decernimus non habere.

CAP. XXIV.

In pluribus successiuè præsentatis à patrono laico, episcopo datur gratificatio: sed in præsentatis à persona ecclesiastica, potior est primo præsentatus. h.d. specialiter: & est vnum de principalioribus capit. tituli.

Idem *Noruicen. episcopo.*

CVm autem *a* aduocatus clericum idoneum episcopo præsentauerit, & postulauerit, postmodum eo non refutato, alium æquè idoneum in eadem ecclesia admitti: quis eorum alteri præferatur, iudicio episcopi credimus relinquendum, si laicus fuerit, cui ius competit præsentandi. Verùm, si collegium, vel ecclesiastica persona præsentationem haberet: qui prior est tempore, iure potior esse videtur.

CAP. XXV.

Ex constructione ecclesiæ facta de consensu episcopi adquiritur ius patronatus. hoc primo. Patronus non eligit prælatum in conuentuali ecclesia, sed in capella sic. hoc secundo. Patrono debetur processionis honor, & alimentatur ab ecclesia, si vergat ad inopiam. hoc tertio. Et iste textus est de principalioribus.

Clemens III.

NObis *b* fuit: [I & ſ.] Inquisitioni tuæ tale damus *c* responsum, quod si quis ecclesiam cum adsensu diœcesani construxit *d*, ex eo ius patronatus adquirit. Cæterùm in conuentuali ecclesia non electioni prælati faciendæ, sed iam factæ honestius patroni postulatur adsensus, nisi aliter de sua iurisdictione obtineat, vt partes suas interponere debeat electioni tractandæ. Secus tamen est in capella, in qua vnus presbyter à patrono eligitur, & pro institutione habenda loci episcopo præsentatur. Pro fundatione quoq; *e* ecclesiæ honor processionis fundatori seruatur: & si ad inopiam vergat, ab ecclesia illi *f* modestè succurritur, sicut in sacris est canonibus institutum.

[I *Præterea quæsiuisti à nobis, si aliquis efficiatur sola constructione patronus, vel si ad electionem plebani sit cum clericis admittendus, seu ab ipsa repellendus omnino, tametsi de longa consuetudine allegauerit se electioni interesse debere.*]

CAP. XXVI.

Patronus ecclesiæ vacantis quanquam sit clericus, ad eam se præsentare non potest.

Innocentius III. *Rothomagen. archiepiscopo.*

PEr nostras *g* postulasti literas edoceri, vtrum clericus ad vacantem ecclesiã, in qua ius obtinet patronatus, seipsum (si est idoneus) valeat præsentare. Cùm igitur nullus se ingerere debeat ecclesiasticæ prælationis officiis: respond. quòd nullus se potest ad personatum alicuius ecclesiæ præsentare, quantumcunq; idoneus sit, & quibuscunq; studiis & meritis adiuuetur.

CAP. XXVII.

Si quæstio iuris patronatus inter patronos non definitur intra quatuor menses, episcopus ordinabit ecclesiam sine præiudicio eorundem.

Idem *Conuentren. episcopo.*

CVm propter discordias laicorum: [I & ſ.] Fr. t. mandamus, quatenus si de iure patronatus quæstio emerserit inter aliquos: & ab eo, cui competit, intra quatuor menses non fuerit definitum, extunc ecclesiam ipsam de persona non differas idonea ordinare: ita quòd illi ex hoc non debeat in posterum præiudicium generari, qui ius euicerit patronatus.

---

a *Vox episc. deest in antiquis.* b *Cap. 27. eod. titul. in 1. compil. & post conc. Later. p. 50. c. 33. vide conc. Trident. Sess. 14. de reform. ca. 13.* c *beneficio.* d *Cap. 5. & de ætat. & qual. in 1. compilat.* e *Vox controuersia, deest.* f *Cap. 29. eod. tit. in 1. compil.* g *excommunicabuntur.*

a *Cap. 30 eod. tit. in 1. comp. & post conc. Later. p. 15. c. 8. & Lambert. de iure patron. art. 19. q. 7. p. 2. lib. 2. & art. 13. q. 6. part. 1. lib. 2.* b *C. 2 eod. tit. in 2. comp. vide conc. Trident. Sess. 14. de refor. c. 12. & Sess. 25. de refor. c. 9.* c *al. taliter respondemus.* d *construxerit.* e *Vox ecclesiæ deest in antiquis.* f *moderatè.* g *C. 1. eod. tit. in 3. compil.*

[1 *Non debeat ecclesiis præiudicium generari, graue gerimus & indignum, quod sicut nostro est apostolatui reseratum occasione dissensionis, quæ de iure patronatus vertitur inter eos, & ecclesiæ plus debito remanent viduatæ rectoribus, quod in ipsarum graue dispendium noscitur redundare. verùm quoniam secundum apostolum instantia nostra quotidiana est, omnium ecclesiarum solicitudo continua, volentes his quæ præmisimus ex debito pontificalis officij obuiare.*]

CAP. XXVIII.

Legatus de latere ecclesiam, cuius alia ecclesia est patrona, collationis suæ reseruare potest, licet non vacet, & conferre cùm vacat. hoc primò. Ex duobus præsentatis à patrono laico, potest superior instituere secundum. hoc secundò. Et sic quo ad intellectum iste textus habet duo dicta, licet quo ad literam ambo commisceantur.

Idem *archidiac. & cancellario Altißiodoren.*

CVm *a* dilectus filius: [1 *& j.*] Cùm Hostien. episcopus, tunc sed. apo. leg. archidiacono Carnoten mandauerat, vt ecclesiam, quam in archidiac. suo primò vacare contingeret, donationi suæ seruaret, inhibens ne alicui conferret eandem: de qua G. *b* clerico disposuerat prouidere, & ecclesia de Berouilla ibi vacasset, idem archidiac. contra mandatum eiusdem legati, ad ipsam G. subdiac. præsentauit: cuius facto ab eodẽ legato cassato, ipsæ præfato G. concessit ecclesiã sic vacantem: (& infrà.) Vacante verò quadam præbenda in ecclesia sancti Martini Carnoten. diœces. episcopus dictam ecclesiam ad præsentationem archidiac. H. clerico, præbendam verò præfato G. assignare curauit. vnde ipse H. supplicabat eandem sibi ecclesiam confirmari, vtpote quam ad præsentationem archidiac. veri patroni se dicebat adeptum: [2 *& j.*] Nos igitur attendentes, quòd etsi præfatus archidiac. memoratum C. tanquam laicus *c* ad illam ecclesiam præsentasset: quia tamen per diœcesanum admissus non fuit, sed dictus H. ab eodem archidiac. præsentatus, à diœcesano episcopo institutus, iuxta statutum Alexandri papæ, non primus, sed secundus ius est assecutus in ecclesia memorata, & si archidiacon. præfatum G. tanquam clericus præsentauit: quoniam in eo, quod tanquam clericus faciebat, suberat iurisdictioni legati: vnde postquam idem legatus donationem illius ecclesiæ sibi decreuerat reseruandam, ad eam tanquam clericus non potuit quempiam præsentare: præsentationem ipsius minus canonicè factam decernimus *d* irritam, & ea non obstante concessionem eiusdem ecclesiæ facta prænominato H. pronunciamus canonicam extitisse, adiudicantes eidem præfatam ecclesiam cum fructibus medio tempore perceptis ex ea, plenè ac pacificè possidendam: prædicto G. super hoc perpetuum silentium imponendo.

[1 *Magister Vualterus de Piscia pro se ipsi & magistro H. de Fenemano pro decano de Alucoli pro ecclesia de Beauilla inuicem litigauerunt de si. n. g. S. M. in porticu diacon. cardin. concessimus auditorem, in cuius præsentia idem magister proposuit quòd.*

[2 *Econtra procurator decani respondit, quod & si dictus legatus donationi suæ reseruare mandauerit. Primo in archidiaconatu Cranotensi ecclesiam vacantem vel vacaturam. circa tamen prædictam ecclesiam facere hoc de iure non potuit, quia talis potestas sibi minimè pertinebat vel competebat, cum præsentatio clerici ad illam ecclesiam non tanquam clerico, sed quasi laico ratione patronatus, non iure archidiaconatus eidem archidiacono pertineret: vnde cum inhibitionem ipsius in hoc idem archidiac custodire minime teneretur, alium non ad eandem ecclesiã, de iure potuit præsentare, ac præsentatio eius debet ex quo de persona idonea facta est, firma censeri.*]

CAP. XXIX.

Si laicus patronus duos succeßiuè præsentet, videlicet institutio de secundo non obstante appellatione primi facta per primum, episcopus tamen qui malitiosè primam repulit, eidem in competenti beneficio prouidere compellitur: & in hoc vltimo est casus singularis.

Idem *Elien. episcopo.*

PAstoralis *a* officij: & infrà. Postulasti edoceri, an clericus ad aliquam ecclesiam, à patrono laico præsentatus, si diœcesanus episcopus ipsum non duxerit admittendum, ex huiusmodi præsentatione aliquid iuris assequatur in illa. Et si fortè idem ad sed. apost. appellauerit, & post appellationem ab ipso interpositam, idem patronus alium curauerit præsentare, ac secũdum instituit *b* episcopus præsentatum, idem ab ipsa ecclesia debeat amoueri. Nos igitur Alexand. papæ vestigiis inhærentes, qui inter præsentatos à clerico & laico patronis distinguens, inter præsentatos à laico conditionem possidentis censuit meliorem: dicimus quòd institutio præsentati, secundo loco à laico patrono, robur obtinet firmitatis. Veruntamen constituimus, vt episcopus, qui præsentatum idoneum malitiosè recusauit admittere, ad prouidendum eidem in competenti beneficio compellatur: quatenus puniatur in eo, in quo ipsum non est dubium deliquisse.

CAP. XXX.

Si ad præsentationem rectoris ad titulum ecclesiæ aliquis fuerit ordinatus: patronus, qui non consensit, ad ipsam cum vacabit, poterit præsentare.

Idem c *Aurien. episcopo.*

POstulasti per *d* sedem apost. edoceri, [vt cùm rectores] parœcialium ecclesiarum quosdam præsentent ad suarum ecclesiarum titulos ordinandos, vtrum electio talium ad ipsos rectores pertineat, vel etiam ad patronos: & si in his patronorum non est requirendus adsensus, vtrum ius illis saluum maneat eligendi, vt cùm ipsas ecclesias vacare contigerit, intitulati huiusmodi non sint aliis præferendi? Ad quod breuiter respond. quòd per intitulationem huiusmodi nullum patronis præiudicium generatur, *e* quin possint alios ad illas ecclesias cùm vacauerint præsentare, nisi de patronorum processisset adsensu.

CAP. XXXI.

Patronus etiam clericus ecclesiam vacantem conferre non potest: & si contulit, potest nihilominus ad illam præsentare.

Gregorius IX. *archiepis. Eboracen.*

TRansmissæ ad nos tuæ literæ continebant, quod cum capitulum Eboracen. ecclesiam de Gamefordе vacantem, in qua ius obtinent patronatus, R. clerico *f* concessissent, ipsi postmodum L. clericum tibi ad eandem R. ad sedem apost. interiectam: & infrà. Consult. t. t. respond. quòd cùm ex vi iuris patronatus non concessio, sed præsentatio pertineat ad patronum præsentatum (si ei aliquid non obsistat canonicum) instituere in ipsa ecclesia poteris, vtpote potiorem.

---

a *Cap. 3. ead. titul. in 3. compil. vide concil. Trident. Seß. 24. de reform. cap. 19 vbi huiusmodi reseruationes videntur prohiberi.* b *V.* c *Clericum in patrimonialibus censeri, vt laicum, vide apud Albert. de Rosa. in l. fin. C. si contra ius vel vti. publ.* d *decreuimus & vox irritam deest in omnibus antiquis exemplaribus.*

a *Quære superioribus titulis & libris quod hic abscissum est, cap. 4. eod. titul. in 3. compilat. vide archidiac. in c. decernimus. 16. q. 7. Geminianum in c. per simoniam. 20. dist. & Host. in sum. tit. de iure patr. § in quibus.* b *instituerit.* c *al. Athauens.* d *Cap. 5. eod tit. in 3. compil. vide Henr. Botch. & Lambert. de iure patron artic. 8. q. 5. p 3 lib. 2. & art. 6. q. 5. lib. 3.* e *generetur.* f *Non repræsentando quod facere potuerunt: sed conferendo quod facere non possunt.*

D E

DE CENSIBVS, a EXActionibus, & procurationibus.

TITVLVS XXXIX.

CAP. I.

Ecclesia fundanda debet pro dote tribui Mansus liber à quolibet seruitio temporali: ad ecclesiasticum tamen tenetur: sed si aliquid confertur ecclesiæ vltra Mansum, tenetur ecclesia ex eo soluere onera consueta. h.d. inhærendo literæ.

Ex concilio apud Guarmaciani.

SAncitum b est, vt vnicuiq; ecclesiæ vnus Mansus integer, & absque vllo seruitio tribuatur. Et presbyteri in eis constituti, non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de areis, c vel de hortis iuxta ecclesiam positis, neque de prædicto Manso aliquod seruitium faciant præter ecclesiasticum. Et si aliquid amplius habuerint, inde senioribus debitum seruitium impendant.

CAP. II.

Solutio tributi arguit subiectionem.

Augustinus *super epistolam ad Rom.*

OMnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit: & infrà. Et vos subditi esse debetis. Ideo enim tributa præstatis: quia hæc est probatio subiectionis.

CAP. III.

Non potest episcopus nouum censum imponere monasterio.

Gregorius *Stephano* d *Cantori.*

SCientes e: [1 *& infrà.*] Adseruit prædictus abbas presbyterum Massæ nouas monasterio consuetudines velle imponere: [1 *&c.*] Mandamus, quatenus si ab initio hoc non fuerit, etiam labentibus temporibus aliquid nouiter non permittas imponi.

[1 *Quæ ex tempore conditi monasterij per tricennale tempus hactenus non fuerunt.*

[2 *Magnitudinem charitatis vestræ toto Dominum corde diligere, &c. quæ sunt in registro.*]

CAP. IIII.

Cæcus & pauper ad collectas non tenentur.

Idem *Constantino episcopo.*

LIcet f multum: & infrà. Dixit quoque prædictus cæcus, quod ad collectas inter alios pariter compellatur: quod fieri non permittas: quia eum, quem cæcitas sua grauat inhumanum est nimis in collectione affligere: cui debuerat ex collectis, si esset necessitas, misereri.

CAP. V.

Petens censum, debet rationem exprimere.

Paschalis I I. *comitissæ Mathildæ.*

PEruenit g ad nos: [1 *&c.*] Inquisitioni tuæ taliter respondemus quòd census ignorantiæ nec diuinis, nec humanis legibus inuenitur oportet quippe vt omnis census, ad quid, & quando persolui debeat, præsciatur.

[1 *Quod Fraxinorum abbas Carpensem ecclesiam fuerit deprædatus, occasione scilicet cuiusdam census, qui ad quid solui debeat ignoratur. de quo nimirum cum nos archipresbyter interrogaret, vt quod rationabile videbatur, respondemus.*]

CAP. VI.

Determinat concilium numerum equorum, quos secum ducere possunt prælati visitantes: & prohibet eis tunc vti venationibus, & sumptuosas epulas quærere. hoc primo vsque ad ver. prohibemus.

Ex concilio Lateran. a

CVm apostolus se ac suos propriis manibus decreuerit exhibendos, b vt locum prædicandi auferret pseudoapostolis, & illis quibus prædicabat, non existeret onerosus: graue nimis esse dignoscitur, quòd quidam prælatorum ita in procurationibus graues existant, vt interdū ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur: & longi temporis victum breuis hora consumat. c Quocirca statuimus, quòd archiepiscopi parœcias visitantes, pro diuersitate prouinciarum, & facultatibus ecclesiarum 40. vel 50. euectionum numerum, episcopi autem 20. vel 30. cardinales 25. nunquam d excedant, archidiaconi vero 5. vel 7. decani constituti sub episcopis e duobus equis contenti existant. Nec cum canonibus venatoriis, & auibus proficiscantur, sed ita procedant, vt non quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, quærere videantur. Nec sumptuosas epulas quærant, sed cum gratiarum actione recipiant, quòd honestè ac competenter illis fuerit ministratum.

Prælati non debent grauare subditos talliis, & exactionibus: permittitur tamen ex iusta causa petere ab eis moderatum auxilium h.d. vsq; ad §. sane.

Prohibemus etiam ne subditos suos talliis & exactionibus episcopi grauare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties superueniunt, vt si manifesta ac rationabilis causa extiterit, cùm charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat apostolus: Non debent filij thesaurizare parentibus, sed parentes filiis: multum longè à paterna pietate videtur, si præpositi subditis suis graues existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fouere. Archidiaconi verò siue decani, nullas exactiones siue tallias in presbyteros seu clericos exercere præsumant.

In effectu dicitur quòd numerus equorum statutus in princ. cap. non debet trahi ad augendum numerum aliàs solitum. Abbas.

Sanè quod de prædicto numero euectionis secundum tolerantiam dictum est, in illis locis poterit obseruari, in quibus ampliores sunt reditus & ecclesiasticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantam volumus tenere mensuram, vt ex accessu maiorum, minores meritò non doleant se grauari. Nec sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis vti solebant, hactenus plurium sibi credant potestatem indultam.

CAP. VII.

Nouus census ecclesiis imponi non potest, nec antiquus augeri. h.d. & est de principalioribus huius tituli.

Ex eodem. f

PRohibemus insuper, ne ab abbatib. episcopis, vel aliis prælatis noui census imponantur ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem redituum suis vsibus appropriare præsumant: sed libertatem, quam sibi maiores conseruare desiderant, minoribus suis bona voluntate conseruent. Si quis verò aliter fecerint, irritū quod egerit habeatur.

CAP. VIII.

Prælatus seu rector ecclesiæ non potest, præsertim post mortem, ecclesiam suam propria auctoritate constituere censualem.

---

a vide Turrecrematam in cap. quæsitum. 1. quæst. 3. & Couarruuiam lib 3. Var. resol. cap. 7. & Sotum libro 6. de iust. & iur. quæst. 5. artic. 1. b Burchardus libro 3. Dec. cap. 52. Iuo part. 3. cap 55. & cap 2. eod. tit. in 1. compil. c Aliàs, atriis, sed omnes Vaticani habent, vt est impressum. d Chartulario libro 12. epistola 10. Indictione 7. Contius. e Cap. 4. eod. tit. in 1. compilat. f Cap. 7. tit de restitu. spoliat. in 1 comp. g Cap. 5 eodem tit in 1. compil. vide Calderi. consilio 1. titul. de libel obl.

a sub Alex. III. cap. 4. & 6. eod. tit. in 1. compilatione. b al. alendos, vt est in concilio in margine c vide l. ius alimentorum ff. vbi pupil educ. de. d nusquam. e al. ipsis. f concil. Later. sub Alex. III. cap. 7. §. prohibemus. & cap. eod. tit. in 1. compil.

Alexander III. *Vigorien. epiſcopo,* a

PRæterea *b* illi, qui epiſcopo ignorante auctoritate ſua penſionem annuã de eccleſiis quadam illuſione *c* ſoluerint ſiue receperint, eis defunctis in receptione penſionis non ſunt aliquatenus audiendi, ſi pontificis aut alterius, qui de iure id facere potuerit, auctoritatem & adſenſum ſuper hoc interueniſſe conſtiterit. Non enim ſimplices ſacerdotes vel clerici poſſunt eccleſias, quibus præſunt auctoritate ſua (præſertim poſt deceſſum ſuum) efficere cenſuales.

CAP. IX.

Breue eſt, vel per alia verba ſummatur ſic: Epiſcopus eccleſia de manu laici per ſe erepta non poteſt ob hoc cenſum imponere.

Idem *Carnoten. epiſcopo.* d

ECcleſiis, *e* quas de nouo epiſcopi de manibus laicorum eripiunt, præter cathedraticum, & iura omnia, quæ aliis eccleſiis imponuntur, exactionem prohibemus imponi.

CAP. X.

Noua pedagia ſine conſenſu principis imponens, communione priuatur.

Idem. *f*

INnouamus: [& infrà.] Nec quiſquam alicui *g* nouas pedagiorum exactiones ſine auctoritate & conſenſu regum & principum ſtatuere aliquo modo præſumat. Si quis autem contra hoc fecerit, & commonitus *h* non deſtiterit: donec ſatisfaciat, communione careat Chriſtiana.

CAP. XI.

Qui per colluſionem conſtituit eccleſiam cenſualem, illa priuabitur.

Idem *Cantuarien. archiepiſcopo, & eius ſuffraganeis.*

CVm clerici: *i* & infrà. Ad hoc quia clerici quidam cum religioſis colluſione facta citra auctoritatem diœceſ. epiſcopi eccleſias, quas tenent, eis conſtituunt cenſuales, vt poſt deceſſum eorundem, eædem eccleſiæ per repræſentationem eorundem religioſorum ad filios vel nepotes clericorum ipſorum poſſint transferri. Præcipimus, vt ſi qui inuenti fuerint facere talia, eos à præſcriptis eccleſiis non differatis adpellat. poſtpoſita, remouere.

CAP. XII.

Si collectores grauant eccleſias, priuari debent officio.

Idem.

EA, *k* quæ de auaritia. & infrà. Cum autem propter B. Petri viſitationem denariorum collectam per archidiaconatus veſtros feceritis, eccleſias vel parœcias non grauetis. Quod ſi ſecus præſumpſeritis, id quod videmini habere, auferetur à vobis. *l*

CAP. XIII.

Qui recipit iuramentum de nouo cenſu impoſito eccleſia perſoluendo, compellitur iurantem abſoluere.

Lucius III.

SIgnificauit *m* nobis T. rector eccleſiæ de Fulſig. *n* quòd cùm à monachis de Caſtig. *o* ad regimen ipſius

a *Vigor. aliter Vigornen. aliter Vuigorn.* b *Cap. 8. eodem titul. in prima compilatione. & poſt concil. Lateranenſ. ſub Alexandro III. part. 28. capit. 9.* c *colluſione legitur poſt concilium, & fortè aptius eſt.* d *Carnoc. in vno, cæteri habent Carnoten.* e *Capit. 10. eod. titul. in prima compilat. & poſt concil. Lateranenſ. part. 2. cap. 8.* f *ſcilicet Alexand. III. in concil. Lateranen. capit. 22. & cap. 2. de treuga & pace in prima compilat. vide Syluestrum in ſumma.* g *alicubi, legitur in antiquis.* h *monitus.* i *Cap. 17. tit. de ſimonia in 1. compil. & poſt concil. part. 28.* k *Cap. 15. tit. de ſimon. in 1. compil. & poſt concil. Later p. 2. cap. 4.* l *Matth. 25. & Luc. 19.* m *Cap. 1. eod. tit. in 2. com.* n *Fulcig. al. Furtigans.* o *Clauſtig. al. Clauſtrigen.*

eccleſiæ fuiſſet *a* electus: de ſoluendo eis annuo cenſu trium marcharũ, quas prædeceſſor eius ſoluerat, præſtitit ſacramentum: poſtmodum epiſcopus diœceſ. ne ipſum cenſum monachis ſolueret, niſi prius conſtaret, quòd epiſcopali auctoritate fuiſſet impoſitus, in periculum ordinis ſui interdixit: [1 & ſ.] Quocirca mandamus, quatenus ſi præfatum cenſum auctoritate præſulis, & non de nouo impoſitum fuiſſe cõſtiterit, epiſcopo præcipias, vt prohibitionem ſine dilatione relaxet. Si verò cenſus ſit de nouo impoſitus, ſiue auctoritate epiſcopi hoc factum fuerit, ſiue non, eoſdem monachos, vt clericum à iuramento abſoluant, appell. re. compellas.

[1 *Vnde præd. rector hinc periurij reatum metuit, inde timet etiam inobedientia periculum imminere.*

CAP. XIIII.

Archiepiſcopus viſitans prouinciam, etiam à monaſteriis prouinciæ procurari debet.

Idem *Rauen. archiepiſcopo.*

SOpitæ: *b* [1 *& infrà.*] Sanè cum inter te & monaſteria Bononiæ ſuper procuratoribus, quas ab eis exegeras, controuerſia verteretur: [2 & ſ.] Abbas ſancti Proculi, omnium aliorum procurator, ſicut ex literis quas portauit, apparuit, ſuper hoc diutius litigauit: [3 & ſ.] Sed tu procurationes ipſas in aliis monaſteriis tuæ prouinciæ adſerens tibi ſine contradictione præſtari, eas prædeceſſoribus tuis in monaſteriis Bonon. exhibitas, per teſtes idoneos probauiſti. Inde vtique vidimus intentionem tuam iure communi, & prædeceſſorum tuorum conſuetudine adiuuari. Ea propter monaſteria ſupradicta condemnauimus ad procurationem ſecũdum facultates eorum tibi tuiſq; ſucceſſoribus exhibendam.

[1 *Iudicio ſed apoſt. quæſtiones ſcripto ad memoriam perpetuam commendantur, ne per obliuionem proceſſu temporis valeant ſuſcitari: vt autem ſententia maiorem habeat firmitatem, ap. reſcripti munimine roboratur.*]

[2 *Cauſam ven. f. n. Alban. epiſcopo commiſimus terminandam. Poſtmodum verò del. ſin n.*]

[3 *Vnde nullum pro parte ſua priuilegium Rom. eccleſiæ vel Rauennatis exhibuit, nec oſtendit per longam conſuetudinem ſe munitum.*]

CAP. XV.

Patroni etiam clerici nouum cenſum eccleſiæ imponere non poſſunt, nec veterem augere: & ſi ſuper hoc iuramenta vel cautiones exegerunt, coguntur abſoluere.

Clemens III.

GRauis *c* admodum: [1 & ſ.] Eccleſiaſticæ perſonæ, cum eccleſias vacare contingit, non aliter quenquam ad ipſarum regimen volunt vocare, niſi aut nouum cenſum eccleſiis illis imponant, aut veterem contra conſtitutionem concilij Later. *d* augmentent, ad ipſius ſolutionem inſtituendum presbyterum iuratoria, vel fideiuſſoria cautione cogentes: [2 *& infrà.*] Diſcr. veſtræ mandamus, quatenus quæcunq; conſtiterit contra conſtitutionem prædictam ſuper eccleſiis, vel earum cenſu à tẽpore conſtitutionis huius attentata, in irritum reuocantes: presbyteros, quos ſuper his iuramenta illicita præſtitiſſe noueritis, congrua ſatisfactione impoſita faciatis abſolui: eos qui de cætero contra formam canonum ſuper his venire præſumpſerint, canonicè punientes.

[1 *Et correptione digniſſima nuper querela in audientia noſtra eſt propoſita, quod ſalua conſcientia ſub diſſimulatione tranſire non poſſumus. Cum enim quadam.*]

[2 *Vnde ſæpe contingit vt diœceſ. epiſcopo exceſſus huiuſmodi ignorante vel eo minimè requiſito in eccleſiis illis*

a *aſſumptus.* b *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.* c *Cap. 4. eod. tit. in 2. compil. & de mater. vid. Cardinalem in Clem. 1. §. 1. d. exceſſ. prælat.* d *Lateranen. ſub Alex. III. capit. 7. prohibemus.*

inducant,

inducant, pro sua voluntatis arbitrio instituunt sacerdotes. Quoniam igitur constitutiones præd. concilij pati nolumus, neq; debemus aliquorum malorum iniuria violari.]

CAP. XVI.

Qui tenetur procurare fratres alicuius domus, obligatur ad procurandum omnes, licet illorum numerus nunc creuerit: sed si ex hoc grauetur nimirum per iudicis officium, sibi prouidebitur. h.d. secundum lecturam magis communem.

Innocentius III. *abba. & conuentui Belleuilla.* a

QVanto creatori: [1 *& j.*] Accepimus, quòd ab ipso domus vestræ primordio de fundatoris voluntate processit, vt fratribus sancti Irenæi procurationem vnam annis singulis liberaliter exhiberēt, cùm nihil teneatis ab eis, *b* propter quod huiusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi: verùm tunc propter fratrum & seruientium paucitatem, talis procuratio non grauabat, sed nunc in tantum excreuit numerus eorundem, quod ad procurationem vix quatuor *c* marchæ argēti sufficerent, quæ pro vna fieri consueuit: [2 *& j.*] Indulgemus igitur, ne vltra primam mensuram in procuratione ipsa sitis vlterius prædictis fratribus obligati, sed expensis, quæ consueuerunt sufficere, sitis contenti, nisi facultates ecclesiæ in tantum excreuerint, quòd sine grauamine ampliato fratrum numero ad soluendum debitum procurationis extendi possit quantitas expensarum.

[1 *Vestro sub religionis habitu astricti estis deuotius famulari, tanto solicitius vos conuenit prouidere, ne per immoderationis grauitatem aliquatenus possit in vobis monastici profectus ordinis impediri.*]

[2 *Vt igitur per apost. solicitudinis curam vestris possit in parte ista grauaminibus prouideri, auct. vobis præsentium.*]

CAP. XVII.

Omnes ecclesiæ, nisi quæ ab hoc per priuilegium apostolicum sint exemptæ, procurare tenentur legatos sedis apostolicæ, seu etiam eius nuncios, nec in hoc præscriptione iuuantur. hoc dicit vsq; ad §. sanè.

Idem *Primicerio & Clero Mediolanensi.*

CVm instantia *d* nostra *e* quotidiana: [1 *& j.*] Postulationi vestræ taliter respondemus, quod quum omnes ecclesiæ legatis & nunciis sed. apostol. procurationes impendere teneantur, ab earum præstatione nullam habere *f* volumus excusatam, nisi fortè per speciale priuilegium sed. apostol. (quod non credimus) sit exempta, etiam si longissimo tempore procurationis obsequium non *g* impenderint: cum in talibus præscriptio sibi locum nequeat vindicare: quia nos à prouisione pastoralis solicitudinis circa omnes ecclesias nunquam omnino cessamus.

[1 *Si secundum debitum apostolicæ seruitutis omnium ecclesiarum ipsarum negotiis promouendis, non possumus personaliter imminere, per fratres nostros ea expedire compellimur, quos à nostro latere destinamus: illius exemplum in hac parte sequentes, qui discipulis suis in mundum vniuersum transmissis, ipse personaliter in medio terræ salutem operatus est. Hinc est quod nuper dilect. fil. v. tit. S. Petri ad vincula presbyterum Card. apost. sed. leg. pro negotiis ecclesiæ in Lombardiam duximus destinandum, vt eis vestram ciuitatem ingressus procurationes exigeret, quas consueuerunt apostol. sed. leg. nunciis exhibere: vos, non attendentes quod dicitur ab Apostolo: Si vobis spiritualia seminauimus, non est magnum si carnalia vestra metamus, ne vos ad onus procurationis arctaret, nisi à canonicis maioris ecclesiæ se faceret antea procurari, sed. apost. appellastis: & sicut idē Card. per suas nobis literas intimauit, in aliis etiam non modicum iniuriosè fuistis: propter quod dilect. fil. n. præpositus S. Nazarii & A. canonicus S. Stephani Syndici & procuratores vestri cum abbate S. Vincentij ad sedem Apostolicam venientes, vt super his statueremus ordinem & mensuram ex parte vestra suppliciter postulabant. Licet autem pro eo quod prædicto Card. vel potius nobis in ipso contumaciter resistentes iuxta verbum dominicum: Qui vos recipit, me recipit, & qui vos spernit, me spernit, necessaria denegastis, non pro vobis, sed contra vos potius meruerunt exaudiri: quia tamen paternam affectionem qua nobis proprium est misereri de Rom. sed. clementia semper & parcere, offensi etiam deponere non valeamus, de cons. f. n.*]

Tractat de modo procurationis ipsorum legatorum & nunciorum. Abbas.

Sanè in his exigendis eum modum & ordinem volumus obseruari, vt nulla ecclesia vel prælatus se indebitè prægrauari rationabiliter conqueratur. Si vero de communi collecta, legatorum & nunciorum nostrorum expensas duxeritis faciendas, (quod vobis nō duximus inhibendum) ex hoc nobis & nostris nullum præiudicium volumus generari, quo minus possint à quocunque maluerint procurationes sibi debitas postulare: ita, quòd si exactus vltra suam fuerit grauatus facultatem, sibi ab aliis restauretur. Nuncius tamen nostris in necessariis expensis exhibendis *a* pareat, quicunque fuerit requisitus, ita quod in fraudem nihil penitus attentetur, nec per communes ministros procurationis obsequium si noluerint recipere, compellantur. Qui verò contumaciter eis duxerint resistendum, districtione sunt ecclesiastica compellendi.

CAP. XVIII.

Si ad vnicam mensuram solui solet quod debetur ex voto, ad illam in posterum solui debebit: si verò ad diuersas, liberabitur soluens etiam ad minorem.

Idem *Zamoren.* b *& Salamantino Episcopis.*

EX parte *c* Compostellani archiepiscopi fuit propositum, quòd cùm hi, qui vota beati Iacobi continuè persoluerunt ad communem terræ suæ mensuram, cum qua videlicet emunt & vendunt, ipsa persoluerint hactenus & persoluant: quidam quia longis *d* temporibus ab eorum solutione cessarunt, nunc quandam mensuram exhibent paruissimam & ignotam. [1 *& infrà.*] Cùm ergo non constet, ad quam mensuram antecessores eorum prædicta vota persoluerint, credimus distinguendum, vtrum habitatores regionis ipsius, qui ea continuè persoluerunt, ad vnā & eandem mensuram huiusmodi vota persoluerint, an ad varias & diuersas. In primo enim casu ad eandem & illi soluere sunt cogendi. In secundo volentes soluere ad minorem, non sunt cogendi, vt ad maiorem persoluant: quoniam cum huiusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt à viris ecclesiasticis exigenda, ne tanquam exactores videantut lucris temporalibus inhiare.

[1 *Nec etiā communib. vsibus deputatam, & ad eādem vota prædicta persoluere moliuntur. Vnde postulastis à nobis vt super hoc vos certos reddere dignaremur, vtrum hi qui mensuram ignotam exhibent ad soluenda vota prædicta, sint ad communem terræ suæ mensuram, secundum quod illi qui ea persoluūt continuè faciunt compellendi.*] sol

a *Bellauilla.* b *Solutionem census non denotare dominium. vide l. neq; tales. C. de probat.* c *vox argenti deest in antiquis, & in recentioribus magis emendatis.* d *Cap. 2. eodem titul. in 3. compil. vide Abbatem consil. 94. incipit, videtur primo in 1. volum. & Felin. in c. accedentes. ȝ. de præscript.* e *alias, vestra.* f *haberi.* g *impendere.*

a *Vox expensis deest in antiquis, & recentioribus magis emendatis.* b *Samoren. & Salamantin. de quibus, vide Vasæum in Annalib. Hisp. cap. 20. & 21.* c *Cap. 3. eod. titul. in tertia compilatione. & quatenus obiter hic tāgitur materia implendi voti, vide beatum Thomam 2. 2. quæst. 88. articul. 3. & quæst. 189. artic. 3.* d *Alias, qui à longis.*

CAP. XIX.

Eccleſiæ tenentur epiſcopo, in cuius diœceſi ſunt, reſpondere de procurationibus, quarta decimarum & aliis epiſcopalibus. hoc dicit quo ad titulum.

Idem *Cæſarauguſten. epiſcopo.*

CVm *a* olim [1 *& j.*] Quia nobis fides facta fuit, quod eccleſiæ de Luna *b* & de Beſ. in tua ſunt diœceſi conſtitutæ, non ſolum per alia, verumetiam per hoc ipſum, quòd in inſtrumentis compoſitionum continetur expreſsè, vt abbas ſancti Ioannis Prilaten. *c* tam de quarta decimarum, quàm de cæteris epiſcopalibus, tibi debeat reſpondere, abbatem ipſum ad integram ſolutionem quartæ omnium decimarum nullis factis deductionibus, & ad præſtationem procurationum, & aliorum epiſcopalium iurium in prædictis eccleſiis condemnamus. Licet enim ex forma ſecundæ compoſitionis deductiones eſſent aliquæ faciendæ quia tamen compoſitionem, idem abbas nullatenus adprobauit, ſed ſtuduit multipliciter impugnare: ex ea non debuit beneficium conſequi, cui renunciaſſe tacitè videbatur. Abſonum erat præterea, vt negaret illam eccleſiam, in tua diœceſ. conſtitutam, ſuper quam inſtrumenta prędeceſſoris tui oſtendebat in iure, monaſterio fuiſſe conceſſa, per quæ epiſcopale ius petebat *d* expreſsè.

[1 *Ad aures noſtras tuam querimoniam deſtinaſſes, quod te dil. fil. abbas S. Io. Pinnaten. quartis decimarum quas in eccleſiis de Luna & de Tauſt. debes percipere multipliciter defraudaret.*]

CAP. XX.

Soluendi ſunt cenſus ad antiquam monetam, in qua inſtituti fuerint, niſi ſit in alterius monetæ ſolutione præſcriptum. h. d. & eſt caſus not. & multum allegabilis.

Idem *Spoletano epiſcopo.*

OLim *e* cauſam, quam aduerſus clericos plebis Rupinæ ſuper ſynodatico proponebas, Tuder. epiſcopo & collegis ſuis commiſimus terminandam, coram quibus ex parte tua fuit propoſitum, quod iidem clerici prædeceſſoribus tuis, tres in feſto natiuitatis, & tres in feſto reſurrectionis dominicæ, pro ſynodatico ſoluerint den. Papien. nunc tantum tres Lucenſes, pro ſingulis denariis Papienſibus perſoluebant, cum tamen vnus denarius Papien. *f* valeat ſex Lucen. vnde petebas eos ad Papien. ſolutionem compelli, cùm & ſi tu Lucen. primo anno receperis, ſemper tamen ius tuum poſtmodum fueris proteſtatus: [1 *& infrà.*] Cùm igitur conſtet, quòd Papien. olim pro ſynodatico ſoluebantur, quod ex eo etiam ſequitur, quòd Lucen. ſoluti ſunt poſtmodum pro eiſdem, cùm ex dictis teſtium, & confeſſione *g* aduocati alterius partis non reuocata, poſtmodum adpareat euidenter, quòd tempore L. prædeceſſoris T. pro ſynodatico Papien. fuit moneta ſoluta, & à tempore dicti L. non niſi triginta ſex annorum, ad plus tempus effluxerit, & ſit legitimè comprobatum, quod tres Lucen. qui pro vno Papien. poſt mortē ipſius L. ſoluebantur v. vel vj. valebant ex illis, qui hodie ſunt in vſu, intelligentes, ex hoc quòd per monetæ declinationem acciderit, vt vſque ad tempus tuum Lucen. dati fuerint pro ſynodatico, ſicut erant in vſu, procuratorem aduerſæ partis nomine clericorum plebis prædictæ tibi ad ſolutionem denar. Papien. vel æſtimationem *h* eorum pro ſynodatico per definitiuam ſententiam condemnamus.

a *Cap. 4. eodem tit. in 3. comp.* b *de Luna de Tauſt.* c *Platen. al. Prælaten. al. Præmaten. ſed Pinnaten.* d *al. patebat, quod agnouit gloſſ. hic. & Hoſtienſis.* e *Cap. 5. eod. titul. in 3 compilatione.* f *al valebit.* g *In antiquis ita ſunt hæc diſtincta, & confeſſione aduocati alterius partis non reuocata poſtmodum, &c.* h *extimationem.*

[1 *Verum pars clericorum propoſuit ex aduerſo, quod ſi aliquando prædeceſſ. tuis denarij Papien. pro ſynodatico fuerint perſoluti, tamen à xlv. annis & infrà tam tibi quàm aliis Lucenſ. exſoluerant, ſicq; partem ſuam nitebantur præſcriptione tueri. Nos ergo Iacobi tuo & Ioan. presbytero aduerſæ partis procuratoribus dil. fil. n. P. Baſilicæ xij apoſtolorum presbyt. cardin. conceſſimus auditorem: quibus coram eo nil volentibus aut valentibus de nouo proponere, quoniam fuerat renunciatum vtrinque cum ipſe geſta omnia in noſtra & fratrum n. præſentia retuliſſet, intelleximus per teſtes tuos fuiſſe probatum, quòd tempore Lotharij præd. tui, & etiam poſt deceſſum eius denarij Papien. fuerant pro ſynodatico perſoluti: & exinde tres Lucenſes quorum duo valebant v. de his qui hoc tempore ſunt in vſu aliquandiu fuerint exhibiti, & quod à tempore Lotharij xxx. trium vel xxxiiij. aut etiam xxxv. annorum ſpatium eſt elapſum, dicta teſtium etiam aduerſæ partis inſpeximus, per quos voluit comprobare, quod à tempore Lotharij xxx. trium à xl. annis: & infr. tres Lucenſes, vel tres Medalia in ſynodatico ſolutæ fuerant pro ſingulis Papien. fuiſſent antea perſoluti. Confeſſus quoq; fuerat aduocatus ipſius partis in iure, ac eius confeſſio in ſcriptis redacta nec correcta vel reuocata per clericos ſupradictos, quod iidem clerici Henrici & Lotharij præd. tuorum temporibus tres Papien. pro ſynodatico ſoluerent bis in anno, & exinde pro ſingulis Papien. tres Lucenſes.*]

CAP. XXI.

Epiſcopus remittens eccleſiæ ſeruitia, quæ ſibi debebat, & ſtatuens, quòd aliud ſeruitium non imponetur, procurationem non intelligitur remiſiſſe.

Idem *priori ſancti Stephani.*

CVm *a* venerabilis frater noſter Fauen. *b* epiſcopus: [1 *& j.*] Cognouimus, quòd præfatus epiſcopus ſpallas, quas ab eadem eccleſia, tam ipſe quàm prædeceſſores ſui recipere conſueuerant, eccleſiæ præfatæ remiſit, & ſtatuit, quod aliud ei ſeruitium non imponeret, ſibi & eccleſiæ ſuæ annuatim trium librarum cereo penſionis nomine reſeruato. Quia ergo viſitationi adnexa eſt procuratio, & epiſcopus ratione epiſcopalis iuriſdictionis, quam habet in ea, teneatur cauſa correctionis eccleſiam viſitare *c* præfatam, nec intelligatur quaſi nouum imponi, quod ab ipſa fundatione de communi fuerat iure impoſitum. Diſcernimus, quòd idem epiſcopus, cum ad ipſam eccleſiam cauſa correctionis acceſſerit, moderatam ab ea procurationem recipiat *d* bis *e* in anno: ſed nihil aliud præter penſionem, & procurationes præſcriptas ab eadem eccleſia exigere, vel extorquere præſumat.

[1 *Et vt in noſtra eſſetis præſentia conſtituti, & de quæſtione quæ inter vos ſuper eccleſ. S. Stephani Pariſien. vertebatur, velletis ad inuicem litigare, dil. fil. Ioan. tit. S. Priſcæ & Io. S. M. in Coſmideo diac. card. vobis cõceſſimus auditores coram quibus allegando proponere curauiſti, quod cum prædicta eccleſia S. Stephani quorundam monialium, quæ in ea videbantur ſub religionis habitu conuerſari, malitia faciente fuerat ferè ad deſolationem redacta. illas bo. me. Carbo. Facien. epiſcopus auct. fe. re. Eugenij PP. p. n ab eccleſia memorata remouit, & canonicos in ipſa inſtituit regulares, ſtatuens vt ordo canonicus perpetuis in ea temporibus debeat obſeruari, & eos ab omni exactione tam ſua quàm ſucceſſorum tuorum & Pariſ. eccleſ. prorſus abſoluit, retento ſibi & eccleſiæ ſuæ vno cereo trium librarum ab ea annis ſingulis exoluendo. Nos autem cum dicti Card. ea quæ audierant nobis fideliter retuliſſent.*]

CAP. XXII.

Eccleſia de nouo conuerſa in procurationibus, & aliis, ſeruabunt conſuetudinem vicinarum.

a *Cap. 6. eod. titul. in 3. compilatione.* b *Fauenti. aliàs, Fauen.* c *vide concilium Tridentinum citatum ſupra hoc titulo. C. Sopita.* d *accipiat.* e *vide concilium Tridentinum, Seſſione 24. de reformatione, capite tertio.*

Idem

Idem *Compostellano archiepiscopo.*

SVper eo, *a* quod fraternitas tua nos consulere voluit, vt quia ferè tota prouincia Compostell.de nouo est ad iurisdictionem ecclesiæ tuæ conuersa, qualiter tibi prouinciam, vel partem prouinciæ visitanti obsequi debeat & seruire,necnon in procurationib. prouidere. Tibi duximus respondendum,quod illud obseruare tenetur,quod in vicinis prouinciis obseruatur.

CAP. XXIII.

Prælati tunc sunt procurandi,cùm personaliter visitant: & debent tunc seruare concilium Lateranense, & prædicationi, correctioni & reformationi vacare: legati & nuncij apostolici pro his diebus tantum, pro quibus moram trahunt, procurari debent, & contra hanc constitutionem exactum restituitur duplicatum.

Idem *in concilio generali.*

PRocuratores, *b* quæ ratione visitationis debentur episcopis,vel archidiaconis, vel quibuslibet aliis etiam apostolicæ sedis legatis aut nunciis, absq; manifesta & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi quando personaliter *c* officium visitationis impendunt: & tunc euectionem & personarum mediocritatem obseruent in Lateranen. concilio *d* definitam: hoc adhibito moderamine circa legatos & nuncios apostolicæ sedis, vt cùm oportuerit eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter illos *e* nimium adgrauetur,procurationes recipiant moderatas ab aliis ecclesiis vel personis, quæ nondum fuerant de suis procurationibus adgrauatæ, ita quod numerus procurationum, numerum dierum, quibus huiusmodi moram fecerint,non excedat:& cum aliqua non suffecerit *f* per seipsam duæ vel plures coniugantur in vnam.

Porrò visitationis officium exercentes non quærant, quæ sua sunt,sed quæ IESV Christi: prædicationi,& cohortationi,correctioni,&reformationi vacando:vt fructum referant,qui non perit. Qui autem contrauenire tentauerit, & quod accepit reddat, & ecclesiæ, quam taliter adgrauauit,tantundem impendat.

CAP. XXIV.

Ecclesia etiam Ciuitatensis, tenetur procurare episcopum visitantem,quanquam ipsum nunquam procurauerit.

Honorius III. *de Tiro* g *& Iosaphat abbatibus.*

VEnerabili fratri nostro Cenomanen.episcopo accepimus conquerente,quod cùm causa, quæ inter ipsum ex parte vna & abbatem & conuentum de Cultura ex altera super procurationibus, quas ab eis petit idem episcopus, noscitur agitari, vobis fuerit ab apostolica sede commissa. dicti abbas & conuentus ex eo frustrati intentionem eiusdem episcopi moliuntur, quòd eorum monasterium in Cenomanen.villa situm esse dignoscitur, & ipsi procurationem hactenus non soluerunt: [1 *&.j.*] Discretioni vestræ mandamus, quatenis nisi aliud & rationabile ostenderint, vos eos ad exhibendum eam, sicut ius dictauerit, compellatis.

[1 *Quanquam emptionis priuilegium non ostendant. Volentes igitur vt finis litibus imponatur.*]

CAP. XXV.

Qui iure metropolitano, vel legationis, visitat prouinciam: in prouinciales,qui sibi procurationes denegant, potest ferre sententiam.

Gregorius IX.

CVm nuper *h* archiepiscopus Beneuentanus, Beneuentanam prouinciam visitaret: & infrà. Mandamus, quatenus cum eũdem archiepiscopum, siue auctoritate propria, siue nostra Beneuẽtanam prouinciam contigerit visitare, procurationes ratione visitationis debitas iuxta facultates ecclesiarum vestrarum exhibeatis eidem. Alioquin sententiam,quam ipse ritè tulerit in rebelles, ratam habebimus, & faciemus auctore domino inuiolabiliter obseruari.

CAP. XXVI.

Ad antiquam monetam, vel si non est in vsu, ad eius æstimationem soluendæ sunt pensiones antiquæ.

Idem.

CVm canonicis maioris ecclesiæ, quãdam summam pecuniæ pro pensione ecclesiæ tuæ debitã, aliquot annis persolueris, *a* & iidem summam illam ex integro de meliori moneta exigant sibi solui: Tibi damus nostris literis in mandatis, vt canonicos illos solutione prioris pecuniæ, *b* vel si non sit in vsu, æstimatione pensionis antiquæ facias manere contentos.

CAP. XXVII.

Propter priuatum oratorium, procuratorio ratione visitationis non debetur.

Idem.

AVctoritate *c* præsentium inhibemus ne quis pro eo quod in oratoriis, quæ in grangiis vestris habetis, interdum aliqui vestrum celebrant procurationes, quæ ratione visitationis debentur, à vobis exigere, vel extorquere præsumat.

DE CONSECRATIONE ECclesiæ,vel altaris.

TITVLVS XL.

CAP. I.

Amoto altari vel lapide continente sigillum,reconsecrabitur altare,non autem ecclesia.

Alexander III.

AD hæc si altare *d* motum fuerit, aut lapis ille solummodo supra positus, qui sigillum continet confractus, aut etiam deminutus, debet denuo consecrari. Propter hoc verò nequaquam reiterare suam consecrationem ecclesia consueuit, licet id quidam canones innuere videantur.

CAP. II.

Diebus etiam non festis possunt ecclesiæ consecrari.

Innocentius III. *Tornacen. episc.*

TVa *e* fraternitas: & infrà. Inquisit.t.t.respon.quòd in diœcesi tua, licet tibi ecclesiis dedicationem impendere, tam diebus dominicis, quàm priuatis.

CAP. III.

Habet duo dicta,& primo idem dicit,quod cap.5. eod Secundum dicit, quòd oleum non consecratum potest commisceri oleo consecrato,& totum fit consecratum.

Idem *Nidrosien.* f *episc.*

QVod *g* in dubiis: & infrà. Altare verò,in quo tabula,cui consecrationis benedictio pontificali ministerio adhibetur, mota vel enormiter fracta fuerit, debet non immeritò consecrari. Nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

CAP. IIII.

Reconciliatur ecclesia, quæ propter homicidia & vulnera hominum ibidem perpetrata polluta est.

a *Cap 7.eod tit.in 3.comp. vide Hostien. hic & de materia seruandæ vicina constit. gl. in c.cons. dist. 1.* b *vide concil. Trid.Sess.24 de refor. ca.3.* c *præsentialiter in concilio.* d *in Lat.conc.sub Alex. III. c.4.* e *ipsos.* f *sufficeret.* g *Tiron.al.ita: abbatibus de Iosaphat & Tituron.al. Turon.* h *vide breuiter hic per Henricum Boich.*

a *persolueritis.* b *Quando admittatur solutio diuersa moneta,cum moneta est mutata. videl. Bart.in l. Paulus.ff. de solut.* c *Pro intellectu vide distinctionem quam hic adfert.Henr.Boich.* d *Cap. vn. eod. tit. in 2.compil. & præter Hostien gloss. & Dd. vide Turrecrematam in c. si motum. de consecr.dist.1.* e *Cap.3. de dedic. eccl. vel altar. in 3. compil.* f *Indrosiensi.* g *Cap. 2. tit. de ded.eccle.in 3. compilat. vide Turrecrem.in d.c. si motum.*

Idem *Compostellano archiepiscopo.*

PRoposuisti: *a* quòd venientibus ad ecclesiam sancti *b* Iacobi] ex diuersis regionibus peregrinis, & volentibus aliis ab aliis per contentiones & rixas altaris, de nocte custodiam vindicare, homicidia contingũt fieri *c* interdum & aliquando vulnera inferuntur: [I *&.j.*] Fraternitati tuæ taliter respon. *d* quod manente ecclesia & altari, ipsa reconciliari poterit per aquam cum vino & cinere benedictam.

[I *Propter quæ nos humiliter postulasti vt alio modo, quàm per consecrationis beneficiũ dignaremur ipsi ecclesiæ prouidere. Manente igitur ecclesia & altari.*]

CAP. V.

Plura altaria simul in eadem ecclesia consecrari possunt, & eadem in pluribus episcopis.

Idem.

CVm *e* sis: & infrà. Noueris igitur, quòd plura in ecclesia vna altaria, & plures episcopos simul poteris consecrare.

CAP. VI.

Corruente tecto parietibus illæsis, & mensa altaris non enormiter fracta, nec altare, nec ecclesia consecratur.

Idem.

LIgneis *f* ædificiis ecclesiæ vestræ casu consumptis, parietibus tamen illæsis, ac mensa principalis altaris in sua extremitate modicam passa fracturã: [I *&.j.*] Inquisit. t. t. dux. respon. quòd cùm parietes in sua integritate permanserint, & tabula altaris mota, vel enormiter læsa non fuerit, ob causam prædictam nec ecclesia, nec altare debet denuò consecrari.

[I *Quæsiuisti per sedem apostolicam edoceri, si propter hoc ipsius altaris, vel etiam totius ecclesiæ debet consecratione innouari.*]

CAP. VII.

Polluitur ecclesia vel cœmeterium, si excommunicatus in ea sepelitur.

Idem *Senon. episcopo.*

COnsuluisti: *g* & infrà Cœmeteria, in quibus excommunicatorum corpora sepeliri contingit, *h* reconcilianda erunt aspersione *i* aquæ solenniter benedictæ, sicut in dedicationibus ecclesiarum fieri consueuit.

CAP. VIII.

Qui fecit ecclesiam consecrari, tenetur eam dotare. h.d. & tene mente hunc casum.

Honorius III. *reginæ Hungariæ.*

CVm sicut ex relatione capituli Oradien. nobis *k* innotuit, eorum feceris ecclesiam consecrari: [I *&.j.*] Cùm nõ sit ecclesia, nisi de dote prouisum ei fuerit consecranda: eo liberalius ad dotandum prædictam ecclesiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quo ad hoc fortius, tanquam ex debito iam teneris.

[I *Profectò speramus quòd zelus ille qui te ad eiusdem ecclesiæ consecrationem induxit, te quoque vt eidem dotem conferas, debeat animare, & quidem.*]

CAP. IX.

Ecclesia polluta per sacerdotem simplicem reconciliari non potest, etiam si aqua fuerit per episcopum benedicta.

Gregorius IX. *Astoricen. episc.*

AQua *i* per episcopum benedicta ecclesiam reconciliari posset per alium episcopum non negamus, per sacerdotes simplices hoc fieri de cætero prohibentes. Non obstante consuetudine prouinciæ *m* Bracharen. (quæ dicenda est potius corruptela) quia licet episcopus committere valeat quæ iurisdictionis existunt: quæ ordinis tamen episcopalis sunt, non potest inferioris gradus clericis demandare. Quod autem mandantibus episcopis super recõciliatione factum est, hactenus per eosdem, misericorditer *a* toleramus.

CAP. X.

Ecclesia etiam non consecrata si polluitur, reconcilianda est.

Idem *eidem.*

SI ecclesia non consecrata cuiuscunq; semine fuerit, aut sanguinis effusione polluta, aqua protinus exorcizata lauetur, ne diuinæ laudis organa suspendantur. Est tamen, quàm citius fieri poterit, consecranda.

DE CELEBRATIONE *b* MISsarum, & sacramento Eucharistiæ, & diuinis officiis.

TITVLVS XLI.

CAP. I.

Presbyter tenetur horis debitis dicere horas canonicas, permittitur tamen sibi ex causa dicere eas vsq; ad vesperas inclusiuè. h.d. secundum vnum intellectum.

Ex concilio Agathensi.

PResbyter manè *c* matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ, videlicet primã, tertiam, sextam, nonam, vesperamq; persoluat, ita tamẽ, vt horis competentibus iuxta possibilitatem, aut à se, aut à scholaribus publicè compleantur.

Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerit, exeat ad opus rurale ieiunus, vt iterum necessitatibus peregrinorum & hospitum, siue diuersorum commeantium infirmorum, atque defunctorum succurrere possit, vsq; ad statutam horam, pro temporis qualitate, propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi: qui septenarius numerus à nobis impletur, si matutini, *d* primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, vesperæ, & completorij tempore, nostræ seruitutis officia persoluamus. nam de nocturnis vigiliis idem ipse propheta ait: Media nocte surgebam, &c. Ergo his temporibus laudes creatori nostro super iudicia suæ iustitiæ referamus.

CAP. II.

Propter missam specialem, missa de feria dimittenda non est.

Ex concilio Triburien. *e*

QVidam laicorum habent in consuetudine, vt per singulos dies audiant Euangelium, In principio erat verbum: & missas peculiares, hoc est, *f* de sancta Trinitate, & de sancto Michaële. Ideo sancitum est in eodem concilio, vt vlterius hoc non fiat nisi suo tempore, & nisi aliquis velit propter reuerentiam sanctæ Trinitatis, non pro alia deuotione audire. Sed si voluerint, vt sibi missa cantetur, de eadem die missas audiãt, pro salute viuorum & etiam defunctorum. *g*

CAP. III.

Sufficit sacerdoti semel in die celebrare: & excipit duos casus, scilicet necessitatem, & festum Natiuitatis.

Innocentius III. *Vigoren.* h *episc.*

COnsuluisti: [& infrà] Respondemus, quòd excepto die Natiuitatis dominicæ, nisi causa necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die vnam missam solummodo celebrare.

a *Cap. 3. de dedic. eccl. in 3. comp.* b *beati.* c *dicto fieri, deest in antiq.* d *al. breuiter respondemus.* e *Ca. vn. de vsu & auct. pallij in 4. comp.* f *Ca. vn. eod. tit. in 4. comp.* g *C. 1. tit. de celeb. diu. offic. in 4. comp.* h *contigerit.* i *al. aspersione solenniter aquæ, &c.* k *al. innotuerit quod eorum, &c.* l *vide Couarru. lib. 3. Var. resol. c. 20.* m *al. ecclesia, & hoc agnoscit Hostiens.*

a *Ita Hostien. al. mediocriter.* b *vide conc. Trid Sess. 22 in decr. de obseruandis & euitandis, &c.* c *Cap. 2. tit. de suffrag. in 3. comp.* d *matutinali. al. matutino.* e *Tribrien. al. Triburum, sed in conciliis editis habetur, in concilio Saleguestadiensi, c. 10. & c. 2. tit de suffrag. in 2. compilatione.* f *aut de sancta, &c.* g *mortuorum.* h *Vuigornien.*

CAP. IIII.

CAP. IIII.

In Miſſa commemorationis licet dicatur propria præfatio: non tamen dicitur hymnus angelicus, nec ſymbolum.

Idem *archiepiſcopo Bracharen.*

COnſilium *a* noſtrum: & infrà. Requiſiſti, vtrum in diebus profeſtis, in quibus ad honorem ſancti Spiritus, B. Virginis, & ſanctæ Crucis miſſam celebrari contingit, hymnus angelicus, ſymbolum, ac præfatio propria debeat decantari: [1 *&.ſ.*] Inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quòd apud nos in diebus profeſtis, cùm miſſarum ſolennia in honorem B. Virginis celebrantur: neque hymnus angelicus, neq; ſymbolum decantatur, licet in miſſa propria præfatio decantatur: vt inter commemorationem & ſolennitatem differentia oſtendatur vnde, Te Deum laudamus, regularius dimittitur, quàm dicatur in laudibus matutinis.

[1 *Præſertim cùm in partibus tuis in honore B. Virginis in ſabbatorum diebus miſſa ſolenniter celebretur.*]

CAP. V.

Breue eſt.

Idem *clericis ſancti P. Magalen.*

EX parte *b* veſtra: [2 &.ſ.] Poſtulationi veſtræ taliter reſpondemus, quod ſemper ſacerdos vino perfundere debet, poſtquam totum acceperit Euchariſtiæ ſacramentum, niſi cùm eodem die aliam miſſam debuerit celebrare: ne ſi fortè vinum perfuſionis acciperet, celebrationem aliam impediret.

CAP. VI.

Si qua verba ſunt in canone Miſſæ, quæ ab euangeliſtis dicta non fuerunt; credere debemus quòd à Chriſto Apoſtoli, & ab apoſtolis eorum ſucceſſores acceperunt, &c. hoc dicit vſq; ad §. quæſiuiſti.

Idem *I. quondam archiepiſcopo Lugdunen.*

CVm Marthæ: *c* [1 &.ſ.] Quæſiuiſti quis formæ verborum, quam ipſe Chriſtus expreſſit, cùm in corpus & ſanguinem ſuum panem tranſſubſtantiauit, & vinum illud in canone Miſſæ, quo eccleſia vtitur, generalis adiecerit: quod nullus euangeliſtarum legitur expreſſiſſe. Cùm enim in euangelio *d* ſic legatur: *Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur, in remiſſionem peccatorum*: in canone Miſſæ ſermo iſte videlicet, myſterium fidei, verbis ipſis interpoſitus inuenitur. vnde cùm non euangeliſta Chriſtum hoc dixiſſe *e* teſtetur: mitaris, quod aliquis adſeruare tentauerit eum aliquid plus dixiſſe, quam aliquis euangeliſtarum adſeueret. Verùm ſi formam ipſius canonis inſpicias diligenter, præter hoc de quo tua fraternitas requiſiuit, alia duo videlicet, eleuatis oculis in cœlum: & æterni Teſtamenti: poteris in ipſo canone reperire, quæ in textu euangelico non leguntur. ¶ Sane multa tam de verbis, quàm de factis dominicis inuenimus ab euangeliſtis omiſſa, quæ Apoſtoli, vt ſuppleuiſſe verbo, vel facto expreſſiſſe leguntur. Paulus enim in Actibus *f* Apoſtolorum ſic ait: *Meminiſſe vos oportet verbi domini Ieſu, qui dixit: Beatius eſt dare, quàm accipere.* Hæc nullus quatuor euangeliſtarum deſcripſit. Nullus etiam horum expreſſit, quod Paulus *g* de Chriſto ad Corinthios ſcribens ait: *Viſus plus quàm quingentis fratribus ſimul, deinde viſus eſt Iacobo: nouiſſimè autem, tanquam abortiuo viſus eſt & mihi.* Ipſi etiam Euangeliſtæ mutuo inter ſe ſuppleuiſſe leguntur, quæ ab eorum aliquo, vel aliquibus ſunt omiſſa. vnde cùm tres *h* euangeliſtæ poſuerunt, *Hoc eſt corpus meum*: ſolus Lucas adiecit, *quod pro vobis tradetur.* Et cùm Matthæus & Marcus dicant, *pro multis*: Lucas dicit *pro vobis.* Matthæus autem, *in remiſſionem peccatorum* adiunxit. ¶ Cæterùm ea, quæ adduntur in canone miſſæ, poſſunt ex aliis locis euangelij comprobari. Ioannes *a* enim ſuſcitationem Lazari deſcribens, Ieſum ſurſum oculos leuaſſe adſerit, & dixiſſe, *Pater, gratias ago tibi, quoniam audiſti me*: & infrà. Si tunc igitur in cœlum oculos leuauit ad patrem, cùm ad corpus exanime animam Lazari reuocauit: *b* probabilius eſſe videtur, quòd tunc oculos leuauerit ad Patrem in cœlum, cùm panē & vinum in corpus & ſanguinem proprium commutauit. Cæterùm, ſicut ſuperius eſt expreſſum, cùm in textu euangelico noui Teſtamenti, ponatur: hic interponitur, & æterni. nam vetus Teſtamentum, quod hircorum & vitulorum fuit *c* ſanguine dedicatum, temporalia promittebat: Nouum autem, quod eſt Chriſti ſanguine conſecratum, promittit æterna: & ideo teſtamentum illud fuit vetus & tranſitorium: hoc autem nouum eſt, & æternum, vel vt vtamur alia ratione: vnde nouum: id eſt vltimum eſſe deſcribitur: inde æternum, id eſt, perpetuum *d* comprobatur nouiſſimum etenim hominis teſtamentum immobile perſeuerat, quia teſtatoris obitu confirmatur, iuxta quod Apoſtolus *e* teſtamentum in morte adſerit confirmatum: alioquin non valet dum vixerit, qui teſtatur. Præterea non ſolum ſcriptura, ſed etiam promiſſio dicitur teſtamentum, iuxta quod Apoſtolus *f* ipſe ſcribit: ideo noui Teſtamenti mediator eſt, vt repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt hæreditatis æternæ. Sic ergo intelligi debet, quod in ipſo canone reperitur. Hic eſt enim ſanguis meus, noui & æterni Teſtamenti, id eſt, nouæ ac æternæ promiſſionis, ſcilicet confirmator, ſicut dominus repromittit: Qui manducat (inquiens) carnem meam, & ſanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo, de quo mouit tua fra. quæſtionem, videlicet myſterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putauerūt, dicentes in ſacramento altaris non eſſe corporis Chriſti, & ſanguinis veritatem, ſed imaginem *g* tantum & ſpeciem & figuram: pro eo, quod ſcriptura interdum commemorat, id quod in altari ſuſcipitur, eſſe ſacramentum & myſterium & exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quòd nec auctoritates ſcripturæ conuenienter intelligunt, nec ſacramenta Dei ſuſcipiunt reuerenter: ſi enim quaſi figura eſt ſacramentum altaris, veritas eſſe negatur: ergo nec mors nec reſurrectio Chriſti (cùm figura ſit) veritas eſt credenda. ſiquidem mortem & reſurrectionem Chriſti ſimilitudinem & imaginem eſſe Apoſtolus manifeſtat: Chriſtus, inquiens, mortuus eſt pro delictis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Apoſtolorum etiam princeps Petrus ſic in epiſtola ſua ſcribit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. ſic ergo tam mors Chriſti, quàm eius reſurrectio eſt exemplum, vt & nos peccato mortui iuſtitiæ iam viuamus. Quare ſi non fuit veritas, quia fuit exemplum, ergo nec verè mortuus fuit Chriſtus, nec verè à mortuis reſurrexit, ſed abſit à fidelium cordibus error iſte cum Propheta de *h* ipſo teſtetur, quòd verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Dicitur tamen myſterium fidei, quoniam aliud ibi creditur, quam cernatur, & aliud cernitur, quàm credatur. cernitur ſpecies panis & vini, & creditur veritas carnis & ſanguinis Chriſti, ac virtus vnitatis & charitatis: [2 *& inf.*]

Diſtinguendum eſt tamen ſubtiliter inter tria, quæ ſunt in hoc ſacramento diſcreta, videlicet formam viſibilem, veritatem corporis, & virtutem ſpiritualem,

a *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil. B. Thom. lib. 4. ſentent. dist. 13. q. 1. art. 2. quæſtiuncula 4.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compilat.* c *Cap. 5. eod. tit. in 3. compilat.* d *Matth. 26.* e *teſtatur.* f *Act. 20.* g *1. Corin. 15.* h *Luc. 22. Matth. 26. Marc. 14.*

a *Ioan. 11.* b *reuocabat.* c *Eſa. 1.* d *approbatur.* e *Hebr. 9.* f *Hebr. 12.* g *Hunc errorem nouiſſime condemnauit Conc. Trid. ſeſſ. 13. de ſanctiſſ. Euchar. ſacr. c. 1. & c. 1. vide Thomam 3. par. q. 75. art. 2.* h *Eſa. 53.*

Forma est panis & vini, veritas carnis & sanguinis, virtus vnitatis & charitatis. Primum est sacramentum & non res. Secundum est sacramentum & res. Tertium est res & non sacramentum. Sed primum est sacramentum geminæ rei. Secundum est sacramentum vnius, & alterius res existit. Tertium est res gemini sacramenti. Credimus igitur, quòd formam verborum sicut in canone reperitur, & à Christo apostoli, & ab ipsis eorum acceperint successores.

[1 *Circa plurima satagentis officio in cura regiminis pastoralis pro maiori parte renuncians in domo Domini, quasi abiectus elegeris habitare cum illis qui partem optimam elegerunt, sedentes ad pedes Domini cum Maria, vt in lege eius iugiter meditentur, lippitudini Liæ Rachelis pulchritudinem præferentes, eam in te vigere credimus intelligentiam scripturarum, vt non solum paruulis frangere possis panem, sed profectis etiam cibum solidum ministrare, ac nodos soluere difficilium quæstionũ. Verùm quoniam in primatu apostolorum principis apost. sed. magisterium recognoscens, ad eam credis maiores causas ecclesiæ referendas: consultationibus tuis, quas non ob cõmodum vtilitatis terrenæ cùm ciuilem non contineant quæstionem sed animarum profectum, vt videlicet in lucem prodeant obscura scripturæ, nouimus te nouisse libenter quod nobis inspirat Dominus.*]

[2 *Quod autem mysterium fidei dicitur in hoc loco, alibi secundum Ioannem spiritus & vita narratur: nam spiritus est in mysterium, iuxta illud: Litera occidit, spiritus autem viuificat, fides quæ est vita, secundum quod legitur, Iustus ex fide viuit, propter quod dicit dominus ipse: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.*

In sacramento altaris aqua cum vino transsubstantiatur in sanguinem. h. d. vsq. ad § tertio loco. Abb. Siculus.

¶ Quæsiuisti etiam, vtrum aqua *a* cum vino in sanguinem conuertatur? Super hoc autem opiniones apud scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quòd cum de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum & aqua, quæ commiscentur in calice, diuina virtute mutantur: vt in hoc sacramento plene sit veritas & figura. Alij verò tenent, quòd aqua cum vino transsubstantiatur in sanguinem, cùm in vinum transeat mixta vino, licet Physici cõtrarium adseuerent, qui aquam à vino per artificium posse adserunt separari. Præterea potest dici, quòd aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa, ita quòd vini saporem adsumit: ꝙ inde continetur, quia si post calicis consecrationem aliud vinũ mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur: sed accidentibus prioris vini commixtum corpori, quod sub eis latet, vndique circumfunditur, non madidans circumfusum: ipsa tamen accidentia vinum adpositum videntur adficere, quia si aqua fuerit adposita, vini saporem adsumit. Contingit igitur accidentia mutare subiectum, sicut & subiectum contingit accidentia permutare: cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Sed nec inconueniens creditur aut absurdum, si aqua in corpore Christi esse credatur, cùm legatur *b* de ipsius *c* latere processisse: [1 *&c.*] Verùm inter opiniones prædictas illa probabilior iudicatur, quæ adserit aquam cum vino in sanguinem transmutari: vt expressius eluceat proprietas sacramenti. Nam cùm aquæ multæ sint populi multi, iuxta quod alibi legitur: Beati qui seminatis super omnes aquas: ideo vino aqua vnitur, vt Christo populus adunetur: per hoc enim quod suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem, ac per hoc, ipso communiter mediante cum patre vnum efficimur.

Pater, a *inquit, sancte, serua eos, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos: non pro his rogo tantum, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, & mundus credat quia tu me misisti.*

[1 *Illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, aquam videlicet in phlegma conuerti. Nam & de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiũtur exisse, non attendentes quod de latere Christi duo fluxerunt sacramenta, & quòd non baptizantur in phlegmate, sed in aqua, iuxta quod dominus protestatur: Nisi quis renatus fuerit in aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei.*]

Oratio quæ dicitur in secreta in festo sancti Leonis, immutata est, quia vbi dicebatur: Annue nobis domine, vt animæ famuli tui Leonis hæc illi prosit oblatio: *hodie dicitur,* vt intercessione B. Leonis hæc prosit nobis oblatio. *& hæc mutatio contingit, quia sancti nostris orationibus non indigent, sed nos suis. hoc dicit, vsq. ad finem. Abbas.*

¶ Tertio loco *b* fraternitas tua requisiuit, quare fuerit mutatum quod in secreta B. Leonis, secundum antiquiores codices continetur, sic videlicet: Annue nobis domine, vt animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio: cùm in modernis sacramentariis habeatur, Annue nobis quæsumus domine, vt intercessione B. Leonis hæc nobis prosit oblatio? Super quo respondemus, quòd cùm sacræ scripturæ dicat auctoritas, quòd iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre: idem est ratione consimili de *c* sanctis aliis sentiendum, quia orationibus nostris non indigent, pro eo, quòd cùm sint perfectè beati, omnia eis ad vota succedunt: sed nos *d* potius orationibus eorum indigemus, quos (cùm miseri simus) vndique mala nostra perturbant. vnde quod in plerisque *e* orationibus continetur, Prosit vel *f* proficiat huic sancto vel illi talis oblatio ad gloriam & honorem: ita debet intelligi, vt ad hoc prosit, quòd *g* magis ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licet plerique reputent non indignum sanctorum gloriam vsq; ad iudicium argumentari, & ideo ecclesiam interim sanè posse augmentum glorificationis eorum optare. Verùm *h* vtrum in hoc articulo locum habeat illa distinctio, qua docetur, quod defunctorum alij sunt valde boni, alij sunt valde mali, alij mediocriter boni, alij mediocriter mali: vnde suffragia, quæ fiunt à fidelibus in ecclesia pro valde bonis, actiones sunt gratiarum: pro valde malis, consultationes viuorum: expiationes verò pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis: tua discretio inuestiget.

CAP. VII.

Grauius peccat, qui simulat conficere, & non conficit, quàm ille, qui conficit in mortali.

Idem *rectoribus Romanæ frater.*

De *i* homine: & infra. Quæsiuistis, *k* quid de cauto presbytero videatur, qui cùm se sciat in mortali crimine cõstitutum, missarum solennia, quæ non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, propter sui facinoris conscientiam dubitat celebrare, peractisq; cæteris circumstantiis, missam celebrare se fingit, & suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem *l* & vinum tantummodo purè sumit, ita credens per id quod prætendit, populo satisfacere, vt per hoc, quod intendit, Deum non debeat prouocare. Cùm

a *Hunc art. explicat B. Tho. 3. p. q. 74. ar. 8. & Sot. 4 sent. dist. 9. q. 1. art. 6.* b *Ioan. 21.* c *Corpore legitur vt plurimum in antiquis.*

a *Ioan. 17.* b *Summa est sanctos in cœlo cum Deo regnantes, non egêre precib. nostris, sed nos eorum intercessionibus. vide Concil. Trid. sess. 25. tit. de inuocat. & relig. sanct. &c.* c *al. ita: & de sanctis aliis sentiendum.* d *vide Sotum 4. sent. dist. 45. q. 3. art. 1.* e *pluribus.* f *illi.* g *al. ita quod magis ac melius, &c.* h *vide Dominic. Sotum 4. sent. dist. 45. q. 2. art. 2.* i *Ca. 6. eod. tit. in 3. compil.* k *in antiq. legitur, Quæsiuisti.* l *In Cod. Barb. panem & vinum purum tantummodo sumit.*

ergo

ergo falſa ſint abiicienda remedia quæ veris ſunt periculis grauiora: licet is, qui pro ſui criminis conſcientia reputat ſe indignum, peccet grauiter ſi ſe ingerat irreuerenter ad illud, grauius tamen videtur offendere, qui ſic fraudulenter illud præſumpſerit ſimulare: cùm ille in ſolius miſericordis Dei manum incidat, iſte verò non ſolum Deo (cui non veretur illudere) ſed populo, quem decipit, ſe adſtringat.

CAP. VIII.

Hic improbat opinionem, quæ habet quòd in ſacramento altaris aqua conuertatur in phlegma, & probat Chriſtum fuiſſe verum Deum & verum hominem, & quòd de ipſius latere exiuit vera aqua.

Idem *Ferrarienſi epiſcopo.*

IN quadam noſtra decretali epiſtola aſſeris te *a* legiſſe illud fuiſſe nefarium opinari, quòd quidam dicere præſumpſerunt, in ſacramento videlicet Euchariſtiæ aquam in phlegma conuerti, nam de latere Chriſti non aquam, ſed humorem aquaticum mentiuntur exiſſe: [I &c.] Nos igitur ad tuæ ſupplicationis inſtantiam reſpondemus, quod quidam dixerunt, ſed errauerunt, Chriſtum nõ fuiſſe verum Deum, ſed adoptiuum, vt miſeri *b* Arriani. Alij Chriſtum non fuiſſe verum hominem, ſed phantaſticum, vt impij Manichæi. *c* Sed aduerſus huiuſmodi hæreſes Ioannes *d* apoſtolus in epiſtola ſua loquitur, dicens: *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritusſanctus: & hi tres vnũ ſunt.* per hoc intendens oſtendere quod Chriſtus ſit verus Deus. *Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra: ſpiritus, aqua, & ſanguis.* per hoc intendens oſtẽdere, quod Chriſtus ſit verus homo. Nam ad eſſe hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione verus homo ſubſiſtit. ¶ Per hoc autem, quòd in articulo mortis Chriſtus *inclinato* e *capite tradidit ſpiritum*, de quo voce magna clamauerat: *Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum*: manifeſtè probatur, quod ipſe ſpiritum habebat, non ſolum flatum vitalem, ſed animam rationabilem: de qua prædixerat: *Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem: & poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam.* ¶ Per hoc autem, quòd vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò, ſanguis exiuit & aqua: probatur apertè, quod Chriſtus verum corpus habebat. Nam de phantaſtico corpore, nec ſanguis, nec aqua potuiſſet exire. vnde *ille* f *qui vidit, teſtimonium perhibuit, & teſtimonium eius eſt verum: quia tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis.* ¶ Quòd videlicet Chriſtns ſit verus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens, probatur ex eo quod ſpiritum vitalem emiſit, & de vero corpore probatur, quoniam ex eo ſanguis exiuit, & aqua rationalis quippe anima non poſſent viuificare, niſi corpus humanum, ex quibus verus homo conſiſtit. ¶ Cæterùm ſicut fuit verus ſpiritus, & verus ſanguis, ita proculdubio vera aqua: cum Chriſtus ſit veritas, & à veritate omnis fallacia ſit penitus aliena. nam ſi non fuiſſet aqua, ſed phlegma, quod de latere Saluatoris exiuit, ille, qui vidit, & teſtimonium veritati perhibuit, profectò non aquam, ſed phlegma dixiſſet, nec in hoc verum regenerationis ſacramentum fuiſſet oſtenſum: cùm per ſacramentum baptiſmi non regeneremur in phlegmate, ſed in aqua. neq; per hoc poſſet vero argumento probari, quod in ſacramento Euchariſtiæ admiſcenda ſit aqua vino, ſi de latere Chriſti, non aqua ſed phlegma cum ſanguine profluxiſſet. Sed nec vera fuiſſet figura, quæ ſuper hac re præceſſit in veteri Teſtamento, quando Moyſes *a* virga percuſſit ſilicem, & ex ea non phlegma, ſed aqua *b* manauit. Reſtat igitur vt qualiſcunque fuit illa aqua, ſiue naturalis, ſiue miraculoſa, ſiue de nouo diuina virtute creata ſiue de componentibus ex parte aliqua reſoluta: proculdubio vera fuit: cùm naturaliter poſſit & compoſitum in componentia & elementatum in elementa reſolui: quemadmodum verus extitit ſudor ipſius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Cùm autem ad compoſitionem humani corporis quatuor elementa concurrant, videlicet terra, aqua, aër, & ignis: & ad vegetationem eiuſdem corporis quatuor humores conſimiles illis conueniant, videlicet ſanguis, cholera, phlegma, & melancholia: vt veritatem humani corporis expreſſius demonſtraret, vnum ex illis, & vnum ex illis Ioannes expreſſit, illa quæ potius ex illis, & ex iſtis quæ magis myſterio *c* congruebant, ex elementis aquam, & ex humoribus ſanguinem: in quibus duobus duo, maximè, *d* ſacramenta, redemptionis videlicet & regenerationis elucent.

[I *Licet autem hos magnos & authenticos viros ſenſiſſe recenſeas, quorum opinionem dictis, & ſcriptis hactenus es ſecutus, ex quo tamen nos in contrarium ſentimus, noſtræ compelleris ſententia conſentire. Sed verbum Io. Apoſtoli te multum mouere fateris dicentis: Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis, & hi tres vnum ſunt, quamuis hoc vltimum in pleriſque codicibus minimè habeatur, ab omnibus, quod dicis ſic exponi, illos videlicet eſſe vnum, de vna & eadem re, ſcilicet de humanitate Chriſti teſtari: Porro ſi non vera fuit aqua quæ fluxit de latere Chriſti, & non humani corporis humor: qualiter per illam perhibetur quòd Chriſtus ſit homo non vides? gloſſa namq; ſuper illum locum ſic habet. Spiritus, id eſt, humana anima quam emiſit in paſſione, aqua & ſanguis quæ fluxerunt de latere Chriſti, quod fieri non poſſet, ſi non haberet veram carnis naturam. Sic ergo tam ex textu quàm ex gloſſa proponis per illam aquam probari quod Chriſtus ſit verus homo, & ideo ſi dicatur quod illa non extitit vera aqua, ſed aquaticus humani corporis humor, tam expoſitoris quàm Apoſtoli verba intelligibilia tibi eſſe videntur: ſed dato quod fuerit vera aqua, ſicut nos credimus & fatemur, nec iſta, nec illa ſufficienter intelligis. Vnde nos humiliter ſupplicaſti quatenus ad generalem vtilitatem legentium, & nebulam de tuo corde tollendam ſufficienter & euidenter hoc exponere dignaremur.*]

CAP. IX.

Præcipit prælatis & clericis in virtute obedientiæ, vt nocturnum officium & diurnum ſtudioſè celebrent & deuotè.

Idem *in Concilio generali.* e

DOlentes referimus, quòd non ſolum quidam minores clerici, verumetiam aliqui eccleſiarum prælati circa *f* comeſſationes ſuperfluas, & fabulationes illicitas (vt de aliis taceamus) ferè medietatem noctis expendunt, & ſomno reſiduum relinquentes, vix ad diurnum concentum auium excitantur, tranſcurrendo [*g* vndique] continuata ſyncopa matutinum. Sunt & alij, qui miſſarum ſolennia vix celebrant quater in anno, & (quod deterius eſt) intereſſe contemnunt: & ſi quando cùm hæc celebrantur interſint, chori ſilentium fugientes, intendunt exterius collocutionibus laicorum: dumque auditum ad indebitos ſermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad diuina. Hæc igitur & ſimilia ſub pœna ſuſpenſionis penitus inhibemus, diſtrictè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus ſtudioſè celebrent pariter & deuotè.

---

a *Cap. 7. eod. tit. in 3. compil. vide Sotum 4. ſent. diſt. 1. q. 3. art. 5. & diſt. 9. q. 1. art. 6.* b *Hos damnauit Concilium Nicænum. vide Nicephorum 8. c. 5. 6. 7. & 8.* c *Vide Epiphanium, lib. 2. contra hæreſes hæreſi 66.* d *1. Ioan. 5.* e *Matth. 27. Luc. 22. Marc. 15. Matth. 26. Ioan. 10. Ioan. 19.* f *1. Ioan 5.*

a *Num. 20.* b *emanauit. al. emanatus. Luca 22.* c *miniſterio.* d *maxima.* e *ſcilicet Lateranenſi ſub Innoc. III. c. 17. refertur c. 2. tit. de celebr. offic. in 4. compil.* f *In Codice Barbat. ita: c. ſuperfluas & confabulationes.* g *vtique, & in concil. continuata.*

CAP. X.

Eucharistia debet mundè seruari, & in eius eleuatione & delatione populus debet se inclinare: & cùm defertur ad infirmũ, debet ferri in decenti habitu, & cum lumine: transgressores verò grauiter sunt puniendi.

Honorius III.

SAnè cùm *a* olim, & infra. Ne propter incuriam sacerdotum diuina indignatio grauius exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco singulari mundo & signato semper honorificè collocata, deuotè ac fideliter conseruetur. Sacerdos verò frequenter doceat plebem suam, vt cùm in celebratione missarũ eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet, *b* idem faciens, cùm eam defert presbyter ad infirmum. Quam in decenti habitu superposito mundo velamine ferat, & referat manifestè ac honorificè ante pectus cum omni reuerentia & timore, semper lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur. Prælati autem huiusmodi mandati grauiter punire non differant transgressores: si & ipsi diuinam & nostram volunt *c* effugere vltionem.

CAP. XI.

In ecclesiis collegiatis debent celebrari duæ missæ collegialiter, vna pro defunctis, alia secundum exigentiam diei, vt pro festo, si festum occurrit, vel pro feria, si feria.

Idem *vniuersis ecclesiarum prælatis.*

CVm creatura *d* non habeat quid pro meritis respondeat creatori: [1 & infra.] Mandamus, quatenus nullum in vos torporẽ negligentiæ obrepere permittatis, quò minus & pro anniuersariis defunctorum, & pro festo vel feria secundum temporum congruentiam missarum solennia conuentualiter celebretis.

[1 *Cùm igitur ecclesia Gallicana per Dei gratiam tanquam lucerna super candelabrum posita aliis luceat per exemplum, vt qui videntes opera eius bona, glorificent Patrem cælestem, ne quod absit, tanta negligentia tenebris obumbretur, & alias consequenter obumbret, vniuersitatem vestram rogãdam duximus & monendam per ap. se. mandantes.*]

CAP. XII.

In die Cœnæ Domini episcopus tantum in sua ecclesia debet missam celebrare, & chrisma conficere.

Idem. *e*

TE *f* referente: [1 & j.] Cum cuilibet sacerdoti quacunque dignitate præfulgeat, vnam in die celebrare missam sufficiat: nam & valde est felix, qui celebrat dignè vnam: Fraternitati tuæ mandamus, quatenus die Cœnæ Domini in ecclesia Sypontina duntaxat, in qua tenêris chrisma conficere, missarum studeas solennia celebrare.

[1 *Didicimus quod in die Cœnæ Dominicæ de antiquo tenoris consuetudine chrisma conficere in ecclesia Sypontina, sed cùm mane diei eiusdem ad Garganicam ecclesiam accedas, vt ibidem prout moris est, recipias pœnitentes, vel remittentes vel peregrinos ipsius loci: clerus & populus celebrare missam in eadem ecclesia Garganica priusquam ad Sypontinam redeas te compellunt, propter quod nostrum & apost. sed. consilium implorasti. Cùm autem chrisma eodem die infra missarum solennia conficias, &c.*

CAP. XIII.

In sacrificio altaris plus de vino, quàm de aqua ponendũ est.

Idem *archiepiscopo Ablasen.* g

PErniciosus in *h* tuis partibus inoleuit abusus, videlicet quod in maiori quantitate de aqua ponitur in sacrificio, quàm de vino. Cùm secundum rationabilem consuetudinem ecclesiæ generalis plus in ipso sit de vino, quàm de aqua ponendum.

Ideoq; fraternitati tuæ mandamus, quatenus id non facias nec in tua prouincia fieri patiaris.

CAP. XIIII.

Ab officio & beneficio deponitur presbyter, qui sine aqua & igne, vel in pane fermentato, vel vase ligneo sacrificat.

Idem *episcopo Brixien.*

LIteras *a* tuas recepimus continentes, quòd cùm super excessibus presbyteri ecclesiæ sanctæ Brigidæ, Brixien. inquireres, confessus est, quòd cùm quadam die hostiam & calicem non haberet, in pane fermentato, & scypho ligneo missarum solemnia celebrare præsumpsit: [1 *& infrà.*] Intellecto iterum, quòd prædicta ecclesia per malitiam dicti presbyteri multipliciter lædebatur, inquisitionis officium iterans ex eius confessionibus inuenisti, quòd idem sine igne sacrificabat & aqua. Cùm igitur vel ex aperta malitia, vel nimia desipientia peccasse probetur: mandamusque quatenus officio & beneficio perpetuo ipsum priues.

[1 *Quare ipsum supposuisti perpetuo interdicto, consulens quòd in aliqua ecclesia regulari mutaret in melius vitam suam. Postmodum autem illo coram ven. fr. n. Hostien. episcopo ap. sede. vt secum misericorditer ageret supplicante: idem ad celebrationem diuinorum presbyterum restituens memoratum, super suspensionem beneficij causam: S. Saluatoris & S. Lucæ Brixien. præpositis delegauit, quod ad beneficium restituerent eundem. Deinde verò reuersus de partib. marinis.*]

DE BAPTISMO ET eius effectu.

TITVLVS XLII.

CAP. I.

Licet puer sit ter mersus in aqua, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, si non sit dictum, Ego te baptizo in nomine Patris, &c. non est baptizatus.

Alexander III.

SI quis puerum *b* ter in aqua immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, amen: & non dixerit, Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non est puer baptizatus.

CAP. II.

Si probabiliter dubitatur, an quis fuerit baptizatus, potest baptizari forma hic expressa.

Idem.

DE quibus dubium *c* est, an baptizati fuerint *d*, baptizantur his verbis præmissis. Si baptizatus es, non te baptizo: sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c.

CAP. III.

Sacramentum baptismi vtiliter confertur paruulis, licet non credant nec intelligant, & remittitur peccatum originale, hoc dicit vsque ad §. verum.

Innocentius IIII. *Arelaten. archiepiscopo.*

MAiores ecclesiæ *a* causas, præsertim articulos fidei contingentes ad Petri sedem referendas intelligit, qui eum quærenti domino quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabat: *Tu* f *es Christus filius Dei viui, & pro eo dominum exorasse, ne deficiat fides eius.* Quibusdam igitur quæstionibus, quas contra catholicos hæretici mouerant, nos postulas respondere. Adserunt enim paruulis inutiliter baptisma conferri:

a *Vide Conc. Trid. sess. 13. in decret. de sanct. Euch. Sacr. c. 6. & 7.* b *inclinent.* c *voluerint.* d *Vide Conc. Trid. sess. 22. tit. Doctrina de sacrificio Missæ c. 2. & 3. & sess. 25. decr. de purg.* e *Archiepis. Syponti.* f *Vide Thom. 3. p. C. 83. ar. 2. ad 2. arg.* g *Casalens. al. Valualen. al. Vbsalens. Hoc vltimũ credo verius* h *Vide B. Tho. 3. p. q. 74. ar. 8. & Sotum 4. sent. dist. 9. q. 1. ar. 6.*

a *Vide B. Thom. 74. art. 4. & q 83. art. 3. ad. 6. arg. & q. 74. art. 6. & 7.* b *Cap. 1. De baptis. puero 2. compil. Vide B. Thom. 3. par. q. 66. art. 5. & Scotum 4. sentent. dist. 3. q. 1. art. 5.* c *Vide B. Thom. 3 part. q. 66. art. 9. & B. Clementem lib. 6. c. 15. constitutionum Apostolicarum.* d *al. baptizentur.* e *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* f *Matth. 16. & Luc. 22.*

quod nituntur probare illud primo & præcipue inducentes, quod secundum verbum Iacobi *a* apostoli dicentis in epistola sua, *Charitas operit multitudinem peccatorum*, & iuxta illud testimonium veritatis in euangelio *b* de peccatrice, quæ ipsius pedes lauerat, perhibentis: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam multum dilexit*: non nisi per charitatem & in charitate crimina dimittantur paruulis, qui nec sentiunt nec consentiunt, & charitatem non habent, quæ sentientibus & consentientibus tamen infunditur: peccatum non dimittitur in baptismo. [1 *& j.*] Ad id autem taliter respondemus quod baptisma successerit circumcisioni. Absit enim vt in illam damnatam hæresim incidamus, quæ perperam affirmabat legem cum euangelio, & circuncisionem cum baptismo seruãdam: quoniam secundum apostolum dicentem ad Galatas *c*: *Si circuncidimini, Christus nihil vobis prodest.* Cùm ergo circuncisio tam adultis quam paruulis ex præcepto Domini conferretur: ne baptismus, qui succedit loco ipsius, & generalior tamen existit, cùm tam viri, quàm fœminæ baptizentur minoris videatur effectus: tam adultis, quàm paruulis est conferendus. Sicut enim sine distinctione qualibet Mosaica *d* lex clamabat: *Anima cuius præputij caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo*: ita nunc indistinctè vox intonat euangelica *e*: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei*: ab hac generalitate nec sexum nec ætatem excludens. Cautè tamen notandum est, quanto plus baptismus hodie conferat Christianis, quàm quondam Iudæis circuncisio contulisset. dictum est in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege *f*, *Peribit de populo suo*: in euangelica verò veritate subiunctum est: *Non intrabit in regnum Dei*, quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circuncisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perueniebatur ad regnum cœlorum, quod vsque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum, sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reserauit. Absit enim vt vniuersi paruuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors Deus *g*, qui neminem vult perire, aliquod remedium procurauerit ad salutem. Cæterum ex vi literæ satis patet prædictas auctoritates intelligendas esse tantummodo de adultis, qui habent multitudinem peccatorum, cùm de paruulis non possit intelligi, qui peccato tantum originali tenentur. Similiter & illa auctoritas est soluenda: Qui *h* crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, &c. cùm non possint credere paruuli: sed adulti, & ob hoc tota auctoritas *i* hic intelligenda est de adultis, ne ad alios prima, & ad alios secunda clausula referatur, quamuis nonnulli concedant, quod paruuli credant non per vsum, sed per habitum fidei, quem suscipiunt in baptismo: sicut & alia multa verba secundum communem vsum loquendi non ad actum, sed ad aptitudinem referuntur. Illud verò, *k* quod opponentes inducunt fidem aut charitatem, aliasq; virtutes paruulis vtpote non consentientibus non infundi, à plerisque non conceditur absolutè, cùm propter hoc inter doctores theologos quæstio referatur, aliis asserentibus per virtutem baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri: nonnullis dicentibus dimitti *l* peccatum, & virtutes infundi habentibus illas, quo ad habitum, non quo ad vsum donec perueniant *m* ad ætatem adultam.

[1 *Et sic ei baptismus non confert, quia non est talibus conferendus. In euangelio quoque legitur. Qui crediderit & baptizatus fuerit. s.e. qui autem non crediderit con. vnde paruuli siue fuerint siue non fuerint baptizati, condemnabuntur vtpote non credentes.*]

Originale peccatum, quod sine consensu contrahitur, remittitur in baptismo etiam non consentienti, vt paruulis, secus de actuali: quia sicut non committitur sine consensu, ita non relaxatur. hoc dicit, vsq; ad § sed adhuc. Abbas.

Verum quidam ex hac solutione inuenisse se credunt viam ad alias quæstiones, argumentantes ex eo, quod dicimus paruulis in baptismate peccatum originale dimitti, quod & adultis dormientibus vel amentibus peccatum (si baptizentur) ratione simili dimittatur. cùm enim neutri sentiant tunc vel consentiant, dicunt idem in consimilibus iudicandum. Hic verò dicimus distinguendum, quòd peccatum est duplex, originale scilicet & actuale: originale quod absq; consensu contrahitur: actuale quod committitur cum consensu. Originale igitur quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim remittitur sacramenti. actuale verò, quod consensu contrahitur, *a* sine consensu minimè relaxatur.

Licet in baptismo dimittatur originale peccatum paruulis, qui tamen consentire non possunt: in adultis tamen amentibus vel dormientibus, qui non consentiunt baptismo, non dimittitur actuale, & idem etiam nec originale: hoc dicit.

Sed adhuc quæritur, quare non saltem originale peccatum amentibus & dormiẽtibus in baptismo sicut paruulis dimittatur. Ad hoc taliter est respondendum, quòd dominus, qui totum hominem saluum *b* fecit in Sabbato, opus imperfectionis non nouit: & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit. Præterea pœna originalis peccati, est carentia visionis Dei: actualis verò pœna peccati est, gehennæ perpetuæ cruciatus. vnde si dimitteretur alicui primum altero non dimisso, talis non careat visione Dei propter originale dimissum: & cruciaretur in gehenna perpetuo propter reatum criminis actualis, sed hæc tanquam incompassibilia *c* se minime patiuntur, imò sibi mutuò aduersantur.

Amentes vel dormientes baptizati, si ante dementiam vel dormitionem baptizari volebant, characterem suscipiunt, aliàs secus: coacti verò causatiuè suscipiunt. h. d. vsq; ad finem.

Item quæritur, *d* vtrum dormientibus & amentibus sacramenti saltem character in baptismate imprimatur, vt excitati à somno, vel ab ægritudine liberati, non sint denuo baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt quod sacramenta, quæ per se sortiuntur effectum, vt baptismus & ordo, cæteraque similia, non solum dormientibus & amentibus, sed inuitis & contradicentibus, etsi non quantum ad rem, quantum tamen ad characterem, conferuntur: cùm non paruuli solum qui non consentiunt, sed ficti, qui quamuis non ore, corde tamen dissentiunt, recipiant sacramentum. Sed opponitur talibus, quòd qui fuissent inuiti & reluctantes immersi, saltem ratione sacramenti ad iurisdictionem ecclesiasticam pertinerent: vnde ad seruandam regulam fidei Christianæ forent rationabiliter compellendi. verum id est religioni Christianæ *e* contrarium, vt semper inuitus & penitus contradicens ad recipiendam & seruandam Christianitatem aliquis compellatur. Propter quod inter inuitum & inuitum, coactum & coactum, alij non absurdè distinguunt: quòd is, qui terroribus atque suppliciis violenter attrahitur, & *f* ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sa-

a *Iac.5. & 1.Pet.4.* b *Luc.7.* c *Galat 5.* d *Gen.17.* e *Ioan.3.* f *Genes.17. Leuit.12.* g *1.Tim.1.* h *Matth.28.* i *hac.* k *Vide B.Thom.3.p.q.69.art.6.* l *al. & dimitti.* m *peruenerint.*

a *al. quod cum consensu contrahitur.* b *al. sanum, vt plurimum in antiquis codicibus.* c *al. incompossibilia.* d *Vide B.Thom.3.p.q.80.art.9.* e *Vide B.Thom.2.2.q.10.art.8. & ibi Caietan.* f *al. ita: vt ne.*

cramentum, talis (sicut & is, qui fictè ad baptismum accedit) characterem suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanquam conditionaliter volens, licet absolutè non velit, cogendus est ad obseruantiam *a* fidei Christianæ: in quo casu debet intelligi decretum concilij Toletani *b*, vbi dicitur, quòd qui iampridem ad Christianitatem coacti sunt, sicut factum est temporibus *c* religiosissimi principis Sisibuti: quia iam constat eos sacramentis diuinis associatos, & baptismi gratiam suscepisse, & chrismate vnctos esse, & corporis domini extitisse participes: oportet etiam vt fidem, quam necessitate susceperunt *d*, tenere cogantur, ne nomen domini blasphemetur: & fides quam susceperunt, vilis ac contemptibilis habeatur. Ille verò, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit: nec rem nec characterem suscipit sacramenti: quia plus est expresse contradicere, quàm minimè consentire: sicut nec ille notam alicuius reatus *e* incurrit, qui contradicens penitus & reclamans thurificare idolis cogitur violenter. Dormiẽtes autem & amentes, si priusquam amentiam incurrerent, aut *f* dormirent, in contradictione persisterent: quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare: etsi sic *g* fuerint immersi, characterem non suscipiunt sacramenti. Secus autem, si prius cathechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi. vnde tales in necessitatis articulo consueuit ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cùm obicem voluntatis contrariæ non inuenit obsistentem.

CAP. IIII.

Nemo potest seipsum baptizare, etiam instante necessitatis articulo.

Idem *Meten. episcopo.*

DEbitum: *h* [1 *& f.*] Sanè intimasti, quòd quidam Iudæus in mortis articulo constitutus, cùm inter Iudæos tantũ existeret, in aquam seipsum immersit dicendo: Ego me baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, amen: [2 & *f.*] Respondemus, quod cùm inter baptizantem & baptizatũ debet esse discretio *i*, sicut ex verbis domini colligitur, dicentis apostolis: Ite, baptizate *k* omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: memoratus Iudæus est denuo ab alio baptizandus: vt ostendatur, quòd alius est, qui baptizatur, & alius, qui baptizat. Ad quod etiam designandum ipse Christus non à seipso, sed à Ioanne voluit baptizari: quamuis si talis continuò decessisset ad patriam, protinus *l* euolasset, propter sacramenti fidem, & si non *m* propter fidei sacramentũ. In baptismo quippe ille spiritualis generatio *n* celebratur, de qua veritas ait: Oportet vos nasci denuo: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Sicut *o* ergo in carnali generatione, qua *p* proles ex viro & fœmina nascitur, alius est, qui carnaliter gignit, & alius qui carniliter gignitur: sic in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua & spiritu sancto renascitur, alius debet esse, qui spiritualiter generet, & alius qui spiritualiter generetur. Sanè cùm corpus exterius, siue cùm cor interius baptizatur, oporaet vt vtrobique paternitas & filiatio valeat inueniri, quibus baptizans & baptizatus ad inuicem referantur.

[1 *Pastoralis officij exsoluimus, cùm super dubiis iuris articulis responsione sed. apost. postulat edoceri.*]

[2 *Nunc autem quaeris, vtrum idem Iudaeus in deuotione fidei Christianæ perseuerans etiam debeat baptizari. Nos autem. f. t.*]

CAP. V.

Vbi deest verbum, vel elementum aquæ, non est baptismi sacramentum.

Idem *Morosien. episcopo.* a

NOn vt *b* apponeres: [1 & *f.*] Postulasti vtrum paruuli sunt pro Christianis habendi, quos in articulo mortis constitutos propter aquæ penuriam & absentiam sacerdotis, aliquorum simplicitas in caput ac pectus ac inter scapulas pro baptismo saliuæ conspersione *c* liniuit. Respondemus, quòd cùm in baptismo duo semper, videlicet verbum & elementum necessario requirantur, iuxta quod de verbo veritas ait: Euntes in mundum vniuersum, [prædicate euangelium *d* omni creaturæ] & baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: eademque dicat de elemento: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. dubitare non debes illos verum non habere baptismum, in quibus non solum vtrunq; prædictorum, sed eorum alterum est omissum.

[1 *Tibi scientiam sicut credimus, sed vt per oraculum verbi vestri tuorum ignorantiam subditorum melius erudires apostolicum tibi responsum fieri.*]

CAP. VI.

Baptizatos à Latinis, Græci rebaptizare non debent.

In Concilio generali *e*.

LIcet Græcos *f* diebus nostris, ad obedientiam sedis apostolicæ reuertentes, fouere ac honorare velimus, mores ac ritus eorum (inquantum cum Domino possumus) sustinendo, in his tamen illis deferre *g* non volumus nec debemus, quæ periculum generant animarum, & ecclesiasticæ derogant honestati. Postquam enim Græcorum ecclesia, cum quibusdam complicibus & fautoribus suis, ab obedientia sed. apost. se subtraxit, in tãtum Græci cœperunt abominari Latinos, quòd inter alia, quæ in derogationem eorum impiè committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrassent altaria, non prius ipsi sacrificabant in ipsis, quàm ea tanquam per hoc inquinata lauissent, baptizatos etiam à Latinis ipsi Græci rebaptizare ausu temerario præsumebant: & adhuc sicut accepimus, quidam hoc agere non verentur. Volentes igitur tantum scandalum ab ecclesia Dei amouere, sacro suadẽte concilio districtè præcipimus, vt talia de cætero non præsumant, conformantes se tanquam filij obedientiæ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ matri suæ: vt sit vnum ouile, & vnus pastor. Si quis autem tale quid præsumpserit, excommunicationis mucrone percussus, ab omni officio & beneficio ecclesiastico deponatur *h*.

DE PRESBYTERO NON baptizato.

TITVLVS XLIII.

CAP. I.

Si non baptizatus ordinatur, ordinis characterem non recipit.

Ex Concilio apud Compendium *i*.

SI quis presbyter ordinatus, deprehenderit se non esse baptizatum: baptizetur, & iterum ordinetur.

a *obseruationem.* b *scilicet 4. ca. 56.* c *in tempore.* d *receperunt.* e *criminis.* f *vel.* g *al. ita: si fuerint sic immersi. al. si fuerint immersi.* h *Ca. 2. eod. tit. in 3. compil. vide Sot. 4. sent. dist. 4. q. vn. art. 3. vers. circa secundum.* i *In Cod. Barb. debeat distinctio personarum, &c. Matth. 28.* k *verbum Ite, deest in aliquot exempl. antiq. Ioan. 1.* l *conuolasset.* m *In recentiorib. codic. ita: & non propter, &c. sed ex antiquis restituimus ut est impressum.* n *regeneratio.* o *enim.* p *per quam.*

a *Indrosien. al. Nidrosien.* b *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. B. Tho. 3. p. q. 60. art. 5. 6. & 7. & q. 66. art. 3. 4. & 5.* c *aspersione. Matt. 28. Ioan. 3.* d *inclusa desunt in omni. antiq. codici. Vaticana.* e *scilicet. Innoc. III. in Concil. gener. Later. cap. 4.* f *Ca. 1. eod. tit. in 4. compil.* g *al. nec volumus, nec debemus.* h *al. suspendatur. sed in concilio deponatur.* i *Ca. 15. vt ait Burch. lib. 4. decr. ca. 74. & Iuo p. 1. c. 268. Refertur etiam ca. 1. eod. tit. in 1. compil. Vide Thom. in additionibus 3. p. q. 35. ar. 3.*

CAP. II.

CAP. II.

Omissio baptismi non nocet credenti probabiliter se esse baptizatum.

Innocentius III. a *episcopo Cremonen.*

APostolicam *b* sedem consulere decreuisti: & infra. Inquis. tuæ taliter res. presbyterum, quem sine vnda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseuerauerit ab originali peccato *c* solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse adeptum adserimus incunctanter. Lege super octauo *d* lib. August. de ciuit. Dei vbi inter cætera legitur: Baptismus inuisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus *e* necessitatis excludit. Librum etiam B. Ambros. de obitu Valentiniani, idem adserentis, reuolue. Sopitis igitur quæstionibus doctorum, patrum sententias *f* teneas, & in ecclesia tua iuges preces, hostiasque Deo *g* offerri iubeas pro presbytero memorato.

CAP. III.

Non baptizatus ordinari non potest: & si de facto ordinetur, non recipit ordinis characterem, licet credebatur baptizatus.

Innocentius III. *Ferrarien. episcopo.*

VEniens *h* ad apost. sed. lator præd. nobis exposuit, quòd cum ad gradum sacerdotij ascendisset, comperit tandem, quòd non fuerit *i* secundum formam euangelij baptizatus. vnde nos eum ritè fecimus baptizari. Cumque super ordinibus *k* fuisset diutius disputatum, quidam in eam declinauerunt sententiam, vt cùm baptismus sit fundamentum omnium sacramentorum, & ante susceptionem baptismi non suscipiatur aliud sacramentum, quoniam vbi fundamentum non est, superædificari non potest. Porrò econtra videri posset. Nam cum quis non solum per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti efficiatur proculdubio membrum Christi: & qui Christum habet per fidem, etiam si baptismum non habeat, habet vtique fundamentum, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus: superædificare posse videtur, sicut salutifera opera, sic & quælibet ecclesiastica sacramenta, cùm illud non sit generaliter verum, neque de nouis, neque de veteribus sacramentis, quòd baptismus sit fundamentum illorum, quoniam & sacramentum coniugij & Eucharistiæ à non baptizatis recipi potest: præterea sacramentum ordinis non solum pontificalis, sed sacerdotalis etiam & leuitici ex institutione sua præcessit baptismum: per *l* quod forsitan videtur, quòd ante baptismum huiusmodi ordines possent ritè conferri maximè his, quis baptizati creduntur: Quia verò in concilio apud Compendium legitur constitutum, si quis in presbyterum ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur: nos circa latorem præsentium in hoc dubitabili casu, quod tutius est sequentes mandamus, quatenus ipsum per singulos ordines, vsque ad sacerdotium promouere procures, & permittas eum in sacerdotium ministrare, quia non intelligitur iteratum quod ambigitur esse factum: nec malè de sacramento sentitur, cùm illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. Et certè de illo qui natus de Christianis parentibus, & inter Christianos est fideliter conuersatus, tam violenter præsumitur, quod fuerit baptizatus, vt hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec euidentissimis forsitan argumentis contrarium probaretur.

a *Antonius Aug. ait scribendum Innoc. II. sed Vaticani 3. habent.* b *Ca. eod. tit. in 1. compil.* c *absolutum.* d *al. super octauum. al. super vij.* e *articulus.* f *sententiam* g *Domino.* h *Ca: vnic. eod. tit. in 3. comp.* i *fuerat.* k *In Cod. Barbat. ordinib. coram nobis fuisset aliquandiu disputatum.* l *al. propter quod, &c forsitan videretur.*

DE CVSTODIA EVCHAristiæ, *a* chrismatis, & aliorum sacramentorum.

TITVLVS XLIIII.

CAP. I.

Eucharistia & chrisma debent fideliter sub clauibus custodiri, & contra facientes sunt puniendi.

Innocentius III. *in Concilio generali.*

STatuimus, vt in cunctis ecclesiis chrisma & Eucharistia, sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruentur. Ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, vel nefaria *b* exercenda. Si verò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur: & si per *c* eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiacet vltioni.

CAP. II.

Supellectilia in ecclesiis poni non debent, nisi necessitas vrgeat. h.d primo. Ecclesiæ debent sua vasa & vestimenta mundè tenere. hoc secundo.

Idem *in eodem* d.

REliinqui noluimus incorrectum, quod quidam clerici ecclesiæ sic exponunt supellectilibus propriis, & etiam alienis, vt potius domus laicæ, quàm Dei basilicæ videantur: non considerantes, quòd Dominus non sinebat, vt vas transferretur per templum. Sunt & alij, qui non solum ecclesias dimittũt incultas: verumetiam vasa ministerij, & vestimenta ministrorum, ac pallas altaris, necnon ipsa corporalia tam immunda relinquũt, quòd interdum aliquibus sunt horrori. Quia verò zelus nos comedit domus Dei; firmiter prohibemus, ne huiusmodi supellectilia in ecclesiis admittatur, nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates vrgentes, ad eas oporteat haberi *e* refugium, sic tamen, vt necessitate cessante, res in loca pristina reportentur. Præcipimus quoque, vt oratoria, vasa, corporalia, & vestimenta prædicta, munda & nitida conseruentur. Nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in profanis.

DE RELIQVIIS ET VENEratione sanctorum.

TITVLVS XLV.

CAP. I.

Sine Papæ licentia non licet aliquem venerari pro sancto.

Alexander III.

AVdiuimus *f*, quod quidam inter vos diabolica fraude decepti, hominem quendam in potatione & ebrietate occisum, quasi sancti (more infidelium) venerantur. Cùm vix pro talibus in ebrietatibus peremptis, ecclesia permittat orare. Dicit enim Apostolus: Ebriosi regnum Dei non possidebunt. Illum ergo non præsumatis de cætero colere: cùm etiam si per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro sancto absq; auctoritate Rom. eccles. venerari.

a *De custodia Eucharistiæ & aliorum sacrament.* b *nefanda.* c *In Cod. Barbatia, ita. etsi per eius incuriam aliquod nefarium contigerit, &c.* d *scilicet Concil. Later. c. 19. & cap. 1. eod. tit. det enim. eccl. in 4. compil.* e *habere.* f *Cap. vn. De vener. sanct. in 3. compil.*

CAP. II.

Sanctorum reliquiæ vendi non possunt, vel passim ostendi non debent, ne circa illas populus decipi possit.

Innocentius III. *in Concilio generali.* a

CVm ex eo *b*, quòd quidam sanctorum reliquias exponunt venales, & eas passim ostendunt, Christianæ religioni detractum sit sæpius: Ne in posterum detrahatur, præsenti decreto statuimus, vt antiquæ reliquiæ amodo extra capsam nullatenus ostendatur, nec exponantur venales. Inuentas autem de nouo, nemo publicè venerari præsumat, nisi prius auctoritate Roman. Pont. fuerint adprobatæ, *c* prælati verò non *d* permittant eos, qui ad eorum ecclesias causa venerationis accedunt, variis figmetis, aut falsis documentis decipi, sicut in plerisq; locis occasione quæstus fieri consueuit.

DE OBSERVATIONE ieiuniorum. *e.*

TITVLVS XLVI.

CAP. I.

Vigilia occurrens in dominica, ieiunari debet in sabbato, & ieiunanda est vigilia Matthiæ.

Innocentius III. *clericis S. Petri* [*Magol.*]

EX parte vestra quæsitum fuit, vtrum si natiuitatem Domini, vel adsumptionem B. Mariæ, vel festiuitatem alicuius apostolorum in secunda feria contigerit euenire, die sabbati præcedentis vigilia *f* debeat ieiunari: & vtrum in vigilia B. Matthiæ apostoli, sit ieiunium iniungendum? Ad quod breuiter respondemus, quod die sabbati festiuitates prælibatas *g* secundæ feriæ præcedentis, & B. Matthiæ apostoli debet vigilia ieiunari.

CAP. II.

Non capit congruam summationem, & textus in se satis clarus est, & multa sunt dicta, quæ patent per §.

Idem *Bracharen. archiepiscopo.*

COnsilium *h* nostrum: [*i* & infra.] Consultationi tuæ taliter respondemus; quod omnium apostolorum vigiliæ sunt in obseruatione ieiunij celebrandæ, præter vigilias apostolorum Philippi & Iacobi, & B. Ioannis euangelistæ. quoniam ipsorum solennitas intra solennitatem Paschalem, istius autem intra natalem Domini celebratur. Ieiunium etiam apud nos in aduentu Domini agitur.

Sanctorum *i* quoque vigiliæ, quorum festiuitates oportet secunda feria celebrari, in præcedenti sunt sabbato ieiunandæ.

De festiuitate verò B. Bartholomæi apostoli, de cuius celebratione dubietas oritur apud quosdam: respondemus, quòd in hoc consuetudinem tuæ regionis obserues: *k* [& infra.] Cum autem quæsieris, quæ sit illis pœnitentia iniungenda, qui diebus quadragesimalibus tempore, quo *l* tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi, propter inopiam annonæ periret, carnes commedere sunt coacti: respondemus quòd in tali articulo illos non credimus *m* puniendos. Preces tamen domino pro illis, & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur: quia bonarū mentium est, ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Item de illis qui propter debilitatem in sabbato carnes sumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri consueuit, cùm hoc ab aliis molestè feratur, & oriatur inde illis occasio detrahendi: respondemus, quòd super hoc consuetudinem tuæ regionis facias obseruari, sic tamē, quòd debilibus & infirmis, propter hoc periculum non emergat. Præterea de illis, qui in quadragesima vel in aliis ieiuniis solennibus infirmantur, & petunt sibi esum carnium indulgeri: respondemus, quòd cùm non subiaceat legi necessitas fidelium infirmorum, cùm vrgens necessitas exigit, supportare potes & debes, vt maius periculum in eis euitetur.

[1 *Super quibusdam articulis requisisti, vtrum in omnibus sit apostolorum vigiliis ieiunandum, cùm quidam asserant non esse ieiunandum in omnibus, sed sex tantum. Verum etiam ieiunandum sit in aduentu Domini, cùm inde sentiant diuersi diuersa quibusdam dicentibus, sed paucioribus ieiunandum esse tunc temporis, pluribus verò se ad hoc asserentibus non teneri. Vtrum insuper si festum illorum, quorum vigilias ieiunamus, secunda feria euenire contingat, in præcedenti sabbato sint vigiliæ faciendæ.*]

CAP. III.

Si festum Natiuitatis occurrit sexta feria, licitum est omnibus carnes comedere, exceptis professis & vouentibus.

Honorius III. *Pragen. episcopo.*

EXplicari *a* per sedem apostolicam postulasti: [1 & *infrà.*] Respondemus, quòd illi, qui nec voto nec regulari obseruantia sunt astricti, in sexta feria, si festum Natiuitatis dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt, secundum consuetudinem ecclesiæ generalis Nec tamen hi *b* reprehendendi sunt, qui ob deuotionem voluerint abstinere.

[1 *Vtrum sit licitum illis qui nec voto nec regulari obseruantia sunt adstricti carnes comedere, quando in sexta feria dies dominicæ Natiuitatis occurrit: Ad hoc.*]

DE *c* PVRIFICATIONE post partum.

TITVLVS XLVII.

CAP. I.

Mulier post partum statim potest ingredi ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies secundum legem Mosaicam.

Innocentius III. *Armachan. episcopo.*

VOlens: [1 & *f.*] Licet *d* secundum legem Mosaicā certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum a templi cessarent ingressu. Quia tamen lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Inquisitio quòd postquam vmbra legis euanuit, & illuxit veritas euangelij: si mulieres post prolem emissam acturæ gratias ecclesiam intrare voluerint, nulla proinde peccati mole grauantur, nec ecclesiarum est eis aditus denegandus: ne pœna illis *e* conuerti videatur in culpam. Si tamen ex veneratione voluerint aliquandiu abstinere, deuotionem earum non credimus improbandam.

[1 *Fraternitas tua per respon. Apostolicam humiliter edoceri à nobis expetiit, vtrum mulieres statim post partum debeant ecclesias ingredi, vel ab earum ingressu per dies aliquot abstinere.*]

a *scilicet Later c. 62. & c. 2. De imm. eccles. in 4. compil.* b *Vide Concil. Trid. s. citatum c. 1. hoc tit. & Syluestrum in summa verbo reliquia.* c *comprobatæ.* d *in C. Barbatta non permittant eos de cætero, qui, &c.* e *B. Thom. 2. 2. q. 147. Vide c. 1. eod. titul. in 3. comp.* f *præcedenti.* g *prælibata.* h *Ca. 1. eod. tit. in 3. compil.* i *al. & sanctorum vigiliæ, quorum quoque festiuitates, &c.* k *vide l. si fundus. ff. de euict. & l. si seruum. in fi. ff. de leg. 1.* l *al. tempore illo quo tantæ, &c.* m *ratio huius dicti est in antiqua compil. quam hic omisit Raymundus: quos vrgens necessitas excusauit.*

a *Vide Couarru. 4. var. resol. cap. 20. & Syluestr. in summ. verb. ieiunium.* b *illi.* c *Al. purgatione.* d *Can. vn. eod. tit. in 3. compilat. Cur purificatio fuerit in lege instituta, vide Thomam. 2. 2. q. 37. art. 4. & de Purificatione legitur Leuit. cap. 12.* e *eis.*

DE ECCLESIIS *a* AEDIFICANDIS, vel reparandis.

TITVLVS XLVIII.

CAP. I.

Habentes beneficium in eccleſia, tenetur contribuere ad ipſius reparationem.

Ex concilio Maguntinen. *b*

QVicunq; eccleſiaſticum beneficium habent, omnino adiuuent ad tecta eccleſiæ reſtauranda, vel ipſas eccleſias emendandas.

CAP. II.

Leproſi permitti debent, ſine præiudicio antiquarum parœciarum habere eccleſiam propriam & presbyterum, nec tenetur ſoluere decimas de hortis, vel nutrimentis animalium.

Ex concilio Lateran.

CVm dicat Apoſtolus: [1 & ſ.] Conſtituimus vt vbicunque tot ſimul leproſi ſub communi vita fuerint congregati, quod eccleſiam cum cœmiterio ſibi conſtruere, & proprio gaudere valeant presbytero, ſine contradictione aliqua permittantur habere. Caueant tamen, vt iniurioſi veteribus eccleſiis de iure parœciali, nequaquam exiſtant. quod enim eis pro pietate *c* conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, vt de hortis & nutrimentis animalium ſuorum decimas tribuere non cogantur.

[1 *Abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum, econtra quidam quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti quærentes, leproſis qui cum ſanis habitare non poſſunt, vel ad eccleſiam cum aliis conuenire, eccleſias & cœmiteria non permittunt habere, nec proprij iuuari miniſterio ſacerdotis, quod quidem procul à Chriſtiana veritate dignoſcitur de benignitate apoſtolica.*]

CAP. III.

Propter nimiam diſtantiam eccleſiæ, poteſt noua eccleſia in ipſius parœcia ædificari, & certa portio de antiqua ſibi deputari.

Alexander III. *Eboracen. archiepiſcopo.*

AD audientiam *d* noſtram noueris perueniſſe, quòd villa, quæ dicitur H. tantum perhibetur ab eccleſia parœciali diſtare, vt *e* tempore hyemali cùm pluuiæ inundant, non poſſint parœciani, ſine magna difficultate ipſam adire: vnde non valent congruo tempore eccleſiaſticis officiis intereſſe. Quia igitur dicta eccleſia ita dicitur reditibus abundare, quòd præter illius villæ prouentus miniſter illius conuenienter *f* valet ſuſtentationem habere: mandamus, quatenus ſi res ita ſe habet, eccleſiam ibi ædifices, & in ea ſacerdotem ſublato adpellationis obſtaculo ad præſentationem rectoris eccleſiæ maioris, cum canonico fundato ris, adſenſu inſtituas, ad ſuſtentationem ſuam eiuſdem villæ obuentiones eccleſiaſticas percepturum, prouidens tamen, vt competens in ea honor pro facultate loci eccleſiæ matrici *g* ſeruetur: quod quidem fieri poſſe videtur, cùm eiuſdem villæ dominus viginti actas terræ frugiferæ velit ad vſus ſacerdotis conferre. Si verò perſona matricis eccleſiæ virum idoneum præſentare diſtulerit, vel opus illud voluerit impedire, tu nihilominus facias idem opus ad perfectionem deduci, & virum bonum adpellationis ceſſante diffugio inſtituere non omittas.

CAP. IIII.

Rectores eccleſiarum poſſunt compelli, vt de reditibus, qui ſuperſunt, teneantur conferre ad conſtructionem, ſeu reparationem eccleſiæ.

Idem *Lexouien.* a *epiſcopo.*

DE his, *b* qui parœciales eccleſias habent, duximus reſpondendum, quòd ad reparationem & inſtitutionem eccleſiarum cogi debent, cùm opus fuerit, de bonis, quæ ſunt ipſius eccleſiæ, ſi eis ſuperſint, conferre, vt eorum exemplo cæteri inuitentur.

CAP. V.

Secularis eccleſia ſine præiudicio clericorum ad ſtatum regularem poteſt reparari, & collegio, quod nondum eſt, priuilegium non confertur.

Vrbanus III.

AD audientiam *c* noſtram peruenit, quòd tu in eccleſia, de qua in epiſcopum vocatus fuiſti, regulares canonicos deſideras ordinare: inde ſiquidem eſt, quòd hoc deuotioni tuæ auctoritate apoſtol. indulgemus, ſi tibi epiſcopus diœceſanus conſenſerit in hac parte. Verùm ſi clerici ſeculares in ea adhuc ſupereſſe noſcuntur volumus eis, dum vixerint, ibi vel alibi neceſſaria prouideri. *d* Licet autem nobis inſtantius ſupplicares, vt eccleſiæ prædictæ confirmationis priuilegium faceremus, tibi non poſſumus de iure deferre, cùm nulli canonici adhuc ibidem exiſtant, quibus priuilegium concedatur.

CAP. VI.

Non obſtante iuramento de rebus eccleſiæ non alienandis, poteſt epiſcopus propter indigentiam nouam eccleſiam ædificare.

Celeſtinus III. *e*

TVa nos *f* duit: & infra. Præterea quia occaſione iuramenti, quod de rebus eccleſiæ *g* non alienandis te adſeris præſtitiſſe, in locis tui epiſcopatus, in quibus populi habitantes oratoriis egere videntur (ne prætextu nouarum eccleſiarum, commiſſa tibi eccleſia deſtitui videretur) eccleſias formidas erigere. Frat. t. mandamus, quatenus illius iuramenti occaſione nullatenus prætermittas, quin populo indigenti ſuper baſilicarum inſtitutione ſtudeas ſalubriter prouidere.

DE IMMVNITATE ECCLESIARUM, cœmiterij, & rerum ad eas pertinentium.

TITVLVS XLIX.

CAP. I.

In domibus eccleſiarum non debet iudex laicus iudicare, nec hoſpitium quærere.

Ex ſynodo Ioannis papæ.

VT in domibus *h* eccleſiarum, neque miſſus, neque comes vel iudex publicus, vel miniſter, quaſi pro conſuetudine, placitum, vel hoſpitium vindicent: ſed in publicis locis domos conſtituant, in quibus placitum teneant, & etiam hoſpitentur.

CAP. II.

Tempore magnæ neceſſitatis, non debet aliquis excuſari à murorum, ſeu ciuitatis cuſtodia. h. d. ſecundum intellectum Panor.

Gregorius *archiepiſcopo Tricen.* i

PEruenit: & infra. Fraternitas tua nullum per noſtræ vel eccleſiæ ſuæ nomen, aut alio modo excuſari à murorum vigiliis patiatur: ſed omnes ad hoc generaliter compellantur: Quatenus cunctis vigilantibus melius valeat ciuitatis cuſtodia procurari.

---

a *De mater. huius tit. Vide concil. Trid. ſeſſ. 7. de reform. c. 8 & plenius ſeſſ. 21. de reform. cap. 7.* b *Hoc Decretum habetur in concil. Magunt. ſub Carolomagno Burch. 3. Decret. cap. 30. Iuo par. 3. cap. 35 & cap. 4. eod. tit. in 1. compil.* c *Dictio pro; deeſt in pluribus exemplaribus & male.* d *Cap. 2. eod. tit. in 1. compilat.* e *quod, &c.* f *conuenientem.* g *al. ita: eccleſia matrici maiori ſeruetur.*

a *Exon. al. Lexonen.* b *Cap. 3. eod. tit. in 1. compilat. & poſt concil. Later. ſub Alexan. III. part. 29. c. 2.* c *Cap. 4. eod. tit. in 2. compilat.* d *Vide l. nec auus C. de emanc. lib. & in l. ex facto D. de vulg. & pub. ſubſt.* e *Alexa. III. in vno aut altero vetuſto C.* f *Cap. 5. eod. tit. in 2. comp.* g *al. eccleſiæ tuæ, &c.* h *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. Vide Nauarrum in manuali, de horis canoni cap. 5.* i *al. Gregorius Agnello Terraconen. epiſcopo.*

CAP. III.

Rusticus adstrictus ad culturam agrorum ecclesiæ, non potest illam deserere. h. d. summando generaliter.

Idem *Vitali defensori Sard* a

INdicatum est: & infra. Dictum est nobis, quòd rustici ecclesiæ rura eius deserentes in priuatorum possessionibus culturam exhibeant: quod experientia tua fieri non permittat.

CAP. IIII.

Laici collectas imponentes clericis vel ecclesiis, seu iurisdictionem eorum vsurpantes, si moniti non desistunt, sunt excommunicati cum suis fautoribus: potest tamen episcopus cum clero eis in necessitate præbere subsidia.

Ex concilio Lateranensi. *b*

NOn *c* minus: [1 *& j.*] In diuersis mundi partibus consules ciuitatum & rectores, necnon & alij, qui potestatem habere videntur, tot onera frequenter imponunt ecclesiis, vt deterioris conditionis factum sub eis sacerdotium videatur, quam sub Pharaone *d* fuerit, qui legis diuinæ notitiam non habebat. Ille quidem omnibus aliis seruituti subactis, *e* sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & *f* eis alimoniam de publico administrauit. Isti verò onera sua ferè vniuersa imponunt ecclesiis, & tot angariis eas adfligunt, vt eis, quod Hieremias deplorat, competere videatur: Princeps prouinciarum facta est sub tributo. Siue quidem fossatam, siue expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis ecclesiarum & clericorum & pauperum Christi vsibus deputatis, volunt ferè cuncta compleri. *g* Iurisdictionem etiam, & auctoritatem prælatorum ita euacuant: vt nihil potestatis eis in suis videatur hominibus remansisse. Quocirca sub anathematis districtione fieri de cætero talia prohibemus: nisi episcopus & clerus tantam necessitatem vel vtilitatem *h* adspexerint, vt absq; vlla *i* exactione ad releuandas communes vtilitates vel necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per ecclesias existiment conferenda. Si autem consules, aut alij de cætero ista commiserint, & commoniti desistere noluerint, tam ipsi, quàm fautores eorum excommunicationi se nouerint subiacere, nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem.

[1 *Pro peccato illorum qui faciunt, quàm pro illorum detrimento qui sustinent graue nimis esse dignoscitur quod.*]

CAP. V.

Causa sanguinis in ecclesia vel cœmiteriis, agitari non debent.

Lucius III.

CVm *k* ecclesia Dei, secundum euangelicam veritatem domus orationis esse debeat non spelunca latronum, aut sanguinis forum: Seculares iudices causas vbi de sanguinis effussione & corporali pœna agitur, in ecclesiis vel cœmiteriis agitare, sub interminatione anathematis prohibemus. absurdum enim est, & *l* crudele, ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi est tutela refugij constituta.

CAP. VI.

Reus criminis ad ecclesiam fugiens, non est violenter ab ea extrahendus, nec debet amplius prætextu criminis commissi damnari ad mortem vel ad aliam pœnam corporalem. est tamē aliter legitimè puniendus, fallit in duobus casib. hic expressis. hoc dicit primo. Seruus fugiens ad ecclesiam timore domini sui, est domino de eius impunitate iuranti restituendus. hoc dicit secundo.

a *Id est Sardinia, vt in veteri regist. lib. 7. epist. 65. Ind. 2. & c. 3. eod. tit. in 3. compil.* b *scilicet sub Alex. III. cap. 19.* c *Cap. 4. eod tit. in 1. compil.* d *Genes. cap. 47.* e *subactis.* f *& de publico eis alimoniam ministrauit.* g *adimplere, in concil. verò legitur compilari.* h *inspexerint,* i *coactione.* k *Cap. 2. eod. tit. in 2. compilat.* l *al. & male crudele, &c.*

Innocen. III. *illustri regi Scotiæ.*

INter *a* alia: [1 *& j.*] Tuis quæstionib. respondentes iuxta sacrorum statuta canonum, & traditiones legum ciuilium, ita duximus distinguendum, quòd fugiens ad ecclesiam, aut liber, aut seruus existit. Si liber, quantumcumq; grauia maleficia perpetrauerit, non est violenter ab ecclesia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem vel ad pœnam, sed rectores ecclesiarum sibi obtinere debent membra, & vitam. Super hoc tamen quòd iniquè fecit, est alias legitimè puniendus, & hoc verum est, nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum: qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet aggressionis insidiis, ab ecclesia extrahi potest, impunitate non præstita, secundum canonicas sanctiones. Si verò seruus fuerit, qui confugerit ad ecclesiam: postquam de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum præstitit, ad seruitium domini sui redire compellitur etiam inuitus, alioquin à domino poterit occupari.

[1 *Quæ nobis regalis prouidentia suis literis intimauit, quid de illis fieri debeat, qui maleficia pertractantes confugiunt ad ecclesiam, vt pro reuerentia sacri loci debitas pœnas valeant euitare, solicitè requisiuit. Nos igitur.*]

CAP. VII.

Clerici non debent necessitatibus, seu vtilitatibus ciuitatum, seu aliorum locorum, etiam vbi laicorum non suppetunt facultates, subuenire, nisi prius Rom. pont. consulatur hoc primo Sententiæ & constitutiones editæ à laicis collectantibus ecclesiam, sunt ipso iure irritæ, nec vllo tempore conualescunt. hoc secundo. Rectores excommunicati ob grauamina præmissa, remanent excommunicati, etiam post depositum officium nihilominus excommunicati sunt successores, nisi satisfecerint intra mensem hoc tertio. Hoc dicit ad maiorem declarationem, & pro nouitiis.

Idem *in concilio generali.* b

ADuersus *c* consules & rectores ciuitatum vel alios, qui ecclesias & ecclesiasticos viros talliis seu collectis & exactionibus aliis adgrauare nituntur, volens immunitati ecclesiasticæ Lateran. concilium *d* prouidere, præsumptionem huiusmodi sub anathematis districtione prohibuit: transgressores & fautores eorum excommunicationi subiacere præcipit, donec satisfactionem impenderint competentem. Verùm si quando fortè episcopus simul cùm clericis tantam necessitatem & vtilitatem perspexerint, *e* vt absque vlla coactione ad reuelandas vtilitates vel necessitates communes, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia duxerint per ecclesias conferenda: prædicti laici humiliter & deuotè recipiant cum gratiarum actione.

Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus pontifex prius consulatur: cuius interest communibus vtilitatibus prouidere. Quia verò nec sic quorundam malitia contra Dei ecclesiam conquieuit, adiicimus vt constitutiones & sententiæ, quæ à talibus *f* vel de ipsorum mandato fuerint promulgatæ, inanes & irritæ habeantur, nullo vnquam tempore valituræ. Cæterùm quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent, nullus vario decipiatur errore, vt intra tempus regiminis sustineat anathema, quasi post illud non sit ad satisfactionis debitum compellendus, nam & ipsum, qui satisfacere recusauerit, & successorem ipsius, nisi satisfecerit intra mensem, manere decernimus ecclesiastica censura conclusum, donec satisfecerit competenter, cū succedat in onere qui in honore substituitur.

CAP. VIII.

Prælati plus debito à subditis extorquentes prætextu procu-

a *Cap. vn. eod. tit. in 3. compil.* b *scilicet Lat. cap 46.* c *Cap. 3. de censibus in 4. compil. Vide quæ notaui supr. in ca. non minus sup. eod. tit.* d *Later. concil. sub Alex. III. ca. 19.* e *prospexerint.* f *In concilio apertius legitur ita: quæ ab excommunicatis huiusmodi, &c.*

rationis

rationis vel alterius seruitij: impensi legato vel alteri illud restituent, & tantundem pauperibus erogabunt.

Idem *in eodem.* a

QVia plerique *b* prælati, vt procurationem aut seruitium aliquod impendant legato vel alij, plus extorquent à subditis, quàm soluant, & in eorum damnis lucra sectantes, quęrunt prædam potius quàm subsidium in subiectis, id de cætero fieri prohibemus. Quod si quis fortè pręsumpserit, & sic extorta restituat, & tantundem cogatur pauperibus elargiri.

Superior autem, cui fuerit querela deposita: si negligens fuerit, in huiusmodi executione statuti, canonicæ subiaceat vltioni.

CAP. IX.

Ecclesia non consecrata, in qua diuina officia celebrantur, gaudet immunitate.

Gregorius IX. *Astoricen. episcopo.*

ECclesiæ in qua diuina mysteria celebrantur, licet adhuc non extiterit consecrata, nullo iure priuilegium *d* immunitatis adimitur: Quia obsequiis diuinis dedicata, nullius est temerariis ausibus profananda.

CAP. X.

Quæ sub spe immunitatis in ecclesiis vel cœmiteriis delinquunt, immunitate non gaudent.

Idem *Toletano & Compostellano archiepiscopis.*

IMmunitatem *f* ecclesiasticam: & infra. Nonnulli impunitatem suorum excessuum per defensionem ecclesiæ obtinere sperantes, homicidia & mutilationes membrorum in ipsis ecclesiis, vel earum cœmiteriis committere non verentur: qui, nisi *g* per ecclesiam, ad quam fugerint, crederent se defendi, nullatenus fuerant commissuri: & infra. Cùm autem in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat: & frustra legis auxilium inuocet, qui committit in legem: mandamus, quatenus publicè nuncietis tales non debere gaudere immunitatis priuilegio, quo faciunt se indignos.

NE CLERICI VEL MONACHI SECULARIBUS NEGOTIIS SE IMMISCEANT.

TITVLVS L.

CAP. I.

Enumerat conciliũ multa secularia negotia, à quibus iubet clericos & monachos abstinere. Et sunt xiiij. si rectè numerẽtur.

Ex concilio Maguntino.

MVlta sunt *h* negotia secularia, de quibus pauca perstringamus, ad quæ pertinet omnis carnalis concupiscentia. Quicquid plus iusto appetit homo, turpe lucrum est. Munera iniusta accipere vel etiam dare. Pro aliquo seculari quæstu pretio aliquem conducere. Contentiones vel lites vel rixas amare. In plateis secularibus disputare, excepta defensione orphanorum aut viduarum. Conductores secularium rerum aut procuratores esse. Turpis verbi vel facti esse ioculatorem, vel iocum secularem diligere. Aleas amare. Ornamentum inconueniens proposito suo quærere. In deliciis viuere velle. Gulam & ebrietatem sequi. Pondera iniusta vel mensuras habere. Negotium iniustum exercere. Nec tamen iustum negotium est *i* contradicendum propter necessitates diuersas, quia legimus sanctos apostolos negotiatos *a* fuisse: & in regula beati Benedicti præcipitur prouideri, per quorum manus negotia monasterii procurentur. Canes & aues sequi ad venandum, & omnibus quibuslibet causis superfluis interesse. Ecce talia & his similia ministris altaris domini, necnon & monachis omnino contradicimus, de quibus ait apostolus, Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.

CAP. II.

Clerici non debent esse ministri vel procuratores laicorum, quòd si contrà fecerint, & deprehendantur in fraude, non subuenitur eis ab ecclesia.

Eugenius Papa *Lucan. episcopo.*

SAcerdotibus *c* & clericis tuis denuncies publicè, ne ministri laicorum fiant, nec in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodum facere præsumpserint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam deprehendantur in fraude, indignum est eis ab ecclesia subueniri, per quos constat in ecclesia scandalum generari.

CAP. III.

Religiosi professi exeuntes ad audiendas leges vel Physicam, nisi intra duos menses ad claustrum redeant, excommunicati sunt: & in nulla causa patrocinari possunt: & in choro, & in capitulo, & cæteris erunt vltimi: & sine dispensatione papæ non promouentur.

Alexander tertius *in concilio Turonen.* d

NOn *e* magnopere antiqui hostis inuidia: [2 *& infrà.*] Inde nimirum est, quòd in angelum lucis se more solito transfigurans, sub obtentu languentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fidelius pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges, & confectiones Physicales ponderandas de claustris suis educit. Vnde ne occasione scientiæ spirituales viri mundanis rursus actionibus inuoluantur: statuimus, vt nulli omnino post votũ religionis, & post factam in aliquo loco religioso professionem ad Physicam legésve mundanas legendas permittantur exire. Si verò exierint, & ad claustrum suum intra duorum mensium spacium non redierint: sicut excommunicati ab omnibus euitentur: & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. reuersi autem in choro, capitulo, mensa, & cæteris vltimi fratrum existant, & (nisi fortè ex misericordia sed. apost.) totius spem promotionis amittant.

[1 *Infirma membra ecclesiæ, præcipitare laborat, sed manum mittit ad desiderabilia eius, & electos quosq; nititur supplantare, dicente scriptura: Esca eius electa. multorum siquidem casum se reputat vbi preciosum aliquod membrum ecclesiæ sua calliditate fuerit detractum.*]

CAP. IIII.

Clericus generalis procurator vel iusticiarius principis secularis deponendus est: & si religiosus est, grauius punitur.

Idem *in concilio Lateranensi.*

SEd nec procurationes *f* villarum, aut iurisdictiones, etiam seculares sub aliquibus principibus & secularibus viris, vt iusticiarius *g* eorum fiat, clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem aduersus hæc venire tentauerit (quia contra doctrinam apostoli dicentis, Nemo militans Deo, implicet se secu-

a *scil concil. Later c.34.* b *Cap.4. De censibus in 4. compil. vide Felin in c. irrefragabili § cæterum. sup. de offic. ordinarij.* c *Astorensi episcopo, al. Senon. episcopo: Contius.* d *emunitatis.* e *dicata.* f *Vide Couarruuiam lib. 2. var. resol. cap. 20. & Remigium de Gonni tracta. de imm. ecclesiastica.* g *al. ita quæ nisi, &c. sed in magis vetustis & emendatis habetur vt est impressum.* h *Cap. 1. eod. tit. in 1. compilat.* i *Al. ita: est eis contradicendum.*

a *negotiatores.* b *Al. Lucensi. aliter Luca. alit. Luen. in omnibus Vaticanis.* c *Capit. 8. eod. tit. in prima compil.* d *Eodem modo habetur in antiq C. & post conc. Lateran. p. 27. ca. 2.* e *Capit. 2. eod. titul. in prima compilatione. vide Innocen. in cap. firmiter c. de summ. trin. & fid. cath. Archid. in ca. non dicatis 12. qu. 1. Adde citata infra eod. tit. super Specula.* f *Procuratores.* g *In C. Barbatiæ & concilio vt iustitiarij eorum fiant.*

laribus negotiis feculariter agit) ab ecclefiaftico fiat minifterio alienus: pro eo quod (officio clericali neglecto) fluctibus feculi, vt poteftatibus placeat, fe immergit. Diftrictius autem decernimus puniendum, fi religioforum quifquam aliquid prędictorum aufus fuerit adtentare.

CAP. V.

Clericus iudicium fanguinis exercens, ab officio & beneficio deponitur: & excommunicatus eft habens officium præpofiti fecularis, fi monitus non defiftat.

Idem *Cantuarienfi archiepifcopo.*

CLericis in facris *a* ordinibus conftitutis, ex concilio Toletano *b* iudicium fanguinis agitare non licet. Vnde prohibemus, ne aut p fe truncationes membrorum faciant, aut iudicent inferendas. Quòd fi quis tale quid fecerit, honore priuetur & loco. Iubemus *c* etiam fub interminatione anathematis, ne quis facerdos officiũ habeat vicecomitis aut præpofiti fecularis. Si quis autem contra hoc venire præfumpferit, & commonitus, emendare noluerit, excommunicationi fubiaceat.

CAP. VI.

Non licet clericis vel monachis lucri caufa negotiari. hoc primo. Monachi nequeunt nomine proprio conductas poffeßiones habere hoc fecundo. Laicis non debet ecclefia titulo conductionis concedi. hoc tertio.

Idem *Londonenfi epifcopo. d*

SEcundum *e* inftituta prædecefforum noftrorum fub interminatione anathematis prohibemus, ne monachi vel clerici caufa lucri negotientur: Et ne monachi à clericis vel laicis fuo nomine firmas habeant: Neq; laici ecclefias ad firmam teneant.

CAP. VII.

Monachi incorrigibiles de monafterio expellentur, & reformabitur monafterium de fratribus alterius ordinis, fi de monachis eiufdem ordinis reformari non poteft.

Idem *eidem.*

REIatum *f* eft, quòd monachi de H. feculariter viuunt, & alios exemplo fuo corrumpunt. Ideoque mandamus, quatenus eos ad obferuantiam *g* regulæ appellatione remota compellas: vel *h* fi tibi reftiterint aufu temerario, eis eiectis, fratres alterius ordinis (fi non poteft præfcriptum monafterium in fuo ordine reformari) in illud inducas: vt labores impiorum iufti edant: & illi tandem rubore *i* perfufi, ad fui ordinis obferuantiam reuertantur.

CAP. VIII.

Clerici in facris compellendi funt per beneficiorum fubtractionem, vt defiftant à tabellionatus exercitio.

Innocentius III. *Efculan. epifcopo. k*

SIcut *l* te accepimus referente: [1 *&c.*] Fratern. tuæ mandamus, quatenus clericis in facris ordinibus conftitutis tabellionatus officiũ, per beneficiorum fubtractionem adpellatione poftpofita interdicas.

[1 *Cum ven. f. n. t. Hoftien. epifc. olim per tuam tranfiens ciuitatem, tibi dederit in mandatis, vt presbyteros, diaconos, quos ibidem inueneris, paßim tabellionatus, & fubdiaconatus officium exercentes, excommunicationis vinculo innodares: & eos qui ab illis publica reciperent inftrumenta, tu licet id feceris ex mandato prædicti epifcopi difsimulafti: poftmodum de fubd. qualiter donec contra ipfos & alios in facris ordinib. conftitutos deberes procedere, fedem ducens apoft. confulendam: quocirca.*]

CAP. IX.

Clericus nec dictare, nec proferre fententiam fanguinis debet, nec quicquam aliud exercere, per quod ad vindictam fanguinis tendatur, vel purgationi vulgari opem præftare non debet.

Idem *in concilio generali. a*

SEntentiam fanguinis nullus clericus dictet aut proferat, fed nec fanguinis vindictam exerceat, aut vbi exerceatur, interfit. Si quis autem huiufmodi occafione ftatuti ecclefiis vel ecclefiafticis perfonis aliquod præfumpferit inferre difpendium, per cenfuram ecclefiafticam compefcatur. Nec quifquam clericus literas dictet aut fcribat pro vindicta fanguinis deftinandas, vnde in curiis principum hæc folicitudo non clericis, fed laicis committatur. Nullus quoq; clericus *b* ruptariis vel baliftariis, aut huiufmodi viris fanguinum præponatur, nec vllam chirurgiæ artem fubdiaconus, diaconus vel facerdos exerceat, quæ aduftionem vel incifionem inducit. Nec quifquam purgationi aquæ feruentis vel frigidæ, feu ferri candentis, ritum cuiuslibet benedictionis aut confecrationis impendat, faluis nihilominus prohibitionibus de monomachiis fiue duellis ante promulgatis. *c*

CAP. X.

Conftitutio Turonenfis concilij, puniens religiofos, audientes leges vel Phyficam, eft canon latæ fententiæ, & incidentes in illam, debent per ordinarios puniri. hoc primo. Secundo extendit dictam conftitutionem ad habentes dignitates & perfonatus, & ad presbyteros.

Honorius III.

SVper fpecula: *d* [1 *&c.*] Contra religiofas perfonas [de *e* clauftris] exeuntes ad audiendum leges vel Phyficam Alexand. prædeceffor nofter olim ftatuit in concilio Turon. vt nifi intra duorum menfium fpacium ad clauftrum redierint, ficut excommunicati ab omnibus euitentur, & in nulla caufa (fi patrociniũ præftare voluerint) audiantur. Reuerfi autẽ, in choro, menfa, capitulo, & cæteris, vltimi fratrum exiftant, & (nifi fortè ex mifericordia fed. apoft.) totius fpem promotionis amittant. Verùm quia nonnulli ex talibus propter quorundam opiniones diuerfas excufationis aliquid adfumebant: nos volentes vt de cætero ipfo facto fententiam excommunicationis incurrant, diftrictè præcipiendo mandamus, quatenus tam à diœcefanis & capitulis ipforum, quàm à cæteris epifcopis, in quorum diœcefibus huiufmodi ftudent, tales excommunicati, & prædictis pœnis obnoxij publicè nuncientur. Quia verò Theologiæ ftudium cupimus ampliari: vt dilatato fui tentorij loco, funiculos fuos faciat longiores, vt fit fides catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus refiftere valeat afcendentibus ex aduerfo: ad archidiaconos, decanos, plebanos, præpofitos, cantores, & alios clericos perfonatus habentes, necnon presbyteros (nifi ab his intra fpacium præfcriptũ deftiterint) hoc *f* extendi volumus & mandamus, & appellatione poftpofita, firmiter obferuari.

[1 *Sanè licet fallax fit gratia cæterarum fcientiarũ, & varia etiam pulchritudo, cum frumentũ electorum & vinum germinans virgines iuxta prophetam fit bonum fuper omnia & fit pulchrum: quia tamen regulares quidã & clauftrales fcientiam & legem Domini animas conuertentem & fapientiam dantem paruulis, quam fuper aurum & topazion amare debuerant, refpuentes, abeunt poft veftigia gregum, & illicitè fe conuertunt ad pediffequas amplectẽdas, quæ plaufum defiderant populorũ.*]

---

a *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil. & poft concil. Lat. p. 27. c. 4.* b *Conc. Tolet, 11. cap. 6.* c *inhibemus etiam.* d *Loudon.* e *Cap. 5. eod. tit. in 1. comp. & poft conc. Lat. p. 27. cap. 5* f *Cap. 7. eod. tit. in 1. comp. & poft. conc. p. 27. c. 7.* g *regularem.* h *etfi tibi, &c.* i *confufi.* k *Eßul.* l *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil.*

a *fcilicet Lat. c. 18. & c. 2. eod. tit. in compil.* b *alit. raptariis. al. Rotariis vt obferuat Hoftienfis fed in omnibus Vaticanis vt eft impreffum.* c *Vide concil. Lat. fub Alex. III. cap. 20. & concil. Trid. feff. 25. de reform. cap. 9.* d *Reliqua fragmenta huius capitis habes infr. tit. de magiftris & titul. de priuileg.* e *Hæc duo verba, de clauftris, defunt in omnibus antiquis & manufcrip. Vaticana.* f *Hæc pro hoc in multis Vaticanis.*

FINIS LIBRI TERTII.

DECRE-

DECRETALIVM EPISTOLARVM GREGORII LIBER QVARTVS.

DE SPONSALIBVS ET MATRIMONIIS.

TITVLVS PRIMVS.

CAPITVLVM I.

Matrimonium consensu contrahitur, nec inualidatur, si consuetudo patriæ non seruetur.

Ex concilio Triburiensi. *a*

E Franciæ quidam nobilem *b* mulierem de Saxonia, lege [Saxonum] duxit in vxorem: verùm quia nō eisdem vtuntur legibus Saxones & Franci[genæ,] causatus est, quòd eam non sua, id est, Frācorum lege desponsauerat, vel acceperat vel donauerat, dimissáq; illa, aliam superduxit. Definiuit super hoc sancta synodus, vt ille transgressor Euangelicæ legis subiiciatur pœnitentiæ, & à secunda coniuge separetur, & ad priorem redire cogatur.

CAP. II.

Sponsalia de futuro dissoluuntur, si sponsi se dissoluunt, etiam si fuerint iurata.

Innocentius III. *Exonen.* c *episcopo.*

PRæterea, *d* Iii qui de matrimonio contrahendo purè & sine omni conditione fidem dederunt, commonendi sunt, & modis omnibus inducendi, vt præstitam fidem obseruent. Si autem se adinuicem admittere noluerint: ne fortè deterius inde contingat, vt talem scilicet ducat, quam odio habet: *e* videtur, quòd ad instar eorum, qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari.

CAP. III.

Si maior septennio duxit in vxorem minorem septennio, & eam traduxit ad domum: oritur ex tali contracta publica honestatis iustitia. h. d. inhærendo literæ. Panorm.

Eugenius Papa.

IVuenis, *f* qui puellam nondum septennem duxit, quamuis ætas repugnaret: ex humana tamen fragilitate forsan tentauit, quod complere non potuit. Quia igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus: tum propter honestatem ecclesiæ, quia ipsa coniunx ipsius fuisse dicitur, tum propter prædictam dubitationem: mandamus, *g* quatenus consobrinam ipsius puellæ, quam postmodùm duxit, diuidas ab eodem.

CAP. IIII.

Ex sponsalibus contractis cum consanguinea, oritur publica honestatis iustitia.

Alexander III. *Papien. episcopo.*

AD audientiam *h* nostri apostolatus peruenit, quod cùm H. Papiensis ciuis filiam suam cuidam filiorum E. vellet dare vxorem: iurauit quòd si ille habere eam casu aliquo interueniente non posset, alteri filio, quem de alia vxore genuerat, eandem matrimonio copularet. Contractis autem à filio priore sponsalibus, quidam consanguinitatem inter eos esse iuramentis interpositis firmauerunt. Ideoq; præfatus H. eandem dari alteri filio nititur, vt iurauit. Sed quoniam scriptum est, quòd sponsam fratris, frater habere non potest: mandamus, quatenus eum suum implere propositum non permittas, sed vt pœnitentiam agat de illicito iuramento, monitione præmissa ecclesiastica districtione compellas.

CAP. V.

Si sponsus de futuro ante copulam ad remota se transfert, sponsa liberè cum alio contrahit, si tamen per eam stetit, quo minus matrimonium perficeretur, sibi pœnitentia imponitur.

Idem *Panormitano archiepiscopo.*

DE illis autem, *a* qui præstito iuramento promittunt se aliquas mulieres ducturos, & postea eis incognitis dimittunt terram, se ad partes alias transferentes: Hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ipsis (si non amplius in facto est processum) ad alia se vota transferre, recepta de periurio pœnitentia, si per eas stetit, quo minus fuerit matrimonium consummatum.

CAP. VI.

Non omnis violentia impedit contractum matrimonij. hoc dicit, quò ad titulum.

Idem *Paduano episcopo.*

DE muliere, *b* quæ est inuita tradita viro & detenta: cùm inter vim & vim sit differentia, vtrum post ea consensus intercesserit, certum nobis nihil postea expressisti, nihil certum inde tibi possumus respondere.

CAP. VII.

Si aliqui apti ad matrimonium, contrahunt per verba obscura, communem verborum intellectum sequi tenentur.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo.*

EX literis: *c* [1. & 3.] De hoc autem quod consuluisti, quid debeat obseruari, quando inter aliquos sponsalia contrahuntur, nec intelligat alter, quod alter proponit: Respondemus, quòd inspiciendum est iudici, si matrimonium contracturi, ad id faciendum sint idonei scientia & ætate: quo cognito, si alter non intellexerit, quòd alter proposuit, ad communem verbi

---

a *Cap. 39. refert Burch. lib. 9. Decre. 76. Iuo part. 8. cap. 213.* b *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil.* c *Exonien.* d *Cap. 11. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later sub Alexan. III part. 6. cap. 33.* e *habeat.* f *Cap. 18. eod. tit. in 1 compilat. & post concil. Lateran. part. 12. cap. 8.* g *Mandamus vt, absq; voce quatenus.* h *Cap. 1. eod. tit. in 1. comp.*

a *Cap. 4. eod tit. in 1. compil. & post concil. Lat. p. 6. cap. 12.*
b *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lat. part. 6. cap. 19.*
c *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lat. part. 41. cap. 8. Vide Alexan. cons. 152 in volum.*

intelligentiam recurratur, *a* & cogatur vterque verba prolata in eo sensu retinere, quem solent rectè intelligentibus generare.

[1 *Quas super causa matrimonij cuiusdam iuuenis R nomine & M. filiæ Gileberti, de sancto Leodegario transmisisti, tua solicitudo nobis innotuit, quod in ipsius negotij examine seruasti. Quia verò absentibus partibus veritatem nequiuimus plenariè cognoscere, nec causam ipsam ad te remittere, à quo pars altera mulieris ad audientiam nostram noscitur appellasse, eam ven. fi. n. VVint. Herford & Baton. episcopi duximus committendam. Ideoq; f. t. per a. s. m. q. partes adire eorum præsentiam cùm ab eis fuerint conuocata, & quod ipsi iudicauerint, inuiolabiliter obseruare, contradictione & appellatione re. compellas*]

CAP. VIII.

Inter sponsam & consanguineos sponsi oritur impedimẽtum publicæ honestatis impediens & dirimens matrimonium inter eos contrahendum.

Idem *Vigilien. episcopo.*

SPonsam *b* alterius (maximè si est nubili ætati proxima) nullus consanguineorum aliquo modo sibi potest matrimonio copulare.

CAP. IX.

Si vir & mulier inuicem promittunt, quòd ab eo tempore se pro coniugibus habebunt, contractum est matrimonium, de præsenti, hoc dicit, & est casus notabilis.

Idem *abbatibus sancti Eadmundi* c *& Demer.* d

EX parte *e* C. *f* mulieris nobis intimatum est, quod Andreas iuramentum præstitit quòd eam ab eo *g* tempore pro coniuge teneret, & ei sicut vxori suæ fidem seruaret. Ipsa quoq; eidem Andreæ iurauit se illum pro marito habituram, & fidem ei tanquàm viro proprio seruaturam: quo facto prænominatus A. reliquit eandem. Quia igitur nemini licet vxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere, & tunc eam sibi reconciliare debet, aut ipsa viuente continere: mandamus, quatenus eundem vt super inducta, dimissa ad vxorẽ suam redeat, & eam maritali adfectione pertractet, monitione præmissa per eccles. cen. cogatis.

CAP. X.

Qui iurauit cum aliqua contrahere, si non subest impedimentum per censuram ecclesiasticam contrahere compellitur.

Idem *Pictauien. episcopo.* h

EX literis *i* Siluani episcopi accepimus, quòd cùm duo nobiles viri sui episcopatus G. *k* scilicet de Monstra. & B filios & filias impubescentes haberent, inter se conuenerunt, quòd eos adinuicem matrimoniis copularent, & hoc tam patres, quàm filij sub iuramento se promisere facturos: inter quos siquidem G. filiam alterius consentiente patre se semel & iterum iurauit ducere in vxorem: quo volente ad alia vota migrare, eum episcopus compellere voluit vt quod iurauerat, adimpleret: [1 *&c.*] Quia igitur prædicto G. periculosum est contra suum iuramentum venire: frat. t. mandamus, quatenus si hoc tibi constiterit, eum moneas: & si non adquieuerit monitis, eccl. cens. compellas, vt ipsam (nisi rationabilis causa obstiterit) in vxorem recipiat, & maritali adfectione pertractet.

[1 *Ipse ad nostram audientiam appellauit, & altera parte ad nos nuncium suum destinante, ipse non venit, nec responsalem aliquem pro se transmisit.*]

CAP. XI.

Per censuram ecclesiasticam pater compellitur restituere filio eius vxorem, quam iniustè detinuit vel detinet.

a *Concordat l. Labeo & ibi Bart. De supel. leg.* b *Ca 7. eod. tit. in 1. compil.* c *Cadmundi & de Meseta.* d *al. Ramesia* e *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil.* f *E.* g *In C. Barbatia ita: ab eo tempore in antea.* h *Pictauens.* i *Cap. 9. eod. tit. in 1. compilatione & post concilium Lateran p. 1. cap. 20.* k *VV.*

Idem *archiepiscopis, episcopis, & aliis prælatis per Angliam constitutis.*

NOn est *a* vobis (sicut arbitramur) incognitum qualiter rex Anglorum pro discordia, quæ inter ipsum & filios suos est suborta, *b* vxores eorum detineat: & infra. Nos itaq; adtendentes iustum & honestum esse, vt viri suas petant vxores, mandamus, quatenus eundem regem ad eas restituendas solicitè moneatis: & si iuxta commonitionem vestram filiis suis vxores suas intra certum terminum non restituerit, ex tunc in quacunque prouinciarum vestrarum detinentur vel transferuntur, donec ibi fuerint, nulla diuina officia (præter baptismum *c* paruulorum, & pœnitentias morientium) celebretis, nec permittatis aliquatenus celebrari.

CAP. XII.

Dictum vnius adserentis impedimentum, impedit matrimonium contrahendum non iuratum.

Idem *episcopo sanctæ Agathæ.*

PRæterea de muliere, *d* quæ à viro impetitur, cuius consanguineus cum ea se deliquisse proponit, sed hoc publicè confiteri recusat propter metum & potentiam mulieris: Taliter respondemus, vt matrimonium ipsum fieri (nisi iuramentum interuenisset) districtè perhibeas, ne deterius inde contingat.

CAP. XIII.

Si mulier inuita cum aliquo contrahat: nec in eum postea consentiat, tenet matrimonium, si alteri postea nubit. Ita communiter summatur. Et secundum hunc intellectum esset hic casus apertus quòd matrimonium metu contractum, esset ipso iure nullum, hoc tamen clarè non colligitur ex litera.

Idem *procuratori & canonicis Soran.*

VEniens *e* ad apost. sed. Mariota supplici insinuatione monstrauit, quod quendam adolescentem adamauit in tantum, quòd vterque *f* de matrimonio contrahendo, sub trium personarum testimonio præstiterit *g* iuramentum: quod parentes mulieris ipsius ignorantes, eam inuitam & reclamantem in vxorem alij tradiderunt: quem ita exhorruit, quòd se ab eo nullo modo cognosci permisit. Cumque publicè fateretur, quod à priori viro cognita esset, atque iurata, episcopus Soran cognito, quòd proxima inter eos esset linea consanguinitatis, ipsos ab inuicem separauit. Cæterum cùm causa ipsa tractaretur, & viro, cui tradita fuerat à parentibus, consentire nollet, ipse aliam in vxorem traduxit, & illa cuidam T. nomine publicè in conspectu ecclesiæ nupsit. Tandem cùm *h* de illo filium genuisset, pater ipsius T. ei opposuit, quòd filium suum non potuit in virum habere, eo quòd alij, *i* qui defunctus est, prius desponsata fuisset. [1 *&c.*]

Mandamus, quatenus si inueneritis, quòd prædicta mulier à priori viro iudicio ecclesiæ fuerit separata, & ab eodem T. sine contradictione ecclesiæ in vxorem traducta, & ille cui à parentibus fuit *k* copulata de præsenti vita decessit, prædictum T. monitione præmissa compellatis, vt præfatam Mariotam recipiat, & studeat maritali adfectione tractare: alioquin eum & superinductam & patrem eius *l* (si huic rei *m* restiterint) excommunicationi subdatis.

[1 *Quòd cùm assertioni eius fidem sicut non debuimus, non adhibuimus, nec potuimus sub silentio præterire, eam ad vos duximus remittendam, vob per apost. sed. mandantes.*]

CAP. XIIII.

Si timetur inferri violentia puellæ, de cuius matrimonio agitur, debet iudex sibi prouidere locum tutum & honestum, donec causa terminetur. h. d. Et est textus multum allegabilis.

a *Cap. 13. eod tit. in 1. comp.* b *al. est exorta.* c *baptisma.* d *Ca. 16. eod. tit. in 1. comp. & post concil. Later. p. 50. c. 50.* e *Cap. 17. eod. t. in 1. comp.* f *quod vt, &c.* g *præstitit.* h *Sane cum de illo.* i *ab alio.* k *fuerat.* l *ipsius.* m *restiterit.*

Idem

Idem *Tapiensi episcopo*,

CVm locum *a* non habeat consensus, vbi metus vel coactio intercedit, necesse est, vt vbi adsensus cuiusq; requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur: & vbi de ipso quæritur, plena debet securitate ille gaudere, cuius est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere, quod odit, & sequatur exitus, qui de inuitis solet nuptiis prouenire. Quocirca mandamus, quatenus puellam, de cuius matrimonio quæstio ventilatur, in domo, in qua nihil eam timere oporteat, facias honestè teneri, donec prædicta causa terminata fuerit, & *b* sententia sine contradictione cuiusquam valeat executioni mandari.

CAP. XV.

Sponsalia de futuro, si secuta est copula, non soluuntur per sponsalia de præsenti. aliàs tenet sponsalia de præsenti nisi per metum, qui potuisset cadere in constantem virum, contracta sint.

Idem.

VEniens *c* ad nos Gu. sua nobis relatione monstrauit, quòd in domo sua mulierem quandam receperit, de qua prolem habuit, & cui fidem coram pluribus præstitit, quòd eam duceret in vxorem: Interim autem cùm apud domum vicini sui pernoctauerit, eius filia nocte illa secum concubuit, quos pater puellæ simul in vno lecto inueniens, ipsum eam per verba de præsenti desponsare coëgit. Ideoq; mandamus, quatenus si inueneris, quòd primam post fidem præstitam cognouerit, ipsum cum ea facias remanere: alioquin secundæ (nisi metu coactus, qui posset *d* in virum constantem cadere, eam desponsauerit) adhærere facias, vt vxori.

CAP. XVI.

Qui iurauit cum aliqua contrahere, si vult religionem ingredi, debet primo contrahere, vt iuramentum seruetur, & ante copulam carnalem monasterium ingredi poterit.

Idem *Exontensi episcopo*.

COmmissum, *e* & infra. Significauit nobis fratern. tua, quòd quidam cuidam mulieri de contrahendo matrimonio fidem dedit, & se cum ea intra biennium per verba de præsenti contractuτum præstito iuramento firmauit: nunc autem priuata lege ductus ad frugem melioris vitæ transire suspirat: & infra. Frat. tuę respond. quòd tutius est ei (religione iuramenti seruata) prius contrahere, & postea, si elegerit, ad religionem migrare, si tamen post desponsationem copula non dignoscitur interuenisse carnalis.

CAP. XVII.

Qui iurauit cum aliqua contrahere, moneri potius debet, quam compelli, vt contrahat. h.d. inhærendo litera.

Lucius III. *Rapalen.* f *episcopo*.

REquisiuit *g* à nobis tua frater. qua censura mulier compelli debeat, quæ iurisiurandi religione neglecta nubere renuit, cui se nupturā interposito iuramento firmauit: [1 *& j.*] Ad quod b. r. quòd cùm libera debeant esse matrimonia, monenda est potius, quàm cogenda, cùm coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.

[1 *Quæsiuisti etiam, vtrum ea cuius vir matris thorum polluit, ad alia vota cum mater fieri desiderat, viro possit viuente transire.*]

CAP. XVIII.

Litis pendentia super matrimonio non impedit secundum matrimonium contrahi, si primum erat nullum.

Vrbanus tertius.

CVm in *a* apostolica: [1 *& j.*] Intelleximus, quòd cùm inter villicum de Arueia & vxorem eius matrimonij quæstio tractaretur, *b* ante publicationem testium villicus reuersus ad propria, publicè inter se & vxorem suam proposuit sententiam diuortij, iudicio ecclesiæ promulgatum: & sic falsitate suggesta, quandam aliam facti nesciam *c* sibi copulare præsumpsit. Postmodum verò super prioris matrimonij quæstione literis impetratis delegati iudices sententiam diuortij protulerunt. Verùm quia villicum & mulierem, quam superinduxit, pendente lite prioris vxoris inuicem asseris consensisse. Consult. t. t. r. quòd imposita viro pœnitentia competenti, & intra pœnitentiæ tempus carnali commercio interdicto: postmodum in maritali copula poterunt remanere.

[1 *Cui licet immeriti præsidemus, magisterium resideat totius ecclesiasticæ disciplinæ, dignum est & consonum rationi, vt quoties circa negotia ecclesiastica aliquid dubietatis emergit, ad ipsius deliberationis arbitrium recurratur.*]

CAP. XIX.

Vxor non certificata de morte viri, contrahere non potest, quamuis ignoret quid sit de marito, qui longo tempore abfuit.

Clemens tertius *Cæsaraugustensi episcopo*. d

IN præsentia *e* nostra quæsiuisti, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros suos causa captiuitatis, vel peregrinationis absentes vltra septennium præstolatæ *f* fuerint: nec certificari possunt de vita vel de morte ipsorum, licet super hoc solicitudinem adhibuerint diligentem: & pro iuuenili ætate, seu fragilitate carnis, nequeunt continere, petentes aliis matrimonio copulari. Consul. ergo t. t. respond. quòd quandocunq; annorum numero ita remaneāt, viuentibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonicè conuolare, nec auctoritate ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte virorum.

CAP. XX.

Contractus matrimonij cum peccatrice volente se corrigere, proficit ad remissionem peccatorum.

Idem.

INter opera *g* charitatis non minimum est, errantem ab erroris sui semita reuocare: [1 *& j.*] Statuimus, vt omnibus, qui publicas mulieres de lupanari extraxerint & duxerint in vxores: quod agunt, in remissionem proficiat peccatorum.

[1 *Ac præsertim mulieres voluptuosè viuentes, & admittentes indifferenter quoslibet ad commercium carnis, vt castè viuant, ad legitimum thori consortium inuitare. Hos igitur attendentes aucto apostolica.*]

CAP. XXI.

Matrimonium per vim contractum, cohabitatione spontanea conualescit. h.d. & quotidie allegatur.

Idem.

AD id, *h* quod per tuas literas intimasti de quadam parœciana tua, quam suus vitricus cuidam Teuthonico matrimonialiter copulauit: Taliter r. quòd quamuis vndecim annos habens ab initio inuita fuisset ei tradita & renitens: tamen quia postmodum per annum & dimidium sibi cohabitans, consensisse videtur, ad ipsum est cogenda redire: nec de cætero recipiendi sunt testes, si quos memorata mulier ad probandum, quod non consenserit in eundē, nominauerit pro-

a *Cap. 19. eod. tit. in prima compilatione.* b *alit. ita vt sententia.* c *Cap. 2. eod. tit. in 2 compilat. vide citatos capit. præcedentis.* d *possit.* e *Cap. 4 eod. tit in 2. comp Magister sent. 4. distin. 27. §. hoc autem coniugatis. & ibi Sot. q. 1. art. 4.* f *Rapulens. al. Rabulen. al. Abulens.* g *Cap. 1. eod. tit. in 1 compil.*

a *Cap. 20 eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later. part. 6. capit. 21.* b *verteretur.* c *insciam.* d *Cæsaraugustano* e *Cap 3 eod. titul. in 2. compilatione.* f *fuerunt.* g *Cap 5. eod. tit. in 2. compilat. Anton Gomez. 3. vari. resolut. cap. 13. Iul. Clarus in prac. crim. §. fin. q 98. & Couarr. in epit. 4. Decr. part. 2. cap. 8. §. 11.* h *Cap. 7. eod. tit. in 1. compil. vide Oldrad. consil. 36.*

ducendos, cùm mora tanti temporis huiusmodi probationem *a* excludit: Mandamus igitur, vt propter hoc non omittas, quo minus vtrumque compellas ad alterum maritali affectione tractandum, nisi forte vellent ad religionem pariter conuolare, pœnitentia eis iniuncta pro eo, quòd ad alienos, & illicitos concubitus vterque transiuit.

CAP. XXII.

Sponsalia de futuro, etiam iurata soluuntur per secunda sponsalia de præsenti, non autem per secunda de futuro.

Innocentius III. *Fernatin.* b *episcopo.*

SIcut *c* ex literis tuæ frater. accepimus, cùm Lau. parœcianus tuus P. mulierem se ducturum in coniugem, in manus patris eiusdem P. iurantis, quod eam sibi traderet in vxorem, proprio firmauerit iuramento, nec per virum steterit, sed per mulierem potius, quo minus inter eos matrimonialis solennitas sit secuta, quatuor postmodum, vel quinq; annis elapsis idem L. E. mulierem per verba de præsenti (vt eius consanguinei asserunt) desponsauit: [1 *&* *j.*] Postulationi tuæ taliter respondemus, quòd si tibi constiterit, quòd idem L. P. per verba de futuro E, verò desponsauerit per verba de præsenti: imposita ei pœnitentia competenti, quia primam fidem irritam fecit (nisi forsan in iuramento suo certum terminum, intra quem dictam P. duceret in vxorem, præfixit, nec per eum stetit, quin ad statutum terminum matrimonium consummauerit) matrimonium secundo loco contractum legitimum iudices, & ad illud seruandum compellas eundem. Quòd si fortè per verba de futuro sponsalia cum vtraq; contraxit, iuramentum primum sicut licitè factum est, ipsum seruare compellas, de secundo ei pœnitentiam iniuncturus. Quòd si de his non constat ad plenum, tamdiu adhuc cognoscas de causa, donec super his sufficienter *d* instruaris.

[1 *Propter quod frater prædicta P. suam deposuit in præsentia tua quæstionem. Quia verò quid super his agendum sit, nostro postulas responso edocere.*]

CAP. XXIII.

Mutus & surdus, & omnes qui non prohibentur, matrimonium contrahere possunt.

Idem *Arelatensi episcopo.*

CVm apud sedem *e* apostolicam: [1 *&* *j.*] Sanè consuluisti nos, vtrum mutus & surdus, alicui possint matrimonialiter copulari. Ad quod taliter respondemus, quòd cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, vt quicunque non prohibetur, per consequentiam admittatur, & sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum, de quorum quarumque coniunctionibus agitur: Videtur, quòd si talis velit contrahere, sibi non possit, vel debeat denegari. Cùm quod verbis non potest, signis valeat declarare.

[1 *Cui licet immeriti præsidemus, totius ecclesiasticæ disciplinæ resideat magistratus, dignum & consonum est rationi, vt quoties circa negotia varia & diuersa quodcumq; dubitationis emerserit, ad ipsius iudicium recurratur. Quæ disponente domino, inter omnes ecclesias obtinere meruit principatum.*]

CAP. XXIV.

Furiosus matrimonium contrahere non potest.

Idem *Versel. episcopo.*

DIlectus *f* filius R. proposuit, *g* quod filiam suam cuidam matrimonialiter copulauit: [1 *&* *j.*] Cùm autem eadem mulier, cum ipso viro, qui continuo furore laborat, morari non possit, & propter *a* alienationem furoris legitimus non potuerit interuenire consensus: mandamus, quatenus si rem noueris ita esse, præfatas personas cures ab inuicem separare.

[1 *Ignorans quòd ipse esset furiosus. Vnde humiliter supplicauit à nobis, vt tam eidem quàm ipsius filiæ consulere dignaremur.*]

CAP. XXV.

Solo consensu legitimo contrahitur matrimonium, sed verba requiruntur, quo ad probationem: & intellige vel alia signa æquipollentia. h. d. secundum intellectum, quem tenet Panorm.

Idem *Brixien. episcopo.*

TVæ *b* fraternitati: & *j.* Postulasti, vtrum ex solis verbis, & ex quibus matrimonium contrahatur. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris consensum: sed necessaria sunt, quãtum ad ecclesiam verba consensum exprimentia de præsenti. Nam *c* surdi & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum sine verbis: & pueri ante annos legitimos per verba sola non contrahunt, cùm intelligantur minimè consentire.

CAP. XXVI.

Si alter contrahentium vtitur verbis dubiis, animo decipiendi mulierem, & eam postmodum cognoscit carnaliter, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali: secus in pœnitentiali. h. d. secundum verum & communem intellectum.

Idem.

TVa *d* nos duxit fraternitas consulendos: & infrà. Consequenter quæsiuisti, cum quandam mulierem quidam aliter inducere nequiuisset, vt sibi commisceretur carnaliter, nisi desponsasset eandem: nulla solennitate adhibita, vel alicuius præsentia dixit illi, Te Ioannes desponsat: cum ipse Ioannes non vocaretur, sed finxit se vocari Ioannem: non credens esse coniugium, eo quòd ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi, sed copulam tantũ exequendi carnalem: vtrum inter prædictos sit matrimonium celebratum, cùm mulier consenserit in eundem, & ille dissenserit *e* & dissentiat, nec aliud quicquam *f* egerit, quam superius est expressum, nisi quòd cognouit eandem? Super quo tibi respondemus, quòd cùm præfatus vir prædictam desponsauerit mulierem in propria persona, & sub nomine alieno, quo vocari tunc se finxit, & inter eos sit carnalis copula subsecuta: videtur fortè pro coniugio præsumendum, nisi tu nobis expressè scripsisses, quòd ille non proposuit, nec consensit illam ducere in vxorem: quòd qualiter tibi constiterit non videmus. Nos autem, quid iuris sit rescribentes, dicimus, quòd si res ita se habet, videlicet, quòd ille eam non proposuit ducere in vxorem, nec vnquam consensit in prædictam personam, nón debet ex illo facto coniugium iudicari, cùm in eo nec substantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi coniugium valeat inueniri: quoniam ex altera parte dolus solummodo adfuit, & defuit omnino consensus, sine quo cætera nequeunt fœdus perficere coniugale.

CAP. XXVII.

Ad denunciationem vnius honesti viri, qui defert consanguinitatem, & de fama vel scandalo docet: impeditur matrimonium contrahendum.

Idem *episcopo Beluacen.*

CVm in *h* tua diœcesi: & infr. Sanè quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus matrimonium contrahere, bannis (vt tuis verbis vtamur) in ecclesijs, edi-

a *excludat.* b *Fernatinati. alter Ferrariens.* c *Cap. 1. eod. tit. in prima compil.* d *sufficientius.* e *Cap. 3. eod. titul. in 3. compilatione. & de materia, videlicet quòd matrimonium contrahitur per nutus & signa inter nos consensus exprimentia: Vide Thomam 4. sentent. distinct. 27. & ibi Sotum q. 1. artic 3.* f *Cap. 4. eod. tit. in 3. compilat.* g *proposuit coram nobis.*

a *fortè legendum, & propter alienationem mentis: sed nullus ex antiquis Codicib. astipulatur.* b *Cap. 5. eod. tit. in 3. comp.* c *dictio surdi, deest in omnibus Codicibus.* d *Cap. 1. eod. tit. in 4. comp.* e *In C. Bart. & ille dissenserit in eadem.* f *Al. aliquid* g *Cap. 2. eod. tit. in 4. comp.*

clesijs editis, ac nullo contradictore publicè comparente, licet fama priuatum impedimentum deferat parentelæ, cum ex parte contrahentium iuramēta maiorum de sua propinquitate (vt suspicionis tollatur materia) offeruntur: *a* quid tibi sit faciendum in casibus huiusmodi, quæsiuisti. Ad quod taliter respond. quòd si persona grauis, cui fides sit adhibenda, tibi denunciet, quòd hi, qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama vel scandalo doceat, aut etiam per teipsum possis certificari de plano: non solum debes iuramenta parentum spontè oblata non recipere, verum etiam eos, qui sic contrahere nituntur, si moniti induci nequiuerint, compellere, vt à tali contractu desistant, vel contra famam huiusmodi, secundum tuæ discretionis arbitrium iuramenta exhibeant propinquorum. Alioquin si persona denuncians, non extiterit talis, vt diximus, & de fama, *b* vel de scandalo non poterit edoceri: ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes.

CAP. XXVIII.

Mulieri, qui negat se in matrimonium consensisse, non creditur, marito probante contrarium: secus si probat se consensisse per metum, qui potest cadere in constantem.

Honorius tertius *episcopo Berguen.* *c*

Consultationi *d* tuæ breuiter respondemus, quòd mulieres, quæ veniunt ad valuas ecclesiæ benedicendæ cum sponsis, & ibi reclamantes, adfirmant se nunquam in eorum matrimonium consensisse, audiri (sponsis legitimè probantibus contrarium) non oportet, cum legitimis & idoneis testibus non debeat illarum simplex adsertio præualere. Sanè illis, quæ benedictione accepta mox à sponsis aufugiunt, ante carnis copulam subsecutam, adserentes se nunquam in illos veraciter consensisse, sed metu illato compulsas verba protulisse consensus, licet animo dissentirent: non statim est audientia deneganda, sed de illato metu, est cum diligentia inquirendum: & si talis metus inueniatur illatus, qui potuit cadere in constantem *e* virum, erunt non immeritò audiendæ.

CAP. XXIX.

In matrimonijs & sponsalibus debet esse libertas, unde in eis promissio pœna non obligat.

Gregorius IX.

Gemma *f* mulier nobis exposuit, quòd cùm T. filia eius cum C. contraxit *g* matrimonium, B. de Alterio ea occasione, quòd inter P. filium suum, & prædictam puellam intra septennium constitutos sponsalia contracta fuerunt, pœnam soluendam à parte, quæ contraueniret in stipulatione adpositam ab ipsa nititur extorquere. Cùm itaq; libera matrimonia esse debeant, & ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem sit meritò improbanda: mandamus, quatenus si est ita, eundem B. vt ab extorsione prædictæ pœnæ desistat, ecclesiastica censura compellas.

CAP. XXX.

Sponsalia de futuro transeunt in matrimonium per carnalem copulam subsecutam, sed non per nisum carnalis copulæ tantum. hoc dicit, cum cap. fina. infra eodem.

Idem *episcopo Cenomanen.*

Is, *h* qui fidem dedit M. mulieri super matrimonio contrahendo carnali copula subsecuta, etsi in facie ecclesiæ ducat aliam & cognoscat, ad primam redire tenetur: quia licet præsumptum primum matrimonium videatur, contra præsumptionem tamē huiusmodi non est probatio admittenda. Ex quo sequitur, quòd nec verum nec aliquod censetur matrimonium, quod de facto est postmodum subsecutum.

CAP. XXXI.

Sponsalia de præsenti non soluuntur per sequens matrimonium, etiam carnali copula consummatum. Sed sponsalia de futuro etiam iurata soluuntur per sequentia de præsenti.

Idem.

Si inter *a* virum & mulierem legitimus consensus interueniat de præsenti, ita quod vnus alterum mutuo consensu verbis consuetis expresso recipiat, vtroque dicente. Ego te in meam accipio, & ego te accipio in meum, vel alia verba consensum exprimentia de præsenti: siue sit iuramentum interpositum, siue non, non licet alteri ad alia vota transire: quod si fecerit secundum matrimonium de facto contractum (etiam si sit carnalis copula subsecuta) separari debet, & primum in sua firmitate manere. Verùm si inter ipsos accessit *b* tantummodo promissio de futuro, vtroq; dicenti alteri, Ego te recipiam in meam, & ego te in meum, siue verba similia: si alius mulierem illam per verba de præsenti desponsauerit, etiam si inter ipsam & primum iuramentum interuenerit (sicut diximus) de futuro huiusmodi desponsationis intuitu secundum matrimonium non poterit separari, sed eis est de violatione fidei pœnitentia iniungenda.

CAP. XXXII.

Nisus ad copulam non facit sponsalia de futuro transire in matrimonium.

Idem.

Adolescens, *c* qui desponsatam sibi per verba de futuro, licet sæpe nisus fuerit, carnaliter non cognoscens, cum alia postmodum per verba de præsenti contraxit: non primam cum qua nec fuit verum matrimonium ex forma contractus: nec præsumptum, cùm conatus non habuisset effectum: sed secundam debet habere vxorem.

DE DESPONSATIONE impuberum.

TITVLVS II.

CAP. I.

Pater pro filio impubere sponsalia contrahit, pro pubere verò non nisi consentiat.

Honorius *Eusebio episcopo.*

Tva nos *d* requisiuit fraternitas de filio adulto, quem pater matrimonium vult contrahere, si sine voluntate adulti filij facere potest. Ad quod dicimus, si aliquo modo non consentit filius, fieri non posse. Potest autem filium nondum adultum (voluntas cuius discerni non potest) pater cui vult matrimonio tradere. Et postquam filius peruenerit ad perfectam ætatem, omnino non debet hoc adimplere.

CAP. II.

Impuberes ambo vel alter, nisi pro bonis pacis, coniungi non debent.

Nicolaus papa.

Vbi non *e* est consensus: & infra. Districtius inhibemus ne aliqui, quorum vterq;, vel alter ad ætatē legibus, vel canonibus determinatam non peruenerit.

---

a *offerantur.* b *aut de fama, &c.* c *Besguenens. al. Besguens. al. Belguecens. al. Besgueon al. Benonens.* d *Vide Iul. Clarum in Pract. crim. § fi. q. 6. unde intelliges, quæ ad hunc locum spectant.* e *Quis dicatur talis metus, vide l. qui in aliena. § fi. ff. de adqui. hære.* f *Vide conc. Trid. sess. 24. de reform. mat. c. 9. & Couarr. in Epit. 4. Decr. part. 2. c. 3. § 1.* g *contrauenerit.* h *Præter Henric. Bosch. & Præpositum, vide Couarr. in Epit. 4. Decr. part. 1. cap. 4. § 1.*

a *Vide Sotum 4. sent. Dist. 27. q. 2. art. 5. Syluestrum in summa, verbo sponsalia, q. 10. & Couarr. in epit. 4. Decr. part. 1.* b *accesserit.* c *Præter Doctores, vide Geminianum & Francum in cap. 1. idem de desp. imp. lib. 6. Syluest. in summa, verbo matrimonium 2. q. 16. & Alc. tract. de præsumpt. reg. 3. præ. 38.* d *Cap. 2. eod. tit. in 1. comp.* e *Cap. 4. eod. tit. in 1. comp.*

coniungantur: Nisi fortè aliqua vrgentissima necessitate interueniente, vtpote pro bono pacis talis coniunctio toleretur.

CAP. III.

Puberes sunt, quò ad matrimonium, qui ex habitu corporis concipere & generare non possunt.

Isidorus.

PVberes à pube sunt vocati, id est, à pudentia *a* corporis nuncupati, quia hæc loca primo lanuginem ducunt. Quidam tamen ex annis pubertatem æstimant: id est, eum esse puberem, qui xiiij. annos impleuerit, quamuis tardissimè pubescat. Certum autem est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare iam potest. Et puerperæ sunt, quæ in annis puerilibus pariunt.

CAP. IIII.

Ex sponsalibus contractis cum minore septennio non oritur impedimentum publicæ honestatis, secus si cum maiore vel minore consentiente post septennium: & affinitas sequens dissoluit sponsalia præcedentia de futuro.

Alexander III. *Herforden. episcopo.*

LIteras *b* tuæ fraternitatis accepimus, ex quarum tenore perpendimus, quòd cùm quidam esset perfectæ ætatis, quandam puellam in cunabulis desponsauit: procedente verò tempore matrem puellæ cognouit, & eam in vxorem accepit: [1 &c. *p.*] Consult. t. t. r. quòd si præfatus vir matrem puellæ antequam septimum annum complesset in vxorem accepit, matrimonium non dissoluas, cũ desponsationes huiusmodi nullæ sint, quæ in cunabulis fiunt. *c* Verùm si postquam puella septimum annum compleuit, prædictus vir matrem eius accepit vxorem, cum sponsalia extunc placere consueuerint: inter eos sententiam diuortij non differas promulgare, nec ipsum filiam, seu matrem habere permittas.

[1 *Vnde quia dubitas an huiusmodi matrimonium stare debeat, à nobis exinde consilium postulasti. Super quo.*]

CAP. V.

Sponsalia nulla ex defectu consensus, non creant publicæ honestatis iustitiam: sponsalia verò aliqua sic, licet legitimo modo fuerint dissoluta.

Idem *Eboracen. episcopo.*

ACcessit *d* ad præsentiam nostram: [1 &c. *p.*] Fr. t. mandamus, quatenus si tibi constiterit, quòd puella non esset septennis, quando G. *e* desponsata fuit, & postea in eum non consenserit, & quòd idem G. ab huiusmodi desponsatione per te fuerit absolutus, *f* matrimonium inter eundem Gu. & matrem puellæ celebratũ præcipias inuiolabiliter obseruari, & eorum prolem denuncies esse legitimam: quia desponsationes & matrimonia ante septem annos fieri non possunt, si cōsensus postea non accedit. Sanè si præfata puella ante desponsationem septimum annum compleuerat, licet prædictus vir à desponsatione ipsius puellæ ipso iure fuerit absolutus, cum ea in eum cōsentire noluerit: inhonestum tamen videtur, vt matrem habeat, cuius filia fuit *g* sibi desponsata.

[1 *Nobilis vir VV. filius G. cum literis tuis ex quarum tenore perpendimus, quod cum filiam cuiusdam nobilis viri, cum esset minoris ætatis desponsasset, & postmodum ipsa assensum in hac parte præbente antequam ad nubiles annos peruenisset, celebratum est inter eos diuortium. Procedente verò tempore, defuncto patre puellæ matrem eiusdem VV. in matrimonio copulauit, quod quidem factum sustinere cùm nolles, eum solicitè monuisti, vt ipsam dimitteret: & quia monitis tuis in hac parte noluit acquiescere, ipsum excommunicationis vinculo innodasti. Tandem accepta ab eo cautione, quod nostram adiret præsentiam, & super hoc statutum nostrum firmiter obseruaret: eundem mandato nostro absolutum denunciauit, & cum literis tuis ad præsentiam nostram misisti. vnde præfatus VV. in nostra præsentia constitutus, suam nobis assertionem proposuit, quod puellam ipsam, dum esset infra septimum annum desponsauit, postea antequam ad annos nubiles peruenisset, noluit aliquatenus consentire vt præfatum VV. in virum acciperet, & ita cum patre suo in cuius potestate remanserat, & cum præfato VV. ad tuam præsentiam accessisset, & cum ab ore puellæ audisses, & per eam cognouisses, & per patrem eius quod præfatum VV. in virum volebat, statim illum in plena synodo ab huiusmodi desponsatione publicè absolutum denunciasti. Elapsis verò pluribus annis mortuo patre puellæ charissimus in Christo filius noster H. Anglorum rex supradictæ puellæ matrem memorato VV. tradidit in vxorem, quam idem VV. vt discordia orta inter consanguineos suos & consanguineos mulieris sopiretur, accepit solenniter & desponsauit, & sine contradictione ecclesiæ duxit, & ex ea filios procreauit, & puella fuit alteri viro copulata. Verùm licet contineatur in literis ipsis, quòd puella ipsa erat minoris ætatis, quando ipsius desponsatio facta fuit, tamen restat vtrum puella esset proxima ætati apta matrimonio, an infra septem annos, ideo*]

a *Ca. 7. eod. tit. in 1 compil. vide præ cæteris Hostiensem.* b *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later. sub Alexan. III. part. 12. c. 2. & de impedimento iustitiæ publicæ honestatis, vide conc. Trid. sess. 24. de reform. matr. c. 3. vide suprà citatos tit. præs. cap. ad audientiam. & Couarr. in epit. 4. decis. part. 1. cap. 2.* c *Vide leg. quantum ff de sponsal.* d *Cap. 6. eod. titul. in 1. compil. & post. concil. Later. sub Alexan. III. p. 6. c. 7.* e *al. V. al. ita, quando ab G. desponsata: al. ab V. desponsata.* f *vide citatos c. præcedent.* g *fuerat.*

CAP. VI.

Si impubes desponsata, & traducta petit licentiam pubes facta alteri nubendi, non auditur, si vir iurat se eam cognouisse: nec auditur si nondum pubes, sed proxima pubertati probetur cognita. Et ex sponsalibus contractis cum impubere maiore septennio oritur publica honestas.

Idem *Noruicen. episcopo.*

COntinebatur *a* in literis tuis, quòd cum quædam puella intra nubiles annos, cuidam in vxorem tradita fuerit, & ab ipso traducta, hæc ad nubiles annos perueniens, alij nubendi licentiam postulauit, asserens se in eundem nullatenus consensisse: [1 & *p.*] Consultationi tuæ taliter respondemus, quòd cùm in decretis habeatur expressum, quòd si vir dixerit, quòd vxorem suam cognouerit, *b* & mulier negauerit, viri standum est veritati: præfato viro, qui dicit se mulierem ipsam cognouisse, fides est adhibenda, si id firmauerit iuramento. Si autem fuerit ætati proxima, vt in xj. vel circa xij. annum & cum suo assensu desponsata, & cognita ab eodem viro, separari non debet, præsertim cùm parentes eius ipsam fuisse ætatis legitimæ faterentur. Si verò *c* puella intra nubiles annos, alicui desponsata fuerit, non licet alicui de consanguinitate ipsius, cui desponsata fuerit, eam ducere in vxorem, nec fas est eidē sponso de consanguinitate sponsæ, sibi aliquam copulare.

[1 *Prædictus verò vir proponit, quod licet eadem puella annum fortè nondum xij. attigisset, cùm ei tradita fuit in vxorē, vsque adeo tamen ætati proxima quod ipsam carnali commixtione cognouit. Inde est quod cum ipsa eidem viro dicit se incognitam, & tu nos consuluisti vtrum alij possit nubere.*]

CAP. VII.

Si maiores septennio contrahunt sponsalia, neuter ante pubertatem resilire potest, hoc primo. Et ille, qui primo fit pubes, alterum expectabit. hoc secundo. Quòd si tempore contractus alter erat pubes: non ille, sed alter factus pubes resilire potest. hoc tertio.

Idem *Bathonien. episcopo.* d

a *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil & post concil. Later. sub Alexand. III. p. 6. cap. 10.* b *cognouit.* c *Vide Triden. sess. 24. de reform. cap. 3.* d *Baton. al. Barthoniens. sed vt plurimum Bathoniens.*

DE *a* illis qui intra annos aptos matrimonijs sponsalia contrahunt, siue vterque, siue alter reclamet antequàm ad annos matrimonijs aptos peruenerint, & postulent separari, non sunt vllatenus audiendi. Si verò alteruter istorum ad annos pubertatis peruenerit, intra eosdem annos altero existente cum sponsalia contrahuntur: si is, qui minoris ætatis est, cum ad annos illos peruenerit, reclamauerit, nec in alterum voluerit consentire: iudicio ecclesiæ poterunt abinuicem separari. Mulier autem, quæ postquam annos nubiles attingit, ei, qui nondum ad annos aptos matrimonijs venerat, nupsit, cum in eum semel consenserit, amplius non poterit dissentire, nisi ipse cui nupsit, postquam ad legitimam ætatem peruenerit, in eam suum negauerit præstare consensum. *b*

CAP. VIII.

Impuberes sponsalia contrahentes ante pubertatem separari non debent, sed post pubertatem possunt, si contradicunt sponsalibus, nisi copula carnalis interuenerit.

Idem *eidem.*

A Nobis *c* tua discretio requisiuit, vtrum ijs, qui intra annos nubiles matrimonij nomine coniunguntur, vel eorũ alteri, antè, quàm ad annos aptos matrimonio perueniant, liceat à matrimonio tali discedere. Ad quod respondemus, quòd pro eo, quòd ante nubiles annos coniugalem consensum non habent, vsq; ad legitimam ætatem expectare tenẽtur: & tunc aut confirmetur matrimonium, aut (si simul esse noluerint) separentur, nisi *d* carnalis commixtio antè interuenerit, cùm interdum illa tempus anticipare soleat pubertatis.

CAP. IX.

Minores apti ad matrimonium ex contractu matrimonij obligantur, nisi violentia intercedat.

Idẽm *Genuen. archiepiscopo.* *e*

DE illis, *f* qui in minori ætate desponsantur: [*1 & infra.*] Respondemus, quòd si ita fuerint ætati proximi, quòd potuerint copula carnali coniungi, minoris ætatis intuitu separari non debent, *g* si vnus in alium visus fuerit consensisse, cum in eis ætatem suppleuisse malitia videtur: sed cuiuscunq; sint ætatis, se possunt per illatam violentiam excusare, nisi post violentiam consensus accedat.

[1 *Traduntur & coniunguntur, & processu temporis diuortium postulant, minorem allegantes ætatem aut vim sibi à parentibus factam: hoc inq. t. r.*]

CAP. X.

Contractus ante pubertatem, etiam cum nisu carnalis copulæ, non facit matrimonium.

Vrbanus III. *Cenoman. episcopo.*

ATtestationes *h* super causa matrimonij, quæ inter H. iuuenem & G. mulierem vertitur, accepimus, & ipsis inspectis nobis innotuit, quòd prædictus iuuenis nondum duodecimum annum attigerat, cum præfatam G. accepit vxorem: & licet nisus fuisset (sicut vterque confessus est) ipsam corrumpere, mulier tamen credit se virginem euasisse: verum ipse antequam ad annum xiiij. peruenisse, à memorata muliere recessit, quem cum xvij. annos habeat, eadem pro viro sibi vindicare contendit: [1 *& j.*] Consultationi tuæ taliter respondemus, quòd si mulier per idoneos testes probare nequiuerit, quòd post xiiij. annum ætatis suæ, vel circa finẽ xiiii. anni prædictus iuuenis consensisset in eam, ab ipso iuramento recepto, quòd postquam ad legitimam ætatem peruenit, ipsam habere non consensit in vxorẽ: ab impetitione mulieris eum potes & debes absoluere, & ad alia vota vtriq; dare licentiam transeundi.

[1 *Sed cùm vir xvij. annos habeat, eam recipere contradicit. Vnde quia donec nos super ipsa consuleres, non duxisti in prælatione sententia procedere.*

CAP. XI.

Si maior inuitus contraxit sponsalia cum minore, non tenetur ipsum expectare donec veniat ad ætatem adultam.

Idem *Pisano archiepiscopo.*

EX literis *a* tuæ frat. accepimus, quòd puella quædam anno xij. iurata fuit & desponsata cuidam puero ix. vel x. anno, *b* & tempore procedente, *c* voluntate parentum potius, quàm de sua (sicut adserit) ad domum patris pueri *c* adducta, vbi dolens & inuita, minis parentum impulsa, moram fecit per annum & amplius, & tandem inde recedens, ad domum propriam est regressa: [1 &. j.] Cùm autem dictus puer nondum ad xiiij. annum peruenerit, nec ad eandem carnaliter accessum habuit, dis. tuæ taliter respon. quòd si puella cõmonita, vt donec compleat idem per annũ xiiij. expectet, non duxerit expectandum: ei secundum ea, quæ proposita sunt, accipiendi alium virum liberam tribuas facultatem. *d*

[1 *Commonita verò à matre sua, & à te postmodum ad eum redire penitus contradixit, asserens, quod nunquam eum voluit, nec vult in virum habere, sed nubendi alij postulat facultatem. Vnde quia quid super hoc agendum sit, à nobis, tua frat. requisiuit.*]

CAP. XII.

Sponsalia contracta cum minore septennio, per cohabitationem mutuam post septennium conualescunt, & inducunt publicæ honestatis iustitiam: soluuntur tamen per matrimonium de præsenti.

Clemens III.

DVo pueri *e* Guillelmus & Guillelma matrimonialiter sunt coniuncti, puero vj. puella verò vij. annum agente: qui simul per tres annos manserunt: tunc pater puellæ subtrahens eã sponso, ipsam alteri N. nomine copulauit: cum quo per vij. annos quietè permansit, ipse verò tunc reliquit eandem, quia credebat eam alium virum habere, illum scilicet *f* cui prius fuerat desponsata. Prior autem sponsus ad annos discretionis perueniens, à prædecessore tuo contrahendi cum alia licentiam impetrauit: qui quandam nomine S. consobrinam prioris in vxorem accepit, & cum ea per aliquod tempus existens, eam (vt ipse fatetur) carnaliter non cognouit, licet illa *g* se ab eo cognitam adseueret. Cùm autem pater memoratæ Guillel. eam vidisset à secundo viro relictam, prænominatum Guillel. cui prius eam desponsauerat, compulit vt S. nepotem suam omnino dimitteret, & ad Guillelmum suam desponsatam rediret: qui postmodum per biennium cohabitauit eidem. Quia igitur quid tibi faciendum sit, postulas edoceri: Breuiter respondemus, quòd impediente puerili ætate matrimonium inter G. & G. non fuit: & licet idem postquam illa nupsit alij, potuerit aliam ducere vxorem, tamen quia dictam S. duxit consobrinam mulieris eiusdem, siue eam cognouerit siue non, non debet tamen cum eadem S. propter publicæ honestatis iustitiam remanere, nec ad primam habere regressum, quia alteri fuit legitimè copulata: & infra. Cum verò vir caput sit mulieris: & Guillelmus dicat se non cognouisse prius S. supradictam: aliam, si voluerit,

a *Ca. 9. eod. tit. in 1. comp. & post concil. Lat. p. 26. c. 29. & vide Couarr. in epit. 4. Decr. c. 5. §. 1.* b *Vide l. nuptias cum similib. ff. de reg. iur.* c *Cap. 10. eod. tit. in 1. compil. vide Couarr. citatum sup. c. de illis.* d *carnis.* e *Ianuensi.* f *Cap. 12. eod. tit. in 1. comp. Et post. concil. Lat. p. 50 c. 41. § de illis vero.* g *Vide l. pe. ff. quando di. leg. ce. & l. continuus. § cum ita ff. de verb. obl.* h *Cap. 13. eod. tit. in 1. compil. vide Couarr. in epit. 4. Decr. p. 1. c. 4. § 1. num. fin.*

a *Cap. 14. eod. tit. in 1. compil.* b *annorum.* c *ducta. al. abducta.* d *Vide l. Si pater. & ibi Bart. C. de sponsal.* e *Cap. vn. eod. tit. in 2. compil. vide Syluest. in summa, verbo spons. & Sotum 4. sent. dist. 27. q. 2. art. 2. & seq.* f *Aliàs ita: Guillelmum scilicet, &c.* g *ea.*

poterit ducere in vxorem, & S. viro legitimo copulari: poſt ſeparationem verò, pro vitando populi ſcandalo, vtriq; ad tempus eſt pœnitentia iniungenda. Si verò legitimè conſtaret ipſam S. ab eo ſiue poſt, ſiue antea cognitam extitiſſe, neutri, viuente altero, dabitur licentia contrahendi. Remanebit ergo Guillelma cum M. impoſita ipſi M. ad tempus pœnitentia competenti, qui pro ſua opinione ſola Guill. (iudicio eccleſiæ non requiſito) dimiſit.

CAP. XIII.

Accuſari non poteſt matrimonium, quod non eſt, vt ſi cum minori ſeptennio ſit contractum: denunciari tamen poteſt impedimentum, ne contrahatur in poſterum.

Innocentius III. *C. & P. quondam filijs Malebrancæ* a

AD diſſoluendum, *b* quod factum fuerat inter I. & S. [1 *& ſ.*] Adcuſatione pro puellæ ſuper conſanguinitate propoſita, præfatus I. multas exceptiones propoſuit: per quas nitebatur vos ab adcuſatione multipliciter remouere: [2 *& ſ.*] Interloquendo pronunciauimus inter iuuenem & puellam nec matrimonium nec ſponſalia fuiſſe contracta: cùm conſtet puellã nondum ad ſeptennium perueniſſe. Quocirca nec adcuſatio locum habebat, cùm non eſſet, quod poſſet legitimè adcuſari. Denunciari tamen poterat conſanguinitas, vt interdiceretur matrimonium contrahendũ. Ad denunciationem ergo legitimè probandam terminum adſignamus, ſaluis exceptionibus non ſolum propoſitis, ſed etiam proponendis. Ne verò quicquam in puellam interim adtentetur, auctoritate apoſt. interdicimus, ne in negotio de nouo procedatur vlterius, donec vel à denunciatione ceſſetur, vel ea probata ordine iudiciario procedatur. Quòd ſi contra interdictum noſtrum in præiudicium ipſius aliquid fuerit adtentatum, id *c* irritum eſſe decernimus, & viribus omnino carere.

[1 *Filiam quondam M ſuper matrimonio contrahendo in noſtra & fratrum noſtrorum præſentia fuit propoſitum, quod cum dicta puella nondum ad ſeptennium perueniſſet, de ipſa nec matrimonium contrahi, nec ſponſalia potuerunt: defuit etiam conſanguineorum aſſenſus, qui præcipuè ſunt in talibus requirendi. quod & ſi ætas ſufficiens extitiſſet, & conſanguineorum interueniſſet aſſenſus, perſonæ tamen non ſunt idoneæ ad matrimonium contrahendum linea conſanguinitatis obſtante.*]

[2 *Cumq; ſuper exceptionibus ipſius fuiſſet diutius diſceptatum, auditis & intellectis quæcunq; fuerunt hincinde propoſita de conſilio f. n.*]

CAP. XXXIIII.

Si quis per verba de præſenti contrahit cum impubere, in qua ætatem malitia non ſupplet, intelligitur non matrimonium, ſed ſponſalia contraxiſſe, etiam ſi ſubarratio interceſſerit.

Idem *epiſcopo Abbaten.* d

TVæ nobis *e* exhibitæ literæ continebant, quòd quidam filiam ſuam circiter xij. annos habentem, cuidam nobili deſponſauit, qui ſubarrauit eandem, conſenſu mutuo accedente: [1 *& ſ.*] Quia verò nobis conſtare non potuit, cuius ætatis eſſet puella, cùm eidem viro extitit deſponſata, cum dicatur, quòd circiter xij. annos habebat, vtrum ne prudentia tunc in illa ſuppleret ætatem: reſpondemus, quòd ſi puella nubilis non erat ætatis, cùm ſæpè fatus *f* vir deſponſauit eandem, & ætatem in ea prudentia non ſupplebat, proculdubio inter eos non coniugium, ſed ſponſalia contracta fuerunt, quamuis ab ipſo viro eadem fuerit ſubarrata.

[1 *Sed nuptijs aliquantulum prorogatis, pater puellæ viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt, eo autem rebus humanis exempto, puellæ auunculus ſuppradicta ipſam alteri matrimonio copulauit, & ille qui prius deſponſauerat eandem, cum ipſius matre contraxit. Tuus autem prædeceſſor attendens, quod cum ea non poterat permanere, cuius filiam legitimè deſponſauerat, inter eos diuortij ſententiam promulgauit. Poſtmodum autem mortuo viro ſecundo, qui ſupradictam puellam duxerat in vxorem, ipſa ſe tertio copulauit, illo viuente qui prius eam deſponſarat. Cæterum, tam ipſa quàm vir idem te duxerunt humiliter conſulendum, vtrum licitè valeant commorari: tu verò deliberatione habita, reſpondiſti, quod primo ſponſo viuente alter non potuit legitimè copulari. Sed quia tua eccleſia poſtulauit vt ſuper hoc ſed. apoſt. conſuleres, procedere diſtuliſti, nobis humiliter ſupplicans, vt ſuper hoc tibi reſcribere dignaremur.*

a *al. Malabranca.* b *Cap. 1. eod. tit. in 3. compilat. vide notum ea. ſuperiori citatum.* c *illud.* d *Abertaden. al. Albertaden. al. Aibeten. al. Abbataden.* e *Cap. 2. eod. titul. in 3. comp. vide Couarru. in epit 4. Decr. part. 2. c. 4. § 2. num. 5.* f *ſæpe præfatus. al. ſæpe dictus.*

DE CLANDESTINA deſponſatione. *a*

TITVLVS III.

CAP. I.

Pro clandeſtino matrimonio non præſumitur, ſed illud allegantis incumbit onus probandi.

Ex concilio Arelaten.

SI quis clàm deſponſauerit aliquam, & mulier vel vir negat huiuſmodi deſponſationem: Viro incumbit probatio.

CAP. II.

Qui matrimonium clandeſtinè contraxerunt, altero negante vel vtroque, non adparente legitima exinde probatione, ſimul cohabitare ab eccleſia non compelluntur: & ſi illud publicauerint, tanquam in conſpectu eccleſiæ factum comprobabitur, niſi rationabilis cauſa ſubſit, quæ impediat. hoc dicit, litera inhærendo.

Alexander III. *Beluacen. epiſcopo.*

QVòd *b* nobis: [1 *& ſ.*] Si enim matrimonia ita occultè contrahuntur, quòd exinde legitima probatio non appareat: ij, qui ea contrahunt, ab eccleſia non ſunt aliquatenus compellendi. Verùm ſi perſonæ contrahentium hæc voluerint publicare, niſi rationabilis cauſa præpediat, ab eccleſia recipienda ſunt & comprobanda, tanquam à principio in eccleſiæ conſpectu contracta.

[1 *Ex tua parte ſignificatum eſt, vt de clandeſtinis matrimonijs diſpenſare deberemus, non videmus quæ diſpenſatio ſuper his ſit.*]

CAP. III.

Cùm matrimonia ſunt contrahenda, debent per presbyteros in eccleſia edicta proponi, adſignato termino, intra quem, qui voluerit impedire, impedimentum obponat: & ſi probabilis coniectura fuerit de impedimento, interdicatur matrimonium, donec de hoc cognoſcatur. hoc primo vſq; ad § Si quis.

Innocentius III. *in Concilio generali.* c

CVm inhibitio copulæ *d* coniugalis ſit in vltimis tribus gradibus reuocata, eam in aliis volumus diſtrictè ſeruari. Vnde prædeceſſorum noſtrorum veſtigijs inhærendo, clandeſtina coniugia penitus inhibemus, prohibentes etiam, ne quis ſacerdos talibus intereſſe præſumat. Quare ſpecialem quorundam locorum conſuetudinem ad alia generaliter prorogando, ſtatuimus, vt cum matrimonia fuerint contrahenda, in eccleſijs per presbyteros publicè proponantur, *e* competenti termino præfinito: vt intra illum, qui voluerit & valuerit, legitimum impedimentum opponat, & ipſi preſbyteri nihilominus inueſtigent, vtrum aliquod impe-

a *Clandeſtinas deſponſationes & coniugia nouiſſimè irrita fecit concil. Trid. ſeſſ. 24. de refor. matr. c. 1. vnde ceſſant hac de re veterum altercationes interpretum.* b *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & poſt concil. Later. p. 50. cap. 17.* c *Scilicet Later. cap. 51.* d *Cap. vn. De clandeſt. matr. in 4. compilatione.* e *propoſnatur.*

dimentum

dimentum obsistat. Cùm autem apparuerit probabilis coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expresse, donec quid fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis.

Si in gradu prohibito matrimonium clandestinè vel contra interdictum, de quo supra, cõtractum fuerit etiam per ignorantes de impedimento, nati ex illo matrimonio sunt illegitimi. Idem est si ambo parentes sciunt impedimentum matrimonij, licet in conspectu ecclesiæ contrahant. h. d vsq; ad § Sanè. Ab.

Si quis verò huiusmodi *a* clandestina vel interdicta coniugia inire præsumpserit, in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali coniunctione suscepta, prorsus illegitima censeatur, de parentam ignorantia nullum habitura subsidium: cùm illi taliter contrahendo non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur: Pari modo proles illegitima censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum, præter omne interdictum etiam in conspectu ecclesiæ contrahere præsumpserunt.

Sacerdos, qui contempserit prohibere matrimonia interdicta, & quilibet clericus etiam regularis, qui interfuit, per triennium à beneficio suspenduntur, & si culpa exegerit, etiam grauius puniuntur: ipsi etiam contrahentes contra hoc cap. etiam aliàs licitè, puniendi sunt, & idem in calumniosè denunciantibus. hoc dicit vsq; ad finem. Abbas.

Sanè si parochialis sacerdos tales cõiunctiones prohibere contempserit, aut quilibet etiam regularis, qui eis præsumpserit interesse, per triennium ab officio suspendatur, grauius puniendus, si culpæ qualitas postulauerit. Sed his, qui taliter præsumpserint, etiam in gradu concesso copulari, condigna pœnitentia iniungatur. Si quis autem ad impediendam legitimam copulam malitiosè *b* impedimentum obiecerit, canonicam non effugiet vltionem.

DE SPONSA DVORVM.

TITVLVS IIII.

CAP. I.

Contrahens successiuè per verba de præsenti cum duabus, tenetur adhærere primæ. Si autem primo contraxit per verba de futuro, secundo per verba de præsenti, adhærebit secundæ.

Augustinus *de fide pactionis & consensus.*

DVobus *c* modis dicitur fides, pactionis, & consensus. Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam *d* ducere: si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita: maneat tamen cum illa, quam duxit. Non enim rescindi tantum debet sacramẽtum. Si autem fecerit fidem consensus, non licet ei aliam ducere: si autem duxerit, dimittet ipsam, & adhærebit priori. Est autem fides pactionis, quando aliquis promittit alicui fidem, quòd eam ducet, si permiserit eum rem secum habere, vel etiam pro consensu. Fides autem consensus est, quando non stringit manum, corde tamen & ore consentit ducere, & mutuo se concedunt vnus alij, & mutuo se suscipiunt.

CAP. II.

Ponit pœnitentiam illius, qui alterius sponsam de præsenti accipit in vxorem, nec vnquam in vxorem eam habere potest. hoc dicit, iuxta literam.

Ex Brochardo lib. 30.

ACcepisti illam in *e* vxorem tibi, quam alter sibi desponsatam habuerat, dimitte illam: quia nunquam potest tibi fieri legitima: & 40. dies in pane & aqua (quod *a* carinam vocant) cum 7. sequentibus annis pœniteas.

CAP. III.

Sponsalia de præsenti non soluuntur per sequens matrimonium, etiam carnali copula consummatum.

Alexander III. *Salernitano archiepiscopo.*

LIcet *b* præter solitum: [1 & .j.] Consultationi tuæ taliter respon. quòd si inter virum & mulierem legitimus consensus interueniat de præsenti, ita quidem, quòd vnus alterum in suo mutuo consensu verbis consuetis exprese *c* recipiat, vtroq; dicente: Ego te accipio in meam, & ego accipio te in meum: siue sit iuramentum interpositum siue non, non licet mulieri alij nubere. Et si nupserit, etiam si carnalis copula sit secuta, ab eo separari debet, & vt ad primum redeat, ecclesiastica districtione compelli: Quamuis aliter à quibusdam prædecessoribus nostris sit aliquando iudicatum.

[1 *Et amplius solito multis simus & magnis negotiis præpediti, & ita quod non sit nobis facile, aliquorum consultationibus respondere: illa tamen speciali gratia quam ad personam tuam habemus, & fraterna cogimur charitate quid sentiamus de his super quibus nos consulit dil. tua, præsentibus literis volumus aperire. Consuluisti nos siquidem, vtrum si inter virum & mulierem præstito vel non præstito iuramento, legitimus consensus interuenerit de præsenti copula carnali non subsecuta, liceat mulieri alij nubere, vel si nupserit alij, & carnalis fuerit copula subsecuta, an ab ipso debeat separari.*]

CAP. IIII.

Et qui appellat in causa matrimoniali, interdici debet, ne aliud matrimonium contrahat lite pendente: & si contraxerit, debet separari.

Idem *Genuen.* d *archiepiscopo.*

TVa *e* fraternitas nos consu. [1 & .j.] De his verò, quia coram te super desponsatione facta per consensum mutuum de præsenti, controuersiam mouent, & appellatione pendente, quam ante sententiam vel cognitionem causæ ad sedem apostol. interponunt, accipiunt alias vxores. Hoc arbitramur agendum, vt si amodo in tali casu duxerint appellandum, eis in ecclesia publicè interdicas, ne ante decisionem causæ, aliud contrahant matrimonium. Et si contra *f* interdictum ecclesiæ publicè factum venire præsumpserint, matrimonium tam præsumptuosè contractum poteris irritare.

[1 *Quid de his agere debeamus qui desponsant aliquas mulieres, & processu temporis antequam eas ducat vel cognoscant, alias accipiant in vxores. Super quo vtiq; consultationi tuæ taliter respondemus, quod si vir & mulier sese recipiunt expressè consensu de præsenti mutuo, neuter eorum altero superstite poterit ad alia vota transire, & si possit ad monasterium transmigrare. Verum si inter ipsos non accessit consensus de præsenti, sed promissio de futuro, videlicet quod vterq; dixit alteri: Ego te recipiam in meam, & ego te in meum, & alius eam mulierem desponsauit & traduxit: etiam si inter primos iuramentum fuit, sicut diximus de futuro huius desponsationis intuitu, secundum non poterit matrimonium separari, sed eis est de violatione fidei pœnitentia iniungenda.*]

CAP. V.

Qui duas per verba de præsenti desponsat, primam desponsatam habebit in vxorem, etiam si prius secundam cognouerit: nec valet contraria consuetudo. & hoc vltimum additur ad c. Licet supra eod.

---

a *Tridentin. sess. 24. de reform. matr. c. 5. & Clem. vn. de consang. & affinit.* b *malitiosum.* c *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. vide Ioann. maioris 4. sent. dist. 27. q. 5. & Sotum q. 2. art. vers. tertium dubium est.* d *al. ita: aliam ducere vxorem.* e *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.*

a *Carenam. al. Carentenam. Contius in marg.* b *Cap. 3 eod. tit. in 1. comp.* c *expresso.* d *Ianuen. sed idem est.* e *Cap. 7. eod. tit. in 1 compil.* f *al. ita: & si contra interdictum ecclesiæ ita publicè factum, &c.*

Innocentius *Mutinen. epiſcopo.*

TVas *a* dudum: & infr. De conſuetudine, quæ diu in Mutinen. obtinuit ciuitate, vt ſi quis iuraret ſe aliquam ducturum, & citra carnis copulam deſponſaſſet, ſi conſequenter deſponſaſſet aliam, & etiam cognouiſſet: primo cognita adiudicaretur viro, non quæ prius extitit deſponſata, & infra.

Ne verò turpis ſit pars, quę ſuo non congruit vniuerſo, & eccleſia Mutinen. tenere debeat humiliter, & ſeruare *b* quod beati Petri ſedem & ſuam metropolim ſequi viderit & docere, in matrimoniis decætero contrahendis: illud te volumus obſeruare, vt poſtquam inter legitimas perſonas conſenſus legitimus interuenerit de præſenti, qui ſufficit in talibus iuxta canonicas ſanctiones: & ſi ſolus defuerit, cætera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur, ſi perſonæ iunctæ legitimè cum aliis poſtea de facto contrahant: *c* quod prius de iure factum fuerat, non poterit irritari.

DE CONDITIONIBVS APpoſitis in deſponſatione vel in aliis contractibus.

TITVLVS. V.

CAP. I.

Defectus turpis conditionis in contractu matrimonij appoſita, non viciat matrimonium, ſed vitiatur.

Ex concilio Africano. *d*

QVicunq; *e* ſub conditionis nomine aliquam deſponſauerit, & eam relinquere voluerit: dicimus quòd frangatur conditio, & deſponſatio irrefragabiliter teneatur.

CAP. II.

Seruus manumiſſus ea conditione, vt fiat monachus, & monaſterio ſeruiat, aliàs in ſeruitutem redeat: ſi hoc acceptato monachus factus ſit, manumittentis voluntatem cogitur obſeruare.

Gregorius *epiſcopo Spoletano.*

CVm *f* ſit proprium: & infra. H. presbyter conqueſtus eſt diaconum quendam manumiſiſſe duo mãcipia ſub hac conditione, vt monachi fierent, & in eo monaſterio, vt ipſe fuerat, permanerent, adiiciens vt ſi quis contra faceret, ſeruituti iterum ſubderetur: atque vnum ex his (hac conditione deſpecta) monaſterium deſeruiſſe, & ſe inter clericos ſociaſſe. Tu ergo ſi ita eſſe repereris, ſic te exhibe, vt nec illi monaſterium deſerendi ſit facultas, & manumitentis voluntas non valeat præteriri.

CAP. III.

Qui iurauit aliquam in vxorem accipere, ſi centum ſibi donauerit, centum non datis, recipere non tenetur, niſi poſtea purè conſenſerit vel eam cognouerit.

Alexander III. *Panorm. archiepiſcopo.*

DE illis, *g* & infra. Si verò aliquis ſub huiuſmodi verbis iuramentum alicui mulieri præſtitit, Ego te in vxorem accipiam, ſi tantum mihi donaueris: Reus periurij non habebitur, ſi eam nolentem ſibi ſoluere, quod ſibi dari petiit, non acceperit in vxorem, niſi conſenſus de præſenti, aut carnalis ſit inter eos commixtio ſubſecuta.

CAP. IIII.

Res donata eccleſiæ ſub modo, ſtatim eſt eccleſiæ, nec reuocatur, modo non ſeruato, niſi hoc in contractu ſit expreſſum hoc dicit, ſecundum veriorem intellectum. Et eſt textus multum notabilis, & valdè allegabilis. Abbas Siculus.

Idem.

VErùm *a* cùm alicui eccleſiæ poſſeſſio quælibet interpoſita conditione donatur, à donatore donum poſtea reuocari non poteſt: Niſi fortè tali ſit conditione collatum, quòd ea ceſſante, debeat reuocari.

CAP. V.

Contrahens matrimonium ſub conditione non improbata non compellitur matrimonium conſummare ante conditionis euentum.

Vrbanus tertius.

SVper eo *b* verò, quod poſtulaſti, vtrum ille, qui in quandam mulierem conſenſit, ſi pater eius ſuum præſtaret adſenſum, ſit ad conſummandum matrimonium compellendus: reſpondemus, quòd cùm conſenſus liber dici non poſſit, qui in alieno arbitrio reſeruatur, ac conditionem ipſam canonica non improbent inſtituta, niſi voluntas patris poſtmodum intercedat, nequaquam cogendus eſt ad matrimonium contrahendum. Nam licet Alexander Papa reſponderit, quòd ſponſalia, interpoſita conditione, contracta: ipſa non impleta, ſi conſenſus de præſenti intercedat, vel carnalis copula ſubſequatur, diſſolui nō debent, ſed firmiter obſeruari: nequaquam eſt noſtræ definitioni aduerſum, cùm huiuſmodi conſenſus acciderit de præſenti habendus, licet per verba de præſenti euidentius exprimatur: qui in alieno arbitrio non habito, ſed habendo conſiſtit.

CAP. VI.

Qui ſub honeſta conditione ſponſalia contrahit, & ante conditionis euentum deſponſatam cognoſcit, à conditione recedit.

Innocentius III. *Maſican. c epiſcopo.*

PEr tuas *d* literas intimaſti, quòd cùm quædam mulier P. nomine, N. poſtularet in virum, adſerens inter ſe mutuum de præſenti conſenſum interueniſſe, & carnalem copulam acceſſiſſe: vir ipſe quamuis contracta ſponſalia, & carnis copulam non negaret, adſerebat tamen ſe illam in vxorem ducere non teneri: quia ſponſalia inter ipſos ſub hac fuerunt conditione contracta, ſi pater & eius patruus ſponſalibus conſentirent: ſed ipſi quam citò nouerunt, & ſponſo contradixerunt & ſponſæ. Verùm mulier replicabat, quòd licet fides præſtita fuerit ab vtroque conditione præſcripta, non tamen ſibi fuerat à patre viri, vel patruo aliquando contradictum: & ante tempus contradictionis expreſſum à teſtibus & poſt, dicebat inter ſe carnalem copulam acceſſiſſe: [1 & .*f*.] *e* Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quòd cùm liquido conſtet, quod poſt contracta ſponſalia, carnalis eſt inter eos copula ſubſecuta, pro matrimonio eſt præſumendum, quia videtur à conditione adpoſita receſſiſſe. Nam & ſi probatum ſit, quòd poſtquã pater & patruus viri contradixere ſponſalibus, idem vir mulierem illam carnali *f* coniunctione cognouerit: non eſt tamen aliquo modo probatum, quòd antequam ipſe cognouiſſet eandem, pater eius & patruus contradicere curauiſſent.

[1 *Addebat præterea quod licet à principio conditionaliter contraxiſſent, temporis tamen proceſſu ſine conditionis adiectione purè in matrimonium conſenſerint, & hoc aſſerebat ſe teſtibus probaturam: receptis itaque teſtibus vtriuſque partis, cum atteſtationibus mulieris, coram te præſentibus duobus examinatoribus faceres publicari: teſtes ipſi dixerunt quod dicta quæ ibi legebantur non dixerant.*

a *Cap. vn. eod. tit. in 3. comp.* b *obſeruare.* c *contrahunt* d *In conc. Africanis hoc nondum inuentum eſt, vt refert Grat. ſiue Palea 27. q. 2. c. quicunq, & habetur poſt conc. Lateran. ſub Alexan. III. part. 6. cap. 5.* e *Cap. 1. eod. tit. in 1. comp.* f *Cap. 2. eod. tit. in 1. comp.* g *Cap. 4. tit. de ſponſal. in 1. compil. & poſt concil. Lat. 6. c. 12.*

a *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & poſt concil. Later. part. 29. c. 3. & c. 2. eod. tit. De conſuet. in 1. compilat.* b *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & poſt concil. Lat. ſub Alexan. III. p. 6. c. 21.* c *Marſican. al. Marſiano. al. Marſitan.* d *Cap. vn. eod. tit. in 3. comp.* e *Vide l. & ſi contra in ver. depoſitum. C. de nupt.* f *al. commixtione.*

quorum

quorum lege dicebantur, & quæ deposuerant scripta non erant, sed ab vno examinatorum tunc contra eos fuit fortiter obuiatum, & ob hoc mulier postulabat vt iidem testes vel alij super eisdem capitulis iterum audirentur, tunc autem hac nouitate commotus sequentem diem partibus præfixisti, quibus in tua præsentia constitutis, omnes examinatores conuocari iussisti, sub interminatione anathematis illos obtestans, vt dicerent si essent illæ veræ attestationes, quibus obuiauerant testes, qui continuo alias attestationes in medium produxerunt: quibus cùm per aduocatum viri fuisset obiectum, sicut prioribus fuerat obuiatum: post allegationes multiplices secundæ attestationes à partibus admissæ fuerunt, & cum attestationibus vni postea publicatæ. Porrò cùm mulier illi præcipuè articulo insistebat, quod ante renunciationem sponsalium & post, idem vir carnaliter eam cognouerat, & ex ea filiam procreauerat, & proprio nitebatur ostendere iuramento. Quia verò super his non solum opiniones varias, sed contrarias accepisti, & ad magisterium sed. apost. recurrens, humiliter postulasti, quid sentiendum sit in talibus edoceri.]

CAP. VII.

Si in contractu matrimonij adponitur conditio turpis vel impossibilis, habetur pro nõ adiecta, nisi sit contra substantiam matrimonij quia tunc viciat contractum. hoc dicit capitulum notabile, & multum allegabile.

Gregorius nonus.

SI conditiones *a* contra substantiam coniugij inferantur, puta si alter dicat alteri: Contraho tecum si generationẽ prolis euites, vel donec inueniam aliam honore vel facultatibus digniorem: aut si pro quæstu adulterandã te tradas, matrimonialis contractus quantumcunque sit fauorabilis, caret effectu. Licet aliæ *b* conditiones adpositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter fauorem eius pro non adiectis haberi.

QVI CLERICI VEL VOVENTES MATRIMONIUM CONTRAHERE POSSUNT.

TITVLVS VI.

CAP. I.

Diaconus vel subdiaconus matrimonium contrahere non possunt, & si contraxerint, etiam si sint facti irregulares, debent separari.

Alexander III. *Remen. archiepiscopo.*

DE diacono, *c* qui in sabbatho sancto alium diaconum vulnerauit, & vxorem accepit: hoc tuæ prudentiæ respon. quòd si contrito & humiliato corde ad ecclesiam redire voluerit, dimissa illa, quam accepit in vxorem, & absolutione obtenta, iniuncta *d* sibi pœnitentia de vtroque excessu, post eam peractam dispensatiuè poteris ei diaconatus officium reddere: & si perfectæ vitæ & conuersationis fuerit, eum in presbyterum ordinare. Subdiaconum autem, siue hominem interfecerit, siue non, matrimonium non posse contrahere, sacrorum canonum censura demonstrat.

CAP. II.

Subdiaconus matrimonium contrahere potest.

Idem *Cenoman. episcopo*

EX literarum *e* tuarum tenore accepimus, quod lator præsentium in subdiaconatus officio constitutus, quandam sibi in coniugium copulauit, quam eundem abiurare fecisti. Super quo pru. tuam in domino commendamus, mandãtes, quatenus si ad monasticum ordinem transire voluerit, & tibi post laudabilem conuersationem ipsius visum fuerit, eum ad maiores ordines promoueri concedas: quòd *b* si ad religionem se transferre noluerit, eum neque in subdiaconatu ministrare, ne ad vlteriores permittas ordines promoueri. in minoribus tamen ordinibus poterit ministrare.

CAP. III.

Votum solenne impedit & dirimit matrimonium post contractum: votum simplex tantum impedit contrahendum, sed non dirimit post contractum.

Idem *Vigorien.* c *episcopo.*

MEminimus: *d* [1 &c.] Respond. quòd si quisquam, qui se religioni deuouit, & habitu suscepto professionem fecit, postmodum sibi aliquam copulauerit, est cogendus ab ea recedere, & ad ecclesiam, cui se contulit, sine contradictione transire. Verùm si nec habitum suscepit, nec professionem, sed votum solummodo fecit, & se ad religionem transiturum promisit: licet postea matrimonium contraxerit, non est cogendus ad religionem transire, & matrimoniale votum rescindere.

[1 Nos ex parte tua quæstionem huiusmodi audisse, s. vtrum illi qui se ad religionem coram episcopo deuouerunt transituros, & habitum religionis susceperunt, si postmodum vxores duxerint, cogendi sunt eas dimittere, & ad ecclesiam, cui se contulerant, redire.]

CAP. IIII.

Si susceptio habitus professorum extra religionem à non habente potestatem incorporandi religioni, impedit in dubio matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. hoc dicit, secundum intellectum, quem tenet Panormitanus.

Idem. *Lucen. episcopo.*

COnsuluit *e* nos tua fraternitas, quid faciendum sit de nobili muliere, quæ vestibus præciosis abiectis, mutauit habitum, & de manu presbyteri velamen assumpsit, sed non renunciauit propriis, nec intrauit claustrum, nec in manu alicuius episcopi, abbatis vel abbatissę, aut super altare professa est, vel obedientiam promisit: postmodum verò elapso anno (abiecto religionis habitu) cuidam nobili nupsit. Consulationi tuæ taliter respondemus, quòd sicut simplex votum *f* matrimonium impedit contrahendum, & non dirimit iam contractum: ita habitus sine professione susceptus, ne contrahatur impedit, sed contractum nequaquam dissoluit.

CAP. V.

Votum castitatis de præsenti impedit matrimonium contrahendum, ecclesia tamen ex causa matrimonium contrahi quandoq; permittit h. d. inhærendo literæ.

Idem.

VEniens *g* ad præsentiam nostram M. eremita proposuit, quòd I. mulier cuidam viro absenti fide data se nupturam promisit, sed postmodum audiens plura de seueritate ipsius, ei noluit copulari. cum itaque timeret ne illi nubere cogeretur, in manibus suis votum continentiæ promisit, non tamen locum aut vestem mutauit, quo audito vir aliam sibi copulauit. Nos itaq; attendentes tutius esse & præfata mulier post fidem & votum simpliciter oblatum matrimonium contrahat, quàm fornicationis reatum incurrat: mandamus, quatenus si plus non processit, sibi de fide mentita & voto violato congruam satisfactionem indicas, & ei cui vult nubendi in Domino licentiam tribuere, non postponas.

a *Illustris est hæc decret. de cuius intellectu præter D. Scotum lib. 4. dist. 29. q. 2. art. 2. & 3. Adrianum super 4. q. 7. de matr. & Couarruuiam citatum super gloss. C. præcedentis.* b *licet aliàs.* c *Cap. 1. eod. tit. in primo comp. & post concil. Lat. part. 26 cap. 21.* d *al. ita: iniuncta quoque sibi.* e *Cap. 2. eod. tit. in 1. comp. & post concil part. 50. cap. 59.*

a *Vox monasticum, deest in omnibus manuscr.* b *al. quis si ad religionem se conferre.* c *VVigorens. al. VVigorn.* d *Cap. 6. eod. tit. in 1. comp. & post conc. Lateran. p. 6. c. 9* e *Cap. 7. eod. tit. in 1. comp. & post conc. Later. par. 45. c. 4.* f *Vide omnino citatos paulo ante c. meminimus eod. tit.* g *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil. & post concil. part. 4. cap. 10.*

CAP. VI.

Votum simplex impedit sponsalia de futuro, non autem dirimit matrimonium sequens: secus in voto solenni.

Celestinus tertius.

RVrsus *a* quidam votum castitatis emittens, iurauit se quandam ducturum postea in vxorem. Vnde à fraternitate tua requisiti arbitramur, quòd cùm simplex votum apud Deum non minus obliget, quàm solenne: pro eo quòd iurauit temerè, pœnitentiam agat: & votum, quod Deo fecit, studeat obseruare. Quòd si postquam huiusmodi præstitit iuramentũ, ad nuptias proprio motu conuolasset: cùm votũ simplex matrimoniũ impediat contrahendum, non tamen dirimat iam contractũ, nihil ambiguitatis quęstio tua continere videtur.

CAP. VII.

Votum solenne impedit & dirimit matrimonium post contractum.

Innocentius III. *Libonen. & Colimbrien. episcopis.*

INsinuante *b* I. nobili muliere nostro est apostolatui reseratum, quòd à quibusdam curialibus fuit regi Legionien. pro ipsius copula supplicatum: quod cùm ad consanguineorum eius notitiam peruenisset: vt maritum acciperet, ei sub obtestatione regia suggesserunt: ipsa verò quòd tunc nollet nubere protestans, consiliũ accepit ab eis, quòd votum emitteret castitatis, quod in manib. cuiusdam de fratrib. sancti Aug. fecit, eo adiecto tenore, vt in domo propria cum omni substãtia sua remaneret. Sanè in eiusdem ordinis habitu biennio post permansit, licet id se inuità fecisse adserat & coactã non tam metu Regio quã parentum: [1 & *i.*] Tandem adtendens, quòd inuita votũ emiserit, eo dimisso de parentũ consilio, P. Michaëli *c* publicè fuit matrimonialiter copulata: de quo *d* quatuor sustulit filios tempore procedente: [2 & *i.*] Nos igitur adtendentes, quòd in emissione voti, quod præcessit, nulla vel modica coactio adfuisset, quam patientia & perseuerantia sequentis temporis penitus profugauit, & quòd sequens coniunctio potius iniqua fuit, & violenter extorta: mandamus, quatenus si præmissis veritas suffragatur, præfatam mulierẽ ad malè dimissum religionis habitum readsumendũ, & seruandum quod vouit, monere & inducere procuretis, & (si opus fuerit) per censuram ecclesiasticam coërcere.

[1 *Posthac eidem regi quod fecerat indicauit, quod adprobans vetuit, ne quis ea nolente domum intraret ipsius, vel exinde aliquid exportaret. Interim verò tempore modico elabente. P. Curalis regias literas secum portans & F. Ferrandi dicta mulieris domum intrantes, vt ipse P. vi saltem eam duceret in vxorem, acceperunt ab ipsa quod si eam idem P. duceret ipsius manibus interire. Postea verò dimissis domo & omnibus quæ habebat, in domo cuiusdam Iudæi per tres, in ecclesia verò S. M. de Neiga per sex latuit septimanas, ita quod exinde propter necessitates humanas etiam egredi non auderet, tandem se coactam videns, & omnibus destitutam, &c.*

] 2 *Verùm quia salutem animæ desiderat omnibus anteferre, ac metuens quod huiusmodi coniunctio licita non existat, quid super his tenere debeat, edoceri responso nostro suppliciter postulauit.*]

EE EO, QVI DVXIT IN MAtrimonium, quam polluit per adulterium.

TITVLVS VII.

CAP. I.

Si quis viuente vxore contrahit cum secunda hoc ignorante prima mortua, ad sui petitionem non separabitur à secunda.

Alexander III. *abbati sancti Albani.*

PRopositum *a* est nobis, quòd vir quidam vxorem habens, sibi aliam huiusmodi rei insciam copulauit: sed primà mortua nititur discedere a secunda: [1 *i.*] Licet autem in canonibus habeatur, *b* vt nullus copulet matrimonio, quàm prius polluerat adulterio, & illam maximè, cui fidem dederat vxore sua viuente, vel quæ machinata est in mortem vxoris: quia tamen præfata mulier erat inscia, quòd ille aliam haberet vxorem viuentem, nec dignum est, vt prædictus vir: qui scienter contra canones venerat, lucrum de suo dolo reportet, consulationi tuæ taliter respond. quòd nisi mulier diuortium petat, ad petitionem viri non sunt aliquatenus separandi.

[1 *Asserens quod vxore viuente, eam non licuit sibi copulare.*]

CAP. II.

Si viuente prima vxore & non cognita, quis contraxit cum secunda scienter, & eam cognouit: etiam mortua prima, secundam habere non potest; secus si prima erat non legitima vxor.

Idem *abbati de fontibus.*

SIgnificauit *c* nobis O. Andegauensis: [1 *& infrà.*] Mandamus, quatenus si constiterit quòd eidem O. tanta vis illata fuerit, quòd non sponte in primam consenserit, nec post præstitum iuramentum ipsam carnaliter cognouerit, propter hoc non dimittes, quin ad aliam, quam postea in vxorem accepit, reuertendi liberam tribuas facultatem. Alioquin sibi ne ad secundam reuertatur sub interminatione anathematis inhibens, des ei licentiam ducendi aliam vxorem.

[1 *Parochienus Eboracen. ecclesiæ per VV. de Roman. qui est ex hac luce subtractus capiens eum, tandiu in vinculis ferreis & carcere tenuit, donec ipsum iurare coegit quod A. mulierem duceret in vxorem. Cum autem vincula & carcerem euasisset, aliam vxorem accepit, de qua filios procreauit. Postea verò idem O. à præfata A. coram ven. fratre n. Eborac. archiepiscopo apost. sed leg. tractus est in causam, coactus est iuramento seruare, quod ad illam quam sponte in vxorem acceperat, non accederet, donec lis esset iudicio ecclesiastico terminata. Cæterùm quia priusquam de causa cognoscitur legitimè, prænominata A. diem clausit extremum, prædictus O. ad eandem, de qua filios habuit reuerti non audet, inde est quod d. v. p. a. s.*]

CAP. III.

Non potest quis cum illa contrahere, quam vxore viuente cognouit, si machinata fuit in mortem vxoris.

Idem *Baranen. episcopo.* d

SVper hoc *e* quod quæsiuisti, an liceat alicui cum ea contrahere matrimonium, quam vxore sua viuente sibi de facto matrimonio copulauit: Taliter respondemus, quòd si adultera est in mortem vxoris aliquid machinata, siue fidem dedit, siue non, quòd ea defuncta hanc esset ducturus: secundum canones ab eius consortio prohibetur, & hæc prohibitio perpetuò est seruanda.

CAP. IIII.

Qui viuente vxore etiam ab eo separata quo ad torum, secundam consciam duxit vxorem, prima mortua separabitur à secunda, sed cum alia contrahere poterit.

Clemens III.

EX literarum *f* tuarum insinuatione accepimus,

a *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* b. *Cap. vn. eod. tit. in 3. compil. vide Scotum 4. Sent. dist. 38. q. 2. art. 2. & citatos in præcedent. capitulis* c *Alias Michaelis P. filio Michaelis.* d *In antiqua comp. de qua, &c.*

a *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Later. par. 6. c. 1. vide Magistr. 4. sent. dist. 35. § solet etiam quæri.* b *al. habeatur expressum.* c *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lateran. part. 6. c. ca. 13.* d *Bauaren. al Banaten. sed Beluacen. Baionen. Batonien. & Baren cætera reiicienda sunt.* e *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lateran. p. 6. c. 16.* f *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil.*

quòd

quòd T. vxorem suam in adulterio deprehensam, de tui antecessoris adsensu abiecit: quæ postmodum *a* accepit habitum monachalem: sed dictus T. antè, quàm illa decederet, aliam *b* superinduxit: & plures suscepit filios ex eadem: [1 *& infrà.*] Fra. t. igitur resp. quòd illos debes ab inuicem separare. Idem verò vir, indicta ei de adulterio pœnitentia, aliam ducere poterit in vxorem.

[1 *Cæterum quia supradicta mulier decessit, quid super secunda copula fieri debeat, sedem duxisti ap. consulendam.*]

CAP. V.

Qui viuente vxore legitima cum secunda contrahit adultera, etiam prima mortua separabitur à secunda, etiam si longo tempore ei cohabitauit, & filios ex ea suscepit.

Idem *c*.

CVm *d* haberet vxorem legitimam A. nomine I. lator præsentium, cùm M. adulterium perpetrauit. Cumq; super hoc fuisset in ius vocatus, abiurauit adulterã, & postmodum iuramento contempto viuente legitima, cum ea matrimonium contrahere, & ipsi diu cohabitare præsumpsit: demũ prædicta A. de præsenti luce subtracta, memoratus I. cum adultera per decenniũ est commoratus, de qua decem filios procreauit. Tale ergo damus consul. t. responsum, vt separentur *e* omnino: & eis iniuncta pœnitentia, perpetua continentia indicatur, præsertim cùm in dies suos ambo processerint, & tam diu publicè in adulterio, & periurio ex certa scientia perdurantes, ecclesiam in graui scandalo perturbauerint. Nosti enim quòd Leo papa statuit, vt nullas ducat in matrimonium, quam adulterio polluit. & quòd hic plus processum fuit, quàm si fides præstita duntaxat fuisset adulteræ, vt defuncta legitima eam duceret in vxorem, cum eadem etiam prima *f* viuente quasi matrimonialiter mœchæ mœchus adhærere præsumpsit, & sacramentũ suum temerè violare: quod vtiq; connubium (vbi etiam nulla intercessit *g* religio iuramenti) tam *h* Gregor. papa, quàm Triburien. synodus *i* detestatur, & vtrunq; hoc modo coniunctum præcepit publica pœnitentiæ *k* subijci, ac perpetuò sine vlla spe coniugij permanere. Nec aliquod eisdem I. & M. adminiculum adferunt, vt simul maneant, quòd decennio cohabitauerunt *l* ad inuicem, ac decem filios susceperunt, *m* cum multiplicitas prolis ita susceptæ magis eorum crimen exaggeret: & diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet. Solicitudinis tamen tuæ intererit, vt vterque liberis suis secundum quod eis suppetunt facultates, necessaria subministret.

CAP. VI.

Si quis mortua vxore contrahit cum ea, quam viuente vxore sine fidei donatione cognouerat, tenet matrimonium, dummodo in mortem defunctæ neuter fuerit machinatus.

Innocentius III. *episcopo Spoletano.*

SIgnificasti *n* nobis, quòd cùm P. ciuis Spoletanus, quandam M. mulierem duxisset legitimè in vxorẽ, ea relicta, cuidam meretrici adhæsit: [1 *& infrà.*] Verùm cùm vxor ipsius esset viam vniuersæ carnis ingressa, meretricem, cui adhæserat, desponsauit. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quòd nisi alter eorum in mortem vxoris defunctæ fuerit machinatus, vel ea viuente sibi fidem *o* dederit de matrimonio contrahendo, legitimum iudices matrimonium supradictum, excommunicato munus absolutionis (si petierit) iuxta formam ecclesiæ impensurus.

[1 *Et cùm ab eius contubernio ad thorum non posset legitimum reuocari, vos in eum excommunicationis sententiam protulistis.*]

CAP. VII.

Si quis viuente prima secundam huius rei insciam duxerit vxorem: mortua prima, licitè remanet cum secunda, nouo consensu interueniente.

Idem *Messanen. capitulo.*

VEniens *a* ad præsentiam nostram G. laicus humili insinuatione monstrauit, quòd cùm in ciuitate Lemouicen. quandam sibi matrimonialiter copulasset, ab ea recedens Messanam aduenit, vbi M. mulierẽ insciam quòd aliam haberet vxorem, sibi solenniter copulauit: verùm cùm eidem pœnitentia fuisset iniuncta, vt ad legitimam rediret vxorẽ, & ipse propter hoc in suam patriam redijsset, vxorem suam inueniens carnis debita persoluisse, ad Messanam redijt ciuitatem, & supradictæ M. tanquam legitimæ cohabitauit vxori: [1 *& j.*] Licet autem viuente vxore legitima prædictam M. sibi copulare nequiuerit in vxorẽ, quia tamen vxore defuncta, vtpote à lege ipsius solutus, in eadem M. de nouo potuit matrimonialiter consentire, dummodo nõ præstiterit fidem adulteræ, vel machinatus fuerit in mortẽ vxoris: mandamus quatenus si est ita, eidẽ G. vt supradictæ M. adfectu adhæreat coniugali, licentiã concedatis.

[1 *Nunc autem impositam sibi pro priori excessu pœnitentiam agens humiliter & deuotè cohabitandi eidem M. à nobis licentiam postulauit.*]

CAP. VIII.

Contrahens cum secunda viuente prima, quam tamen non cognouit, nec ante contractum nec post, mortua prima potest contrahere cum secunda.

Gregorius IX. *fratri R.*

SIquis vxore viuente fide data promisit aliam se ducturum, vel cum ipsa de facto contraxit, si nec ante nec post (legitima eius superstite) cognouit eandem: quamuis vtrique ipsorum pro eo, quòd in hoc grauiter deliquerint, sit pœnitentia iniungenda: non est tamen matrimonium quod cum ea contraxit; post vxoris obitum dirimendum. Cæterùm tolerari non debet si prius, vel postea dum *b* vixerit vxor ipsius, illam adulterio polluisset.

DE CONIVGIO *c* LEPROSORUM.

TITVLVS VIII.

CAP. I.

Lepra superueniens non dissoluit matrimonium, nec matrimonij effectum: ideo ad inuicem maritali adfectione coniuncti se tractare debent, aut ad perpetuam continentiam veniendam induci.

Alexander III. *Cantuarien. archiepiscopo.*

PEruenit *d* ad nos, quòd cùm hi, qui lepræ morbum incurrunt, de cõsuetudine generali, à communione hominum separentur, nec vxores viros, nec viri vxores taliter ægrotantes sequuntur. Quoniam igitur cùm vir & vxor vna caro sint, non debet alter sine altero esse diutius: mandamus, quatenus, vt vxores viros, & viri vxores, qui lepræ morbum incurrũt, sequantur, & eis coniugali adfectione ministrent, solicitis exhortationibus inducere non postponas. Si verò ad hoc induci non potuerunt, eis arctius iniungas, vt vterque altero viuente continentiam seruet. Quòd si mandatum tuum seruare contempserint, vinculo excommunicationis adstringas.

---

a *suscepit.* b *superduxit.* c *In veteri compil. hoc caput Cælestin. III. præcedens verò Clementi III. tribuitur.* d *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* e *vide Bart. in l. Claudius. D. de his quibus vt indignis.* f *Vox prima deest in antiquis, nec debet esse, vt constat ex glossa, verbo eadẽ.* g *Intercessisset.* h *vide Hostiensem hic inducentem varias Gregorij auctoritates.* i *Cap. 40. & c. 51.* k *publicè.* l *cohabitauerint.* m *susceperint.* n *Ca. 2. eod. tit. in 3. compil.* o *dederint.*

a *Ca. 2. eod. tit. in 3. comp.* b *vixit.* c *Vide B. Thom. 4. sent. dist. 32. q. 1. art. 1.* d *Ca. 1. eod. tit. in 1. comp. & post Conc. Later. par. 37. cap. 2.*

CAP. II.

Coniuges propter lepram separandi non sunt à coniugio, & contrahere possunt matrimonium: & inuicem sibi reddere debitum teneantur.

Idem *Baionen.* a *episcopo.*

QVoniam nemini licet (excepta causa fornicationis) *b* vxorem dimittere: constat quòd siue mulier lepra percussa fuerit, seu alia *c* graui infirmitate detenta: non est à viro propterea separanda, vel etiam dimittenda. Leprosi autē si continere nolunt, & aliquam quæ sibi nubere velit, inuenerit, liberum est eis ad matrimonium conuolare. Quòd si virum siue vxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus à sono carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli, qđ exigitur, est soluendū: cui præcepto nulla in hoc casu exceptio inuenitur.

CAP. III.

Sponsalia de futuro præcisè non compellunt ad contrahendū matrimonium cum leproso, lepra post sponsalia superueniente.

Vrbanus III. *episcopo Florentino.*

LIteras: *d* [1 *& §.*] Quia postulasti, vtrum si post sponsalia de futuro inter legitimas personas contracta, antequam à viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alius ad consummandam copulam maritalem compelli debeat: respondemus, quòd ad eam accipiendam cogi non debet, cùm nondum inter eos matrimonium fuerit consummatum.

[1 *Tua frater. debita benignitate suscepimus, quibus certiores de sinceritate fidei tuæ, & deuotionis affectu, ad honorem & commodum tuum abundantius prouocamur. Verum.*]

DE CONIVGIO SERuorum *e.*

TITVLVS IX.

CAP. I.

Seruus contradicente domino matrimonium contrahere potest, sed propter hoc non liberatur à seruitijs domino debitis.

Hadrianus *Sanctæburgen.* e *archiepiscopo.*

DIgnum est: *f* [1 *& infrà.*] Sanè iuxta verbum Apostoli, sicut in Christo Iesu, neq; liber, neq; seruus est à sacramentis ecclesiæ remouendus, ita nec inter seruos matrimonia debent vllatenus prohiberi, & si contradicentibus dominis & inuitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissoluenda. Debita tamen & consueta seruitia non minus debent propriis dominis exhiberi.

[1 *Et à rationis tramite non discordat, quod ea quæ dubietatis in se videntur scrupulum continere, ad ap. se. iudicium referantur, vt inde Christi fideles in dubijs certitudinem se gaudeant inuenire, unde noscuntur magisterium fidei suscepisse. Tua verò f. de seruorum coniugijs quæ inuitis & contradicentibus dominis contrahuntur, quid fieri debeat apostolatui nostro, sicut bene meminimus requisiuit, super quo tibi duximus respondendum.*]

CAP. II.

Separatur matrimonium, quando liber ignoranter cum ancilla contraxerit, nisi postea hoc sciens illam cognouit.

Alexander III. *Præposito & Priori Mortarien.*

PRoposuit *g* nobis M. mulier, quòd cùm vir eius cum ea diutius permansisset, notam ei seruilis *h* conditionis obiecit, asserens eam esse ancillam, quam liberam esse credebat, cùm eam duxit in vxorem: [1 *& infrà.*] Mandamus, quatenus si constiterit, quòd idem vir præfatam mulierem postquam istā audiuit esse ancillam, carnaliter cognouit, ipsum monitione præmissa *a* compellas, vt eam sicut vxorem maritali affectione pertractet. Si verò aliter fuerit, & sententiam diuortij proferri contingat, *b* mulieri pecuniam, quam præfato viro pro dote concessit, restitui faciatis.

[1 *Cùm autem in præsentia ven. f. n. Astiensis episcopi tractaretur negotium, mulier quia ibi grauari timebat, ad nostram audientiam appellauit. Quia igitur tam ea quam viro suo viuente post aliquantulam moram præfatus vir inconcussa lite recessit. d. v. per a. s.*]

CAP. III.

Si consuetudo est in loco, quòd partus conditionem patris sequatur natus ex libero & ancilla liber est, & vt liber matrimonium contrahit.

Vrbanus III. *Ariminen. episcopo.*

LIcet: *c* [1 *& §.*] Sanè super eo, quod fuit propositum, an mulier possit diuortium postulare, pro eo, quòd vir, cum quo suæ conditionis ignara contraxit, seruus monasterij proponatur, cùm econtra idem vir patrem suum, cuius conditione secundum leges *d* prouinciæ, sequeretur, tempore mortis pro libero se gessisse, & iam elapso decennio, nec patris, nec suo nomine se status controuersiam passum constanter affirmet. Videtur nobis ratione temporis, & fauore libertatis, pro parte viri securius iudicandum.

[1 *Ad ea super quib. nos f. tua consulere voluit, te sufficere arbitremur: quia tamen ad maiorem certitudinem iudicium nostrum pastorali solicitudine requiris, nos ad inquisitionis vestras officij nostri sine debito respondemus.*]

CAP. IIII.

Si liber contraxit cum ancilla ignoranter, & ex quo sciuit, non consensit, separatur matrimonium, & cum alia contrahere poterit.

Innocentius III. *H. episcopo.* e

AD nostram noueris *f* audientiam peruenisse, quòd G. presbyter cardin. apost. sed. leg. R. militem à muliere quadā propter conditionis separauit errorē. Ideoq; mandamus, quatenus si constiterit quòd miles ignoranter contraxit *g* cum ancilla, ita quòd postquā intellexit conditionem ipsius, nec facto, nec verbo consenserit in eandem, propter quod per cardin. eundem ab eius fuerit consortio separatus, contrahendi cum alia liberam ipsi concedas auctoritate apostolica facultatem.

DE NATIS EX LIBERO ventre.

TITVLVS X.

CAP. I.

Natus ex libera vel liberta, liber est.

Gregorius *h*

INdecens esse credimus, vt progeniti ex liberta, siue libera, filij ad seruitium retrahantur. Propterea tibi præcipimus, vt si documenta nulla sint ab ecclesiæ parte, quæ documentis huiusmodi debeant obuiare, ab eius molestia sine aliqua retractatione compescas eandem. durum est enim, vt si alij pro mercede libertates tribuunt, ab ecclesia, à qua tueri debent, reuocentur.

a *Baronen.* b *Ca. 2. eod. tit. in 1. comp. & post Conc. Later. p. 37. c. 3.* c *aliqua.* d *Ca. 3. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. p. 50. c. 63.* e *Salzeburgen. al. Saliburgen. al. Salesburgen.* f *Vide Magist. & ibid Doctores 4. sent. distin. 36.* g *Ca. 2. eod. tit. in 1. comp.* h *vox seruilis deest in omnibus antiquis codicibus.*

a *cogatis.* b *contigerit.* c *Cap. 3. eod. tit. in 1 compil. vide B. Thom. 4. sent 36. q. 1. art. 4. & omnino textum & ibi gloss. Aret. & Doct. in § 1. Instit. de ingenuis.* d *legem.* e *In antiq. libris, vt plurimū ita: N. episcopo.* f *Cap. vn. eod. tit. in 3. compil. vide Sot. 4. sent. dist. 35. q. 1. art. 2.* g *contraxerit.* h *In aliquot vet. codicib. additur nonus: sed mendosè. cū sit Greg. 1. lib 1. ep. 53. registr. Ivo p. 16. c. 73. & c. vn. eod. tit. in 1. comp.*

DE

DE COGNATIONE *a* ſpirituali.

TITVLVS XI.

CAP. I.

Filij duorum compatrum, per quorum neutrum deuentum eſt ad compaternitatem, licitè contrahunt, niſi conſuetudo repugnet: ſeparantur autem ſi per eorum alterum vel vtrunque compaternitas eſt contracta. hoc dicit, cum ea, ſuper eod. infrà. eod.

Alexander III. *Saler. archiepiſcopo.*

VTrum autē *b* filij aut filiæ ante vel poſt compaternitatem geniti poſſint ad inuicem copulari, canones ſecundum diuerſorum locorum conſuetudines contrarij inueniuntur. Et licet primus canon exinde editus, natos poſt compaternitatem ad inuicem copulari prohibeat: alter tamen canon poſterius editus, primum videtur corrigere: per quem ſtatuitur, vt ſiue ante, ſiue poſt compaternitatem geniti ſunt, ſimul poſſint coniungi, excepta illa perſona duntaxat, per quam ad compaternitatē venitur. Vnde nobis videtur, vt ſecundum poſteriorem canonem debeat obſeruari: Niſi conſuetudo eccleſiæ, quæ ſcandalum generet, aliter ſe habere noſcatur.

CAP. II.

Compaternitas ſciēter vel ignoranter ſuperueniens inter coniuges, coniugium non diſſoluit.

Idem *eidem.*

SI vir vel mulier ſcienter, *c* vel ignoranter filium ſuum de ſacro fonte ſuſceperit, an propter hoc ſeparari debeant? Conſult. t. t. reſpond. quòd quamuis generaliter ſit inſtitutum vt debeant ſeparari, quidam tamē humanius ſentientes, aliter ſtatuerunt. Ideo nobis videtur, quòd ſiue ex ignorantia, ſiue ex malitia id fecerint, non ſunt ab inuicem ſeparandi, nec alter alteri debitum debet ſubtrahere, niſi ad continentiam ſeruandam poſſint induci: quia ſi ex ignorantia id factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur. ſi ex malitia, eis ſua fraus non debet patrocinari vel dolus.

CAP. III.

Filij duorum compatrum, per quorum neutrum deuentum eſt ad compaternitatem, licitè inuicem contrahunt matrimonium, ſi tamen ſubeſt conſuetudo impediens & dirimens talia matrimonia, ſeruanda eſt loci conſuetudo. hoc dicit ſecundum intellectum magis communem, attingendo mentem capituli.

Idem *Vigilien. epiſcopo.*

SVper eo *d* quòd à nobis tua fraternitas requiſiuit de duorū compatrum filijs: Reſpondemus, quòd ſi tales filij fuerint, per quorum alterum, vel vtrunq; parentes ad compaternitatē venerunt, eos coniungi nulla ratione ſuſtineas, & coniunctos pontificali auctoritate non differas ſeparare. Cæterum ſi per neutrum eorum ad compaternitatem ventum fuerit, de his te volumus conſuetudinem tuæ metropolitanæ eccleſiæ vel aliarum circumpoſitarum inquirere, & diligētius imitari, ita quòd ſi eiuſdē eccleſiæ conſuetudo habeat inter eos non ſuſtinere coniugium fieri, nec factum firmitatis robur habere: tu ſimili modo in eccleſia tibi commiſſa coniugium huiuſmodi fieri non permittas: & ſi quos taliter coniunctos inueneris, iuxta earundem eccleſiarum conſuetudinem ipſos ſeparare *e* ab inuicem non *f* omittas. Verùm ſi de conſuetudine habeatur, vt talia coniugia permittantur in eccleſia tua diſſimulare poteris, ita quòd nec contradicere, nec tuum videaris præſtare adſenſum: quia ſicut graue eſt antiquā conſuetudinem circumadiacentium eccleſiarum ſuper his contemnere, ſic quoque grauius videtur, ſi propter eam huiuſmodi coniugiis tuum indulges adſenſum, cùm poſſet ſic in exemplum adſumi.

CAP. IIII.

Inter patrem baptizati & vxorem leuantis prius ab eo cognitam, contrahitur compaternitas efficax ad matrimonium dirimendum.

Clemens III.

MArtinus *a* Bertham duxit vxorem, Tebergam ſibi copulauit Lotharius, qui Berthæ & Martini filium de ſacro fonte ſuſcepit. L. verò & B. ſublatis de medio, M. cùm T. præfata cōtraxit. Nos autem conſult. t. t. duximus reſpondendum, quòd cum ſecundum verbum domini vir & mulier efficiantur per connubium vna caro, liquidum eſt Tebergam non poſſe matrimonialiter copulari Martino, qui compater eius fuerat, cum quo vna caro Teberga noſcitur extitiſſe.

CAP. V.

Compaternitas per catechiſmū contracta impedit matrimonium contrahendum, ſed contractum non dirimit.

Idem.

COntracto *b* matrimonio inter P. & A. vxorem ſuam, quidam conſanguinei eiuſdē A. contra matrimoniū obiecerunt, quod eadem in primo ſacrati ſalis pabulo filiū quondam *c* concubinæ ipſius P. tenuit: [1 *& infrà.*] Verum, ſi conſtaret vera eſſe, quæ diximus, non ideo tamen contractum matrimonium ſolueretur: quæ res vix contrahendo matrimonio impedimentum adferret. Ideoq; mandamus, quatenus præfato P. auctoritate noſtra iniungas, vt memoratam A. ſicut vxorē maritali adfectione pertractet, & carnale debitum ab ea licenter exigat & perſoluat, ſiue ipſam ante matrimonium contractū cum P. ſiue poſtea cōſtiterit hoc egiſſe: dum tamen, ſi in fraudem hoc fecerit cauſa matrimonij ſeparandi, pœnitentiam pro præſumtione accipiat, matrimonio in ſua firmitate durante.

[1 *Cùm fuit primum in eccleſia Dei inductum, & propter hoc tuam præſentiam adeuntes, dicebant ipſam debere à viro per tuum iudicium ſeparari. Tua vero f. ſicut accepimus, cauſa non cognita iis carnale commercium interdixit, prohibens etiam ipſi P. ne debitum ab vxore requireret.*]

CAP. VI.

Inter patrem baptizati & leuantem ſeu tenentem baptizatum, contrahitur cognatio ſpiritualis valida ad impediendum & dirimendum matrimonium poſt contractum.

Innocentius III. *Epiſcopo & archidiacono Lincolnien.*

VEniens *d* ad apoſtolicam ſedem C. *e* Anglicus [1 *& i.*] Mandamus, quatenus, ſi conſtiterit H. mulierem prædicti viri filium de ſacro fonte leuaſſe antequàm eam deſponſaſſet vxorem, vos inter eos diuortium adp. poſtpoſita celebretis.

1 *Natione, nobis expoſuit quod cùm olim in adoleſcentia conſtitutus mulieri cuidam adhæſiſſet, quam tamen quidam alius ante cognouerat, de conſilio matris ſuæ factum eſt vt eadem mulier quendam puerum quem de alia ſoluta ipſe ſuſceperat, de ſacro fonte leuaret, ad ſuſpicionem & infamiam vtriuſque delendam. deinde verò cum in eius amore vehementius exarderet, abſque conſilio amicorum eam clanculo deſponſauit. Cùmque prolem ex ea procreare non poſſet, & increpationes à patre ſuo grauiſſimas ſuſtineret, quod eam deſponſando deliquerat reuoluens in animo, ipſa dimiſſa cauſſa orationis Hieroſolymam eſt profectus. Verùm cum idem rediens de partibus tranſmarinis, prolem eam ſuſcepiſſe ab alio inueniſſet, ei noluit adhærere: ſed propter*

---

a *De mat. huius tit. prat. Doct. vide Theol. & præ alijs B. Thom. & Sot. 4. ſentent. diſt. 42.* b *Ca. 1. eod. tit. in 1. comp. & poſt Conc. Later. ſub Alex. III. p. 32. c. 1* c *Ca. 2. eod. tit. in 1. comp.* d *Ca. 3. eod. tit. in 1. comp. Vide Trid. conc. initio tituli citatum.* e *ſeparari.* f *dimittas.*

a *Cap. 1. eod. tit. in 2. comp.* b *Cap. 2. eod. tit. in 2. comp. Vide citatos in c. proximo præcedenti.* c *al. quendam.* d *Ca. 1. eod. tit. in 3. comp. concordat. Concil. Trid. ſeſſ. 24. de reform. matr. c. 2. adde citatos in ſuperioribus.* e *E.*

adulterium quod commiſiſſe taliter videbatur ea omnino dimiſſa, ad longinquam ſe tranſtulit regionem : & ad Ebugien. tandem veniens ciuitatem, quandam ibidem cum terra & dote decenti ſibi matrimonialiter copulauit, de qua prolem ſe confeſſus eſt ſuſcepiſſe. Ea propter f. v. per ap. ſ.]

CAP. VII.

Si filij duorum compatrum, per quorum alterum deuentum eſt ad compaternitatem, matrimonium contrahant, ſeparantur: & tempore contractus ſcientes impedimentum, illud denunciare tenentur.

Idem *magiſtro S. cano. Herforden.*

TVa *a* nos duxit diſcretio cōſulendos; an natus ante compaternitatem, filiam compatris patris ſui vel commatris ſibi poſſit matrimonialiter copulare? & ſi *b* contraxit, an debeant ſeparari? & an conſcij talis matrimonij teneantur illud in publico accuſare? Super quo reſpondemus, quòd huiuſmodi perſonæ non poſſunt matrimonium contrahere: & ſi contraxerint, poſſunt ab inuicem ſeparari: & qui contractum ſciuerint, debent eccleſiæ illud nunciare.

CAP. VIII.

Inter baptizatum & filium baptizantis, oritur cognatio ſpiritualis, impediens & dirimens matrimonium inter eos contrahendum. hoc dicit.

Gregorius IX.

EX literis *c* veſtris accepimus, quòd cum Martha mulier coram officiali Cantuarien. Alanum peteret in virum, & ſe affidatam ab eo ac carnaliter cognitam, per teſtes idoneos probauiſſet: dictorū tandem teſtium depoſitionibus publicatis, idem A. excipiendo propoſuit, quòd eam habere non poterat in vxorem, pro eo, quòd ipſum pater mulieris eiuſdem, qui ſacerdos extitit, *d* baptizauit. Sed cùm idem officialis exceptione huiuſmodi non admiſſa definitiuam tulerit ſententiam contra ipſum, & idem ad ſedem apoſtolicam adpellauerit: Mandamus, quatenus ſi eſt ita, eundem A. ſuper hoc ab impetitione mulieris abſoluatis ipſius; eidem mulieri perpetuum ſilentium imponentes.

DE COGNATIONE *e* legali.

TITVLVS XII.

CAP. I.

Inter adoptatum & filium adoptantis non poteſt durante adoptione conſiſtere matrimonium.

Nicolaus *ad conſulta Bulgarorum.*

SI qua *f* per adoptionem mihi ſoror eſſe cœperit, quandiu durat adoptio inter me & ipſam, nuptiæ conſiſtere non poſſunt.

DE EO *g*, QVI COGNOVIT conſanguineam vxoris ſuæ, vel ſponſæ.

TITVLVS XIII.

CAP. I.

Adfinitas ſuperueniens poſt matrimonium contractum non ſoluit matrimonium, ſed exactionem debiti impedit, & crimen inceſtus inhabilitat quo ad matrimonium contrahendum.

Ex Concilio apud *h* Metiam.

SI quis *i* cum filiaſtra ſua ſcienter fornicatus fuerit: Nec à matre debitū petere, nec filiam vnquam habere poteſt vxorem: nec filiaſtra, nec illæ vllo vnquā tempore alij, ſe poterunt matrimonio copulare.

CAP. II.

Adfinitas ſuperueniens etiam per illicitum coitum, diſſoluit ſponſalia de futuro, ſed non matrimonium: & inceſtuoſus contrahere non poteſt.

Alexander III. *Pictauien. epiſcopo.*

VEniens *a* ad nos præſentium lator: [1 & ſ.] Inquiſ. t. t. reſp. quòd ſi matrem ſponſæ ſuæ cognouit, & *b* ſponſæ nunquam carnaliter adhæſit imponenda eſt ei pœnitentia paulo maior, quàm pro adulterio: qua peracta, vel parte ipſius, poterit ex diſpenſatione, cum alia matrimonium contrahere. Cæterùm ſi ſponſam cognouit, antequam matrem vel poſt, nunquam eam, vel aliam poteſt accipere in vxorem.

[1 *Nobis tuæ f. literas præſentauit, ex quarum tenore perpendimus quod quandam in vxorem duxerat, quam quidam ſuaſerunt per menſem quo eam duxerat non cognoſcere. Contingit autem ſicut dicit, quod pater ſponſæ duxit vxorem ſuam quæ ſponſæ mater erat, quam in eius lecto iacentem diabolo ſuadente cognouit, Tranſacto verò menſe tam pater quàm alij propinqui coegerunt vt cum ea matrimonium conſummaret, quod facere noluit donec tecum ſuper hoc loqueretur.*]

CAP. III.

Non ſeparatur matrimonium ad dictum vnius adferentis adfinitatem inter coniuges præceſſiſſe.

Idem.

DE illo, *c* qui vxorem fratris, antequam ei matrimonio iungeretur ſe propoſuit cognouiſſe: Reſpondemus, quòd niſi hoc publicum & notorium fuerit, aut idoneis teſtibus comprobatum: prædictum matrimonium occaſione illa ipſum impetere non permittas.

CAP. IIII.

Inceſtuoſus matrimonium contrahere nō debet: ſed ſi contrahit, tenet: & tunc tenetur reddere, ſed non poteſt debitum exigere, & non minus tenetur vxori neceſſaria adminiſtrare.

Celeſtinus III.

TRanſmiſſæ *d* nobis tuæ literæ demonſtrarunt, quòd C. vxore ſua defuncta, filiam eius priuignam, videlicet propriam, copula carnali cognouit: poſtmodum aliam accipiens in vxorem, cum priuigna publicè tanquam canis ad vomitum rediens, illicita rem committere non expauit. Quia verò ſuper his conſilium requiſiſti, præſenti pagina reſpondemus, quòd legitimæ vxori cohabitans, & neceſſaria ſubminiſtrans, non cognoſcat eam, quandiu vixerit, niſi ab ea fuerit requiſitus, & tunc ad ipſam non ſine graui cordis dolore accedat: qui etiam pro inceſtu & adulterio, donec cum ea permanſerit, iuxta moderamen tui arbitrij pœnitentiam ſpe coniugij permanebit.

CAP. V.

Non ſeparatur matrimonium ad confeſſionem coniugum, qui dicunt adfinitatem præceſſiſſe, etiam ſi rumor viciniæ conſentiat Et eſt caſus multum allegabilis & notabilis.

Idem.

SVper *e* eo quòd poſtulas, vtrum coniugatus, qui ante contractum matrimonium vxoris ſuæ conſanguineam carnali commixtione cognouit, cùm id fateatur vterque, & aliqua pars viciniæ hoc acclamare dicatur, ſit ab vxore ſua iudicio eccleſiæ ſeparandus. Tuæ fra. reſpondemus: *f* quod propter eorum confeſſionem tantum, vel rumorem viciniæ, ſeparari, non debet: cum & quandoque nonnulli inter ſe contra matrimonium velint colludere, & ad confeſſionem

a *Ca. 2. eo. tit. in 3 com. Vide Sot. 4. ſent. diſt. 42. q. 1. art. 3.* b *contraxerint.* c *Ca. 1. De cogn. ſpirit. lib 6. B. Thom. 4. ſent. diſt. 42. q. 1. art. 2. & Durandum ead. diſtin. q. 1.* d *extiterat.* e *vide Magiſtr. 4. ſent. diſt. 42 & ibi 13. Tho. q. 2. art. 1. 2. & 3. & Durandum q. 1.* f *Ca. vnic. eod. tit. in 1. comp.* g *Vide Conc. Trid. ſeſſ. 24. de refor. cap 4.* h *Med. al. Mentian.* i *Cap. 1. eod. tit. in 1. comp. Vide Burc. lib. 19. decr. c. 5. tit. de fornicatione, &c.*

a *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & poſt. Conc. Later. p. 12. cap. 4.* b *al. ſi ſponſa.* c *Ca. 2. eo tit. in 2. compil.* d *Ca. 3. eod. tit. in 2. compil. Præ alijs vide Sot. 4. ſent. diſt. 37. q. 1. art. 3.* e *Ca. 4. eod. tit. in 1. compil.* f *reſcribimus.*

incestus facilè prosilirent, si suo iudicio crederent per iudicium ecclesiæ concurrendum. Rumor autem viciniæ non adeò est iudicandus validus, quòd nisi rationabiles *a* & fide dignæ probationes accedant, possit bene contractum matrimonium irritari *b*

CAP. VI.

Affinitas superueniens non dissoluit sponsalia de præsenti.

Innocentius III. *præposito Magdeburgensi.*

DIscretionem *c* tuam: [1 *&c.*] Sanè ex parte tua fuit propositum, quòd quidam cum muliere quadam legitimè per verba de præsenti contraxit, quam postmodum à se incognitam, cuidam consanguineo suo tradidit in quantum potuit renitentem. Ille verò cum ipsa, licet inuita matrimonij solennia celebrauit: sed mulier quam citò fuit reddita libertati, aufugit ab eo, & se priori viro restitui postulauit. Nos igitur inquisit. t. t. respond. quòd & viro pro tam turpi facinore grauis est pœnitentia iniungenda, & mulier propter publicam *d* honestatem est monenda sollicitè, vt nec primum repetat, cuius consanguineus eam licet inuitam cognouit: nec redeat ad secundum, cui non potest propter *e* reatum adulterij commisceri: sed in continentia maneat, donec prior fuerit viam vniuersæ carnis ingressus. Quòd si forsitan ad id induci nequiuerit, vir prior cogatur redire ad ipsam, & maritali eam affectione tractare: cùm adulterium ei non possit obiicere, qui eam adulterandam tradidit, præsertim inuitam. Nam & si secundum * euangelicam veritatem nunquã nisi propter fornicationis *f* causam, aut vir vxorem aut vxor possit dimittere virum: non tamen semper propter causam eandem, vel vxor virum, vel vir dimittere potest vxorem, cùm possit exceptione, vel replicatione legitima impediri. Sed nec affinitas, quæ post contractum legitime *g* matrimonium inter virum & vxorem iniquè contrahitur, ei debet officere, quæ huiusmodi iniquitatis particeps non existit, *h* cum suo iure non debeat sine sua culpa priuari: quanquam à quodam prædecessore nostro dicatur in simili casu fuisse distinctum, vtrum incestus vel adulterium manifestum fuerit, an occultum: aliis asserentibus inter gradum proximum & remotum esse potius distinguendum.

[1 *In domino commendamus, quod in his quæ dubia reputas vel obscura, sedem consulis ap. vt in eis de cætero ipsius auct. procedas.*]

CAP. VII.

Copula carnalis habita cum puella septem annorum, dirimit matrimonium postea contractum cum consanguinea. hoc dicit secundum vnum intellectum.

Idem *Bisuntinen. archiepiscopo.*

FRaternitati *i* tuæ: [1 *&c.*] Diuortij sententiam approbamus, quam in eum canonicè promulgasti, qui illam sibi postea copulare præsumpsit, cuius antea sororem adhuc septennem contractis sponsalibus extraordinaria libidine noscitur polluisse.

[1 *Super tribus capitulis sed. apost. consulentes, ad cunctu consilium est in rebus dubiis à cunctis fidelibus recurrendum, scriptu præsentibus respondemus. In primo.*]

CAP. VIII.

Affinitas causata ex copula illicita, rumpit sponsalia præcedentia, & priuat facultate contrahendi matrimonium.

Idem *episcopo Gerunden.* a

EX literis *b* fraternitatis tuæ accepimus, quòd G. lator earum matrem puellæ, quam intra nubiles annos desponsauerat in vxorem, carnaliter sæpè cognouit & pòst carnali cõmixtione puellam tractauit adultam: [1 *&c.*] Nos autem eidem viro pœnitentiam iniungi fecimus pro peccato: consul. t. respondentes, quòd eis ab inuicem separatis, mulier alteri viro non nubat, si postquam nouit viri & matris delictum, ei non erubuit cõmisceri. Vir etiam & mater mulieris nunquã debent ad alias nuptias conuolare, sed semper continentiam seruare tenentur, & enorme deflere delictum, quod pro nefanda libidine contraxerunt, præsertim si circa personas huiusmodi de lapsu carnis minimè timeatur.

[1 *Vnde ipsius viri anima prouideri humiliter postulasti, & vtrum mulieri ad secundas nuptias eo viuente liceat conuolare, cum hoc factum publicum & notorium habeatur.*]

CAP. IX.

Idem quo ad titulum dicit quod decre. s. prox.

Idem *archiepiscopo Magdeburgen.*

VEniens *c* ad apostolicam sedem E. laicus nobis proposuit, quòd cum tempore infantię suæ quandam puellam se ducturum iurauerit in vxorem, quàm cito ad legitimam peruenisset ætatem: pater puellæ consideratione huiusmodi fideiussorũ obligatione hincinde firmata, eum in propriam domum recepit, & nutriuit insimul cum puella: deinde ex conuersatione diuturna sorori puellę carnaliter se coniunxit, tandem amicorum suorum deuictus instantia, quam iurauerat in vxorem accepit: & nuptiis celebratis, quando se illi opportunitas ingerebat, cognoscebat vtramque. Verùm licet in præsentia tua super hoc fuerit accusatus, conuinci tamen non potuit, nec suum voluit confiteri delictum: nunc autem reuersus ad cor, pœnitens de commissis, salutis suæ consilium requirit impendi. Cum igitur non tantum à malo, sed ab omni specie mali præcipiat Apostolus *d* abstinere: mandamus, quatenus prædicto E. pro huiusmodi enormitatis excessu iniuncta pœnitentia competenti, consulas ei, monens illum salubriter, & inducens, vt de cætero abstineat ab vtraque.

CAP. X.

Affinitas superueniens, non dissoluit matrimonium.

Idem *archiepiscopo Strigonien.*

TVæ fraternitatis *e* deuotio postulauit, vtrum is, qui cum sorore legitimæ coniugis fornicatur, cum vxore possit postmodum commorari, & exigere debitum, ac soluere requisitus. Nos igitur respondemus, quod vxor & à commixtione viri abstineat propter publicam honestatem, & in continentia maneat, donec vir viam vniuersæ carnis ingressus fuerit, diligentius est monenda. Quòd si fortè commonitioni parere recusans talis fuerit, vt de lapsu timeatur ipsius, vir eius poterit & debebit eum Dei timore debitum ei soluere coniugale, cùm affinitas post matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non existit.

CAP. XI.

Summatum est s. capitulo proxime.

Gregorius IX. *episcopo Pictauien.* f

IOrdanæ *g* mulieris petitio continebant, quòd I. laicus cum ipsa, quæ nondum decimum ætatis suæ annum compleuerat, per verba de futuro contraxit, & ea

---

a *probabiles, in aliquot Codicib.* b *Bald. in l. 1. C. de probat. et l. eo quidem C. de accusat.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* d *Vide Concil. Triden. sess. 24. de reformat. matr. c. 3.* e *præter.* * *Matth. 19. Marc. 10. Luc. 16.* f *Vide Concil. Triden. sess. 24. de sacr. matrim. in principio, & cap. 1.* g *legitimum.* h *existat.* i *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil. Sot. 4. sent. dist. 41. q. vn. art. 2. versic. quod si obijcias.*

a *Gerundinen. al. Fertindinen. al. Graden.* b *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. vide Tabiensem in summa. verbo sponsalia. § 9. in quarto modo.* c *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil. vide Couarr. 4. decr. par. 1. c. 5. non longè à principio.* d *1. Thess. 5.* e *Ca. 3. tit. de consangu. & affin. in 3. compil.* f *Pictauiensi.* g *Vide quæ notauimus in ca. à nobis, & c. fin. 1. de despons. impub.*

intra eiusdem anni spacium carnaliter cognita, matrem ipsius sibi matrimonialiter copulare, & ad damnatæ commixtionis amplexus procedere non expauit: & infra. Quare præfata I: supplicauit, vt cùm carnis stimulis resistere nequeat, sibi (ne iure suo sine sua propria culpa fraudetur,) prouidere salubriter dignaremur. Ea propter mãdamus, quatenus (si res ita se habet) vtrunq; ipsorum ad vouendam perpetuam continentiam attente moneas & inducas: & si ad eam induci nequiuerint, memoratum I. iniuncta ei primitus pro commisso incestu pœnitentia competenti) vt eidem cohabitet, & coniugale debitum reddat exactus, ecclesiastica censura compellas.

DE CONSANGVINITATE & adfinitate.

TITVLVS XIIII.

CAP. I.

Separatur matrimonium contractum inter adfines primi generis, & quarti gradus.

Alexand. III. *Castien. abbati* a

EX literis *b* tuis accepimus, quòd cùm quidam secretò quandam viduam subarrasset, & carnaliter cognouisset: [1 & j.] Tandem cùm vir paratus esset eam in conspectu ecclesiæ subarrare: surrexerunt duo proponentes, quod iste qui eam subarrare volebat, priorem virum quarto gradu consanguinitatis attingit. vnus autẽ ita se audiuisse iurauit, alius noluit id iuramento firmare: [2 & j.] Nunc quæstio prima reuixit, & iurauerunt duo coram archipresbytero *c* Plumbarolæ, quòd primus vir fuit superstiti quinto consanguinitatis gradu coniunctus. Quocirca mandamus, quatenus vtramque partem ante tuam præsentiam conuoces, & facias testes coram te iurare: [3 & j.] Inquisita verò diligentius veritate, si per testes circunspectos omni exceptione maiores inueneris, quod primus vir superstitem quarto gradu consanguinitatis adtingit, *d* non differas diuortij sententiam promulgare. æquè enim (vt canones dicunt) abstinendũ est à consanguineis *e* vxoris, vt propriis. Cæterum tuam prudentiam volumus non latere, quod non sunt causæ matrimonij tractandæ per quoslibet, sed per iudices discretos, qui potestatem habeant iudicandi, & statuta canonum non ignorent.

[1 *Et cohabitasset cum ea per annum, Medualdum virum mulieris traxit in causam, proponens quod illam in potestate sua positam quasi fornicariam cognouisset: tunc vir & mulier quasi iuramento firmauerunt, quod ab anno alter & plus in alterius copulam consenserat maritalem, & deinceps sicut vir & mulier habitarent insimul. Cùm autem nec iuramento, nec fidem procurator habuit, exigit eam publicè subarrari quod.*]

[2 *Et ob hoc licet ille præfatam mulierem subarrare distulerit, minimè tamen ab eius cohabitatione discessit. Processu verò temporis ad instantiam Medualdi præfatus vir publicè matrimonium celebrauit, & postmodum ferè per annum cum vxore permansit.*]

[3 *Ad hæc inquiras à quibus & in quib. & quando didicerint, quod testantur. Si verò post motam quæstionem didicerint, non est ad eorum dicta iam dictum matrimonium dissoluẽdum, similiter nec si ab accusatoribus matrimonij didicerint.*]

CAP. II.

Adfinitas superueniens, de qua saltem constat per famam, soluit sponsalia de futuro.

Vrbanus III. *Burdegalen. archiepiscopo.*

SVper eo, *a* quod iuuenem adseris puellam nondum nubilem fide interposita despõsasse, quæ iam facta nubilis eum repetit: & ille excipit dicens, se non debere eam ducere, pro eo quòd postquam puellam adfidauit eandem, carnaliter propinquam ipsius cognouit: Inquis. t. t. respond. quod si manifestum est iuuenem cognouisse propinquã prædictæ puellæ, vel si non est manifestum, fama tamen loci hoc habet, cùm esset sponsa tantummodo de futuro, idem ab eius impetitione debet absolui.

CAP. III.

Si dispensatur cum aliquo, vt possit contrahere in certo gradu, aliàs prohibito, requiritur quod vterq; contrahentium toto gradu distet à stipite, præsertim si hoc habet consuetudo.

Celestinus III.

QVod *b* dilectio & infra. Quæsiuisti, vtrum is, qui à stipite per descendentem lineam, sexto vel septimo gradu distat, possit ei, quæ ex altera parte per lineam descendentẽ ab eodem stipite, secundo vel tertio gradu distat, matrimonialiter copulari propter indulgentiam apostolicæ sedis legati, qua permissum est hominib. terræ illius in sexto gradu coniungi? Quod videtur posse fieri secundum regulam, qua dicitur, Quoto gradu quis distat à stipite, & à quolibet, per aliam lineam descendentium ab eodem: cùm tamen de consuetudine terræ, si quando talis casus emerserit, incolæ propter proximiorem gradum coniunctos separent & impediant copulari volentes. Nos itaq; respondemus, quòd indulgentia illa sic est intelligenda, quòd vterq; coniungendorum distet à stipite sexto gradu. Si verò alter sexto vel septimo gradu distat à stipite, alter autem secundo vel tertio, coniungi non debet. vnde in hac parte consultius duximus multitudini & obseruatæ consuetudini deferendum, quàm aliud in dissensionem & scandalum populi statuendum, quadam adhibita nouitate.

CAP. IIII.

Infideles coniuncti in gradu prohibito à lege canonica, post baptismum non separantur.

Innocentius III. *archiepiscopo & capitulo Tiren.* c

DE *d* infidelibus ad fidem conuersis, vtrum si ante conuersionem suam secundum legis veteris instituta, circa gradus consanguinitatis à canone denotatos coniuncti fuerint, separari debeant post baptismum: Consul. t. duximus respondendum, quòd matrimonium sic contractum, non est post baptismi lauacrum separandum, cum à Iudæis Dominus requisitus, si liceret vxorem ex quacunque causa dimittere, ipsis respondit: Quos Deus *e* coniunxit, homo non separet: per hoc innuens esse matrimonium inter eos.

CAP. V.

Consanguinei mariti cum consanguineis vxoris licitè contrahunt hoc primo. In gradibus prohibitis non possunt matrimonia contrahi, etiam si hoc habeat consuetudo. hoc secundo.

Idem *Rosan.* f *archiepiscopo.*

QVod *g* super his: [1 & j.] Super eo igitur, quòd pater & filius, cum matre & filia, & duo cognati cum duabus cognatis, auunculus & nepos cum duabus sororibus contrahunt matrimonia, *h* taliter tibi duximus respondendum, quod licet omnes consangui-

a *Castinens. al. Calsin.* b *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. sub. Alex. III p. 6 c. 32.* c *Plombada.* d *contingit.* e *In 7. Codicibus manuscr. ita: à consanguineis vxoris & propriis.*

a *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil.* b *Cap. 2. eod. tit in 2 compil. tenendum est, quod decreuit Concil. Lateran. sub Innoc. III. quod refertur j hoc tit. cap. non debet. Adde quæ diximus in tractatu cognationis.* c *Tiron. al. Tirens. al. Turonensi.* d *Cap. 1. eod. tit. in 3 compil. vide Magist. sent. 4. sent. distinct. 39 & ibi D. Thom. q. 1. art. 2.* e *Genes. 2. Matt. 19 Marc. 10.* f *Roffanen. al. Rosamen. al. Pisan.* g *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* h *al. matrimonialiter taliter tibi, &c.*

nei viri ſint adfines vxoris, & omnes conſanguinei vxoris ſint viri adfines. inter conſanguineos tamen vxoris & viri, ex eorundem, ſcilicet viri & vxoris coniugio, nulla prorſus adfinitas eſt contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Ne autem *a* intra gradus prohibitos matrimonium contrahatur debes publicè inhibere, & præſumptores eccleſiaſtica diſtrictione punire, non obſtante conſuetudine, quę dicenda eſt potius corruptela.

[1 *Articulis qui tibi aliquam dubitationem induxunt, noſtrum ducis conſilium requirendum, & ad ea exequenda quæ officium expoſtulant paſtorale ap. ſe. procuras auxilium inuocare, ſolicitudinẽ tuam dignis in Domino laudib. commendamus, & poſtulationib. tuis grato animo reſpondemus. Significaſti ſiquidem nobis, quod in diœc. tua pater & filius & matrem & filiam duo cognati duas cognatas, auũculus & nepos duas ſorores ducũt in coniugee, & maritus & vxor ſimul baptizant puerum alienum. Quidam præterea tua diœc. infra tertium & ſeptimũ gradum conſanguinitatis ſe contingentes ad inuicẽ matrimonium contrahunt, hoc ſibi licere de antiqua conſuetudine aſſerentes.*

CAP. VI.

Non valet diſpenſatio obtenta à Papa ſuper matrimonio inter conſanguineos contracto, ſi ibi cauſa falſa ſit expreſſa, niſi poſtea eam Papa confirmaret. h. d. ſecundum verum & cõmunem intellectum.

Idem.

QVia *b* circa: & infra. Porrò de nobis viro N. pro cuius diſpenſatione, indulgẽtia ſcilicet remanendi cum ea, quæ ipſum quinto conſanguinitatis gradu contingit, à ſed. apoſt. obtinenda, falſa nobis cauſa fuerat allegata, proles videlicet. Cùm tamen ante diſpenſationem obtentam vnica filia, quam habebat, viam fuerit vniuerſæ carnis ingreſſa, prout tua conſultatio continebat: diſſimulare poteris, vt remaneant in copula ſic contracta, cùm ex ſeparatione (ſicut adſeris) graue videas ſcandalum imminere.

CAP. VII.

Teſtes, qui de conſanguinitate deponunt, computationem debent à ſtipite, vel germine incipere.

Idem.

TVa nos *c* duxit fraternitas conſulendos, vtrum illorum ſufficiat teſtimonium ad matrimonium dirimendum, qui conſanguinitatis gradibus ab auunculo & nepote, videlicet fratris filio, vel ſororis incœperint computare? Nos igitur inquiſ. t. t. r. quòd cum coniugium multum fauoris obtineat, teſtes, qui ad diuortium celebrandum producti conſanguinitatis gradus computant, à ſtipite debẽt incipere, id eſt, à parentibus vel germanis, & ſic per ordinem diſtinguere gradus, nominibus propriis, vel æquipollentibus indiciis deſignando perſonas, præſertim cum ſæpius teſtimonium perhibeant de auditu: quod quia minus eſt validum, non eſt in articulo huiuſmodi nimium laxanda facultas: quum qua ratione computationem inciperent à ſecundo, eadem ab vlterioribus inchoarent.

CAP. VIII.

In ſecundo & tertio adfinitatis genere tollitur prohibitio, quæ olim erat in matrimonio contrahendo. Similiter tollitur prohibitio de ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptiis, quæ olim non poterat contrahere cum cognatione prioris viri. Et prohibitio coniugij vltra quartum, conſanguinitatis & adfinitatis gradum non extenditur h. d. iſte textus qui quotidie allegatur, & eſt ſingularis in materia ſua.

Idem in Concilio generali.

NOn *a* debet reprehenſibile iudicari, ſi ſecundum varietatem temporum, ſtatuta quandoque varientur humana, præſertim cum vrgens neceſſitas, vel euidens vtilitas id expoſcit: quoniam ipſe Deus ex his, quæ in veteri Teſtamento ſtatuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cùm ergo prohibitiones de coniugio in ſecundo & tertio adfinitatis genere minimè contrahendo, & de ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptiis, cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequẽter inducant & aliquando periculum pariant animarum, cum ceſſante prohibitione, ceſſet effectus: conſtitutiones ſuper hoc editas, ſacri adprobatione concilij reuocantes, præſenti conſtitutione decernimus *b* vt ſic contrahentes de cætero liberè copulentur. Prohibitio *c* quoque copulæ coniugalis quartum conſanguinitatis & adfinitatis gradum decætero non excedat: quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt abſq; graui diſpendio huiuſmodi prohibitio generaliter obſeruari. Quaternarius verò numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apoſtolus, quòd vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: neque mulier habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: quia quatuor ſunt humores in corpore, qui conſtant ex quatuor *d* elementis. Cùm ergo iam vſq; ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ ſit reſtricta: eam ita volumus eſſe perpetuam, non obſtantibus conſtitutionibus ſuper hoc dudum editis, vel ab aliis, vel à nobis: vt ſi quis contra prohibitionem huiuſmodi præſumpſerit copulari, nulla longinquitate defendatur annorum *e* cùm diuturnitas temporum non minuit peccatum, ſed auget; tantoq; ſunt grauiora crimina, quanto diutius infœlicem animam detinent alligatam.

CAP. IX.

Diſtans à ſtipite quarto gradu vel citeriori, cum diſtante quinto, vlteriori contrahere poteſt. h. d. cum gloſſa.

Gregorius IX.

VIr, qui à ſtipite *e* quarto gradu, & mulier, quæ ex alio latere diſtat quinto, ſecundum regulam adprobatam qua dicitur, Quoto gradu remotior diſtert *f* à ſtirpe, & à quolibet per aliam lineam deſcendentium ex eodem: licitè poſſunt matrimonialiter copulari.

DE FRIGIDIS *g* ET MAleficiatis, & impotentia coeundi.

TITVLVS XV.

CAP. I.

Si marito prouocante ad diuortium, & ſe impotentem aſſerente, mulier hoc item fatetur, ſeruata ſolẽnitate canonica matrimonium indiſtinctè dirimitur, ſed ſi decipiatur eccleſia, primum matrimonium ſeparatur, ſi verò muliere agente vir aſſerat ſe potentem, niſi per aſpectum corporis, vel alio indubitato modo conuincatur: mulier non auditur. ſed ſi vir hoc idem confitetur vel conuincitur, matrimonium ſeparatur, & mulieri contrahendi licentia datur h. d. ſecundum Hoſtien.

Ex Brocardico lib. 18.

ACcepiſti *h* mulierem, & per aliquod tempus habuiſti, per menſem, aut per tres, aut per an-

---

a *Vide Concil. Triden. ſeſſ. 24. de reform. matrim. can. 6.* b *Quantum ad contrahendum vel non intra gradus prohibitos attinet, tene deciſionem, cap. non debet ſ. eod.* c *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil. & quatenus agitur de teſtimonio de auditu, vide Crauettam de antiq. tem. part. 1. circa finem, verſ. viſo. de fama, numero 304. cum multis ſeq. adde textum in cap. licet ex quadam Sup. de teſt.*

a *Cap. 3. eod. tit. in 4. compil.* b *decreuimus.* c *Vide B. Thom. 4. ſent diſtin. 40. q. 1. art. 4.* d *In concilio & aliquot vetuſtis, quod conſtat ex quatuor elementis.* e *Vide citatos in cap. præcedenti.* f *diſtat.* g *De materia huius tit. 4. ſenten. diſt. 34. vbi doct. & B. Thom. q. 1.* h *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. vide Durandum 4. ſent. diſtin. 34. q. 2. & plenius ibi Sotum, q. 1 art. 2.*

num: & nunc primum dixisti te esse frigidæ naturæ, ita vt non potuisses coire cum illa, nec cum aliqua alia. si illa, quæ vxor tua esse debuit, eadem affirmat quæ tu dicis, & probari potest per verum iudicium, ita esse vt dicitis, separari potestis, ea tamen ratione, vt si tu post aliam acceperis, reus periurij *a* diiudiceris: & iterum post peractam pœnitentiam priora connubia reparare debebis. Illa autem *b* si prior post annum, aut dimidium ad episcopum, aut eius missum proclamauerit, dicens quod non cognouisses eam, tu autem contrarium affirmas, tibi credendum est, eo quòd caput es mulieris: quia si proclamare voluit, cur tamdiu tacuit? cito enim & in paruo tempore scire potuit, si secum coire potuisses. Si autem statim in ipsa nouitate post mensem, aut duos, ad episcopum, aut eius missum proclamauerit, dicens, Volo esse mater, volo filios procreare, & ideo maritum accepi: sed vir, quem accepi, frigidæ naturæ est, & non potest illa facere propter quæ illum accepi: si probari potest per rectum iudicium, separari potestis, & illa si vult, nubat in Domino.

CAP. II.

Impotens ad copulam, est impotens ad contrahendum matrimonium, siue sit impedimentum ætatis, siue naturæ.

Alexander III. *Ambianen.* *c* *episcopo.*

QVod *d* sedem: [1 *& j.*] Sicut puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio: sic qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur.

[1 *Apostolicam consuluisti super his quæ tibi dubia existunt, gratum gerimus & acceptum, & tua exinde f. nõ patrum commendanda videtur. Ex tua siquidem parte nobis est intimatum, quod quædam mulier tui episcopatus cuidam viro nupserit, asserens quod ob vtriusq; inguinis rupturam genitalia eius abscissa fuissent, nec dum ab eo cognita fuisset, qui vtiq; factus lepresus se pariter & sua domui reddidit infirmorum. Mulier verò ad domum patris reuersa sicut asseris iuuenis, alij viro nubere desiderat, & coniugali affectu coniungi. Vnde licet Roman. ecclesia non consueuerit propter talem infirmitatem vel propter alia maleficia legitimè coniunctos diuidere, si tamen consuetudo generalis Gallicanæ ecclesiæ habet vt huiusmodi matrimoniũ dissoluatur: nos patienter tolerabimus, si secundum eandem consuetudinem eidem mulieri, cui volueris nubendi in Domino concesseris facultatem.*]

CAP. III.

Naturale impedimentum ad coitum, inseparabile arte medicorum, matrimonium impedit.

Idem.

EX literis *e* tuis accepimus, quod quidam sedecim annorum, quandam annorum tredecim duxit vxorem: qui cùm debitum reddere non posset, mulier tam grauem infirmitatem contraxit, vt omnino viro sit facta inutilis, & instrumentum eius impeditum, ita quòd vir ei commisceri non potest. Respondemus igitur, quòd si vitium illud mulier à natura contraxit, nec ope medicorum poterit adiuuari, viro aliam accipiendi liberam tribuas facultatem.

CAP. IIII.

Contrahens scienter cum impotenti ad copulam, ab ea non separatur.

Lucius III.

COnsultationi *f* tuæ, qua nos consuluisti, vtrum fœminæ clausæ impotentes commisceri maribus,

a *iudiceris.* b *in aliquot manuscr. post annum & dimidium, quam lectionem videtur agnoscere gloss. in verbo tacuit.* c *Ambien.* d *Cap 3. eod. tit. in compil. & post Concil. Lateran. sub Alexan. III. par. 50. ca. 28. vide Syluestrum in summa, verbo matrimon. q. 16.* e *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil vide Thom. 4. sent. dist. 34. q. 1. art. 2.* f *Cap 2. eod. tit. in 2. compil.*

matrimonium possunt contrahere? & si contraxerint, an debeat *a* rescindi? Taliter respondemus, quòd licet incredibile videatur, quòd aliquis cum talibus contrahat matrimonium: Romana tamen ecclesia consueuit in consimilibus iudicare, vt quas tanquam vxores habere non possunt, habeant vt sorores.

CAP. V.

Si de impotentia coeundi constet, statim matrimonium separatur: aliàs cohabitabunt coniuges per triennium: & si cum septima manu propinquorum iurant, quòd dederunt operam carnali copulæ, & non potuerunt coniungi, statim separantur. Ita communiter summatur.

Celestinus III.

LAudabilem: *b* & infra. Requisiuisti quantum tempus indulgendum sit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis: [1 *& j.*] Nos verò in præsenti consultatione sentimus, vt à tempore celebrati coniugij, si frigiditas prius probari non posset, cohabitent per triennium; quo elapso, si nec tunc cohabitare voluerint, & iuxta *c* decretum Gregorij mulier per iustum iudicium, de viro probare potuerit, quò cum ea coire non possit, accipiat alium: si autem ille aliam acceperit, separentur. Quod si ambo consentiant simul esse: vir eam, etsi non vt vxorem, saltem habeat, vt sororem. Si autem, quòd nunquam se inuicem cognouerint ambo fatentur, cum septima manu propinquorum, vel vicinorum bonæ famæ (si propinqui defuerint) tactis sacrosanctis euangeliis, vterque iureiurando dicat, quòd nunquam per carnis copulam vna caro effecti fuissent, & tunc videtur, quòd mulier valeat ad secundas nuptias conuolare. Verùm si ille aliam duxerit, tunc hi qui iurauerant, rei periurij teneantur, & peracta pœnitentia cogantur ad connubia priora redire.

[1 *In qua si defecerint separentur.*

CAP. VI.

Propter arctationem mulieris, si apparet, quòd præter diuinum miraculum absq; periculo corporali habilis reddi non potest, separatur matrimonium: redintegratur, tamen si postea appareat ecclesiam fuisse deceptam.

Innocentius III. *Altissiodoren.* *episcopo.*

FRaternitatis tuæ literas *d* recepimus, continentes quòd O. mulier cuidam viro matrimonialiter nupsit, cum quo per multos annos morata, non potuit carnaliter ab ipso cognosci. Licet autem per archipresbyterum tuum super hoc fuisses edoctus: tu tamen volens habere certitudinem pleniorem, quasdam matronas suæ parœciæ prouidas & honestas, ad tuam præsentiam euocasti, districtè illis iniungens, sub periculo animarum, vt mulierem ipsam prudenter inspicerent, & perquirerent diligenter, vtrum idonea esset ad viriles amplexus, quæ tandem in fide sua tibi asseruere constanter, quòd eadem numquam poterat esse mater aut coniunx, tanquam cui naturale deerat instrumentum, vnde inter ipsam & virum diuortium celebrasti, mulierem inducens, vt ad religionem aliquam se transferret, perpetuam continentiam seruatura: & viro licentiam tribuisti, vt vxorem duceret, quia pater fieri cupiebat. Contigit autem postea, quòd mulier inuenit, qui seras huiusmodi reserauit, & abiiciens continentiam, quam promisit, G. latori præsentium supernupsit. Quamuis igitur semiplenè nobis expresseris, quomodo dicta mulier se promiserit continentiam seruaturam, vtrum videlicet simplici verbo, an voto solenni

a *debeant.* b *Cap 3. eod. tit. in 2. compil.* c *Gregorij ad Ioan. Rauennatem episcopum, vt referunt Burc. lib 9. decret. c. 40. & Iuo par. 8 ca. 178 & Panor. lib 6. c. 4. siue ca. 115.* d *Cap. vn. eod. tit. de impot. coeundi in 3. comp. vide B Thom 4. sent. distin. 34. q. 1. art. 2. vide Hostien. in summ. tit. de frigid & malefic. §. qualiter & quando.*

vtrùm vc

vtrúmve ad religionem transierit, vt promisit, an contra promissionem *a* suam in domo remanserit, & qualiter seras illas fecerit reserari, vtrum videlicet artificio medici, an concubitu viri, seu alio quolibet modo: nos tamen perspicaciter attendentes, quòd impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absq; corporali periculo potuit remoueri: sententiam diuortij per errorem licet probabilem nouimus esse prolatam, cùm pateat ex post facto, quòd ipsa cognoscibilis erat illi, cuius simili commiscetur: & ideo inter ipsam & primum virum dicimus matrimonium extitisse: quare inter eam & præfatum Guil. matrimonium non esse censemus, eosq; præcipimus abinuicem separari. Et si prædicta mulier ad religionem transiuit (sicut asserit *b* promisisse) primus vir, qui non cognouit eandem, cum ea remaneat: cum qua postmodum ecclesiæ auctoritate contraxit, alioquin ea dimissa, debet ad illam redire, cum qua primo contraxit, nisi se voto mulier illa constrinxerit ad continentiam obseruandam, vt intelligatur per hoc cum præfato Guil. fornicata fuisse, vel nisi se fornicario modo alij viro miscuerit, vt primus vir prætextu fornicationis, eius velit consortium declinare. nam si tantum simplici verbo se promisit continentiam seruaturam, & postea in conspectu ecclesiæ nupsit memorato Guillel. quamdiu articulus iste dubitabilis erat, præsumi non debet, quòd fornicaretur cum illo, sed amodo non debet cum illo aliquatenus remanere. Per hæc *c* autem quæstionem illam noueris esse solutam, qua quæritur, vtrum ea, quæ adeò arcta est, vt nulli possit carnaliter commisceri, nisi per incisionem, aut alio sibi modo *d* violentia inferatur, nõ solummodo leuis, sed forte tam grauis, vt ex ea mortis periculum timeatur, ad matrimonium contrahendum debeat idonea perhiberi. Similiter illa, quæ viro cui nupserat, adeò arcta est, vt nunquam ab eo valeat deflorari: si ab eo sit per iudicium ecclesiæ separata, & nubit alteri, cui arcta non sit, & per frequentem vsum secundi, reddatur etiam apta primo: vtrum ad eum redire debeat, cum quo prius fœdus inierat coniugale. De talibus autem non est facile iudicandum: cùm finale iudicium pendeat ex futuro.

CAP. VII.

Si vxor dixit virum, cui cohabitauit per triennium, non habere potentiam coeundi, eis hoc iurantibus cum septima manu propinquorum, matrimonium separatur. h.d. inhærendo verbis literæ.

Honorius III. *e*

Literæ vestræ nobis transmissæ continebant, quod cùm causa matrimonij quæ inter M. Mulierẽ & A. eius virum vertitur, vobis fuisset ab I. papa prædecessore nostro cõmissa: dicta M. ꝓposuit, quod cùm octo annis elapsis dicto A. fuisset matrimonialiter copulata, & licet diu cohabitasset eidẽ, adhuc integra permanebat, eo quòd prædictus vir eius non habebat potentiam coeundi: quare petebat diuortium celebrari. prædictus verò A. fatebatur, quòd illam nunquam cognouerat: tamen se habere potentiam cognoscendi alias adserebat. Vos verò, ne id confiterentur in fraudem, à matronis bonæ opinionis, fide dignis, ac expertis in opere nuptiali, dictam fecistis inspici mulierem: quæ perhibuerunt testimonium ipsam adhuc virginem permanere. Postmodum per presbyterum, de cuius parœcia vir extitit, fecistis inquiri, vtrum ipse aliquam cognouisset: nec per inquisitionem ipsam vobis constare potuit, aliquam esse carnaliter cognitam ab eodem. Muliere autem requirente diuortium, & dicente, quòd mater esse volebat, & filios procreare, proponẽte verò viro, quòd paratus erat stare consilio ecclesiæ, iniunxistis eisdem, vt agerent pœnitentiam de commissis, & sic forte placet Deo, *a* qui matrimonij fuit institutor & auctor, vt opus matrimonij cõsummarent: qui post plures terminos ad vestram reuersi præsentiam, consona voce dixerunt, quòd non poterant carnaliter commisceri. Quocirca mandamus, quatenus si ita est, & constiterit vobis præfatum virum & mulierem, intra prædictos octo annos, per continuum triennium insimul habitasse: ipsis cùm septima propinquorum manu firmantibus iuramento se commisceri carnaliter nequiuisse, proferatis diuortij sententiam inter eos.

a *Dictio suam, deest in antiq. exemplaribus.* b *Hæc verba sicut asserit prom. desunt in omnibus Vaticanis, habentur tamen in aliis paulò recentioribus & antiqua compilatione.* c *al. per hos autem.* d *al. aut alio simili modo, &c.* e *Si hanc decretalem intelligas iuxta communem sensum, vt loquatur de eo qui per maleficia factus erat impotens ad congrediendum cum vxore, vide Sotum 4. Sentent. distinct. 34. quæst. 1. art 3.*

DE MATRIMONIO CONtracto contra interdictum ecclesiæ.

TITVLVS XVI.

CAP. I.

Matrimonium contra interdictum ecclesiæ, vel iudicis factum seu contractum, propter hoc solum non dirimitur: imponitur tamen pœnitentia sic contrahentibus, & separantur, donec cognoscatur de causa interdicti. h.d. in effectu totus iste titulus.

Alexander III. *Paduen. episcopo.*

Literæ, *b* quas tua nobis fraternitas destinauit, expresse declarant, quod cùm quidam sororem suam iam nubilem cuidam se daturum in vxorem ea præsente & consentiente, præstito iuramẽto firmasset: & illa non post multos dies dona & munera viri secundum morem terræ sponte suscipiens, ipsum tanquam proprium virum sæpe amplexata fuisset: tandem mortuo fratre, à proprio viri sui fratre se desponsari permisit, & quod ab illo *c* cognita fuisset, mendaciter adseuerat. Cumq; ei prohibuisses publicè, ne cui illorum, vel alicui *d* se copularet, ipsa spretis monitis tuis, alij nubere non expauit demum cum mulieri præcepisses, vt ad domum matris rediret, ipsa nostram audientiam appellauit: [2 & 3.] Mandamus, quatenus si est ita, præfatam mulierem (ne mandatum tuum contemptibile videatur (ad domum matris redire compellas, & imposita sibi de tanto excessu pœnitentia condigna, postquam in domo materna per mensem steterit, ad tertium reuerti permittas.

[1 *Verum quoniam solicitudini nostræ incumbit excessus & enormitates aliorum corrigere, & ad modum & formam rectitudinis reuocare: f. t. p. a. s.*]

CAP. II.

Sponsalia de futuro cum vna etiam contra interdictum ecclesiæ contracta, non habent dirimere matrimonium postea contractum cum alia.

Idem *Vigorien. & Baron episcopis.* e

Ex literis *f* Cantuarien archiepiscopi ad nos peruenit, ꝙ cùm G. de sancto Leodegario M. filiam suam absentem, cuidam R. nomine desponsasset: [1 & 3.] Postea orta suspicione, ꝙ præfatus R. ad alia desideraret vota transire, ad examen fuit dicti archiepiscopi causa perlata: qui sub anathematis interminatione ꝓhibuit, ne antequam de præscripto negotio plene constaret, vir

a *In vno Vaticano: si fortè placeret Deo, qui matrimonij fuit institutor & auctor, opus matrimonij consummarent, &c.* b *Cap. 2 eod tit. in 1. compil.* c *ab eod.* d *alij: sed in antiquis aliis.* e *Vuigoren. & Baton. al. Vigornien. & B. sed ferè in om. manuscr. Vuigor. & Baton.* f *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.*

ad secunda vota transiret. sed ipse præscripta prohibitione contempta, filiam G. in facie ecclesiæ sibi solenniter copulauit vxorem: [2 &.ĩ.] Cùm archiepiscopus vellet de matrimonio primo cognoscere, dicta M. appellationis vocem emisit: cuius appellationi archiepiscopus deferens, eidem sub excommunicationis interminatione districtius interdixit, ne cui nuberet, donec causa ipsa finem debitum sortiretur. ipsa tamen de remedio appellationis confisa, cuidam alij Gu. nomine nupsit: [3 *&.ĩ.*] Mandamus, quatenus si nihil constiterit, quod impediat, præter consensum de futuro, qui inter præfatos *a* R. & M. adseritur præcessisse, secunda matrimonia inuiolabiliter obseruanda sublato appel. obstaculo iudicetis. Licet enim contra interdictum ecclesiæ ad secunda vota transire non debuerit, non est tamen conueniens, vt ob id solum sacramentum coniugij dissoluatur: alia *b* tamen pœnitentia eis debebit imponi, quia contra prohibitionem ecclesiæ hoc fecerunt.

[1 *Post modicum tempus quibusdam ipsius mulieris consanguineis procurantibus, memoratus R. cum ea præsente verbis præsentis temporis contraxit, sicut dicitur matrimonium. Fide hincinde corporaliter præstita, quod vir mulierem sicut vxorem legitimam de cætero exhiberet, & ipsa reuerenter et sine contradictione, sicut viro legitimo obediret, nihilq; defuit, nisi solennitas in facie ecclesiæ celebrãda, quæ propter tempus quadragesimæ tunc non potuit effectui mancipari.*]

[2 *Postmodum verò duabus mulieribus & viro coram archiepiscopo constitutis, prædictus R. publicè confessus est, secum M. sicut superius dictum est, matrimonium contraxisse, & aliam s. Matildam praua quorũdam suggestione seductum postmodum accepisse. Maria verò constanter asseruit quod pater eius non mouerat de voluntate eius querelam, dicens quod inter ipsam & præfatum R. excepta sola fide de cõtrahendo matrimonio nulla obligatio intercesserat: quam quia ipse non seruauerat, seruare minimè tenebatur: & ideo eam quam secundo acceperat, relinquebat. Cùm autem alia præfat. R. tanquam proprium virum sibi restitui postularet.*]

[3 *Et super hoc citata coram archiepiscopo noluit propter appellationem quam obiecerat, apparere. Cùm igitur absentibus partibus non videretur nobis negotium finiendum, ipsum experientiæ vestræ de qua multum confidimus committentes.*]

CAP. III.

Si hi, qui dicebantur consanguinei, contraxerunt contra præceptum iudicis, debent separari, donec de causa cognoscatur.

Idem *Paduan. episcopo.*

DE muliere: *c* & infrà. Illos autem, qui pro consanguinitate prohibentur coniungi, & post contra interdictum ecclesiæ se receperint, excommunicationi debes subiicere, donec tamdiu separentur, quousq; legitime cognoscatur, vtrum eorum matrimonium possit & debeat iure stare.

QVI FILII SINT LEGITIMI.

TITVLVS XVII.

CAP. I.

Naturalis ex soluto genitus & soluta, legitimatur per subsequens parentum coniugium, etiam quo ad hæreditatem.

Alexander III.

COnquestus *d* est nobis H. quòd cùm quandam mulierem in vxorem acceperit, R. patruus mulieris ipsam exhæredare conatur, eo quòd

a *præfatum.* b *aliqua in recentioribus. nam in omni. veteribus alia legitur.* c *Cap. 5. tit. de spons. § illos in 1. compil. & post concil. Later. sub Alex. III. par. 6. cap. 19.* d *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Later. sub Alex. III. p. 33. c. 3.*

ante desponsationem matris suæ nata fuerit, licet postea pater mulieris præfatæ matrem ipsius acceperit in vxorem. Ideoq; mandamus, quatenus si est ita, eam legitimam iudicetis, prædicto R. inhibentes ne dictæ mulieri hac occasione super hæreditate paterna molestiam inferat, vel grauamen. Si autem contra hoc venire præsumpserit, cum *a* seueritate ecclesiastica procedatis.

CAP. II.

Separato matrimonio in facie ecclesiæ contracto, filij geniti vel concepti ante sententiam sunt legitimi.

Idem.

CVm *b* inter I. virum, & T. mulierem diuortij sententia canonicè sit prolata, filij eorum non debent exinde sustinere iacturam, cùm parentes eorum publicè sine contradictione ecclesiæ inter se contraxisse noscantur. Ideoq; sancimus, vt filij eorum, quos ante diuortium habuerunt, & qui *c* concepti fuerant ante latam sententiam, non minus habeantur legitimi, & quod in bona paterna hæreditario iure succedant, & de parentum facultatibus nutriantur.

CAP. III.

Statur verbo viri & mulieris, qui negant aliquem filium, nisi indiciis & testibus probetur contrarium.

Idem *Rothomagen. archiepiscopo.*

TRansmissæ *d* nobis tuæ literæ continebant, quòd cùm N. vsq; ad iuuentutem quendam puerum nutriuisset, vxore sua M. tunc non desponsata sibi cohabitante, postmodum ipsam legitimè desponsauit, & filios sustulit ex eadem: quibus paternam hæreditatem petentibus, prædictus iuuenis *e* contradicit gerens se filium & hæredem, quamuis à vicinia, quæ ipsum filium eorum esse credebat, spurius diceretur: prædicti verò N. & vxor eius præfatum iuuenem spurium suum, aut legitimum filium esse negabant, sed dicebant, quòd eum pietatis intuitu nutriuissent. Cùm autem quæstio coram te mota esset, & prædictus iuuenis pro eo, quòd iuri stare nolebat, vinculo sit excommunicationis adstrictus: Consul. t. t. respond. quòd in tali casu standum est verbo viri & mulieris: nisi certis indiciis & testib. tibi constiterit esse *f* filium iuuenem memoratum.

CAP. IIII.

Illegitima proles est, quam viro viuente vxor ex adulterio concepit, siue cum adultero, siue cum viro moretur.

Idem *Exonien.* g *& Vinconien. episcopis, & abba. Herforden.*

CAusam *h* quæ: [1 *&.ĩ.*] Si constiterit, quod Agatha de Anelina muliere tempore Alani viri sui, ipsa cũ eo tanquam cum viro suo morante, vel R. patre dictæ Agathæ ipsam A. adhuc habente virum publicè tenente nata fuit, eam non fuisse legitimam eiusdem R. filiam iudicetis: quia non potuit esse vxor, quæ viri sui torum maculans, alij dum ille viueret, copulari præsumpsit.

[1 *Inter nobiles viros F. & S. de Arden. quendam filium Agathæ de natiuitate ipsius vertitur vob. s. ep. & ven. f. n. Lunden. ep. sub certa forma commisimus terminandam: Verùm quoniam idem F. de Ard. præfa. Lundo. episcopum omnino habebat pro eo quod dominus est prædicti R. amouendum. & te fili abbas loco illius duximus subrogandum. per apost. itaq; scripta vobis mandamus, quatenus.*]

a *In aliis contra eum: sed in omnibus antiquis, vt est impressum.* b *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. & post concilium Lateranen. sub Alexandro III. par. 33. cap. 5.* c *conceptus.* d *Cap. 3. eod. titul. in 1. compil. & post concilium Lateran. par. 8. cap. 11.* e *contradixit.* f *in aliquot exemplaribus filium esse illorum, sed in antiquis, vt est expressum.* g *Exon. al. & Vinconien. sed rectius vt est impressum.* h *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. vide c. causam quæ. ĩ. de dolo & cap. causam quæ ĩ. de offic. deleg.*

CAP. V.

Quæſtio natiuitatis oppoſita petenti hæreditatem coram iudice ſeculari, eſt ad eccleſiaſticum iudicem tranſmittenda. h.d. & eſt textus multum notabilis & allegabilis.

Idem *Exonien. epiſcopo, & abbati Herforden.*

LAtor *a* præſentium R. [1 *& infrà.*] Cùm autem idem R.H. corã ſeculari iudice ſuper hæreditate aui eiuſdẽ R. patris dicti H. traxiſſet in cauſam: ille ſibi præſumpſit obiicere, quòd pater eius non fuit de legitimo matrimonio natus, & ideo de hæreditate aui ſui nihil poſſit in ſucceſſorio vindicare: tandem cùm ſuper quæſtionem natiuitatis coram Noruicen. epiſcopo tractatũ fuiſſet, ad noſtram extitit audientiam appellatum: [2 *& inf.*] Ideoque mandamus, quatenus cauſam ſuper quæſtione natiuitatis patris eiuſdem R. intra duos menſes ſublato appellationis obſtaculo terminetis. Si verò intra duos menſes præfatus H. non poterit probare legitimè quod obiecit, ex tunc ſeculari domino, ſub cuius iudicio de hæreditate cauſa vertitur, intimetis: vt pro quæſtione natiuitatis non dimittat, quin cauſam ſuper hæreditate audiat & decidat.

[1 *Non ſine multo diſcrimine ſui corporis ad noſtram accedens præſentiam, ſua nobis conqueſtione propoſuit: quod cum auus ſuus vxores duas habuerit, de quarũ vna eius pater proceſſit, de altera Hug. patruum ſuum ſuſtuliſſet: idem Ha. XL. acras terræ quæ ipſum & patrem eiuſdem R. contingunt, per violentiam detinet, nec eidem R. qui ſuccedere in bonis paternis debet, vult exhibere debitam partem.*]

[2 *Sed eo veniente, altera pars vel per ſe vel per alium ſuam nobis exhibere præſentiam contempſit. Nolentes itaq; cauſam ipſam diutius protrahi, eam experientiæ veſtræ committentes.*]

CAP. VI.

Naturales legitimantur per ſequens parentum coniugium, ſpurij verò non. h.d. inhærendo verbis literæ. Et eſt caput famoſum, & quotidie allegatur in vtroq; foro.]

Idem *Exon. epiſcopo.*

TAnta eſt *b* vis matrimonij, vt qui antea ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur. Si autem vir viuente vxore ſua aliam cognouerit, & ex ea prolem ſuſceperit, licet poſt mortem vxoris eandem duxerit, nihilominus ſpurius erit filius *c*: & ab hæreditate repellendus, præſertim ſi in mortem vxoris prioris alteruter eorum, aliquid fuerit machinatus.

CAP. VII.

De cauſa ciuili inter laicos non cognoſcit eccleſia: cognoſcit tamen an quis ſit de legitimo matrimonio natus.

Idem *London. & Vigorien. epiſcopis.*

CAuſam *d.* quæ inter R. & F. ſuper eo, quòd mater dicti R. dicitur non fuiſſe de legitimo matrimonio nata, agitari dignoſcitur, vobis commiſimus terminandam. Verùm quia literis noſtris inſeri fecimus, vt ſæpe fato R. poſſeſſionem omnium, quorum poſſeſſor extitit, quando auus ſuus proficiſcendi Hieroſolymam iter arripuit, ante principalis cauſæ ingreſſum faceretis reſtitui, ſi eadem poſſeſſione fuiſſet per violentiam ſpoliatus: nos attendentes, quòd ad regem pertinet, non ad eccleſiam de talibus poſſeſſionibus iudicare, ne videamur iuri regis Anglorum detrahere, qui ipſarum iudicium ad ſe aſſerit pertinere. Fraternitati veſtræ mandamus, quatenus regi poſſeſſionum iudicium relinquentes, de cauſa principali videlicet, vtrum mater prædicti R. de legitimo ſit matrimonio nata, plenius cognoſcatis, & cauſam huiuſmodi terminetis, licet incongruum videatur, vt matrimonium genitricis præfati R. impetatur, quod ea viuente non fuit (vt dicitur) impetitum.

CAP. VIII.

Si mulier per iudicium eccleſiæ ſeparata à primo, viuente illo contrahit cum ſecundo, legitima erit proles, quam ex illo ſuſcepit.

Idem *epiſcopo & archiepiſcopo Vincentino.*

PErlatum *a* eſt ad audientiam noſtram, quòd quum H. ad partes Conſtantinop. tranſiſſet, & ibi moram per decennium & amplius faciens, ad I. vxorem ſuam non rediens, *b* ipſa apud bonæ me. Vincentinum epiſcopum aduerſus eum querelam depoſuit, & quòd eum non poſſet diutius expectare, nihilominus allegauit: epiſcopus verò ſicut vir prouidus & diſcretus parentibus viri mandauit, vt pro eo mitterent, & ipſum ad propria reuocarent. Cumq; elapſo longi temporis ſpacio *c* vir non remearet ad propria, epiſcopus in cõſpectu eccleſiæ auditis rationibus mulieris, inter eos ſententiam diuortij promulgauit, & mulieri, vt alium duceret, facultatem indulſit. Ideoq; mandamus, quatenus ſi conſtiterit, quòd epiſcopus inter eos ſententiam diuortij tulerit, filios, quos ſuſtulit de alio, ad cuius copulam auctoritate prædicti epiſcopi migrauit, legitimos iudicetis, eos hac occaſione ab hæreditate non patientes excludi.

CAP. IX.

Filij nati ex matrimonio clandeſtino per eccleſiam approbato, ſunt legitimi. h.d. inhærendo literæ.

Idem *Beluacen. epiſcopo.*

QVod *d* nobis: & infrà. Si qui autem de clandeſtino matrimonio poſtmodum ab eccleſia comprobato generati fuerint, eos legitimos iudices filios & hæredes.

CAP. X.

Nati ex matrimonio contracto contra publicæ honeſtatis iuſtitiam illegitimi ſunt, & ab hæreditate parentum excludendi: & tene menti hunc caſum, quia ſæpe per ignorantiam accedit.

Cæleſtinus III. *Eboracen. archiepiſcopo.*

REferente *e* nobis: & infra. Fra. t.t. reſpon. quòd publicæ honeſtatis iuſtitia prohibente matrimonium inter eos contrahi non potuit, & contractum debuit ſeparari: ac per hoc cùm filij, nec per eccleſiæ permiſſionem nec per paternam ignorantiam excuſentur, ad ſucceſſionem bonorum paternorum non videntur aliquatenus admittendi.

CAP. XI.

Ad docendum prolem illegitimam, non ſufficit probare impedimentum matrimonij, ſi fuit in facie eccleſiæ contractum.

Idem.

PEruenit *f* ſanè ad nos ex inſinuatione L. viduæ, quòd cùm inter G. patrem ſuum, & A. matrem illius, matrimonium fuiſſet legitimè celebratum, & quandiu vixerunt, quietè permanſerunt: *g* poſt illorum deceſſum quidam aſſerentes eam de non legitimo matrimonio fuiſſe ſuſceptam, à paterna hæreditate tanquam illegitimam, amouere conantur: Mandamus

---

a *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil. Et quatenus ex hoc c. colligitur, quod quæſtio ſpiritualis remittenda eſt ad iudicem eccleſiaſticũ, ſi incidat coram iudice ſeculari. vide Bart. & Alex. in l. Titia ff. ſolut. matrim.* b *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil.* c *vide l. bonorum. per. Bar. ff. rem. rat. hab. & l. pen. §. vxor ff. ſolut. matrim.* d *Cap. 7. eod. tit. in 1. comp. & poſt conc. Later. par. 33. cap. 4.*

a *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil. & poſt conc. Later. p. 50. cap. 23.* b *rediret.* c *Adde quod dicatur eſſe longum temporis ſpatium Inſt. de vſucap. §. 1. & l. fin. C. de præſcr. long. temp.* d *Cap. 3. tit. de clandeſt. deſponſ. in 1. compil. & poſt conc. Later. p. 50. cap. 17. vide citata in c. cum inhibitio. 5. de clandeſt. deſponſ.* e. *Cap. 1. eodem titul. in 2. compil.* f *Cap. 2 eodem tit. in 2. compil.* g *permanſerint.*

itaque, quatenus si est ita, dictam viduam legitimam nuncietis.

CAP. XII.

Statur dicto testium, qui probant aliquem legitimum, licet fama vicinia & tractatus parentum habeat contrarium.

Innocentius III.

PEr tuas *a* literas intimasti, quòd R. ex muliere, quã secundum opinionem maioris partis viciniæ in cõcubinam habebat, prole suscepta, quandam post & aliã ea defuncta duxit in vxorem: & ea, de qua prolem susceperat, virum sibi alium copulauit: processu vero temporis idem R. in præsentia multorum firmauit proprio iuramento, quod eam quam habere visus fuerat concubinam, prius adfidauerat in vxorem, quàm ex ea filium genuisset: & postea cùm *b* ageret in extremis, eum quem ex ea susceperat, in testamento hæredem instituens, legitimum filium appellauit. *c* Cùm autem tuæ inquisitioni fuisset commissum, an filius sic susceptus, legitimus esset hæres ipsius R. & ad eius patrimonium admittendus, tu præter id, quod ex quadam decretali bonæ memo. Alex. papæ prædecess. no. standum esse super hoc verbo viri & mulieris credebas: receptis testibus à filio eiusdem R. productis, quibus legitimè comprobauit prædictum R. matrem suam in capella sancti Sergij adfidasse, eum ipsius R. hæredem esse legitimum iudicasti. Nos autem attendentes, quòd plus est, quod in veritate agitur, quàm quod simulatè concipitur: licet dictus R. cum ea dimissa, quam vt concubinam habuerat, ad alia vota transiuerit, *d* videatur ipso facto matrimonium, quod inter eos celebratum fuerat, denegasse: quia tamen desponsatio per testes legitimos comprobata, eos matrimonialiter fuisse coniunctos ostendit: siue desponsatio ipsa fuerit de præsenti, vt per consensum legitimum per verba de præsenti expressum, copula matrimonij inter eos fuerit celebrata: siue per verba de futuro, carnali copula subsecuta: non tam decretali dicti prædec. no. quæ in casu dissimili loquitur, quàm inductis probationibus innitentes, te processisse legitimè respondemus, sententiam tuam auctoritate apostolica confirmantes.

CAP. XIII.

In terris ecclesiæ Papa potest libere illegitimos legitimare, in terris verò alienis non nisi ex causis multum arduis, vel nisi in spiritualibus: tunc tamen indirectè & per quandam consequentiam intelligitur legitimare etiam quo ad temporalia: hoc tamē vltimum non est sine scrupulo. h. d. secundum intellectum, qui placet Panorm. & est cap. difficile, & multum famosum.

Idem *nobili viro Gu. montis Pessulani.*

PEr *e* venerabilem fratrem nostrum Arelaten. archiepiscopum tua nobis humilitas supplicauit, vt filios tuos legitimationis dignaremur titulo decorare, quatenus eis, quo minus tibi succederent, natalium obiectio non noceret. Quòd autem super hoc apostolica sedes plenam habeat potestatem, ex illo videtur, quòd diuersis causis inspectis, cum quibusdam minus legitimè genitis, non naturalibus *f* tantum, sed adulterinis etiam dispensauit, sic ad actus spirituales illos legitimans, vt possint in episcopos promoueri: ex quo verisimilius creditur, & probabilius reputatur, vt eos ad actus legitimare valeat seculares, præsertim si præter Romanos pontifices inter homines superiorem alium non cognoscant, qui legitimandi habeat potestatem: quia cum maior in spiritualibus tam prouidentia, quàm auctoritas & idoneitas requiratur: quod in maiori conceditur, licitum esse videtur & *a* in minori. Per simile quoque id videtur posse probari, cum eo ipso, quòd aliquis ad apicem episcopalis dignitatis attollitur, eximitur à patria potestate. Præterea enim si simplex episcopus scienter seruum alterius in presbyterum ordinaret, licet ordinator satisfacere domino teneretur, ordinatus tamen iugum euaderet seruitutis. Videretur *b* siquidem monstruosum, vt qui legitimus ad spirituales fieret actiones, circa seculares actus illegitimus remaneret. vnde quum in spiritualibus dispensetur, *c* consequenter intelligitur in temporalibus dispensatum. Id autem in patrimonio beati Petri libere potest apost. sed. efficere, in quo & summi pontificis auctoritatem exercet, & summi principis exequitur potestatem. Videbatur autem ex eo trahere maiorem audaciam postulandi, quòd cùm Rex Francorum I. reginam dimiserit, & ex alia postmodum superducta puerum suscepit & puellam, & tu similiter, exclusa legitima, superduxeris aliam, ex qua filios suscepisti: sicut cum filiis regis eiusdem, sic cum tuis credebatur de benignitate apostol. sed. dispensandum. Verùm si veritas diligenter inspicitur: non res similis, sed valde dissimilis inuenitur. nam rex ipse à regina per Remen archiepiscopum apostolicæ sedis legatum fuit per sententiam separatus, tu vero vxorem tuam à te temeritate propria separasti. Ipse quoque priusquam ad eum prohibitio de non contrahendo cum altera perueniisset, aliam superduxit, ex qua prolem geminam noscitur suscepisse: sed tu in contemptum ecclesiæ, aliam superinducere attentasti. Præterea rex ipse contra matrimonium impedimentum affinitatis obiecit, & coram præfato archiepiscopo testes induxit: cuius sententia, quia cassata fuit solummodo propter iudiciarium ordinem non seruatum, nos post restitutionem reginę alios cognitores duximus deputandos, tu verò vxori tuæ nihil quod diuortium induceret obiecisti: cùm etsi fides tori sit vnum de tribus bonis coniugij non tamen ipsius violatio coniugale vinculum violasset. De filiis ergo eiusdem regis, vtrum legitimi vel illegitimi fuerint, quandiu pendet quæstio adfinitatis obiectæ, potest non immeritò dubitari. Nam si adfinitas fuerit comprobata, prædictam reginam non esse regis coniugem apparebit: & per consequens alia videbitur sibi legitime copulata, & filios ei legitimos peperisse. Insuper cùm rex superiorem in temporalib⁹ minimè recognoscat, sine iuris alterius læsione in eo se iurisdictioni nostræ subiicere potuit, in quo videretur aliquibus, quòd per seipsum (non tanquam pater cum filiis, sed tanquam princeps cum subditis *d*) potuit dispensare: tu autem nosceris aliis subiacere: [1 & 7.] Rationibus igitur his inducti, regi gratiam fecimus requisiti, causam tam ex veteri, quàm ex nouo testamento tradentes, quòd non solum in ecclesiæ patrimonio (super quo plenam in temporalibus gerimus potestatem) verumetiam in aliis regionibus certis causis inspectis, temporalem iurisdictionem casualiter exercemus, non quòd alieno iuri præiudicare vidimus, sed quia sicut in Deuteronomio *e* continetur: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & iudicium inter portas videris variari, veniens ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem

a *Cap. 1 eod. tit. in 3. compilat.* b *dum.* c *vide Panor. cap. fin. de mut. petit. & Ias. in l. neq; professio. C. de testamentis.* d *trasiuit.* e *Cap. 2. eod. titul. in 3. comp. vide Couarr. epit. 4. Decr. p. 2. c. 8. § 8.* f *Qui dicantur filij naturales, adulterini, spurij & alij illegitimè nati quouis nomine appellentur, vide Card. Paleotum lib. de not. & spur. filiis.*

a *al. etiam in minori.* b *Videtur.* c *dispensatur.* d *subiectis.* e *Deuteron. 17. Hac Deut. auctoritas protenditur vsq; ad illa verba: Sanè cum Deut. in ea imprimenda secuti sumus antiqua & magis emendata Greg. exemplaria, quantum ad verba tantisper differt à vulgata editione, sed eadem est sententia.*

qui fuerit illo tempore: qui iudicabunt tibi iudicij veritatem: & facies quæcunq; dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus: sequerisq; eorum sententiam: qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo: decreto iudicis morietur. Sanè cùm Deuteronomium, lex secunda interpretetur, ex vi vocabuli cōprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo testamento debeat obseruari: locus enim quem elegit dominus, apostolica sedes esse cognoscitur. cùm enim Petrus vrbem fugiens exiuisset, volens eum Dominus ad locum, quem elegerat reuocare, interrogatus ab eo, Domine, quò vadis respondit, venio Romam iterum crucifigi. quod intelligens pro se dictum, ad locum ipsum protinus est reuersus. Sunt autem sacerdotes Leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure Leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt. Is verò super eos sacerdos siue iudex existit, cui Dominus, inquit, in Petro: *a* Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Eius vicarius, qui est sacerdos in æternum secundum * ordinē Melchisedech, cōstitutus à Deo iudex viuorum & mortuorum. Tria quippe distinguit iudicia. Primum inter sanguinem, & sanguinem, per quod criminale intelligitur & ciuile. Vltimum inter lepram & lepram, per quod ecclesiasticum & criminale notatur. Medium inter causam & causam, quod ad vtrunq; refertur, tam ecclesiasticum, quàm ciuile: in quibus cum aliquid fuerit difficile vel ambiguum, ad iudicium est sedis apostolicæ recurrendum, cuius sententiam, qui superbiens contempserit obseruare, mori præcipitur, id est, per excommunicationis sententiam velut mortuus à communione fidelium separari. Paulus etiam vt plenitudinem potestatis exponeret, ad Corinth. *b* scribens ait: Nescitis quoniam angelos iudicabitis, quanto magis secularia? Licet igitur cum filiis *c* sæpedicti regis (de quibus, an fuerint legitimi ab initio, dubitatur) duxerimus dispensandum: quia tamen tam lex Mosaica, quàm canonica sobolem susceptam ex adulterio detestatur *d*, testante domino, quòd manzeres *e* & spurij vsq; ad decimam generationem in ecclesiam non intrabunt: canone verò vetante tales ad sacros ordines promoueri: secularibus quoq; legibus non solùm repellentibus eos à successione paterna, sed negantibus ipsis etiam alimenta: petitioni tuæ non duximus adnuendum.

[1 *Vnde sine ipsorum forsan iniuria, nisi præstarent nobis assensus in hoc subdere te non posses, nec eius auctoritatis existis, vt dispensandi super his liberam habeas facultatem.*]

CAP. XIIII.

Si coniugatus viuente prima in facie ecclesiæ contrahit cum secunda hoc ignorante, legitima erit eorum proles.

Idem *H. & R canonicis Beneuentanis.*

EX tenore *f* literarum vestrarum nobis innotuit, quòd cùm G. viduam hæreditatem quondam R. mariti sui sibi & pupillo filio suo restitui postularet, pars aduersa petitionem eius nitebatur excludere, pro eo quòd R. maritū ipsius viduæ de adulterio genitum adserebat: [1 & 7.] Intelligentes, quod pater prædicti R. matrem ipsius in faciem ecclesiæ ignaram, quòd ipse aliam sibi matrimonialem copulasset, duxerit in vxorē, & dum ipsa coniunx ipsius legitima putaretur, dictum R. suscepit ex eadem: in fauorem prolis potius declinamus, memoratum R. legitimum reputantes.

[1 *Proponens quod dicti R. pater viuente vxore legitimam quandam aliam Maritiam nomine superduxit, ex qua præfatum R. maritum ipsius viduæ generauit. E contra verò pars viduæ respondebat, quod cum Maritia præfata nesciens, quod dicti R. pater aliam haberet vxorem, cum eo in facie ecclesiæ contraxisset, eius filius, quem suscepit ab eo legitimus, debebat haberi: cum non debeant illegitimi reputari, qui de adultera conscientia non nascuntur. Cumq; super hoc diutius fuisset in vestra præsentia litigatum, & nonnullorum prudentum sententia, quorum consilium requisistis, in hoc inuicem discordaret, se. dimisistis ap. consulendam. Nos igitur.*]

a *Matth. 16.* * *Psal. 109. Act. 10.* b *1. Corinth. cap. 6.* c *præfati.* d *Deut. 23.* e *Manzeres qui dicantur, tradit Couarruuias lib. 4 decret. part. 2 cap. 8 § 5.* f *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. vide Bald. in l. qui contra Cod. de incest. nuptiis.*

CAP. XV.

Proles infidelium, qui postea conuertuntur, legitima est, etiam si parentes sunt in gradu prohibito lege canonica.

Idem *episcopo Tibur.* a

GAudemus: *b* & infrà. Cæterùm prolem de infidelium coniunctionibus natam, qui secundo, tertio, vel vlteriore gradu, secundum opinionem illorum *c* matrimoniali contraxerunt affectu, post fidem receptam (vtilitate publica suadente) legitimam volumus reputari.

QVI MATRIMONIVM *d* ACcusare possunt, vel contra illud testari.

TITVLVS XVIII.

CAP. I.

Cùm agitur de fœdere matrimonij, reo absente contumaciter possunt super impedimento matrimonij recipi testes, dummodo sint legitimi: & ad dicta eorum fertur sententia.

Alexander III. *Parisiensi* e *episcopo.*

RELATVM *f* est, quòd cùm pater cuiusdā puellæ eam cuidam ciui Parisiensi *g* nuptui tradidisset, maritus post aliquot annos quibus cum vxore permansit: propter homicidium, quod commisit, de ciuitate timore mortis exiuit: nunc autem dicitur posse probari, quòd pater puellæ eum de sacro fonte *h* leuauit: sed literis tuis quæsitus nondum potuit inueniri, licet quinquennium sit transactum: & infra. Cæterùm consultationi tuæ taliter respon. *quod si iuuenis & puella aliquot annis sine quæstione fuerunt simul, qui præscriptum matrimonium nunc accusant, non videntur suspicione carere.*] quòd si manifestum est, quod asseritur, aut legitimi accusatores & testes appareant: postquam iuuenis fuerit cum omni diligentia requisitus, etiam si nequiuerit inueniri, testes recipere poteris, & fine canonico iudicium terminare.

CAP. II.

Accusatio & testimonium in causa matrimoniali personaliter & non per literas fieri debent.

Clemens III.

A Nobis *i* est quæsitum, vtrum aliqui super accusatione matrimonij nihil voce propria *k* depromentes, debeant per solam chartulæ conscriptionem admitti. Ad hoc respōdemus, quòd in talibus, nisi quantum ad præsumptionem nullius momenti est, conscriptio quo ad sententiam proferendam, nisi alia legitima adminicula suffragentur.

CAP. III.

In causa matrimoniali super consanguinitate & contractu testificari possunt consanguinei & parentes.

a *Tyb. al. al. Tubu. al. Tybertur.* b *Cap. 4. eod. tit. in 2. compil.* c *eorum.* d *al. ita: de his qui matrimonium, &c. al. desunt illa verba, vel contra illud testificari.* e *Parmens. al. Patrinens.* f *Cap. 1. eod. tit. in 1. comp.* g *Parmensi.* h *vid. conc. Trid. Sess. 24. de reformat. matr. c. 2.* i *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil.* k *depenentes.*

Clemens *a* III. *papa, Florentino episcopo.*

VIdetur *b* nobis: [1 *& infrà.*] Quòd parentes, fratres, & cognati vtriusq; sexus, in testificatione suorum ad matrimonium coniungendum vel dirimẽdum admittantur, tam antiqua consuetudine, quàm legibus approbatur. Ideo enim maximè parentes, & si defuerint parentes proximiores admittuntur: quoniam vnusquisq; suam genealogiam cum testibus & chartis, tum etiam ex recitatione maiorum scire laborat. qui enim melius recipi debent, quàm illi, qui melius sciunt, & quorum est interesse: ita vt si non interfuerint, & consensum non adhibuerint, secundum leges nullum fiat matrimonium? Quod verò legitur *c* pater non recipiatur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus causis & contractibus verum est. In matrimonio verò coniungendo & disiungendo ex ipsius coniugij prærogatiua, & quia fauorabilis res est, congruè admittuntur.

[1 *Quod secunda quam contra prohibitionem ecclesiæ duxit, non sit uxor, etiam si primam non haberet desponsatam. Nam quod contra interdictum & ordinem ecclesiæ factum est, ratum non haberi tanquam inordinatum, tam diuinæ quàm humanæ legis auctoritas proclamat. Quia igitur ea quam inordinatè superduxit prohibitione renitente vxor, non est cogendus eam recipere, quam iurauit & desponsauit, atq; ex ea prolem genuit: vt iuramenti religio non vilipendatur, & fides adinuicem conseruetur promissa, & proles in cultu Dei nutriatur & educetur, & alij exinde occasionem peierandi, & aliàs decipiendi, assumere non valeant.*]

CAP. IIII.

Inuita desponsata, postea spontè cognita, contra matrimonium auditur.

Idem.

INsuper *d* adiecisti, quòd aliquis cum quadam innubili puella contraxit, quæ tandem ætatis metas attingens, ab illo pluries cognita, contra matrimonium proclamauit, asserens se semper ab initio dissensisse, quod per testes probat fama & conuersatione præclaros. In hoc itaq; casu sentimus, quòd aduersus matrimonium audiri non debet, quæ ante cognitionem sui legitimum annum attingens, cum potuit minimè reclamauit, sicut enim ante legitimum consensum (qui in duodecimo anno spectatur) potuit dissentire, sic postquam legitimo tempore accedente semel etiam copulæ carnali consensit, ex ratihabitione sibi super hoc silentium non ambigitur indixisse. *e*

CAP. V.

Repellitur accusans matrimonium propter quæstum.

Innocentius III. *archiepiscopo Præposito & Priori sanctæ Mariæ de Alban. Genuen.* f

SIgnificante *g* M. de Canula *h* nostro est apostolatui declaratum, quòd cùm N. duxisset legitimè in vxorem, S. mater ipsius nisa est matrimonium accusare, vt ab eo pecuniam extorqueret: & licet intellectui suo parua non possint opera respondere, nihilominus vult habere pecuniam vt ab accusatione desistat.

Cùm igitur non sit malitiis hominum indulgendum: mandamus, quatenus si est ita, ipsam ab accusatione matrimonij repellentes, eidem super hoc silentium imponatis.

a *al. Clemens papa Florentino episcopo. al. Cælestinus papa Florentino episc. al. Cælestinus III. &c.* b *Cap. 1. tit. de matr. contr. interd. eccles. celebr. in 1. compil. refert Grat. siue Palea 35. quæst. 6. cap. 2.* c *vide Lanfranc. de Oriano in cap. quoniam contra 5. de proba. & Specul. tit. de teste § 1.* d *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* e *induxisse.* f *de Alban. Ianuan.* g *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* h *Canulla al. Camilla. al. Casula.*

CAP. VI.

Repellitur ab accusatione matrimonij, qui denunciationis tẽpore tacuit, nisi denunciationem probabiliter ignorauit, vel iuret de nouo didicisse, & quod non obijcit illam malitiosè.

Idem.

CVm *a* in tua diœcesi: & infrà. Si verò post contractum matrimonium aliquis appareat accusator, cùm non prodierit in publicum, quando banna secundum consuetudinem in ecclesiis edebantur, vtrum vox suæ debeat accusationis admitti, meritò quæri potest. Super quo sic duximus distinguendum, quòd si tempore denunciationis præmissæ is, qui iam coniunctos impetit, extra diœcesim existebat, vel aliàs denunciatio non potuit ad eius notitiam peruenire, vtputa si nimiæ infirmitatis feruore laborans, sanæ mentis patiebatur exilium: vel in annis tam teneris cõstitutus, quod ad comprehensionem talium, eius ætas sufficere non valebat, seu alia causa legitima fuerit impeditus: eius accusatio debet audiri. Alioquin cum rationabiliter præsumatur, quòd denunciationẽ publicè factam idem existens in ipsa diœces. minimè ignorauit, tanquam suspectus est proculdubio repellendus. Nisi proprio firmauerit iuramento, quòd postea didicerit ea, quæ obiecerit, & *b* ad hoc ex malitia non *c* procedat: quia tunc etiam si didicisset ab illis, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non debet eidem aditus accusandi: quoniam etsi ab impetitione huiusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoueri nequiret, cùm culpabilis non existat.

DE DIVORTIIS.

TITVLVS XIX.

CAP. I.

Homicidium necessarium non priuat spe coniugij, sed machinatio in mortem coniugis sic.

Ex concilio apud Vuormaciam. *e*

SI qua mulier *f* in mortem mariti sui cum aliis cõsiliata est, & ipse aliquem illorum se defendendo occiderit: potest ipse post mortem vxoris, si voluerit aliam ducere: ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ absq; spe coniugij stet subiecta.

CAP. II.

Coniuges propter alterius crimen non separantur, nisi spiritualiter fornicentur: & tunc durat coniugium etiam separatis.

Alexander III.

QVæsiuit *g* à nobis: [1 *& i.*] Nos itaque taliter respondemus, quòd mulier pro furto vel alio crimine viri sui (nisi fidei suæ religionem corrumpere velit) ab eo separari non debet. Verùm si coniugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, à viro poterit separari, ita quod ei nubere alij non licebit: quia licet separentur, semper tamen coniuges erunt. In viris quoq; præsentis sententiæ forma seruetur.

[1 *Vtrum mulier pro latrocinio aut quolibet alio crimine à viro suo debeat separari, & alij nubere, & de viro simili modo proposuisti, & vtrum pro quolibet flagitio possit à coniuge dimitti, & aliam sibi legitimè matrimonio copulare.*]

CAP. III.

Vir non potest dimittere vxorem sine iudicio ecclesiæ, etiam

a *Cap. vn. eod. titul. in 4. compil. alia pars huius decr. 5. de sponsal. c. cum in tua.* b *al. ita: & quod ad hoc.* c *procedit.* d *De materia huius tit. vide Theologos lib. 4. Sentent. dist. 35. & per Syluestrum in summa verbo, diuortium.* e *Vuarmaciam. al. Vermecias.* f *C. 1. tit. in 1. compil.* g *Ca. 2. eod. tit. in 1. comp. & post conc. sub Alex. III. p. 50. c. 22. § quod autem. vide Sotum 4. Sent. dist. 37. q. vn.*

propter

propter impedimentum parentelæ notorium. Si fama refert impedimentum coniugij, etiam nemine opponente, episcopus ex officio suo potest de eo inquirere. Si verò impedimentum est notorium, potest episcopus ex officio suo matrimonium separare. hoc secundo.

Idem *Ambianen.* a *episcopo.*

PORrò *b* de comite Pontini, qui B. vxorem suam absque iudicio ecclesiæ dimisit, quia eam cognatã fuisse vxoris defunctæ proponit, prudentia tua cognoscat, quòd si etiam parentela esset publica & notoria, absq; iudicio ecclesiæ ab ea separari non potuit: quare ipsum ad eam recipiendam, quæ petit restitutionem ipsius, districtè compellas, quam si recipere noluerit, eum & superinductam vinculo excommunicationis adstringas. Præterea de H. qui cognatam suam duxit vxorem: respondemus, quòd non adparentibus adcusatoribus, & parentela manifesta seu publica existente (quod credibile non est, nisi essent in primo gradu vel secundo) tui officij interest matrimonia illa adhibita grauitate dissoluere, quæ illicitè contracta noscuntur.

CAP. IIII.

Repellitur vxor petens restitutionem mariti, si notoriè fornicata est, & maritus continuit.

Idem.

SIgnificasti, *c* quòd quidam vxore sua sine iudicio ecclesiæ dimissa, pro eo, quod suggestum sibi fuerat ipsam incestum cum quodam consanguineo suo commisisse, vinculo fuit propter hoc excommunicationis adstrictus: verum mulier non continuit, sed sobolem de alio viro suscepit: nec minus postulat viro restitui, adserens se ab ipso iniustè dimissam, & eundem sibi materiam adulterandi dedisse. Consult. t. t. respond. quòd si notorium est mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet, nisi constaret ipsum cum alia adulterium commisisse.

CAP. V.

Matrimonium separatur propter adulterium mulieris: & si vir postea fornicetur, redintegratur. Et est bonus casus, & multum allegabilis.

Idem.

EX literis *d* tuis accepimus, quòd V. quandam duxit vxorem, qui paucis temporibus fuere concordes: proponebat enim idem V. quòd illam per violentiã sibi illatam metu etiam mediante duxisset: [I *&* j.] Tandem vir vxorem suam super crimine fornicationis in iure conuenit, quæ nescitur quo ducta spiritu cœpit publicè confiteri: quòd cum vir negaret ei in necessariis prouidere, crimen compulsa est incurrere memoratum. cumque diligentius à te fuisset admonita, ne ad suggestionem alicuius illud tam turpe contra se proponeret, ipsa id manifestius adserebat. Sanè tu conuocato capitulo tuo, cum ex eorundem *e* consilio vtriq; priuatim continentiam iniunxerit obseruandam, ita quòd castè viuerent ab inuicem segregati: memoratus V. furtim cum alia sponsalia & nuptias temerè celebrauit. verum cum factum inquirere laborares, supradictus V. seriem rei explicãs & exponens, ad audientiã nostram dicitur adpellasse. Vnde fra. t. mand. quatenus, si res ita ꝓcessit, prætaxatũ virum ad legitimam vxorem redire cõpellas.

[I *Tu verò vna cum capitulo tuo cum tam minis quàm admonitionibus inter eos sæpe pacem confirmare studeres, eos temerè segregatos pariter reconciliari coegisses.*]

CAP. VI.

Si vxor à viro lapso in hæresim propria auctoritate diuertit, ad eum reuersum redire compellitur, secus si per iudicium ecclesiæ ab eo fuisset separata.

Vrbanus III. *Florentino episcopo.*

DE illa, *a* quæ viro suo labente in hæresim, ipsius consortium sine iudicio ecclesiæ declinauit, videtur nobis, quòd mulier (maximè si ea intentione decessit, vt lapsus in hæresim tædio pariter & confusione adfectus se ab errore suo conuerteret) cum reuersus fuerit, est reddenda: quæ etiam si reuerti noluerit, compellatur. Si verò iudicio ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum eam nullatenus dicimus compellendam.

CAP. VII.

Vinculum coniugale non dissoluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso. Sed si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, vel non sine blasphemia, vel sine peccato mortali, soluitur coniugium, vel conuersus contrahere poterit.

Innocentius III. *Ferrarien. episc.*

QVanto te *b* nouimus in canonico iure peritum [I &. j.] Sanè tua F. intimauit, quòd altero coniugum ad hæresim transeũte, qui relinquitur ad secunda vota desiderat conuolare. quod vtrum possit fieri, per tuas nos duxisti literas consulendos. Nos igitur consul. t. respondentes distinguimus, licet quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam conuertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæresim, vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium coniugum ad fidem catholicam conuertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda si voluerit, vota transibit. & in hoc casu intelligimus, quod ait apostolus, Si infidelis discedit, discedat. frater enim & soror non est seruituti subiectus in huiusmodi. & canonem etiam in quo dicitur: *c* Contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. Si verò alter fidelium coniugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, non *d* credimus, quòd in hoc casu, is, qui relinquitur, viuente altero possit ad secundas nuptias conuolare, licet in hoc casu maior adpareat contumelia creatoris. Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem *e* verum & ratum existit: quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquã amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus illo durante perduret. Nec obstat quod à quibusdam forsan obiicitur, quòd fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari: cum in multis casibus hoc contingat, vt si alter coniugum incidatur. Per hanc responsionem quorundam malitiæ obuiatur, qui in odio coniugum, vel quando sibi inuicem displicerent, si eas possent in tali casu dimittere, simularent hæresim, vt ab ipsa (nubentibus coniugibus) resilirent. Per hanc ipsam responsionem illa soluitur quæstio, qua quæritur, vtrum ad eum, qui ab hæresi vel infidelitate reuertitur, is, qui permansit in fide, redire cogatur.

[I *Tanto f. t. amplius in domino commendamus, quod in dubijs quæstionum articulis ad sed. apost. recurris: quæ disponente domino cunctorum fidelium mater est & magistra, vt opinio quam in eis quendam habueras, dum alios canonici iuris peritiam edoceres, vel corrigitur per sed. apostol. vel probetur.*]

CAP. VIII.

Pagani iuncti in gradu prohibito lege canonica tantum, conuersi ad fidem, non separantur. hoc primo. Si paganus prius plures vxores habebat, post fidem susceptam adhærebit primæ. hoc secundo. Et si repudiata vxore cum secunda contraxerit, etiam

---

a *al. Ambien.* b *Cap. 3. eod. tit. in 1. compilat. & post concil. Later. sub Alex. III. par. 50. cap. 29.* c *Cap. 4. eod. tit. in 1. comp. & post concil. Lateran. par 6. cap. 14.* d *Cap. 3. de clond. despons. in 2. compil.* e *eorum.*

a *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil.* b *Cap. 1. eod. tit. 3. compil.* c *Hoc dicit B. Ambrosius epist. 1. ad Cor. 7.* d *vide concil. Trid. Sess. 24. de sacr. matr. can. 5.* e *In vno aut altero C. ratum & firmum existit.*

post baptismum dimittet secundam, & adhærebit primæ repudiatæ, etiam si repudiata cum alio contraxisset, secus si fornicata fuisset. hoc tertio.

Idem *Tiberiaden.* a *episcopo.*

GAudemus *b* in domino: [1. *& s.*] Vtrum pagani vxores accipientes in secundo vel tertio vel vlteriore gradu sibi coniunctas, sic coniuncti debeant post conuersionem suam insimul remanere, vel ab inuicem separari, edoceri per scriptum apostolicũ postulasti. Super quo taliter respondemus, quòd cum sacramentum coniugij apud fideles & infideles existat; quemadmodum ostendit Apostolus *c* dicẽs: Si quis frater infidelẽ habet vxorem, & hæc consentit habitare cum eo, non illam dimittat: & in præmissis gradibus à paganis quo ad eos matrimonium licitè sit contractum, qui constitutionibus canonicis non arctantur: (quid enim ad nos, secundum apostolum *d* eundem, de his quæ foris sunt, iudicare?) in fauorem præsertim Christianæ religionis & fidei, à cuius perceptione per vxores se deseri timentes viri, possunt facile reuocari: fideles huiusmodi matrimonialiter copulari liberè possunt, & licitè remanere coniunctim, cùm per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur. Quia verò pagani circa plures insimul fœminas adfectum diuidũt coniugalem, vtrum post conuersionem omnes, vel quã ex omnibus retinere valeant, non immeritò dubitatur: [2 & *s.*] Verùm absonum hoc videtur, & inimicum fidei Christianæ, quum ab initio vna costa in vnam fœminam sit conuersa: *e* & scriptura diuina testetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: non dixit tres vel plures: sed duo: nec dixit, adhærebit vxoribus: sed vxori: [3 *& s.*] Nec vlli vnquam licuit insimul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum, quæ mox quandoque, interdum etiam fas censetur: per quàm sicut Iacob à mendacio, Israelitæ à furto, & Samson ab homicidio, sic & patriarchæ & alij viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Sanè veridica hæc sententia probatur etiam de testimonio veritatis testantis in Euangelio: *f* Quicunque dimiserit vxorem suam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta: per quod euidenter apparet pluralitatem in vtroque sexu, cum non ad imparia iudicentur circa matrimonium, reprobandam. Qui autem secundum ritum suum legitimam repudiauit vxorem: cum tale repudiũ veritas in Euangelio reprobauerit, nunquam ea viuente licitè poterit aliam etiam ad finem Christi conuersus habere, nisi post cõuersionem ipsius, illa renuat cohabitare cum ipso, aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia creatoris, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum: in quo casu restitutionem petenti, quamuis de iniusta spoliatione constaret, restitutio negaretur: quia secundum apostolum *g* frater aut soror non est huiusmodi subiectus seruituti. Quòd si conuersum ad fidem, & illa conuersa sequatur ante, quàm propter causas prædictas legitimam ille ducat vxorẽ, eam recipere compelletur. Quamuis quoque secundum Euangelicam veritatem, qui duxerit dimissam, mœchatur: non tamen dimissor poterit obiicere fornicationẽ dimissæ, pro eo, quod nupsit alij post repudium, nisi aliàs fuerit fornicata.

[1 *Et in potentia virtutis ipsius, & patri luminum, à quo est omne datum optimum & omne donum perfectum, vberes gratiarum exsoluimus actiones: quod sicut nobis tuis literis intimasti diebus istis nouissimis, ille qui non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat, vt ad Christianam venirent fidem, multorum cordibus inspirauit: & quoniam vxores acceperant in secundo vel tertio, vel vlteriori gradu sibi coniunctas.*]

[2 *Quia verò tam patriarchæ quàm alij iusti viri ante legem pariter & post legem multas vxores insimul habuisse leguntur: nec contrarium apparet in Euangelio vel lege præceptum: neque pagani subiiciuntur canonicis institutis post inuentis, quemadmodum est præmissum: videtur quod nunc etiam iuxta ritum suum licitè contrahant cum diuersis, quorum coniunctiones legitimas vnda sacri baptismatis non dissoluit, & ita patriarcharum exemplo ad fidem Christi conuersi, pagani coniugiorum pluralitate gaudebunt.*]

[3 *Vnde Lamech qui plures vxores insimul legitur habuisse, reprehenditur in scripturis, eo quod ipse primus reprobandam bigamiæ speciem introduxit. Licet autem de huiusmodi non quæsieris, volentes tamen tam te quàm alios super his etiam reddere certiores, & quod veritas praualeat falsitati, sine dubitatione qualibet protestamur quod*]

a *Tibaden.* b *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* c *1. Corint. 7.* d *1. Corinth. 4.* e *Gen. 2. & 3.* f *Matth. 19. & Lucæ 16.* g *1. Cor. 7.*

CAP. IX.

Non licet relictam fratris in vxorem accipere: & de facto ducta separanda est, nisi aliter ecclesia dispenset.

Idem *Liuonien. episcopo, & eis qui cum ipso sunt fratribus.*

DEus *a* qui ecclesiam suam: *b* & infrà. Quia dispar *c* est ritus in Liuonien. ecclesia de nouo ad fidem catholicam conuersorum à nostro, propter infirmitatem gentis eiusdem concedimus, vt matrimoniis contractis cum relictis fratrum vtantur, si tamen (fratribus decedentibus sine prole, vt semen defuncti iuxta legem Mosaicam suscitarent) cum talibus contraxerũt: ne tales sibi de cætero postquam ad finem venerint, copulent prohibentes.

DE DONATIONIBVS INTER virum & vxorem, & de dote post diuortium restituenda.

TIT. XX.

CAP. I.

Separato licitè matrimonio, dos restituenda est.

Ex concilio habito apud Vuormaciam.

MVLIERES cum *d* pro aliqua licita causa à propriis viris fuerint separatæ, totam dotem præcipimus sibi reddi.

CAP. II.

Soluto matrimonio cogitur vir dotem restituere, & bona diuidere, quæ communiter eis obuenerunt.

Vrbanus III. *decano, cantori & capitulo Lexon.*

SIgnificauit P. mulier, *e* quod H. quem loco viri tenebat, diuortio inter eos solenniter celebrato, dotem suam illicitè detinet, & reddere contradicit: possessiones etiam, quæ ipsis dum simul viuerent, cuiuscunque contractus titulo cõmuniter obuenerunt, ea prorsus exclusa sibi nititur vindicare. Ideoque mandamus, quatenus si ita est, & non est aliud quod obsistat, ipsum ad restitutionem dotis, & diuisionem eorum, quæ olim communiter habuerunt, district. eccles. compellatis.

a *Cap. 3. eod. tit. in 3. comp.* b *inf. de pœnitent. & remiss. 1. cap.* c *Aliàs ita: Quia dispar est ritus in Liuonien. ecclesia de nouo, &c. sed in vetustioribus exemplaribus legitur, vt est impressum.* d *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil. & post concil. Lateran. sub Alexand. III. par. 50. cap. 46.* e *Cap. 2. eod. tit. in 1. compilatione.*

CAP. III.

CAP. III.

Delegatus ad causam matrimonij, si ferat sententiam diuortij, pronunciare debet dotem restitui. Et est casus multum allegabilis.

Clemens III.

DE prudentia *a* vestra miramur, quòd cùm vobis causam matrimonij, quæ vertebatur inter H. & M. commisissemus terminandam, & vos consanguinitatem inter eos inuenientes, sententiam diuortij tulissetis: de dote, quam à viro mulier repetebat, quicquam statuere distulistis. Quia igitur vos, qui de matrimonio principaliter cognouistis, & de dote (quæ est causa incidens) accessoriè cognoscere valuistis, & sententialiter definire: mandamus, quatenus prædictum H. monitione præmissa cogatis, vt prædictæ M. totam dotem (sicut canonicum fuerit) restituere non moretur.

CAP. IIII.

Mulier propter adulterium à viro separata: perdit dotem.

Clemens III. *b*

PLerunque: *c* [I *& infrà.*] Si mulier ob causam fornicationis iudicio ecclesiæ, aut propria voluntate à viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem vel dotalitium repetere non valebit.

[I *Accidit vt proponis quod in parochia tua mulieres à viris suis causa fornicationis recedunt, & sic vsq; ad mortem ipsorum permanere noscuntur: ipsis verò defunctis cum à consanguineis ad quos hæreditates eorum perueniūt, dotem suam cum dotalitio repetunt, eis audientiam denegant, & nolunt restituere, quod reposcunt: ob hanc causam, quia eo ipso se indignas fecisse noscuntur quod à viris suis causa fornicationis duxerunt recedendum. In hoc itaq; dicimus quod.*]

CAP. V.

Cogitur mulier ex officio iudicis donata sibi à viro propter nuptias pro conseruatione illiciti matrimonij relaxare, si talis donatio præstet impedimentum dissolutioni talis matrimonij. hoc dicit, secundum intellectum qui plus placet Panormitano.

Innocentius III. *Compostel. archiepiscopo, & vniuersis episcopis in regno Legionen. constitutis.*

ET si necesse sit: *d* & infrà. Quia verò castra quædam, quæ rex Legion. filiæ Regis Castellæ in dotem tradidisse proponitur, ita vt si eam aliqua occasione relinqueret, ipsa cederent in ius eius, impedimentū præstare videntur huiusmodi copulæ dissoluendæ: Cùm castra ipsius non tam ob turpem, quàm ob nullam causam sint data, vtpote cum inter eos matrimonium non existat, & ideo nec dos, nec donatio propter nuptias. Ne ad commodum ei cedat, quod debet in pœnam eius potius retorqueri: castra ipsa restitui volumus, & ad id puellam per excommunicationis sententiam coarctari.

CAP. VI.

Vsufructuarius donans sine cōsensu domini rem ipsam vxori propter nuptias, non transfert in eam plus iuris, quàm ipse habebat: idem de eo, qui sub conditione adimente habet rem in hæreditatem, vel in feudum.

Idem *archidiac. S. Andreæ de Scotia.*

NVper à nobis *e* tua discretio requisiuit, si aliqua terra data fuerit alicui, non in hæreditatem vel feudum, sed tantum quoad vixerit possidenda: & ipse postmodum tertiam partem vxori suæ in dotem concesserit, vtrum eo defuncto præfatam dotem vxor (dum vixerit) habere debeat & tenere: cum ecclesia dotes protegere teneatur viduarum? Postulasti præterea, si qua terra data fuerit alicui, & hæredi, quem de vxore legitima procrearet, in hæreditatem vel feudum: & ipse vxori suæ quadam parte ipsius in dotem concessa decesserit postmodum sine prole, an mulier dotem eandem de iure posset *a* habere?

Nos autem consultationi tuæ taliter respond. quòd cùm regulariter nullus plus iuris tranferre possit, quam eum constet habere: vir, cui *b* terra prædicto modo conceditur, non potest vxori relinquere, quod ei non licuit, nisi quoad vixerit possidere: nec licet vxori suę partem illius terræ in donationem propter nuptias ex viri concessione tenere nisi donationi ille, ad quem spectat dominium illius terræ, voluerit consentire. Quod autem de prima consultatione dicimus, hoc respondemus etiam de secunda. nam licet ecclesia in causis viduarum se fauorabilem debeat exhibere, contra iustitiam tamen non est eis fauor ecclesiasticus concedendus. Illud verò te nolumus ignorare, quod vxor dare dicitur viro dotem: vir autem vxori donationem facere propter nuptias, secundum legitimas sanctiones.

CAP. VII.

Vir agens pro dote, non omnino excluditur ex eo, quòd vergat ad inopiam, nec præcise cogitur satisdare vltra facultatem propriam: sed dos sibi adsignatur sub cautione, quam præstare potest. Et si per illam cautionem non esset sufficienter prouisum consumptioni dotis, deponetur dos apud mercatorem: vt de honesto lucro vir sustineat onera matrimonij. h. d. secundum intellectum, quem tenet Pan. inhærendo verbis literæ. Et est casus no. & quotidianus.

Idem *archiepiscopo & archidiac. Genuen.* c

PEr vestras *d* literas intimasti, quòd cum magistrum R. super quadam summa pecuniæ pro H. paupere, auctoritate nostra curaueritis conuenire: quam idem H. pro dote vxoris suæ requirebat, ab eo dictus R. exceptionem obposuit contra ipsum, quod vxorem suam à se repulerat, & tacita veritate super hoc literas impetrauerat: *e* quia cum supra eadem dote alia vice coram vestræ ciuitatis consulibus quæstio mota esset, ipsi pronunciauerunt, vt quoniam idem H. ad inopiam vergere videbatur, dos illa non adsignaretur eidem, nisi cautionem idoneam de ipsa non peritura præstaret: vnde vobis, vt de saluanda dote caueret, & vxorem suam reciperet, præcepistis. [I *& infrà.*]

Cum ergo satis possit ei modicum credi dotis, cui creditū est corpus vxoris: mandamus, quatenus dotem adsignari faciatis eidem sub ea, quam potest cautione præstare, vel saltem alicui mercatori committi, vt de parte honesti lucri dictus vir onera possit matrimonij sustentare: ne occasione dotis detentæ, vxor à viro dimissa, seu vir, qui dimisit vxorem, adulterij reatum incurrat.

[I *Et donec illud posset facere, dos illa reponeretur si vellet in secretario ecclesiæ Ianuen. quod cùm implere non posset, ad instantiam eius nobis hoc rescribere curauistis.*]

CAP. VIII.

Hæc decretalis satis seipsam summat.

Gregorius IX.

DOnatio, *f* quæ constante matrimonio inter coniuges dicitur esse facta (ex quo alter locupletior, & pauperior alter efficitur) firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur: quæ tamen penitus euanescit, si reuocetur ab eo tacitè vel expressè, vel qui donatum accepit, prius debitum naturæ persoluat. Sanè soluto matrimonio, sicut dos ad mulierem, sic & donatio propter nuptias redit ad virum: nisi de consuetudine secus obtineat: vel ex pacto de lucranda dote & do-

a *Cap. 1. tit. de dote post diuort. restituenda in 2. compil.* b *Celestinus tertius.* c *Cap. 2. tit. de dote post diuort. restituenda in 2. comp.* d *Cap. 1. tit. de dote amitt. in 3. compilatione.* e *Cap. 2. tit. de dot. amitt. vel post diuort. rest.*

a *Possit.* b *Al. vir, cui prædicta terra, dicto modo conceditur.* c *Iannensi.* d *Cap. 3. titul. de dote amitt. in 3. compilatione.* e *Impetrauit.* f *Vid. Panormitan. Rubric. in repet. huius Rubric. n. 20. cum multis sequentibus.*

natione propter nuptias, quod æquale sit tamen, hinc inde contrarium indicatur.

DE SECVNDIS NVPTIIS. a
TITVLVS XXI.
CAP. I.

Secundæ nuptiæ non benedicũtur, & benedicens puniendus est.

Alexander III.

Capellanum b (quem benedictionem cũ secunda constiterit celebrasse) ab officio beneficio que suspensum, cum literarum tuarum testimonio, ad sedem apostol. nullatenus destinare postponas.

CAP. II.

Dubitans de morte coniugis, nisi prius certificetur, contrahere non debet: & si contraxit, reddat, sed non exigat debitum: & postmodum si sciat primam viuere, dimittat secundam. Abbas Sic.

Lucius III. *vniuersis Christianis in captiuitate Sarracenorum positis.*

Dominus, c ac redemptor noster: & infrà. Sanè super matrimoniis, quæ quidam ex vobis (nondum habita obeuntis coniugis certitudine) contraxerunt: id vobis respondemus, vt nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migrauerit coniunx eius. Si verò aliquis vel aliqua, id hactenus non seruauit, & de morte prioris coniugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti: quod à se tamen nouerit nullatenus exigendum. Quod si post hoc de prioris coniugis vita constiterit, relictis adulterinis complexibus, ad priorem coniugem reuertatur.

a *Vide Magistrum. & Theologos li. 4. sent. distin. 42.* b *Cap. vnic. eo. tit. in 2. compil.* c *Cap. 2. eod. tit. in 1. compilat. huc spectant tradita supr. de spons. lib. cap. in præsentia.*

CAP. III.

Si vnus ex coniugibus fuit aliàs benedictus, non debent coniuges de nouo benedici.

Vrbanus III. *Vegilien. episcopo.* a

Vir autem b & mulier ad digamiam transiens, non debet à presbytero benedici: quia cùm alia vice benedicti sint, eorum benedictio iterari non debet.

CAP. IIII.

Mulier nubens intra annum lugubrem, infamiam non incurrit. h. d. cum sequenti. Abbas Sic.

Idem *Exonien episcopo.*

Super illa quæstione, c qua quæsitum est, an mulier possit sine infamia nubere intra tempus luctus, secundum leges definitum: Respondemus, quòd cùm apostolus dicat: Mulier viro suo mortuo, soluta est à lege viri sui: in domino nubat, cui voluerit: per licentiam & auctoritatem apostoli, eius infamia aboletur.

CAP. V.

Summatur, vt præcedens.

Innocentius III. *P. nobili mulieri.*

Cum d (secundum apostolum) mulier mortuo viro suo, ab eius sit lege soluta, & nubendi cui vult tantum in domino liberam habeat facultatem: non debet legalis infamiæ sustinere iacturam, quæ licet post viri obitum intra tempus luctus (scilicet vnius anni spacij) nubat, concessa sibi tamen ab apostolo vtitur potestate, cùm in his præsertim sæculares leges non dedignentur sacros canones imitari.

a *Al. Vigo. al Vig.* b *Cap. 1. eod. tit. in 1. compilat. & post conc. Lat. sub Ale. 3. p. 9. c. 1.* c *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. p. 9. c. 2.* d *Cap. vnic. eod. tit. in 3. compil.*

FINIT LIBER QVARTVS.

DECRETALIVM EPISTOLARVM GREGORII
LIBER QVINTVS.
DE ACCVSATIONIBVS, INQVISITIONIBVS & denunciationibus.
TITVLVS PRIMVS.
CAPITVLVM I.

De persona accusatoris prius quærendum est in iudicio.

Felix Papa. a

Si legitimus b non fuerit accusator, non fatigetur accusatus.

CAP. II.

A denunciatione repellitur is, qui non præmonuit.

Idem *episcopis per Galliam constitutis.*

Si quis episcopus a ab illis adcusatoribus, qui recipiendi sunt, adcusatus fuerit, postquam ab eis charitatiuè conuentus fuerit, vt causam emendet, & eam corrigere noluerit: non olim, sed tunc ad primates causa eius canonicè deferatur.

a *Primus. ept. 1. & 2. an. eo. 270. id est, Claudio, & Paterno, Coss.* b *Cap. 1. eo. tit. in 1. compil. vide Bald. in l. damni. § si a bono. ff. de damn. infect.*

CAP. III.

Criminatio prælati debet tractari coram illis, quorum interest.

Gregorius *duci Campaniæ.*

a *Ca. 8. eo. tit. in 1. comp. vide Thomam 2. 2. q. 33. ar. 7.*

Illa a

ILla *a* præpositorum: [1 *& infrà.*] Si verò aliquis est de monasterio prædicti abbatis, qui possit dicere, quo ad culpam reatumque eius pertineat: nos cum eis, quorum interest, causam districtè volumus perscrutari, vt vel condemnetur, vel absoluatur.

[1 *Solicitudo vtilis est, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit & furor sibi nihil vendicat, &c. quæ sunt prolixa & ex registro impresso repetenda.*]

CAP. IIII.

Qui de aliquo crimine adcusatur vel denunciatur, interim promoueri non potest.

Idem *b* *Constantiæ Augustæ.*

OMnipotens *c* Deus: & infrà. Valde graue est, vt vir, de quo tanta & talia nunciantur (cum ante requiri & discuti debeant) honoretur.

CAP. V.

Episcopus per exceptionem criminis illum ab accusatione sua repellere non potest, quem ante à sua familiaritate neglexerit separare.

Paschalis Papa.

NVlli *d* episcoporum ab accusatione sua repellere liceat, quos antequam se ab eis impetendum cognosceret, à sua communi familiaritate neglexerit separare.

CAP. VI.

Absolutus de certo crimine, de eodem iterum adcusari non potest.

Ex concilio Moguntino.

DE his criminibus, de quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio replicari.

CAP. VII.

Cohabitantes inimicis accusati, ab accusatione repelluntur.

Stephanus Papa.

REpellantur ab accusatione cohabitantes inimicis. Quia infestationes blasphemiæ, adfectio solet amicitiæ incitare.

CAP. VIII.

Ponit pœnitentiam adcusatoris calumniosi, cùm sequitur inde mors, vel membri debilitatio.

Ex Brocardico *lib. XLIII.* e

ADcusasti aliquem, & per tuam adcusationem occisus est: nisi pro pace hoc feceris, xl. dies in pane & aqua (quod carena vocatur) cum septem sequentibus annis pœniteas. Si autem per tuam delaturam debilitatus est, per tres debes quadragesimas pœnitere.

CAP. IX.

Super notorio procedit iudex nemine adcusante.

August. *super Gen. de morte Abel.*

EVidentia patrati sceleris non indiget clamore adcusatoris.

CAP. X.

Laici vel inimici, clericos adcusare non possunt.

Alexand. III. *Gaet. electo.* f

CVm P. Manconella *g* presbyter ex vna parte, & Bonus presbyter, & I. Bonus Cocti laicus frater eius ex altera in nostra essent præsentia constituti: eundem I. quia laicus erat, in dicti P. adcusationem non duximus admittendum. Cumque præfatus B. eundum P. super crimine simoniæ constantius adcusaret: nos eum, qui in testimonium illius causæ adductus fuerat, & quia prædictus I. frater eius ipsum P. coram te prius adcusauerat, ab adcusatione repulimus: præsertim cum *a* frater P. memoratum B. antea de causa consimili adcusasset. vnde quoniam vnus post alterum prædictum P. instante vicissitudine adcusabant: neutrum ad eius adcusationem admisimus. Sed vtrique presbytero de obiectis criminibus purgationem duximus indicendam. Ideoque mandamus, quatenus vterque illorum cum tribus sacerdotibus faciat se purgare. *b*

CAP. XI.

Monachus adcusare potest abbatem, & de bonis monasterij expensas litis necessarias habebit.

Idem *Vigarten episcopo.*

EX *c* parte tua: [1 *& infrà.*] Prudentiæ tuæ t. respon. quòd monachi (nisi alia rationabilis causa impediat) eo quòd de obedientia & subiectione abbatis esse noscuntur, ab eius adcusatione sunt nullatenus repellendi: licet alios accusare non possint. Quibus (siquidem cùm proprium non habeant) de rebus monasterij expensæ debent necessariæ, donec causa debitum finem accipiat, ministrari.

[1 *Huiusmodi quæstio nobis proposita est, vtrum monachi in adcusatione abbatum sint aliquatenus audiendi. Super quo vtique.*]

CAP. XII.

Presbyter ebriosus missam celebrans, non præmissa digestione, ecclesia priuari debet. hoc dicit, vt conueniat omnibus lecturis.

Idem.

SI constiterit, *d* quòd D. ecclesia non perpetuò concessa, sed ad tempus fuerit commendata, & de *e* violentia, & quòd in taberna pernoctauerit, ita quòd altera die nulla præmissa dormitione *f* missam cantasset: & infra. Si de hoc rationabiliter conuictus fuerit in iudicio ante episcopum suum: siue adcusatus, vel ad rationem positus, sine coactione fuerit confessus: ei super eadem ecclesia perpetuum silentium imponatis, ipsum ab impetitione B. *g* desistere compellentes. Cæterùm si eidem fuit ecclesia canonicè concessa & tradita, & postea de crimine aliquo non fuit conuictus, propter quod de iure debebat *h* spoliari, vel post adpellationem (sicut aliquando allegauit) ecclesia illa fuerit spoliatus, ipsam ei faciatis restitui, & in pace dimitti.

CAP. XIII.

Inimicus etiam à voluntaria exceptione repellitur.

Idem.

MEminimus tibi mandasse, vt C. abbatissæ, cuius electionem confirmauimus, munus benedictionis impendere procurares. Sed quia H. pro altera parte à te ad nostram audientiam adpellauit, proponens quòd de simonia adcusaret eandem: mandatum nostrum distulisti effectui mancipare. Quia verò te non decet in hac parte adpellationi eiusdem H deferre, cùm idem illius manifestus fuerit inimicus, & contra eam testimonium tulerit: mandamus, quatenus (cum inde fueris requisitus) præfatæ abbatissæ munus benedictionis non differas impartiri. *i*

CAP. XIIII.

Dicens se aliquem adcusaturum coram iudice, ante inscriptionem potest sine pœna desistere, & non adcusare: sed et desistenti silentium imponitur in perpetuum. Et secundum hoc summarium iste textus est notabilis. Abbas.

Innocentius III. *archiepiscopo Bisuntio.*

LIcet in beato *k* Petro [1 *& f.*] Sanè cùm ex literis B. decani sancti Stephani, & I. & O. canonicorum

---

a *Cap 5 eod. tit. in 1 comp. vide B. Thomam. 2. 2. q. 33. art. 3.* b *Idem scil. Greg. lib. 4. epist. 34. cap. 78. Ind. 13. registri.* c *Cap. 6. eo. tit. in 1. comp. vide Anchar. in cap. meminimus. infra. eod.* d *Cap. 1 eod. tit. in 1 compil. Refert Gratianus siue Palea 3. quæst. 5. § nulli episcoporum.* e *Al. ita ex Brocardico lib. 19.* f *Gaetentur al. Gaietur.* g *Cap. 12. eo. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. sub Alex. 3 p. 50. c. 14.*

a *Frater eiusdem P. &c.* b *Purgare.* c *Cap. 13 eod. tit. in 1 comp. & post conc. Later. sub Alex. 3 p. 50 c. 12.* d *Scilicet Alexand. 3. sed in 2. comp. c. 1. eod. tit. Celestino 3. al. Clementi tribuitur.* e *Violentia.* f *Dormitatione.* g *G.* h *Debuit.* i *Impertiri.* k *Cap. 1 eod. tit. in 3. compil.*

ecclesiæ Bisuntinæ ad apost. sed. audientiam peruenisset, te varia crimina commisisse, ac ab eis fuisses per easdem literas super periurio crimine simoniæ & incestu a delatus: Clemens Papa prædecessor noster (seruata iudiciaria grauitate) tibi certum terminum adsignauit, quo responsurus obiectis apostolico te conspectui præsentares. Cùm autem iuxta tenorem citationis ad sed. apo. accessisses, nec vllus *b* adpareret, qui te ita impeteret de prædictis: ne aliquid de contingentibus omittere videremur, ab I. & O. archi. in nostra præsentia constitutis quæsiuimus diligenter, si quid super præmissis aduersus te pro se, vel aliis proponere vellent, & quod scripserant, legitimè demonstrarent: ipsi autem, quòd non proposito accusandi hæc scripserant, responderunt. Sed quia super quibusdam incorrigibilis videbaris, quædam de te apost. sedi duxerant intimanda: sed nuncius qui pro literis accesserat impetrandis, mandati formam expressit.

Nos igitur dictis canonicis super prædictis silentium duximus imponendum, ne te de cætero eis super his adcusare liceat, vel etiam infamare. Quia vero prædicti canonici citra vinculum inscriptionis desistere voluerunt eis de iuris permissione, id non duximus imputandum. Ne autem in absolutione tua minus canonicè præcedere videamur, quamuis potius in odore bonæ opinionis coepiscoporum nostrorum, quàm eorum infamia delectemur, Cabilonensi episcopo & abbati de Firmitate, inquisitionem famæ tuæ duximus committendam.

[1 *Apostolorum principe ligandi atque soluendi nobis à domino sit attributa potestas vel facultas, quam in subditis iuxta suorum exigentiam meritorum exercere liberè debeamus: exemplo tamen illius qui omnes sanat, & neminem vult perire, libentius intendimus ad soluendum, quàm ad condemnandum vel ligandum, etsi sint nonnulla culpa in quibus est culpa relaxare vindictam,*

CAP. XV.

Ad prosequendam adcusationem criminalem, non admittitur procurator, licet possit allegare causam absentiæ, seu alias exceptiones non tangentes crimen propositum: & qui iurauit stare mandato alicuius, non admittitur ad accusandum illum, si virtute iuramenti sibi fuit iniunctum, vt non adcusaret, hoc dicit: & ad hoc solet allegari, & in hoc est valde vulgatum.

Idem *Saliburgen.* c *archiepiscopo.*

VEniens *d* ad sed. apostolic. A. Pragen. canonicus contra Pragen. episcopum inter alia proposuit coram nobis, quòd cùm esset filius sacerdotis, in ecclesiam fuerat Pragen. intrusus: & contra eiusdem ecclesiæ priuilegium homagium duci Bohemiæ præstitisset, sic subiiciens Pragen. ecclesiam seruituti: & infrà. Vnde prædictum episcopum ad festum Resurrectionis dominicæ peremptoriè nos meminimus citauisse. Idē verò ad suam adcusationē viarū discrimina, consecrationem chrismatis imminentem, & quòd filius Bohemiæ principis esset per ipsum baptizandus, tunc temporis per nuncios & literas allegauit. Licet autem excusationes huiusmodi (sicut etiam) friuolas *e* æstimantes, ipsum reputauimus contumacem: nec procuratores eius in causa possemus recipere criminali, eis tamen concessimus auditores, vt si possent, illum aliquatenus excusarent. Cumque prædictus A. coram eis repetiisset obiecta, fuit ex aduerso responsum, quòd cùm olim super hoc ad Magdeburgen. archiepiscopum literæ fuerant impetratæ: idem A. in obiectorum se videns probatione deficere, ad pedes eius se humiliter prosternens, veniam postulauit: & quòd aduersus eum calumniosè processerat, est confessus. Cæterùm cùm super hoc mandato stare eiusdem archiepiscopi iurauisset: ipse præcepit eidem, sub debito præstiti iuramenti, vt contra eundem episcopum de cætero proponere talia non auderet. Cum igitur nobis ex ipsius A. confessione constaret ipsum iuramentum huiusmodi præstitisse, ac tale recepisse mandatum: super impetitione dicti episcopi silentium ei duximus imponendum: propter contumaciam *a* tamen eidem episcopo citationem & purgationem propter infamiam indicentes.

CAP. XVI.

Denunciator criminis non se inscribit, quia ad correctionem tendit: adcusator autem inscribit, quia tendit ad pœnam: excipiens verò inscribit ad pœnam extraordinariam, si per exceptionem deijcitur ab obtento, alias secus. hoc primo. Secundo dicitur, quòd dum discutitur de crimine, per modum exceptionis potest interuenire procurator.

Idem *Priori sancti Fridiani, & Magistro B. canonico Pisano.*

SVper his, *b* de quibus nos consulere voluistis: inquisit. vestræ breuiter respondemus, quòd tribus modis valet crimen opponi, denunciando, excipiendo, & accusando. Quando crimen in modum denunciationis obponitur, non est inscriptio necessaria, sed cum in modum adcusationis oportet inscribi: quoniam ad depositionem instituitur adcusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda. Cum autem excipiendo fuerit crimen obiectum, distinguendum est, quare obponatur, & quando. Si autem obiicitur, vt ab accusatione vel testificatione aliquis repellatur, non est inscribi necesse: sed cum obponitur, vt quis à promotione officij, vel beneficij excludatur, si ante confirmationem obijcitur, non cogitur quisquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum, impedit promouendum, sed non deiicit iam promotum. Post confirmationem verò, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia etiam ab obtinendo repellit, & deiicit ab obtento ad extraordinariam pœnam: secundum arbitrium iudicis discreti citra vinculum inscriptionis est excipiens distringendus, si defecerit in probando: pro eo quòd crimine sic probato, perdit quod per electionem & confirmationem ei fuerit adquisitum: sed ob hoc prius habita non amittit. Licet enim agatur de crimine, non est tamen huiusmodi quæstio criminalis: vnde per procuratorem potest ritè tractari.

CAP. XVII.

Generales inquisitores, si non seruauerunt debitum inquisitionis ordinem, prudenter & cautè se corrigere debent. hoc primò. Secundo ponit formam iuramenti, quam inquisitores exigunt ab inquisitis.

Idem *Versel.* c *episcopo & abbati de Tileto.* d

QValiter *e* & quando: [1 *& infra.*] Si circa Nouarien. episcopum debitum inquisitionis ordinem obseruastis: discretionem vestram in domino commendamus. Si verò qualibet occasione prætermisistis eundem, adhuc *f* ipsum tempore oportuno volumus obseruari: ne inde nascantur iniuriæ, vnde iura nascuntur. Ideoque mandamus, quatenus ad conscientiæ vestræ iudicium recurrentis, si contra præscriptum ordinem tanqum homines excessistis: non pudeat vos errorem vestrum corrigere, qui positi estis vt aliorum corrigatis errores: quoniam apud iudicem districtum, in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis: ita videlicet, vt inueniatis occasionem aliquam congruentem, per quam ne vestra vilescat auctoritas: quanto

a *Insestu.* b *Al nec vnus apparet, qui te impeteret de prædictis.* c *Salzeburgen.* d *Cap. 2 eod. tit. in 3. compil.* e *Extimantes.*

a *Secuti vetera exemplaria hunc locum restituimus vt est impressum, cum in vulgatis perperam legeretur ita, purgationem canonicam propter, &c.* b *Cap. 3 eod. tit. in 3. compilatione.* c *Al. Vercell.* d *De Cesto.* e *C. 4 eod. tit. in 3. compil.* f *Al. ita: hunc ipsum.*

cautius

cautius & prudentius poteritis, supersedeatis ad præsens: quoniam ex his, quæ inordinatè sunt acta, non potest ordinabiliter agi. Si verò præscriptum ordinem custoditis: omni gratia & timore postpositis, Deum solum habentes præ oculis, via regia incedentes, sine personarum acceptione *a* in negocio procedatis. Formam verò iuramenti, quam à clericis Nouarien. super inquisitione facienda in hoc negocio recepistis, in similibus volumus obseruari: vt videlicet iurent clerici, quod super his, quæ sciunt vel credunt esse in sua ecclesia reformanda, tam in capite, quàm in membris (exceptis occultis criminibus) meram & plenam dicant inquisitoribus veritatem.

[1 *Debeat prælatus procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus, ex auctoritatibus noui & veteris testamenti colligitur euidenter, ex quibus super hoc processerunt postea canonicæ sanctiones. Legitur enim in Euangelio, quòd villicus, qui diffamatus erat apud dominum suum quasi dissipasset bona ipsius, audiuit ab illo: Quid est hoc quod audio de te? redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Et in Genesi Dominus ait: Descendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint. Ex quibus auctoritatibus manifestè comprobatur, quòd non solum cùm subditus, verumetiam cùm prælatus excedit, si per clamorem & famam excessus eius ad aures superioris peruenit, nisi quidē quòd à maleuolis & maledicis, sed à prouidis & honestis, nec semel tantum, sed sæpe quod clamor innuit, & diffamatio manifestat, debet coram ecclesiæ senioribus veritatem diligentius perscrutari, vt si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpam feriat delinquentis, non tanquam sit idem actor & iudex, sed quasi deferente fama, vel clamore nunciante, officij sui debitum exsequatur. Licet autem hoc sit diligenter obseruandum in subditis, diligentius tamē est obseruandum in prælatis, qui quasi signum sunt positi ad sagittam: & quia non possunt omnibus complacere, cùm ex officio teneantur non solum arguere, sed etiam increpare, quinetiam interdum suspendere, nonnunquam verò excommunicatione ligare: frequenter odium multorum incurrunt & insidias patiuntur. & ideo sancti patres prouidè statuerunt, vt accusatio prælatorum non facilè admittatur, ne concussis columnis, corruat ædificium, nisi diligens adhibeatur cautela, per quam non solum falsæ, sed etiam malignæ criminationis ianua præcludatur. Verùm ita voluerunt prouidere prælatis ne criminarentur iniustè, vt tamen cauerent ne delinquerent insolenter, contra vtrunq; morbum congruam inuenientes medicinam, vt videlicet accusatio criminalis, quæ ad diminutionem capitis & ad degradationem intenditur, nisi legitima præcedat inscriptio, nullatenus admittatur. Sed cum super excessibus suis quisquam fuerit infamatus, vt in tantum iam clamor ascenderit, quòd diutius sine scandalo dissimulari non possit, nec sine periculo tolerari, absq; dubitationis scrupulo ad inquirendum & puniēdum eius excessus non ex odij fomite, sed ex charitatis procedatur affectu: quatenus si grauis fuerit excessus, & si non degradetur, ab ordine & administratione tamen amoueatur omnino, quod est secundum euangelicam sententiam à villicatione villicum amoueri, qui non potest villicationis suæ dignam reddere rationem. Hunc igitur ordinem.*]

CAP. XVIII.

Si is, contra quem inquiritur, iurauit respondere tantum ad interrogata, post confessionem auditur volens probare excusationes, quæ confessionem non perimunt, sed exponunt: secus, si iurauerit plenam & meram veritatem dicere.

Idem *archiepiscopo Arelaten. & Vallis magnæ abbati.*

CVm *b* dilecti filij Cister. abbas, & P. & R. monachi Fontis frigidi apost. sed. leg ad ecclesiam Agathen. accessissent, vt in ea legationis officium exercerent, quia de Agathen. episcopo per frequentem clamorem multa sibi fuerant insinuata sinistra: voluerunt descendere ac videre, si clamorē opere compleuisset: [1 &c.] Quia verò nobis non constitit, sub qua forma episcopus cum canonicis Agathen. coram dictis legatis præstiterit *a* iuramentum, vtrum videlicet ita iurauerit, vt super statu ecclesiæ plenam & meram diceret veritatem, an vt ad inquisita veraciter responderet: Mandamus, quatenus eisdem legatis ex parte nostra mandetis, vt sub qua forma iuramentum præstiterit, studeant fideliter intimare. Et si secundum responsionem eorum sub secunda forma iurauit: aut ipse sufficienter probauerit, se sub illa forma iurasse, aut per depositiones testium, quos produxit, aut etiam aliorum: cùm depositiones illæ non fuerint publicatæ, nec productioni testium renunciare curauerit: quoniam secundum eandem non teneretur ex debito iuramenti, nisi ad inquisita solummodo respondere, vos excusationes suas audire curetis: & si eas probauerit, cùm excusationes huiusmodi confessiones non perimant, sed exponant, quæ tales sunt, vt ad *b* bonum & malum valeant retorqueri: *c* & ideo iudicari debent ex causa, eum sublato appellationis obstaculo absoluatis: cùm etsi repertus sit culpabilis in quibusdam, ex labore tamen & pudore punitus, quos propter hanc causam incurrit, huiusmodi leuis culpa leuiter ei valeat indulgeri. Quod si excusationes illas super dilapidatione, naufragio, & simonia probare nequiuerit, aut sub prima forma iurauerit: cùm secundum eandem nec veritatem tacere, nec admiscere debuerit falsitatem: vos (non obstantibus excusationibus, quas de nouo proposuit: cùm in confessionibus suis nullam omnino de illis fecerit mentionem: quamuis firmiter adseruerit, quòd plures ex illis legatis prædictis exposuit, cùm hoc per se probare non posset, tanquam qui solus examinabatur ab illis) eum ab administratione Agathen. ecclesiæ remouere curetis.

[1 *Ideoq; tam episcopū quàm canonicos iuramenti vinculo adstrinxerunt, vt super statu ecclesiæ sibi dicerent veritatem.*]

CAP. XIX.

De veritate criminum non inquiritur, nisi prius constet de infamia; & tunc non inimici vel periuri, sed idonei viri ad prosequendum inquisitionem & ad testimonium admittuntur: & non probato crimine, indicitur infamatis purgatio.

Idem *archiepiscopo Terraconen. & abbati sanctæ Mariæ de Populeto, & archidiac. Barchinon.*

CVm oporteat *d* episcopum: & infrà. Sanè venientibus ad apost. sed. G. & H. canonicis Vincen. & multa enormia contra Vincen. episcopum proponentibus coram nobis, quia illa non debebamus sub dissimulatione *e* transire: vobis inquisitionem illorum duximus committendam. Verùm dictus episcopus, antequam ad ipsum *f* vestra citatio peruenisset: ad prænormia de ipso *g* suggesserant, typo malitiæ potius, quàm iustitiæ zelo ducti nobis huiusmodi intimarunt, cùm ipsi eius sint inimici manifesti, & cum eius hostib. conuersentur, consanguineosque suos, ac complices intendant ad testificandam producere contra ipsum,

a *Exceptione.* b *Cap. 5. eod. tit. in 3. compil.*

a *Præstitit.* b *Al. ad bonum vel malum.* c *Et cum dubia ad bonum & malum possunt retorqueri, in meliorem sunt interpretanda. B. Thom. 2. 2. q. 60. art. 4.* d *Cap. 6 eod. titul. in 3. compilatione vide Iul. Clar in prac. crim. § fin. qu. 6.* e *Prætereere.* f *Eum.* g *Subiecerant.*

qui ad denunciandum, seu testificandum admitti non debent: vtpote iuramenti præstiti transgressores, & aliis criminibus irretiti: [1 *& infrà.*] Discretioni vestræ mandamus, quòd *a* nisi super prædictis famam *b* ipsius læsam esse noueritis: vos ad inquisitionem illorum non subitò procedatis. Quòd si ad inquisitionem fuerit procedendum: prædictos vel alios, quos ipsius esse constiterit inimicos: nec ad prosequendum inquisitionem, nec ad perhibendum testimonium contra ipsum episcopum admittatis: sed per viros idoneos super his, quæ gesta sunt, inquiratis diligentius veritatem. Et si nihil graue probatum fuerit contra ipsum: vos purgationem canonicam indicatis eidem.

[1 *Ne verò per leue compendium ad graue dispendium veniatur.*]

CAP. XX.

A denunciatione repellitur publicus concubinarius, excommunicatus & conspirator, & is qui non præmonuit.

Idem.

CVm dilectus *c* filius: & infra. Si vobis constiterit prædictos, quorum nomine sunt excessus huiusmodi episcopo nunciati, publicè concubinarios tunc fuisse, propter quod in eos fuit excommunicationis sententia promulgata, vel præfatum episcopum de iam dictis excessibus non fuisse præmonitum ab eisdem, vel ipsos conspirasse in eum, à denunciatione repellatis eosdem: alioquin audiatis, quæ fuerunt *d* hinc inde proposita. Eidem episcopo authoritate nostra nihilo minus prohibentes, ne super his, super quibus ad audientiam nostram fuerit legitimè adpellatum, præfatos clericos indebitè grauare præsumat: donec causa supra dicta iuxta formam mandati nostri fuerit terminata.

CAP. XXI.

Crimen probatum per modum inquisitionis, regulariter pœna ordinaria non punitur: sed si impedit ordinis executionem, fit depositio sicut in adcusatione: & si impedit tantum beneficij retentionem, fit priuatio à beneficio, nec poterit iudex hanc pœnam moderari, hoc dicit, vsque ad §. Tertiæ, secundum verum intellectum non bene declaratum per scribentes.

Idem *episcopo Gebenensi.* e *& N. Valentin.*

INquisitionis *f* negocium, quam de episcopo & canonicis Valentinen, vobis commisimus *g* terminandam: [1 *& infra.*] Secundo quæsiuistis, quid vobis sit statuendum, si contra quempiam per inquisitionem probatum fuerit tale crimen, quod deponeret adcusatum criminaliter & conuictum. In quo quidem duximus distinguendum, vtrum sit tale crimen, quod ordinis executionem suscepti, aut retentionem beneficij etiam post peractam pœnitentiam impediret puta si homicidium commisisset vel adeptus esset ordinem aut beneficium vitio simoniæ: quo casu erit sicut in adcusationis iudicio procedendum: alioquin secundum personæ merita, & qualitatem excessus pœnam poterit iudicantis discretio moderari.

[1 *Sine conscientiæ scrupulo exequi cupientes, & apostolico petisti oraculo edoceri, vtrum eorum publicanda sint dicta & nomina, quos interrogari contigerit, prout testibus in publicis causis fieri consueuit, an sola dicta eorum publicari sufficiat nominibus tacitis, cum idem episcopus & canonici manifestè sciant quod fuerint inquisiti, & vtrùm contra dicta eadem debeant exceptiones seu replicationes admitti, cum contra personas dicentium admittuntur. Ad quod breuiter respondemus non solum dicta sed etiam ipsa nomina, vt quid à quo sit dictum appareat, publicanda, & exceptiones seu replicationes legitimas admittendas, ne per suppressionem nominum infamandi, & per exceptionum exclusionem falsi deponendi audacia præbeatur.*]

Contra non infamatum, super veritate criminum inquiri non debet, etiamsi libellus famosus contra eum oblatus fuerit in secreto: nec super principali creditur testi; qui iuratus dicit se illius, contra quem inquiritur, inimicum. idem si hoc dicit ante iuramentum: nisi præsumatur hoc dixisse in fraudem. hoc dicit vsq; ad §. Quæsiuisti.

Tertiæ dubitationis articulus continebat, vtrum cum duo vel plures iurati, adfirmant aliquem crimen aliquod eisdem videntibus commisisse: de quo aliqua infamia non laboret: aliquam illi pœnam infligere debeatis. Et vtrum ad petitionem quorundam quasdam schedulas *a* vobis ocultè tradentium infamationem episcopi continentes, sit ad inquisitionem eorum, quæ in ipsis *b* continentur schedulis procedendum. Et an fides eorum dictis debeat adhiberi, qui post iuramentum interrogati secreto, vtrum sint eorum, de quibus inquiritur, inimici: respondent, quod non diligunt illos, vel directè inimicos se adserunt eorundem, aut etiam ante iuramentum id publicè confitentur: nullas tamen *c* inimicitiarum causas probabiles ostendentes. Ad *d* hoc respondemus, nullum esse pro crimine, super quo aliqua non laborat infamia, seu clamosa insinuatio non processerit: propter dicta huiusmodi puniendum: quin imo super hoc depositiones contra eum recipi non debere, cùm inquisitio fieri debeat solummodo super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt. Nec ad petitionem eorum, qui libellum infamationis porrigunt in oculto, procedendum est ad inquisitionem super contentis ibidem criminibus faciendum. Aut *e* etiam aduersus eos, contra quos fit inquisitio, fides adhibenda est dictis eorum, qui post iuramentum vel ante tacitè vel expresè inimicos *f* se adserunt eorundem, nisi forsan ante iuramentum in fraudem id facere præsumantur.

Non punitur quis de crimine, de quo non constat, nisi per famam, & testium credulitatem: & per dicta paucorum non debet quis apud iudicem infamatus reputari. hoc dicit vsque ad finem.

Quæsiuisti etiam, quid statui debeat, si nihil per certam scientiam, sed tantum per famam, & eorum, qui fuerint inquisiti, credulitatem iuratam contigerit inueniri. Et vtrum aliquis super eo crimine reputari debeat infamatus, de quo ipsum duo, vel tres, vel etiam plures dixerint infamatum; licet de ipso nihil sinistri in publico audiatur. Ad quod est nostra responsio, quod propter famam & deponentium credulitatem duntaxat non erit ad depositionis sententiam procedendum sed infamato canonica poterit indici purgatio, secundum arbitrium iudicantis. Qui propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cuius apud bonos & graues læsa opinio non existit.

CAP. XXII.

Si is, de cuius crimine in iudicio constat, petit restitutionem propter iudiciarium ordinem non seruatum: non est audiendus, sed eum tanquam notorium criminosum debet superior de nouo priuare. hoc dicit, & est casus valde notabilis, secundum hunc intellectum.

Idem *episcopo & decano Syluanecten.* g

AD petitionem *h* Galteri quondam Corbien. abbatis, R. & P. Canonicis Nouiomen. à nobis dudum correctione commissa: [1 *& j.*] Verum dilectus filius G. sanctæ Mariæ in porticu diaco. cardina. tunc aposto-

a *Quatenus.* b *Eius.* c *Ca 1. eod. tit. in 4. compil.* d *Fuerint.* e *Vid. Notas in hunc locum.* f *Ca 20 e. d. tit. in 4. compil. & præter DD, hic Iul. Clar in practica crimin. q. 6.* g *Faciendam.*

a *In veteribus libris, cedulas.* b *His* c *Dictio tamen, id est in pluribus, antiq.* d *Al. ad hæc autem, &c.* e *Al. nec etiam, &c.* f *Vide notata per Bart. in l. eos. ff. ad l. Corn. de falsis.* g *Al. Saluaten. al. Siluatenen. al. Siluanen.* h *Cap. 3. eod. tit. in ·compil. vide Archid. c. insigni abbas. 18. q. 1.*

licæ

licæ sedis legatus dicto G. præsente, nec reclamante superstatu monasterij cœpit inquirere diligenter, & cum inquisitione finita eum Parisius euocasset propositurum contra inquisitionem eādem, si quid rationabiliter duceret proponendum: idem præsentiam eius adiens, allegauit, quòd in monasterij correctione procedere non valebat, quæ prædictis iudicibus prius fuerat auctoritate nostra commissa: & cardinalē ipsum ex iustis causis se adferens habere suspectum, vocem ad nos adpellationis emisit: quem cardina. (inspectis, quæ probata fuerant contra eum) amouit à regimine abbatiæ, dando fratribus eiusdem loci liberam facultatē alium eligēdi, qui priorem de Argentolio elegerunt concorditer in abbatem: [2 & j.] Cùm igitur nobis de talibus fuerit facta fides, propter quæ præfatus G. erat meritò amouendus, & si restituendus foret propter iudiciarium ordinem nō seruatum, ipsum prouidimus manere priuatum regimine abbatiæ: supradictum priorem (pro eo quòd præfato G. propter iuris ordinem non seruatum inordinatè remoto, intelleximus ob eandem causam per consequentiam minus legitimè substitutū) per sententiam amouentes: quem quia non propter personæ vitium, vel scientiæ *a* defectum, sed propter iuris solennitatem prætermissam amouimus: ipsum postmodum restituimus in abbatem.

[1 *Ipsi hu ad monasterium idem accedentes, quibus correctu ibidem nonnulla quæ statuenda fuerant, statuerunt, inquisitionis instantiam quorundam impediente malitia retardando. Ad quorum contumaciam reprimendam, secularæ brachium intendebant inuocare.*]

[2 *Hu igitur & aliis quæ vtraque pars proposuit intellectu.*]

CAP. XXIII.

Agenti possessorio adipiscenda in beneficialibus non obstat exceptio criminis, nisi de eo sit infamatus: & infamato, adcusatore non probante vel non adparente, indicitur purgatio, in qua si defecerit, punitur vt conuictus.

Idem.

ACcedens ad *b* præsentiam nostram G. nepos quondam H. subdiaco. nostri sua nobis conquestione monstrauit, quòd cùm idem H. apud sedem apostoliam vniuersæ carnis ingressus fuisset, præbendam, quam decendens habuerat in ecclesia Cremoneñ. ei duximus conferendam: & infra. Mandamus, quatenus nisi præfatus G. super obiectis eidem in modum exceptionis criminibus, videlicet periurio & homicidio publicè fuerit infamatus: concessionem nostram sibi factam executioni mandetis.

Deinde si legitimus adcusator adparuerit, audiatis, quæ fuerint hinc inde proposita: & si prædicta crimina vel eorum aliquod legitimè probatum fuerit contra eum, ipsi super eadem præbenda silentium imponatis. Si verò contra *c* eum legitimus non adparuerit adcusator & ipse super prædictis criminibus dignoscitur respersus infamia, purgationem ei canonicam indicatis: in qua si defecerit, imponatis ei silentium. Si autem purgationem præstiterit: contradictores ab eius molestia compescentes, eos qui eum nisi sunt impedire, in expensis legitimis condemnetis.

CAP. XXIV.

Superior contra subditum, maximè prælatum, de his tantum inquiret, super quibus præcessit infamia: & tunc vocabit eum, & tradet sibi capitula & nomina, & testium dicta publicabit, & ipsius legitimas exceptiones admittet, & probato graui crimine, eum ab administratione remouebit. In regularibus verò prælatis ad vnguem seruandus non est hic ordo. Et quanquam in hac summatione modica videatur agi differentia inter prælatos & subditos, contra quos inquiritur, tamen facienda est, vt patet in litera.

Idem in concilio generali. a

QValiter & quando debeat prælatus procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus, ex auctoritatibus veteris & noui testamenti colligitur euidenter, ex quibus postea processerunt canonicæ sanctiones: sicut olim apertè distinximus, & nunc sacri adprobatione concilij confirmamus. Legitur enim in euangelio, quòd villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona *b* ipsius audiuit ab illo, Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris *c* amplius villicare. Et in Genesi Dominus ait, Descendam & videbo, vtrum clamorem, qui veniat ad me, opere compleuerint. Ex quibus auctoritatibus manifestè probatur, quòd non solùm cum subditus, vtrum etiam cum prælatus excedit, si per clamorem & famam ad aures superioris peruenerit, non quidem à maleuolis & maledicis, *d* sed à prouidis & honestis, non *e* semel tantum, sed sæpe quod clamor innuit, & diffamatio manifestat: debet coram ecclesiæ senioribus veritatem diligentius perscrutari, vt (si rei poposcerit qualitas) canonica districtio culpam feriat delinquentis, non tanquam idem sit adcusator & iudex, sed quasi denunciante fama vel deferente clamore officij sui debitum exequatur. Licet autem hoc sit obseruandum in subditis: diligentius tamen est obseruandum in prælatis, qui quasi signum sunt positi ad sagittam. Et quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio sue teneantur non solum arguere, sed etiam increpare: quinetiam interdum suspendere, nonnunquam verò ligare: frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur. Et ideo sancti patres *f* prouidè statuerunt, vt adcusatio prælatorum non facilè admittatur, ne concussis columnis, corruat ædificium: nisi diligens adhibeatur cautela, per quam non solum falsæ, sed etiam malignæ criminationi ianua præcludatur. Verum ita voluerunt prouidere prælatis, ne criminarentur iniustè, vt tamen cauerent, ne delinquerent insolenter: contra morbum vtrumque inuenientes medicinam congruam: videlicet vt criminalis adcusatio, quæ ad deminutionem capitis, id est, degradationem intenditur: nisi legitima præcedat inscriptio, *g* nullatenus admittatur. Sed cum super excessibus suis quisquam fuerit infamatus, vt iam clamor ascendat, qui diutius sine scandalo dissimulari non possit, vel sine periculo tolerari, absque dubitationis scrupulo ad inquirendum & puniendum eius excessus non ex odij fomite, sed charitatis procedatur adfectu: quatenus si fuerit grauis excessus, etsi non degradetur ab ordine, ab administratione tamen amoueatur omnino: quod est secundum sententiam euangelicam à villicatione villicum amoueri, qui nō potest villicationis suæ dignam reddere rationem. Dicet igitur esse præsens is, contra quem facienda est inquisitio, nisi se per contumaciam absentauerit: & exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, vt facultatem habeat defendendi se ipsum: & non solū dicta, sed

a *Deest vox scientia in quibusdam exemplaribus, in quibusdam erat expositio super verbo defectum, inde irrepsit in textum.* b *Ca. 3. de concess. præb. in 4. compil. vide Innoc in cap. sciant. sup. de elec. ubi multipliciter limitat hanc Decretal. & Anton. Butri.* c *Quatenus hic agitur de purgatione indicenda diffamato, vide Maria. in repet. c. qualiter.*

a *Scilicet Innoc. 3 in concil. gener. ca 8. & cap. 4. eod. titul. in 4. compil. Initium huius Decre. vsque ad § debet igitur, habetur etiam in 3 compilat. eod. cap. 4.* b *Illius.* c *Dictio amplius, deest in antiq. Cod.* d *Maledictis.* e *Et non semel.* f *Vide epist. 2. Stephani Papæ 1. de accusationibus episcopo. ubi habetur plenissimè in 1. tomo concil. Surianæ editionis.* g *Vide quos citant sup. eod c. super his, verbo oportet inscribi.*

etiam nomina ipſa teſtium ſunt ei (vt quid & à quo ſit dictum adpareat) publicanda, necnon exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ: ne per ſuppreſſionem nominum infamandi, per exceptionum verò excluſionem, deponendi falſum audacia præbeatur. Ad corrigendos itaque ſubditorum exceſſus, tanto diligentius debet prælatus aſſurgere, quanto damnabilius eorum offenſas deſereret incorrectas. Contra quos, vt de notoriis exceſſibus taceatur, & ſi tribus modis poſſit procedi, per accuſationem videlicet, denunciationem, & inquiſitionem ipſorum: vt tamen *a* in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne forte per leue compendium ad graue diſpendium veniatur. ſicut accuſationem legitima debet præcedere inſcriptio, ſic & denunciationem charitatiua monitio, & inquiſitionem clamoſa inſinuatio præuenire: illo ſemper adhibito moderamine, vt iuxta formam iudicij, ſententiæ quoq; forma dictetur. Hunc tamen ordinem circa *b* regulares perſonas non credimus vſquequaq; *c* ſeruandum, quæ (cùm cauſa requirit) facilius & liberius à ſuis poſſint adminiſtrationibus amoueri.

CAP. XXV.

Metropolitani ad correctionem exceſſuum, & reformationem morum ſingulis annis facere debent prouinciale concilium: in quo ſtatuere debent perſonas idoneas per ſingulas diœceſes, quæ ſolicitè inueſtigent, & in ſequenti concilio referant corrigenda. & epiſcopi debent facere ſynodos epiſcopales ſingulis annis, & publicare agitata in prouinciali concilio. & hæc negligentes, ab executione officij ſuſpenduntur. h.d.

Idem *d in eodem.*

SIcut *e* olim à ſanctis patribus noſcitur inſtitutum, metropolitani ſingulis annis cum ſuis ſuffraganeis prouincialia non omittant concilia celebrare: in quibus de corrigendis exceſſibus, & moribus reformandis, præſertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum, canonicas regulas, maximè quæ ſtatutæ ſunt in hoc generali concilio, relegentes, vt eas faciant obſeruari, debitam pœnam tranſgreſſoribus infligendo.

Vt autem id valeat efficacius adimpleri, per ſingulas diœceſes ſtatuant perſonas idoneas, prouidas videlicet & honeſtas, quæ per totum annum ſimpliciter & de plano abſque vlla iuriſdictione ſolicitè inueſtigent quæ correctione vel reformatione ſunt *f* digna, & ea fideliter perferant ad metropolitanum & ſuffraganeos & alios in concilio ſubſequenti, vt ſuper his & aliis (prout vtilitati & honeſtati congruerit) prouida deliberatione procedant: & quæ *g* ſtatuerint, faciant obſeruari, publicaturi ea in epiſcopalibus ſynodis annuatim per ſingulas diœceſes celebrandis. Quiſquis autem hoc ſaluare ſtatutum neglexerit adimplere, à ſui executione officij ſuſpendatur.

CAP. XXVI.

Sententiæ excommunicationum, ſuſpenſionum, vel interdicti latæ poſt denuntiationem per abbatem denunciatum, vel alium pro ipſo in monachos denunciantes, vel adhærentes eiſdem, relaxantur: ſpoliati reſtituuntur, & iuramenta de tacenda veritate relaxentur, dicta teſtium denunciato traduntur, & expenſæ de bonis monaſterij monachis denunciantibus miniſtrantur: & propter hoc ab obedientia abbatis non eximuntur, ſine tamen litis præiudicio.

Gregorius IX. *archiepiſcopo & priori ſanctæ Mariæ Rothomagen.*

a *Al. ita tamen vt diligens adhibeatur omnibus cautela, &c. abſque voce in, ſed in concilio & vetuſtioribus legitur vt eſt impreſſum, in vno non adhibeatur, ſed adimpleatur legitur.* b *Contra.* c *Obſeruandum.* d *Scilicet Innoc. 3. in conc. gener. c. 6.* e *Cap 5. eod. tit. in 4. comp.* f *Sint.* g *Quod ſtatuerunt, faciant obſeruari.*

OLim I.V. & P. ordinis Tironenſis: *a* & infra. Ne igitur reformatio monaſterij valeat retardari: mãdamus, quatenus relaxatis excommunicationum ſeu ſuſpenſionum ſententiis, ſi quas idem abbas *b* protulerit, vel per quoſcunque iudices promulgari fecit, poſt incœptum negocium in eos, & adhærentes eiſdem, ac eis reſtitutis, quos idem abbas negotio pendente contra iuſtitiam ſpoliauit: in negotio de plano & abſque iudiciorum ſtrepitu procedentes (cum talibus, maximè in hoc caſu non deceat Dei ſeruos inuolui) inquiratis, quæ circa *c* perſonas & obſeruantias regulares videritis inquirenda, corrigentes & reformantes tam in capite, quàm in membris, quæ correctionis & reformationis officio noueritis indigere: iuramentis ſi qua de tacenda veritate abbas extorſerit, relaxatis, prouiſo vt *d* negotio ipſo pendente præfati monachi eidem abbati obediant & intendant, ita tamen, quod per hoc proſecutio negotij non valeat impediri. Si verò teſtes contra eundem abbatem producti fuerint, dictorum ipſorum ei copiam dari faciatis. Prædictis autem monachis expenſas factas propter hoc, & tribus vel quatuor ex iſtis, vel aliis quos idoneos ad dictum negotium proſequendum duxeritis aſſumendos, faciatis de bonis eiuſdem monaſterij: & faciendas expenſas ad proſecutionem ipſius negotij neceſſarias, computatis, ſi qua propter hoc receperunt, de bonis monaſterij, cum proprium non habeant, miniſtrari. Contradictores, &c.

CAP. XXVII

Contra prælatum denunciatum de dilapidatione fit commiſſio ſuper veritate inquirenda, & pendente negotio debet ſibi interdici poteſtas alienandi.

Idem *epiſcopo Ciſter. e de Alde. & de Salen. abbatibus.*

PRælatorum exceſſus: & infra. Sanè dilecti filij C. & quatuor alij canonici Friſigien. *f* denunciando monſtrarunt, quod Friſigien. epiſcopus bona ſui epiſcopatus (quem vt dicunt, fuit minus canonicè aſſecutus) adeò grauiter dilapidat & conſumit, quòd (niſi celeriter adhibeatur remedium) epiſcopatus idem per eum ad irreparabile *g* diſſolutionis opprobrium deducetur: nec ſolummodo rerum, verumetiam famæ ſuæ prodigus & ſalutis, vitam ducit enormiter diſſolutam: & infra. Diſcr. v. mandamus, quatenus perſonaliter accedentes ad locum inquiratis ſolicitè veritatem: & eam fideliter conſcribentes, ſub ſigillis veſtris *h* nobis tranſmittatis incluſam. Eidem epiſcopo terminum aſſignantes, quo noſtro ſe conſpectui repræſentet pro meritis recepturus. Poteſtate vendendi, dandi, infeudandi, ſeu *i* quomodolibet alienandi bona ipſius eccleſiæ interim eidem penitus interdicta.

DE CALVMNIATORIBVS.

TITVLVS II.

CAP. I.

Subdiaconus calumnioſè accuſan. diaconum, ſubdiaconatu priuatur: & publicè verberibus caſtigatur, & in exilium mittitur.

Gregorius *Anthemio ſubdiacono.*

CVm fortius punienda ſint crimina, quæ inſontibus (maximè ſacratis hominibus) inferuntur, quàm ſitis culpabiles, qui in cauſa Ioan. diac. reſediſtis: attendite, vt Hilarium criminatorem ipſius

a *Ciſter. aliter Turonenſ. aliter Cironenſ* b *Protulit.* c *Contra.* d *Prouiſo etiam, &c.* e *Ciſtertien. & de Alto. & Salten. abba. al. Ciſtrenſ.* f *Friſigenſ. aliter Frigiſen.* g *Al. irreparabilis diſſolutionis, &c.* h *Aliàs ſigillis veſtris veritatem nobis, &c.* i *Al. ita: ſeu quolibet modo, &c.*

nulla

nulla ex definitione vestra pœna conueniens castigaret: & infra. Quia ergo tantæ nequitiæ malum sine digna non debet vltione transire: iubemus eundem H. prius subdiaconatus (quo indignus fungitur) priuari officio, & verberibus publicè castigatum, in exilium deportari.

CAP. II.

Denunciator in probatione criminum deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, donec innocentiam suam purget.

Innocentius *a* III. *Zamoren. Segobien. & Abulen. episcopis.*

CVm *b* dilectus filius magister scholarium Palæstinus ad sedem apostolicam accessisset, & de suo episcopo excessus varios nunciasset, examinationem commisimus excessuum obiectorum: & infrà. Cùm autem processum negotij examinauerimus diligenter, nec intelligere potuerimus probatum esse sufficienter aliquod de prædictis: eundem episcopum absoluendum decernimus ab obiectis: Vobis mandantes, quatenus memoratum magistrum scholarium, donec canonicè suam purgauerit innocentiam, scilicet quòd non calumniandi animo ad huiusmodi crimina proponenda processit: ab officio & beneficio suspendatis, vt cæteri simili pœna perterriti, ad infamiam suorum facilè non prosiljant prælatorum.

DE SIMONIA, *c* ET NE ALIquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.

TITVLVS III.

CAP. I.

Episcopus pro ordine ab eo conferendo, vel ministri, vel notarij nihil temporale exigere debent.

Gregorius *generali synodo præsidens.*

IN *d* ordinando: [1 & j.] Sicut non debet episcopus manum, quam imponit; ita nec minister vel notarius in ordinatione eius vocem vel calamum vendere. Pro ordinatione igitur vel vsu palli seu chartis atq; padtellis eum, qui ordinatur, omnino aliquid dare prohibemus.

[2 *Episcopo pontifex manum imponit, euangelicam lectionem minister legit, confirmationis autem eius epistolam notarius scribit.*]

CAP. II.

Deponendus est, qui per pecuniam aliquem eiecit de ecclesia sua, se postea intrudendo.

Ex concilio Maguntinen. *e*

QVi alium in ecclesia ordinatum, per pecuniam expulerit, eamque taliter vindicauerit: omnimodo deponatur.

CAP. III.

Quilibet catholicus admittitur ad accusandum de crimine simoniæ.

Deodatus Papa. *f*

SI dominus *g* & magister omnium, qui sine peccato fuit, accusandi licentiam vni dedit: [1 & j.] Non igitur quilibet catholicus est respuendus, sed vt veritatem asserat ad propalandam *h* simoniacam rabiem, magnis est precibus exhortandus.

[1 *Quanto magis vnius assertione corrigendus est, qui simoniæ labe noscitur esse pollutus?*]

CAP. IIII.

Simoniacus pendente adcusatione ab administratione diuinorum prohibetur.

Idem.

ACcusatum *a* simoniacum necesse habuimus prohibere, ne missarum solennia celebraret, donec quid esset, verius constitisset.

CAP. V.

Idem dicit quod præcedens, nisi quòd illud cap. loquitur in adcusatione, istud in inquisitione: & illud loquitur de simoniaco in genere, istud declarat de ordine.

Idem.

QVotiens: *b* [1 & infrà.] Peruenit ad nos, quòd per simoniacam hæresim fueris ordinatus: propterea necesse habuimus te prohibere ne missarum solennia celebrare debuisses, donec quid sit, verius decerneremus.

[1 *Contra ecclesiasticam disciplinam quid suggestum dicitur, ne nos ante Deum culpa ex dissimulatione redarguat, vt requisisti, hoc relinquere non audemus.*]

CAP. VI.

Simoniacus est deponendus.

Lucius Papa.

SIcut simoniaca *c* pestis sui magnitudine alios morbos vincit: ita sine dilatione mox, vt eius signa per aliquam personam claruerint, de ecclesia Dei debet eliminari atque repelli.

CAP. VII.

Simoniacum adcusare potest seruus, meretrix, criminosi.

Deodatus. *d*

TAnta *e* est labes huius criminis, quòd etiam serui aduersus dominos, *f* & quilibet criminosi admittuntur ad accusationem. Item omnis peccator missam cantare potest, præter simoniacum, quem quilibet (vt ab ordine malè accepto remoueatur) adcusare potest: vel etiam meretrix.

CAP. VIII.

Simoniacum est precium recipere pro ingressu religionis, pro prioratibus vel capellis concedendis, & pro prælatis instituendis, pro concedenda sepultura, pro chrismate, pro oleo sancto, pro benedictionibus nubentium, vel alijs sacramentis: nec valet consuetudo in contrarium. hoc dicit cum sequenti.

Alexander III. *in concilio Turonen.*

NOn satis: [2 & inf.] Prohibemus igitur ne ab iis, qui ad religionem transire volunt, aliqua pecunia requiratur. Nec prioratus *g* vel capellaniæ quælibet monachorum aut clericorum annua distractione vendantur. Nec ab eo, cui regimen ipsarum committitur, pro *h* earum commissione vllum precium exigatur. Vnde quisquis contra hoc decretum adtentare præsumpserit: tam ille, qui dederit, quàm ille, *i* qui receperit vel consenserit, partem secum Simone non dubitet habiturum. Pro sepultura quoque, & chrismatis, & olei receptione, nulla cuiusquam precij exactio adtentetur: nec sub obtentu cuiusquam cõsuetudinis reatum suum quis tueatur: quia diuturnitas temporis non diminuit peccata, sed auget.

[1 *Inutiliter ab apostolo auaritia redarguitur, si ab his qui in clero videntur constituti, & præcipuè qui nomen religiosorum profitentur, regula modis omnibus non seruatur.*]

CAP. IX.

Summatum est supra in cap. præcedenti.

Ex concilio Lateranen. *k*

---

a *Honorius III.* b *Ca.7. de accus. in 3. comp.* c *De materia huius multa tradit B. Thom. & Caiet. 2. 2. q.100.* d *Ca.1. eod. tit. in 1. compil.* e *Adde sub Rabano arhiepiscopo c.12. refert Burch. 3. decr. c.110. p.3. c.86. & c.2. eod. tit. in 1. comp.* f *Adeodatus.* g *Cap.3. eodem titul. in 2. compil.* h *Pellendam. al. repellendam.*

a *Cap.4. eod. tit. in 1. compil refert Grat. siue Palea 2. q. 4. c. accusatum.* b *Cap 5. eodem tit. in 2. compilat. vide Bernar. Diaz. in pra. crim. Canon. c.23.* c *Cap.7. eod. tit. in 1. compil.* d *Adeodatus. al. Deus dedit.* e *Cap.16. tit. in 1. compilat.* f *Hoc est speciale: quia regulariter non.* g *Aliàs neque Capellaniæ.* h *Pro illa commissione.* i *Quam qui receperit & consenserit, &c.* k *Scilicet Lateran. sub Alex. III. cap.7 & c.8. eod. tit. in 1. compilatione.*

CVm in ecclesiæ corpore: [1 *& j.*] Horribile nimis est, quod in quibusdam ecclesiis, locum venalitas perhibetur habere, ita vt pro episcopis vel abbatibus seu quibuscunque personis ecclesiasticis ponendis in sedem, *a* siue introducendis presbyteris in ecclesiam, *b* necnon & pro sepulturis, & exequiis mortuorum, & benedictionib⁹ nubentium, seu aliis sacramentis aliquid requiratur. *c* Putant autem plures ex hoc licere, quia legem mortis de longa inualuisse consuetudine arbitrantur, non adtendentes, quòd tanto grauiora sunt crimina, quanto diutius infœlicem animam tenuerunt alligatam. Ne igitur hæc de cætero fiant, vel pro personis ecclesiasticis deducendis in sedem, vel sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu benedicendis nubentibus, seu aliis sacramentis conferendis seu collatis aliquid exigatur, districti⁹ prohibemus. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, portionem cum *d* Giezi se nouerit habiturum.

[1 *Omnia debeant ex charitate tractari, & quod est gratis receptum gratis debeat impendi.*]

CAP. X.

Breue est.

Idem *Vigilien episcopo.*

CVm *e* sit Romana [1 *& infrà.*] Consult. t. t. respond. quòd nihil pro ecclesiarum consecratione potes vel debes præter procurationem exigere.

[1 *Ecclesia, cui licet immeriti præsidemus, caput omnium ecclesiarum, mater, & magistra: cogimur tamen ex debito suscepti regiminis, prout nobis Dominus dederit respondere consultationibus singulorum, vt dubiæ quæstiones ap. sed. prouidentia penitus enodentur. Quæsiuisti autem frater episcope fraternit. tuæ rescribi, vtrum pro ecclesiarum consecratione quicquam procurationem debeas exigere. & nos.*]

CAP. XI.

Conuictus de simonia, deponendus est, idem in infamato, qui se purgare non potest.

Idem *Toletano archiepiscopo.*

DE hoc autem, *f* quòd episcopus Exonien. archid. beneficia, & cuidam clerico ante electionem suam prioratum dicitur promisisse, vt vterque consentiret eidem: tuæ prudentiæ respondemus, quòd si manifestum est eundem archid. & clericum ob causam illam promissa recepisse, aut exinde confessi fuerunt *g* in iure, vel legitimè conuicti, ab altaris ministerio sunt perpetuo *h* deponendi. Si verò id manifestum est, nec tamen inde conuicti vel confessi fuerint, sed tantum publica laborant infamia, eis canonica purgatio debet indici: in qua si defecerint, tanquam auctores tanti sint sceleris puniendi. Regem autem & principes eius debes inducere, vt si qua *i* receperint à præfato episcopo, vt eius electioni præstarent adsensum: ecclesiæ Exonien. sine diminutione restituant, cùm ea sine graui suæ salutis periculo retinere non possint.

CAP. XII.

Simoniacum est pro temporali obsequio, beneficium ecclesiasticum promittere.

Idem *Eboracen. archiepiscopo.*

CVm essent *k* in nostra præsentia constituti R. clericus & nobilis vir V. quia idem V. moram diutius facere non poterat, pro se in causa illa sufficientem constituit responsalem.

Cumque ab ore præfati R. intellexerimus, quòd memoratus miles *l* promiserat ei dare ecclesiam, si quodam negocium eiusdem in nostra posset præsentia promoueri: ac per hoc promissionem ipsam continere simoniacam prauitatem, eidem R. super eadem ecclesia silentium duximus imponendum.

CAP. XIII.

Notorius simoniacus in beneficio ab illo deponitur. idem in infamato qui se purgare non potest.

Idem *Cistern. episcopo.*

INsinuatum *a* est, quod in ecclesiis tui episcopatus plurimi clerici per simoniam habere dicũtur ingressum, & infamia inde respergi. Vnde mandamus, quatenus si qui fuerint, quos in prædictis ecclesiis publicum & notorium est simoniacè intrasse: eos amoueas ab ecclesiis taliter adquisitis. Illis autem, quorum crimen non est publicum & notorium, si publica laborant infamia, cum quinta vel sexta manu sui ordinis purgationem indicas: in qua si defecerint, beneficiis huiusmodi ecclesiarum perpetuò priues eosdem.

CAP. XIIII.

Simoniacum est precio vel fauore celare peccatorem, vel reconciliare non pœnitentem, vel dignè pœnitentem à reconciliatione remouere.

Idem.

NEmo *b* presbyterorum xenium, vel emolumentum quodlibet temporale, imò spirituale detrimentum, à quocunque publicè peccante accipiat, vt episcopo vel ministris eius peccatum illius cælet: nec pro respectu cuiusque personæ consanguinitatis aut familiaritatis alienis communicans peccatis, hoc episcopo innotescere detrectet. Nec quenquam pœnitentem vel minus dignè pœnitentem, gratia vel fauore ad reconciliationem adducat, & testimonium reconciliationis ferat eidem, vel quocunque liuore dignè pœnitentem à reconciliatione remoueat: quia simoniacum est vtrumque.

CAP. XV.

Ecclesia emi vel redimi non potest. hoc dicit, quo ad literam.

Idem *Vigor. episcopo & Priori de Acra.*

QVerelam *c* monachorũ de Acra recepimus, quod cùm ipsi quoddam manerium cum pertinentiis suis, & ecclesiam de Genen. à monachis de Cardonio *d* sub annuo censu, quindecim librarum fuissent adepti, & inde chartam ab ipsis monachis habuissent: prior eorum capitulo inconsulto præscriptum manerium, & chartam monachis de Cardonio accepta pecunia resignauit. Vnde quia præfati monachi de Acra se conqueruntur iniustè grauatos: mandamus, quatenus partibus conuocatis præscriptam causam concordia vel iudicio terminetis, scituri, quòd sicut emi non potuit, ita nec redimi ecclesia memorata. Si verò monachi de Cardonio legitimè citati, ad vestram præsentiam accedere, & iudicio vestro stare contempserint: vos ipsos monachos de Acra in possessionem eorum, de quibus controuersia vertitur, inducatis: nec permittatis eos exinde absque ordine iudiciario molestari.

CAP. XVI.

Pro chrismate ab ecclesiis pecunia exigi non debet, etiam si hoc habeat consuetudo.

Idem.

EA quæ *e* de auaritiæ [1 *& j.*] Audiuimus, quòd nummos pro chrismate ab ecclesiis extorquetis: quos nunc cathedraticũ, aliquando Paschalem præstationẽ, interdum episcopalem consuetudinẽ appellatis *f*

a *Sede.* b *Ecclesias.* c *Exigatur in Concilio.* d *lib. 4. Reg. cap. 5.* e *Cap. 7. eod. tit. in 1. compilat.* f *Cap. 10. eod tit. in 1. compil & post concil. Lateran. part. 2 cap. 13.* g *Fuerint.* h *Remouendi.* i *Receperunt.* k *Cap. 11. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lateran. sub. Alexand. III. p. 2. cap. 14.* l *Nobilis.*

a *Cap. 12 eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lateran. part. 2. cap. 15. & Cassadorum Decr. 3. tit. de seq. poss. & fructu.* b *Cap. 13. eod. tit. in 1. compil. vi. B. Thom. 2. 2. q. 100. art. 3.* c *Cap. 14. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Later. p. 2. cap. 12.* d *Cadonio al. Cardonio, eadem est varietas paulo post.* e *Cap. 15. eo. tit. in 1. comp.* f *Facit gl. in l. si quis in fundi § vocabulo ff. de leg. 1. & l. vnic. C de mutat. nom.*

Quia

Quia verò hoc simoniacum esse cognoscitur: mandamus, quatenus prætextu alicuius cōsuetudinis vel prælationis præscriptos denarios nullatenus exigatis. Pro certo sciturі, quòd si hoc præsumpseritis, periculum ordinis & dignitatis poteris non immerito formidare.

[1 *Ex cupiditatis radice prouentunt, & in speciem Simoniacæ prauitatis erumpunt, sunt penitus extirpanda, & quæ de spinis & tribulis procedunt, falce apostolici moderaminis sunt resecanda.*]

CAP. XVII.

Pro habendis spiritualibus homagium facere, simoniacum est.

Idem.

Ex diligenti *a* tua relatione innotuit, quòd H. Cant. archidiaconus te induxit, vt ei homagium faceres, & fidelitatem præstares: ita quòd ipse tibi beneficium ecclesiasticum annis singulis exhiberet. Vnde *b* quoniam huiusmodi obligatio illicita contra tuæ salutis, necnon & suæ profectum existit, absolui à nobis instantius postulasti: adiiciens quòd ab eo deinceps nihil omnino de beneficio acciperes constituto. Quocirca nos tuam petitionem honestam & fauorabilem attendentes: te à præfati archidiaconi homagio & fidelitate (præsertim cum hæc taliter præstita, diuinis & humanis legibus contraire noscantur) absoluimus, ita quòd ab episcopo vel sacerdote discreto, pœnitentiam inde condignam recipias. Verùm ne aliqua propter hoc nota vel infamia possis respergi, absolutionis nostræ literas tibi duximus indulgendas: quibus contra latrantium morsus tutus & præmunitus existas, & quas in testimonium indulgentiæ nostræ valeas demonstrare.

CAP. XVIII.

Ordinatio vel consecratio non censetur simoniaca, licet ordinatori aliquid donatum fuerit non ex pacto.

Idem Strigonen. archiepiscopo.

Et si quæstiones *c* tuas de feruore religionis ad nos perferri nullatenus ignoremus, non tamen tibi est in his vltra, quàm oporteat dubitandum, cùm leges humanæ dicant, quòd quidam tenui religione sacramenta necessaria & legitima exhibere contemnunt: tenuem religionem vocantes, quæ in talibus *d* hæsitat, vbi non est aliquatenus hæsitandum. In hoc itaque quòd P. presbyter cardinalis apostolicæ sedis legatus, pro electione tua, vt pallium tibi traderet, ad partes illas accessit, & frater tuus eius præsciens necessitatem, ei equum vnum te ignorante transmisit, quoniam per mare veniens, nullas aut paucas secum equitaturas adduxit, te nullo modo timere oportet. Cùm in accipiendis *e* vel dandis muneribus tria sint maximè attendenda, personæ scilicet dantis & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus: qualitas personarum, vt à quo, & cui, videlicet an à paupere diuiti, vel econuerso, siue à diuite locupleti datum fuerit: æstimatio muneris & donationis: tempus, si magni vel minoris precij res data existat, & an instanti necessitate, seu alio tempore conferatur. Si ergo prædictorum cardinalis & fratris tui personam & qualitatem pensamus, non fuit magnum ab eodem fratre tuo cardinali equum vnum transmitti, quem etiam ioculatori *f* non petenti vir tantus & tam abundans forte donaret, verùm si temporis necessitatem perpendimus, non alia intentione constat factum fuisse, quàm vt cardinali subueniretur in articulo prænotato: [1 &c.] Quod autem scriptum est: Beatus qui excutit manus suas ab omni munere: de illis donis dictum est, quæ accipientis animum allicere vel peruertere solent: quoniam *a* si ipsa etiam persona electi offerat ordinatori vel consecratori suo electuarium, vel de vino, siue de aliis huiusmodi, quæ modici precij fuerunt, *b* & quæ voluntatem recipientis inclinare vel mouere non debeant, non tamen ecclesia Romana interpretari consueuit, accipientem in his delinquere, vel donantem.

[1 *Quare propter hoc in conscientia tua nullus vmquam debet scrupulus dubitationis emergere, cùm res data modici precij, quantum ad personam dantis vel accipientis extiterit, nec alteruter eorum aliquid in mente habuerit quod tibi possit vel debeat quantamlibet vel etiam in modico læsionem afferre: & si ante electionis examinationem & pallij receptionem, & te nolente & penitus ignorante sit factum, & equus in necessitate transmissus fuerit & collatus, nec etiam res tanti reputetur, quæ accipientis animum multum mouere debeat, aut ab honestatis proposito aliud declinare: quia.*]

CAP. XIX.

Abbas & maiores de conuentu, si pro receptione monachi receperunt pecuniam ex pacto: ab officio & beneficio suspenduntur. & taliter recepta pecunia restituitur, & in aliud monasterium ita receptus transfertur.

Idem.

Veniens *c* ad nos F. presbyter proposuit, quòd abbas & fratres sancti R. noluerunt eum in monachū recipere, quo vsque triginta solidos dare conuenerit: conuentione autem facta, sequenti die eum *d* monasticum habitum induerunt: & iidem monachi triginta solidos, abbas verò decem, & familia duodecim pro pastu (asserentes hoc esse de consuetudine monasterij) postularunt. Quoniam ergo factum huiusmodi perniciosum videtur: mandamus quatenus si ita esse inueneris, abbatem & monachos ad restituendam *e* pecuniā præfato F. tam indignè acceptam compellas, & abbatem & maiores personas monasterij pro tantæ prauitatis excessu ab officij executione suspendens, præcipias dicto F. vt in alio monasterio in habitu monastico domino studeat deseruire.

CAP. XX.

Si ordinandus præsentatori suo aliquid dedit ex pacto, simoniacum est, non tamen deponitur, si est occultum.

Idem.

Ex tuæ *f* fraternitatis literis, & ex confessione sacerdotis præsentium latoris accepimus, quòd cùm ad sacerdotij ordinem non aliter voluisset eum eius archidiaconus præsentare, sex solidos soluit eidem, & sic ordinem ipsum per eum præsentatus, accepit.

Vnde tibi sic duximus respondendum, vt si hoc non est publicum, sed secretum: eundem sacerdotem secreto conuenias, monens sine vlla coactione propensius, & inducens, *g* vt ordinem alicuius religionis assumat, & perpetuo ab officio abstineat, quod illicitè acquisiuit. Alioquin non erit tutum (cùm sit secretus excessus) ipsum inuitum ab eodem officio coercere, cui tamen secretam pœnitentiam, secundum quòd tibi visum fuerit, iniungere non postponas.

CAP. XXI.

Breue est, nec potest breuius summari.

Idem.

---

a *Cap. 19. eod. tit. in 1. compil.* b *Hæc periodus in Codic. Barb. Vnde quoniam huiusmodi obligatio illicita est, & contra salutem animæ tuæ, nec nō & suæ profectum existit, &c.* c *Ca. 20. eod. tit. in 1. compil.* d *In tribus Vatican. qui in talibus hæsitant.* e *Et dandis.* f *Vide Caietanum apud B. Thom. 2. 2. q. 115. art. 2.*

a *In vno manusc. Vaticano: quoniam etiam si ipsa, &c.* b *Al. fuerunt ex quo voluntatem, sed nos vetustiora & emendatiora secuti sumus exemplaria.* c *Cap. 1. eodem titul. in 2. compilatione.* d *Monachalem.* e *De pœna simoniacorum vide Turrecrem. loco præcitato, adde B. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 6.* f *Cap. 2. eodem tit. in 2. compilatione.* g *Vide Federic. de Senis, cons. 140. & Geminianum in c. si pauper. de præbendis lib. 6.*

AD *a* noſtram: & infra. Di. v. mandamus, quatenus pro miniſterio eccleſiaſtico exercendo, ſiue pro vicariis aſſignandis, ſeu pro chriſmate nullatenus pecuniam exigatis.

CAP. XXII.

Cum ſimoniacè ordinato, qui ſimoniacus non eſt, diſpenſari poteſt.

Lucius III.

DE ſimoniacè *b* ordinatis, certum tibi non poſſumus dare reſponſum, niſi plenius cognoſcamus, qualiter fuerint ordinati: cùm quidam licet ſecundum quandam ſpeciem ſimoniæ, vtpote ipſis ignorantibus, ſimoniacè ordinentur: poſſunt (quia ſimoniaci non ſunt) in ſuis ordinibus remanere.

CAP. XXIII.

Si contradicens electo pro pecunia de voluntate electi tradita à contradictione ceſſat, electus poſtea confirmatus, eſt ſimoniacus & beneficio renunciare tenetur.

Idem.

MAtthæus cardinalis ſecreta nobis inſinuatione monſtrauit, quòd cùm fuiſſes ad eccleſiæ tuæ regimen de voluntate maioris partis fratrum electus, paucis tibi contradicentibus: quidam amicus tuus de conſcientia tua, & voluntate turbata ei, qui magiſter diſcordiæ videbatur, certæ quantitatis munus exoluit, & ſic cõtradictio conquieuit: nunc autem dubitas, quòd non ſis à labe ſimoniæ prorſus immunis, donec in adminiſtratione volueris remanere. Quia igitur cõſilium requiſiſti, quid tibi ſit faciendum: reſpondemus, quod multum tibi conſulis, ſi adminiſtrationem celeriter ac ſponte dimittas, illius verbi memor exiſtens: Nihil prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur: animę verò ſuæ detrimentum patiatur.

CAP. XXIIII.

Pro abſoluendo excommunicatum, precium aliquod exigi non debet.

Idem.

AD *c* aures noſtras perueniſſe noueris, quòd cùm C. de Seneuilla propter pecuniam quam debebat, vinculo fuiſſet excommunicationis adſtrictus, creditoribus ſatisfecit, ſed excommunicatoribus decem libras pro abſolutione quærentibus, non valuit abſolutionis beneficium obtinere. Quoniam igitur indignum eſt & eccleſiaſticæ rationi contrarium, vt abſolutionis beneficium redimatur: di. v. mandamus, quatenus ſi præfatus C. debitum ſoluit, ipſum gratis faciatis abſolui, ſi excommunicatores id non fecerint, requiſiti.

CAP. XXV.

Monachi per ſimoniam recepti, ſi ſunt ſimoniaci, ad arctiora monaſteria transferuntur: aliàs poſt renunciationẽ in eiuſdem vel in aliis monaſteriis eiuſdem ordinis poterunt collocari.

Clemens III.

DE *d* regularibus canonicis ſeu monachis nos conſulere voluiſti, qui per ſimoniam ingreſſum, ipſis ſcientibus habuerunt. Vnde cùm ſuper hoc auctoritates multæ reperiantur expreſſæ, non aliud, quàm ſtatutum eſt, reſpondemus: vt locum, quem taliter adepti ſunt, omnino dimittant, & ſolitudines ſeu alia monaſteria diſtrictiora adeant, in quibus tam execrabilem exceſſum ſine intermiſſione deplorent. Si autem ignorantibus illis pecunia data fuerit, cogas eos ad renunciandum loco eidem, & poſtmodum in ipſum reducere ſi ibi abſque ſcandalo potuerint remanere, vel in alio, qui ſit de ordine ipſo ad ſeruiendum Deo poteris collocare.

CAP. XXVI.

Si quis canonicatui renuncians, ad quem per ſimoniam ignoranter adſumptus fuerat, poſtea de nouo adſumatur ad illum: non poteſt ex prima receptione ſibi aliquid vindicare.

Idem.

EX inſinuatione *a* tua nobis innotuit, quòd pater tuus interueniente pecunia, olim tibi præbendæ beneficium adquiſiuit. Cumque ad annos diſcretionis perueniens, accepiſſes dominicæ crucis ſignum: dictã præbendam in manu præpoſiti & fratrum liberè reſignaſti. Sed iidem tibi compatientes, de nouo te in ſuum canonicum elegerunt, ita videlicet quòd per electionem iſtam poſtremum locum in choro, & in aliis obtineres: [I &. ſ.] Reſpon. vt indulgentia, quam fratres tui miſericorditer tibi feciſſe noſcuntur, contẽtus exiſtens, ratione primæ receptionis, nihil audeas in ipſa eccleſia vindicare.

[I *Cæterum quia à nobis humiliter requiſiſti, vtrum iuxta priorem receptionem tuum locum recuperare debeas vel valeas, tibi.*]

CAP. XXVII.

Electio ſimoniaca eſt caſſanda, ſi propter hoc electoribus promiſſa fuit pecunia, quamuis electus ignoret: niſi hoc factum fuerit in fraudem electi. h. d. primo. Cum electo reprobato per vitium ſimoniæ, non diſpenſat epiſcopus. h. d. ſecundo. Abbas.

Cæleſtinus III.

NObis fuit ex parte *b* tua intimatum, quòd cùm quatuor eſſent à capitulo conſtituti, qui debebant quendam eligere in plebanum: amici eius, de cuius electione ſpes habebatur, vni vel omnibus eligentium promiſerunt ſe pecuniam ſoluturos, eo tamen ignorante, qui huiuſmodi promiſſione interueniente poſtmodum eſt electus: & infra. Quia igitur ſuper hoc conſulere nos voluiſti: conſultationi tuæ breuiter *c* reſpondemus, quòd niſi conſtaret illos, qui promiſſum tale fecerunt, per fraudem in diſpendium illius, qui eligẽdus erat, id malicioſè feciſſe: quamuis ipſe promiſſionis conſcius non fuerit, eius tamen electio tanquam ſimoniaca prauitate præſumpta eſt penitus reprobanda: & infra.

Ad vltimum quod in fine conſultationis tuæ inuenimus: hoc duximus reſpondendum, quòd aliquis in eccleſiæ *d* cuiuslibet prælatum electus, & vt dictum eſt, per prauitatem ſimoniacam reprobatus, ab epiſcopo ſuo diſpenſationem aliquam obtinere de iure non poteſt.

CAP. XXVIII.

Qui dat prælato pecuniam ne ipſum in iure ſuo de facto moleſtet, illam repetit, ſi prælatus promiſſa non ſeruet. hoc dicit. inhærendo literæ.

Idem Linconien. *e* epiſcopo, & Priori de Ponto fracto.

DIlectus *f* filius R. præpoſitus nobis expoſuit, quòd cùm Eboracen. archidiaconus eum multis grauaminibus adficere non ceſſaret, promiſit ei certam quantitatem pecuniæ ſe daturum, vt ab ipſius deſiſteret læſione. verùm dictus archiepiſcopus poſt receptionem pecuniæ ſuper dignitatibus & beneficiis ſuis ab eius moleſtia non quieuit. Ideoque di. v. mandamus, quatenus ſi res ita ſe habet, archi. reſtituere quod accepit (ſi eum contra promiſſionem ſuam veniſſe conſtiterit) compellatis.

CAP. XXIX.

Pro benedictionibus nubentium, & exequiis mortuorum nihil exigi debet.

a *Cap. 3. eod. tit. in 2. compilatione.* b *Cap. 18. eod. tit. in 1. compil.* c *Cap. 4. eodem tit. in 2. compilat. vide Thom. 2. 2. q. 100. art. 2.* d *Cap. 7. eod. tit. in 2. compilat. vide Turrecrematam in cap. ſtatuimus decretum 1. q. 1. & aliquos citaui in cap. veniens ſup. eod.*

a *Cap. 2. de renunciat. in 2. comp. vide B. Thom. q. 100. art. 6. ad argum. 3. & Turrecrematam in c. ſtatuimus decr. 1. q. 1.* b *Cap. 9. eo. tit. in 2. comp.* c *Taliter.* d *al. in eccleſia qualibet prælatus electus, &c.* e *Lincolnien.* f *C. 10. eo. tit. in 2. comp. vi. B. Thom. 2. 2. q. 100. art. 2. ad arg.*

Innocentius III. *abbati de Iugodes, & priori de Sila.*

SVam *a* nobis parochiani de villa Franca querimoniam destinarunt, quòd capellanus eorum pro exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium minus licitè pecuniam ab eis exigit, & extorquet: [1 & ƒ.] Dis. v. mandamus, quatenus dictum capellanum, vt à tanta præsumptione desistat, & etiam pro excessu satisfaciat competenter, moneatis: sibi (si obedire noluerit) pœnam canonicam infligentes.

[1 *Quod si fortè cupiditati eius non fuerit satisfactum ne possint mortuorum corpora sepeliri, vel benedictio nubentium celebrari, ficttia eius impedimenta fraudulenter opponit. quia igitur exactiones huiusmodi sacrorum canonum obuiant institutis.*]

CAP. XXX.

Si per adcusationem constat monachum simoniacè fuisse receptum, receptus & recipiens deponuntur. Si verò per inquisitionem receptus in arctius monasterium detruditur: recipienti verò & maioribus pœna condigna imponitur: & interim ab executione ordinum sacrorum suspenduntur.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo.*

DIlectus filius *b* A. nuncius tuus pro parte tua proposuit, quòd cùm Can. diœcesim visitans, in monasteriis & religiosis locis pullulasse repereris simoniacam prauitatem, ita quòd in eis multi precio sunt recepti, qui potius gratis recipi debuissent, imò etiam ad religionis obseruãtiam inuitari. Dubitas igitur, an quia multitudo reperitur in causa, seueritati sit aliquid detrahendum? Nos inquisitioni tuæ taliter respondemus, quòd si aduersus eos, qui labe fuerint huiusmodi maculati, adcusatio coram te fuerit canonicè instituta, postquam *c* crimen ordine fuerit iudiciario comprobatum, *d* tam in dantes, quàm in recipientes canonicæ seueritatis exerceas vltionem. Quòd si de hoc tibi per solam inquisitionem constiterit, eos qui per simoniacam prauitatem in locis talibus sunt recepti, ab illis amotos, ad agendam pœnitentiam ad monasteria dirigas arctiora. Abbatibus autem & abbatissis, prioribus, prælatis quibuslibet, & officialibus eorundem iniungas pœnitentiam competentem, & donec illam peregerint, eos à sacrorum ordinum executione suspendas: Iniungens episcopis tuis, vt hanc formam per suas diœceses studeant obseruare. Illud tamen gratanter recipi poterit quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.

CAP. XXXI.

Abbas contra testes, qui deposuerũt contra eum de simonia in iudicio inquisitionis, excipere potest, quòd sunt inimici & conspiratores: aliàs verò exceptiones criminum opponere non potest.

Idem *priori sancti Victoris, magistris I. Bonon. & L. Modien. canonicis.*

LIcet *e* Heli summus sacerdos in se bonus existeret: quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se pariter, & in ipsis animaduersionis diuinæ vindictam excepit, dum filiis eius in bello peremptis, ipse de sella corruens, fractis ceruicibus expirauit. Ad corrigendos igitur subditorum excessus tanto diligentius debet prælatus adsurgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas. Contra quos (vt de notoriis excessibus taceatur) etsi tribus modis procedi possit, per adcusationem videlicet, denunciationem, & inquisitionem ipsorum: vt tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, sicut adcusationem legitimam præcedere debet inscriptio, sic & denunciationem charitatiua correctio, & inquisitionem clamosa debet insinuatio præuenire. *a* Descendam (inquit Dominus) & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Tunc enim clamor peruenit ad prælatum, cum per publicam famam, aut insinuationem frequentem subditorum sibi referuntur excessus: & tunc debet descendere & videre, id est, mittere & inquirere, vtrum *b* clamorem, qui venit, veritas comitetur. Nam iuxta canonicas sanctiones, si quid de quocunque clerico ad aures prælati peruenerit, quod eum iustè possit offendere: non facile credere, nec ad vindictam eum res accendere debet incognita, sed coram ecclesiæ senioribus diligenter est veritas perscrutanda: vt si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpam feriat delinquentis, non tanquam sit idem accusator & iudex: sed quasi fama deferente, vel denunciante clamore, sui officij debitum exequatur: eo semper adhibito moderamine, vt iuxta iudicij formam, sententiæ quoq; forma dictetur. Cùm igitur de abbate Pomposiano ea nobis frequenter insinuata fuissent, quæ ab honestate regulari nimium dissonabant monachis ad præsentiam nostram accedentibus: quidam ex ipsis nobis ipsum de simonia, periurio, dilapidatione, ac insufficientia detulerunt. Contra quos cum idem abbas exciperet quod denunciationem huiusmodi fraterna *c* correctio secundum regulam euangelicam non præcesserat: & iidem constanter assererent, quòd correctionem huiusmodi præmisissent: Licet ad probandum hoc duorum monachorum iuramenta fuissent exhibita: quia tamen super hoc ipsi nondum contendere desistebant: nos, vt prædiximus, frequentibus clamoribus excitati, ex officio nostro voluimus inquirere de præmissis, omnes monachos, qui vel cum ipso, vel contra ipsum accesserant iuramenti vinculo astringentes, vt de propositis plenã, quam scirent, exponerent veritatem: quorum depositiones cùm in scripturis redactæ, publicatæ fuissent, super illis cœperunt multipliciter disputare: quia verò tum ex assertione monachorum, tum ex ipsius abbatis confessione cognouimus, quòd idem non modicam summam pecuniæ relictam à prædecessore suo expenderat, & in alia summa maiori monasterium obligarat: nos eum quasi de dilapidatione suspectum *d* ab administratione abbatiæ duximus suspendendum, & quia simonia multis modis contra ipsum abbatem videbatur esse probata: ipse contra testes multas exceptiones opposuit, super quibus fuerat multipliciter disputatum, aliis asserentibus in crimine simoniæ, sicut in crimine læsæ maiestatis omnes indifferenter, tam infames, quàm criminosos, non solum ad accusandum, sed etiam ad testificandum admittendos: cùm instar publici criminis & læsæ maiestatis procedat accusatio simoniæ: aliis è contrario respondentibus, quòd licet hæc duo crimina quantum ad accusationem, quasi paria indicentur, differunt tamen in multis: cùm alia pœna pro vno, & alia pro altero inferatur: & inter personas accusatorum & testium sit vtique distinguendum: cùm non per accusatores, sed testes crimina comprobentur. Ne verò vel innocentiæ puritas confusa succumberet, vel simoniæ prauitas effugeret impunita: nos æquitate pensata illas duntaxat

a *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil. vide citatos sup. eod. in ca. cum in ecclesia, & cap. veniens.* b *Cap. 2. eod. tit. 3. compil. vide Hostiens. in summa tit. de simonia §. qua pœna feriatur & de variis pœnis simoniacorum. vt Bernard. Diaz. in pra. crim. cau. ca. 85.* c *Crimen eorum, &c.* d *Patefactum.* e *Ca. 3. eod. tit. in 3. compilat.*

a *Genes. cap. 18. Ionæ 1.* b *in antiq. Codic. & in ipso registro Innocent. Vtrum clamorem veritas comitetur. nam illa duo verba, qui venit, non habentur.* c *vide B. Thomam 2. 2. quæst. 33. art. 7. Adde Nauar. in Manuali confessar. cap. 24. titul. de corr. frater.* d *Quasi dilapidatio dicitur consumptio rerum mobilium. dilapidatio verò propriè consistit circa immobilia.*

exceptiones oppositas probandas admisimus, quæ probatæ non de zelo iustitiæ, sed de malignitatis *a* fomite procedere viderentur.

CAP. XXXII.

Hoc capitulum est glossa præcedentis capituli: nam tendit ad declarationem illius, an & quando testes criminosi admittantur in crimine simoniæ: & in effectu idem dicit, quod præcedens.

Idem.

PEr *b* tuas literas nobis intimasti, te dubitare super quadam epistola decretali, quam nos asseris edidisse de testibus admittendis contra simoniacam prauitatem. Noueris igitur, quòd nos illam epistolam, quæ sic incipit, Quamuis ad abolendam nequaquam *c* edidimus, sed aliam, quæ sic incipit, Licet Heli, nos edidisse fatemur: ad cuius intelligentiam credimus distinguendum, vtrum is, contra quem agitur de simoniaca prauitate, denuncietur *d* simpliciter, aut *e* criminaliter accusetur: & vtrum agatur secundum iuris rigorem, aut secundum temperantiam æquitatis. Item vtrum ipse sit regularis, qui iam renunciauerit mundo, an secularis, qui adhuc in mundo existit, & an inferioris gradus, an excellētioris sit dignitatis. Ad hæc vtrum antè fuisset claræ opinionis, & bonæ famæ: an grauiter infamatus, & valde suspectus: & vtrū de facili possit puniri, an sine scandalo nequeat condemnari. Præterea vtrum testes sint honesti an criminosi: & an sint emendati de crimine, an adhuc in crimine perseuerent. Rursus si crimina sint eadem vel minora, an paria vel maiora: vtrúmve testes ex zelo iustitiæ, an ex malignitatis fomite deposuisse credantur. Denique vtrum ad prauitatem simoniacam detegendam sola dicta testium inducantur, an alia etiam adminicula suffragentur. Hæc omnia sunt ad intelligentiam illius epistolæ distinguenda. Ille quidem Pomposianus abbas, qui iam pridem renunciauit mundo, erat de simonia, periurio, dilapidatione ac insufficientia grauiter infamatus. Cumque per monachos, qui iurauerant perhibere testimonium veritati, simonia multis modis videretur esse probata: ipse contra testes multas exceptiones opposuit, conspirationes videlicet, inimicitias capitales, furtum & adulterium, vt eos à testimonio remoueret. Nos vero (ne innocentiæ puritas confusa succumberet: vel simoniæ prauitas effugeret impunita) illas duntaxat exceptiones probandas admisimus, quibus fortè probatis testes non zelo iustitiæ, sed malignitatis fomite processisse constaret, vt conspirationes, & inimicitias capitales: cæteras autem exceptiones, vt furti, adulterij, propter immanitatem hæresis simoniacæ (ad cuius comparationem cætera crimina quasi pro nihilo *f* reputantur: duximus repellendas: quoniam & si probatæ fidem testium debilitarent in aliquo, non tamen euacuarent ex toto, aliis adminiculis suffragantibus: præsertim cum testes de crimine fuerint emendati. Tales igitur contra talem taliter duximus admittendos: non secundum rigorem iuris, sed secundum temperantiam æquitatis, cum ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine: sed ciuiliter, vt ab administratione amoueretur tanquam immeritus & damnosus. Et vtique tales prælati ex leuioribus causis possunt ab administrationibus amoueri, sicut quorundam religiosorum approbata consuetudo deposcit. Vnde prædictus abbas non expectata sententia, quasi malè conscius sibi cessit.

a *Fonte.* b *Cap. eod. tit. in 3. compil.* c *id est verissimum, nam illa Decretalis, quamuis ad abolendam Clementis 3. est quam Raymundus non posuit in hac compilat.* d *In antiq. compil. ciuiliter lego, sed exemplaria Gregoriana habent simpliciter quod agnoscunt gl. & Hostiens.* e *an criminaliter attentetur.* f *De grauitate simoniæ in comparatione ad hæresim, & alia crimina, vide Turrecremata in cap. eos 1. quæst. 1. & B. Tho. 2. 2. quæst. 100. art. 1. ad 1. argumentum.*

CAP. XXXIII.

Non imputatur electo confirmato, si eo prohibente pro ipsius confirmatione pecunia data fuit.

Idem *abbati Iemblacen.* a

SIcut *b* tuis literis intimasti, cùm in Iemblacen. ecclesia fueris monachus, fuisti tandem promotus ad regimen ecclesiæ Floren. *c* verùm abbate Iemblacen. post sublato de medio: ipsa quæ prius te filium habuerat in patrem per electionem canonicam te vocauit: & quia pastore carebat Leodien. ecclesia cathedralis, ad Colonien. ecclesiam (quæ tua est metropolis) proficiscens, ipsius auctoritate in Iemblacen. ecclesia interim ministrasti. Cæterùm postquam in Leodien. ecclesia fuit episcopus institutus, is à te requisitus electionem de te factam noluit confirmare. Verùm cùm hæc fieri pro extorquenda pecunia comperisses: sub interminatione anathematis vetuisti, ne pro facto huiusmodi aliqua pecunia offerretur. Sed quidam de fratribus te inconsulto & ignorante contra excommunicationis à te factæ sententiam venientes, promiserunt pecuniam, & etiam exoluerunt: & sic ab episcopo inuitatus, institutionem ab eo accepisti libere, quemadmodum postulabas [1 *& infrà.*] Quamuis autem secundum sacrorum canonicum instituta, etiam paruuli, qui cupiditate parentum ecclesias per pecuniam sunt adepti, eas dimittere teneantur: quia tamen longè diuersum est non præbere consensum, & expressum aliquid prohibere: taliter duximus respondendum, quoniam ex eo, quod cōtra prohibitionem & voluntatem tuam (à qua postmodum minimè recessisti) aliquis te penitus ignorante promisit pecuniam, & exoluit, præsertim cùm is nulla sit tibi consanguinitate coniunctus, nihil debet tibi ad pœnam vel culpam (sicut credimus) imputari, nisi postea consenseris, pecuniam soluendo promissam aut addendo solutam: alioquin contingeret, quòd alicuius factū insidias inimico parentis ei damnosum existeret, cui penitus displiceret: & sic aliquis de fraude sua commodum reportaret. Illos autem *d* qui dederunt pecuniam, vel etiam receperunt: in tantum constat esse culpabiles, quòd si excessus eorum esset ecclesiæ manifestus: (quæ non iudicat de occultis) pœna essent canonica feriendi.

[1 *Super his ergo nos duxit tua discretio consulendos, si propter promissionem incognitam & prohibitā, quemadmodum est præmissum, tibi peccati macula infligatur, vel de promissione tibi cognita, tunc fratribus qui eam fecerunt, debeas pœnitere, cùm inhærere nolueris simoniacæ prauitati, paratus pro grege Domini subire laborem, vel quamuis conscientia tua te non accuset, à suscepto regimine si decreuimus abstinere.*]

CAP. XXXIIII.

Si clericus cum pacto confert ecclesiæ bona sua, vt in ipsa recipiatur in canonicum, & illa sibi retineat pro præbenda, simonia committitur: secus si hoc fiat sine pacto.

Idem *decano Beluacen.*

TVa *e* nos duxit discretio consulendos: [1 *& infrà.*] Deuotioni tuæ taliter respondemus, quòd si quis clericus cum conditione vel pacto largiatur, aut offerat bona sua, vt illa postmodum pro præbenda retineat, & in canonicum admittatur: huiusmodi oblatio vel receptio fieri non poterit sine vitio simoniæ:

a *Iamblacen. al. Temblacen. al. Grarablacen.* b *Cap. 5. eod. tit. in 3. compilat. Vide Henricum Boich. & extrauagantem Pauli 2. cum detestabile & Cassadon. decisione 1. tit. de simonia.* c *Florinensi.* d *hodie qualis sit quorumlibet simoniacorum pœna, vide extrauagantem cum detestabile.* e *Cap. 6. eod. tit. in 1. compilat.*

cum in talibus omnis pactio aut conuentio cessare debeat, iuxta canonicas sanctiones. Si verò purè ac sine pacto vel conditione qualibet offerat, rogans humiliter, *a* & vt in canonicum admittatur, & bona sua retinere sibi liceat pro præbenda, & clerici eiusdem ecclesiæ purè consentiant: huiusmodi receptio fieri potuit absque scrupulo simoniacæ prauitatis. Licet autem taliter duximus respondendum, quia nobis datum est de manifestis tantummode iudicare: si tamen is, qui talem donationē facit, ea intentione ducatur, vt per temporalia bona quæ offert, spiritualia valeat adipisci: & clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent admissuri: sine dubio tam ille, quàm isti apud districtum iudicem (qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum) culpabiles iudicantur.

[1 *Si quis clericus alicui ecclesiæ de bonis suis quiddam obtulerit, petens, vt in vita sua sibi liceret eadem bona in ipsa ecclesia pro præbenda tenere, an bona recipi debeant sic oblata, & idem clericus assumi debeat, vel valeat in canonicum eiusdem ecclesiæ absq; vitio simoniæ. Nos igitur.*]

CAP. XXXV.

Non debet quis ordinem recipere ab eo, quem credit simoniacum: sed ministrare potest in illis, qui prius ab isto recepit.

Idem *priori Cantuarien.* b

PEr tuas *c* literas intimasti, quòd cum B. in quadam domo Cartusien. ordinis suscepisset habitum monachalem: à diœce. episcopo fuit in subdia. ordinatus: sed postmodum didicit ex relatione quorundam, quòd episcopus multotiens commiserat vitium simoniæ: propter quod idem monachus in suscepto formidat ordine ministrare, nolens ab eodem episcopo ad superiores ordines promoueri: [1 *& j.*] Nos igitur *d* respondemus, vt idem in ordine sic suscepto securè ministret: sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, ne forte ædificet ad gehennam: licet ex eo, quòd conscientiam nimis habuerit scrupulosam, in difficultatem huiusmodi sit collapsus, quam vtique non euadet, nisi deponat errorem.

[1 *Vnde cùm eidem heremum exire non liceat, nec præfatus episcopus ipsum vel quemlibet alium suæ diœcesis ab alio episcopo permittit ordinari, postulasti per se. ap. edoceri quid de præfato monacho in ordine iam suscepto & suscipiendis superioribus sit agendum.*]

CAP. XXXVI.

Pro chrismate vel inuestitura ecclesiarum nil exigi debet: nec accusat consuetudo, vel nominis variatio.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo.*

IN tantum *e* peccatis exigentibus corda quorundam simoniaca prauitas deprauauit: & infra:. Sanè peruenit ad audientiam nostram, quòd cùm olim quidam suffraganei tui pro chrismate certam consueuerint accipere pecuniæ quantitatem, non metuentes pœnam canonicam, & correctionem tuam eludere cupientes, tempus faciendæ solutionis anticipant, recipientes in media quadragesima, quod recipere consueuere post Pascha: & vt causam recipiendi dissimulent, nomen denariorum variant, denarios, quos prius chrismales, secundò Paschales dicebant, consuetudinem *f* mediæ quadragesimæ nuncupantes: & infrà. Cùm verò expressius exprimat venditionis speciem, qui prius recipit precium, quàm rem conferat preciosam, & gratis sit gratia conferenda: mandamus, quatenus taliter excessas corrigas, supradictos suffraganeos tuos, & officiales eorum à tam illicita exactione compescens, quòd aliorum culpa tibi ob tuam negligentiam non imputetur ad pœnam. Frauam etiam illam consuetudinem de tua prouincia studeas abolere, per quam pro ecclesiarum inuestitura archidiaconi marcham argenti minores verò decani vaccam albam sibi dari postulant, vel certam solui pecuniæ quantitatem.

CAP. XXXVII.

Ordinatus in subdiaconum, qui prius præsentatori suo promisit, quòd nil ab eo peteret, in suscepto ministrare, vel ad superiores ordines ascendere sine dispensatione non potest, etiam si peccare non crederet.

Idem.

PEr tuas *a* nobis literas intimasti, quòd cùm D. lator præsentium vellet in subdiaconum ordinari, & certum titulum non haberet: quendam presbyterum exorauit, vt ipsum ad ecclesiæ suæ titulum præsentaret: quod cum ille facere recusaret, ipse illi firmiter repromisit, quòd nunquam si præsentaret eundem, in ecclesia sua aliquam peteret portionem, & sic ad præsentationem eius *b* extitit ordinatus, ne se in hoc egisse aliquod illicitum intellexerit: [1 *& infrà.*] Nos inquisi. t. t. r. quòd nisi cùm eo fuerit misericorditer dispensatum, nec ad superiores *c* ascendere, nec in suscepto debet ordine ministrare.

[1 *Vnde eum postmodum vellet in diaconum promoueri, episcopo commonente, ne quis interueniente promissione aliqua ordinatus accederet, idem recordatus promissionis istius, à susceptione ordinis diaconatus cessauit, hoc tibi humiliter confitens & per te postulans clerici, vtrum ex compromissione huiusmodi reus esset, & an liceret eidem in suscepto diaconatus ordine ministrare, & ad altiores ascendere ordines.*]

CAP. XXXVIII.

Simonia est dare pecuniam pro vicariatu, vel pro alia administratione rerum spiritualium seu ecclesiasticarum habenda: & dantes, & recipientes ab illa ecclesia sunt eijciendi. h. d. hoc c. per alia verba, licet sit breue.

Idem.

COnsulere *d* & infra. Quicunq; vicedominatum, vel aliam ecclesiasticarum rerum administrationē per pecuniam obtinere voluerint, tam ementes, quàm vendentes cum Simone *e* percelluntur, & ab illa ecclesia, in cuius contumeliam dare pecuniam, & accipere voluerunt iustè excluduntur.

CAP. XXXIX.

Simoniam est aliquid exigere pro consecratione episcoporum & benedictionibus abbatum, & ordinationibus clericorum, nec excusat consuetudo.

Idem f *in concilio generali.*

SIcut pro certo *g* didicimus, in plerisque locis à plerisque personis, quasi columbas in templo vendentibus fiunt exactiones & extorsiones turpes, & prauæ pro consecrationibus episcoporum, benedictionibus abbatum, & ordinibus clericorum: estque taxatum quantum sit isti vel illi, quantúmve alteri, vel alij *h* persoluendum: & ad cumulum damnationis maioris quidam cupiditatem, & prauitatem huiusmodi nituntur defendere per consuetudinem longo tempore obseruatam. Tantum igitur abolere volentes abusum, consuetudinem huiusmodi (quæ magis dicenda est corruptela) penitus reprobamus, firmiter statuentes, vt pro his siue conferendis, siue collatis, nemo aliquid quodcunq; p̄textu exigere, aut extorquere p̄sumat: alioquin

a *Humiles ergo preces à digno emissæ pro consequendo beneficio, non inducunt simoniam.* b *Caruisien. al. Cartusien. al. Carthusien.* c *cap. 7. eod. tit. in 3. compil.* d *al. Nos itaq; respondemus.* e *cap. 1. tit. de exceß. prœl. in 3. comp.* f *sed nominum variatio non excusat, vt ait Lactantius lib. 1. cap. 5.*

a *Cap. 1. eodem tit. in 4. compilat.* b *ipsius.* c *ad superiores ordines.* d *cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* e *Simone Mago percellantur.* f *Idem scilicet Innoc. 3. in concil. gener. Lat. ca. 63.* g *cap. 3. eod. tit. in 3. comp.* h *al. ita: vel illi alij.*

& qui receperit, & qui dederit huiusmodi precium omnino damnatum, cum Giezi & Simone condemnetur.

CAP. XL.

Religiosi precio recepti, vnà cum recipientibus de monasterio expelluntur, & in arctioribus monasteriis ad agendam pœnitentiam detruduntur. Sed recepti ante istud concilium, ponebantur sic recepti in aliis locis eiusdem ordinis, nisi multitudo sit in causa: ita tamen, quòd renuncient primæ receptioni, & de nouo recipiuntur.

Idem *in eodem.* a

QVoniam *b* simoniaca labes adeò plerasque moniales infecit, vt vix aliquas sine precio recipiant in sorores, paupertatis prætextu volentes huiusmodi vitium palliare: ne id decætero fiat, penitus prohibemus: statuentes, vt quæcunque decætero talem commiserint *c* prauitatem, tam recipientes, quàm recepta, siue sit subdita, siue prælata sine spe restitutionis de suo monasterio expellatur *d*, in locum arctioris regulæ ad agendum perpetuam pœnitentiam retrudenda. De his autem, quæ ante hoc synodale statutum taliter sunt receptæ, ita duximus prouidendum, vt remotæ de monasteriis, quæ perperam sunt ingressæ, in aliis locis eiusdem ordinis collocentur. Quòd si fortè propter nimiam multitudinem alibi nequiuerint commodè collocari: ne damnabiliter in seculo euagētur, recipiantur in eisdem monasteriis dispensatiuè de nouo, mutatis prioribus locis, & inferioribus adsignatis. Hoc etiam circa monachos, vel alios regulares decernimus obseruandum. Verùm ne per simplicitatem vel ignorantiam se valeant excusare, præcipimus, vt diœcesani episcopi singulis annis hoc faciant per suas diœceses publicari.

CAP. XLI.

Episcopi nil exigere debent, vt permittant in ecclesiis sibi subiectis clericos institui, monachos profiteri, vel mortuos sepeliri: alioquin exacta restituentur duplicata.

Idem *in eodem.* e

AVdiuimus *f* de quibusdam episcopis, quòd decedentibus ecclesiarum rectoribus, ipsas interdicto subiiciunt, nec patiuntur alios in eisdem institui, donec ipsis certa summa pecuniæ persoluatur. Præterea cùm miles aut clericus domum religionis ingreditur, vel apud religiosos eligit sepulturam: etiam si nihil loco religioso reliquerit, difficultates ingerunt & malicias, donec aliquid muneris manus contingat eorum. Cùm igitur non solum à malo, sed ab omni specie mali sit secundum Apostolum abstinendum, exactiones huiusmodi penitus inhibemus.

Quòd si quis transgressor extiterit, exacta duplicata restituat in vtilitatem locorum, in quorum fuerint soluta dispendium, fideliter conuertenda.

CAP. XLII.

Sacramenta sunt liberè conferenda: cogit tamen ordinarius laicos obseruare laudabiles consuetudines.

Idem *in eodem.* g

AD apostolicam audientiam *h* frequenti relatione peruenit, quòd quidam clerici pro exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium & similibus, pecuniam exigunt & extorquent: & si fortè eorum cupiditati non fuerit satisfactum, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt. E contra verò quidam laici laudabilem consuetudinem, erga sanctam ecclesiam pia deuotione fidelium introductam, ex fermento hæreticæ prauitatis nituntur infringere, sub prætextu canonicæ pietatis. Quapropter super his, prauas exactiones fieri prohibemus, & pias consuetudines præcipimus obseruari: statuentes, vt liberè conferantur ecclesiastica sacramenta, sed per episcopum loci veritate cognita compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.

CAP. XLIII.

Prohibet abbates Cistercienses solenniter installari: & ponit formam obedientiæ, quam præstant suis episcopis.

Honorius III. *vniuersis abbatibus & fratribus Cistercien. ordinis.*

NE *a* Dei ecclesiam: [D & f.] Installationis *b* solennitates in electis abbatibus ordinis vestri fieri prohibentes: Adiicimus, vt archiepiscopi, & episcopi ea sint forma professionis contenti, quæ ab origine vestri ordinis noscitur instituta, quæ talis est: Ego frater abbas Cisterciens. ordinis subiectionem & reuerentiam & obedientiam à sanctis patribus constitutam, secundum regulam sancti Benedicti, tibi domine episcope, tuisque successoribus canonicè substituendis, & sanctæ sedis apostolicæ saluo ordine meo, perpetuo me exhibiturum promitto.

[1 *Quam lauit proprio sanguine Iesus Christus, macula fœditatis coinquinet, ruga deformet cupiditatis, quæ omnium radix est malorum: & ne deformitas quasi ruga sub prætextu consuetudinis, contracta eliminanda sunt penitus ab eadem, vt dispensatio mysteriorum Dei, & ipsa mysteria gratis accepta, Giezica prauitate prorsus abolita, charitate conferantur, quæ emere vel vendere quam detestabile: quámue periculosum existat, liquido potest perpendi ex eo, quod Dominus vendentes & ementes oues & boues eiecit de templo, & cathedras vendentium & ementium columbas euertit. In electione denique vendentium & ementium, facinoris inquinantis vtrosque exprimitur detestatio, & in cathedram euersione monstratur, cui pœnæ subiaceant hi qui præsunt, vendentes Dei dona & ecclesiastica sacramenta: vt huiusmodi igitur facinus quos coinquinat prælatos, & subditos non possit inficere, quoquomodo auctoritate apostolica districtiùs inhibemus, ne quis archiepiscopus, episcopus, archidiaconus, vel officialis ipsorum à quoquam in abbatem electo pro benedictione, seu installatione vel recipienda professione ab eis sub consuetudinis prætextu cuiusdam palefridum, seu aliud quicquam quocunque nomine censeatur exigere vel extorquere præsumat. Vobis etiam sub prætextu huiusmodi exacta. taliter interdicimus ne præstetis, cùm non solum à malo, sed ab omni specie mali sit abstinendum.*]

CAP. XLIIII.

Recepto in canonicum debetur præbenda & reditus, consuetudine non obstante quod non seruauerit prauam consuetudinem de aliquo temporali dando ipsis canonicis.

Gregorius IX. *priori sancti Thomæ Esculanen.*

IAcobus canonicus Esculanus *c* exposuit, quòd cùm ipse in ecclesia Aprutin. sit receptus in canonicum & in fratrem, canonici eiusdem ecclesiæ partem prouentuum, ac præbendam sibi adsignare recusant, quandam consuetudinem prætendentes, quòd prandium habere debeant à canonico recepto de nouo. Quocirca mandamus, quatenus, si est ita: dictos canonicos, vt (tali consuetudine non obstante) sibi sicut vni ex aliis in prouentibus & præbenda prouideant, adp. remota compellas.

---

a *Idem Inn. 3. in concil. La. cap. 64.* b *cap. 4. eod. tit. in 4. compilat.* c *commiserit.* d *repellatur.* e *Idem Innocen. 3. in concil. Later. cap. 65.* f *Cap. 5. eod. tit. in 4. compilat. Vide citatos in cap. cum in ecclesia. ca. veniens, & cap. dilectas suprà eod. tit.* g *conc. Later. cap. 66.* h *cap. 6. eod. tit. in 4. compil.*

a *Qualiter hoc caput spectet ad titulum, colliges ex casu, & clarius hic ex Panormitan. & aliis.* b *Installatio fit, quando electus & confirmatus introducitur in stallum, id est sedem seu locum constitutum in choro & abbati deputatum ad sedem.* c *Vide Doctores in cap. 1. supra eodem titul. Et B. Thomam 2. 2. quæst. 100. artic. 3.*

CAP.

CAP. XLV.

Qui ordinauit aliquem sub promissione de non petendo ab ipso prouisionem: ordinator per triennium à collatione, præsentator verò ab executione ordinũ, etiam per trienniũ suspensi sunt: ordinatus verò, ab ordine perpetuo sit suspensus: & solum per sedem apostolicam cum eo dispensatur.

Idem.

SI quis ordinauerit, *a* seu ad ordinem præsentauerit aliquem, promissionem vel iuramentum ab illo recipiens, quòd super prouisione tua non inquietet *b* eundem ordinator à collatione, præsentator verò ab executione ordinum per triennium, & ordinatus ab ordine sic suscepto, donec dispensationem super hoc per sedem apostolicam obtinere meruerint, nouerint se suspensos.

CAP. XLVI.

Habet duo dicta: secundum ibi, & ad resignationes. Et propter breuitatem & varietatem lecturarum aliter non summatur.

Idem.

MAndato *c* nostro recepto, vt cum monachis, qui per simoniam dato aliquo locum in monasteriis sunt adepti, secundum constitutionem generalis concilij dispensares: & infrà. Consul. t. breuiter respondentes, dicimus mandatum apostolicum, etiam ad abbates extendi, & resignationes spiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, sed adfectu animi præcedente, vtrinq; taliter acquiruntur, (in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori) eos pro simonia huiusmodi non teneri.

NE PRAELATI VICES SVAS, vel ecclesias sub annuo censu concedant.

TITVLVS IIII.

CAP. I.

Qui dat pecuniam, vt episcopalem vel spiritualem iurisdictionem exerceat, officio suo priuatur, & sic conferens illud amplius conferre non poterit, & canonicè punietur. hoc dicit, cum sequentibus.

Alexander *in concilio Lateran.* d

PRæterea quoniam quidam in quibusdam partibus sub precio statuuntur, qui decani vocantur, & pro certa pecuniæ quantitate episcopalem iurisdictionem exercent: Præsenti decreto statuimus, vt qui de cætero hoc præsumpserit, officio suo priuetur, & episcopus conferendi hoc officium potestatem amittat.

CAP. II.

Summatum est supra cap. proximo.

Idem *in concilio Turonen.*

QVoniam in quibusdam partibus decani *e* quidam vel archipresbyteri ad agendas vices episcoporum seu archidiaconorum, & terminandas causas ecclesiasticas sub annuo precio statuuntur: quòd ad sacerdotum grauamen, & subuersionem iudiciorum nõ est dubium redundare: id vlterius fieri prohibemus. Quòd si quis de cætero fecerit, remoueatur à clero. Episcopus autem, qui hoc sustinuerit, & *f* ecclesiasticam iurisdictionem sua patitur dissimulatione peruerti, districtione canonica percellatur.

CAP. III.

Regimen ecclesiæ sub annuo censu committi non debet.

Idem.

QVoniam *a* enormis quædam consuetudo in quibusdam locis contra sanctorum patrum institutionis inualuit, vt sub annuo precio sacerdotes ad ecclesiarum regimen statuantur: Ne id fiat, modis omnibus prohibemus. Quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede venale disponitur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur.

CAP. IIII.

Fructus ecclesiarum sub annuo censu concedi possunt.

Idem *Exonen. episcopo.*

QVerelam *b* magistri Guil. recepimus, quòd cùm ecclesiam de *c* Chephalai, à G. persona eiusdem ad annuum censum tenendam per septennium suscepisset: ipse antequam eam per vnius anni spatium tenuisset, auferre præsumpsit: quanquam præstita fide firmauerit, quòd vsque ad statutum terminum nullam ei exinde molestiam vel grauamen inferret. Ideoq; mandamus, quatenus si constiterit ita esse, eũ districtè compellas vt præfatam ecclesiam dicto Guil. restituat: & vsque ad terminum constitutum (secundum quod inter se *d* conuenerint) ipsum eandem permittat pacificè possidere.

DE MAGISTRIS, ET NE ALIquid exigatur pro licentia docendi.

TITVLVS V.

CAP. I.

Ecclesia cathedralis prouidere debet magistro de beneficio, qui clericos eiusdem ecclesiæ, & alios pauperes gratis doceat: & vendens licentiam docendi, aut interdicens idoneum ad docendum, beneficio priuatur.

Ex concilio Lateranen.

QVoniam ecclesia Dei, sicut pia mater prouidere tenetur, ne pauperibus, qui parentum opibus iuuari non possunt, legendi & proficiendi opportunitas subtrahatur, per vnamquanque cathedralem ecclesiam magistro, qui clericos eiusdem & scholares pauperes gratis doceat, competẽs aliquod beneficium præbeatur: [1 & .f.] Pro licentia *e* verò docendi nullus precium exigat vel sub obtentu alicuius consuetudinis ab eis, *f* qui docent aliquid quærat, nec docere quenquam (qui sit idoneus) petita licentia illis interdicat. Qui autem contra hoc venire præsumpserit, ab ecclesiastico fiat beneficio alienus. Dignũ quippe videtur vt in ecclesia fructum *g* sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docẽdi licentiam, ecclesiasticum profectum nititur impedire.

[1 *Quo docentis necessitas subleuetur, & discentibus via pateat ad doctrinam. In aliis quoque restituatur ecclesiis, seu magisteriis si retroactis temporibus aliquid in eis fuerit deputatum.*]

CAP. II.

Pro licentia docendi nihil exigi debet, vel promitti, & exactum restitui, & promissum remitti debet & negligente inferiore prælato, ad magistrum constituendum supplebit hoc superior.

Alexand. III. *Vinton. episcopo.* h

PRohibeas *i* ne in parœcia tua pro licentia docendi exigatur aliquid, aut etiam promittatur. Si quid

a *Vide Turrecrematam in cap. statuimus & cap. ordinationes. 1. quæst. 1. & Syluestrum citatum in cap. præc.* b *inquietaret.* c *de materia huius cap. vide D. Sotum lib. 9. de iust. & iure. quæst. 8. art. 1. ad 6 argu. Martinum Nauarrum in Manuali Confessar. ca. 23. tit. de simon.* d *Cap 15 incipit, cum in officiis. §. præterea quoniam. & cap. 1. tit. de prælatis, ne vices suas, &c in 1 compilatione.* e *Post concilium Lateran. sub Alexandro III. par. 2. c. 1.* f *ecclesiastica iudicia, &c.*

a *Cap. 2. & 3. eod. tit. in 1. compil.* b *Cap. 4 eod. tit. in 1. compi.* c *Cephata.* d *conuenit.* e *vide quos citabo in cap. seq.* f *al. quos docent.* g *fructus.* h *Vincon.* i *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.*

verò postea solutum fuerit vel promissum, remitti promissum facias, & restitui adpel. cessante solutum, sciens quod scriptum est: Gratis accepistis, gratis date. Sanè si quis distulerit magistros in locis congruis instituere, tibi liceat app. postposita, ibi aliorum instructioni præficere viros prouidos, honestos, & discretos.

CAP. III.

Pro licentia docendi pecunia exigi non debet, etiam si hoc habeat consuetudo.

Idem.

QVanto Gallicana *a* ecclesia: [1 & i.] Dignos esse animaduersione censemus, qui nomen magistri scholarium, & dignitatem adsumunt, & sine certo precio ecclesiasticis viris docendi alios licentiam non impendunt. Cùm autem hæc praua consuetudo à cupiditatis radice processerit, & decorem admodum ecclesiasticæ honestatis confundat: mandamus, quatenus (consuetudine ipsa de vestris ecclesiis extirpata) sub anathematis interminatione hoc inhibere curetis, districtè præcipientes, vt quicunque viri idonei & literati voluerint regere studia literarum, sine molestia & exactione qualibet scholas regere permittantur. Si qui verò huiusmodi prohibitionis vel præcepti extiterint transgressores, eos officiis, & dignitatibus spolietis.

[2 *Maiorum personarum scientia & honestate præfulget, eo cautius nititur cauere quæ confundere ecclesiasticam videantur honestatem, tanto vehementiori.*]

CAP. IIII.

In qualibet cathedrali ecclesia, vel alia in facultatibus sufficienti, debet à prælato vel capitulo vnus magister eligi, cui reditus vnius præbendæ debent adsignari. in Metropolitana verò ecclesia etiam eligi debet theologus: & si ad grammaticum & theologum non sufficit, prouideat ipsi theologo ex reditibus suæ ecclesiæ, & grammatico faciat prouideri in aliqua ecclesiarum suæ ciuitatis vel diœcesis.

Innocentius III. *in concilio generali.* b

QVia nonnullis propter inopiam & legēdi studium & opportunitas proficiendi subtrahitur, in Lateranen. concilio pia fuit constitutione *c* prouisum, vt per vnamquamq; cathedralem ecclesiam magistro, qui eiusdem ecclesiæ clericos aliosque scholares pauperes gratis instituereт, aliquod competens beneficium præberetur, quo & docentis releuaretur necessitas, & via pateret discentibus ad doctrinam. Verùm quoniam in multis ecclesiis id minimè obseruatur: nos prædictum roborantes statutum adiicimus, vt non solum in qualibet cathedrali ecclesia, sed etiam in aliis, quarum sufficere poterunt facultates, constituatur magister idoneus, à prælato cum capitulo, seu maiori & saniori parte capituli eligendus, qui clericos ecclesiarum ipsarū gratis in grammatica *d* facultate, & alios instruat iuxta posse. Sanè Metropolis ecclesia theologum nihilominus habeat qui sacerdotes & alios in sacra pagina doceat, & in his præsertim informet, quæ ad curam animarum spectare noscuntur. Adsignetur autem cuilibet magistrorum à capitulo vnius præbendæ prouentus, & pro Theologo à Metropolitano tantundem, non quòd propter hoc efficiatur canonicus, sed tamdiu reditus ipsos percipiat, quamdiu perstiterit in docendo. Quòd si fortè de duobus *e* ecclesia Metropolis grauetur, theologo iuxta modū prædictum ipsa prouideat, grammatico verò in alia ecclesia suæ ciuitatis, siue diœcesis, quæ sufficere valeat, sciat prouideri.

CAP. V.

Prælati & capitula ad studia theologiæ scholares dociles transmittere tenentur, qui in absentia reditus præbendarum suarum & beneficiorum per quinquennium integraliter percipient: & si proprij reditus ad sustentationem studij eis non sufficiunt, debet prælatus cum capitulo eis prouideri, magistri verò donec docuerint, integrè præcipiunt fructus beneficiorum suorum.

Honorius III.

SVper specula. *a* &c. [1 & i.] Volumus & mandamus, vt statutum in concilio generali de magistris theologis per singulas Metropoles statuendis, inuiolabiliter obseruetur. Statuentes, vt quia super hoc propter raritatem magistrorum se possent forsitan aliqui excusare, ab ecclesiarum prælatis & capitulis ad theologicæ *b* professionis studium aliqui docibiles destinētur: qui cùm docti fuerint, in Dei ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti, *c* ex quibus postmodum copia possit haberi doctorum, qui velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri ad iustitiam valeant plurimos erudire: quibus si proprij prouentus ecclesiastici non sufficiunt, prædicti necessaria subministrent. Docentes verò in theologica facultate, dùm in scholis docuerint, & studentes in ipsa, integrè per annos quinq; percipiāt de licentia sedis apost. prouentus præbendarum & beneficiorum suorum, non obstante aliqua contraria consuetudine vel statuto, cum denario fraudari non debeant, in vinea Domini operantes.

[1 *Cùm itaq; de singulis prouinciis puellæ speciosæ, ac virgines pro rege Assuero, qui beatitudo dicitur, per ancillas quæri debeant, & adduci ad arcem & mœnia ciuitatis per manū Agget mundum muliebrem accipere necessariorum videlicet fulcimenta.*

DE IVDAEIS, SARRACEnis, & eorum seruis.

TIT. VI.

CAPVT PRIMVM.

Si seruus à Iudæo emptus causa matrimonij factus est, vel fieri desiderat Christianus pro xij solidis redimitur.

Ex concilio Maten. *d*

PRæsenti concilio sancimus, vt nullum Christianum mancipium Iudæo seruiat, sed datis xij. solid. pro quolibet bono mancipio ipsum quicunque Christianorum, seu ad ingenuitatem, seu ad seruitium licentiam habeat redimendi: & si Christianus fieri desiderat, & non permittitur, idem fiat: Quia nefas est quem Christus redemit, blasphemum Christi in seruitutis vinculis detinere.

CAP. II.

Iudæus Christianum in seruum habere non potest, in adscriptitium verò potest.

Gregorius *episcopo* e *Lucen.*

MVltorum ad *f* nos: [1 & infrà.] Nulli Iudæo liceat Christianum mancipium in suo dominio retinere: sed si qui apud eos inueniuntur, libertas eis seruetur. Hi verò, qui in possessionibus eorum sunt, licet legum districtione sint liberi: tamen quia colendis terris eorum diutius adhæserunt, vtpote *g* conditione loci debentes, ad colenda rura remaneant, consuetas pensiones prædictis viris præbentes. Cuncta etiam, quæ de colonis vel originariis iura præcipiunt, peragant, & nihil eis extra hoc oneris indicatur. Quòd si quisquam iudæorum *h* aliquem de his, vel ad alium transferre locum, vel ad aliud obsequium retinere voluerit, ipse sibi imputet, qui ius colonarium, & ius domini sibi iuris seueritate damnauit.

[1 *Relatione peruenit, à Iudæis in Lucensi ciuitate de-*

---

a *Cap. 3 eodem titul. in 1. compil.* b *Scilicet Later. cap. 11. & cap. vn. eod. tit. in 4. compilat.* c *institutione* d *grammatica.* e *al. de duobus magistris.*

a *Pars huius capitis suprà titul. ne cleric. vel monach.* b *Theologiæ.* c *vide auth habita. C ne filius pro patre* d *Matiscon.* e *Lib 3. indict. 12. epist. 21.* f *Ca 3. eod. tit. in 1. compilat.* g *conditionem. al. conditioni.* h *al. verum.*

gentibus

gentibus ad ſeruitium Christiana detineri mancipia, quæ res tanto nobis viſa eſt aſperior, quanto à fraternitatis tua patientia operoſior. Oportebat quippe te reſpectu loci tui, atque Christianæ religionis intuitu, nullam relinquere occaſionem ſuperſtitioni Iudaicæ, ne ſimplices animæ non tam ſuaſionibus quàm poteſtatis iure quodammodo deſeruirent. Quamobrem hortamur fraternitatem tuam, vt ſecundum piiſſimarum legum tramitem.]

CAP. III.

Iudæi antiquas ſynagogas retinere poſſunt, nouas erigere non poſſunt.

Idem *Genuenſi epiſcopo.* a

IVdæi *b* de ciuitate: & infrà. Sicut legalis definitio Iudæos nouas non patitur erigere ſynagogas, ita eos ſine inquietudine veteres habere permittit.

CAP. IIII.

In die Veneris ſancta non licet Iudæis tenere oſtia, vel feneſtras apertas.

Alexander III.

QVia *c* ſuper his: & infrà. Generaliter interdicas, vt Iudæi oſtia vel feneſtras in die Paraſceues apertas non habeant: ſed clauſa teneant tota die.

CAP. V.

Excommunicari debent Christiani, qui in domo ſeruiunt Iudæis vel Sarracenis, ſiue Paganis. Et principes ſeculares excommunicari debent, qui Iudæos baptizatos ſuis bonis ſpoliare præſumunt.

Idem *ex concilio Lateran.* d

IVdæi ſiue Sarraceni, neque ſub alendorum puerorum ſuorum obtentu, nec pro ſeruitio, vel alia qualibet cauſa Christiana mancipia in domibus ſuis permittantur habere: excommunicentur autem, qui cum eis præſumpſerint habitare: & infrà. Si qui præterea *e* Deo inſpirante ad fidem ſe conuerterint Christianam, à poſſeſſionibus ſuis nullatenus excludantur, cum melioris conditionis ad fidem conuerſos eſſe oporteat, quàm ante, quàm fidem ſuſceperint, habebantur. Si autem ſecus fuerit factum, principibus ſeu poteſtatibus eorundem locorum iniungimus, ſub pœna excommunicationis, vt portionem hæreditatis ſuæ & bonorum ſuorum ex integro eis faciant exhiberi.

CAP. VI.

Christiani deferentes Sarracenis merces prohibitas, vel in ipſorum nauibus nauigantes excommunicandi ſunt, & rebus eorum priuandi, & efficiuntur capientium ſerui.

Idem *in eodem.*

ITa quorundam animos occupauit ſæua cupiditas, vt qui gloriantur nomine Christiano Sarracenis arma, ferrum, & ligamina *f* deferant galearum, & pares aut etiam ſuperiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Christianos arma eis, & neceſſaria ſubminiſtrant. Sunt etiam qui pro cupiditate ſua in galeis & piraticis Sarracenorum nauibus regimen & curam gubernationis exerceant. Tales igitur ab eccleſiaſtica communione præciſos, & excommunicationi ſubiectos, rerum ſuarum per principes catholicos & conſules ciuitatum priuatione mulctari, *g* & capientium fieri ſeruos cenſemus. Præcipimus etiam, vt per eccleſias maritimarum vrbium crebra & ſolennis in eos excommunicatio proferatur.

CAP. VII.

Iudæi veteres ſynagogas in priorem ſtatum reformare poſſunt: de nouo erigere non poſſunt.

Idem.

COnſuluit *a*: & infrà. Iudæos de nouo conſtruere ſynagogas, vbi non habuerunt, pati non debes. Verum ſi antiquæ corruerint, vel ruinam minantur, vt eas reædificent, poteſt æquanimiter tolerari: non autem, vt eas exaltent, aut ampliores, aut precioſiores faciant quam antea fuiſſe noſcuntur: qui vtiq; hoc pro magno debent habere, quòd in veteribus ſynagogis, & ſuis obſeruantiis tolerantur.

CAP. VIII.

In familiari ſeruitio Iudæorum, Christiani eſſe non debent.

Idem.

AD hæc *b* omnibus Christianis, qui ſunt in iuriſdictione noſtra penitus interdicatis, & ſi neceſſe fuerit, diſtrictione eccleſiaſtica compellatis *c* eoſdem ne Iudæorum ſeruitio ſe adſiduè pro aliqua mercede exponant: quod etiam obſtetricibus & nutricibus eorum prohibere curetis: ne infantes Iudæorum in eorundem domibus nutrire præſumant. Quoniam Iudæorum mores, & noſtri in nullo concordant, & ipſi de facili ob continuam conuerſationem, & aſſiduam familiaritatem ad ſuam ſuperſtitionem, & perfidiam ſimplicium animos inclinarent.

CAP. IX.

Iudæi inuiti non ſunt baptizandi, nec ad hoc cogendi, nec ſine iudicio puniendi, aut rebus ſuis ſpoliandi, vel in ſuis feſtiuitatibus moleſtandi, nec ipſorum cœmeteria violanda, aut eorum corpora exhumanda.

Clemens III.

SIcut *d* Iudæi: [I & ſ.] Statuimus, vt nullus inuitos, vel nolentes Iudæos ad baptiſmum venire compellat. Si quis autem ad Christianos cauſa fidei confugerit: poſtquam voluntas eius fuerit patefacta, Christianus abſque calumnia efficiatur, quippe Christi fidem habere non creditur, qui ad Christianorum baptiſmum *e* non ſpontaneus, ſed inuitus cogitur *f* peruenire.

Nullus etiam Christianus eorum quemlibet ſine iudicio terrenæ poteſtatis vel occidere, vel vulnerare, vel ſuas pecunias auferre præſumat, aut bonas, quas hactenus habuerint conſuetudines, immutare: præſertim in feſtiuitatum ſuarum celebratione quiſquam fuſtib. vel lapidibus eos nullatenus perturbet, neq; aliquis ab eis coacta ſeruitia exigat, niſi quæ ipſi tempore præterito facere conſueuerunt. Ad hoc malorum hominum prauituti & auaritiæ obuiantes: decernimus, vt nemo cœmiterium Iudæorum mutilare aut inuadere audeat, ſiue obtentu pecuniæ corpora humana effodere. Si quis autem huiuſmodi decreti tenore cognito (quod abſit) contraire præſumpſerit, honoris & officij ſui periculum patiatur, aut excommunicationis ſententia plectatur, *g* niſi præſumptionem ſuam digna ſatisfactione correxerit.

[I *Non debent in ſynagogis vltrà quàm in lege permiſſum eſt, præſumere: ita in his quæ eis conceſſa ſunt, nullum debent præiudicium ſuſtinere.*

CAP. X.

Tenet duas indulgentias illorum, qui paganis prædicant.

Idem.

QVam *h* ſit laudabile: & infrà. Tuis frater Epiſcope petitionibus annuentes, tibi tuiſque ſociis cùm ad prædicandam Christi fidem *i* paganis exhibetis: apoſt. auct. concedimus, vt vobis his cibis cum modeſtia & gratiarum actione, ſeruata temporum qualitate iuxta

a *al. Gen. aliter Ian.* b *Cap. 4. eod. tit. in prima compilatione.* c *Cap. 7. eod. tit. in prima compilat.* d *Cap. 26. & ca. 5. eod. tit. in prima compilatione* e *vide extrauagantem Pauli III. quæ incipit, cupientes Iudæos vbi multa Iudæis conuerſis priuilegia conceduntur.* f *lignamina.* g *Iure ciuili puniuntur cum conſiſc. bonorum. l. 2. C. quæ res export. non debeant.*

a *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* b *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* c *dictio eoſdem, deeſt in antiquis.* d *Cap. 3. eod. tit. in 2. compilat.* e *baptiſma.* f *cognoſcitur.* g *plectetur.* h *Cap. 4. eod. tit. in 2. compil.* i *Scriptores Christiani paganos vocant omnes Idolorum cultores, qui nunquam fidem Catholicam agnouerunt.*

canonicas sanctiones, vti liceat, qui vobis ab ipsis infidelibus adponuntur.

Insuper indulgemus, vt quicunq; religiosi, seu clerici idonei ad adnunciandum gentibus Euangelicam veritatem, requisita & habita prælatorum suorum licentia tibi voluerint adhærere, id absque contradictione qualibet liberam exequendi habeant auct. Apostol. facultatem.

CAP. XI.

Pro redimendis captiuis, licet ire Alexandriam, iurantibus, quòd nihil deferent auxilij, seu subsidij extra redemptionis articulum: portans vel mittens etiã post treugas merces prohibitas, excommunicatus est & pacis adpellatione non veniunt treugæ.

Idem.

SIgnificauit *a* nobis tua fratern. quomodo aliqui ciuium tuorum in Alexandriam valeant proficisci pro recuperandis conciuibus suis, qui illic in captiuitate tenentur. Hoc arbitramur licitè posse fieri, dummodo nihil in mercibus suis, vel alio modo secum illuc deferant: vnde posset Sarracenis (excepto redemptionis articulo) aliquod commodum aut subsidium prouenire: quod etiam coram te prius iuramento firmabunt. Illi quoque, qui post treugam in transmarinis partibus factam, cum commercio Alexandriam adiuerint, si detulerint merces prohibitas causa lucrandi, excommunicationis vinculum non *b* euadunt: sicut nec illi, qui in personis propriis non euntes, merces eis per nuncios destinarunt. Ad vltimum illos, qui iurauerunt se amplius in terram Sarracenorum cum mercibus non ituros, nisi pax esset inter Christianos & ipsos, & post treugam factam venerunt illuc: conditio illa de pace, aut treuga habenda ab excommunicationis vinculo non absoluit.

CAP. XII.

Excommunicati sunt, qui cum Sarracenis tempore guerræ aliquod habent commercium, vel eis præstant subsidium.

Idem.

QVod olim *c* præceptum fuit: & infrà. Sane licet hoc fuerit in concilio *d* Later. districtè inhibitũ, nos tamen omnes illos excommunicationi supponimus, qui iam amplius cum Sarracenis mercimonium habuerunt, vel per se, vel per alios nauibus, seu quocunque alio ingenio eis aliqua rerum subsidia, seu consilia, quandiu inter nos & illos guerra durauerit, duxerint impendenda. Vestrę igitur discretioni mandamus, quatenus nec per vos, nec per vestras naues, nec alio quocunque modo aut ingenio eis mercimonia, consilia, vel alia subsidia transmittatis: ne si aliqui in sua malitia indurati, secus agere præsumpserit, non solùm ipso iure incidant in excommunicationem illam, verum etiam iram Dei viuentis incurrant.

CAP. XIII.

Iudæi nutrices, vel seruientes Christianos habere non debent, contra facientibus interdicitur Christianorum commercium.

Innocentius III. *archiepiscopo Senonen. & episcopo Parisiensi.*

ETsi *e* Iudæos (quos propria culpa submisit perpetuæ seruituti) pietas Christiana receptet, & sustineat cohabitationem illorum: ingrati tamen nobis esse non debent, vt reddant Christianis pro gratia contumeliam, & de familiaritate contemptum, qui tanquam misericorditer in nostram familiaritatem admissi, nobis illam retributionem impendunt, quam (iuxta vulgare prouerbium) mus in pera, serpens in gremio, & ignis in sinu, suis consueuerunt hospitib. exhibere. Accepimus autem, quòd Iudæi faciunt Christianas filiorum suorum nutrices, *a* & (quod non tantum dicere, sed etiam nefandum est cogitare) cùm in die resurrectionis dominicæ illas recipere corp⁹ & sanguinem IESV Christi contingit, per triduum antequam eos lactent, lac effundere faciunt in latrinam. Alia insuper contra fidem catholicam detestabilia & inaudita committunt, propter quæ fidelibus est verendum, ne diuinam indignationem incurrant: cùm eos perpetrare patiuntur indignè, quæ fidei nostræ confusionem inducunt: [1 & s.] Inhibemus ergo districtè ne decętero nutrices, vel seruientes habeant Christianos, ne filij liberæ filiis famulentur ancillæ, sed tanquam serui à Domino reprobati, in cuius mortem nequiter coniurarunt, se saltem *b* per effectum operis recognoscant seruos illorũ, quos Christi mors liberos, & illos seruos effecit: [2 & s.] Si verò nutrices & seruientes non dimiserint Christianos, sub excommunicationis pœna inhibeatis *c* districtè omnibus Christianis, ne cum eis commercium aliquod audeant exercere.

[1 *Rogamus igitur charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Francorum illustrem: mandamus etiam nobili viro M. duci Burgundiæ, & comitissæ Trecen. vt taliter reprimant Iudæorum excessus, ne ceruicem perpetuæ seruitutis iugo submissam, præsumant erigere contra reuerentiam fidei Christianæ.*]

[2 *Qui cum iam cœperint rodere more muris, & pungere sicut serpentes, verendum est, ne ignis receptatus in sinu corrosa consumat. Quocirca f. t. per a. s. m. q. prædictum regem, & alios ad hoc ex parte nostra, ita diligenter monere ac efficaciter inducere procuretis, quòd Iudæi perfidi decætero nullatenus insolescãt, sed sub timore seruili prætendant semper verecũdiam culpæ suæ, ac si reuereantur honorem fidei Christianæ.*]

CAP. XIII.

Iudæus, qui percusserit clericum, temporaliter punitur: & si de facto puniri non potest, interdicitur sibi Christianorum commercium, donec satisfecerit iniuriam passo.

Idem.

POstulasti *d* qualiter contra Iudæum procedere debeas, qui manus iniecit in quendam clericum violentas. Ad quod breuiter respondemus, quod si dictus Iudæus tuæ iurisdictionis existit, ipsum pœna pecuniaria punias, vel alia (secundum quod conuenit) temporali, faciens læso satisfactionem congruam exhiberi, alioquin eius dominum moneas & inducas, vt passo iniuriam, & ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter: quod si dominus eius neglexerit adimplere, tu Christianis *e* omnibus per cen. eccles. interdicas, ne cum ipso Iudæo antequam satisfaciat, præsumant commercia exercere.

CAP. XV.

Iudæi & Sarraceni vtriusque sexus debent in terris Christianorum vti habitu, per quem à Christianis discernantur, & in die passionis Domini, non debent in publicum progredi, nec in contumeliam creatoris prosilire.

Idem *in concilio generali.* f

IN nonnullis prouinciis à Christianis Iudæos, seu Sarracenos habitus distingnit diuersitas: sed in quibusdam sic quædam inoleuit confusio, vt nulla differentia *g* discernãtur. Vnde contingit interdum, quod per errorem Christiani, Iudæorum, seu Sarracenorũ, & Iudæi seu Sarraceni Christianorum mulieribus commiscentur. Ne igitur tam damnatæ commixtionis exces-

a *Capit 5. eod. titul. in 2. compilatione.* b *euadant.* c *Capit. 6. eod. titul. in 2. compilatione.* d *sub Alexan. III. cap. 24.* e *Cap. 1. eod. titul. in 3. compilatione. vide notas ca. 1. & 5. hoc eod. tit.*

a *Vide Marquardum tractat. de Iudæis part. 1. c. 5. num. 15.* b *In Cod. Barbatia recognoscant se esse seruos, &c.* c *vide B. Thom. 2. 2. qu. 10. artic. 9.* d *vide Nicolaum Eymericum in Directorio Inquisitorum 2. q. 46. num. 8. & 9.* e *dictio omnibus, deest in antiquioribus Codicibus.* f *Idem fuit Innoc III. in concil. Later. ca. 68. & c. 1. eod. tit. in 4. compilat.* g *discernatur.*

sus

sus per velamen *a* huiusmodi, vlterioris *b* excusationis possint habere diffugium: statuimus, vt tales vtriusq; sexus in omni Christianorum prouincia, & omni tempore qualitate habitus publicè ac aliis populis distinguantur. In diebus autem lamentationis dominicæ passionis in publicum minimè prodeant, eo quòd nonnulli ex ipsis talibus diebus (sicut accepimus) & ornatius non erubescunt incedere, ac Christianis, qui sacratissimæ passionis memoriam exhibentes, lamentationis signa prætendunt, illudere non formidant. Illud autem districtissimè inhibemus, ne in contumeliã creatoris *c* prosilire præsumant. Et quoniam illius dissimulare non debemus obprobrium, qui probra nostra deleuit: præcipimus præsumptores huiusmodi per principes seculares condignæ animaduersionis adiectione compesci, ne Crucifixum pro nobis aliquatenus blasphemare præsumant.

CAP. XVI.

Præponens Iudæum, vel Paganum publicis officiis, per concilium prouinciale corripitur, & præposito denegatur Christianorum commercium, donec deposuerit officium, & in vsus Christianorum pauperum restituet inde quæsita, secundum episcopi prouidentiam.

Idem *in eodem.* d

CVm sit nimis absurdum, vt blasphemus Christi in Christianos, vim potestatis exerceat: quod super hoc Toletanum concilium prouidè statuit, nos propter transgressorum audaciam in hoc generali concilio innouamus, prohibentes, ne Iudæi publicis officiis præferantur: quoniã sub tali prætextu Christianis plurimum sunt infesti. Si quis autem eis officium tale commiserit: per prouinciale concilium, quod singulis annis præcipimus celebrari, monitione præmissa, districtione qua conuenit, compescatur. Officiali verò huiusmodi, tamdiu Christianorum communio in commerciis & aliis denegetur, donec in vsus pauperum Christianorum, secundum prouidentiam diœces. episcopi conuertatur, quicquid fuerit à Christianis adeptus occasione officij sic suscepti: & officium cum pudore dimittat, quod irreuerenter adsumpsit. Hoc idem extendimus ad paganos.

CAP. XVII.

Consilium generale repetit concilium Lateranense suprà eod. tit. & addit pœnam satisfactionis tempore absolutionis impendendam.

Idem *in eodem.*

AD liberandam *e* terram sanctam: & infrà. Excommunicamus præterea & anathematizamus illos falsos & impios Christianos: qui contra ipsum Christum & populum Christianum Sarracenis arma, ferrũ, & lignamina deferunt galearum: eos etiam, qui galeas eis vendunt vel naues, quiq; in piraticis Sarracenorum nauibus curam gubernationis exercent, vel machinis, aut quibuslibet aliis aliquod eis impendunt consilium, vel auxilium in dispendium terræ sanctæ, ipsosque rerum suarum priuatione mulctari, & capientium seruos fore censemus: præcipientes, vt per omnes vrbes maritimas diebus dominicis & festiuis huiusmodi sententia publicè innouetur. Et talibus gremium non aperiatur ecclesiæ, nisi totum, quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantundem de suo in subsidium terræ sanctæ transmiserint, vt æquo iudicio, in quo deliquerint, puniantur. Quòd si fortè soluendo non fuerint, sic aliâs reatus talium castigetur, quòd in pœna ipsorum aliis interdicatur audaciã similia præsumendi.

CAP. XVIII.

Iudæi vel pagani publicis officiis præficiendi non sunt: & si eis regalia iura vendantur, ad ea colligenda præficiẽdus est Christianus non suspectus.

Gregorius IX. *Astoricen.* a *& Lucen. episcopis.*

EX speciali *b* quem erga illustrem regem Portugalliæ gerimus, charitatis adfectu: & infrà. Mandamus, quatenus regem ipsum solicitè inducatis, ne in officiis publicis Iudæos Christianis præficiat, sicut in generali *c* concilio continetur: & si fortè reditus suos Iudæis vendiderit vel paganis, Christianum tunc deputet de grauaminibus inferendis clericis & ecclesiis non suspectum, per quem Iudæi siue Sarraceni, sine Christianorum iniuria iura regalia consequantur.

CAP. XIX.

Se summat.

Idem.

NVlli Iudæo *d* baptizatum, vel baptizari volentem emere liceat, vel in suo seruitio retinere. Quòd si quem nondum ad fidem conuersum causa mercimonij emerit, & postmodum factus sit, vel fieri desideret Christianus: datis pro eo xij. solidis ab illius seruitio protinus subtrahatur. Si autem intra tres menses ipsum venalem non exposuerit, vel ad sibi seruiendum emerit eundem: nec ipse vendere, nec alius audeat comparare: sed nullo dato precio, perducatur ad præmia libertatis.

DE HÆRETICIS.

TITVLVS VII.

CAP. I.

Infidelis est, qui non habet certitudinem fidei, & infideli non est credendum in præiudicium alterius.

Stephanus *papa omnibus episcopis.*

DVBIVS in fide, infidelis est. Nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant.

CAP. II.

Errare in fide conuincitur, qui alios errantes, cùm potest, ab errore non reuocat.

Leo papa

QVi alios, *f* cùm potest, ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat.

CAP. III.

Hæreticus perseuerans, æternaliter damnatur: cui nec prodest baptismus, nec eleemosyna, vel martyrium, vel aliud quodcunq; bonum quò ad hoc, vt consequatur vitam æternam.

Augustinus *de fide Catholica.*

FIrmissimè *g* tene, & nullatenus dubites, omnem hæreticum vel schismaticum cum diabolo & angelis eius, æterni ignis incendio participandum, *h* nisi ante finem vitæ catholicæ fuerit incorporatus, & redintegratus ecclesiæ. & post pauca: Omni homini qui ecclesiæ catholicæ non tenet vnitatem, neq; baptismus, neq; eleemosyna quantumlibet copiosa, neq; mors pro nomine Christi suscepta, proficere poterit ad salutem.

CAP. IIII.

Damnato auctore, dãnantur eius scripturæ, & libri & opera.

Gregorius *Anastasio Antiocheno.*

FRaternitatis tuæ. & infrà. Cùm Cœlestinus, atq; Pelagius in Ephesina synodo sint damnati: quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur auctores?

---

a *Velamentum.* b *vlterius.* c *al. redemptoris, vt in conc. & vet. comp.* d *Lat. c. 69. & cap. 1. eod. tit. in 4. compil.* e *vide Martinum Nauarrum s. citatum.*

a *Episcopatus sunt Hispaniæ, de quibus Vasæus in annalibus Hispaniæ, cap 20.* b *vide Marquardum tract. de Iudæ. p. 2. c. 6. & 7.* c *Later. sub Innocent. III. cap. 69.* d *vide notas huius decr. & not. c. 1. eod. tit.* e *De materia tituli in genere.* f *Cap. 2. eod. titu in 1. compilat.* g *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil.* h *mancipandum.*

CAP. V.

Episcopus instituens hæredem hæreticum consanguineum, vel extraneum, vel paganum, etiam post mortem excommunicatus nunciatur. h. d. secundum communem & veriorem intellectum, & vt faciat ad tit. potest intelligi, quòd ex hoc præsumatur hæreticus.

Ex concilio Africano. a

SI quis episcopus hæredes instituerit extraneos à consanguinitate sua, vel hæreticos etiã consanguineos aut paganos pertulerit, b saltem post mortem ei c anathema dicatur, atq; eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur.

CAP. VI.

Loquitur de eadem materia cum præcedenti, & extenditur, quod ibi dictum fuit de episcopis, ad presbyteros & alios clericos.

Ex eodem.

IN eos, qui catholici non sunt, etiam si consanguinei fuerint: episcopi, vel presbyteri nihil conferant. denique hoc quod de episcopis & presbyteris dictum est, debet de reliquis cleris exaudiri.

CAP. VII.

Christus fuit verus Deus & verus homo, sentiens oppositum, hæreticus est, & excommunicatus.

Honorius III. *Remen. archiepiscopo.*

CVm Christus d perfectus Deus, & perfectus sit homo: mandamus, quatenus sub anathemate interdicas, ne quis de cætero audeat dicere Christum non esse aliquid secundum quod homo: quia sicut Christus verus est Deus, ita verus est homo, ex anima rationali & humana carne subsistens.

CAP. VIII.

Hæretici, receptatores, & fautores eorum, excommunicati sunt, & decedentes in hoc peccato in cœmeterio ecclesiæ sepeliri non debent, nec pro eis orari.

Ex concilio Lateran. e

SIcut ait B. Leo: [1 & §.] Quia in partibus Tholosanis *& aliis locis* hæreticorum, quos alij Gazaros, alij Patarenos, & alij aliis nominibus vocant, inualuit damnanda peruersitas, eos & defensores & receptatores eorum anathemati decernimus subiacere: & sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domo, vel in terra sua tenere vel fouere, aut negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserit, neq; sub priuilegiorum nostrorum quibuscunq; indultorum obtentu, neque sub alia quacunq; occasione oblatio pro eo fiat, aut inter Christianos accipiat sepulturam. f

[1 *Licet ecclesiastica disciplina sacerdotali contenta iudicio, cruentas effugiat vltiones: catholicorum tamen principum constitutionibus adiuuatur, vt sæpe quærant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt supplicium euenire. Ea propter quia in Vasconia, Albegesio, &c.*]

CAP. IX.

Hæreticus male sentiens, vel male docens de sacramentis ecclesiæ excommunicatus est, & conuictus, nisi se correxerit, & errorem abiurauerit: si clericus est, degradetur, & curæ seculari tradatur: per quam etiam laicus punietur. Eadem etiam est pœna suspectis de hæresi, si se non correxerint, & relapsis omnino audientia denegatur. seculares principes, qui iurare nolũt de ecclesia contra hæreticos defendenda, excommunicantur, & terræ eorum supponuntur interdicto: ciuitates verò ipsorum resistentes, aliarum commercio, & episcopali dignitate priuantur, exempti verò subsunt ordinariis super his, quæ contra hæreticos instituuntur.

Lucius III.

ADabolendam: a [1 & §.] Vniuersos qui de sacramento corporis & sanguinis Domini nostri IESV Christi, vel de baptismate, seu de peccatorum confessione, matrimonia, vel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire, aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Rom. eccles. prædicat & obseruat: & generaliter quoscunq; eadem Rom. eccles. vel singuli episcopi per diœces. suas cum consilio clericorum, vel clerici ipsi, sede vacante cum consilio (si oportuerit) vicinorum episcoporum hæreticos iudicauerint: vinculo perpetui anathematis innodamus: [2 & §.] Præsenti b nihilominus ordinatione sancimus, vt quicunque manifestè fuerit c in hæresi deprehensus, si clericus est, vel cuiuslibet religionis obumbratione fuscatus, totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, & sic omni officio & beneficio spoliatus ecclesiastico, secularis relinquatur arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus: nisi continuò post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem spontè recurrere, & errorem suum ad arbitrium episcopi regionis publicè consenserit abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laicus autem, nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita, confestim ad fidem confugerit orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquatur: debitam recepturus pro qualitate facinoris vltionem: (& infrà.)

Qui verò inuenti fuerint d sola suspicione notabiles nisi ad arbitrium episcopi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, simili sententiæ subiacebunt. Illos quoq;, qui post abiurationem erroris, vel postquam se (vt diximus) proprij antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, seculari iudicio sine vlla penitus audientia decernimus relinquendos: [3 & §.] Statuimus insuper, vt comites, barones, rectores, & consules ciuitatum & aliorum locorum, iuxta commonitionem episcoporum, præstito corporaliter iuramento promittant, quod fideliter & efficaciter cùm ab eis fuerint requisiti, ecclesiam contra hæreticos, & eorum complices, adiuuabunt bona fide iuxta officium & posse suum. Si verò id obseruare noluerint, honore, quem obtinent, spolientur, & ad alios nullatenus adsumantur, eis nihilominus excommunicatione ligandis, & terris ipsorum interdicto ecclesiæ supponendis. Ciuitas autem, quæ his institutis duxerit resistendum, vel contra commonitionem episcopi punire neglexerit resistentes: aliarum careat commercio ciuitatum, & episcopali se nouerit dignitate priuandam: [4 & §.] Si qui verò fuerint, e qui à lege diœcesanæ iurisdictionis exempti soli subiaceant sedis apostolicæ potestati, nihilominus in his, quæ sunt contra hæreticos instituta, episcoporum subeant iudicium, & eis in hac parte tanquam à sedis apost. delegatis (non obstantibus libertatis suæ priuilegiis) obsequantur.

[1 *Diuersarum hæresum prauitatem, quæ in plerisq; mundi partibus modernis cœpit temporibus pullulare, vigor debet ecclesiasticus excitare, cum nimirũ imperialis fortitudinis suffragante potentia, & hæreticorum proteruitas in prauis falsitatibus*

a *Cap. 48. in conciliis Latinis, & in synodo Carthagin. cap. 24. apud Theodorum Balsam & cap. 8. eod. tit. in 1. compilat.* b *protulerit.* c *eius.* d *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil. Et post concil. Lateran. sub Alexand. III. part. 49. cap. 20.* e *Lateranensi sub Alexan. III. cap. 27 & cap. 26. eod. tit. in 1. comp.* f *Vide notata l. 1. C. de sum. tri. & in authen. Credentes. & in l. Arians. C. eod.*

a *Cap. 11. eo. tit. in 1. comp.* b *vide Eyme in Director. Inquis. 3. part. q. 91.* c *In vulgatis ita: fuerat in hæresi deprehensus, sed in antiq. C. vt est impressum.* d *Hic §. vt plurimum desideratur in § §. vsq; ad illa verba: Illos quoq;.* e *vide Eyme in Direct. Inquis. p. 3. q. 26. & 65.*

siue cono

ſiue conatibus elidatur, & catholicæ ſimplicitatis veritas eccleſia ſancta reſplendens, eam vtique demonſtret ab omni exactione falſorum dogmatum expiatam. Ideóque nos filij noſtri chariſſimi F. illuſtris Romanorum Imp. ſemper Auguſt. præſentia pariter & vigore ſuffulti, de communi fratrum conſilio, necnon & aliorum patriarcharum & archiepiſcoporum, multorumq́; principum, qui de diuerſis mundi partibus conueniunt, contra ipſos hæreticos, quibus diuerſa vocabula diuerſarum indidit profeſſio falſitatum præſentis decreti ſanctione conſurgimus, & omnem hæreſim generali quocunque nomine cenſeatur per huiuſmodi conſtitutionis ſeriem auct. apoſt. condemnamus. In primis ergo Catharos & Patarinos, & eos qui ſe humiliatos vel pauperes de Lugdun. falſo nomine mentiuntur, Paſſaginos, Meoſpinos, Arnaldiſtas perpetuo decernimus anathemati ſubiacere. Et quoniam nonnulli ſub ſpecie pietatis virtutem eius, iuxta quod ait Apoſtolus, denegantes auctoritatem ſibi vindicant prædicandi. Cum idem Apoſtolus dicat: Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Omnes qui vel prohibiti, vel non miſſi, præter auct. ab apoſt. ſed. vel epiſcopo loci ſuſceptam, publicè vel priuatim prædicare præſumpſerunt, &c]

[2 *Receptores & defenſores eorum, cunctóſque pariter, qui prædictis hæreticis ad fouendam in eis hæreſis prauitatem patrocinium præſtiterint aliquod vel fauorem ſeu conſolati, vel credentes ſeu perfecti, ſiue quibuſcunque ſuperſtitioſis nominibus nuncupentur, ſimili decernimus ſententiæ ſubiacere. Quia igitur peccatis exigentibus quandoq; contingit, vt ſeueritas eccleſiaſtica diſciplinæ ab his qui virtutem eius non intelligunt, contemnatur.*]

[3 *Bonis damnatorum clericorum eccleſiis quibus deſeruiebant ſecundum ſanctiones legitimas applicandis. Sanè prædictam excommunicationis ſententiam, cui omnes hæreticos præcipimus ſubiacere, ab omnibus patriarchis, archiepiſc. epiſc in præcipuis feſtiuitatibus & quoties ſolennitates habuerint, & occaſionem aut gloriam Dei reprehenſione hæreticæ prauitatis decernimus nominari, auct. apoſt. ſtatuentes, vt ſi quis de ordine epiſcoporum in his negligens fuerit, vel deſidioſus inuentus, per tricennale ſpatium ab epiſcopali habeatur dignitate & adminiſtratione ſuſpenſus. Ad hæc de epiſcopali conſilio & ſuggeſtione culminis imperialis, & principum eius adiecimus, vt quilibet archiepiſcopus vel epiſcopus, per ſe vel per archidiaconum ſuum aut per alias idoneas perſonas, & honeſtas bis vel ſemel in anno propriam parochiam in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeant: & ibi tres vel plures boni teſtimonij viros, vel etiam totam viciniã ſi expedire videbitur iurare compellat: quod ſi quis hæreticos ibidem ſcierit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, ſeu à communi conuerſatione fidelium vita & moribus diſſidentes, eos epiſcopo vel archidiacono ſtudeat indicare. Epiſcopus autem vel archidiaconus ad præſentiã ſuam conuocet accuſatos, qui niſi ſe ad eorum arbitrium iuxta patriæ conſuetudinem ab obiecto reatu purgauerint, vel ſi poſt purgationem exhibitam in priſtinam fuerint relapſi perfidiam, epiſcoporum iudicio puniantur. Si qui autem ex eis iurationem ſuperſtitione damnabili reſpuentes, iurare fortè noluerint, ex hoc ipſo hæretici iudicentur, & pœnis quæ prænominatæ ſunt, percellantur.*]

[2 *Omnes etiam fautores hæreticorum, tanquam perpetuæ infamia condemnantes, ab aduocatione & teſtimonio & aliis publicis officiis, decernimus repellendos.*]

CAP. X.

Bona hæreticorum confiſcantur, & in terris eccleſiæ applicantur fiſco eccleſiæ: in terris imperij, iudicis ſecularis fiſco, & procedit etiam ſi catholicos habent filios.

Innocentius III.

VErgentis *a* in ſenium ſeculi corruptelam: [1 & 7.] In terris verò temporali noſtræ iuriſdictioni ſubiectis bona hæreticorum ſtatuimus publicari: & in aliis idem præcipimus fieri per poteſtates & principes ſeculares, quos ad id exequendum (ſi fortè negligentes extiterint) per cenſ. eccleſ. appell. re. compelli volumus & mandamus, vt nec ad eos bona eorum vlterius reuertantur, niſi eis ad cor reuertentibus, & abnegantibus hæreticorum conſortium, miſereri aliquis voluerit, vt temporalis ſaltem pœna corripiat, quem ſpiritualis non corrigit diſciplina. Quum enim ſecundum legitimas ſanctiones reis læſæ maieſtatis punitis capite, bona confiſcentur eorum, filiis ſuis vita ſolummodo ex miſericordia conſeruata: quanto magis, qui aberrantes in fide, domini Dei filium Ieſum offendunt à capite noſtro, quod eſt Chriſtus, eccleſiaſtica debent diſtrictione præcidi, & bonis temporalibus ſpoliari: cùm longè ſit grauius æternam, quàm temporalem lædere maieſtatem.

Nec huiuſmodi ſeueritatis cenſuram orthodoxorum *a* exhæredatio filiorum, quaſi cuiuſdam miſerationis prætextu debet vllatenus impedire, cùm in multis caſibus (etiam ſecundum diuinum iudicium) filij pro patribus temporaliter puniantur, & iuxta canonicas ſanctiones quandoque feratur vltio non ſolum in auctores *b* ſcelerum, ſed etiam in progeniem damnatorum.

[1 *Non ſolum ſapiunt elementa corrupta, ſed & digniſſima creaturarum ad imaginem, & ſimilitudinem condita creatoris prælata priuilegio dignitatis volucribus cæli & beſtiis vniuerſa terra teſtatur: nec eo tantum quaſi iam deficiente defecit, ſed inficit & inficitur ſcabra rubigine vetuſtatis. peccat enim ad extremum homo miſerrimus, & qui non potuit in ſui & mundi creatione paradiſo perſiſtere, circa ſui & orbis diſſolutionum degenerat, & pretij ſuæ redemptionis, circa fines ſeculorum oblitus, dum variis quæſtionum ſe nexibus ingerit, ſeipſum laqueis ſuæ fraudis innectit, & incidit in foueam quam fecit. Ecce etenim inimico homine meſſi dominicæ ſuperſeminante ſemen iniquum, ſegetes in zizania pullulant, vel potius polluuntur, triticum areſcit, & euaneſcit in paleas, in flore tinea, & vulpes in fructu, demoliri vineam dominicam moliuntur. Noua ſiquidem ſub nouo teſtamento, Achor progenies, de ſpoliis Iericho regulam auream. palliolum quod fuerat Abyron, Dathan, & Chore, ſoboleſq; deteſtata, Nouis thuribulis fermentatum thymiama, nouis voluit altaribus adolere: dum nox nocti indicat ſcientiam, dum cæcus præbet cæco ducatum, dum hæreſes pullulant: & quoniam diuinæ reddit hæreditatis expertem, ſuæ conſtituit hæreticus hæreſis & damnationis hæredem. Hi ſunt caupones, qui aquam vino commiſcent, & virus draconis in aureo calice Babylonis propinant: habentes (ſecundum Apoſtolum) ſpeciem pietatis, virtutem autem eius penitus abnegantes. Licet autem contra vulpes huiuſmodi paruulas, ſpecies quidem habentes diuerſas, ſed caudas ad inuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipſum, diuerſa prædeceſſorum noſtrorum temporib. emanauerunt inſtituta: nõdum tamen adeò peſtis potuit mortificari mortifera, quin ſicut cancer amplius ſerperet in occulto, & iam in aperto ſuæ virus iniquitatis effundat: dũ palliata ſpecie religionis, & multos decipit ſimplices, & quoſdam ſeducit aſtutos, factus magiſter erroris, qui non fuerat diſcipulus veritatis. Ne autem nos, qui licet circa horam vndecimam inter operarios vineæ Domini Sabaoth ſumus, à patrefamilias Euangelico deputati, & quibus ex officio paſtorali ſunt oues CHRISTI commiſſæ, nec capere vulpes demolientes vineam Domini, nec arcere lupos ab ouibus videamur. Et ob hoc meritò vocari poſſimus canes muti, non valentes latrare, ac perdamur cum malis agricolis & mercenariis comparemur. Contra defenſores, receptatores, fautores, & creditores hæreticorum, aliquid ſeuerius duximus ſtatuendum:*

a *Habetur integra lib. 2. regiſtri Innoc. III. epiſt. 1. & cap. 1. & 3. eod tit. in 3 compil.*

a *Vide Paul. Grillandum tractat. de hæred. q. 4. Iul. Clarum libr. 5. ſentent. recept. § hæreſis. verſic. & ſciaſ quod*
b *actores.*

vt qui per se ad viam rectitudinis reuocari non possunt, in suis saltem defensoribus, receptatoribus, & fautoribus, ac etiam credentibus confundantur: & cùm se viderint ab hominibus euitari, reconciliari desiderent omnium vnitati. De communi ergo f. n. c. assensu quoque archiepiscoporum, episcoporum, apud sedem Apostol. existentium districtius inhibemus, ne quis hæreticos receptare vel defensare quolibet modo audeat, aut ipsis fauere aut credere quoquo modo præsumat: præsenti decreto firmiter statuentes, vt si quis aliquid eorum facere fortè præsumpserit, nisi primo, secundóve commonitus à sua super hoc curauerit præsumptione cessare, ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia vel concilia ciuitatum, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittantur. Sint etiam intestabiles, nec ad hæreditatis successionem accedant. Nullus præterea ipsis teneatur in quocunque negotio respondere quod si forsan iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio instrumenta confecta per ipsum nullius sint penitus momenti, sed cum actore damnato damnentur. In similibus etiam idem præcipimus obseruari Si ergo clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur, vt in quo maior est culpa, grauior exerceatur vindicta. Si quis autem tales postquam ab ecclesia fuerint denotati vel separati, contempserit euitare, anathematis se nouerit sententiam incurrisse.]

CAP. XI.

Aduocati vel notarij hæreticis vel eorum defensoribus fauentes, aut sub eis litigantibus patrocinantes, & pro eis instrumenta scribentes: infames sunt, & ab illo officio suspensi.

Idem.

SI aduersus *a* nos terra consurgeret: [1 *& infrà.*] Quia plus timeri solet, quod specialiter iniungitur, quàm quod generaliter imperatur: vobis aduocatis & scriniariis firmiter inhibemus, ne hæreticis, credentibus, fautoribus, vel defensoribus eorundem in aliquo præstetis auxilium, consilium vel fauorem: nec eis in causis, vel in factis, vel aliquibus litigantibus sub eorum examine vestrum patrocinium præbeatis, & pro ipsis publica instrumenta vel scripta facere nullatenus attentetis.

Quod si contra præsumpseritis, ab officio vestro suspensos perpetuæ vos decernimus infamiæ subiacere.

[1 *Licet autem à nobis & prædecessoribus nostris, contra hæreticos multa sint edita & statuta, ne habeatis aliquam excusationem in peccatis, quasi antiquorum fueritis obliti mandatorum, &c.*]

CAP. XII.

Laici non prædicent, nec occulta conuenticula faciant, nec sacerdotes reprehendant.

Idem *vniuersis Christi fidelibus, tam in vrbe Meten. quàm in eius diœcesi constitutis.*

CVm ex *b* iniuncto: [1 *& j.*] Licet autem desiderium intelligendi diuinas scripturas, & secundum eas studium adhortandi, reprehendendum non sit, sed potius commendandum: in eo tamen adparent quidam laici meritò arguendi, quod occulta conuenticula celebrant, officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortium aspernantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, *c* quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat: in tantum odit opera tenebrarum, vt Apostolus suos in mundum vniuersum prædicaturos Euangelium omni creaturæ missurus, eis præceperit apertè dicens: *a* Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: *b* & quod in aure auditis, super tecta prædicate: [2 *& j.*] Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò non eundem actum habent: ita multi sunt ordines in ecclesia, sed non omnes idem habent officium: *c* quia secundum apost. alios Dominus dedit apostolos, alios prophetas, alios autem doctores, (&c.) Cùm igitur doctorum ordo sit quasi præcipuus in ecclesia, non debet sibi quisquis indifferenter prædicationis officium vsurpare. Nam secundum Apostolum, *d* Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Quòd si fortè quis argutè respondeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, etsi non inuisibiliter mittantur ab homine, cùm inuisibilis missio multo sit dignior, quàm visibilis: & diuina longè sit melior, quàm humana: potest rationabiliter responderi, quòd cum interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquam nudè tantum adserere, quòd ipse sit missus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus adseueret: sed oportet quòd astruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel scripturæ testimonium speciale. Vnde *e* cùm Dominus vellet mittere Moysen in Ægyptum ad filios Israël, vt crederent ei, quòd mitteretur ab ipso, dedit ei signum vt conuerteret virgam in colubrum, & virgam iterum reformaret. Ioannes quoque *f* Baptista speciale suæ missionis testimonium protulit de scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam Domino, sicut ait Esaias *g* propheta: [3 *& j.*] Licet autem scientia sit valde necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia iuxta verbum propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: non est tamen simplicibus sacerdotibus etiam scholasticis detrahendum, cùm in eis sacerdotale officium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes, sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis & officij, dignitatem deorum nomine nuncupantur: [4 *& j.*]

Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quòd asina *h* legitur reprehendisse prophetam: vel quod dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? *i* Cùm aliud sit fratrem in se peccantem occultè corripere, (quod quisque tenetur efficere *k* secundum regulam Euangelicam, in quo casu sanè potest intelligi, quòd Balaam fuit correptus ab asina) & aliud est Patrem *l* suum delinquentem reprehendere manifestè: quod vtique nulli licet, secundum Euangelicam veritatem. *m* nam qui etiam dicit fratri, fatue: reus erit gehennæ ignis. Rursus aliud est, quòd prælatus spontè de sua confisus innocentia, subditorum se accusationi supponit, (in quo casu præmissum domini verbum debet intelligi) & aliud est, quod subditus non tam animo reprehendendi, quàm retrahendi exurgit temerarius in prælatum, cùm ei potius incumbat necessitas obsequendi. Quod si fortè necessitas postularet, *n* vt sacerdos tanquam inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinatè apud episcopum, ad cuius officium tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

---

a *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.* b *Extat integra lib. 2. registri Innoc. III. cap 3. eod. tit. in 3. compil.* c *Ioan. 1. Mar. vlt.*

a *Matth. 10.* b *in luce al. in lucem.* c *Ephes. 3.* d *Romanorum 10. Matt. 9. Luc. 10.* e *Exod. 7.* f *Ioan. 1.* g *Esa. 40. Matth 3. Malach. 2.* * *Exod 22. Ioan. 10.* h *Numer. 22.* i *Ioan. 8.* k *vide Beat. Tho. 2. 2. q. 33 artic. 2. & seq.* l *aliter fratrem in plerisque Gregorianis exemplaribus. In aliis & registro legitur patrem.* m *Matth. 5.* n *postularit.*

[1 *Nobis*

[1 *Nobis apostolatus officio, sumus secundum apostolum sapientibus & insipientibus debitores: pro vniuersorum salute nos oportet esse solicitos, vt & malos retrahamus à vitiis, & bonos in virtutibus foueamus. Tunc autem opus est discretione maiori, cùm vitia sub specie virtutum occultè subintrant, & angelus Satanæ se in angelum lucis simulat, & transformat. Sanè significauit nobis venerabilis frater noster episcopus Meten. per literas suas, quod tam in vrbe Metens. quàm in diœces. laicorum, & mulierum multitudo non modica, tracta quodammodo desiderio scripturarum, euangelia, epistolas Pauli, Psalterium, moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone conuerti: translationi huiusmodi adeo libenter, vtinam autem & tam prudenter intendens, vt secretis conuenticulis talia inter se laici & mulieres eructare præsumant, & sibi inuicem prædicare: qui etiam eorum aspernantur consortium, qui se talibus non immiscent, & à se reputant alienos, qui aures & animos talibus non apponunt. Quos cùm aliqui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conantes rationes inducere de scripturis, quod non ab his debent penitus inhiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt, & cùm ipsis per eos verbum salutis proponitur, se melius habere in libris suis, & prudentius se posse id eloqui submurmurant in occulto.*]

[2 *Per hoc manifestè denuncians, quod euangelica prædicatio, non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt, sed in ecclesiis iuxta morem catholicum est publicè proponenda. Nam iuxta testimonium veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem, & ad lucem non venit, ne eius opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta propter quod cum pontifex interrogasset Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docebam in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Porrò si quis obiiciat quod secundum præceptum dominicum, non sit sanctum dandum canibus, neq; margarita mittenda sunt ante porcos: cùm & ipse Christus non omnibus quidem, sed solis apostolis dixerit: Vobis datum est noscere mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Intelligat canes & porcos non eos qui gratanter accipiunt, & margaritas libenter acceptant, sed illos qui sanctum dilacerant, & margaritas contemnunt: quales sunt qui euangelica verba, & ecclesiastica sacramenta, non vt catholici venerantur, sed abominantur potius, vt hæretici oblatrantes semper & blasphemantes, quos Paulus apostolus post primam & secundam admonitionem docet esse vitandos. Arcana verò fidei sacramenta, non sunt passim omnibus exponenda, cùm non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tantum qui ea fideliter possint concipere intellectu: propter quod simplicioribus inquit apost. quasi paruulis in Christo, lac potum dedi vobis, non escam. Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Tanta est enim diuinæ scripturæ profunditas, vt non solum simplices & illiterati, sed etiam prudentes & docti non plenè sufficiant ad illius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit scriptura, quia multi defecerunt scrutantes scrutinio. Vnde rectè fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia quæ montem tetigerit lapidetur: ne videlicet simplex aliquis & indoctus præsumat ad subtilitatem sacræ scripturæ pertingere. Scriptum est enim: Altiora te ne quæsieris, propter quod dicit Apostolus: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*]

[3 *Non est ergo credendum ei, qui dicit se missum à Deo, cum sit missus ab homine, nisi de se speciale proferat testimoniũ de scripturis & eiusdem miraculum operetur. Nam de his qui missi legũtur à Deo, euangelista testatur, quod ipsi profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.*]

[4 *Iuxta quod alibi dicit de seruo nolente apud dominum remanere, vt dominus offerat eum diis. cum enim iuxta verbum Apostoli, seruus suo domino stet aut cadat, profectò sacerdos ab episcopo, cuius correctioni est subiectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari, non autem à populo cuius est correctioni præpositus in spiritu superbiæ reprehendi: cum iuxta verbum dominicum pater & mater non debent maledici, sed potius honorari, quod de spirituali patre multo fortius debet intelligi, quàm carnali.*]

CAP. XIII.

Excommunicati sunt omnes hæretici quibuscunq; nominibus nominentur. h. d. vsq; ad § Damnati.

Idem a *in Concilio generali.*

EXcommunicamus itaque & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam, orthodoxam, & catholicam fidem, quam superius exposuimus, condemnantes hæreticos vniuersos quibuscunque nominibus *b* censeantur, facies quidem diuersas habentes, sed caudas adinuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum.

Damnati de hæresi, per secularem iudicem puniuntur, & bona laicorum hæreticorum confiscantur, & clericorum bona applicantur ecclesiis, vbi beneficiati erant. h. d. vsq; ad § Qui autem. Abbas Siculus.

Damnati *c* verò præsentibus secularibus potestatibus, aut eorum balliuis relinquantur animaduersione debita puniendi, clericis prius à suis ordinibus degradatis, ita quòd bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur: si verò clerici, applicentur ecclesiis, à quibus stipendia receperunt *d*.

Si suspectus de hæresi se non purgat, ad arbitrium superioris excommunicatur: & existens per annum in excommunicatione, vt hæreticus damnatur. h. d. vsque ad § Moneantur. Abbas Siculus.

Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles: nisi iuxta consideratione̅ suspicionis, qualitatemq; personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur, ita quòd si per annum in excommunicatione perstiterint, ex tunc velut hæretici condemnentur.

Potestates seculares perpetuæ, vel temporales iurare tenentur vniuersos hæreticos ab ecclesia damnatos pro viribus exterminare: & temporalis dominus non purgans terram suam hæreticis, excommunicatur: & si perstiterit in excommunicatione per annum, nunciatur papæ, qui fideles eius à iuramento absoluet, & eius terram fidelibus exponet, saluo iure principalis domini, nisi & ipse sit in culpa. hoc dicit vsque ad § catholici. Abbas Siculus.

Moneantur autem & inducantur, & si necesse fuerit, per cens. eccles. compellantur *e* seculares potestates quibuscunque fungantur officiis, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publicè iuramentum, quòd de terris suæ iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo quandocunq; quis fuerit in potestatem, siue *f* perpetuam siue temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare. Si verò dominus temporalis requisitus & monitus ab ecclesia, suam terram purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per Metropolitanum & cæteros comprouinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur: & si satisfacere contempserit, intra annum significetur hoc summo pontifici, vt ex tunc ipse vasallos ab eius fide-

a *scilicet Innoc. III. in Concil. gener. Later. c. 3. & c. 2. eod. tit. in 4. compilat.* b *Quæ sit eorum pœna. vide in l. 1. C. de sum. trinit. & in authen. credentes. & in l. Arriani. C. de hæret.* c *Eymericus in Directorio Inquisitorum 3. p. q. 101. & q. 112.* d *perceperunt.* e *seculi.* f *In Concil. ita: siue spiritualem, siue temporalem, &c. quasi non solum principes seculares, sed etiam ecclesiastici, quos per potestatem spiritualem possumus intelligere, hoc teneantur præstare iuramentum.*

ftate denunciet abfolutos, & terram exponat catholicis occupandam qui eam exterminatis hæreticis abfq; vlla contradictione poffideant, & in fidei puritate conferuent faluo iure domini *a* principalis, dummodo fuper hoc ipfe nullum præftet obftaculum, nec aliquod impedimentum opponat. eadem nihilominus lege feruata circa eos, qui non habent dominos principales.

Cruce fignati ad exterminationem hæreticorum, gaudent priuilegio conceffo cruce fignatis in fubfidium terræ fanctæ. hoc dicit vfq; ad §. Credentes. Abbas.

Catholici verò, qui crucis affumpto charactere ad hæreticorum exterminium fe accinxerint, illa gaudeant indulgentia: illoque fancto priuilegio fint muniti, quæ accedentibus in terræ fanctæ fubfidium conceduntur.

Ibi ponitur pœna credentium, receptatorū, & defendentium hæreticos: primò laicorum: fecundò clericorum: vfq; ad §. quia. Abbas Sic.

Credentes *b* præterea, receptatores, defenfores, & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus fubiacere, firmiter ftatuentes, vt poftquam quis *c* talium fuerit excommunicatione notatus, fi fatisfacere contempferit intra annum, ex tunc ipfo iure fit factus infamis, nec ad publica officia feu confilia, nec ad eligendos aliquos ad huiufmodi, nec ad teftimonium admittatur: fit etiam inteftabilis, vt nec teftandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis fucceffionem accedat. Nullus præterea ipfi fuper quocunque negocio fed ipfe aliis refpondere cogatur. Quòd fi fortè iudex extiterit, eius fententia nullam obtineat firmitatem: nec caufæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, nullatenus eius patrocinium admittatur: fi tabellio, inftrumenta *d* confecta per ipfum, nullius fint momenti, fed cum auctore *e* damnato damnentur, & in fimilibus idem præcipimus obferuari. Si verò clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur: vt in quo maior eft culpa, grauior exerceatur vindicta. Si qui autem tales poftquam ab ecclefia fuerint denotati, euitare contempferint: excommunicationis fententia vfque ad fatisfactionem idoneam percellantur. Sanè clerici non exhibeant huiufmodi peftilentibus ecclefiaftica facramenta, nec eos Chriftianæ præfumant tradere fepulturæ, nec eleemofynas aut oblationes eorum percipiant: alioquin fuo priuentur officio, ad quod nunquam reftituantur abfque indulto fedis apoftolicæ fpeciali. fimiliter quilibet regulares, quibus etiam hoc infligatur, vt eorum priuilegia in illa diœcef. non feruentur, in qua tales exceffus præfumpferit perpetrare.

Nullus debet fibi officium prædicandi adfumere, nifi fuper hoc fibi à iure vel à fede apoft. vel à diœcefano epifcopo licentia concedatur: aliàs excommunicatur: & nifi refipuerit, alia pœna imponitur. hoc dicit vfq; ad §. adiicimus. Abbas.

Quia *f* verò nonnulli fub fpecie pietatis, virtutem eius (iuxta quod apoftolus ait) abnegantes, auctoritatem fibi vindicant prædicandi, cum idem *g* apoftolus dicat. Quomodo prædicabunt nifi mittantur? omnes qui prohibiti vel non miffi, præter auctoritatem ab apoft. fed. vel catholico epifcopo loci fufceptam, publicè vel priuatim prædicationis officiū vfurpare præfumpferint excommunicationis vinculo innodentur: & nifi quam citius *h* refipuerint, alia competenti pœna plectentur. *i*

a *dominij.* b *Eymericus in Decretorio Inquif. p. 2. q. 50. 51. 52. & 53. Archidiaconus in c. quicunque. de hæret. lib. 6.* c *quilibet.* d *al. eius inftrumenta confecta, &c.* e *al. actore.* f *Vide Trid. conc. feff. 5. de reform. cap. 2. & feff. 24. de reform. cap. 4. adde citatos in cap. feq.* g *2. Timot. 3. Roman. 10.* h *quantocius.* i *plectantur.*

Archiepifcopi & epifcopi fubditorum fuorum prouincias & diœcefes fufpectas habentes de hærefi, faltem femel in anno per fe vel per alios idoneos vifitent: qui etiam debent, fi hoc expedire videbitur, exigere iuramentum ab illis de vicinia ad reuelandos hæreticos, & occulta conuenticula celebrantes: quos reuelatos, relapfos canonicè punient: & renuentes iurare, vt hæretici condemnentur. hoc dicit, vfq; ad §. Volumus. Abbas.

Adiicimus infuper vt quilibet archiepifcopus vel epifcopus per fe aut per archidiaconum fuum aut alias honeftas idoneafque perfonas bis aut faltem femel in anno propriam parœciam in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat: & ibi tres aut plures boni teftimonij viros, vel etiam (fi expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat, quod *a* fi quos ibidem hæreticos fciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, feu à communi conuerfatione fidelium vita & moribus diffidentes, eos epifcopo ftudeat indicare. Ipfe autem epifcopus ad præfentiam fuam conuocet accufatos, qui nifi fe ab obiecto reatu purgauerint, vel fi poft purgationem exhibitam in priftinam fuerint relapfi perfidiam, canonicè puniantur. Si verò ex eis iuramenti religionem obftinatione damnabili refpuentes, iurare fortè noluerint, ex hoc ipfo tanquam hæretici reputentur.

Epifcopus negligens in hærefi perfequenda, à dignitate epifcopali eft remouendus, & alius idoneus eft fubrogandus. hoc dicit vfq; ad finem. Abbas Siculus.

Volumus *b* igitur & mandamus, & in virtute obedientiæ diftrictè præcipimus, vt ad hæc efficaciter exequenda epifcopi per diœcefes fuas diligenter inuigilent, fi canonicam *c* velint effugere vltionem. Si quis enim epifcopus fuper expurgando de fua diœcefi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit vel remiffus, cum id certis indiciis apparuerit, & ab epifcopali officio deponatur, & in locum ipfius alter fubftituatur idoneus, qui velit, & poffit hæreticam confundere prauitatem.

CAP. XIIII.

Laici cuiufcunq; profeffionis fint, prædicare non debent.

Gregorius IX. *archiepifcopo Mediolan.*

SIcut in vno *d* corpore: & infrà. Cum igitur nonnulli laici prædicare præfumant, & verēdum nimis exiftat ne vitia fub fpecie virtutum fubintrent: nos attendentes, quòd doctorum ordo eft in ecclefia Dei quafi præcipuus: mandamus, quatenus, cum alios dominus apoftolos dederit, alios prophetas, alios verò doctores interdicas laicis vniuerfis, cuiufcunq; ordinis cenfeantur, vfurpare officium prædicandi.

CAP. XV.

Hoc cap. vfq; ad §. Si qui autem, habetur in c. excommunicamus, s. eod. tit. in princ. vnde fumma & declara prout ibi fuit dictum.

Idem.

EXcommunicamus *e* & anathematizamus vniuerfos hæreticos, Catharos, Patharenos, pauperes de Lugduno, Paffaginos, Toffepinos, Arnaldiftas, Speroniftas, & alios quibufcunque nominibus cenfeantur, facies quidem habentes diuerfas, fed caudas adinuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipfum. Damnati verò per ecclefiam, feculari iudicio relinquantur, animaduerfione debita puniendi: clericis prius à fuis ordinibus degradatis.

Si in hærefi deprehenfi, nolunt redire ad fidem, detrudendi funt in perpetuo carcere ad pœnitentiam peragendam: & credentes erroribus hæreticorum, hæretici funt. hoc dicit.

a *In concilio & in vetuftiorib. Gregorij codicib. quod fi quos ibidem hæreticos.* b *Vide Conradum Brunum lib. 6. de hæret. cap. 2.* c *volunt al. voluerit.* d *Vide Simancam cathol. Inftit. tit. de prædicat. adde quæ dixi lib. 2. commen. in Director. fchol. 8.* e *Vide Petrum Gedefr. in auth. Gazaros. C. de hæret.*

Si qui-

Si qui autem de prædictis postquam fuerint deprehensi, redire noluerint ad agendam condignam pœnitentiam: in perpetuo carcere detrudantur: credentes autem eorum erroribus, hæreticos similiter iudicamus.

CAP. XVI.

Liberantur ab omni obligatione, qui hæreticis tenebantur adstricti.

Idem.

ABsolutos [a] se nouerint à debito fidelitatis hominij, & totius obsequij, quicunque lapsis manifestè in hæresim aliquo pacto quacunq; firmitate vallata tenebantur adstricti.

DE FRIGIDIS [ET [b] ORdinatis ab eis.]

TITVLVS VIII.

CAP. I.

Irrita sunt ordinationes, beneficiorum collationes, & ecclesiasticarum rerum alienationes per schismaticos factæ, & à dignitate & ordine suspenduntur, qui schisma tenere iurant.

Ex Concilio Lateranensi.

QVod à prædecessore [c] nost. [1 & j.] Ordinationes ab Octauiano & Guidone hæresiarchis factas, & ab ordinatis ab eis, irritas esse censemus: adiicientes, vt qui dignitates ecclesiasticas seu beneficia per dictos schismaticos acceperint, careant impetratis. Alienationes quoque quæ per eosdem schismaticos, seu per laicos factæ sunt de rebus ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad ecclesias sine omni onere reuertantur. Si quis autem contraire præsumpserit, excommunicationi se nouerit subiacere. Illos verò qui spontè iuramentum de tenendo schismate præstiterunt: à sacris ordinibus & dignitatibus decernimus manere suspensos.

[1 *Ec. me. pp. Innocentio est innouantes.*

CAP. II.

Ordinatus à schismatico, ab officio est repellendus, nisi probet secum dispensatum per habentem potestatem.

Innocentius III. *Bisuntin. archiepiscopo.*

FRaternitati [d] tuæ: & infra: Priorem quem à schismatico adseris ordinatum, ab officio poteris repellere incunctanter, nisi legitimè probauerit secum fuisse misericorditer dispensatum, & ab ea persona, quæ super hoc potestatem habuerit dispensandi.

DE APOSTATIS, ET REIterantibus baptisma.

TITVLVS IX.

CAP. I.

Clericus, qui dimisso habitu & tonsura immiscet se enormitatibus: perdit priuilegium canonis: Si quis suadente. vnde eum deprehendentes non incidunt in canonem, scilicet excommunicationem.

Alexander III.

PRæterea [e] clerici, qui relicto ordine clericali & habitu suo in apostasia tanquam laici conuersantur: si in criminibus comprehensi teneantur, per censecclesnon præcipimus liberari.

CAP. II.

Si crimen Acolythi, qui rebaptizanti præbuit ministerium, est occultum, promoueri potest: si publicum, non, nisi cum eo religionem intrante dispensetur.

Idem *abbati S. Genouefæ.*

EX literarum [a] tuarum tenore perpendimus, quòd quidam ægritudine longa confectus, insano sortilegarum mulierum credens consilio, vt sanaretur, per iterationem fecit iniuriam baptismatis sacramento: [1 & j.] Quia ergo tua nos duxit prudentia consulendos, qualiter puniri debeat acolythus, quem minor ætas & intentio fraternæ salutis excusare [b] videtur. Discret. tuæ præsentibus literis respond. quòd ad superiores ordines promoueri (si publicum est, quod proponitur) non valebit, nisi ad religionem transire voluerit, vt fauore religionis ipsius, circa eum valeat dispensari. Si verò occultum est, promoueri poterit, & excessum suum dignis pœnitentiæ fructibus expiare.

[1 *Astitit huic autem sacrilegio adolescens quidam bonæ vt videtur indolis, acolitus frater carnalis illius in quo baptism' asseritur iteratus, qui ministerium in respondendo exhibuit presbytero baptizanti & cooperator extitit rei nefandæ.*

CAP. III.

Infamatus de apostasia, compellitur se purgare.

Innocentius III.

TVæ [c] fraternitati: & infra. Super secundo articulo inquisitioni tuæ duximus respondendum, quod clerici qui sunt de apostasiæ crimine infamati qui videlicet abiecerunt habitum clericalem, non sunt in seculari habitu tolerandi, sed per districtionem ecclesiasticam coercendi, donec deficiente probatione ad infamiam abolendam purgationem canonicam curauerint exhibere.

CAP. IIII.

Baptizati, alterius sectæ vel fidei ritus dimittere compelluntur.

Idem [d] *in Concilio generali.*

QVidam (sicut accepimus) qui ad sacri vndam baptismatis voluntarij [e] accesserunt, veterem hominem omnino non exuunt, vt nouo perfectius induantur: cùm prioris ritus reliquias retinentes, Christianæ religionis decorem tali commixtione confundant. Cùm autem maledictus sit homo qui terram duabus viis ingreditur, & indui veste non debeat lino lanaque contexta: Statuimus vt per prælatos ecclesiarum talis obseruantia veteris ritus omnimodè compescatur, vt quos Christianæ religioni liberæ voluntatis arbitrium obtulit, salutiferæ coactionis necessitas in eius obseruatione conseruet: cùm minus malum existat viam Domini non agnoscere, quàm post agnitam retroire.

CAP. V.

Apostatæ incarcerari & affligi possunt, vt habitum reassumant.

Honorius III. *archiepiscopo Turonen.*

ANobis [f] expetiit tua frat. edoceri quid de apostatis sit agendum, cùm [g] in custodia detinentur, qui minis vel blanditiis nullatenus possunt induci, vt abiectum habitum reassumant.

Ad quod tibi breuiter respon. quod tales (si volueris) poteris [h] sub graui custodia carcerare, ita quod solummodo vita sibi misera reseruetur, donec à suæ præsumptionis nequitia resipiscant.

CAP. VI.

Monachus in apostasia ordinatus, non potest sine dispensatione papæ in suscepto ordine ministrare.

Idem *archiepiscopo Lugdunen.* [i]

a *Vide B. Thom. 2. 2. q. 12. art. 2. & Alfonsum Castr. lib. 2. de iusta hæret. punit. c. 7 & Simãcam Cathol. Inst. tit. 46. de pœnis.* b *Hæc verba & ordinatis ab eis, desunt in omnib. manusc.* c *Ca. 2. eod tit. in 1. compil.* d *Ca. vn. eod. tit in 3. compilat. vide Bernardum Diaz in Practica crimin. cano cap. 4. & seq.* e *Ca. 2. eod tit. in 1. compil. & post Conc. Later p. 26. ca. 16.*

a *Cap. 3. eod. tit. in 1. compilatione. & post Conc. Lat. par. 26. cap. 2.* b *videntur.* c *Cap. vn. eod tit. in 3. compil.* d *Idem scilicet Innocentius III. in Concilio generali cap. 70.* e *voluntariè.* f *vide Host. in summa tit. de apostatis § qualiter puniantur. & Bernard. Diaz. in practic. crim. canon. cap. 104.* g *qui* h *potes.* i *al. Lunden.*

Consultationi *a* tuæ breuiter respondemus, quod monachus aliquem sacrum ordinem in apostasia recipiens, quantumlibet suo fuerit reconciliatus abbati, & receperit poenitentiam, absque dispensatione Roman. Pontific. ministrare non poterit in ordine sic suscepto.

DE HIS, QVI FILIOS occiderunt.

TITVLVS X.

CAP. I.

Mulier occidens sponte filium, debet perpetuo in monasterio poenitere, si tamen timetur de innocentia, datur vel saltem non denegatur sibi licentia nubendi.

Alexander III. *Tornacen. episcopo.*

Veniens *b* ad nos M. mulier lachrymabili nobis confessione monstrauit, quòd cùm de quodam filium genuisset, & ille sibi sæpe turgido vultu improperasset, quod filius eius non esset, ipsa iracundiæ calore ducta, eundem filium interfecit: [1 *& infrà.*] Mandamus, quatenus eam labores inducere, vt ad aliquod monasterium transeat, in quo peccata sua perpetua poenitentia deploret. Si autem (repugnante carnis fragilitate) ad hoc induci noluerit, ei licentiam in domino nubendi tribuas: quia tutius nobis videtur, vt in domino nubat vni soli, quàm inhonestè multos admittat.

[1 *Quo comperto comes Flandrensis, eam totam terram vsq; ad septennium abiurare coegit, nisi de nostra licentia remaneret. Cumq; se nostro aspectui præsentasset, & quod cum crucem accepisset Hierosolymam profectura nobis assertione sua proposuit, & nos eam quia in partibus illis præsentia sua non posset esse vtilis, sed damnosa, à Hierosolymitano itinere reuocantes, ipsam f. t. duximus remittendam: præsentium tibi auct.*

CAP. II.

Mulier occidens filium, propter hoc à viro separari non debet, sed alia poenitentia sibi imponitur.

Lucius III. *Parisien. episcopo.*

Intelleximus, *c* quòd M. mulier filiam paruam furore accensa diabolico iugulauit, propter quod Dominus terræ maritum eius ipsam compulit abiurare. Quia verò illam alios habere filios intimasti: mandamus, quatenus ita super hoc prouideas, quod sui sceleris poenam luat, & saluti eius ac filiorum per tuam prouidentiam consulatur: & non obstante iuramento, quod à viro dictus dominus proponitur extorsisse, eam (sicut expedire videris) eidem viro restituas, ita quòd filios suos liberè possit & pacificè gubernare.

CAP. III.

Se summat, ponens poenitentiam parentum, circa quos pueri reperiuntur oppressi.

Idem.

De infantibus *d* autem, qui mortui reperiuntur cum patre & matre, & non apparet, vtrum à patre vel à matre oppressus sit ipse vel suffocatus, vel propria morte defunctus, non debent inde securi esse parentes, nec etiam sine poena: sed tamen consideratio debet esse pietatis, vbi non voluntas, sed euetus mortis causa fuerit, si autem eos *e* non latet ipsos interfectores esse, scire debent se grauiter deliquisse. Quidam autem poenitentiam trium annorum iudicant esse debere, quorum vnum peragant in pane & aqua.

a *Vide præ aliis Henricum Boich. & Hostien. præcedenti c. citatum.* b *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. sub Alexan. III. p. 50. c. 12. vide Host. hic in summa.* c *Cap. 2. eo. tit. in 1. comp. & post Concil. Later. p. 50. c. 25.* d *Cap. vn. eod. tit. in 2. compilat.* e *vox eos, deest in quibusdam exemplaribus.*

DE INFANTIBVS, *a* ET languidis expositis.

TITVLVS XI.

CAP. I.

Infans expositus à patre vel alio eo consentiente, vel ratum habente, hoc ipso à patria potestate liberatur. Idem in seruo & liberto, qui ob prædictam causam liberantur à dominica potestate. Et eidem iuris est in prædictis languidis cuiuscunq; ætatis sic expositis, vel si eis alimenta denegantur. hi tamen, qui prædictis alimenta præstiterint, nullum ius in eis acquirunt.

Gregorius IX.

Si à patre siue alio sciente ipso aut ratum habente (relegato pietatis officio) infans expositus extitit: hoc ipso à potestate fuit patria liberatus. Nam *b* & hoc casu in ingenuitatem libertus, & seruus in libertatem eripitur, quod & de prædictis cuiuscunque ætatis languidis si expositi fuerint, vel si alicui eorum alimenta impiè negari contigerit, est dicendum. Sanè qui hos suscipiunt, non possunt propter hoc in eorum personis ius aliquod vindicare.

DE HOMICIDIO *c* VOluntario vel casuali.

TITVLVS XII.

CAP. I.

Homicida incorrigibilis debet deponi, & tradi curiæ seculari vt moriatur.

In Exodo *d.*

Si quis per industriam *e* occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo euelles eum vt moriatur.

CAP. II.

Ponit poenitentiam occidentis latronem cùm se poterat aliter liberare. si verò aliter liberare se non poterat, non tenetur agere poenitentiam, nisi ad cautelam.

Ex poenitentiali Romano.

Interfecisti furem aut latronem, vbi comprehendi poterat absq; occisione: quia ad imaginem Dei creatus est, 40. dies non intres ecclesiam: & lanea veste indutus, ab escis & potibus qui interdicti sunt, & à toro, gladio & equitatu, illos supradictos dies abstineas. In tertia autem & quinta feria & sabbato, aliquo genere leguminũ, vel oleribus, pomis, & paruis pisciculis, cum medioeri ceruisia vtere temperatè. Si autem sine odij meditatione, te tuaque liberando huiusmodi diaboli membra interfecisti (secundum indulgentiam dico, propter imaginem Dei) si aliquid ieiunare volueris, bonum est tibi: & eleemosynam fac largiter. Si presbyter eadem *f* fecerit, non deponatur: tamen quamdiu viuit *g*, poenitentiam agat.

CAP. III.

Non occiditur fur diurnus sine culpa, sed nocturnus sic.

Augustinus *super Exodo.*

Si perfodiens *h* inuentus fuerit fur, & percussus mortuus fuerit, non est illi homicidium imputandum. Si autem oriatur sol super eum, reus erit. Intelligitur ergo non pertinere ad eum homicidium, si fur nocturnus occidatur: si autem diurnus fuerit, ad homicidium pertinere. Hoc est enim quod ait: si oriatur super eum sol, &c. quia poterat discernere, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset: & ideo non debet occidi.

a *In Codice Barbat. De infantibus languidis, vel expositis.* b *In Codice Barbat. Nam etiam in hoc casu, &c.* c *Vide concil. Trid. sess. 14. de reform. c. 7.* d *Exod. c. 21.* e *Ca. 1. eodem titul. in 2. compil. præter Anto. Butr. & alios vide. Guid. Papa decis. 121. incipit in Camera.* f *vide Bernard. Diaz in pract. crim. can. ca. 88.* g *viuat.* h *Ca. 5. eodem tit. in 1. compilat.*

Hoc

Hoc etiam in antiquis legibus secularibus (quibus ista est antiquior) inuenitur, impunè scilicet occidi nocturnum furem quoquo modo: diurnum autem, si se telo defenderit: iam enim plus est quàm fur.

CAP. IIII.

Sub generali pollicitatione, seu promissione, etiam iurata, non venit illicitum.

Hieronymus *a*.

CVm iuramento *b* pollicitus est Herodes saltatrici dare quodcunque postulasset ab eo: si ob iusiurandum fecisse se dicat: si patris matrísve interitum postulasset, facturus esset, an non? quod ergo in suis repudiaturus fuit, contemnere debuit in Propheta.

CAP. V.

Homicida est, qui facit vel dat sortilegia, vel venena sterilitatis.

Ex concilio Guarmacien. *c*

SI aliquis causa explendæ libidinis, vel odij meditatione, homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt non possit generare, aut concipere, vel nasci soboles, vt homicida teneatur *d*.

CAP. VI.

In pœnitentia imponenda, iudex debet attendere circunstantias ex quibus augetur vel minuitur delictum. h. d. vsq; ad § Ille autem.

Alexander III. *Exonien.* e *episcopo.*

SIcut *f* dignum: [1 &c.] Sanè cùm vir discretus existas: plenius nosti, quòd in excessibus singulorũ, non solum quantitas & qualitas delicti, sed ætas, scientia, sexus, atq; conditio delinquentibus sunt adtendenda: & non solum secundum prædicta, sed secundum locum & tempus, quo delictum committitur, vnicuiq; debet pœnitentia indici: cùm idem excessus magis sit in vno, quàm in alio puniendus.

[1 *Est & omni rationi consentaneum soluere graues & difficiles quæstiones, ad examen apostolicæ sedis deferri: ita etiam ex ministerio nobis solicitudinis imminet, easdem quæstiones vt nobis Deus dederit soluere, & singulis à nobis consilium postulantib. respondere: vt prouidentia Rom. ecclesiæ, quæ vbiq; terrarum Domino disponente obtinet principatum, quæstiones soluantur, & remoueatur ambiguitas de cordibus singulorum. Licet autem super quæstionib. quas nobis tua discretio soluendas direxit, te non dubitemus prouidum, & circumspectum existere: cogimur tamen ex suscepta seruitutis ministerio iuxta discretionem, & prouidentiam nostram tibi exinde respondere.*

Socians homicidam animo occidendi, licet non adponat manum, si tamen ex sua causa mors secuta est, tenetur ferè pari pœna cum homicida § h. d. illi etiam. Abbas Sic.

Illi autem, *g* qui animo occidendi, feriendi, aut capiendi illum sanctum & reuerendum virum quondam Cantuarieñ. archiep. citra manuum iniectionem se fatentur venisse, si de illa captione mors eius secuta fuisset: pari pœnitentia vel ferè pari existerent puniendi.

Qui sociat homicidam tantum animo prohibendi ne impediatur: tenetur paulo minori pœna. h. d. vsq; ad § Qui verò.

Illi etiam, qui non vt ferirent, sed vt percussoribus opem ferrent, si fortè per aliorum violentiam impedirentur paulo minori debent pœna mulctari: quia cùm scriptum sit, Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberauit, eum occidit: constat ab homicidij reatu immunes non esse qui occisoribus opem contra alios præstare venerunt: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori *a* desinit obuiare.

Incitans alium ad homicidium, mitius punitur, quàm homicida: secus autem si incitauit ad certum homicidium: nam eo secuto, tenetur vt homicida. h. d. vsq; ad § Hi quoq;.

Qui verò se adserunt animam regis inflammasse ad odium, vnde homicidium fuit secutum, durè & asperè, sed non ita seuerè sunt puniendi, nisi fortè regem ipsum, ad illud homicidium suis suggestionibus prouocassent.

Custodientes sarcinas occidentium, scientes eos sicarios, non sunt immunes à pœna homicidij. hoc dicit. vsq; ad § Eos insuper. Abbas.

Hi quoq; non sunt *b* à culpa liberi, nec à pœna debent esse immunes, qui licet fuerint illius machinationis ignari, tamen eis, quos sicarios esse sciebant, in sarcinis custodiendis ministerium præbuerunt.

Occupans bona occisi, non per hoc tenetur de homicidio: & non sufficit occupanti quòd eroget illa pauperibus cùm poterit restituere eis, quorum constat fuisse. h. d. vsq; ad § Illis præterea. Abbas.

Eos insuper, qui dicuntur illius sancti viri & suorum post mortem eius spolia occupasse, si nihil aliud in tanto facinore commiserunt, à pœna mortis eius arbitramur esse immunes: sed quæ occuparant, eis, quorum fuerunt, tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus vnde possint ea reddere: & ipsis ex hoc moderata est pœnitentia iniungenda: quia licet quædam ex his, quæ occupauerunt, fateantur se pauperibus erogasse, non tamen aliena (cùm ipsa potuissent eis, quorum fuerint *c* restituere) debuerunt pauperibus erogare.

Participantes interfectoribus in excommunicatione diuersimodè puniuntur, iuxta modum participationis. hoc dicit vsque ad § Clericos. Abbas.

Illis præterea, qui sola excommunicatorum participatione se reos esse cognoscunt: considerata temporis mora, quo in eadem nequitia perdurarunt, & inquisito, si eis timore vel adfectione communicauerint scienter vel ignoranter, est eis pœnitentia indicenda.

In isto § vsq; ad fin. ponitur pœnitentia clericorum præstantium prædictæ morti auxilium, consilium, vel fauorem. h. d. Abbas Sicul.

Clericos autem, *d* quos constat armatos interfuisse tanto facinori, & illos, qui consilium dederunt, vt sanctus *e* vir caperetur, perpetuo non solum ab altaris ministerio deponendos esse censemus, sed etiam quod in ecclesiis nullo vnquam tempore lectiones legant, vel responsoria in choro separatim cantent: sed in psalmis apud Deum de commisso satagant veniam impetrare: insuper in districto claustro monachorum vel canonicorum regularium (si fieri potest) sunt recludendi, ita quòd vsque ad septennium vel quinquennium debeant ab ecclesiarum introitu coërceri.

CAP. VII.

Homicidium casuale imputatur ei, qui dabat operam rei licitæ, si non adhibuit diligentiam, quam debuit.

Idem.

PResbyterum, *f* qui quendam puerum intuitu disciplinæ percussit in capite, cùm post paucos dies expirasset, tam ab omni altaris ministerio debes perpetuo remouere, quàm ab officio sacerdotali deponere, si ex ipsa percussione interiit, vel aliam infirmitatem incurrerit, de qua noscitur expirasse.

---

a *Super Matthæum, cap. 14. refert Burch. lib. 12. decret. c. 16. Iuo par. 12. c. 73.* b *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil.* c *Guarnacien, sed Burch. lib. 17. decr. cap. 57. tribuit. Concil. Vuorm. cap. 30. habetur cap. 13. eod. tit. in 1. compil.* d *tenetur.* e *Exonen.* f *Cap. 7. eod. titul. in 1. compil. & post Concil. Later. sub Alex. III. part. 35. cap. 1.* g *Vt sequentia apertius intelligantur, obseruandum est Thomam Cantuarien. archiepisc. circa ann. 1171. sub Alex. III. crudeliter occisum.*

a *Hic in plerisq; Codic. adest dictio non: quam abesse oportere & sententia huius loci, & vetera indicant exemplaria.* b *fuerunt.* c *fuerunt.* d *Vide Bernard. Diaz in pract. crim. can. cap. 88.* e *dictus.* f *Cap. 8. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. par. 26. cap. 7.*

CAP. VIII.

Homicidium casuale imputatur ei, qui dabat operam rei illicitæ, vel etiam licitæ, secundum alium intellectum, si non adhibuit omnem diligentiam, quam debuit.

Idem *Cusentinen archiepiscopo.*

Continebatur *a* in literis tuis, quòd cùm diaconus præsentium lator, & quidam alij clerici à vineis ecclesiæ opere consummato redirent, leuandi laboris gratia, quendam ludum imitati viatorum, baculos suos studebant iacere in directum, & alter alterius fustem ferire, cuius ludi solet esse conditio, vt qui alterius baculum percuteret, quasi victor pro equo alio vteretur. sed præfati clerici equitandi licentia non vtentes, sola erant iactatione *b* contenti. Quidam autem laicus, cùm baculum eiusdem diaconi percussisset, incautus in eum equitaturus insiliit: & sic à falce illius diaconi, qua erat accinctus, mortale vulnus accepit, de quo post dies octo expirauit. Ideoque mandamus, quatenus eundem diaconum *c* sine licentia Romani Pontificis ad superiorem gradum non ascendere, vel diaconatus officio nullo vnquam tempore ministrare permittas, sed eum dispensatiue ministrare in subdiaconatus officio patiaris.

CAP. IX.

Homicidium casuale non imputatur ei, qui non fuit in culpa.

Idem *Exonen. episcopo.*

Lator *d* præsentium P. clericus nobis proposuit, quòd cùm quadam die casu, cum quodam clerico luderet, contingit quòd ille proiecit istum ad terram: cuius cultellus, quem ad latus suum habebat, in alterum incidit, & fortuito casu occubuit vulneratus. Ideoque mandamus, quatenus si ita res se habuit, & alia iusta causa non impedit, prædictum P. liberè permittas ad sacros ordines promoueri.

CAP. X.

Is, ex cuius opera illicita sequitur homicidium, irregularis efficitur.

Idem *abbati S. Benedicti de Vebia.* e

Suscepimus *f* literas tuas, per quas cognouimus quòd cum lator præsentium in custodia cuiusdam domus cum altero fratre maneret, ingredientes de nocte quidam latrones, ad eos turpiter ipsos in personis affligere, & denudare vestimentis propriis præsumpserunt: in quos isti resumptis viribus insurgentes, ligauerunt in illos, & detinere vsque ad notitiam capituli voluerunt. Cùm autem iste rem ad tuam audientiam perlaturus, ligatos eos in fratris sui custodia dimisisset, & fures se soluere niterentur, frater illos (ne ipse ab eis interimeretur) occidit. Verum *g* quoniam expediebat potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere iacturam, quàm pro conseruandis vilibus rebus & transitoriis tam acriter in alios exardescere, abstineat iste humiliter ab altaris ministerio, & vterq; peccatum suum ad arbitrium tuum studeat expiare. constat enim eos contra mansuetudinem ecclesiasticam ex vtriusque ope interemptos.

CAP. XI.

Dans causam homicidio, irregularis est.

Idem *Lucen. episcopo.*

Decætero *h* noueris quòd diaconus, qui homicidio causam dedisse videtur, non videtur ad sacerdotium promouendus.

a *Cap. 9. eod. tit. in 1. compil & post Concil. Later. sub Alexand. III. par. 26. cap. 12.* b *iactatione.* c *Diaconum in antiquis.* d *Cap 10. eod. tit. in 1. comp.* e *Vebeia al. Nebia.* f *Cap. 11. eod. tit. in 1. compil. & post Concil. Later. p. 50. cap. 27.* g *Ex hoc §. colligitur apertè non licere clericis occidere latrones pro rebus conseruandis, vide Ias. in l. vt vim. ff. de iust. & iur.* h *Cap. 12. eodem titul. in 1. compilatione.*

CAP. XII.

Homicidium casuale imputatur ei qui dedit operam rei licitæ, si non adhibuit diligentiam, quam debuit.

Clemens III.

Ad audientiam *a* apostolatus nostri peruenit, quòd cum quidam presbyter volens corrigere quendam de familia sua, cingulo, quo cingi solebat ipsum verberare tentaret: contigit quòd cultellus de vagina, quæ cingulo adhærebat elapsus, eum in dorso, aliquantulum vulnerauit. postmodum verò cùm ille vulneratus aliquandiu vixisset, & conualuisset à vulnere, alia *b* grauiori (vt dicitur) infirmitate percussus, viam est vniuersæ carnis ingressus. Quia verò vtrum occasione vulneris decessisset, dubium habetur: tuæ discretioni duximus respondendum, quòd cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, te conuenit iniungere presbytero memorato, vt in sacris ordinibus non ministret & eidem iniuncta pœnitentia congruenti, sibi poteris concedere, vt minoribus ordinibus sit contentus. Si verò ille ex alia infirmitate obierit, poterit (sicut erat solitus) diuina officia ministrare.

CAP. XIII.

Homicidium casuale non imputatur ei, qui dedit operam rei licitæ, nec fuit in culpa.

Innocentius III. *episcopo* c *Lingon.*

Dilectus filius A. *d* capellanus proposuit, quòd cùm quadam corporis molestia grauaretur: vt comedendi appetitum aliquantulum excitaret, equum, quem nutriebat, ascendit: qui cùm bene non pareret habenis, sed præter sessoris arbitrium saltibus lasciuiret, ipse (vt eius refrenaret impetum) freno vim intulit, equumque calcaribus stimulauit: cumq; fracto freno equus proprio arbitrio relictus curreret festinanter, quædam mulier veniens ex obliquo infantulum baiulans obuiauit: in quam equus irruens (procul abiecto sessore) puerum prædictum oppressit. Ideoque mandamus, quatenus, si est ita, cùm idem capellanus nec voluntate nec actu homicidium perpetrauit, nec dedit operam illicitæ rei, non impedias: quo minus diuina possit officia celebrare.

CAP. XIIII.

Summatur vt §. cap. prox.

Idem *Meten.* e *episcopo.*

Ex literis *f* tuæ fraternitatis accepimus, quòd cùm H. presbyter fœnum vellet de curru deponere, perticam superius alligatam proiecit in terram: & cùm fœno insisteret deponendo, quidam puerum quendam iuxta currum reperit semiuiuum, in quo præter modicum liuoris in fronte, nihil inueniri potuit læsionis. Nos autem ab eodem quæsiuimus sacerdote, si prius, quàm iaceret perticam, *g* circunspexit sollicitè an aliquis esset circa currum: qui quòd diligenter circunspexit, asseruit: sed quòd vidisset aliquem, denegauit. Ad te igitur remittentes eundem: mandamus, quatenus si res ita se habet, nisi circa eundem graue scandalum sit exortum, vel tanta laboret infamia, quòd deficiente accusatore, oportet eidem canonicam purgationem indici, ipsum liberè permittas exequi officium sacerdotis.

CAP. XV.

Summatur etiam vt §. eod. cap. dilectus.

Idem *Bisuntinen. archiepiscopo.*

Ex literis *h* tuæ fraternitatis accepimus, quod quidam monachus ad deponēdam de campanali campanam subseruiens: quia quoddam lignum corruit i-

a *Cap 1. eod. tit. in 1. compil.* b *dictio, alia, deest in antiquioribus exemplarib. & in vet. compil.* c *Lugonens. al. Lugdunens.* d *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* e *Meten. al. Aneten.* f *Cap. 2. eod. tit. in 3 comp.* g *circunspexisset.* h *Cap. 3. eadem tit. in 3. compilatione.*

pso mouente, quendam puerum oppressit & occidit. Quocirca mandamus, quatenus si monachus ipse rem necessariam agebat & vtilem, & in loco, per quem aliquem transire non crederet, vel ibidem existere, vel etiam illuc de consuetudine venire, quando lignum dignoscitur mouisse, satis poterit præsertim in monasterio ad altiores ordines promoueri.

CAP. XVI.

Summatur vt ~~§~~ *eod. cap. delectus.*

Idem *episcopo Paduano.*

SIgnificasti nobis *a*, quòd cum F. clericus equitaret, equus, cui insidebat, tam se, qoàm ipsum proiecit in aquam, vnde clericus ipsum grauiter calcaribus stimulauit equus verò cùm existeret bucca durus, præter voluntatem sessoris raptus in cursum, quandam mulierem obuiam habuit, quam ex improuiso pedibus interfecit. Cumq; nos ab eodem clerico fecissemus inquiri, vtrum equi vitium prius sciuisset, illud asseruit se ignorasse. Ideoq; mandamus, quatenus si ita est, ad cautelam iniungas eidem pœnitentiam competentem: qua peracta, non impedias quo minus in susceptis ministret ordinibus, & ad maiores valeat promoueri.

CAP. XVII.

Non censetur homicida, quo prohibente, & causam non dante, à consanguineis homicidium committitur.

Idem.

PEtrus diaconus *b* & monachus sancti Ioannis de Puna, sua nobis insinuatione monstrauit, quòd cùm ipsum quondam seculari habitu in ecclesia de Rigelo *c* beneficium obtinentem, abbas illius ecclesiæ eodem beneficio spoliasset: cognati & amici eius irati plurimum & commoti, nocte quadam in domo diaconi cōuenerunt, & cœna facta, dicebant quòd vindictam volebant sumere de abbate. inhibiti autem expresse àb eodem diacono ne abbatem occiderent, aut aliquid sibi facerent vnde ordinis sui discrimen incurrerent, & animæ detrimentum: nihilominus irruerunt in eum, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto: qui post dies aliquot *d* expirauit: [1 *& infrà.*] Quocirca mandamus, quatenus si præmissa noueris veritate subnixa, sæpedicto diacono, non solum in diaconatus officio ministrare, sed etiam ad ordinem presbyteratus ascendere (si aliud canonicum non obstiterit) liberam concedas auctoritate apostolica facultatem: præsertim si super hoc non fuerit respersus infamia: cum ei non debeat imputari, quod contra prohibitionem eius expressam eo causam vel occasionem non dante, ausu sacrilego fuit ab ipsius consanguineis attentatum.

[1 *Ab illo autem tempore vsq; hodie prædictus diaconus de hoc quod contigerat, tristis effectus, ab administratione cessauit & nondum expleto biennio, habitum induit monachalem. Vnde à nobis suppliciter petit edoceri, vtrum posset in officio diaconi ministrare, & si hoc ei liceat, an posset promoueri ad maiorem ordinem: licet autem præmissis veritas suffragatur, præfatus diaconus super abbatis intuitu, nō videretur esse culpabilis, quia tamen bonarum mentium est, ibi culpas agnoscere, vbi culpa non est, ab administratione officij, propria voluntate se suspendit, vel habitum induit regularem, sibi non ad peccatum ascribimus, sed ad meritum reputamus.*]

CAP. XVIII.

Irregularis censetur, qui alium lethaliter percussit, licet ab aliis fuerit extinctus. idem si apparet an lethaliter, si etiam percussus ab aliis obiit, & non apparet ex cuius vulnere decesserit. idem est, si percusserit non lethaliter, si animum occidendi habuit, & ex aliorum vulneribus percussus, expirauit. hoc dicit notabiliter Abbas.

Idem *abbati S. Trinitatis de Metdemberg.* e

a *Cap. 4. eo. tit. in 3. comp. vide citatos in c. delectus, sup. eod. tit.* b *Cap. 1. eod. tit. in 4. compilat.* c *Rigulo.* d *aliquos.* e *Mald. al. Maldeon. al. Malebroan.*

SIgnificasti *a* nobis: quòd cum quidam maleficus ingressus ecclesiam, Eucharistiam cum altarium ornamentis & libris ecclesiasticis extra ecclesiam asportasset: L. presbyter ecclesiæ canonicus regularis præfatum iniquitatis filium, fossorio arrepto percussit: sed si ad mortem fuit ictus huiusmodi, tu & ipse penitus ignoratis: quem parœciani ecclesiæ videntes ornamenta ecclesiæ asportantem, abreptis gladiis & fustibus in eodem loco protinus occiderunt: [1 *& infrà.*] Nos in præmisso casu credimus distinguendum, vtrum constare possit quòd præfatus sacerdos non inflixit *b* percussionem lethalem, de qua si aliorum non fuissent vulnera subsecuta, percussus minimè interiisset, & si percussor voluntatem non habuerit occidendi, neque ipsius studio, consilio vel mandato processerint alij contra illum. Et quidem si hoc ita se habet (quod forsan ex eo posset ostendi, si certa apparuisset percussio, ab eodem inflicta tam modica & tam leuis, in ea parte corporis, in qua quis de leui percuti non solet ad mortem, vt peritorum iudicio medicorum talis percussio assereretur non fuisse lethalis) cum de cæteris credendum sit ipsi, qui non accusatur vel denunciatur ab aliquo, sed per seipsum consilium appetit salutare, post pœnitentiam ad cautelam iniunctam, in sacerdotali poterit officio ministrare, maximè religionis accedente fauore, cùm sit canonicus regularis, & sine omni scandalo possit sacerdotale officium celebrare. Quòd si discerni non possit, ex cuius ictu *c* percussus interiit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi sacerdos: & si fortè homicida non sit, à sacerdotali officio abstinere debet: cùm in hoc casu cessare sit tutius, quàm temerè celebrare, pro eo quòd in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur: [1 *& ~~j~~.*] Si verò (quemadmodum perhibetur) sacerdos iste prius ab illo percussus sacrilego, mox eum cum legione in capite repercussit: quamuis vim vi repellere omnes leges & omnia iura permittant: quia tamen id debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam: non videtur idem sacerdos à pœna homicidij penitus excusari: tum ratione instrumenti, cum quo ipse *d* percussit, quod cum graue sit, non solet leuem plagam inferre: tum ratione partis, in qua fuit ille percussus, in qua de modico ictu quis lethaliter solet lædi.

[1 *Præfatus verò L de sua salute præcogitans euoluto anno sub titulo confessionis tibi rei ordinem reuelauit, pro quo nobis humiliter supplicasti, vt cum eo misericorditer agere dignaremur. Licet autem contineatur in cautione quod si quatuor homines aut duo vel etiam plures contra vnum hominem rixati fuerint, & ab his mortuus fuerit vulneratus, quicunque illorum illi plagam imposuerit, homicida secundum instituta canonum iudicetur. quod tamen in alio canone dicitur de presbytero, qui diaconum equitantem percussit, & ipse cadens ex equo ceruice fracta interiit. quod si non ad mortem percussus est incaute agente presbytero, competens pœnitentia est indicenda, ita quod aliquanto tempore à missarum solenniis denuo ad sacerdotale officium reuertatur. Quod si veraciter qualicunque percussione presbyteri mortuus est diaconus, nulla ratione more sacerdotis permittendus est ministrare, & si voluntatem non habuerit occidendi.*

[2 *Vtrum autem de his simile sit sentiendum, quorū vnus. sed quis, omnino nescitur, homicidium perpetrauit, si forsan ad sacros ordines recipiendos præsentetur, vtrum omnes sint pariter reprehendendi, cùm discerni non possit qui debeant culpabiles*

a *Cap. eod. tit. in 4. comp. Couarruu. in Clem. si furiosus. de homicid. in 2. p. relect. 2. vers. sed primo hac eadem ratione & Anto. Gomezius to. 3. var. resolu. de homic. num. 36. Conc. Trid. sess. 14. de reform. ca. 7.* b *inflixerit.* c *Vide Iul. Clarum 5. sent. § homicidium vers. alia etiam est defensio.* d *Ipsam.*

iudicari diligens inuestigator auertat, quamuis hic casus sit ab illo valde diuersus.]

CAP. XIX.

Religiosus chirurgiam exercens, si ex ea mors sequitur, irregularis est, etiamsi sit peritus & diligens, & hoc fecerit causa pietatis: sed cum eo post satisfactionem misericorditer dispensari potest. hoc dicit. vsq; ad §. Ad vltimum.

Idem. a

TVa nos *b* duxit fraternitas consulendos: & infra. Quæsiuisti quid sit de quodam monacho sentiendum, qui credens se quandam mulierem à gutturis tumore curare, vt chirurgicus cum ferro tumorem illum aperuit, & cùm tumor aliquantulum resedisset, ipse mulieri præcipit ne se vento exponeret vllo modo, ne fortè ventus subintrans gutturis apertionem, sibi causam mortis inferret: sed mulier (eius mandato contempto) dum messes colligeret, vento se exposuit incautè, & sic per apertionē gutturis sanguis multus effluxit, & mulier diem vltimum sic finiuit: vtrum videlicet cùm prædictus monachus sit sacerdos, liceat ei sacerdotale officium exercere? Nos igitur fraternitati tuæ respon. quòd licet ipse monachus multum *c* deliquerit officium alienum vsurpando, quod sibi minimè congruebat: si tamen causa pietatis & non cupiditatis id egerit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemq; studuit, quam debuit, diligentiam adhibere, non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consilium eius accidit, adeo reprobandus, quòd non post satisfactionem condignam cum eo misericorditer agi possit, vt diuina valeat celebrare: alioqui *d* interdicenda est ei sacerdotalis ordinis executio de rigore.

Qui iudici seculari dedit intersignia furis, à quo fuit vulneratus, irregularis non est, licet ille postmodum occidatur. Abbas Siculus.

Ad vltimum fuit ex parte tua propositum, quòd quidam scholaris metuens, ne latrones in hospitio suo essent, de strato consurgens, reperit ibi furem: qui non solum ipsum scholarem prostrauit ad terram, sed penè ad mortem vulnerauit eundem: [1 &c.] Mane itaque scholares latronem quæsiuerunt eundem, quem vulneratum inuentum, potestati *e* Vincentiæ tradiderunt: coram quo constanter negauit quòd præmissa minime perpetrauit. vnde præfata potestas ad eundem scholarem nūcios destinauit, vt exponeret si qua sciret de fure prædicto, vel traderet *f* intersignia: qui cultrum, quem ipsi latroni abstulerat, & sotulares ab eodem in ipsius domo dimissos, quos abstraxerat, ne pedum strepitus audiretur, nunciis tradidit memoratis, super eodem facto se nihil amplius intromittens. Potestas igitur receptis talibus intersigniis, latronem ipsum apparitoribus suis tradidit puniendum: qui sibi amputauerunt virilia, & oculos eruerunt: latro verò ita & dolore commotus, nec potum sumpsit, nec cibum: & sic de medio est sublatus. Vnde per nostrum oraculum postulas edoceri, vtrum præfatus scholaris, ad sacros valeat ordines promoueri? Nos igitur inquis. t. r. quòd si præfatus scholaris dignis meritis adiuuatur, propter præscriptum euētum à susceptione sacrorum ordinum nullatenus est arcendus.

[1 *Scholaris verò prouocatus ab illo vim vi incontinenti repellens, extracto latronis gladio eundem seruato iuris moderamine repercussit, qui perterritus fugam quantocius potuit arripere, maturauit.*]

CAP. XX.

Qui dat causam abortioni, homicida est si conceptum erat viuificatum animal rationali, alias secus.

a *In Cod. Barbatia: Idem episcopo Placen.* b *Ca 3. eod. tit. in 4. compil.* c *Dictio multum, deest in manuscr. exemplarib.* d *Alioquin interdicta est.* e *Vincentia.* f *Intersigna, vt ensfa intersigniis.*

Idem priori & fratribus Cartusien. a

SIcut *b* ex literarum vestrarum tenore accepimus, cum quidam presbyter vestri ordinis, qui prius fuerat niger monachus, quandam mulierem prægnantem, cum qua contraxerat consuetudinem inhonestam, & quæ asserebat se concepisse ex *c* eo, per zonam adripuerit quasi ludens, ipsa per hoc sic se asseruit esse læsam, quòd occasione huiusmodi *d* abortiuit: propter quod idem presbyter proborum virorum vsus consilio, seipsum duxit ab altaris ministerio sequestrandum: [1 & infra.] Nos verò deuotioni vestræ insinuatione præsentium respondemus, quòd si nondum erat viuificatus conceptus, ministrare poterit, alioquin debet altaris officio abstinere.

[1 *Quare nobis humiliter supplicastis, vt cum eo agere misericorditer dignaremur.*]

CAP. XXI.

Non imputatur clerico ciuiliter iustitiam petenti de laico, si iudex in laicum exercet vindictam sanguinis.

Idem S. episcopo.

POstulasti: & infra. Quæsiuisti præterea, vtrum contra quosdam contempta excommunicationis sententia debitas ecclesiis decimas subtrahentes, tibi regiam implorare liceat potestatem, cum ad solutionem ipsarum vix absq; sanguinis effusione valeant coarctari? Ad quod *e* respond. quòd si te huiusmodi querimoniam simpliciter deponente, rex (cui ad bonorum laudem, vindictam verò malorum, gladius est commissus) in eosdem rebelles traditam sibi excreuerit potestatem, eorum erit duritiæ [aut *f* malitiæ] imputandum.

CAP. XXII.

Homicidium casuale non imputatur ei, qui non occidit, nec fuit in culpa etiam si ad cautelam veniam postulauerit.

Honorius III. *episcopo Eboracen.* g

EXhibita *h* nobis I. clerici confessio patefecit, quòd cum in puerili esset constitutus ætate, cum quibusdam coætaneis suis ludens, & insequens vnum ex illis, lapidem post eum non animo lædendi, sed timorem incutiendi proiecit: qui licet ex proiecto *i* lapide percussus non fuerit neque tactus, ad alium tamen lapidem corruens, & caput offendens, tum propter imperitiam medicantis, tum propter patris incuriam, qui laboribus & sudoribus ipsum exposuit, expirauit. Quia verò dictus clericus, vt mitigaretur dolor patris defuncti, veniam super hoc postulauit ab ipso, tu eum à sacrorum ordinum susceptione repellis: quanquam idem defuncti pater in extremis laborans, tibi & presbytero, cui suam aperuit conscientiam, confessus fuerit, & præstito firmauerit iuramento, nihil ipsum in morte filij sui (prout sibi constiterat) commisisse. Quare idem clericus postulauit à nobis, vt cum de illius obitu læsam non habeat conscientiam, dignaremur agere misericorditer cum eodem.

Quocirca mandamus, quatenus si constiterit ita esse, ipsum propter hoc à receptione sacrorum ordinum non repellas.

CAP. XXIII.

Homicidium casuale non imputatur ei, qui dedit operam rei licita, nec fuit in culpa.

Idem *episcopo & capitulo Veneten.*

IOannes sacerdos *k* humili nobis insinuatione monstrauit, quòd cùm pulsaret campanas, vt signo dato

a *Cartusia. al. Cartusien. ordinis in Cod. Barbat.* b *Cap. 4. eod. tit. in 4. compil.* c *al. ab eo.* d *huius.* e *al. ita: ad quod breuiter respondemus.* f *Hæc duo verba, aut malitia, desunt in antiquis exemplaribus.* g *Ebriacen. al. Ebroicen.* h *Vide Tabiensem, verbo irregularitas q. 20.* i *eo protecto, in recentioribus contra veterum fidem.* k *Vide Ioannem de Anania & citatos c. eod. tit. ca. ex literis. lib. 2.*

conue-

conueniret populus fidelium ad diuina, cadens tintinnabulum, percussit quendam puerum coram eo qui (cum vulnus esset mortale) decessit. Nos igitur adtendentes, quòd dicto sacerdoti qui dabat operam rei licitæ, nihil potuit imputari, si casus omnes fortuitos non præuidit: discretioni vestræ mãdamus, quatenus si constiterit ita esse dictum sacerdotem sacerdotale officium exequi permittatis.

CAP. XXIV.

Clericus pugnando etiam contra inimicos fidei Catholicæ, si quenquam percussit, & de interfectione ipsum remordet conscientia, à ministerio altaris abstinere debet.

Idem *Pelagio presbytero.* a

PEtitio tua nobis exhibita continebat, quòd cum inimici dominicæ Crucis ac blasphemi nominis Christiani, castrum quoddam, in quo morabaris, grauiter inuasissent: exeuntibus inde habitatoribus, tam clericis quàm laicis contra eos, ac *b* inuicem confligentibus, hincinde occisi quam plurimi extiterunt. Vnde cùm pro eo quòd aliquos percussisti, irregularitatem metuas incurrisse: Mandamus, quatenus si de interfectione cuiusquam in illo conflictu tua conscientia te remordet, à ministerio altaris abstineas reuerenter: cum sit consultius in huiusmodi dubio abstinere, quàm temerè celebrare.

CAP. XXV.

Idem dicit quod cap. Ioannes, supra eod. & tantum ponit diuersitatem in facto.

Gregorius IX.

QVidam *c* (vt asseris) ad ædificationem ecclesiæ in adiutorium à presbytero euocatus, ruens cum laqueari, quod idem presbyter soluere nitebatur, hac occasione rebus est humanis exemptus: & infra. Attendens igitur, quòd sacerdos ipse dabat operam licitæ rei, studuit etiam quam debuit diligentiam adhibere, circumstantibus (quibus periculum imminebat) ita tempestiuè & alta voce præmonitis, quòd & intelligere & fugere potuerunt: Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quòd ob hanc causam, vel quia omnes casus fortuitos (qui præuideri non possunt) forsitan non præuidit: non debet, quo ad officium vel beneficium impediri.

DE TORNEAMENTIS.

TITVLVS XIII.

CAP. I.

Torneamenta fieri non debent: & vulnerato in eis conceditur pœnitentia: sed si moritur, denegatur ei sepultura ecclesiastica, si accessit animo pugnandi: secus si accessit alia causa, vt puta vt debita sibi exigeret. hoc dicit, cum cap. sequenti.

Ex concilio Lateranen. *d*

FElicis *e* memoriæ Innocentij & Eugenij prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, detestabiles illas nundinas vel ferias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto conuenire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audaciæ temerè congredi, vnde mortes hominum & animarum pericula sæpe proueniunt, fieri prohibemus. Quòd si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamuis ei poscenti pœnitentia non negetur: ecclesiastica tamen careat sepultura.

CAP. II.

Idem dicit quod in superiori cap.

Alexander III. *Anaten. episcopo.*

AD audientiam nostram *a* noueris peruenisse, quòd cùm quidam ad locum deputatum torneamentis causa requirendi debita accessisset: [*& infrà.*] Nos attendentes, quòd his tantum ecclesiastica sepultura debeat interdici, qui ad torneamenta animo id faciendi tantum accedentes decedunt ibidem: fraternitati tuæ mandamus, quatenus si tibi constiterit, quòd ad prædictum torneamentum non animo ludendi, sed percipiendi credita peruenisset, licet ibi fortuito casu obierit: corpus eius dispensatione *b* ecclesiasticæ tradi facias sepulturæ, maximè si dominicum corpus susceperit, & sacri olei fuerit vnctione perunctus.

[I *Accidit vt violenter & inconsideratè ab equo in quo insidebat super eum cadente compressus mortuus est, sed prius dominicum corpus suscepit & sacri olei perunctione vnctus est. Verum pro eo quod in torneamentis mortem accepit, à sepultura fidelium prohibetur.*

DE CLERICIS PVGNANtibus in duello.

TITVLVS XIIII.

CAP. I.

Clericus iniens duellũ, siue obtulerit, siue susceperit, deponendus est: poterit tamen episcopus cum eo dispensare si mors vel mutilatio membri non sit inde secuta.

Alexander III.

POrrò *e* si clericus alicui sponte duellum obtulerit, vel oblatum susceperit: siue victor, siue victus fuerit, de rigore iuris est meritò deponendus. Sed quantumcunq; eius in hoc grauis sit & enormis excessus, euadere potest depositionis sententiam, si cum ipso suus episcopus duxerit misericorditer dispensandum, dummodo ex ipso duello homicidium vel membrorum deminutio non fuerit subsecuta.

CAP. II.

Irregularis est clericus non solum si ipse interficit per se, sed etiam si pugil ab eo datus aduersarium occidat: nec excusat cõsuetudo: poterit tamen cũ eo circa beneficium habendum dispẽsari.

Clemens III. *d*

HEnricus *e* presbyter nobis humiliter intimauit, quòd cùm laicum quendam super furto in seculari placito conuenisset, quia testes sui defecerunt, pugilem secundum prauam terræ consuetudinẽ introduxit, qui reum vsque adeò ictibus vulnerauit, quod coactus est expirare. Quia igitur super hoc nos consulere voluisti, ambiguitatem tua responsione huiusmodi remouemus, quòd tales pugiles homicidæ veri *f* existunt: nec prædictus sacerdos, licet non ipse, sed alius pro eo in duello pugnauit, debet in sacris ordinibus ministrare, sicut tradunt sacrorum canonum instituta. Homicidium autem, tam facto quàm præcepto, siue consilio, aut defensione, non est dubium perpetrari: poterit tamen cum eo circa habendum beneficium misericorditer dispensari.

DE SAGITTARIIS. *g*

TITVLVS XV.

CAP. I.

Excommunicandus est sagittarius & ballistarius contra Christianos: hoc dicit.

a *al. P. presbytero.* b *al. & ita inuicem.* c *Præter doctores vide hic citatos in c. ex literis. lib. 2. sup. eod. titulo.* d *Concil. Later. sub Alexan. III. cap. 20. refertur in Panorm. lib. 8. tit. 11. siue c. 148.* e *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil. Vide concil. Triden. sess. 25. de reform. c. 19. consule B. Thom. 2. 2. q. 92. art. 8. ad 3. argumentum.*

a *Cap. vn. eod. tit. in 2. compil. adde citatos in c. præcedenti & c. 1. sup. de corpore vitiatis.* b *Al. dispensatiuè. al. ita: dispensatione ecclesiæ, tradi facias. Hanc lectionem agnoscit Hostiensis, quam etiam vetustiores aliquot codices præfixerunt.* c *Cap. 1. eod. tit. in 1. compilat.* d *Al. Clemens tertius.* e *Cap. 1. eod. tit. in 2. compil. vide concil. Trid. sess. 25. de reform. cap. 19.* f *Al. verè, sed in recentioribus.* g *Sagittariis & Ballistariis in Cod. Barbar.*

Innocentius III.

ARtem illam *a* mortiferam & odibilem balistariorum & sagittariorum aduersus Christianos & catholicos exerceri de cætero sub anathemate prohibemus.

DE ADVLTERIIS. & stupro.

TITVLVS XVI.

CAP. I.

Stuprans virginem tenetur eam dotare, & ducere in vxorem: & si non vult cum ea contrahere, vltra dotem corporaliter castigabitur, hoc dicit, cum cap. sequen.

In Exodo. *b*

SI seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritq; cum ea, dotabit eam, & habebit vxorem. Si verò pater virginis dare noluerit: reddit pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueuerunt.

CAP. II.

Summatum est suprà capitulo proximo.

Idem *Sipon. episcopo.*

PEruenit ad nos, quòd Felix quandam virginem stupro decepit: quod si verum est, quamuis esset de lege pœna plectendus, nos aliquatenus legis duritiem mollientes, hoc modo disponimus, vt aut quam stuprauit, vxorem habeat: aut si renuendum putauerit, corporaliter castigatus, excommunicatusque, in monasterio, in quo agat pœnitentiam, detrudatur, de quo nulla sit egrediendi sine *c* præceptione licentia.

CAP. III.

Maritus retinens adulteram coniugem non peracta pœnitentia, particeps est delicti: secus si egit pœnitentiam, non tamen debet eam sæpe recipere.

Ex concilio Arelaten.

SI vir sciens vxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa: reus erit, & eius peccati particeps. Quòd si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reuerti, debet, sed non sæpe recipere peccatricem.

CAP. IIII.

Maritus propter suspicionem potest adcusare vxorem de adulterio, & in adcusando præfertur cæteris.

Ex concilio Parisiensi.

MAritis etiam ex suspicione vxores adcusare permissum est, & ipsi plus cæteris de adulterio adcusare possunt & defendere.

CAP. V.

Ad solam mulieris confessionem adserentis se cõmisisse adulterium cum sacerdote, non debet sacerdos puniri, sed sibi infamato potest indici purgatio, quam si præstiterit, absolutus, deficiens verò suspenditur ab officio.

Alexander III.

SIgnificasti nobis *e* quendam presbyterum cum alterius coniuge intra ecclesiam dormiuisse, quæ se & illum cuidam sacerdoti huiusmodi delictum confessos fuisse publicè tibi detexit, & hoc ipsum idem sacerdos nomen adulteri cælans in præsentia tua dixit. Super quo quid fieri debeat, cum negante adultero mulier in confessione persistat, consilium requisisti. Ideoq; mandamus, quatenus condignam pœnitentiam præfatæ imponens adulteræ, ecclesiam per aspersionem aquæ benedictæ reconciliare procures. Prædicto autem sacerdoti, ne (contra Apostolum) infirmorum corda mala fama ipsius percutiantur, & ne vituperetur ministerium nostrum, neque securiores presbyteri existentes in peccatum licentius prolabantur, cum vicinis v. presbyteris, quos se nolle peierare cognoueris, iuxta arbitrium tuum purgationem indicas: quem, si purgare se poterit, in officio suo ministrare permittas: alioquin ab officio suo ipsum suspendere non postponas.

CAP. VI.

Coniunx coniugem de adulterio impetere non potest, si & ipse adulterium commisisse conuinciatur.

Innocentius III. *Tuton.* a *episcopo.*

INtelleximus, *b* quòd cùm S laicus H. vxorem suam à maritali consortio depulisset, diœcesanus eorum audiens eandem cum quodam adultero fornicari, eam & illum vinculo excommunicationis astrinxit: quæ tandem adulterum abiurans, absolutione recepta, coram episcopo memorato prædictum virum sibi restitui postulauit: at ille obiiciens ei adulterium, & quòd ab ipso non expulsa, sed spontanea recessisset, restitutionem sui proposuit minimè faciendam: quod mulier inficians, replicauit in ipsum, quòd fuerat fornicatus: [1 &c.] Quocirca mandamus, quatenus (nisi tibi constiterit, vel per euidentiam rei vel per confessionem legitimam mulieris, quòd adulterata sponte fuisset) adulterij etiam quod vir dicitur commisisse, probatione cessante, ipsum recipere compellas eandem. Quod si prædicto modo de mulieris fornicatione constiterit (nisi testes per quos viri adulterium est probatum, fuerint reprobati, cum matrimonij ius in vtroque *c* læsum consistat & paria delicta mutua compensatione tollantur) nihilominus eum cogas, vt eam recipiat, & maritali adfectione pertractet: alioquin mulieri silentium imponere non postponas.

[1 *Et de fornicatione sobolem procrearat: propter quod tali exceptione vti non poterat contra ipsam. Cumq; autem vtriq; parti probandi hoc hac facultate concessa, præfata mulier per quosdam testes eiusdem viri adulterium probauisset, quos vir ipse dicebat tanquam minus idoneos reprobandos: tandem ab eo ad nostram præsentiam fuit appellatum.*]

CAP. VII.

Non debet separari matrimonium, quo ad torum propter adulterium, quando ambo coniuges fuerunt adulterati.

Idem *episcopo Ambian.* d

TVa fraternitas *e* requisiuit, vtrum aliquo denegante vxori suæ in adulterio deprehensæ debitum coniugale, si postmodum ipse cum alia perpetret adulterium manifestè, cogi debeat, vt eandem maritali adfectione pertractet: & infra. Super quo taliter respon. quòd cùm paria crimina compesatione mutua deleantur, vir huiusmodi fornicationis obtentu suæ vxoris nequit consortium declinare.

DE RAPTORIBVS, INCENdiariis & violatoribus ecclesiarum.

TITVLVS XVII.

CAP. I.

Ratione rapinæ sortitur quis forum non sui iudicis, & ab eo poterit puniri proprio iudice suffragante.

Ex concilio Melden. *f*

DE illis autem, qui de loco ad locũ iter faciunt, & ibi rapinas & deprædationes peragunt: placuit, vt ab illius loci prælato excommunicentur, nec ante ex parœcia illa exeant, quàm dignè, quæ perpetrarunt emendent: quorum excommunicatio

a *Cap. vn. eod. tit. in 2. compilat.* b *Exod. cap. 22. & c. 1. eod. tit. in 1. compil.* c *al. præcepto.* d *Burch. lib 15. Decr. cap. vlt. etiam tribuit concilio Parisien. cap. 3.* e *Cap. 6. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lat. part. 50. cap. 21.*

a *Tullen.* b *Cap 1. eod. tit. in 3. compil.* c *Dictũ læsum, deest in Vaticani & aliis Codic.* d *Ambien.* e *Cap 2. eod tit. in 3. compil.* f *Concil. Meldense c. 2 vt refert Burch lib. 11. Decr. cap. 45. & Iuo p. 14. c. 109. habetur c. 1. eod. tit. in 1. compil.*

proprio

proprio episcopo significanda est, ne eos recipiat antequam illuc redeant, vbi rapinam *a* fecerint & omnia plenè emendent.

CAP. II.

Manifestus raptor, vel ecclesiæ violator si restituit, vel de restituendo cauet in vita & in morte ad pœnitentiam, & ad sepulturam admittitur: si verò noluit cauere cùm posset, & in morte non potest, clerici eius sepulturæ interesse non debent: & clerici interessentes vel iniungentes pœnitentiam contra hanc dispositionem, deponuntur ab officio & beneficio.

Eugenius III.

SVper eo *b* verò: [1 & *j*.] Statuimus, vt quicunq; ex his, qui violenter surrexerint in rapinam, siue ecclesiarum violationes, manifeste fuerit deprehensus: nisi prius ablata restituat, si potuerit, vel emendandi firmam & plenam securitatem fecerit, pœnitentiæ beneficium ei penitus denegetur. Si verò vsq; ad obitum in contumacia sua durauerit, & in extremis positus, remedium pœnitentiæ humiliter postulauerit, si emendationem, vel emendandi securitatem præstiterit, ei pœnitentia & sepultura ecclesiastica concedantur. Qui autem in sanitate obstinata mente non pœnituerit vel emendauerit, & in morte securitatem præstare nequiuerit, solennitas pœnitentiæ parum prodesse videtur, sicut credimus: sed de *c* peccato contrito viaticum non negetur, ita tamen, vt nullus clericorum sepulturæ illius intersit, nec eius eleemosynam præsumat accipere. Quod si quis presbyterorum vel clericorum contra hoc in vita vel morte pœnitentias dare, aut sepulturæ interesse, vel eorum eleemosynas accipere adtentauerint, seu huiusmodi rapinæ participes inuenti fuerint, ordinis sui damnum irrecuperabiliter patiantur, & ecclesiastico beneficio careant.

[1 *Quod de raptoribus & ecclesiarum violatoribus atque presbyteris qui eis pœnitentiam iniungere vel per eorum oblationes contra statutum nostrum suscipere attentauerint, à nobis communi deliberatione statutum est in concilio cum fratr. nost.*]

CAP. III.

Excommunicari debent, qui capiunt vel spoliant fideles ex iusta causa nauigantes. h. d. primo. Excommunicati sunt spoliantes naufragium patientes nisi ablata restituant. hoc secundo.

Ex concilio Lateranen. *d*

EXcommunicationi subdatur, qui Romanos, aut alios Christianos, pro negotiatione, vel aliis honestis causis nauigio vectos, aut capere, aut rebus suis spoliare præsumunt. Illi etiam, qui Christianos naufragium patientes (quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur) damnata *e* cupiditate spoliant rebus suis; nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subiacere.

CAP. IIII.

Ex principis delegatione possunt prælati de raptu, & aliis criminibus iudicare, pœnam tamẽ sanguinis infligere non possunt.

Alexand. III. *Panorm. archiepiscopo.*

IN archiepiscopatu *f* tuo quandoq; Sarraceni, mulieres Christianas & pueros rapiunt, & eis abuti præsumunt, & quosdam etiam interdum occidere non verentur: cùm autem excessus huiusmodi rex Siciliæ tibi, & aliis episcopis commiserit puniendos: Consul. t. t. r. quòd tales in iurisdictione tua existentes, pecuniaria poteris pœna mulctare, & etiam flagellis adficere, ea moderatione adhibita, quòd flagella in vindictam sanguinis transire minimè videantur. Si verò ita fuerit grauis excessus, quod mortem vel detruncationem membrorum debeāt sustinere, vindictā reserues regiæ potestati.

a *fecerunt.* b *Cap. 5. eod. tit. in 1. compilat.* c *In recentioribus, sed de peccato contrito corde viati cum, &c.* d *sub Alex. III. c. 24. § excommunicationis quoq; &c. c. 2. eod. tit in 1 comp.* e *damnanda in concilio.* f *Cap. 3. eod. tit. in 3. comp. & post concil. Later. part. 50. cap. 48.*

CAP. V.

Incendiarius ecclesiæ in morte pœnitens & absolutus, in cœmiterio sepelietur: & hæredes compelluntur ad satisfaciendum, iuxta facultates defuncti. h. d.

Idem a *Claremonten. episcopo.*

IN literis tuis continebatur: *b* quòd cùm H. multis fuisset criminibus irretitus, qui ecclesiarum incendium diabolo instigante commiserat, tandem in ægritudine constitutus, accepta pœnitētia de commissis, per manum capellani sui fuit à sententia anathematis absolutus: sed moriens ecclesiasticam sepulturam habere nequiuit. Quapropter, si ita res se habet, mandamus, vt corpus eiusdem ad pel. cessante facias in cœmiterio sepeliri, & hæredes eius moneas & compellas, vt his, quibus ille per incendium, vel alio modo damna contra iustitiam irrogauerat, iuxta facultates suas condignè satisfaciant, vt sic à peccato valeat liberari.

CAP. VI.

Raptus non dicitur vbi volens pro matrimonio abducitur: raptor tamen cum rapta matrimonium contrahere potest: & post consummationem matrimonij alter sine consensu alterius religionem ingredi non potest. h. d, cum cap. sequenti.

Lucius III. *Bergen. episcopo.*

CVm causa, *c* quæ inter E. militem & vxorem eius vertitur: [1 & *j*.] Respondemus, quòd cùm ibi raptus dicatur *d* admitti, vbi nil antè de nuptiis agitur: iste raptor dici non debet, cùm habuerit mulieris assensum, & prius eam desponsauerit, quàm cognouerit, licet parentes reclamarent, *e* [à quibus eam dicitur rapuisse.] Præterea cùm post matrimonium carnis commixtione perfectum (teste Apostolo) vxor sui corporis potestatem non habeat, sed maritus, & econuerso: si præcessisse matrimonium, vel ex probationibus viri, vel ex mulieris confessione claruerit, post matrimonium sine assensu viri non potuit ipsa monasterium ingredi, aut aliter continentiam profiteri. Non ergo pro eo, quòd post matrimonium consummatum, rapta per vim in monasterio fuerit, viri poterit consortium declinare, maximè si probari nequeat virum, vt mulier profiteretur continentiam assensisse.

[1 *Tua commisissemus experientiæ terminandam: E. miles repetens mulierem legitimè sibi nupsisse per probationes canonicas constanter se asseruit probaturum. Fœmina quoq; proposuit quod dominorum & parentum suorum suggestione alteri viro tradita, ab illius militis amore diuertit, qui à parentib. prius rapuit eam, illa tamẽ nolente, vt dicitur vi: postmodum, & priusquā eam cognosceret desponsauit, deinde inclusa est in monasterium, vbi etiam detinetur. Vnde quoniam super his pruden. t. duxit sed. apost. consulendam: significatione præsentium tibi.*]

CAP. VII.

Rapta potest matrimonium contrahere cum raptore, vbi datur libera facultas in contrahendo.

Innocentius III. *episcopo Saronen.* g

ACcedens *h* ad apost. sed. [1 & *j*.] Rapta puella legitimè contrahet cū raptore, si prior dissensio transeat postmodum in consensum: & quod antè displicuit, tandem incipiat complacere, dummodo vel ad contrahendum legitimæ sint personæ.

[1 *Dil. fi. b. frater hospitalis Hierosolymitani à nobis ex parte tua quæsiuit, vtrum clericus absens gratia studiorum ecclesiastico possit beneficio inuestiri: & vtrum si rapta puella & in aliena diœc. delata in ecclesiæ facie consensit in raptorem, matrimonium huiusmodi legitimum sit habendum. Nos igitur inquisitioni tuæ t. r quod & clericus absens per alium vel alius magis pro eo potest de beneficio ecclesiastico inuestiri, &c.*]

a *Claremonten.* b *Cap. 6 eod. tit in 1. comp.* c *Cap. 4. eod. tit. in 1. comp. & post conc Lat. sub. Alex. III. p. 50. c. 24.* d *committi.* e *reclamauerint.* f *consensisse.* g *Latomensi. Glaconien. forte Graconiensi, sed vt plurimum legitur, Latomensi.* h *Cap. vn. eod. tit. in 3. compil.*

DE FVRTIS.

TITVLVS XXVIII.

CAP. I.

Breue est, & non summatur.

In Exodo. *a*

QVi furatur hominem, & vendiderit *eum*, conuictus *noxæ*, morte moriatur.

CAP. II.

Furibus & latronibus in peccato obeuntibus sacramenta ecclesiastica deneganda sunt, secus si in morte eos pœnituit.

Ex concilio Triburien.

FVres & latrones, si in furando & deprædando occiduntur, visum est pro eis non esse orandum. Sed si comprehensi, aut vulnerati presbytero, vel diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus.

CAP. III.

Committens furtum ex necessitate non multum vrgente peccat, sed non grauiter: vnde imponenda est ei leuis pœnitentia. h. d. secundum communem intellectum.

Ex pœnitentiali Theodori.

SI quis *b* propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: & si reddiderit, non cogatur ieiunare.

CAP. IIII.

Non indicans furem propter lucrum, quod ab eo consequitur, reus peccati est.

Hieronymus *super Parabolas.* *c*

QVi cum fure patitur, occidit animam suam. Non fur solum, *d* sed ille reus tenetur, qui furti conscius quærente possessore non indicat.

CAP. V.

Fur occultus potest post restitutionem & pœnitentiam ad sacros ordines promoueri.

Alexander III. *Cremonen. episcopo.*

EX literis *e* tuis innotuit, quòd B. calicem quendam in ecclesia minus cautè dimissum, rapiens longo tempore detinere præsumpsit: & infra. Mandamus, quatenus si sponte confessus fuerit, & exinde ecclesiæ cuius calix fuerat satisfecerit, nec est super hoc nota vel infamia manifesta respersus: post peractam pœnitentiam, aut congruam partem pœnitentiæ (dummodo aliàs idoneum ipsum esse cognoscas) ad sacros ordines non dubites promouere.

DE VSVRIS. *f*

TITVLVS XIX.

CAP. I.

Vsura lucrifacere fructus rei pignoratæ. fallit in casu hic excepto.

Alexander III. *in concilio Turonen.*

PLures *g* clericorum: [1 *& j.*] Generalis concilij decreuit auctoritas, vt nullus constitutus in clero, vel hoc, vel aliud genus vsuræ exercere præsumat. Et si quis alicuius possessionē data pecunia sub hac specie, [vel conditione] in pignus acceperit, si sortem suam (deductis expensis) de fructibus iam percepit: absolutè possessionem restituat debitori. Si autem aliquid minus habet, eo recepto, possessio liberè ad Dominum reuertatur: Quòd si post huiusmodi constitutum in clero, quisquam extiterit, qui detestandis vsurarum lucris insistat, ecclesiastici officij periculum patiatur: Nisi fortè ecclesiæ beneficium fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laici videatur.

[1 *Et quod mærentes dicimus, eorum quoq; qui præsens seculum professione vocis & habitu reliquerunt, dum communes vsuras quasi manifestius damnatas exhorrent, commodantes pecuniam egentibus possessiones eorum in pignus accipiunt, & prouenientes fructus percipiunt vltra sortem. idcirco.*]

CAP. II.

Idem in effectu dicit cum præcedenti cap. sed addit tacitè idem esse in laicis, nam in præcedenti cap. tantum fuit facta mentio de clericis.

Idem *Cantuarien. archiepiscopo & eius suffraganeis.*

QVoniam *a* non solum viris ecclesiasticis, sed etiam quibuslibet aliis periculosum est vsurarum lucris intendere: auctoritate præsentium duximus iniungendum, vt eos, qui de possessionibus, vel arboribus, quas tenere in pignore noscuntur, sortem (deductis expensis) receperunt: ad eadem pignora restituenda sine vsurarum exactione ecclesiastica districtione compellas. *b*

CAP. III.

Manifesti vsurarij ad communionem altaris & ecclesiasticam sepulturam, & oblationē offerendam admitti non possunt: & clerici contra hoc facientes, puniuntur, vt hic dicitur.

Idem *c* *in concilio Lateranen.*

QVia in omnibus ferè locis ita crimen vsurarum inualuit, vt multi (aliis negotiis prætermissis) quasi licitè vsuras exerceant, & qualiter vtriusq; testamenti pagina condemnentur, nequaquam adtendant: Ideoque constituimus, quòd vsurarij manifesti, nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam (si in hoc peccato decesserint) accipiant sepulturam, sed nec oblationes eorum quisquam accipiat. Qui autem acceperit, vel Christianæ tradiderit sepulturæ: & quæ acceperit, reddere compellatur: & donec ad arbitrium episcopi sui satisfaciat, ab officij sui maneat executione suspensus.

CAP. IIII.

Potest intelligi dupliciter. Primò in mutante. Secundò, in recipiente vsuras, & secundum primum intellectum. hoc dicit. Etiam pro opere pio non licet vsuras recipere, quando per receptionem datur causa vsuræ committendæ. h. d. Vel sic & clarius, Non licet inducere quem ad exercendum vsuras etiam pro pio opere. & ista lec. colligitur ex decisa.

Idem *Panormitano archiepiscopo.*

SVper eo *d* verò: [1 *& infrà.*] Respondemus, quòd cùm vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus: quia cùm scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri: multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captiui, vsurarum crimine inuoluatur.

[1 *Quod à nobis tua discretio postulauit, vtrum possit in recipienda pecunia ad vsuram dispensatio fieri, vt pauperes qui in Sarracenorum captiuitate tenentur, per eandem possint pecuniam liberari præsentibus literis tibi.*]

CAP. V.

Vsurarij, qui sunt soluendo, coguntur per pœnas Lateranen. concilij vsuras restituere, etiam quas ante concilium receperunt: & facultatibus non extantibus debent possessiones empta ex pecunia fœnebri vendi, & debentibus recipere satisfieri.

Idem *Salernitano archiepiscopo.*

CVm tu manifestos *e* vsurarios iuxta decretum nostrum, quod nuper in concilio promulgatum est, communione altaris, & ecclesiastica præceperis sepultura priuandos donec reddant, quod tam prauè receperant: quidā eorum (ad excusandas *f* excusationes

a *Exod. 21. & ca. 1. eod. tit. in 1. comp. vide Ioan. de Anania* b *Cap. 5. eod. tit. in 1. comp.* c *Prouerb. c. 29. & cap. 6. eod. tit. in 1. compil.* d *Al. tantummodo.* e *Cap. 7. eod. tit. in 1. compil.* f *Vide B. Thom. 2. 2. q. 78.* g *Cap. 1. eod. tit. in 1 compil. & post concil. Lat. par. 16. cap. 9.*

a *Cap. 4. eod. tit. in 1. comp.* b *compellatis.* c *Idem scilicet Alexand. III. in concil. Later. c. 25. eod. tit. in 1. compil.* d *Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & post concil. Lat. sub Alex. III. p. 16. c. 1.* e *Cap. 5. eod. tit. in 1. compil.* f *Summantur hæc ex Psalmo. 140.*

in pec-

in peccatis) impudenter adfirmant illas duntaxat vsuras restituendas, quæ sunt post interdictum nostrum receptæ: [1 & ſ.] Super frat. t. t. r. quòd siue ante siue post interdictum nostrum vsuras extorserint, cogendi sunt per pœnam, quam statuimus in concilio, eas his, à quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere, vel (his non superstitibus) pauperibus erogare, dummodo in facultatibus habeant vnde ipsis *a* possint eas restituere: cum iuxta verbum B. Augustini, Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem, qui non habent in facultatibus vnde vsuras valeant restituere, non debent vlla *b* pœna mulctari, cùm eos nota paupertatis euidenter excuset. Possessiones verò, quæ de vsuris comparatæ sunt, debent vendi, & ipsarum precia his, à quibus vsuræ sunt extortæ, restitui: vt sic non solum à pœna, sed etiam à peccato possint (quod per vsurarum extorsionem incurrerant) liberari.

[1 *Nec aliquos ad soluendas vsuras, quas ante interdictum receperant, debere compelli.*

CAP. VI.

Vendens rem plus quàm valeat, quia solutionem differt, peccat: nisi dubium sit an tempore solutionis erit valor rei variatus & venditor non erat venditurus tempore, quo vendidit. hoc dicit secundum communem intellectum.

Idem *Genuen.* c *archiepiscopo.*

IN ciuitate tua *d* dicis sæpe contingere, quòd cùm quidam piper, seu cinnamomum, seu alias merces comparant, quæ tunc vltra quinq; libras non valent & promittunt se illis, à quibus illas merces accipiunt, sex libras statuto termino soluturos. Licet autem contractus huiusmodi ex tali forma non possit censeri nomine vsurarum, nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt, nisi dubium sit merces illas plus minúsve solutionis tempore valituras: & ideo ciues tui saluti suæ bene consulerent, si à tali contractu cessarent: cùm cogitationes hominũ omnipotenti Deo nequeunt occultari.

CAP. VII.

Vsurarius monitus non desistens si clericus est, ab officio & beneficio suspenditur: si laicus, excommunicatur.

Idem.

PRæterea *e* parœcianis tuis vsuras recipere interdicas, qui si parêre contempserint, si clerici sint, eos ab officio beneficioque suspendas: Si laici, vsque ad dignam satisfactionem ipsos vinculo excommunicationis adstringas.

CAP. VIII.

Fructus rei pignoratæ computari debent in sortem, & excipit vnum casum.

Idem *abbati & fratribus S. Laurentij.*

COnquestus est *f* nobis C. clericus: [1 & ſ.] Discretioni v. mandamus, quatenus si terram ipsam titulo pignoris detinetis, & de fructibus eius sortem recepistis, prædictam terram clerico memorato reddatis: Nisi terra ipsa de feudo sit monasterij vestri.

[1 *Præsentium lator quod licet de quadam terra, quam pater suus nobis obligauit sortem vestram deductis expensis receperitis tamen ipsam non sine derogatione vestræ salutis, & honestatis, & famæ, nihilominus detinetis, inde est quod.*]

CAP. IX.

Hæres vsurarij filius, vel extraneus vsuras extortas per defunctum restituere compellitur.

Idem *episcopo Placentino.*

TVa nos *g* duxit frat. consulendos, quid sit de vsurariorum filiis obseruandum, qui eis in crimine vsurarum defunctis succedunt, aut extraneis, ad quos bona vsurariorum adseris deuoluta? Tuæ igitur quæstioni literis præsentibus respondemus, quòd filij ad restituendas vsuras ea sunt districtione cogendi, qua parentes sui si viuerent, cogerentur. Id ipsum etiam contra hæredes extraneos credimus exercendum.

CAP. X.

Mutuans ea mente, vt vltra sortem aliquid recipiat, tenetur in foro animæ ad illud restituendum, si ex hoc aliquid consecutus est. Idem in non dante parabolam iuramenti, nisi aliquid inde recipiat. Et idem in vendente rem plus, quam valeat, quia differt solutionem.

Vrbanus III.

COnsuluit *a* nos tua deuotio, an ille in iudicio animarum quasi vsurarius debeat iudicari, qui non alias mutuò traditurus, eo proposito mutuã pecuniam credit, vt licet omni conuentione cessante, plus tamen sorte recipiat. Et vtrum eodem reatu criminis inuoluatur, qui (vt vulgò dicitur) non aliter parabolam iuramenti concedit donec, quamuis sine exactione, emolumentum aliquod inde percipiat. Et an negociator *b* pœna consimili debeat condemnari, qui merces suas longè maiori precio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris *c* temporis dilatio prorogetur quàm si ei incontinenti precium persoluatur. Verùm quia, quid in his casibus tenendum sit, ex euangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuum nihil inde sperantes; huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent (cùm omnis *d* vsura, & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt malè agere, & ad ea quæ taliter sunt accepta restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi.

CAP. XI.

Manifestus vsurarius adpellans ad subterfugiendum restitutionem, audiendus non est.

Innocentius III. *prælatis in regno Franciæ constitutis.*

QVàm *e* perniciosum: [1 & ſ.] Mandamus, quatenus manifestos vsurarios (maximè quos vsuris publicè renunciasse constiterit) cùm aliquis eos conuenerit de vsuris, nullius permittatis adpellationis subterfugio se tueri.

[1 *Est vitium vsurarum, discretionem vestram non credimus ignorare cum præter constitutiones canonicas quæ in earum odium emanarunt, per prophetam datur intelligi, eos qui suam dant pecuniam ad vsuram à tabernaculo Domini repellendos, & tam in nouo quàm in veteri testamento prohibitæ sint vsuræ, vt ipsa veritas præcipit, mutuum date, nihil inde sperantes, & per prophetam dicatur, vsuram & omnem superabundantiam non accipies. Inde est quod vniuersitati vestræ per apost. scr.*]

CAP. XII.

Per subtractionem communionis Christianorum, & per principes seculares cogendi sunt Iudæi, ad vsuras restituendas.

Idem *Narbonen. archiepiscopo.*

POst *f* mirabilem: & infrà. Iudæos ad remittendas Christianis vsuras, per principes & potestates compelli præcipimus seculares. Et donec eis remiserint, ab vniuersis Christi fidelibus tam in mercimoniis, quàm in aliis per excommunicationis sententiam, eis iubemus communionem omnimodam denegari.

CAP. XIII.

Non obstante iuramento de non repetendis vsuris, per debitorem præstito potest iudex ex officio suo vsurarium ad restituendas vsuras compellere.

Idem *Mutinensi episcopo.*

TVas *g* dudum recepimus quæstiones, quòd quidam vsurarij eos, quibus dant pecuniam ad vsuram

---

a *al. ita: vnde possint restituere.* b *al. non solum à pœna illa.* c *Benuensi.* d *Cap 8. eod. tit. in 1. compil.* e *Cap. 9. eod. tit. in 1. compil.* f *Cap. 10. eod tit. in 1. compil.* g *Cap. 11. eod. tit. in 1. compil. Vide Couar. 3. Var. resol. cap. 3.*

a *Cap 12. eod. tit. in 3. compil.* b *Vide Sotum lib. 6. de iust. & iur q 4. art. 1. & Syluestr verbo, vsura 2. q. 1.* c *prolixi in antiq Cod.* d *verba sunt Ezechielis cap. 18.* e *Cap. 1. eod. tit. in 3. compilat.* f *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilationis.* g *Cap. 3. eod. tit. in 3. compilat.*

præstare faciunt iuramentum, quòd vsuras non repetant. & super his, quas soluerint, nullam moueant quæstionem. Nos igitur respondemus, vt vsurarios ipsos n. o. præ. per censu. eccles. adpel. remota compellas ante vsurarum solutionem ab earum exactione desistere, vel restituere ipsas, postquam fuerint persolutæ, ne de dolo & fraude contingat eos commodum reportare.

CAP. XIIII.

Non auditur vsurarius repetens vsuras, nisi prius restituat extortas.

Idem.

QVia *a* frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legem: Statuimus, vt si quis vsurarius à nobis literas impetrauerit super restituendis vsuris, vel fructibus computandis in sortem: nisi prius ipse restituerit vsuras, quas ab aliis noscitur recepisse, auctoritate literarum ipsarum nullatenus audiatur.

CAP. XV.

Conuictus de vsuraria prauitate per famam & alia argumenta potest manifestari vsurarius, & tanquã manifestus vsurarius compesci, secundum dispositionem Lateranensis concilij.

Idem *Altissiodoren. episcopo.*

CVm in *b* diœcesi tua sint quamplurimi vsurarij, de quibus minimè dubitatur, quin sint vsurarij manifesti, contra quos propter timorem potentum, qui tuentur eosdem, nullus accusator apparet, nec iidem sunt per sententiam condemnati. Fraternitati tuæ taliter respondemus, quòd licet contra eos non appareat accusator: si tamen aliis argumentis illos constiterit esse vsurarios manifestos, in eos pœnam in Later. concilio *c* contra vsurarios editam liberè poteris exercere.

CAP. XVI.

Maritus excipiens pignus pro dote promissa, non tenetur fructus in sortem computare. hoc dicit, & est casus singularis, & alibi non probatur.

Idem.

SAlubriter: *d* & infra. Sanè generum ad fructus possessionum, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, computandos in sortem, non credimus compellendum. Cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.

CAP. XVII.

Repetens vsuras non auditur, nisi restituat extortas per se, vel per alium, à quocunq; causam habeat.

Idem *episcopo Bonon.*

MIchaël laicus *e* suam nobis querimoniam destinauit, quòd M. quidam alij Bono. ciues multa extorserunt ab eo & à patre suo cuius hæres extitit, nomine vsurarum: & infra. Attentius prouisurus, ne auctoritate nostra in negotio procedas eodem, nisi dictus conquerens restituerit, vel adhuc restituat, si quas aliquando ipse, vel pater eius extorsit vsuras.

CAP. XVIII.

Etiam Iudæi compellendi sunt, ad restituendas vsuras extortas à Christianis & ad soluendas decimas, vel oblationes de eorum possessionibus.

Idem *in concilio generali.*

QVanto amplius Christiana religio ab exactione compescitur vsurarum, tanto grauius super his Iudæorum perfidia insolescit, *f* ità quòd breui tempore Christianorum exhauriunt facultates. Volentes igitur in hac parte prospicere Christianis, ne à Iudæis immaniter aggrauentur synodali decreto statuimus, vt si decætero quocunque prætextu Iudæi à Christianis graues immoderatásve vsuras extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato grauamine satisfecerint competenter. vnde Christiani (si opus fuerit) per cen. eccl. app. postposita, compellantur ab eorum commerciis abstinere. Principibus autem iniungimus, vt propter hæc non sint Christianis infesti, sed potius à tanto grauamine studeant cohibere Iudæos. Hac eadem pœna Iudæos decernimus compellendos, ad satisfaciendum ecclesiis pro decimis & oblationibus *a* debitis, quas à Christianis de domibus & possessionibus aliis percipere consueuerant, antequam ad Iudæos quocunque titulo deuenissent: vt sic ecclesiæ conseruentur indemnes.

CAP. XIX.

Vsurarius est, qui à debitore recipit aliquid vltra sortem, etiam si suscipiat in se periculum. hoc dicit primò. Non est vsurarius emptor rei minus iusto precio, si tunc verisimiliter dubitetur an tempore solutionis plus vel minus sit res valitura. hoc secundo. Propter dubium excusatur is, qui ex eo, quòd differt solutionem precij, vendit rem plus quàm valeat, si non erat eam alias venditurus. hoc tertio.

Gregorius IX. *fratri R.*

NAuigandi *b* vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quòd suscepit in se periculum recepturus, aliquid vltra sortem, vsurarius est censendus. Ille quoq; qui dat x. solidos, vt alio tempore totidem sibi grani, vini vel olei mensuræ reddantur: quæ licet tunc plus valeant, vtrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur: non debet ex hoc vsurarius reputari. Ratione huius dubij etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum & alias merces vendit, vt amplius, quàm tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem, si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.

DE CRIMINE *c* FALSI.

TITVLVS XX.

CAP. I.

Testis falsidicus tres lædit, Deum, iudicem, & partem: & falsus est non solum qui mendacium dicit, sed etiam qui veritatem occultat.

Augustinus.

FAlsidicus testis tribus personis est obnoxius: primum Deo, cuius præsentiam contemnit: inde iudici, quem mentiendo fallit: postremò innocenti, quem falso testimonio lædit. Vterque *d* reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

CAP. II.

Sententia lata per falsas literas, nõ debet executioni mandari.

Lucius III. *Vigorien.* e *episcopo.*

SVper eo, *f* quòd sententiam auctoritate literarum falsarum latam noluisti executioni mandare, tuam prudentiam commendamus. Mandantes, vt quotiens aliqua scripta, sub nomine nostro destinata, redarguenda videris falsitatis, nullam eis adhibeas fidem: & quod per ipsas mandatum fuerit, non obserues: sed eum, qui præsentauerit, retineri facias diligenter.

CAP. III.

Clericus falsans sigillum principis, deponitur. Item ei character imprimitur: & in exilium mittitur.

---

a *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* b *Cap 5. eod. tit. in 3. compil. Vide Aretinum in § ex maleficiis. Inst. de actionibus.* c *Lateran. conc. sub Alex. III. c. 25. quod refertur in ca. quia in omnibus. sup. eod tit.* d *Cap. 1. eod. tit. in 4. comp. vide Couarr. 3. var. resolu. c 2. num. 3.* e *Cap. 2. eod. tit. in 4. compil.* f *Inolescit. in Cod. Barb. id est crescit.*

a *Hodie Iudæi non possunt habere bona immobilia, per extrau. Paul. 3. & Pij V. pontif. maximi in cap multorum. sup. de Iudæis.* b *Vide citatos in cap. in ciuitate supr. eod. tit. & Sotum de iust. & iure lib. 6 q 4 art 2.* c *In quodam veteri manusc. De falsariis & crimine falsi.* d *11. quæst. 3. c. 80.* e *Vuigorn.* f *Cap. 4. tit. de reb. iudic in 2. compil. quod etiam hic admonet Ioan. And.*

Vrbanus

Vrbanus III.

AD audientiam *a* nostram te significante peruenit, quòd cum quosdam clericos, qui falsauerunt sigillum Philippi regis Francorum, carcerali custodiæ mancipaueris: [1 & j.] Frat.t.t.r. vt eis nec membrum auferri, nec pœnam infligi facias corporalem, per quam periculum mortis possint incurrere, sed eis à suis ordinibus degradatis, in signum maleficij characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios cognoscatur: & prouinciam ipsam eos abiurare compellens, abire permittas.

[1 *Quid faciendum sit tibi de ipsis ad sed. apostol. duxisti inquirendum. Vnde nos.*]

CAP. IIII.

Existens in curia literas apostolicas non recipiat, nisi de manibus papæ, vel officialium ab ipso deputatorum, personæ tamen solennes per nuncios recipere poterunt, de manibus tamen prædictorum. Contrà faciens si laicus est, excommunicationi subiacet: si clericus, ab officio & beneficio deponitur. hoc dicit, vsq; ad § adiicientes.

Innocentius III.

DVra sæpe *b* mandata: [1 & j.] Statuimus & sub excommunicationis pœna, & suspensionis ordinis & beneficij districtius inhibemus, ne quis apud sed. apostol. literas nostras nisi à nobis, vel de manibus illorum *c* recipiat, qui de mandato nostro ad illud sunt officium deputati. Si verò persona tantæ auctoritatis extiterit, vt ipsam deceat per nuncium literas nostras recipere: nuncium ad cancellariam nostram, vel ad nosipsos mittat idoneum, per quem literas apostol. iuxta formam præscriptam recipiat. Si quis autem in hac parte mandati nostri transgressor extiterit: si laicus fuerit excommunicationi subiaceat: si clericus, officij & beneficij suspensione damnetur: & infra.

[1 *Accidit nuper in vrbe quod quidam falsitatis astutiam perniciosius exercentes fuerint in iniquitatibus suis deprehensi, ita quod bullas tam sub nomine nostro quàm bonæ me. ce. pp. p. n. quas falso confinxerant & quam plures literas bullis signatas inuenerimus apud eos. Nos autem semper honori Rom. eccles. & vtilitati omnium paterna volentes solicitudine prouidere, de fra. n consi.io.*

Ter excommunicationis pœnam prouidet, contra non resignantes nec destruentes literas falsas intra xx dies: & absolutio papæ reseruatur, & contra factum non tenet hoc dicit. Abbas.

Adiicientes statuimus, vt generalem excommunicationis sententiam promulgetis, quam per singulas parœcias faciatis frequentius innouari, quòd si quis falsas literas se habere cognoscit, intra viginti dies literas illas aut destruat, aut resignet, si pœnam excommunicationis voluerit euadere: quum (nisi forsan in mortis articulo) sine speciali mandato nostro, à quoquam nolumus relaxari: nec etiã (si præsumpta fuerit contra hoc) absolutio quicquam habeat firmitatis.

CAP. V.

Ponit nouem modos falsandi literas papales.

Idem *archiepiscopo & canonicis Mediolan.*

LIcet *d* ad regimen: [1 & j.] Vt autem varietates falsitatis circa nostras literas deprehendere valeatis: eas vobis præsentibus literis duximus exprimendas. Prima species falsitatis hæc est, vt falsa bulla falsis literis adponatur. Secunda, vt filum de vera *e* bulla extrahatur ex toto, & per aliud filum immissum falsis literis inseratur. Tertia, vt filum ab ea parte, in qua charta plicatur incisum, cum vera bulla falsis literis immittatur, sub eadem plicatura cum filo similis canabis restauratum. Quarta, cum à superiori parte bullæ, altera pars fili sub plumbo rescindatur, & per idem filum literis falsis inserta reducitur intra plumbum. Quinta cùm literis bullatis & redditis in eis, aliquid per rasuram tenuem immutatur. Sexta, cùm scriptura literarum, quibus fuerat adposita vera bulla, cum aqua vel vino vniuersaliter abolita seu deleta eadem charta cum calce & aliis iuxta consuetum artificium dealbata de nouo rescribitur. Septima, cùm chartæ cui fuerat adposita vera bulla, totaliter abolitæ vel abrasæ, alia subtilissima charta eiusdem quantitatis scripta cum tenacissimo glutino coniungitur. Eos etiam à crimine falsitatis non reputamus immunes, qui contra constitutionem nostram scienter literas non de nostra vel bullatoris nostri manu recipiunt. Illos quoq;, qui accedentes ad bullam falsas literas cautè proiiciunt, vt de vera bulla cum aliis sigillentur. Sed hæ duæ species falsitatis non possunt facilè comprehendi, nisi vel in modo dictaminis, vel in forma scripturæ, vel qualitate chartæ falsitas cognoscatur. In cæteris autem diligens indagator falsitatem poterit intueri, vel in adiunctione filorum vel in collatione bullæ, vel motione vel obtusione præsertim si bulla non sit æqualis, sed alicubi magis tumida & alicubi magis depressa.

[1 *Apost. sed. quæ dante Domino omnium ecclesiarum mater & magistra insufficientes nos vita & scientia reputemus: quantum tamen nobis Dominus inspirauerit, & sua miseratione concesserit, ab his proposuimus abstinere per quæ nobis possit merito derogari, quanquam ex infirmitatis humanæ defectu non sic formam perfectionis semper & in omnibus imitari possumus, quin aliquid aliquando in nostris subrepat operibus quod minus circumspectæ prouidentiæ valeat imputari, quod tamen non ex industria vel conscientia certa, sed interdum ex ignorantia vel nimia occupatione cõtingit. Cæterùm cùm easdem literas, sicut viri prouidi & discreti ad nostram remisissetis præsentiam, vt earum inspectione plenius nosceremus, vtrum ex conscientia nostra processisset, plus in eis inuenimus quàm nostra fuisset discretio suspicata. Nam licet in stilo dictaminis, & forma scripturæ aliquantum cœperimus dubitare, bullam tamen veram inuenimus, quod primum nos in vehementem admirationem induxit, cùm literas ipsas sciremus de nostra conscientia nullatenus emanasse. Bullam igitur hincinde diligentius intuentes in superiori parte qua filo adhæret eam aliquantulum tumentem inuenimus, & cùm filum ex parte tumenti sine violentia qualibet aliquantulum attrahi fecissemus, bulla in filo remanente, filum ex parte alia fuit ab ipsa sine difficultate aliquatenus auulsum, in cuius summitate adhuc etiam incisionis indicium apparebat: per quod liquidò deprehendimus bullam ipsam ex aliis literis extractam fuisse ac illis per vitium falsitatis insertam, sicut ex literis ipsius plenius cognoscetis, quas ad maiorem certitudinem vobis duximus remittendas.*

CAP. VI.

Falsæ sunt literæ papales, in quibus episcopus vocatur filius, vel inferior frater, vel vni scribitur in plurali.

Idem *Astinacen.* a *episcopo.*

QVàm graui *b* pœnæ subiaceat: [1 & j.] Nos verò literas quæ tibi sub nostro nomine præsentatæ fuerunt, diligentius intuentes, in eis tam in continentia, quàm in dictamine deprehendimus falsitatem, ac in hoc fuimus admirati, quia tu tales literas à nobis crediderasemanasse: Cùm scire debeas apost. sed. consuetudinem in suis literis hanc tenere, vt patriarchas, archiepiscopos, episcopos, fratres: cæteros autem reges, principes vel alios cuiuscunque ordinis, filios in nostris literis adpellemus. Et cùm vni tantum personæ nostræ literæ dirigũtur, nunq̃ ei loquimur in plurali, vt vos siue vester, & his similia in ipsis literis adponamus.

a *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* b *Cap. 1. tit. de falsariis in 3. compil.* c *eorum.* d *Cap. 2. eod. tit. in 3 compilat. Vide archidiaconum & Turrecrem. in ca. in memoriam 19. dist.* e *ex vera bulla.*

a *Antinacen. al. Antibacen.* b *Cap. 3. eod. titul. in 3. compil. Et quatenus hic Doctores tract. de stylo Roma. curiæ. Vide Felinum in cap. 2. sup. de rescr. & Roman. cons. 396. incipiente Quæstio est.*

In falsis autem literis tibi præsentatis in salutatione dilectus in *a* Christo filius vocabaris: cum in literis, quas aliquando tibi transmisimus, te videre poteris à nobis fratrem venerabilem adpellatum. Propter quod sic literas apostol. studeas intueri, tam in bulla, filo & charta, quam in stylo, quòd veras pro falsis, vel falsas pro veris literis modo aliquo non admittas.

[1 *Ad audientiam siquidem nostram ex literis chariß. in Christo f. n. vv. Cardula regis illustris, nec in tenore literarum suarum quas d. f. S. & capellano. n ap. Durachium direxisti, noueris peruenisse, quod cum Dominicus quondam Suaten. episcopus, qui coram eodem capellano nostro & dil f. S. subdiacono tunc in partibus illis gerentibus legationis officium fuerat, de homicidio accusatus, & in concilio apud Zammarum pontificalem resignauerat dignitatem, ad nostram olim præsentiam accessisset, à nobis rediens quasdam tibi literas præsentauit, quibus asserebat sibi à nobis pontificale officium restitutum. Tu verò literis fidem adhibens ven. f. n. G. quem Suaten. episcopum electum diceris canonicè consecrasse, ab eadem ecclesia remouisti: præfato Dominico occasione literarum suarum in ipsa ecclesia restituto. Præfatus autem rex sicut suis nobis literis intimauit, non credens suas literas de nostra conscientia emanasse, tam ipsum Dominicum quàm præfatum episcopum nostro præcepit conspectui præsentari, humiliter petens rescripto apostolico edoceri quid de ipso duceremus negotio faciendum.*

CAP. VII.

Qui per se vel per alios literas papæ falsant, excommunicati sunt cum suis fautoribus, & clerici officiis & beneficiis priuati sunt, & degradandi & tradendi curiæ seculari per quam laicus legitimè punitur. Qui verò falsis literis vtitur, si clericus est, officio & beneficio priuatur: si laicus, excommunicatus est, hoc dicit.

Idem.

AD falsariorum *b* confundendam malitiam: [1 *& j.*] De communi fratrum nostrorum consilio duximus statuendum, vt qui literis nostris vti voluerint, eas primò diligenter examinent: quoniam si falsis literis se vsos dixerint, ignoranter, eorum sera pœnitentia euitare nequibit pœnas inferius annotatas. *c* Nos enim omnes falsarios literarum nostrarum, qui per se vel alios vitium falsitatis exercent, cum fautoribus & defensoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos: statuentes vt clerici, qui falsarij fuerint deprehensi, omnibus officiis & beneficiis ecclesiasticis perpetuo sint priuati: ita quòd qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per ecclesiasticum iudicem fuerint degradati, seculari potestati tradantur, secundum constitutiones legitimas puniendi: per quam & laici, qui fuerint de falsitate conuicti, legitimè puniantur. Qui verò sub nomine nostro literis falsis vtuntur, si clerici fuerint, officiis & beneficiis ecclesiasticis spolientur: si laici, tamdiu maneant excommunicationi subiecti, donec satisfaciant competenter: ita tamen vt in istis & in illis malitia grauius, quàm negligentia puniatur. quod & de his, qui falsas literas impetrant, statuimus obseruandum.

[1 *Tam alia vice recolimus literas ap. destinasse, in quibus falsitatis modos ne quis se posset per ignorantiam excusare: meminimus plenius distinxisse. Quoniam verò nonnunquam euenit, vt falsas literas exhibentes, postquam super his fuerunt redarguti, ad excusationem suam dicant se literas huiusmodi per alios impetrasse.*]

CAP. VIII.

Non præsumitur quis falsare literas de simplici iustitia: nec punitur, si hoc comperto destiterit illis vti.

---

a *In multis exemplaribus ita: dilecto in Christo filio vocaris: Hæc clausula insolita præsumptionem falsitatis facit. Alex. cons. 46. in 3. Volum. Felin. in cap. causam 2. De testib. sup.*
b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* c *Vide l. 2. cum gloss. in ver. & discrimen. & Cy. in q. 1. C. de fi. instru.*

Idem.

ACcedens: *a* & infra. Fraternitati tuæ mandamus, quatenus si literæ apostolicæ, in quib. falsitas fuerit deprehensa, de simplici iustitia formam habeant (cum præsumi non debeat quòd pro talibus literis, quæ possunt facilè obtineri, fraudem quis commiserit falsitatis) nec literis vsus est, postquam eas falsas esse cognouit, tu ei officium, beneficiumq; restituens, ipsum super hoc vlterius non molestes.

CAP. IX.

Propter paucarum literarum rasuram in loco non suspecto, rescriptum non probatur falsum.

Idem.

EX conscientia: & infr. *b* Verùm literas ipsas, quæ redargutæ fuerant falsitatis, diligentius intuentes, nullum in eis falsitatis signum, vel suspicionis inuenimus, nisi paucarum literarum rasuras, quæ nequaquam sapientis animum in dubitationem vertere debuerunt: vnde si vobis constiterit prædictum R. obligasse se sub periculo causæ, quòd literas illas falsas esse probaret (cum quilibet ad renunciandum iuri suo liberam habeat facultatem) ipsi R. super dicta ecclesia silentium imponatis.

DE SORTILEGIIS. *c*

TITVLVS XXI.

CAP. I.

Sortilegia pro furtis inueniendis, vel diuinationibus faciendis prohibentur, & contra facientibus pœna imponitur.

Ex pœnitentiali Theodori.

IN talibus vel codicibus, aut aliis sorte futura non sunt requirenda, nec diuinationes aliquas in aliquibus rebus, quis obseruare præsumat. Qui autem contra fecerit, quadraginta dies pœniteat.

CAP. II.

Presbyter, qui per inspectionem astrolabij furta requirit, ad tempus suspenditur ab altaris ministerio. Ita communiter summatur, sed in veritate hæc summatio non est indistinctè vera, quia acrius potest puniri.

Alexand. III. *Granden.* d *patriarchæ.*

EX tuarum *e* tenore literarum accepimus, quòd V. presbyter cum quodam infami ad priuatum locum accessit, non ea intentione, vt vocaret dæmonium, sed vt inspectione astrolabij furtum cuiusdam ecclesiæ posset recuperari. Verùm licet hoc ex bono zelo & simplicitate se fecisse proponat, id tamen grauissimum fuit, & non modicam inde maculam peccati contraxit: [1 *& j.*] Mandamus, quatenus talem ei pro expiatione illius delicti pœnitentiam imponas, *f* quòd per annum & amplius, si tibi visum fuerit, eum ab altaris ministerio præcipias abstinere, & extunc liberum sit ei exercere officium sacerdotis.

[1 *Sed quoniam tutius est in dexteram quàm in sinistram, & in misericordiam quàm in seueritatem declinare: ipsum f. h. duximus remittendum, mandantes.*]

CAP. III.

Non solum electio per sortes fieri non debet, sed etiam electiones compromissariorum per sortes assumi non debent.

Honorius tertius *capitulo Lucan.* g

ECclesia *h* vestra episcopo destituta, vos conuenientes in vnum, vt de futuri tractaretis electione pon-

---

a *Cap. 1. eod. tit. in 4. compil.* b *Cap. 2. eod tit. in 4. compil.* c *Al. Sortilegiis & non male vi. tractatum Pauli Grillandi. Adde Alfonsum Castrum lib. 1. cap. 13. de iusta her. punit.* d *Al. Gradens.* e *Cap. 3. eod. tit. in 1. compilat. & post concil. Later. sub Alexan. III. p. 50. c. 6.* f *pœnam habent vetustiores Codic. & pleriq; manuscrip.* g *Lucens.*
h *Vide Felin. in c. capitulum; sup. de resc. & B. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. & ibi Caiet. ex quo intelliges cur sortes repellantur in electionibus spiritualibus.*

tificisi

tificis: vnum elegistis ex vobis per sortem, qui tres auctoritate vestra elegit, per quos vice omnium Lucan. prouideretur ecclesiæ de pastore: quorum duo tertium magistrum R. scilicet elegerunt: quòd expressè licebat eisdem, secundum traditam à vobis omnibus potestatem. Procuratoribus igitur vestris super his, in nostra præsentia constitutis, nos tali examinato processu licet nota non careat, quinimò multa reprehensione sit dignum, quòd sors in talibus interuenit: [1 & q.] Electionem celebratam de ipso ad gratiam confirmationis admittimus, sortis vsum in electionibus perpetua prohibitione damnantes.

[1 *Propter prærogatiuam enim nos & literatura magistri R. canonici, in quem vota vestra ecclesiæ vestræ præficiendum episcopum concurrerunt, & affectione, quam ad eandem habemus ecclesiam.*]

DE COLLVSIONE detegenda.

TITVLVS XXII.

CAP. I.

Accusatore desistente ab accusatione, potest iudex ex officio suo inquirere super crimine illato.

Gregorius *a vniuersis episcopis de Corin.*

SCripta fraternitatis vestræ relegẽtes, agnouimus, quòd hi, qui contra Hadrianum episcopum aliqua dixerant, modo cum eodem in amicitiam conuenissent: [1 & q.] Quia verò nunciati facinoris qualitas nos vehementer impellit, vt ea quæ audiuimus, dissimulare nullatenus debeamus, præsertim cùm accusatores & accusatum inter se fecisse gratiam indicaueritis: hoc necesse est subtilius perscrutari, ne fortè non ex charitate, sed ex præmio eorum sit concordia comparata.

[1 *Et magna nobis ad præsens facta est de eorum vnitate lætitia: sed quoniam ea quæ dicta sunt, indiscussa manere non patimur, sedis nostræ diaconum ad ea inuestiganda dirigimus.*]

CAP. II.

Desistente accusatore & accusato iudex prosequitur.

Idem.

CRimina *b* semel audita Gregorius indiscussa nullo modo prætexibat, etiam si accusatus cum accusatore in gratiam rediisset.

CAP. III.

Colludens in causa beneficiali, priuari debet beneficio.

Alexander III. *Noruicen. episcopo.*

AVdiuimus *c* vsque adeò clericorum malitiam excreuisse, vt interdum inter se collusione facta super beneficiis, quæ possident se sustineant ab aliis molestari, & postea, vt quæstioni cedatur: & iidem clerici beneficia quietè possideant, quasi nomine transactionis soluunt aliis de ipsis beneficiis annuam pensionem, vt post mortem eorum in beneficiis illis, super quibus est collusio facta, ius sibi valeant vindicare. Vnde tibi mandamus, quatenus si quos clericos tuæ iurisdictionis per collusionem huiusmodi fraudem legitimè tibi constiterit commisisse, eos beneficiis, super quibus collusum fuerit, non differas perpetuo spoliare: quia satis esse indignum, si fraus & dolus, quæ in præiudicium tui iuris, & aliorum nituntur committere, in eorum non redundarent incommodum & iacturam.

CAP. IIII.

Absolutio de criminibus illatis per collusionem facta, non impedit facultatem iterum accusandi & inquirendi de illis criminibus.

Gregorius IX. *Baren.* a *archiepiscopo, & fratri Ioseph monacho Floren.*

IN tantum clamor, qui ascendit cõtra Acherontinum *b* archiepiscopum, inualescit, quòd dissimulare ipsum vlterius sine scandalo non valemus, nec sine periculo tolerare: & infra. Licet autem sedes apost. frequentibus clamoribus excitata, inquisitionem quorundam excessuum suorum duxerit committendam, propter tergiuersationes tamen ipsius (vt dicitur) eodem cum inquisitoribus & examinatoribus colludente, necnon corruptis testibus & inquisitoribus, ac examinatoribus supradictis, non solum prædicti excessus remanserunt hactenus incorrupti, verumetiam peiora prioribus cõmittere non expauit: & infra. Discre. vestræ mandamus, quatenus si de huiusmodi collusione ac corruptione constiterit: ex integro super præmissis & aliis, alioquin super nouis duntaxat inquiratis, quæ videritis inquirenda.

DE DELICTIS PVERORVM.

TITVLVS XXIII.

CAP. I.

Impuberes præter vitium carnis delinquere possunt, puniuntur tamen mitius, quàm adulti.

Gregorius. *c*

PVeris grandiusculis peccatum nolunt attribuere quidam, nisi ab annis 14. cùm pubescere cœperint. Quod meritò crederemus, si nulla essent peccata, nisi quæ membris genitalibus admittuntur. Quis verò audeat affirmare furta, mendacia, & periuria, non esse peccata? At his plena est puerilis ætas: quamuis in eis non ita vt in maioribus punienda videantur.

CAP. II.

Puer non debet ita seuerè puniri sicut maior, nec pater ex delicto filij impuberis tenetur.

Alexander III. *Hermon. episcopo.*

REferente nobis *d* H. intelleximus, quòd cum N. filius eius decennis cum aliis pueris sagittaret, quidam nepos eiusdem H. sagitta percussus, interiit: quod idem filius eius cùm inter alios luderet, fortuito casu dicitur peregisse, propter quod abbas sancti Remigii à præfato H. secundum consuetudinem illius terræ, c solidos instantius requirebat: [1 & infrà.] Vnde quoniam *e* in pueris relinqui solet inultum, quod in aliis profectioris ætatis humanæ leges dicunt seuerius corrigendum: mandamus, quatenus si constiterit filium prædicti H. intra 14. ætatis suæ annum eundem excessum commisisse, memoratum abbatem moneas & compellas, vt ab eodem H. prædictos c. solidos propter illam *f* consuetudinem non exigat, nec ab ipso pro temporali pœna requirat.

[1 *Ad nostram audientiam appellauit.*]

DE CLERICO VEnatore. *g*

TITVLVS XXIIII.

CAP. I.

Clerico prohibetur venatio, & contrafacienti pœna imponitur. hoc dicit, cum sequen.

a Gregor. lib. 2. Registri. Ind. 11. epist. 38. ca. 77. apud Io. Diac. li. 4. c. 32. de vita Gregor. refertur conc. Lat. sub Alex. III. p. 48. c. 2. & c. 1. eod. tit. in 1. compil. b Cap. 2. eod. tit. in 1. comp. c Ca. 3. eod. tit. in 1. compilat. & post conc. Lat. sub Alex. III. p. 28. c. 12.

a Bararen. b Acherontin. al. Acherontin. c In plerisq; vulgatis, Gregor. nonus in manusc. vt plurimum, vt est impressum in veteri comp. c. 1. eod. tit. Augustino tribuitur: verum vnde sit scriptum, nondum est inuentum. d Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. e al Verum quoniam. f vllam. g Vide conc. Trid. sess. 24. de reform. ca. 12. § vestitu insuper & Bernard. Diaz in pract. crim. can. ca. 26.

Ex Concilio Aurelianen.

EPiſcopum, *a* presbyterum aut diaconum, canes aut accipitres, aut huiuſmodi ad venandum habere non licet. Quod ſi quis talium perſonarum in hac voluptate ſæpius detentus fuerit, ſi epiſcopus eſt, tribus menſibus à communione: ſi presbyter, duobus: ſi diaconus ab omni officio ſuſpendatur.

CAP. II.

Summatum eſt ſuper capitulo proximo.

Ex eodem.

OMnibus ſeruis Dei, venationes & ſyluaticas vagationes cum canibus, & accipitres aut falcones habere interdicimus.

DE CLERICO PERcuſſore.

TITVLVS XXV.

CAP. I.

Clericus ſæpe alium percutiens, & monitus non deſiſtens, deponendus eſt.

Ex concilio Agathen. *b*

SI quis aliquo gradu [ſacro] percuſſor extiterit, corripiatur à crimine: & ſi non emendauerit, deponatur.

CAP. II.

Duobus menſib. à miſſarum adminiſtratione ſuſpenditur epiſcopus, qui crudeliter aliquem fuſtigari facit.

Gregorius *Tarentino epiſcopo.*

PRæterea quoniam mulierem propter delictũ ſuum contra ordinem ſacerdotij cædi crudeliter fuſtibus deputaſti. Quam licet exinde (cum poſt octo menſes deceſſerit) minimè arbitramur fuiſſe defunctam: Tamen quia ad ordinem tuum noluiſti habere reſpectũ, duobus te menſibus ab adminiſtratione miſſarum ſtatuimus abſtinere.

CAP. III.

Non punitur clericus vt homicida, ſed fuit ipſe in conflictu pro parte violentiam repellentium, licet ibi aliqui mortui ſint, & ipſe lapides proiecit, ex quo nullum ipſe percuſſit.

Alexander III. *Lucen. epiſcopo.*

PRæſentium *c* lator, in quodam conflictu adſerit ſe fuiſſe, pro parte tamen illorum, qui violentiam repellant: in quo lapides ipſe proiecit, ſed aliquem non percuſſit. Quem nos (quia per alios illic aliqui dicuntur occiſi) à celebratione miſſarum per biennium præcipimus abſtinere. Mandamus itaque, vt ſi alia non impedierint, decurſo huiuſmodi temporis ſpacio, ad ſui officij executionem eum admittas.

CAP. IIII.

Clericus, qui fuit in conflictu, vbi aliqui fuerunt occiſi, ſine eius facto vel conſilio, de iure communi promoueri poteſt. h. d. ſecundum intellectum, qui plus placet Panormit.

Celeſtinus tertius.

COntinentia *d* literarum: [I *& infrà.*] Cùm P. acolythus cum quibuſdam ad reſiſtendum prædonibus arma ſumpſiſſet, in conflictu illo tres fuerunt ab aliis vulnerati ad mortem, ita tamen, quòd illa homicidia neq; facto eius neq; conſilio perpetrata fuerunt: & infra. Conſul. t. t. r. quòd cùm prædictum acolythum & frugem melioris vitæ tranſiuiſſe dicatis, poterit ipſe ad ſubdiaconatus ordinem promoueri, & altaris miniſterium exercere.

[I *Veſtrarum inſpecta, qua ſignificaſti nobis quod.*]

a *Cap. 1 eod tit. in 1. compil.* b *addi poteſt cap 3. vt refert. Burch. lib. 2. Decr. c. 190. & Iuo p. 6. c. 235. ſed in eo concilio nondum repertum eſt.* c *Cap. 3. eod tit. in 1. compilatione. & poſt concil. Lateran. p. 16. c. 11.* d *Cap. 1. De cler. perc. in 2. compilat.*

DE MALEDICTIS. *a*

TITVLVS XXVI.

CAP. I.

Maledicens papa puniendus eſt, vt alij deinceps deterreantur, & ipſe arceatur.

Clemens III.

INnotuit *b* nobis: & infra. Quia nobis per literas retuliſti, quòd cum I. clericus multis coram adſtantibus verba quædam in depreſſionem officij & beneficij noſtri protulit, ipſum à temeritate ſua compeſcas: Vt pœna illius aliis terrorem incutiat, ne de cætero contra Rom. eccl. in talia verba prorumpant.

CAP. II.

Hic ponitur pœna blaſphemantiũ Deum, vel aliquem ſanctum, & maximè virginem glorioſiſſimam.

Gregorius nonus.

STatuimus, *c* vt ſi quis contra Deum vel aliquem ſanctorum ſuorum, & maximè beatam virginem, linguam in blaſphemiam publicè relaxare præſumpſerit, per epiſcopum ſuum pœnæ ſubdatur inferius adnotatæ, videlicet, quòd in ſeptem diebus dominicis præ foribus eccleſiæ in manifeſto (dum aguntur miſſarum ſolennia) blaſphemus exiſtens, vltimo illorum die dominico pallium & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum, ſeptemq; *d* præcedentibus ſextis feriis in pane & aqua ieiunet, eccleſiam nullatenus ingreſſurus. Quolibet quoq; prædictorum dierum tres ſi poterit, alioquin duos reficiat pauperes, ſiue vnum. Et ſi nec ad hoc eius ſuppetant facultates: id in pœnam aliam commutetur, cui etiam ſi renuerit recipere ac peragere pœnitentiam ſupradictam, eccleſiæ interdicatur ingreſſus & in obitu eccleſiaſtica careat ſepultura. Per temporalem præterea poteſtatem coactione (ſi neceſſe fuerit) epiſcopi diœc. adhibita contra eum, blaſphemus ſi diues fuerit, quadraginta ſolidorum, alioquin triginta, ſiue viginti: & ſi ad id non ſufficiat, quinque ſolidorum vſualis monetæ pœna mulctetur, nullam in hoc miſericordiam habiturus, quod etiam inter alia communitatum ſtatuta ponatur.

DE CLERICO EXCOMMVnicato, depoſito, *e* vel interdicto miniſtrante.

TITVLVS XXVII.

CAP. I.

Clericus depoſitus celebrans, excommunicatur.

Ex canone Apoſtolorum.

SI quis epiſcopus, presbyter vel diaconus depoſitus iuſtè pro certis criminibus auſus fuerit adtrectare miniſterium ſibi dudum commiſſum, hic ab eccleſia abſcindatur.

CAP. II.

Degradatus vel ſuſpenſus celebrans, & monitus non deſiſtens, excommunicatur: & ſi nec ſic deſiſtat, per ſecularem poteſtatem ad requiſitionem eccleſiæ exilio damnatur.

Ex concilio Antiochen.

SI quis *f* presbyter aut alius clericus fuerit degradatus, aut ab officio pro certis criminibus ſuſpenſus, & ipſe per contemptum & ſuperbiam aliquid de miniſterio ſibi interdicto agere præſumpſerit, & poſtea ab epiſcopo ſuo correptus, in incœpta præſumptio-

a *In Cod. Barb. & altero manuſc. Vaticana ita: De clerico maledicto.* b *Cap. vn. eo. tit. de cleric. maled. in 2. compil.* c *Vide Bernar. Diaz in pract. crim. c. 103. Albert. de agn. aſſert. q. 27.* d *Al. ſeptem præcedentib. ſex feriis vel ſubſequentib. in pane, &c.* e *Dictio depoſito, deeſt in aliquot antiq.* f *Ca. 2. eod. tit. in 1. comp.*

ne perdu-

ne perdurauerit, modis omnibus excommunicetur: [a] & quicunque cum eo communicauerit, similiter se sciat esse excommunicatum. Similiter de clericis, laicis, vel fœminis excommunicatis obseruandum est. Quod si aliquis ista omnia contempserit, & episcopus minimè emendare potuerit, regis iudicio ad requisitionem ecclesiæ exilio damnetur.

CAP. III.

Interdictus & excommunicatus celebrans, monitus non desistens, deponitur.

Alexander III. *Londonen. episcopo.*

Clerici [b] autem, si quis à suis, aut etiam de mandato Romani pontificis ab alienis episcopis interdicti vel excommunicati ante absolutionem diuina officia celebrauerint, nisi moniti sine dilatione redierint, perpetuæ depositionis sententiam, pro ausu tantæ temeritatis incurrant.

CAP. IIII.

Excommunicati vel interdicti celebrantes deponi debent, nisi propter multitudinem mitigetur pœna.

Idem *Toletano archiepiscopo.*

Latores [c] præsentium nobis intimarunt, quòd tam ipsi, quam multi alij postquam interdicti vel excommunicati fuerint, diuina præsumpserint officia celebrare: [1 & .ſ.] Fraternitati tuæ mandamus, quatenus si lx. solummodo vel pauciores in his deliquisse constiterit, omnes in perpetuum ab officio sacerdotali deponas. Si verò multitudinem magnam in hoc peccasse cognoueris, eos, quos magis causam delicti esse cõstiterit, perpetua depositione condemnes, & alios, qui non tantum deliquerint, ab officio ad tempus suspendas, & omnibus pœnitentiam secundum discretionem tibi à Deo datam iniungas.

[1 *Quoniam verò magnam cum eis multitudinem in hoc peccasse dicebant, nec nobis quis eorum magis vel minus deliquerit, innotescere potuerit, negotium tuæ discretionis arbitrio duximus remittendum.*]

CAP. V.

Si habens notitiam excommunicationis, per solam famam celebrat, debet de rigore deponi, licet cum eo possit misericorditer dispensari hoc dicit, & est casus notabilis.

Innocentius III. *Herbipolen. capitulo.*

Illud [d] Dominus in beato Petro: & infra. Venerabilis fra. no. quondam Hildesemen. episcopus licentia non solum non obtenta, sed nec etiam postulata (ecclesia Hildesemen. relicta) Herbipolen. ecclesiam occupauit: & infra. Vnde Magdeburgen. episcopo [e] dedimus in mandatis, vt (cùm factum ipsum non posset in partibus illis non esse notorium) nisi dictus episcopus intra xx. dies ab Herbipolen. ecclesiæ administratione cessaret, cum excommunicatum publicè nunciaret. qud idem Magdeburgen. studuit adimplere: & infra. Ipse verò episcopus, in nostra postmodum præsentia constitutus, etsi suum recognosceret & confiteretur excessum, & non iudicium, sed misericordiam postularet: hoc tamen inter alia in sua excusatione proposuit, quòd cùm dictus Magdeburgen. non esset ordinarius iudex eius non crediderat, quòd monitione non præmissa auctoritate delegata posset procedere contra ipsum, aut sententiam in eum aliquam promulgare. Vnde cùm nec ante factum monitorias, nec post literas ab eo aliquas accepisset, peccare non credidit, si diuina officia quantumcunque solenniter celebrauit, præsertim cum ei non nisi per famam de sententia contra eum prolata constaret: [1 & .ſ.] Licet autem in hoc non videatur omnino culpabilis extitisse: quia tamen in dubiis via est eligenda tutior, etsi delata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quàm sacramenta ecclesiastica pertractare. Illud autem quod sub spe veniæ diuina sibi fecit (postquam se à nobis excommunicatum nouerat) celebrari, & communioni fidelium ingessit se, potius contra eum facere credimus, quàm pro eo, cùm sub fiducia pœnitentiæ non debuerat deliquisse, & excommunicato non vitare, multo magis, quàm non [a] vitare periculosum existat. non vitare siquidem, cum in eo sit, excommunicatus sine delicto non potest: sed cum ex aliis pendeat, sine suo delicto poterit non vitari: & infra. Cum eo misericordiam facientes, pœnam, quam canon minatur his, qui post excommunicationem diuina præsumpserint officia celebrare, vel se celebrationi ingesserint diuinorum, ei non duximus infligendam.

[1 *Quod autem postquam se nouit excommunicatum, à nobis omnia diuina sibi fecit officia celebrari, & fidelium communioni ingessit se frequẽter, id non in contemptum sed. apost. vel etiam tanti sacramenti, sed sub spe venia asserit se fecisse, ne videlicet induresceret amplius, & in diuinis eius animus diutius proteruiret, vel prosterneretur, si nunquam diuinis officiis interesset: licet in diebus solennibus se nunquam celebrationi diuinorum ingesserit, & cum paucis in angulo alicuius ecclesiæ occultè non festiuis dieb. diuina sibi fecerit interdum officia celebrari.*]

CAP. VI.

Excommunicatus celebrans, à beneficio deponitur.

Idem *Bisuntin. archiepiscopo.*

Fraternitati [b] tuæ: & infra. Presbyteros autem & alios clericos, qui pro suis excessibus, à te nexibus anathematis canonicè innodati præsumpserunt vel præsumunt officia celebrare diuina, rationabiliter poteris omnibus beneficiis ecclesiasticis spoliare.

CAP. VII.

Collatio beneficij excommunicato facta non tenet, & scienter talib. conferens, à beneficiorum collatione suspenditur.

Idem *decano & priori Colonien.*

Postulastis [c] per sedem apost. edoceri: & inf. Consul. vestræ respon. quod cum excommunicatis communicare non debeat: & clericis excommunicationis vinculo innodatis, ecclesiastica beneficia cõferri non possunt, nec illi valent ea retinere licitè, nisi forsitan cum eis fuerit misericorditer dispensatum cum ea non fuerint canonicè consecuti. Illi verò, qui scienter illa beneficia talibus contulerunt, tamdiu debent à beneficiorum collatione suspendi, donec super hoc veniam consequi mereantur, vt puniantur in hoc, in quo delinquere præsumpserunt.

Celebrans in loco interdicto si est clericus secularis, beneficiis priuatur: si monachus, in arctius monasterium detruditur. h. d.

Quæsiuistis [d] præterea qualiter puniri debeant clerici, monachi vel moniales ecclesiarũ conuentualium, qui post latam interdicti sententiam in locis suppositis interdicto præsumpserũt hactenus, & adhuc etiam non verentur diuina officia celebrare, quamuis propter hoc sint excommunicationis vinculo innodati. Ad hoc breuiter respondemus, quod clerici, qui talia præsumpserunt, sunt ecclesiasticis beneficiis spoliandi: monachi verò vel moniales in arctioribus monasteriis ad peragendam pœnitentiam detrudendi.

---

a *Vid. l. 1. C. de superexac. li. 10. & l. Papinianus § meminisse. ff. de inoff. test.* b *Cap. 3. eod. tit. in 1. compilat. & post concil. Lat. 3. sub Alex. III. part. 26. ca. 10.* c *Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & post conc. Lat. part. 59. ca. 51. vide Bernard. Diaz in pract. crim. can. cap. 28.* d *Cap. 1. eod. tit. in 3. compilat. Alia pars huius decret. est in c. Illud Dominus, sup. de maior. & obed.* e *In vet. comp. legitur archiepiscopo: sed in Gregorianis legitur, episcopo.*

a *Vid. Nauarrum in Manuali de horis Canon. c. 2. c. 14. inter ambos.* b *Ca. 2. eod. tit. in 3. compilat. Bernar. in pr. crim. can. c. 28.* c *Ca. 3. eod. tit. in 3. compilat.* d *Vide quæ sunt sancita c. in qui § in verò. & cap. vlt. de sent. excom. in 6.*

CAP. VIII.

Valet collatio beneficij ei facta, qui prius fuit excommunicatus, sed absolutus tempore collationis.

Idem *decano & subdiacono* a *Pictauen. & magistro P. cano. Petragoricen.*

PRopoſuit *b* coram nobis magiſter P. clericus epiſcopi Tuſculanen. quod G. ſanctæ Mariæ in porticu diaco. cardin. in partibus illis apoſtol. ſed. legationis fungente officio: quidam de Lemouicinio ei humiliter ſupplicarunt, vt eorum eccleſiam, quæ debito fraudabatur clericorum ſeruitio, ordinaret: pro ſe ac magiſtro eodem preces ſpecialiter porrigentes. Ipſe verò Lemouicen. ciuitatem ingreſſus, canonicos monuit, vt illos reciperent in ſocios & in fratres: maximè cum præbendæ v. vel iiij. ab vltima ipſius eccleſiæ ordinatione vacaſſent quibus poſt petitas & conceſſas deliberationis inducias non curantibus reſpondere, de præbenda Lemouicen. cardin. prædictus eoſdem clericos inueſtiuit: [1 &. ſ.] Cùm autem dictus magiſter & Lemouicen. pœnitentiarius in noſtra fuiſſent præſentia conſtituti, & acta iudicij inſpici fecerimus diligenter, per pœnitentiarij teſtes intelleximus, quod Lemouicen. epiſcopus pluribus annis antequàm idem magiſter inueſtitus fuerit, clericos Burgen. caſtri Lemouicen. & eundem P. nominatim (quem eorum dicebant conſiliarium & fautorem) vinculo excõmunicationis aſtrinxit. Per teſtes verò magiſtri P. probatur, quòd etſi dictus epiſcopus in Burgen. & eorum fautores tam clericos, quàm laicos Lemouicen. excommunicationis ſententiam protuliſſet, eos tamen per tres annos abſoluit antequam dictus magiſter fuit inueſtitus: [2 *& inf.*] Et quia idem epiſcopus dicto magiſtro communicauit poſtea in eccleſia & in menſa: [3 *& ſ.*] Quia verò ſæpe dictum magiſtrum inueſtituræ ſuæ tempore à præfato epiſcopo extitiſſe excommunicatum dictus pœnitentiarius (ſicut obtulerat) non probauit, cùm ex aduerſo de abſolutione & communione dicti epiſcopi fuerit facta fides: quod per dictum legatum de memorato magiſtro factum eſt, per definitiuam ſententiam duximus approbandum.

[1 *Si verò probaret ipſum excommunicatum tunc temporis extitiſſe, non poſtponerent, quod de ipſo factum fuerat, reuocare, qui mandatum ap. ſed. exſequentes vtriuſq; partis confeſſionib. & allegationibus intellectis, eandem cauſam ſufficienter inſtructam, ad noſtrum remiſerunt examen.*]

[2 *Quibuſdam presbyteris vſq; ad certum tempus in excommunicatione retentis, qui contra ſententiam interdicti præſumpſerant celebrare*]

[3 *His igitur quæ vtraq; pars propoſuit intellectis.*]

CAP. IX.

Suſpenſus vel excommunicatus ignoranter celebrando nulla indiget diſpenſatione reſpectu irregularitatis, aliàs ſecus.

Gregorius IX. *I. & I. canonicis Pragenſibus.* c

APoſtolicæ ſed. & infr. Verùm quia tempore ſuſpenſionis ignari celebraſtis diuina, vos reddit ignorantia probabilis excuſatos. Cæterùm ſi fortè ignorantia craſſa & ſupina aut erronea fuerit, propter quod diſpenſationis gratia egeatis, eam vobis de benignitate apoſtol. indulgemus.

CAP. X.

Excommunicatus minori celebrans non eſt irregularis, ſed peccat, & poteſt eligere, & ea, quæ ſunt iuriſdictionis exercere, licet non eligi: & ſi confert ſacramenta, licet peccet, tamen collatio tenet & ſuum habet effectum.

a *al. ſubdecano.* b *Cap. vn. eodem titul. in 4. compil.* c *Hic titul. ex manuſcr. reſtitutus eſt: vulgati diſſentiunt, al. ita: Gregor. I X. I. & A. Canon. Pragen.*

Idem.

SI celebrat *a* minori excommunicatione ligatus: licet grauiter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrit, nec eligere prohibetur, vel ea, quæ ratione iuriſdictionis ſibi competunt exercere. Si tamen ſcienter talis electus fuerit, eius electio eſt irritãda, pro eo quod ad ſuſceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à ſanctis patribus eſt priuatus. Peccat autem conferendo eccleſiaſtica ſacramenta: ſed ab eo collata, virtutis non carent effectu, cùm non videatur à collatione, ſed participatione ſacramentorum (quæ in ſola conſiſtit perceptione) remotus. Dummodo non in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ, videlicet contra prohibitionem ſuperioris, communioni excommunicatorum pertinaciter ſe ingeſſerit: in quo caſu eſt anathemate feriendus.

DE CLERICO *b* NON ORdinato miniſtrante.

TITVLVS XXVIII.

CAP. I.

Clericus miniſtrans in pertinentibus ad ordinem, quem non habet, deponendus eſt, & amplius non ordinandus.

Hormiſda papa. *c*

SI quis *d* baptizauerit aut aliquod diuinum officium exercuerit, non ordinatus, propter temeritatẽ abiiciatur de eccleſia, & nunquam ordinetur.

CAP. II.

Diaconus miſſam celebrans ad ſacerdotium non promouetur: & à diaconatu ſuſpenditur ad tempus: ſed in beneficio poterit ad tempus diſpenſari.

Vrbanus III. *Legion.* e *epiſcopo.*

EX literis tuæ *f* fraternitatis innotuit nobis, quod I. diaconus cùm non impoſuiſſes ei manum, miſſarum celebrationem vſurpare præſumpſit: [1 *& ſ.*] Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ad ſacerdotis officium non poterit promoueri, à diaconatu quoque biennio vel triennio pro tua maneat prouiſione ſuſpenſus. De beneficio autem miſericorditer agatur cum eo: ne ſuſtentatione priuatus, ad ſeculi negotia reuertatur. Vt autem ſecurius ei poſſis hanc miſericordiam facere, de agenda pœnitentia diligentem *g* circa eum curam non deſinas exhibere: ſalubrius autem ſibi abſque dubio prouidebit, ſi ad regularem vitam ſe duxerit transferendum.

[1 *Poſtmodum verò domino aſpirante, rediit ad ſeipſum: & proprium cognoſcens exceſſum, in tanto ſibi periculo conſuli humiliter poſtulauit: quia igitur ſuper hoc tua nos duxit f. conſulendos, literis præſentibus.*]

DE CLERICO PER SALtum promoto.

TITVLVS XXIX.

CAP. I.

Qui ignoranter per ſaltum de ſubdiacono fit presbyter, poſt pœnitentiam in diaconum ordinatur; & poſtea poteſt ſecum in ſacerdotio diſpenſari.

a *Vide Couarr. in c. alma mater de ſent. exc. lib. 6. & 8. Theologos 4. ſent. diſt. 18. & ſeq. & ſummiſtas verbo excommunicatio.* b *In 7. manuſc. de non ordinato miniſtrante.* c *al. Honorius.* d *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. vide Bernar. Diaz in practic. crimina. can. ca. 12.* e *Legion al. Lingen.* f *Cap. 2. eod. titul. in 1. compil. & poſt conc. Later. ſub Alex. III. par. 50 c. 63.* g *diligenter.*

Innocentius III. *Bonon. episcopo.*

TVæ literæ *a* continebant, quòd (sicut ex relatione quorundam receperas) P. presbyter diaconus ordine prætermisso, se fecit ad sacerdotij ordinem promoueri. Ipse tibi quoq; secretò confessus est, se pro certo nescire, si res taliter se haberet, sed ex quo boni viri hoc adserebant, inter quos fuerat conuersatus: credebat assertioni eorum, eo quòd tempore, quo ordines inferiores susceperat, inter annos discretionis fuerat constitutus: [1 & f.] Mandamus, quatenus condignam pœnitentiam pro huiusmodi negligentia iniungas eidem: qua peracta (quia non intelligitur iteratum, quod factum esse nescitur) ipsum in diaconum ordinare procures, & sic de misericordia eundem ministrare permittas in ordine sacerdotis.

[1 *Tu igitur ipsum ad apost. sed. transmittens, nobis supplicasti humiliter, vt cum eo misericorditer agere dignaremur. Nos igitur eius miseria condolentes, f. t. per apost sed.*]

DE EO QVI FVRTIVE ORdinem suscepit. *b*

TITVLVS XXX.

CAP. I.

Qui furtiuè recipit ordinem, si contra hoc facientes lata erat excommunicatio, sine dispensatione papæ, in sic suscepto ministrare, vel ad superiorem ascendere non potest: sed si excommunicatio lata non erat, episcopus & abbas potuerunt dispensare. hoc dicit, cum duobus sequentibus.

Alexander III. *Lingonen. episcopo.* *c*

VEniens ad nos P. nobis *d* exposuit se furtiuè ordinem diacon. suscepisse. Vnde f. t. respond. quòd si non fuit à te vel ab aliquo archidiaconorum, vel prælatorum tuorum sub anathematis interminatione prohibitus, tu ipse in promotione ipsius ad sacerdotale officium condigna satisfactione imposita (nisi alia impediant) pro arbitrio tuo dispenses. Si verò interminatio anathematis super hoc facta est, moneas eum, vt in aliquo monasterio seu canonia habitum suscipiat regularem: cui, ex quo in habitu illo aliquanto tempore fuerit laudabiliter conuersatus, poteris misericorditer prouidere: alioquin nulla ratione concedimus eum ad sacerdotalem ordinem promoueri.

CAP. II.

Summatum est supra capitulo proximo.

Celestinus III. *e*

CVm H. lator *f* præsentium sicut nobis sua quæstione monstrauit, ad tuam (ordinationis causa) præsentiam accessisset, iuxta consuetudinem patriæ sibi quatuor minores ordines contulisti: quibus non contentus, subdiaconatum temerario ausu recepit. Quia verò idem clericus in hoc facto multum excessit: Mandamus, quatenus eum in minoribus duntaxat ordinibus celebrare permittas. Si verò domum religionis intrauerit, & vita mores eius exegerint, abbas (si voluerit) in aliis poterit ordinibus dispensare.

CAP. III.

Summatum est supra cap. 1.

Idem.

INnotuit nobis, *g* quòd G. clericus & alij duo de dioecesi tua ad G. quondam Segunt. episcopum, vt ordines reciperent ab eo, accesserunt. Cumque ab eodem episcopo sub excommunicationis sententia fuisset inhibitum, ne quis se ad duos ordines suscipiendos ingereret, prædicti clerici nihilominus subdiaconatus & diaconatus ordinem clandestine susceperunt: [1 & f.] Consul. tuæ taliter respond. quòd ordinati in susceptis ordinibus de iuris rigore ministrare non debent. Verùm, tametsi ad religionem aliquam voluerint se transferre, & peracta pœnitentia pro arbitrio tuo eis iniuncta, ibidem laudabiliter fuerint conuersati, processu temporis *a* cum eis poteris de nostra licentia dispensare, vt postmodum susceptorum ordinum executione lætentur.

[1 *Quia igitur quid tibi agendum sit pro his nos duxit tua f. consulendos.*]

DE EXCESSIBVS PRAELAtorum & subditorum.

TITVLVS XXXI.

CAP. I.

Monet prælatos abstinere à grauaminibus subditorum, & aliqua enumerat, & geminatam pœnam imponit contra facientibus.

Alexander III.

PEruenit *b* ad audientiam nostram: [1 & f.] Cùm autem presbyteros, qui filios & fratres benignè ac fraterna debeatis charitate fouere: Mandamus, quatenus in eos tallias & exactiones indebitas exercere nullatenus præsumatis, nec de cætero irrationabiliter grauetis, vel inhoneste tractetis eosdem, aut sine iudicio capituli suspendere, vel eorum ecclesias interdicto subiicere attenteris, neq; duas ecclesias, quarum vnam sufficere videbitis, permittatis illos tenere, nec aliquem excommunicare sine ordine iudiciario præsumatis. Scituri pro certo, quòd si huiusmodi rumores de vobis iterum ad aures nostras peruenerint, pro tantis excessibus vos taliter puniemus, quod timore pœnæ vestræ cæteri à similibus abstinebunt. *c*

[1 *Vnde si verum est, miramur plurimum: & aduersus vos de iure mouemur quod in presbyteros, qui sunt in vestra iurisdictione constituti singulis annis, quasi in seruos mercenarios talliam facitis, quibus nisi ad voluntatem vestram pecuniam soluerint, diuinum officium interdicitis, & eos viliter & inhonestè interim tractatis, quod ipsos laicis despicabiles redditis. ideo si hæc vera sunt, graui debetis vltione feriri.*]

CAP. II.

Non potest episcopus sine causa ecclesiam alteri subiectam ab illius subiectione & obsequiis liberare.

Idem *Cantuariensi archiepiscopo.*

AD hæc, *d* quoniam episcopus plures ecclesias à consuetudine & obsequio archidiaconorum liberas constituit & immunes, per quod reditus deminuit eorundem: Mandamus quatenus factum episcopi super hoc corrigas & emendes, & ita prouideas, quod præfatis archidiaconis consuetudines, quas presbyteri in ecclesiis suorum archidiaconatuum debent, plenariè conseruentur: & illis debitam reuerentiam exhibeant & honorem.

CAP. III.

Habens subiectionem seu collationem beneficij, illud pro suo vsu retinere non potest, seu sibi conferre.

Idem *Exonten. episcopo.*

AD aures *e* nostras peruenit, quòd quidam archidiaconi tui se in ecclesias, quæ in suis archidiaconatibus vacant, auctoritate propria intrudere non ve-

a *Cap. vn. eod. titul. in 3. compilat.* b *Quid sit ordinem furtiuè suscipere, præter Panormitanum & alios hic, tradit Hostiensis in summa eod. tit. & Bernard. Diaz in pract. crim. can. cap. 21.* c *Lingonen. al. Liuonien.* d *Cap. vn. eod. tit. in 1. compilat. & post concil. Lateran. sub Alexand. III. p. 26. c. 9.* e *Clemens III.* f *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* g *Cap. 2. eod. tit. in 2. compilat. vide allegata in præced. cap. hoc eod. tit. & concil. Trident. sess. 23. de reform. cap. 1. 13. & 14.*

a *temporum.* b *Cap. 1. eod. tit. in 1 compil* c *Vide l. 2. in prin. C. ad l. Iul. repe. & instit. de exc. § hodie autem. in fin.* d *Cap. 2. eodem titul. in 1. compilatione. & post conc. Lat. p. 24. cap. 4.* e *Cap. 3. eod. tit. in 1. comp. & post concil. Lateran. sub Alexan. III. part. 24. cap. 3.*

tentur: [1 *& infrà.*] Mandamus, quatenus eos, qui tali modo ecclesias occupant vel occupatas detinēt, ad easdem dimittēdas censura ecclesiastica compellas, & easdem ecclesias de personis idoneis ordinans, præfatos archidiaconos, pro tanta præsumptione debita cures animaduersione punire.

[1 *Et sic ipsas ecclesias detinere non erubescunt. Attendentes itaq; absonum & omni rationi contrariū tantæ præsumptionis excessum, nec volentes incorrectū relinquere f. t. per ap. sc.*]

CAP. IIII.

Contra naturam incontinentes, si sunt clerici, deponuntur & in monasterio detruduntur: si laici, excommunicantur.

Idem *in concilio Lateranen.* a

CLerici: & infrà. Quicunq; illa incontinentia, quæ contra naturam est, propter quam ira Dei venit in filios diffidentiæ, & quinque ciuitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint, deiiciantur à clero, vel ad agendam pœnitentiam in monasteriis detrudantur. Si laici, excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.

CAP. V.

Subditus non tenetur parere superiori aliquid exigenti vel præcipienti, contra tenorem sui priuilegij.

Idem.

SAnè si episcopi b aliquid ab abbatibus, præter debitam obedientiam contra libertatem ordinis à piæ. mo. & à nobis indultam exigunt, liberum sit abbatibus auctoritate apost. quod petitur denegare.

CAP. VI.

Vicarius ecclesiæ vsurpans sibi ipsius ecclesiæ personatum contra præstitum iuramentum, ad officij sui executionem admitti non debet.

Idem *Noruicen. episcopo*

ILlud c etiam de vicariis, qui personis fide & sacramento obligati sunt, duximus statuendum, quod si personatum sibi falso assumentes, contra personas se erexerint, & super hoc in iure confessi fuerint vel conuicti, decætero in eodem episcopatu ad officij sui executionem nullatenus admittantur.

CAP. VII.

Excommunicatio lata contra subditum: quia non paret contra privilegium sibi à superiori concessum non tenet.

Clemens III.

CVm d ad quorundam: [1 *& i.*] Ideoque di. v. apostol. auctoritate concedimus, vt si ecclesiarum prælati numerum euectionis & personarum in Lateranen. concilio constitutum, cùm ecclesias visitant, excedere fortè præsumpserint & pro illis procurationem exegerint, liberum sit vobis auctoritate apostolica denegare: & si propter ecclesias vestras vel clericos aliquam sententiam promulgauerint: ipsam decernimus non tenere.

[1 *Malitiam coercendam in concilio fuerit Lateranen. multa deliberatione statutum, vt archiepiscopi, episcopi, archidiaconi, archipresbyteri, & decani certum euectionis numerū, & personarum in ecclesiarum visitationibus non excedant: quia sicut audiuimus quidam ex prædictis personis id in ecclesiis vestris nequaquam obseruant, super hoc commoditati vestræ attentius duximus salubriter prouidendum.*]

CAP. VIII.

Prælatus inferior citra episcopum, non potest suam ecclesiam, vel sibi subiectum alteri vnire sine episcopi consensu, etiam metropolitani auctoritate interueniente. h. d. & est casus multum allegabilis.

Celestinus III. *Faustino episcopo.* e

SIcut vnire episcopatus, atq; potestati subiicere alienæ, ad summum pontificem pertinere dignoscitur: ita episcopi est ecclesiarum suæ diœcesis vnio & subiectio earundem. Cùm itaq; prior Graden. monasterium suum, quod est in tua diœcesi & de tuo debet ordinari consensu, monasterio de Accato a (tuo assensu minimè requisito) subiecerit siue vnierit: quod fecit te inconsulto, tibi liceat, auctoritate nostra (sicut iustum fuerit) infirmare. Non obstante assensu vel confirmatione, quam metropolitan⁹ interposuisse proponitur, cùm in diœcesi sui suffraganei absque ipsius assensu non debeat aliquid contra constitutiones canonicas attentare, nos quoq; id decernimus irritandum.

CAP. IX.

Suspendi debet clericus, qui de suo crimine publicè gloriatur.

Innocentius III. *archipresbytero sancti Andreæ de Pal.* b

QVàm sit, c graue crimen in clericis cùm malefecerint gloriari, nullus sanæ mentis ignorat. Accepimus sanè quòd cum R. Deserien. P. filiam suam cuidam I. nomine tradiderit in vxorem: P. diaconus non erubuit publicè d confiteri se mulierem prædictam carnaliter cognouisse: vnde factum est, quòd vir ad propria eam remitteret, cui fuerat matrimonialiter copulata. Ideoq; mandamus, quatenus si tibi constiterit de præmissis, appella. cessan. præfatum clericum ab officio & beneficio suspēdere non postponas, compellans virum, vt vxorem suam recipiat, eiq; (sicut iustum est) officium exhibeat maritale.

CAP. X.

Clericus auctoritatem vel consilium directè vel indirectè homicidio præstans, irregularis efficitur.

Idem *episcopo Hipponen.* e *& abbati de Toleto, visitatoribus Lombardiæ.*

EX literis vestris f accepimus, quòd cùm ad Albiganensem ecclesiam vnà cum Pisano archiepiscopo tunc episcopo Vercellen. accessissetis, visitationis officium impleturi: Albiganensis episcopus inter cætera, quæ proposita fuerant contra ipsum, ore proprio est confessus, quòd cùm quidam in villa quadam ad eius g iurisdictionem spectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens, quòd candentis ferri iudicio se purgaret, & vt suspendio puniretur si deficeret in eodem: dictus episcopus requisiuit à iudice, quid super hoc videretur eidem: & cum iudex respondisset vt fieret sicut fur ipse dixerat, ferrum candens in ipsius præsentia episcopi est allatum: quod cùm accepisset fur ille combustus est: vnde iudex pauefactus quid sibi super hoc videretur, consuluit episcopum memoratum. Qui respondit, quòd si fur sic euaderet, malum esset: quanquam affirmet se verbis talibus vsum fuisse. Auditis quantus est clamor populi, omnes dicunt, malum est si sic euaserit impunitus. & sic episcopus & iudex villam ipsam cū multitudine sunt ingressi, in quorum præsentia prædictus fur est suspensus: propter quod ipsum cum literis vestris ad sedem apostolicam destinastis: sed idem nihil super his proposuit coram nobis, nec literas vestras vidimus, licet idem se nobis illas asserat præsentasse. quinimo h cùm dictus archiepiscopus ad sedem apostolicam accessit, qui nobis huiusmodi rei seriem plenariè indicauit, idem episcopus à nostra discessit præsentia, & perquisitus non potuit inueniri. Nos autē quia idem episcopus non solum in iudicio i candentis ferri, verumetiam in furis suspendio

a *Idem scil. Alexan. III. in concil. Lat. cap. 11. & 12. tit. de cohab. cler. & mul. in 1. compil.* b *Cap. 1. eod. tit. in 1. compilat.* c *Cap. 1. tit. de iureiur. in 2. compil. & post conc. Lat. sub Alexand. III. p. 39. c. 2.* d *Cap. 3. eod. tit. in 2. comp. Vide citatos in c. cum ex offi. ij sup. de præscr.* e *Fauentin, habet vetus comp.*

a *Atrerato. al. Aterato.* b *Pallu. al. Pollian.* c *Cap. 2. eod. tit. in 3. compilat.* d *profiteri.* e *Ypor. & abbati de Tileco.* f *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.* g *illius.* h *al. ita: quinimo statim cum, &c.* i *Cur iudicium ferri candentis sit illicitum, tradit luculenter S. Thom. 2. 2 q. 95. art. 8. ad 3. arg.*

pendio grauiter noscitur deliquisse, cum his non tantum auctoritatem præstiterit, verumetiam præsentiam exhibuerit corporalem, ipsum indignum altaris ministerio reputamus. Cùm igitur pontificale officium sine altaris ministerio non valeat adimpleri: mandamus, quatenus vt episcopatui cedat moneatis eundem, alioquin ipsum ab Albiganen. ecclesia amouentes, faciatis eidem per electionem canonicam de persona idonea prouideri.

CAP. XI.

Collatio beneficij facta indigno occulta cassari debet, & conferens secundo ante cassationem prima collationis priuari debet vice potestate conferendi.

Idem *archiepiscopo, & maioris monasterij & sancti Iuliani abbatibus Turonen.*

INter dilectos filios B. & P. *a* canonicos Pictauen. super succentoria Pictauen. ecclesiæ quæstione suborta, vtroque asserente succentoriam ipsam se per Pictauen. cantorem (ad quem eius donatio pertinebat) canonicè assecutum: [& infra.] Nos igitur attestationibus vtriusq; partis inspectis, inuenimus esse probatum eundem P. publicum aleatorem esse, ac vsurarium manifestum, *b* vtpote qui vndecim denarios pro duodecim mutuauerat in ludo. vnde licet ad palliandum tantæ præsumptionis excessum proposuerit, quod hoc fecerit iuxta consuetudinem Gallicorum clericorum, qua ferè vniue si clerici mutuant sic frequenter & ludunt: nos tamen, qui ex officij nostri debito pestes huiusmodi extirpare proponimus, atque ludos voluptuosos (occasione quorum sub quadam curialitatis imagine ad dissolutionis materiam deuenitur) penitus improbamus, excusationem prædictam, quæ per prauam consuetudinem (quæ corruptela dicenda est) palliatur, friuolam reputantes, cùm in illis magis plectibilis sit offensa, per quos ad excusandas excusationes in culpis, delinquendi auctoritas vsurpatur: quod circa eundem P. de succentoria factum esse dignoscitur, propter indignitatem & vtilitatem ipsius duximus irritandum. cùm personis vilibus & indignis portæ dignitatis patere non debeant, iuxta legitimas sanctiones. Præterea contra præfatum B. fuit manifestè [per *c* testes] probatum, quòd de conscientia iudicum vltima clausula inserta non fuerat in literis eorundem sicut in ipsorum depositionibus exprimitur euidenter: & infra. Vnde pars altera proponebat, quod cùm prædictus B. scienter vsus fuerit literis sic falsatis, debeat tanquam falsarius omnino repelli. Verum nos attendentes, quod etsi constaret, quod dicta clausula literis illis fuisset apposita, præter conscientiam iudicum *d* prædictorum, quia tamen fides facta nobis non fuit, quòd dictus B. illam clausulam apposuerit, vel procurauerit, vt ab alio poneretur: vel etiam, quod scienter vsus fuerit literis sic falsatis, ab huiusmodi falsitatis obiectu eundem duximus absoluendum, maximè cum postquam sibi hoc obiectum fuit, prætermiserit vti eis: & infra. Cùm igitur per depositiones duorum testium nobis constiterit, *e* quòd concessio P. facta præcesserit, quanquam propter indignitatem eiusdem meruit reprobari, concessionem postmodum B. factam irritam decernimus & inanem. Quia vero cantor adeò inhonestum se habuit in hoc facto, vt prima donatione non reprobata, secundam facere attentauerit, & dignum sit, vt in eo quis puniatur, in quo visus est deliquisse: in hoc eius duximus varietatis inconstantiam puniendam vt concedendi succentoriam ipsam hac vice nullam habeat facultatem: præsentium vobis auctoritate mandantes, concedimus quatenus eadem auctoritate nostra suffulti, personæ idoneæ assignetis.

CAP. XII.

Cognoscere de causa matrimoniali, item pœnitentias publicas & indulgentias concedere, spectat ad dignitatem episcopalem. Vnde inferior prælatus de his se intromittere non debet, nisi ei competat de iure speciali.

Idem *in concilio generali.* a

ACcedentibus ad nos de diuersis mundi partibus episcoporum querelis intelleximus, graues & grandes quorundam abbatum excessus, qui suis finibus non contenti, manus ad ea, quæ sunt episcopalis dignitatis, extendunt: de causis matrimonialibus cognoscendo, iniungendo publicas pœnitentias, concedendo etiam indulgentiarum literas, & similia præsumendo, vnde contingit interdum, quòd vilescit episcopalis auctoritas apud multos. Volentes igitur in his & episcoporum dignitati, & abbatum prouidere saluti, præsenti decreto firmiter prohibemus, ne quis abbatum ad talia se præsumat extendere, si proprium volueris periculum euitare, nisi forsan quisquam eorum speciali concessione, vel alia legitima causa super huiusmodi valeat se tueri.

CAP. XIII.

Ad reuelandum peccatorem, siue peccatum in pœnitentia confessum, sacerdos compelli non potest.

Honorius III. *P. ti. Pudentianæ* b *presbytero Cardinali.*

DIlectus filius Ioannes presbyter exposuit *c* conquerendo, quòd rectores fraternitatis vrbis ipsum ad reuelandum fures, & quod super quodam furto, sibi tanquam sacerdoti fuerat reuelatum, vel ad satisfaciẽdum exinde damnum passo arctare nitẽtes, in eum (nisi alterum præmissorum efficeret:) tulerunt sententiam interdicti. Quia igitur perniciosum esset prædictũ presbyterum sibi taliter credita reuelare, ac cogi ad id quod nõ rapuit, exoluẽdum: Dis.t. mandamus quatenus præfatos rectores coram te conueniens iniungas eisdem, vt à memorati presbyteri grauamine penitus conquiescant.

CAP. XIIII.

Priuati homines regulariter nequeunt constituere collegium, & habere signa collegij, nisi eis aliter concedatur.

Idem *præposito R. & I. archidiacono Suessionen.*

DIlecta in Christo filia abbatissa Iotrenen. nobis insinuare curauit, quòd cùm presbyteri & clerici Iotrenen. ecclesiæ Meldensis diœcesis, non consueuerint proprium habere sigillum, nec sint vnũ corpus ita, quod capitulum *d* appellaretur, nihilominus contra voluntatem ipsius (quæ ipsorum caput est & patrona) sigillum habere contendunt: [1 *& infrà.*] Dis.v mandamus, quatenus si vobis constiterit ita esse, dictis presbyteris & clericis auctoritate nostra inhibeatis expresse, ne præsumant vel de nouo fabricare sigillum, vel vti eo si forte nouiter fuerit fabricatum.

[1 *In ipsius præiudicium & grauamen, quare id eis à nobis petiit inhiberi. Quia verò nobis non constitit de præmissis.*]

CAP. XV.

Qui contra iuramentum negat prælatum dominum suum, vel coram iudice seculari de ipso conqueritur, vel ipsum inuadit, deponi debet.

---

a *Cap. 4 eodem titul. in 3. compil.* b *Vide c. quoniam in omnibus sup. de vsur. & Bernard cap. 82.* c *Hæ duæ voces per testes, desunt in antiquis exemplaribus. absunt etiam à veteri compilat. & omnibus Vaticanis.* d *vox, prædictorum, deest in antiquioribus codic.* e *Vide l. vbi numerus. C. de testibus.*

a *Idem scilicet Innocentius III. in concil. generali cap 60. & ca. vn. eod. tit. in 4. compilat.* b *pro Prudentianæ repositum est Pudentianæ, vt supr. c. 35. de electione.* c *Vide can. omnis infr. de pœn. & remiss.* d *appellentur.*

Idem *a S. Auberti archidia. abbati de Annona, & præposito Cameracen.*

GRauem & dolore non vacuam: [1 & *j.*] Dis. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit archidiaconum semel, & secundo contra fidem homagij præstiti ac debitam reuerentiam, episcopum suum esse dominum negasse, vel in foro seculari deposuisse, *b* contra eum super rebus spiritualibus quæstionum, aut tam inuatori episcopi & sociorum eius, quàm fratri eius vel *c* complicibus suis causam vel consilium præbuisse: ipsum tanquam membrum putridum ab Ambian. ecclesia perpetuò abscindatis, beneficia sua facientes personis idoneis per illos, ad quos donatio pertinet adsignari.

[1 *Ac toti clero contumeliarum aculeis circumfertam recepimus quæstionem: quod cum ven. f. n. Ambianen. episcopus quoddam beneficium vacans quod altare dicitur cuidam idoneo prout ad se spectare credebat, absente archidiacono Ambian. contulisset: Idem archidiaconus stipatus caterua fratris sui & quorundam aliorum, accedens ad episcopum memoratum, & proponens quod ei iniuriatus fuerat super hoc, institit apud eum vt sine causæ cognitione à beneficio ipso prorsus amoueretur ab eo institutus.*

CAP. XVI.

Ponit xv. grauamina illata religiosis, à quibus præcipit prælatos abstinere.

Gregorius IX. *vniuersis ecclesiarum prælatis.*

NImis iniqua: & infra. Cùm religiosi viri abnegantes salubriter semetipsos, elegerint in paupertate Christo pauperi ad placitum famulari, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes: non desunt plerique tam ecclesiarum prælati, quam alij, qui cæca cupiditate seducti propriæ auiditati subtrahi reputantes, quicquid prædictis fidelium pietas elargitur, quietem ipsorum multipliciter inquietant. *d* Volunt namque contra regulam à sede apost. adprobatam, & sui ordinis instituta, ipsis inuitis eorum, confessiones audire, ac eis iniungere pœnitentias, & eucharistiam exhibere: nec volunt, vt corpus Christi in eorum oratoriis reseruetur: & fratres ipsorum defunctos, apud ecclesias suas compellunt sepeliri, & eorum exequias celebrari: & si quis decedentium fratrum alibi, quàm in suis ecclesiis eligat *e* sepulturam, funus primo ad ecclesias suas deferri cogunt, vt oblatio suis vsibus cedat. Nec sustinentes eos habere campanam vel cœmeterium benedictum, certis tantum temporibus permittunt ipsos celebrare diuina. Volunt quoque in domibus eorum *f* certum numerum fratrum, sacerdotum, clericorum, & laicorum, necnon cæreorum, lampadum & ornamentorum, pro voluntate sua taxare, ac residuum cæreorum, quando nouiter apponuntur, exigunt ab eisdem. Nec permittunt, *g* quòd noui sacerdotes eorum alibi, quàm in ecclesiis suis celebrent primas missas, eos nihilominus compellentes, vt in quotidianis missis, quas in suis locis & altaribus celebrant, oblationes ad opus eorum recipiant & reseruent: quicquid etiam eis dum celebrant missarum solennia, intra domorum suarum ambitum pia fidelium deuotione donatur, ab ipsis extorquere oblationis nomine contendentes, quod eisdem tam in ornamentis altaris, quàm in libris ecclesiasticis absolutè confertur, vindicant perperam iuri suo. Quocirca mandamus, quatenus vniuersi & singuli à prænotatis grauaminibus desistatis, subditos vestros ab huiusmodi arctius compescendo.

CAP. XVII.

Ponit xij. grauamina prædicatorum & minorum, à quibus præcipit prælatos abstinere.

Idem *vniuersis ecclesiarum prælatis.*

NImis *a* praua: & infra. Cùm quidam viri religiosi, vtputa fratres prædicatores & minores (quorum ordinem & regulam sed apost. noscitur adprobasse) in arctissima *b* paupertate Christo pauperi famulentur, plerique prælati & alij eos ad synodos suas cogunt accedere, ac suis constitutionibus subiacere: nec his contenti, capitula & scrutinia in locis fratrum pro his corrigendis facturos se comminantur, fidelitatē iuramento firmatam ab eorum ministris & custodibus exigentes: eis quoque, vt tam extra ciuitates, quàm intra cum eis processionaliter veniant, ex leui causa mandantes, excommunicationis sententiam fulminant in benefactores ipsorum: & idipsum fratribus comminantes, eos de locis, in quibus domino famulantur, satagunt amouere, nisi eis obediant in omnibus supradictis. Ad hoc *c* ne fratres ad *d* honorabiliores ciuitates, & villas, vbi religiosè ac honestè valeant commorari, à populis deuotè vocati accedere audeant inhibentes, tam in accedentes fratres, quàm in receptatores *e* eorum præsumunt excommunicationis sententiam promulgare. Ab eis etiam de hortorum fructibus decimas, necnon de habitaculis fratrum (sicut de Iudæorum domibus) contendunt reditus extorquere: asserendo, quòd nisi fratres morarentur ibidem, ab aliis habitatoribus prouentus aliqui soluerentur, & vt ipsos suæ subdant totaliter ditioni, eisdem ministros & custodes volunt præficere pro suæ arbitrio voluntatis. Quocirca mandamus, quatenus vniuersi & singuli à prænotatis grauaminibus desistatis, subditos vestros ab huiusmodi arctius compescendo.

CAP. XVIII.

Non seruans interdictum, suspensus est ab officio & beneficio, & omni iurisdictione. h. d. secundum verum intellectum.

Idem *archiepiscopo Bracaren.* f

TAnta est clauis Petri: & infra. Ad confusionem F. episcopi quondam Colubrien. non potest in memoriam non venire, quantum in nos & ecclesiam Romanam deliquerit, despexerit Petri claues & ecclesiasticam læserit potestatem, cùm non solum interdicti sententiam (quam seruauerat ab initio) temerè violauit, verumetiam induxit alios, imò compulit non seruare: & quos inducere monitis, & flectere minis ac terroribus ad violandam interdicti sententiam nulla potuit ratione, post atroces iniurias, amissionem bonorum, spoliationem parentum, dignitatibus, præbendis, & beneficiis spolians, coëgit miserabiliter exulare, ea suis in hac parte fautoribus non absque præsumptione temeraria conferendo, quæ omnia idem episcopus in nostra & *g* fratrum nostrorum præsentia publicè recognouit. Licet autem memoratus episcopus in manibus nostris spontanea cesserit voluntate, nolentes tamen, vt hi qui huiusmodi sententiam interdicti non sunt veriti temeritate propria violare, ac recipere dignitates, præbendas, ac beneficia aliorum, qui absque culpa & sine causa rationabili eis fuerant spoliati, seueritatem effugiant canonicæ vltionis, ne facti peruersitas transeat præsumptoribus in exemplum: auctoritate Dei omnipotentis, omnem institutionem, destitutionem, collationem præbendarum, beneficiorum ac dignitatum præsumptas per eundem episcopum, & excommunicationis seu interdicti sententias, in quoscunque hac occasione prolatas ab eo post interdicti violationem eiusdem, decernimus irritas & inanes. Quia verò vbi magis exceditur, ibi

---

a *al. idem abb. S. Alberti archidiacon. de Ammona, &c.* b *denegasse.* c *al. eum complicibus.* d *inquietent.* e *eligit.* f *eorundem.* g *vt.*

a *De cogendis synodis & qui sint vocandi; Vide concil. Trident. sess. 24. de reform. c. 2.* b *altissima.* c *ad hæc.* d *honorabiles.* e *receptores.* f *Bracarensis & Colubriensis seu Colibriensis, episcopatus sunt vetustissimi in Portugallia.* g *ab. sta: & in fratrum, &c.*

est seue-

est seuerius vindicandum: mandamus, quatenus omnibus, quos prædictus episcopus in supradicta beneficia præbendas & dignitates intrusit, non solum à beneficiis ipsis, præbendis & dignitatibus, verumetiam ab aliis beneficiis (si qua obtinent) & ecclesiis prorsus amotis, tam præsumptores eosdem, quàm omnes alios, qui præfatum interdictum damnabiliter *a* violarunt, suspendas [auctoritate *b* apost.] ab officio & beneficio. Illos quoque, quos in personas & res prædictorum canonicorum, prælatorum & clericorum manus temerarias constiterit extendisse, ad nostram venire compellas præsentiã, pro meritis sententiam *c* recepturos, inuocato ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachij secularis.

DE NOVI OPERIS NVNciatione.

TITVLVS XXXII.

CAP. I.

Etiam ecclesia ædificata post nunciationem noui operis, destruenda est, expensis construentis. hoc dicit, cum sequen.

Lucius III. *Paduano episcopo.*

INtelleximus *d* ex literis tuis, quod cùm causa, quæ vertitur inter priorem sancti Cypriani, & clericos de Rodigio super capella, quæ in præiudicium baptismalis ecclesiæ de Costa, ab eisdem clericis est constructa, f. t. delegata fuisset: [1 & .j.] Quia verò *e* sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita & sacrorum statuta canonum, principum constitutionibus adiuuantur: F. t. mandamus, quatenus diligenter considerans, quòd post denũciationem noui operis, siue iure, siue iniuria aliquid construatur, legalibus debet constitutionibus demoliri: & quia nulla ecclesia in præiudicium est alterius construenda, *f* negotium ipsum secundum legum & canonum statuta non differas terminare.

[1 *Fine canonico terminanda, partibus autem ad tuam præsentiam conuocatis per testes sufficienter tibi innotuit, quod præfata ecclesia de Rodico eandem capellam post app. ad nos factam, & denunciationem noui operis ædificare incœperat, & ob hoc præfatus prior in iudicio postulabat, quicquid in sæpedicta capella post appell. ad nos factam, & denunciationem noui operis factum fuerat penitus demoliri. Super quo dis. t. dubium videbatur vtrum ad hæc procedi posset canonico iudicio, cùm nihil de nunciatione noui operis sit in canonibus definitum, duximus sed. apostolicam consulendam.*

CAP. II.

Summatur, vt s. cap proxim.

Innocent. III. *Cantuarien. archiepiscopo.*

CVm *g* ex iniuncto: [1 & .j.] F. t. mandamus, quatenus quicquid ædificatum est in ecclesia de Lamech, post noui operis nunciationem, expensis tuis facias penitus demoliri, eo non obstante si etiam absens extiteris, cùm cautum sit legitima sanctione, vt si is, cui opus nouum fuerat *h* nunciatum, ante remissionem ædificauerit, deinde agere cœperit ius sibi esse ita ædificatum habere, sibi debeat actio denegari, reducens prorsus in irritum, quicquid de instituendis ibi canonicis & aliis, ad ipsam ecclesiam pertinentibus, à te vel prædecessore tuo cognoscitur ordinatum, eorum reditibus ad statum pristinum reuocatis, quos ab obligatione præstiti iuramenti, pro eo quòd ibidem instituti fuerunt, auctoritate nostra per te denunciari præcipimus absolutos: cum enim amodo non teneat principale, quicquid ex eo, vel ob id secutum est, sub præmissa districtione decernimus irritandum: [2 & .j.] Super eo quoque non sufficimus admirari, quòd cum viri religiosi monachi Cantuarieñ. qui omnia dimiserunt pro Christo, tot laboribus & periculis personas & res non dubitauerunt *a* frequenter exponere (quod non fecissent nisi cognoscerent præmissa respicere in graue Cantuarieñ. ecclesiæ detrimentum) tu saltem pro vitando tam graui scandalo proximorum, ab huiusmodi etiam tibi prohibitis non cessasti: cùm sacræ scripturæ testimonio debueras *b* didicisse, quòd licet opera illa, quæ sine mortali peccato omitti non possunt, non sunt *c* pro vitando scandalo *d* dimittenda, nec ea debeant pro scandalo vitando committi, quæ sine mortali peccato committi non possunt: ab his tamen, quæ sine mortali peccato committi possunt pariter & dimitti, sit pro scandalo tollendo cassandum, & eis etiam pro vitando scandalo insistendum. vnde Apostolus: Si scandalizatur *e* frater, non comedam carnes in æternum. Et Dominus *f* in Euangelio contra eos, qui scandali præstant materiam: Væ, inquit, homini illi, per quem scandalum venit, &c. Et licet maiorum scandalum sit vitandum, vitandum est etiam scandalum pusillorum, iuxta testimonium veritatis: Qui *g* scandalizauerit, inquit, vnum de pusillis istis, qui in me credunt, &c. Finis ergo his taliter à te imponatur, quòd præteritæ contradictionis rebellio per virtutem sequentis obedientiæ valeat expiari.

[1 *Districta tibi iussione mandauimus, vt in negocio capellæ de Lamech iuxta formam in literis ap. comprehensam ab oppressione monachorum Cantuarien. omnino cessares. Cùm autem quæ præmisimus & similia in nostra fratrumq; nostrorum præsentia prudenter essent à nunciis allegata: nos qui tempus accepimus iustitiam iudicandi, volentes illius vestigiis inhærere, apud quem non est acceptio personarum, cuius locum licet indigni teneamus in terris, & ita via regia prudenter debeamus incedere, vt non declinemus ad dextram, vel ad sinistram, prædecessores quoque nostros Vrban. & Cle. & etiam Celestinum credentes amplius imitandos in illis, maximè quæ deliberatione prauia statuerunt, de communi f. n. c.*]

[2 *Sicut sancitum est in traditione canonica & ciuili.*]

CAP. III.

In optione est nunciantis nouum opus, an intra tres menses de præiudicio suo debeat ostẽdere, & interim cessetur ab opere: an verò recepta cautione de opere demoliendo, statim ædificare permittat. h. d. cum sequen.

Honorius III. *h*

SIgnificantibus *i* canonicis sanctæ Oportunæ Paris. innotuit nobis, quòd cum super eo, quòd N. ciuis Parisieñ. in quadam platea ecclesiæ suæ, eis prohibentibus in suum ædificabat præiudicium & grauamen, deposuerunt coram officiali Parisieñ. archidiacon. quæstionem, eis offerentibus incontinenti probare præiudicium & plateam ad suam ecclesiam pertinere, ac petentibus vt non obstante, quòd dictus N. cautionem de demoliendo opere offerebat, ædificium prohiberi. Et quia idem officialis interloquendo decreuit probationes eorum admittendas esse, ac ab opere interim quiescendum, idem N. ad Senon ecclesiam *k* prouocauit: Sed cùm Senon. officialis eadem interlocutoria reuocata decreuerit ad opus sub cautione de demoliendo ipso *l* non admissis eorum probationibus procedendum, prædicti canonici nostram audientiam appellarunt: [1 & .j.] Ideoq; mandamus, quatenus si est ita, reuocato in irritum, quic-

a *violarant.* b *Hæc duo verba, auctoritate apostolica, desunt in aliquot manuscrip. & in impressis paulò vetustioribus.* c *vox, sententiam, deest in antiquiorib.* d *Cap. 3. tit. de eccles. ædif. in 2. compil.* e *al. quia verè sacræ leges, &c.* f *construenda.* g *Ca. vn. de noui op. nunc. in 3. compil. consule Host. in cap. præced.* h *fuerit.*

a *dubitauerint.* b *debeas.* c *sint.* d *Vide B. Thom. 2. 2. q. 43. per totam quæstionem.* e *1 Corin. 8.* f *Matth. 8.* g *Ibid.* h *Decano & Præposito maioris ecclesiæ Ambianensis. Cont.* i *Vide Doc. in l. 1. D. de noui op. nunc.* k *al. curiam idq; in recentioribus. nam vetusti. Cod. ecclesiam habent.* l *operis*

quid post adpellationem huiusmodi inueneritis adtentatum, &c.

[1 *Vnde petebant, vt ipsorum probationes recipi, & prohiberi ædificium mandaremus.*]

CAP. IIII.

Summatum est s. cap. proximo.

Gregorius IX.

IS cui opus nouum te nunciasse *a* proponis, non obstante cautione, quæ offertur ab ipso de opere destruendo, si non iure ædificatum existat, teneris te per trium mensium spacium expectare, iuris tui præiudicium probare volentem.

DE PRIVILEGIIS, ET EXcessibus priuilegiatorum.

TITVLVS XXXIII.

CAP. I.

Episcopalis dignitas non debet tribui, nisi locis insignibus, & populosis.

Leo papa.

EPiscopalia gubernacula non nisi maioribus populis, & frequentioribus ciuitatibus præsidere oportet, ne honor, cui debent excellentiora committi, sui numerositate vilescat.

CAP. II.

Non obstante priuilegio fori, potest laicus ecclesiæ malefactor per ecclesiam puniri.

Gregorius *T. subdiacono.*

SIcut *b* in iudiciis laicorum priuilegia turbare nolumus, ita eis præiudicantib. nobis moderata volumus auctoritate resistere. Violentos itaq; laicos coercere, non contra legē est agere, sed legi *c* facere subsidiū.

CAP. III.

Religiosi etiam exempti ecclesias & decimas non debent à laicis recipere, sine consensu diœcesanorum. h. d. vsque ad §. Excommunicatos.

Alexander III. *in concilio Lateranen.* d

CVm & plantare sacram religionem, & plantatam fouere modis omnibus debeamus, nusquam *e* hoc melius exequimur, quàm si nutrire ea, quæ recta sunt, & corrigere quæ profectum virtutis *f* impediunt, commissa nobis auctoritate curemus. Fratrum autem & coepiscoporum nostrorum conquestione comperimus, quòd fratres templi & hospitalis, & alij religiosi, indulta sibi ab aposto. sed. priuilegia excedentes, contra episcopalem auctoritatem multa præsumunt, quæ & scandalum faciunt, & graue pariunt periculum animarum: [1 *& j.*] Ecclesias igitur & decimas de manu laicorum sine consensu episcoporum tam illos, quam etiam quoscunque alios religiosos recipere prohibemus, dimissis quascunq; contra tenorem istum aliquo tempore receperunt.

[1 *Proposuerunt enim, quod ecclesias recipiunt de manu laicorum, excommunicatos & interdictos ad ecclesiastica recipiunt sacramenta, & ad sepulturam admittunt in cunctis ecclesiis suis præter eorum conscientiam, & instituunt, & amouent sacerdotes, & fratrib. eorum ad eleemosynas quærendas euntibus est indultum eis, vt in aduentu eorum iucundo semel in anno aperiantur ecclesiæ: atque in eis diuina celebrantur officia, plures ex eis de vna siue de diuersis domibus ad interdictum locum sæpius accedentes, indulgentia priuilegiorum nostrorum in celebrandis officiis, & sepeliendis mortuis abutuntur, & mortuos apud interdictas ecclesias sepelire præsumunt. Occasione quoq; confraternitatum quas in pluribus locis faciunt, robur & auct. episcopalem eneruant, dum contra eorum sententiam sub aliquorum priuilegiorum obtentu munire cunctos intendunt, qui ad eorum fraternitatem voluerint se conferre. In his autem, quia non tam de maiorum conscientia, quàm de minorum discretione exceditur, & remouenda ea in quibus excedunt, & quæ dubitationem faciunt, decreuimus declaranda.*

Excommunicati & interdicti omnino non debent admitti ad diuina, etiam per religiosos exemptos. hoc dicit, vsq; ad §. in ecclesiis. Abbas Siculus.

Excommunicatos *a* quoque & nominatim interdictos tam ab illis, quàm ab aliis omnibus iuxta episcoporum sententiam statuimus euitandos.

Religiosi etiam exemptis in ecclesiis non pertinentibus ad eos, pleno iure non instituunt, nec destituunt inconsultis episcopis, sed rationem exigunt in temporalibus ab institutis. hoc dicit vsque ad §. Quòd si.

In ecclesiis verò suis, quæ ad eos pleno iure non pertinent, instituendos presbyteros episcopis repræsentent: vt eis de plebis cura respondeant. Ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Institutos etiam inconsultis episcopis non audeant remouere.

Hospitalarij & templarij semel in anno celebrant in ecclesia posita in loco interdicto, ibi tamen non sepeliuntur corpora mortuorum. hoc dicit vsq; ad § De confratribus. Abbas.

Quod si templarij vel hospitalarij ad ecclesiam venerint interdictam, non nisi semel in anno ad ecclesiasticum officium admittantur, nec tunc ibi sepeliantur corpora defunctorum.

Confratres exemptorum, seu ipsorum oblati, qui in totum non se transtulerunt, iudicari possunt ab ordinariis locorum. hoc dicit, vsque ad finem. Abbas Siculus.

De *b* confratribus hoc constituimus, vt si non se prædictis fratribus omnino reddiderint, sed in proprietatibus suis omnimodo duxerint remanendum: propter hoc ab episcoporum suorum sententia nullatenus eximantur, sed potestatem suam in eos sicut in alios parœcianos suos exerceant, cùm pro suis fuerint excessibus corrigendi. Quod autem de prædictis fratribus dictum est, ab aliis quoque religiosis, qui præsumptione sua episcoporum percipiunt iura, & contra canonicas eorum sententias, & tenorem priuilegiorum nostrorum venire præsumunt, præcipimus obseruari. Si enim contra institutum hoc venerint, & ecclesiæ, in quibus ista præsumpserint, subiaceant interdicto: & quod egerint, irritum habeatur.

CAP. IIII.

Suis priuilegiis priuandus est, qui alienis derogat.

Idem *archiepiscopis* [*&* c *episcopis*] *ad quos literæ istæ peruenerint.*

DIlecti filij *d* fratres hospitalis Hierosolymitani transmissa nobis conquestione monstrarunt, quod vos eis de malefactoribus suis iustitiam facere non vultis, priuilegia ipsorum recipere contēnentes: [1 *& j.*] Pro certo sciatis, quòd nos concessa vobis priuilegia decurtabimus, cum eccl. Rom. scriptis authenticis obuiare minimè timeatis.

[1 *Nec ipsos eleemosynas quærere in vestris parochiis aut confratres eorum sepelire aliquatenus permittatis. Quoniam igitur iidem fratres multis sunt libertatibus & priuilegiis à Romanis Pontificibus præmuniti, quæ vt nostris temporib. infringantur nolumus sustinere: f. v. p. a. s. m. q. tam dictis fratribus in his quæ sibi à Rom. eccles. noscuntur indulta fuisse, nullam prorsus molestiam faciatis, nec ea sibi contradicere vel denegare aliquatenus attentetis. Si enim de vobis in veritate de cætero talia poterimus comperire.*]

---

a *denunciasse.* b *Ca. 2. eod. tit. in 1. compil.* c *ferre legendum est, ex registro.* d *In Conc. Later. sub Alex. III cap 9. & 0.3 eod. tit. in 1. comp.* e *nunquam.* f *veritatis in concilio.*

a *Vide Calixtum Pap. 1. ep. 2. ad episcopos Galliæ. Referunt Burch. lib. 11. decr. c. 38. & Iuo p. 14. c. 102.* b *Præter Panorm & alios hic. Vide Marianum Socin. & alios in ca. 2. s de foro comp. & gloss. & Geminianum in c. quisquis 7 q. 4.* c *Hæ duæ voces & episcopis, desunt in aliquot & vetustis & recentioribus.* d *Ca. 4. eod. tit. in 1. compil.*

CAP. V.

Etiam priuilegiati non possunt admittere excommunicatos ad sepulturam: & si admiserint, debent inde eos eiicere: & si non fecerint, episcopus supplebit.

Idem *Cantuarien. archiepisco.*

ADhæc: a [I & j.] Mandamus, quatenus hospitalariis præcipias, vt si quos in excommunicatione defunctos in cœmeteriis ecclesiarum sepelierint, eos extra cœmeteria eiiciant. quod si facere noluerint, tu hoc de his, quos in excommunicatione defunctos esse constiterit, exequaris.

[I *In beatorum apostolorum principis cathedra Domino disponente quanquam immeriti simus constituti, vt plantare debeamus quæ ad diuinum spectant decorem, & euellere & eradicare curemus, quæ obuia sunt rationi & profectui impediunt salutis. Intelleximus sanè quod hospitalarij nominatim excommunicatos contra prohibitionem episcoporum ecclesiasticæ præsumunt tradere sepulturæ, non cogitantes, quoniam graue sit eis in morte communicare, quos dum viuerent, ecclesia à suo sinu pro suis excessibus segregauit. Vnde quoniam huiusmodi præsumptionem & temeritatem nolumus, nec debemus aliquatenus tolerare: f v p.a.s.*]

CAP. VI.

Contra priuilegium ecclesiæ præscribitur spacio xxx. annorum. hodie verò xl. vt j. eod. a. cedentibus.

Idem *abbati & monachis S. Andreæ Cistercien. ordinis.*

SIdem b terra, quam habetis in parœcia canonicorum de Plautio, per xxx. annos eis decimas persoluistis, eas sibi de cætero integrè persoluatis. Licet enim priuilegiorum Rom. eccles. beneficio fratribus Cistercien. ordinis c indultum fuerit, quòd de laboribus suis nullas decimas persoluere debeant: de priuilegio tamen indulto, tanto tempore vobis detrahere voluistis, cùm liberum sit vnicuiq; suo iuri renunciare, eoq; modo non potestis vos in hac parte tueri.

CAP. VII.

De priuilegiis non est iudicandum, nisi eorum tenore inspecto, & secundum continentiam eorum ab omnibus subditis sunt seruanda p.c. quod sedem.

Idem *Ambian.* d *episcopo.*

POrrò e quamuis templarij & hospitalarij multa sunt libertatis prærogatiua donati, f non dubitamus quin aliam libertatem habeant in locis, in quibus antequam peruenissent ad eos, fuerant habitatores. quod totum ex inspectione priuilegiorum plenius aduertere potes, & secundum quod inueneris, ita obserues. Sic enim eos volumus priuilegiorum suorum seruare g tenorē, quòd eorum metas transgredi minimè videantur.

CAP. VIII.

Per solutionem census, quæ fit Rom. eccl. non probatur exemptio à iurisdictione episcoporum.

Idem *apost. sedis legato.*

REcepimus h literas, quas de ecclesiis censualibus direxisti. Cæterum diligentiam tuam volumus non latere, quòd sicut non omnes, qui specialiter beati Petri iuris existunt, annuatim apostol. sedi censum exoluunt, ita non omnes censuales ab episcoporum subiectione habentur immunes. Inspicienda sunt ergo ecclesiarum priuilegia, & ipsorum tenor est diligentius adtendendus, vt si fuerit deprehensum, quòd ecclesia, quæ censum soluit, specialiter B. Petri iuris existat, & ad iudicium i perceptæ libertatis census annuus conferatur, non immerito poterit speciali prærogatiua gaudere. Si verò ad indicium perceptæ protectionis census persoluitur, non ex hoc iuri diœces. episcopi aliquid videtur esse subtractum.

CAP. IX.

Priuilegium vni concessum non potest ad alium extendi, propter identitatem rationis. h d & solet quotidiè allegari.

Idem.

SAnè: & infra. Temerarium est, & indignum aliquem sibi sua auctoritate præsumere, quod Romana ecclesia alicui, certa ratione inspecta singularibus voluit beneficiis indulgere.

CAP. X.

In oratoriis priuatis campanæ publicè teneri non possunt etiam per religiosos. hoc dicit. & tene menti hunc textum, quia quotidie allegatur, & est in vsu.

Celestinus III. *Abulen. episcopo.*

PAtentibus a literis certificari desideras vtrum templariis, hospitalariis, & aliis oratoria in domibus suis habentibus, liceat campanas in eis ponere, publiceque pulsare. Respondemus autem consul. t. quòd non licet eis hoc agere: quin b potius per te per censuram eccl. adpel. re. coercendi sunt, vt ita sint suo iure contenti, quòd iustitiam non impediant aliorum.

CAP. XI.

In tota prouincia exhortationis officio priuantur hospitalarij, qui mittunt pro eleemosynis cruce falso signatos, & si missi sunt laici, excommunicantur: si sunt clerici, ab officio & beneficio suspenduntur: & eadem suspensione puniuntur, qui ante reconciliationem in polluta ecclesia celebrant, & suspensi per episcopos exemptos absolui non possunt, & fratres priuilegiatorum, qui ad eos se omnino non transferunt, priuilegiati non sunt.

Innocentius III. *archiepisc. Lugdun.*

TVarum c nos tenor edocuit literarum, quòd fratres hospitalis sancti Ioannis, laicos & illiteratos mittunt pro eleemosynis colligendis: [I & j.] Cùm enim in quadam ecclesia baptismali eis à prædecessore tuo collata, quidam eorum percutiens vicarium sacerdotem, ipsam ecclesiam sanguinis effusione fœdasset, vsque ad reconciliationem diuina ibidem interdixisti officia celebrari: sed nihilominus d ipsi in ea diuina officia celebrarunt. Alios verò presbyteros ab officio suspensos per episcopos suos, iidem cùm sint laici, ad diuina e officia restituunt exequenda. Quosdam præterea, qui cum vxoribus suis in domibus propriis commorantur, eo quòd eis de suis aliquid conferunt annuatim, ita emancipare contendunt, vt aliquibus secundum legem terræ de sibi obiectis respondere minimè teneantur. Verùm quia priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate: f fraterni. tuæ mandamus, quatenus si quos clericos aut laicos à dictis fratribus pro colligendis eleemosynis cruce falso signatos inueneris, his à quibus ipsos missos esse constiterit, per totam prouinciam g tuam exhortationis officium interdicas: missos, si laici fuerint, excommunicationis mucrone percellas: si clerici, ab officio beneficioque suspendas nullo prorsus priuilegij beneficio, vel appellationis remedio præualēte. Eos verò, quos in prædicta ecclesia lege tibi diœcesana subiecta post interdictum tuum diuina celebrare h cognoueris, eadem pœna suspensionis inuoluens in ea (donec reconciliata fuerit) officia non permittas celebrari diuina: presbyteros etiam suspensos ab episcopis suis, & per prædictos i fratres ad officia sua temerè restitutos, in

a *C. 6. eod. tit. in 1. compil.* b *Cap. 9. eod. tit. in 1. compil.* c *Dictio ordinis, deest in antiquis omnibus Cod.* d *Albien. al. Abian.* e *Ca. 10. eod. tit. in 1. compil.* f *dotati* g *conseruare* h *Ca. 1. eod. tit. in 2. compil.* i *al. indicium, in aliquot antiquis, vt paulo post.*

a *Cap. 2. eod. tit. in 2. compil.* b *al. quinimo potius per te.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* d *al. ipsi ibi in ea, &c.* e *dictio diuina, deest in antiquioribus exemplaribus.* f *Vide l. Iudæos. C. de Iudæ. l. qui sine ff. de negot. gest. & l. liberā ff. de pecu.* g *suam legitur in vulgatis libris, ex antiq. tuam repositum est.* h *celebrasse.* i *al. ita: & prædictos fratres, &c. cæterum ex veteribus exemplarib. lectio impressa reposita est, & rescripti series ostendit ita legi oport.*

eandem ſententiam ſuſpenſionis reducas. Illos verò, quos ad reſpondendum aliis ſecundum legem terræ pro præmiſſa cauſa aſſerunt non teneri, nolumus excuſari, quin eos ad reſpondendum (ſublato appellationis impedimento) compellas.

[1 *Quas populus ex deuotione pro ſuſtentatione pauperum præfato loco mittere conſueuit. Quidam verò qui non ſufficiunt per ſe loca omnia circumire, ſibi clericos ſacerdotes, laicos etiam rudes nec religioſos in nequitiis exercitatos aſſumunt, eorum pectorib. crucis characterem imponentes, ſicq́ gulæ & ebrietati deſeruiant, ſe valde inhoneſtos in aliis oſtendentes, clerum & populum grauiter ſcandalizant, cùm ipſi ſint laici, priorum tamen funguntur officiis, & tam clericis quam ſacerdotibus præponantur: & non ſolùm epiſcopis inobedientes exiſtunt, verumetiam quaſdam immunitates, tanquam ab apoſtolica ſede ſibi indultas præſumunt ſibi temerè vendicare.*]

CAP. XII.

Contenta in inſtrumento perdito probari poſſunt per teſtes, qui illud perlegerunt, ſi deponunt de tenore, & quòd erat ſine vitio. hoc dicit. Et non eſt alibi caſus ita clarus.

Idem *abbati & conuentui S. Petri Eugubin.*

CVm olim *a* eſſemus apud Peruſium conſtituti, & tu fili abbas priuilegium Lucij papæ nobis præſentans poſtulaueris innouari, propter contradictionem Eugubini epiſcopi adhærentis hoc in ſuum præiudicium redundare, non fuit effectui mancipatum: & infra. Te igitur & præfati epiſcopi procuratoribus, in noſtra præſentia conſtitutis, B. *b* baſilicæ xij. apoſtolorum preſbytero cardin. dedimus in mandatis, vt ſuper amiſſione ac tempore priuilegiorum *c* teſtes reciperet, quos duceres producendos, qui fideliter redegit in ſcriptis depoſitiones x. teſtium iuratorum: quorum depoſitionibus publicatis, dicti procuratores ad producendos teſtes, per quos inductos, à parte aduerſa repellerent, inducias poſtularunt: quas ſub eo tenore illis duximus concedendas, vbi apud ſed. ap. probarent, quæ vellent, vbi onus probationis pars altera ſubiiſſet: [1 *& ſ.*]

Nos verò tam per depoſitiones teſtium, quàm adſertiones quorundam fratrum noſtrorum liquidò cognoſcentes, talem dicti priuilegij fuiſſe tenorem, quòd videlicet cœnobium veſtrum nullo mediante ad Roman. eccleſ. pertineret, & quòd non liceret alicui epiſcopo eidem monaſterio & eius eccleſiis excommunicationem indicere, vt fratres illic Domino ſeruientes, ab omni poteſtate liberi, Rom. eccleſ. libertatis gratia potirentur, & quòd nulla in eis mentio diœceſani epiſcopi habebatur: illud etiam adtendentes, quòd cùm tu fili abbas tempore Celeſtini prædeceſſoris noſtri ad ipſius præſentiam acceſſiſſes, ipſe inſpectis eccleſiæ tuæ priuilegiis te (licet excommunicatus ab Eugubien. epiſcopo dicereris) tanquam non ligatum admiſi ad oſculum (quod præſumitur non feciſſe, niſi monaſterium veſtrum cognouiſſet ad Roman. eccleſ. ſpecialiter pertinere) decernimus priuilegium illud Lucij papæ quod ſine reprehenſione bullæ, chartæ vel literæ adparebat, quando fuit nobis oſtenſum, illius fuiſſe tenoris, cuius per depoſitiones teſtium & adſertiones fratrum noſcitur extitiſſe.

[1 *Cæterum quoniam infrà tempus datum terminum & receptum qui producendis teſtib. datus fuerat, defecerunt.*]

CAP. XIII.

Innouatio priuilegiorum nouũ ius non tribuit, ſed antiquum conſeruat. hoc dicit, quo ad titulum.

Idem *Cathalan.* d *electo & abbati trium Fontium.*

EX parte *e* abbatiſſæ ac ſororum Iotreñ. eccleſiæ extitit intimatum, quòd Melden. epiſcopus commiſſionis occaſione cuiuſdam [per *a* literas] ad iudices delegatos obtentæ (in qua nulla mentio habebatur de ipſarum priuilegiis, quæ illas & earum eccleſias, clerum & populum Iotreñ. ad apoſt. ſed. nullo mediante ſpectare declarant, quorum ipſe non erat ignarus) eos incœperit grauiter moleſtare, obedientiam ab ipſis, ac à clero & populo Iotren. ſubiectionem omnimodam requirendo: & infra. Verùm cùm iudices ipſas valde grauarent, ad adpellationis beneficium conuolarunt: & infra. Sed iudices adpellationi non deferentes, nec fragilitati ſexus compatientes earum, in abbatiſſam excommunicationis, & in clerum, & in populum Iotreñ. interdicti ſententias protulerunt. Sanè cum iam nuncij Iotreñ. eccleſiæ prædicta & alia in noſtra præſentia retuliſſent, priuilegium nobis apoſtolicum oſtenderunt, per quod eccleſiam Iotren. conſtabat ad Romanam eccleſiam ſpecialiter pertinere. Nos autem eoſdem nuncios propter adpellationem prædictam diutius detinentes, quia tandem nullus adparuit idoneus reſponſalis, qui partem *b* defenſaret aduerſam, priuilegium apoſt. ſed. eccleſ. Iotreñ conceſſum duximus innouandum, ita tamen, vt per innouationem ipſius eidem eccleſiæ non plus iuris accreſcat, quàm per priuilegia prædeceſſorum noſtrorum obtinuit: cum per hoc non nouum ei concedere, ſed antiquum ius conſeruare velimus.

CAP. XIIII.

Eccleſia vtens duplici priuilegio exemptionis, licet ſuccumbat ex vno, poteſt nihilominus ex alio ſe iuuare & obtinere: nec tenetur exemptus promittere obedientiam diœceſano: vigore tamen exemptionis non poteſt ſine licentia diœceſani eccleſiã conſtruere in loco non exempto: & ſi exemptus de facto in loco non exempto conſtruit eccleſiam, cedit iuri epiſcopi.

Idem *Colubrien.* *c* *epiſcopo.*

CVm olim *d* propter quæſtiones, quas aduerſus priorẽ & canonicos monaſterij ſanctæ Crucis habebas, pro quibus ad audientiam noſtram fuerat adpellatum, moram feceris longiorem: quia pro parte altera nullius comparuit reſponſalis, eiſdem certum terminum duximus præfigendum, in quo venirent vel mitterent ſuper priuilegiis omnibus & libertatibus, quæ à Rom. Pontif. vel ab M. quondam Colubrien. epiſcopo ſe habere dicebant, & ſuper aliis quæſtionibus aduerſus eos à Colubrien. eccleſia intentatis definitiuam ſententiam recepturi: & infra. Interim autem vtrique parti liceret coram dilectis filiis tuis de Alcobatia, & de Serra *e* abbatibus, & fra. monacho Alcobatiæ, quibus cauſa prius fuerat delegata, proponere ac probare ſi quid aliud proponendum duceret *f* ac probandum: & infra. Iudices autem ſufficienter actum eſſe de cauſa credentes, monaſterium ſanctæ Crucis in expenſis, quas per quadriennium occaſione huiuſmodi negocij iuraueras te feciſſe, damnatur, infirmantes ſua ſententia libertatem, quam dictus M. Colubrien. epiſcopus contulerat monaſterio S. Crucis, canonicorum adſenſu per portarium regis extorto. Præterea, quia idem M. prædeceſſor tuus fuerat canonicus regularis: & duo milia Marabatinorum, *g* quæ acquiſierat, in epiſcopum iam promotus monaſterio dederat memorato: ipſum ad reſtitutionem eorum iudices condemnarunt. Inſuper eccleſias omnes, quas monaſterium præter epiſcopi Colubrien. adſenſum propria auctoritate fundarat (quia pars S. Crucis nec præſcriptione, nec defenſione alia probationibus contra ſe factis obſtiterat) iudicarunt in ius Colubrienſis eccleſiæ, cum fructibus medij temporis reuocari: & infra. Tandem procurator

a *Ca. 1. eod. tit. in 3. compil. vide Bald. in l. fin. C. de ed. Bar. tract. de teſte. Specul. tit. de legato. §. ſupereſt num. 17. Doctor. in l. vlt. C. de edicto D. Hadr. toll.* b *P.* c *al. priuilegij.* d *Cathalan.* e *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil.*

a *Hæ duæ voces per literas, deſunt in antiquiorib. Cr. & omnibus Vatic. anis.* b *defenderet.* c *al. Columbrien.* d *Ca. 4. eod. tit. in 3. comp.* e *Sarra. al. Serta* f *al. ita proponendum ducerent ad probandum.* g *al. Morabatinorum.*

monaſterij

monaſterij propoſuit ſententiam non valere nec tenere. Quod ſi aliàs etiam ſententia memorata teneret, quia tamen monaſterium fuit indefenſum, nec exhibita fuerāt coram eis priuilegia libertatis (ne delictum perſonæ in damnum eccleſiæ redundaret) debeat ad exhibitionem priuilegiorum ſuorum admitti: quod ſibi concedi de ſolita benignitate ſedis apoſt. poſtulauit. Nos igitur attendentes, quod eadem priuilegia non ſolùm modò pro libertate monaſterij faciebant, ſed etiam exprimebant ius noſtrum, & eccleſ. Rom. iuſtitiam tuebantur: ne in nos monaſterij læſio redundaret, ad priuilegia exhibenda, partem eius de gratia duximus admittendam: & infra. Diſtinguentes itaque inter libertatem per prædictum epiſcopum eccleſiæ ipſi conceſſam, & libertatem, quam ei longè ante tempus ipſius epiſcopi apoſt. ſedes indulſit, quia nobis conſtitit extortum fuiſſe in epiſcopi conceſſione canonicorum adſenſum, & conceſſionis paginam in aliquod lineis habuiſſe raſuras, & ſubſcriptiones ſingulas fuiſſe ſingulis ſubſcribendum manibus adnotatas: ſcriptum autem, quod nobis exhibitum fuerat, nec raſuram prætendere, nec eſſe variis ſubſcriptionum manibus variatum, ſed à primo ad vltimum eadem manu conſcriptum, libertatem ab ipſo epiſcopo conceſſam [per extorſionem] irritam decernimus & inanem: ſuper hoc ſententiam delegatorum iudicum confirmantes. Quia verò euidenter agnouimus ex priuilegiis antedictis prædeceſſores noſtros eccleſiæ ſanctæ Crucis libertatis priuilegium indulſiſſe, & quòd in ea poſſeſſione tamdiu fuerat liberatus, quod aliis etiam ceſſantibus præſcripſiſſet: libertatem ei à prædeceſſoribus noſtris indultam auctoritate apoſt. confirmamus, tibi ſuper hoc ſilentium imponentes. Super *a* hoc autem in nullo ſententiæ delegatorum iudicum derogamus, cùm ipſi de hac non cognouerint libertate: & infra.

Cumque libertatem à prædeceſſoribus noſtris indultam monaſterio cōfirmamus, ad ius profeſſionis (quod eſt contrarium libertati) monaſterium decernimus non teneri, non derogantes iudicibus delegatis, quibus libertatis priuilegia non fuerant præſentata: in cæteris autem latam à prædictis iudicibus ſententiam pro Colubrien. eccleſia confirmamus.

CAP. XV.

Contra priuilegia eccleſiæ minori ſpacio quadraginta annorum non præſcribitur h.d ſecundum verum intellectum.

Idem *epiſcopo & magiſtro G. Lemouicen.*

ACcedentibus *b* ad præſentiam noſtram abbatis & conuentus Nauiacen. ex vna parte, & templariorum d Tocen. ex altera procuratoribus, procurator monachorum propoſuit, quòd cùm decimas terrarum de Saccole diu quietè poſſederint antequam ad templariorum dominium perueniſſent: & poſtquam templarij terras acquiſiere, prædictas decimas earundem per xl. annos & amplius pacificè poſſediſſent, nunc eis ipſas ſubtrahere non verentur: [I & ſ.] Diſcretioni veſtræ mandamus, quatenus ſi abbas & monachi ſufficienter oſtenderint, quod à templariis decimas de terris prædictis per xl. annos continuè perceperint ſine lite, vos ad præſtationem ipſarum templarios compellatis. Cùm enim tanto tempore contra indulta priuilegia decimas ſoluerint, eis renunciaſſe tacitè præſumuntur. Quod ſi in probatione defecerint, ab ipſorum impetitione templarios abſoluatis: ipſis ſuper hoc ſilentium perpetuum *c* imponentes.

[I *His igitur & aliis quæ coram prædicto capellano fuere propoſita plenius intellectis, quia de ipſis non potuit exhiberi plena fides*]

a *al. per hoc autem.* b *Cap. 5. eo. tit. in 3. comp.* c *Dictio perpetuum deeſt in antiq. Cod.*

CAP. XVI.

Exemptus ratione certæ rei vel certi loci, non cenſetur exemptus reſpectu alterius rei vel loci, hoc dicit. & eſt textus notabilis, & multum allegabilis.

Idem *epiſcopo Lingonenſi.*

CVm capella *a* ducis Burgundiæ *b* gaudere dicatur huiuſmodi priuilegio, quod nullus archiepiſcopus vel epiſcopus in perſonas canonicorum eiuſdem capellæ ſuſpenſionis vel excommunicationis aut interdicti ſententias audeat promulgare: quidam capellæ ſupradictæ canonici, qui parœciales eccleſias à te tenēt, occaſione priuilegij prælibati in his etiam, quarum iuriſdictio ad te pertinet, ita ſe dicunt exemptos, vt quantumcunq; grauiter interdum excedant, tuæ correctioni recuſant & ſententiæ ſubiacere. Quocirca mandamus, quatenus in quantum exempti ſunt eiuſdem ratione capellæ, apoſtolicis priuilegiis deferas reuerenter: ſed in quantum ratione parœcialium eccleſiarum vel alias iuriſdictionem tuam reſpicere dignoſcuntur, officij tui debitum in eoſdem liberè proſequaris.

CAP. XVII.

Per exemptionem conceſſam monaſterio, capellæ ſibi ſubiectæ non cenſentur exceptæ.

Idem *abbati & fratribus Euaſen.* c *cœnobij.*

EX ore *d* ſedentis in throno procedit gladius bis acutus, quoniam ex ore Roman. Pontif. rectiſſima debet exire ſententia: quæ contra iuſtitiam nulli parcat, ſed reddat vnicuique quod ſuum eſt. Cùm igitur inter vos & Vigor. *e* epiſcopum, ſuper monaſterij veſtri ſubiectione, ac libertate controuerſia verteretur: monaſterij veſtri propoſuit procurator, quod idem monaſterium ab ipſa ſui fundatione liberum extitit & exemptum: & ad hoc probandum priuilegia prædeceſſorum noſtrorum inducens, vnum Conſtantini, & alterum Alexandri, nec non indulgentias Cle. & Celeſt. quorum vſum continuum à longis retro temporibus per depoſitiones teſtium oſtendere nitebatur: & infra. Porrò in priuilegio Conſtan. quiddam contineri perſpicitur, per quod idem cœnobium videtur ad iuriſdictionem epiſcopi pertinere: videlicet, quòd abbas eiuſdem primum locum poſt Vigorien. præſulem ſemper obtineat. Vnde cùm locum ipſum obtinere non poſſit in generali concilio, neque in prouinciali: quoniam abſonum eſſet, vt abbas primus poſt illum ſuper alios epiſcopos reſideret: relinquitur ergo, quòd locum illum in epiſcopali ſynodo intelligatur habere: quare tenetur ad ſynodum epiſcopalem accedere, ac per hoc ipſius ſtatuta recipere ac ſeruare. In priuilegio verò Alexandri papæ quiddam *f* aliud continetur, per quod diœceſanus epiſcopus in eodem cœnobio iuriſdictionem ſuam (etſi non in omnibus, in quibuſdam tamen) retinuiſſe videtur: cum in illo dicatur, quod Vigor. epiſcopi ab eiuſdem loci fratribus aliquid iniuſtè non exigant, ſed his tantum contenti permaneant, quæ prædeceſſores eorum anteceſſoribus ſuis conſtat rationabiliter impendiſſe: vnde conſtat, quod abbates epiſcopis aliqua de ſuis exhibere tenerentur. Nos igitur his & aliis diligenter auditis: cum à neutra parte ſit probata præſcriptio, ſententialiter definimus, quòd Euaſen. *g* cœnobium liberum eſt in capite, tamquam ab epiſcopali iuriſdictione prorſus exemptū, & ſoli Rom. eccl. ſubiectum, tutela tamen ipſius Cantua. archiepiſc. reſeruata. in membris autem, quæ non probatur exempta, diœc. epiſcopo ipſum ſubiacere decernimus: propter quod abbas ad ſynodum *h* eius debet acce-

a *Ca. 6. eo. tit. in 3. cōp.* b *al. Diuionen. at in veteri cōp. ita, Bohemia: ſed vaticana & alia exēplaria conſtanter habent Burgundia.* c *Euaſin. al. Euaſien.* d *Ca 7. eo. t. in 3. cōp. Initium ſumitur ex Apoc c 1 & 9.* e *Vuigorniē. al. Vuigorē.* f *quoddā in antiq.* g *Euaſin.* h *Vid. Cōc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 2.*

dere, primumq; locum post Vigor. episcopum obtinere: pro ipsis quoque membris non exemptis, idem abbas tenetur Vigor. episcopo exhibere reuerentiam, obsequium & honorem: quibus Vigor. episcopus sibi competenter exhibitis debet manere contentus.

CAP. XVIII.

Receptus sub protectione papæ, per hoc non censetur exemptus, hoc dicit.

Idem *Ausonen episcopo.*

Ex parte *a* tua fuit quæsitum, vtrum clerici & laici qui literas protectionis ostendunt, in quib. personæ suæ expresso nomine cum omnibus rebus suis sub apostolica protectione consistere declarantur, à iurisdictione episcopi diœcesani sint exempti. Nos *b* autem tibi respondemus quod per literas huiusmodi ab episcoporum suorum potestate minimè subtrahuntur.

CAP. XIX.

Religiosi, quib. à papa concessum est, vt ecclesias ei subiectas possint in proprios vsus conuertere: non auctoritate propria, sed à diœcesano possessionem illarum ecclesiarum recipere debent: nisi in priuilegio aliud exprimatur.

Idem *Elden. episcopo.* *c*

Pastoralis *d* officij: & infra. Interrogasti vtrum viris religiosis, quibus à sed. apost. est indultum, vt ecclesias suas in proprios vsus possint conuertere decedentibus personis earum, liceat auctoritate propria possessionem earundem intrare, vel per diœc. episcopum *e* in ipsa sint potius inducendi. Ad quod respon. nisi fortè in indulgentia summi pontificis id contineatur expressum, suo episcopo inconsulto, in possessionem ipsarum eis non est licitum introire: quia per indulgentiam huiusmodi episcopali iuri non credimus derogari.

CAP. XX.

Si is propter cuius delictum positum est interdictum, illud non seruat, alij nihilominus seruare tenentur: secus si ille non seruatur, in cuius fauorem latum fuit.

Idem *episcopo & capitulo Tripol.* *f*

Petistis per sed. apost. *g* edoceri, vtrum cùm propter hospitalarios vel templarios ciuitas vestra generali supponitur interdicto eisdem non seruantibus, vos illud teneamini obseruare? Ad quod duximus respondendum, quòd illorum excessus vobis non præbet licentiam excedendi. Sed si præfati hospitalarij vel templarij priuilegiorum suorum fines excesserint, violando temerè interdictum, quod pro eis fuerat promulgatum: ne videantur de aliorum fletu ridere, vos in pœnam præsumptionis eorum, quamdiu ipsi violauerint interdictum, de nostra licentia celebretis.

CAP. XXI.

Priuilegium concessum monasterio, vt eius monachi excommunicari non possint, intelligitur de monachis existentibus in monasterio, vel in ecclesiis sibi subiectis vtroq; iure. hoc dicit. Et est casus quotidianus.

Idem.

Quoniam *h* per confessionem constat partis aduersæ, quòd Nepesinus episcopus, ius episcopale percepit in ecclesia sancti Basilij de *i* Flagen. credimus quòd non obstante illo capitulo priuilegij, quod monasterio est indultum, vt nullus episcopus ecclesias vtroq; iure illi subiectas interdicto supponere, vel monachum seu clericum eiusdem monasterij synodare vel excommunicare præsumat, præfatus episcopus possit interdicere dictam ecclesiam, & excommunicare monachum seu clericum vestrum ad eius regimen deputatum, cùm alterutrum de iure fuerit faciendum: quoniam illud capitulum est intelligendum videtur de monachis aut clericis in ipso monasterio permanentibus, vel ad ecclesias destinatis vtroque iure sibi subiectas.

CAP. XXII.

Episcopus remittens alicui ecclesiæ decimas episcopales indefinitè, remisisse videtur non solum præteritas, sed & futuras. Et est casus notabilis.

Idem *Londonen.* *a* *archiepiscopo apost. sed. legato.*

Qvia circa: *b* & infra. Quæsiuisti vtrum monachi omnium sanctorum priuilegium prædecessoris tui, super episcopalibus decimis retinendis indultum, extendere valeant ad possessiones acquisitas, & postmodum acquirendas?

Super quo tale damus responsum, quòd si decimarum illarum remissio facta extitit secundum canonicas sanctiones, prædecessor tuus indefinitè decimas *c* episcopales monasterio remittendo (cùm nihil exceperit, & potuerit excepisse, ac in beneficiis plenissima sit interpretatio adhibenda, nec debeat vna eademque substantia diuerso iure censeri) intellexisse videtur, non solum de decimis possessionum illius temporis, sed futuri.

CAP. XXIII.

Tenet concilium ordinem quatuor patriarchalium sedium, vsque ibi seruata, vbi ponit tria priuilegia ipsarum. Primum, quia dant pallium. Secundum ibi, dominicæ, quia ante se Crucem deferri faciunt, præterquam in casib. hic exceptis. Tertium ibi, in omnibus, quia ad ipsos appellatur, & in hoc protestatur: ibi, saluis.

Idem *in Concilio generali.*

Antiqua Patriarchalium *d* sedium priuilegia renouantes sancta vniuersali synodo approbante, sancimus, vt post Romanam ecclesiam (quæ disponente domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, vtpote mater vniuersorum Christi fidelium & magistra) Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineat: Seruata cuilibet propria dignitate: ita quod postquam antistites earum à Romano pontifice receperint pallium (quod est plenitudinis officij pontificalis insigne) præstito sibi fidelitatis & obedientiæ iuramento, licenter & ipsi suis suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro se professionem canonicam, & pro Romana ecclesia sponsionem obedientiæ ab eisdem. Dominicæ *e* verò Crucis vexillum ante se faciant vbique deferri, nisi in vrbe Romana, & vbicunq; summus Pontifex præsens extiterit, aut eius legatus vtens insigniis apostolicæ dignitatis. In omnibus autem prouinciis eorundem iurisdictioni subiectis ad eos (cùm necesse fuerit) prouocetur: Saluis adpellationibus ad sedem apostolicam interpositis: quibus est ab omnibus humiliter deferendum.

CAP. XXIV.

Priuilegium religiosis concessum vt possint sepelire confratres suos tempore interdicti, intelligitur de illis confratrib. qui licet maneant in seculo, obtulerunt se tamen ordini, mutato habitu seculari, vel de illis qui bona sua eis dederunt vsufructu retento. hoc primò. Priuilegium religiosis concessum, quo eis venientibus ad locum interdictum, semel in anno aperiantur ecclesiæ, vt celebrentur in eis diuina, intelligitur quòd vna tantum sola ecclesia aperiatur in loco. hoc secundò.

Idem *f* *in eodem.*

---

a *Cap. 8. eo. tit. in 3. comp.* b *al. taliter.* c *Helien. al. Belien.* d *Cap. 9. eod. tit. in 3. comp.* e *Dictio episcopum deest in plerisq; exemplar.* f *Tripolitan.* g *Ca. 3. eo tit. in 4. comp.* h *Cap. 4. eod. tit. in 4 compil.* i *al. Basilij de Flagen. al. Flasan.*

a *Londin.* b *Ca. 5. eo. tit. in 4. comp.* c *De indefinita locutione an & quando æquipolleat vniuersali, vide Con. l. 1. var. resol. c. 13.* d *De patriarcharum prærogatiua, dignitate & numero Chass. in Cat. glor. mundi. p. 4. consid. 9. Nic. Boer. de auctor. magni Conc. n. 30. & seq. v. secundum locum.* e *Vide Clem. vlt. tit. de priuileg.* f *Scilicet Inno. III. in Conc. Lat. c. 57. & 67. eod. tit. in 4. comp.*

VT priuilegia, quæ quibusdam religiosis Romana concessit ecclesia, permaneant inconcussa, quædam in eisdem duximus declaranda, nec minus sanè intellecta pertrahantur ad abusum, propter quem possint meritò reuocari, quia priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Sanè quibusdam regularibus apostolicæ sedis indulsit, vt his qui fraternitatem eorum assumpserint, si forsitan ecclesiæ, ad quas pertinent, à diuinis officiis fuerint interdictæ, ipsosque mori contigerit, sepultura ecclesiastica non negetur, nisi excommunicati vel nominatim fuerint interdicti. Suos quoque confratres, quos ecclesiarum prælati apud ecclesias suas non permiserint sepeliri, nisi excommunicati vel interdicti fuerint nominatim, ipsi ad ecclesias suas deferant tumulandos. hoc autem de illis confratribus intelligimus, vel qui adhuc manentes in seculo eorum ordini sunt oblati, mutato habitu seculari: vel eis, qui bona sua dederant inter viuos, retento sibi (quamdiu in hoc seculo vixerint) vsufructu: qui tamen sepeliantur apud ipsorum regularium vel aliorum non interdictas ecclesias, in quibus elegerint sepulturam: nec si de quibuslibet ipsorum fraternitatem adsumentibus fuerit intellectum, pro duobus aut tribus denariis annuatim sibi collatis, dissoluatur pariter & vilescat ecclesiastica disciplina: certam tamen & ipsi remissionem obtineant ab apostolica sibi sede concessam. Illud etiam, quod huiusmodi regularibus est indultum, vt si qui fratrum suorum qui ab eis missi fuerint ad recipiendas fraternitates siue collectas in quamlibet ciuitatem, castellum, vel vicum aduenerint, si fortè locus ille à diuinis officiis sit interdictus, in eorum iucundo aduentu semel in anno aperiantur ecclesiæ: vt exclusis excommunicatis, diuina ibidem officia celebrentur: sic intelligi volumus, quod in eadem ciuitate, aut castro, aut villa vna tantum ecclesia eiusdem ordinis fratribus semel (vt dictum est) aperiatur in anno: quia licet pluraliter dictum sit, quod in eorum iucundo aduentu ecclesiæ aperiantur, non tamen ad ecclesias eiusdem loci diuisim, sed prædictorum locorum coniunctim sano referẽdum est intellectu: ne si hoc modo singulas eiusdem loci visitarent ecclesias, nimium vilipendi contingeret sententiam interdicti. Qui verò contra declarationes prædictas quicquam sibi vsurpare præsumpserint, graui subiaceant vltioni.

CAP. XXV.

Tempore generalis interdicti, episcopi non prohibiti, qui fuerũt culpabiles interdicti clam celebrare possunt. & hodie istud non est priuilegium episcoporum: sed ius commune: vt in c. si. de sent. excom in 6. & ibi plene habetur an & quando: & qualiter possit celebrari tempore interdicti.

Idem *a in eodem.*

QVod nonnullis est religiosis indultum, in fauorem pontificalis officij ad episcopos extendentes concedimus, vt cum commune terræ interdictum fuerit, excõmunicatis & interdictis exclusis, possint quandoq; ianuis clausis suppressa voce, & non pulsatis campanis diuina celebrare officia: Nisi & hoc ipsum eis expressè fuerit interdictum. Verùm hoc illis concedimus, qui causam aliquam non præstiterint interdicto, nec quicquam [doli vel] fraudis ingesserint, tale compendium ad iniquum dispendium pertrahentes.

CAP. XXVI.

Priuilegia non sunt violanda etiam indirectè. hoc dicit generaliter.

Honorius III. *archiep. & episcopis, in quorum diœc. monasteria & Prioratus Cluniacen. monasterio subiecta consistunt.*

QVanto amplius: & infra. Sanè dilecti filij abbas & conuentus Cluniacen. *a* grauem nobis querimoniam obtulerunt, quòd quidam vestrum & vestrorum officiales, cum in eos & sui ordinis monachos non possint excommunicationis & interdicti proferre sententias, eo quòd super hoc apostolicæ sedis priuilegiis sunt muniti, in eos, qui molunt in molendinis, vel coquunt in furnis eorum, quisquid vendendo seu emendo, aut aliàs eis communicant, sententias præferunt memoratas: & sic apostolicorum priuilegiorum, non vim & potestatem, sed sola verba seruantes, dicti ordinis monachos quodammodo excommunicant, dum eis alios communicare non sinunt. Ex quo illud etiam euenit inconueniens, vt ipsi monachi quantum ad hoc iudicentur iudicio Iudæorum, & qui eis communicant in prædictis, maiorem excommunicationem incurrant, quam etiam excommunicatis communicando fuerint incursuri. Nolentes igitur hæc crebris ad nos clamoribus iam perlata, vlterius sub dissimulatione transire, vobis vniuersis & singulis mandamus, quatenus huiusmodi sententias in fraudem priuilegiorum nostrorum de cætero non feratis: quia si super hoc ad nos denuo clamor ascenderit, nõ poterimus conniuentibus oculis pertransire, quin promulgatores talium sententiarum seueritate debita castigemus.

CAP. XXVII.

Qui in habitu, & tonsura, & cæteris vt laici conuersantur, deprehensi in maleficijs, se pro clericis non defendunt, ita communiter summatur.

Idem *V. quondam Anglorum reginæ illustri.*

EX parte *b* tua fuit propositum, quòd nonnulli literati, quos nec habitus nec tonsura clericos profitentur, in terra tuæ iurisdictioni subiecta degentes, cum deprehenduntur in aliquibus foris factis, vt iurisdictionem tuam eludant, & debitam pro delictis vltionem euadant, adsumunt seu etiam resumunt tonsuram abiectam seu habitum clericalem, licet antè pro laicis ab omnibus haberentur. Ne igitur tonsura, vel habitu sic resumpto, malitia foueatur, si tuam iurisdictionem exerceas in huiusmodi delinquentes, qui sine tonsura & habitu in delicto fuerint depræhensi, æquanimiter duximus tolerandum: cùm malitiis hominum indulgeri non debeat. sed potius obuiari.

CAP. XXVIII.

Parisiis & in locis vicinis ius ciuile legi non debet.

Idem. *c*

SVper specula: & infra. Sanè licet sancta ecclesia legum secularium non respuat famulatum, quę æquitatis & iustitiæ vestigia imitantur: quia tamen in Francia & nonnullis prouinciis, laici Romanorum imperatorum legibus non *d* vtuntur, & occurrunt raro ecclesiasticæ causæ tales, quæ non possint statutis canonicis expediri: vt plenius sacræ paginæ insistatur: [1 & .j.]

Firmiter interdicimus, & districtius inhibemus, ne Parisiis, vel ciuitatibus, seu aliis locis vicinis quisquam docere vel audire ius ciuile præsumat. Et qui contra fecerit, non solum à causarum patrociniis interim excludatur, verùm etiam per episcopum loci excommunicationis vinculo innodetur. *Vos autem filij sic diligentius præscripta seruetis, & faciatis studiosius ab aliis obseruari, quòd veri amici sponsi possitis meritò comprobari, dum paranymphos suos erudiẽdos ad epithalamica carmina curaueritis promouere. Dat. Rom. Pontificatus nost. an. quar.*

---

a *Innoc. III. in Conc. Later. cap. 58. & cap. eod. tit. in 4. compilat.*

a *De ordine Cluniacens. origine & antiquitate Chass. in Catalog. glor. mundi, p. 4.* b *Vid. Couar. in pract. quæst. c. 32.* c *Ca. Paris. & c. eccl. prælat. Paris. constitutis quere . de magistris, &c.* d *Quatenus gloss. & Dd. hic quærant an omnes subsint Imperatori. vide Chass. in cata. gloria mundi, par. 5. cons. 28.*

[1 *Et diſcipuli Heliſei liberius iuxta fluenta pleniſsima reſideant, vt columbæ dum in ianuis ſcalas nō inuenerint, ad quas diuaricari valeant pedes ſuos.*

CAP. XXIX.

Innouatio priuilegij ius nouum non inducit, ſed vetus conſtruat.

Idem *epiſcopo Baiocen.* a

QVia b intentionis noſtræ: [1 & ſ.] Cùm innouatio nec ius nouum conferat, nec etiam tollat vetus, te in eo ſtatu eſſe volumus, in quo tempore impetratæ innouationis dignoſceris extitiſſe. Cæterùm nullum per hoc intendimus iuri aliàs eidem monaſterio competenti præiudicium generari.

[1 *Non extitit vt per innouationem quam fecimus cuiuſdam ſcripti monaſterij S.S. Caldonen. quod in regiſtro bo. me. Alex. pp. p. n. reperimus contineri, derogaretur eccleſiæ Baiocen.*]

CAP. XXX.

Priuilegiati vt vbiq; poſsint cum altari viatico celebrare, hoc poſſunt ſine licentia prælatorum.

Idem.

IN his, c quæ ad cultum diuinum facere dignoſcuntur, non maligna ſed benigna eſſet potius interpretatio facienda. Vnde mirari compellimus, quòd cùm fratribus prædicatoribus & minoribus duximus indulgendum, vt vbicunque fuerint, ſine parœcialis iuris præiudicio cum altari valeant viatico celebrare: quidam nimis ſtrictè interpretando indulgentiam noſtram nituntur adſerere, quod per eam prædicti fratres præter prælatorum adſenſum facere hoc non poſſint: propter quod eos celebrare iuxta indulgentiam apoſtolicam non permittunt. Cùm autem eis nihil conferret memorata indulgentia, ſine qua id prælatis annuentibus liceret eiſdem: fraternitati tuæ mandamus, quatenus interpretatione huiuſmodi reprobata, dum tamen ab aliis, quæ iure parœciali proueniunt prorſus abſtineant, datam eis ſic licentiam celebrandi auctoritate noſtra non differas publicare, ita quòd dicti fratres aliquam ex indulgentia noſtra videantur in hoc gratiam conſecuti.

CAP. XXXI.

Priuilegium de decimis noualium non ſoluendis non comprehendit decimas tempore priuilegij impetrati poſſeſſas ab aliis, niſi de poſſeſsione alterius in priuilegio fiat mentio.

Gregorius IX. *maioris eccleſiæ & Chriſtianitatis decano & archidiac. Lincon.*

DVdum inter priorem & conuentum de Butele d ex parte vna, & prioriſſam & moniales de Campeſſe ex alia, ſuper decimis lite mota: & infra. De conſilio fratrum noſtrorum decernimus iuri prædictorum prioris & conuentus ſuper decimis noualium, in quarum erant poſſeſſione tempore illo, quo indulgentiæ apoſtolicæ impetratæ fuerunt, à parte altera de decimis noualium non ſoluendis non debere per eas non facientes de hoc aliquam mentionem, præiudicium generari.

CAP. XXXII.

Cùm fratres priuilegiatorum, niſi ſe ad eos in totum tranſtulerint, ad epiſcopalia iura tenentur.

Idem.

QVidam (ſicut adſeris) in priuilegiatorum fraternitate recepti, nolunt tibi de iuribus epiſcopalibus reſpondere. Verùm quamdiu huiuſmodi fratres moram in domibus ſuis fecerint, e eos compellere poteris ad dicta iura, tibi integrè perſoluenda.

a *Baion.* b *Doctores in c. fi. ſu. de fid inſt. & in c. Albericus, &c. ſignificauit. De teſtib.* c *Gloſſ. & Dd. in ca. quoniam, De priuileg. lib. 7. & Syluestrum in Summa. verbo altare, q. 6* d *al. de Buten.* e *Vide l. fi. quam Bald. dicit eſſe ſingu. C de iure fiſc.*

CAP. XXXIII.

Quo ad priuilegium retentionis decimæ, ſemel nouale ſemper eſt nouale.

Idem *Arelaten capitulo.*

COnſultationi veſtræ b. r. quòd terra, de qua non extat memoria quòd aliquando culta fuiſſet, redacta per religioſos viros nouiter ad culturam, perpetuò debet quo ad immunitatem de non ſoluendis decimis noualium iure cenſeri. Cùm aliàs nonnunquam contingeret indulgentiam de noualibus plus eis diſpendij, quàm vtilitatis adferre.

DE PVRGATIONE CAnonica.

TITVLVS XXXIII.

CAP. I.

Infamatus fide dignus per iuramentum ſe purgat, aliàs ſecus. & cenſetur non idoneus enormiter peccans.

Ex Concilio Triburicen.

NObilis a homo, vel ingenuus, ſi in ſynodo adcuſatus crimen negauerit, ſi fidelem eum eſſe ſciuerit, cum duodecim ingenuis ſe expurget. Si autem antea deprehenſus fuerit in furto, aut periurio, aut falſo teſtimonio, non admittatur ad iuſiurandum: ſed ei (ſicut qui ingenuus non eſt) purgatio indicatur.

CAP. II.

Infamatus tertio monitus ſe corrigens, vſq; ad purgationem ab officio ſuſpenditur.

Ex Concilio Agathen.

SI quis presbyter negligens vitæ ſuæ, prauis exemplis, mala de ſe ſuſpicari permiſerit, & populus ab epiſcopo iuramento, ſeu banno Chriſtianitatis adſtrictus infamiam eius patefecerit, certiq; adcuſatores criminis eius defuerint, admoneatur b primò ſeorſum ab epiſcopo, deinde ſub duobus vel tribus teſtibus: & ſi non emendauerit, epiſcopus eum publica increpatione admoneat. Si verò nec ſic ſe correxerit ab officio ſuſpendatur vſq; ad condignam ſatisfactionem, ne populus fidelium in eo ſcandalum patiatur.

CAP. III.

Etiam regulares purgant ſe de delicto ſecundum regulam canonicam.

Ex Concilio Melden. c

MOniales ſi libidinibus inſeruire adcuſentur, & manifeſtè detegi non valuerint, erga regulam ſuæ opinionis malam famam canonicè purgare cogantur.

CAP. IIII.

Si delictum eſt probabile, non indicitur purgatio, aliàs ſecus. h. d. quo ad titulum.

Ex eodem.

SI quis de gradu eccleſiaſtico raptoribus alienarum ſponſarum ſe conſenſorem vel interuentorem manifeſtè prodiderit, à proprio gradu repellatur. Et ſi veriſimilibus exinde ſuſpicionibus fuerit propulſatus, canonicè ſe expurget.

CAP. V.

Infamatus contra quē crimen probari non poteſt, debet ſe purgare iuramento de veritate: compurgatores verò de credulitate.

Innocentius papa d *Aquilegien. Patriarchæ & Mantuan. epiſcopo.*

QVotiens e Tridentinus epiſcopus de ſimonia impetitus ſit, vos latere non credimus: ſed accuſa-

a *Referunt Burch. li. 16. decr, c. 19. & Grat. ſiue Palea 2. q. 4. c. 15. & habetur c. 1. tit. de purg. vulg. in 1. compil.* b *Obſeruat ordinem fraternæ correctionis, de quo plene B. Tho. 2. 2. q 33. ar. 3. 4. 5. & ſeq.* c *Ca. 70. in Conc impreſſu non c. 2. vt aiunt Burch. li. 8. dec. c. 57.* d *al. Innoc pap. 3.* e *Ca. 4. eo. t. in 1. comp. Refert. Gra. ſiue palea, 2. q. 4. c quotiens.*

tores ſcriptum adferentes, teſtes ſecundum formam canonicam producere nequiuerunt, ſcilicet quòd eccleſiam ſancti Petri presbytero P. dederit pro quatuor modiis frumenti: [1 &c.] Communi fratrum noſtrorum conſilio iudicamus, vt tertia manu ſui ordinis, & quarta abbatum & religioſorum ſacerdotum, de ſupradicta ſimonia debeat ſe purgare. Porrò purgationis tenor erit huiuſmodi. Epiſcopus iurabit primum ſuper ſancta Dei Euangelia, quòd pro eccleſia ſancti Petri presbytero P. danda, nec ipſe per ſe, nec per ſubmiſſam perſonam, nec aliquis pro eo ſe ſciente precium recepit: deinde purgatores ſuper ſancta Dei Euangelia iurabunt, quòd ipſi credunt eum verum iuraſſe.

[1 *Quos ab eiuſdem eccleſiæ laicis accepit. Verùm quoniam nec accuſatores nec teſtes ſecundum formam canonum, & ſanctorum patrum ſtatuta in cauſa ipſa procedere potuerunt.*]

CAP. VI.

Epiſcopus parœcianum ſuum infamatum compellit ad ſe purgandum, niſi ab eo legitimè appellauerit.

Alexander III.

NOs inter *a* alios: & infrà. Quia nos t.f. conſulere voluit, vtrum epiſcopus parœcianum ſuum ad purgationem cogere poſſit: Conſul. t.t.r. quòd ſi de aliquo crimine publica laborat infamia, accuſatore, & teſtibus deficientibus, ad purgationem eſt per ipſum epiſcopum compellendus, niſi fortè ſuper ipſo ad ſuperiorem iudicem duxerit appellandum. Sanè ſi appellauerit, eius parebit iudicio, ad cuius examen cauſam voluerit per appellationem transferre.

CAP. VII.

Compurgatores debent eſſe honeſti, & notum haberi eum, quem purgant, nec debent à iudice vel alio impediri: & deficiens in purgatione, punitur vt conuictus.

Idem *Gaietanen. electo.*

CVm P. Manconella *b* presbyter: & infrà. Purgatores illius honeſtatis & opinionis eſſe volum', quod veriſimile ſit eos nolle amore vel odio ſeu obtentu pecuniæ peierare. Vt autem idonei appareant, neceſſe eſt vt eius, quem purgare debent, vitam & conuerſationem agnoſcant. Deficientem verò in purgatione, omni officio & beneficio eccleſiaſtico priuare procures: Præcauens, quòd ſi qui purgando in ſua voluerint purgatione aſſiſtere, nullam eis maleuolentiam vel indignationem oſtendas, nec eos impedias, vel ab aliis, quantum in te eſt, impediri permittas.

CAP. VIII.

Abſolutio facta ſecundum purgationem vulgarem non tenet, & ea non obſtante, poteſt indici de nouo purgatio: & admittitur accuſatio.

Lucius III.

EX tuarum *c* intelleximus continentia literarum, quòd cum H. presbyterum (quia infamabatur de homicidio) à ſacerdotali officio ſuſpendiſſes, prædeceſſoris tui literas tulit in medium, quibus apparuit eum iudicio aquæ frigidæ ſuam innocentiam purgauiſſe, & epiſcopum ſuis eum literis abſoluiſſe. Quia verò peregrina iudicia ſunt inhibita, purgationem quam præſtitit, ſufficere non putantes: mandamus, quatenus ſi accuſatores idonei non apparuerint, vt cum ſeptima aut quinta manu ſui ordinis (ſicut expedire cognoueris) per purgationem canonicam innocentiam ſuam oſtendat, ſibi iniungas: quam cùm præſtiterit, ſuſpenſionem ſine difficultate relaxes, & eum teſtimonij boni virum annuncians, ab infamia homicidij nullius contradictione vel appellatione obſtante, abſoluas.

a *Cap. 4. tit. de offic. & pot. præl. & iud. ord. in 1. compil. & c. 7. eod tit. de purga. can. in 1. compilat.* b *Cap. 12. eod. tit. de accuſ. in 1. comp.* c *Cap. 5. eod. tit. in 1. compilat. & poſt conc. Later. ſub Alex. III. p. 51. c. 50.*

CAP. IX.

Sufficit quòd compurgator ſit toleratus ab eccleſia bona fama, nec de crimine ſuſpectus condemnatus.

Idem *Vintonien. epiſcopo.*

COnſtitutus *a* in præſentia noſtra P. diaconus: & infrà.

Præterea illud nobis non modicam admirationem inducit, quòd purgationem oblatam recipere noluiſti, niſi prius commendaſſes nomina ſingulorum, qui dictum P. purgare volebant, & de nationibus & cæteris circumſtantiis prius inquireres diligenter, tanquam eſſes ordinationes facturus. vtinã ſic diſcuteres ordinandos. Sanè in purgationibus faciendis, cùm ſatis ſit illis, qui pro purgãdo exhibent iuramẽtum, ſecundum propriam conſcientiam & opinionem iurare, quòd purgandus à crimine ſit immunis, vel quod bonum exhibuit iuramentum, ſi purgatores ab eccleſia tolerentur, & ſint bonæ famæ in ſuis ordinibus miniſtrantes, nec in iudicio pro crimine condemnati, proculdubio ſunt abſque vllius indagine admittendi.

CAP. X.

Propter magnitudinem criminis infamatus ſuſpendi poteſt, nedum ab officio, ſed etiam à beneficio, donec ſe purgauerit. hoc primo. Et augetur propter hoc numerus compurgatorum. hoc ſecundo. Ex cauſa interdum poſt purgationem præſtitam ſuſpenditur quis ad tempus. hoc tertio. Et deficiens in purgatione, punitur vt conuictus. hoc quarto.

Innocentius III. *Senon archiepiſcopo.*

INter ſolicitudines *b* noſtras illa debet eſſe præcipua, vt capiamus vulpeculas: [1 &c.] Licet [ergo] eccleſiaſtica conſtitutio tales ab officio tantum vſque ad purgationem canonicam doceat ſuſpendendos: quia tamen eum etiam à beneficio propter immanitatem criminis ſuſpendiſti, nolumus improbare. Nec illud etiam improbamus, quod licet contra eum nullus accuſator legitimus appareret, ex officio tuo tamen (fama publica deferente) voluiſti plenius inquirere veritatem. Attendentes autem vulgatam infamiam, graue ſcandalum, & vehementem ſuſpicionem ex teſtium dictis obortam, quæ contra decanum facere videbantur, quum propter eorum quodlibet ei eſſet purgatio indicenda, & ſeruantes iuſtitiam, & mollientes rigorem, purgationem ei quatuordecim manus ſui ordinis duximus indicendam. Ipſum igitur ad te remittentes, vt ibi purgetur, vbi noſcitur infamatus: mandamus, quatenus accitis *c* tecum Niuern. & Pariſien, epiſcopis, indictam ei purgationem accipias: ita tamen, vt qui ad eius purgationem proceſſerint comprobandam, ſint fide catholici, & vita probati, qui conuerſationem & vitam ipſius non tam moderno tempore nouerint, quàm tranſacto. Purgatione verò recepta, beneficium ei reſtituere non poſtponas. In pœnam autem familiaritatis illius, quam cum hæreticis ſcienter habuiſſe dignoſcitur, eum ab officio volumus manere ſuſpenſum, donec ſcandalum ſopiatur, ita tamen vt publice familiaritatem hæreticorum abiuret. Præcipias inſuper ei diſtrictè, vt in prædicta & aliis villis circumpoſitis profiteatur, & prædicet fidem catholicam, ac confundat & deteſtetur hæreticam prauitatem: ſic deinceps vitam ſuam bonis adornans operibus, vt infamia conuertatur in bonam famam, *d* & omne ſcandalum & ſuſpicio de catholicorum mentibus deleatur. Quod ſi forſan in purgatione defecerit, eum eccleſiaſticæ diſciplinæ mucrone percellas, & ab officio & beneficio depoſitum, ad agendam pœnitentiam in arctum monaſterium detrudere non omittas.

a *Cap. 6. eod. tit. in 1. compilat. & poſt conc. Later. p. 8. c. 21.* b *Cap. 1. eo. tit. in 3. comp.* c *aſcitis. al. accerſitis ſed in regiſtro & antiquis vt eſt impreſſum.* d *dictio bonam, deeſt in regiſtro & pleriſq. antiq. exemplarib.*

[1 *Quæ moliuntur vineam Domini demoliri, species quidem habentes diuersas, sed caudas adinuicem colligatas, quædam de vanitate conueniunt in ipsum. Hi sunt namque caupones, qui aquam vino commiscent, qui virus draconis in aureo calice Babylonis regni propinãt, qui iuxta verbum propheticum, arcum rem amarã intendunt, vt sagittent in occultis innoxios: quorum error serpit vt cancer, ita quod nisi botrus in flore ladatur, fructum non solum amarum, sed etiam pestiferum germinauit. Hoc Apostolus egregius prædicator in epistola sua prophetico sermone describit, & docet omnibus modis euitandos, contra quos sacerdotes tibiis argenteis clangere debent, vt cum clamante populo arca fœderis præcedente & muri corruant Hiericho, quæ iam fuerant perpetuo anathemate condemnata: ita quod si quis ex ea regulam auream furari præsumpserit, cum Achor filio Charmi lapidibus obruatur. Nos igitur scientiam literarum & honestatem morum pariter attendentes.*]

CAP. XI.

Breue est, nec potest aliter summari.

Idem *abbati sancti Dionysij, & presbytero S. Martini.*

CVm dilectus: *a* & infrà. Illud autem vos attendere volumus, & mandamus, vt tales ad purgationem admittantur personæ, quæ vicinæ sint & honestæ.

CAP. XII.

Si infamia ortum non habet ex probabilibus coniecturis, non est de necessitate indicenda purgatio, potest tamen indici ad instantiam purgandi.

Idem.

CVm *b* in iuuentute sua: & infra. Quia verò pater filium, quem diligit, corripit: nos Quinclien. episcopo per literas nostras ad maiorem cautelam iniunximus, vt ab illius familiaritate cessando taliter se haberet, quòd sinistra de ipso suspicio non possit haberi: sed inimicus homo rescriptum literarum subripiens, apud regem & regni magnates ipsum nequiter publicauit, vt sic deberet amplius infamari. Vnde nos tantam æmulorum nequitiam attendentes, licet pulsati fuerimus multoties contra eum, numquam tamen aduersus ipsum potuimus commoueri, scientes quod dictum vnius facile sequitur multitudo. vbi verò idem episcopus ad Strigonen. metropolim extitit postulatus, quidam, qui super ipsa postulatione aduersabantur eidem, vt promotionem ipsius facilius impedirent, illius criminationis carbones reaccendere sunt moliti: vnde quidam procurator ipsius de consilio amicorum suorũ qui super hoc bonum zelum habebant, sed non secundum scientiam: cœpit cum instantia postulare, quatenus eidem episcopo purgationem canonicam faceremus indici, vt suam innocentiam demõstraret. Nos autem postulationem huiusmodi minus prouidam reputantes, procuratorem ipsum ab ea sæpe *c* voluimus reuocare: [1 & *j.*] Cæterùm quia procurator instabat, compulsi fuimus (non iuris necessitate, sed importunitate petentis) vt per vos ei purgationem canonicam cum duobus abbatibus mandaremus indici: quamuis fuerimus protestati, quòd ex alia causa talis petitio minus prouidè tũc fiebat, quia Strigon. ecclesiæ suffraganei vix eo tempore purgarẽt eundem, quia in facto postulationis contradicebant eidem: & suffraganei Colocen. ecclesiæ ipsum minimè tunc purgarent: quia inter eum & Colocen. archiepiscopum de Strigon. metropoli contentio vertebatur: vnde cum non sint alij pontifices in Hungaria, meritò videbatur, quòd per episcopos regni sui non posset in illo articulo se purgare.

[1 *Tam quia sæpefatus non videbatur apud bonos & graues infamatus de illo crimine, cum episcopi super hoc ex mandato apost. requisiti, laudabile testimonium de ipso nobis curauerunt perhibere, tum quia talis infamatio videbatur ab inimicis & æmulis processisse, sicut superius est expressum. Vnde cùm anteacta vita eius laudabilis appareret, & huiusmodi facinus incredibile videtur, non credebamus ei purgationem aliquam amodo indicendam.*]

CAP. XIII.

Compurgator iurat de credulitate.

Idem *Tironen.* a *archiepiscopo.*

DE *b* testibus: & infrà. Illi verò, qui ad purgandam alicuius infamiam inducuntur, id solum tenentur iuramento firmare, quòd veritatem credunt eam dicere, qui purgatur.

CAP. XIIII.

Infamatus super defectu natalium non debet promoueri, nisi prius se purget.

Idem *Floren. episcopo.*

ACcedens *c* ad præsentiam nostram T. diacon. humili nobis insinuatione mõstrauit, quòd cùm à suis æmulis diceretur, quòd esset filius sacerdotis: tu eum nec promouere voluisti, nec permisisti ab alio promoueri. Quocirca mandamus, quatenus si publicè fuerit nota respersus, & de ipsa tibi legitimè constare non poterit, purgatione ab ipso receptá, ipsum non differas propter hoc ad sacerdotis officium promouere: quia etsi non sit nota delicti, est tamen nota defectus impedientis ad sacros ordines promouendum.

CAP. XV.

Super notorio crimine non est indicenda purgatio, & pendente causa super criminibus, coram papa delegato purgatio ab ordinario super eis recepta non tenet.

Idem *Eugen. & scholastico Mutin.*

CVm *d* dilectus filiis H. presbytero, & G. procuratori O. clerici T. capellanum nostrum concesserimus auditorem, idem procurator proposuit, quòd cùm dictus presbyter super incestus crimine fuisset publicè infamatus, Constant. episcopus ordinarius iudex ei purgationem indixit: qui cùm se purgare nequiuisset, ab ipso fuit suis ecclesiis sentẽtialiter destitutus: quas ipse nihilominus detinuit per violentiam occupatas. Cumq; idem presbyter cuiusdam consanguinei sui vxorem publicè detineret, ad petitionem plebani de Heniso, *e* & quorundam aliorum clericorum Constant. diœces. iudicibus dicimur literas destinasse, vt si dictus presbyter super crimine adulterij & incestus, coram ipsis se purgare non posset, ipsum pœna debita castigarent: qui cũ constitisset eisdem, quòd idem presbyter pro eo, quòd in purgatione defecerat, ab episcopo memorato fuerat condemnatus, ipsum vtpote contumacem prædictis ecclesiis per sententiã priuauerunt, maximè cum de incestu & adulterij crimine, tanquam de notorio liqueret eisdem, abbati sancti Galli (ad quem illarum ecclesiarũ donatio pertinebat) potestatem liberam concedentes ecclesias illas, personis aliis conferendi: qui eas postea supradicto O. clerico adsignauit: & infrà. Dictus verò presbyter inter cætera respondit, quòd processus iudicum prædictorum debeat meritò retractari, cùm lite non contestata procedere *f* præsumpserint contra eum: adiiciens, quod purgationem indictam ab electo Constant. curauerit exhibere: [1 & *j.*] His igitur, & aliis plenius intellectis, licet literæ illę, quæ ad prædictos iudices impetratæ dicuntur, vel ipsarum transcriptum o-

a *Cap. 2. eod. titul. in 3. compilat.* b *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil. pars huius decret. est in ca. cum in iuuentute. §. de præsumpt, vt optime hic admonet glossa.* c *al. semper. sed in antiq. vt est impressum.*

a *Tirenen. al. Trien al. Tyren.* b *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* c *Cap. [illegible] eod. tit. in 3. compilat.* d *Cap. 6. eod. tit. in 3. compilat.* e *al. de Henuco. al. de Ponte: sed in vetustiorib. vt est impressum.* f *præsumpserunt in vulgatis. at in antiq. præsumpserint.*

stensum

stensum non fuerit coram nobis, quia tamen ex tenore relationis ipsorum, *a* quam dictus procurator exhibuit, ac si literæ ipsæ ostensæ fuissent, nobis constitit euidenter iudices ipsos prætermisso iuris ordine processisse: tam processum eorum, quàm concessionem ecclesiarum à prædicto abbate de mandato ipsorum factam, auct. apo. retractamus, præsertim cùm relationis ipsius series repugnantia contineat, & aduersa. Dicitur enim quòd crimen eiusdem presbyteri, vsq; adeò publicum *b* fuerat & notorium, quòd nullus inficiationi locus penitus existebat, vtpote cuius vniuersæ viciniæ populus testis erat: & tamen ibidem præmittitur, quòd eidem presbytero terminum peremptorium præfixerunt, in quo (si posset) super infamia prædictorum criminũ canonicè se purgaret: cùm nimirum si crimen notorium existebat, non erat illi indicenda purgatio, sed in eum condemnationis sententia promulganda: & infrà. Si verò nullus apparuerit legitimus accusator, & ipsum inueneritis apud bonos & graues super prædictis criminibus, vel ipsorum altero infamatum: purgationem ei canonicam indicatis, non obstante, quòd coram prædicto electo dicitur se purgasse: cùm iudicio pendente coram iudicibus delegatis non debuerit ordinarius purgationem indicere infamato.

[1 *Nos inducit vt fratrum nostrorum debeamus consultationibus respondere, & ab eis, quantum humana permittit fragilitas, dubitationis scrupulum amputare. Inde est quod.*]

CAP. XVI.

Non sufficit prælato de criminibus infamato iurare, cùm se purgat quòd sit immunis ab illis criminibus: sed iurare debet, quod post suam promotionem illa crimina non commisit.

Idem.

ACcepimus *c* literas, quibus nobis intimare curastis quòd apostolico mandato super indicenda purgatione archiepiscopo Bisuntinen. recepto, ipsum citatis vt decuit: qui ad diem præfixum comparuit coram vobis *d*, iuramentum purgationis offerens sub hac forma, videlicet quòd immunis erat ab illis criminibus, super quibus se purgare debebat: & infrà. Ipse verò ad præsentiam nostram accedens, humiliter supplicauit, vt saltem super purgatione incontinentiæ dignaremur temperare rigorem, quia non deberet adserere, quòd à natiuitate sua nunquam passus fuerit lapsum carnis. Porrò cum ab eis non credatur exactum fuisse huiusmodi iuramentum, potius fortè præsumimus, quòd alia de causa volebat sub præscripta forma iurare: videlicet quòd immunis erat ab illis criminibus, de quibus fuerat infamatus, tanquam dimissis per pœnitentiam, iam esset immunis ab illis; sed hoc iurare, non paruæ temeritatis existeret: cùm beatus Iob dicat, *e* Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorat anima mea: & infrà. Ideoq; præscriptam purgationis formam secundum quam idem archiepiscopus obtulit se purgare, reprobamus, vtpote indiscretam, temerariã, & ineptam: iniungentes eidem, vt si voluerit & potuerit secundum hanc formam se purgare, secũdum sanum intellectum, quem ei duximus exprimendum, videlicet quòd illa crimina grauiora, id est, simoniam, venditionem iustitiæ, atque incontinentiam, de quibus infamatus extitit, iuret se minimè commisisse, postquam ad archiepiscopalẽ promotus est dignitatẽ, & compurgatores sic iurent, quod credunt eum verum iurasse: quo facto vos illum dimittatis in pace, alioquin, &c.

a *ipsarum.* b *publicatum.* c *vide Bar. in l. 1 § accusationem. ff. ad SC. Turpil. vbi citat hunc textum in pulchro casu.* d *nobis legitur in plerisq; Cod. series tamen indicat legendum, coram vobis.* e *Iob. 9.*

DE PVRGATIONE *a* vulgari.

TITVLVS XXXV.

CAP. I.

Duella, & alia purgationes vulgares prohibita sunt, quia per eas multoties condemnatur absoluendus, & Deus tentari videtur. h. t. totus titulus.

Cælestinus III.

CVra suscepti *b* regiminis: [1 &c.] Cùm i f. duxerit sed. apost. consulendam, vtrum super ecclesiarum possessionibus duella debeant sustineri. Tuæ duximus solicitudini respondendum, quòd in eo casu, vel aliis etiam hoc non debes aliquatenus tolerare. *c*

[1 *Sæpe dicta tamen mul. eum non desinunt infamare. vnde nobis humiliter supplicauit, vt ab illarum impetitionibus solutum faceremus ipsum prædictarum ecclesiarum pacifica possessione gaudere.*]

CAP. II.

Summatum est s. cap. proxim.

Innoc. III. *priori S. Sergij Spoletan.*

SIgnificantibus *d* V. laico, & fratribus eius ad nostram noueris audientiam peruenisse, quòd quum quidam eos super furti crimine adcusaret, cum eo coacti sunt inire duellum, in quo aliis peccatis suis præpedientibus ceciderunt: propter quod per consules Spoletanos bonis fuerint propriis spoliati: nunc verò furtum apud alios est inuentum, & quòd ipsi fuerint innocentes, est (faciente domino) relatum. Vnde consulibus ipsis dedimus in mandatis, vt ablata restituant vniuersa.

CAP. III.

Summatum est suprà cap. 1.

Honorius III.

DIlecti *e* filij nouiter in Liuonia baptizati, grauem ad nos querimoniã destinarunt, quòd fratres templariorum, & alij, qui temporalem in eis potestatem exercent, si quando de aliquo alio crimine infamantur, eos ferri candentis iudicium subire compellunt: quibus si qua exinde sequatur adustio, ciuilem pœnam infligunt. Cùm igitur huiusmodi iudicium sit penitus interdictum, vtpote in quo Deus tentari videtur: mãdamus, quatenus dictos fratres, & alios, vt ab huiusmodi conuersorum grauamine omnino desistant, per cens. eccles. appel. remota compellas.

DE INIVRIIS ET DAMno dato.

TITVLVS XXXVI.

CAP. I.

Propter eius breuitatem non summatur.

In Exodo. *f*

SI rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, *g* & ille mortuus non fuerit, si *h* iacuerit in lecto, qui percusserit, operas eius & impensas in medicos restituat.

CAP. II.

Breue est, & ideo non summatur.

In eodem.

SI *i* quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritq; bos & asinus in eã, dominus

a *Vide B. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8 ad 3. arg.* b *Ca. vn eod. tit. in 2 compilat.* c *Adde quod not. Bald in l. 1. C de Lati. lib. tol. vbi vide.* d *Cap. vn. eod tit. in 1. compil. vide concil. Trid. Seß. 25. de refor. c. 19.* e *Iuo par. 10 c. 15.* f *Exod. 21* g *vide l. fin. cum gl. & concor ff de sicariis.* h *al. ita: sed iacuerit.* i *Cap 3. tit. de damno dato, in 1. comp. Refert Iuo p. 16. c. 349 Exod. 21.*

cisternæ reddet pretium iumētorum: quod autem mortuum est, ipsius erit.

CAP. III.

Breue est, & ideo non summatur.

Idem.

SI *a* bos alienus cornupeta fuerit ab heri & nudiustertius, & non custodiuit eum dominus suus, reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet.

CAP. IIII.

Breue est, & non summatur.

Idem.

SI *b* læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit iumentum suum, vt depascat aliena, pro damno æstimationem restituat.

CAP. V.

Breue est, & non summatur.

Idem.

SI *c* egressus ignis comprehenderit aceruos frugum siue stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.

CAP. VI.

Breue est, & quasi idem cum præcedenti.

Ex pœnitentiali Romano. *d*

SI quis domum vel aream cuiusquam incenderit voluntariè, sublata & incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat.

CAP. VII.

Secularis potestas, quæ clericum banniuit, condemnari debet per iudicem ecclesiasticum, secundum æstimationem iniuriæ in expensis & damnis. Et hodie adde pœnam in Clem. I. de pœnis.

Honorius III. *episcopo Bononien.*

OLim *e* scribentib. nobis episcopo Mutinen. vt potestatem consiliarios & populum ciuitatis Florentin. ad satisfaciendum de damnis & iniuriis irrogatis episcopo, & ecclesiis Fesulan. cen. eccles. coarctaret, idem testes lite non contestata recepit. Quare nos eius processu penitus reuocato commune Florentin. quia banniuerat episcopum Fesulanum contra Deum & ecclesiasticam libertatem propter iniuriam banni, & expensas, & damna tali occasione secuta, taxatione iuramento præmisso in mille libris vsualis monetæ, prædicto episcopo sententialiter duximus condemnandum.

CAP. VIII.

Qui iurat statutum super non repetendis damnis, hoc non obstante expensas repetere poterit. h. d. vel sic: Statutum super damnis non repetendis, ad expensas non extenditur.

Gregorius IX.

IN nostra *f* & fratrum nostrorum præsentia proposuistis, quod olim ciues Brixien. pro *g* restaurationibus damnorum illatorum ad inuicem, quæ propter multas ciuiles discordias incurrerant, plurimum aggrauati, statutum editum de non petendo vel recipiendo in posterum restaurationes huiusmodi à communi generaliter approbarunt, & firmarunt etiam iuramento: & infrà. Cum igitur aliud sit damnorum restauratio, quàm satisfactio expensarum: & ideo in iuramento exhibito super damnorum articulo intelligi non debeat, quòd factum expensarum fuerit comprehensum: mandamus, quatenus (iuramento non obstante prædicto) auctoritate nostra prouideas, quòd dictum commune pro bono concordiæ ad expensarum satisfactionem aliquid *h* contribuat, iuxta tuæ discretionis arbitrium, à te sicut expedierit, moderandum.

a *Exod. 21.* b *Exod. 22.* c *Ibid.* d *Similis sententia reperitur apud Burch. lib. 19.* e *vide Clem. I. de pœnis, c. Grauis. 5. de restit. spol.* f *vide gl. in c. si canonici, verbo damnis & iniur. de offic. ordi. in 6.* g *dictio pro, deest in vetustioribus codic.* h *dictio aliquid, deest in antiq. exemplarib.*

CAP. IX.

Habet plura dicta, & se summat.

Idem.

SI culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitia tua, siue negligentia euenerunt: iure super his satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam. Quòd si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, velis liberare teipsum: quòd tamen ad liberationem non proficit, si fera animalia, vel quæ consueuerunt nocere fuissent, & quam debueras non curasti diligētiam adhibere. Sanè licet, qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse: secus est tamen in illo dicendum, qui vt non accideret, de contingentibus nil omisit.

DE POENIS.

TITVLVS XXXVII.

CAP. I.

Totiens puniendus est criminosus, quotiens delictum iterat.

Ex concilio Toletano.

EA quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequenti sententia condemnentur.

CAP. II.

Interficiens presbyterum puniendus est: & pœna pars ecclesiæ, cui præfuit, alia pars pro eius anima distribuitur.

Ex concilio Triburiensi. *a*

PResbyteri interfecti compositio episcopo, ad cuius parœciam pertinet, soluatur, ita vt medietatem vtilitatibus ecclesiæ, cui præfuit tribuat, alteram in eius eleemosynam iustè dispertiat: Quia nullus eius hæres proximior videtur, quam qui ipsum domino sociauit.

CAP. III.

Non debent prælati pro criminosis sustinendis pecuniam exigere, nec etiam correctionis causa ex cupiditate pœnam pecuniariam imponere.

Alexander III. *Cantuarien archiepiscopo.*

LIcet *b* iuxta apostolum: [1 & 5.] Accepimus, quod archidiac. Conuentren. episcopatus pro corrigendis excessibus, & criminibus puniendis, à clericis & laicis pœnam pecuniariam exigunt, & pro annua exactione pecuniæ personas quandoque suspendunt, ecclesias interdicunt, à vicariis denarios, vt eos in ecclesiis cantare permittant, exigere non formidant, & alia agunt, quæ canonum obuiant institutis, & de radice cupiditatis & auaritiæ prodire videntur: & infrà. Mandamus, quatenus archidiaconis prædicti episcopatus hoc districtius interdicas: si autem contrauenire præsumpserint, eos appel. cessan. eccl. cen. compellas.

[1. *Arguere, obsecrare & increpare studeamus: sicut tamen debemus excessus corrigere singulorum, vt probemur non quæ nostra sunt, sed quæ Iesu Christi sunt, quærere, vt in correctione facienda videamur molestiam, & maturitatem seruare.*]

CAP. IIII.

Victus condemnatur victori præsenti in expensis, etiam in caussis pecuniariis, & vnum casum excipit.

Idem *in concilio Turonen.*

CAlumniam *c* & audaciam temerè litigantiū con-

a *Est in concil. Triburiensi sub Arnulpho Imperatore cap. 4. sed aliis verbis referunt Burchar. lib. 6. Dec. c. 11. Iuo p. 10. ca. 140. & Gratia. siue Palea 17. q. 4. cap. omnes presbyteri.* b *Cap. 3. eod. tit. in 3. compil. & post conc. Later. sub Alex. III. p. 2. cap. 3.* c *Cap. 5. eodem titul. in 1. compilatione. & post concil. Lateran. sub Alex. III. p. 3. c. 2.*

demnando

demnando in expensis, & alio multiplici remedio sanctio imperialis compescit. Quoniam igitur sacris institutis consonare dignoscitur: præcipimus, vt decætero in causis pecuniariis victus, victori in expensis condemnetur: nisi sententia pro absente feratur.

CAP. V.

Clericus causam seu operam præbens bello, deponendus est.

Innocentius III. (*Midrosinsi*) *archiepiscopo.*

QVod in *a* dubiis: & infrà. Quia verò tam sacerdotes, qui gubernant naues ad pugnam, quam qui personaliter exercent conflictum, & hi, qui alios incitant ad pugnandum, omnes enormiter peccant: de rigore canonico eos credimus deponendos.

CAP. VI.

Clericus pro magno scelere ab eo commisso, deponi debet, & in monasterio detrudi, ad agendam pœnitentiam.

Idem *London. episcopo.*

TVæ discretionis *b* prudentiam: & infrà. At illud, quòd à nobis tertiò requisisti, qualiter clerici in latrociniis, vel aliis magnis sceleribus deprehensi puniri debeant. Respondemus, quòd à suis ordinibus degradati, detrudi debeant in arctis monasteriis, ad pœnitentiam peragendam.

CAP. VII.

Si vterq; contrahentium venit contra contractum, vterque potest exigere pœnam, ad inuicem promissam ex conuentione.

Idem *abb. & fratrib. Crypta ferrata.*

COnstitutus *c* in præsentia nostra: & infrà. Licet autem in instrumēto episcopi Lauitani expressa fuerit certa pœna, quam pars contractum non seruans, solueret obseruanti: cùm tamen vtraque pars venisse contra illum, ex confessione propria conuincatur, cùm & pars vestra subtraxerit episcopo pensionem, & episcopus procurationem exegerit ab eadem ecclesia, sicut œconomus proposuit memoratus, vtramq; partem ab ea reddimus absolutam.

CAP. VIII.

Si testis propter vacillationem incarceratur, infamiam non incurrit.

Idem *Priori S. Fridiani & magistro B. canonico Pisano.*

SVper *d* his, de quibus nos consulere voluistis: & infra. Clericus autem, qui pro eo quòd variauerat & vacillauerat coram vobis, *e* de mandato nostro *f* captus est & detentus, infamiam non incurrit.

CAP. IX.

Obligatus ad certam quantitatem, certa die sub pœna soluendam, si partem intra terminum soluit, ad pœnam integram non tenetur.

Idem *Spoletano episcopo.*

SVam *g* ad nos rectores clericorum sancti Fortunati querimoniam transmiserunt, quod cùm tibi essent in xl. libris, per quoddam arbitrium condemnati, essetque pœna xxx. librarum adposita, nisi ea soluerent in termino constituto, tandem xxxiij. libris in termino persolutis, occasione septem residuarum, per quasdam nostras *h* literas veritate tacita impetratas obtinuisti eos in præfatis xxx. libris, tibi per delegatum iudicem condemnari. Quia igitur te non decet in tantum pontificalis modestiæ obliuisci, vt inhonestis quæstibus anhelando desideres eum aliena iactura ditari: mandamus, quatenus septem librarum solutione contentus super pœna xxx. librarum, memoratos rectores decætero non molestes.

CAP. X.

Occidentes prælatum, priuantur beneficiis & feudis, quæ habent ab ecclesia, cui præerat prælatus ille, nec eis vel hæredibus restituentur, nec alia de nouo concedi debent. Et hodie in occidente, capiente, vel banniente episcopum, auctæ sunt similes pœnæ de quibus in clem. Si quis suadente, eodem tit.

Idem.

AD aures *a* nostri apostolatus peruenit, quòd cùm quidam parœciani tui ausu diabolico [bonæ *b* memoriæ.] I. Vincentinū episcopum, prædecessorem tuū nequiter peremissent, feuda & beneficia, quæ illi a Vincentina ecclesia obtinebant, ipsis per sententiam fuerant cum multa deliberatione sublata. Quia igitur maiori sunt animaduersione plectendi, nos tam tibi quàm successoribus tuis, auctoritate apost. prohibemus, ne ipsis, aut hæredibus eorum beneficia prædicta restituantur, seu de nouo eis alia quælibet conferantur.

CAP. XI.

Prorumpens contra iudicem arbitrio superioris punitur.

Idem.

DIlectus *c* filius electus sancti P. ad montes: & infrà. Ne iudicialis euanescat auctoritas, cùm de litigatoris improbitate constiterit, aduersus adsertionem iudicis temerè prorumpentis, iuxta superioris arbitrium digna poterit animaduersione puniri.

CAP. XII.

Patroni, aduocati, vel vicedomini vindicantes sibi in ecclesiis plusquam iura permittant, per censuram ecclesiasticam compescuntur: & si occidunt prælatum vel clericum ecclesiæ per se, vel per alios, perdunt quod habent ab ecclesia & eorum posteri vsq; ad quartam generationem non admittuntur ad clerum, nec in religionibus præficiuntur.

Idem *d* *in concilio generali.*

IN quibusdam prouinciis ecclesiarum patroni & aduocati, seu vicedomini se in tantam insolentiam erexerunt, quod non solum cum vacantibus debet ecclesiis de pastoribus idoneis prouideri, difficultates ingerunt, & malitias, verum etiam de possessionibus, aliisq; bonis ecclesiasticis, pro sua voluntate ordinare præsumunt: & (quod horrendum est dicere) in necem prælatorum prorumpere non formidant. Cùm igitur, quod ad defensionis subsidium est inuentum ad depressionis dispendium nō debeat retorqueri: prohibemus expresse, ne patroni vel aduocati, seu vicedomini super præmissis, decætero plus vsurpent, quàm reperiatur in iure permissum: & si contra præsumpserint, per seueritatem canonicam districtissimè compescantur. Sacri nihilominus concilij approbatione statuimus, quatenus si patroni, vel aduocati, aut feudatarij, seu vicedomini, aut alij beneficiati alicuius ecclesiæ, rectorem vel clericum alium ipsius ecclesiæ, per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausu nefando præsumpserint: patroni ius patronatus, aduocati aduocatiam, feudatarij feudū, vicedomini vicedominatum & beneficiati beneficium prorsus amittant. Et ne minus vindictæ quàm excessus memoria prorogetur, nō solum de præmissis nihil perueniat ad hæredes, sed etiam vsq; ad quartam generationem posteritates talium in clericorum collegiū nullatenus admittantur, neq; in domibus regularibus alicuius prælationis assequantur honorem, nisi cum eis fuerit misericorditer dispensatum.

---

a *Cap. vn. eod. tit. in 3. compilat. an clerico pugnare liceat, explicat B. Thom. 2.2 q. 40. art. 2. & ibi Caiet.* b *Cap. 3. tit. de vita & hon. cler. in 3. compil. vide Bern. Diaz in pract. crim. can. c 84.* c *Pars ca. Constitutus s. de relig. dom. vbi inuenies varietates de voce Lauitani.* d *Cap. 3. de acc. in 3. compil.* e *al. nobis.* f *al. vestro.* g *C. 2. ne cler. vel monach. in 3. comp.* h *dictio nostras, deest in plerisq; antiquis.*

a *Cap. 1. eod. tit. in 1. compil.* b *Hæc duo verba, bonæ memoriæ, desunt in omnibus Vaticanis.* c *C. 1. tit. de probat. in 4. compil.* d *Scilicet Innoc. III. in conc. gener. ca. 45. & cap. 2. eod. tit. in 1. compilatione.*

CAP. XIII.

Domino excõmunicato manente, subditi fidelitatem non debent: & si longo tempore in ea perstiterit, & monitus non paruerit ecclesiæ, ab eius debito absoluuntur.

Honorius III. *præposito archidiac. & H. canonico Suession.*

GRauem capituli Lund. *a* recepimus quæstionem, quòd cùm comes Registren. *b* pro multis iniuriis, quas irrogarat eisdem *c* per iudices à sede Apo. deleg. excommunicationis vinculo fuerit innodatus, idem per duos annos & amplius in excommunicatione persistens, iuri parere pertinaciter renuit, claues ecclesiæ contemnendo. Licet igitur huiusmodi pertinacia non careat scrupulo hæreticæ prauitatis: volentes tamen nobilitati parcere comitis supradicti: Di. v. mandamus, quatenus si comes supradictus post commonitionem vestram non paruerit plenè iuri, vos ecclesias, in quibus aliquod ius habere dignoscitur, ab eius debito absoluentes fideles ipsius (quandiu in excommunicatione perstiterit) ab eius fidelitatis iuramento denuncietis penitus absolutos.

DE POENITENTIIS, ET remissionibus.

TITVLVS XXXVIII.

CAP. I.

Pro manifesto peccato pœnitentia publica imponi debet.

Alexander papa. *d*

MAnifesta peccata non sunt occulta correctione purganda.

CAP. II.

Ponit pœnitentiam occidentis presbyterum.

Ex concilio Maguntinensi.

QVi presbyterum occiderit, xij. annorum pœnitentia ei secũdum canones imponatur: & infrà. Conuictus, vsq; ad vltimum tempus vitæ suæ militiæ cingulo careat, & absq; spe coniugij maneat.

CAP. III.

Consideratis circumstantiis arbitraria pœnitentia indicenda est ei, qui modum excessit se defendendo.

Alexander III. *Mediolan. archiepisc.* [*&* e *suffraganeis.*]

SIgnificauit *f* nobis vir nobilis P. quòd F. dicto imperatori, cum olim rediret ab vrbe, castrum Verniæ negauit: & infrà. Vnde contingit, quòd iiij. castris destructis plusquam duo milia domorum destructa fuerunt, multi homines interfecti, & alia mala ibi cõmissa, quæ longum esset per singula enarrare. Quoniam igitur præfatus P. Deo exinde reconciliari desiderat: mandamus, quatenus ipsi pœnitentiam (secundum quod visum fuerit) misericorditer imponatis, *g* attendentes, *h* quòd pro libertate sua & ecclesiæ deuotione hoc fecit. Quare in his debetis talem discretionem habere, vt alij, & ipse idem pro austeritate pœnitentiæ a seruitio ecclesiæ nullatenus retardentur, nec aliquod salutis periculum debeant formidare.

CAP. IIII.

Indulgentiæ, quæ conceduntur per prælatos, non subditis non prosunt, nisi proprij iudices hoc concedant.

Idem *archiepiscopo Cantuariensi.*

QVod autem *i* consuluisti, vtrum remissiones, quæ fiunt in dedicationibus ecclesiarũ, aut conferentibus ad ædificationem pontium, aliis prosint quàm his, qui remittentibus subsunt: Hoc volumus tuam fraternitatem tenere, quòd cùm à non suo iudice ligari nullus valeat vel absolui, remissiones prædictas prodesse illis tantummodo arbitramur, quibus vt prosint, proprij iudices specialiter indulserunt.

CAP. V.

Non est verè pœnitens, qui peccandi animum non deponit, tamen recipitur eius confessio.

Idem *Beluacen. episcopo.*

QVod *a* quidam ad confessionem de criminib. veniunt, & quamuis confiteri velint, se tamen asserunt abstinere non posse. Con. t. t. r. quod eorum confessionem recipere debes, & eis de criminib. consilium exhibere: quia licet non sit vera huiusmodi pœnitentia admittenda, tamen est eorum confessio, & crebris & salubribus monitis pœnitentia indicenda.

CAP. VI.

Qui ex pœnitentia debet certa die in pane & aqua ieiunare, potest deficiente pane, aliis cibariis vti.

Idem *Triburien. archiepiscopo.*

LIcet tam *b* veteris, quàm noui testamenti pagina: & infrà. Si autem illi, qui aliquos dies in pane & aqua ex iniuncta sibi pœnitentia tenentur peragere, panem, quo vescantur non habent: leguminibus, aut piscibus, aut aliis cibariis reficiantur, si necessitas id exposcat. *c* Discretione tamen adhibita, quòd his non ad delicias, sed ad sustentationem vtantur.

CAP. VII.

Sacerdoti Græco procuranti, vel studiosè negligenti oppressionem filiorum, non imponitur pœnitentia publica, sed debet abstinere ab altaris officio, & aliter in secreto agere pœnitentiam: sed si delictum est publicum, debet publicè agere pœnitentiam.

Clemens III.

QVæsitum *d* est, vtrum sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet vti, pœnit ẽtia publica sit imponenda, si eam sibi postulent pro filiis oppressis iniungi? Huic igitur consul. t. t. respond. quòd si in ipsis procurantibus, vel studiosè negligentibus filij in lectis reperiuntur oppressi, ab officio altaris debent perpetuò abstinere, & eis grauior quàm laicis, non tamen publica (nisi in publicum id veniat) pœnitentia debet imponi. verum si ex incuria ipsorum mortui inueniantur in cunis, & illud fuerit occultum, eis pœnitentia pro arbitrio pœnitentiarij imponatur, & in terrorem aliorum *e* ad tempus abstineant à celebratione missarum.

CAP. VIII.

Sacerdos pœnitentiam arbitrari debet, secundum quantitatem excessus pœnitentis, & contritionem, & alias circunstantias. h. d. quò ad titulum.

Innocentius III. *Liuon. episcopo, & his qui cum ipso sunt fratribus.*

DEus qui *f* ecclesiam suam: & infrà. Cœterùm cùm pœnitentia non tam secundum quantitatem excessus, quàm pœnitentis contritionem, per discreti sacerdotis arbitrium sit moderanda, pensata qualitate personarum, super fornicatione, adulterio, homicidio, periurio *g*, & aliis criminibus, consideratis circumstantiis omnibus, & præsertim nouitate Liuonien. ecclesiæ competentem pœnitentiam delinquentibus imponatis, prout saluti eorum videritis expedire. Apostoli autem vestigiis inhærentes, dicentis. Lac vobis potum dedi, non escam: paulatim eos instruatis in fide, confessio-

a *Laudunen.* b *Regisiteren.* c *al. eidem: sed in antiq. legitur eisdem.* d *al. Calixtus, vt in omnib. Vaticanis, sed hæc reperiuntur apud Greg. lib. 12. epi. 31. regist. ad Felicem Siciliæ episcopum.* e *Hæ 2. voces & suffraganeis desunt in omnib. Vat.* f *Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.* g *imponas.* h *attendens.* i *Cap. 3. eodem titul. in 1. compilatione.*

a *Cap. 1. eod. tit. in 2. compilat.* b *Cap. 3. tit. de feriis, in 2. compil. Pars alia. 5. de feriis. c. licet.* c *exposcit.* d *C. 2. eod. tit. in 2. comp.* e *vide l. aut facta §. fin. ff. de pœn. & l. eum qui. ff. de iniur.* f *Cap. 1. eod. tit. in 3. compilat.* g *vox periurio, deest in antiq. codic.*

nis

nis formam, orationem dominicam, & ſymbolum illos ſolicitè edocentes. *a* Interim tamen corporis & ſanguinis Domini ſacramentum renatis fonte baptiſmatis conſuetis feſtiuitatibus, & in mortis articulo tribuatis.

CAP. IX.

Auditur mulieris confeſſio, quæ ſibi partum alienum ſuppoſuit, vel proprium ex adulterio ſuſcepit, nec illud marito vult detegere.

Idem *ſancti Laur. in Lucina presbytero Card. Apoſt. ſed. legato.*

OFficij: & infrà. Significaſti quandam mulierem in pœnitentia tibi fuiſſe confeſſam, quòd timens ne viri poſſeſſio deuolueretur ad alios, quarundam herbarum ſuccum potauit, & ſic venter eius intumuit, & inde grauidam ſe oſtendens, ſibi partum ſuppoſuit alienum: timensque maritum, non vult facinus ipſi *b* detegere, qui prolem credit ſine dubitatione qualibet eſſe ſuam. Quoniam igitur poſtulas edoceri, vtrum ei hac fraude durante ſit pœnitentia iniungenda: reſpondemus, quòd ſicut mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem ſuſcepit, quamuis id viro ſuo timeat confiteri, non eſt pœnitentia deneganda: ita nec illi debet pœnitentia denegari, maximè ſi per alios intelligas alienos, ad quos timeat poſſeſſionem viri deuolui: ſed competens ſatisfactio per diſcretum ſacerdotem ei debet iniungi.

CAP. X.

Abbatiſſa moniales benedicere, confeſſiones audire, & publicè prædicare non poteſt.

Idem *Valent.* c *& Burgen. epiſcopis, & abbatibus de N. Ciſtercien. ordinis.*

NOua *d* quædã noſtris ſunt auribus intimata, quòd abbatiſſæ moniales proprias benedicunt, ipſarum quoq; confeſſiones in criminibus audiunt, & legentes Euangelium præſumunt publicè prædicare. Cùm igitur id abſonum ſit, pariter & abſurdum: mandamus, quatenus ne id de cætero fiat, curetis firmiter inhibere. Quia licet beatiſſima virgo Maria dignior & excellentior fuerit apoſtolis vniuerſis, non tamen illi, ſed iſtis dominus claues regni cœlorum commiſit.

CAP. XI.

Tempore generalis interdicti conceditur pœnitentia & viaticum morientib. hoc primo. Clerici, qui ſeruarunt interdictum, poſſunt cum ſilentio in cœmeterio ſepeliri. hoc ſecundo. In conuentualibus eccleſiis clerici bini vel trini poſſunt horas ſubmiſſa voce dicere. hoc tertiò. Cruce ſignatis & peregrinis tempore interdicti pœnitentia concedi poteſt. hoc quartò.

Idem.

QVod *e* inte: [I *& ſ.*] In illo *enim* verbo per quod pœnitentiam morientibus non negamus, viaticum etiam, quòd verè pœnitentibus exhibetur, intelligi volumus, vt nec ipſum decedentibus denegetur. Licet autem per generale interdictum denegetur omnibus, tam vnctio, quàm eccleſiaſtica ſepultura: concedimus tamen ex gratia, vt clerici decedentes, qui tamen ſeruauerint interdictũ, in cœmeterio eccleſiæ ſine campanarum pulſatione ceſſantibus ſolennitatibus omnibus cum ſilentio tumulentur. Et in conuentualibus eccleſiis bini & bini, vel ſimul tres horas canonicas valeant *f* legere, non cantare, ianuis clauſis, interdictis & excommunicatis excluſis, & voce ita remiſſa, quòd exterius audiri nõ poſſit: cùm & regularibus ſecundũ priuilegium ſed. apo. ſit indultum, vt cùm generale interdictum terræ fuerit, liceat eis ianuis clauſis excommunicatis & interdictis excluſis, nõ pulſatis campanis, ſuppreſſa voce celebrare diuina. Recipientibus autem ſignum crucis non negamus, quo minus eis ob *a* reuerentiam crucifixi pœnitentia cùm poſtulauerint, iniungatur: quòd & aliis peregrinis poteſt miſericorditer indulgeri.

[I *Verùm quoniam à quibuſdam intelleximus dubitari, vtrum clericis vel laicis dandum ſit viaticum in extremis, an & vnctio impendenda, & an cum aliis ſacramentis indulgenda ſit decedentibus ſepultura. Vtrum in conuentualibus demiſſa voce ianuis clauſis, interdictis excluſis, diuina poſſint officia celebrari. Similiter an ſuſcipientibus ſignum crucis, & ſanctorum limina viſitantibus ſit pœnitentia iniungenda. Ambiguitatem huiuſmodi de dubitantium cordibus volumus amputare.*]

CAP. XII.

Famoſum eſt & multum allegabile. & h.d. Quilibet doli capax tenetur ſaltem ſemel in anno confiteri proprio ſacerdoti, vel de eius licentia alteri, & Euchariſtiæ ſacramentum ad minus in Paſcha recipere. Et ſacerdos reuelans confeſſionem deponendus eſt, & in monaſterio ad agendam perpetuam pœnitentiam detrudendus.

Idem b *in concilio generali.*

OMnis *c* vtriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, omnia ſua ſolus peccata ſaltem ſemel in anno fideliter confiteatur proprio ſacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam propriis viribus ſtudeat adimplere, ſuſcipiens reuerenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum: niſi fortè de proprij ſacerdotis cõſilio ob aliquam rationabilem cauſam ad tempus ab huiuſmodi *d* perceptione duxerit abſtinendum: alioquin & viuens ab ingreſſu eccleſiæ arceatur, & moriens Chriſtiana careat ſepultura. Vnde hoc ſalutare ſtatutum frequenter in eccleſiis publicetur, ne quiſquam ignorantiæ *e* cæcitate velamẽ excuſationis aſſumat. Si quis autem alieno ſacerdoti voluerit iuſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam prius poſtulat & obtineat à proprio ſacerdote, cùm aliter ipſe illum non poſſit abſoluere *f* vel ligare. Sacerdos autem ſit diſcretus, *g* & cautus, vt more periti medici ſuperinfundat vinum & oleum vulneribus ſauciati, diligenter inquirens & peccatoris circunſtantias, & peccati: quibus *h* prudenter intelligat, quale debeat ei præbere conſilium, & cuiuſmodi remedium adhibere diuerſis experimentis vtendo ad ſaluandum *i* ægrotum. Caueat autem omnino ne verbo, aut ſigno, aut alio quouis modo aliquatenus prodat peccatorem: *k* ſed ſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque vlla expreſſione perſonæ, cautè requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio ſibi detectum prę ſumpſerit reuelare, non ſolum à ſacerdotali officio deponendum decernimus, verumetiam ad agendum perpetuam pœnitentiam in arctum monaſterium detrudendum.

CAP. XIII.

Medici vocati ad infirmos debent ante omnia inducere infirmum ad confeſſionem, nec quicquam perſuadere pro ſalute corporis tendens in animarum periculum.

Idem *in eodem.*

CVm infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente domino languido, quẽ ſana-

a *Quia debent ſcire Chriſtiani ad ſalutem ſuam, vid. Bald ſuper rub. C. de ſum. Trin.* b *Illi.* c *In antiq. cod. Palentin. & Burgen. epiſcopis, & abbati. Aumide.* d *Cap. 1. eod tit. in 4. compil.* e *C. 3. eod. tit. in 4. comp. vide c. vlt. de Sent. excom. lib. 6.* f *In omnib. Vatic. valeant legere potius, quàm cantare.*

a *ad reuerentiam.* b *Idem ſcilicet Innoc. III. in concil. gener. c. 21. & cap. 4. eod. tit. in 4 comp.* c *vide conc. Trid. Seſſ. 14. c. 5. de confeſſ. & can. 8. de ſanctiſſimo pœnit. ſacram.* d *al. ita ab eius.* e *in aliis, ne quiſquam ex ignorantia cæcitate.* f *al. ſoluere.* g *Qualis debeat eſſe confeſſor, tradit Magiſter Sentent. 4. diſt. 9. §. qualem.* h *al. ex quibus, in concilio ita: per quas.* i *ſanandum.* k *B Thom. in quæſtionibus additis ad 3. par. q. 11. art. 1. & Theologos 4. Sent.*

uerat: Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.

Præsenti decreto statuimus, & districtè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant & inducant, vt medicos aduocent animarum: vt postquàm fuerit infirmo de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur, cum causa cessante, cesset effectus. Hoc quidam inter alia huic causam dedit edicto, quòd quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vnde facilius mortis periculum incurrunt. Si quis autem medicorum huius nostræ constitutionis, postquam per prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab ingressu ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit competenter. Cæterùm cùm anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

CAP. XIIII.

Eleemosynarum quæstores sine apostolicis vel diœcesanorum literis admitti non debent, nec tunc proponant vltra id, quod in ipsis literis continetur. hoc primo. Et debent esse modesti: & à locis & expensis incongruis abstinere. hoc secundo. In dedicatione basilicæ vltra annũ, & in anniuersario dedicationis, & in literis indulgentiarum concessis ab alio, quam à papa, vltra xl. dies remissio excedere non debet. h.d. vsq; ad fin.

Idem a *in eodem.*

CVm ex eo: & infrà. Eleemosynarum quoque quæstores, quorum quidam se alios mentiẽdo, abusiones nonnullas in prædicatione proponũt, admitti (nisi apostolicas vel diœcesani episcopi literas veras exhibeant) prohibemus: & tunc præter id, quod in ipsis continebitur literis, nihil populo proponere permittantur. Formam verò, quam communiter talibus apost. sed. indulget, duximus exprimendam, vt secundum eam diœcesani episcopi suas literas moderentur. Ea siquidem talis est, Quoniã (vt ait Apostolus) omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus siue bonum fuerit, siue malum: oportet nos diem messionis extremæ misericordiæ operibus præuenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, quòd reddente domino cum multiplicato fructu recolligere debeamus in cœlis, firmam spem, *b* fiduciamq; rectam tenẽtes: quoniam qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Cùm igitur ad sustentationem fratrum & egenorum ad tale confluentium hospitale, propriæ non suppetant facultates: vniuersitatem vestram monemus & exhortamur in domino, atq; in remissionem vobis iniungimus peccatorum, quatenus de bonis vobis à Deo collatis pias eleemosynas, & grata eis charitatis subsidia erogetis: vt per subuentionem vestram ipsorum inopiæ consulatur, & vos per hæc *c* bona & alia, quæ domino inspirante feceritis, ad æterna possitis gaudia peruenire. Qui autem ad quærendas eleemosynas destinantur, modesti sint & discreti, nec in tabernis aut in aliis locis incongruis hospitentur, nec inutiles faciant aut sumptuosas expensas, cauẽtes omnino ne falsæ religionis habitum gestẽt. Ad hæc, quia per indiscretas & superfluas indulgentias, quas quidam ecclesiarũ prælati facere non verentur: & claues ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio eneruatur: decernimus, vt cùm dedicatur basilica, non extendatur indulgentia vltra annum, siue ab vno solo, siue à pluribus episcopis dedicetur: ac deinde in anniuersario dedicationis tempore xl. dies de iniunctis pœnitentiis indulta remissio non excedat: & infrà. *a* Hunc quoq; dierum numerum indulgentiarũ literis præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur: cum Rom. pont. qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc *b* in talibus moderamen consueuerit obseruare.

CAP. XV.

Archiepiscopus intra prouinciam suam potest concedere indulgentias, secundum formam concilij generalis. h.d. & loquitur de ca. præce. in fine.

Honorius III.

NOstro postulasti *c* certificari responso, vtrum per tuam prouinciam possis concedere remissionis literas generales. Nos igitur f. t. breuiter resp. quòd per prouinciam tuam liberè potes huiusmodi concedere literas, ita tamen, quòd statutum generalis concilij non excedas.

CAP. XVI.

Episcopus & alij, de quibus in litera possunt sine licentia superiorum sibi eligere prouidum confessorem.

Gregorius IX.

NE pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum, permittimus episcopis & aliis superioribus nec non minoribus prælatis exemptis, vt etiam præter sui superioris licentiam prouidum & discretum sibi possint eligere confessorem.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS. *d*

TITVLVS XXXIX.

CAP. I.

Impubes, qui clericum percussit, ab episcopo absolui potest: & qui loco vel causa disciplinæ percutit clericum, etiam si sit maior, excommunicatus non est: qui verò ex odio, sic, & per papam absoluitur.

Alexander III. *Senon archiepiscopo.*

SVper eo verò, *e* quòd consilium postulasti: [1 & *infrà.*] Respondemus, quòd si clerici infra puberes annos se adinuicem, aut vnus alterum percusserit, non sunt ad apostol. sedem mittendi, quia eos ætas excusat.

Nec clerici si sunt plenæ ætatis, & non odio vel inuidia vel indignatione, sed leuitate iocosa se adinuicem percutere contingat, neque magister si scholarem clericum intuitu disciplinæ vel correctionis percusserit: quia non potest in ipsis iniectio manuũ violenta notari. Cæterum si ex odio iidẽ scholares vel seculares clerici sese percusserint, pro sua absolutione debẽt ad apostolicam sedem venire.

[1 *Verum scholares si se inuicem in plena vel minore ætate clerici vel religiosi viri in claustro, secundum canonem illum, quo statutum est, vt illi qui in clericos violentas manus iniiciunt, mittantur ad apo. sedem, pro sua absolutione debeant venire. Inquisit. t.*]

CAP. II.

Monachos se adinuicem percutientes, absoluit abbas. idem in canonicis regularibus: & abbatis discretione deficiente, recurritur ad episcopum.

Idem.

MOnachi *f* verò & canonici regulares quocunque modo se in claustro percusserint, nõ sunt ad Apo.

a *Scilicet Innoc. III. in eod. conc. gen. Later. c. 62. & c. 5. eod. tit. in 4. compilat.* b *In C. Barb. & in concilio: firmam spem fiduciamq; tenentes, &c.* c *al. per hæc & alia bona.*

a *Quid lateat sub hoc, ʒ. non apparet.* b *al. & in talibus.* c *vide Secul. tit. de pœn. & remiss. B. Thom. in quæst. additis ad 3. part. quæst. 26.* d *In duobus manuscript. ita: & absolutionis.* e *Cap. 2. eod. tit. in 1. compilat.* f *Cap. 3. eod. tit. in 1. compilat.*

sed. mit-

ſed. mittendi, ſed ſecundum prouidentiam ſui abbatis diſciplinæ ſubdantur: & ſi diſcretio abbatis non ſufficit, [a] ad eorum correctionem, eſt prouidentia diœceſani epiſcopi adhibenda.

CAP. III.

Oſtiarius, qui clericum percuſſit non grauiter, ab epiſcopo abſolui poteſt. hoc primo. Officialis deliberate iniiciens manum in clericum, per papam abſoluitur. hoc ſecundo. Qui repellendo vim vi clericum percutit, excommunicatus nõ eſt. hoc tertio. Qui percutit clericum turpiter inuentum cum propinqua, excommunicatus non eſt, ſecus cum remota: & dicitur propinqua, vt in litera.

Idem.

SI verò alicuius [b] poteſtatis oſtiarius ſub prætextu ſui officij malignatus clericum læſerit, ab epiſcopo ſuo poteſt abſolui, niſi fortè eundem clericum grauiter vulnerauit. Officialis verò pro iniectione manuum in clericum non poteſt ſine mandato Ro. pon. abſolutionis beneficium promereri: quia nulli laico ſuper clericum tanta datur auctoritas, niſi forte turbam arcendo, irruentem non ex deliberatione, ſed fortuito caſu clericum lædat. Si verò clericum vim ſibi inferentem, vi quis repellat vel lædat, non debet propter hoc ad ſe. ap. tranſmitti, ſi incontinenti vim vi repellat: cùm vim vi repellere omnes leges omniaque iura permittant. Nec ille compellendus eſt ad ſe. ap. venire, qui in clericum cum vxore, matre, ſorore, vel filia propria, turpiter inuentum, manus iniecerit violentas. Cæterum, ſi in ſtupro vel adulterio, quod committit cum ea, quæ ipſum ita proxima conſanguinitatis linea non contingit, cœperit, aut in eum violentas manus iniecerit, non erit à ſententia illius excommunicationis immunis.

CAP. IIII

Qui percutit clericum ignorans probabiliter eum clericum, excommunicatus non eſt, ignorantiam tamen probare debet per iuramentum: & ſi hoc præſtare recuſat, pro excommunicato haberi debet.

Idem.

SI verò [c] aliquis in clericum nutrientem comam manus iniecerit violentas, propter hoc non debet [d] Apoſtolico præſentari conſpectui, nec etiam excommunicatione notari, [e] dummodo ipſum eſſe clericum ignorauerit. Vel ſi hoc dubium fuerit, propria manu duntaxat præſtiterit iuramentum, quòd eum eſſe clericum ignoraſſet. Ab illo autem (ſi præſtare noluerit iuramentum) quia violentas manus conſtat eum in clericum inieciſſe, ſicut ab excommunicato, donec de mandato ſummi pontificis abſoluatur, conuenit abſtineri.

CAP. V.

Percutiens clericum vel religioſum, excommunicatus eſt, nec ab alio, quàm à papa abſoluitur, præterquam in mortis articulo.

Idem.

NOn dubium [f] eſt, quòd hi, qui violentas manus in clericos vel canonicos, aut cuiuslibet religionis conuerſos iniiciunt, ex conſtitutione concilij ſententiam excommunicationis incurrunt, nec niſi in articulo mortis ſine Rom. pon. abſolutionis poſſunt beneficium impetrare.

CAP. VI.

Mulieres, quæ inciderunt in canonem, Si quis ſuadente, abſoluuntur ab epiſcopo. Idem in perſonis, quæ non ſunt ſui iuris, vel ſunt delicatæ, de quibus dubitatur, quòd non poſſent commodè accedere ad curiam & h.d. vſque ad §. Illi.

a Sufficiat. b Cap. 4. eod. tit. in 1. compil. & poſt conc. La. p. 14. c. 9. c Cap. 5. eod. tit. in 1. comp. d Al. non debet Apoſtolico præſentare, &c. e Nodari, in recentioribus libris. f Cap. 6. eod. titul. in 1. compilat. nam qui dicantur conuerſi, tradunt citati in c. vt priuilegia. ſup. de priuilegiis: & Panorm. hic.

Idem.

MVlieres [a] vel aliæ perſonæ, quæ ſui iuris non ſunt, ab epiſcopo diœc abſolui poſſunt, ſi manus in clericum iniecerint violentas. De his verò, qui magnæ non ſunt potentiæ, & ita delicati, quòd laborẽ veniendi ad ſed. apo nequeunt ſuſtinere: reſpondemus, quòd ſtatus perſonæ prius & veritas negotij eſt intimanda Rom. pont. & ſecundum conſilium eius tales erunt de commiſſo ſcelere corrigendi.

Mandans clericum percuti, excommunicatus eſt, ſicut percutiens. h.d.

Illi verò, qui non per ſeipſos, ſed eorum auctoritate vel mandato, alij violenter iniiciunt manus in clericos, ad ſedem apoſt. ſunt mittendi: cùm is committat verè, cuius auctoritate vel mandato delictum committi probatur.

CAP. VII.

Excommunicatus per iniectionem manuum in clericum, licet occultus, abſoluitur per ſolum papam.

Idem.

POrro ſi aliqui violentas manus [b] in fratres ſuos iniiciunt, & ducti pœnitentia non conuicti, ſed priuatim à te veniam poſtulant: eos monere debes & inducere, vt his, quos læſerunt, congruè ſatisfaciant, & apoſtolico ſe conſpectui repræſentent, cùm à te vel alio ſine ſpeciali mandato Roma. pontifi. abſolui non poſſint.

CAP. VIII.

Etiam priuilegiati tenentur vitare excommunicatum, & per iniectionem manuum in clericum excommunicati ſunt.

Idem.

NVlli ſe poſſunt [c] priuilegio apoſt. ſed. tueri, quo minus excommunicatos vitare debeant, & pro violenta manuum iniectione in clericos, ſicut excommunicati vitari.

CAP. IX.

Percutiens monachum, vel conuerſum religioſum, debet denunciari excommunicatus; & vitari, donec fuerit per papam abſolutus.

Idem *epiſcopis & aliis Prælatis per Galliam conſtitutis.*

PArochianos [d] veſtros, ſi qui in monachos vel conuerſos præfati ordinis violentas manus iniecerunt, ſublato appellationis remedio, ſecundum tenorem generalis decreti excommunicatos publicè nuncietis, ipſoſque faciatis ſicut excommunicatos arctius euitari, donec læſis congruè ſatisfaciant, & cum literis veſtris apoſtolico ſe conſpectui repræſentent.

CAP. X.

Ponitur forma præcepti, quod ſub virtute iuramenti fieri debet illi, qui pro violenta manuum iniectione in clericum excommunicatus abſoluitur.

Idem *Genuen. archiepiſcopo.*

EX tenore [a] literarum tuarum nobis innotuit, quòd B. canonicus in quendam ſubdiaconum manus iniecit violentas: & infra. Mandamus itaq;, quatenus recepto ab eo iuramento, quòd tuo debeat mandato parere, ipſum vice noſtra à ſententia qua tenetur, abſoluas: ſibique in virtute iuramenti præcipias ne de cætero in clericum, monachum, vel alicuius religionis conuerſum, manus iniiciat violentas, niſi ſe defendendo, aut de mandato ſuorum fecerit prælatorum, vel niſi ſuper eum prælationis miniſterium aut magiſterium habeat, aut cum ipſo in eadem eccleſia ſocius eſſe noſcatur.

a Cap. 7 eod. tit. in 1. compil. & poſt conc. Lat. p. 14. cap. 12. vide Decium concil. 614. vol. 2. b Cap. 9 eod. tit. in 1. comp. & poſt con. Later. p. 14. c. 3. c Cap. 10. eod. tit. in 1. compil. & poſt concil. Late. p. 14. c. 4. d Cap. 14 eod. tit. in 1. comp. & poſt conc. Late. p. 14. c. 11. e Cap. 15. eod. tit. in 1. compil. vide Syluest. verbo Abſolutio.

CAP. XI.

Excommunicatum pro percussione clerici absoluit episcopus, si sine periculo papam adire nequit, debet tamen sibi mandare, quod adeat papam impedimento cessante.

Idem *Cœnomanen. episcopo.*

DEcætero *a* noueris, quòd si quis pro violenta manuum iniectione in clericum est vinculo excōmunicationis adstrictus, si habens capitales inimicitias, vel alias iustas excusationes, quibus ab itinere rationabiliter excusetur, ita quòd sine periculo, apostolico se nequeat conspectui præsentare: licet diœcesano episcopo, recepto iuramento secundum morem ecclesiæ sibi absolutionis gratiam impertiri. Sed est illi sub iuramenti debito iniungendum, vt quàm citius opportunitatem habuerit, Rom.pon. adeat, mandatum apostolicum suscepturus.

CAP. XII.

Cùm papa absolutionem excommunicati delegat, mandat recipi cautionem de parendo mandatis ecclesiæ.

Vrbanus III. *Senonen. archiepiscopo.*

AD hæc *b* cùm inter parœcianos tuos: [1 *& j.*] Romana ecclesia absolutionem sententiæ delegatorum iudicum nequaquam consueuit aliis delegare: nisi in literis commissionis contineatur expresse de sufficienti cautione præstanda ab his, qui absolui debent, quòd iudicio ecclesiæ debeant obedire.

[1 *Vel inter eos & alios controuersia coram delegatis iudicibus agitetur, sæpius à iudicib. ipsis, vt asseris auct. ap. iniungitur, vt alteram partium fortè parere iudicio contemnentem, vel ob aliam causam rationabilem, ecclesiastica districtione percellas. Illi verò qui subiacere excommunicationi mandantur, ad alios iudices literas ab ap. se. impetrant, à quibus nihilominus auct. ap. tibi mandatur, vt eos qui de priorum iudicum mandato excommunicati fuerant, habeas absolutos, super quo tua discretio dubitat quid tibi in diuersitate huiusmodi sit agendum: ad quod pariter respondemus, quod si litera ad secundos iudices impetrata tacita veritate obtenta non fuerunt, eos ad mandatum eorum absolutos habere debes, præcipuè cùm.*]

CAP. XIII.

Excommunicatus per canonem, Si quis suadente, sit diues vel pauper, per papam absoluendus est, vel eius legatum. fallit in muliere, sene, infirmo, vel mutilato, qui per episcopum absolui possunt.

Clemens III.

EA noscitur: *c* [1 *& j.*] Consultationi t. t. duximus respondendum, quòd mulieres, senes, & valetudinarij, seu membrorum destitutionibus impediti, licet ad apo. sed. non veniant: ab episcopis valeant fidelium communioni restitui, satisfacto iuxta facultates his, quibus per eos constiterit iniurias irrogatas. Alias autem siue pauperes siue diuites se. apost. vel legato eius, vt beneficium absolutionis obtineant, necesse est præsentari. Si verò infirmitatis tempore timore mortis beneficium fuerit absolutionis indultum, iuramento præstito iniungatur eisdem, vt postquam sanitati fuerint restituti, ad Rom. eccle. vel eius legatum accedant, mandatum *d* apostol. super talibus recepturi.

[1 *Quod vtique f. t. diligenter attendens, certificari humiliter postulauit de his qui violentas manus in clericos aliqua temeritate mittunt, nec eis suppetunt facultates vt ad sed. apost. valeant laborare, quomodo his possit salubriter prouideri.*]

CAP. XIIII.

Ante denunciationem vitādus est excommunicatus, pro violenta manuum iniectione in clericos, nisi sit occultus. hoc primo. Interficiens clericum, qui contempto clericali habitu se enormitatibus immiscuit, excommunicatus non est. hoc secundo

a *Ca. 16 eod. tit. in prima compilatione, & post conc. Lateran. par. 14. cap. 13.* b *Ca 8. tit. de rescript in prima compil.* c *Cap 1. eod. tit. in 2. compil.* d *Dictio Apostolicum, deest in vetustioribus Codicib.*

Idem.

CVm non *a* ab homine: [1 *& j.*] Consul. t. t. respondem. quòd à communione illius, qui pro sacrilega manuum iniectione in clericum, in edictum excommunicationis incidit: licet denunciatus non sit, debes abstinere: nisi fortè id tibi soli pateret: in quo casu ipsum priuatim tantummodo euitabis, quam diu ab ecclesia toleratur: vt saltem verecundiæ rubore suffusus, pro latenti excessu satisfacere compellatur. In articulo verò secundæ quæstionis respondemus, quòd occisores clericorum aut presbyterorum, qui contempto clericali habitu tyrannidi & enormitati se inuerecundè immiscent: in odium clericalis excessus, & terrorem atque correctionem similium, canone latæ sententiæ minimè coercentur: iniungatur tamen eis pœnitentia competens, aliquantulum asperior, quàm si in laicos talia commisissent.

[1 *A nobis itaque fuit ex parte tua quæsitum, an tenearis abstinere à communione illius, qui pro temeraria manuum iniectione in clericum, in sententiam incidit, antequam excommunicatus publicè nuncietur, & vtrum inciderint in canonem latæ sententiæ interfectores clericorum & presbyterorū illorum, qui abiecto suscepti ordinis ministerio, in publicis bellis, vel etiam præter bella se homicidiis polluere non verentur, cùm in comessationibus & in ebrietatibus atque rapinis & aliis enormitatibus æquè sunt vt laici, vel deterius debacchantes.*]

CAP. XV.

Ante absolutionem communicandum non est excommunicato, licet iurauerit parere mandatis ecclesiæ, vel composuerit cum offenso. hoc dicit. Infamato de excommunicatione communicandum non est, nisi se purget, vel ad cautelam absoluatur. h. d. secundo.

Idem.

CVm *b* desideres: [1 *& infrà.*] Fuit autem primæ quæstionis tenor huiusmodi, vtrum alicui excommunicato, qui mandato ecclesiæ stare iurauit, & ante absolutionem episcopus ei communionem reddidit, sit communicandum ab aliis? & an episcopus id facere debeat? Cui quæstioni t. respon. quòd cùm cautio iuratoria, quam hodie, qui excommunicati sunt præstant, potius ad cautelam ex *c* consuetudine ecclesiæ, quàm rigore canonum sit inducta, neque momenti tam validi reputetur, quòd nisi absolutionis beneficium subsequatur, ille qui excommunicatur debeat communioni aliorum restitui, præsertim cùm ex eo iuramento absolutionem consecutus non sit, & constet eum excommunicatum fuisse, & verum sit absolutum non esse: nec episcopus, nec alij debent communicare eidem, nisi fuerit secundum formam ecclesiæ, post iuramentum præstitum absolutus: quia qui cum excommunicato scienter communicauerit, excommunicationis pœnam contrahit cum eodem. Secundæ quæstioni hunc finem duximus imponendum, quòd si publica fama est *d* aliquem verberasse clericum, nec episcopus, nec alius communicare sibi debet, nisi ad arbitrium episcopi de hoc se purgauerit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur. Tertio loco tua discretio requisiuit: si clericus verberatus, episcopo mediante, cum suo verberatore composuerit, & ille reconciliatus sibi fuerit, an per hoc is debeat ad aliorum communionem admitti? Super quo tibi breuiter respondemus quòd licet ille, qui violentas manus iniecit ei, quem læsit, satisfecisse taliter videatur: ecclesiæ tamen, quam offendit, ex hoc non satisfecisse dignoscitur: & nisi forma ecclesiæ, quæ pro absolutione talium introducta est obseruetur, non est communicandum eidem.

a *Cap. 3. eod. tit. in 2. compil.* b *Ca. 4. eo. tit. in 2. comp.* c *De consuetudine.* d *Vid. Dominic. ca. pro humani §. vlt. De homicid in 6.*

[1 Quoque quid tua f. obseruare debeat super his quæ dubietatem continent, apost. sed. scripto plenius edoceri, nos qui licet immeriti ex suscepto administrationis officio consultationibus respondere cogimur singulorum.]

CAP. XVI.

Sacerdos eijciens regularem de ecclesia, officia diuina turbantem excommunicatus non est.

Idem.

VEniens *a* ad se. apo. I lator præsentium, sua nobis adsertione monstrauit, quòd cùm matutina officia celebraret: quædam monialis ecclesiam ingrediens, cum alio clerico ludendo impedimentum præstabat, quo minus Deo diuinum posset obsequium exhibere: vnde memoratus sacerdos commotus, vt liberius posset circa diuinorum celebrationem vacare, manibus in eam adpositis, vt extra ecclesiam poneret, cùm nollet exire, in trahendo *b* ipsam coëgit eandem extra *c* ecclesiam residere: sed tu illum propter hoc tanquam excommunicatum euitasti: & facis ab aliis euitari. Ideoq; mandamus, quatenus si res ita se habet, eum decætero non euites: cùm ex hoc ipsum excommunicatum nullatenus videamus.

CAP. XVII.

Excommunicati pro leui manuum iniectione in clericum, possunt per episcopum absolui. h. d. secundum communem lecturam, & est textus singularis.

Idem.

PEruenit ad *d* nos: [1 *& j.*] De his absoluendis, qui clericis non enormem, sed modicam & leuem iniuriam irrogarunt, tuæ fraternitatis arbitrio duximus committendum.

[1 Illos autem qui sunt valetudine præpediti pro absolutionis beneficio ad sed. apostol. nequeunt laborare, recepto ab eis, sicut moris est, iuramento potes absoluere, ita quòd sanitati pristinæ restituti, apostolico se conspectui repræsentent. Sexui verò fœmineo & pueris ac senibus super hoc satis te credimus posse liberè dispensare.

CAP. XVIII.

Clericus, qui scienter & sponte participat excommunicato in diuinis officiis, excommunicatus est maiori, & tantum absoluendus per papam. h. d. secundum Panor.

Idem.

SIgnificauit *e* nobis: & infra. Verùm clericos, qui scienter & sponte participauerunt, excommunicatis à nobis, & ipsos in officiis receperunt, eadem excommunicationis sententia cum ipsis non dubitamus inuolui: quos etiam pro beneficio absolutionis habendo ad nos volumus cum literarum tuarum insinuatione remitti.

CAP. XIX.

Excommunicatus pro iniectione manuum in clericum, vel incendiarius post publicationem à solo papa absoluitur.

Idem.

TVa nos *f* duxit fraternitas consulendos. [1 *& j.*] Fraternitati tuæ taliter respon. quòd non solum *g* qui in clericos temerarias manus iniiciunt, sed etiam incendiarij, ex quo sunt per ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad apostol. sed. sunt mittendi.

[1 An hi soli sunt ad sed. apost. destinandi, qui in canonem latæ sententiæ incidentes, manus iniiciunt in clericos violentas, & vtrum possint ab eadem sententia, nisi per Rom. pont. liberari.]

CAP. XX.

Legati de latere absoluere possunt excommunicatos pro iniectione manuum in clericos.

a *Ca. 5. eod. tit. in 1. compil.* b *Al. extrahendo. al. vi trahendo.* c *Al. ita: intra ecclesiam residere.* d *Cap. 6. eod. tit. in 2. comp.* e *Ca. 7. eod tit. in 2. comp.* f *Ca. 8. eod. tit. in 2. comp.* g *Al. ita: quod non solum hi, qui, &c.*

Idem.

AD eminentiam sed. *a* apostolicæ: [1 *& inf.*] Sicut ex parte tua nostris est auribus intimatum, tibi extitit dubium, vtrum absolutionis beneficium adsequantur, qui pro iniectione manuum in clericos, vel alias religiosas personas excommunicationem incurrerunt, & à legatis cardinalibus, qui à latere Rom. pont. destinantur, pro tempore absoluuntur, cùm iidem legati mandatum super hoc non ostendant expressum. Super quo id à te volumus obseruari, vt eos habeas absq; omni hæsitationis scrupulo absolutos, quos constiterit à talibus beneficium absolutionis adeptos.

[1 Est reuertendum, quoties articulus dubitationis emergit, vt tantò quis promptiori conscientia recipiat & obseruet, quod super re dubia sibi fuit à sed. apostol. responsum, quanto prærogatiua dignitatis ipsius certiori noscitur veritatis sententia vel scientia roborata, quæ in B. Petro Apostolorum principe, præ alijs omnibus amplitudinem prælationis accepit.]

CAP. XXI.

Generalis excommunicatio nō ligat, nisi subditos proferentis.

Idem.

A Nobis *b* fuit ex parte tua quæsitum, vtrum si quis ita pronunciauerit, quisquis furtum fecerit, excommunicatus sit: hæc generalis clausula ad ipsius excommunicatoris subditos referatur, an generaliter extendatur ad omnes, qui non sunt de iurisdictione illius? Ad quod dicimus, quòd hac sententia non nisi subditi obligantur, nisi fortè plus contulerit maior & largior auctoritas delegantis.

CAP. XXII.

Qui cum effractione spoliant ecclesias, excommunicati sunt, & per papam tantum post denunciationem absoluuntur.

Idem.

COnquesti *c* sunt nobis Regin. canonici, quòd I. de Malafrena, & eius sequaces quasdam ecclesias Regin. episcopatus violenter confregerunt, easque spoliari minimè dubitarunt. Quoniam igitur grauia sunt, nec clausis debent oculis præteriri: mandamus, quatenus si est ita, memoratos sacrilegos excommunicatos nuncietis, & faciatis sicut excommunicatos arctius euitari, donec passis iniuriam congruè satisfaciant, & damna, [pro eis] data resarciant, & cum literis vestris rei veritatem continentibus apostolico se conspectui repræsentent.

CAP. XXIII.

Percutiens vel etiam interficiens clericum, se, dimisso clericali habitu, seuis enormitatibus immiscentem, non tenetur ire pro absolutione ad sed. apostolicam. Ita generaliter summari potest:

Idem.

PErpendimus *d* ex literis tuis, quòd quidam sacerdos pro eo, quòd se filium regis falsò nominare præsumpsit, & armis acceptis, seditionem fecit & guerrā, à B. comite iussus est fustigari: qui postea eius mandato traditus patibulo expirauit: [1 *& infra.*] Fra. tuæ duximus respondendum, quòd si memoratus sacerdos tali modo excessit: & non propulsando, sed inferendo iniuriam fuit occisus: non videtur nobis quòd interfectores eius propter hoc ad obtinendam absolutionem apo. sed. adire cogantur: tu verò, qui merita personarum bene nosti, pœnitentiam eis competentem iniungas.

[1 Quia igitur tam ipsum comitem, quàm alios huius facti participes velle super hoc satisfacere, intimasti præsenti pag.]

CAP. XXIV.

Iudex ecclesiasticus faciens percuti clericū per laicum, etiam causa disciplinæ, excommunicatus est, & ipse & verberans pro absolutione tenentur ire ad papam.

a *Ca. 9. eod. tit. in 2. comp.* b *Ca. 10. eod. tit. in 2. comp.* c *Ca. 11 eod. tit. in 2. comp.* d *Ca. 12. eod. tit. in 2. comp.*

Idem.

VNiuersitatis vestræ consultationem [a] accepimus, qua nos requisistis, vtrum laicus incidat in excommunicationis edictum, qui ad iussionem abbatis, [b] in cuius seruitio commoratur, in clericum, monachum, aut conuersum, temerarias manus præsumit iniicere, maximè vbi causa non subest, propter quam debeat verberari. Nobis autem videtur, quòd nisi causa regularis disciplinæ hoc faciat, abbas in propria persona, vel (si necessitas vrget) per clericum vel monachum fieri iubeat, tam qui tales verberari præcipit, quàm illi qui verberant, (etiam si causa subesset) excommunicationis sententiam, donec ad apost. sed. veniant, nequaquam euadunt.

CAP. XXV.

Clericus vt laicus incedens, tertiò monitus non resipiscens, perdit priuilegium clericale.

Idem.

IN audientia nostra [c] talis fuit ex parte tua proposita consultatio, vtrum clerici, qui arma militaria (relicto habitu clericali) gestare nullatenus erubescunt: si eis fuerit iniuria corporalis illata, vel se à captione redemerint: illa clericorum debeant immunitate gaudere, qua pro temeraria manuum iniectione facta in clericum, excommunicatus quis ipso iure notatur? Ad hæc tibi breuiter respondemus, quòd cùm frustra ecclesiæ imploret auxilium, qui committit in ipsam, & lex secularium principum huic responso, satis efficax afferat argumentum, qua manifestè cautum habetur, matronam, cuius pudicitia attentata fuerit, non posse iniuriarum agere, si in veste meretricali fuerit deprehensa: huiusmodi clerici, si à prælatis suis tertiò commoniti militaria noluerint arma deponere, de priuilegio clericorum subsidium aliquod habere non debent.

CAP. XXVI.

Excommunicatus propter iniectionem manuum in clericum, impeditus ire ad curiam, potest ab inferiore absolui: sed impedimento cessante, tenetur curiam visitare, suscepturus mandatum apostolicum.

Idem.

QVod [d] de his: [1 & j.] Fratern. t. taliter duximus respondendum, quòd is, qui asserit se in canonem latæ sententiæ incidisse, non aliter quàm per sed apostol. vel eius legatum absolutionis potest beneficium obtinere: Nisi forte in mortis articulo, vel paupertate, aut infirmitate, vel senectute tanta grauaretur, quod ad eccles. Rom. laborem subire non valeat veniendi, vel ab hoc alio impedimento canonico retrahatur.

Cæterùm ab his in forma sacramenti exigi consueuit, vt resumptis viribus, & opportunitate concessa, Rom. eccles. in propria persona debeant visitare.

[1 *Etiam in quibus non dubitas, & quid de his obseruare debeat, plurimum agnouisti se. ap. responsa requirit: tanto f. t. magis in domino commendamus, quanto in his quæ sacrorum canonum institutionibus sunt expressa, auct. n. procedere desideras & disponas. Sanè requisiuit à nobis fr. t. vtrum qui se confitetur in latæ sententiæ canonem incidisse, nec ad hoc potest induci vt ad se. ap. veniat, absoluendus ab ipso vel à simplici presbytero, absolutionis debeat vel possit beneficium promoueri, & vtrum presbyteris bigamis, & viduarum maritis, & eorum vxoribus viam vniuersæ carnis ingressis, missarum solēnia liceat celebrare. Verum licet quid de his obseruare debeat, satis in canonibus sit definitum, hoc tamen*]

a *Cap. 13. eod. tit. in 2. compil. Vid. Henric. Boich.* b *Ergo in illicitis non est dominis obtemperandum. facit quod notat Bald. in l. seruos. C. ad l. Iuliam de vi. pub.* c *Cap. 14. eod. tit. in 2. compilatione. vide Syluestrum super c. citatum.* d *Cap. 15. eod. tit. in 2. compil.*

CAP. XXVII.

Ligatus pluribus excommunicationibus, licet ex eodem facto, obtinens absolutionem, expressa vna causa seu vna excommunicatione: non habetur pro absoluto, quo ad aliam.

INNOC. III. *archiepiscopo, decano, & Præcentori Lugdun.*

CVm [a] pro causa, quæ inter G. & F. Cabilonen. ecclesiæ archidiaconum vertebatur, eis concesserimus auditorem, procurator G. allegauit, quòd cùm archidiaconus in succentorem in communi dormitorio manus iniecisset temerè violentas, & eum traxisset verberando per claustrum, tu frater archiepiscope eum ob violentam manuum iniectionem, & violationem immunitatis ecclesiæ, fecisti excommunicatum publicè nunciari: [1 & j.] Dis. ve. mandamus, quatenus si vobis constiterit dictum F. archidiac. ob duplicem causam excommunicatum fuisse, & expressisse tantum alteram in literis, quas super absolutione sua impetrauit: ipsum tanquam excommunicatum satisfacere ecclesiæ suæ pro altera monitione præmissa cogatis.

[1 *Ipse verò ad ap sed. accedens confessus est, quòd in clericum manus iniecerat violentas: supprimens autem quod immunitatem violasset ecclesiæ, super absolutione sua literas impetrauit. Nos igitur causam ipsam vestro examini committentes.*]

CAP. XXVIII.

Excommunicato decedenti in excommunicatione, quantumcunque contritus decesserit, non est communicandum ante absolutionem, nec pro eo orandum, licet sit quo ad Deum absolutus: sed si constat ecclesiæ de contritione præcedenti, absoluetur etiam post mortem ab eo, à quo viuus fuerat absoluendus: & hæredes eius compelluntur per ecclesiam, ad satis faciendum pro eo.

Idem *Abbati S. Andreæ.*

A Nobis est sæpe quæsitum, [b] vtrum si aliquis excommunicatus, in quo indicia fuerint pœnitentiæ manifesta, nec per eum steterit, quo minus reconciliaretur ecclesiasticæ vnitati, non suscepto beneficio absolutionis decesserit, pro absoluto ab ecclesia sit habendus? & vtrum pro tali recipienda sit eleemosyna, & à fidelibus sit orandum?] 1 & j.] Nos igitur consul. t. b. respon. quòd iudicium Dei veritati, quæ non fallit nec fallitur, semper innititur: iudicium autem ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit, & falli: propter quod contingit interdum, vt qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus: & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententia innodatus. Vinculum ergo, quo peccator ligatus est apud Deum, in culpæ remissione dissoluitur: illud autem quo ligatus est apud ecclesiam, cùm sententia remittitur, relaxatur: quod in suscitatione [c] Lazari sermo euangelicus manifestat, quem prius Dominus suscitauit, & apostolis præcepit postmodum soluere suscitatum. Vnde quantumcunque se quis iuramento præstito, quòd ecclesiæ mandato pareret, humiliare curauerit: quantacunque [d] pœnitentiæ signa præcesserint, si tamen morte præuentus absolutionis non potuerit beneficium obtinere, quamuis absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendus est apud ecclesiam absolutus. Potest tamen & debet ei ecclesiæ beneficio subueniri, vt si de ipsius viuentis pœnitentia per euidentia signa constiterit, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur. Nec obstat, quòd ecclesiæ legitur attributa potestas ligandi atque soluendi homines super terram, tanquam non possit soluere & ligare sub terra sepultos: & quod legitur, non

a *Capit. 1. eod. titul. in tertia compilatione. vide citatum super glossa.* b *Cap. 2. eod. titul. in tertia compilatione.* c *Iohann. 11.* d *Al. qualiacunque pœnitentia signa præcesserint.*

commu-

communicetur mortuo, cui non est communicatum & viuo: cùm etsi communicatum non fuerit, communicandum tamen illi fuisset, quem non contemptus religionis, sed necessitatis articulus impediuit: & in certis casibus à canonibus denotatis ligasse legatur ecclesia mortuos, & soluisse. Vt autem in vno pariter & eodem negocio, & seruemus rigorem, & mansuetudinem ostendamus, statuimus vt illius mortui absolutio à sed. apost. requiratur, qui cùm viueret, ab ea fuerat absoluendus: aliorum autem absolutionem ex præmissa causa cæteris indulgemus, à quibus dum viuerent, fuerant absoluendi. Absolutionis autem forma seruetur, *a* vt fiat cum pœnitentiali psalmo, & tam oratione dominica, quàm alia consueta. Hæredes quoqua ipsius ad satisfaciendum pro ipso si monitione præmissa noluerint, per dist. eccle. compellantur.

[1 Vt autem quod intendimus per suppositionem exempli apertius exprimamus, quidam presbyter & canonicus regularis sicut per tuas nobis literas intimasti, cùm publica laboraret infamia, quod ad quandam coniugatam accederet, maritus eiusdem mulieris & consanguinei eius in eum manus iniecerunt temerè violentas: propter quod per episcopum denunciati sunt excommunicationis sententia subiacere. Verùm ipsi postmodum ad eandem episcopum accedentes præstito in manib. eius, quod parerent iudicio ecclesiæ corporaliter iuramento, in mandato receperũt ab ipso, quod propter hoc apostolico se conspectui præsentarent. Cumq; vnus illorum se ad iter accingeret ad se. ap. veniendi, à quibusdam suis æmulis est peremptus, & extra cœmeterium ecclesiæ tumulatus: & licet contra interfectores amici & consanguinei interfecti grauiter sint commoti, promiserunt eis tamen, quod omnem rancorem remitterent, & offensam dummodo interfecti cadauer traderetur ecclesiasticæ sepulturæ. Videretur igitur forsan in hoc casu quibusdam quod cum sacramentum non necessitatis articulus, sed cõtemptus religionis excludat, & iudicium ecclesiæ debeat imitari, cum interfecto prædicto manifesta pœnitentiæ signa præcesserint, & propter hoc absolutus etiam ab ecclesia sit habendus: sed econtrario cum ex sola culpa legitur quis quo ad Deum apud triumphantem ecclesiam, ex sola culpa verò sententia ligetur quo ad hominem apud ecclesiam militantem, quandoq; vinculum culpæ remittitur apud Deum, sed apud homines non absoluitur, nisi fortè quando vinculum sententiæ relaxatur. Alioqui ecclesiæ absolutio nullatenus necessaria videretur, si in sola cordis contritione præter sacerdotale officium rigor relaxaretur ecclesiasticæ disciplinæ.]

CAP. XXIX.

Detinens clericum in custodia vel vinculis sine læsione, excommunicatus est. h. d. primo. Communicans excommunicato scienter in crimine, excommunicatus est: & nisi difficultas impediat, absolui debet ab excommunicatore cum iuramento. Communicans verò extra crimen reconciliari potest per simplicem sacerdotem sine iuramento. h. d. vsq; ad finem.

Idem *Vuratilauien. episcopo.*

NVper à nobis tua *c* discretio requisiuit, quid de illis laicis sit faciendum, qui clericos (sine læsione tamen) in custodia detinent publica vel priuata, vel etiam detrudunt in vincula? Et vtrum, qui nominatim excommunicatis scienter communicant, absolui ab excommunicatione possunt per confessionem à simplici sacerdote, vel episcopi seu archiepiscopi sit ab eis absolutio expetenda? Nos igitur inquisitioni tuæ ex ordine respon. quod in primo consultationis articulo non credimus laicos pœnam excommunicationis euadere, quamuis per *d* eorum factum corporalis læsio nũ fuerit subsecuta, citra quam violentia sæpius circa clericos nequiter perpetratur. In secunda *a* verò quæstione credimus distinguendum, an is, qui nominatim excommunicato communicat, scienter in crimine communicet criminoso, ei consilium impendendo, auxilium vel fauorem: aut aliàs in oratione vel osculo, aut orando secum, aut etiam comedendo. In primo quidem articulo, cum talis communicet crimini, & participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere, qui damnauit: ab eo vel eius superiore merito delicti, tunc erit absolutio requirenda: cum facientem & consentientem par pœna constringat. In secundo verò casu à suo episcopo, vel à proprio sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere: quamuis enim & tunc non iudicis, sed iuris sententia excommunicato communicans sit ligatus, quia tamen conditor canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Is autem, qui iuxta primum modum excommunicato communicat, cum iuramento debet absolui: qui verò iuxta secundum modum, reconciliari poterit sine iuratoria cautione. Verum si difficile sit ex aliqua iusta causa, quòd ad ipsum excommunicatorem absoluendus accedat, concedimus indulgendo vt (præstita iuxta formam ecclesiæ cautione, quòd excommunicatoris mandato parebit) à suo absoluatur episcopo, vel proprio sacerdote.

CAP. XXX.

Iuramentum excommunicati de stando mandatis ecclesiæ non habet vim absolutionis. hoc primo. Excommunicato nullus communicare tenetur præter personas exceptas: aliàs communicans excommunicato incurrit minorem, & est excommunicandus maiori, nisi ille esset excommunicatus cum participib. quia tunc esset excommunicatus maiori.

Idem *Strigonen. archiepiscopo.*

QVod *b* in dubiis: & infra. Respondemus, quòd excommunicato, licet quòd stet mandato ecclesiæ iuramento firmauerit, communicari non debet, donec per ecclesiam fuerit absolutus, alioquin post iuramentum non esset absolutio necessaria. Nullus autem scienter nominatim excommunicato communicare tenetur, nisi quædam personæ, quæ per illud Gregor. papæ capitulum, Quoniam multos specialiter excusantur. Illi autem, qui nominatim excommunicatis præsumptuosè participant, præter personas dicto canone adnotatas, nisi ab eorum participatione cõmoniti fortè destiterint, excommunicationis vinculo sunt innodandi: secus autem si scienter communicant ei, qui cum participibus suis est vinculo excommunicationis sententialiter innodatus. tunc enim & ipsi sententiam excommunicationis incurrunt.

CAP. XXXI.

Excommunicato communicare tenentur, qui prius erant et obligati ad obsequium familiare: alij verò non tenentur de necessitate, licet interdum possint de necessitate vrgente.

Idem *doctoribus decretorum Bonon.*

INter alia, *c* quæ Strigo. archiepiscopus proponi fecit, nos recolimus respondisse, quod nullus nominatim excommunicato scienter communicare tenetur, nisi quædam personæ, quæ per illud Greg. papæ c. Quoniam multos, specialiter excusantur: verùm ex hac responsione orta est occasio disputandi, aliis concedentibus, quòd excommunicato communicare tenentur personæ in prædicto c. nominatæ, præsertim quæ prius ad communionem eorum ex debito tenebantur: aliis ad-

---

a *Vid. Burch. lib. 9. Decr. cap. 8.* b *Vuitrislamen. al. Vuratulamen.* c *Ca. 3. eo. tit. in 3. compil.* d *Dictio per, deest in antiquior. exempl.*

a *Vid. B Tho. in quæstionibus additis ad 3. p. q. 23. art. 2.* b *Ca. 9. eo. tit. in 3. comp. Pars supr. de pœnis ca. quod in dubiis.* c *Ca. 4. eod. tit. in 3. comp. Vide Hostiensem in summa de sent. excom. §. & quæ sit pœna.*

ferentibus eos communicare licitè posse, si velint: non tamen ad hoc ex necessitate teneri: Vt igitur vnde ius prodiit, interpretatio quoque procedat, ambiguitatem huiusmodi taliter duximus absoluendam, quòd cum quædam personæ in præmisso capitulo denotatæ, illis, in quos lata fuerit excommunicationis sententia, ante prolationem ipsius obsequio tenerentur familiariter adhærere, neque postmodum ad contrarium teneantur (cùm adhuc debitum duret) beneficio canonicis id agente, à priore non sunt obnoxietate solutæ, sed ad familiare tenentur obsequium: & ita per consequens ad communionem tenentur, sine qua illud nequeunt exhibere. Illud autem non ad omnes personas capituli credimus referendum: vt videlicet obnoxietati huiusmodi sint subiectæ, cùm viatores peregrini & mercatores à communione talium personarum (nisi articulus necessitatis immineat) debeant abstinere: vt in fine colligitur manifestè, sed ad illas duntaxat, quæ talibus arctiori tenentur obnoxietate constrictæ: quibus tamen in his, pro quibus sunt excommunicatione notatæ, vt in criminibus communicare non debent, sed ab eis penitus abstinere.

CAP. XXXII.

Si excommunicatus pro manuum iniectione, scienter recipit ordines, si est clericus secularis, deponendus est; si regularis, ab executione ordinis est suspensus. Qui ignorans ius vel factum sic excommunicatus recipit ordines, si est clericus secularis, dispensat cum eo solus papa: si regularis, dispensat abbas, si ignorantia est probabilis, & factum non est graue.

Idem.

CVm illorum *b* absolutio, qui pro violēta manuum iniectione in clericos labem excommunicationis incurrunt (quibusdam casibus à prædecessore nostro exceptis) sedi duntaxat ap. reseruetur, nonnulli ecclesiasticam sententiam negligentes, in excommunicatione positi, ecclesiasticos ordines accipere non formidāt. Quid autem de his fieri debeat, apostolicum sæpius oraculum imploratur. Circa quos credimus distinguendum, quòd tales vel sciunt excommunicationis se vinculo irretitos, vel non recolunt factum, pro quo in latę sententiæ canonē inciderunt, vel factum quidem scientes, iuris ignari nesciunt exinde se teneri. Primos *b* si fuerint seculares clerici, *c* à susceptis ordinibus censemus in perpetuum deponendos: in reliquis casibus tam archiepiscopi, quàm episcopi absque mandato sed. apo. speciali dispensandi facultatem se nouerint non habere, quibus etiam absolutio talium interdicta: cùm maiora intelligantur *d* illis prohibita, quibus vetita sunt minora. Poterunt tamen huiusmodi Ro. ponti. auribus intimari, vt ab eo secundum rigorem vel æquitatem responsum prodeat, prout discretio sua viderit faciendum. Qui si claustrales huiusmodi fuerint, licet ab Alexandro papa fuerit constitutum, monachi & canonici regulares quocunque modo se in claustro percusserint, non sunt ad apo. se. mittendi, sed secundum prouidentiam sui abbatis disciplinæ subdantur: & si abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficit, prouidentia est diœc. episcopi adhibenda, & alibi dicatur, quòd de seculo fugientes, qui religionis habitū in monasterio receperunt, & inter cætera postmodum confitentur se tale commisisse delictum, per *e* quod ipso actu excommunicationis sententiam incurrerunt, sine licentia Ro. pon. abbas non potest nec debet eos absoluere, quamuis præsumptionem delinquentium debita possit animaduersione punire: nos tamen in religionis fauorem, & vt euagandi materia subtrahatur, maiorem eis gratiam exhibere volentes, eorum prælatis, quòd etiam talibus absolutionis beneficium impertiri valeant indulgemus: nisi excessus ipsorum extiterit difficilis & enormis, vtpote si ad mutilationem membri vel effusionem sanguinis est processum, aut in episcopum, aut abbatem violenta manus iniecta, cum excessus tales & similes nequeant sine scandalo præteriri. Si verò claustralis aliquis in religiosam personam alterius claustri manus iniecerit violentas, per abbatem proprium & eius, qui passus est iniuriam, absoluatur. Quòd si clericum percusserit secularem, non nisi per apost. se. (vt scandalum euitetur) absolutionis gratiam poterit promereri. Si autem hos ad ordines promoueri contingat, iuxta præmissam distinctionem qui scienter in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ se fecerint ordinari, ab executione suscepti ordinis, & officij decernimus manere suspensos. Circa reliquos verò facti memoriam, vel iuris peritiam non habentes, monasteriorum vtilitate pensata, post iniunctam regularem pœnitentiam & peractam, abbates ipsorum poterunt dispensare, nisi graue fuerit, & notabile factum: aut is, qui fecit, adultus fuerit & discretus, vt violenter contra obliuionem vel ignorantiam præsumatur. Præcipimus autem abbatibus, vt formam istam diligenter obseruent, ne priuilegium mereatur amittere, qui sibi permissa abutitur potestate.

a *Ca 5. eod. tit. in 3. compil.* b *In recentioribus, Primos; sed in antiquioribus, primos.* c *Dictio clerici, deest in vetustis Cod.* d *Al. cum & maiora.* e *Propter.*

CAP. XXXIII.

Monialis percutiens monialem seu conuersum, vt clericum secularem, incidit in excommunicationem, & ab episcopo loci absolui potest.

Idem *Pistoriensi episcopo.*

DE monialibus *a* tua à nobis fraternitas requisiuit, per quem eis sit beneficium absolutionis impendendum, si vel in se inuicem, vel conuersos, vel conuersas suas aut clericos etiam manus iniecerint temerè violentas? Super hoc igitur tuæ consul. taliter respon. vt per episcopum, in cuius diœc. monasteria fuerint, absoluantur.

CAP. XXXIV.

Contractus etiam, qui sine communione explicari non potest, non dissoluitur: seu impeditur per excommunicationem superuenientem in eum, qui tenetur aliquid præstare non excommunicato.

Idem *vniuersis Cruce signatis.*

SI *b* verè: [I *& infra.*] Quòd si Veneti fortè nec satisfacere voluerint, nec absolui, vobis permittimus vt cum ipsis in terram Sarracenorum vel prouinciam, iuxta quod inter vos conuenit & ipsos, vel honestè conuenerit, nauigio transeatis, quanto minus poteritis, cum dolore tamen & amaritudine cordis, & sub spe veniæ communicantes eisdem. Cùm enim iam à vobis maiorem *c* nauli receperint quantitatem, nec ad eam possint restituendam induci, aut etiam coarctari: si aliter fieret, videremini vos damnum ex pœnitentia, ipsi verò præmium ex contumacia reportare: *d* cum ad hoc debitum exoluendum ipsi vobis maneant obligati, & ab excommunicatis exigi possit & recipi, quod debetur. Est autem cautum in iure, quòd si quisquam per terram hæreticorum aut quorumlibet excommunicatorum transierit, necessaria emere ac recipere poterit ab eisdem. Præterea si paterfamiliâs domus excommunicationis sententiæ fuerit innodatus, à participatione illius familia excusatur. Licet ergo dux Venetorum dominus nauium tanquam paterfamiliâs domus in excommunicatione persistat, vos tamen tanquam ipsius familiam dū in nauib. eius fueritis, ipsius

a *Cap. 6. ead. tit. in 3. compilat.* b *Cap. 7. eod. titul. in 3. compilatione.* c *Naulum est pretium, quod soluitur nautis pro vectura.* d *Vid. l. sancimus. C de pœn. l. si quis § legis. C. de inoff. test.*

excommu-

excommunicatio non continget : & excuſabiles eritis apud eum, ſi in excommunicatorum nauibus exiſtentes, cum dolore cordis ſub ſpe pœnitentiæ communicaueritis ipſis, in quibus eorum communicationem non potueritis *a* euitare.

[1 *Vos pœnitet de commiſſo; & plenè propoſitu ſatisfacere de peccato: Deum vobis credimus, imò nouimus iam placatum. Si ergo Veneti ad ſatisfactionem inducti & abſolutionis beneficium meruerunt obtinere, ſecurè cum eis nauigare poteritis, & in prælio Domini prœliari*]

CAP. XXXV.

Prælatus poteſt, & debet clericum ſubiectum incorrigibilem incarcerare, & laici citra metum excõmunicationis de prælatorum licentia capere poſſunt clericos, & ad iudicium ducere.

Idem *Londonen. epiſcopo.*

VT *b* famæ tuæ: [1 *&.ſ.*] Sanè conſuluiſti nos, vtrum clerici grauiter excedentes, qui tutè non poſſunt monaſteriis ad agendam pœnitentiam deputari, quoniam cùm non pœniteant de commiſſis opportunitate fugiendi captata, carcerem fugerent clauſtri, & prioribus ſe ſceleribus ſceleſtius immiſcerent: à te vel aliis prælatis ſuis arctæ poſſint cuſtodiæ mancipari: [2 *&.ſ.*] Reſpondemus, quòd cùm prælati exceſſus corrigere debeant ſubditorum, & publicæ vtilitatis interſit, ne crimina remaneant impunita, & per impunitatis audaciam fiant, qui nequam fuerant, nequiores: non ſolum poſſunt, ſed debent etiam clericos poſtquam fuerint de crimine canonicè condemnati, ſub arcta cuſtodia detinere: qui cum ſint incorrigibiles, nec monaſteriis valeant cuſtodiri, ad ſimilia vel peiora facilè laberentur. Laici verò citra excommunicationis ſententiam capere clericos, & ad iudicium trahere poſſunt, *c* ſi oporteat etiam violenter, dum tamen id de mandato faciant prælatorum, quorum illi ſunt iuriſdictioni ſubiecti, & quorũ eſt corrigere criminoſos: cum hoc non ipſi, ſed illi quorum auctoritate id faciunt, facere videantur: dum tamen non amplius eorum violentia ſe extendat, quàm defenſio vel rebellio exigit clericorum.

[1 *Conſulas ſaluti, & ſic malorum audaciam comprimas, & vt ab eis bonorum innocentiam tuearis, ſuper his nos humiliter conſulis, quæ officium paſtorale contingunt, vt de noſtra reſponſione ſecurus, iniunctæ tibi ſollicitudinis debitum laudabilius exequaris.*

[2 *Et vtrum laici, ſi clericos in magnis ſceleribus deprehendant, in canonem incidant latæ ſententiæ: cùm verò comprehendere, nec ad iudices trahere ipſos poſſunt, niſi in eos manus iniecerint violentas, ad primum.*]

CAP. XXXVI.

Excommunicatus eſt, qui in clericum etiam volentem manus iniecerit violentas, etiam ſi hoc faciat in ſatisfactionẽ præcedentis iniuriæ. h. d. & eſt caſus notabilis.

Idem *Bracharen. archiepiſcopo.*

COntingit *d* interdum, quòd clerici ſi quem offendant, & ſatisfacere velint offenſo: ſecundum morem patriæ, quem inter ſe laici obſeruant, corpora ſua ſpontè ſupponunt. xxx. ſeu pluribus aut paucioribus percuſſionibus fuſtium: [1 *&.ſ.*] Nos autem fratern. tuæ ſuper hoc reſpon. quòd huiuſmodi manus iniectio etſi non violenta, tamen iniurioſa videtur: cùm ille canon non tam in fauorem clerici ordinati, quàm in fauorem ordinis clericalis fuerit promulgatus: ideo & volumus, & mandamus, vt id decætero prohibeas adtentari. Si quis autem clericus poſt prohibitionem huiuſmodi ſpontè ſe ſubiecerit, excommunicetur: prouiſo vt clericus iniuriam paſſo ſine iniuria clericali ſatisfaciat competenter, quatenus inter eos pax valeat rationabiliter reformari.

[1 *Quas frequenter non coacti ſuſcipiunt, ſed volentes, non ſolum de illorum clericorum manibus, ſed etiam laicorum. Vnde nos humiliter conſulebas, vtrum huiuſmodi percuſſores in canonem incidant ſententiæ promulgatæ.*]

CAP. XXXVII.

Seruus excommunicatus pro iniectione manum in clericum, tenetur pro abſolutione ire ad ſed. apoſt. ſed ſi ex hoc Dominus, qui non fuit in culpa, graue damnum patiatur, vel ſeruus hoc faciat in eius fraudem, abſolui poteſt ab epiſcopo, ſi læſio non fuit enormis.

Idem *Lugdunen. archiepiſcopo.*

RElatum *a* eſt nobis, quòd cùm aliqui ſerui propter iniectionem manuum in clericum violentam, in canonem incidunt ſententiæ promulgatæ: allegantibus dominis eorundem, quòd carere mancipiis ſuis nolunt, venire ad ſed. apoſt. abſoluendi non curant, per occaſionem huiuſmodi eludentes eccleſiaſticã diſciplinam. Quocirca mandamus, quatenus eos venire compellas ad ſed. ap. abſoluendos: cum plus ſit Deo, quàm homini deferendum: niſi fecerint hoc in fraudem, vt ſubtrahant ſe obſequio Dominorum, aut ipſi Domini propter hoc ſine culpa ſua graue damnũ incurrant. tunc enim *b* in vtrolibet caſu poteris eos ex indulgentia noſtræ prouiſionis abſoluere, cùm nimis ſint ab apoſt. ſed. remoti: ſed in recompenſationem laboris, quem in itinere ſuſtinerent, alia eis ſatisfactio iniungatur: dummodo non ſit tam grauis & enormis exceſſus, vt propter vitandum ſcandalum & tollendum exemplum, huiuſmodi ſerui ad ſeruum ſeruorum Dei venire debeant abſoluendi.

CAP. XXXVIII.

Excommunicatus propter participationem cum excommunicato, licet eum poſtea impugnet, ex hoc ſolo pro abſoluto non eſt habendus.

Idem *Strigonen. archiepiſcopo.*

SAcris eſt *c* canonibus inſtitutum: & infra. Licet is, qui voluntarius excommunicatis illis communicauerat, qui cum omnibus fautoribus & participibus ſuis excommunicationis ſententia ſunt adſtricti, ad cor rediens de mandato eccleſiæ excõmunicatos, quos prius fouerat *d* expugnauerit, non tamen priuſquam abſolutionis gratiam perceperit, habendus eſt abſolutus: nec ſi occumbat in huiuſmodi bello, ſunt abſolutiones vel oblationes recipiendæ pro eo, vel orationes domino porrigendæ, niſi cùm de ipſius viuentis pœnitentia per euidentia ſigna conſtiterit, & iuxta cuiuſdam conſtitutionis noſtræ tenorem defuncto etiam abſolutionis beneficium impendatur.

CAP. XXXIX.

Semel excommunicatus, debet vitari ſemper vt excommunicatus: niſi legitimè probet ſe fuiſſe abſolutum.

Idem *Aſſunnen epiſcopo.* c

SIcut *f* nobis: [1 *&.ſ.*] Fraternitati tuæ reſpond. quòd niſi excommunicati à te ſuper abſolutione ſua literas noſtras, vel illius, cui vices noſtras in hac parte commiſimus, reportauerint, aut alio modo legitimè de illorum abſolutione tibi conſtiterit, tu ipſos pro excommunicatis vt prius habeas & facias euitari.

[1 *Tuis literis intimaſti, cùm aliquos tuæ diœceſis clericos vel laicos culpis ſuis exigentibus excommunicationi ſuppoſuis, ipſi poſtmodum ad te nulla ſatisfactione præmiſſa ſine teſtimonialibus literis redeuntes, dicunt ſe abſolutionis beneficium accepiſſe, quibus ſi credi dubitas in hac parte per nos inſtrui ſuppliciter poſtulaſti, cùm propter cauſam huiuſmodi ſicut*

---

a *Poteritis.* b *Cap. 8. eod. titul. in 3. compilatione vide Bernar. Diaz in practi. crim can. c. 119. & ca. 131.* c *Quid de capiente clericum ſuum debitorem, ſuſpectum de fuga, vide Bar. in l. ſi quis in ſeruit. ff. de fur.* d *Ca. 10. eod. tit. in 3. comp.*

a *Cap 11, eod. titul. in tertia compilatione.* b *Dictio enim, non eſt in vetuſtioribus Codicib* c *Ca 12 eod. tit. in 3. comp* d *Expugnaret.* e *Al. ita, Aſiſinati epiſc.* f *Ca. 12. eod tit. in 3. compil.*

dicis tuæ sententia à subditis condemnantur. Nolentes itaque malitiis hominum indulgere.]

CAP. XL.

Si excommunicatus ab episcopo, ad metropolitanum adpellat, ab eo absolui potest: metropolitanus tamen volens suo suffraganeo deferre, potest illum sibi remittere absoluendum, & tenetur etiam remittere quando propter manifestum excessum fuit excommunicatus: & ante absolutionem non auditur volens probare se iniustè excommunicatum: secus si probare vult sententiam esse nullam.

Idem *Senonen. archiepiscopo.*

PEr tuas a literas: [1 *& infra.*] Videtur enim aliquibus quòd cum ad metropolitanum per appellationem quæstio non defertur, excommunicatus autem vocem non habeat adpellandi, vtpote ab ecclesia separatus, siue adpellauerit siue non, metropolitanus ei non debet absolutionis beneficium exhibere. Verùm ex verbis cuiusdam epistolæ, quam scholastici ab Alexandro papa emanasse proponunt, habetur quòd si ante adpellationem in aliquem excommunicationis sententia fuit promulgata, metropolitanus ante litis ingressum ab eo iuramento recepto secundum ecclesiæ consuetudinem, debet ipsum absoluere: nisi voluerit episcopo diœcesano deferre, ipsumque ad eum remittere absoluendum, vbi etiam consequenter infertur, quòd nec excommunicati sunt audiendi prius, quàm fuerint absoluti, nec sunt ad illos, à quibus adpellauerant, remittendi. In Sardicen. autem concilio reperitur, vt is, qui ab episcopo est abiectus, finitimos episcopos interpellet, & causa eius audiatur, & diligentius pertractetur: episcopus autem, qui iustè vel iniustè abiecit eundem, patienter accipiat vt discutiatur negocium. quatenus vel probetur eius à pluribus sententia, vel etiam emendetur. prius tamen quàm omnia diligenter examinata fuerint, nullus ante causæ cognitionem communioni eũ sociari præsumat, qui fuerat communione priuatus. Nos igitur credimus distinguendum, vtrum quis proponat se post adpellationem legitimam interpositam excommunicatione fuisse notatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem fuisse patenter expressum: in quibus casibus ad probationem eorum etiam si absolutionem non petat, debet admitti: sed donec de ipsis constiterit, in aliis euitari debet, *b* quanquam apostol. sed. etiam tales *c* consueuerit absoluere ad cautelam. Verùm in aliis, nisi gratiam absolutionis imploret, non debet audiri, ne sententiam ecclesiasticam contemnere videatur, & per hoc amplius ex suo contemptu ligetur. Quòd si absolutionis beneficium humiliter postulauerit, metropolitanus eum debet absoluere, nisi suo duxerit suffraganeo deferendum: cui tamen si suffraganeus absolutionis beneficium iuxta formam ecclesiæ noluerit exhibere, ipse nihilominus illum absoluat, cautione recepta. quòd suo debeat parere mandato, ac deinde causam audiat, & quod canonicum fuerit (iustitia mediante) decernat. Quòd si forsan episcopus subditum suum, propter manifestum excommunicasset excessum, metropolitanus non debet ipsum absoluere, nisi suffraganeus requisitus malitiosè sibi absolutionis beneficium denegaret.

[1 *Nobis intimasti quòd ven. f. n. Altissiodoren. episcopus in dil. fi. Altissiodoren. archipresbyterum excommunicationis sententiam promulgasset, archipresbyter tuo se conspectui præsentauit, & quod staret mandato ecclesiæ, sufficienter obtulit cautionem: petens humiliter vt absolutionis ei beneficium exhiberes, tu verò deferre volens episcopo memorato, ipsum sæpe monuisti, vt absolueret archipresbyterũ memoratum. Sed quia tuis monitis non parebat, excommunicatum absoluere curauisti, quem episcopus pro absoluto non habet, vtpote qui proponit quod ad te illius absolutio non spectabat. Unde quæris quid in similibus de cætero sit agendum.*]

CAP. XLI.

Si papa suis literis excommunicatum salutat, non propter hoc eum absoluit.

Idem.

SI aliquando a fortè contigerit, quòd eis, qui auctoritate apostolica sunt excommunicationi subiecti, nostræ literæ cum salutationis alloquio destinentur, non propter hoc excommunicationis credatur sententia relaxata. Cùm per ignorantiam vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam subreptionem contingat huiusmodi literas impetrari.

CAP. XLII.

Excommunicatus à pluribus prælatis ob plures causas, non est communione restituendus, licet de vna causa velit satisfacere: & si impetratur absolutio tacitis aliis causis, non valet absolutio.

Idem *G. sancti Laurentij in Lucina presbytero, cardinali apostolicæ sedis legato.*

OFficij: *b* & infra. Postremò quæsiuisti vtrum is, qui propter plures excessus à pluribus prælatis ius in ipsum habentibus, excommunicationis est vinculo innodatus, & vni prælatorum de vno tantum satisfacere vult excessu, ab eo sit absoluendus, de quo satisfacere vult eidem: & cùm de alio non satisfecerit, alij absolutus valeat nunciari: & infra. Super hoc articulo respondemus, quòd supprimenti veritatẽ absolutio subrepta non prodest: & veritatem intelligens, absolutionem huiusmodi exhibere non debet.

CAP. XLIII.

Excommunicatis & interdictis prædicari potest licitè verbum Dei. hoc primò. & tempore generalis interdicti concedi potest baptismus & chrismatio in fronte, & pœnitentia morientium. h. d. secundò.

Idem *Ferrarien. episcopo.*

REsponso *c* nostro postulas edoceri, an cùm Ferrarieñ. ciues excommunicationis & interdicti sententiis sint ligati, liceat tibi viros & mulieres semel in hebdomada, vel in mense apud aliquam ecclesiam conuocare, quibus prædices verbum Dei, & eosdem ad correctionem inducas. Super quo respondemus, quòd sine scrupulo conscientiæ hoc facere poteris, cùm videris expedire: dummodo contra formam interdicti nullum eis diuinum officium celebrentur. Præterea quæsiuisti, cùm Ferrarieñ. ciuitatis sit interdicto supposita, & ideo sint ibidem (præter baptisma paruulorum, & pœnitentias morientium) vniuersa sacramenta ecclesiastica interdicta, an liceat tibi baptizatos pueros in frontibus consignare. Super quod respondemus, quòd sicut baptizari possunt pueri, sic & baptizati ad confirmationem in frontibus à te possunt sacro chrismate deliniri.

CAP, XLIIII.

Si coniunx scit pro certo impedimentum matrimonij, non debet reddere debitum, sed potius excommunicationem pati. si autem hoc credat ex causa probabili & discreta, potest reddere debitum, non autem exigere: sed si ex leui & temeraria causa, deposita conscientia, potest reddere & exigere.

Idem.

INquisitioni tuæ respondentes, *d* credimus distinguendum, vtrum alter coniugum pro certo sciat impedimentum coniugij, propter quod sine mortali pec-

t

a *Cap. 14. eod. titul. in 3. compil.* b *Al. deest verbum Debet.* c *Al. talem.*

a *Cap 2. tit de rescript. in 3. compil. vide Clement. si summus. De senten excom.* b *Ca. 15. eod. tit. in 3. compil. Tan huius in ca officij supra de pœniten & remissio.* c *Cap. 16. eod. titul. in 3. compil. vide Ioann. Calder. tract. de inter. memb. 6. q. 4.* d *Ca. 17. eod. tit. in 3. compil. vide Doct. Theolog. lib. 4 sent. Dist 32.*

cato

cato non valet carnale commercium exercere, quamuis illud apud eccleſiam probare non poſſit: an non ſciat pro certo, ſed credat. In primo caſu debet potius excommunicationis ſententiam humiliter ſuſtinere, quàm per carnale cõmercium peccatum operari mortale. In ſecundo diſtinguimus vtrum habeat conſcientiam huiuſmodi ex credulitate leui & temeraria, an probabili & diſcreta. & quidem ad ſui paſtoris conſilium (conſcientia leuis & temerariæ credulitatis exploſa) licitè poteſt non ſolum reddere, ſed exigere debitum coniugale. Verùm cùm conſcientia pulſat animum, ex credulitate probabili & diſcreta, quamuis non euidenti & manifeſta: debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet: ne in alterutro, vel contra legem coniugij, vel contra iudicium conſcientiæ committat offenſam.

CAP. XLV.

Per dimiſsionem habitus & tonſuræ, non perdit clericus ante trinam monitionem priuilegium clericale.

Idem.

CONtingit interdum: *a* & infra. Sanè ſicut accepimus inſinuante comite Flandren. in diœceſi tua quidam exiſtunt, qui nec in modo tonſuræ, nec in veſtimentorum forma, nec in qualitate negociorum de clerico *b* quicquam oſtendunt, ad pœnæ ſubterfugium ſe clericos exhibentes. cùm enim *c* ſuper exceſſibus, quos ſeculari luxu committunt, ad publica iudicia pertrahuntur, circunciſis crinibus, vt poſſint circumuenire vindictam, pro clericis ſe repræſentant, clericalis fori priuilegium labiis allegantes, qui factis paulò ante negauerant clericatum: & infra. Verum quia priuilegium meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate, ac fruſtra legis auxilium inuocat, qui committit in legem: volumus & mandamus, vt tales ſi tertiò à te commoniti ſeipſos contempſerint emendare, illius efficiantur *d* immunitatis exortes, quæ pro clericorum tutela, & laicorum violentia coercenda dignoſcitur inſtituta.

CAP. XLVI.

Ab excommunicati denunciatione repellitur, qui non præmonuit, & ei communicauit.

Idem.

IN præſentia *e* dilecti filij: & infra. Nec canonici ſuo decano excommunicationem poſſunt obiicere. Cùm ſuper hoc nec cõmonitus, nec impetitus fuerit: nec ipſi propter hoc eum duxerint euitandum, ſed epiſcopus in menſa, & canonici cõmunicauerint ei etiam in diuinis.

CAP. XLVII.

Excommunicatus eſt dolosè permittens clericum percuti, ex quo poterat prohibere, & non prohibuit.

Idem.

QVantæ præſumptionis *f* & temeritatis exiſtat in rectores eccleſiæ manus iniicere violentas:][1] *& infra.*] Ne autem ſolos violentiæ huiuſmodi auctores aliquorum præſumptio exiſtimet puniendos, facientes & conſentientes pari pœna plectendos catholica condemnat auctoritas. Eos delinquentibus fauere interpretamur, qui cum poſſint, manifeſto facinori deſinunt obuiare.

[1 *In Euangelio Dominus proteſtatur, qui ſe in miniſtris ſuis aſſerit flagellari: apoſtolorum princeps alibi perhibuit ſe iterum crucifigi. hoc etiam qualitas pœnæ manifeſtè declarat, cùm excommunicationis ſententia in ipſo actu feriat delinquẽtes, ſi non ſolum in fratres noſtros & coëpiſcopos & etiam minoris ord. clericos violentiam præſumpſerint operari.*]

CAP. XLVIII.

Prælatus excõmunicare non debet ſubditum, niſi competenti monitione præmiſſa, & ex cauſa manifeſta & rationabili: & contra facienti imponitur pœna hîc expreſſa. Item punitur ſubditus, qui falſo conqueritur ſe excommunicatum iniuſtè: & ſubiicit quid iuris, ſi prælatus dicens ſe erraſſe, vult excommunicatum abſoluere, & aduerſarius adpellat ne abſoluatur.

Idem *in concilio generali.*

SAcro adprobante concilio, *a* prohibemus ne quis in aliquem excõmunicationis ſententiam, niſi competenti admonitione præmiſſa, & perſonis præſentibus idoneis, per quas (ſi neceſſe fuerit) poſſit probari monitio, promulgare præſumat. quòd ſi contra præſumpſeris, etiamſi iuxta fuerit excommunicationis ſententia, ingreſſum eccleſiæ per menſem vnum ſibi nouerit interdictum, alia nihilominus pœna mulctãdus, ſi viſum fuerit expedire. Caueat etiam diligenter ne ad excommunicationem cuiuſquam abſque manifeſta, & rationabili cauſa procedat: ad quam ſi taliter fortè proceſſerit, & requiſitus humiliter proceſſum huiuſmodi non curauerit abſque grauamine reuocare, grauatus apud ſuperiorem deponat de iniuſta excõmunicatione querelam: qui (ſi abſque periculo moræ poteſt) ad excommunicatorem illum cum ſuo mandato remittat, intra competentem terminum abſoluendum: alioquin ipſe per ſe vel per alium (prout viderit expedire) ſufficienti cautione recepta, munus ei abſolutionis impendat. Cumque aduerſus excommunicatorem de iniuſta excommunicatione conſtiterit, excommunicator condemnetur ad intereſſe excommunicato, aliàs nihilominus (ſi culpæ qualitas poſtulauerit) ſuperioris arbitrio puniendus: cùm non leuis ſit culpa tantam infligere pœnam inſonti: niſi forſitan errauerit ex cauſa probabili, maximè ſi laudabilis opinionis exiſtat.

Verùm ſi contra excommunicationis ſententiam nihil rationabile fuerit à conquerente probatũ, *b* idem & ſuper iniuſta excommunicationis moleſtia, per pœnam ad intereſſe, vel aliàs ſecundum ſuperioris arbitriũ condemnetur: niſi forſan & ipſum probabilis error excuſet, & ſuper eo, pro quo fuerit iuſta excommunicatione ligatus: per cautionem receptam ſatisfacere compellatur, vel in priſtinam reducatur ſententiam, vſque ad ſatisfactionem condignam inuiolabiliter obſeruãdam. Si verò iudex ſuum recognoſcens errorem, paratus ſit talem reuocare ſententiam, & is, pro quo lata fuerat, nec abſq; ſatisfactione reuocaret illam, appellet: appellationi non deferat in hac parte, niſi talis ſit error, de quo meritò debeat dubitari: & tunc ſufficienti cautione recepta, quòd coram eo, ad quem appellatum extiterit, vel delegato ab ipſo iure parebit, excommunicatum abſoluat: ſicq; pœnæ præſcriptæ minimè ſubiacebit: cauens omnino ne voluntate peruerſa in alterius præiudicium mentiatur errorem: ſi diſtrictionis canonicæ vult effugere vltionem.

CAP. XLIX.

Excommunicat hæreticos & quoſcunq; violatores eccleſiaſticæ libertatis.

Honorius tertius *epiſcopo Bononien.*

NOuerit *c* fraternitas tua: [1 *& infra.*] Excommunicamus omnes hæreticos vtriuſq; ſexus, quocunque nomine cenſeantur, & fautores & receptatores & defenſores eorum: Necnon, & qui decætero ſer-

a *Vt, Clem. 1. & 2. De vita & hon. cler. & Bern. Diaz in pra. crim. c. 69. & 70.* b *Al. de clericatu.* c *Dictio enim, non eſt in pleriſq; antiq. cod.* d *Al. fiant.* e *Cap 2. eo. tit. in 4. compil. vide quod notat Ioan. Calder. tract. de interd. eccleſ. memb. 6. q. 4.* f *Ca. 3. eo. tit. in 4. comp. vide Nauarrum in Manuali confeſſ. ca. 24. num. 20. & ſeq.*

a *Quàm cautè ſit faciend. excommunicationis ſentent. cauit Trid. conc. ſeſſ. 25. de reform. c. 5.* b *In Contaren. libro & aliis recentiorib. ita: idem ſuper iuſta excommunicationis moleſtia, &c. ſed in concilio, & Vaticanis conſtanter legitur ita: idem & ſuper iniuſta.* c *Vide Zanchinum tract. de hæret. ca. 17. & 18. & Alfonſum caſtrum lib. 2. c. 18. de iuſ. hæret.*

uati fecerint statuta edita & consuetudines introductas, contra ecclesiæ libertatem, nisi ea de capitularibus suis intra duos menses post huiusmodi publicationem sententiæ fecerint amoueri. Item excommunicamus statuarios, & scriptores statutorum ipsorum, necnon potestates, consules, rectores & consiliarios locorum, vbi decætero huiusmodi statuta & consuetudines editæ fuerint vel seruatæ: necnon & illos qui secundum ea præsumpserint iudicare, vel in public. formam scribere iudicata.

[1 *Quod nos in basilica principis apostolorum præsente charissimo in Christo fi. n. Federico illustri Romanorum Imperatore & semper Augusto in celebratione missarũ, postquũ capiti eius imposuimus diadema, de cons. fra. n. accensis candelis excommunicauimus.*]

CAP. L.

Fratres hospitalis Hierosolymitani excommunicati pro iniectione manuum in clericum seu confratrem, absolui possunt per eorum priorem: nisi excessus fuerit difficilis & enormis.

Idem *magistro & fratribus hospitalis Hierosolymitani.*

CAnonica *a* constitutione cauetur, quòd monachi & canonici regulares quocunque modo se percusserint, non sunt ad apostolicam sedem mittendi, sed secundum discretionem & prouidentiam sui abbatis disciplinæ subdantur: quòd si abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficiat, prouidentia est diœce. episcopi adhibenda, nisi excessus difficilis fuerit & enormis, propter quem meritò ad eccle. Ro. sit recursus habendus. Nos ergo ad vos statutum huiusmodi duximus extendendum auctoritate præ. statuentes, vt in tali casu (nisi maioris sit prouidentia requirẽda) per priorem vestrum, qui (sicut audiuimus) presbyter esse debet, fratribus vestris absolutionis beneficium impendatur.

CAP. LI.

Excommunicatus vel suspensus absolui non debet, nisi prius iuramento præstito, si tamen sine scandalo iuramentum haberi non potest: poterit fieri absolutio per manualem promissionem.

Idem *titulo sanctæ Praxedis presbytero cardi. apost. sed. leg.*

SVper eo quòd *b* monachi Græci & eremitæ propter inobedientiam sententia suspensionis & excommunicationis ligati, nolunt ad mandatum ecclesiæ nisi per manualem promissionem redire. Hoc tibi duximus respondendum, quòd si nullatenus possunt induci ad præstandum iuxta formam ecclesiæ iuramentum, ipsos hac vice cũ promissione poteris recipere manuali: cùm interdum (consideratis locorum & temporum qualitatibus) seueritati sit aliquid detrahendum.

CAP. LII.

Cum de viribus sententiæ dubitatur, potest quis absolui ad cautelam iuramento præstito.

Idem *Bituricen. & Carnoten. decan. & subdiacono Arelaten.* c

VEnerabili fratri nostro Cenomanen. episcopo & procuratori Turorẽ. archiepiscopi, in nostra præsentia constitutis pro quadam suspensionis sententia in prefatum episcopum ab eodem archiepiscopo promulgata: nos sententiam ipsam relaxauimus ad cautelam ipso episcopo in præsentia dicti procuratoris præstante corporaliter iuramentum, quòd parebit mandatis, quæ idem archiepiscopus sibi propter hoc fecerit, si constiterit ipsum in eo, pro quo fuit lata prædicta sententia, culpabilem exstitisse.

CAP. LIII.

Excommunicantur officiales locorum, in quibus sunt statuta contra ecclesiasticam libertatem, nisi ea deleri fecerint: & statutarij feudis ecclesiæ sunt priuati.

Idem *episcopo Senen.*

GRauem venerabilis f. n. *a* Pisani archiepiscopi recepimus quæstionem, quod quidam ciues Pisani deputati à potestate ac populo ad statuta ciuitatis edenda, in derogationem apostolicę sedis, & subuersionem ecclesiasticæ libertatis edere præsumpserint, quòd si quis clericus vel laicus contra quemcunque laicum Pisani districtus, ad iudicem ecclesiasticum literas apostolicas impetrauerit, in mille solidis (nisi renunciauerit literis) condemnetur: ne reditus possessionum suarum reddantur eidem, vel agri excolantur illius, sed banno potius subiaceant *b* potestatis: [1 & ĩ.] Statuerunt illi præterea, vt clerici suis sumptibus castrum Ripæ fractæ faciant custodiri: quod si renuerint, cõtra eos potestates procedere teneatur:] 2 & ĩ.] Ideoq; fraternitati tuæ mandamus, quatenus in consiliarios & officiales ciuitatis ipsius, nisi statuta ipsa de capitularibus suis deleri fecerint, & idoneè sicut exigit res caueri, quò similia decætero non debeant attentare, excommunicationis sententiam promulgare procures. Cæterum c cum iidem statutarij multa de bonis ecclesiasticis tenere dicantur in feudum, ipsos fore nihilominus priuatos feudis huiusmodi nunciare procures.

[1 *Qui nullum ad regimen ciuitatis suscipiet, nisi hoc se iurauerit seruaturum: & hoc etiam qualibet aliæ potestates, quæ pro tempore fuerint successores suos iurare facient supradicta.*]

[2 *Iuxta quod dictauit consilium ciuitatis, quæ omnia potestas quæ nunc præest ciuitati pro monasterio se firmiter iureiurando firmauit. Cùm autem tota ciuitas Pisana, quæ alias Dei timorem tamdiu abiecit, quæ infecta iam errore, vel infectioni proxima, præsumatur & tam statutarios quàm potestatem eandem non sit dubium propter hoc excommunicationis sententiam præter notam infamiæ incurrisse.*]

CAP. LIIII.

Alloquens excommunicatum in tendentibus ad salutem animæ, etiam si alia verba interponat, excommunicatus non est.

Gregorius IX.

CVm voluntate *d* ac proposito maleficia distinguantur: excommunicationis sententiam non incurrit, qui excommunicato in his, quæ ad absolutionẽ, vel aliàs ad salutem animæ pertinent, in locutione participat, licet etiam alia verba incidenter (vt apud eum magis proficiat) interponat.

Prædicatores præsertim, qui aliàs sustentari non possunt ab excommunicatis & detinentibus bona aliena eleemosynam recipere possunt. hoc dicit.

Prædicatores quoq; qui penes excommunicatos vel alios alienarum rerum detentores, in prædicationibus & confessionibus, quasi gerunt causam [vel *e* curam] eorum, ad quos res ipsæ spectare noscuntur, eleemosynas licitè possunt ab illis recipere, præsertim si aliàs nõ valeant in illo loco sustentationem habere.

Ponit quosdam casus, in quibus percutiens clericum excommunicatus non est.

Si qui verò ratione officij quod in ecclesia obtinent, aut etiam alij clerici seniores zelo deuotionis pueros vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos turbantes diuinum officium, & hi qui obtentu prælationis vel magisterij subditos & scholares correctionis causa leuiter fortè percusserint, excommunicationis

---

a *Vide Henric. Boich. in ca. à nobis 2. & in c. cum illorum sup. eod. tit.* b *Vide Pano. in c. cum desideres. suprà eod. tit. & ibi Henric. Boich. dist. 3.* c *Aurelian.*

a *Præter doctores hic & in c. nouerit. sup. eod. tit. vide legistas in Constit. Cassa. C. de sacr. eccles.* b *Subiaceat.* c *in Codice Barbat. Cæterùm cum iidem statutarij & potestas multa, &c.* d *Vide B. Tho. in quæst. additis ad 3. p. q. 23. art. 1. & citatos in c. à nobis sup. de excep.* e *Hæc duo verba vel curam, desunt in antiq. codic. & in Vaticanis.*

sentea-

sententiam non incurrunt. Quod & de his dicendum est, qui aliquos de familia sua vel propinquos inferiorum graduum simili modo vt cohibeantur à suis insolentiis, & scientia bonisque moribus informentur, duxerint corrigendos.

CAP. LV.

Communicans excommunicato in crimine damnabili, incidit in in communicationem maiorem.

Idem *Astericen. episcopo.*

SI concubinæ *a* publicæ clericorum ecclesiasticæ censuræ districtione notentur, eosdem concubinarios non est dubium sententiam maioris excommunicationis inuolui, qui post latam sententiam communicant in eodem crimine criminosis.

CAP. LVI.

Excommunicatus minori potest ab excommunicatione aliquem absoluere. Idem.

DVobus *b* collata potestas, vt à minori excommunicatione, si in ipsam inciderint, inuicem se absoluat, vtroque ligato vinculo excommunicationis, huiusmodi non expirat.

CAP. LVII.

Permittitur ministris ecclesiarum semel in hebdomada celebrare tempore interdicti, concurrentibus his, quæ exprimuntur in textu.

Idem.

PErmittimus *c* ecclesiarum ministris semel in hebdomada tempore interdicti, non pulsatis campanis, voce submissa, ianuis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, missarum solennia celebrare causa conficiendi corpus Domini, quod decedentibus in pœnitentia non negatur.

CAP. LVIII.

Satisfaciens clerico, quem verberauit, non potest propter hoc ab episcopo absolui, nisi in certis casibus hic expressis.

Idem.

QVamuis incidens in canonem latæ sententiæ propter violentam manuum iniectionem, iuxta proprias facultates eis satisfaciat, quib. iniurias irrogauit, non tamē aliter, quàm p sedem Apostolicā vel eius legatū absolutionis potest beneficiū obtinere. Nisi imminente mortis articulo, infirmitate, inimicitia aut inopia, puerili vel senili ætate, fragilitate sexus, seu alia corporis impotentia, sine quolibet impedimento canonico retrahatur, quo minus Romanū pontificem possit adire: vel nisi iuris beneficio à labore huiusmodi excusetur. Cæterùm quibusdam prædictorum, videlicet qui temporali impedimento laborant (exceptis pueris) sub debito iuramenti (quod secundū ecclesiæ formā præstare tenentur) consueuit iniungi, vt impedimento cessante, ad apostolicam sedem accedant, mandatū ipsius humiliter suscepturi.

CAP. LIX.

Excommunicatio simpliciter lata, intelligitur de maiori. h. d. Et est textus notabilis, & quotidie allegatur.

Idem.

SI quem sub hac forma verborum, Illum excōmunico, vel simili à iudice suo *d* excōmunicari contingat, dicendum est eum non tantū minori, quæ à perceptione sacramentorum, sed etiam maiori excommunicatione (quæ à cōmunione fidelium separat) esse ligatum.

CAP. LX.

Beneficium indultum ratione minoris ætatis, postquam cœpit habere locum, non extinguitur, licet minor peruenerit ad maiorem ætatem.

Idem.

PVeris, qui in canonem inciderunt sententiæ promulgatæ, siue ante, siue post pubertatem postulent se absolui, potest diœcesanus episcopus absolutionis beneficium impertiri: Cùm propter defectum ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit mansuetudine temperandus.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE.

TITVLVS. XL.

CAP. I.

Nouale, est terra nouiter ad culturam redacta.

Hieronymus *super Osee.* a

INNOVATE nouale. Nouale *b* est ager nunc primum præcisus.

CAP. II.

Adpellatione patris veniunt in lata significatione omnes ascendentes.

Idem *super Danielem.* c

NAm & rex Nabuchodonosor pater tuus, id est, proauus more scripturæ, quæ auos & deinceps patres adpellat.

CAP. III.

Non dicitur natus, qui statim decessit.

Idem *in Parabolis.* d

NAm & ego vnigenitus fui corā matre mea. Quare vnigenitum se nominat, quem fratrem vterinum præcessisse scriptura testatur? nisi quia ille mox natus sine nomine, quasi nunquam esset, de vita decessit.

CAP. IIII.

Dictio antequam, non semper implicat

Idem *super Mathæum,* e

QVod dicitur, antequam conuenirent, non sequitur vt postea conuenirent: sed scriptura quod factum non sit, ostendit.

CAP. V.

Primogenitus dicitur, qui primò nascitur, etiamsi nullus sequatur eum.

Hieronymus *super Matthæum.*

IOseph non cognouit Mariam, donec *f* peperit filium suum primogenitum. Ex hoc loco quidam peruersissimè suspicantur & alios filios Mariam habuisse: cùm mos diuinarum scripturarum sit, vt primogenitum non vocent, quem fratres sequuntur: sed eum, qui primò natus fuit.

CAP. VI.

Verba sunt intelligenda, non secundum quod sonant, sed secundum mentem proferentis.

Hilarius. *g*

INtelligentia dictorū ex causis est adsumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus.

CAP. VII.

Non vitiatur factum vario modo narratum, vbi idem in substantia concluditur.

Augustinus *super Matthæum.* h

NIhil obstat narrandi diuersitas, vbi eadem dicuntur, maximè cùm quisque euangelistarum eo ordine credat se dicere, quo Deus voluit.

CAP. VIII.

Sensum, non verba considerare debemus.

Gregorius. *i*

PRopterea, si prolixam epistolam meā ad interpretandum accipere te fortasse cōtigerit: rogo non verbum

---

a *Vide conc Trid. sess. 25. de reform. ca. 14. vide Couarr in c. alma mater. de sent. exc. lib. 6. p. 1. § 3.* b *Vide Henric. Boich. in ca. si. vere. sup. eo. Dist. vlt.* c *Vide Bonif. 8. in ca. vlt. De sent. exc. li. 6. § adiicimus. § seq.* d *Dictio suo, deest in plerisque recentiorib. ea ex antiq. Cod. & Vatic. est restituta: quam etiam cognouit gl. hic & Hostiensis.*

a *Osee 10. sunt verba glossæ interlinearis.* b *Qui per noualem. ff. eo. & l. sylua. § nouale.* c *Dan. 5. & c. 1. eo. tit. in 1. compil.* d *Prouerb. 4. & c. 2. eo. tit. in 1. compil.* e *Matth. 1. c. 3. eo. tit. in compil.* f *Ibid. & c. 4. eo. tit. in 1. comp.* g *Lib. 4. de trinit. Refertur c. 5 eo. tit. in 1. comp.* h *Forte hæc dicit Aug. in li. de consensu Euang. vide ibi li. 2. c. 12. 21. & 28.* i *Lib. 1. epi. 28. Regist. & c. 7. eo. ti. in 1. comp.*

ex verbo, sed sensum ex sensu transferri: quia plerumque dum proprietas verborum adtenditur, sensus veritatis amittitur.

CAP. IX.

Dicit, quis propriè sit præpositus.

Isidorus. a

QVamuis omnes, qui præsunt, præpositi ritè vocentur, vsus tamen obtinuit eos vocari præpositos, qui quandam prioratus curam super alios gerunt.

CAP. X.

Non recipit congruam summationem.

Idem *in libro Etymologiarum.* b

FOrus est exercendarum litium locus à fando dictus, siue Foroneo rege, qui primus Græcis legem dedit. Constat autem forus causa, lege, & iudicio. Causa à casu quo venit, dicitur. est enim materia & origo negocij, nedum discussionis examine patefacta: quæ dum proponitur, causa est: dum discutitur, iudicium: dum finitur, iustitia. Vocatur autem iudicium, quasi iurisdictio, & iustitia, quasi iuris status. Iudicium autem prius inquisitio vocabatur: vnde & auctores iudiciorum, præpositos, quæstores, vel quæsitores vocamus. Negotium multa signat, modò actum alicuius rei, cuius contrariũ est ocium: modo actionem causæ, quod est iurgium litis, c & dictum est negocium, id est, sine ocio. Negocium autem in causis, negotiatio in commerciis dicitur, vbi aliquid datur, vt maiora lucrentur. Iurgium dicitur quasi iuris garrium: eo quòd hi, qui causam dicunt, iure disceptant. Lis autem à contentione limitis prius nomen sumpsit, de qua Virgilius, d *Limes erat positus, litem vt discerneret agris.* Causa, aut argumento, aut probatione constat. Argumentum nunquam testibus, nunquam tabulis dat probationem, sed sola inuestigatione inuenit veritatem: vnde dictum est argumentum, argutè inuentum. Probatio autem testibus, & fide tabularum constat. In omni quoque negocio hæ personæ quærunt: Iudex, adcusator, reus, & tres testes. Iudex dictus quasi ius dicens populo, siue qd' iure disceptet. Iure autem disceptare, est iustè iudicare. Non est ergo iudex, si non est in eo iustitia. Adcusator vocatus est quasi causator, qui ad causam vocat eum, quem adpellat. Reus à re, quæ petitur, nuncupatur: quia quamuis conscius sceleris non sit, reus tamen dicitur, quamdiu in iudicium pro re aliqua petitur. Testes antiquitus superstites dicebantur, eo quòd super causæ statu proferebantur: nunc parte ablata nominis, testes vocantur. Testes autem considerantur conditione, natura, & vita. Conditione, si liber, non seruus. nam sæpe seruus metu dominantis testimonium supprimit veritatis. Natura, si vir, non fœmina: nam varium & mutabile e testimonium semper fœmina producit. Vita, si innocens & integer actu: nam si vita bona defuerit, fide carebit. non enim potest iustitia cum scelerato homine habere commercium.

CAP. XI.

Dicit quid sit pactum, & vnde dicatur.

Idem.

PActum dicitur inter partes, ex pace conueniens scriptura legibus ac moribus comprobata: dictum pactum, quasi ex pace factum.

CAP. XII.

Hic Isidorus ponit etymologiam iuris, prout habetur in re, non prout est generale nomen.

Idem *in eodem.*

IVs dictum est à iure possidendo. hoc enim iure possidetur quod iustè: hoc iustè, quod benè: quod autem malè possidetur, alienum est: malè autem possidet, qui vel suis malè vtitur, vel aliena præsumit.

CAP. XIII.

Quidquid fidelis offert ecclesiæ, oblationis nomine continetur, & à sæcularibus possideri non debet.

Paschalis *canonicis sancti Martini.*

CAusa a Carpensis plebis: & infra. Cæterum primitiæ, decimæ, & oblationes, in solis ecclesiarum bonis præcipuè numerantur. Oblationes verò decimas quæcunque de propriis & licitis rebus ecclesiæ à fidelibus offeruntur. Quicunque igitur eas per potestatem secularem obtinet, proculdubio contra Deum, & sanctorum patrum nititur sanctiones: quinimmo, & qui accipit, & qui tradit, raptor & sacrilegus iudicatur.

CAP. XIIII.

Solus sacerdos potest sacramentum extremæ vnctionis infirmo conferre. hoc dicit.

Alexander tertius.

QVæsiuit frat. t. b & infra. Nos itaque tibi t. duximus respondendum, quòd sacerdos vno præsente clerico, & etiam solus potest infirmum vngere.

In anno bissextili seruari debet loci consuetudo, circa diem S. Matthiæ festandum, dum tamen vigilia continuetur festo. hoc dicit.

Festum verò beati Matthiæ iuxta consuetudinem ecclesiasticam, vigilia eatenus præcedat, vt nec pro bissexto, nec pro quolibet alio modo inter se & solennitatem aliam diem admittat: in qua vtique vigilia (nisi venerit in dominica) ieiunium celebretur: ipsum autem festum siue fiat in præcedenti die, siue in sequenti, (qui duo quasi pro vno reputantur) nullus error, sed consuetudo ecclesiæ teneatur.

CAP. XV.

Per verbum statuo, & præcipio, definitiua sententia fieri potest.

Celestinus tertius.

IN his, c quæ ambiguitatem continent: [1 & ~~] Innotuit apostolatui nostro, quòd cùm inter magistrum M. & conuersos hospitalis sancti Simpliciani super eodem hospitali in præsentia Mediolanen. archiepiscopi quæstio verteretur, ipse archiepiscopus post cognitionem causæ in prolatione sententiæ his verbis nõ fuit vsus, Talem partem condemno, vel talem absoluo: sed pronunciauit, Ita statuo & præcipio: [2. & ~~] Attendentes igitur, quod hoc verbum, statuo, rem perfectam significat: & cum effectu non verbotenus accipitur. Item quia secundum Gregorium, quod præcipitur, imperatur: & quod imperatur, necesse est fieri: & aliquando si non fiat, pœnam habet. Considerantes nihilominus, quod non debet aliquis considerare verba, sed voluntatem, cùm non intentio verbis, sed verba intentioni debeant deseruire: interpretamur procuratoribus vtriusque partis præsentibus, & definimus, quòd præfati archiepiscopi verba tali forma prolata, perpetuò valituræ sententiæ obtineant firmitatem.

[1 *Ad sed. apo. meritò recursus debet haberi, ad quam reuera tanquam matrem omnium ecclesiarum maiores & difficiliores quæstiones ab antiquis patribus constitutum, & moribus vtentium rectè approbatur conferri debent.*

[2 *Ne de cætero & cætera quæ infra expressè continentur in registro: quoniam igitur sicut ex relatione dil. fi. n. G. tit. S. Laurentij in Lucina S. Ioannis, S. Priscæ presbyterorum Cardinalium didicimus, quos ad hoc concessimus auditores, super hoc fuit in prolatione sententia dubitatum.*]

---

a *Lib. 10. Etymo. & c. 8. eo. tit. in 1. comp.* b *Lib. 18. Etymolog. cap. 15. & cap 10. eod. tit. in 1. compilatione.* c *Vide Licum clericis. C. de episc. & clericis.* d *Virg. in 12.* e *Dictio testimonium, in omnib. Vaticanis deest.*

a *Cap. 13. eodem titul. in 1. compilatione.* b *Cap 9. eod. tit. in 1. compilatione.* c *Ca. vnic. eod. tit. in 2. compilatione.*

CAP. XVI.

Beneficium principis latissimè interpretari debet.

Innocentius III. *patriarchæ Granden.*

OLim *a* tibi scripsisse recolimus, vt si canonici Paduani, magistro G. canonico Paduano, præbendā, quæ tantum residentibus de communi confertur, sicut vni ex aliis de communibus prouentibus & manualia beneficia non conferrent, tu eos ad id apo. censu. compellere procurares. Quia verò quidam mandatum nostrum interpretari aliter, quàm deceat moliuntur, (cùm beneficia principum sint interpretanda largissimè) nostrum aperiendum duximus intellectū, videlicet, quòd præbendam, quæ tantum residentibus in victu & vestitu de communi confertur, ipsi magistro G. plenè sicut vni ex aliis residentibus iniunximus conferendam.

CAP. XVII.

Generale dicitur interdictum, quod fertur nedum in prouinciam, sed in villam vel castrum.

Idem *Colubrien.* b *& aliis episcopis in regno Portugalliæ constitutis.*

CVm in partibus *c* vestris, sæpe contingat diuersa loca interdicto supponi, quando generale, vel particulare dici debeat interdictum, apud vos accepimus in dubium reuocari: cùm illi, qui ab ecclesia Romana decorari priuilegio meruerunt, videlicet, vt cùm generale interdictum terræ fuerit, liceat eis ianuis clausis, non pulsatis campanis, exclusis excommunicatis & interdictis, suppressa voce diuina officia celebrare: interdicto particulari se asserant non arctari, dicentes interdictum generale, duntaxat cùm regnum vel saltem prouincia tota subiicitur interdicto: [1 *& infrà.*] Cùm [autem] in priuilegiis de regno, vel prouincia nil expressè dicatur, nomine terræ non solum regnum, vel prouinciam intelligi volumus, verumetiam villam & castrum, vt & in his locum habeat, quod de generali dicitur interdicto.

[I *Propter quod & iustitia sæpius deperit, & prælatorum sententiæ contemnuntur, cùm in aliis interdictis ipsi promptius diuina celebrent, & suspensis organis aliorum ipsi pulsatis campanis & apertis ianuis quoslibet passim recipiant ad diuina. Ne autem diuersa interpretatio discordiæ causam inter vos vlterius & odij fomitem valeat ministrare, vel quod interdictum diu dici debeat generale amodo in dubium reuocetur, significatione vobis præsentium intimamus quòd.*]

CAP. XVIII.

Priuilegium contra consuetudinem iuri communi obuiantem largè est interpretandum. h. d. secundum intellectum abbatis antiqui. Et est casus not. secundum hunc intellectum.

Idem *Altissidoren. episcopo.*

CVm tibi *d* de benignitate sed. apost. sit indultum, quòd ordinatio rerum clericorū ab intestato decedentium, in tua dispositione permaneat: nos consulere voluisti, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur: [1 *& j.*] Consul. t. t. r. quòd appellatio clericorum non solum alios, sed etiam canonicos comprehendit.

[I *Secundo, an illi qui in dispensatione & voluntate alterius suam committunt vltimam voluntatem, nil per se penitus ordinantes, nec determinantes cui loco vel personæ conferre debeat, dicantur decedere intestati. Prima igitur.*]

CAP. XIX.

Iurans obedire prælato, & ecclesiæ, non clero diœcesano, sed capitulo ecclesiæ cathedralis obedire tenetur.

Idem *præposito, & capitulo Placentino.*

CVm clerici *a* Placentini iuramentum præstant sub hac forma verborum: Ego talis ab hac hora in antea fidelis ero & obediens Placentinæ ecclesiæ, & domino meo episcopo Placentino: nos consulere voluistis, vtrum intelligi debeat *b* clerus totius diœcesis, an capitulum tantum ecclesiæ cathedralis? Nos igitur taliter respondemus, quòd per ecclesiæ Placen. vocabulum in forma iuramenti præscripti non debeat intelligi totius diœcesis clerus: & si capitulum intelligatur ecclesiæ cathedralis, is tamen, qui præstat huiusmodi iuramentum episcopo, tanquam capiti principaliter obligatur.

CAP. XX.

Appellatione ecclesiasticæ censuræ comprehenditur excommunicatio, suspensio & interdictum.

Idem *priori S. Fridiani Lucan.*

QVærenti quid *c* per censuram eccl. debeat intelligi, cùm huiusmodi clausulam in nostris literis apponimus: respon. quòd per eā non solū interdicti, sed suspensionis & excōmunicationis sententia valeat intelligi, nisi iudex discretus (rerum & personarum circumstantiis indagatis) ferat, quam magis viderit expedire.

CAP. XXI.

In priuilegiis, de decimis noualium non soluendis, illud appellatur nouale, de cuius cultura non est memoria, & quòd prius modicum vel nullum fructum adferebat.

Idem *Cæsaraug. episcopo.*

QVid per *d* nouale vocabulum intelligi debeat, t. f. requisiuit Licet autem quidam dixerint, quòd nouale sit terra præcisa, quæ anno cessat, aliis adserentibus, quòd ex sylua, quæ arboribus extirpatis ad cultū redigitur, fieri nouale dicatur: quarum vtraque interpretatio ex ciuilibus legibus colligitur. Nos igitur *e* inquisit. t. r. quòd eam credimus prædecessorum nostrorum intentionem fuisse, cùm piis locis indulgentiā de noualibus concesserunt, vt nouale intellexerint agrum de nouo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuisset. Sed nec de quolibet tali nouali credimus eis indulgentiam fore concessam, nisi de illo duntaxat, cuius decimam religiosus potest conuentus absq; graui detrimento parœciali ecclesiæ detinere, cùm talis sit sæpe locus incultus, de quo parœcialis ecclesia magnos percipit decimarum ratione prouentus.

CAP. XXII.

Si ecclesia subiecta episcopo vnitur alteri, vel gubernāda committitur saluo iure matricis ecclesiæ: per matricem ecclesiam intelligitur cathedralis, & non Romana.

Idem *abbati F. & P monachis Alcobaciæ.*

VEnerabili f. n. Colubrien *f* episcopo didicimus conquerente, quòd cùm fratres sanctæ Crucis monasterium de *g* Argariis, sub protectione sua nuper receperint, quòd suis prædecessorib. episcopalia iura consueuerat ab antiquis temporibus exhibere, nunc quodam de canonicis suis siue suo consensu ibi facto priore, occasione cuiusdam priuilegij à C. papa veritate tacita impetrati, eidem episcopo obedientiam denegat exhibere: inde sumpta occasione, quòd per matricē ecclesiam non cathedralem intelligit, sed Romanā. [1 *& j.*] Ideoq; mandamus, quatenus, si aliud vobis non occurrerit, propter quod dictus prior non debeat diœcesi. episcopo respondere: vos eum ad eam præstandam eidem, sicut prædecessores sui prædecessoribus episcopi consueuerunt vel præstiterunt, per censuram ecclesiasticam compellatis, non obstante priuilegio in præiudicium Colubrien. ecclesiæ per surreptionem obtento.

a *Cap. 6. eo. tit. de rescri. in 1. compil.* b *vide Ioan. Vasæum in Annal. Hispan. ca. 20.* c *Cap. 1. eod. tit. in 3. compil.* d *Cap. 2. eod. tit. in 3. compil.*

a *Cap. 3. eodem tit. in 3. compil.* b *debet.* c *Cap. 4. eod. tit. in 3. compil.* d *Cap. 5. eod. titu. in 3. compilat.* e *In aliis plerisq;: Nos tamen inquisitioni, &c. al. Nos autem, &c.* f *Ca. 6. eod. tit. in 3. comp.* g *Argauil.*

nos enim per matricem ecclesiam cathedralem intelligi volumus, non Romanam.

[1 *Quia verò non est nostræ intentionis, vt iura fratrum nostrorũ temporibus nostris minuantur, causam ipsam vobis duximus committendam.*]

CAP. XXIII.

Excommunicatus, vel interdictus pro contumacia, vel offensa dubia, absoluitur cautione præstita de stando iuri. Si verò fuit excommunicatus, vel interdictus pro manifesta offensa, tunc prius debet satis facere antequam absoluatur. Et dicitur manifesta, de qua constat per confessionem, vel probationem legitimam, vel rei euidentiam. h. d. cum cap. sequent.

Idem *abbati sanctæ Genouefæ decano & cancellario Parisien.*

EX parte in Christo *a* dilectæ filiæ comitisse Blesen. [1 & §.] Proposuerunt nuncij comitissæ, quòd cùm ipsius præpositus quendam latronem ceperit, & iustitia fuerit inde facta, latro fuit per capitulum Carnoten. post factam iustitiam requisitus, quia eum in terra sua captum fuisse dicebant: [2 & §.] Verùm quum super hoc de parendo iuri comitissa cautionem offerret, canonici Carnoten. nihilominus terram eius fecerunt interdicto supponi: quod relaxare noluerunt, nisi prius solueretur emenda: dicebant enim in Carnoten. ecclesiæ priuilegiis *b* contineri, quòd nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro canonicis Carnoten. absque congrua satisfactione absolutionis beneficium indulgere: [3 & §.] Ad intelligendam autem clausulam priuilegij memorati, credimus distinguendum, vtrum in aliquem interdicti vel excommunicationis sententia sit prolata pro contumacia tantum, quia scilicet citatus stare noluit iuri: vel etiam pro offensa, quia videlicet iussus noluit maleficium emendare. In primo casu credimus congruè satisfieri, vt sententia relaxetur, si prius sufficiens standi iuri cautio tribuatur: in secundo verò si offensa est manifesta, non credimus satisfieri congruè, vt relaxetur sententia, nisi prius sufficiens præstetur emenda. Si verò dubia est offensa, sufficere credimus ad relaxandam eandem, si parendi mandato ecclesiæ *c* competens satisfactio præbeatur.

[1 *Nuncij ad nostram præsentiam destinati sibi postularunt audientiam exhiberi, vt audiremus iniurias quas ei & suis infert ecclesia Carnoten. quibus & dil. fil. B. Beto canonico Carnoten. qui pro ipsa stabant ecclesia, dil. fil. R. tit. S. Anastasio presbyterum Card. dedimus auditorem: in cuius præsentia.*]

[2 *Asserentibus Balliuis. Econtrà ipsum fuisse captum in terra, in qua ius capiendi latrones & alios malefactores habet eadem comitissa: quoniam vir eiusdem antequam signaculum crucis assumeret, erat in possessione iuris illius vt in loco illo in quo captus, ab ipso capitulo dicebatur huiusmodi iurisdictionem haberet: quod erant probare parati.*]

[3 *Videntes autem nuncij comitissæ quod data cautione absolui non poterant, vt deberent, tam super hoc quàm aliis causis, inter comitissam & capitulum agitatis, Metropolitanam audientiam appellauerunt: tam ipsam comitissam quàm terram & balliuos ipsius sub eius protectione ponentes, Metropolitanus cùm partes essent in die præfixa, præsentes priuilegio inspecto, testibus hincinde receptis, quibus ab officiali Metropolitani examinatis in die partibus iterum assignato procurator comitissæ, cum instantia postulabat publicari attestationes recepta, ex abundanti de iuri parendo sufficientem exhibens cautionem, vt relaxaretur interdictum. Sed procurator capituli econtrario allegabat quod iam dicti priuilegij ratione, ab ipsa sententia non poterat nec debebat absolui, nisi prius capitulo facta fuisset emenda, interpretando verbum illud quod in priuilegio continetur, videlicet satisfactione congrua pro emenda. Litigato igitur diutius super huiusmodi clausula, interlocutus est Metropolitanus iam dictus, se velle huiusmodi expositionem apostolico examini reseruare, & super hoc diem partibus assignauit.*]

CAP. XXIIII.

Summatum est §. cap. proxi. vel dic: Manifestum dicitur, quod per confessionem, vel probationem legitimam, vel euidentiam rei constat.

Idem *comitissæ Blesen.*

CVm olim *a* pro canonicis Carnoten. quoddam capitulum contra te fuit allegatum, quòd dicebant in ecclesiæ suæ priuilegiis contineri, vt videlicet nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro canonicis Carnoten. absque congrua satisfactione absolutionis beneficium indulgere, & infrà. Quia verò dum ansam soluimus, nodum dicimur ligauisse, propter hoc, quòd eisdem canonicis (velut adseris) proponentibus illam offensam esse manifestam, non quæ iudici, nec quæ alij, sed quæ sibi tantummodō manifesta videtur: offensam illam nos rescribimus intelligere manifestam, quæ vel per confessionem, vel probationem legitimè nota fuerit, aut euidentia rei, quæ nulla possit tergiuersatione celari.

CAP. XXV.

Verba priuilegiorum debent intelligi, vt aliquid adferant, & non remaneat ambiguitas: & ideo verba, secundum & iuxta, videntur adposita causatiuè, non conditionaliter. h. d. Panorm.

Idem *episcopo & cantori Atrebaten.*

ABbati S. *b* Siluani Alciaten. vitam vniuersæ carnis ingresso, cùm eiusdem loci monachi elegissent quendam de ipsius ecclesiæ gremio in abbatem, & confirmationem electionis à Moriensi episcopo nequiuissent aliquatenus obtinere, eam à sed. apost. petierunt. Cæterùm procurator monasterij sancti Bertini proposuit ex aduerso, quòd cùm secundum approbatam consuetudinem & priuilegia Romani pont. abbates Alciaten. debeant de monasterio sancti Bertini semper adsumi: huiusmodi electio erat non immeritò reprobanda, vtpote contra consuetudinem diuturnam, & cōtra priuilegium sed. apo. attentata, & Alciaten. monachi *c* debeant dę iure compelli, vt de monasterio sancti Bertini personam idoneam sibi eligerent in abbatem: & infrà, Nos igitur depositionibus testium diligenter inspectis, inuenimus esse probatum, quod à xl. annis, & infrà, monachi Alciaten. abbatem sibi de S. Bertini monasterio elegerunt: & infrà. Et cùm quadam vice Guarinum Alciaten. monachum elegissent, eius electio robur habere non potuit, donec apud monasterium sancti Bertini professione facta, post aliquantum *d* temporis, quando scilicet eiusdem loci abbati, & conuentui placuit, in Alciaten. extitit abbatem absumptus. Ex priuilegiis quoq; Rom. pontif. argui poterat Alciaten. abbatem fore de sancti Bertini collegio eligendum: nam priuilegio Paschalis papæ huiusmodi capitulum adparet insertum, subrogationem abbatis penes monasteriũ sancti Siluani apud Alciaten. monachos, iuxta præteriti temporis morem, in vestra semper concedimus dispositione persistere. In priuilegio etiam Calixti huiusmodi capitulum inuenitur. Porrò iuxta Paschalis papæ decretum, abbatis subrogationem penes Alciaten. non aliunde, quàm de vestro monasterio fieri apost. auctoritate decernimus. Ad hoc autem pars aduersa respondit, quòd si etiam probaretur, quòd infra prædicti tem-

a *Cap. 7. eod. titul. in 3. compil.* b *fortè priuilegio.* c *dicta ecclesia, deest in vetustiorib. cod. & in omnib. Vat.*

a *Cap. 8. eo. tit. in 3. comp. Huius Decr. intellectus pendet ex superiori.* b *Cap. 10. eod. tit. in 3. comp.* c *al. debebant iure compelli.* d *aliquantulum.*

poris

poris spacium de monasterio sancti Bertini semper fuerit abbas Alciaten. adsumptus: ex hoc dici non poterat, quod consuetudo aliqua, quasi contradicto *a* iudicio fuerit introducta, cum in memorati Guarini electione, pro bono pacis extra iudicium processum taliter dignoscatur: & infrà. Præterea cùm Paschalis papa subrogationem abbati sancti Siluani monasterio sancti Bertini iuxta morem præteriti temporis duxerit concedēdam, nec *b* more præteriti temporis fiat fides, per eius priuilegium & similia, nullum super hoc Alciaten. monasterio poterat præiudicium generari. Contra quod fuit ex aduerso responsum, quòd hæc determinatio secundum præteriti temporis morem, & causalis, & conditionalis potest intelligi, & tam ad personale, quàm ad impersonale verbum referri. Si enim impersonale verbum determinet, *c* conditionalis intelligitur, & est sensus, Concedimus subrogationem abbatis sancti Siluani apud Alciaten. monasteriū in vestra semper dispositione consistere, secundum præteriti temporis morem: id est, si mos præteriti temporis talis fuerit. *d* Si verò verbum determinet personale, causaliter debet intelligi, vt si sensus, Concedimus secundum præteriti temporis morem: id est, quia mos præteriti temporis sic obtinuit subrogationem, &c. Hic autem sensus rectior esse videtur, quia cùm priuilegium sit lex priuata, & lex *e* non debeat esse obscura, vel captiosa, sed certa & manifesta: nec esset priuata, nisi aliquid specialiter indulgeret: profectò sic intelligenda sunt illa verba, vt res, de qua agitur, valere possit potius quàm perire, maximè cùm supradictus C. papa qui eidē Paschali è vicino successit, verbis æquioribus vsus, determinationem illam prorsus amouerit, vt ambiguitas tolleretur: & quod dicebatur in concessione Paschalis, vt videlicet subrogatio abbatis sancti Siluani apud Alciaten. in dispositione abbatis, & fratrum sancti Bertini semper existeret, ipse mutauerit, decernens subrogationem ipsius abbatis non aliunde, quàm de monasterio sancti Bertini faciendam. His igitur diligenter auditis, monasterio sancti Bertini adiudicauimus huiusmodi dignitatem, vt quoties in Alciaten. monasterio abbatis electio imminet facienda, Alciaten. monachi de cœnobio S. Bertini personam idoneam sibi eligant in abbatem: ita videlicet, vt tamdiu monasterium ipsum hac honoris debeat prærogatiua gaudere, donec ibidem viguerit obseruantia regularis, vt idoneæ personæ inueniantur in illo, qui *f* possit in abbatem assumi.

CAP. XXXVI.

Dicit, qui dicuntur hæretici manifesti, secundò quæ sint pedagia, guidagia, & salinaria interdicta. tertiò dicitur quomodo intelligitur præceptum factum laico, quòd de se conquerentibus in ecclesiastico foro respondeat. h. d.

Idem *comiti Tolosan.*

SVper *g* quibusdam mandatorum articulis: [1 & j.] Tua deuotio postulauit à nobis, qui sint dicendi hæretici manifesti. Super quo tibi duximus respondendum, illos intelligendos esse manifestos hæreticos qui contra fidem catholicā publicè prædicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem, vel qui coram prælatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica prauitate: quorum bona propria confiscantur, & ipsi iuxta sanctiones legitimas puniuntur. Præterea cùm pedagia, guidagia, salinaria tibi legatus interdixerit memoratus auctoritate apostolica, duximus declarandum illa esse pedagia, salinaria, guidagia interdicta, quæ non apparent imperatorum, vel regū, vel Lateranen. *a* concilij largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine à tempore, cuius non extat memoria introducta: & infra. Cùm autem à legatore receperis in mandatis, vt de te conquerentibus, secundùm suum, vel alterius legati vel iudicis ordinarij, vel delegati arbitrium, iustitiam exhiberes: hoc taliter intelligendum esse censemus, vt in omni causa, quæ ratione personarum, vel rerum, quæ ad ecclesiasticum forum pertinent ac super vniuersis capitulis, quæ pro pace seruanda sunt, per dictum legatum statuta, vel auctoritate apostolica statuenda, item viduis, pupillis, orphanis, & personis miserabilib. tenearis in iudicio ecclesiastico respondere.

[1 *Tibi à bon. me. Milone notario nostro tunc temporis apo. sed leg. factorum apud quosdam dubitatione suborta.*]

CAP. XXVII.

Clericus traditur curia seculari, quia degradatur seculari potestate præsente cui denunciatur, vt in suum forum illum recipiat. h. d. vsq; ad §. pro illo.

Idem *episcopo Parisien.*

NOuimus expedire, *b* vt verbum illud quod in antiquis canonibus, & in nostro decreto contra falsarios edito continetur videlicet vt clericus per ecclesiasticum iudicem degradatus, seculari tradatur curiæ puniendus: apertius exponamus.

Cum enim quidam antecessorum nostrorum super hoc consulti diuersa responderint, & quorundam sit opinio à pluribus adprobata, vt clericus qui propter hoc vel aliud flagitium graue, non solum damnabile, sed damnosum, fuerit degradatus, tanquam exutus priuilegio clericali, seculari foro per consequentiam adplicetur: cum ab ecclesiastico foro fuerit proiectus, eius est degradatio celebranda seculari potestate præsente, ac pronunciandum eidem cùm fuerit celebrata, vt in suū forum recipiat degradatum: & sic intelligitur tradi curiæ sæculari: pro quo tamen debet ecclesia efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum, circa eum sententia moderetur.

Iste §. non facit ad titulum, sed ponit gratiam secundum quosdam.

Pro illo verò falsario scelerato, quæ ad mandatum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, vt in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam ipsum includas, pane doloris, & aqua angustiæ sustentandum, vt commissa defleat, & flenda vlterius non committat.

CAP. XXVIII.

Si papa indulget reo, qui propter absentiam auctoris possessionem recuperare non potest, quod ei lapsus anni non noceat, intelligitur hæc indulgentia secundum ius commune.

Honorius III. *archiepiscopo Turonen.*

DIlecto filio Iacobo (Barba. [1 & j.] Quia) te pro causa necessaria, tunc absente possessio tibi tradita causa custodiæ, restitui parti aduersæ non potuit: eidem indulsimus, vt sibi lapsus temporis non obsisteret, quo minus possessionē ipsam recuperare valeret. Quoniam verò tantum temporis ante concessionem ipsius indulgentiæ dicitur effluxisse, quod tibi sufficere posset ad veræ professionis effectum, secundum statuta *c* concilij generalis: & infrà. Auctor. præd. declaramus, quòd nostræ intentionis non fuit per ipsam indulgentiam ius perimere, quod tibi competit *d* ex possessione præterita, vel post reditum tuum competierit ex futura: sibi enim imputare poterit pars aduersa si negligens fuerint in sua iustitia prosequendo, cùm (absentiæ

a *al. contradictorio iudicio.* b *al. nec de more, vel consuetudine.* c *conditionaliter.* d *fuit.* e *Bart. in l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de dam. infecto.* f *al. qui possint, &c.* g *Cap. 10. eod. tit. in 4. comp. vide Albertinum tract. de agnosc. assert. Cathol. & hæret. q. 29.*

a *Lateran. conc. sub Alex. III. c. 22.* b *Cap. 2. eod. tit. in 4. comp. Degradatio qualiter sit facienda, vide concil. Trident. Sess. 13. de reform. matr. cap. 4.* c *sub Innoc. III. cap. 40.* d *competebat.*

nuæ impedimento cessante) conueniendi te habuit facultatem.

[1 *Procuratore ecclesiæ S.M. de Venetiis, olim nobis humiliter supplicante, vt cùm paratus esset tibi iustitiæ plenitudinem exhibere super ecclesia S. Marci de Tyro, & rebus aliis, de quibus inter te & Venetos, ac vicarium Venetorum quæstio mota fuit, possessionem ipsius ecclesiæ, atque rerum quæ per fe. me. I. p p. p. n. tibi fuit causa custodiæ assignata, sibi restitui faceremus: cumq́.*]

CAP. XXIX.

Oblationis nomine intelligitur quicquid offertur ecclesiæ, quocunq; modo in missa vel extra, & in ecclesia vel extra.

Idem *priori & clericis sanctorum Ioannis & Pauli Tudertin.*

CVm inter vos dudum ex parte vna, & abbatē sancti P. de monte Spole. diœc. ex altera, super tertia parte oblationum capellæ sancti Hilarij, quæstio verteretur, & à vobis probatum fuerit per xl. annos, & amplius tertiam partem oblationum eiusdem capellæ vestram ecclesiam recepisse, à clericis institutis, per abbatem de Monte, tuisq́; fili prior eandem tertiam te commisisse aliquando colligendam: bonæ memoriæ I. papa, præd. nost. ipsam tertiam ecclesiæ vestræ adiudicans statuit, vt tibi prior liceret per eosdem clericos (sicut fuerat consuetum) partem colligere memoratam. Verùm quia postmodum sacerdos prædictæ capellæ adserens oblationum nomine minimè contineri ea, quæ ipsi capellæ in festiuitate omnium sanctorum mittuntur, vel portantur ad illam, seu ad domum sacerdotis eiusdem intuitu defunctorum: nec nō, quæ in criminali ponuntur, quod de altari suscipit, & facit per ecclesiam deportari, & quæ ante crucem, & in missa trinitatis, & ea quæ pro desponsatis dantur *a* & lampades cum oleo, quæ prædictæ capellæ ab aliquibus offeruntur, vel quæ dantur nuncio, qui ad recipienda talia per præfatæ capellæ parochiam destinatur, de his omnib. vobis tertiam partem denegans exhibere, de aliis nomine tertiæ partis persoluendis pro rata vestram ecclesiam contingentis retinere nitebatur ad expensas capellæ ipsius necessarias faciendas: dictus prædecessor de omnibus supradictis absque subtractione aliqua integrè persolui voluit & mandauit tertiam portionem. At *b* capellani prædictæ capellæ dicentes primitias & decimas, vel ea, quæ offeruntur pro missis mortuorum sacerdotibus, & quæ pro septimis, & tricesimis, & anniuersariis, panes, *c* & alia, quæ intra hebdomadam offerūtur, & mortuorum iudicia, oblationum nomine minimè contineri: de his omnibus tertiam partem soluere vobis nolunt: [1 & j.] Volumus [igitur] & mandamus, vt per vestrum clericum à vobis in eadem ecclesia institutum, de omnibus supradictis & aliis oblationibus quocunq; titulo ad ecclesiam peruenerint, sine diminutione aliqua integrè tertia vobis portio persoluatur.

[1 *Vt igitur huiusmodi scandalorum materia radicitus pullulantium euellatur.*]

CAP. XXX.

Lis dicitur mota, cum fuerit contestata.

Idem *episcopo F. T. Bertrandi.* d

EX parte vestra fuit propositum, quòd præpositus & canonici Aretinen. sententiam, quam I. papa præd. nost. super Molēdino de Calianen. ac aliis articulis promulgauit, in recidiuæ quæstionis scrupulum reducere molientes, adserunt capitulum illud eiusdem sententiæ quo dicitur, ne canonica ipsa impediat, quo minus monasterium vestrum Molendinum præfatum de Calianen. reædificare valeat in eum statum, in quo fuisse dignoscitur tempore motæ litis, esse referendū ad tempus quo lapillus in denunciatione noui operis iactus fuit, vobis econtrario adserētibus illud esse intelligendum de tempore, quo lis super hoc inter vos & præfatam canonicam extitit contestata. Nos igitur considerata eadem sententia, quod in præfato capitulo dicitur de tempore motæ litis, interpretamur esse referendum ad tempus, quo litis contestatio facta fuit.

CAP. XXXI.

Constitutio legati de soluenda tertia mortuariorum episcopo, intelligi debet de his mortuariis, in quibus de iure communi debetur.

Idem *prælatis vniuersitatis Francigenarum Constanti.*

EX parte vestra fuit propositum, quòd patriarcha vester occasione constitutionis cuiusdam, quam Albinen. *a* episcopus tunc legatus in partib. Romaniæ super legatis edidit defunctorū, & dil. fil. I. ti. sanctæ Praxedis presbyter car. dum ibidem legationis fungeretur officio, innouauit de quibusdam, quæ vobis & ecclesiis vestris legantur, à decedentibus, tertiam à vobis exigit portionem. Cùm igitur ipsi (sicut ex eorum interpretatione accepimus) non intellexerint, quòd de his, qui in ornamentis ecclesiasticis, vel ad fabricam ecclesiæ reparatione indigentis, aut ecclesiæ luminaria, nec non de his, quæ pro anniuersario, septimo, tricesimo ac vicesimo faciendis, vel de his, quæ personis specialiter, nisi forsan id fiat ecclesiæ ratione, à quacunq; legantur, aliqua deberet solui portio ecclesiæ cathedrali. Nos interpretationem eorum ratam habentes; secundum ipsam constitutionem præfatam præcipimus obseruari: firmiter inhibentes, ne in prædictis aliquid fraudulenter in præiudicium cathedralis ecclesiæ procuretur.

CAP. XXXII.

In priuilegio de percipiendis fructibus beneficiorum, adpellatio beneficiorum etiam maiora beneficia comprehendit, quando priuilegium est concessum episco. pro honesta & fauorabili causa. h. d. cum suppletione Panormitani.

Idem *episcopo Tolenen.* b

TVa nobis fraternitas *c* intimauit, quòd cùm tibi pro releuatione oneris debitorū duxerimus indulgendum, vt fructus beneficiorum, quæ interim in diœcesi tua vacare contigerit, tibi liceat biennio retinere: quidam apostolicæ gratiæ priuilegium sinistra interpretatione restringere molientes, adserunt præbendas, & maiora beneficia nequaquam beneficiorum nomine contineri: [1 & j.] Nos igitur auctoritate præsentium declaramus, quòd in hoc casu præbendæ ac alia beneficia generali beneficiorum nomine continentur.

[1 *Super qua interpretationem apostolicam postulasti.*]

CAP. XXXIII.

Verbum moderationis deminutionem continet, non augmentum.

Gregorius IX. *decano & sacristæ Engo.* d

TRansmissæ *e* nobis literæ continebant, quòd significationis episcopo & capitulo Xanton. quòd quadragenarius canonicorum numerus institutus, in eorum ecclesia non poterat obseruari pro eo, quia non sufficiebant ecclesiæ facultates: vobis dedimus in mandatis, vt canonicorum & præbendarum numerum iuxta facultates ecclesiæ moderantes, statueretis eundem firmiter obseruari. vos verò inuenistis prædictæ ecclesiæ facultates, à tempore statuti numeri adeò excreuisse, quòd absq; mutilatione præbendarum maior haberi posset numerus in eadem: quare quæsistis an per moderationis verbum literis nostris adpositum eundem

a *Canitur pro dantur habetur in antiquis Cod. & ea missa quæ pro desponsatis canitur.* b *al. ac.* c *Pannos.* d *al. ita: Idem episcopo F. P. P.*

a *Alban.* b *Tullen. ad Tollenen. al. Tulonen.* c *vide archidiac. in cap. frater. noster 16. q. 1.* d *Egolt. aliàs, Engolismen.* e *vide gl. & D. in cap. cupientes. de elect. in 6. & Cardinalem Clem. 1 l. de magistris.*

numerum

numerum argumentare & minuere deberetis. Quocirca mandamus, quatenus si veteres non sunt minutæ præbendæ, cum moderatio locum non habeat, ipsarum & canonicorum numerum dimittatis in eodem statu, in quo hactenus dignoscitur extitisse, in vtilitatem eiusdem ecclesiæ conuertentes augmentum suorum redituum, donec duxerimus aliter disponendum.

DE REGVLIS IVRIS.

TITVLVS XLI.

CAP. I.

Non potest breuius summari.

Ioannes Chrysostomus.

OMNIS res, per quascunq; causas nascitur, per easdem dissoluitur.

CAP. II.

Dubia in meliorem partem interpretari debent.

Beda *in Homiliis.* a

Estote misericordes, &c. Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, b nisi vt ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est, Ex fructibus eorum cognoscetis eos: de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, vt stuprum, blasphemiæ, furta, ebrietates, & similia: de quibus nobis permittitur iudicare,

CAP. III.

Propter scandalum euitandum veritas non est omittenda.

Idem.

Qui scandalizauerit, &c. Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.

CAP. IIII.

Propter necessitatem illicitum efficitur licitum.

Idem *super Marc.*

Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. Nam & sabbatum custodiri præceptum est: Maccabæi tamen sine culpa sua in sabbato pugnabant. sic & hodie, si quis ieiunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.

CAP. V.

Illicitè factum, obligationem non inducit.

Gregorius VII.

Quod latenter, aut per vim, vel aliàs illicitè introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

a *In Lucam lib. 2. cap. 24. vide B. Thom. 22. quæst. 60. artic. 4.* b *Æstimo.*

CAP. VI.

Tormenta indiciis non præcedentibus inferenda non sunt.

Idem *Varien. episcopo.*

Cum in contemplatione: & infrà. In ipso causæ initio non est à quæstionibus inchoandum.

CAP. VII.

Sacrilegus est, offendens rem vel personam ecclesiasticam.

Stephanus Papa. a

Quæ multoties: [1 &]. Quicquid in sacratis Deo rebus & episcopis iniustè agitur, pro sacrilegio reputatur: quia sacra sunt, & à quoquam violari non debent.

[1 *Vsurpantur, necesse est vt multoties prohibeantur. Nam.*]

CAP. VIII.

Qui facit aliter quàm debet, facere non dicitur.

Augustinus.

Qui ex timore b facit præceptum, aliter quàm debeat facit, & ideo iam non facit.

CAP. IX.

Committens vnum peccatum, reus est omnium, quò ad vitã æternam.

Idem *in libro de Sapientia.*

Deficat peccator, quia offendens in vno, factus est omnium reus.

CAP. X.

Ignorantia non excusat prælatum in peccatis subditorum, h. d. quò ad mysticum & moralem intellectum.

Gregorius *in registro.*

Quamuis causæ: [1 &] Non enim potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit.

[1 *Quid esse deterius potest, quàm vt agantur talia contra seruos Dei, vt ipse nesciat qui præest.*

CAP. XI.

Pro spiritualibus homagium non præstatur.

Lucius III. c

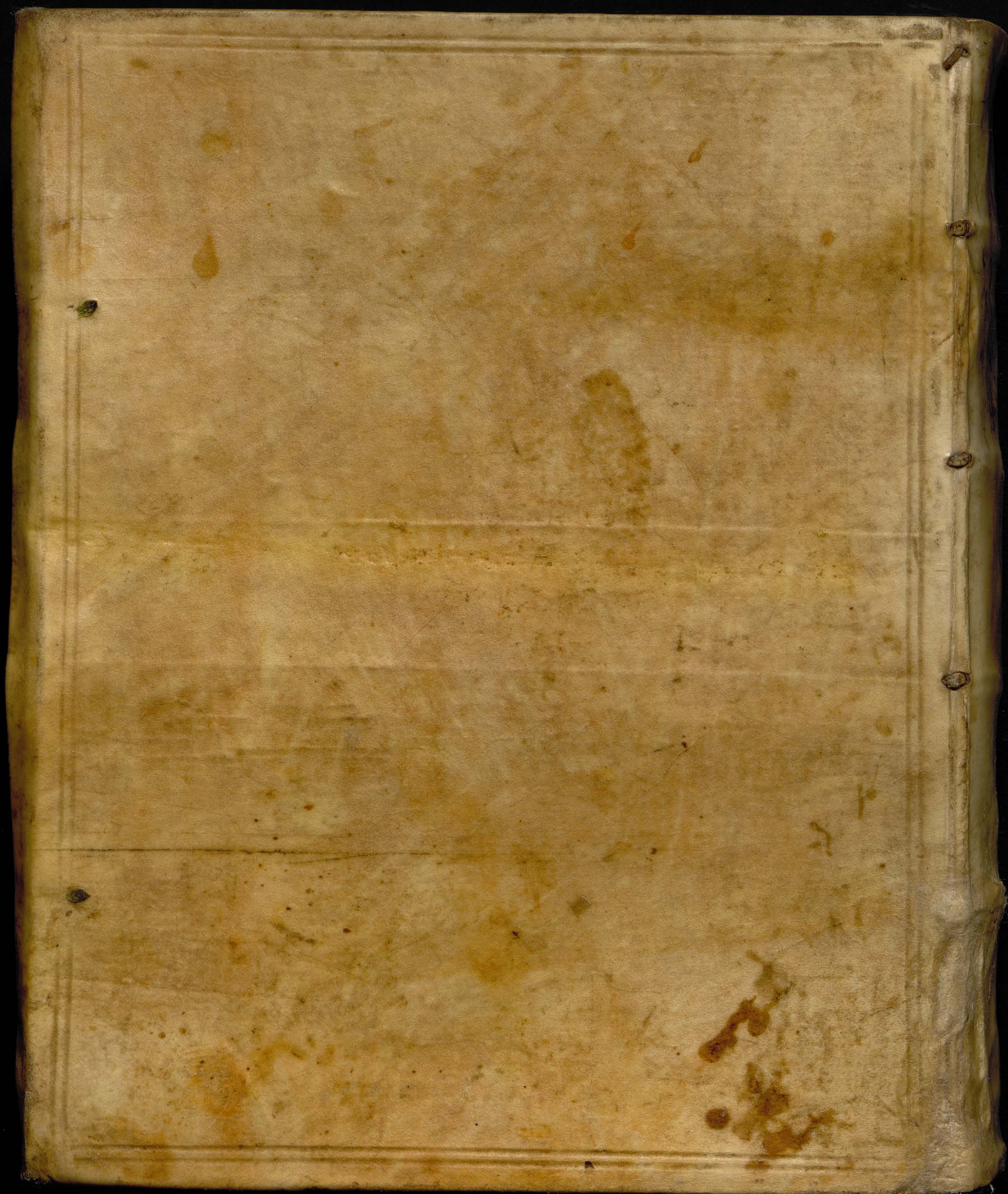
Indignum est, & à Romanæ ecclesiæ consuetudine alienum, vt pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

a *Stephanus Papa I. epist. 2. cuius initium: Plurimum extat gaudere, extat in 1. tom. conc.* b *Cap. 10. eod. tit. in 1. compil. vide B. Thom. 2. 2. quæst. 19.* c *Cap. 13. eod. tit. 1. in compil. vide cap. 2. de excess. prælat. in 2. compilat. vbi extat integra clausula.*

FINIS.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0031259

DECRETA

[illegible] S. O[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]